

Β. Μπακλαβάς
Α. Κοκοβίνος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ
ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Β' Γυμνασίου
Αρχαία Ελληνική
Γλώσσα

Α. ΚΟΚΟΒΙΝΟΣ – Β. ΜΠΑΚΛΑΒΑΣ

**Αρχαία ελληνική γλώσσα
Β΄ Γυμνασίου**

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Βιβλία για την εκπαίδευση
Αθανάσιος Κοκοβίνος και Βαγγέλης Μπακλαβάς, *Αρχαία ελληνική γλώσσα Β΄ Γυμνασίου*
Διορθώσεις: Δήμητρα Αθανασοπούλου
DTP Αλέξιος Μάστορης
Μακέτα εξωφύλλου K2 design
Φιλμ – μοντάζ Γ. Κεραμάς
Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕ (Εκδόσεις Πατάκη), Αθήνα, 2007
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Αύγουστος 2007
Κ.Ε.Τ. 4858 Κ.Ε.Π. 939/07
ISBN 978-960-16-2412-9
Πρώτη ψηφιακή έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Μάιος 2010
KET 6968
ISBN 978-960-16-3624-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665 – ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄ ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15 – ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Πατρική δικαιοσύνη

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	9
Β. Επανάληψη ύλης ετυμολογίας Α΄ Γυμνασίου	36
Γ. Επανάληψη ύλης γραμματικής – σύνταξης Α΄ Γυμνασίου	39
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	44
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	44
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	48

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	53
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: λέγω	81
Β2. Ετυμολογικά: Εισαγωγή στη σύνθεση	85
Γ. Γραμματική: Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ' κλίσης	87
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	94
Ε. Επεξεργασία παράλληλων κειμένων	94
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	98

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Το χρέος του ιστορικού

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	101
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: κοσμέω, κοσμῶ	121
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ουσιαστικό	125
Γ1. Γραμματική: Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ' κλίσης	127
Γ2. Σύνταξη: Σύνδεση προτάσεων ή ὁρων πρότασης – Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση	131
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	137
Ε. Επεξεργασία παράλληλων κειμένων	138
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	142

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Οι Σεληνίτες

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	145
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: καλός, καλή, καλόν	170
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – επίθετο	174
Γ. Γραμματική: Φωνηεντόληκτα επίθετα γ' κλίσης – Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων	176
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	181
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	181
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	186

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Η ελεημοσύνη βασίλισσα των αρετών

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	189
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἄγω	215
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα	219
Γ1. Γραμματική: Υποτακτική ενεστώτα ρ. εἰμί και παρακειμένου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων – Αλληλοπαθητική αντωνυμία	220
Γ2. Σύνταξη: Απρόσωπη σύνταξη	222

Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	225
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	225
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	228

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Η ευθύνη για την παιδεία των νέων

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	231
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>πείθω</i>	256
B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Πρώτο συνθετικό λέξη <i>άκλιτη</i> (επίρρημα, πρόθεση, αχώριστο μόριο)	260
Γ. Γραμματική: Επίθετα γ' κλίσης – Ερωτηματική αντωνυμία <i>τίς, τίς, τί</i> – Αόριστη αντωνυμία <i>τίς, τίς, τι</i>	261
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	268
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	269
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	271

ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Ένας στοργικός ηγέτης

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	275
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>πράττω</i>	298
B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Δεύτερο συνθετικό λέξη <i>κλιτή</i> – ουσιαστικό	303
Γ. Γραμματική: Ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων – Αναφορική αντωνυμία <i>ὅς, ἧ, ὅ</i> – Αναφορική αντωνυμία <i>ὅστις, ἧτις, ὅ τι</i>	305
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	312
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	313
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	317

ΕΝΟΤΗΤΑ 8: Η γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	321
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ἄθλος</i>	349
B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Δεύτερο συνθετικό λέξη <i>κλιτή</i> – επίθετο	352
Γ1. Γραμματική: Ευκτική ενεστώτα ρ. <i>εἶμι</i> και παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων ε.φ. – Επίθετα γ' κλίσης	353
Γ2. Σύνταξη: Το άμεσο και έμμεσο αντικείμενο	356
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	361
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	362
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	368

ΕΝΟΤΗΤΑ 9: Η Καλλιπάρεια

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	373
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>φέρω</i>	396
B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Δεύτερο συνθετικό λέξη <i>κλιτή</i> – ρήμα	401
Γ. Σύνταξη: Επιρρηματικές μετοχές – Κατηγορηματική μετοχή	405
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	410
Ε. Επεξεργασία παράλληλων κειμένων	411
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	415

ΕΝΟΤΗΤΑ 10: Ένας δύσκολος αντίπαλος

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	419
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>βίος</i>	446
B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	451
Γ. Γραμματική – Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις	453
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	458
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	459
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	463

ΕΝΟΤΗΤΑ 11: Ο σεβασμός προς τους γονείς μέλημα του νόμου

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	465
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>φεύγω</i>	490
B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Δεύτερο συνθετικό λέξη <i>άκλιτη</i>	494
Γ. Γραμματική: Προστακτική ενεστώτα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων	495
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	499
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	499
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	502

ΕΝΟΤΗΤΑ 12: Τα φαινόμενα απατούν

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	505
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>τέλος</i>	528
B2. Ετυμολογικά: Νόθα σύνθετα	532
Γ. Γραμματική: Προστακτική ενεστώτα ρ. <i>είμι</i> και παρακειμένου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων – Ανώμαλα επίθετα	533
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	537
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	538
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	542

ΕΝΟΤΗΤΑ 13: Η σωστή στάση στο θέμα της τροφής

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	545
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>σίτος</i>	571
B2. Ετυμολογικά: Παρασύνθετα	575
Γ. Γραμματική: Υποτακτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων	577
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	582
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	583
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	586

ΕΝΟΤΗΤΑ 14: Απόσκλητοι βοηθοί

Α. Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	589
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>νέμω</i>	613
B2. Ετυμολογικά: Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων – Μεταφορική χρήση λέξεων	618
Γ. Σύνταξη: Τα είδη των προσδιορισμών	621
Δ. Το παράθεμα της Ενότητας	625
Ε. Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	625
ΣΤ. Συμπληρωματικές ασκήσεις	628

ΕΝΟΤΗΤΑ 15: Η Αθήνα προτύργιο της Ευρώπης

A.	Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	631
B1.	Λεξιλογικός Πίνακας: <i>φρονέω, φρονώ</i>	660
B2.	Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	665
Γ1.	Γραμματική: Ευκτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων – Ευκτική μέλλοντα ρ. <i>είμι</i>	666
Γ2.	Σύνταξη: Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί	668
Δ.	Το παράθεμα της Ενότητας	675
E.	Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	676
ΣΤ.	Συμπληρωματικές ασκήσεις	679

ΕΝΟΤΗΤΑ 16: Μεγαλόψυχη στάση

A.	Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	681
B1.	Λεξιλογικός Πίνακας: <i>αίτιος</i>	704
B2.	Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	708
Γ1.	Γραμματική: Προστακτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων – Κτητικές αντωνυμίες	709
Γ2.	Σύνταξη: Οι ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί	712
Δ.	Το παράθεμα της Ενότητας	720
E.	Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	721
ΣΤ.	Συμπληρωματικές ασκήσεις	723

ΕΝΟΤΗΤΑ 17: Το πάθημα των εροδιών

A.	Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	727
B1.	Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ύδωρ</i>	749
B2.	Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	753
Γ.	Σύνταξη: Επιρρηματικοί προσδιορισμοί – Εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί	754
Δ.	Το παράθεμα της Ενότητας	758
E.	Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	759
ΣΤ.	Συμπληρωματικές ασκήσεις	764

ΕΝΟΤΗΤΑ 18: Τα μειονεκτήματα του γραπτού λόγου σε σχέση με τον προφορικό

A.	Επεξεργασία του κειμένου της ενότητας	765
B1.	Λεξιλογικός Πίνακας: <i>δόξα</i>	787
B2.	Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	792
Γ.	Γραμματική – Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις	794
Δ.	Το παράθεμα της Ενότητας	801
E.	Επεξεργασία παράλληλου κειμένου	801
ΣΤ.	Συμπληρωματικές ασκήσεις	806

	Απαντήσεις στις Συμπληρωματικές ασκήσεις	807
	Πίνακας ανωμάτων ρημάτων	831

Γράμμα προς τους μαθητές και τις μαθήτριες

Αγαπητά μας παιδιά,

Το μάθημα της Αρχαίας ελληνικής γλώσσας συμβάλλει στη διάπλαση ανθρώπων σκεπτόμενων, καλλιεργημένων και δημιουργικών, καθώς μέσα από αυτό ερχόμαστε σε άμεση επαφή με την αρχαία ελληνική σκέψη, αλλά και γνωρίζουμε τον γλωσσικό πλούτο της αρχαίας ελληνικής και κατ' επέκταση της νέας ελληνικής. Έτσι, με αφόρμηση τη διδασκαλία του λεξιλογίου, της ετυμολογίας, της γραμματικής και του συντακτικού η προσοχή μας πρέπει να στρέφεται από τις μεμονωμένες λέξεις στον οργανωμένο λόγο και στη γλωσσική κατανόησή του. Με γνώμονα τις αρχές αυτές το παρόν βοήθημα δομήθηκε ως εξής:

- **Α' μέρος:** *Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια*
Στο μέρος αυτό γίνεται η επεξεργασία του κειμένου κάθε ενότητας. Προηγείται η **αντιστοιχισή κειμένου-μετάφρασης**, όπου οι φράσεις του πρωτότυπου κειμένου έχουν μπει με τη σειρά που μεταφράζονται, και στη συνέχεια ακολουθεί η απλή **παράθεση κειμένου-μετάφρασης**, όπου το πρωτότυπο κείμενο παρατίθεται χωρίς να έχει υποστεί καμιά αλλαγή.
- **Β' μέρος:** *Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά*
Παρουσιάζονται οι σημασίες των πιο σημαντικών λέξεων του Λεξιλογικού Πίνακα του σχολικού βιβλίου και δίνεται με μεθοδικό τρόπο η θεωρία των Ετυμολογικών.
- **Γ' μέρος:** *Γραμματική – Σύνταξη*
Στο μέρος αυτό παρουσιάζεται η θεωρία των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων που περιλαμβάνονται στο σχολικό βιβλίο.
- **Δ' και Ε' μέρος:** *Επεξεργασία του παραθέματος και των παράλληλων κειμένων*
Στα μέρη αυτά αναλύονται το παράθεμα και τα παράλληλα κείμενα της Ενότητας και δίνονται γλωσσικά και ερμηνευτικά σχόλια για την κατανόησή τους.
- **ΣΤ' μέρος:** *Συμπληρωματικές ασκήσεις*
Στο μέρος αυτό θα βρείτε πρόσθετες ασκήσεις για την εμπέδωση της διδασκόμενης θεωρίας.

Στο τέλος κάθε μέρους υπάρχουν **απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις και τις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου** που περιλαμβάνονται στα αντίστοιχα μέρη.

Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΧΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ των σημαντικότερων ρημάτων που συναντάμε.

Οι συγγραφείς

ΣΥΝΤΟΜΕΥΣΕΙΣ

α.ε. = αρχαία ελληνική

αιτ(ιατ). = αιτιατική

άμ. = άμεσο

αντικ. = αντικείμενο

απαρέμφ. = απαρέμφατο

Γ.Α.Ε. = Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής (Οικονόμου Μ., ΙΤΥΕ)

γεν. = γενική

δευτ. = δευτερεύουσα

δοτ. = δοτική

έμμ. = έμμεσο

εμπρόθ. = εμπρόθετος

επιθ. = επιθετικός/ -ή

επιρρ. = επιρρηματικός

κατηγορ. = κατηγορούμενο

κλητ. = κλητική

Μ.Α.Ε.Γ. = Μέγα Λεξικόν Ελληνικής Γλώσσης (Liddel H.G. – Scott R.)

μτχ. = μετοχή

ν.ε. = νέα ελληνική

ονομ. = ονομαστική

προσδ. = προσδιορισμός

ρήμ. = ρήμα

Σ.Α.Ε.Γ. = Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας (Μπίλλα Π., ΙΤΥΕ)

υποκ. = υποκείμενο

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο **Κλαύδιος Αιλιανός** (175-235 μ.Χ.) ήταν Ρωμαίος συγγραφέας. Γεννήθηκε στην Πραινεστο, μία πόλη κοντά στη Ρώμη. Διέμενε στη Ρώμη και διδάχτηκε την ελληνική γλώσσα και τα ελληνικά γράμματα από τον Πανσανία, έναν σοφιστή από την Καισάρεια. Ο Αιλιανός είχε μάθει πολύ καλά την ελληνική γλώσσα και δίδασκε τη ρητορική.

Το έργο του Κυριότερα έργα του γραμμένα στα ελληνικά είναι: *Ποικίλη ιστορία*, *Περί ζώων ιδιότητος*, *Άγροικικαί επιστολαί*. Στα έργα του έχει δεχθεί επιδράσεις από άλλους, προγενέστερους συγγραφείς. Ανάλογα κείμενα είχε γράψει και ο Αθήναιος.

Το κείμενο της Ενότητας Η *Ποικίλη ιστορία* είναι συλλογή διάφορων ιστοριών χωρίς εσωτερική ενότητα. Οι διηγήσεις έχουν τη μορφή ανέκδοτων και κάποιες διακρίνονται για την παραδοξολογία τους. Αποτελείται από 14 βιβλία. Σώζονται ολόκληρα τα δύο πρώτα βιβλία και τμήματα από τα άλλα. Οι ιστορίες αναφέρονται στη συμπεριφορά ζώων και σε συνήθειες λαών. Επίσης, αναφέρονται σε βασιλιάδες, σε τυράννους, σε φιλοσόφους, αλλά και σε άγνωστους ανθρώπους. Μέσα από την εξιστόρηση καλών ή κακών ενεργειών των προσώπων αυτών ο Κλαύδιος Αιλιανός θέλει να κάνει ηθική διδασκαλία.

Η ιστορία που παρουσιάζεται στην Ενότητα αυτή έχει δύο σκέλη. Πρώτα αναφέρεται στην προσπάθεια ενός πατέρα να ελέγξει τον απείθαρχο γιο του. Στη συνέχεια, όταν η προσπάθεια του πατέρα δεν επιτυγχάνει, ο πατέρας παραδίδει τον γιο του στους δικαστές και προτείνει να του επιβληθεί η θανατική ποινή.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἀνὴρ γένει Μάρδος παῖδας εἶχεν ἑπτὰ. Τούτων ὁ νεώτατος κακὰ πολλὰ τοὺς ἄλλους εἰργάζετο. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐπειράτο αὐτὸν ὁ πατὴρ ῥυθμίζειν λόγῳ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπέιθετο, πρὸς τοὺς δικαστὰς ἤγαγε καὶ ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο ἀκριβῶς κατηγόρησε, καὶ ἤτει παρὰ τῶν δικαστῶν ἀποκτείνει τὸν νεανίσκον. Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην ἤγαγον. Τὰ αὐτὰ δὲ λέγοντος τοῦ Μάρδου, βασιλεὺς ἔφη: «Εἶτα τολμήσεις τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα ὑπομείναι;». Ὁ δὲ ἔφη «πάντων μάλιστα· ἐπεὶ καὶ ὅταν τῶν φυομένων θριδακινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς ἀφαιρῶ, οὐδὲν ἢ μήτηρ αὐτῶν λυπεῖται, ἀλλὰ θάλλει μᾶλλον καὶ γλυκίων γίνεται». Ταῦτα ἀκούσας Ἀρταξέρξης ἐπῆνεσε μὲν τὸν ἄνδρα καὶ τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν ἓνα, εἰπὼν ὅτι ὁ περὶ τῶν ἰδίων παιδῶν οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀκριβῆς ἔσται δικαστὴς καὶ ἀδέκαστος, ἀφήκε δὲ καὶ τὸν νεανίαν τῆς τιμωρίας, ἀπειλῶν αὐτῷ θανάτου, ἐὰν ἀδικῶν φωραθῆ ἕτερα.

Αἰλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 1.34 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἀνὴρ γένει Μάρδος
παῖδας εἶχεν ἑπτὰ.
Ὁ νεώτατος τούτων
εἰργάζετο κακὰ πολλὰ τοὺς ἄλλους.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὁ πατὴρ ἐπειράτο
ῥυθμίζειν αὐτὸν λόγῳ·
ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπέιθετο,
πρὸς τοὺς δικαστὰς ἤγαγε
καὶ ἀκριβῶς κατηγόρησε
ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο,
καὶ ἤτει παρὰ τῶν δικαστῶν
ἀποκτείνει τὸν νεανίσκον.
Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ένας ἄνδρας, Μάρδος στην καταγωγή,
εἶχε ἑπτὰ γιους.
Ο πιο μικρός από αυτούς
προκαλούσε πολλά βάσανα στους
άλλους.

Αρχικά, ο πατέρας προσπαθούσε
να τον συνετίσει με τα λόγια.
Επειδή όμως (ο γιος) δεν τον υπάκουε,
τον οδήγησε στο δικαστήριο
και με λεπτομέρειες κατήγγειλε
ὅσα εἶχε αποτολμήσει¹ αυτός·
και ζητούσε από τους δικαστές
να καταδικάσουν σε θάνατο τον νεαρό.
Αυτοί ἐξεπλάγησαν

1. Αλλιώς: τις πράξεις που είχε το θράσος να κάνει.

καὶ ἤγαγον ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν
 βασιλέα Ἀρταξέρξη.
 Τὰ αὐτὰ δὲ λέγοντος τοῦ Μάρδου,
 βασιλεὺς ἔφη:
 «Εἶτα τολμήσεις ὑπομεῖναι

ἀποθνήσκοντα τὸν υἱόν;».
 Ὁ δὲ ἔφη
 «πάντων μάλιστα·
 ἐπεὶ καὶ ὅταν ἀφαιρῶ τὰς ἐκφύσεις
 τὰς πικρὰς
 τῶν φυομένων θριδακινῶν,
 οὐδὲν ἢ μήτηρ αὐτῶν λυπεῖται,
 ἀλλὰ θάλλει μάλλον
 καὶ γλυκίων γίνεται».
 Ταῦτα ἀκούσας Ἀρταξέρξης
 ἐπήνεσε μὲν τὸν ἄνδρα
 καὶ ἐποίησεν ἓνα τῶν βασιλικῶν
 δικαστῶν,
 εἰπὼν ὅτι
 ὁ περὶ τῶν ἰδίων παίδων οὔτω
 δικαίως ἀποφαινόμενος
 πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις
 ἔσται ἀκριβὴς καὶ ἀδέκαστος
 δικαστῆς,
 ἀφῆκε δὲ καὶ τὸν νεανίαν τῆς
 τιμωρίας,
 ἀπειλῶν αὐτῷ θανάτου,
 ἐὰν ἀδικῶν φωραθῆ ἕτερα.

καὶ οδήγησαν καὶ τοὺς δύο στον βασι-
 λιὰ Ἀρταξέρξη.
 Καὶ ἐνῶ ὁ Μάρδος ἔλεγε τὰ ἴδια,
 εἶπε ὁ βασιλιάς:
 «Ἀλήθεια, θα ἔχεις τὸ θάρρος² νὰ
 ἀντέξεις
 νὰ πεθάνει ὁ γιος σου;».
 Κι αὐτὸς εἶπε:
 «Βεβαιότατα!
 Γιατί, ὅταν ἀφαιρῶ τὶς πικρὲς
 παραφυάδες
 ἀπὸ τὰ μαρούλια ποὺ φυτρώνουν,
 καθόλου δε λυπάται ἡ μητέρα τοὺς,
 ἀλλὰ πετάει περισσότερο φύλλα
 καὶ γίνεται γλυκύτερη».
 Ὅταν τὰ ἀκούσε αὐτὰ ὁ Ἀρταξέρξης,
 ἐπαίνεσε (βέβαια) τὸν ἄνδρα
 καὶ τὸν διόρισε βασιλικὸ δικαστῆ,

λέγοντας ὅτι
 αὐτὸς ποὺ διατυπώνει τόσο δίκαιες
 κρίσεις γιὰ τὰ παιδιά του
 οπωσδήποτε καὶ σὲς ξένες υποθέσεις
 θα εἶναι αὐστηρὸς καὶ ἀδέκαστος δι-
 καστής,
 ἀπάλλαξε ὅμως ἀπὸ τὴν τιμωρία τὸν
 νεαρό,
 ἐπαπειλώντας τὸν με θανατικὴ ποινὴ,
 εἰάν ἀποδειχθεῖ ὅτι διαπράττει ἄλλες
 ἀδικίες.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἀνὴρ γένει Μάρδος
 παῖδας εἶχεν ἑπτὰ.
 Τούτων ὁ νεώτατος
 κακὰ πολλὰ τοὺς ἄλλους εἰργάζετο.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ἐνας ἄνδρας, Μάρδος σὲν καταγωγὴ,
 εἶχε ἑπτὰ γίους.
 Ὁ πιο μικρὸς ἀπὸ αὐτοῦς
 προκαλοῦσε πολλὰ βάσανα σὲς ἄλ-
 λους.

2. Ἀλλιῶς: θα ἔχεις τὴν ψυχικὴ δύναμη.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐπειράτο αὐτὸν
 ὁ πατὴρ ῥυθμίζειν λόγῳ·
 ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθετο,
 πρὸς τοὺς δικαστὰς ἤγαγε
 καὶ ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο
 ἀκριβῶς κατηγορήσε,
 καὶ ἦτει παρὰ τῶν δικαστῶν
 ἀποκτείνειν τὸν νεανίσκον.
 Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν
 καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν βασιλέα
 Ἄρταξέροξην ἤγαγον.
 Τὰ αὐτὰ δὲ λέγοντος τοῦ Μάρδου,
 βασιλεὺς ἔφη:
 «Εἶτα τολμήσεις τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα
 ὑπομείναι;».
 Ὁ δὲ ἔφη
 «πάντων μάλιστα·
 ἐπεὶ καὶ ὅταν τῶν φυομένων θριδα-
 κινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς
 ἀφαιρῶ,
 οὐδὲν ἢ μήτηρ αὐτῶν λυπείται,
 ἀλλὰ θάλλει μάλλον
 καὶ γλυκίων γίνεται».
 Ταῦτα ἀκούσας Ἄρταξέροξης
 ἐπήνεσε μὲν τὸν ἄνδρα
 καὶ τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν ἕνα,
 εἰπὼν ὅτι
 ὁ περὶ τῶν ἰδίων παιδῶν οὔτω
 δικαίως ἀποφαινόμενος
 πάντως καὶ ἐν τοῖς ἄλλοτρίοις
 ἀκριβῆς ἔσται δικαστὴς καὶ ἀδέκαστος,
 ἀφῆκε δὲ καὶ τὸν νεανίαν τῆς τιμωρίας,
 ἀπειλῶν αὐτῷ θανάτου,
 ἐὰν ἀδικῶν φωραθῆ ἔτερα.

Αρχικά, ο πατέρας προσπαθούσε
 να τον συνενώσει με τα λόγια.
 Επειδή όμως (ο γιος) δεν τον υπάκουε,
 τον οδήγησε στο δικαστήριο
 και με λεπτομέρειες κατήγγειλε
 ὅσα εἶχε αποτολμήσει αὐτός·
 και ζητούσε ἀπὸ τοὺς δικαστὲς
 να καταδικάσουν σε θάνατο τὸν νεαρό.
 Αὐτοὶ ἐξεπλάγησαν
 και οδήγησαν και τοὺς δύο στον βασιλιά
 Ἀρταξέροξη.
 Και ἐνῶ ο Μάρδος ἔλεγε τα ἴδια,
 εἶπε ο βασιλιάς:
 «Αλήθεια, θα ἔχεις τὸ θάρρος να ἀντέ-
 ξεις να πεθάνει ο γιος σου;».
 Κι αὐτὸς εἶπε:
 «Βεβαίωτατα!
 Γιατί, ὅταν ἀφαιρῶ τις πικρὲς παρα-
 φυάδες ἀπὸ τα μαρούλια που φυ-
 τρώνουν,
 καθόλου δε λυπᾶται ἡ μητέρα τοὺς,
 ἀλλὰ πετάει περισσότερα φύλλα
 και γίνεται γλυκύτερη».
 Ὅταν τα ἀκούσε αὐτὰ ο Ἀρταξέροξης,
 ἐπαίνεσε (βέβαια) τὸν ἄνδρα
 και τὸν ἔκανε βασιλικὸ δικαστή,
 λέγοντας ὅτι
 αὐτὸς που διατυπώνει τόσο δίκαιες κρι-
 σεις για τα παιδιά του
 οπωσδήποτε και στις ξένες υποθέσεις
 θα εἶναι αυστηρὸς και ἀδέκαστος δικα-
 στής,
 ἀπάλλαξε ὅμως ἀπὸ τὴν τιμωρία τὸν
 νεαρό,
 ἀπειλώντας τὸν με θανατικὴ ποινὴ,
 ἐὰν ἀποδειχθεῖ ὅτι διαπράττει ἄλλες
 ἀδικίες.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ένας άντρας, που ήταν Μάρδος στην καταγωγή και ο οποίος είχε επτά γιους, οδήγησε τον μικρότερο γιο του στο δικαστήριο, ζητώντας να του επιβληθεί θανατική ποινή, επειδή φερόταν με άδικο τρόπο στην οικογένειά του. Οι δι-

καστές παρέπεμψαν την υπόθεση στον βασιλιά Αρταξέρξη. Εκείνος διόρισε τον αυστηρό πατέρα ως βασιλικό δικαστή και απείλησε τον νέο ότι θα καταδικαστεί σε θάνατο, αν συνεχίσει να επιδεικνύει την ίδια συμπεριφορά προς την οικογένειά του.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ Μετάφραση του υπερβατού σχήματος

Συχνά, για να δώσουμε έμφαση σε μια λέξη, την απομακρύνουμε από τη λέξη με την οποία συνδέεται συντακτικά και νοηματικά, παρεμβάλλοντας ανάμεσά τους μία ή περισσότερες λέξεις. Αυτό το λογοτεχνικό σχήμα ονομάζεται **υπερβατό**. Για παράδειγμα, αντί να πούμε: *ο κατηγορούμενος διέπραξε μεγάλα αδικήματα*, λέμε: *ο κατηγορούμενος μεγάλα διέπραξε αδικήματα*. Στην αρχαία ελληνική γλώσσα το σχήμα αυτό είναι πολύ συνηθισμένο όχι μόνο στην ποίηση αλλά και στην πεζογραφία. Στη νέα ελληνική γλώσσα όμως στον πεζό λόγο χρησιμοποιείται λιγότερο από ό,τι στην αρχαία ελληνική. Γι' αυτό, όταν μεταφράζουμε πεζά κείμενα από τα αρχαία ελληνικά στα νέα ελληνικά, είναι συχνά αναγκαίο να αποκαθιστούμε τη φυσική για τη νεοελληνική γλώσσα σειρά των λέξεων. Για παράδειγμα:

- *παῖδας εἶχεν ἑπτὰ* = είχε επτά παιδιά (*εἶχεν ἑπτὰ παῖδας*)
- *τολμήσεις τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα ὑπομείναι* = θα έχεις το θάρρος να αντέξεις να πεθάνει ο γιος σου (*τολμήσεις ὑπομείναι τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα*)
- *τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν ἕνα* = τον διόρισε βασιλικό δικαστή (*ἐποίησεν ἕνα τῶν βασιλικῶν δικαστῶν*)
- *ἀκριβῆς ἔσται δικαστῆς καὶ ἀδέκαστος* = θα αποδεικνύεται ακριβοδίκαιος και αμερόληπτος δικαστής (*ἔσται ἀκριβῆς καὶ ἀδέκαστος δικαστῆς*).

■ Προσθήκη προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών στη μετάφραση

Στα νέα ελληνικά χρησιμοποιούμε στον λόγο μας πολλές προσωπικές και κτητικές αντωνυμίες, για να γίνεται σαφέστερο κάθε φορά σε ποιον ή σε τι αναφερόμαστε. Αντίθετα, στα αρχαία ελληνικά είναι πιο περιορισμένη η χρήση των αντωνυμιών αυτών. Συνεπώς, για να είναι καλύτερη η απόδοση του αρχαίου κειμένου στα νέα ελληνικά, χρειάζεται να προσθέτουμε αυτές τις αντωνυμίες. Για παράδειγμα:

- *οὐκ ἐπέιθετο* = δεν τον υπάκουε
- *πρὸς τοὺς δικαστὰς ἤγαγε* = τον οδήγησε σε δίκη
- *βασιλεὺς ἔφη* = ο βασιλιάς τού εἶπε
- *ὁ δὲ ἔφη* = αυτός τού απάντησε
- *τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα* = να πεθάνει ο γιος σου
- *τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν ἓνα* = τον διόρισε βασιλικό δικαστή.

■ **μὲν... (δέ):** Ο αντιθετικός σύνδεσμος *μὲν* συνήθως ακολουθείται από τον αντιθετικό σύνδεσμο *δέ*. Το ζεύγος *μὲν* [...] *δέ* μπορούμε να το μεταφράσουμε «από τη μία (μεριά) [...] από την άλλη (μεριά)», «αφενός [...] αφετέρου» «(βέβαια) [...] όμως» κτλ. Για παράδειγμα:

- *ἐπῆνεσε μὲν τὸν ἄνδρα* [...] *ἀφήκε δέ* [...] = από τη μια μεριά, τον επαίνεσε [...] από την άλλη, απάλλαξε [...] (ή: τον επαίνεσε βέβαια [...] τον απάλλαξε όμως)

Ωστόσο, για να αποφύγουμε να «φορτώσουμε» το κείμενό μας με φράσεις όπως *από τη μια* [...] *από την άλλη*, μπορούμε να αφήσουμε αμετάφραστο το *μὲν* και να μεταφράσουμε με αντιθετικό σύνδεσμο (*αλλά, όμως, ωστόσο*) το *δέ*.

Όταν το *μὲν* δεν ακολουθείται από το *δέ*, συνήθως το αφήνουμε αμετάφραστο. Για παράδειγμα:

- *τὰ μὲν πρῶτα* = αρχικά.

■ Μετάφραση των μετοχών

Ο τρόπος που μεταφράζουμε τις μετοχές εξαρτάται από το είδος τους:

α. Οι επιθετικές (ή αναφορικές) μετοχές μεταφράζονται με αναφορική πρόταση (*που, ο οποίος*):

- *τῶν φυομένων*: που φυτρώνουν (μεταφράζεται με αναφορική πρόταση)
- *ὁ ἀποφαινόμενος δικαίως*: αυτός που διατυπώνει δίκαιες κρίσεις (μεταφράζεται με αναφορική πρόταση).

β. Οι κατηγορηματικές μετοχές (βλ. και σελ. 407) συνήθως μεταφράζονται όπως και τα απαρέμφατα, δηλαδή με το *να* ή το *ότι*:

- *τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα*: να πεθάνει ο γιος σου
- *ἀδικῶν (ἔτερα)*: να διαπράττει άλλα αδικήματα.

γ. Οι επιρρηματικές μετοχές (βλ. και σελ. 406) μεταφράζονται με δευτερεύουσα επιρρηματική πρόταση:

- *ταῦτα ἀκούσας*: μόλις τα άκουσε αυτά (μεταφράζεται με χρονική πρόταση)
- *τὰ αὐτὰ λέγοντος τοῦ Μάρδου*: ενώ έλεγε (μεταφράζεται με χρονική πρόταση): μπορούμε όμως και να μεταφράσουμε τη μετοχή με κύρια πρόταση: ο Μάρδος εἶπε τα ίδια και...

- *εἰπών*: αφού είπε, λέγοντας (μεταφράζεται με χρονική πρόταση ή χρονική μετοχή)
- *ἀπειλών*: απειλώντας... (μεταφράζεται με τροπική μετοχή).

■ **Μετάφραση της παθητικής σύνταξης**

- *ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο* = ὅσα είχε αποτολήσει αυτός.

Στη φράση αυτή το ρήμα *ἐτετόλμητο* έχει παθητική διάθεση και, επομένως, το πρόσωπο που ενεργεί δεν είναι το υποκείμενό του, αλλά δηλώνεται με τη δοτική *αὐτῷ* (λέγεται δοτική προσωπική του ποιητικού αιτίου ή ενεργούντος προσώπου). Για να μεταφράσουμε ρήματα παθητικής διάθεσης συχνά είναι καλύτερο να μετατρέψουμε τη σύνταξη σε ενεργητική, δηλαδή το ποιητικό αίτιο του παθητικού ρήματος το τρέπουμε σε υποκείμενο του ενεργητικού, ενώ το υποκείμενο του παθητικού σε αντικείμενο του ενεργητικού. Έτσι, μεταφράζουμε: *ὅσα* (αντικ.) *εἶχε αποτολήσει* αυτός (υποκ.), ενώ αν μεταφράζαμε αφήνοντας την παθητική σύνταξη θα λέγαμε: *ὅσα* (υποκ.) είχαν αποτολήθει από αυτόν (ποιητικό αίτιο).

■ **Μετάφραση του σύστοιχου αντικειμένου**

- *ἀδικῶν ἕτερα* = ὅτι κάνει άλλες αδικίες.

Όταν μεταφράζουμε ένα σύστοιχο αντικείμενο (βλ. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 32), συνήθως είναι καλύτερο να μεταφράσουμε τον ρηματικό τύπο με τα ρήματα *κάνω*, *διαπράττω* κτλ. Έτσι, αντί να μεταφράσουμε *ὅτι ἀδικεῖ ἄλλα* μεταφράζουμε *ὅτι κάνει* (ή: *διαπράττει*) *ἄλλα ἀδικήματα*.

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἀνῆρ**: ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἀνῆρ, τοῦ ἀνδρός* (= άντρας, άνθρωπος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ανδρεία, ανδριάντας, ανδρικός, ανδραγαθία, ανδράποδο (= δούλος).
- ⇒ **γένει**: ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. εν., *τὸ γένος, τοῦ γένους* (= καταγωγή, γενιά, συγγένεια εξ αίματος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: γενικός, γενάρχης, γενεά, ομογενής.
- ⇒ **Μάρδος**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Μάρδος, τοῦ Μάρδου* (βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 32).
- ⇒ **παῖδας**: ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ονόματος *ὁ παῖς, τοῦ παιδός*³ (= το παιδί). Για την κλίση του βλ. σελ. 89.

3. Το ουσιαστικό *παῖς* απαντά και ως θηλυκού γένους (*ἡ παῖς, τῆς παιδός*).

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: παιδικός, παιδοκτόνος, παιδονόμος, παιχνίδι.
- ⇒ **εἶγεν**: οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. ἔχω (= ἔχω, κατέχω, κρατώ).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἔχω, ΠΡΤ. εἶχον, ΜΕΛΛ. ἔξω, στήσω, ΑΟΡ. ἔσχον, ΠΡΚ. ἔσχηκα, ΥΠΡΣ. [ἔσχήκειν].
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. ἔχομαι, ΠΡΤ. εἰχόμην, ΜΕΛΛ. ἔξομαι, στήσομαι, ΑΟΡ. ἐσχόμην, ΠΡΚ. ἔσχημαι.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: από το θέμα εχ-: ἔξη (= συνήθεια), ἐξίς, καθεξίς, ἀνεκτός, ἀπρόσεκτος, καχεκτικός, πλεονέκτης· από το θέμα οχ-: προσοχή, κατοχή, μετοχή, ἔνοχος, ἀνακωχή, πολιούχος· από το θέμα σχ-: σχετικός, ἄσχετος, σχέση, σχεδόν.
- ⇒ **ἐπίτα**: αριθμητικό επίθ. ἀπόλυτο, ἀκλιτο (= εφτά).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: από το θέμα επ-: επτακόσιοι, επταπλάσιος· από το θέμα εβδομ-: ἑβδομος, εβδομήντα, εβδομάδα.
- ⇒ **τούτων**: αντων. δεικτική, αρσ. γένους, γεν. πληθ., οὗτος, αὕτη, τούτο (= αὐτός, αὕτη, αὐτό). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 25.
- ⇒ **ὁ νεώτατος**: επίθ. υπερθετ. βαθμού, β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ νεώτατος, ἡ νεωτάτη, τὸ νεώτατον. Θετικός: ὁ νέος, ἡ νέα, τὸ νέον (= νέος, μικρός).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: νεάζω, νεανίας, νεανικός, νεαρός, νεόπλουτος.
- ⇒ **κακά**: ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., τὸ κακόν, τοῦ κακοῦ (= βλάβη, ζημιά, συμφορά, βάσανα). Για την κλίση βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24. Προέρχεται από το ουδέτερο του επιθ. ὁ κακός, ἡ κακή, τὸ κακόν.
- ⇒ **πολλά**: επίθ. ἀνώμαλο, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ (= πολὺς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 160.
- ⇒ **τοὺς ἄλλους**: αντων. ἀόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο (= ἄλλος, διαφορετικός).
- ⇒ **εἰργάζετο**: οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. ἐργάζομαι (= κάνω, προξενώ, προκαλώ).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: ἐργάζομαί τινά τι, δηλαδή + αιτ. προσώπου (αντ. ἄμεσο) + αιτ. πράγματος (αντ. ἔμμεσο)
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. ἐργάζομαι, ΠΡΤ. εἰ(ή)ργαζόμην, ΜΕΛΛ. ἐργάσομαι, ΑΟΡ. εἰ(ή)ργασάμην, ΠΡΚ. εἴργασμαι, ΥΠΡΣ. εἰργάσμην.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εργαλείο, εργατής, εργατικός, εργασία, εργάσιμος, εργασιομανής.
- ⇒ **καί**: σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **τὰ πρῶτα**: τακτικό αριθμητικό επίθ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ πρῶτος,

- ή πρώτη, τὸ πρῶτον (= πρώτος). ♦ **τὰ μὲν πρώτα** = αρχικά, για πρώτη φορά.
- ⇒ **μὲν:** σύνδ. αντιθετικός. Βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 14.
 - ⇒ **ἐπειράτο:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *πειράομαι, πειρώμαι* (= προσπαθώ, επιχειρώ).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πειρατής, πειρατικός, απόπειρα, πείραμα.
 - ⇒ **αὐτόν:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αυτός). Εδώ: *αὐτόν* = *τὸν παῖδα* (επαναληπτική). Για περισσότερα βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 13-14.
 - ⇒ **ὁ πατήρ:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ πατήρ, τοῦ πατρὸς* (= ο πατέρας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πατρικός, πατρίδα, πατροκτόνος, πατροπαράδοτος.
 - ⇒ **ῥυθμίζεις:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ῥυθμίζω* (= δίνω σε κάτι ρυθμό-τακτοποιώ, βάζω σε τάξη, διευθετώ· (εδώ:) συνετίζω, χαλιναγωγώ).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ρυθμός, ρυθμικός, ρυθμιστής, ρυθμιστικός, ἀρρυθμος, αρρυθμία.
 - ⇒ **λόγῳ:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ λόγος, τοῦ λόγου* (= λόγος, ομιλία· (εδώ) με τα λόγια). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
 - ⇒ **ἐπεὶ:** σύνδ. αιτιολογικός (= επειδή).
 - ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά). Βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 14.
 - ⇒ **οὐκ:** μόριο αρνητικό (= δεν).
 - ⇒ **ἐπίθετο:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *πείθομαι* (= υπακούω, βάζω μυαλό, συμμορφώνομαι).
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πείθω*, ΠΡΤ. *ἔπειθον*, ΜΕΛΛ. *πείσω*, ΑΟΡ. *ἔπεισα*, ΠΡΚ. *πέπεικα*, ΥΠΡΣ. *ἔπεπείκειν*.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *πείθομαι*, ΠΡΤ. *ἐπειθόμην*, ΜΕΛΛ. *πείσομαι*, ΑΟΡ. *ἐπιθόμην*, ΠΡΚ. *πέπεισμαι*, *πέποιθα*, ΥΠΡΣ. *ἐπεπείσμην*, *ἐπεποίθειν*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πειθώ, πειστικός.
 - ⇒ **πρός:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι κ.ά.·
 - + δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον) κ.ά.·
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε) κ.ά.
 - ⇒ **τοὺς δικαστάς:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ δικαστής, τοῦ δικαστοῦ* (= ο δικαστής). Για την κλίση του, βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δίκη, δικαστήριο, δικάσιμος, δικανικός, δικάζω.
- ⇒ **ἡγαγε:** οριστ. αορ. β΄, γ΄ εν., του ρήμ. *ἄγω* (= οδηγώ, φέρνω).
- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἄγω*, ΠΡΤ. *ἤγον*, ΜΕΛΛ. *ἄξω*, ΑΟΡ. *ἡγαγον*, ΠΡΚ. *ἤχα*, *ἀγήοχα*.
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *ἄγομαι*, ΠΡΤ. *ἠγόμην*, ΜΕΛΛ. *ἄξομαι*, ΑΟΡ. *ἠγαγόμην*, ΠΡΚ. *ἠγγμαι*, ΥΠΡΣ. *ἠγγμην*.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αγωγή, αγωγήμος, αγωγήι, αγωγήος, αγωγιμότητα, αναγωγή, ανάγωγος, ψυχαγωγία.
- ⇒ **ὅσα:** αντων. αναφορική, ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *ὅσος*, *ὄση*, *ὄσον* (= ὅσος).
- ⇒ **αὐτόψ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *αὐτός*, *αὐτή*, *αὐτό* (= αὐτός). Εδώ: *αὐτόψ* = *τῷ παιδί* (επαναληπτική).
- ⇒ **ἐτετόλμητο:** οριστ. υπερσ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *τολμάομαι*, *τολμῶμαι* (= ἔχω το θάρρος να κάνω κάτι δύσκολο). ◆ **ὅσα αὐτόψ ἐτετόλμητο** = ὅσα εἶχε αποτολήσει αὐτός, ὅσα εἶχε το θράσος να κάνει.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τόλμη, τολμηρός, τόλμημα, ἀτολμος, ἀτολμία.
- ⇒ **ἀκριβώς:** επίρρ. τροπικό (= με ακρίβεια, με λεπτομέρειες).
- ⇒ **κατηγορήσε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *κατηγορέω*, *κατηγορῶ* (= κατηγορώ, αποδίδω κάτι κακό σε κάποιον).
- ⇒ **ἦται:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *αἰτέω*, *αἰτῶ* (= ζητώ, απαιτώ, παρακαλώ). ◆ ΣΥΝΤ.: *αἰτῶ τι παρὰ τινος*, δηλαδή + αιτ. πράγματος + *παρὰ* + *γεν.* ή *αἰτῶ τινά τι*, δηλαδή + αιτ. προσώπου + αιτ. πράγματος.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αίτημα, αίτηση, παραίτηση, επαίτης (= ζητιάνος).
- ⇒ **παρά:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
+ *γεν.*: δηλώνει κίνηση από κάποιον τόπο ή προέλευση κ.ά.
+ *δοτ.*: δηλώνει ότι κάτι είναι κοντά σε κάτι, στο πλευρό κάποιου κ.ά.
+ *αιτ.*: δηλώνει κίνηση κοντά ή παράλληλα σε κάτι κ.ά.
- ⇒ **τῶν δικαστῶν:** ουσ. ἀ΄ κλ., αρσ. γένους, *γεν. πληθ.*, *ὁ δικαστής*. Βλ. και πιο πάνω, *τοὺς δικαστάς*.
- ⇒ **ἀποκτείναι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *ἀποκτείνω* (= σκοτώνω, θανατώνω, καταδικάζω σε θάνατο).
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *κτείνω*: μητροκτόνος, πατροκτόνος, αυτοκτονώ, λιμοκτονώ (= πεθαίνω από την πείνα), εντομοκτόνο.
- ⇒ **τὸν νεανίσκον:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, *αιτιατ. εν.*, *ὁ νεανίσκος*, *τοῦ νεανίσκου* (= ο νέος, ο νεαρός). Είναι υποκοριστικό τού *ὁ νεανίας*.
- ⇒ **οἱ δὲ** = αυτοί, δηλαδή οι δικαστές.

- ⇒ **ἐξεπλάγησαν:** οριστ. παθητ. αορ. β', γ' πληθ., του ρήμ. *ἐκπλήττομαι* (= σα- στίζω, τρομάζω, απορώ, εκπλήττομαι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πλήξη, κατάπληξη, ἐκπλήξη, ἐκπληκτος, εκπληκτικός.
- ⇒ **ἀμφοτέρους:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἀμφοτέροι, ἀμφοτεροι, ἀμφοτέρα* (= και οι δύο μαζί). Έχει μόνο πλη- θυντικό.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: επαμφοτερίζω (= δεν έχω ξεκάθαρη θέση, ταλαντεύομαι ανάμεσα σε δύο σκέψεις).
- ⇒ **ἐπί:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις και δηλώνει το «επάνω» κυριολεκτικά και μεταφορικά:
 - + γεν.: στάση σε κάποιον τόπο (= πάνω σε) κ.ά.
 - + δοτ.: δηλώνει ό,τι και η *ἐπί* + γεν., αλλά είναι πιο συνηθισμένη
 - + αιτ.: δηλώνει στάση πάνω σε κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (συχνά με ε- χθρική σημασία) κ.ά.
- ⇒ **τὸν βασιλέα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ βασιλεύς, τοῦ βασιλέως* (= ο βασιλιάς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
- ⇒ **Ἄρταξέρξης:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ Ἄρταξέρξης, τοῦ Ἄρταξέρξου*.
- ⇒ **ἤγαγον:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἄγω* (= οδηγώ, φέρνω). Βλ. πιο πάνω, *ἤγαγε*.
- ⇒ **αὐτά:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αυτός, αυτής ο ίδιος). ◆ *τὰ αὐτά* = τα ίδια. Όταν η αντων. *αὐτός, αὐτή, αὐτό* έχει άρθρο, σημαίνει ταυτότητα: *ὁ αὐτός* = ο ίδιος.
- ⇒ **λέγοντος:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω, ανα- φέρω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 26.
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *λέγω*, ΠΡΤ. *ἔλεγον*, ΜΕΛΛ. *λέξω, ἐρῶ*, ΑΟΡ. *ἔλεξα, εἶπα, εἶπον*, ΠΡΚ. *εἶρηκα*, ΥΠΡΣ. *εἰρήκειν*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λέξι, λόγος, λεκτικός, διάλογος, αντίλογος.
- ⇒ **τοῦ Μάρδου:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ Μάρδος* (βλ. πιο πάνω).
- ⇒ **βασιλεύς:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ βασιλεύς, τοῦ βασιλέως* (= βασιλιάς).
- ⇒ **ἔφη:** οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. *φημι* (= λέω, ισχυρίζομαι).
- ⇒ **εἶτα:** επίρρ. που έχει συνήθως χρονική σημασία (= έπειτα, μετά από αυτά, και τότε). Εδώ χρησιμοποιείται ως ερωτηματικό μόριο (= αλήθεια, αλή- θεια λοιπόν;).
- ⇒ **τολμήσεις:** οριστ. μέλλ. ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *τολμάω, τολμῶ* (= τολ- μῶ, έχω το θάρρος). Βλ. πιο πάνω, *έτετόλμητο*.

- ⇒ **τὸν υἰόν:** ουσ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ υἰός, τοῦ υἱοῦ και τοῦ υἱέος* (= ο γιος, το παιδί). Στις πλάγιες πτώσεις του ενικού αριθμού κλίνεται και κατά τη β΄ κλίση και κατά την γ΄ κλίση. Στον πληθυντικό αριθμό κλίνεται κατά τη β΄ και την γ΄ κλίση σε όλες τις πτώσεις. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
- ⇒ **ἀποθνήσκοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αιτιατ. εν., του ρήμ. *ἀποθνήσκω* (= πεθαίνω, χάνομαι).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀποθνήσκω*, ΠΡΤ. *ἀπέθνησκον*, ΜΕΛΛ. *ἀποθανοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἀπέθανον*, ΠΡΚ. *τέθνηκα*, ΥΠΡΣ. *έτεθνήκειν*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *θνήσκω*: θάνατος, θνητός, αθάνατος, θανατικό, θνησιμότητα.
- ⇒ **ὑπομείναι:** απαρ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *ὑπομένω* (= αντέχω, υποφέρω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. + κατηγορηματική μτχ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: υπομονή, υπομονετικός, υπομονετικά, ανυπόμονος.
- ⇒ **πάντων:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *πάς, πάσα, πάν* (= καθένας, καθεμιά, καθένα). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 26.
- ⇒ **μάλιστα:** επίρρ. υπερθετικού βαθμού (= πάρα πολύ). Θετικός: *μάλα* (= πολύ). Συγκριτικός: *μάλλον* (= περισσότερο). ◆ **πάντων μάλιστα** = βεβαιότατα.
- ⇒ **ἐπεὶ:** σύνδ. αιτιολογικός (= αφού, διότι, επειδή).
- ⇒ **ὅταν:** σύνδ. χρονικός (= όταν). Είναι σύνθετος από τον χρονικό σύνδεσμο *ὅτε* και το αοριστολογικό *ἄν*: *ὅταν* = *ὅτε* + *ἄν*.
- ⇒ **τῶν φυομένων:** μτχ. ενεστ. μ.φ., γεν. πληθ., του ρήμ. *φύομαι* (= φυτρώνω, αναπτύσσομαι). Στην ε.φ.: *φύω* (= κάνω να φυτρώσει, γεννώ, παράγω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φύση, φυσικός, φυλή, φυλετικός, φυτό, φυτόρο, φύλο.
- ⇒ **θριδακινῶν:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. πληθ., *ἡ θριδακίνη, τῆς θριδακίνης* (= το μαρούλι). Υπάρχει και ο τύπος *ἡ θριδάξ, τῆς θριδακος*.
- ⇒ **τάς ἐκφύσεις:** ουσ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ ἐκφυσις, τῆς ἐκφύσεως* (= παραφυάδα, παραβλάσταρο).
- ⇒ **τάς πικράς:** επίθ. β΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πικρός, ἡ πικρά, τὸ πικρόν* (= πικρός).
- ⇒ **ἀφαιρώ:** υποτ. ενεστ. ε.φ., α΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *ἀφαιρέω, ἀφαιρώ* (= αφαιρώ, κόβω και βγάζω). ◆ ΣΥΝΤ.: + γεν. (αντ. έμμεσο) + αιτ. (αντ. άμμεσο)
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αφαίρεση, αφαιρετέος, αφαιρετικός.
- ⇒ **οὐδέν:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *οὐδέις, οὐδεμία, οὐδέν* (= κανένας). Η αιτιατ. εν. του ουδ. γένους χρησιμοποιεί-

ται και ως επίρρ. ποσοτικό (*οὐδὲν* = καθόλου). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 205.

- ⇒ **ἡ μήτηρ:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ μήτηρ, τῆς μητρὸς* (= η μητέρα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
- ⇒ **αὐτῶν:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, θηλ. γένους, γεν. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αυτός). Εδώ *αὐτῶν* = *τῶν θριδακινῶν* (επαναληπτική).
- ⇒ **λυπείται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *λυπέομαι, λυποῦμαι* (= λυπάμαι).
- ⇒ **ἀλλά:** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά).
- ⇒ **θάλλει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *θάλλω* (= είμαι στην ακμή μου, ανθίζω περισσότερο, είμαι φορτωμένος από φύλλα).
- ⇒ **μᾶλλον:** επιρρ. ποσοτικό, συγκριτικού βαθμού (= περισσότερο). Θετικός: *μᾶλα*. Υπερθ.: *μάλιστα*.
- ⇒ **γλυκίων:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, θηλ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ γλυκίων, τὸ γλύκιον* (= πιο γλυκός). Θετικός: *ὁ γλυκύς, ἡ γλυκεία, τὸ γλυκύ*. Υπερθ.: *ὁ γλυκύτατος, ἡ γλυκυτάτη, τὸ γλυκύτατον* και *ὁ γλύκιστος, ἡ γλυκίστη, τὸ γλύκιστον*.
- ⇒ **γίνεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *γίνομαι* (= γίνομαι).
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *γί(γ)νομαι*, ΠΡΤ. *έγι(γ)νόμην*, ΜΕΛΛ. *γενήσομαι*, ΑΟΡ. *έγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα, γεγένημαι*, ΥΠΡΣ. *έγεγόνειν, έγεγενήμην*.
- ⇒ **ταῦτα:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ, *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **ἀκούσας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἀκούω* (= ακούω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 26.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *ἀκουσμα, ακουστικός, ξακουστός, ανήκουστος*.
- ⇒ **Ἄρταξέροξης:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Ἄρταξέροξης*.
- ⇒ **ἐπῆνεσε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ἐπαινέω, ἐπαινῶ* (= επαινῶ, επιδοκιμάζω, εγκωμιάζω).
- ⇒ **τὸν ἄνδρα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ἄνθρω, τοῦ ἀνδρὸς* (= ἄντρας, ἄνθρωπος). Βλ. και πιο πάνω, *ἄνθρω*.
- ⇒ **τῶν βασιλικῶν:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ. *ὁ βασιλικός, ἡ βασιλική, τὸ βασιλικόν* (= αυτός που ταιριάζει ή που ανήκει στον βασιλιά).
- ⇒ **δικαστῶν:** γεν. πληθ. του ουσ. *ὁ δικαστής*. Βλ. πιο πάνω, *τοὺς δικαστάς*.
- ⇒ **ἐποίησεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ποιέω, ποιῶ* (= κάνω καθιστώ, διορίζω).

- ◆ ΣΥΝΤ.: *ποιῶ* (= καθιστώ, διορίζω) *τινά* (αντικ.) *τι* (κατηγορ.)
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ποίημα, ποίηση, περιποίηση, ποιητής, ποιητικός.
- ⇒ **ἕνα:** απόλυτο αριθμητικό επίθ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ εἷς, ἡ μία, τὸ ἐν* (= ένας, μία, ένα).
- ⇒ **εἰπόν:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω).
- ⇒ **ὅτι:** σύνδ. ειδικός (= ότι).
- ⇒ **ὁ ἀποφαινόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἀποφαίνομαι* (= γνωμοδοτώ, δίνω γνώμη, διατυπώνω κρίση). ◆ *ἀποφαίνομαι δίκαιως* = διατυπώνω δίκαιες κρίσεις.
- ⇒ **περί:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
+ γεν.: σημαίνει «γύρω από», κυριολεκτικά ή μεταφορικά (αναφορά κ.ά).
+ δοτ.: σημαίνει περίπου, ὅ,τι η *περὶ* + *γεν.*, αλλά δεν είναι τόσο συχνή.
+ αιτ.: δηλώνει κίνηση γύρω από κάτι κυριολεκτικά ή μεταφορικά.
- ⇒ **τῶν ἰδίων:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιον* (= δικός του).
◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ιδιότητα, ιδιώτης, ιδιωτικός, ιδιότροπος.
- ⇒ **παίδων:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ παῖς, τοῦ παιδός* (= το παιδί).
- ⇒ **οὔτω:** επίρρ. ποσοτικό (= τόσο).
- ⇒ **δικαίως:** επίρρ. τροπικό (= δίκαια, ορθά).
- ⇒ **πάντως:** επίρρ. τροπικό (= τελείως, βεβαιότατα, οπωσδήποτε). Παράγεται από το *ὁ πᾶς, ἡ πᾶσα, τὸ πᾶν* (= ὅλος).
- ⇒ **ἐν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο και μεταφορικά δηλώνει κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **τοῖς ἀλλοτρίοις:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ ἀλλότριος, ἡ ἀλλοτρία, τὸ ἀλλότριον* (= ξένος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 25.
- ⇒ **ἀκριβής:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἄκριβής, τὸ ἀκριβές* (= ακριβής, αυστηρός, προσεκτικός, αμερόληπτος, ακριβοδίκαιος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 25.
- ⇒ **ἔσται:** οριστ. μέλλ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
◆ ΕΝΣ. *εἶμι*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἐγεγόνειν*.
- ⇒ **δικαστής:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δικαστής, τοῦ δικαστοῦ* (= ο δικαστής).
- ⇒ **ἀδέκαστος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἡ ἀδέκαστος, τὸ ἀδέκαστον* (= αδωροδόκητος, αμερόληπτος, αδέκαστος).

- ⇒ **ἀφήξει:** οριστ. αορ. β', ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀφήμι* (= αφήνω, ελευθερώνω, απαλλάσσω). ♦ ΣΥΝΤ.: + γεν. (αντ. έμμεσο) + αιτ. (αντ. άμεσο).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: άφεση, αφέτης, αφετηρία.
- ⇒ **τὸν νεανίαν:** ουσ. ά' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ νεανίας, τοῦ νεανίου* (= ο νεαρός, νέος).
- ⇒ **τῆς τιμωρίας:** ουσ. ά' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ τιμωρία, τῆς τιμωρίας* (= τιμωρία, ποινή).
- ⇒ **ἀπειλῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ἀπειλέω, ἀπειλῶ* (= απειλώ, φοβερίζω).
- ⇒ **αὐτῷ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, δοτ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αὐτός). Εδώ, *αὐτῷ* = *τῷ νεανία* (επαναληπτική).
- ⇒ **θανάτου:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ θάνατος, τοῦ θανάτου* (= θάνατος).
- ⇒ **ἐάν:** σύνδ. υποθετικός (= αν). Εισάγει υποθετικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική.
- ⇒ **ἀδικῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ἀδικέω, ἀδικῶ* (= κάνω αδικίες).
- ⇒ **φωραθῆ:** υποτ. παθητ. αορ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *φωράομαι, φωρῶμαι* (= ανακαλύπτομαι, αποδεικνύομαι).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αυτόφωρος, επ' αυτοφώρω.
- ⇒ **ἕτερο:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον* (= άλλος).

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	α΄ κλίση		β΄ κλίση	
ονομ.	ὁ	δικαστής	ὁ λόγος	τὸ κακόν
γεν.	τοῦ	δικαστοῦ	τοῦ λόγου	τοῦ κακοῦ
δοτ.	τῷ	δικαστῆ	τῷ λόγῳ	τῷ κακῷ
αιτ.	τὸν	δικαστήν	τὸν λόγον	τὸ κακόν
κλητ.	(ὦ)	δικαστά	(ὦ) λόγε	(ὦ) κακόν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	α΄ κλίση		β΄ κλίση	
ονομ.	οἱ	δικασταί	οἱ λόγοι	τὰ κακά
γεν.	τῶν	δικαστῶν	τῶν λόγων	τῶν κακῶν
δοτ.	τοῖς	δικασταῖς	τοῖς λόγοις	τοῖς κακοῖς
αιτ.	τούς	δικαστάς	τούς λόγους	τὰ κακά
κλητ.	(ὦ)	δικασταί	(ὦ) λόγοι	ὦ κακά

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	ονομ.	ὁ	ἄνθρωπος	ὁ πατήρ	ἡ μήτηρ	ὁ βασιλεὺς
γεν.	τοῦ	ἀνδρός	τοῦ πατρὸς	τῆς μητρὸς	τοῦ βασιλέως	τοῦ γένους
δοτ.	τῷ	ἀνδρὶ	τῷ πατρὶ	τῇ μητρὶ	τῷ βασιλεῖ	τῷ γένει
αιτ.	τὸν	ἄνδρα	τὸν πατέρα	τὴν μητέρα	τὸν βασιλέα	τὸ γένος
κλητ.	(ὦ)	ἄνερ	(ὦ) πάτερ	(ὦ) μήτηρ	(ὦ) βασιλεῦ	(ὦ) γένος

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	ονομ.	οἱ	ἄνδρες	οἱ πατέρες	αἱ μητέρες	οἱ βασιλεῖς
γεν.	τῶν	ἀνδρῶν	τῶν πατέρων	τῶν μητέρων	τῶν βασιλέων	τῶν γενῶν
δοτ.	τοῖς	ἀνδράσι(ν)	τοῖς πατράσι(ν)	ταῖς μητράσι(ν)	τοῖς βασιλεῦσι(ν)	τοῖς γένεσι(ν)
αιτ.	τούς	ἄνδρας	τούς πατέρας	τάς μητέρας	τούς βασιλέας	τὰ γένη
κλητ.	(ὦ)	ἄνδρες	(ὦ) πατέρες	(ὦ) μητέρες	(ὦ) βασιλεῖς	(ὦ) γένη

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	ονομ.	ὁ	υἱός	οἱ
γεν.	τοῦ	υἱοῦ (και υἱέος)	τῶν	υἱῶν (και υἱέων)
δοτ.	τῷ	υἱῷ (και υἱεῖ)	τοῖς	υἱοῖς (και υἱεσί)
αιτ.	τὸν	υἱόν	τούς	υἱοὺς (και υἱεῖς)
κλητ.	(ὦ)	υἱέ	(ὦ)	υἱοὶ (και υἱεῖς)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἀλλότριος	ἡ ἀλλοτρία	τὸ ἀλλότριον
γεν.	τοῦ ἀλλοτρίου	τῆς ἀλλοτρίας	τοῦ ἀλλοτρίου
δοτ.	τῷ ἀλλοτρίῳ	τῇ ἀλλοτρίᾳ	τῷ ἀλλοτρίῳ
αιτ.	τὸν ἀλλότριον	τὴν ἀλλοτρίαν	τὸ ἀλλότριον
κλητ.	(ὦ) ἀλλότριε	(ὦ) ἀλλοτρία	(ὦ) ἀλλότριον

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἀλλότριοι	αἱ ἀλλότριαι	τὰ ἀλλότρια
γεν.	τῶν ἀλλοτρίων	τῶν ἀλλοτρίων	τῶν ἀλλοτρίων
δοτ.	τοῖς ἀλλοτρίοις	ταῖς ἀλλοτρίαις	τοῖς ἀλλοτρίοις
αιτ.	τούς ἀλλοτρίους	τάς ἀλλοτρίας	τὰ ἀλλότρια
κλητ.	(ὦ) ἀλλότριοι	(ὦ) ἀλλότριαι	(ὦ) ἀλλότρια

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἀκριβῆς	ἡ ἀκριβῆς	τὸ ἀκριβές
γεν.	τοῦ ἀκριβοῦς	τῆς ἀκριβοῦς	τοῦ ἀκριβοῦς
δοτ.	τῷ ἀκριβεῖ	τῇ ἀκριβεῖ	τῷ ἀκριβεῖ
αιτ.	τὸν ἀκριβῆ	τὴν ἀκριβῆ	τὸ ἀκριβές
κλητ.	(ὦ) ἀκριβές	(ὦ) ἀκριβές	(ὦ) ἀκριβές

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἀκριβεῖς	αἱ ἀκριβεῖς	τὰ ἀκριβῆ
γεν.	τῶν ἀκριβῶν	τῶν ἀκριβῶν	τῶν ἀκριβῶν
δοτ.	τοῖς ἀκριβέσι(ν)	ταῖς ἀκριβέσι	τοῖς ἀκριβέσι(ν)
αιτ.	τούς ἀκριβεῖς	τάς ἀκριβεῖς	τὰ ἀκριβῆ
κλητ.	(ὦ) ἀκριβεῖς	(ὦ) ἀκριβεῖς	(ὦ) ἀκριβῆ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	οὗτος	αὕτη	τούτο	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
γεν.	τούτου	ταύτης	τούτου	τούτων	τούτων	τούτων
δοτ.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ	τούτοις	ταύταις	τούτοις
αιτ.	τούτον	ταύτην	τούτο	τούτους	ταύτας	ταῦτα
κλητ.	οὗτος	αὕτη	—	—	—	—

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	πάς	πάσα	πάν
γεν.	παντός	πάσης	παντός
δοτ.	παντί	πάση	παντί
αιτ.	πάντα	πάσαν	πάν
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	πάντες	πάσαι	πάντα
γεν.	πάντων	πασών	πάντων
δοτ.	πᾶσι(ν)	πάσαις	πᾶσι(ν)
αιτ.	πάντας	πάσας	πάντα
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ λέγων	ἡ λέγουσα	τὸ λέγον
γεν.	τοῦ λέγοντος	τῆς λεγούσης	τοῦ λέγοντος
δοτ.	τῷ λέγοντι	τῇ λεγούσῃ	τῷ λέγοντι
αιτ.	τὸν λέγοντα	τὴν λέγουσαν	τὸ λέγον
κλητ.	(ᾧ) λέγων	(ᾧ) λέγουσα	(ᾧ) λέγον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ λέγοντες	αἱ λέγουσαι	τὰ λέγοντα
γεν.	τῶν λεγόντων	τῶν λεγουσῶν	τῶν λεγόντων
δοτ.	τοῖς λέγουσι(ν)	ταῖς λεγούσαις	τοῖς λέγουσι(ν)
αιτ.	τούς λέγοντας	τάς λεγούσας	τὰ λέγοντα
κλητ.	(ᾧ) λέγοντες	(ᾧ) λέγουσαι	(ᾧ) λέγοντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἀκούσας	ἡ ἀκούσασα	τὸ ἀκούσαν
γεν.	τοῦ ἀκούσαντος	τῆς ἀκουσάσης	τοῦ ἀκούσαντος
δοτ.	τῷ ἀκούσαντι	τῇ ἀκουσάσῃ	τῷ ἀκούσαντι
αιτ.	τὸν ἀκούσαντα	τὴν ἀκούσασαν	τὸ ἀκούσαν
κλητ.	(ᾧ) ἀκούσας	(ᾧ) ἀκούσασα	(ᾧ) ἀκούσαν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οί	ἀκούσαντες	αἱ	ἀκούσασαι	τὰ	ἀκούσαντα
γεν.	τῶν	ἀκουσάντων	τῶν	ἀκουσασῶν	τῶν	ἀκουσάντων
δοτ.	τοῖς	ἀκούσασι(ν)	ταῖς	ἀκουσάσαις	τοῖς	ἀκούσασι(ν)
αιτ.	τοὺς	ἀκούσαντας	τὰς	ἀκουσάσας	τὰ	ἀκούσαντα
κλητ.	(ᾧ)	ἀκούσαντες	(ᾧ)	ἀκούσασαι	(ᾧ)	ἀκούσαντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	ἔχει	ἄγει	ἄγουσι(ν)	ῥυθμίζειν
παρτ.	εἶχε(ν)	ἤγε(ν)	ἤγον	—
μέλλ.	ἔξει, σχήσει	ἄξει	ἄξουσι(ν)	—
αόρ.	ἔσχε(ν) (β')	ἤγαγε(ν) (β')	ἤγαγον (β')	ῥυθμίσει
παρκα.	ἔσχηκε(ν)	ἤχη(ν), ἀγήοχε(ν)	ἤχασι(ν), ἀγήόχασι(ν)	—
υπερσ.	[ἔσχηκει]	—	—	—

ενεστ.	ἐργάζεται	πειθεται	ἀποκτείνειν
παρτ.	εἰ(ή)ργάζετο	ἐπίθετο	—
μέλλ.	ἐργάσεται	πείσεται	ἀποκτενεῖν
αόρ.	εἰ(ή)ργάσατο	ἐπίθετο (β')	ἀποκτεῖναι
παρκα.	εἵργασται	πέπεισται, πέποιθε	ἀπεκτονέναι
υπερσ.	εἵργαστο	ἐπέπειστο, ἐπεποίθει	—

ενεστ.	ἐκπλήττονται	λέγοντος	ἀποθνήσκοντα
παρτ.	ἐξεπλήττοντο	—	—
μέλλ.	ἐκπλαγήσονται (παθ.)	λέξοντος, ἐροῦντος	ἀποθανοῦμενον
αόρ.	ἐξεπλάγησαν (παθ.)	λέξαντος, εἰπόντος (β')	ἀποθανόντα (β')
παρκα.	ἐκπεπληγμένοι εἰσὶ	εἰρηκότος	τεθνηκότα ⁴
υπερσ.	ἐκπεπληγμένοι ἦσαν	—	—

ενεστ.	ὑπομένειν	γί(γ)νεται	ἀκούων
παρτ.	—	ἐγί(γ)νετο	—
μέλλ.	ὑπομενεῖν	γενήσεται	ἀκουσόμενος
αόρ.	ὑπομείναι	ἐγένετο	ἀκούσας
παρκα.	ὑπομεμενηκέναι	γενένηται, γέγονε	ἀκηκῶς
υπερσ.	—	ἐγεγένητο, ἐγεγόνει	—

4. Υπάρχει και ο τύπος τεθνεῶτα, που προέρχεται από τη μητ. παρκα. ὀή τεθνεῶς, τὸ τεθνεῶς.

ενεστ.	λέγων	ἀποφαινόμενος	ἔστι
παρ.τ.	—	—	ἦν
μέλλ.	λέξων, ἐρώων	ἀποφανόμενος, ἀποφανησόμενος	ἔσται
αόρ.	λέξας, εἰπών (β')	ἀποφηνάμενος, ἀποφανθείς	ἐγένετο (β')
παρ.κ.	εἰρηκώς	ἀποπεφηνώς	γένετο(ν)
υπερσ.	—	—	ἐγεγόνει

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἤγαγε(ν)	κατηγόρησε(ν)	θάλλει
υποτ.	ἀγάγη	κατηγόρηση	θάλλη
ευκτ.	ἀγάγοι	κατηγόρησαι /-ειε(ν)	θάλλοι
προστ.	ἄγαγε(ν)	κατηγορησάτω	θαλλέτω
απαρ.	ἀγαγεῖν	κατηγορήσαι	θάλλειν
μτχ.	ἀγαγών /-οῦσα /-όν	κατηγορήσας /-ασα /-αν	θάλλων /-ουσα /-ον

οριστ.	γίνεται	ἐποίησε(ν)	ἔσται
υποτ.	γίνηται	ποιήση	—
ευκτ.	γίνοιτο	ποιήσαι /-ειε(ν)	ἔσοιτο
προστ.	γινέσθω	ποιησάτω	—
απαρ.	γίνεσθαι	ποιήσαι	ἔσεσθαι
μτχ.	γινόμενος /-η /-ον	ποιήσας /-ασα /-αν	ἐσόμενος /-η /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Ἄνηρ γένοι Μάρδος παίδας εἶχεν ἐπτά:** κύρια πρόταση.

εἶχεν: ρήμ. • **ἄνηρ:** υποκ. του εἶχεν • **Μάρδος:** επιθ. προσδ. στο ἄνηρ • **γένει:** δοτ. της αναφοράς στο Μάρδος • **παίδας:** αντικ. του εἶχεν • **ἐπτά:** επιθ. προσδ. στο παίδας.

► **Τούτων ὁ νεώτατος κακὰ πολλὰ τοὺς ἄλλους εἰργάζετο:** κύρια πρόταση.
εἰργάζετο: ρήμ. • **ὁ νεώτατος:** υποκ. του ρήμ. εἰργάζετο • **τούτων:** γεν. διαιρετική στο ὁ νεώτατος • **κακὰ:** αντικ. (έμμεσο) του εἰργάζετο • **πολλὰ:** επιθ. προσδ. στο κακὰ • **τοὺς ἄλλους:** αντικ. (άμεσο) του εἰργάζετο.

► **Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐπειράτο αὐτὸν ὁ πατήρ ῥυθμίζειν λόγῳ:** κύρια πρόταση.

ἐπειράτο: ρήμ. • **ὁ πατήρ:** υποκ. του ἐπειράτο και του ῥυθμίζειν (ταυτοπρο-

σωπία) • **ῥυθμίζειν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. του *ἐπειράτο* • **αὐτόν**: αντικ. του *ῥυθμίζειν* • **λόγῳ**: δοτ. του τρόπου στο *ἐπειράτο* • **τὰ πρῶτα**: αιτιατ. του χρόνου στο *ἐπειράτο*.

► **ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπίθετο**: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από τις κύριες προτάσεις *...ἤγαγε... κατηγορήσε... ἦτι...* (**οὐκ**) **ἐπίθετο**: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *ἐπίθετο*.

► **πρὸς τοὺς δικαστὰς ἤγαγε**: κύρια πρόταση.

ἤγαγε: ρήμ. • ενν. **ὁ πατήρ**: υποκ. του *ἤγαγε* • **πρὸς τοὺς δικαστὰς**: εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης προς πρόσωπο στο *ἤγαγε*.

► **καὶ ἀκριβῶς κατηγορήσε**: κύρια πρόταση.

κατηγορήσε: ρήμ. • ενν. **ὁ πατήρ**: υποκ. του *κατηγορήσε* • **ἀκριβῶς**: επιρρ. προσδ. τρόπου στο *κατηγορήσε*.

► **ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο**: δευτερεύουσα αναφορική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του *κατηγορήσε*.

ἐτετόλμητο: ρήμ. • **ὅσα**: υποκ. του *ἐτετόλμητο* (αττική σύνταξη)⁵ • **αὐτῷ**: δοτ. προσωπική του ποιητικού αιτίου στο *ἐτετόλμητο*.

► **καὶ ἦτι παρὰ τῶν δικαστῶν ἀποκτείνει τὸν νεανίσκον**: κύρια πρόταση.

ἦτι: ρήμ. • ενν. **ὁ πατήρ**: υποκ. του *ἦτι* • **παρὰ τῶν δικαστῶν**: εμπρόθ. προσδ. προέλευσης στο *ἦτι* • **ἀποκτείνει**: τελικό απαρέμφ., αντικ. του *ἦτι* • ενν. **τοὺς δικαστὰς**: υποκ. του *ἀποκτείνει* (ετεροπροσωπία) • **τὸν νεανίσκον**: αντικ. του *ἀποκτείνει*.

► **Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν**: κύρια πρόταση.

ἐξεπλάγησαν: ρήμ. • **οἱ δέ**: υποκ. του *ἐξεπλάγησαν*.

► **καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν βασιλέα Ἀρταξέροξην ἤγαγον**: κύρια πρόταση.

ἤγαγον: ρήμ. • ενν. **οἱ δέ**: υποκ. του *ἤγαγον* • **ἀμφοτέρους**: αντικ. του *ἤγαγον* • **ἐπὶ τὸν βασιλέα**: εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης στο *ἤγαγον* • **Ἀρταξέροξην**: επεξήγηση στο *βασιλέα*.

► **Τὰ αὐτὰ δὲ λέγοντος τοῦ Μάρδου, βασιλεὺς ἔφη**: κύρια πρόταση.

ἔφη: ρήμ. • **βασιλεὺς**: υποκ. του *ἔφη* • **λέγοντος**: χρονική μτχ.⁶, γεν. απόλυτη • **τοῦ Μάρδου**: υποκ. της μτχ. *λέγοντος* • **τὰ αὐτὰ**: αντικ. (σύστοιχο) της μτχ. *λέγοντος*.

5. Στη φράση *ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο* το υποκ. του ρήματος (*ὅσα*) βρίσκεται στον πληθυντικό αριθμό και το ρήμα σε γ' ενικό πρόσωπο, ενώ κανονικά θα έπρεπε το ρήμα να βρίσκεται στον ίδιο αριθμό με το υποκείμενό του. Αυτό το σχήμα λόγου ονομάζεται **αττική σύνταξη**, γιατί είναι συχνό στους αττικούς συγγραφείς, και συμβαίνει όταν το υποκείμενο είναι όνομα ουδετέρου γένους, πληθυντικού αριθμού.

6. Η μτχ. *λέγοντος* εκτός από χρόνο δηλώνει και τις συνθήκες μέσα στις οποίες γινόταν η πράξη που δηλώνεται από το ρήμα της πρότασης. (Βλ. και σελ. 14.)

Ας θυμηθούμε...

• **Συνημμένη** λέγεται μια επιρρηματική μετοχή της οποίας το υποκείμενο έχει και άλλον συντακτικό ρόλο στην πρόταση. Η συνημμένη μετοχή μπαίνει στην πτώση που είναι το υποκείμενό της.

• **Απόλυτη** λέγεται μια επιρρηματική μετοχή της οποίας το υποκείμενο δεν έχει άλλον συντακτικό ρόλο στην πρόταση. Η απόλυτη μετοχή ενός προσωπικού ρήματος και το υποκείμενό της μπαίνουν κατά κανόνα σε γενική πτώση (γενική απόλυτη). Όταν όμως η απόλυτη μετοχή είναι απροσώπου ρήματος, τότε μπαίνει σε αιτιατική πτώση (αιτιατική απόλυτη).

► **Εἶτα τολμήσεις τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα ὑπομείναι:** κύρια πρόταση.

τολήσεις: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του *τολήσεις* και του *ὑπομείναι* (ταυτοπροσωπία) • **ὑπομείναι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. του *τολήσεις* • **τὸν υἱόν:** αντικ. του *ὑπομείναι* και υποκ. της *μτχ. ἀποθνήσκοντα* • **ἀποθνήσκοντα:** κατηγορηματική *μτχ.* από το *ὑπομείναι* **εἶτα:** μόριο ερωτηματικό.

► **Ὁ δὲ ἔφη:** κύρια πρόταση.

ἔφη: ρήμ. • **ὁ δέ:** υποκ. του *ἔφη*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Μετά το ρήμα *ἔφη* ακολουθούν τα λόγια του Μάρδου όπως ακριβώς τα είπε (ευθύς λόγος) και γι' αυτό κλείνονται μέσα σε εισαγωγικά.

► **πάντων (πραγμάτων) μάλιστα (ἐγὼ τολμήσω τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα ὑπομείναι):** κύρια πρόταση.

πάντων: κατηγορηματικός προσδ. στο ενν. *πραγμάτων* (το οποίο είναι γεν. διαιρετική στο *μάλιστα*) • **μάλιστα:** επιρρ. προσδ. ποσού στο *τολήσω*.

► **ἐπεὶ καὶ οὐδὲν ἢ μήτηρ αὐτῶν λυπείται:** κύρια πρόταση.

λυπείται: ρήμ. • **ἢ μήτηρ:** υποκ. του *λυπείται* • **αὐτῶν:** γεν. κτητική στο *μήτηρ* • **οὐδέν:** αντικ. (σύστ.)⁷ του *λυπείται* • **ἐπεὶ:** αιτιολ. σύνδ. που εδώ συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα.

► **ἀλλὰ θάλλει μᾶλλον:** κύρια πρόταση.

θάλλει: ρήμ. • ενν. **ἢ μήτηρ:** υποκ. του *θάλλει* • **μᾶλλον:** επιρρ. προσδ. ποσού στο *θάλλει*.

► **καὶ γλυκίων γίνεται:** κύρια πρόταση.

γίνεται: ρήμ. • ενν. **ἢ μήτηρ:** υποκ. του *γίνεται* • **γλυκίων:** κατηγορ. στο υποκ. του *γίνεται*.

7. Ἡ επιρρ. προσδ. ποσού στο *λυπείται*.

► **ὅταν τῶν φυομένων θριδακινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς ἀφαιρῶ:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονικοῦποθετική πρόταση· εξαρτάται ἀπὸ τις κύριες προτάσεις *ἐπεὶ... λυπεῖται... θάλλει... γίνεται* με τις οποίες ὡς ἀπόδοση σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει ἐπανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ἀφαιρῶ: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *ἀφαιρῶ* • **τὰς ἐκφύσεις:** αντικ. (ἀμεσο) του *ἀφαιρῶ* • **τὰς πικρὰς:** επιθ. προσδ. στο *τὰς ἐκφύσεις* • **τῶν θριδακινῶν:** αντικ. (ἐμμεσο) του *ἀφαιρῶ* • **φυομένων:** επιθετική μτχ. στο *θριδακινῶν*.

► **Ταῦτα ἀκούσας Ἄρταξέροξος ἐπήνεσε μὲν τὸν ἄνδρα:** κύρια πρόταση. **ἐπήνεσε:** ρήμ. • **Ἄρταξέροξος:** υποκ. του *ἐπήνεσε* • **τὸν ἄνδρα:** αντικ. του *ἐπήνεσε* • **ἀκούσας:** χρονική μτχ., συνημμένη στο *Ἄρταξέροξος* • **ταῦτα:** αντικ. της μτχ. *ἀκούσας*.

► **καὶ τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν ἓνα εἰπὼν:** κύρια πρόταση. **ἐποίησεν:** ρήμ. • ενν. **ὁ Ἄρταξέροξος:** υποκ. του *ἐποίησεν* • ενν. **τοῦτον:** αντικ. του *ἐποίησεν* • **ἓνα:** κατηγορ. στο αντικ. του *ἐποίησεν* • **τῶν δικαστῶν:** γεν. διαιρετική στο *ἓνα* • **βασιλικῶν:** επιθ. προσδ. στο *δικαστῶν* • **εἰπὼν:** χρονική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἐποίησεν*.

► **ὅτι ὁ περὶ τῶν ἰδίων παίδων οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀκριβῆς ἔσται δικαστὴς καὶ ἀδέκαστος:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεῖ ὡς αντικ. της μτχ. *εἰπὼν*.

ἔσται: ρήμ. • **ὁ ἀποφαινόμενος:** ἐναρθρη επιθετική μτχ., υποκ. του *ἔσται* • **περὶ τῶν παίδων:** εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στη μτχ. *ἀποφαινόμενος* • **ἰδίων:** επιθ. προσδ. στο *παίδων* • **δικαίως:** επιρρ. προσδ. τρόπου στη μτχ. *ἀποφαινόμενος* • **οὕτω:** επιρρ. προσδ. ποσού στο *δικαίως* • **ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις:** εμπρόθ. προσδ. κατάστασης στη μτχ. *ἀποφαινόμενος* • **πάντως:** επιρρ. προσδ. βεβαίωσης στη μτχ. *ἀποφαινόμενος* • **δικαστὴς:** κατηγορ. στο υποκ. του *ἔσται* • **ἀκριβῆς / ἀδέκαστος:** επιθ. προσδ. στο *δικαστὴς*.

► **ἀφήκε δὲ καὶ τὸν νεανίαν τῆς τιμωρίας, ἀπειλῶν αὐτῷ θανάτου:** κύρια πρόταση.

ἀφήκε: ρήμ. • ενν. **ὁ Ἄρταξέροξος:** υποκ. του *ἀφήκε* • **τὸν νεανίαν:** αντικ. (ἀμεσο) του *ἀφήκε* • **τῆς τιμωρίας:** αντικ. (ἐμμεσο) του *ἀφήκε* • **ἀπειλῶν:** τροπική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἀφήκε* • **αὐτῷ:** αντικ. της μτχ. *ἀπειλῶν* • **θανάτου:** γεν. ποινής⁸ στη μτχ. *ἀπειλῶν*.

8. Η γενική της ποινῆ συνοδεύει συνήθως ρήματα που ἔχουν τη σημασία *καταδικάζω, τιμωρῶ, ἀπειλώ* κτλ. Στα νέα ελληνικά η γενική αυτή ἀποδίδεται με την πρόθεση *με* + *αιτιατική*: *ἀπειλῶν θανάτου* = ἀπειλώντας τον με θανατική ποινή.

► *ἐὰν ἀδικῶν φωραθῆ ἕτερα*: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από το *ἀπειλῶν* [...] *θανάτου* με την οποία σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει προσδοκώμενο.

φωραθῆ: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *φωραθῆ* και της *μηχ. ἀδικῶν* • **ἀδικῶν**: κατηγορηματική *μηχ.*, αναφέρεται στο υποκ. του *φωραθῆ* • **ἕτερα**: αντικ. (σύστοιχο)⁹ του *ἀδικῶν*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Μάρδος**: Οι Μάρδοι ήταν ασιατική φυλή που κατοικούσε στην περιοχή της Μηδίας κοντά στην Κασπία θάλασα. Η περιοχή αυτή βρίσκεται σήμερα κυρίως στο Ιράν. Από την ανάμειξη των αρχαίων Μάρδων και Κούρδων έχει προέλθει ένα μεγάλο μέρος των σημερινών Κούρδων, οι οποίοι έχουν την ονομασία Κουρμαντζί (< Kurd + Mard) και μιλούν τη διάλεκτο Κουρμάντζ.

► **πρὸς τοὺς δικαστὰς ἤγαγε**: Στην Περσική Αυτοκρατορία εφαρμόζονταν δύο συστήματα δικαιοσύνης. Το ένα στηριζόταν στους τοπικούς νόμους, οι οποίοι πήγαιζαν από τα έθιμα κάθε εθνικής ομάδας. Το άλλο ήταν το περσικό ή αυτοκρατορικό σύστημα και βασιζόταν στην αυθεντία του βασιλιά. Στο απόσπασμα της Ενότητας φαίνεται πως ο πατέρας κατέφυγε αρχικά στο τοπικό δικαστήριο και στη συνέχεια η υπόθεση παραπέμφθηκε στον βασιλιά για να αποφασίσει αυτός.

► **Ἀρταξέρξης**: Το όνομα αυτό είχαν τέσσερις βασιλείς της Περσίας: α) ο Αρταξέρξης Α΄ ο Μακρόχειρ (464-424 π.Χ.), β) ο Αρταξέρξης Β΄ ο Μνήμων, που βασίλευσε από το 404 έως το 358 π.Χ., γ) ο Αρταξέρξης Γ΄ ο Ώχος (Σκληρός), που βασίλευσε από το 358 έως το 338 π.Χ., και δ) ο Αρταξέρξης Δ΄. (Ήταν ο σατράπης Βήσσος, ο οποίος σκότωσε τον Δαρείο Γ΄ και τον διαδέχθηκε ως Αρταξέρξης Δ΄ για μικρό χρονικό διάστημα, αλλά τιμωρήθηκε για την πράξη του αυτή από τον Μέγα Αλέξανδρο). Μέσα από τη διήγηση δεν μπορούμε να αντλήσουμε επαρκή στοιχεία για να εξακριβώσουμε για ποιον από τους τέσσερις γίνεται λόγος.

9. Η φράση αυτή κανονικά έπρεπε να είχε τη μορφή: *ἀδικῶν ἑτέρας ἀδικίας*. Το αντικ. *ἀδικίας*, επειδή είναι ομόρριζο με τη *μηχ. ἀδικῶν*, λέγεται **σύστοιχο αντικείμενο**. Συχνά όμως, όπως συμβαίνει και εδώ, ένα σύστοιχο αντικείμενο παραλείπεται και ο επιθετικός προσδιορισμός του τίθεται στο ουδέτερο γένος, παίρνοντας τη συντακτική θέση του σύστοιχου αντικειμένου.

➔ **τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν ἕνα:** Ο Αρταξέρξης διόρισε τον πατέρα ως βασιλικό δικαστή, δηλαδή τον ενέταξε ως δικαστή στο αυτοκρατορικό σύστημα δικαιοσύνης (βλ. πιο πάνω).

11**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ****1. Σε ποιες διαδοχικές ενέργειες προχώρησε ο πατέρας προκειμένου να λογικέψει τον ατίθασο γιο του;**

Προκειμένου να λογικέψει τον γιο του, ο πατέρας αρχικά τον συμβούλευε και τον νουθετούσε. Επειδή όμως ο γιος του δε συνετιζόταν, ο πατέρας τον οδήγησε στο δικαστήριο και ζήτησε από τους δικαστές να του επιβάλουν θανατική ποινή. Το ίδιο αίτημα υπέβαλε και στον βασιλιά Αρταξέρξη, όταν η υπόθεση παραπέμφθηκε από τους δικαστές σε αυτόν.

2. Ποια ήταν η αντίδραση του βασιλιά όταν άκουσε ότι ο πατέρας ζητούσε τη θανάτωση του γιου του; Τι του απάντησε ο πατέρας;

Ο βασιλιάς Αρταξέρξης, όταν άκουσε ότι ο πατέρας ζητούσε τη θανάτωση του γιου του, τον ρώτησε αρχικά αν θα μπορούσε να αντέξει να βλέπει τον γιο του να θανατώνεται. Ο πατέρας απάντησε στον Αρταξέρξη καταφατικά. Στην απάντησή του προς τον βασιλιά χρησιμοποίησε και μια παραβολή. Του είπε πως όταν αφαιρεί από τα μαρούλια τις παραφυάδες, οι οποίες εμποδίζουν την ανάπτυξή τους, τότε τα μητρικά μαρούλια βγάζουν περισσότερα φύλλα και γίνονται πιο νόστιμα στη γεύση. Η απάντηση αυτή έπεισε τον Αρταξέρξη και επαίνεσε τον αυστηρό πατέρα για την αμεροληψία του απέναντι στο παιδί του.

3. Πώς ανταμείφθηκε ο πατέρας για την αμεροληψία του απέναντι στο παιδί του;

Ο πατέρας διορίστηκε από τον Αρταξέρξη ως βασιλικός δικαστής. Με αυτό τον τρόπο ο Αρταξέρξης αντάμειψε τον πατέρα για την αμεροληψία απέναντι στο παιδί του. Ο βασιλιάς θεώρησε ότι ένας άνθρωπος που είναι αμερόληπτος απέναντι στη δική του οικογένεια θα έδειχνε την ίδια αμεροληψία και απέναντι στους άλλους και θα ήταν ακριβοδίκαιος και αδέκαστος δικαστής.

4. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο στόχος του πατέρα όταν προτείνει να καταδικαστεί σε θάνατο το παιδί του; Πώς κρίνετε την αυστηρότητά του και ποια συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε για την περσική αντίληψη περί σωφρονισμού και πειθαρχίας;

Ο πατέρας αρχικά προσπαθούσε να συνετίσει τον γιο του με συμβουλές και νουθεσίες. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει την πατρική στοργή που ένιωθε για το παιδί του. Επομένως, όταν, απογοητευμένος πλέον από τη συμπεριφορά του γιου του, τον οδήγησε στο δικαστήριο ζητώντας να καταδικαστεί σε θάνατο, δεν είχε ως στόχο να εκδικηθεί τον γιο του, αλλά να προστατέψει τα άλλα μέλη της οικογένειάς του και το κοινωνικό σύνολο από την ανάρμοστη συμπεριφορά του γιου του.

Στην ενέργειά του αυτή διακρίνουμε την περσική αντίληψη περί σωφρονισμού και πειθαρχίας. Σύμφωνα με αυτήν, τα παιδιά πρέπει να πειθαρχούν στους γονείς. Όταν όμως συστηματικά δε συμμορφώνονται με τους κανόνες που θέτουν οι γονείς τους και η κοινωνική ηθική, τότε πρέπει να τιμωρούνται πολύ αυστηρά. Η αυστηρότητα της ποινής θεωρούσαν ότι θα αποτρέψει τόσο το ίδιο το παιδί που έχει ανάρμοστη συμπεριφορά όσο και τα άλλα που βλέπουν την αυστηρή τιμωρία να επιδείξουν στο μέλλον παρόμοια συμπεριφορά.

Ωστόσο, το αίτημα του πατέρα προς τις αρχές να καταδικαστεί ο γιος του σε θάνατο αποτελεί αδικία σε βάρος του γιου του, λόγω του υπερβολικού χαρακτήρα της ποινής που ζητά να επιβληθεί. Ο πατέρας θα μπορούσε να καταγγείλει τον γιο του στις αρχές χωρίς να καθορίζει ο ίδιος ποια ποινή θα έπρεπε να επιβληθεί στον γιο του.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια συμπεράσματα μπορούμε να βγάλουμε για το περσικό σύστημα σωφρονισμού και δικαιοσύνης από την απόφαση του Αρταξέρξη να διορίσει τον Μάρδο ως βασιλικό δικαστή;

Ο Αρταξέρξης πήρε την απόφαση να διορίσει ως βασιλικό δικαστή τον Μάρδο, επειδή εκτίμησε ότι ένας άνθρωπος που έχει το ψυχικό σθένος να καταδικάσει το παιδί του σε θάνατο θα είναι έντιμος και αμερόληπτος δικαστής. Από την άλλη, η απόφαση αυτή δείχνει ότι το περσικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης ήταν πολύ σκληρό. Δηλαδή, προέβλεπε ποινές που είχαν υπερβολική σκληρότητα σε σχέση με τα αδικήματα και χρειαζόταν να έχει ως δικαστές ανθρώπους έτοιμους να τις επιβάλλουν.

2. Η απόφαση του πατέρα να τιμωρηθεί ο γιος του σε θάνατο τι αντίκτυπο θα είχε στους άλλους γιους του αλλά και, γενικότερα, σε παιδιά ίδιας ηλικίας;

Στα παιδιά μια τιμωρία επιδρά συνήθως αποτρεπτικά. Έτσι, από φόβο μήπως έχουν παρόμοια αντιμετώπιση, πολλά παιδιά θα συμμορφώνονταν με τις υποδείξεις του πατέρα. Η συμμόρφωση αυτή όμως θα ήταν αποτέλεσμα φόβου και όχι αυτοπειθαρχίας, καταναγκαστική και όχι συνειδητή.

Από την άλλη πλευρά, σε πολλά παιδιά η υπερβολική αυστηρότητα της τιμωρίας θα προκαλούσε συνειδητή ή ασυνείδητη αντίδραση και θα είχε τα αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που επιδιώκει, δηλαδή έλλειψη σεβασμού για τον πατέρα και απειθαρχία σε αυτόν.

3. Ποια είναι η γνώμη σας για την τιμωρία που προτείνει ο πατέρας για τον γιο του; Εξυπηρετεί τον στόχο της συμμόρφωσης του παιδιού;

Η τιμωρία πρέπει να στρέφεται κατά της πράξεως και να έχει ως στόχο τον σωφρονισμό του δράστη και τον παραδειγματισμό των άλλων. Δηλαδή, πρέπει να αποσκοπεί στο να μην επαναλάβει την πράξη αυτή ο δράστης και να αποτραπούν και οι υπόλοιποι άνθρωποι από το να διαπράξουν παρόμοια αδικήματα. Συνεπώς, οι ποινές δεν πρέπει να στοχεύουν στη φυσική ή ηθική εξόντωση του δράστη. Για να επιτυγχάνουν τους στόχους αυτούς οι ποινές πρέπει να είναι διαβαθμισμένες, δηλαδή η αυστηρότητά τους να είναι ανάλογη με τη σοβαρότητα του αδικήματος.

Με βάση τα παραπάνω, η θανατική ποινή που προτείνει ο πατέρας είναι μια πολύ σκληρή τιμωρία που έχει ως στόχο να παραδειγματίσει με πολύ σκληρό τρόπο τα άλλα παιδιά, χωρίς να δίνει όμως τη δυνατότητα στον νέο να διορθώσει τη συμπεριφορά του. Επιπλέον, η υπερβολική σκληρότητά της μπορεί να προκαλούσε την έλλειψη σεβασμού των άλλων παιδιών προς το πρόσωπο του πατέρα και έτσι συνολικά η ποινή να έχει αποτύχει στον σκοπό της.

4. Στις σύγχρονες δημοκρατίες πρέπει να ισχύει η θανατική ποινή για περιπτώσεις πολύ σοβαρών εγκλημάτων;

Στις σύγχρονες δημοκρατίες η θανατική ποινή θεωρείται ότι προσβάλλει τα ανθρώπινα δικαιώματα, επειδή:

- Υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο δικαστικής πλάνης.
- Ακυρώνεται ο σωφρονιστικός χαρακτήρας που πρέπει να έχουν οι ποινές, αφού ο καταδικασμένος σε θάνατο δεν έχει την ευκαιρία να επανορθώσει και να επανενταχτεί στο κοινωνικό σύνολο.

- Η πολιτεία διαπράττει ένα έγκλημα κατά της ανθρώπινης ζωής.
- Κανείς δεν έχει το δικαίωμα να αφαιρέσει μια ανθρώπινη ζωή, ούτε η πολιτεία.

5. Να βρείτε στο κείμενο λέξεις και φράσεις που σχετίζονται με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης.

Στο απόσπασμα εντοπίζουμε την παρακάτω δικανική φρασεολογία:

- *πρὸς τοὺς δικαστὰς ἤγαγε*
- *ἤγει παρὰ τῶν δικαστῶν ἀποκτείνει*
- *ἐπὶ τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην ἤγαγον*
- *ἀφήκε δὲ καὶ τὸν νεανίαν τῆς τιμωρίας*
- *ἀπειλῶν αὐτῷ θανάτου.*

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Επανάληψη ύλης Ετυμολογίας Α΄ Γυμνασίου

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε:

α. παράγωγα επίθετα της α.ε. από τα ρήματα: *λάμπω, φαίνω, ὠφελῶ - ὠφελῶ και σιωπάω - σιωπῶ.*

β. ρηματικά επίθετα από τα ρήματα: *λέγω, ἄπτω, ἐπαινέω - ἐπαινῶ, μένω και ποιέω - ποιῶ.*

- α.** λάμπω: λαμπρὸς – φαίνω: φανερὸς
ὠφελῶ: ὠφέλιμος – σιωπῶ: σιωπηρὸς (/σιωπηλὸς)
- β.** λέγω: λεκτός, λεκτέος – ἄπτω: ἀπτός, ἀπτέος
ἐπαινῶ: ἐπαινετός, ἐπαινετέος – μένω: μενετός, μενετέος
ποιῶ: ποιητός, ποιητέος

2. Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα της α.ε. από τα παρακάτω ουσιαστικά και να δηλώσετε τι σημαίνουν (πλησμονή κτλ.): *ἀνάγκη, πορφύρα, ὥρα, πένθος, ἀνήρ, μήτηρ, βασιλεὺς και τόλμη.*

Ουσιαστικό	Επίθετο	Σημασία
ανάγκη	αναγκαίος	που ανήκει ή έχει σχέση με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
πορφύρα	πορφυρούς	χρώμα
ώρα	ωραίος ώριμος	που ανήκει ή έχει σχέση με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
πένθος	πένθιμος	κατάλληλος γι' αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
άνηρ	άνδρειος	που ανήκει ή έχει σχέση με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
μήτηρ	μητρῶος	που ανήκει ή έχει σχέση με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
βασιλεύς	βασιλείος βασιλικός	που ανήκει ή έχει σχέση με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
τόλμη	τολμηρός τολμήεις	πλησμονή

3. Να σχηματίσετε παράγωγα ρήματα της α.ε. από τα ονόματα: βασιλεύς, παῖς, σκιά, νίκη, ὄξύς, τόλμη, πικρός, ῥυθμός, ἀκριβής και λύπη.

- βασιλεύς: βασιλεύω
- παῖς: παίζω, παιδεύω
- σκιά: σκιαζώ
- νίκη: (νικάω) νικῶ
- ὄξύς: ὀξύνω
- τόλμη: (τολμάω) τολμῶ
- πικρός: πικραίνω
- ῥυθμός: ῥυθμίζω
- ἀκριβής: (ἀκριβῶ) ἀκριβῶ
- λύπη: (λυπέω) λυπῶ

4. Να κατατάξετε τα επιρρήματα σε κατηγορίες (τοπικά, τροπικά, ποσοτικά, χρονικά), με βάση τις παραγωγικές καταλήξεις τους: ἄνωθεν, ἑλλη-νιστί, κακῶς, ἀριστίνδην, Μεγαράδε, ἀναφανδόν και ἀκριβῶς.

Επιρρήματα	Κατηγορία
ἄνωθεν	τοπικό (κίνηση από τόπο)
ἑλληνιστί	τροπικό
κακῶς	τροπικό
ἀριστίνδην	τροπικό
Μεγαράδε	τοπικό (κίνηση προς τόπο)
ἀναφανδόν	τροπικό
ἀκριβῶς	τροπικό

5. Να γράψετε τι δηλώνουν τα ουσιαστικά (κατάσταση, ενέργεια, πρόσωπο που ενεργεί, αποτέλεσμα ενέργειας, εθνικότητα, τόπο, υποκορισμό κτλ.): δενδρύλλιον, νεανίσκος, διδασκαλείον, Κορίνθιος, άλιεύς, βασιλεία, μάντευμα, τελετή, θυσία, ιερωσύνη.

Ουσιαστικά	Δηλώνουν
δενδρύλλιον	υποκορισμό
νεανίσκος	υποκορισμό
διδασκαλείον	τόπο
Κορίνθιος	εθνικότητα
άλιεύς	πρόσωπο που ενεργεί
βασιλεία	κατάσταση
μάντευμα	αποτέλεσμα ενέργειας
τελετή	ενέργεια
θυσία	ενέργεια
ιερωσύνη	κατάσταση

6. Να γράψετε στη στήλη Β΄ τα ρήματα της α.ε. από τα οποία παράγονται οι λέξεις της στήλης Α΄ και στη στήλη Γ΄ τι δηλώνουν οι λέξεις αυτές:

Α΄	Β΄	Γ΄
πομπός	πέμπω	πρόσωπο που ενεργεί
θάνατος	θνήσκω	κατάσταση
άγωγος	άγω	πρόσωπο που ενεργεί
μονή	μένω	ενέργεια
δικαίωμα	(δικαιώω) δικαιώ	αποτέλεσμα ενέργειας
δίωξις	διώκω	ενέργεια
σχέσις	ἔχω	ενέργεια

7. Να γράψετε από δύο παράγωγες λέξεις της α.ε. για καθένα από τα ρήματα που σας δίνονται και να τις κατηγοριοποιήσετε ανάλογα με τη σημασία τους (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση, τόπος, μέσο κτλ.): κρίνω, δικάζω, λύω, γράφω, φύω, λέγω.

Ρήμα	Παράγωγα	Κατηγορία
κρίνω	κριτής κρίσις	πρόσωπο που ενεργεί ενέργεια
δικάζω	δικαστής δίκη	πρόσωπο που ενεργεί κατάσταση
λύω	λύτης λύσις	πρόσωπο που ενεργεί ενέργεια
γράφω	γραφεύς γραφίς	πρόσωπο που ενεργεί όργανο
φύω	φυσικός φύσις	πρόσωπο που ενεργεί κατάσταση
λέγω	λόγος λογεῖον	αποτέλεσμα ενέργειας τόπος

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Επανάληψη ύλης Γραμματικής – Σύνταξης Α΄ Γυμνασίου

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να τονίσετε τις λέξεις και να δικαιολογήσετε τον τόνο που επιλέξατε: νήσος, ανθρωπος, σπευδε, τέλος, δυναμς, παιδες, πλουτος, μηκος, οινος, ταυρος, γενναιος, θεος, μεγας.

- νήσος: βλ. κανόνα 3.
- ανθρωπος: βλ. κανόνα 4.
- σπευδε: βλ. κανόνα 3.
- τέλος: βλ. κανόνα 5.
- δύναμς: βλ. κανόνα 4.
- παιδες: βλ. κανόνα 3.
- πλουτος: βλ. κανόνα 3.
- μηκος: βλ. κανόνα 3.
- οίνος: βλ. κανόνα 3.
- ταύρος: βλ. κανόνα 3.
- γενναίος: βλ. κανόνα 3.
- θεός: βλ. κανόνα 5.
- μέγας: βλ. κανόνα 5.

Ας θυμηθούμε...

Οι πέντε βασικοί κανόνες τονισμού

1. Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, δεν τονίζεται η προπαραλήγουσα: π.χ. *ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ἀνθρώπου* (κατεβαίνει ο τόνος στη γενική πτώση).
2. Μια μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη: π.χ. *ἡ μνήμη*.
3. Μια μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη όταν η λήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *νήσος, σπεῦδε, παῖδες, πλοῦτος, μήκος, οἶνος, ταῦρος, γενναῖος*.
4. Η προπαραλήγουσα παίρνει πάντοτε οξεία, ποτέ περισπωμένη: π.χ. *ὁ ἄνθρωπος, ἡ δύναμις*.
5. Μια βραχύχρονη συλλαβή παίρνει πάντοτε οξεία, ποτέ περισπωμένη: π.χ. *τέλος, θεός, μέγας*.

2. Να μεταφέρετε τα ρήματα στον τύπο της οριστικής που ζητείται στην παραένθεση:

εἰργάζετο: ἐργάζει/-η	(ενεστ., β΄ πρόσ. ενικού)
ἐπίθετο: πείθονται	(ενεστ., γ΄ πρόσ. πληθ.)
ῥυθμίζειν: ἐρρυθμίζετε	(παρατ., β΄ πρόσ. πληθ.)
θάλλει: ἐθάλλομεν	(παρατ., α΄ πρόσ. πληθ.)
ἔσται: ἦ και ἦν	(παρατ., α΄ πρόσ. ενικού)

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τῷ λόγῳ: τοῖς λόγοις	ὁ δικαστής: οἱ δικασταὶ
τῶν δικαστῶν: τοῦ δικαστοῦ	τὸν νεανίαν: τοὺς νεανίας
τὸν νεανίσκον: τοὺς νεανίσκους	τοῦ θανάτου: τῶν θανάτων
τὸν βασιλέα: τοὺς βασιλέας	ὁ βασιλεύς: οἱ βασιλεῖς
τὰς ἐκφύσεις: τὴν ἔκφυσιν	τῶν θριδακινῶν: τῆς θριδακίνης

4. Να κλίνετε και στους δύο αριθμούς τις φράσεις: τὰς πικρὰς ἐκφύσεις, ὁ ἀδέκαστος δικαστής.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ						
ονομ.	ή	πικρά	ἔκφυσις	ὁ	ἀδέκαστος	δικαστής
γεν.	τῆς	πικράς	ἐκφύσεως	τοῦ	ἀδέκαστου	δικαστοῦ
δοτ.	τῇ	πικρᾷ	ἐκφύσει	τῷ	ἀδέκαστῳ	δικαστῇ
αιτ.	τῇν	πικράν	ἔκφυσιν	τὸν	ἀδέκαστον	δικαστήν
κλητ.	(ῶ)	πικρά	ἔκφυσι	(ῶ)	ἀδέκαστε	δικαστά

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ						
ονομ.	αἱ	πικραὶ	ἐκφύσεις	οἱ	ἀδέκαστοι	δικασταὶ
γεν.	τῶν	πικρῶν	ἐκφύσεων	τῶν	ἀδεκάστων	δικαστῶν
δοτ.	ταῖς	πικραῖς	ἐκφύσει(ν)	τοῖς	ἀδεκάστοις	δικασταῖς
αιτ.	τάς	πικράς	ἐκφύσεις	τούς	ἀδεκάστους	δικαστάς
κλητ.	(ῶ)	πικραὶ	ἐκφύσεις	(ῶ)	ἀδέκαστοι	δικασταὶ

5. Να βρείτε τα υποκείμενα και τα αντικείμενα των ρημάτων των παρακάτω φράσεων της Ενότητας:

α. Ἄνηρ γένει Μάρδος παῖδας εἶχεν ἐπτά.

β. Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν βασιλεῖα Ἄρταξέρξην ἡγαγον.

γ. Τῶν φρομένων θριδακινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς ἀφαιρῶ.

δ. Ταῦτα ἀκούσας Ἄρταξέρξης ἐπήνεσε τὸν ἄνδρα.

α. υποκείμενο: ἄνηρ

αντικείμενο: παῖδας

β. υποκείμενο: οἱ δὲ

αντικείμενο: ἀμφοτέρους (του ἡγαγον)

γ. υποκείμενο: ἐγὼ (εννοεῖται)

αντικείμενα: τὰς ἐκφύσεις (ἀμεσο),
τῶν θριδακινῶν (ἐμμεσο)

δ. υποκείμενο: Ἄρταξέρξης

αντικείμενο: τὸν ἄνδρα

6. Να εντοπίσετε τα αντικείμενα και τα κατηγορούμενα στις παρακάτω φράσεις του κειμένου της Ενότητας:

α. Ὁ περὶ τῶν ἰδίων παίδων οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος πάντως καὶ ἐν τοῖς ἄλλοτριοῖς ἀκριβῆς ἔσται δικαστής καὶ ἀδέκαστος.

β. Ταῦτα ἀκούσας Ἄρταξέρξης ἐποίησεν τὸν ἄνδρα τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἓνα.

α. δικαστής: κατηγορούμενο στο υποκείμενο του ἔσται (ὁ ἀποφαινόμενος).

β. ταῦτα: αντικείμενο της μτχ. ἀκούσας.

τὸν ἄνδρα: αντικείμενο του ἐποίησεν.

ἓνα: κατηγορούμενο στο τὸν ἄνδρα μέσω του ἐποίησεν.

7. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ενεστώτα και του μέλλοντα οριστικής των ρημάτων που δίνονται στην παρένθεση.

- α. Οί διδάσκαλοι τοὺς νέους **παιδεύουσιν** / **παιδεύσουσιν** (*παιδεύω*).
- β. Οί Ἀθηναῖοι **παρατάσσονται** / **παρατάξονται** (*παρατάσσομαι*) ἐπὶ τῷ λιμένι ἐν μετώπῳ ὡς εἰς ναυμαχίαν.
- γ. Οί πολέμοιοι **λύουσιν** / **λύσουσιν** (*λύω*) τὰς σπονδάς.
- δ. Οί χρησολόγοι τὴν τῶν θεῶν βουλήν **προλέγουσιν** / **προλέξουσιν** (*προλέγω*).
- ε. Ἕμεῖς τοὺς θεοὺς **θεραπεύετε** / **θεραπεύσετε** (*θεραπέω*).
- στ. Ἕμεῖς τὰς τῶν οἰωνῶν πτήσεις **ἐρμηνεύομεν** / **ἐρμηνεύσομεν** (*ἐρμηνεύω*).
- ζ. Ἕμεῖς **πορεύεσθε** / **πορεύσεσθε** (*πορεύομαι*) ὅπου τὸ στράτευμα μέλλει σίτον ἔξειν.

8. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του αορίστου και του παρακειμένου οριστικής των ρημάτων που δίνονται στην παρένθεση.

- α. Οί Ἕλληνες τοῖς οἰωνοσκόποις **ἐπίστευσαν** / **πεπιστεύκασιν** (*πιστεύω*).
- β. Ἕμεῖς **ἐθύσαμεν** / **τεθύκαμεν** (*θύω*) ἱερεῖα ἐπὶ τῶν βωμῶν.
- γ. Οί ἵππεις τοὺς πολεμίους **ἐδίωξαν** / **δεδιώκασιν** (*διώκω*).
- δ. Οί σύμμαχοι τοὺς τοξότας ἔξω τοῦ εὐωνύμου κέρατος **ἔταξαν** / **τετάχασιν** (*τάττω*).
- ε. Οί στρατηγοὶ τὰ δέοντα **ἐκέλευσαν** / **κεκελεύκασιν** (*κελεύω*).
- στ. Λακεδαιμόνιοι ἀθροίσαντες τοὺς συμμάχους **ἐβουλεύσαντο** / **βεβούλευνται** (*βουλεύομαι*) περὶ τῶν αἰχμαλώτων.
- ζ. Ἕμεῖς **ἐπαυσάμεθα** / **πεπαύμεθα** (*παύομαι*) τοῦ περὶ τειχισμοῦ καὶ ἡσυχάζομεν.

9. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους τύπους των λέξεων που ζητούνται στην παρένθεση και να τις μεταφράσετε.

- α. Τῆς παιδείας αἱ μὲν ῥίζαι πικραὶ **εἰσί** (*εἰμί*, οριστ. ενεστ.), οἱ δὲ καρποὶ γλυκεῖς.
- β. Ὁ εὐπειθής **νόμοις** (*νόμος*, δοτ. πληθ.) χρηστὸς πολίτης **ἐστί** (*εἰμί*, οριστ. ενεστ.).
- γ. Ὁ ἀγαθὸς **ἀγαθῷ** (*ἀγαθός*, δοτ. εν.) μόνῳ φίλος ἐστί.
- δ. Λύσανδρος κακονούστατος ἦν **πόλει** (*πόλις*, δοτ. εν).

Μετάφραση των παραδειγμάτων

- α. Οι ρίζες της εκπαίδευσης είναι πικρές, οι καρποί όμως γλυκοί.
- β. Αυτός που υπακούει στους νόμους είναι έντιμος πολίτης.
- γ. Ο καλός άνθρωπος μόνο με καλό άνθρωπο είναι φίλος.
- δ. Ο Λύσανδρος ήταν πολύ δυσάρεστος με την πόλη.

10. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον τύπο των λέξεων που ζητείται στην παρένθεση.

- α. Γύμναζε σεαυτὸν **πόνους ἐκούσιους** (πόνος ἐκούσιος, δοτ. πληθ.), ὅπως ἂν δύνῃ καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν.
- β. Θεωροῦμεν **τοὺς λέοντας** (ὁ λέων, αιτιατ. πληθ.) προότερον διακειμένους πρὸς τοὺς θεραπεύοντας ἢ τῶν ἀνθρώπων ἐνίους πρὸς τοὺς εὖ ποιῶντας.
- γ. **Τὰ ἀγαθὰ** (τὸ ἀγαθόν, ονομ. πληθ.) **κόποις** (κόπος, δοτ. πληθ.) κτώνται.
- δ. **Τῆς γλώσσης** (ἡ γλῶσσα, γεν. εν.) κρᾶτει, καὶ μάλιστα ἐν **συμποσίῳ** (σμπόσιον, δοτ. εν.).
- ε. **Φύσιν πονηρὰν** (φύσις πονηρά, αιτιατ. εν.) μεταβαλεῖν οὐ ῥᾶδιον.
- στ. Δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ **συνέσεως** (σύνεσις, γεν. εν.) οὐκ ἀσφαλὴ κτήματα.
- ζ. **Τὴν φιλαργυρίαν** (ἡ φιλαργυρία, αιτιατ. εν.) εἶπεν **μητρόπολιν** (μητρόπολις, αιτιατ. εν.) πάντων **τῶν κακῶν** (τὸ κακόν, γεν. πληθ.).

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Να γυμνάξεις τον εαυτό σου στους κόπους με τη θέλησή σου, για να μπορείς να υπομένεις και αυτούς που δεν προέρχονται από τη θέλησή σου.
- β. Βλέπουμε τα λιοντάρια να είναι πιο ήμερα με αυτούς που τα φροντίζουν απ' ό,τι μερικοί άνθρωποι με τους ευεργέτες τους.
- γ. Τα αγαθά αποκτιούνται με κόπους.
- δ. Να συγκρατείς τη γλώσσα σου, ιδίως όταν είσαι σε συμπόσιο.
- ε. Δεν είναι εύκολο να αλλάξεις κάποιον που είναι από τη φύση του κακός.
- στ. Η δόξα και ο πλούτος δεν είναι μόνιμα αποκτήματα, αν δε συνοδεύονται από φρόνηση.
- ζ. Είπε ότι η φιλοχρηματία είναι η μητέρα όλων των κακών.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Ευριπίδη

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Αν είναι θέλημα Θεού, μπορείς να ταξιδέψεις και σε μια ψάθα επάνω.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Στην αρχαιότητα οι άνθρωποι συνήθως απέδιδαν σε θεϊκή παρέμβαση τα σημαντικά γεγονότα που συνέβαιναν στη ζωή τους αλλά και τον θάνατο. Θεωρούσαν δηλαδή ότι οι θεοί καθόριζαν τη γέννηση, τη ζωή και τον θάνατο των ανθρώπων, αλλά και ότι παρενέβαιναν στη ζωή τους για να τους βοηθήσουν και να τους προστατέψουν, αλλά και για να τους βλάψουν. Αυτό το νόημα έχει το παράθεμα από τον *Θυέστη* του Ευριπίδη. Ο Ευριπίδης βέβαια ασκεί κριτική σε τέτοιου είδους θρησκευτικές προλήψεις και δεισιδαιμονίες και θεωρεί ότι οι άνθρωποι είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους.

Και σήμερα όμως, ιδίως μετά από σημαντικά γεγονότα, ακούγεται η φράση «ήταν θέλημα Θεού». Η πίστη των ανθρώπων σε μια ανώτερη δύναμη που μπορεί να τους στηρίζει στις δύσκολες στιγμές είναι διαχρονική. Βέβαια, και στην αρχαία Ελλάδα είχαν συνειδητοποιήσει ότι οι άνθρωποι δεν πρέπει να φέρονται μοιρολατρικά, αλλά να προγραμματίζουν, να οργανώνονται, να λαμβάνουν μέτρα προφύλαξης και να υπολογίζουν τους κινδύνους και τους τρόπους αντίδρασής τους, πριν προβούν σε οποιαδήποτε ενέργεια. Αυτό άλλωστε εκφράζει και η ρήση *σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει* (= μαζί με την Αθηνά, κούνα και συ το χέρι σου· δηλαδή, να ζητάς τη βοήθεια της θεάς Αθηνάς, αλλά και να κινητοποιείς και τις δικές σου δυνάμεις, να προσπαθείς και συ ο ίδιος).

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ενώ οι Πέρσες λεηλατούσαν την Ελλάδα, ο Πανσανίας, ο στρατηγός των Λακεδαιμονίων, σκόπευε να προδώσει τη Σπάρτη, αφού είχε πάρει από τον Ξέρξη πεντακόσια χρυσά τάλαντα. Όταν όμως αυτός αποκαλύφθηκε, ο πατέρας του, ο Αγησίλαος, τον κυνήγησε μαζί με άλλους μέχρι τον ναό της Χαλκιοίκου Αθηνάς και, αφού έφραξε με πέτρες τις πόρτες του ναού, τον άφησε να πεθάνει από

την πείνα. Επίσης, η μητέρα του τον άφησε άταφο, όπως (ιστορεί) ο Χρύσερος στο δεύτερο βιβλίο των *Ιστορικῶν*.

2

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ληλατούντων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αορ. γένους, γεν. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ληλατέω, ληλατώ* (= αρπάζω, ληστεύω, ερημώνω, ληλατώ).
- ⇒ **πεντακόσια:** απόλυτο αριθμητικό επίθ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *οί πεντακόσιοι, αί πεντακόσιαι, τὰ πεντακόσια* (= πεντακόσιοι).
- ⇒ **τάλαντα:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ τάλαντον* (= μονάδα βάρους ίση με 26 κιλά περίπου· μονάδα αξίας: το αττικό τάλαντο ισοδυναμούσε με 60 μνες ή 6.000 δραχμές).
- ⇒ **λαβόν:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αορ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *λαμβάνω* (= παίρνω).
- ⇒ **ἔμελλε:** οριστ. παρ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *μέλλω* (= σκοπεύω).
- ⇒ **προδιδόναι:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *προδίδωμι* (= προδίδω).
- ⇒ **φωραθέντος:** μτχ. παθητ. αορ., αορ. γένους, γεν. εν., του συνηρ. ρήμ. *φωράομαι, φωρώμαι* (= ανακαλύπτομαι).
- ⇒ **τούτου:** αντων. δεικτική, αορ. γένους, γεν. εν., *ούτος, αύτη, τούτο* (= αυτός, -ή, -ό).
- ⇒ **μέχρι:** προθ. καταχρηστική (= μέχρι, έως).
- ⇒ **τού ναού:** ουσ. β' κλ., αορ. γένους, γεν. εν., *ὁ ναός* (= το ιερό, ο ναός).
- ⇒ **συνεδίωξεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *συνδιώκω* (= καταδιώκω κάποιον μαζί με άλλους).
- ⇒ **τὰς θύρας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ θύρα* (= η πόρτα, η είσοδος).
- ⇒ **τοῦ τεμένου:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ τέμενος* (= το ιερό, ο ναός).
- ⇒ **πλίνθω:** ουσ. β' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ πλίνθος* (= πλίθρα, πέτρα).
- ⇒ **φράξας:** μτχ. αορ. ε.φ., αορ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *φράττω και φράσσω* (= περικλείω, φράζω).
- ⇒ **λιμῶ:** ουσ. β' κλ., αορ. γένους, δοτ. εν., *ὁ λιμὸς* (= η πείνα).
- ⇒ **ἀπέκτεινεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀποκτείνω* (= σκοτώνω, θανατώνω).
- ⇒ **ἄταφον:** επίθ. β' κλ., αορ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ/ἡ ἄταφος, τὸ ἄταφον* (= ἄθαφτος).
- ⇒ **ἔρριψεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ρίπτω* (= ρίχνω· αφήνω).
- ⇒ **ὡς:** επίρρ. τροπικό αναφορικό (= όπως).
- ⇒ **δευτέρω:** τακτικό αριθμητικό επίθ., ουδ. γένους, δοτ. εν., *ὁ δεύτερος, ἡ δευτέρα, τὸ δεύτερον* (= δεύτερος).

3

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Περσών [...] ληλατούντων:** Κατά τα έτη 480-479 π.Χ. οι Πέρσες με αρχηγό τον ίδιο τον βασιλιά τους, τον Ξέρξη, πραγματοποίησαν την τρίτη εκστρατεία τους εναντίον της Ελλάδας. Οι πιο σημαντικές μάχες κατά την εκστρατεία αυτή έγιναν στις Θερμοπύλες, στα στενά της Σαλαμίνας και στις Πλαταιές. Σύμφωνα με τη διήγηση του Πλουτάρχου, η προδοσία του Πausανία έγινε ενώ οι Πέρσες βρισκόταν στην Ελλάδα. Στην πραγματικότητα μετά τη μάχη των Πλαταιών το 479 π.Χ. και την ήττα των Περσών, ο Πausανίας, που ήταν τότε βασιλιάς της Σπάρτης και αρχηγός των Ελλήνων στη μάχη των Πλαταιών, τιμήθηκε πάρα πολύ για τη νίκη τόσο από τους ίδιους τους Σπαρτιάτες όσο και από τους υπόλοιπους Έλληνες. Στη συνέχεια όμως κατηγορήθηκε ότι ζούσε με πολυτελή τρόπο και ότι βρισκόταν σε συνεννόηση με τον Ξέρξη. Οι έφοροι της Σπάρτης με τη βοήθεια ενός δούλου του Πausανία αποκάλυψαν τις προθέσεις του Πausανία. Ο Πausανίας για να γλιτώσει κατέφυγε στον ναό της Χαλκιοίκου Αθηνάς. Ο ίδιος ο πατέρας του, ντροπιασμένος για τις ενέργειες του γιου του, τον κατεδίωξε μαζί με άλλους. Ο Πausανίας ζήτησε άσυλο στον ναό της Χαλκιοίκου Αθηνάς. Επειδή θεωρούνταν ιεροσυλία να συλλάβουν κάποιον που είχε καταφύγει ως ικέτης σε ιερό, αφαίρεσαν τη στέγη, έκτισαν τις πόρτες του ιερού και εγκατέστησαν φρουρά έξω από το ιερό, ώστε να αποκλειστεί μέσα ο Πausανίας και να πεθάνει από την πείνα.

► **πεντακόσια χρυσού τάλαντα:** Ήταν μονάδα βάρους καθώς και νομισματική μονάδα. Το τάλαντο ως νόμισμα ήταν χρυσό ή ασημένιο. Τα πεντακόσια χρυσά τάλαντα ήταν ποσό χρημάτων εξαιρετικά μεγάλο εκείνη την εποχή.

► **Φωραθέντος δὲ τούτου [...] ἀπέκτεινεν:** Πρέπει να εξετάσουμε πιο προσεκτικά την καταδίκη του Πausανία, γιατί πίσω από αυτή κρύβονται μάλλον περισσότεροι οι πολιτικές μηχανορραφίες των εφόρων της Σπάρτης παρά η πρόθεση του Πausανία να προδώσει την πατρίδα του. Μετά την ήττα των Περσών στις Πλαταιές και στη ναυμαχία της Μυκάλης, ελληνικές δυνάμεις με αρχιστράτηγο τον Πausανία διεξήγαν επιχειρήσεις για την απελευθέρωση από τους Πέρσες της Κύπρου, του Βυζαντίου των νησιών του Αιγαίου και της Μικράς Ασίας. Μετά την κατάληψη του Βυζαντίου από τις ελληνικές δυνάμεις, ο Πausανίας φέρθηκε με πολύ σκληρό τρόπο στους ηττημένους, αλλά και γοητεύτηκε από τη χλιδή των Περσών. Κατηγορήθηκε λοιπόν ο Πausανίας πως είχε υιοθετήσει τον περσικό τρόπο ζωής έχοντας εγκαταλείψει την πατροπαράδοτη σπαρτιατική λιτοδίαιτη ζωή. Η σημαντικότερη κατηγορία όμως ήταν ότι επιδίωκε να γίνει τύραννος στην Ελλάδα με τη βοήθεια των Περσών και πως γι' αυτό βρισκόταν σε μυστική επικοινωνία με τον Πέρση βασιλιά. Ειπώθηκε μάλιστα πως ο Πausανίας είχε ζητήσει σε γάμο την κόρη του. Ωστόσο, ο Πausανίας απαλλάχτηκε από όλες αυτές τις κατηγορίες, οι οποίες μάλλον ήταν συκοφαντίες. Ενδεχομένως, πίσω από τις κατηγορίες των εφόρων εναντίον του Πausανία να κρύβεται η προσπάθειά τους να

περιορίζουν με κάθε μέσο τη δύναμη των βασιλιάδων, ώστε να μη μεταλλαχθεί το πολίτευμα της Σπάρτης σε μοναρχία. Οι έφοροι δεν ήθελαν να επιτρέψουν οποιαδήποτε μεταβολή του σπαρτιατικού πολιτεύματος ή των σπαρτιατικών ηθών. Από την άλλη μεριά είναι σχεδόν σίγουρο πως ο Πausanίας σκόπευε να περιορίσει τη δύναμη των συντηρητικών δυνάμεων, που δεν επέτρεπαν καμιά αλλαγή στη Σπάρτη. Σκόπευε επίσης να παραχωρήσει και ορισμένα δικαιώματα στους είλωτες, γιατί ανησυχούσε για την ολιγανθρωπία της Σπάρτης μετά τους Περσικούς πολέμους. Επιθυμούσε να δει τη Σπάρτη να γίνεται μεγάλη δύναμη η οποία θα κυριαρχεί στις ελληνικές πόλεις. Μια τέτοια πολιτική όμως ήταν αντίθετη στην επικρατούσα σπαρτιατική πολιτική που ενδιαφερόταν κυρίως να κυριαρχεί η Σπάρτη στην Πελοπόννησο. Όλα αυτά οδήγησαν στο να ανακληθεί για δεύτερη φορά στη Σπάρτη, προκειμένου να δικαστεί. Επειδή καμιά κατηγορία εναντίον του δεν αποδείχτηκε, χαλκεύτηκε μάλλον μια άλλη ιστορία. Υποτίθεται πως έδωσε σε κάποιον δούλο του μια επιστολή για τον Πέρση βασιλιά, την οποία όμως αυτός τη διάβασε και κατήγγειλε το γεγονός στις αρχές της Σπάρτης.

4

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Πώς αντέδρασαν οι γονείς του Πausanία, όταν κατάλαβαν ότι ο γιος τους θα προδίκε την πόλη του;

Όταν αποκαλύφτηκε η μυστική συνεννόηση του Πausanία με τον Ξέρξη και ο Πausanίας κατέφυγε στον ναό της θεάς Αθηνάς, ο πρώτος που έδειξε ποια έπρεπε να είναι η τύχη του Πausanία ήταν ο ίδιος του ο πατέρας. Αυτός πρωτοστάτησε στο φράξιμο με πέτρες των θυρών του ιερού, ώστε να μην μπορεί να δραπέτευσει ο Πausanίας, και να αφεθεί να πεθάνει από την πείνα. Όσο σκληρή και αν φαίνεται η ενέργεια του Αγησιλάου, εκφράζει το ήθος των Σπαρτιατών. Η προδοσία της πατρίδας ήταν αδύνατο να δικαιολογηθεί, ήταν πράξη ατιμωτική τόσο για τον ίδιο τον προδότη όσο και για τα μέλη της οικογένειάς του. Ακόμη και η μητέρα του Πausanία, η Θεανώ, έδειξε την αποστροφή της προς το παιδί της, που θέλησε να προδώσει την πατρίδα τους, και δεν μερίμνησε για την ταφή του πτώματός του.

2. Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας, ο κοινός θεματικός άξονας ανάμεσα στο παραπάνω απόσπασμα και στο κείμενο της Ενότητας;

Τα δύο αποσπάσματα διηγούνται περιπτώσεις γονέων που ζήτησαν τον θάνατο των παιδιών τους, επειδή θεωρούσαν ότι αυτά δεν ήταν ενάρετα. Αυτός είναι ο κοινός θεματικός τους άξονας. Το κείμενο της Ενότητας αφηγείται ότι ένας Μάρδος ζήτησε από τους δικαστές να καταδικάσουν σε θάνατο τον γιο του, επειδή δεν ήταν έντιμο και υπάκουο παιδί. Το απόσπασμα από τον Πλούταρχο μας διασώζει τη διήγηση για τον τρόπο θανάτου του Σπαρτιάτη βασιλιά Πausanία. Ο πατέρας του, ο Αγησίλαος, πρωτοστάτησε στη θανάτωση του γιου του, ενώ η μητέρα

του, η Θεανώ, δεν ενδιαφέρθηκε για την ταφή του, προφανώς γιατί έπαψε πλέον να τον αναγνωρίζει ως γιο της. Η σκληρότητα με την οποία συμπεριφέρθηκαν οι γονείς αυτοί προς τα παιδιά τους φανερώνει ότι γι' αυτούς η εντιμότητα, η τιμή και η αξιοπρέπεια είναι πάνω και από την αγάπη τους για τα παιδιά τους, είναι τα στοιχεία που καταξιώνουν τον άνθρωπο. Χωρίς αυτά δεν έχει νόημα και αξία η ανθρώπινη ζωή. Βέβαια, η στάση των γονέων αυτών προς τα παιδιά τους εκφράζει το σύστημα αξιών της εποχής τους. Αν κρίναμε τη συμπεριφορά τους με σημερινά κριτήρια, δε θα την αποδεχόμασταν, αλλά πάντα πρέπει να κρίνουμε τη συμπεριφορά των ανθρώπων με βάση τα κριτήρια που ήταν αποδεκτά την εποχή που ζούσαν.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Ετυμολογικά

1. α. Από τα ρήματα που δίνονται στον παρακάτω πίνακα να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα:

Ρήματα από τα οποία παράγονται	Παράγωγα επίθετα
ψεύδομαι	_____
τέρπω	_____
(φρονέω) φρονῶ	_____
(δράω) δρῶ	_____
σώζω	_____
(δηλόω) δηλῶ	_____

- β. Από τα ρήματα που δίνονται παρακάτω να σχηματίσετε επίθετα σε -τός και -τέος:

διδάσκω:	_____
γράφω:	_____
θαυμάζω:	_____
(τιμᾶω) τιμῶ:	_____
(νοέω) νοῶ:	_____

2. Από τα ουσιαστικά που δίνονται να γράψετε παράγωγα επίθετα και να δηλώσετε τη σημασία τους επιλέγοντας μία από τις παρακάτω: που ανήκει ή έχει σχέση με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη, χρώμα, κατάλληλος γι' αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη, χρόνο, πλησμονή:

Ουσιαστικά από τα οποία παράγονται	Παράγωγα επίθετα	Σημασία
οὐρανός		
χαλκός		
χρήσις		
νόμος		
μήν		
ἔτος		
ύγιής		
φῶς		
δίκη		

3. Από τα ονόματα που δίνονται παρακάτω να σχηματίσετε παράγωγα ρήματα:

πλήρης: ἀπειλή:
 ἦρτα: ὄρος:
 πόνος: βαθύς:
 ἰππεύς: θερμός:
 ἄρπαξ: βοή:

4. Να κατατάξετε τα παρακάτω επιρρήματα στις κατηγορίες του πίνακα: Ἀθήνησι, ἐκείσε, εὐγενῶς, βάδην, δεκάκις, ἄλλοτε, ὀνομασί, οἰκοθεν, ἐπάκις, ἐκάστοτε.

τοπικά	τροπικά	ποσοτικά	χρονικά

5. Να αντιστοιχίσετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά με τη σημασία τους που σας δίνεται στον πίνακα: σφάλμα, ποιητής, ξηρασία, δροαίσις, Μιλήσιος, παιδάριον, ἐλαιών, Ἡρακλείδης, κουρείον, οἰκίσκος, λύσις, ταραχή.

	υποκοριστικό
	υποκοριστικό
	τόπος
	περικεκτικό
	πατρωνυμικό
	ενέργεια
	εθνικότητα
	κατάσταση
	πρόσωπο που ενεργεί
	ενέργεια
	κατάσταση
	αποτέλεσμα ενέργειας

6. Από κάθε ρήμα του παρακάτω πίνακα να σχηματίσετε δύο παράγωγα ουσιαστικά σύμφωνα με τη σημασία που σας δίνεται:

Ρήματα από τα οποία παράγονται	Παράγωγα ουσιαστικά	Σημασία
τρέφω		πρόσωπο που ενεργεί ενέργεια
λαμβάνω		ενέργεια αποτέλεσμα ενέργειας
(ὄραω) ὄρω		ενέργεια αποτέλεσμα ενέργειας
ἐργάζομαι		τόπος πρόσωπο που ενεργεί
βαίνω		αποτέλεσμα ενέργειας τόπος
τάττω		κατάσταση αποτέλεσμα ενέργειας
χέω		ὄργανο αποτέλεσμα ενέργειας

■ Β. Γραμματική – Σύνταξη

7. Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί:

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
γεν. δοτ. κλητ.	ὁ λόγος	τὸ κακὸν	ὁ δικαστῆς	ἡ τιμωρία	ἡ γλῶσσα
γεν. δοτ. κλητ.	ὁ βασιλεὺς	ἡ ἔκφυσις	ἡ πόλις	ἡ ψῆφος	ἡ νῆσος

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				
ονομ. γεν. αιτιατ.				
ονομ. γεν. αιτιατ.				

8. Να συμπληρώσετε τα κενά, αφού τοποθετηθούν στην κατάλληλη πτώση τα επίθετα που δίνονται στην παρένθεση:

- α. Ἡ δὲ ἀγορὰ ἦν ἐν τῷ στρατεύματι (βαρβαρικός).
 β. Ἔργον δὲ οὔτε οὔτε χωρὶς ἐμοῦ γί-
 γνεται (καλός, θεῖος, ἀνθρώπινος).
 γ. αἱ σκιναὶ ἐνεπρήσθησαν [= πυρπολήθησαν] (ἔρημος).
 δ. Τα μακρὰ τεῖχη οὐκ ἦσαν (ὕψηλός).

9. Τα ρήματα που δίνονται στην παρένθεση να τα τοποθετήσετε στην ἐγκλίση και στον χρόνο που ζητούνται και στο κατάλληλο πρόσωπο, αφού προσδιορίσετε το υποκείμενό τους:

- α. ὑμᾶς οἱ θεοὶ ἐπὶ πᾶν ἔργον (ἄγω, οριστ. ενεστ.).
 β. Οἱ ἀγαθοὶ διὰ τὴν ἀρετὴν (θανμάζομαι, οριστ. παρατ.).
 γ. Οἱ ποταμοὶ πρὸς ταῖς πηγαῖς οὐ μεγάλοι (εἰμί, οριστ. ενεστ.).
 δ. Ὁ Τιθραύστης πρὸς τὸν Ἀγησίλαον πρέσβεις (πέμπω, οριστ. αορ.).
 ε. Ὁ βασιλεὺς τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιβουλὴν (= εχθρική σκέψη) οὐκ (αἰσθάνομαι, οριστ. υπερσ.)
 στ. Μένοντες (ὑμεῖς) ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς πόλεως τὰ ἔσχατα πα-
 θεῖν (κινδυνεύω, οριστ. μέλλ.).
 ζ. Οἱ Θηβαῖοι οἰκίας καὶ χρήματα καὶ πρόβατα (κατακαίω, διαρπάζω, οριστ. παρακ.).

10. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να εντοπίσετε τα απαρέμφατα, να τα τοποθετήσετε στον κατάλληλο χρόνο του πίνακα και να γράψετε τους τύπους στους άλλους χρόνους:

- α. Φησὶ γὰρ τοὺς στρατηγούς ἀποκτεῖναι.
 β. Οὗτοι νομίζουσι τοὺς ἀχαρίστους ἀδίκους εἶναι.
 γ. Ἄξιον οὖν ἔστιν λέγειν βραχέα.

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ

11. Στις παρακάτω προτάσεις να προσδιορίσετε τα κατηγορούμενα:

- α. Ἡ πόλις ἦν πλήρης θορύβου.
 β. Περικλῆς ἠρέθη στρατηγός.
 γ. Σωκράτης νομίζεται σοφός.

12. Στα παρακάτω παραδείγματα να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων:

- α. Τισσαφέρνης διαβάλλει τὸν Κύρον πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.
- β. Οἱ πρεσβύτεροι μέμνηται ἠδέως τῶν παλαιῶν πράξεων.
- γ. Τὰ ἔργα ὑμῶν οὐ συμφωνοῦσι τοῖς λόγοις.
- δ. Κύρος ἐθήρευεν κάπρους.

13. Στις παρακάτω προτάσεις να αναγνωρίσετε συντακτικά τα απαρέμφατα και να προσδιορίσετε τα υποκείμενά τους:

- α. Ἀγησίλαος βούλεται λατρεύειν τοῖς νόμοις.
- β. Καλλικρατίδας ὁ Λακεδαιμόνιος εἶπεν ἀθλιωτάτους εἶναι τοὺς Ἕλληνας, εἰ ἔνεκα ἀργυρίου βαρβάρους κολακεύουσιν.
- γ. Πειρασόμεθα σὺν τοῖς θεοῖς ἀμύνασθαι.
- δ. Οἶομαί σε ἐξαπατᾶν με.

14. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις μετοχές στα παραδείγματα που ακολουθούν:

- α. Ἥλιον δὲ νεφέλη προκαλύψασα ἠφάνισε.
- β. Ἦκουσά ποτε Πολυκράτους διαλεγομένον.
- γ. Ἴσως οὖν εἶποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φιλοσοφεῖν.
- δ. Οἱ μὲν ἔφυγον εὐθὺς ἔξω τῆς πόλεως, δείσαντες μὴ ἀποθάνειν.
- ε. Ὁ βασιλεὺς ἔπεμψε Φαλίνον κελεύσοντα τοὺς Ἕλληνας τὰ ὄπλα παραδοῦναι.
- στ. Δίκαια δρᾶσας συμμάχους ἔξις θεοῦς.
- ζ. Πολλοὶ ὄντες εὐγενεῖς εἰσι κακοί.
- η. Ληζόμενοι ζῶσι.

Α' ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο **Πλούταρχος** (περ. 47-125 μ.Χ.) γεννήθηκε στη Χαιρώνεια, μικρή πόλη της Βοιωτίας. Η οικογένειά του ήταν εύπορη. Η μόρφωσή του άρχισε στη Χαιρώνεια και συνεχίστηκε στην Αθήνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε για τη φιλοσοφία και τα μαθηματικά. Απέκτησε επίσης πολύ καλή γνώση της ελληνικής λογοτεχνίας και μελέτησε φυσικές επιστήμες, ιατρική και ρητορική.

Έκανε πολλά ταξίδια και σε πόλεις του ελλαδικού χώρου –στην Αθήνα μάλιστα τον ανακήρυξαν επίτιμο δημότη– αλλά και σε άλλες πόλεις του τότε γνωστού κόσμου. Πήγε πολλές φορές στη Ρώμη, όπου απέκτησε σημαντικούς φίλους, και στην Αλεξάνδρεια, όπου πρέπει να μελέτησε την αιγυπτιακή θρησκεία.

Αν και είχε καλή οικονομική κατάσταση, ζούσε χωρίς πολυτέλεια και με απλότητα. Επίσης, λέγεται ότι για τα τριάντα τελευταία χρόνια της ζωής του ήταν ο ένας από τους δύο ιερείς του μαντείου των Δελφών.

Το έργο του Το έργο του Πλουτάρχου είναι γραμμένο στην αττική διάλεκτο και διαιρείται σε δύο κατηγορίες: στα *Ἠθικὰ* και στους *Παραλλήλους βίους*. Σύμφωνα με τον λεγόμενο «Κατάλογο του Λαμπρία», στον Πλούταρχο αποδίδονται 227 έργα, στην πραγματικότητα όμως μερικά από αυτά δεν είναι δικά του. Σήμερα σώζονται περίπου 80 πραγματείες που ανήκουν στα *Ἠθικὰ* και 50 *Βίοι* Ελλήνων και Ρωμαίων διάσημων αντρών.

Τα *Ἠθικὰ* αναφέρονται στη φιλολογία, στη θρησκεία, στην πολιτική, στην παιδαγωγική, στη φιλοσοφία, στη θρησκεία, στην εκπαίδευση κ.α.

Οι *Παράλληλοι βίοι* περιλαμβάνουν την εξιστόρηση της ζωής διάσημων Ελλήνων και Ρωμαίων. Συνήθως οι βίοι τους παρουσιάζονται σε ζεύγη –ένας

Έλληνας και ένας Ρωμαίος– χωρίς όμως πάντοτε να ταιριάζουν οι προσωπικότητες. Σκοπός του δεν είναι να γράψει ιστορία, αλλά να διδάξει τις ηθικές αρετές. Σκιαγραφώντας το ήθος των προσωπικοτήτων αυτών μέσα από τις πράξεις τους, δείχνει τελικά πως αποτελούν παραδείγματα είτε προς μίμηση είτε προς αποφυγή.

Οι βιογραφίες αυτές διακρίνονται για τη ζωντάνια και την παραστατικότητα τους και είναι γοητευτικές, καθώς έχουν ανεκδοτολογικό περιεχόμενο, δηλαδή παρουσιάζουν διάφορα σημαντικά ή ασήμαντα περιστατικά της ζωής των προσωπικοτήτων που βιογραφούνται.

Μολονότι ο Πλούταρχος δεν ήταν πρωτότυπος συγγραφέας, τα έργα του διαβάστηκαν πολύ και επηρέασαν πολλούς μεταγενέστερους συγγραφείς.

Το κείμενο της Ενότητας

Το απόσπασμα της Ενότητας είναι από τον βίο του Θεμιστοκλή¹ (περ. 524-459 π.Χ.). Ο Πλούταρχος στηρίχτηκε σε προγενέστερους συγγραφείς για να συνθέσει το έργο του. Από αυτούς κάποιοι έδιναν έμφαση στα αρνητικά χαρακτηριστικά του Θεμιστοκλή και κάποιοι στα θετικά. Ο Ηρόδοτος, για παράδειγμα, παρουσιάζει τον Θεμιστοκλή ως άνθρωπο πονηρό, άπληστο, δολοπλόκο, ανήθικο και προδότη. Ωστόσο, δεν αμφισβητεί πως χάρη σε αυτόν η Αθήνα απέκτησε ισχυρό στόλο γύρω στο 483/2 π.Χ., ενώ συνέβαλε αποφασιστικά στην επιτυχή εκκένωση της Αθήνας το 480 π.Χ. κατά την εισβολή των Περσών και, το σημαντικότερο, η στρατηγική που εφάρμοσε είχε ως αποτέλεσμα τη νίκη στη Σαλαμίνα (480 π.Χ.). Αντίθετα με τον Ηρόδοτο, ο Θουκυδίδης έδωσε έμφαση στα θετικά χαρακτηριστικά του Θεμιστοκλή: την εξυπνάδα του, τη διορατικότητά του, την ικανότητά του να παίρνει σωστές αποφάσεις.

Στο απόσπασμα αυτό ο Πλούταρχος παρουσιάζει το **τέχνασμα του Θεμιστοκλή** με το οποίο κατάφερε να πείσει τους Πέρσες να αποκλείσουν τον ελληνικό στόλο στα στενά της Σαλαμίνας, ώστε να αναγκαστούν οι Έλληνες να δώσουν εκεί τη ναυμαχία, στο μέρος δηλαδή που, όπως πίστευε ο Θεμιστοκλής, οι Έλληνες θα είχαν πλεονέκτημα. Ο Σπαρτιάτης ναύαρχος Ευρυβιάδης και άλλοι ναύαρχοι δεν συμφωνούσαν με την άποψη του Θεμιστοκλή πως για τους Έλληνες θα ήταν καλύτερο να ναυμαχήσουν εναντίον των Περσών στα στενά της Σαλαμίνας. Ο Ευρυβιάδης και οι άλλοι Πελοποννήσιοι ήθελαν να αποπλεύσουν με κατεύθυνση τον Ισθμό της Κορίνθου, όπου είχε συγκεντρωθεί και το πεζικό των Πελοποννησίων, ώστε να υπε-

1. Η βιογραφία του παρουσιάζεται παράλληλα με τη βιογραφία του Ρωμαίου Φούριου Κάμλλου.

ρασπίσουν την Πελοπόννησο. Οι Αθηναίοι, οι Αιγινήτες και οι Μεγαρείς επέμεναν ότι η ναυμαχία έπρεπε να γίνει στη Σαλαμίνα. Την παραμονή της ναυμαχίας, ενώ είχε ληφθεί απόφαση² να μείνει ο στόλος των ελληνικών πόλεων ενωμένος και να ναυμαχήσει στη Σαλαμίνα εναντίον των Περσών, οι Πελοποννήσιοι μόλις αντίκρισαν το μέγεθος του περσικού στόλου, άρχισαν πάλι να σκέφτονται να αναχωρήσουν για τον Ισθμό. Ο Θεμιστοκλής λοιπόν κατέφυγε στο τέχνασμα που παρουσιάζεται στο κείμενο, ώστε οι Έλληνες να εξαναγκαστούν να ναυμαχήσουν στη Σαλαμίνα. Έστειλε δηλαδή τον έμπιστό του δούλο και παιδαγωγό των παιδιών του, τον Σίκινο, να δώσει το μήνυμα στους Πέρσες ότι ο Θεμιστοκλής έπαιρνε το μέρος των Περσών και γι' αυτό ενημέρωνε τους Πέρσες ότι οι Έλληνες ετοιμάζονταν να αναχωρήσουν από τη Σαλαμίνα. Ο Θεμιστοκλής συμβούλευε τους Πέρσες πως ήταν η κατάλληλη ευκαιρία να νικήσουν όλους τους Έλληνες συγκεντρωμένους.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἄλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῆ Ἄττικῆ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ ἀπέκρουσεν αἰγιαλοῦς, πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἴσθμόν. Ἐνθα δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκινον πραγματείαν. Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος, αἰχμάλωτος, εὖνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός. Τοῦτον ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην κρύφα, κελεύσας λέγειν ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς αἰρούμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας, καὶ διακελεύεται ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος, ἤσθη καὶ εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας ἤδη διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων.

Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*,
Θεμιστοκλῆς 12.2-6 (διασκευή)

-
2. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, προκειμένου να πείσει ο Θεμιστοκλής τους Πελοποννήσιους να μείνουν στη Σαλαμίνα και να ναυμαχήσουν εκεί, έφτασε μέχρι και να τους απειλήσει ότι, αν οι Σπαρτιάτες έφευγαν για τον Ισθμό, οι Αθηναίοι θα μετανάστευαν στη Σίρι της Κάτω Ιταλίας, όπου θα ίδρυναν νέα πόλη.

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἄλλ' ἐπεὶ ὁ στόλος τῶν πολεμίων
προσφερόμενος τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ Φα-
ληρικὸν
ἀπέκρουσεν τοὺς πέριξ αἰγιαλοὺς,
οἱ Πελοποννήσιοι ἐπάπταινον πάλιν
πρὸς τὸν Ἴσθμόν.

Ἔνθα δὴ
ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο
καὶ συνενθίθει τὴν περὶ τὸν Σίκινον
πραγματεῖαν.

Ἦν δὲ Πέρσης τῷ μὲν γένει ὁ Σίκινος,

αἰχμάλωτος,
εὐνοὺς δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ
καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων αὐτοῦ.
Τοῦτον ἐκπέμπει κρύφα πρὸς τὸν
Ξέρξην,

κελεύσας λέγειν
ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρα-
τηγὸς
αἰρούμενος τὰ βασιλέως
ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ

τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας,

καὶ διακελεύεται
ἐπιθέσθαι
καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν

ἐν ᾧ ταράττονται
τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες.
Ὁ Ξέρξης δ(ἐ) δεξιόμενος ταῦτα
ὡς λελεγμένα ἀπ' εὐνοίας,

ἦσθη
καὶ αἰεθὺς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας
τῶν νεῶν

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ἀλλά, ὅταν ὁ στόλος των εχθρῶν,
πλησιάζοντας στην Ἀττική ἀπὸ την
πλευρὰ του Φαλήρου,
ἐκρυσε ἀπὸ τα μάτια τις γύρω παραλίες,
οἱ Πελοποννήσιοι φοβισμένοι σκέφτο-
νταν να αποπλεύσουν για τον Ἴσθμό
της Κορίνθου.

Ἐνὼ λοιπὸν ἔτσι εἶχε ἡ κατάσταση,
ὁ Θεμιστοκλῆς σχεδίαζε
καὶ κατὰστροννε το σχέδιό του που εἶχε
σχέση με τὸν Σίκινο.

Ἦταν Πέρσης στην καταγωγή ὁ
Σίκινος,

αἰχμάλωτός του,
φιλικὸς πρὸς τὸν Θεμιστοκλή
καὶ παιδαγωγὸς των παιδιῶν του.
Αὐτὸν στέλνει κρυφὰ στον Ξέρξη,

αφοῦ τὸν διέταξε να του πει
πὼς ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ στρατηγὸς των
Ἀθηναίων,
παίρνοντας τὸ μέρος του βασιλιά,
στέλνει πρῶτος σε αὐτὸν ὡς πληροφο-
ρορία (στον εχθρό)

ὅτι οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν να ξεφύ-
γουν

καὶ τὸν συμβουλεύει
να τους επιτεθεῖ
καὶ να ἐξοντώσει τὴ ναυτικὴ δύναμή
τους,

ἐνὼ βρίσκονται σε σύγχυση
χωρὶς τὸ πεζικό.

Ὁ Ξέρξης, ἐπειδὴ δέχθηκε αὐτά,
πιστεύοντας ὅτι ἔχουν λεχθεῖ με φιλικὴ
διάθεση,

ἐνῶσε ἰκανοποίηση
καὶ ἀμέσως ἔδωσε διαταγή στους κυ-
βερνήτες των πλοίων,

ἀναχθέντας διακοσίαις ναυσὶν
 διαζῶσαι ἤδη τὰς νήσους,
 ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων.

να αποπλεύσουν με διακόσια πλοία
 και να περικυκλώσουν αμέσως τα νησιά,
 για να μην ξεφύγει κανείς από τους
 εχθρούς.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἄλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος
 τῆ Ἀττικῆ κατὰ τὸ Φαληρικὸν
 προσφερόμενος
 τοὺς πέριξ ἀπέκρυψεν αἰγιαλοὺς,
 πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι
 πρὸς τὸν Ἴσθμόν.

Ἔνθα δὴ
 ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο
 καὶ συνετίθει
 τὴν περὶ τὸν Σίκινον πραγματείαν.
 Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκινος,

αἰχμάλωτος,
 εὐνοὺς δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ
 καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός.
 Τοῦτον ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην
 κρύφα,
 κελεύσας λέγειν
 ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων
 στρατηγὸς
 αἰρούμενος τὰ βασιλέως

ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ

τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας,
 καὶ διακελεύεται
 ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς
 ὄντες ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν
 ναυτικὴν δύναμιν.

Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας
 λελεγμένα δεξάμενος,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ἀλλά, ὅταν ὁ στόλος τῶν εχθρῶν,
 πλησιάζοντας στὴν Ἀττικὴ ἀπὸ τὴν
 πλευρὰ τοῦ Φαλήρου,
 ἐκρυψε ἀπὸ τὰ μάτια τὶς γύρω παραλίες,
 οἱ Πελοποννήσιοι φοβισμένοι σκέφτο-
 νταν νὰ αποπλεύσουν γιὰ τὸν Ἴσθμό
 τῆς Κορίνθου.

Ἐνῶ λοιπὸν ἔτσι εἶχε ἡ κατάσταση,
 ὁ Θεμιστοκλῆς σχεδίαζε
 καὶ κατὰστρονὲ
 τὸ θέμα πὺ εἶχε σχέση με τὸν Σίκινο.
 Ἦταν Πέρσης στὴν καταγωγὴ ὁ Σίκι-
 νος,
 αἰχμάλωτὸς του,
 φιλικὸς πρὸς τὸν Θεμιστοκλή καὶ
 παιδαγωγὸς τῶν παιδιῶν του.
 Αὐτὸν στέλνει κρυφὰ στὸν Ξέρξη,

αφοῦ τὸν διέταξε νὰ του πει
 ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ στρατηγὸς τῶν
 Ἀθηναίων,
 παίρνοντας τὸ μέρος του (Πέρση) βασι-
 λιά,

στέλνει πρῶτος σε αὐτὸν ὡς πληροφο-
 ρία (στὸν εχθρὸ)
 ὅτι οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν νὰ ξεφύγουν
 καὶ τὸν συμβουλεύει
 νὰ τοὺς ἐπιτεθεῖ καὶ νὰ ἐξοντώσει τὴ
 ναυτικὴ δύναμή τους, ἐνῶ
 βρίσκονται σε σύγκρουση χωρὶς
 τὸ πεζικὸ.

Ὁ Ξέρξης, ἐπειδὴ δέχθηκε αὐτὰ, πι-
 στεύοντας ὅτι εἶχαν λεχθεῖ με φιλικὴ
 διάθεση,

ἦσθη
καὶ εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας
τῶν νεῶν
διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας
ἦδη διαζῶσαι τὰς νήσους,
ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων.

ένιωσε ικανοποίηση
καὶ ἀμέσως ἔδωσε διαταγή στους κυ-
βερνήτες των πλοίων,
να αποπλεύσουν με διακόσια πλοία
καὶ να περικυκλώσουν ἀμέσως
τα νησιά,
για να μην ξεφύγει κανείς ἀπό τους
εχθρούς.

5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Όταν ο περσικός στόλος κατέπλευσε στον όρμο του Φαλήρου, οι Έλληνες καταλήφθηκαν από φόβο λόγω του μεγέθους της περσικής δύναμης. Οι Πελοποννήσιοι ήθελαν να αποπλεύσουν για τον Ισθμό της Κορίνθου. Ο Θεμιστοκλής τότε με ένα τέχνασμα πέτυχε να γίνει η ναυμαχία στη Σαλαμίνα. Διαμήνυσε στον Ξέρξη πως τασσόταν με το μέρος του. Τον ενημέρωσε για τα σχέδια των Ελλήνων να αποπλεύσουν για τον Ισθμό, καθώς στη Σαλαμίνα δεν είχαν την υποστήριξη του περσικού. Ο Ξέρξης πείστηκε για την ειλικρίνεια των προθέσεων του Θεμιστοκλή και ἔδωσε εντολή να κινηθούν ἄμεσα διακόσια πλοία, για να περικυκλώσουν τους Έλληνες και να εμποδίσουν την έξοδό τους από τα στενά της Σαλαμίνας.

6 ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ Μετάφραση του παρατατικού

Ο παρατατικός στα αρχαία ελληνικά χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής παρουσιάζει μια πράξη του παρελθόντος στην εξέλιξή της, χωρίς να παίζει ρόλο αν το χρονικό διάστημα που διαρκεί η πράξη αυτή είναι μικρό ή μεγάλο. Στα νέα ελληνικά λοιπόν μπορεί να μεταφραστεί με παρατατικό αλλά και με αόριστο ή με τις περιφράσεις *άρχιζα/άρχισα να...*, *προσπαθούσα/προσπάθησα να... κ.ά.:*

- *πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι* = οι Πελοποννήσιοι ἄρχισαν να σκέπτονται να αποπλεύσουν
- *ὁ Θεμιστοκλής ἐβουλεύετο καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκιννον πραγματείαν* = ο Θεμιστοκλής σχεδίαζε και κατὰστρον (ή: ἄρχισε να σχεδιάζει και να καταστρώνει) το σχέδιο που σχετίζεται με τον Σίκιννο
- *Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος* = Ἦταν Πέρσης στην καταγωγή ο Σίκιννος

- *εὐθύς ἐξέφερε*: αμέσως έδωσε διαταγή (εδώ χρησιμοποιούμε αόριστο γιατί, εάν μεταφράζαμε με παρατατικό, θα φαινόταν πως συνεχώς έδινε διαταγή).

■ Μετάφραση αιτιολογικής μετοχής με *ὡς*

- *ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα* = πιστεύοντας ότι έχουν λεχθεί με φιλική διάθεση.

Στη μετάφραση της αιτιολογικής μετοχής *λελεγμένα* προσθέσαμε τη φράση *πιστεύοντας ότι...* (ή: *γιατί έχουν την ιδέα/άποψη/γνώμη ότι...*), γιατί η μετοχή συνοδεύεται από το *ὡς*. Όταν το *ὡς* συνοδεύει μια αιτιολογική μετοχή, τότε το αίτιο παρουσιάζεται ως άποψη ενός ή περισσότερων προσώπων του κειμένου, την οποία όμως ο συγγραφέας είτε την απορρίπτει ως ανακριβή είτε την αντιμετωπίζει με επιφυλακτικότητα.

■ Αλλαγή της σειράς των λέξεων

Όπως είπαμε και στην Ενότητα 1, όταν μεταφράζουμε από τα αρχαία ελληνικά στα νέα ελληνικά, συχνά είμαστε αναγκασμένοι να αλλάζουμε τη σειρά των λέξεων.

- *τοὺς πέριξ ἀπέκρυσεν αἰγιαλοὺς* = έκρυσε από τα μάτια τις γύρω παραλίες
- *ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός* = ο στρατηγός των Αθηναίων
- *τῶν πολεμίων ὁ στόλος* = ο στόλος των εχθρών

■ Προσθήκη προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών στη μετάφραση

- *αιχμάλωτος* = αιχμάλωτός του
- *κελεύσας λέγειν* = διατάζοντάς τον να του πει
- *διακελεύεται* = τον συμβουλεύει
- *τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες* = καθώς είναι χωρίς το πεζικό τους

■ Μετάφραση των μετοχών του κειμένου

Όπως είδαμε και στην Ενότητα 1, ο τρόπος που μεταφράζουμε τις μετοχές εξαρτάται από το είδος τους:

α. Οι κατηγορηματικές μετοχές συνήθως μεταφράζονται όπως και τα απαρέμφατα, δηλαδή με το *να* ή το *ότι*. (Για περισσότερα σχετικά με τη μετάφραση κατηγορηματικών μετοχών βλ. Ενότητα 12, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 509.)

- *τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας* = ότι οι Έλληνες προσπαθούν να ξεφύγουν (εδώ δεν ταιριάζει να μεταφράσουμε με το *να*).

β. Οι επιρρηματικές μετοχές μεταφράζονται συνήθως με αντίστοιχη δευτερεύουσα επιρρηματική πρόταση ή με μετοχή. Συχνά όμως είναι προτιμότερο να αποδώσουμε στα ν.ε. μια μετοχή με κύρια πρόταση και να χρησιμοποιήσουμε παρατακτική σύνδεση: π.χ. *Ἐλθόντες ἀπήτουν τοὺς*

αιχμαλώτους = Αφού ήρθαν, ζητούσαν/απαιτούσαν να πάρουν τους αιχμαλώτους = Έρθαν και ζητούσαν να πάρουν τους αιχμαλώτους.

- *προσφερόμενος* = πλησιάζοντας (μεταφράζουμε με τροπική μετοχή)
- *κελεύσας* = διατάζοντάς τον (μεταφράζουμε με χρονική μετοχή· εδώ είναι πιο ταιριαστή η μετάφραση με μετοχή παρά με χρονική πρόταση)
- *αίρουντες τὰ βασιλέως* = παίρνοντας το μέρος του Πέρση βασιλιά (μεταφράζουμε με αιτιολογική μετοχή· επίσης, μπορούμε να μεταφράσουμε με παρατακτική σύνδεση: πήρε το μέρος του Πέρση βασιλιά και...)
- *τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες* = καθώς είναι χωρὶς το πεζικό τους (μεταφράζουμε με αιτιολογική πρόταση)
- *δεξάμενος* = επειδή δέχθηκε αυτά (μεταφράζουμε με αιτιολογική πρόταση· επίσης, μπορούμε να μεταφράσουμε με παρατακτική σύνδεση: τα αποδέχθηκε και...)
- *ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα* = πιστεύοντας ότι έχουν λεχθεί με φιλική διάθεση (βλ. πιο πάνω)
- *διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας* = αφού αποπλεύσουν με διακόσια πλοία (μεταφράζουμε με αιτιολογική πρόταση· επίσης, μπορούμε να μεταφράσουμε με παρατακτική σύνδεση: να αποπλεύσουν με διακόσια πλοία και...)

- **ἤδη:** Το *ἤδη* είναι χρονικό επίρρημα που αναφέρεται συνήθως στο παρελθόν και μεταφράζεται: *πλέον, πα, ἤδη*. Έχει δηλαδή σημασία παρόμοια με αυτή που έχει στα ν.ε. Μερικές φορές όμως αναφέρεται σε κάτι που πρέπει να γίνει στο μέλλον αλλά άμεσα, οπότε μεταφράζεται: *ευθύς αμέσως* κτλ. Αυτή τη σημασία έχει και στο απόσπασμα της Ενότητας.

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ☞ **ἀλλ' (ἀ):** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά).
- ☞ **ἐπεί:** σύνδ. χρονικός (= όταν).
- ☞ **τῶν πολεμίων:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πολέμιος, τοῦ πολέμιου* (= ο εχθρός). Το ουσ. προέρχεται από το επίθετο *ὁ πολέμιος, ἡ πολέμιος* και *ἡ πολεμία, τὸ πολέμιον* (= ο εχθρικός).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πόλεμος, πολεμώ, πολεμικός, πολεμιστής.
- ☞ **ὁ στόλος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ στόλος, τοῦ στόλου* (= ο στόλος, η ναυτική δύναμη).
- ☞ **τῆ Ἀττικῆ:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ Ἀττικῆ, τῆς Ἀττικῆς*.

- ⇒ **κατά:** πρόθ. κύρια (= σε). Συντάσσεται με γενική και αιτιατική. Η βασική της σημασία είναι «κάτω», «προς τα κάτω»:
 - + γεν.: δηλώνει την κίνηση από πάνω προς τα κάτω ή γενικά την κατεύθυνση προς κάποιο σημείο· μεταφορικά δηλώνει αναφορά κ.ά.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς τα κάτω ή τοπική έκταση· μεταφορικά δηλώνει αναφορά, μερισμό κ.ά.
- ⇒ **τὸ Φαληρικόν:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ Φαληρικόν, τοῦ Φαληρικοῦ* (= η περιοχή του Φαλήρου). Προέρχεται από το επίθετο *ὁ Φαληρικός, ἡ Φαληρική, τὸ Φαληρικόν*.
- ⇒ **προσφερόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *προσφέρωμαι* (= πλησιάζω). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** *προσφέρω, ΠΡΤ. προσέφερον, ΜΕΛΛ. προσοίσω, ΑΟΡ. προσήνεγκα, προσήνεγκον, ΠΡΚ. προσενήνοχα, ΥΠΡΣ. προσενηνόχην.*
 - Μ.Φ.:** *προσφέρωμαι, ΠΡΤ. προσεφερόμην, ΜΕΛΛ. προσοίσομαι, ΑΟΡ. προσηνεγάμην, ΠΡΚ. προσενήνεγμαι, ΥΠΡΣ. προσενηνέγμην.*
- ⇒ **πέριξ:** επίρρ. τοπικό (= γύρω από, ολόγυρα).
- ⇒ **ἀπέκρυσεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀποκρύπτω* (= κρύβω κάτι από κάποιον, καλύπτω, αποκρύπτω).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀποκρύπτω, ΠΡΤ. ἀπέκρυπτον, ΜΕΛΛ. ἀποκρύψω, ΑΟΡ. ἀπέκρυψα, ΠΡΚ. [ἀποκέκρυφα], ΥΠΡΣ. [ἀπεκεκρύφην].*
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀποκρύπτομαι, ΠΡΤ. ἀπεκρυπτόμην, ΜΕΛΛ. ἀποκρύψομαι, ΑΟΡ. ἀπεκρυψάμην, ΠΡΚ. ἀποκέκρυμμαι, ΥΠΡΣ. ἀπεκεκρυμμένος ἦν.*
- ⇒ **τοὺς αἰγιαλοὺς:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ αἰγιαλός, τοῦ αἰγιαλοῦ* (= παραλία, ακτή, γιάλος).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *αιγιαλίτιδα* (ζώνη), *περιγιάλι, γιάλος*.
- ⇒ **πάλιν:** (εδώ) επίρρ. χρονικό (= πάλι, ξανά).
- ⇒ **ἐπάπταινον:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *παπταίνω* (= βλέπω με προσοχή, βλέπω γύρω με φόβο, σκέπτομαι φοβισμένος). ♦ **ἐπάπταινον πρὸς τὸν Ἴσθμόν** = φοβισμένοι σκέφτονταν να αποπλεύσουν για τον Ἴσθμό της Κορίνθου.
- ⇒ **οἱ Πελοποννήσιοι:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *οἱ Πελοποννήσιοι, τῶν Πελοποννησίων* (= οι κάτοικοι της Πελοποννήσου).
- ⇒ **πρός:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι·
 - + δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)·
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε).

- ⇒ **τὸν Ἴσθμόν:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ Ἴσθμός, τοῦ Ἴσθμοῦ (= ο Ἴσθμός της Κορίνθου).
- ⇒ **ἔνθα:** επίρρ. δεικτικό με σημασία τοπική (= εκεί, σε αυτό σημείο) ή χρονική (= τότε) ή αναφορικό με σημασία τοπική (= όπου) ή χρονική (= τότε που). Εδώ η σημασία του ἔνθα είναι μεταφορική (= μέσα σε αυτή την κατάσταση, ενώ έτσι είχε η κατάσταση).
- ⇒ **δή:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν εισάγει δευτερεύουσες προτάσεις.
- ⇒ **ὁ Θεμιστοκλῆς:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ Θεμιστοκλῆς, τοῦ Θεμιστοκλέους. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **ἐβουλεύετο:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. βουλεύομαι (= σκέπτομαι κάτι, σχεδιάζω, αποφασίζω). Το ενεργ. βουλεύω (= κρίνω, σκέπτομαι).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (= αποφασίζω κάτι)
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. βουλεύω, ΠΡΤ. ἐβούλενον, ΜΕΛΛ. βουλεύσω, ΑΟΡ. ἐβούλεσα, ΠΡΚ. βεβούλεκα, ΥΠΡΣ. ἐβεβουλεύκειν.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. βουλεύομαι, ΠΡΤ. ἐβουλευόμην, ΜΕΛΛ. βουλεύσομαι, ΑΟΡ. ἐβουλευσάμην, ΠΡΚ. βεβούλεμαι.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βούλευμα, βουλευτής, βουλευτήριο, βουλή.
- ⇒ **συντίθει:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. συντίθημι (= σχεδιάζω, συνθέτω, καταστρώνω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: συνθέτω, συνθέτης, σύνθεση, σύνθετος, συνθήκη.
- ⇒ **τὴν πραγματείαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ πραγματεία, τῆς πραγματείας (= μελέτη· θέμα, σχέδιο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 67.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πραγματεύομαι, διαπραγματεύομαι, διαπραγματευτής.
- ⇒ **περί:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: σημαίνει «γύρω από», κυριολεκτικά ή μεταφορικά (αναφορά κ.ά.).
 - + δοτ.: σημαίνει περίπου ὅτι η περί + γεν., αλλά δεν είναι τόσο συχνή·
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση γύρω από κάτι κυριολεκτικά ή μεταφορικά.
- ⇒ **τὸν Σίκιννον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ Σίκιννος, τοῦ Σικίννου.
- ⇒ **ἦν:** οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. εἶμι (= εἶμαι).
 - ◆ ΕΝΣ. εἶμι, ΠΡΤ. ἦ(ν), ΜΕΛΛ. ἔσομαι, ΑΟΡ. ἐγενόμην, ΠΡΚ. γέγονα, ΥΠΡΣ. ἐγεγόνειν.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά, και).
- ⇒ **τῷ γένει:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. εν., τὸ γένος, τοῦ γένους (= καταγωγή, γενιά).

- ⇒ **μέν:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, από τη μια πλευρά, βέβαια). Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 14.
- ⇒ **Πέρσης:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Πέρσης, τοῦ Πέρσου* (= αυτός που κατάγεται από την Περσία, ο Πέρσης). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 67.
- ⇒ **αἰχμάλωτος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ αἰχμάλωτος, τοῦ αἰχμάλωτου* (= αυτός που πιάστηκε από τους εχθρούς στον πόλεμο, ο αιχμάλωτος). Το ουσ. προέρχεται από το επίθετο *ὀή/αἰχμάλωτος, τὸ αἰχμάλωτον*.
- ⇒ **εὔνους:** επίθ. συνηρημένο β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὀή, εὔνους, τὸ εὔνονν* (= ευμενής, ευνοϊκός, φιλικός). ♦ **εὔνους τῷ Θεμιστοκλεῖ** = φιλικός προς τον Θεμιστοκλή, συμπαθούσε τον Θεμιστοκλή.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *εὔνοια, ευνοϊκός*.
- ⇒ **τῷ Θεμιστοκλεῖ:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ Θεμιστοκλής*.
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **τῶν τέκνων:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ τέκνον, τοῦ τέκνου* (= το παιδί). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **αὐτοῦ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, γεν. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ, *αὐτοῦ* = *τοῦ Θεμιστοκλέους* (επαναληπτική).
- ⇒ **παιδαγωγός:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ παιδαγωγός, τοῦ παιδαγωγού* (= αυτός που επιτηρεῖ τα παιδιά και είναι υπεύθυνος για την ανατροφή τους, ο παιδαγωγός).
- ⇒ **τούτον:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 25.
- ⇒ **ἐκπέμπει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἐκπέμπω* (= στέλνω).
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πέμπω*, ΠΡΤ. *ἔπεμπον*, ΜΕΛΛ. *πέμψω*, ΑΟΡ. *ἔπεμψα*, ΠΡΚ. *πέπομφα*, ΥΠΡΣ. *ἐπεπόμφειν*.
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *πέμπομαι*, ΠΡΤ. *ἐπεμπόμην*, ΜΕΛΛ. *πέμψομαι*, ΑΟΡ. *ἐπεμψάμην*, ΠΡΚ. *πέπεμμαι*, ΥΠΡΣ. *ἐπεπέμμην*.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *πομπή, εκπομπή, αποπομπή, παραπομπή, νηοπομπή, αποδιοπομπαίος (τράγος)*.
- ⇒ **τὸν Ξέρξη:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ Ξέρξης, τοῦ Ξέρξου*.
- ⇒ **κρύφα:** επίρρ. τροπικό (= κρυφά, μυστικά).
- ⇒ **κελεύσας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *κελεύω* (= διατάζω, συμβουλεύω, προτρέπω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 70.
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *κελεύω*, ΠΡΤ. *ἐκέλευον*, ΜΕΛΛ. *κελεύσω*, ΑΟΡ. *ἐκέλευσα*, ΠΡΚ. *κεκέλευκα*, ΥΠΡΣ. [*ἐκεκελεύκειν*].

Μ.Φ.: ΕΝΣ. *κελεύομαι*, ΠΡΤ. *έκελευόμην*, ΜΕΛΛ. *κελεύσομαι*, ΑΟΡ. *έκελευσάμην*, ΠΡΚ. *κεκέλευσμαι*.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *κέλευσμα*, *κέλευστής*, *κέλευστικός*.

⇒ **λέγειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *λέγω* (= λέω, αναφέρω).

◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *λέγω*, ΠΡΤ. *έλεγον*, ΜΕΛΛ. *λέξω*, *έρω*, ΑΟΡ. *έλεξα*, *είπα*, *είπον*, ΠΡΚ. *είρηκα*, ΥΠΡΣ. *ειρήκειν*.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *λέξη*, *λόγος*, *λεκτικός*, *διάλογος*, *αντίλογος*.

⇒ **ότι:** σύνδ. ειδικός (= ότι, πως).

⇒ **ό στρατηγός:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ό στρατηγός*, *του στρατηγού* (= ο στρατηγός, αρχηγός στρατεύματος).

⇒ **των Ἀθηναίων:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ό Ἀθηναίος*, *του Ἀθηναίου* (= που κατάγεται από την Αθήνα, που έχει σχέση με την Αθήνα).

⇒ **αἰρούμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *αἰρέομαι*, *αἰρούμαι* (= προτιμώ, παίρνω το μέρος). ◆ Το ενεργ. *αἰρέω*, *αἰρώ* = αρπάζω, κερδίζω, συλλαμβάνω (κάτι έμψυχο), κυριεύω (κάτι άψυχο). Ως παθητικό του *αἰρέω*, *αἰρώ* συνήθως χρησιμοποιείται το *άλίσκομαι* (= συλλαμβάνομαι, κυριεύομαι). Το *αἰρέομαι*, *αἰρούμαι* ως παθητικό = εκλέγομαι, επιλέγομαι.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *αἵρεση*, *αναίρεση*, *προαίρεση*, *αιρετός*, *αιρετικός*, *προαιρετικός*, *αρχαιρεσίες*, *αφαίρεση*.

⇒ **βασιλέως:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ό βασιλεύς*, *του βασιλέως* (= ο βασιλιάς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.

⇒ **έξαγγέλλει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *έξαγγέλλω* (= διακηρύσσω, προοδίδω μυστικό, στέλνω πληροφορία).

◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *έξαγγέλλω*, ΠΡΤ. *έξήγγελλον*, ΜΕΛΛ. *έξαγγελώ*, ΑΟΡ. *έξήγγειλα*, ΠΡΚ. *έξήγγελκα*, ΥΠΡΣ. *έξηγγέλκειν*.

Μ.Φ.: ΕΝΣ. *έξαγγέλλομαι*, ΠΡΤ. *έξηγγελλόμην*, ΜΕΛΛ. *έξαγγελθήσομαι*, ΑΟΡ. *έξηγγειλάμην*, ΠΡΚ. *έξήγγελμαι*, ΥΠΡΣ. *έξηγγέλημην*.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *εξάγγελος*, *εξαγγελία*.

⇒ **πρώτος:** επίθ. αριθμητικό τακτικό, β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ό πρώτος*, *ή πρώτη*, *τό πρώτον* (= πρώτος στη σειρά, πρώτος).

⇒ **αὐτῷ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *αὐτός*, *αὐτή*, *αὐτό* (= αυτός). Εδώ, *αὐτῷ* = *τῷ βασιλεῖ* (επαναληπτική).

⇒ **τούς Ἕλληνας:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ό Ἕλληνα*, *του Ἕλληνα*. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.

- ⇒ **ἀποδιδράσκοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *ἀποδιδράσκω* (= διαφεύγω, δραπετεύω, προσπαθώ να ξεφύγω).
- ⇒ **διακελεύεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του αποθ. ρήμ. *διακελεύομαι* (= παρρακινώ, συμβουλεύω· δίνω διαταγές, διευθύνω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. προσώπου (αντικ. άμεσο) + αιτ. πράγματος ή τελ. απαρέμφ. (αντικ. έμμεσο).
- ⇒ **ὧ:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὅς, ἥ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 69. ♦ Η εμπρόθετη αναφορική έκφραση *ἐν ᾧ*, που δηλώνει το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο γίνεται κάτι, εισάγει δευτερεύουσα χρονική πρόταση του σύγχρονου.
- ⇒ **ταράττονται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ταράττομαι* (= ταράζομαι, βρίζομαι σε σύγχυση).
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ταράττω*, ΠΡΤ. *ἐτάραττον*, ΜΕΛΛ. *ταράξω*, ΑΟΡ. *ἐτάραξα*, ΠΡΚ. [*τετάραχα*], ΥΠΡΣ. [*έτεταράχειν*].
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ταράττομαι*, ΠΡΤ. *ἐταραττόμην*, ΜΕΛΛ. *ταράξομαι*, ΑΟΡ. *ἐταράχθην*, ΠΡΚ. *τετάραγμα*, ΥΠΡΣ. *έτεταράγμην*.
- ⇒ **τῶν πεζῶν:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πεζός, ἡ πεζή, τὸ πεζόν* (= ο πεζός· ο πεζός μαχητής, ο πεζικάριος· ο πεζικός στρατός).
- ⇒ **χωρίς:** πρόθ. καταχρηστική. Συντάσσεται με γενική και έχει τη σημασία «χωριστά από κάποιον ή κάτι», «χωρίς κάποιον ή κάτι».
- ⇒ **ὄντες:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **ἐπιθέσθαι:** απαρέμφ. αορ. β' μ.φ., του ρήμ. *ἐπιτίθεμαι* (= επιτίθεμαι).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: επίθεση, επίθετο, επιθετικός.
- ⇒ **διαφθείρει:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *διαφθείρω* (= καταστρέφω, διαφθείρω, εξοντώνω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ **Ε.Φ.:** *διαφθείρω*, ΠΡΤ. *διέφθειρον*, ΜΕΛΛ. *διαφθερώ*, ΑΟΡ. *διέφθειρα*, ΠΡΚ. *διέφθαρκα*, ΥΠΡΣ. *διεφθάρκειν*.
 - ♦ **Μ.Φ.:** *διαφθείρομαι*, ΠΡΤ. *διεφθειρόμην*, ΜΕΛΛ. *διαφθεροῦμαι*, ΠΡΚ. *διέφθαρμαι*, ΥΠΡΣ. *διεφθάρμην*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διαφθορά, διαφθορέας, φθείρα (= ψείρα), δολιοφθορά.
- ⇒ **τὴν ναυτικήν:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ναυτικός, ἡ ναυτική, τὸ ναυτικόν* (= ναυτικός, θαλασσινός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 69.
- ⇒ **δύναμιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ δύναμις, τῆς δυνάμεως* (= η δύναμη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **ταῦτα:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **δ'(έ):** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, και).

- ⇒ **ὁ Ξέρξης:** ουσ. α΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Ξέρξης, τοῦ Ξέρξου*.
- ⇒ **ὤς:** μόριο που εδώ συνοδεύει την αιτιολογική μετοχή *λελεγμένα*. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 59.
- ⇒ **ἀπ΄(ὁ):** πρόθ. κύρια. Εδώ έχει πάθει έκθλιψη, επειδή η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν: *ἀπ΄ εὐνοίας = ἀπὸ εὐνοίας*. Συντάσσεται μόνο με γενική και δηλώνει απομάκρυνση από τόπο ή χρονική αφετηρία· μεταφορικά δηλώνει προέλευση, αιτία, ποιητικό αίτιο κ.ά.
- ⇒ **εὐνοίας:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ εὐνοια, τῆς εὐνοίας* (= η φιλική διάθεση, εὐνοια).
- ⇒ **λελεγμένα:** μτχ. παρακ. μ.φ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *λέγομαι* (= λέγομαι). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 70.
- ⇒ **δεξάμενος:** μτχ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του αποθ. ρήμ. *δέχομαι* (= παίρνω κάτι, δέχομαι, αποδέχομαι· νομίζω.). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 71.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *δέχομαι*, ΠΡΤ. *έδεχόμεν*, ΜΕΛΛ. *δέξομαι*, ΑΟΡ. *έδεξάμεν*, ΠΡΚ. *δέδεγμα*, ΥΠΡΣ. [*έδεδέγημεν*].
- ⇒ **ἦσθη:** οριστ. παθητ. αορ. μ.φ., γ΄ εν., του αποθ. ρήμ. *ἥδομαι* (= ευχαριστιέμαι, χαιρόμαι, νιώθω ικανοποίηση).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ηδονή, ηδονικός, ηδονισμός.
- ⇒ **εὐθύς:** επίρρ. χρονικό (= αμέσως).
- ⇒ **ἐξέφερε:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *ἐκφέρω* (= φέρνω, αποκαλύπτω, δίνω διαταγή).
- ⇒ **τοὺς ἡγεμόνας:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ἡγεμών, τοῦ ἡγεμόνος* (= κυβερνήτης, αρχηγός, στρατηγός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **τῶν νεῶν:** ουσ. γ΄ κλ. ανώμαλο, θηλ. γένους, γεν. πληθ., *ἡ ναῦς, τῆς νεῶς* (= το πλοίο).
- ⇒ **διακοσίαι:** επίθ. αριθμητικό απόλυτο, β΄ κλ., θηλ. γένους, *οἱ διακόσιοι, αἱ διακόσιαι, τὰ διακόσια* (= διακόσιοι).
- ⇒ **ναυσίν:** δοτ. πληθ. του ουσ. *ἡ ναῦς*. Βλ. πιο πάνω, *τῶν νεῶν*.
- ⇒ **ἀναχθέντας:** μτχ. παθ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *ἀνάγωμαι* (= ανοίγομαι στο πέλαγος, αποπλέω). Το ενεργ. *ἀνάγω* (+ αιτ.) = οδηγώ κάτι σε ψηλότερο μέρος· οδηγώ το πλοίο από την παραλία στο πέλαγος, οδηγώ το πλοίο στο ανοικτό πέλαγος.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αναγωγή, ανάγωγος, αναγωγικός.

- ⇒ **ἤδη:** επίρρ. χρονικό (= ευθύς αμέσως· ἤδη, πλέον, πια). Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 60.
- ⇒ **διαζώσαι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *διαζώννυμι* (= περικυκλώνω, περιβάλλω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διάζωμα, ζώνη, ζωνάρι, ζωστήρας, εύζωνας.
- ⇒ **τὰς νήσους:** ουσ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., ἡ *νήσος*, τῆς *νήσου* (= το νησί). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **ὅπως:** σύνδ. τελικός (= για να).
- ⇒ **ἐκφύγοι:** ευκτ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἐκφεύγω* (= διαφεύγω, ξεφεύγω, γλιτώνω).
 - ◆ Ε.Φ.: *ἐκφεύγω*, ΠΡΤ. *ἐξέφευγον*, ΜΕΛΛ. *ἐκφεύξομαι*, *ἐκφευξοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἐξέφυγον*, ΠΡΚ. *ἐκπέφευγα*, ΥΠΡΣ. *ἐξεπεφεύγειν*.
- ⇒ **μηδεῖς:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *μηδεῖς*, *μηδεμία*, *μηδέν* (= κανένας, καμία, κανένα). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 479.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

α' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	ἡ πραγματεία	ὁ Πέρσης
γεν.	τῆς πραγματείας	τοῦ Πέρσου
δοτ.	τῇ πραγματείᾳ	τῷ Πέρσῃ
αιτ.	τὴν πραγματείαν	τὸν Πέρσην
κλητ.	(ὦ) πραγματεία	(ὦ) Πέρσα ³

α' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	αἱ πραγματεῖαι	οἱ Πέρσαι
γεν.	τῶν πραγματειῶν	τῶν Περσῶν
δοτ.	ταῖς πραγματεῖαις	τοῖς Πέρσαις
αιτ.	τὰς πραγματείας	τούς Πέρσας
κλητ.	(ὦ) πραγματεῖαι	(ὦ) Πέρσαι

3. Το ουσ. ὁ Πέρσης σχηματίζει την κλητ. ενικού με κατάληξη -α και όχι -η, γιατί είναι ὄνομα εθνικό.

β΄ κλίση		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	τὸ τέκνον	ἡ νῆσος	
γεν.	τοῦ τέκνου	τῆς νήσου	
δοτ.	τῷ τέκνῳ	τῇ νήσῳ	
αιτ.	τὸ τέκνον	τὴν νήσον	
κλητ.	(ὦ) τέκνον	(ὦ) νῆσε	

β΄ κλίση		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	τὰ τέκνα	αἱ νῆσοι	
γεν.	τῶν τέκνων	τῶν νήσων	
δοτ.	τοῖς τέκνοις	ταῖς νήσοις	
αιτ.	τὰ τέκνα	τάς νήσους	
κλητ.	(ὦ) τέκνα	(ὦ) νῆσοι	

γ΄ κλίση		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	ὁ Θεμιστοκλῆς	ὁ βασιλεὺς	ὁ Ἕλλην	ὁ ἡγεμὼν	
γεν.	τοῦ Θεμιστοκλέους	τοῦ βασιλέως	τοῦ Ἕλληνο	τοῦ ἡγεμόνο	
δοτ.	τῷ Θεμιστοκλεῖ	τῷ βασιλεῖ	τῷ Ἕλληνι	τῷ ἡγεμόνι	
αιτ.	τὸν Θεμιστοκλέα	τὸν βασιλέα	τὸν Ἕλληνα	τὸν ἡγεμόνα	
κλητ.	(ὦ) Θεμιστόκλει	(ὦ) βασιλεῦ	(ὦ) Ἕλλην	(ὦ) ἡγεμὼν	

γ΄ κλίση		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	οἱ Θεμιστοκλεῖς	οἱ βασιλεῖς	οἱ Ἕλληνες	οἱ ἡγεμόνες	
γεν.	τῶν Θεμιστοκλέων	τῶν βασιλέων	τῶν Ἑλλήνων	τῶν ἡγεμόνων	
δοτ.	—	τοῖς βασιλεῦσι(ν)	τοῖς Ἕλλησι(ν)	τοῖς ἡγεμόσι(ν)	
αιτ.	τούς Θεμιστοκλεῖς	τούς βασιλέας	τούς Ἕλληνας	τούς ἡγεμόνας	
κλητ.	(ὦ) Θεμιστοκλεῖς	(ὦ) βασιλεῖς	(ὦ) Ἕλληνες	(ὦ) ἡγεμόνες	

γ΄ κλίση		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	ἡ δύναμις	αἱ δυνάμεις			
γεν.	τῆς δυνάμεως	τῶν δυνάμεων			
δοτ.	τῇ δυνάμει	ταῖς δυνάμεσι(ν)			
αιτ.	τὴν δύναμιν	τάς δυνάμεις			
κλητ.	(ὦ) δύναμι	(ὦ) δυνάμεις			

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΟΥ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ναυτικός	ἡ ναυτική	τὸ ναυτικόν
γεν.	τοῦ ναυτικοῦ	τῆς ναυτικῆς	τοῦ ναυτικοῦ
δοτ.	τῷ ναυτικῷ	τῇ ναυτικῇ	τῷ ναυτικῷ
αιτ.	τὸν ναυτικόν	τὴν ναυτικὴν	τὸ ναυτικόν
κλητ.	(ὦ) ναυτικὲ	(ὦ) ναυτική	(ὦ) ναυτικόν

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ναυτικοί	αἱ ναυτικαί	τὰ ναυτικά
γεν.	τῶν ναυτικῶν	τῶν ναυτικῶν	τῶν ναυτικῶν
δοτ.	τοῖς ναυτικοῖς	ταῖς ναυτικαῖς	τοῖς ναυτικοῖς
αιτ.	τούς ναυτικούς	τάς ναυτικάς	τὰ ναυτικά
κλητ.	(ὦ) ναυτικοί	(ὦ) ναυτικαί	(ὦ) ναυτικά

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὄς	ἡ	ὄ
γεν.	οὔ	ἡς	οὔ
δοτ.	ῶ	ῆ	ῶ
αιτ.	ὄν	ἡν	ὄ
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἶ	αἶ	ἄ
γεν.	ῶν	ῶν	ῶν
δοτ.	οῖς	αῖς	οῖς
αιτ.	οῦς	ἄς	ἄ
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ κελεύσας	ἡ κελεύσασα	τὸ κελεύσαν
γεν.	τοῦ κελεύσαντος	τῆς κελευσάσης	τοῦ κελεύσαντος
δοτ.	τῷ κελεύσαντι	τῇ κελευσάσῃ	τῷ κελεύσαντι
αιτ.	τὸν κελεύσαντα	τὴν κελεύσασαν	τὸ κελεύσαν
κλητ.	(ὦ) κελεύσας	(ὦ) κελεύσασα	(ὦ) κελεύσαν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ κελεύσαντες	αἱ κελεύσασαι	τὰ κελεύσαντα
γεν.	τῶν κελευσάντων	τῶν κελευσασῶν	τῶν κελευσάντων
δοτ.	τοῖς κελεύσασι(ν)	ταῖς κελευσάσαις	τοῖς κελεύσασι(ν)
αιτ.	τούς κελεύσαντας	τάς κελευσάσας	τὰ κελεύσαντα
κλητ.	(ὦ) κελεύσαντες	(ὦ) κελεύσασαι	(ὦ) κελεύσαντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ λελεγμένος	ἡ λελεγμένη	τὸ λελεγμένον
γεν.	τοῦ λελεγμένου	τῆς λελεγμένης	τοῦ λελεγμένου
δοτ.	τῷ λελεγμένῳ	τῇ λελεγμένῃ	τῷ λελεγμένῳ
αιτ.	τὸν λελεγμένον	τὴν λελεγμένην	τὸ λελεγμένον
κλητ.	(ὦ) λελεγμένε	(ὦ) λελεγμένη	(ὦ) λελεγμένον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ λελεγμένοι	αἱ λελεγμέναι	τὰ λελεγμένα
γεν.	τῶν λελεγμένων	τῶν λελεγμένων	τῶν λελεγμένων
δοτ.	τοῖς λελεγμένοις	ταῖς λελεγμέναις	τοῖς λελεγμένοις
αιτ.	τούς λελεγμένους	τάς λελεγμένας	τὰ λελεγμένα
κλητ.	(ὦ) λελεγμένοι	(ὦ) λελεγμέναι	(ὦ) λελεγμένα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	δεξάμενος	ἡ	δεξαμένη	τὸ	δεξάμενον
γεν.	τοῦ	δεξαμένου	τῆς	δεξαμένης	τοῦ	δεξαμένου
δοτ.	τῷ	δεξαμένῳ	τῇ	δεξαμένῃ	τῷ	δεξαμένῳ
αιτ.	τὸν	δεξάμενον	τὴν	δεξαμένην	τὸ	δεξάμενον
κλητ.	(ὦ)	δεξάμενε	(ὦ)	δεξαμένη	(ὦ)	δεξάμενον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	δεξάμενοι	αἱ	δεξάμεναι	τὰ	δεξάμενα
γεν.	τῶν	δεξαμένων	τῶν	δεξαμένων	τῶν	δεξαμένων
δοτ.	τοῖς	δεξαμένοις	ταῖς	δεξαμέναις	τοῖς	δεξαμένοις
αιτ.	τούς	δεξαμένους	τάς	δεξαμένας	τὰ	δεξάμενα
κλητ.	(ὦ)	δεξάμενοι	(ὦ)	δεξάμεναι	(ὦ)	δεξάμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	προσφερόμενος	ἀποκρύπτει	βουλεύεται
παρτ.	—	ἀπέκρυπτε(ν)	ἐβουλεύετο
μέλλ.	προσοισόμενος	ἀποκρύψει	βουλεύσεται
αόρ.	προσενεγκάμενος	ἀπέκρυψε(ν)	ἐβουλεύσατο
παρκα.	προσηνεγγμένος	ἀποκέκρυφε(ν)	βεβούλευται
υπερσ.	—	ἀπεκεκρύφει	ἐβεβούλευτο

ενεστ.	ἐστί	ἐκπέμπει	κελεύων	λέγειν
παρτ.	ἦν	ἐξέπεμπε(ν)	—	—
μέλλ.	ἔσται	ἐκπέμψει	κελεύσων	λέξειν, ἐρεῖν
αόρ.	ἐγένετο (β')	ἐξέπεμψε(ν)	κελεύσας	λέξει, εἰπεῖν (β')
παρκα.	γέγονε(ν)	ἐκπέπομφε(ν)	κεκελευκῶς	εἰρηκέναι
υπερσ.	ἐγεγόνει	ἐξεπεπόμφει	—	—

ενεστ.	ἐξαγγέλλει	ἀποδιδράσκοντας
παρτ.	ἐξηγγελλε(ν)	—
μέλλ.	ἐξαγγελεῖ	ἀποδρασομένους
αόρ.	ἐξηγγειλε(ν)	ἀποδράντας (β')
παρκα.	ἐξηγγελκε(ν)	ἀποδεδρακότας
υπερσ.	ἐξηγγέλκει	—

ενεστ.	διακελεύεται	ταράττονται	ὄντες
παρ.τ.	διεκελεύετο	ἐταράττοντο	—
μέλλ.	διακελεύσεται	ταράξονται	ἐσόμενοι
αόρ.	διεκελεύσατο	ἐταράχθησαν (παθ.)	γενόμενοι (β')
παρ.κ.	διακεκέλευσται	τεταραγμένοι εἰσὶ	γεγονότες
υπερσ.	διεκεκέλευστο	τεταραγμένοι ἦσαν	—

ενεστ.	διαφθείρειν	δεχόμενος	ἐκφέρει	ἐκφεύγει
παρ.τ.	—	—	ἐξέφερε(ν)	—
μέλλ.	διαφθερεῖν	δεξόμενος	ἐξοίσει	ἐκφεύξειτο, ἐκφευξοῖτο
αόρ.	διαφθείραι	δεξάμενος	ἐξήνεγκε(ν)	ἐκφύγοι (β')
παρ.κ.	διεφθαρκέναι	δεδεγμένος	ἐξενήνοχε(ν)	ἐκπεφυγώς εἶη
υπερσ.	—	—	ἐξενήνοχει	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἀπέκρυψε(ν)	ἐκπέμπει	ἐξαγγέλλει
υποτ.	ἀποκρύψει	ἐκπέμπη	ἐξαγγέλλη
ευκτ.	ἀποκρύψαι /-ειε(ν)	ἐκπέμποι	ἐξαγγέλλοι
προστ.	ἀποκρυψάτω	ἐκπεμπέτω	ἐξαγγέλλετω
απαρ.	ἀποκρύψαι (ῦ)	ἐκπέμπειν	ἐξαγγέλλειν
μτχ.	ἀποκρύψας /-ασα /-αν	ἐκπέμπων /-ουσα /-ον	ἐξαγγέλλων /-ουσα /-ον

οριστ.	διακελεύεται	ταράττονται	ἐξέφυγε(ν)
υποτ.	διακελεύηται	ταράττωνται	ἐκφύγη
ευκτ.	διακελεύοιτο	ταράττοινοτο	ἐκφύγοι
προστ.	διακελεύεσθω	ταραττέσθων /-έσθωσαν	ἐκφυγέτω
απαρ.	διακελεύεσθαι	ταράττεσθαι	ἐκφυγεῖν
μτχ.	διακελευόμενος /-η /-ον	ταραττόμενος /-η /-ον	ἐκφυγών /-οῦσα /-ὸν

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► *Ἀλλὰ πάλιν ἐπάππαινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἴσθμόν:* κύρια πρόταση.

ἐπάππαινον: ρήμ. • *οἱ Πελοποννήσιοι:* υποκ. του *ἐπάππαινον* • *πρὸς τὸν Ἴσθμόν:* εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης σε τόπο στο *ἐπάππαινον*.

► *ἐπει τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῆ Ἀττικῆ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ ἀπέκρυσεν αἰγιαλοὺς*: δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονική πρόταση· εξαρτάται ἀπὸ τὴν κύρια πρόταση Ἄλλὰ πάλιν [...] Ἴσθμόν.

ἀπέκρυσεν: ρήμ. • **ὁ στόλος**: υποκ. τοῦ ἀπέκρυσεν • **τῶν πολεμίων**: γεν. κτητική στο *ὁ στόλος* • **τοὺς αἰγιαλοὺς**: αντικ. τοῦ ἀπέκρυσεν • **(τοὺς) πέριξ**: επιθ. προσδ.⁴ στο *αἰγιαλοὺς* (το *ἐπίρρ. πέριξ* δηλώνει τόπο) • **προσφερόμενος**: τροπική (ἢ χρονική) μτχ., συνημμένη στο *ὁ στόλος* • **τῆ Ἀττικῆ**: αντικ. τῆς μτχ. *προσφερόμενος* • **κατὰ τὸ Φαληρικόν**: εμπρόθ. προσδ. τόπου στη μτχ. *προσφερόμενος*.

► *Ἔνθα δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο*: κύρια πρόταση.

ἐβουλεύετο: ρήμ. • **ὁ Θεμιστοκλῆς**: υποκ. τοῦ ἐβουλεύετο • **ἐνθα**: επιρρ. προσδ. που δηλώνει τις συνθήκες μέσα στις οποίες γινόταν ἡ πράξη τοῦ ρήματος *ἐβουλεύετο*.

► *καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκιννον πραγματείαν*: κύρια πρόταση.

συνετίθει: ρήμ. • **ὁ Θεμιστοκλῆς**: υποκ. τοῦ συνετίθει • **τὴν πραγματείαν**: αντικ. τοῦ συνετίθει • **(τὴν) περὶ τὸν Σίκιννον**: επιθ. προσδ.⁴ στο *πραγματείαν* (ο εμπρόθ. προσδ. δηλώνει αναφορά).

► *Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος, αἰχμάλωτος, εὖνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός*: κύρια πρόταση.

ἦν: ρήμα • **ὁ Σίκιννος**: υποκ. τοῦ ἦν • **Πέρσης** / **αἰχμάλωτος** / **εὖνους** / **παιδαγωγός**: κατηγορ. στο *ὁ Σίκιννος* • **τῷ γένει**: δοτ. τῆς αναφοράς στο *Πέρσης* • **τῷ Θεμιστοκλεῖ**: δοτ. αντικειμενική στο *εὖνους*: • **τῶν τέκνων**: γεν. αντικειμενική στο *παιδαγωγός* • **αὐτοῦ**: γεν. κτητική στο *τέκνων*.

► *Τούτον ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην κρύφα, κελεύσας λέγειν*: κύρια πρόταση.

ἐκπέμπει: ρήμ. • **ἐνν. ὁ Θεμιστοκλῆς**: υποκ. τοῦ ἐκπέμπει • **τούτον**: αντικ. τοῦ ἐκπέμπει • **πρὸς τὸν Ξέρξην**: εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης σε πρόσωπο στο *ἐκπέμπει* • **κρύφα**: επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἐκπέμπει* • **κελεύσας**: χρονική μτχ., συνημμένη στο υποκ. τοῦ ἐκπέμπει • **ἐνν. τούτον**: αντικ. (άμεσο) τῆς μτχ. *κελεύσας* και υποκ. τοῦ λέγειν • **λέγειν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. τῆς μτχ. *κελεύσας*.

► *ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός αἰρούμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας*: δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεῖ ως αντικ. τοῦ λέγειν.

4. Ὃταν ἓνα ἐπίρρημα ἢ ἓνας εμπρόθετος προσδιορισμός ἢ κάποια ἄλλη λέξη σε πλάγια πτώση (ετερόπλευτος προσδιορισμός) βρίσκεται ἀνάμεσα σε ἓνα οὐσιαστικό και στο ἄρθρο του, τότε λειτουργεῖ ως επιθετικός προσδιορισμός στο οὐσιαστικό αὐτό. (Βλ. και σχολ. βιβλίο, σελ. 118.)

ἐξαγγέλλει: ρήμ. • **Θεμιστοκλήης:** υποκ. του *ἐξαγγέλλει* • **ὁ στρατηγός:** παράθεση στο *Θεμιστοκλήης* • **ὁ τῶν Ἀθηναίων:** επιθ. προσδ. (λόγω του άρθρου) στο *στρατηγός* • **τῶν Ἀθηναίων:** γεν. αντικειμενική⁵ στο *στρατηγός* • **αὐτῷ:** αντικ. (έμμεσο) του *ἐξαγγέλλει* • **τοὺς Ἕλληνας:** αντικ. (άμεσο) του *ἐξαγγέλλει* • **ἀποδιδράσκοντας:** κατηγορηματική μτχ., αναφέρεται στο (άμεσο) αντικ. του *ἐξαγγέλλει* (= τοὺς Ἕλληνας) • **αἰρούμενος:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἐξαγγέλλει* • **τὰ βασιλέως⁶:** αντικ. της μτχ. *αἰρούμενος* • **πρώτος:** επιρρ. κατηγορ. τάξης ή σειράς στο *Θεμιστοκλήης*.

► **καὶ διακελεύεται [...] ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του *λέγειν*.

διακελεύεται: ρήμ. • ενν. **Θεμιστοκλήης:** υποκ. του *διακελεύεται* • ενν. **τοῦτον:** αντικ. (άμεσο) του *διακελεύεται* και υποκ. των *ἐπιθέσθαι* και *διαφθεῖραι* (ετεροπροσωπία) • **ἐπιθέσθαι / διαφθεῖραι:** τελικά απαρέμφ., αντικ. (έμμεσα) του *διακελεύεται* • **τὴν δύναμιν⁷:** αντικ. του *διαφθεῖραι* • **ναυτικὴν:** επιθ. προσδ. στο *δύναμιν*.

► **ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες:** δευτ. (επιρρ.) χρονική πρόταση· εξαρτάται από τα απαρέμφ. *ἐπιθέσθαι* και *διαφθεῖραι*.

ἐν ᾧ: εμπρόθ. αναφορ. έκφραση που έχει χρονική σημασία και εισάγει τη χρονική πρόταση • **ταράττονται:** ρήμ. • ενν. **οἱ Ἕλληνες:** υποκ. του *ταράττονται* • **ὄντες:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ταράττονται*. • **χωρὶς τῶν πεζῶν⁸:** εμπρόθ. προσδ. χωρισμού στη μτχ. *ὄντες*.

► **Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος, ἦσθη:** κύρια πρόταση.

ἦσθη: ρήμ. • **ὁ Ξέρξης:** υποκ. του *ἦσθη* • **δεξάμενος:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἦσθη* • **ταῦτα:** αντικ. της μτχ. *δεξάμενος* • **ὡς λελεγμένα:** αιτιολ. μτχ.⁹, συνημμένη στο αντικ. της μτχ. *δεξάμενος* • **ἀπ' εὐνοίας:** εμπρόθ. προσδ. αιτίας στη μτχ. *λελεγμένα*.

► **καὶ εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας ἤδη διαζῶσαι τὰς νήσους:** κύρια πρόταση.

5. Σύμφωνα με άλλη άποψη: γεν. κτητική.

6. Η φράση κανονικά είναι *τὰ βασιλέως (πράγματα)*, οπότε, αν εννοήσουμε τη λέξη *πράγματα*, η γενική κτητική *βασιλέως* είναι, λόγω του άρθρου, επιθετικός προσδιορισμός στο *πράγματα*.

7. Ως αντικ. του *ἐπιθέσθαι* εννοείται η ίδια λέξη σε δοτική πτώση, δηλαδή *τῇ δυνάμει*.

8. Η τοποθέτηση της πρόθεσης *χωρὶς* μετά το ουσ. *τῶν πεζῶν* ονομάζεται **αναστροφή πρόθεσης**.

9. Επειδή η μτχ. συνοδεύεται από το *ὡς*, δηλώνει **υποκειμενική αιτιολογία**. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 59.

ἐξέφερε: ρήμ. • **ὁ Ξέρξης:** υποκ. του *ἐξέφερε* • **πρὸς τοὺς ἡγεμόνας:** εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης σε πρόσωπο (μεταφορικά) στο *ἐξέφερε* • **τῶν νεῶν:** γεν. αντικειμενική⁵ στο *τοὺς ἡγεμόνας* • **εὐθύς:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἐξέφερε* • **διαζῶσαι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. του *ἐξέφερε* • ενν. **τοὺς ἡγεμόνας:** υποκ. του *διαζῶσαι* (ετεροπροσωπία) • **τὰς νήσους:** αντικ. του *διαζῶσαι* • **ἤδη:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο *διαζῶσαι* • **ἀναχθέντας:** χρον. μτχ., συνημμένη στο *τοὺς ἡγεμόνας* • **ναυσίν:** δοτ. συνοδείας στη μτχ. *ἀναχθέντας* • **διακοσίαι:** επιθ. προσδ. στο *ναυσίν*.

► **ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων:** δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. *διαζῶσαι*.

ἐκφύγοι: ρήμ. • **μηδεὶς:** υποκ. του *ἐκφύγοι* • **τῶν πολεμίων:** γεν. διαιρετική στο *μηδεὶς*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Θεμιστοκλής:** Ήταν μία από τις μεγαλύτερες πολιτικές και στρατιωτικές φυσιογνωμίες της αρχαίας Ελλάδας. Ήταν Αθηναίος, γιος του Νεοκλή, και γεννήθηκε μάλλον το 525 π.Χ. στην Αθήνα. Ασχολήθηκε με την πολιτική και το 493 π.Χ. εκλέχτηκε «επώνυμος ἀρχων». Στη δεκαετία 490-480 π.Χ. έπεισε τους Αθηναίους να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στη θάλασσα. Αφού κατάφερε να απαλλαγεί από τους αντιπάλους του που αντιδρούσαν –πέτυχε να εξοριστεί ο Αριστείδης–, επέβαλε την πολιτική του, δηλαδή να οχυρωθεί ο Πειραιάς και να ναυπηγήσει η Αθήνα ισχυρό στόλο αποτελούμενο από 150 περίπου τριήρεις. Παρά τη μεγάλη συνεισφορά του στη νίκη των ελληνικών δυνάμεων στη Σαλαμίνα, δεν ήταν πολύ συμπαθής στην Αθήνα λόγω της προσωπικότητάς του. Πάντως, με δικό του σχέδιο κατόρθωσαν οι Αθηναίοι να οχυρώσουν την πόλη με τα Μακρά Τείχη, που έφταναν ως τον Πειραιά. Για να το καταφέρει το αυτό, εξαπάτησε τους Σπαρτιάτες, οι οποίοι, για να τον εκδικηθούν, τον κατηγορήσαν ως συνεργάτη του Σπαρτιάτη βασιλιά Πausανία. Οι Αθηναίοι θέλησαν να τον συλλάβουν, αλλά ο Θεμιστοκλής δραπέτευσε και κατέληξε στην αυλή του νέου βασιλιά των Περσών, του Αρταξέρξη. Αυτός τού παραχώρησε τη Μαγνησία της Μικράς Ασίας και άλλες πόλεις για να ζήσει. Ο Θεμιστοκλής αυτοκτόνησε στη Μαγνησία το 461 π.Χ. Οι οικείοι του μετέφεραν τα οστά του κρυφά στην Αθήνα και τα έθαψαν στον Πειραιά.

► **τῶν πολεμίων ὁ στόλος:** Το 480 π.Χ. οι Πέρσες επιχείρησαν τρίτη εκστρατεία εναντίον των Ελλήνων υπό την ηγεσία του βασιλιά τους Ξέρξη. Το

περσικό πεζικό πέρασε από τη Μικρά Ασία στη Θράκη, στη συνέχεια στη Μακεδονία, στη Θεσσαλία, στις Θερμοπύλες. Ταυτόχρονα, κοντά στα παράλια έπλεε ο στόλος. Ακολούθησε η μάχη των Θερμοπυλών. Όταν οι Πέρσες πέρασαν από τις Θερμοπύλες, ο στόλος ακολούθησε τους πεζούς και κατέπλευσε στο Φάληρο. Εν τω μεταξύ οι πεζοί είχαν βαδίσει προς την Αττική και είχαν καταλάβει την πόλη της Αθήνας.

Ο ακριβής αριθμός των πλοίων του περσικού στόλου στην εκστρατεία αυτή είναι αβέβαιος. Πάντως, θεωρείται πολύ πιθανό να παρατάχτηκαν οι Πέρσες στη ναυμαχία της Σαλαμίνας με περίπου 1.000 πολεμικά πλοία. Απέναντι σε αυτή τη δύναμη οι Έλληνες παρέταξαν περίπου 300-380 πλοία (πηγή: *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, τ. Β΄). Η οριστική συντριβή των περσικών δυνάμεων έγινε έναν χρόνο αργότερα, στη μάχη των Πλαταιών.

➔ **πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἴσθμόν:** Οι Πελοποννήσιοι είχαν ως βασική τους μέριμνα να μην περάσουν οι Πέρσες μέσα στην Πελοπόννησο. Πίστευαν ότι στον Ισθμό της Κορίνθου θα μπορούσαν να αντιτάξουν ισχυρή άμυνα. Γι' αυτό στον Ισθμό είχαν κάνει ισχυρή οχύρωση. Ήθελαν λοιπόν να πλεύσει και το ναυτικό τους προς τον Ισθμό, για να ισχυροποιηθεί η τελευταία αυτή γραμμή άμυνας απέναντι στην προέλαση των Περσών.

➔ **Ξέρξης** (521-465 π.Χ.): Ήταν γιος του Δαρείου και έγινε βασιλιάς των Περσών μετά τον θάνατο του πατέρα του, το 486 π.Χ. Ο Ξέρξης συνέχισε τις προετοιμασίες του πατέρα του για εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας, η οποία ξεκίνησε το 480 π.Χ. με αρχηγό τον ίδιο. Ο Ηρόδοτος γράφει ότι ο Ξέρξης ήταν ικανός βασιλιάς, ενώ αντίθετα ο Αισχύλος στην τραγωδία του *Πέρσαι* τον παρουσιάζει με πολλά ελαττώματα.

➔ **ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες:** Βασική πολεμική τακτική της εποχής ήταν η παράλληλη κίνηση πεζικού και στόλου, ώστε να υπάρχει αλληλοκάλυψη και αλληλοϋποστήριξη. Όμως, ενώ ο στόλος των Ελλήνων είχε συγκεντρωθεί στα στενά της Σαλαμίνας, το πεζικό των Πελοποννησίων είχε συγκεντρωθεί στον Ισθμό της Κορίνθου, για να αποτρέψει την είσοδο των Περσών στην Πελοπόννησο. Ήταν λογικό επομένως να πιστέψει ο Ξέρξης ότι θα είχε στρατηγικό πλεονέκτημα, εάν αντιμετώπιζε τον ελληνικό στόλο στη Σαλαμίνα, καθώς θα είχε καμφθεί το ηθικό του, αφού δε θα είχε την υποστήριξη του πεζικού.

➔ **διαζῶσαι τὰς νήσους:** Ο Ξέρξης δέχτηκε την πρόταση του Θεμιστοκλή, γιατί τη θεώρησε φιλική προειδοποίηση και δεν πέρασε από το μυαλό του το ενδεχόμενο της παγίδας. Έτσι, έδωσε εντολή να κινηθούν τα πλοία του και να

αποκλείσουν κάθε δυνατότητα διαφυγής για τους Έλληνες, όπως φαίνεται και στον ακόλουθο χάρτη.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Γιατί οι Πελοποννήσιοι άρχισαν να ξανασκέφτονται ότι έπρεπε να αντιμετωπίσουν τον περσικό στόλο στον Ισθμό της Κορίνθου;

Οι Πελοποννήσιοι είχαν ως πρώτο μέλημά τους να εμποδίσουν το πέρασμα των Περσών στην Πελοπόννησο και γι' αυτό είχαν οργανώσει ισχυρή γραμμή άμυνας στον Ισθμό της Κορίνθου. Είχαν πειστεί όμως από τον Θεμιστοκλή να ναυμαχήσουν εναντίον των Περσών στα στενά της Σαλαμίνας. Την παραμονή της ναυμαχίας, όταν είδαν τον περσικό στόλο να καταπλέει στο Φάληρο και να απλώνεται κατά μήκος των ακτών, φοβήθηκαν ότι δε θα μπορούσαν να τον αντιμετωπίσουν με επιτυχία και πως ο περσικός στόλος θα εγκλώβιζε τον ελληνικό μέσα στα στενά της Σαλαμίνας και γι' αυτό άρχισαν να επανεξετάζουν την απόφασή τους και να σκέφτονται να αναχωρήσουν για τον Ισθμό, όπου θα αντιμετώπιζαν τους Πέρσες από ξηρά και θάλασσα.

2. Ποιο μήνυμα μετέφερε ο Σίκιννος στον Ξέρξη για λογαριασμό του Θεμιστοκλή;

Ο Σίκιννος μετέφερε στον Ξέρξη εκ μέρους του Θεμιστοκλή το μήνυμα πως τάσσεται με το μέρος των Περσών και είναι έτοιμος να προδώσει τους Έλληνες. Επιπλέον, στο μήνυμά του ειδοποίησε τους Πέρσες ότι οι Έλλη-

νες ετοιμάζονταν να αναχωρήσουν από τη Σαλαμίνα και τους συμβούλεψε να επιτεθούν στον ελληνικό στόλο πριν αποπλεύσει από τη Σαλαμίνα, γιατί εκεί θα είχαν την ευκαιρία να τον καταστρέψουν συγκεντρωμένο. Ο Θεμιστοκλής τόνιζε στο μήνυμά του ότι ο περσικός στόλος είχε στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι του ελληνικού, όχι μόνο γιατί αποτελούνταν από μεγαλύτερα και πολύ περισσότερα πλοία, αλλά και επειδή το μεγαλύτερο μέρος του περσικού βρισκόταν στην περιοχή του Ισθμού της Κορίνθου, ενώ το περσικό των Περσών συνόδευε τον στόλο. Έτσι, έκανε τους Πέρσες να πιστεύουν ότι εύκολα θα μπορούσαν να καταστρέψουν τον ελληνικό στόλο.

3. Πώς αντέδρασε ο Ξέρξης σε όσα του διαμήνυσε ο Θεμιστοκλής;

Ο Ξέρξης νόμιζε ότι ο Θεμιστοκλής πραγματικά ήταν με το μέρος του και πως ήταν μοναδική ευκαιρία γι' αυτόν να πετύχει τον διπλό στόχο του: να καταστρέψει τον ελληνικό στόλο αιφνιδιάζοντάς τον και να καταλάβει τη Σαλαμίνα με το περσικό του. Έτσι, θα μπορούσε ο στόλος του να κινηθεί προς τον Ισθμό και να επιτεθεί από στεριά και θάλασσα στις συγκεντρωμένες εκεί στρατιωτικές δυνάμεις των Πελοποννησίων.

Έδωσε λοιπόν αμέσως διαταγή να αποπλεύσουν διακόσια πλοία και να κλείσουν κάθε οδό διαφυγής για τα ελληνικά πλοία, ώστε να περικυκλώσει τον ελληνικό στόλο και να μην αφήσει κανένα ελληνικό πλοίο να ξεφύγει.

4. Να αναφέρετε από τη μυθολογία ή την ιστορία περιπτώσεις τεχνασμάτων που συνέβαλαν αποφασιστικά στην επιτυχή έκβαση ενός σχεδίου.

Τόσο στη μυθολογία όσο και στην ιστορία συναντούμε πολλές περιπτώσεις τεχνασμάτων που συνέβαλαν αποφασιστικά στην έκβαση ενός αγώνα. Ένα από τα πιο γνωστά τεχνάσματα στη μυθολογία είναι ο δούρειος ίππος, επινόηση του πολυμήχανου Οδυσσέα, με τη βοήθεια του οποίου, σύμφωνα με τον μύθο, οι Έλληνες κυρίευσαν την Τροία.

Ένα από τα τεχνάσματα που ξεχωρίζουν στην αρχαία ελληνική ιστορία είναι αυτό του Σπαρτιάτη Λύσανδρου, ο οποίος είχε την ηγεσία του σπαρτιατικού στόλου στη ναυμαχία στους Αιγός ποταμούς, περιοχή που βρίσκεται στα στενά που οδηγούν από το Αιγαίο πέλαγος στην Προποντίδα. Η ναυμαχία αυτή έκρινε την έκβαση του Πελοποννησιακού πολέμου, καθώς σε αυτήν καταστράφηκε ολοσχερώς ο αθηναϊκός στόλος. Πριν τη ναυμαχία αυτή ο Λύσανδρος για πέντε μέρες απέφευγε να ναυμαχήσει με τους Αθηναίους, δίνοντάς τους την εντύπωση ότι φοβάται να αναμετρηθεί μαζί τους. Αυτοί πίστεψαν ότι ο Λύσανδρος δεν σκόπευε να ναυμαχήσει μαζί τους και άρχισαν να αφήνουν τα πλοία τους αραγμένα και αφύλαχτα, για να αναζη-

τήσουν τρόφιμα και προμήθειες στη στεριά. Ο Λύσανδρος επιτέθηκε αφηνδιαστικά, με αποτέλεσμα από τα εκατόν ογδόντα πλοία των Αθηναίων να διασωθούν μόνο εννέα.

Στη νεότερη ελληνική ιστορία ένα τέχνασμα που έκρινε μια αποφασιστική μάχη ήταν αυτό του Θ. Κολοκοτρώνη στη μάχη στα στενά των Δερβενάκίων. Το καλοκαίρι του 1822 ο Δράμαλης με μια πολυάριθμη στρατιά είχε εισβάλει στην Πελοπόννησο και η Επανάσταση βρισκόταν σε μεγάλο κίνδυνο. Μετά την κατάληψη του Άργους, ο Δράμαλης προσπάθησε να παραπλανήσει τους Έλληνες και να τους κάνει να πιστέψουν ότι θα κατευθυνόταν προς την Τριπολιτσά. Ο Κολοκοτρώνης δεν τον πίστεψε και κατάλαβε τις πραγματικές προθέσεις του, να επιστρέψει στην Κόρινθο. Αποφάσισε λοιπόν να στήσει ενέδρα στη στρατιά του Δράμαλη στα Δερβενάκια, η οποία αριθμούσε περίπου 25.000 άνδρες. Η δύναμη που μπορούσε να αντιπαρατάξει ο Κολοκοτρώνης ήταν περίπου 2.500 άνδρες. Για να φαίνεται όμως η στρατιωτική δύναμή του μεγαλύτερη από ό,τι ήταν, τοποθέτησε σε ένα ορεινό πέρασμα ζώα στα οποία είχε τοποθετήσει κάπες και φέσια Ελλήνων, ώστε οι Τούρκοι να νομίζουν, καθώς τα έβλεπαν από μακριά, ότι βρίσκονταν εκεί Έλληνες πολεμιστές και να μην κατευθυνθούν προς τα εκεί για να διαφύγουν.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Χαρακτηρίστε το Θεμιστοκλή με βάση το απόσπασμα της Ενότητας και τα Παράλληλα κείμενα.

Ο Θεμιστοκλής ήταν πολιτικός και στρατιωτικός που διακρινόταν για την εξυπνάδα του, τη διορατικότητά του, τη στρατηγική του ικανότητα και την τόλμη του να παίρνει και να υλοποιεί κρίσιμες αποφάσεις. Οι ικανότητες αυτές φάνηκαν, όταν συμβούλευσε τους Αθηναίους να ναυπηγήσουν ισχυρό στόλο, ενώ άλλοι πρότειναν την οικοδόμηση τείχους στην Ακρόπολη, για να θωρακιστεί αμυντικά η Αθήνα. Η ερμηνεία που έδωσε ο Θεμιστοκλής στον χρησμό του μαντείου των Δελφών που αναφερόταν σε «ξύλινο τείχος» αποδείχτηκε ιδιοφυής (παράλληλο κείμενο 1).

Οι στρατηγικές ικανότητες, η τόλμη και η εξυπνάδα του αποδείχτηκαν περίτρανα στη ναυμαχία της Σαλαμίνας (παράλληλο κείμενο 2). Κατ' αρχήν, επέμεινε με πάθος στην άποψη πως οι Έλληνες θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τον πολυπληθέστερο περσικό στόλο στα στενά της Σαλαμίνας. Με

δεδομένο ότι μεγάλο μέρος του περσικού των Ελλήνων ήταν συγκεντρωμένο στον Ισθμό της Κορίνθου, η επιλογή του αυτή φαινόταν αντίθετη με τη συνήθη στρατιωτική τακτική της εποχής να κινείται το περσικό παράλληλα με τον στόλο. Κι όταν είδε πως οι Πελοποννήσιοι ετοιμάζονταν να φύγουν για τον Ισθμό, δε δίστασε να συμβουλευτεί τον Πέρση βασιλιά να επιτεθεί στον ελληνικό στόλο. Διακινδύνευσε έτσι να χαρακτηριστεί προδότης της πατρίδας του. Τελικά όμως δικαιώθηκε και έδωσε τη δυνατότητα στους Έλληνες να πετύχουν μια περιλαμπρή νίκη εναντίον των Περσών.

2. Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή μάς κάνει να προβληματιστούμε για τη σημασία που έχει η σωστή στρατηγική και η ορθή κρίση σε κρίσιμες αναμετρήσεις. Εκφράστε τις απόψεις σας, λαμβάνοντας υπόψη σας και την περίπτωση που ο Θεμιστοκλής θα είχε κάνει λάθος στις εκτιμήσεις του σχετικά με τη στρατηγική που έπρεπε να ακολουθηθεί εναντίον των Περσών.

Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή πρόσφερε στους Έλληνες την ευκαιρία να συντρίψουν τον περσικό στόλο, αφού όμως εξαναγκάστηκαν να ναυμαχίσουν (βλ. Παράλληλο κείμενο 2). Η νίκη τους αυτή λοιπόν δεν οφείλεται μόνο στη γενναιότητα, στη στρατιωτική τεχνική κατάρτιση και στον οπλισμό τους, αλλά σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην ορθή κρίση του Θεμιστοκλή για τη στρατηγική που έπρεπε να ακολουθηθεί. Ο Θεμιστοκλής ήταν βέβαιος για το στρατηγικό πλεονέκτημα που θα είχε ο ελληνικός στόλος έναντι του περσικού, αν συγκρούονταν στα στενά της Σαλαμίνας. Είχε την πεποίθηση ότι από τις ενέργειές του εξαρτιόταν η έκβαση της ναυμαχίας. Είχε την τόλμη ακόμα και να στείλει μήνυμα στον Ξέρξη ότι οι Έλληνες ετοιμάζονταν να αναχωρήσουν από τα στενά και ότι οι Πέρσες θα είχαν σημαντικό πλεονέκτημα, αν ναυμαχούσαν τώρα με τον ελληνικό στόλο, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του περσικού βρισκόταν στον Ισθμό και δε θα μπορούσε να υποστηρίξει τις επιχειρήσεις του στόλου. Αν οι Έλληνες έχαναν στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, ο Θεμιστοκλής θα έμενε στην ιστορία ως ένας από τους μεγαλύτερους προδότες της πατρίδας του. Χάρη στον Θεμιστοκλή όμως ο ελληνικός στόλος συνέτριψε τον πολυπληθέστερο περσικό στόλο.

Β' ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα λέγω

1**ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ****Αρχαία ελληνική**

- **λογίδιον, τὸ** (ουσ. υποκοριστικό) = ο μικρός λόγος, η μικρή διήγηση.
- **λογοποιός, ὁ** (ουσ.) = αυτός που συντάσσει λόγους κατά παραγγελία· πεζογράφος· χρονογράφος.
- **ἀμφιλέγω** (ρήμ.) = μιλάω από δύο πλευρές, με δύο απόψεις· αμφιβάλλω, λογομαχώ, αμφισβητώ.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- **λέξις, ἡ** (ουσ.) = έκφραση, ομιλία· λέξη.
- **ὁ λεκτικός, ἡ λεκτική, τὸ λεκτικόν** (επίθ.) = που ανήκει στον λόγο, που είναι ικανός στον λόγο.
- **λόγος, ὁ** (ουσ.) = ομιλία, διήγηση· επιχείρημα, άποψη· λογικό· παροιμία.
- **λογύδριον, τὸ** (ουσ. υποκοριστικό) = ο μικρός, ο σύντομος λόγος.
- **ὁ λόγιος, ἡ λογία, τὸ λόγιον** (επίθ.) = που είναι ικανός στον λόγο· πολυμαθής, που έχει πολύ καλή μόρφωση.
- **ὁ λογικός, ἡ λογική, τὸ λογικόν** (επίθ.) = που έχει σχέση με τη λογική, που έχει σωστή κρίση.
- **λογίζομαι** (ρήμ.) = υπολογίζω, λογαριάζω· συμπεραίνω· θεωρώ.
- **λογισμός, ὁ** (ουσ.) = υπολογισμός, ο λογαριασμός· η σκέψη, ο στοχασμός.
- **λογεῖον, τὸ** (ουσ.) = περυσωμένο δάπεδο στο θέατρο πάνω στο οποίο παίζουν οι ηθοποιοί, η σκηνή του θεάτρου.
- **ῥήτωρ, ὁ** (ουσ.) = ρήτορας, αυτός που αγορεύει δημόσια· ο δάσκαλος της ρητορικής.
- **ὁ ῥητορικός, ἡ ῥητορική, τὸ ῥητορικόν** (επίθ.) = που ανήκει στον ρήτορα· ο έμπειρος στη δημόσια αγόρευση.

- 📖 **ῥήσις, ῥή** (ουσ.) = λόγος, ομιλία, ρητό, απόφθεγμα· απόφαση. Στη ν.ε.: *η ῥήση* = λεκτική έκφραση· απόφθεγμα, ρητό.
- 📖 **ῥήτρα, ῥή** (ουσ.) = συνθήκη, συμφωνία· άγραφος νόμος. Στη ν.ε.: *η ῥήτρα* = όρος σε συμβόλαιο, σε συμφωνία, σε διαθήκη κτλ.: *ποινική ῥήτρα* = όρος που προβλέπει συγκεκριμένη ποινή για τον παραβάτη της συμφωνίας.
- 📖 **λογομαχέω, λογομαχῶ** (ρῆμ.) = μάχομαι με τα λόγια, αντιδικῶ, καβγαδίζω.
- 📖 **ἀντιλέγω** (ρῆμ.) = μιλῶ εναντίον κάποιου, εναντιώνομαι με λόγια, φέρνω αντίρρηση.
- 📖 **ἀντιλογία, ῥή** (ουσ.) = η εναντίωση σε κάποιον με λόγια, η λογομαχία.
- 📖 **ἀντίρρησις, ῥή** (ουσ.) = ο αντίθετος ισχυρισμός· η ανατροπή των λόγων κάποιου άλλου.
- 📖 **προλέγω** (ρῆμ.) = διαλέγω ή εκλέγω από πριν· λέω από πριν, λέω στον πρόλογο· προφητεύω· προκηρύσσω δημόσια.
- 📖 **πρόλογος, ὁ** (ουσ.) = το μέρος του δράματος πριν την εμφάνιση του χορού· εισαγωγικός λόγος, προοίμιο.
- 📖 **προρρησις, ῥή** (ουσ.) = προφητεία· δημόσια γνωστοποίηση, προκήρυξη.
- 📖 **ἐπίλογος, ὁ** (ουσ.) = το τελευταίο μέρος ενός λόγου.
- 📖 **ὁ παράλογος, ῥή παράλογος, τὸ παράλογον** (επίθ.) = που είναι αντίθετος με τη λογική, ανόητος· απροσδόκητος.
- 📖 **ὁ ἀνάλογος, ῥή ἀνάλογος, τὸ ἀνάλογον** (επίθ.) = που έχει σχέση με κάτι άλλο· όμοιος.
- 📖 **ὁ φιλόλογος, ῥή φιλόλογος, τὸ φιλόλογον** (επίθ.) = που αγαπάει τους λόγους, τις ομιλίες· που του αρέσει να ομιλεί· ο άνθρωπος των γραμμάτων. Στη ν.ε.: *η φιλόλογος* = επιστήμονας που μελετάει τον λόγο· καθηγητής ή καθηγήτρια που διδάσκουν γλωσσικά μαθήματα στη μέση εκπαίδευση.
- 📖 **ὁ πολύλογος, ῥή πολύλογος, τὸ πολύλογον** (επίθ.) = που απαιτεί πολλά λόγια για να γίνει κατανοητός· φλύαρος. Στη ν.ε.: *ο πολυλογάς* = που λέει πολλά περιττά λόγια, φλύαρος.
- 📖 **πολυλογία, ῥή** (ουσ.) = η αναλυτική ομιλία· η φλυαρία.
- 📖 **ὁ ἄρρητος, ῥή ἄρρητος και ἄρρητη, τὸ ἄρρητον** (επίθ.) = για τον οποίο δεν μπορεί ή δεν επιτρέπεται να μιλήσει κάποιος, ἀπόρρητος· μυστικός, μυστηριώδης, ἀπόκρυφος.
- 📖 **ὁ ἀπόρρητος, ῥή ἀπόρρητος, τὸ ἀπόρρητον** (επίθ.) = που δεν μπορεί να λεχθεῖ· απαγορευμένος, μυστικός.

- 📖 **έτυμολογία, ή** (ουσ.) = ο προσδιορισμός του τύπου από τον οποίο παράγεται μια λέξη. ♦ **ό έτυμος** = αληθής, πραγματικός, βέβαιος.
- 📖 **ό άμφιλεγόμενος, ή άμφιλεγόμενη, τó άμφιλεγόμενον** (μτχ.) = αυτός για τον οποίο υπάρχουν αντίθετες απόψεις, αυτός που αμφισβητείται.
- 📖 **άμφιλογία, ή** (ουσ.) = αμφισβήτηση, διαφωνία, αντιλογία, φιλονικία.
- 📖 **άρχαιολογία, ή** (ουσ.) = η εξέταση αρχαίων μύθων και παραδόσεων. Στη ν.ε.: η επιστήμη που αναζητά και μελετά αντικείμενα και μνημεία του παρελθόντος.
- 📖 **μυθολογία, ή** (ουσ.) = το σύνολο των μύθων, των θρύλων και των παραδόσεων· η διήγηση των μύθων, των θρύλων και των παραδόσεων.

Νέα ελληνική

- 📖 **λεξικό, το** (ουσ.) = βιβλίο στο οποίο καταγράφονται οι λέξεις μιας γλώσσας ή οι όροι μιας επιστήμης, με αλφαβητική συνήθως σειρά, και δίνονται πληροφορίες ερμηνευτικές, γραμματικές, ετυμολογικές, ορθογραφικές κ.ά.
- 📖 **λόγια, τα** (ουσ.) = το σύνολο των λόγων με το οποίο εκφράζει κάποιος κάτι· ό,τι λέει κάποιος.
ΕΤΥΜ.: από τον πληθυντικό της αρχαίας λέξης *τò λόγιον* (= γνωμικό, ρητό). Σήμερα χρησιμοποιείται ως δεύτερος πληθυντικός του ουσ. *ο λόγος*.
- 📖 **λογάς, ο** (ουσ.) = φλύαρος, φαφλατάς, αυθάδης. (Στα α.ε.: *ό λογάς, -άδος* = επίλεκτος.)
- 📖 **ρητό, το** (ουσ.) = σύντομη φράση που εκφράζει μια καθολικού κύρους αλήθεια, γνωμικό, απόφθεγμα.
- 📖 **λογοδοτώ** (ρήμ.) = δίνω λόγο, απολογούμαι για ενέργειές μου.
- 📖 **λογοφέρνω** (ρήμ.) = φιλονικώ με λόγια, λογομαχώ, διαπληκτίζομαι.
- 📖 **λογοκρίνω** (ρήμ.) = ελέγχω κείμενα, έργα τέχνης κ.ά., ώστε να απαγορεύσω τη δημοσιοποίηση όσων παραβαίνουν αρχές που από πριν έχω καθορίσει.
- 📖 **λογάριθμος, ο** (ουσ.) = (μαθηματικός όρος) είναι ο εκθέτης της δύναμης στην οποία πρέπει να υψωθεί ένας ορισμένος αριθμός a ($a > 0$, $a \neq 1$), η βάση του λογαρίθμου, για να μας δώσει έναν δοσμένο αριθμό: π.χ. ο λογάριθμος του 100 με βάση το 10 είναι το 2, γιατί $10^2 = 100$.
- 📖 **λογοθεραπεία, η** (ουσ.) = θεραπευτική μέθοδος για την αντιμετώπιση των διαταραχών του λόγου, της άρθρωσης ή της ομιλίας.

- **λογοπαίγνιο, το** (ουσ.) = λεκτικό παιχνίδι με τη χρήση λέξεων που έχουν πολλαπλές σημασίες ή είναι ομόηχες που δημιουργεί φράσεις με διφορούμενο νόημα: π.χ. η φράση «σήκω, Τάκη, να φας» θα μπορούσε να ακουστεί και «συκωτάκι να φας».
- **ο/η λογικοφανής, το λογικοφανές** (επίθ.) = που φαίνεται ότι είναι λογικός χωρίς να είναι.
- **λεξικογραφία, η** (ουσ.) = η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο μελέτης τις αρχές και τις μεθόδους σύνταξης λεξικών.
- **ο μονολεκτικός, η μονολεκτική, το μονολεκτικό** (επίθ.) = που αποτελείται από μία μόνο λέξη ή εκφράζεται με μία μόνο λέξη.
- **κοντολογία** (επίρρ.) = με λίγα λόγια, εν συντομία.
- **μισθολόγιο, το** (ουσ.) = ο πίνακας των αμοιβών των υπαλλήλων μιας επιχείρησης ή μιας υπηρεσίας· η κλίμακα των μισθών σε έναν κλάδο υπαλλήλων.
- **τιμολόγιο, το** (ουσ.) = έγγραφο αναγνωρισμένο από την εφορία το οποίο χρησιμοποιείται στις εμπορικές συναλλαγές και στο οποίο αναγράφονται το είδος του εμπορεύματος, η ποσότητα και η τιμή του.
- **αερολογία, η** (ουσ.) = κλάδος της μετεωρολογίας που μελετά την ατμόσφαιρα· (στον πληθυντικό: *αερολογίες*, *οι* = λόγια του αέρα, λόγια που δεν έχουν περιεχόμενο, ανοησίες).
- **βιολογία, η** (ουσ.) = η επιστήμη που ερευνά τους νόμους που ρυθμίζουν τη λειτουργία των ζώντων οργανισμών.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω παράγωγες λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν (πρόσωπο που ενεργεί, υποκοριστικά, αποτέλεσμα ενέργειας κτλ.), εφαρμόζοντας όσα διδαχθήκατε στην προηγούμενη τάξη: λέξεις, λόγος, λογίδιον, λογύδριον, ῥήτωρ, ῥήσις, ῥήμα.

• λέξις: ενέργεια/κατάσταση	• ῥήτωρ: πρόσωπο που ενεργεί
• λόγος: ενέργεια/κατάσταση	• ῥήσις: ενέργεια/κατάσταση
• λογίδιον: υποκοριστικό	• ῥήμα: αποτέλεσμα ενέργειας
• λογύδριον: υποκοριστικό	

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

• πρὸ + λέγω	(ουσ.) ὁ πρόλογος
• ἀπὸ + λέγω	(ουσ.) ἡ ἀπολογία
• πάλιν + λέγω	(ουσ.) ἡ παλιλλογία
• λόγος + μάχομαι	(ουσ.) ἡ λογομαχία
• λέγω + ποιέω, -ῶ	(επίθ.) ὁ/ἡ λογοποιός, τὸ λογοποιόν

3. Να εξηγήσετε τι σημαίνουν οι υπογραμμισμένες φράσεις:

α. Αυτή η προσπάθεια, ειρήσθω εν παρόδω, ευνοήθηκε και από διάφορα τυχαία γεγονότα.

β. Ο ύποπτος κατά την εξέτασή του από τους αστυνομικούς αποκάλυψε εν τη ρύμη του λόγου στοιχεία που κλόνισαν το άλλοθι του.

γ. Αυτός ο άνθρωπος είναι πνεύμα αντιλογίας.

α. ειρήσθω εν παρόδω = ας ειπωθεί κατά τη ροή του λόγου, παρεμπιπτόντως. Η φράση αυτή χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής θέλει να ενημερώσει ότι θα προσθέσει κάποια στοιχεία συμπληρωματικά ή διευκρινιστικά.

β. εν τη ρύμη του λόγου = στη ροή του λόγου, καθώς μιλούσε.

γ. πνεύμα αντιλογίας = αντιρροησίας. Η φράση λέγεται για κάποιον που διαφωνεί συνεχώς με ό,τι λέγεται, ακόμη και όταν δεν υπάρχει ουσιαστικός λόγος να έχει αντίρρηση.

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Σύνθεση είναι η δημιουργία μιας νέας λέξης με την ένωση δύο λέξεων, των **συνθετικών μερών**.

Γενικοί κανόνες

- Καθένα από τα δύο συνθετικά μέρη μπορεί να είναι κλιτό ή άκλιτο.
- Όταν το α' συνθετικό είναι ουσιαστικό α' ή β' κλίσης, τότε ο χαρακτήρας του συνήθως αποβάλλεται¹⁰ μπροστά από το αρχικό φωνήεν του β' συνθετικού:

π.χ. στρατός (θ. στρατο-) + ἄγω → στρατ-ηγός.

10. Για το σε ποιες περιπτώσεις δε συμβαίνει αυτό, βλ. ΓΑΕ, § 409.

3. Όταν το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού είναι βραχύχρονο, τότε συνήθως τρέπεται σε μακρόχρονο (εκτείνεται):

π.χ. στερητ. α- + όμαλός → άν-όμαλος.

Δεν εκτείνεται όμως το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού:

- όταν είναι θέσει μακρόχρονο: π.χ. αυτός + άρκέω → αυτό-άρκης
- όταν παίρνει δασεία: π.χ. αίχμη + άλωτός → αίχμ-άλωτος.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Επίσης δεν εκτείνεται το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού εάν παλαιότερα υπήρχε -σ πριν από αυτό: ήνια + έχω (< σέχω) → ήνι-οχος.
- Το αρχικό ρ του β΄ συνθετικού διπλασιάζεται όταν το α΄ συνθετικό λήγει σε βραχύχρονο φωνήεν: ά-ρρωστος, κατα-ρρέω, επί-ρρημα, χείμα-ρρος, αλλά: εϋ-ρρωστος, εϋ-ρρυθμος

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω λέξεις του κειμένου της Ενότητας σε απλές και σύνθετες: *συνετίθει, επιθέσθαι, εκπέμπει, ήγεμόνας, πολεμίων, πραγματείαν, εϋνοίας, διαζώσαι, έβουλεύετο.*

- **απλές:** ήγεμόνας, πολεμίων, εϋνοίας, πραγματείαν, έβουλεύετο.
- **σύνθετες:** συνετίθει, επιθέσθαι, εκπέμπει, διαζώσαι.

2. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που σας δίνονται να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε.: *ά- + κακός, ά- (άν-) + ίσος, παρά + λόγος, έν + δόξα (επίθ.), ανά + άγω, εις + βάλλω, δυσ- + πιστός, ήμι- + θεός.*

ά- + κακός	άκακος	ανά + άγω	ανάγομαι, αναγωγή
ά- (άν-) + ίσος	άνισος, άνισότης	εις + βάλλω	εισβάλλω, εισβολή
παρά + λόγος	παράλογος, παραλογισμός	δυσ- + πιστός	δύσπιστος, δυσπιστία
έν + δόξα	ένδοξος	ήμι- + θεός	ήμίθεος

3. Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις της α.ε. (βλ. Λεξιλογικό Πίνακα) στα συνθετικά μέρη τους και να δηλώσετε αν αυτά είναι λέξεις κλιτές ή

άκλιτες: πολυλογία, αντιλέγω, ανάλογος, φιλόλογος, έτυμολογία, λογοποιός, έπίλογος.

πολυλογία:	πολύς + λόγος	(λέξεις κλιτές)
αντιλέγω:	άντι + λέγω	(άκλιτη - κλιτή)
ανάλογος:	ανά + λόγος	(άκλιτη - κλιτή)
φιλόλογος:	φίλος + λόγος	(λέξεις κλιτές)
έτυμολογία:	έτυμος + λόγος	(λέξεις κλιτές)
λογοποιός:	λόγος + ποιέω, -ώ	(λέξεις κλιτές)
έπίλογος:	έπι + λόγος	(άκλιτη - κλιτή)

Γ' ΜΕΡΟΣ

Γραμματική

Συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης

1

ΘΕΩΡΙΑ

Τα συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης υποδιαιρούνται:

- σε **αφωνόληκτα**, δηλαδή αυτά που έχουν χαρακτήρα π, β, φ (χειλικόληκτα) ή κ, γ, χ (ουρανικόληκτα) ή τ, δ, θ (οδοντικόληκτα),
- σε **ημιφωνόληκτα**, δηλαδή αυτά που έχουν χαρακτήρα ν (ενρινόληκτα) ή λ, ρ (υγρόληκτα) ή σ (σιγμόληκτα).

1. Αφωνόληκτα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
	Ουρανικόληκτα (χαρακτήρας: κ, γ, χ)	
ονομ.	ὁ κόραξ (< κόρακ-ς)	οἱ κόρακ-ες
γεν.	τοῦ κόρακ-ος	τῶν κοράκ-ων
δοτ.	τῷ κόρακ-ι	τοῖς κόραξι(ν) (< κόρακ-σι)
αιτ.	τὸν κόρακ-α	τούς κόρακ-ας
κλητ.	(ὦ) κόραξ (< κόρακ-ς)	(ὦ) κόρακ-ες

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
	Χειλικόληκτα (χαρακτήρας: π, β, φ)	
ονομ.	ὁ μάλωψ (< μάλωπ-ς)	οἱ μάλωπ-ες
γεν.	τοῦ μάλωπ-ος	τῶν μάλωπ-ων
δοτ.	τῷ μάλωπ-ι	τοῖς μάλωπι(ν) (< μάλωπ-σι)
αιτ.	τόν μάλωπ-α	τούς μάλωπ-ας
κλητ.	(ὦ) μάλωψ (< μάλωπ-ς)	(ὦ) μάλωπ-ες

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
	Οδοντικόληκτα (χαρακτήρας: τ, δ, θ)	
ονομ.	ἡ πατρίς (< πατρίδ-ς)	αἱ πατρίδ-ες
γεν.	τῆς πατρίδ-ος	τῶν πατρίδ-ων
δοτ.	τῇ πατρίδ-ι	ταῖς πατρίσι(ν) (< πατρίδ-σι)
αιτ.	τήν πατρίδ-α	τάς πατρίδ-ας
κλητ.	(ὦ) πατρίς (< πατρίδ-ς)	(ὦ) πατρίδ-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Ὅπου μετά τον χαρακτήρα ακολουθεῖ -σ ἢ -ς (δηλαδή στην ονομ., στην κλητ. ενικού και στη δοτ. πληθυντικού), τότε:
 - στα ουρανικόληκτα ο χαρακτήρας και το -σ ἢ -ς συγχωνεύονται σε ξ (κ, γ, χ + σ → ξ): π.χ. *κόραξι(ν)* < *κόρακ-σι(ν)*·
 - στα χειλικόληκτα ο χαρακτήρας και το -σ ἢ -ς συγχωνεύονται σε ψ (π, β, φ + σ → ψ): π.χ. *μάλωπι(ν)* < *μάλωπ-σι(ν)*·
 - στα οδοντικόληκτα αποβάλλεται ο χαρακτήρας (τ, δ, θ + σ → σ): π.χ. *πατρίσι(ν)* < *πατρίδ-σι(ν)*·

Πρακτικός κανόνας

Για να βρούμε τη γενική ενικού των συμφωνόληκτων ουσιαστικών κάνουμε τα εξής βήματα:

α. σκεφτόμαστε το θέμα τους στα νέα ελληνικά:

π.χ. *η ασπίδα* → θέμα *ασπίδ-*, *ο κόρακας* → θέμα *κόρακ-*,

β. προσθέτουμε την κατάληξη -ος: *τῆς ἀσπίδ-ος*, *τοῦ κόρακ-ος*.

- Η αιτιατική ενικού των οδοντικόληκτων ουσιαστικών συνήθως λήγει σε -α, ενώ η κλητική ενικού είναι όμοια με την ονομαστική: π.χ. *την πατρίδα*, *(ὦ) πατρίς*.

Εξαιρούνται:

- τα βαρύτονα¹¹ (δηλαδή όσα τονίζονται στην παραλήγουσα και παίρνουν οξεία) οδοντικόληκτα σε *-ις*, τα οποία σχηματίζουν την αιτιατική ενικού σε *-ν* και την κλητική χωρίς κατάληξη:
π.χ. *ἡ χάρις, τὴν χάριν, (ᾶ) χάρι· ὁ ὄρνις* (= το πουλί), *τὸν ὄρνιν, (ᾶ) ὄρνι· ἡ ἔρις* (= η διχόνοια, η φιλονικία), *τὴν ἔριν, (ᾶ) ἔρι* κτλ.
- τα ουσ. *ἡ τυρανίς, τῆς τυρανίδος* και *ὁ παῖς, τοῦ παιδός*, αν και είναι οξύτονα σχηματίζουν χωρίς κατάληξη την κλητική ενικού: *(ᾶ) τυρανί, (ᾶ) παῖ*.

Προσοχή! Το ουσ. *ὁ παῖς* στη γενική πληθυντικού τονίζεται στην παραλήγουσα, σε αντίθεση με τον κανόνα ότι τα μονοσύλλαβα στη γενική και στη δοτική και των δύο αριθμών τονίζονται στη λήγουσα: *τῶν παίδων*.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- **Εφαρμόζοντας όσα γνωρίζετε για τις κατάληξεις της γ' κλίσης να συμπληρώσετε τις κατάληξεις που λείπουν και να τονίσετε τους τύπους:**

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ονομ.	ἡ πατρίς (< πατρίδ-ς)	αἱ πατρίδες
γεν.	τῆς πατρίδος	τῶν πατρίδων
δοτ.	τῇ πατρίδι	ταῖς πατρίσι(ν) (< πατρίδ-σι)
αιτ.	τὴν πατρίδα	τάς πατρίδας
κλητ.	(ᾶ) πατρίς (< πατρίδ-ς)	(ᾶ) πατρίδες

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ουσ. *ἡ πατρίς* παίρνει σε όλες τις πτώσεις οξεία, γιατί το *-ι-* της παραλήγουσας είναι βραχύχρονο.

2. Ημιφονόληκτα: ενρινόληκτα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ονομ.	ὁ σωλήν	οἱ σωλήν-ες
γεν.	τοῦ σωλήν-ος	τῶν σωλήν-ων
δοτ.	τῷ σωλήν-ι	τοῖς σωλήν-σι(ν)
αιτ.	τὸν σωλήν-α	τούς σωλήν-ας
κλητ.	ᾶ σωλήν	(ᾶ) σωλήν-ες

11. Για τον τονισμό των οδοντικόληκτων της γ' κλ. βλ. σελ. 92, ΣΗΜΕΙΩΣΗ.

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	ὁ	ποιμὴν	οἱ	ποιμέν-ες
γεν.	τοῦ	ποιμέν-ος	τῶν	ποιμέν-ων
δοτ.	τῷ	ποιμέν-ι	τοῖς	ποιμέ-σι(ν)
αιτ.	τόν	ποιμέν-α	τούς	ποιμέν-ας
κλητ.	ῶ	ποιμὴν	(ῶ)	ποιμέν-ες

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	ὁ	ἀγών	ὁ ἡγεμῶν
γεν.	τοῦ	ἀγών-ος	τοῦ ἡγεμόν-ος
δοτ.	τῷ	ἀγών-ι	τῷ ἡγεμόν-ι
αιτ.	τόν	ἀγών-α	τόν ἡγεμόν-α
κλητ.	(ῶ)	ἀγών	(ῶ) ἡγεμῶν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	οἱ	ἀγών-ες	οἱ ἡγεμόν-ες
γεν.	τῶν	ἀγών-ων	τῶν ἡγεμόν-ων
δοτ.	τοῖς	ἀγώ-σι(ν)	τοῖς ἡγεμό-σι(ν)
αιτ.	τούς	ἀγών-ας	τούς ἡγεμόν-ας
κλητ.	(ῶ)	ἀγών-ες	(ῶ) ἡγεμόν-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Τα τριτόκλιτα ενρινόληκτα σε *-ις* ή *-αν* είναι μονόθεμα. Το *-ι* ή το *-α* αντίστοιχα είναι μακρόχρονα: π.χ. *ἡ ἀκτίς, τῆς ἀκτίνος, ὁ παιάν, τοῦ παιάνος*. Τα τριτόκλιτα ενρινόληκτα που λήγουν σε *-ην* και *-ων* διαιρούνται σε δύο ομάδες:
 - στα **μονόθεμα** (σχηματίζουν όλες τις πτώσεις ενικού και πληθυντικού από ένα θέμα):
π.χ. *ὁ σωλήν, τοῦ σωλήνος· ὁ ἀγών, τοῦ ἀγώνος*
 - στα **διπλόθεμα** (σχηματίζονται από δύο θέματα, το ασθενές και το ισχυρό):
 - Το ισχυρό θέμα λήγει σε *-ην* ή *-ων* (λέγεται ισχυρό γιατί έχει μακρόχρονο φωνήεν).
 - Το ασθενές θέμα λήγει σε *-εν* ή *-ον* αντίστοιχα (λέγεται ασθενές γιατί έχει βραχύχρονο φωνήεν). Από το ασθενές θέμα σχηματίζονται οι πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική) του ενικού και όλες οι πτώσεις του πληθυντικού αριθμού.

Πρακτικός κανόνας

Τις περισσότερες φορές μπορούμε να καταλάβουμε αν ένα ουσιαστικό είναι μονόθεμο ή διπλόθεμο, αν σκεφτούμε τη μορφή του στη νέα ελληνική: π.χ. *ὁ ποιμήν*: ν.ε. *ο ποιμένας*, *ἄρα τοῦ ποιμέν-ος* (διπλόθεμο)· *ὁ ἡγεμών*: ν.ε. *ο ηγεμόνας*, *ἄρα τοῦ ἡγεμόν-ος* (διπλόθεμο)· *ἀλλά ὁ σωλήν*: ν.ε. *ο σωλήνας*, *ἄρα τοῦ σωλήνος* (μονόθεμο).

- Τα οξύτονα διπλόθεμα ενρινόληκτα σε *-ών*, *-όνος* σχηματίζουν την κλητική ενικού ὅμοια με την ονομαστική σε *-ών* (ισχυρό θέμα): π.χ. *ὁ ἡγεμών*, κλητ. (*ῶ*) *ἡγεμών*. Τα βαρύτονα διπλόθεμα ενρινόληκτα σε *-ων*, *-ονος* σχηματίζουν την κλητική ενικού σε *-ον* (ασθενές θέμα): π.χ. *ὁ γείτων*, κλητ. (*ῶ*) *γείτον*.
- Στη δοτική πληθυντικού ο χαρακτήρας του θέματος αποβάλλεται: π.χ. *τοῖς ἀγῶ-σι(ν)* (αντί *τοῖς ἀγών-σι*), *τοῖς γείτο-σι(ν)* (αντί *τοῖς γείτονσι*).

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- **Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν και να τονίσετε τους τύπους:**

μονόθεμα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ὁ	"Ελλην	ὁ	ἄγών	οἱ	"Ελληνες	οἱ	ἄγῶνες
γεν.	τοῦ	"Ελληνος	τοῦ	ἄγῶνος	τῶν	"Ελλήνων	τῶν	ἄγῶνων
δοτ.	τῷ	"Ελληνι	τῷ	ἄγῶνι	τοῖς	"Ελλησι(ν)	τοῖς	ἄγῶσι(ν)
αιτ.	τόν	"Ελληνα	τόν	ἄγῶνα	τούς	"Ελληνας	τούς	ἄγῶνας
κλητ.	(ῶ)	"Ελλην	(ῶ)	ἄγών	(ῶ)	"Ελληνες	(ῶ)	ἄγῶνες

διπλόθεμα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ὁ	πυθμήν	ὁ	πνεύμων	οἱ	πυθμένες	οἱ	πνεύμονες
γεν.	τοῦ	πυθμένος	τοῦ	πνεύμονος	τῶν	πυθμένων	τῶν	πνευμόνων
δοτ.	τῷ	πυθμένι	τῷ	πνεύμονι	τοῖς	πυθμέσι(ν)	τοῖς	πνεύμοσι(ν)
αιτ.	τόν	πυθμένα	τόν	πνεύμονα	τούς	πυθμένας	τούς	πνεύμονας
κλητ.	(ῶ)	πυθμήν	(ῶ)	πνεύμον	(ῶ)	πυθμένες	(ῶ)	πνεύμονες

Ας θυμηθούμε...

- Η κατάληξη **-ας** στην γ' κλίση έχει **-α** βραχύχρονο, ενώ στην α' κλίση έχει **-α** μακρόχρονο: π.χ. *ἡ χώρα* → *τὰς χώρας* (α' κλίση), ενώ *ὁ ἀγὼν* → *τοὺς ἀγῶνας* (γ' κλίση).
- Το **-ι** της κατάληξης στη **δοτική ενικού** και **πληθυντικού** είναι βραχύχρονο (ἶ). Γι' αυτό, η παραλίγουσα στις πτώσεις αυτές παίρνει περισπωμένη, όταν είναι μακρόχρονη: π.χ. *τῷ ἀγῶνι*, *τοῖς ἀγῶσι(ν)*.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να βρείτε τα ημιφονόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας και να τα μεταφέρετε στην ίδια πώση του άλλου αριθμού.

τοὺς Ἕλληνας τὸν Ἕλληνα
τοὺς ἡγεμόνας τὸν ἡγεμόνα

2. Να γράψετε τη γενική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών: *ἡ πραότης, ἡ πόλις, ἡ ρίς, ἡ δύναμις, ἡ μάστιξ, ὁ φύλαξ, ἡ σάλπιγξ, ἡ σφραγίς, ἡ λαμπάς, ἡ βαλβίς, ὁ χάλυψ, ὁ ἔρωσ, ὁ Κύκλωψ.*

ἡ πραότης	τῆς πραότητος	ἡ σφραγίς	τῆς σφραγίδος
ἡ πόλις	τῆς πόλεως	ἡ λαμπάς	τῆς λαμπάδος
ἡ ρίς	τῆς ῥινός	ἡ βαλβίς	τῆς βαλβίδος
ἡ δύναμις	τῆς δυνάμεως	ὁ χάλυψ	τοῦ χάλυβος
ἡ μάστιξ	τῆς μάστιγος	ὁ ἔρωσ	τοῦ ἔρωτος
ὁ φύλαξ	τοῦ φύλακος	ὁ Κύκλωψ	τοῦ Κύκλωπος
ἡ σάλπιγξ	τῆς σάλπιγγος		

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα περισσότερα οδοντικόληκτα της γ' κλ. που λήγουν σε *-ις* ή σε *-ας* έχουν *-ι-* ή *-α-* βραχύχρονο και γι' αυτό παίρνουν οξεία σε όλες τις πτώσεις: π.χ. *ἡ ἀσπίς*, *τῆς ἀσπίδος*.

Εξαιρούνται και έχουν *-ι-* μακρόχρονο *ἡ βαλβίς, ἡ νησίς, ἡ σφραγίς* κ.ά. και γι' αυτό παίρνουν περισπωμένη στις πτώσεις που η λίγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *ἡ βαλβίς, τῆς βαλβίδος*.

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τὴν ἀκτίνα	τὰς ἀκτίνας	τῆς δεξιότητος	τῶν δεξιοτήτων
τοῦ ἀγκῶνος	τῶν ἀγκῶνων	τοὺς ἐλαιῶνας	τὸν ἐλαιῶνα
τῆ ἀσπίδι	ταῖς ἀσπίσι(ν)	τῷ αὐχέني	τοῖς αὐχέσι(ν)
αἱ βαθμίδες	ἡ βαθμῖς	τοῦ κήρυκος	τῶν κηρύκων
τὴν θυρίδα	τὰς θυρίδας	τὴν τερηδόνα	τὰς τερηδόνας
τὴν ποιότητα	τὰς ποιότητας	τοῦ τάπητος	τῶν ταπήτων
τῷ πίνακι	τοῖς πίναξι(ν)	(ὦ) δαίμονες	(ὦ) δαῖμον

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα περισσότερα ενρινόληκτα και υγρόληκτα της γ' κλ. που λήγουν σε -άν, -ις ή -άρ έχουν -α ή -ι μακρόχρονο. Γι' αυτό στις πτώσεις που τονίζονται στην παραλήγουσα παίρνουν περισπωμένη, εάν η λήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. ἡ ἀκτίς, τῆς ἀκτίνος, τὰς ἀκτίνας, κτλ.

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις:

- α. Πλησίον τῆς πόλεως (πόλις) ἱερὸν τὸ πάλαι ἦν.
- β. Ἄμα τῇ ἡμέρᾳ ἐσήμηνεν ὁ σαλπικτῆς τῇ σάλπιγγι (σάλπιγξ).
- γ. Οἱ Ἕλληνες (Ἕλλην) ἐμάχοντο γενναίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος (πατρίς).
- δ. Οἱ Λάκωνες (Λάκων) ἀπέπεμψαν τὸν ἡγεμόνα (ἡγεμών) δῶρα δόντες.
- ε. Ἀλιβιάδης τὸν κήρυκα (ὁ κήρυξ) ἔπεμψεν ἐρῶντα ταῦτα τοῖς συμμάχοις.

5. Να συμπληρώσετε τους τύπους των ουσιαστικών που λείπουν στον παρακάτω μύθο του Αισώπου:

Γυνὴ χήρα φιλεργὸς **θεραπαινίδα**ς (θεραπαινίς, αιτ. πληθ.) ἔχουσα ταύτας εἰώθει **νυκτὸς** (νύξ, γεν. εν.) ἐγείρειν ἐπὶ τὰ ἔργα πρὸς τὰς **τῶν ἀλεκτρυόνων** (ὁ ἀλεκτρυών, γεν. πληθ.) ψῆδας. Αἱ δὲ συνεχῶς **τῷ πόνῳ** (ὁ πόνος, δοτ. εν.) ταλαιπωρούμενα ἔγνωσαν δεῖν τὸν ἐπὶ **τῆς οἰκίας**ς (ἡ οἰκία, γεν. εν.) ἀποκτεῖναι **ἀλεκτρυόνα** (ἀλεκτρυών, αιτιατ. εν.) ὡς ἐκείνου νύκτωρ ἐξανίσταντος **τὴν δέσποιναν** (ἡ δέσποινα, αιτιατ. εν.). Συνέβη δ' αὐταῖς τοῦτο διαπραξαμέναις χαλεπωτέροις περιπεσεῖν τοῖς δεινοῖς. Ἡ γὰρ δεσπότις ἀγνοοῦσα τὴν τῶν ἀλεκτρυόνων **ῥᾶν** (ῥᾶ, αιτ. εν.) ἐννουχότερον ταύτας ἀνίστη.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Πλούταρχο

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Δύο είναι τα σημαντικότερα στοιχεία στην ανθρώπινη φύση, ο νους και ο λόγος. Και ο νους κυβερνά τον λόγο, ενώ ο λόγος υπηρετεί τον νου.

Ερμηνευτικά σχόλια

- ❖ Στο παράθεμα αυτό ο Πλούταρχος ακολουθεί τη διδασκαλία πως στον άνθρωπο υπάρχει ένα νοητικό κέντρο, ο νους. Ουσιαστικά στοιχεία επίσης της ανθρώπινης υπόστασης είναι η λογική σκέψη και η έκφρασή της, η ομιλία. Τα δύο αυτά στοιχεία χαρακτηρίζουν τον άνθρωπο και δεν υπάρχουν σε άλλα ζώα.
- ❖ Το απόφθεγμα του Πλουτάρχου πως ο λόγος είναι υποταγμένος στον νοῦν και τον υπηρετεί έχει το νόημα πως κάθε απόφαση και κάθε ενέργεια του ανθρώπου πρέπει να γίνονται μετά από λογική σκέψη και πρέπει να υπακούν στους κανόνες της λογικής. Επίσης, πρέπει να εκφράζεται με την ομιλία, για να εκφράσει όσα έχει αποφασίσει ο νους μετά από λογική σκέψη. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο άνθρωπος θα δείχνει αυτοσυγκράτηση και θα ενεργεί σύμφωνα με τις επιταγές της ηθικής.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλων κειμένων

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➔ Ο **Πολύαινος** καταγόταν από τη Μακεδονία και έζησε τον 2ο αι. μ.Χ. Στη συλλογή του με τίτλο *Στρατηγήματα* (8 βιβλία) παραθέτει ιστορίες σχετικά με στρατιωτικά τεχνάσματα πολλών στρατιωτικών της ελληνικής και της ρωμαϊκής αρχαιότητας. Τα αποσπάσματα που ακολουθούν αναφέρονται στον Θεμιστοκλή, ο οποίος κατόρθωσε να πείσει τους Αθηναίους να ναυμαχήσουν με τους Πέρσες στα στενά της Σαλαμίνας.

- ❖ **Α΄ παράλληλο κείμενο**

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Όταν ο θεός (Απόλλων) έδωσε χρησμό: «ο παντεπόπτης Δίας προσφέρει στην Τριτογένεια Αθηνά ξύλινο τείχος», οι άλλοι Αθηναίοι πρότειναν να περιτειχίσουν

την Ακρόπολη, ενώ ο Θεμιστοκλής (πρότεινε) να επιβιβάστούν στις τριήρεις, γιατί είχε τη γνώμη πως αυτές ήταν το ξύλινο τείχος για τους Αθηναίους. (Οι Αθηναίοι) πείσθηκαν, επιβιβάστηκαν, ναυμάχησαν, νίκησαν.

3 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **χρήσαντος:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. εν., του συνηρ. ρήμ. *χρήω*, *χρώ* ή *χράω*, *χρώ* (= δίνω χρησμό).
- ⇒ **Τριτογενεῖ:** δοτ. εν. του ουσ. *ἡ Τριτογενής*, *τῆς Τριτογενοῦς* (= προσωνύμο της θεάς Αθηνάς). Επίσης ονομαζόταν και *Τριτογένεια*.
- ⇒ **διδοῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν. (β' τύπος), του ρήμ. *δίδωμι* (= δίνω). Ο τύπος *διδοῖ* απαντά στους επικούς ποιητές, στον Ηρόδοτο και σε μεταγενέστερους συγγραφείς και προέρχεται από παλαιότερη συνηρημένη μορφή του ρήματος: *διδόω*, *διδώ*.
- ⇒ **εὐρύοπα:** επικός τύπος επιθέτου αντί *ὁ εὐρυόπης* (= που βλέπει μακριά, παντεπόπτης). Το επίθετο αποδίδεται στον Δία.
- ⇒ **Ζεύς:** ουσ. ανώμαλο μεταπλαστό, ονομ. εν., *ὁ Ζεύς*, *τοῦ Διὸς* (= ο Δίας).
- ⇒ **τειχίζειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *τειχίζω* (= οχυρώνω με τείχος).
- ⇒ **τὴν ἀκρόπολιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἀκρόπολις*, *τῆς ἀκροπόλεως* (= το οχυρωμένο υψηλό σημείο της πόλης, η ακρόπολη).
- ⇒ **ἠγόρευον:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἀγορεύω* (= λέγω, προτείνω).
- ⇒ **τὰς τριήρεις:** επιθ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ/ἡ τριήρης*, *τὸ τριήρες* (= που έχει τρεις σειρές κουπιών). Συνοδεύει το ουσ. *ἡ ναῦς*, *τῆς νεώς*, το οποίο συχνά, όπως και εδώ, παραλείπεται. Ἐτσι, *τριήρεις* (*νῆες*) ονομάζονταν τα πολεμικά πλοία που είχαν τρεις σειρές κουπιών.
- ⇒ **ἐμβαίνειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἐμβαίνω* (= μπαίνω μέσα, επιβιβάζομαι).
- ⇒ **ἐπίεσθον:** οριστ. παθητ. αορ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *πιέθομαι* (= υπακούω).
- ⇒ **ἐνέβησαν:** οριστ. αορ. β', ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἐμβαίνω*.
- ⇒ **ἐναυμάχησαν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ναυμαχέω*, *ναυμαχῶ* (= κάνω ναυμαχία, ναυμαχῶ).
- ⇒ **ἐνίκησαν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' πληθ. του συνηρ. ρήμ. *νικάω*, *νικῶ* (= νικῶ).

4 ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **τοῦ θεοῦ χρήσαντος:** Ο θεός που υπονοείται εδώ είναι ο Απόλλων, γιατί τον χρησμό για το ξύλινο τείχος τον είχε δώσει το μαντείο των Δελφών, που ήταν αφιερωμένο στον θεό Απόλλωνα. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Αθηναίοι έστειλαν στους Δελφούς αντιπροσωπεία, για να ζητήσει χρησμό. Ο χρησμός που

έδωσε η Πυθία Αριστονίκη ήταν ιδιαίτερα απαισιόδοξος: προέλεγε ότι η Αθήνα θα καταστρεφόταν. Απελπισμένοι οι αντιπρόσωποι ζήτησαν ως ικέτες δεύτερο χρησμό, ο οποίος είχε ως εξής:

«Η Παλλάς Αθηνά δεν μπορεί να καταπραΐνει τον Ολύμπιο Δία, αν και τον παρακαλεί με πολλά λόγια και με πολλή φρόνηση. Αλλά θα σου πω πάλι αυτόν τον χρησμό που τον παρομοιάζω με σκληρό σίδηρο. Όταν όλα όσα βρίσκονται ανάμεσα στον λόφο του Κέκροπα και στη σπηλιά του θεϊκού Κιθαιρώνα καταληφθούν από τον εχθρό, ο Δίας, που βλέπει μακριά, θα δώσει στην Τριτογένεια Αθηνά ένα ξύλινο τείχος, για να μείνει απόρθητο. Αυτό το τείχος θα σώσει και εσένα και τα παιδιά σου. Και συ (ενν. Αθήνα) μην περιμένεις ήσυχη το ιππικό και τον πολυάριθμο πεζικό στρατό που έρχεται από την Ασία, αλλά να υποχωρήσεις, να φύγεις. Θα έρθει μια μέρα που θα αντισταθείς. Ω θεία Σαλαμίνα, θα καταστρέψεις εσύ παιδιά γυναικών είτε όταν σπέρνεται ο καρπός της Δήμητρας (= το φθινόπωρο) είτε όταν θερίζεται (= το καλοκαίρι)».

► **τείχος ξύλινον:** Όταν γνωστοποιήθηκε ο χρησμός στην Αθήνα, πολλοί θεωρούσαν πως το «ξύλινο τείχος» εννοούσε την Ακρόπολη, γιατί ήταν περιφραγμένη με έναν ξύλινο φράκτη. Άλλοι πάλι έλεγαν πως το ξύλινο τείχος ήταν τα πλοία. Η δεύτερη ερμηνεία όμως δεν ήταν αποδεκτή από τους περισσότερους, γιατί ο χρησμός προφήτευε τη συντριβή των Αθηναίων, αν ναυμαχούσαν στη Σαλαμίνα. Τότε παρουσιάστηκε ο Θεμιστοκλής, ο οποίος έπεισε τους Αθηναίους ότι η φράση «θεία Σαλαμίνα» δεν μπορούσε παρά να προφητεύει τη νίκη των Αθηναίων, αν ναυμαχήσουν στα στενά της Σαλαμίνας. Και τελικά η προφητεία ότι στη Σαλαμίνα θα σκοτώνονταν πολλοί επαληθεύτηκε σε βάρος των Περσών.

► **Τριτογενεί:** Η θεά Αθηνά είχε διάφορα προσωνύμα, όπως Παλλάδα, Εργάνη, Τριτογένεια ή Τριτογενής κ.ά. Για την προέλευση της λέξης υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Σύμφωνα με μία από αυτές, το Τριτογένεια βγήκε από το όνομα της Τριτωνίδος λίμνης, στη Λιβύη, όπου η Αθηνά γεννήθηκε, σύμφωνα με έναν μύθο. Σύμφωνα με άλλη ερμηνεία, Τριτογένεια είναι αυτή που γεννήθηκε την τρίτη ημέρα του μήνα. Άλλη εκδοχή παράγει τη λέξη Τριτογένεια από την αιολική λέξη *τριτώ*, που σημαίνει κεφαλή, και έτσι Τριτογένεια είναι αυτή που γεννήθηκε από το κεφάλι (του Δία).

❖ Β΄ παράλληλο κείμενο

5

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Θεμιστοκλής παρέμενε στο λιμάνι στη Σαλαμίνα. Στους Έλληνες φαινόταν καλό να φύγουν, ενώ στον Θεμιστοκλή (φαινόταν καλό) να ναυμαχήσουν στα στενά. Επειδή όμως δεν τους έπειθε να μείνουν –είχε αυτός τον Σίκινο, έναν ευνούχο που ήταν παιδαγωγός των δύο παιδιών του–, αυτόν τον Σίκινο στέλνει στη διάρκεια της νύκτας στον βασιλιά, για να (του) μηνύσει, λόγω της συμπάθειάς του

γι' αυτόν, ότι ο ελληνικός στόλος δραπετεύει. «Εσύ όμως να ναυμαχήσεις» (τον προέτρεψε). Πείθεται ο βασιλιάς και κάνει ναυμαχία, και το μεγαλύτερο μέρος των πλοίων του το συνέτριψε το θαλάσσιο στένωμα. Έτσι, οι Έλληνες παρά τη θέλησή τους νίκησαν χάρι στη σύνεση του στρατηγού (τους).

6

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **έναυλόχει:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ναυλοχέω, ναυλοχῶ* (= είμαι αγκυροβολημένος στο λιμάνι, παραμένω στο λιμάνι· ενεδρεύω).
- ⇒ **ἐδόκει:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του απροσ. ρήμ. *δοκεῖ* (= φαίνεται καλό).
- ⇒ **φεύγειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *φεύγω* (= φεύγω, αποχωρῶ).
- ⇒ **ναυμαχεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ναυμαχέω, ναυμαχῶ*.
- ⇒ **στενή:** επιθ. β' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ὁ *στενός, ἡ στενή, τὸ στενόν* (= περιορισμένος, στενός).
- ⇒ **εὐνούχος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ *εὐνούχος, τοῦ εὐνούχου* (= ο άντρας που έχει ευνουχιστεῖ).
- ⇒ **τοῖν παιδῶν:** γεν. δυϊκού αριθμού (= *τῶν δύο παιδῶν*) του ουσ. ὁ *παῖς, τοῦ παιδός* (= το παιδί). Ο δυϊκός αριθμός χρησιμοποιείται όταν δηλώνεται ζεύγος προσώπων ή πραγμάτων.
- ⇒ **νύκτωρ:** επίρρ. χρονικό (= στη διάρκεια της νύκτας).
- ⇒ **μηνύοντα:** μτχ. μέλλ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *μηνύω* (= φανερώνω, αποκαλύπτω, στέλνω μήνυμα).
- ⇒ **εὐνοίαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ *εὐνοία, τῆς εὐνοίας* (= συμπάθεια, ευμένεια).
- ⇒ **ἀποδιδράσκει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀποδιδράσκω* (= φεύγω, δραπετεύω, αποχωρῶ).
- ⇒ **ναυμάχει:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *ναυμαχέω, ναυμαχῶ*.
- ⇒ **πείθεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *πείθομαι*.
- ⇒ **τὸ πλήθος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., τὸ *πλήθος, τοῦ πλήθους* (= ο μεγάλος αριθμός, το πλήθος).
- ⇒ **τῶν τριήρων:** βλ. τα ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ του πρώτου παραλλήλου κειμένου.
- ⇒ **συνέτριψεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *συντρίβω* (= καταστρέφω, συντρίβω).
- ⇒ **ἄκοντες:** επιθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., ὁ *ἄκων, ἡ ἄκουσα, τὸ ἄκων* (= παρά τη θέλησή του, ακούσιος).
- ⇒ **τῇ σοφίᾳ:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ *σοφία, τῆς σοφίας* (= η σοφία, η εξυπνάδα, η σύνεση).

7

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ Βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 75-77.

8

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιες ερμηνείες δόθηκαν στον χρησμό για το «ξύλινο τείχος» και από ποιους;

Στον χρησμό του μαντείου των Δελφών, πως ο Δίας προσφέρει στην Αθηνά ξύλινο τείχος, από τους περισσότερους Αθηναίους δόθηκε η ερμηνεία πως ο θεός τούς συμβούλευε να περιτειχίσουν την Ακρόπολη. Ο Θεμιστοκλής από την άλλη χρησιμοποίησε τον χρησμό αυτόν ως επιχείρημα, για να πείσει τους Αθηναίους να επανδρώσουν πλοία και να αντιμετωπίσουν στη θάλασσα τους Πέρσες. Η ιστορία τελικά δικαίωσε τον Θεμιστοκλή, αφού στα στενά της Σαλαμίνας ο ελληνικός στόλος συνέτριψε τον περσικό.

2. Να συγκρίνετε τις πληροφορίες τις οποίες παρέχουν το δεύτερο παράλληλο κείμενο και το κείμενο της Ενότητας. Ποιο από τα δύο κείμενα θεωρείτε πιο περιεκτικό και γιατί;

Και τα δύο κείμενα παρέχουν τις ίδιες πληροφορίες. Το δεύτερο παράλληλο κείμενο όμως είναι πιο περιεκτικό, καθώς με πολύ σύντομο και επιγραμματικό τρόπο διηγείται το τέχνασμα του Θεμιστοκλή. Ο λόγος είναι ότι το κείμενο αυτό, το οποίο προέρχεται από τα *Στρατηγήματα* του Πολυαίνου, αποτελεί στην ουσία περίληψη της ιστορίας σχετικά με τον Θεμιστοκλή, την οποία είχε διαβάσει μάλλον στον Ηρόδοτο ή στον Πλούταρχο. Ο Πολυάινος στα *Στρατηγήματα* ανθολογεί ιστορίες για στρατιωτικά τεχνάσματα τις οποίες είχε διαβάσει σε διάφορα ιστορικά κείμενα της ελληνικής και της ρωμαϊκής αρχαιότητας. Τις ιστορίες αυτές διηγείται ο ίδιος περιληπτικά.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ*Συμπληρωματικές ασκήσεις***■ Α. Λεξιλογικά**

1. Να γράψετε την κατηγορία στην οποία ανήκουν, ανάλογα με τη σημασία τους, οι παρακάτω παράγωγες λέξεις της αρχαίας ελληνικής: *ρήτρα, λογισμός, λογείον, ρημάτων*.

2. Με τα παρακάτω συνθετικά να γράψετε σύνθετες λέξεις της αρχαίας ελληνικής. Να προσέξετε το μέρος του λόγου που ζητείται:

άντι + λέγω (επίθ.), υπό + λέγω (επίθ.)

θεός + λόγος (ουσ.), λόγος + γράφω (ουσ.)

λόγος + τέχνη (ουσ.)

■ **Β. Ετυμολογικά**

3. Να ξεχωρίσετε ποιες από τις παρακάτω λέξεις είναι απλές και ποιες σύνθετες: προσφερόμενος, αιχμάλωτος, παιδαγωγός, κελεύσας, εξαγγέλλει, αϊρούμενος, λελεγμένα, εκφύγοι, νήσους, απέκρουσεν:

Απλές:
 Σύνθετες:

4. Με τα παρακάτω συνθετικά να σχηματίσετε σύνθετες αρχαίες ελληνικές λέξεις:

παρά + ἔρχομαι:	κατά + βαίνω:
σύν + ζῶ:	ἀνά + ἀγγέλλω:
σύν + τροφή:	ἀν (στερητικό) +
ἀ (στερητικό) +	καρπός:
ἰκανός:	ἡμῖ + λευκός:
ἀν (στερητικό) +	ἔν + τρόμος:
ἱερός:	ζα + πλούτος:
ἡμῖ + ὄνος:		
δύσ + τύχη:		

5. Να βρείτε τα συνθετικά μέρη στις λέξεις του παρακάτω πίνακα. Τα συνθετικά είναι λέξεις κλιτές ή άκλιτες;

ἀμφιλέγω	_____	_____
πολύλογος	_____	_____
ἀντιλογία	_____	_____
πρόλογος	_____	_____
ἀπόρρητος	_____	_____
ἀρχαιολογία	_____	_____
μυθολογία	_____	_____

■ **Γ. Γραμματική**

6. Να γράψετε την ίδια πτώση των παρακάτω ουσιαστικών στον άλλο αριθμό:

τὸν δελφίνα	τῆς ποσότητος
τοῦ ἀνδρῶνος	τοὺς παρθενῶνας
τῆ νησίδι	τῷ πυθμένι
αἱ κρηπίδες	τοῦ κύλικος
τὴν ψηφίδα	τὴν χελιδόνα
τὴν ταχύτητα.....	τοῦ λέβητος
τῆ λάρνακι	ὧ βραχίονες

- 7. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις τοποθετώντας τη λέξη της παρένθεσης στην κατάλληλη πτώση:**
- α.** Τοῖς (γείτων) ἔλεγε τάδε.
 - β.** Οἱ ἰέρακες τοὺς μικροὺς (ὄρνις) ἀρπάζουσιν.
 - γ.** Αἰ πονηραὶ (ἐλπίς) κακοὶ σύμβουλοι εἰσιν.
 - δ.** Ἀγησίλαος καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ (ἄρμα) ἔλαβε τὸν (θώραξ).
 - ε.** Αἰ τῶν Λακεδαιμονίων (φάλαγξ) φοβεραὶ τοῖς πολεμίοις εἰσί.
- 8. Να σχηματίσετε τη γενική, τη δοτική και την κλητική του ενικού και την ονομαστική, τη γενική και τη δοτική του πληθυντικού αριθμού των παρακάτω ονομάτων της γ΄ κλίσης: ὁ ὄνυξ, ὁ χειμῶν, ἡ πράξις, ὁ ἀγών, ὁ δαίμων, ὁ θώραξ, ἡ κλίμαξ, ὁ πίδαξ, ἡ μάστιξ, ἡ σήραγξ, ἡ φάραγξ, ἡ θορίξ.**
- 9. Να γράψετε τη γενική και την κλητική ενικού αριθμού των παρακάτω ημιφονόληκτων ονομάτων της γ΄ κλίσης: ὁ ξενὼν, ὁ ἐλαιὼν, ὁ ὄρνιθὼν, ὁ χιτῶν, ὁ ἀγκὼν, ὁ αἰὼν, ὁ Μαραθὼν, ἡ ἀηδὼν, ἡ εἰκὼν, ἡ χιὼν, ὁ κανὼν, ὁ ἄξων, ὁ γείτων, ὁ πνεύμων.**
- 10. Να κλίνετε τα ονόματα της γ΄ κλίσης: ὁ ὄρνις, ἡ ἔρις, ἡ χάρις.**

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο **Πολύβιος** (200-118 π.Χ.) ήταν ο σημαντικότερος Έλληνας ιστορικός της Ελληνιστικής εποχής. Γεννήθηκε στη Μεγαλόπολη της Αρκαδίας. Πατέρας του ήταν ο Λυκόρτας, ο οποίος είχε διατελέσει στρατηγός της Αχαιϊκής Συμπολιτείας. Ο Πολύβιος ασχολήθηκε ενεργά με την πολιτική και έφτασε μέχρι το αξίωμα του υπάρχου της Συμπολιτείας, δηλαδή έναν βαθμό πριν το ανώτατο αξίωμα του στρατηγού (170 π.Χ. περίπου).

Στον πόλεμο μεταξύ Ρωμαίων και Μακεδόνων ο Πολύβιος είχε ταχθεί υπέρ της ουδετερότητας της Αχαιϊκής Συμπολιτείας. Μετά την ήττα του βασιλιά της Μακεδονίας Περσέα από τους Ρωμαίους (Πύδνα, 168 π.Χ.), οι Ρωμαίοι κατηγορήσαν όσους είχαν διατελέσει στρατηγοί της Αχαιϊκής Συμπολιτείας την εποχή που στη Μακεδονία βασιλεύε ο Περσέας ότι δήθεν είχαν συνεργαστεί μαζί του. Τότε συντάχθηκε ένας κατάλογος χιλίων Αχαιών, οι οποίοι θα δικάζονταν στη Ρώμη, για να αποδειχτεί αν πράγματι είχαν συνεργαστεί με τον Περσέα. Ένας από αυτούς ήταν και ο Πολύβιος.

Στη Ρώμη ο Πολύβιος παρέμεινε δεκαεπτά χρόνια περιμένοντας να δικαστεί, πράγμα που τελικά δε συνέβη. Κατά την παραμονή του στη Ρώμη δημιούργησε φιλικές σχέσεις με ισχυρούς άνδρες. Το 150 π.Χ. περίπου οι Ρωμαίοι ελευθέρωσαν όσους από τους ομήρους ήταν ακόμα ζωντανοί. Ένας από τους ομήρους που απελευθερώθηκαν τότε ήταν ο Πολύβιος.

Μετά την απελευθέρωσή του ταξίδεψε πολύ. Ακολούθησε τον Σκιπίωνα στην εκστρατεία εναντίον της Καρχηδόνας και υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας της καταστροφής της το 146 π.Χ. Επίσης, ταξίδεψε στην Ισπανία, στην Αλεξάνδρεια, στις Σάρδεις και σε άλλα μέρη.

Όταν επέστρεψε στη Μεγαλόπολη, ανέλαβε ρόλο νομοθέτη και μεσο-λαβητή ανάμεσα στους Έλληνες και στους Ρωμαίους, ώστε οι συνέπειες από

την υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους να είναι λιγότερο επώδυνες για τους Έλληνες. Για την υπηρεσία του αυτή οι Έλληνες τον τίμησαν.

Πέθανε γύρω στο 118 π.Χ. στη Μεγαλόπολη, πέφτοντας από το άλογό του σε ηλικία περίπου 82 ετών.

Το έργο του Ο Πολύβιος είναι ο πρώτος ιστορικός που δηλώνει ότι έχει την πρόθεση να γράψει **καθολική ιστορία** (δηλαδή την ιστορία όλου του τότε γνωστού κόσμου). Το κύριο έργο του είναι οι *Ιστορίες* του, το οποίο αποτελείται από 40 βιβλία. Στο έργο αυτό, από το οποίο έχουν διασωθεί εκτεταμένα αποσπάσματα –μάλιστα τα πρώτα πέντε βιβλία διασώθηκαν ολόκληρα–, ασχολείται με την ιστορική πορεία των Ρωμαίων, των Ελλήνων, των Καρχηδονίων και άλλων λαών της Μεσογείου. Χρονικά καλύπτει την περίοδο από τα μέσα του 3ου αι. π.Χ. έως τα μέσα του 2ου αι. π.Χ. Παρουσιάζει την άνοδο της Ρώμης ως την τελική επικράτησή της το 146 π.Χ., όταν υποτάσσει την Ελλάδα και την Καρχηδόνα. Επίσης, παρουσιάζει την κατάσταση της Ελλάδας, όπου οι συγκρούσεις μεταξύ των πόλεων ήταν συνεχείς και οδηγούσαν τις ελληνικές πόλεις στην παρακμή.

Το **κεντρικό ζήτημα** που ενδιαφέρεται να διερευνήσει με το έργο του είναι με ποιον τρόπο και με ποιο πολίτευμα κατάφεραν οι Ρωμαίοι να επεκτείνουν την κυριαρχία τους στον τότε γνωστό κόσμο. Πιστεύει ότι η επικράτηση αυτή επιτεύχθηκε χάρη στους πολιτικούς και στρατιωτικούς τους θεσμούς.

Γράφει στην **αττική διάλεκτο**, ενώ για τη συγκέντρωση του υλικού του έργου του ακολουθεί τη μεθοδολογία που είχε εφαρμόσει και ο Θουκυδίδης στο έργο του. Δεν ασχολείται μόνο με τα γεγονότα, αλλά διερευνά **τα αίτια και τα αποτελέσματά τους**. Προσπαθεί να είναι αντικειμενικός στην παρουσίαση των γεγονότων και στις κρίσεις του γι' αυτά και να διασταυρώνει τις πηγές του. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει έχουν **διδασκτικό χαρακτήρα**, καθώς θεωρεί ότι εξετάζοντας κανείς την αλληλουχία των γεγονότων που οδήγησαν σε κάποια επιτυχία ή αποτυχία, μπορεί να αποκομίσει σημαντικά οφέλη για το μέλλον. «Τα διδάγματα που προκύπτουν από τη μελέτη της ιστορίας είναι η πιο αποτελεσματική προετοιμασία για την πολιτική δραστηριότητα» γράφει ο Πολύβιος (*Ιστορίες* 1.1.2). Ταυτόχρονα, η ιστορική διήγηση και η ακριβής γνώση των γεγονότων του παρελθόντος προσφέρει και αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη ή στον ακροατή.

Το κείμενο της Ενότητας

Στο απόσπασμα της Ενότητας ο Πολύβιος αναφέρει τις αρετές που πρέπει να διαθέτει ο ιστορικός. Επισημαίνει ότι ο ιστορικός πρέπει να είναι αμερόληπτος στις κρίσεις του,

δηλαδή να μην επηρεάζεται από τις προσωπικές του συμπάθειες ή αντιπάθειες. Πρέπει να ερευνά τις πηγές προσπαθώντας να βρει και να παρουσιάσει την αλήθεια και όχι να συγκαλύπτει τα πραγματικά γεγονότα, προκειμένου να εξυπηρετήσει πολιτικές ή προσωπικές σκοπιμότητες. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει εκτιμώντας τα γεγονότα και αξιολογώντας τις προθέσεις και τις πράξεις των προσώπων πρέπει να είναι αντικειμενικά. Σε διαφορετική περίπτωση, το ιστορικό έργο θα αποτελεί μια αφήγηση που ενδεχομένως να τέρει, αλλά καμιά ωφέλεια δεν μπορεί να προσφέρει.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν ἴσως οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι· καὶ γὰρ φιλόφιλον εἶναι δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατρην καὶ συμμοσεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους· ὅταν δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ τις, ἐπιλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων καὶ πολλὰκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθροὺς, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλὰκις δ' ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀμαρτία τοῦθ' ὑποδεικνύωσιν. Ὡσπερ γὰρ ζῶου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεῖσων ἀχρειοῦται τὸ ὄλον, οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεταί διήγημα.

Πολύβιος, *Ἱστορία* 1.14.4-7

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ
ἴσως οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι
τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν·
καὶ γὰρ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα
δεῖ εἶναι φιλόφιλον καὶ φιλόπατρην

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Λοιπόν, στους υπόλοιπους τομείς της ζωής του ἴσως δε θα μπορούσε κανείς να αποβάλλει αυτού του είδους την εύνοια (προς γνωστούς και φίλους). Γιατί πράγματι, ο ενάρετος άνδρας πρέπει να αγαπά τους φίλους του και την πατρίδα του

καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς
ἐχθροὺς
καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους·

ὅταν δέ τις ἀναλαμβάνῃ τὸ τῆς ιστο-
ρίας ἦθος,
χρῆ ἐπιλαθέσθαι
πάντων τῶν τοιούτων
καὶ πολλάκις μὲν (χρῆ) εὐλογεῖν καὶ
κοσμῆν
τοῖς μεγίστοις ἐπαίνους
τοὺς ἐχθροὺς,
ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο,
πολλάκις δ' (χρῆ)
ἐλέγγειν
καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως

τοὺς ἀναγκαιοτάτους,
ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδεμάτων ἀμαρτίαι
τοῦθ' ὑποδεικνύωσιν.
Ὡσπερ γὰρ ζῶου τῶν ὄψων ἀφαιρε-
θειςῶν

ἀχραιοῦται τὸ ὄλον,
οὕτως ἀναιρεθεῖσιν τῆς ἀληθείας ἐξ
ιστορίας
τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς
γίνεται ἀνωφελὲς διήγημα.

καὶ νὰ μισεῖ τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς ποὺ
μισοῦν καὶ οἱ φίλοι τοῦ
καὶ νὰ ἀγαπᾶ ὅσους ἀγαποῦν καὶ οἱ
φίλοι τοῦ.

Ὅταν ὅμως κάποιος ἐπωμίζεται¹ τὸν
χαρακτήρα τοῦ ιστορικοῦ,
πρέπει νὰ ξεχάσει
ὅλα τὰ παρόμοια
καὶ πολλές φορές (πρέπει) νὰ ἐπαινεῖ
καὶ νὰ τιμᾶ
μὲ τοὺς μεγαλύτερους ἐπαίνους
τοὺς ἐχθροὺς τοῦ,
ὅταν οἱ πράξεις τοῦς² τὸ ἀπαιτοῦν,
ἐνῶ πολλές φορές (πρέπει)
νὰ κριτικάρει
καὶ νὰ κατηγορεῖ κατὰ τρόπο ντρο-
πιαστικό
τοὺς στενοὺς συγγενεῖς τοῦ,
ὅταν τὰ σφάλματα στὶς πράξεις τοῦς
τὸ υποδεικνύουν.
Δηλαδή, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἕνας
ζωντανὸς ὀργανισμὸς χάσει τὰ μά-
τια τοῦ,
ἀχρηστεύεται ολόκληρος,
ἐτσι, ἐάν λείψει ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν
ιστορία,
ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ αὐτὴν
εἶναι μιὰ ἀνώφελη διήγησι.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ
τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν
ἴσως οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι·

καὶ γὰρ φιλόφιλον εἶναι

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Λοιπὸν, στοὺς υπόλοιπους τομεῖς τῆς
ζωῆς τοῦ ἴσως δε θα μποροῦσε κα-
νεῖς νὰ ἀποβάλλει αὐτοῦ τοῦ εἶδους
τὴν εὐνοία (πρὸς γνωστούς καὶ φί-
λους).

Γιὰτὶ πράγματι, ὁ ἐνάρετος ἄνδρας

1. Ἀλλιώς: υιοθετεῖ.

2. Ἀλλιώς: τὰ ἔργα τοῦς.

δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπα-
τρῖν
καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς

καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους·

ὅταν δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος
ἀναλαμβάνῃ τις,
ἐπιλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων
καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν
καὶ κοσμεῖν
τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις
τοὺς ἐχθροὺς,
ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο,
πολλάκις δ' ἐλέγχῃν

καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως

τοὺς ἀναγκαιοτάτους,
ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀμαρτίαι
τοῦθ' ὑποδεικνύωσιν.
Ὡσπερ γὰρ ζῶου τῶν ὄψων ἀφαίρε-
θεισῶν

ἀχραιοῦται τὸ ὄλον,
οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς
ἀληθείας
τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς
ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα.

πρέπει νὰ ἀγαπᾶ τοὺς φίλους τοῦ
καὶ τὴν πατρίδα τοῦ
καὶ νὰ μισεῖ τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς ποὺ μι-
σοῦν καὶ οἱ φίλοι τοῦ
καὶ νὰ ἀγαπᾶ ὅσους ἀγαποῦν καὶ οἱ φί-
λοι τοῦ.

Ὅταν ὅμως κάποιος ἐπωμίζεται
τὸν χαρακτήρα τοῦ ἱστορικοῦ,
πρέπει νὰ ξεχάσει ὅλα τὰ παρόμοια
καὶ πολλές φορές (πρέπει) νὰ ἐπαινεῖ
καὶ νὰ τιμᾶ
μὲ τοὺς μεγαλύτερους ἐπαίνοις
τοὺς ἐχθροὺς τοῦ,
ὅταν οἱ πράξεις τοὺς το ἀπαιτοῦν,
ἐνῶ πολλές φορές (πρέπει) νὰ κριτικᾶ-
ρει

καὶ νὰ κατηγορεῖ κατὰ τρόπο ντροπιᾶ-
στικὸ

τοὺς στενοὺς συγγενεῖς τοῦ,
ὅταν τὰ σφάλματα στὶς πράξεις τοὺς
το υποδεικνύουν.

Δηλαδή, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἓνας
ζωντανὸς οργανισμὸς χάσει τὰ μά-
τια τοῦ,

ἀχρηστεύεται ολόκληρος,
ἐτσι, εἰάν λείψει ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν ἱστο-
ρία,

ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ αὐτὴν
γίνεται μιὰ ἀνώφελη διήγησι.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο ἱστορικός δεν πρέπει νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ γιὰ τὴν πατρίδα τοῦ ἢ γιὰ τὰ ἀγαπημένα τοῦ πρόσωπα. Αἰτιολογώντας τὶς πράξεις ἱστορικών προσώπων, θὰ πρέπει νὰ μὴ διστάζει νὰ ἐπαινεῖ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ, ὅταν διαπιστώνει ὅτι ἐνήργησαν σωστά, ἢ νὰ ψέγει ἀγαπημένα τοῦ πρόσωπα, ὅταν συμπεραίνει ὅτι ἐσφαλαν. Ἡ ἱστορικὴ ἀφήγησι πρέπει νὰ στηρίζεται πάντα στὴν ἀλήθεια, διαφορετικὰ θὰ εἶναι ἀχρηστὴ, ὅπως ἓνα τυφλωμένο ζῶο.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Αλλαγή της σειράς των λέξεων**

Ο συγγραφέας, για να δώσει έμφαση σε συγκεκριμένες λέξεις ή φράσεις, τις έχει τοποθετήσει στην αρχή της πρότασης που βρίσκονται, κάνοντας τον λόγο του πιο ζωντανό. Στην απόδοση όμως του κειμένου στα ν.ε. είναι προτιμότερο να αναδιατάξουμε τη σειρά των λέξεων, ώστε το κείμενό μας να είναι πιο κοντά στη σύγχρονη μορφή της γλώσσας μας.

- *τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν ἴσως οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι* = δε θα μπορούσε ίσως κανείς να αποβάλει αυτού του είδους την εύνοια (προς γνωστούς και φίλους)

(Για να δώσει έμφαση ο συγγραφέας στο αντικείμενο *τὴν ἐπιείκειαν*, το τοποθέτησε πριν το υποκείμενο *τίς*. Σε παρόμοιες περιπτώσεις η μετάφραση στη ν.ε. βγαίνει συνήθως πιο φυσικά, αν μεταφέρουμε το αντικείμενο μετά το ρήμα.)

- *φιλόφιλον εἶναι δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατριν* = ο έντιμος άνδρας πρέπει να αγαπά τους φίλους του και την πατρίδα του

(Για να δώσει έμφαση ο συγγραφέας στα κατηγορούμενα *φιλόφιλον* και *φιλόπατριν* τα έχει απομακρύνει μεταξύ τους, τοποθετώντας τα στα δύο άκρα της φράσης. Για να μην είναι δυσνόητο το κείμενο στα ν.ε., μεταφράζουμε αποκαθιστώντας τη φυσική σειρά των λέξεων: *τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα δεῖ εἶναι φιλόφιλον καὶ φιλόπατριν*.)

- *ἐπιλαθέσθαι χρῆ* = πρέπει να ξεχάσει

(Και στη συγκεκριμένη φράση είναι προτιμότερο να μεταφράσουμε πρώτα το ρήμα και μετά το απαρέμφατο, αφού μάλιστα ακολουθούν τα απαρέμφατα *εὐλογεῖν* και *κοσμεῖν*, που συνδέονται με το *ἐπιλαθέσθαι*.)

- *ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα* = είναι μια ανώφελη διήγηση

(Στη φράση αυτή υπάρχει σχήμα υπερβατό, καθώς το ρήμα τοποθετήθηκε ανάμεσα στο ουσιαστικό *διήγημα* και στο επίθετο *ἀνωφελὲς*, που το προσδιορίζει. Στη μετάφραση αποκαθιστούμε τη φυσική σειρά των λέξεων: *γίνεται ἀνωφελὲς διήγημα*.)

■ **τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος** = τον χαρακτήρα του ιστορικού

Συχνά, για να γίνει πιο κομψός ο λόγος, στη θέση μιας λέξης χρησιμοποιείται μια άλλη λέξη η οποία σχετίζεται με αυτήν. Στη συγκεκριμένη φράση χρησιμοποιείται η αφηρημένη λέξη *ἱστορία* (*τῆς ἱστορίας*) αντί για τη συγκεκριμένη λέξη *ἱστορικὸς* (*τοῦ ἱστορικοῦ*), δηλαδή το αφηρημένο αντί του συγκεκριμένου (*μετωνυμία* ή *υπαλλαγή*).

7 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **έν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *έκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **μέν:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, από τη μια). Μερικές φορές το *μέν* μπορεί να μένει αμετάφραστο. Βλ. και Ενότητα 1, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 14.
- ⇒ **ούν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν ειδάζει δευτερεύουσες προτάσεις.
- ⇒ **τῷ βίῳ:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ βίος, τοῦ βίου* (= η ζωή).
- ⇒ **λοιπῶ:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ λοιπός, ἡ λοιπή, τὸ λοιπὸν* (= υπόλοιπος, -η, -ο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 113.
- ⇒ **τὴν ἐπιείκειαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἐπιείκεια, τῆς ἐπιεικειάς* (= εὐνοια, καλοσύνη).
- ⇒ **τοιαύτην:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν)* (= τέτοιου είδους, τέτοιος, αυτού του είδους).
- ⇒ **ἴσως:** επίρρ. τροπικό (= εξίσου· κατά τον ίδιο τρόπο· ίσως, πιθανόν). Προέρχεται από το επίθ. *ὁ ἴσος, ἡ ἴση, τὸ ἴσον*.
- ⇒ **οὐκ:** μόριο. αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **τις:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τί* (= κάποιος). Ο τύπος *τις* είναι άτονος λόγω έγκλισης τόνου. Εδώ μεταφράζεται *κανείς*, επειδή υπάρχει η άρνηση *οὐκ* στην πρόταση. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 114-115.
- ⇒ **ἐκβάλλοι:** ευκτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἐκβάλλω* (= αποβάλλω, ρίχνω έξω, χύνω). ♦ *οὐκ ἂν ἐκβάλλοι* = δε θα μπορούσε να αποβάλει.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐκβάλλω*, ΠΡΤ. *ἐξέβαλλον*, ΜΕΛΛ. *ἐκβαλῶ*, ΑΟΡ. *ἐξέβαλον*, ΠΡΚ. *ἐκβέβληκα*, ΥΠΡΣ. *ἐξεβεβλήκειν*.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐκβάλλομαι*, ΠΡΤ. *ἐξεβαλλόμην*, ΠΡΤ. *ἐκβαλοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἐξέβαλόμην*, ΠΡΚ. *ἐκβέβλημαι*, ΥΠΡΣ. *ἐξεβεβλήμην*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *βάλλω*: βολή, αποβολή, εκβολή, βλήμα, απόβλητα, υποβολιμαίος, διάβολος, βαλίστρα.
- ⇒ **γάρ:** σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί). ♦ *Καὶ γάρ* = γιατί πράγματι.
- ⇒ **φιλόφιλον:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ/ἡ φιλόφιλος, τὸ φιλόφιλον* (= που αγαπά τους φίλους του).

- ⇒ **εἶναι:** απαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. *εἶμι* (= εἶμαι).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *εἶμι*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἔγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἔγεγόνειν*.
- ⇒ **δεῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του απροσ. ρήμ. *δεῖ* (= εἶναι ανάγκη, πρέπει). Το απρόσ. ρήμ. *δεῖ* προέρχεται από το ρήμ. *δέω* (= ἔχω ανάγκη, απέχω). Όπως όλα τα απρόσωπα ρήμ., παίρνει συνήθως απαρέμφ. ως υποκειμένον του. Το *δεῖ* όμως, όπως και το *χρή* (βλ. πιο κάτω), σπάνια συνοδεύεται από δοτική προσωπική· συνήθως το πρόσωπο που ενεργεί δηλώνεται σε αιτιατική πτώση (ως υποκ. του απαρεμφ. που εἶναι υποκ. του *δεῖ*).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *δεῖ*, ΠΡΤ. *ἔδει*, ΜΕΛΛ. *δεήσει*, ΑΟΡ. *ἔδέησε*, ΠΡΚ. *δεδέηκε*.
 - ◆ **ΟΜΟΡΡΙΖΑ:** δέηση, ενδεής, ένδεια, (τα) δέοντα.
- ⇒ **τὸν ἄνδρα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ἀνὴρ, τοῦ ἀνδρὸς* (= ο ἄντρας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 112.
- ⇒ **ἀγαθόν:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ἀγαθός, ἡ ἀγαθή, τὸ ἀγαθόν* (= τίμος, ενάρετος, άξιος, ικανός, καλός, έντιμος).
- ⇒ **φιλόπατρι:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ/ἡ φιλόπατρις, τὸ φιλόπατρι* (= που αγαπά την πατρίδα του). Το ουδ. *τὸ φιλόπατρι* χρησιμοποιείται συνήθως αντί της αφηρημένης έννοιας *ἡ φιλοπατρία*. Προσοχή: αιτιατ. εν. αρσ. και θηλ.: *τὸν/τὴν φιλόπατριν*. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 114.
- ⇒ **συμμισεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *συμμισέω, συμμισῶ* (= μισῶ τον ίδιο άνθρωπο μαζί με κάποιον άλλο).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. + αιτ. (*συμμισῶ τινί τινα* = μισῶ τινα σύν τινι)
 - ◆ **ΟΜΟΡΡΙΖΑ** του *μισῶ*: μίσος, μισάνθρωπος, μισαλλοδοξία.
- ⇒ **τοῖς φίλοις:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ φίλος* (= ο φίλος). Το ουσ. προέρχεται από το επίθ. *ὁ φίλος, ἡ φίλη, τὸ φίλον* (= φιλικός).
- ⇒ **τοὺς ἐχθρούς:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ἐχθρὸς* (= ο εχθρός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 112. Το ουσ. προέρχεται από το επίθ. *ὁ ἐχθρός, ἡ ἐχθρά, τὸ ἐχθρόν* (= εχθρικός).
- ⇒ **συναγαπᾶν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *συναγαπάω, συναγαπῶ* (= αγαπῶ τον ίδιο άνθρωπο μαζί με κάποιον άλλο).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. + αιτ. (*συναγαπῶ τινί τινα* = αγαπῶ τινα σύν τινι)
- ⇒ **τοὺς φίλους:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ φίλος* (= ο φίλος). Βλ. και πιο πάνω, *τοῖς φίλοις*.
- ⇒ **ὅταν:** σύνδ. χρονικός (= όταν). Εισάγει χρονικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική (χρονικοῦποθετικές).
- ⇒ **τὸ ἦθος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ ἦθος, τοῦ ἥθους* (= έθιμο, συνήθεια, χαρακτηρισ). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 113.

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ηθικός, ηθογράφος, ηθοποιός.
- ⇒ **τῆς ιστορίας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ιστορία, τῆς ιστορίας* (= έρευνα: διήγηση των γνώσεων που έχουν αποκτηθεί με την έρευνα-ιστορία). Εδώ, η λέξη *τῆς ιστορίας* χρησιμοποιείται αντί της λέξης *τοῦ ιστορικοῦ*, δηλαδή έχουμε μετωνυμία. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 106.
- ⇒ **ἀναλαμβάνη:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀναλαμβάνω* (= παίρνω στα χέρια μου, επωμίζομαι). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀναλαμβάνω*, ΠΡΤ. *ἀνελάμβανον*, ΜΕΛΛ. *ἀναλήψομαι*, ΑΟΡ. *ἀνέλαβον* (β'), ΠΡΚ. *ἀνείληφα*, ΥΠΡΣ. *ἀνείληφειν*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀναλαμβάνομαι*, ΠΡΤ. *ἀνελαμβάνομην*, ΜΕΛΛ. *ἀναληφθήσομαι* (παθ.), ΑΟΡ. *ἀνελαβόμην*, ΠΡΚ. *ἀνείλημμαι*, ΥΠΡΣ. *ἀνείλημμην*.
- ⇒ **ἐπλανθῆσθαι:** απαρέμφ. αορ. β' μ.φ., του ρήμ. *ἐπλανθάνομαι* (= λησμονώ, ξεχνώ). ◆ ΣΥΝΤ.: + γεν.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐπλανθάνω*, ΠΡΤ. *ἐπελάνθανον*, ΜΕΛΛ. *ἐπιλήσω*, ΑΟΡ. *ἐπέλαθον*, ΠΡΚ. *ἐπιλέληθα*, ΥΠΡΣ. *ἐπελελήθειν*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐπλανθάνομαι*, ΠΡΤ. *ἐπελανθανόμην*, ΜΕΛΛ. *ἐπιλήσομαι*, ΑΟΡ. *ἐπελαθόμην*, ΠΡΚ. *ἐπιλέλησμαι*, ΥΠΡΣ. *ἐπελελήσμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *λανθάνω*: λήθη, λαθραίος, επιλήσμων, αλήθεια, λάθος, αλάθητος, λησμονία.
- ⇒ **χρή:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του απροσώπου ρήμ. *χρή* (= είναι ανάγκη, χρειάζεται, πρέπει). Το απρόσ. ρήμ. *χρή*, όπως όλα τα απρόσωπα ρήμ., παίρνει συνήθως απαρέμφ. ως υποκείμενό του. Το *χρή* όμως, όπως και το *δει* (βλ. πιο πάνω), σπάνια συνοδεύεται από δοτική προσωπική: συνήθως το πρόσωπο που ενεργεί δηλώνεται σε αιτιατική πτώση (ως υποκ. του απαρεμφ. που είναι υποκ. του *χρή*).
- ⇒ **πάντων:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *πάς, πάσα, πάν* (= όλος, καθένας). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 26.
- ⇒ **(τῶν) τοιούτων:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τοιούτος, τοιαύτη, τοιούτο(ν)* (= τέτοιου είδους, τέτοιος, παρόμοιος).
- ⇒ **πολλάκις:** επίρρ. χρονικό (= πολλές φορές).
- ⇒ **εὐλογεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *εὐλογέω, εὐλογῶ* (= επαινώ, λέω καλά λόγια για κάποιον). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ευλογία, ευλογητός, ευλόγηση, ευλογημένος.
- ⇒ **κοσμείν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *κοσμέω, κοσμῶ* (= στολίζω, τιμῶ, διοικῶ). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κόσμημα, κόσμος, κοσμικός, κόσμος, διακόσμηση, διακοσμητής.

- ⇒ **τοῖς ἐπαίνοις:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ ἔπαινος, τοῦ ἐπαίνου* (= επιδοκιμασία, εγκώμιο, ἔπαινος).
- ⇒ **μεγίστοις:** επίθ. υπερθετικού βαθμού, β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ μέγιστος, ἡ μεγίστη, τὸ μέγιστον* (= ο πιο μεγάλος). Θετικός: *ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα*. Συγκριτικός: *ὁ/ἡ, μείζων, τὸ μείζον*.
- ⇒ **τοὺς ἐχθρούς:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **αἱ πράξεις:** ουσ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., *ἡ πράξις, τῆς πράξεως* (= η πράξη, η ενέργεια). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 113.
- ⇒ **ἀπαιτῶσι:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ἀπαιτέω, ἀπαιτῶ* (= ζητώ, απαιτώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ⇒ **τοῦτο:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **ἐλέγχειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἐλέγχω* (= εξετάζω· ασκῶ κριτική επιπλήττω, κατηγορῶ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ἐλέγχω*, ΠΡΤ. *ἤλεγχον*, ΜΕΛΛ. *ἐλέγξω*, ΑΟΡ. *ἤλεγξα*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἔλεγχος, ελεγκτής, ανεξέλεγκτος, ελεγκτικός.
- ⇒ **ψέγειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ψέγω* (= κατηγορῶ, κατακρίνω).
 - ♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ψέγω*, ΠΡΤ. *ἔψεγον*, ΜΕΛΛ. *ψέξω*, ΑΟΡ. *ἔψεξα*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ψόγος, άψογος, ψεγάδι, αψεγάδιαστος.
- ⇒ **ἐπονειδίστως:** επίρρ. τροπικό (= με τρόπο ντροπιαστικό, κατά τρόπο αισχροό).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ὄνειδος, ονειδίζω, επονειδιστος.
- ⇒ **τοὺς ἀναγκαιοτάτους:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ἀναγκαιοτάτος, ἡ ἀναγκαιοτάτη, τὸ ἀναγκαιοτάτον* (= ο πιο αναγκαιός· ο πιο στενός συγγενής εξ αίματος). Θετικός: *ὁ ἀναγκαιός, ἡ ἀναγκαία, τὸ ἀναγκαίον*. Συγκριτικός: *ὁ ἀναγκαιότερος, ἡ ἀναγκαιοτέρα, τὸ ἀναγκαιοτερον*.
- ⇒ **αἱ ἁμαρτίαι:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., *ἡ ἁμαρτία, τῆς ἁμαρτίας* (= αποτυχία, παρὰπτωμα, σφάλμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 112.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἁμάρτημα, ἁμαρτωλός.
- ⇒ **τῶν ἐπιτηδευμάτων:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ἐπιτήδευμα, τοῦ ἐπιτηδεύματος* (= η πράξη, η ασχολία, η εργασία, το επάγγελμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 113.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: επιτήδειος, επιτηδειότητα, επιτηδευματίας.
- ⇒ **τοῦθ' (= τοῦτο):** βλ. πιο πάνω. Η κατάληξη -ο ἔπαθε ἐκθλιψη, επειδή ακολουθεῖ λέξη που αρχίζει από φωνήεν. Στη συνέχεια το -τ τράπηκε σε -θ, επειδή το υ παίρνει δασεία.

- ⇒ **ὑποδεικνύωσιν:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ὑποδείκνυμι* και *ὑποδεικνύω* (= δείχνω εμμέσως, υποδηλώνω, φανερώνω τη θέλησή μου, δείχνω σε κάποιον να κάνει κάτι, υποδεικνύω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ⇒ **ὥστερ:** επίρρ. αναφορικό που δηλώνει τρόπο (= όπως ακριβώς).
- ⇒ **γάρ:** σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί, διότι). Ο γάρ είναι παρατακτικός σύνδ., δηλαδή δεν εισάγει ποτέ δευτερεύουσα πρόταση. Δεν μπαίνει ποτέ ως πρώτη λέξη σε μια πρόταση.
- ⇒ **ζῶου:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ ζῶον, τοῦ ζῶου* (= ζώο, ζωντανός οργανισμός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 112.
- ⇒ **τῶν ὄψεων:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. πληθ., *ἡ ὄψις, τῆς ὄψεως* (= εξωτερική μορφή, πρόσωπο, ὄραση). ♦ Στον πληθ.: *αἱ ὄψεις* = τὰ μάτια.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: περίοπτος, ὑπόπτος, ἀνυπόπτος, κάτοπτρο, πρόσοψη, κάτοψη.
- ⇒ **ἀφαιρεθεῖσῶν:** μτχ. παθητ. αορ. α', θηλ. γένους, γεν. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ἀφαιρέομαι, ἀφαιροῦμαι* (= αφαιρούμαι, απομακρύνομαι).
♦ ΣΥΝΤ.: + γεν. ♦ Το ενεργ.: *ἀφαιρέω, ἀφαιρῶ τί τινι* (ή *τινος*) = αφαιρώ, απομακρύνω κάτι από κάποιον ή κάτι.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἀφαίρεση, ἀφαιρετέος, ἀφαιρετικός, ἀφηρεμένος.
- ⇒ **ἀχρειοῦται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ἀχρειόομαι, ἀχρειοῦμαι* (= ἀχρηστεύομαι, γίνομαι ἀχρηστος, ἀνίκανος).
- ⇒ **τὸ ὅλον:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ὅλος, ἡ ὅλη, τὸ ὅλον* (= ὅλος, ολόκληρος, συνολικός).
- ⇒ **οὕτως:** επίρρ. τροπικό (= έτσι).
- ⇒ **ἐξ** (ή **ἐκ**): πρόθ. κύρια (= από, μέσα από). Συντάσσεται με γενική και η βασική της σημασία είναι «έξω από» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *έν*). Κυριολεκτικά δηλώνει (κίνηση από) τόπο και μεταφορικά δηλώνει προέλευση κ.ά.
- ⇒ **ἱστορίας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ἱστορία*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἀναιρεθείσης:** μτχ. παθητ. αορ. α', θηλ. γένους, γεν. εν., του συνηρ. ρήμ. *ἀναιρέομαι, ἀναιροῦμαι* (= αποσύρομαι, διαγράφομαι, λείπω). Το ενεργ. *ἀναιρέω, ἀναιρῶ τινός τι* = αφαιρώ από κάποιον κάτι.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *αἰρέω, αἰρῶ*: αἵρεση, ἀναίρεση, ἀναιρετικός.
- ⇒ **τῆς ἀληθείας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ἀλήθεια, τῆς ἀληθείας* (= η ἀλήθεια).
- ⇒ **τὸ καταλείπομενον:** μτχ. ενεστ. μ.φ., ουδ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *καταλείπομαι* (= μένω πίσω, ἀπομένω). ♦ Το ενεργ. *καταλείπω* = ἀφήνω πίσω.

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *καταλείπω*, ΠΡΤ. *κατέλειπον*, ΜΕΛΛ. *καταλείψω*, ΑΟΡ. *κατέλιπον*, ΠΡΚ. *καταλέλοιπα*, ΥΠΡΣ. *κατελελοίπειν*.
- Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *καταλείπομαι*, ΠΡΤ. *κατελειπόμην*, ΜΕΛΛ. *καταλείψομαι*, ΑΟΡ. *κατελιπόμην*, ΠΡΚ. *καταλέλειμμαι*, ΥΠΡΣ. *κατελελείμμην*.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κατάλοιπο.
- ⇒ **αὐτῆς:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, θηλ. γένους, γεν. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ *αὐτῆς* = *τῆς ἱστορίας* (επαναληπτική).
- ⇒ **ἀνωφελές:** επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὀ/ή ἀνωφελής, τὸ ἀνωφελές* (= ἀχρηστος, ἀνώφελος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 114.
- ⇒ **γίνεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *γίνομαι* και *γίγνομαι* (= γίνομαι, είμαι).
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *γί(γ)νομαι*, ΠΡΤ. *έγι(γ)νόμην*, ΜΕΛΛ. *γενήσομαι*, ΑΟΡ. *έγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα, γεγένημαι*, ΥΠΡΣ. *έγεγόνειν, έγεγενήμην*.
- ⇒ **διήγημα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ διήγημα, τοῦ διηγήματος* (= αφήγημα, εξιστόρηση, διήγηση).

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση		β' κλίση		γ' κλίση			
ονομ.	ή	άμαρτία	ό	έχθρός	τὸ	ζῶον	ὁ	άνηρ
γεν.	τῆς	άμαρτίας	τοῦ	έχθροῦ	τοῦ	ζῶου	τοῦ	άνδρὸς
δοτ.	τῇ	άμαρτίᾳ	τῷ	έχθρῷ	τῷ	ζῶῳ	τῷ	άνδρῳ
αιτ.	τὴν	άμαρτίαν	τόν	έχθρόν	τὸ	ζῶον	τόν	άνδρα
κλητ.	(ᾧ)	άμαρτία	(ᾧ)	έχθρῆ	(ᾧ)	ζῶον	(ᾧ)	άνερ

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση		β' κλίση		γ' κλίση			
ονομ.	αί	άμαρτῖαι	οί	έχθροί	τὰ	ζῶα	οί	άνδρες
γεν.	τῶν	άμαρτιῶν	τῶν	έχθρῶν	τῶν	ζῶων	τῶν	άνδρῶν
δοτ.	ταῖς	άμαρτίαις	τοῖς	έχθροῖς	τοῖς	ζῶοις	τοῖς	άνδράσι(ν)
αιτ.	τάς	άμαρτίας	τούς	έχθρούς	τὰ	ζῶα	τούς	άνδρας
κλητ.	(ᾧ)	άμαρτῖαι	(ᾧ)	έχθροί	(ᾧ)	ζῶα	(ᾧ)	άνδρες

γ' κλίση		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	τὸ ἦθος	ἡ πράξις	τὸ ἐπιτήδευμα	
γεν.	τοῦ ἦθους	τῆς πράξεως	τοῦ ἐπιτηδεύματος	
δοτ.	τῷ ἦθει	τῇ πράξει	τῷ ἐπιτηδεύματι	
αιτ.	τὸ ἦθος	τὴν πράξιν	τὸ ἐπιτήδευμα	
κλητ.	(ᾧ) ἦθος	(ᾧ) πράξι	(ᾧ) ἐπιτήδευμα	

γ' κλίση		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	τὰ ἦθη	αἱ πράξεις	τὰ ἐπιτηδεύματα	
γεν.	τῶν ἠθῶν	τῶν πράξεων	τῶν ἐπιτηδεύματων	
δοτ.	τοῖς ἠθεσι(ν)	ταῖς πράξεσι(ν)	τοῖς ἐπιτηδεύμασι(ν)	
αιτ.	τὰ ἦθη	τὰς πράξεις	τὰ ἐπιτηδεύματα	
κλητ.	(ᾧ) ἦθη	(ᾧ) πράξεις	(ᾧ) ἐπιτηδεύματα	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	λοιπός	ἡ	λοιπή	τὸ	λοιπὸν
γεν.	τοῦ	λοιποῦ	τῆς	λοιπῆς	τοῦ	λοιποῦ
δοτ.	τῷ	λοιπῷ	τῇ	λοιπῇ	τῷ	λοιπῷ
αιτ.	τὸν	λοιπὸν	τὴν	λοιπὴν	τὸ	λοιπὸν
κλητ.	(ᾧ)	λοιπῆ	(ᾧ)	λοιπῇ	(ᾧ)	λοιπὸν

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	λοιποὶ	αἱ	λοιπαὶ	τὰ	λοιπὰ
γεν.	τῶν	λοιπῶν	τῶν	λοιπῶν	τῶν	λοιπῶν
δοτ.	τοῖς	λοιποῖς	ταῖς	λοιπαῖς	τοῖς	λοιποῖς
αιτ.	τούς	λοιπούς	τάς	λοιπάς	τὰ	λοιπὰ
κλητ.	(ᾧ)	λοιποὶ	(ᾧ)	λοιπαὶ	(ᾧ)	λοιπὰ

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	φιλόπατρις	ἡ	φιλόπατρις	τὸ	φιλόπατρι
γεν.	τοῦ	φιλοπάτριδος	τῆς	φιλοπάτριδος	τοῦ	φιλοπάτριδος
δοτ.	τῷ	φιλοπάτριδι	τῇ	φιλοπάτριδι	τῷ	φιλοπάτριδι
αιτ.	τόν	φιλόπατριν	τήν	φιλόπατριν	τὸ	φιλόπατρι
κλητ.	(ὦ)	φιλόπατρι	(ὦ)	φιλόπατρι	(ὦ)	φιλόπατρι

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	φιλοπάτριδες	αἱ	φιλοπάτριδες	τὰ	φιλοπάτριδα
γεν.	τῶν	φιλοπατρίδων	τῶν	φιλοπατρίδων	τῶν	φιλοπατρίδων
δοτ.	τοῖς	φιλοπάτρισι(ν)	ταῖς	φιλοπάτρισι(ν)	τοῖς	φιλοπάτρισι(ν)
αιτ.	τούς	φιλοπάτριδας	τάς	φιλοπάτριδας	τὰ	φιλοπάτριδα
κλητ.	(ὦ)	φιλοπάτριδες	(ὦ)	φιλοπάτριδες	(ὦ)	φιλοπάτριδα

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	άνωφελής	ἡ	άνωφελής	τὸ	άνωφελές
γεν.	τοῦ	άνωφελοῦς	τῆς	άνωφελοῦς	τοῦ	άνωφελοῦς
δοτ.	τῷ	άνωφελεῖ	τῇ	άνωφελεῖ	τῷ	άνωφελεῖ
αιτ.	τόν	άνωφελῆ	τήν	άνωφελῆ	τὸ	άνωφελές
κλητ.	(ὦ)	άνωφελές	(ὦ)	άνωφελές	(ὦ)	άνωφελές

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	άνωφελεῖς	αἱ	άνωφελεῖς	τὰ	άνωφελῆ
γεν.	τῶν	άνωφελῶν	τῶν	άνωφελῶν	τῶν	άνωφελῶν
δοτ.	τοῖς	άνωφελέσι(ν)	ταῖς	άνωφελέσι(ν)	τοῖς	άνωφελέσι(ν)
αιτ.	τούς	άνωφελεῖς	τάς	άνωφελεῖς	τὰ	άνωφελῆ
κλητ.	(ὦ)	άνωφελεῖς	(ὦ)	άνωφελεῖς	(ὦ)	άνωφελῆ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τίς	τίς	τί
γεν.	τινός ή του	τινός ή του	τινός ή του
δοτ.	τινί ή τῷ	τινί ή τῷ	τινί ή τῷ
αιτ.	τινά	τινά	τί
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τινές	τινές	τινά ή άττα
γεν.	τινών	τινών	τινών
δοτ.	τισι(ν)	τισι(ν)	τισι(ν)
αιτ.	τινάς	τινάς	τινά ή άττα
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	εἶναι	ἀναλαμβάνη	ἐπιλανθάνεσθαι	ἐλέγχειν
παρτ.	—	—	—	—
μέλλ.	ἔσσεσθαι	—	ἐπιλήσεσθαι	ἐλέγξειν
αόρ.	γενέσθαι (β')	ἀναλάβη (β')	ἐπιλαθέσθαι (β')	ἐλέγξει
παρακ.	γεγονένα	ἀνειληφώς ἦ	ἐπιλελήσθαι	—
υπερσ.	—	—	—	—

ενεστ.	ψέγειν	καταλειπόμενον	γί(γ)νεται
παρτ.	—	—	ἐγί(γ)νετο
μέλλ.	ψέξειν	καταλειψόμενον	γενήσεται
αόρ.	ψέξει	καταλιπόμενον (β')	ἐγένετο (β')
παρακ.	—	καταλειμμένον	γεγένηται, γέγονε(ν)
υπερσ.	—	—	ἐγεγένητο, ἐγεγόνει

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἐκβάλλει	δεῖ	ἀναλαμβάνει
υποτ.	ἐκβάλλη	δέη	ἀναλαμβάνη
ευκτ.	ἐκβάλλοι	δέοι	ἀναλαμβάνοι
προστ.	ἐκβαλλέτω	—	ἀναλαμбанέτω
απαρ.	ἐκβάλλειν	δεῖν	ἀναλαμβάνειν
μτχ.	ἐκβάλλων/ -ουσα/ -ον	δέον	ἀναλαμβάνων/ -ουσα/ -ον

οριστ.	χρή	γί(γ)νεται
υποτ.	(χρηῖ)	γί(γ)νηται
ευκτ.	χρεῖη	γί(γ)νοίτο
προστ.	χρεών ἔστω	γί(γ)νέσθω
απαρ.	χρηῖναι	γί(γ)νεσθαι
μτχ.	χρεών	γί(γ)νόμενος/ -η/ -ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► *Ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπέκειαν ἴσως οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι*: κύρια πρόταση.

(οὐκ) ἂν ἐκβάλλοι: ρήμ. • *τις*: υποκ. του ἂν ἐκβάλλοι • *ἐν τῷ βίῳ*: εμπρόθ. προσδ. κατάστασης στο ἂν ἐκβάλλοι • *λοιπῷ*: επιθ. προσδ. στο βίῳ • *τὴν ἐπέκειαν*: αντικ. του ἂν ἐκβάλλοι • *τοιαύτην*: επιθ. προσδ. στο τὴν ἐπέκειαν • *ἴσως*: επιρρ. προσδ. που δηλώνει πιθανότητα στο ἂν ἐκβάλλοι.

► *καὶ γὰρ φιλόφιλον εἶναι δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατρην καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους*: κύρια πρόταση. *δεῖ*: ρήμ. (απρόσ.) • *εἶναι* / *συμμισεῖν* / *συναγαπᾶν*: τελικά απαρέμφ., υποκ. του *δεῖ* • *τὸν ἄνδρα*: υποκ. των *εἶναι* / *συμμισεῖν* / *συναγαπᾶν* (ετεροπροσωπία) • *ἀγαθόν*: επιθ. προσδ. στο *τὸν ἄνδρα* • *φιλόφιλον* / *φιλόπατρην*: κατηγορ. στο υποκ. του *εἶναι* • *τοῖς φίλοις*: αντικ. (έμμεσο) των *συμμισεῖν* / *συναγαπᾶν* • *τοὺς ἐχθροὺς*: αντικ. (άμεσο) του *συμμισεῖν* • *τοὺς φίλους*: αντικ. του *συναγαπᾶν*.

► *ὅταν δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ τις*: δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονικοῦποθετική³ πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *καὶ γὰρ [...] τοὺς φίλους* με την οποία σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ἀναλαμβάνῃ: ρήμ. • *τις*: υποκ. του *ἀναλαμβάνῃ* • *τὸ ἦθος*: αντικ. του *ἀναλαμβάνῃ* • *τῆς ἱστορίας*: γεν. κτητική στο *τὸ ἦθος*.

► *ἐπλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθροὺς, [...] πολλάκις δ' ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως τοὺς ἀναγκαιοτάτους*: κύρια πρόταση.

χρῆ: ρήμ. (απρόσ.) • *ἐπλαθέσθαι* / *εὐλογεῖν* / *κοσμεῖν* / *ἐλέγχειν* / *ψέγειν*: τελικά απαρέμφ., υποκ. του *χρῆ* • *ενν. τοῦτον*: υποκ. των *ἐπλαθέσθαι* / *εὐλογεῖν* / *κοσμεῖν* / *ἐλέγχειν* / *ψέγειν* • *τῶν τοιούτων*: αντικ. του *ἐπλαθέσθαι* • *πάντων*: κατηγορ. προσδ. στο *τῶν τοιούτων* • *πολλάκις*: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *εὐλογεῖν* • *τοὺς ἐχθροὺς*: αντικ. στο *κοσμεῖν* • *τοῖς ἐπαίνοις*: δοτ. του μέσου στο *κοσμεῖν* • *μεγίστοις*: επιθ. προσδ. στο *τοῖς ἐπαίνοις* • *πολλάκις*: επιρρ. προσδ. χρόνου στα *ἐλέγχειν* / *ψέγειν* • *ἐπονειδίστως*: επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ψέγειν* • *τοὺς ἀναγκαιοτάτους*: αντικ. στο *ψέγειν*.

► *ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο*: δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονικοῦποθετική

3. **Χρονικοῦποθετικές** λέγονται οι χρονικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική ή ευκτική. Εκτός από χρόνο εκφράζουν και προϋπόθεση.

πρόταση· εξαρτάται από τα απαρέμφ. *εὐλογεῖν* / *κοσμεῖν* με τα οποία σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ἀπαιτώσι: ρήμ. • **αἱ πράξεις:** υποκ. του *ἀπαιτώσι* • **τούτο:** αντικ. του *ἀπαιτώσι*.

► **ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτία τοῦθ' ὑποδεικνύωσιν:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονικοῦ υποθετική πρόταση· εξαρτάται από τα απαρέμφ. *ἐλέγχειν* / *ψέγειν* με τα οποία σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ὑποδεικνύωσιν: ρήμ. • **αἱ ἁμαρτίαι:** υποκ. του *ὑποδεικνύωσιν* • **τῶν ἐπιτηδευμάτων:** γεν. υποκειμενική στο *αἱ ἁμαρτίαι* • **τοῦθ':** αντικ. του *ὑποδεικνύωσιν*.

► **ὥσπερ γὰρ ζῶον τῶν ὄψεων ἀφαιρεθειῶν ἀχρειοῦται τὸ ὄλον:** δευτερεύουσα (επιρρ.) αναφορική παραβολική πρόταση (που δηλώνει τρόπο)· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *οὕτως [...] γίνεται διήγημα*.

ἀχρειοῦται: ρήμ. • **τὸ ὄλον:** υποκ. του *ἀχρειοῦται* • **ζῶου:** γεν. διαιρετική στο *τὸ ὄλον* • **ἀφαιρεθειῶν:** υποθετική μτχ., γεν. απόλυτη • **τῶν ὄψεων:** υποκ. της μτχ. *ἀφαιρεθειῶν*.

► **οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελές γίνεται διήγημα:** κύρια πρόταση.

γίνεται: ρήμ. • **τὸ καταλειπόμενον:** έναρθρη επιθ. μτχ., υποκ. του *γίνεται* • **αὐτῆς:** γεν. διαιρετική στη μτχ. *τὸ καταλειπόμενον* • **διήγημα:** κατηγορ. στο υποκ. του *γίνεται* • **ἀνωφελές:** επιθ. προσδ. στο *διήγημα* • **οὕτως:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο *γίνεται* • **ἀναιρεθείσης:** υποθετική μτχ., γεν. απόλυτη • **τῆς ἀληθείας:** υποκ. της μτχ. *ἀναιρεθείσης* • **ἐξ ἱστορίας:** εμπρόθ. προσδ. απομάκρυνσης (μεταφορικά) στη μτχ. *ἀναιρεθείσης*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν:** Ο Πολύβιος αναφέρεται εδώ στην εὐνοία με την οποία αντιμετωπίζουμε τα αγαπημένα μας πρόσωπα. Στην ιδιωτική μας ζωή πρέπει να συγχωρούμε τα σφάλματα των προσώπων που αγαπάμε και σεβόμαστε. Ο ιστορικός όμως, κατά τον Πολύβιο, πρέπει να είναι αντικειμενικός και αμερόληπτος και να μη συγκαλύπτει τα σφάλματα ούτε της πατρίδας του ούτε των φίλων του.

► **καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους:** Σύμφωνα με την αρχαία ελληνική ηθική, θεωρεῖται ἐντίμος και ηθικός ἄντρας

αυτός που σέβεται, αγαπά και συμπαραστέκεται στους φίλους του. Από την άλλη μεριά, πρέπει να θεωρεί ότι οι εχθροί των φίλων του είναι και δικοί του εχθροί. Ο Πολύβιος λοιπόν τονίζει πως η αρχή αυτή, που θεωρείται κριτήριο με βάση το οποίο αξιολογείται η ηθική ποιότητα ενός ατόμου, δεν πρέπει να ισχύει στον χώρο της ιστορίας. Ο ιστορικός πρέπει να ερευνά και να κρίνει αμερόληπτα, χωρίς να επηρεάζεται από συμπάθειες και αντιπάθειες.

➔ **Ὡσπερ γὰρ ζῶον τῶν ὄψεων ἀφαιρεθειῶν [...] ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα:** Ο Πολύβιος είχε ως πρότυπό του τον Θουκυδίδη και θεωρούσε ότι ο ιστορικός πρέπει να είναι αντικειμενικός, να κάνει ο ίδιος αυτοψίες σε χώρους που συνέβησαν σημαντικά ιστορικά γεγονότα, διερευνώντας τα αίτιά τους αλλά και τον ακριβή τρόπο με τον οποίο συνέβησαν. Στόχος του ιστορικού, κατά τον Πολύβιο, είναι η αναζήτηση της αλήθειας, την οποία χαρακτηρίζει «το μάτι της ιστορίας». Συνεπώς, ιστορία που δε στηρίζεται στην αλήθεια θα μοιάζει με ζωντανό οργανισμό που έχει χάσει τα μάτια του.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιες είναι οι υποχρεώσεις ενός φίλου προς τους συντρόφους του, σύμφωνα με τον Πολύβιο;

Σύμφωνα με τον Πολύβιο, ένας ενάρετος άντρας έχει την ηθική υποχρέωση να σέβεται τους φίλους του και να τους συμπαρίσταται με κάθε τρόπο, όποτε έχουν ανάγκη. Παράλληλα, πρέπει τους φίλους των φίλων του να τους θεωρεί και δικούς του φίλους και συνεπώς να είναι έτοιμος να τους προσφέρει κάθε ηθική ή υλική βοήθεια. Ακόμα, προσήλωση σε μια ειλικρινή φιλία σημαίνει ότι οι εχθροί των φίλων θεωρούνται κοινοί εχθροί και επομένως καθένας έχει την ηθική υποχρέωση να βοηθά τους φίλους εναντίον των αντιπάλων τους, όταν παρίσταται ανάγκη. Σε αυτή την ηθική αρχή πρέπει καθένας να είναι συνεπής τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο βίο του.

2. Πώς πρέπει να αντιμετωπίζει ο ιστορικός τα πρόσωπα για τα οποία κάνει λόγο στο έργο του;

Κατά τον Πολύβιο, ο ιστορικός πρέπει να αντιμετωπίζει τα πρόσωπα για τα οποία κάνει λόγο στο έργο του διαφορετικά από ό,τι επιτάσσει η κοινω-

νική ηθική (βλ. απάντηση στην ερώτηση 1 και ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, πιο πάνω). Πρέπει να κρίνει τα πρόσωπα αυτά αμερόληπτα, με κριτήριο τις πράξεις τους και όχι με κριτήριο το αν πρόκειται φιλικά ή εχθρικά σε αυτά. Αντίθετα, πρέπει να αξιολογεί τα γεγονότα, τις ενέργειες και τις επιλογές των προσώπων και, αφού μελετήσει όλες τις διαθέσιμες σε αυτόν πηγές, να εξάγει αντικειμενικά συμπεράσματα για το ποιος ενήργησε σωστά και αποτελεσματικά σε ορισμένη στιγμή και ποιος όχι. Έτσι, δε θα πρέπει να διστάζει ακόμα και να επαινεί πρόσωπα που στην ιδιωτική ή δημόσια ζωή του είναι αντίπαλοί του, αν κρίνει ότι αυτά ενήργησαν σωστά. Για παράδειγμα, ένας Έλληνας ιστορικός θα πρέπει να επαινέσει έναν Ρωμαίο στρατηγό, εφόσον αυτός ακολούθησε σωστή στρατηγική, ακόμα και αν το αποτέλεσμα της στρατηγικής του ήταν να ζημωθούν οι Έλληνες.

Από την άλλη πλευρά, είναι ανεπίτρεπτο να αντιμετωπίζει με επιεική διάθεση τα σφάλματα και τις απρέπειες των φιλικών του προσώπων. Αντίθετα, οφείλει να αναδεικνύει και να αποδοκιμάζει τα αποτήματά τους, ακόμα και αν αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ντροπιαστούν τα πρόσωπα αυτά.

3. Ποιες συνέπειες έχει για την ποιότητα του ιστορικού έργου η μη τήρηση των προϋποθέσεων που εκθέτει ο Πολύβιος;

Ο Πολύβιος θέτει ως προϋποθέσεις για την ποιότητα του ιστορικού έργου τη συνεχή αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας, την αντικειμενικότητα και την αμεροληψία του ιστορικού απέναντι σε πρόσωπα και γεγονότα (βλ. απάντηση στην ερώτηση 2). Η μη τήρηση των προϋποθέσεων αυτών θα έχει ως αποτέλεσμα να γίνει η ιστορική αφήγησή του ανώφελη διήγηση, γιατί ούτε την ιστορική αλήθεια θα ανιχνεύει ούτε διδακτικό χαρακτήρα θα έχει, αλλά θα παραπλανά τον αναγνώστη.

4. Είναι τα σύγχρονα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ο γραπτός και ηλεκτρονικός τύπος) πηγή αξιόπιστων ιστορικών στοιχείων, που θα αξιοποιήσει ο ιστορικός της εποχής μας; Πιστεύετε ότι πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτει ο Πολύβιος; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα από την εμπειρία σας.

Στη σημερινή εποχή, είναι πολυπληθείς οι πηγές από τις οποίες ο ιστορικός της εποχής μας θα ανασυνθέσει την ιστορία του παρόντος. Οι πληροφορίες που διαχέονται μέσω των Μ.Μ.Ε. αποτελούν υλικό που πρέπει να αξιοποιηθεί από τον ιστορικό. Ωστόσο, συχνά οι πληροφορίες αυτές είναι αντιφατικές, καθώς κάθε εφημερίδα, τηλεοπτικός ή ραδιοφωνικός σταθμός κτλ. παρουσιάζει τα γεγονότα μέσα από τη δική του υποκειμενική οπτική και

συχνά αλλοιωμένες με τρόπο που να υπηρετούν πολιτικές, οικονομικές, ιδεολογικές ή άλλες επιδιώξεις. Ο ιστορικός θα πρέπει να διασταυρώνει τις αντιφατικές πληροφορίες και να τις εξετάζει με κριτικό πνεύμα. Η αναζήτηση λοιπόν της αλήθειας δεν είναι ευκολότερη για τον ιστορικό σήμερα σε σχέση με το παρελθόν. Οι συμβουλές του Πολύβιου προς τους ιστορικούς είναι πάντα επίκαιρες.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια πρέπει να είναι η μεθοδολογία με την οποία πρέπει να εργάζεται ο ιστορικός σύμφωνα με τον Πολύβιο; Ποια, κατά τη γνώμη σας, είναι η σπουδαιότητα ενός ιστορικού έργου που γράφτηκε με τις μεθοδολογικές αρχές που προβάλλει ο Πολύβιος;

Ο Πολύβιος είχε ως πρότυπό του τον Θουκυδίδη. Θεωρούσε ότι ο σκοπός ενός ιστορικού έργου δεν πρέπει να είναι κυρίως να τέρψει τους αναγνώστες ή τους ακροατές του, αλλά να τους ωφελήσει. Οι άνθρωποι θα διδαχτούν να μην επαναλαμβάνουν τα λάθη του παρελθόντος και να οδηγούνται σε επιτυχημένες αποφάσεις και ενέργειες, εάν γνωρίζουν επακριβώς τα αίτια που οδήγησαν σε μια καταστροφή ή σε μια επιτυχία. Επομένως, κατά τον Πολύβιο, ο ιστορικός πρέπει να μελετά προσεκτικά τις πηγές, να κάνει αυτοψίες στα μέρη που συνέβησαν σημαντικά γεγονότα, να διασταυρώνει τις πληροφορίες του και να τις ελέγχει βασανιστικά. Με την κριτική του ικανότητα να αξιολογεί τις ενέργειες των προσώπων, ανεπηρέαστος από συμπάθειες ή αντιπάθειες, εκτιμώντας αντικειμενικά και αμερόληπτα ποιες από αυτές ήταν σωστές και ποιες λανθασμένες. Στόχος του πρέπει να είναι να διακρίνει τα αίτια των γεγονότων και τα αποτελέσματά τους.

Το ιστοριογραφικό έργο του Πολύβιου έχει για τους σύγχρονους ιστορικούς πολύ μεγάλη σπουδαιότητα, καθώς αποτελεί μια αξιόπιστη πηγή πληροφοριών. Βέβαια, οι σύγχρονοι ιστορικοί ελέγχουν, διασταυρώνουν και αξιολογούν όλες τις πληροφορίες και τις διαπιστώσεις του Πολύβιου, συγκρίνοντας το έργο του με τις άλλες ιστορικές πηγές που έχουν για τη συγκεκριμένη εποχή. Επιπλέον, οι σύγχρονοι ιστορικοί έχουν τη δυνατότητα να συνεκτιμήσουν και τις μακροπρόθεσμες συνέπειες των ιστορικών γεγονότων της εποχής εκείνης, κάτι που δεν μπορούσε να κάνει ο Πολύβιος, αφού έγραφε για γεγονότα σύγχρονά του ή πολύ κοντινά, από χρονική άποψη, σε αυτόν.

2. Ο Πολύβιος είχε πει ότι η αλήθεια είναι «το μάτι της ιστορίας». Σχολιάστε το απόφθεγμα αυτό, συγκρίνοντάς το με το παρακάτω απόσπασμα: «Ὡσπερ γὰρ ζῶου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν [...] ἀνωφελές γίνεται διήγημα».

Για την απάντηση βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 118.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα **κοσμέω, κοσμῶ**

(= 1. διευθετώ, τακτοποιώ· κυβερνώ. 2. στολίζω)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- 📖 **κοσμητής, ὁ** (ουσ.) = αυτός που τακτοποιεί, που ρυθμίζει· ο διευθυντής· στην αρχαία Αθήνα ο υπεύθυνος για την πειθαρχία των νέων στα γυμναστήρια· αυτός που κοσμεί, που στολίζει.
- 📖 **ὁ κοσμητός, ἡ κοσμητή, τὸ κοσμητὸν** (επίθ.) = που έχει τοποθετηθεί με τάξη, με επιμέλεια· περιποιημένος· στολισμένος.
- 📖 **κατακοσμέω, κατακοσμῶ** (ρήμ.) = βάζω σε τάξη, τακτοποιώ, διευθετώ.
- 📖 **ἐπικοσμέω, ἐπικοσμῶ** (ρήμ.) = προσθέτω στολίδια σε κάτι, στολίζω ακόμη πιο πολύ.
- 📖 **ἀποκοσμέω, ἀποκοσμῶ** (ρήμ.) = καθαρίζω και αποκαθιστώ την τάξη αφαιρώντας τα περιττά· αφαιρώ τον στολισμό, ξεστολίζω.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **κόσμησις, ἡ** (ουσ.) = η τακτοποίηση, ο στολισμός· η διακόσμηση.
- 📖 **κόσμημα, τὸ** (ουσ.) = το στολίδι.
- 📖 **κοσμητικός, -ή, -ὸν** (επίθ.) = που είναι κατάλληλος για την τακτοποίηση που χρησιμεύει για στόλισμα.

- **ὁ κόσμιος, ἡ κοσμία και ἡ κόσμιος, τὸ κόσμιον** (επίθ.) = που είναι καλά οργανωμένος· σεμνός, ευπρέπης, φρόνιμος, ευγενικός.
- **κοσμιότης, ἡ** (ουσ.) = ευπρέπεια, σεμνότητα, ευγένεια· η τάξη.
- **κοσμικός, -ή, -ὸν** (επίθ.) = που ανήκει στον κόσμο, στο σύμπαν· γήινος· που σχετίζεται με κοινωνικές εκδηλώσεις· που δεν ανήκει στη θρησκεία ή στην εκκλησία (π.χ. *κοσμικό κράτος*).
- **κοσμήτωρ, ὁ** (ουσ.) = αυτός που οδηγεί τον στρατό στον πόλεμο, ο αρχηγός στρατού. Στη ν.ε. *ο κοσμήτορας* = ο επικεφαλής μιας πανεπιστημιακής σχολής που εκλέγεται για ορισμένο χρόνο.
- **διακοσμέω, διακοσμῶ** (ρήμ.) = τακτοποιώ, ρυθμίζω, νομοθετώ· στολίζω.
- **κοσμογονία, ἡ** (ουσ.) = η δημιουργία, η γένεση του κόσμου. Στη ν.ε.: *κοσμογονία* = η δημιουργία του κόσμου, του σύμπαντος· το σύνολο των μύθων και παραδόσεων που ερμηνεύουν την προέλευση του κόσμου· (μεταφορικά) ριζικές αλλαγές που ανατρέπουν μια παγιωμένη κατάσταση.
- **κοσμογραφία, ἡ** (ουσ.) = η περιγραφή του κόσμου. Στη ν.ε.: *κοσμογραφία* = στοιχειώδεις γνώσεις αστρονομίας που διδάσκονται στη μέση εκπαίδευση και το αντίστοιχο εγχειρίδιο.
- **κοσμοκράτωρ, ὁ** (ουσ.) = αυτός που εξουσιάζει τον κόσμο.
- **κοσμοπολίτης, ὁ** (ουσ.) = ο πολίτης όλου του κόσμου. Στη ν.ε.: *κοσμοπολίτης* = αυτός που θεωρεί τον εαυτό του πολίτη όλου του κόσμου, που θεωρεί πατρίδα του ολόκληρη τη γη· αυτός που έχει ταξιδέψει και έχει ζήσει σε πολλούς τόπους, έχει αφομοιώσει ποικίλους τρόπους ζωής και κινείται με άνεση στους κοσμικούς κύκλους διαφορετικών χωρών.
- **άκοσμία, ἡ** (ουσ.) = αταξία, σύγχυση· απουσία στολισμού· κακή διαγωγή.
- **ὑπόκοσμος, ὁ** (ουσ.) = στη ν.ε.: το κοινωνικό περιθώριο που δε ζει σύμφωνα με τους κοινωνικούς κανόνες και τους νόμους, αλλά αναπτύσσει εγκληματική δραστηριότητα.

Νέα ελληνική

- **κοσμικότητα, η** (ουσ.) = το να έχει κάποιος ενδιαφέρον για κοινωνικές εκδηλώσεις.
- **κοσμάκης, ο** (ουσ.) = οι απλοί ή απλοϊκοί άνθρωποι του λαού, οι άνθρωποι που δεν έχουν πολλά χρήματα ούτε και ανώτερες κοινωνικές θέσεις.
- **κοσμοθεωρία, η** (ουσ.) = το σύνολο των φιλοσοφικών απόψεων κάποιου σχετικά με τη δομή και τη λειτουργία του κόσμου· η άποψη, η στάση, ο

ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει κάποιος τα μεγάλα προβλήματα της ζωής.

- **κοσμογυρισμένος, -η, -ο** (επίθ.) = που έχει ταξιδέψει σε πολλές χώρες.
- **κοσμοπλημύρα, η** (ουσ.) = η πολύ μεγάλη συγκέντρωση ανθρώπων σε ένα μέρος.
- **κοσμοσωτήριος, -α, -ο** (επίθ.) = που βοηθάει στη σωτηρία του κόσμου γενικά ή του ανθρώπου ειδικότερα.
- **κοσμοϊστορικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που επηρεάζει την πορεία της ανθρωπότητας.
- **κοσμοναύτης, ο** (ουσ.) = αστροναύτης, το μέλος του πληρώματος ενός διαστημοπλοίου· αυτός που ταξιδεύει στο διάστημα.
- **κοσμοκαλόγερος, ο** (ουσ.) = μοναχός που ζει στην κοινωνία, μολονότι φέρει το μοναχικό σχήμα· αυτός που ζει μέσα στην ανθρώπινη κοινωνία, αλλά ο τρόπος ζωής του μοιάζει με καλόγερου, ζει ασκητική ζωή.
- **κοσμηματοπώλης, ο** (ουσ.) = αυτός που πουλάει κοσμήματα.
- **κοσμηματοθήκη, η** (ουσ.) = η ειδική θήκη μέσα στην οποία φυλάσσονται και μεταφέρονται τα κοσμήματα.
- **απόκοσμος, -η, -ο** (επίθ.) = που φαίνεται να ανήκει σε άλλο κόσμο, μη γήινο· ο αλλόκοτος, ο αφύσικος, ο απόμακρος από τον κοινωνικό περιγυρο.
- **μαθητόκοσμος, ο** (ουσ.) = οι μαθητές.
- **φοιτητόκοσμος, ο** (ουσ.) = οι φοιτητές.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να αποδώσετε τη σημασία των φράσεων και λέξεων: «από καταβολής κόσμου», «διαγωγή κοσμιότητα», κοσμογονία, κοσμοθεωρία, κοσμοπολίτης.

- «από καταβολής κόσμου» = από την αρχή της δημιουργίας του κόσμου, από τότε που δημιουργήθηκε ο κόσμος.
- «διαγωγή κοσμιότητα» = πολύ κόσμια διαγωγή, συμπεριφορά. (Η φράση χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς των μαθητών όταν είναι η αρμόζουσα.)
- **κοσμογονία** = η δημιουργία του κόσμου, του σύμπαντος· το σύνολο των μύθων και παραδόσεων που ερμηνεύουν την προέλευση του κόσμου·

(μεταφορικά) ριζικές αλλαγές που ανατρέπουν μια παγιωμένη κατάσταση.

- **κοσμοθεωρία** = το σύνολο των φιλοσοφικών απόψεων κάποιου σχετικά με τη δομή και τη λειτουργία του κόσμου· η άποψη, η στάση, ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει κάποιος τα μεγάλα προβλήματα της ζωής.
- **κοσμοπολίτης** = αυτός που θεωρεί τον εαυτό του πολίτη όλου του κόσμου, που θεωρεί πατρίδα του ολόκληρη τη γη· αυτός που έχει ταξιδέψει και έχει ζήσει σε πολλούς τόπους, έχει αφομοιώσει ποικίλους τρόπους ζωής και κινείται με άνεση στους κοσμικούς κύκλους διαφορετικών χωρών.

2. Με τη βοήθεια του Λεξιλογικού Πίνακα να βρείτε την κατάλληλη λέξη της α.ε. για τις σημασίες που σας δίνονται:

- α. **ὁ κόσμιος** : αυτός που συμπεριφέρεται με ευγένεια, ο φρόνιμος.
 β. **τὸ κόσμημα** : το στολίδι.
 γ. **ἡ κοσμιότης** : η ευπρέπεια, η ευγένεια.
 δ. **ὁ κοσμοκράτωρ** : αυτός που κυβερνά τον κόσμο.

3. Να κατατάξετε τις ομόρριζες του ρήματος *κοσμῶ* λέξεις της α.ε. που περιλαμβάνει ο παραπάνω πίνακας σε κατηγορίες ανάλογα με αυτό που δηλώνουν. Θυμηθείτε ὅσα διδαχθήκατε στο κεφάλαιο της παραγωγής στην προηγούμενη τάξη:

ουσιαστικά				
πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια, κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας	ουσιαστικό παράγωγο από επίθετο	επίθετα
ὁ κοσμητής ὁ κοσμήτωρ ὁ κοσμοκράτωρ	ἡ κόσμησις ἡ κοσμογονία ἡ κοσμογραφία	τὸ κόσμημα	ἡ κοσμιότης ἡ ἀκοσμία	κοσμητὸς κοσμητικὸς κοσμικὸς κόσμιος

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στον ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟ ΠΙΝΑΚΑ υπάρχει και το σύνθετο ουσ. *ὁ κοσμοπολίτης*, που είναι παρώνυμο και δηλώνει πρόσωπο σχετικό με εκείνο που εκφράζει η πρωτότυπη λέξη (*κοσμοπόλις*).

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Πρώτο συνθετικό λέξης κλιτή

Κλιτή λέξη ως **α'** συνθετικό μπορεί να είναι:

- **ουσιαστικό:** π.χ. *ἀγγελιαφόρος* < *ἀγγελία* + *φέρω*
- **επίθετο:** π.χ. *ὄξύθυμος* < *ὄξύς* + *θυμός*
- **ρήμα:** π.χ. *μισάνθρωπος* < *μισέω, μισώ* + *ἄνθρωπος*.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Το θέμα του **α' συνθετικού**, όπως παρατηρούμε στα παραπάνω παραδείγματα, άλλες φορές **μετασχηματίζεται**, ενώ άλλες φορές μένει **αμετάβλητο**.

α' συνθετικό	θέμα	παραδείγματα
ουσ. β' κλ.	αμετάβλητο	<i>ἄρτος</i> + <i>πωλέω, πωλώ</i> → <i>ἀρτοπώλης</i> <i>κόσμος</i> + <i>κρατέω, κρατῶ</i> → <i>κοσμοκράτωρ</i> <i>λόγος</i> + <i>γράφω</i> → <i>λογογράφος</i> <i>ξύλον</i> + <i>κόπω</i> → <i>ξύλοκόπος</i>
ουσ. α' ή γ' κλ.	σε μερικά μετασχηματίζεται και λήγει σε -ο- αναλογικά προς τα ουσ. β' κλ.	<i>ὔλη</i> + <i>τέμνω</i> → <i>ύλοτόμος</i> <i>ἰχθύς</i> + <i>πωλέω, πωλώ</i> → <i>ἰχθυοπώλης</i> <i>ἄκτις</i> + <i>βάλλω</i> → <i>ἀκτινοβόλος</i> (θ. <i>ἀκτιν-</i>) <i>ἀνδριάς</i> + <i>ποιέω, ποιῶ</i> → <i>ἀνδριαντοποιός</i> (θ. <i>ἀνδριαντ-</i>)
ουσ. β' ή γ' κλ.	σε μερικά μετασχηματίζεται και λήγει σε -α-ή -η- αναλογικά προς τα ουσ. α' κλ.	<i>βιβλίον</i> + <i>γράφω</i> → <i>βιβλιαγράφος</i> <i>ἔλαφος</i> + <i>βάλλω</i> → <i>ἐλαφηβόλος</i> <i>θάνατος</i> + <i>φέρω</i> → <i>θανατηφόρος</i> <i>λαμπάς</i> + <i>φέρω</i> → <i>λαμπαδηφόρος</i> (θ. <i>λαμπάδ-</i>)
ουσ. γ' κλ. ουδ. σε -μα	αμετάβλητο ή αποβάλλεται το -ατ-	<i>ἄρμα</i> + <i>ελαύνω</i> → <i>ἀρματηλάτης</i> (θ. <i>ἄρματ-</i>) <i>σῶμα</i> + <i>φυλάττω</i> → <i>σωματ-ο-φύλαξ</i> ⁴ <i>σῶμα</i> + <i>ἀσκῶ</i> → <i>σωμασκό</i>

4. Στη σύνθετη λέξη *σωματοφύλαξ* το θέμα *σωματ-* παρέμεινε αμετάβλητο και προστέθηκε το -ο-, όπως συμβαίνει σε πολλά σύνθετα που έχουν ως α' συνθετικό ουδέτερο τριτόκλιτο σε -μα.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε σύνθετα αρσενικά ουσιαστικά και επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

- λόγος + γράφω → ουσ.: λογογραφεύς
επίθ.: λογογραφικός, -ή, -όν
- μύθος + λέγω → ουσ.: μυθολόγος
επίθ.: μυθολογικός, -ή, -όν
- οίκος + δεσπότης → ουσ.: οικοδεσπότης
επίθ.: οικοδεσποτικός, -ή, -όν
- νόμος + τίθημι (θε-) → ουσ.: νομοθέτης
επίθ.: νομοθετικός, -ή, -όν
- λίθος + ξέω → ουσ.: λιθοξόος
επίθ.: λιθοξοικός, -ή, -όν
- νίκη + φέρω → επίθ.: νικηφόρος, -ος, -ον
- κτήνος + τρέφω → επίθ.: κτηνοτρόφος, -ος, -ον
- θάνατος + φέρω → επίθ.: θανατηφόρος, -ος, -ον

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με ά συνθετικό τα ουσιαστικά της α.ε. που δίνονται:

- **αίμα (-ατος)**
αυτός που δίνει (ο δότης) αίμα: αιμοδότης
αυτός που είναι βαμμένος με αίμα: αιματοβαμμένος
η διαδικασία καθαρισμού (κάθαρση) του αίματος: αιμοκάθαρση
- **λόγος**
αυτός που γράφει λόγους: λογογράφος
η τέχνη του λόγου: λογοτεχνία
παιχνίδι (παίγνιο) με τον λόγο: λογοπαίγνιο
η θεραπεία διαταραχών του λόγου: λογοθεραπεία

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική – Σύνταξη

Γ1. Γραμματική

Γ΄ κλίση ουσιαστικών
Συμφωνόληκτα ουσιαστικά

Ημιφωνόληκτα: α. Υγρόληκτα

α.1. Μονόθεμα υγρόληκτα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	ὁ κλητῆρ	ὁ ἰχώρ*	οἱ κλητῆρ-ες	οἱ ἰχώρ-ες
γεν.	τοῦ κλητῆρ-ος	τοῦ ἰχώρ-ος	τῶν κλητῆρ-ων	τῶν ἰχώρ-ων
δοτ.	τῷ κλητῆρ-ι	τῷ ἰχώρ-ι	τοῖς κλητῆρ-σι(ν)	τοῖς ἰχώρ-σι(ν)
αιτ.	τὸν κλητῆρ-α	τὸν ἰχώρ-α	τούς κλητῆρ-ας	τούς ἰχώρ-ας
κλητ.	(ᾧ) κλητῆρ	(ᾧ) ἰχώρ	(ᾧ) κλητῆρ-ες	(ᾧ) ἰχώρ-ες

* ἰχώρ = το αἶμα που ρέει στις φλέβες των θεών· ορός αἵματος· αἶμα σάπιο· δηλητήριο φιδιών.

α.2. Διπλόθεμα υγρόληκτα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	ὁ ἀθήρ	ὁ ῥήτωρ	οἱ ἀθέρ-ες	οἱ ῥήτορ-ες
γεν.	τοῦ ἀθέρ-ος	τοῦ ῥήτορ-ος	τῶν ἀθέρ-ων	τῶν ῥήτορ-ων
δοτ.	τῷ ἀθέρ-ι	τῷ ῥήτορ-ι	τοῖς ἀθέρ-σι(ν)	τοῖς ῥήτορ-σι(ν)
αιτ.	τὸν ἀθέρ-α	τὸν ῥήτορ-α	τούς ἀθέρ-ας	τούς ῥήτορ-ας
κλητ.	(ᾧ) ἀθήρ	(ᾧ) ῥήτορ	(ᾧ) ἀθέρ-ες	(ᾧ) ῥήτορ-ες

* ἀθήρ = η λεπτότατη ἀκρη στα στάχνα, ο αθέρας.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τα υγρόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά είναι **ακατάληκτα** (δηλαδή σχηματίζουν την ονομαστική ενικού χωρίς την προσθήκη της κατάληξης -ς).
2. Το ουσ. *ὁ σωτήρ* κλίνεται σε όλες τις πτώσεις όπως το ουσ. *ὁ κρατήρ* (βλ. πιο πάνω), αλλά σχηματίζει την κλητική ενικού ανώμαλα: (ᾧ) *σώτερ*.
3. Τα περισσότερα υγρόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά είναι **μονόθεμα**, δηλαδή σχηματίζουν όλες τις πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού αριθμού από το ίδιο θέμα: π.χ. *ὁ λουτήρ*, *τοῦ λουτήρος* (θ. *λουτηρ-*). Ωστόσο, πολλά υγρόληκτα σε -ωρ είναι **διπλόθεμα**, δηλαδή σχηματίζονται από δύο θέματα:

- από το θέμα σε *-ωρ* (ισχυρό θέμα⁵) σχηματίζουν μόνο την ονομαστική ενικού, χωρίς την προσθήκη κατάληξης: π.χ. *ὁ πράκτωρ* (θ. *πρακτωρ-*),
- από το θέμα σε *-ορ* (ασθενές θέμα⁶) σχηματίζουν όλες τις υπόλοιπες πτώσεις: π.χ. *τοῦ πράκτορος, οἱ πράκτορες* κτλ.

Προσοχή! Την κλητική ενικού σχηματίζουν από το θέμα σε *-ορ* χωρίς την προσθήκη κατάληξης: π.χ. *(ὦ) πράκτορ*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: **Διπλόθεμα** είναι και ορισμένα υγρόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά που λήγουν σε *-ηρ*: *ὁ αἰθήρ, τοῦ αἰθέρος* (= το ανώτατο και καθαρότερο στρώμα του αέρα), *ὁ ἀήρ, τοῦ ἀέρος* (= το κατώτερο στρώμα του αέρα, η ατμόσφαιρα) και *ὁ ἀστήρ, τοῦ ἀστέρος* (= αστέρι, πλανήτης). Τα δύο πρώτα από αυτά έχουν εύχρηστο μόνο τον ενικό αριθμό. Το *ἀστήρ* σχηματίζει ανώμαλα τη δοτική πληθυντικού παρόμοια με τα συγκοπτόμενα: *τοῖς ἀστράσι* (βλ. πιο κάτω, α.3. ΣΥΓΚΟΠΤΟΜΕΝΑ ΔΙΠΛΟΘΕΜΑ ΥΓΡΟΛΗΚΤΑ.)

α.3. Συγκοπτόμενα διπλόθεμα υγρόληκτα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	ἡ μήτηρ	ἡ θυγάτηρ	αἱ μητέρες	αἱ θυγατέρες
γεν.	τῆς μητρὸς	τῆς θυγατρὸς	τῶν μητέρων	τῶν θυγατέρων
δοτ.	τῇ μητρὶ	τῇ θυγατρὶ	ταῖς μητράσιν(ν)	ταῖς θυγατράσι(ν)
αιτ.	τὴν μητέρα	τὴν θυγατέρα	τὰς μητέρας	τὰς θυγατέρας
κλητ.	(ὦ) μήτηρ	(ὦ) θύγατερ	(ὦ) μητέρες	(ὦ) θυγατέρες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τα παραπάνω διπλόθεμα υγρόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά ονομάζονται **συγκοπτόμενα**, γιατί αποβάλλουν (συγκόπτουν) στη γενική και στη δοτική του ενικού και στη δοτική του πληθυντικού το *-ε-* του θέματος (π.χ. *τῆς μητέρ-ος* → *τῆς μητρὸς*, *τῇ μητέρ-ι* → *τῇ μητρὶ*).
2. Την κλητική ενικού σχηματίζουν από το βραχύχρονο θέμα (ασθενές), αλλά ο τόνος ανεβαίνει στην αρχική συλλαβή (π.χ. *ὁ ἀνήρ* → *ὦ ἄνερ*, *ὁ πατήρ* → *ὦ πάτερ*, *ἡ μήτηρ* → *ὦ μήτερ*, *ἡ θυγάτηρ* → *ὦ θύγατερ*). **Εξαίρεται** το *γαστήρ* (= η κοιλιά) στο οποίο ο τόνος παραμένει στη λήγουσα: *ἡ γαστήρ* → *ὦ γαστήρ*.

5. Λέγεται ισχυρό γιατί έχει μακρόχρονο φωνήεν (-ω).

6. Λέγεται ασθενές γιατί έχει βραχύχρονο φωνήεν (-ο).

3. Στη δοτική του πληθυντικού ανάμεσα στο θέμα και στην κατάληξη *-σι(ν)* αναπτύσσεται ένα βραχύχρονο *-α-*: *ὁ ἀνὴρ* → *τοῖς ἀνδράσι(ν)*, *ὁ πατήρ* → *τοῖς πατράσι(ν)*, *ἡ μήτηρ* → *ταῖς μητράσι(ν)*, *ἡ θυγάτηρ* → *ταῖς θυγατράσι(ν)*.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- Λαμβάνοντας υπόψη τις καταλήξεις της γ' κλίσης, να συμπληρώσετε τους πίνακες και να τονίσετε τους άτονους τύπους:

	μονόθεμα		διπλόθεμα	
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ονομ.	σωτήρ	σωτήρες	πράκτωρ	πράκτορες
γεν.	σωτήρος	σωτήρων	πράκτορος	πρακτόρων
δοτ.	σωτήρι	σωτήρσι(ν)	πράκτορι	πράκτορσι(ν)
αιτιατ.	σωτήρα	σωτήρας	πράκτορα	πράκτορας
κλητ.	σώτερ	σωτήρες	πράκτορ	πράκτορες

Συγκοπτόμενα διπλόθεμα υγρόληκτα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	άνηρ	πατήρ	άνδρες	πατέρες
γεν.	άνδρὸς	πατρὸς	ἀνδρῶν	πατέρων
δοτ.	ἀνδρὶ	πατρὶ	ἀνδράσι(ν)	πατράσιν
αιτιατ.	ἄνδρα	πατέρα	ἄνδρας	πατέρας
κλητ.	ἄνερ	πάτερ	ἄνδρες	πατέρες

Ημιφωνόληκτα: β. Σιγμόληκτα

β.1. Αρσενικά

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	ὁ	Σωκράτης	ὁ	Περικλῆς
γεν.	τοῦ	Σωκράτους	τοῦ	Περικλέους
δοτ.	τῷ	Σωκράτει	τῷ	Περικλεῖ
αιτιατ.	τὸν	Σωκράτη	τὸν	Περικλέα
κλητ.	ὦ	Σώκρατες	ὦ	Περικλείς

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τα σιγμόληκτα αρσενικά ονόματα σε *-ης* (γεν. *-ους*) και *-κλής* (γεν. *κλέ-ους*) είναι **διπλόθεμα**: από το μακρόχρονο θέμα σχηματίζουν την ονομαστική ενικού και από το βραχύχρονο θέμα (π.χ. *Σωκράτεσ-*, *Περικλέεσ-*) τις υπόλοιπες πτώσεις.
2. Στη γενική, δοτική και αιτιατική ενικού ο χαρακτήρας *-σ-* αποβάλλεται και στη συνέχεια συναιρείται το φωνήεν *-ε* του θέματος με το φωνήεν της κατάληξης: π.χ. *τοῦ Σωκράτεσ-ος* → *Σωκράτε-ος* → *Σωκράτους*, *τοῦ Περικλέεσ-ος* → *Περικλέεος* → *Περικλέους*.
3. Η κλητική του ενικού είναι όμοια με το βραχύχρονο θέμα· σε όσα λήγουν σε *-ης* όμως ο τόνος ανεβαίνει στην προπαραλήγουσα (π.χ. *ὦ Σώκρατες*, *ὦ Ἀριστόφανες*), ενώ σε όσα λήγουν σε *-κλής* στην παραλήγουσα (π.χ. *ὦ Περίκλεις* [*< Περίκλε-ες*], *ὦ Θεμιστόκλεις* [*< Θεμιστόκλε-ες*]).
4. Όσα σιγμόληκτα τριτόκλητα λήγουν σε *-κλής* είναι συνηρημένα και γι' αυτό η ονομαστική ενικού, που τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη: π.χ. *ὁ Περικλέης* → *ὁ Περικλήης*.
5. Τα σιγμόληκτα κύρια αρσενικά ουσιαστικά σε *-ης* και *-κλής* μπορούν να σχηματίσουν και πληθυντικό αριθμό, όταν γίνεται λόγος για δύο ή περισσότερα άτομα που έχουν το ίδιο όνομα ή με μεταφορική σημασία. Σε αυτή την περίπτωση, όσα κλίνονται όπως το *ὁ Σωκράτης* σχηματίζουν πληθυντικό σύμφωνα με την *α'* κλίση (*οἱ Σωκράται*, *τῶν Σωκρατῶν*, *τοῖς Σωκράταις*, *τοὺς Σωκράτας*, *ὦ Σωκράται*), ενώ όσα κλίνονται όπως το *ὁ Περικλής* σύμφωνα με την *γ'* κλίση (*οἱ Περικλείς*, *τῶν Περικλέων*, *-*, *τοὺς Περικλείς*, *ὦ Περικλείς*).

β.2. Ουδέτερα ακατάληκτα σε *-ος* (γεν. *-ους*)

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	τὸ	γένος		τὰ	γένη	(< γένεσ-α)
γεν.	τοῦ	γένους	(< γένεσ-ος)	τῶν	γενῶν	(< γενεσ-ῶν)
δοτ.	τῷ	γένει	(< γένεσ-ι)	τοῖς	γένεσι(ν)	(< γένεσ-ι)
αιτιατ.	τὸ	γένος		τὰ	γένη	(< γένεσ-α)
κλητ.	(ὦ)	γένος		(ὦ)	γένη	(< γένεσ-α)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Στα ουσιαστικά αυτά το αρχικό θέμα σε *-εσ-* (π.χ. *γενεσ-*) στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική ενικού μετατρέπεται σε *-οσ-* (π.χ. *τὸ γένος*).

Σε όλες τις άλλες πτώσεις αποβάλλεται ο χαρακτήρας -σ- και το φωνήεν -ε- του θέματος συναιρείται με το φωνήεν της κατάληξης:
π.χ. τοῦ γένεσ-ος → γένε-ος → γένους.

2. Τα σιγμόληκτα ουδέτερα κλέος (= δόξα) και χρέος σχηματίζουν στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική πληθυντικού αντίστοιχα τους τύπους τὰ κλέα και τὰ χρέα (αντί τὰ κλήη τὰ χρέη).

Γ2. Σύνταξη

Σύνδεση προτάσεων ή όρων πρότασης

α. Παρατακτική σύνδεση

- ▶ Στην παρατακτική σύνδεση δύο ή περισσότερες προτάσεις ή όροι πρότασης συνδέονται μεταξύ τους με τους παρατακτικούς συνδέσμους:

• συμπλεκτικοί σύνδεσμοι	καταφατικοί: <i>τέ, καί</i> . αρνητικοί: <i>οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδὲ</i>
• αντιθετικοί σύνδεσμοι	<i>μέν, δέ, μέντοι</i> (= αλλά όμως), <i>ὅμως, ἀλλά, ἀτάρ</i> (= όμως), <i>μὴν</i> (= όμως), <i>ἀλλὰ μὴν</i> (= αλλά όμως), <i>καὶ μὴν</i> (= και όμως), <i>οὐ μὴν ἀλλὰ</i> (= αλλά όμως), <i>καίτοι</i> (= και όμως)
• διαζευκτικοί σύνδεσμοι	<i>ἢ, ἤτοι, εἴτε, ἐάντε, ἄντε, ἤντε</i>
• συμπερασματικοί σύνδεσμοι	<i>ἄρα</i> (= άρα, λοιπόν, επομένως), <i>γοῦν</i> (= λοιπόν, βέβαια, τουλάχιστον, οπωσδήποτε, παραδείγματος χάριν), <i>δή</i> (= λοιπόν, βέβαια), <i>οὖν</i> (= λοιπόν), <i>οὐκοῦν</i> (= λοιπόν), <i>οὐκουν</i> (= λοιπόν δεν), <i>τοιγαροῦν</i> (= λοιπόν), <i>τοιγάρτοι</i> (= λοιπόν), <i>τοίνυν</i> (= λοιπόν), <i>ὥστε</i>

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι συμπερασματικοί σύνδεσμοι *ἄρα, δή, οὖν, γοῦν, τοίνυν* δεν τίθενται σχεδόν ποτέ ως πρώτη λέξη πρότασης. Ο σύνδεσμος *ὥστε* συνήθως είναι υποτακτικός και εισάγει δευτερεύουσες συμπερασματικές προτάσεις.

- **αιτιολογικοί σύνδεσμοι** *γάρ* (= γιατί, διότι), *ὥς, ἐπεὶ*

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι σύνδεσμοι *ὥς, ἐπεὶ* συνήθως είναι υποτακτικοί και εισάγουν δευτερεύουσες αιτιολογικές ή χρονικές προτάσεις.

β. Υποτακτική σύνδεση

- Υποτακτική σύνδεση υπάρχει ανάμεσα σε μία κύρια και σε μία δευτερεύουσα πρόταση ή ανάμεσα σε δύο δευτερεύουσες προτάσεις οι οποίες δεν έχουν ίδιο συντακτικό ρόλο, αλλά η μία εξαρτάται από την άλλη. Υποτακτική σύνδεση γίνεται με υποτακτικούς συνδέσμους, με αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα ή με ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα.

i. Υποτακτικοί σύνδεσμοι

σύνδεσμοι		προτάσεις
• ειδικοί	ὅτι, ὡς	ειδικές
• ενδοιαστικοί	μή, μή οὐ	ενδοιαστικές
• αιτιολογικοί	ὡς, ὅτι, διότι, ἐπεὶ, ἐπειδή, (σπάνια) ὅτε, ὁπότε	αιτιολογικές
• τελικοί	ἵνα, ὅπως, ὡς	τελικές
• συμπερασματικοί	ὥστε, ὡς	συμπερασματικές
• υποθετικοί ⁷	εἰ, ἐάν, ἄν, ἤν	υποθετικές
• εναντιωματικοί	εἰ καί, ἐάν καί, ἄν καί, ἤν καί	εναντιωματικές
• παραχωρητικοί	καὶ εἰ, καὶ ἐάν, καὶ ἄν, καὶ ἤν	παραχωρητικές
• χρονικοί	ὡς, ὅτε, ὁπότε, ἐπεὶ, ἐπειδή, ἕως, ἕστε, ἄχρι, μέχρι, ἤνικα, ὀπηνίκα, πρὶν, ὡσάκις, ὅποσάκις	χρονικές

ii. Αντωνυμίες

Με αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα εισάγονται αναφορικές και πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις· με ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα εισάγονται πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Με ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα εισάγονται και ευθείες ερωτήσεις.

iii. Ασύνδετο σχήμα

Ασύνδετο σχήμα υπάρχει όταν δύο ή περισσότεροι όροι ή προτάσεις που έχουν ισοδύναμη συντακτική λειτουργία δε συνδέονται με παρατακτικούς συνδέσμους, αλλά απλώς χωρίζονται με κόμμα. Με το ασύνδετο σχήμα ο λόγος γίνεται πιο ζωηρός:

7. Οι υποθετικοί σύνδεσμοι *εἰ, ἐάν, ἄν, ἤν* χρησιμοποιούνται και ως ερωτηματικά μόρια που εισάγουν ερωτήσεις ολικής αγνοίας.

π.χ. Παύσομαι κατηγορῶν· ἀκηκόατε, ἐοράκατε, πεπόνθατε, ἔχετε, δικάζετε.

Τὸν ἄνδρα οὐ δῆμος, οὐκ ὀλιγαρχία, οὐ τύραννος, οὐ πόλις ἐθέλει δέξασθαι διὰ τέλους.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να κλιθούν στις πλάγιες πτώσεις και των δύο αριθμών τα ουσιαστικά ἡ μήτηρ και τὸ ἔθνος.

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
γεν.	τῆς μητρὸς	τοῦ ἔθνους	τῶν μητέρων	τῶν ἐθνῶν
δοτ.	τῇ μητρὶ	τῷ ἔθνει	ταῖς μητροῦσι(ν)	τοῖς ἔθνεσι(ν)
αιτ.	τὴν μητέρα	τὸ ἔθνος	τὰς μητέρας	τὰ ἔθνη

2. Να εντοπίσετε τα τριτοκλιτα ουσιαστικά του κειμένου και να τα γράψετε στην ίδια πώση του άλλου αριθμού.

- ἄνδρα → ἄνδρας
- φιλόπατριον → φιλοπάτριδας
- τὸ ἦθος → τὰ ἦθη
- αἱ πράξεις → ἡ πράξις
- τῶν ἐπιτηδευμάτων → τοῦ ἐπιτηδεύματος
- τῶν ὄψεων → τῆς ὄψεως
- διήγημα → διηγήματα

3. Να γράψετε τα παρακάτω ουσιαστικά στην ίδια πώση του άλλου αριθμού:

- τὸν μήνα → τοὺς μήνας
- ὁ νυμφῶν → ὡ νυμφῶνες
- τοῦ κοσμητορος → τῶν κοσμητόρων
- τῷ πυρήνι → τοῖς πυρήσι(ν)
- τὴν ἀηδόνα → τὰς ἀηδόνας
- οἱ νιπτῆρες → ὁ νιπτῆρ
- τῷ ἄξιονι → τοῖς ἄξιονι(ν)
- τοῦ ἐλαιῶνος → τῶν ἐλαιῶνων
- οἱ σωλήνες → ὁ σωλήν
- ὁ ἐκλέκτορες → ὡ ἐκλέκτορ
- τοῦ κώδωνος → τῶν κωδῶνων
- τοὺς κανόνες → τὸν κανόνα
- τῶν δαιμόνων → τοῦ δαίμονος
- τῷ βέλεια → τοῖς βέλει(ν)

4. Να γράψετε τη γενική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών λαμβάνοντας υπόψη τη μορφή τους στη ν.ε.: *σιαγών, παντοκράτωρ, συνδαιτυμών, χειμών, Απόλλων, Εὐρυτάν, λιμήν, Πάν, ξενών, παρθενών, κηδεμών, χεῖρ.*

ονομαστική ενικού	γενική ενικού
σιαγών	σιαγόνος
παντοκράτωρ	παντοκράτορος
συνδαιτυμών	συνδαιτυμόνος
χειμών	χειμώνος
Ἀπόλλων	Ἀπόλλωνος
Εὐρυτάν	Εὐρυτάνος
λιμῆν	λιμένος
Πάν	Πανός
ξενών	ξενώνος
παρθενών	παρθενώνος
κηδεμών	κηδεμόνος
χειρ	χειρός

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο των ουσιαστικών που βρίσκονται σε παρένθεση:

- α. Οι αρχαίοι ἐνόμιζον τοὺς **ἀστέρας** (*ἀστήρ*) θεοὺς εἶναι.
- β. Οἱ τετελευτηκότες ἐρήμους τοὺς **πατέρας** (*πατήρ*) καὶ τὰς **μητέρας** (*μήτηρ*) ἀπέλιπον.
- γ. Φθειροῦσιν **ἦθη** (*ἦθος*, αἰτ. πληθ.) χρῆστὰ ὁμίλια κακαί.
- δ. Παρὰ Λεσβίοις ἀγὼν ἄγεται **κάλλους** (*κάλλος*, γεν. εν.) γυναικῶν ἐν τῷ **τεμένει** (*τέμενος*) τῆς Ἴφρας λεγόμενος **καλλιστεία**.
- ε. Οἱ Πέρσαι χαλεπῶς φέρουσι τοῖς παροῦσι **πράγμασι** (*πᾶγμα*).
- στ. Βούλομαι ὑμῖν τὰ **ὀνόματα** (*ὄνομα*) αὐτῶν ἀναγνῶναι.
- ζ. Ἦν ποτε χρόνος ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ **γένη** (*γένος*) οὐκ ἦσαν.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Οι αρχαίοι νόμιζαν ότι οι αστέρες είναι θεοί.
- β. Οι σκοτωμένοι άφησαν έρημους τους πατέρες και τις μητέρες τους.
- γ. Οι κακές συναναστροφές διαφθείρουν τους ηθικούς χαρακτήρες.
- δ. Στους Λεσβίους διοργανώνεται στον ναό της Ἴφρας διαγωνισμός ομορφιάς γυναικῶν, ο οποίος ονομάζεται «καλλιστεία».
- ε. Οι Πέρσες δυσανασχετούν με την τωρινή κατάσταση.
- στ. Θέλω να σας διαβάσω τα ονόματά τους.
- ζ. Υπήρχε κάποτε μια εποχή κατά την οποία υπήρχαν θεοί, αλλά δεν υπήρχαν θνητά γένη.

6. Να αναγνωρίζετε το είδος της σύνδεσης στις περιόδους που ακολουθούν και να δηλώσετε τι συνδέουν κάθε φορά οι σύνδεσμοι:

α. Τηλικαῦτα αὐτοῖς τὸ μέγεθος καὶ τοσαῦτα τὸ πλήθος εἴργασται.

Παρατακτική σύνδεση: Ο συμπλεκτικός σύνδεσμος **καὶ** συνδέει τους όρους *Τηλικαῦτα, τοσαῦτα*.

β. Ἐγὼ ἀναιδῆς οὐτ' εἰμὶ οὐτ' ἂν γενοίμην.

Παρατακτική σύνδεση: Οι αποφατικοί συμπλεκτικοί σύνδεσμοι **οὔτε – οὔτε** συνδέουν τις δύο κύριες προτάσεις.

γ. Στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βελτίω.

Παρατακτική σύνδεση: Οι αντιθετικοί σύνδεσμοι **μὲν – δὲ** συνδέουν τις δύο κύριες προτάσεις.

δ. Οἱ δὲ ἐπέιθοντο· ἐπίστευον γὰρ αὐτῷ.

Παρατακτική σύνδεση: Ο παρατακτικός αιτιολογικός σύνδεσμος **γὰρ** συνδέει τις δύο ημιπεριόδους. (Βλ. ΣΑΕΓ, σελ. 139.)

ε. Κάλλος μὲν ἢ χρόνος ἀνήλωσεν ἢ νόσος ἐμάρανε.

Παρατακτική σύνδεση: Οι διαζευκτικοί σύνδεσμοι **ἢ – ἢ** συνδέουν τις δύο κύριες προτάσεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για τη σύνδεση των δύο κύριων προτάσεων θα μπορούσε να έχει χρησιμοποιηθεί μόνο ο ένας σύνδεσμος, δηλαδή:

«Κάλλος μὲν χρόνος ἀνήλωσεν ἢ νόσος ἐμάρανε». Με τη χρήση των δύο συνδέσμων δίνεται ἔμφαση (**εμφατική διάζευξη**). (Βλ. και ΣΑΕΓ, σελ. 135.)

στ. Ἀριστοφάνης οὐ μόνον τῶν ἰδίων ἀλλὰ καὶ τῶν κοινῶν ἐβούλετο ἐπιμελεῖσθαι.

Παρατακτική σύνδεση: Το ζεύγος συνδέσμων **οὐ μόνον – ἀλλὰ καὶ** συνδέει τους όρους *τῶν ἰδίων και τῶν κοινῶν*, οι οποίοι έχουν ίδια συντακτική λειτουργία (αντικείμενα του *ἐπιμελεῖσθαι*).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ζεύγος *οὐ μόνον – ἀλλὰ καὶ* χρησιμοποιείται για να τονιστεί πως ο δεύτερος από τους συνδεόμενους όρους δηλώνει κάτι σημαντικότερο από τον πρώτο όρο (**επιδοτική καταφατική συμπλοκή**). Ο σύνδεσμος *ἀλλὰ* στην περίπτωση αυτή δεν είναι αντιθετικός, γιατί δεν υπάρχει αντίθεση μεταξύ των όρων που συνδέονται.

Προσοχή! Μολονότι στο ζεύγος *οὐ μόνον – ἀλλὰ καὶ* υπάρχει η ἄρνηση *οὐ*, και οι δύο συνδεόμενοι όροι είναι καταφατικοί. Δηλαδή, η πρόταση «Ο Αριστοφάνης ήθελε να ασχολείται όχι μόνο με τις προ-

σωπικές του υποθέσεις αλλά και με τις δημόσιες» δηλώνει ότι ήθελε να ασχολείται και με τις προσωπικές του και με τις δημόσιες υποθέσεις. (Βλ. και ΣΑΕΓ, σελ. 135.)

ξ. Οὐκ οἶδα σαφῶς· ἔοικε δ' οὖν ἀτόπῳ.

Παρατακτική σύνδεση: Ο παρατακτικός συμπερασματικός σύνδεσμος *οὖν* και ο αντιθετικός *δὲ* συνδέουν τις δύο ημιπεριόδους.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ο σύνδεσμος *οὖν* δεν τίθεται ως πρώτη λέξη περιόδου. Το ίδιο και οι παρατακτικοί συμπερασματικοί σύνδεσμοι *ἄρα*, *γούν*, *δή*, *τοίνυν*. (Βλ. και ΣΑΕΓ, σελ. 139.)

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νεά ελληνική

- α. Τόσο μεγάλα στο μέγεθος και τόσο πολλά στο πλήθος έχει καταφέρει γι' αυτούς.
- β. Εγώ ούτε είμαι αναίδης ούτε θα μπορούσα να γίνω.
- γ. Να αγαπάς αυτά που έχεις, αλλά να επιζητείς τα καλύτερα.
- δ. Αυτοί πείστηκαν· γιατί του είχαν εμπιστοσύνη.
- ε. Την ομορφιά ή ο χρόνος τη φθείρει ή η αρρώστια τη μαραΐνει.
- στ. Ο Αριστοφάνης ήθελε να ασχολείται όχι μόνο με τις προσωπικές του υποθέσεις αλλά και με τις δημόσιες.
- ζ. Δεν το αντιλαμβάνομαι με σαφήνεια· μοιάζει λοιπόν παράλογο.

7. Να εντοπίσετε στις ακόλουθες περιόδους τις λέξεις που εισάγουν δευτερεύουσες προτάσεις.

Οι εισαγωγικές λέξεις σημειώνονται με έντονα γράμματα.

- α. Καί κατηγοροῦσι μὲν αὐτοῦ **ὥς** (αιτιολογικός σύνδ.) πολλὰς ἀρχὰς ἤρξεν, ἀποδείξει δὲ οὐδεὶς δύναται **ὥς** (ειδικός σύνδ.) οὐ καλῶς ἤρξεν.
- β. Οὐκ ἔχω **ὄ,τι** (πλάγια ερώτηση) ἀποκρίνωμαι.
- γ. Ὀκνῶ **μὴ** (ενδοιαστικός σύνδ.) μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται.
- δ. **Ἐπειδὴ** (αιτιολογικός σύνδ.) δὲ τοῦτ' οὐχ οὕτως ἔχει, φυλάττεσθαι φημι δεῖν.
- ε. Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν οὐχ **ἵνα** (τελικός σύνδ.) τῶν ἄλλων ἔλαττον ἔχωμεν, ἀλλ' **ὅπως** (τελικός σύνδ.) ἂν μετὰ πλείστων ἀγαθῶν τὸν βίον διάγωμεν.
- στ. Πρὸς τὸν ἀδελφὸν δ' οὕτως ἐνειμάμην, **ὥστε** (συμπερασματικός σύνδ.) ἐκείνον πλέον ὁμολογεῖν ἔχειν τῶν πατρῶων.
- ζ. **Εἰ** (υποθετικός σύνδ.) οὖν ἐγὼ μὴ γινώσκω μήτε τὰ ὅσια μήτε τὰ δίκαια, ὑμεῖς διδάξατέ με.
- η. Εἰκὸς (ενν. ἐστὶ) ὑμᾶς μήπω τοὺς τῶν κατηγορῶν λόγους ἠγείσθαι πιστοῦς, **πρὶν** (χρονικός σύνδ.) ἂν καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν.

θ. Είδεν εκείνος Σάμον φρουρουμένην ὑπὸ Κυπροθέμδος, ὃν (αναφορική αντων.) κατέστησε Τιγράνης.

ι. Φήσουσι γὰρ δὴ με σοφὸν εἶναι, **εἰ καὶ** (εναντιωματικός σύνδ.) μὴ εἰμί.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α.** Τον κατηγορούν, επειδή ανέλαβε πολλά αξιώματα, αλλά κανείς δεν μπορεί να αποδείξει ότι δεν τα ασκούσε καλά.
- β.** Δεν ξέρω τι να απαντήσω.
- γ.** Φοβάμαι μήπως η εκστρατεία αποβεί μάταιη για μας.
- δ.** Επειδή αυτό δεν είναι έτσι, λέω ότι πρέπει να προφυλαγώμαστε.
- ε.** Ασκούμε τις αρετές όχι για να έχουμε λιγότερα από τους άλλους, αλλά για να περνούμε τη ζωή μας με πάρα πολλά αγαθά.
- στ.** Με τον αδερφό μου έτσι μοίρασα την περιουσία, ώστε εκείνος να ομολογεί ότι κατέχει μεγαλύτερο μερίδιο από την πατρική κληρονομιά.
- ζ.** Εάν λοιπόν εγώ δε γνωρίζω ούτε τα όσια ούτε τα δίκαια, διδάξτε με εσείς.
- η.** Είναι εύλογο να μη θεωρείτε ότι οι λόγοι των κατηγορών είναι αξιόπιστοι, προτού να μιλήσουμε και εμείς.
- θ.** Εκείνος είδε ότι η Σάμος φρουρούνταν από τον Κυπροθέμη, τον οποίο διόρισε ο Τιγράνης.
- ι.** Γιατί θα πουν ότι εγώ είμαι σοφός, αν και δεν είμαι.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Στράβωνα

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Σκοπός της ιστορίας είναι η αλήθεια.

Ερμηνευτικά σχόλια

- ❖ Στο απόφθεγμα αυτό ο Στράβων εκφράζει την ιδέα πως η ιστορία πρέπει να στοχεύει στην αλήθεια. Συμφωνεί δηλαδή με τη γνώμη του Πολύβιου πως, αν αφαιρεθεί η αλήθεια από την ιστορία, αυτό που απομένει είναι ένα άχρηστο αφήγημα. Η ιστορία διασώζει τα γεγονότα του παρελθόντος και τα παρουσιάζει άλλοτε για να τα μιμηθούν οι μεταγενέστεροι και άλλοτε για να τα αποφύγουν. Επομένως, τα επιτεύγματα και τα λάθη του παρελθόντος πρέπει να γίνονται γνωστά ακριβώς όπως έγιναν, γιατί μόνο τότε μπορεί να υπάρξει η ωφέλεια από τη γνώση τους. Αν υπάρξει παραχάραξη και αλλοίωση των πραγματικών γεγονότων, τότε οι άνθρωποι παραπλανώνται και είναι πολύ πιθανό να επαναλάβουν τα ίδια λάθη. Ο ιστορικός πρέπει να εργάζεται με μεθοδικότητα, αντικειμενικότητα, αμεροληψία και πάθος για την ανακάλυψη και αποκάλυψη της αλήθειας. Γιατί μόνο έτσι η ιστορία θα μπορεί να είναι, όπως έλεγε και ο Θουκυδίδης, *κτῆμα ἐς αἰεὶ* (= απόκτημα παντοτινό) για τις επόμενες γενιές.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλων κειμένων

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➤ Η **Άννα Κομνηνή** (1083-λίγο μετά το 1148 μ.Χ.) ήταν κόρη του Βυζαντινού αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ Κομνηνού. Απέκτησε ευρεία μόρφωση και μελέτησε με πάθος την αρχαία ελληνική γραμματεία. Το πιο γνωστό έργο της ήταν η *Άλεξιάς*, το οποίο αναφέρεται στη δράση του πατέρα της, του Αλεξίου Α΄ Κομνηνού, πριν από την άνοδό του στον θρόνο και κατά τη διάρκεια της βασιλείας του. Ο χρόνος που μεσολάβησε από την εποχή που συνέβησαν τα γεγονότα μέχρι τη συγγραφή του έργου συνέβαλε στο να συγγράψει η Άννα Κομνηνή το έργο αυτό με αμεροληψία και αντικειμενικότητα. Κυρίως όμως συνέβαλε σε αυτό το ότι, μολονότι ήταν αφοσιωμένη στον πατέρα της, ήθελε να γράψει ένα ιστορικό έργο και όχι απλώς ένα εγκώμιο του πατέρα της.

➤ Ο **Προκόπιος** (περ. 500-562 μ.Χ.) ήταν Έλληνας ιστορικός από την Καισάρεια της Παλαιστίνης. Τα έργα του αποτελούν άμεσες πηγές για την εποχή και τη δράση του αυτοκράτορα Ιουστινιανού: *Ιστορικόν ἐν βιβλίοις ὀκτὼ ἢ ὕπερ τῶν πολέμων λόγοι, Ἀνέκδοτα, Περὶ τῶν κτισμάτων*. Το έργο *Ἱστορία τῶν πολέμων*, από το οποίο προέρχεται το 2ο παράλληλο κείμενο, αφηγείται τους πολέμους του Ιουστινιανού κατά των Περσών, των Βανδάλων και των Γότθων. Το 8ο βιβλίο περιέχει συνοπτική έκθεση των γεγονότων που συνέβησαν έως το 554 μ.Χ.

➤ Για τη ζωή και το έργο του **Λουκιανού** βλ. Ενότητα 4, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 145-146. Το παράλληλο κείμενο 3 προέρχεται από το έργο του με τίτλο *Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν*, το οποίο έχει επιστολική μορφή. Πρόκειται για μια χιουμοριστική κριτική των σύγχρονων με τον Λουκιανό ιστορικών, που συναγωνίζονταν ποιος θα κολακέψει περισσότερο με επαίνους την αυτοκρατορική εξουσία, αν και προσποιούνταν ότι περιέγραφαν τα γεγονότα σύμφωνα με τις μεθόδους του Θουκυδίδη ή του Ηροδότου. Επιπλέον, εκθέτει τις απόψεις του για τις προϋποθέσεις και τους σκοπούς της αξιόπιστης ιστοριογραφίας και του ευσυνειδήτου ιστορικού.

❖ Γ΄ παράλληλο κείμενο

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Λοιπόν κατά τη γνώμη μου ο συγγραφέας (πρέπει) να είναι τέτοιος – άφοβος, αμερόληπτος, ελεύθερος, φίλος της ελευθερίας του λόγου και της αλήθειας, να λέει τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη, όπως λέει και ο κωμικός ποιητής. Να μην κάνει κάποια εκτίμηση εξαιτίας μίσους ή φιλίας, να μη λυπάται ή να συ-

μπαθεί ή να ντρέπεται ή να δειλιάζει. (Αλλά να είναι) δίκαιος δικαστής, καλοπροαίρετος προς όλους μέχρι το σημείο να μην παραχωρεί σε κάποιον περισσότερα από όσα πρέπει. (Να είναι) ξένος και χωρίς πατρίδα μέσα στα βιβλία του, αυτόνομος, ακηδεμόνευτος. Να μη σκέφτεται τι εντύπωση θα σχηματίσει ο ένας ή ο άλλος αλλά να παραθέτει τι έχει γίνει.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἄφοβος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ ἄφοβος, τὸ ἄφοβον* (= που δε φοβάται).
- ⇒ **ἀδέκαστος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ ἀδέκαστος, τὸ ἀδέκαστον* (= αμερόληπτος, που δε δωροδοκείται).
- ⇒ **παρρησίας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ παρρησία, τῆς παρρησίας* (= ελευθερία λόγου, ειλικρίνεια).
- ⇒ **ὁ κωμικός:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ κωμικός, τοῦ κωμικοῦ* (= ο ποιητής ή ο ηθοποιός κωμωδιών).
- ⇒ **φησί:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *φημί* (= λέω, ισχυρίζομαι).
- ⇒ **ὀνομάσων:** μτχ. μέλλ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ὀνομάζω* (= ονομάζω, λέω, δηλώνω).
- ⇒ **μίσει:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. εν., *τὸ μῖσος, τοῦ μίσους* (= το μίσος, η έχθρα).
- ⇒ **νέμων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *νέμω* (= μοιράζω, χειρίζομαι, εκτιμώ, εκμεταλλεύομαι).
- ⇒ **φειδόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *φείδομαι* (= λυπάμαι, τσιγκουνεύομαι).
- ⇒ **ἐλεῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ἐλεέω, ἐλεῶ* (= συμπαθώ, λυπάμαι κάποιον).
- ⇒ **αἰσχυνόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *αἰσχύνομαι* (= ντρέπομαι, αισθάνομαι ντροπή).
- ⇒ **δυσωπούμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *δυσωπέομαι, δυσωπούμαι* (= ταράζομαι, πτοούμαι, δειλιάζω).
- ⇒ **εὔνους:** επίθ. συνηρημένο β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ εὔνους, τὸ εὔνονν* (= ευνοϊκός, φιλικός, καλοπροαίρετος).
- ⇒ **ἄχρι:** πρόθ. καταχρηστική (= μέχρι, έως). Συντάσσεται με γενική.
- ⇒ **θατέρω** (< *τῷ ἐτέρω* [= σε άλλον]). Το *ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον* είναι αντων. αόριστη επιμεριστική (= άλλος).
- ⇒ **ἀπονείμαι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *ἀπονέμω* (= μοιράζω, παραχωρώ).
- ⇒ **πλείον:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ/ἡ πλείων, τὸ πλεον και πλείον* (= περισσότερος, -η, -ο).
- ⇒ **τοῦ δέοντος:** μτχ. ενεστ. ε.φ., ουδ. γένους, γεν. εν., του ρήμ. *δέω* (= έχω ανάγκη, χρειάζομαι).
- ⇒ **ξένος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ξένος, ἡ ξένος και ἡ ξένη, τὸ ξένον* (= από άλλο μέρος, ξένος).

- ⇒ **ἄπολις:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ ἄπολις, τὸ ἄπολι* (= που δεν έχει πόλη-πατρίδα).
- ⇒ **αὐτόνομος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ αὐτόνομος, τὸ αὐτόνομον* (= ανεξάρτητος, ελεύθερος, αυτόνομος).
- ⇒ **ἄβασιλευτος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ ἄβασιλευτος, τὸ ἄβασιλευτον* (= που δεν έχει βασιλιά· ανεξάρτητος, ακηδεμόνευτος).
- ⇒ **τῶδε ἢ τῷδε =** στον έναν ή στον άλλο.
- ⇒ **δόξει:** οριστ. μέλλ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *δοκέω, δοκῶ* (= φαίνομαι, δίνω την εντύπωση).
- ⇒ **λογιζόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *λογίζομαι* (= σκέφτομαι, συλλογίζομαι).
- ⇒ **πέπρακται:** οριστ. παρακ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *πράττωμαι* (= γίνομαι).

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

❖ Α΄ παράλληλο κείμενο

➤ **Όταν γάρ τις τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνη:** Η Άννα Κομνηνή επισημαίνει στον Πρόλογο του περίφημου ιστορικού έργου της που έχει τον τίτλο *Ἀλεξιάς* τις προϋποθέσεις που απαιτείται να εκπληρώνει ένα ιστορικό έργο. Στην ουσία επαναλαμβάνει όσα έγραψε ο Πολύβιος (βλ. κείμενο της Ενότητας 3) για το χρέος του ιστορικού. Δηλαδή, ότι ο ιστορικός δεν πρέπει να επηρεάζεται από τις προσωπικές φιλίες ή έχθρες στις εκτιμήσεις του. Αντίθετα, πρέπει να καταγράφει τα γεγονότα αμερόληπτα και αντικειμενικά. Να επαινεί ακόμα και τους εχθρούς του, όταν ενεργούν σωστά, και να ασκεί κριτική ακόμα και στους συγγενείς του, όταν διαπράττουν σφάλματα.

❖ Β΄ παράλληλο κείμενο

➤ **Ξυγγραφή δὲ ἀλήθειαν:** Στο απόσπασμα αυτό ο Προκόπιος επισημαίνει πως χρέος του ιστορικού είναι να προσπαθεί να εξακριβώνει και να γράφει την αλήθεια, να είναι αμερόληπτος και ανεπηρέαστος από προσωπικές συμπάθειες και αντιπάθειες.

❖ Γ΄ παράλληλο κείμενο

➤ **τοιούτος οὖν μοι ὁ συγγραφεὺς ἔστω:** Ο Λουκιανός αναφέρεται και αυτός στις αρετές που πρέπει να χαρακτηρίζουν τον ιστορικό. Σκοπός του ιστορικού πρέπει να είναι η εξακριβωση και η καταγραφή της αλήθειας. Ο ιστορικός πρέπει να είναι αμερόληπτος, ακηδεμόνευτος και ακριβοδίκαιος. Να καταγράφει με αντικειμενικότητα τα γεγονότα και όχι να γράφει το έργο του προκειμένου να εγκωμιάσει ή να ευχαριστήσει τους ισχυρούς ή τους φίλους του.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιο είναι το χρέος του ιστορικού σύμφωνα με την Άννα Κομνηνή και τον Προκόπιο;

Η Άννα Κομνηνή επισημαίνει στον Πρόλογο του περίφημου ιστορικού έργου της που έχει τον τίτλο *Ἀλεξιάς* τις προϋποθέσεις που απαιτείται να εκπληρώνει ένα ιστορικό έργο. Στην ουσία επαναλαμβάνει όσα έγραψε ο Πολύβιος (βλ. κείμενο της Ενότητας 3) για το χρέος του ιστορικού. Δηλαδή, ότι ο ιστορικός δεν πρέπει να επηρεάζεται από τις προσωπικές φιλίες ή εχθρές στις εκτιμήσεις του. Αντίθετα, πρέπει να καταγράφει τα γεγονότα αμερόληπτα και αντικειμενικά. Να επαινεί ακόμα και τους εχθρούς του, όταν ενεργούν σωστά, και να ασκεί κριτική ακόμα και στους συγγενείς του, όταν διαπράττουν σφάλματα.

Και ο Προκόπιος επισημαίνει πως χρέος του ιστορικού είναι να προσπαθεί να εξακριβώνει και να γράφει την αλήθεια, να είναι αμερόληπτος και ανεπηρέαστος από προσωπικές συμπάθειες και αντιπάθειες.

2. Ποιες αρετές πρέπει να διαθέτει ο ιστορικός σύμφωνα με τον Λουκιανό;

Ο Λουκιανός αναφέρεται και αυτός στις αρετές που πρέπει να χαρακτηρίζουν τον ιστορικό. Σκοπός του ιστορικού πρέπει να είναι η εξακριβωση και η καταγραφή της αλήθειας. Ο ιστορικός πρέπει να είναι αμερόληπτος, ακηδεμόνευτος και ακριβοδίκαιος. Να καταγράφει με αντικειμενικότητα τα γεγονότα και όχι να γράφει το έργο του προκειμένου να εγκωμιάσει ή να ευχαριστήσει τους ισχυρούς ή τους φίλους του.

3. Ποια κοινά σημεία παρουσιάζουν οι απόψεις που διατυπώνονται στα παράλληλα κείμενα και στο κείμενο της Ενότητας;

Στο κείμενο της Ενότητας ο Πολύβιος τονίζει πως χρέος του ιστορικού είναι να ερευνά τα γεγονότα και να προσπαθεί να εξακριβώσει την αλήθεια γι' αυτά χωρίς να επηρεάζεται από προσωπικές συμπάθειες ή αντιπάθειες. Ακόμα και την αγάπη του για την πατρίδα πρέπει να παραμερίζει, προκειμένου να είναι αμερόληπτος και αντικειμενικός. Δηλαδή, αρετές που πρέπει να χαρακτηρίζουν κάθε άνθρωπο στον ιδιωτικό και δημόσιο βίο του, όπως η συμπαράσταση στους φίλους του, ο αγώνας εναντίον των εχθρών του και η φιλοπατρία, δεν αποτελούν αρετές για αυτόν που καταπιάνεται με την ιστορική συγγραφή. Ο ιστορικός πρέπει να θεωρεί ύψιστο χρέος του την αποκάλυψη της αλήθειας για τα γεγονότα και για τον ρόλο που διαδραμάτισαν

τα πρόσωπα που πήραν μέρος σε αυτά. Διαφορετικά, εάν δηλαδή το ιστορικό έργο απομακρύνεται από την αλήθεια, προκειμένου να συγκαλύψει τις ευθύνες προσώπων που συμπαθεί ο ιστορικός ή να διογκώσει τα σφάλματα αυτών που αντιπαθεί, ή εάν γράφεται με σκοπό να εγκωμιάσει τους ισχυρούς, τότε, όπως χαρακτηριστικά λέει ο Πολύβιος, είναι ένα *άνωφελές διήγημα*.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. Από τις λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα να γράψετε τη λέξη της αρχαίας ελληνικής που ταιριάζει στις παρακάτω σημασίες:

-: αταξία, σύγχυση, απουσία στολισμού, κακή διαγωγή.
-: η περιγραφή του κόσμου. Στη ν.ε. στοιχειώδεις γνώσεις αστρονομίας.
-: που ανήκει στον κόσμο, στο σύμπαν, γήινος.
-: η τακτοποίηση, ο στολισμός, η διακόσμηση.

2. Να αντιστοιχίσετε τη στήλη Α΄ με τη στήλη Β΄:

A	B
α. κόσμημα	1. πρόσωπο που ενεργεί
β. διακόσμηση	2. αποτέλεσμα ενέργειας
γ. διακοσμητής	3. ενέργεια-κατάσταση
δ. διακοσμητικός	
ε. κοσμοπολίτης	4. επίθετο

■ Β. Ετυμολογικά

3. Με τα παρακάτω συνθετικά να δημιουργήσετε σύνθετα αρσενικά ουσιαστικά και επίθετα της αρχαίας ελληνικής:

- δήμος + ἄρχω:
- ἀγγελία + φέρω:
- ξύλον + κόπτω:
- ἔργον + δίδωμι:
- μισθός + φέρω:
- ναῦς + πήγνυμι:
- ὕλη + τέμνω:

οἶνος + χέω:
χοῖρος + βόσκω:
θεός + λέγω:

■ Γ. Γραμματική – Σύνταξη

4. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω φράσεις με το όνομα που δίνεται στην παρένθεση και στην πτώση που ζητείται.

- Ἐξέπεμψαν πεντεκαίδεκα εἰς τὰς Ἀθήνας (άνηρ, αιτιατ. πληθ.).
- Πρωταγόρας ἔλεγεν πάντων μέτρον εἶναι ἄνθρωπον (χρήμα, γεν. πληθ.).
- Οὗτος μὲν καὶ πάντων διέφερον (μέγεθος, δοτ. εν.).
- Οἱ πεισόμενοι τοῖς λόγοις εὐδαίμονες ἔσονται (ὁ ῥήτωρ, γεν. εν.).
- Εἶπον ὅτι περὶ εἰρήνης ἤκοιεν (αὐτοκράτωρ, ονομ. πληθ.).

5. Να κλίνετε τα ονόματα ἢ θυγάτηρ, ἢ μήτηρ καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς.

6. Πώς συνδέονται οι προτάσεις στις παρακάτω περιόδους:

- Σὺ μὲν παιδείας ἐπιθυμεῖς, ἐγὼ δὲ παιδεύειν ἄλλους ἐπιχειρῶ.
- Ἴετο ἐπ' αὐτὸν καὶ παίει κατὰ τὸ στέρον καὶ τιτρώσκει (= τραυματίζει) διὰ τοῦ θώρακος.
- Οὔτε ἄρχομεν τοῦ πολέμου οὔτε τὰς σπονδὰς λύομεν.
- Ἦ λέγε τι σιγῆς κρείττον ἢ σιγὴν ἔχε.
- Οὐκ ἐκ χρημάτων ἀρετὴ γίγνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς χρήματα.
- Δερκυλίδας ἄρξων ἀφίκετο ἐπὶ τὸ στράτευμα. Ὁ μὲν οὖν Θίβρων ἀπήλθεν οἴκαδε.
- Μηδενὶ συμφορὰν ὄνειδίσῃς· κοινὴ γὰρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον.

7. Να μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού τα παρακάτω ουσιαστικά:

τὸν χῆνα	τοῦ ἀγώνος
ὦ αἰὼν	οἱ σπλήνες
τοῦ πράκτορος	ὁ γεννήτορας
τῷ λειχῆνι	τοῦ πώγωνος
τὴν χελιδόνα	τὰς σταγόνας
οἱ κρατῆρες	τῶν ἡγεμόνων
τῷ βραχίονι	τῷ τείχει

8. Να μεταφέρετε στη γενική ενικού τα παρακάτω ουσιαστικά. Θα σας βοηθήσει η ορθογραφία των ουσιαστικών στα νέα ελληνικά: *εικόν, αυτοκράτωρ, σινδών, όρνιθών, Σόλων, Άκαρνάν, αύχήν, άνθών, άγκών, Μακεδών, φθειρ*:

Ουσιαστικά	Γενική ενικού
εικόν	
αυτοκράτωρ	
σινδών	
όρνιθών	
Σόλων	
Άκαρνάν	
αύχήν	
άνθών	
άγκών	
Μακεδών	
φθειρ	

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο Λουκιανός (περίπου 120-192 μ.Χ.) γεννήθηκε στα Σαμόσατα της βόρειας Συρίας. Οι γονείς του ήταν φτωχοί και τον έστειλαν να μάθει την τέχνη του μαρμαρογλύπτη. Ο Λουκιανός εγκατέλειψε αυτή τη δουλειά και πήγε στην Ιωνία, όπου έμαθε την ελληνική γλώσσα και απέκτησε ελληνική μόρφωση. Διδάχτηκε τη ρητορική τέχνη και εργάστηκε στην Αντιόχεια της Συρίας ως δικηγόρος. Επίσης, μελέτησε τη σοφιστική και ταξίδεψε σε διάφορες περιοχές δίνοντας διαλέξεις και κερδίζοντας έτσι χρήματα και φήμη. Σε ηλικία σαράντα ετών περίπου εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου μελέτησε φιλοσοφία. Στην Αθήνα συνέχισε το συγγραφικό του έργο, βελτιώνοντας και τον τρόπο γραφής του. Προς το τέλος της ζωής του εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια, όπου υπηρέτησε σε ανώτατη διοικητική θέση.

Ο Λουκιανός ήταν πνεύμα ανήσυχο, ελεύθερο και ιδιοφυές. Υπήρξε σοφιστής, ρήτορας και σατιρικός που του άρεσε να αφηγείται φανταστικές ιστορίες και να διακωμωδεί πρόσωπα και καταστάσεις της εποχής του. Για τον λόγο αυτό προκάλεσε πικρίες και αντιπάθειες και κατηγορήθηκε για στείρα και αρνητική κριτική και για μηδενιστική στάση απέναντι στη ζωή. Ωστόσο, ο Λουκιανός δεν αρνιόταν ούτε τη θρησκεία ούτε τους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς, αλλά με κριτική και σατιρική διάθεση ασκούσε κριτική στα ψέματα των πολιτικών, στη θρησκευτική δεισιδαιμονία των απλών ανθρώπων, στον δογματισμό πολλών φιλοσόφων και γενικότερα στις ανθρώπινες αδυναμίες. Πρόβαλλε ως πρότυπο ζωής την ελληνική αρχή του μέτρου.

Το έργο του

Στον Λουκιανό αποδίδονται περίπου 82 βιβλία, τα περισσότερα από τα οποία είναι γνήσια. Το έργο του είναι πρωτότυπο και παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Στα **πεζά** έργα του ανήκουν: μελέτες ή επιδεικτικοί λόγοι, διάλογοι, επι-

στολές, μυθιστορήματα (εδώ ανήκει και η *Άληθής ιστορία*). Στα **έμμετρα** ανήκουν: δραματικά παιχνίδια, επιγράμματα.

Ξεχωριστή σημασία από το έργο του θεωρείται ότι έχουν οι διάλογοι του (*Ενάλιοι διάλογοι*, *Μενίππειοι διάλογοι*), στους οποίους συνδυάζει στοιχεία της Αρχαίας κωμωδίας (η κωμωδία της εποχής του Αριστοφάνη) και της σύγχρονης του φιλοσοφίας και οι οποίοι εγκαινιάζουν ένα νέο είδος κωμικού διαλόγου σε πεζό λόγο.

Γνώριζε άριστα την **αττική διάλεκτο**. Το ύφος του ήταν απλό αλλά ζωντανό και γεμάτο δύναμη, κομψότητα και χάρη.

Η επίδρασή του στους μεταγενέστερους συγγραφείς όλων των εποχών είναι μεγάλη. Μπορεί μάλιστα να θεωρηθεί ο πρώτος γνωστός συγγραφέας **ιστοριών επιστημονικής φαντασίας**. Για παράδειγμα, πολλοί νεότεροι συγγραφείς έγραψαν φανταστικές ιστορίες που αναφέρονται σε ταξίδια στη Σελήνη: ο Ιούλιος Βέρν το *Από τη Γη στη Σελήνη*, ο Τζορτζ Ουέλς το *Οι πρώτοι άνθρωποι στη Σελήνη*, ο Εμμανουήλ Ροΐδης το *Περούγησις εις την Σελήνη*.

Το κείμενο της Ενότητας

Το κείμενο της Ενότητας αυτής ανήκει στο έργο του Λουκιανού με τίτλο *Άληθής ιστορία* (ή *Άληθή διηγήματα*). Με το έργο αυτό ο Λουκιανός σατιρίζει τα περιπετειώδη μυθιστορήματα που γράφονταν στην εποχή του αλλά και έργα παλαιών ποιητών, φιλοσόφων και ιστορικών, οι οποίοι ανέφεραν στα έργα τους γεγονότα απίθανα και ήθελαν να τα παρουσιάσουν ως αληθινά. Στον πρόλογο του έργου δηλώνει ότι του προξένησε απορία το ότι όλοι αυτοί έλεγαν ψέματα έχοντας την εντύπωση ότι δε θα τους καταλάβαινε ο κόσμος και ότι περιέγραφαν στα έργα τους πράγματα απίθανα και μυθικά και μάλιστα προσπαθούσαν να πείσουν ότι ήταν αληθινά ή ότι οι ίδιοι τα είχαν ελέγξει. Έτσι, όπως λέει, του γεννήθηκε η ιδέα να γράψει ένα ανάλογο έργο και λόγω της ματαιοδοξίας του θέλησε να αφήσει κάτι στις επόμενες γενιές και να εκμεταλλευτεί το δικαίωμα να γράφει ό,τι του περνάει από το μυαλό. Επινόησε λοιπόν ένα φανταστικό ταξίδι στη Σελήνη και έγραψε φανταστικές ιστορίες, προτρέποντας όμως τους αναγνώστες του να μην πιστεύουν τίποτα από αυτά που διαβάζουν.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα παρουσιάζει τους κατοίκους της Σελήνης, τους Σεληνίτες. Τους είδε και τους παρατήρησε, όταν το πλοίο στο οποίο επέβαινε παρασύρθηκε από έναν τυφώνα και «αεροδρόμησε» (δηλαδή ταξίδεψε στον αέρα) για επτά μέρες... Η εικόνα που δίνει για τους Σεληνίτες αποτελεί σαφές δείγμα του σατιρικού στοιχείου που διακρίνει το έργο του Λουκιανού. Η περιγραφή των Σεληνιτών αλλά και η αφήγηση της ιστορίας γίνεται κυρίως με χρήση **ιστορικού ενεστώτα**, γεγονός που δίνει ζωντάνια και παραστατικότητα στον λόγο.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Καλὸς δὲ παρὰ Σεληνίταις νομίζεται, ἦν πού τις φαλακρὸς ἦ. Καὶ μὴν καὶ γένεια φύουσιν μικρὸν ὑπὲρ τὰ γόνατα. Καὶ ὄνυχας ἐν τοῖς ποσὶν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν μονοδάκτυλοι. Καὶ ἐπειδὴν ἢ πονῶσιν ἢ γυμνάζωνται, γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἰδρούσιν, ὥστε καὶ τυροὺς ἀπ' αὐτοῦ πήγνυνται. Τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς περιαιρετοὺς ἔχουσι καὶ πολλοὶ τοὺς σφετέρους ἀπολέσαντες παρ' ἄλλων χρῆσάμενοι ὀρώσιν. Τινὲς δὲ καὶ πολλοὺς ἀποθέτους ἔχουσιν, οἱ πλούσιοι. Κάτοπτρον δὲ μέγιστον κεῖται ὑπὲρ φρέατος οὐ πάνυ βαθέος. Ἄν μὲν οὖν εἰς τὸ φρέαρ καταβῆ τις, ἀκούει πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ λεγομένων, ἐὰν δὲ εἰς τὸ κάτοπτρον ἀποβλέψῃ, πάσας μὲν πόλεις, πάντα δὲ ἔθνη ὀρά. Τότε καὶ τοὺς οἰκείους ἐγὼ ἐθεασάμην καὶ πᾶσαν τὴν πατρίδα, εἰ δὲ κάκεινοι ἐμὲ ἐώρων, οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν. Ὅστις δὲ ταῦτα μὴ πιστεύει οὕτως ἔχειν, ἂν ποτε καὶ αὐτὸς ἐκείσε ἀφίκηται, εἴσεται ὡς ἀληθὴ λέγω.

Λουκιανός, *Ἀληθῆς ἱστορία* 1.23-26 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Παρὰ δὲ Σεληνίταις
καλὸς νομίζεται,
ἦν πού τις¹ ἦ φαλακρὸς.
Καὶ μὴν καὶ φύουσιν γένεια
μικρὸν ὑπὲρ τὰ γόνατα.
Καὶ ὄνυχας ἐν τοῖς ποσὶν οὐκ ἔχουσιν,
ἀλλὰ πάντες εἰσὶν μονοδάκτυλοι.
Καὶ ἐπειδὴν ἢ πονῶσιν
ἢ γυμνάζωνται,
ἰδρούσιν γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα,

ὥστε πήγνυνται καὶ τυροὺς ἀπ'
αὐτοῦ.
Τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς ἔχουσι περιαιρε-
τοὺς

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Στους Σεληνίτες,
ὁμορφος θεωρεῖται (κάποιος),
εἰάν εἶναι φαλακρὸς.
Και μάλιστα, «αφήνουν» και γενειάδα
μέχρι λίγο πάνω από τα γόνατα.
Νύχια στα πόδια δεν ἔχουν,
ἀλλά ὅλοι εἶναι μονοδάκτυλοι.
Ὅταν κοπιάζουν
ἢ γυμνάζονται,
ἰδρώνουν βγάζοντας γάλα σε ὅλο τους
το σῶμα,
με ἀποτέλεσμα να παρασκευάζουν²
και τυριά από αὐτό.
Τα μάτια τα ἔχουν πρόσθετα,

1. Την αντωνυμία *τις* την αφήνουμε αμετάφραστη εδώ, γιατί την ενοήσαμε στην κύρια πρόταση.
2. Κατὰ λέξη: «πήζουν».

καὶ πολλοὶ
ἀπολέσαντες τοὺς σφετέρους
ὀρώσιν χρησάμενοι
παρ' ἄλλων.
Τινὲς δέ, οἱ πλούσιοι,
καὶ πολλοὺς ἀποθέτους ἔχουσιν.

Κάτοπτρον δὲ μέγιστον
κεῖται ὑπὲρ φρέατος οὐ πάνυ βαθέος.
Ἄν μὲν οὖν καταβῆ τις εἰς τὸ φρέαρ,

ἀκούει πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ λεγομένων,
ἐὰν δὲ εἰς τὸ κάτοπτρον ἀποβλέψῃ,

ὀρᾷ πάσας μὲν πόλεις, πάντα δὲ ἔθνη.

Τότε ἐγὼ ἔθεασάμην καὶ τοὺς οἰκείους
καὶ πᾶσαν τὴν πατρίδα,
εἰ δὲ κάκεινοι ἐώρων ἐμέ,
οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν.
Ὅστις δὲ μὴ πιστεύει
ταῦτα οὕτως ἔχειν,
ἂν ποτε καὶ αὐτὸς ἀφίκηται ἐκεῖσε,
εἴσεται ὡς ἀληθῆ λέγω.

καὶ πολλοί,
χάνοντας τὰ δικὰ τους,
βλέπουν χρησιμοποιώντας
αυτὰ που παίρνουν ἀπὸ ἄλλους.
Μερικοὶ μάλιστα, δηλαδή οἱ πλούσιοι,
ἔχουν καὶ πολλὰ μάτια ἀποθηκευμένα
για ὥρα ἀνάγκης.

Ἐνας τεράστιος καθρέφτης
βρίσκεται πάνω ἀπὸ ἓνα ρηχὸ πηγάδι.
Αν λοιπὸν κατεβεῖ κάποιος μέσα στο
πηγάδι,

ἀκούει ὅλα ὅσα λέγονται στη Γῆ,
κι ἀν κοιτάξῃ προσεκτικὰ μέσα στον
καθρέφτη,

βλέπει ὅλες τις πόλεις καὶ ὅλους τοὺς
λαοὺς.

Τότε ἐγὼ εἶδα καὶ τοὺς γνωστούς μου
καὶ ολόκληρη τὴν πατρίδα μου.

Αν ὅμως κι ἐκεῖνοι ἐβλεπαν ἐμένα,
(αὐτὸ) δεν μπορῶ καθόλου νὰ το πῶ.
Ὡστόσο, ὅποιος δεν πιστεύει
ὅτι αὐτὰ ἐτσι ἔχουν,
ἀν κάποτε καὶ οἰ ἴδιος φτάσῃ ἐκεῖ,
θα καταλάβῃ ὅτι λέω τὴν ἀλήθεια.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Καλὸς δὲ παρὰ Σεληνίταις νομίζεται,
ἦν πού τις φαλακρὸς ἦ.
Καὶ μὴν καὶ γένεια φύουσιν
μικρὸν ὑπὲρ τὰ γόνατα.
Καὶ ὄνυχας ἐν τοῖς ποσὶν οὐκ ἔχουσιν,
ἀλλὰ πάντες εἰσὶν μονοδάκτυλοι.
Καὶ ἐπειδὴν ἢ πονῶσιν ἢ γυμνάζωνται,
γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἰδρῶσιν,
ὥστε καὶ τυροὺς ἀπ' αὐτοῦ πήγνυνται.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Στους Σεληνίτες, ὁμορφος θεωρεῖται
(κάποιος),
εἰάν εἶναι φαλακρὸς.
Καὶ μάλιστα, «αφήνουν» καὶ γενειάδα
μέχρι λίγο πάνω ἀπὸ τὰ γόνατα.
Νύχια στα πόδια δεν ἔχουν,
ἀλλὰ ὅλοι εἶναι μονοδάκτυλοι.
Ὅταν κοπιάζουν ἢ γυμνάζονται,
ιδρῶνουν βγάζοντας γάλα σε ὅλο τοὺς
το σῶμα,
με ἀποτέλεσμα νὰ πήξουν (ἢ: παρα-
σκευάζουν) καὶ τυριά ἀπὸ αὐτό.

Τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς περιαιρετοὺς
ἔχουσι
καὶ πολλοὶ τοὺς σφετέρους ἀπολέσαντες
παρ' ἄλλων χρησάμενοι ὀρώσιν.

Τινὲς δὲ καὶ πολλοὺς ἀποθέτους
ἔχουσιν, οἱ πλούσιοι.

Κάτοπτρον δὲ μέγιστον
κεῖται ὑπὲρ φρέατος οὐ πάνυ βαθέος.
Ἄν μὲν οὖν εἰς τὸ φρέαρ καταβῆ τις,

ἀκούει πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ λεγομένων,
ἐὰν δὲ εἰς τὸ κάτοπτρον ἀποβλέψῃ,

πάσας μὲν πόλεις, πάντα δὲ ἔθνη ὀρᾷ.

Τότε καὶ τοὺς οἰκείους ἐγὼ ἔθεασάμην
καὶ πᾶσαν τὴν πατρίδα,
εἰ δὲ κάκεινοι ἐμὲ ἐώρων,
οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν.
Ὅστις δὲ ταῦτα μὴ πιστεύει οὕτως ἔχειν,

ἂν ποτε καὶ αὐτὸς ἐκέισε ἀφίχηται,
εἴσεται ὡς ἀληθὴ λέγω.

Τα μάτια τα ἔχουν πρόσθετα,

καὶ πολλοί, χάνοντας τα δικὰ τους,
βλέπουν χρησιμοποιώντας αὐτὰ που
παίρνουν ἀπὸ ἄλλους.

Μερικοὶ μάλιστα, δηλαδή οἱ πλούσιοι,
ἔχουν καὶ πολλὰ μάτια ἀποθηκευ-
μένα γιὰ ὥρα ἀνάγκης.

Ἔνας τεράστιος καθρέφτης
βρίσκεται πάνω ἀπὸ ἓνα ρηχὸ πηγάδι.
Ἄν λοιπὸν κατεβεῖ κάποιος μέσα στο
πηγάδι,

ἀκούει ὅλα ὅσα λέγονται στη Γῆ,
καὶ ἀν κοιτάξῃ προσεκτικὰ μέσα στον
καθρέφτη,

βλέπει ὅλες τὶς πόλεις καὶ ὅλους τοὺς
λαούς.

Τότε ἐγὼ εἶδα καὶ τοὺς γνωστούς μου
καὶ ολόκληρη τὴν πατρίδα μου.

Ἄν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι ἐβλεπαν ἐμένα,
(αὐτό) δὲν μπορῶ καθόλου νὰ το πῶ.
Ὡστόσο, ὅποιος δὲν πιστεύει

ὅτι αὐτὰ ἐτοῖ ἔχουν,
ἀν κάποτε καὶ ὁ ἴδιος φτάσει ἐκεῖ,
θα καταλάβῃ ὅτι λέω τὴν ἀλήθεια.

5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Οἱ Σελήνιτες θεωροῦν ὁμορφους τοὺς φαλακρούς, ἐνῶ ἔχουν καὶ τὴ συνήθεια νὰ ἀφήνουν μακριές γενειάδες μέχρι πάνω ἀπὸ τὰ γόνατα. Στὰ πόδια τοὺς ἔχουν ἓνα δάχτυλο χωρὶς νύχι. Ὁ ἰδρώτας τοὺς εἶναι γάλα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο παρασκευάζουν τυροκομικὰ προϊόντα. Τα μάτια τοὺς δὲν εἶναι ἐνσωματωμένα στο σῶμα τοὺς καὶ μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ μάτια ἄλλων. Πάνω ἀπὸ ἓνα ρηχὸ πηγάδι ἔχουν κατασκευάσει καὶ ἓναν καθρέφτη, με τὴ βοήθεια τοῦ ὁποῖου μποροῦν νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ δουν ὅσα συμβαίνουν στη Γῆ. Ὁ ἀφηγητὴς μάλιστα διαβεβαιώνει τοὺς ἀναγνώστες τοῦ ὅτι εἶδε τοὺς δικούς τοῦ καὶ τὴν πατρίδα τοῦ μέσα ἀπὸ αὐτόν.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Μετάφραση του συνδέσμου και**

Στο απόσπασμα διαπιστώνουμε ότι γίνεται μεγάλη χρήση του συνδέσμου *και*. Συχνά αυτός δε χρησιμοποιείται για να συνδέσει όμοιους συντακτικά όρους, αλλά βρίσκεται στην αρχή της περιόδου ή της ημιπεριόδου για να υπογραμμίσει τη νοηματική αλληλουχία της με την προηγούμενή της (μεταβατικός *και*). Στη μετάφραση μπορούμε να παραλείψουμε ένα τέτοιο *και*, γιατί η χρήση πολλών μεταβατικών *και* στη ν.ε. δίνει στον λόγο απλοϊκό ύφος. Στα παρακάτω παραδείγματα λοιπόν, ανάλογα με το ύφος που θέλουμε να δώσουμε στον λόγο μας, έχουμε το δικαίωμα να ξεκινήσουμε τη μετάφραση των προτάσεων με το *και* ή να το παραλείψουμε:

- *Και ἐπειδὴν ἡ πονῶσιν* = (και) όταν κοπιάζουν
- *καὶ πολλοὶ [...]* ὀρώσιν = (και) πολλοί [...] βλέπουν

Άλλες φορές ο σύνδεσμος *και* χρησιμοποιείται για να εξάρει τη σημασία ορισμένων λέξεων (επιδοτικός *και*). Στην περίπτωση αυτή ο *και* μεταφράζεται: (ακόμη) *και*, *και* μάλιστα, *και* επιπλέον κτλ.

- *καὶ πολλοὺς ἀποθέτους ἔχουσιν* = έχουν (ακόμα) και πολλά μάτια αποθηκευμένα
- *καὶ τυροὺς ἀπ' αὐτοῦ πῆγγννται* = ακόμα και τυριά «πήζουν» από αυτόν

Επίσης, ο σύνδεσμος *και* μπορεί να μεταφράζεται: *και* (επιπλέον), (ακόμη) *και*, *και* (επίσης) κτλ. (προσθετικός *και*):

- *εἰ δὲ κάκεινοι* (= *καὶ ἐκεῖνοι*) = εάν και εκείνοι επίσης
- *ἂν ποτε καὶ αὐτὸς* = αν κάποτε και ο ίδιος (επίσης).

■ **Μετάφραση σχήματος λιτότητας**

- (*φρέατος*) *οὐ πάνυ βαθέος* = (από ένα πηγάδι) όχι πολύ βαθύ, λίγο βαθύ, ρηχό

Συχνά στη θέση μιας καταφατικής έννοιας υπάρχει η αντίθετή της με άρνηση: π.χ. *οὐ πάνυ* = *ὀλίγον*. Όταν μεταφράζουμε αυτό το λογοτεχνικό σχήμα ή κάποιο άλλο στη ν.ε., γενικά προτιμάμε να μη διατηρούμε τα λογοτεχνικά σχήματα, εκτός εάν θέλουμε να δώσουμε ιδιαίτερο ύφος στον λόγο μας.

■ **Μετάφραση υποθετικής πρότασης με αναφορική υποθετική**

- *Καλὸς δὲ παρὰ Σεληνίταις νομίζεται, ἦν πού τις φαλακρὸς ἦ* = Στους Σεληνίτες όμορφος θεωρείται όποιος είναι φαλακρός

Μερικές φορές μια υποθετική πρόταση φαίνεται να μην έχει λειτουργία επιρρηματικής πρότασης αλλά ονοματικής (υποκείμενο, αντικείμενο, επεξήγηση). Αυτό συμβαίνει συνήθως όταν η αόριστη αντωνυμία *τίς, τίς, τι* υπάρχει στην υποθετική πρόταση και παραλείπεται από την κύρια. Στην περίπτωση αυτή ταιριάζει να μεταφράσουμε την υποθετική πρόταση στη ν.ε. με αναφορική υποθετική πρόταση (*όποιος...*, *οποιοσδήποτε...* κτλ.) ή να την αποδώσουμε με υποθετική πρόταση (*εάν...*, *αν...*), αλλά να βάλουμε την αόριστη αντωνυμία *κάποιος, κάποια, κάποιο* στην πρόταση από την οποία εξαρτάται η υποθετική. Έτσι, το παραπάνω παράδειγμα μπορεί να μεταφραστεί με δύο τρόπους:

- *Στους Σελήνιτες όμορφος θεωρείται όποιος είναι φαλακρός*
- ή - *Στους Σελήνιτες θεωρείται κάποιος όμορφος, εάν είναι φαλακρός.*

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **καλός:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν* (= ο καλός, όμορφος, ωραίος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 159.
- ⇒ **παρά:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει κίνηση από κάποιον τόπο ή προέλευση κ.ά.
 - + δοτ.: δηλώνει ότι κάτι είναι κοντά σε κάτι και μεταφορικά δηλώνει κριση ή αναφορά.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση κοντά ή παράλληλα σε κάτι κ.ά.
- ⇒ **Σελήνιταις:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *οἱ Σελήνιται, τῶν Σελήνιτων* (= οι Σελήνιτες, οι κάτοικοι της Σελήνης).
- ⇒ **νομίζεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *νομίζομαι* (= θεωρούμαι, πιστεύομαι). ♦ ΣΥΝΤ.: Το ενεργ.: *νομίζω* (= θεωρώ, κρίνω) + αντικ. + κατηγορ. του αντικ. Το *νομίζομαι* + κατηγορ. του υποκ.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: νόμος, νομικός, νόμισμα.
- ⇒ **ἤν:** σύνδ. υποθετικός (= εάν, αν). Εισάγει υποθετικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική.
- ⇒ **που:** επίρρ. που έχει τοπική σημασία (= κάπου) ή χρησιμοποιείται με περιοριστική σημασία (= κατά κάποιον τρόπο, ίσως, πιθανά). Με τη δεύτερη σημασία μπορεί να ακολουθεί, όπως εδώ, μετά από υποθετικούς συνδέσμους επιτείνοντας την αοριστολογική σημασία τους (= εάν τυχόν). Επειδή το *που* είναι εγκλιτική λέξη, εδώ έχει χάσει τον δικό του τόνο· η οξεία που έχει είναι από το *τίς*, το οποίο επίσης είναι εγκλιτική λέξη.

- ⇒ **τις:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 114-115. ♦ **ἦν πού τις** = αν τυχόν κάποιος.
- ⇒ **φαλακρός:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ φαλακρός, ἡ φαλακρά, τὸ φαλακρόν* (= χωρίς μαλλιά, φαλακρός).
- ⇒ **ἦ:** υποτακτ. ενεστ., γ΄ εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
 - ♦ ΕΝΣ. *εἶμι*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἔγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἔγεγόνειν*.
- ⇒ **καὶ μήν:** σύνδ. αντιθετικός (= και όμως, και μάλιστα).
- ⇒ **καί:** προσθετικός *καί* (= ακόμα και).
- ⇒ **γένεια:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ γένειον, τοῦ γενείου* (= γενειάδα, γένια).
- ⇒ **φύουσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *φύω* (= παράγω, κάνω κάτι να φυτρώσει) ♦ **γένεια φύουσιν** = αφήνουν γενειάδα.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φυτό, φυτικός, φυτρώνω, φυτώριο, αυτοφυής.
- ⇒ **μικρόν:** επίρρ. ποσοτικό (= λίγο). Προέρχεται από το επίθ. *ὁ μικρός, ἡ μικρά, τὸ μικρόν*.
- ⇒ **ὑπέρ:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται με γενική και αιτιατική. Η κυριολεκτική σημασία της είναι «πάνω από κάποιον ή από κάτι», χωρίς όμως την έννοια της επαφής (όπως συμβαίνει με την πρόθ. *ἐπί*):
 - + γεν.: δηλώνει στάση σε τόπο και μεταφορικά υπεράσπιση, αναφορά κ.ά.·
 - + αιτ.: δηλώνει στάση (πέρα και πάνω από κάποιον τόπο) κ.ά.
- ⇒ **γόνατα:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ γόνυ, τοῦ γόνατος* (= το γόνατο).
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **ὄνυχας:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ὄνυξ, τοῦ ὄνυχος* (= το νύχι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 158.
- ⇒ **έν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **τοῖς ποσίν:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ. *ὁ πούς, τοῦ ποδός* (= το πόδι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 158.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ποδήρης, εμπόδιο, υποπόδιο, ποδήλατο, ποδόσφαιρο.
- ⇒ **οὐκ:** μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **ἔχουσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *ἔχω* (= έχω).
 - ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. ἡ + 2 αιτ. (αντικ. και κατηγορ. του αντικ.)

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχω*, ΠΡΤ. *εἶχον*, ΜΕΛΛ. *ἔξω*, *σχήσω*, ΑΟΡ. *ἔσχον*, ΠΡΚ. *ἔσχηκα*, ΥΠΡΣ. [*ἔσχήκειν*].
- Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχομαι*, ΠΡΤ. *εἶχόμην*, ΜΕΛΛ. *ἔξομαι*, *σχήσομαι*, ΑΟΡ. *ἔσχόμην*, ΠΡΚ. *ἔσχημαι*.
- ⇒ **ἀλλά:** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά).
- ⇒ **πάντες:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *πάς*, *πάσα*, *πάν* (= όλος, καθένας). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 26.
- ⇒ **εἰσίιν:** οριστ. ενεστ., γ' πληθ., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **μονοδάκτυλοι:** επιθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *όή μονοδάκτυλος*, *τό μονοδάκτυλον* (= που έχει ένα δάκτυλο).
- ⇒ **ἐπειδάν** (< *ἐπειδή* + *άν*): σύνδ. χρονικός (= όταν, κάθε φορά). Εισάγει χρονικοϋποθετικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική και εκφράζουν επανάληψη στο παρόν ή στο μέλλον.
- ⇒ **ή:** σύνδ. διαζευκτικός (= ή).
- ⇒ **πονώσιν:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *πονέω*, *πονῶ* (= κοπιάζω, υποφέρω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πόνος, πόνημα, φιλόπονος, φιλοπονία.
- ⇒ **γυμνάζονται:** υποτακτ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *γυμνάζομαι* (= γυμνάζομαι, ασκούμαι).
- ⇒ **γάλακτι:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. εν., *τό γάλα*, *τού γάλακτος* (= το γάλα).
- ⇒ **πάν:** επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ό πάς*, *ή πάσα*, *τό πάν* (= όλος, ολόκληρος).
- ⇒ **τό σώμα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τό σώμα*, *τού σώματος* (= το σώμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 158.
- ⇒ **ιδρούσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ιδρώω*, *ιδρῶ* (= ιδρώνω).
- ⇒ **ώστε:** σύνδ. συμπερασματικός (= ώστε, επομένως).
- ⇒ **τυρούς:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ό τυρός*, *τού τυρού* (= το τυρί).
- ⇒ **ἀπ' (ό):** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται με γενική και δηλώνει απομάκρυνση από τόπο ή χρονική αφετηρία: μεταφορικά δηλώνει προέλευση, την ύλη από την είναι φτιαγμένο κάτι, αιτία, ποιητικό αίτιο κ.ά.
- ⇒ **αὐτού:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, γεν. εν., *αὐτός*, *αὐτή*, *αὐτό*. Εδώ *αὐτοῦ* = *τού γάλακτος* (επαναληπτική).

- ⇒ **πήγνυνται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *πήγνυμαι* (= πήςω, παρασκευάζω για τον εαυτό μου). Το *πήγνυμαι* εδώ είναι μέσο περιποιητικό, δηλαδή δηλώνει ότι το υποκ. ενεργεί για χάρη του εαυτού του. Το ενεργ. *πήγνυμι* = μπήγω· κάνω ένα υγρό να πήξει, να στερεοποιηθεί.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πάγος, πάχνη, πάσσαλος, παράπηγμα, πηκτικός, ναυπηγός, πήξη, πηχτός.
- ⇒ **τοὺς ὀφθαλμούς:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ ὀφθαλμός, τοῦ ὀφθαλμοῦ (= το μάτι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 158.
- ⇒ **περιαιρετούς:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ περιαιρετός, ἡ περιαιρετή, τὸ περιαιρετὸν (= αυτός που μπορεί να αφαιρεθεί, ο πρόσθετος).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αιρετός, αίρεση, αφαίρεση, αφαιρετικός, διαίρεση, διαιρετός, αναίρεση.
- ⇒ **πολλοί:** επίθ. ανώμαλο, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ (= πολὺς).
- ⇒ **τοὺς σφετέρους:** αντων. κτητική, γ΄ προσώπου, για πολλούς κήτορες, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., σφέτερος, σφέτερα, σφέτερον (= ο δικός τους).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σφετεριστής, σφετερισμός σφετερίζομαι.
- ⇒ **ἀπολέσαντες:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *ἀπόλλυμι* (= χάνω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἀπώλεια, ὀλεθρος, πανωλεθρία, πανώλη.
- ⇒ **ἄλλων:** αντων. ἀόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, γεν. πληθ., ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο (= ἄλλος).
- ⇒ **χρησάμενοι:** μτχ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *χρήσομαι, χρῶμαι* (= χρησιμοποιώ).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: χρήση, χρήσιμος, χρηστικός, χρήμα, ἀχρηστος, εὐχρηστος, καταχραστής.
- ⇒ **ὀρώσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ὀράω, ὀρώ* (= βλέπω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ὄραση, ὄραμα, ορατός.
- ⇒ **τινές:** αντων. ἀόριστη, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 114-115.
- ⇒ **πολλούς:** αιτιατ. πληθ. αρσ. γένους, ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τό πολὺ.
- ⇒ **ἀποθέτους:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ/ἡ ἀπόθετος, τὸ ἀπόθετον (= κρυμμένος, μυστικός, αποθηκευμένος για ὦρα ἀνάγκης).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἀπόθεση, αποθήκη.
- ⇒ **οἱ πλούσιοι:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., ὁ πλούσιος, ἡ πλουσία, τὸ πλούσιον (= πλούσιος).

- ⇒ **κάτοπτρον:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., τὸ κάτοπτρον, τοῦ κατόπτρου (= καθρέφτης, κάτοπτρο).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ [κάτοπτρον < κάτοπτος < κατὰ + ὄψομαι (μέλλ. του ὄρω)]: κατοπτρικός, αντικατοπτρίζω, αντικατοπτρισμός.
- ⇒ **μέγιστον:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., ὁ μέγιστος, ἡ μεγίστη, τὸ μέγιστον (= ο πιο μεγάλος, πολύ μεγάλος, τεράστιος). Θετικός: ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα. Συγκριτικός: ὁ ἢ μείζων, τὸ μείζων.
- ⇒ **κεῖται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. κείμαι (= βρίσκομαι, εἶμαι τοποθετημένος). Το ρήμα κείμαι αναπληρώνει τον παρακείμενο του ρήμ. τίθεμαι.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κειμήλιο, κείμενο, υποκείμενο, αντικείμενο, κοίτασμα, κατάκοιτος, κοιώνας, κοίτη.
- ⇒ **φρέατος:** ουσ. ανώμαλο μεταπλαστό, ουδ. γένους, γεν. εν., τὸ φρέαρ, τοῦ φρέατος (= πηγή νερού, δεξαμενή, πηγάδι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 158.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φρεάτιο.
- ⇒ **οὐ:** μόριο αρνητικό (= δεν, όχι).
- ⇒ **πάνυ:** επίρρ. ποσοτικό (= εντελώς, πολύ).
- ⇒ **βαθύς:** επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., ὁ βαθύς, ἡ βαθεία, τὸ βαθύ (= ο βαθύς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 159.
- ⇒ **μέν:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, από τη μια). Βλ. και Ενότητα 1, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 14.
- ⇒ **οὖν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).
- ⇒ **ἐς (και εἰς):** πρόθ. κύρια (= σε, προς). Συντάσσεται με αιτιατική και δηλώνει κίνηση ή κατεύθυνση προς το εσωτερικό ενός τόπου· μεταφορικά δηλώνει είσοδο σε κατάσταση, σκοπό κ.ά.
- ⇒ **τὸ φρέαρ:** αιτιατ. εν., τὸ φρέαρ.
- ⇒ **καταβή:** υποτακτ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. καταβαίνω (= κατεβαίνω).
- ⇒ **ἀκούει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. ἀκούω (= ακούω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + γεν.
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. ἀκούω, ΠΡΤ. ἤκουον, ΜΕΛΛ. ἀκούσομαι, ΑΟΡ. ἤκουσα, ΠΡΚ. ἀκήκοα, ΥΠΡΣ. ἠ(ἀ)κηκόειν.
- ⇒ **πάντων:** επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., ὁ πᾶς, ἡ πᾶσα, τὸ πᾶν (= ὅλος, καθένας).
- ⇒ **τῶν λεγομένων:** μτχ. ενεστ. μ.φ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. λέγομαι (= λέγομαι).

- ⇒ **τῆ γῆ:** ουσ. συνηρημένο ἄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ γῆ, τῆς γῆς (= η γη).
- ⇒ **ἔάν:** σύνδ. υποθετικός (= αν). Εισάγει υποθετικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική.
- ⇒ **τὸ κάτοπτρον:** αιτιατ. εν., τὸ κάτοπτρον. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἀποβλέψη:** υποτακτ. αορ. ε.φ., ἴ εν., του ρήμ. ἀποβλέπω (= στρέφω το βλέμμα προς, κοιτάζω προσεκτικά).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἀποβλέπω, ΠΡΤ. ἀπέβλεπον, ΜΕΛΛ. ἀποβλέψω, ΑΟΡ. ἀπέβλεψα, ΠΡΚ. [ἀποβέβλεφα].
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του βλέπω: βλέμμα, βλέψη, βλέφαρο, αβλεψία, προβλέπω, επιβλέπω, παραβλέπω.
- ⇒ **πάσας:** αιτιατ. πληθ., θηλ. γένους, ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πάν. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **πόλις:** ουσ. ἴ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., ἡ πόλις, τῆς πόλεως (= η πόλη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 158.
- ⇒ **πάντα:** αιτιατ. πληθ., ουδ. γένους, ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πάν.
- ⇒ **ἔθνη:** ουσ. ἴ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., τὸ ἔθνος (= το έθνος, ο λαός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 158.
- ⇒ **ὄρα:** οριστ. ενεστ. ε.φ., ἴ εν., του συνηρ. ρήμ. ὄραω, ὄρω (= βλέπω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, ὄρωσιν.
- ⇒ **τότε:** επίρρ. χρονικό (= τότε).
- ⇒ **τοὺς οἰκεῖους:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ οἰκεῖος, ἡ οἰκεία, τὸ οἰκεῖον (= που ανήκει στο σπίτι, ο συγγενής, φιλικός, ο γνωστός).
 - ◆ **οἱ οἰκεῖοι** = φίλοι, συγγενεῖς.
- ⇒ **ἐγώ:** αντων. προσωπική ἄ προσώπου, αρσ. γένους, ονομ. εν., ἐγώ. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 161.
- ⇒ **ἐθεασάμην:** οριστ. αορ. μ.φ., ἄ εν., του συνηρ. αποθ. ρήμ. θεάομαι, θεῶμαι (= βλέπω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θέαμα, θεατής, θέαση, θέα, θέατρο.
- ⇒ **πάσαν:** αιτιατ. εν., θηλ. γένους, ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πάν.
- ⇒ **τὴν πατρίδα:** ουσ. ἴ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ πατρίς, τῆς πατρίδος (= η πατρίδα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
- ⇒ **εἰ:** ο υποθετικός σύνδεσμος εἰ εδώ λειτουργεῖ ως ερωτηματικό μόριο που εισάγει πλάγιες ερωτήσεις ολικής αγνοίας. Συντάσσεται με οριστική ή με ευκτική.
- ⇒ **κακείνοι (< καὶ ἐκείνοι):** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., ἐκείνος, ἐκείνη, ἐκείνο (= εκείνος).

- ⇒ **ἐμέ:** αντων. προσωπική α΄ προσώπου, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ἐγώ.
- ⇒ **ἑώρων:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. ὀράω, ὀρώ.
- ⇒ **οὐκέτι (< οὐκ + ἔτι):** επίρρ. αρνητικό (= όχι πια, δεν).
- ⇒ **ἔχω:** οριστ. ενεστ. ε.φ., α΄ εν., του ρήμ. ἔχω (= ἔχω). ♦ **οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν** = καθόλου δεν μπορώ να πω, καθόλου δεν είμαι σε θέση να πω.
- ⇒ **εἰπεῖν:** απαρέμφ. αορ. β΄ ε.φ., του ρήμ. λέγω (= λέω).
- ⇒ **ὅστις:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, ονομ. εν., ὅστις, ἤτις, ὅ,τι (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 161.
- ⇒ **ταῦτα:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., οὗτος, αὕτη, τοῦτο (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **μή:** μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **πιστεύει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. πιστεύω (= πιστεύω, ἔχω εμπιστοσύνη).
- ⇒ **οὕτως:** επίρρ. τροπικό (= έτσι).
- ⇒ **ἔχειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. ἔχω (= ἔχω).
- ⇒ **ποτε:** επίρρ. χρονικό (= κάποτε).
- ⇒ **αὐτός:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, ονομ. εν., αὐτός, αὕτη, αὐτό. Εδώ αὐτός = ο ίδιος (οριστική).
- ⇒ **ἐκεῖσε (< ἐκεῖ + -σε):** επίρρ. τοπικό (= προς τα εκεί, προς εκείνο το μέρος).
- ⇒ **ἀφίκηται:** υποτακτ. αορ. β΄ μ.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. ἀφικνέομαι, ἀφικνούμαι (= φτάνω, ἔρχομαι).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἴχνος, ἀφιξη, ικανός, εφικτός, ἀνέφικτος.
- ⇒ **εἴσεται:** οριστ. μέλλ. μ.φ., γ΄ εν., του ρήμ. οἶδα (= γνωρίζω, μαθαίνω, καταλαβαίνω).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ιστορία, εἰδήμονας, εἰδηση.
- ⇒ **ὡς:** σύνδ. ειδικός (= ὅτι).
- ⇒ **ἀληθῆ:** επίθ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὀλή, ἀληθῆς, τὸ ἀληθές (= ἀληθῆς, ἀληθινός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 160.
- ⇒ **λέγω:** οριστ. ενεστ. ε.φ., α΄ εν., του ρήμ. λέγω (= λέω).
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. λέγω, ΠΡΤ. ἔλεγον, ΜΕΛΛ. λέξω, ἐρώ, ΑΟΡ. ἔλεξα, εἶπα, εἶπον, ΠΡΚ. εἶρηκα, ΥΠΡΣ. εἰρήκειν.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	β΄ κλίση		γ΄ κλίση			
ονομ.	ὁ	ὄφθαλμὸς	τὸ	σῶμα	ὁ	ὄνουξ
γεν.	τοῦ	ὄφθαλμοῦ	τοῦ	σώματος	τοῦ	ὄνουχος
δοτ.	τῷ	ὄφθαλμῷ	τῷ	σώματι	τῷ	ὄνουχι
αιτ.	τόν	ὄφθαλμόν	τὸ	σῶμα	τόν	ὄνουχα
κλητ.	(ᾧ)	ὄφθαλμῆ	(ᾧ)	σῶμα	(ᾧ)	ὄνουξ

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	β΄ κλίση		γ΄ κλίση			
ονομ.	οἱ	ὄφθαλμοὶ	τὰ	σώματα	οἱ	ὄνουχες
γεν.	τῶν	ὄφθαλμῶν	τῶν	σωμάτων	τῶν	ὄνούχων
δοτ.	τοῖς	ὄφθαλμοῖς	τοῖς	σώμασι(ν)	τοῖς	ὄνουξι(ν)
αιτ.	τούς	ὄφθαλμούςς	τὰ	σώματα	τούς	ὄνουχας
κλητ.	(ᾧ)	ὄφθαλμοὶ	(ᾧ)	σώματα	(ᾧ)	ὄνουχες

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	ὁ	πούς	ἡ	πόλις	τὸ	ἔθνος	τὸ	φρέαρ
γεν.	τοῦ	ποδός	τῆς	πόλεως	τοῦ	ἔθνους	τοῦ	φρέατος
δοτ.	τῷ	ποδὶ	τῇ	πόλει	τῷ	ἔθνει	τῷ	φρέατι
αιτ.	τόν	πόδα	τῆν	πόλιν	τὸ	ἔθνος	τὸ	φρέαρ
κλητ.	(ᾧ)	πούς	(ᾧ)	πόλι	(ᾧ)	ἔθνος	(ᾧ)	φρέαρ

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	οἱ	πόδες	αἱ	πόλεις	τὰ	ἔθνη	τὰ	φρέατα
γεν.	τῶν	ποδῶν	τῶν	πόλεων	τῶν	ἔθνῶν	τῶν	φρεάτων
δοτ.	τοῖς	ποσι(ν)	ταῖς	πόλεσι(ν)	τοῖς	ἔθνεσι(ν)	τοῖς	φρέασι(ν)
αιτ.	τούς	πόδας	τάς	πόλεις	τὰ	ἔθνη	τὰ	φρέατα
κλητ.	(ᾧ)	πόδες	(ᾧ)	πόλεις	(ᾧ)	ἔθνη	(ᾧ)	φρέατα

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ καλός	ἡ καλή	τὸ καλόν
γεν.	τοῦ καλοῦ	τῆς καλῆς	τοῦ καλοῦ
δοτ.	τῷ καλῷ	τῇ καλῇ	τῷ καλῷ
αιτ.	τὸν καλόν	τὴν καλὴν	τὸ καλόν
κλητ.	(ὦ) καλέ	(ὦ) καλή	(ὦ) καλόν

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ καλοὶ	αἱ καλαὶ	τὰ καλὰ
γεν.	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν
δοτ.	τοῖς καλοῖς	ταῖς καλαῖς	τοῖς καλοῖς
αιτ.	τούς καλοῦς	τάς καλάς	τὰ καλὰ
κλητ.	(ὦ) καλοὶ	(ὦ) καλαὶ	(ὦ) καλὰ

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ βαθύς	ἡ βαθεῖα	τὸ βαθύ
γεν.	τοῦ βαθέος	τῆς βαθείας	τοῦ βαθέος
δοτ.	τῷ βαθεῖ	τῇ βαθείᾳ	τῷ βαθεῖ
αιτ.	τὸν βαθύν	τὴν βαθείαν	τὸ βαθύ
κλητ.	(ὦ) βαθύ	(ὦ) βαθεῖα	(ὦ) βαθύ

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ βαθεῖς	αἱ βαθεῖαι	τὰ βαθέα
γεν.	τῶν βαθέων	τῶν βαθειῶν	τῶν βαθέων
δοτ.	τοῖς βαθέσι(ν)	ταῖς βαθείαις	τοῖς βαθέσι(ν)
αιτ.	τούς βαθεῖς	τάς βαθείας	τὰ βαθέα
κλητ.	(ὦ) βαθεῖς	(ὦ) βαθεῖαι	(ὦ) βαθέα

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἀληθής	ἡ	ἀληθής	τὸ	ἀληθές
γεν.	τοῦ	ἀληθοῦς	τῆς	ἀληθοῦς	τοῦ	ἀληθοῦς
δοτ.	τῷ	ἀληθεῖ	τῇ	ἀληθεῖ	τῷ	ἀληθεῖ
αιτ.	τόν	ἀληθῆ	τήν	ἀληθῆ	τὸ	ἀληθές
κλητ.	(ὦ)	ἀληθές	(ὦ)	ἀληθές	(ὦ)	ἀληθές

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ἀληθεῖς	αἱ	ἀληθεῖς	τὰ	ἀληθῆ
γεν.	τῶν	ἀληθῶν	τῶν	ἀληθῶν	τῶν	ἀληθῶν
δοτ.	τοῖς	ἀληθέσι(ν)	ταῖς	ἀληθέσι(ν)	τοῖς	ἀληθέσι(ν)
αιτ.	τούς	ἀληθεῖς	τάς	ἀληθεῖς	τὰ	ἀληθῆ
κλητ.	(ὦ)	ἀληθεῖς	(ὦ)	ἀληθεῖς	(ὦ)	ἀληθῆ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	πολύς	ἡ	πολλή	τὸ	πολύ
γεν.	τοῦ	πολλοῦ	τῆς	πολλῆς	τοῦ	πολλοῦ
δοτ.	τῷ	πολλῷ	τῇ	πολλῇ	τῷ	πολλῷ
αιτ.	τόν	πολύν	τήν	πολλήν	τὸ	πολύ
κλητ.	(ὦ)	πολύ	(ὦ)	πολλή	(ὦ)	πολύ

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	πολλοὶ	αἱ	πολλαί	τὰ	πολλά
γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
δοτ.	τοῖς	πολλοῖς	ταῖς	πολλαῖς	τοῖς	πολλοῖς
αιτ.	τούς	πολλοὺς	τάς	πολλάς	τὰ	πολλά
κλητ.	(ὦ)	πολλοὶ	(ὦ)	πολλαί	(ὦ)	πολλά

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	γ' πρόσωπο
ονομ.	ἐγὼ	σύ	—
γεν.	ἐμοῦ, μου	σοῦ, σου	(οὐ)
δοτ.	ἐμοί, μοι	σοί, σοι	οἶ, οἱ
αιτ.	ἐμέ, με	σέ, σε	(ἐ)
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	γ' πρόσωπο
ονομ.	ἡμεῖς	ὕμεις	σφεῖς
γεν.	ἡμῶν	ὕμῶν	σφῶν
δοτ.	ἡμῖν	ὕμῖν	σφίσι(ν)
αιτ.	ἡμᾶς	ὕμᾶς	σφᾶς
κλητ.	—	—	—

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὅστις	ἥτις	ὅ,τι
γεν.	οὗτινος, ὅτου	ἥστινος	οὗτινος, ὅτου
δοτ.	ὧτινι, ὅτῳ	ἧτινι	ὧτινι, ὅτῳ
αιτ.	ὄντινα	ἦντινα	ὄ,τι
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἵτινες	αἵτινες	ἅτινα, ἅττα
γεν.	ὧντινων	ᾧντινων	ὧντινων
δοτ.	οἷσισι(ν)	αἰσισι(ν)	οἷσισι(ν)
αιτ.	οὓσινας	ἄσινας	ἅτινα, ἅττα
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΗΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	λεγόμενος	ἡ	λεγομένη	τὸ	λεγόμενον
γεν.	τοῦ	λεγομένου	τῆς	λεγομένης	τοῦ	λεγομένου
δοτ.	τῷ	λεγομένῳ	τῇ	λεγομένῃ	τῷ	λεγομένῳ
αιτ.	τὸν	λεγόμενον	τὴν	λεγομένην	τὸ	λεγόμενον
κλητ.	(ὦ)	λεγόμενε	(ὦ)	λεγομένη	(ὦ)	λεγόμενον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	λεγόμενοι	αἱ	λεγόμεναι	τὰ	λεγόμενα
γεν.	τῶν	λεγομένων	τῶν	λεγομένων	τῶν	λεγομένων
δοτ.	τοῖς	λεγομένοις	ταῖς	λεγομέναις	τοῖς	λεγομένοις
αιτ.	τούς	λεγομένους	τάς	λεγομένας	τὰ	λεγόμενα
κλητ.	(ὦ)	λεγόμενοι	(ὦ)	λεγόμεναι	(ὦ)	λεγόμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	νομίζεται	ἦ	φύουσιν	ἔχουσιν
παρτ.	ἐνομιζέτο	—	ἔφουον	εἶχον
μέλλ.	νομισθήσεται (παθ.)	—	[φύουσαι(ν)]	ἔξουσαι(ν), σχήσουσι(ν)
αόρ.	ἐνομίσθη (παθ.)	γένηται (β')	ἔφουσαν	ἔσχον (β')
παρκα.	νενόμισται	γεγονώς ἦ	—	ἔσχῆκασιν(ν)
υπερσ.	[ἐνενομίστο]	—	—	[ἔσχῆκεσαν]

ενεστ.	εἰσίν	γυμνάζονται	καταβαίνει	ἀκούει
παρτ.	ἦσαν	—	—	ἤκουε(ν)
μέλλ.	ἔσονται	—	—	ἀκούσεται (μέσ. ως ενεργ.)
αόρ.	ἐγένοντο (β')	γυμνάσονται	καταβῆ (β')	ἤκουσε(ν)
παρκα.	γεγόνασι(ν)	γεγυμνασμένοι ὦσι(ν)	καταβεβηκώς ἦ	ἀκήκοε(ν)
υπερσ.	ἐγεγόνεσαν	—	—	ἠκηκόει

ενεστ.	λεγομένον	ἀποβλέπει	ἔχω
παρτ.	—	—	εἶχον
μέλλ.	λεχθησομένων (παθ.)	—	ἔξω, σχήσω
αόρ.	λεχθέντων (παθ.)	ἀποβλέψει	ἔσχον (β')
παρκα.	εἰρημένων, λελεγμένων	[ἀποβεβλεφώς ἦ]	ἔσχηκα
υπερσ.	—	—	[ἔσχήκειν]

ενεστ.	λέγειν	πιστεύει	ἔχειν	λέγω
παρτ.	—	ἐπίστευε(ν)	—	ἔλεγον
μέλλ.	λέξειν, ἐρεῖν	πιστεύσει	ἔξειν, σχήσειν	λέξω, ἐρῶ
αόρ.	εἰπεῖν (β')	ἐπίστευσε(ν)	σχεῖν (β')	ἔλεξα, εἶπα, εἶπον (β')
παρκα.	εἰρηκέναι	πεπίστευκε(ν)	ἐσχηκέναι	εἴρηκα
υπερσ.	—	[ἐπεπιστεύκει]	—	εἰρήκειν

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	νομίζεται	ἐστί	γυμνάζονται
υποτ.	νομίζεται	ἦ	γυμνάζωνται
ευκτ.	νομίζοιτο	εἶη	γυμνάζοιτο
προστ.	νομιζέσθω	ἔστω	γυμναζέσθων /-έσθωσαν
απαρ.	νομιζεσθαι	εἶναι	γυμνάζεσθαι
μτχ.	νομιζόμενος /-η /-ον	ὄν, οὔσα, ὄν	γυμναζόμενος /-η /-ον

οριστ.	φύουσι(ν)	ἔχουσι(ν)	εἰσὶ(ν)
υποτ.	φύωσι(ν)	ἔχωσι(ν)	ὦσι(ν)
ευκτ.	φύοιεν	ἔχοιεν	εἶησαν, εἶεν
προστ.	φύοντων / -έτωσαν	ἐχόντων /-έτωσαν	ὄντων, ἔστων, ἔστωσαν
απαρ.	φύειν	ἔχειν	εἶναι
μτχ.	φύων, φύουσα, φύον	ἔχων /-ουσα /-ον	ὄν, οὔσα, ὄν

οριστ.	πιστεύει	ἀπέβλεψε(ν)	ἐθεασάμην
υποτ.	πιστεύη	ἀποβλέψη	θεάσωμαι
ευκτ.	πιστεύοι	ἀποβλέψαι /-ειε(ν)	θεασάμην
προστ.	πιστευέτω	ἀποβλεψάτω	—
απαρ.	πιστεύειν	ἀποβλέψαι	θεάσασθαι
μτχ.	πιστεύων /-ουσα /-ον	ἀποβλέψας /-ασα /-αν	θεασάμενος /-η /-ον

οριστ.	ἀκούει	ἔχω	εἴσεται	λέγω
υποτ.	ἀκούη	ἔχω	—	λέγω
ευκτ.	ἀκούοι	ἔχοιμι	εἴσοιτο	λέγοιμι
προστ.	ἀκουέτω	—	—	—
απαρ.	ἀκούειν	ἔχειν	εἴσεσθαι	λέγειν
μτχ.	ἀκούων /-ουσα /-ον	ἔχων /-ουσα /-ον	εἰσόμενος /-η /-ον	λέγων /-ουσα /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Καλὸς δὲ παρὰ Σεληνίταις νομίζεται:** κύρια πρόταση.

νομίζεται: ρήμ. • ενν. **τίς:** υποκ. του *νομίζεται* • **καλός:** κατηγορ. στο υποκ. του *νομίζεται* • **παρὰ Σεληνίταις:** εμπρόθ. προσδ. που δηλώνει κρίση στο *νομίζεται*.

► **ἢν πού τις φαλακρός ἦ:** δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *Καλὸς [...] νομίζεται* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ἦ: ρήμ. • **τίς:** υποκ. του *ἦ* • **φαλακρός:** κατηγορ. στο υποκ. του *ἦ* • **που:** επίρρ. με περιοριστική σημασία (βλ. ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ).

► **Καὶ μὴν καὶ γένεια φύουσιν μικρὸν ὑπὲρ τὰ γόνατα:** κύρια πρόταση.

φύουσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ Σεληνίταις:** υποκ. του *φύουσιν* • **γένεια:** αντικ. του *φύουσιν* • **μικρόν:** επιρρ. προσδ. ποσού στο *φύουσιν* • **ὑπὲρ τὰ γόνατα:** εμπρόθ. προσδ. τόπου στο *φύουσιν*.

► **Καὶ ὄνυχας ἐν τοῖς ποσίν οὐκ ἔχουσιν:** κύρια πρόταση.

(**οὐκ**) **ἔχουσιν:** ρήμ. • ενν. **οἱ Σεληνίταις:** υποκ. του (*οὐκ*) *ἔχουσιν* • **ὄνυχας:** αντικ. του (*οὐκ*) *ἔχουσιν* • **ἐν τοῖς ποσίν:** εμπρόθ. προσδ. τόπου στο (*οὐκ*) *ἔχουσιν*.

► **ἀλλὰ πάντες εἰσὶν μονοδάκτυλοι:** κύρια πρόταση.

εἰσίν: ρήμ. • **πάντες:** υποκ. του *εἰσίν* • **μονοδάκτυλοι:** κατηγορ. στο υποκ. του *εἰσίν*.

► **Καὶ ἐπειδὴν ἢ πονῶσιν:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονικοῦποθετική πρόταση³· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *γάλακτι [...] ἰδρῶσιν* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

πονῶσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ Σεληνίταις:** υποκ. του *πονῶσιν*.

► **ἢ (ἐπειδὴν) γυμνάζωνται:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονικοῦποθετική πρόταση³· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *γάλακτι [...] ἰδρῶσιν* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

γυμνάζωνται: ρήμ. • ενν. **οἱ Σεληνίταις:** υποκ. του *γυμνάζωνται*.

3. Η δευτερεύουσα χρονική πρόταση που εκφέρεται με υποτακτική ή ευκτική ονομάζεται **χρονικοῦποθετική πρόταση**. Οι χρονικές προτάσεις *ἐπειδὴν ἢ πονῶσιν ἢ γυμνάζωνται* εκφέρονται με υποτακτική, γιατί εισάγονται με τον σύνδεσμο *ἐπειδὴν* (< *ἐπειδὴ*) + *ἂν* αοριστολογικό).

► **γάλακτι πάν τὸ σῶμα ἰδροῦσιν**: κύρια πρόταση.

ἰδροῦσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ Σεληνίται**: υποκ. του *ἰδροῦσιν* • **τὸ σῶμα**: αιτ. του τόπου στο *ἰδροῦσιν* • **γάλακτι**: δοτ. του μέσου στο *ἰδροῦσιν* • **πάν**: κατηγορ. προσδ. στο *τὸ σῶμα*.

► **ὥστε καὶ τυρούς ἀπ' αὐτοῦ πηγννται**: δευτερεύουσα (επιρρ.) συμπερασματική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *γάλακτι [...] ἰδροῦσιν*. **πηγννται**: ρήμ. • ενν. **οἱ Σεληνίται**: υποκ. του *πηγννται* • **τυρούς**: αντικ. του *πηγννται* • **ἀπ' αὐτοῦ**: εμπρόθ. προσδ. ὕλης στο *πηγννται*.

► **Τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς περιαιρετοὺς ἔχουσι**: κύρια πρόταση. **ἔχουσι**: ρήμ. • ενν. **οἱ Σεληνίται**: υποκ. του *ἔχουσι* • **τοὺς ὀφθαλμοὺς**: αντικ. του *ἔχουσι* • **περαιαιρετοὺς**: κατηγορ. στο αντικ. του *ἔχουσι*.

► **καὶ πολλοὶ τοὺς σφετέρους ἀπολέσαντες παρ' ἄλλων χρησάμενοι ὀρώσιν**: κύρια πρόταση.

ὀρώσιν: ρήμ. • **πολλοί**: υποκ. του *ὀρώσιν* • **ἀπολέσαντες**: χρον. μτχ., συνημμένη στο *πολλοὶ* • **τοὺς σφετέρους**: αντικ. της μτχ. *ἀπολέσαντες* • **χρησάμενοι**: τροπική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ὀρώσιν* • **παρ' ἄλλων**: εμπρόθ. προσδ. προέλευσης στη μτχ. *χρησάμενοι*.

► **Τινὲς δὲ καὶ πολλοὺς ἀποθέτους ἔχουσιν, οἱ πλούσιοι**: κύρια πρόταση. **ἔχουσιν**: ρήμ. • **τινὲς**: υποκ. του *ἔχουσιν* • **οἱ πλούσιοι**: επεξήγηση στο *τινὲς* • **πολλοὺς**:⁴ επιθ. προσδ. στο *ἀποθέτους* • **ἀποθέτους**: αντικ. του *ἔχουσιν*.

► **Κάτοπρον δὲ μέγιστον κείται ὑπὲρ φρέατος οὐ πάνυ βαθέος**: κύρια πρόταση.

κείται: ρήμ. • **κάτοπρον**: υποκ. του *κείται* • **μέγιστον**: επιθ. προσδ. στο *κάτοπρον* • **ὑπὲρ φρέατος**: εμπρόθ. προσδ. τόπου στο *κείται* • **βαθέος**: επιθ. προσδ. στο *φρέατος* • **(οὐ) πάνυ**:⁵ επιρρ. προσδ. ποσού στο *βαθέος*.

► **Ἄν μὲν οὖν εἰς τὸ φρέαρ καταβῆ τις**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *ἀκούει [...] λεγομένων* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

καταβῆ: ρήμ. • **τις**: υποκ. του *καταβῆ* • **εἰς τὸ φρέαρ**: εμπρόθ. προσδ. κίνησης σε τόπο στο *καταβῆ*.

► **ἀκούει πάντων τῶν ἐν τῇ γῇ λεγομένων**: κύρια πρόταση.

ἀκούει: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *ἀκούει* • **τῶν λεγομένων**: έναρθρη επιθ.

4. Σύμφωνα με άλλη άποψη: το *πολλοὺς* είναι αντικ. και το *ἀποθέτους* κατηγορ. του αντικ.

5. Σχήμα λιτότητας (βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 150.)

μτχ., αντικ. του *ἀκούει* • **πάντων**: κατηγορηματικός προσδ. στο *τῶν λεγομένων* • **ἐν τῇ γῇ**: εμπρόθ. προσδ. τόπου στη μτχ. *τῶν λεγομένων*.

► **ἐὰν δὲ εἰς τὸ κάτοπρον ἀποβλέψη**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *πάσας* [...] *ὄρᾶ* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ἀποβλέψη: ρήμ. • ενν. **τίς**: υποκ. του *ἀποβλέψη* • **εἰς τὸ κάτοπρον**: εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης στο *ἀποβλέψη*.

► **πάσας μὲν πόλεις, πάντα δὲ ἔθνη ὄρᾶ**: κύρια πρόταση.

ὄρᾶ: ρήμ. • ενν. **οὕτως**: υποκ. του *ὄρᾶ* • **πόλεις** / **ἔθνη**: αντικ. του *ὄρᾶ* • **πάσας**: κατηγορηματικός προσδ. στο *πόλεις* • **πάντα**: κατηγορηματικός προσδ. στο *ἔθνη*.

► **Τότε καὶ τοὺς οἰκείους ἐγὼ ἐθεασάμην καὶ πᾶσαν τὴν πατρίδα**: κύρια πρόταση.

ἐθεασάμην: ρήμ. • ἐγώ: υποκ. του *ἐθεασάμην* • **τοὺς οἰκείους** / **τὴν πατρίδα**: αντικ. του *ἐθεασάμην* • **τότε**: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἐθεασάμην* • **πᾶσαν**: κατηγορηματικός προσδ. στο *πατρίδα*.

► **εἰ δὲ κάκεινοι ἐμὲ ἐώρων**: δευτερεύουσα (ονομ.) πλάγια ερωτηματική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του *εἰπεῖν*.

ἐώρων: ρήμ. • **ἐκείνοι**: υποκ. του *ἐώρων* • **ἐμέ**: αντικ. του *ἐώρων*.

► **οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν**: κύρια πρόταση.

ἔχω: ρήμ. • ενν. **ἐγώ**: υποκ. του *ἔχω* και του *εἰπεῖν* (ταυτοπροσωπία) • **εἰπεῖν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. του *ἔχω* • **οὐκέτι**: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἔχω*.

► **Ὅστις δὲ ταῦτα μὴ πιστεύει οὕτως ἔχειν**: δευτερεύουσα αναφορική υποθετική πρόταση που λειτουργεί ως υποκ. του ρήμ. *εἴσεται* και του *ἀφίκηται*. Ο λανθάνων υποθετικός λόγος δηλώνει προσδοκώμενο.

(μὴ) πιστεύει: ρήμ. • **ὅστις**: υποκ. του *(μὴ) πιστεύει* • **ταῦτα**: υποκ. του *ἔχειν* (ετεροπροσωπία) • **ἔχειν**: ειδικό απαρέμφ., αντικ. του *(μὴ) πιστεύει* • **οὕτως**: επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἔχειν*.

► **ἂν ποτε καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε ἀφίκηται**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από το ρήμα *εἴσεται* με το οποίο ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει προσδοκώμενο.

ἀφίκηται: ρήμ. • **αὐτός**: κατηγορηματικός προσδ. στο υποκ. του *ἀφίκηται* • **ποτε**: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἀφίκηται* • **ἐκεῖσε**: επιρρ. προσδ. κίνησης σε τόπο στο *ἀφίκηται*.

► **εἴσεται**: κύρια πρόταση.

εἴσεται: ρήμ.

► **ὡς ἀληθὴ λέγω:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του *εἴσεται*.

λέγω: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *λέγω* • **ἀληθῆ:** αντικ. (σύστοιχο)⁶ στο *λέγω*.

10 ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Σεληνίται:** Οι Σεληνίτες παρουσιάζονται από τον αφηγητή ως ανθρωπόμορφα όντα, τα οποία όμως έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά πολύ διαφορετικά από εκείνα των ανθρώπων. Τα μάτια τους δεν είναι σταθερά αλλά φορητά, στα πόδια τους έχουν μόνο ένα δάχτυλο το οποίο δεν έχει νύχι, ο ιδρώτας τους έχει τη μορφή γάλακτος. Επιπλέον, η αισθητική τους είναι πολύ διαφορετική από αυτήν των κατοίκων της Γης. Θεωρούν τη φαλάκρα χαρακτηριστικό που καθιστά κάποιον όμορφο και αφήνουν γενειάδες που φτάνουν σχεδόν μέχρι τα γόνατα. (Βλ. και απάντηση στην ερώτηση 1 του σχολικού βιβλίου.) Η περιγραφή των Σεληνιτών από τον Λουκιανό μάς κάνει να συμπεράνουμε ότι ήδη από τα αρχαία χρόνια ασκούσε ιδιαίτερη έλξη στην ανθρώπινη φαντασία η πιθανότητα να υπάρχουν και άλλα νοήμονα όντα στο Σύμπαν. Η σχετική λογοτεχνία τα παρουσιάζει συνήθως πιο προηγμένα από τους ανθρώπους, τερατόμορφα και άλλοτε με φιλειρηνικές διαθέσεις, άλλοτε με εχθρικές προς τους ανθρώπους διαθέσεις.

► **κάτοπρον μέγιστον:** Βλ. απάντηση στην ερώτηση 2 του σχολικού βιβλίου.

11 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποια εξωτερικά χαρακτηριστικά των Σεληνιτών σάς εντυπωσίασαν περισσότερο;

Οι Σεληνίτες είναι ανθρωπόμορφα όντα, αλλά έχουν ορισμένα πολύ εντυπωσιακά και παράξενα για τον άνθρωπο εξωτερικά χαρακτηριστικά. Αφήνουν γενειάδα μέχρι τα γόνατα, είναι μονοδάχτυλοι στα πόδια, μπορούν με άνεση να βγάζουν και να βάζουν τα μάτια τους και, το πιο εντυπωσιακό, ο ιδρώτας τους είναι γάλα, από το οποίο πηζουν και τυρί!

6. Η αρχική μορφή της φράσης ήταν *ἀληθεὶς λόγους λέγω*, οπότε σύστοιχο αντικείμενο του *λέγω* ήταν το *λόγους*. Παραλείφθηκε όμως το *λόγους*, οπότε ο επιθετικός προσδιορισμός του μήγε στο ουδέτερο γένος (*ἀληθῆ*) και έγινε σύστοιχο αντικείμενο.

2. Πώς λειτουργεί το κάτοπτρο και ποια δυνατότητα δίνει στους Σελήνιτες;

Πάνω από ένα ρηχό πηγάδι της Σελήνης βρίσκεται ένα τεράστιο κάτοπτρο. Όποιος κοιτάζει μέσα στον καθρέφτη, θα δει μέσα σε αυτόν τη Γη. Μάλιστα, η εικόνα που προσφέρει το κάτοπτρο αυτό είναι τόσο καλή, ώστε ο ήρωας αναγνώρισε όχι μόνο πόλεις και λαούς της Γης αλλά και μεμονωμένα γνωστά του πρόσωπα. Επίσης, μέσα από το πηγάδι που βρίσκεται κάτω από το κάτοπτρο μπορεί να ακούσει όσα λέγονται στη Γη.

Φαίνεται δηλαδή πως το κάτοπτρο αυτό έχει τη χρήση που έχουν σήμερα τα τηλεσκόπια. Έτσι με τη βοήθεια του κατόπτρου μπορεί κάποιος να δει, μέσα από αυτό, εικόνες από τη Γη. Επιπλέον, τα ηχητικά κύματα που έρχονται από τη Γη και προσπίπτουν στο κάτοπτρο ενισχύονται μέσα στο πηγάδι, το οποίο λειτουργεί σαν ένα είδος αντηχείου (δηλαδή σαν ένας ενισχυτής ήχου), και έτσι μπορεί κάποιος να ακούσει όσα λέγονται στη Γη.

3. Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνεται στον τίτλο *Άληθής Ίστορία* το απόσπασμα που διαβάσατε; Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ονόμασε έτσι το έργο του ο Λουκιανός; Πώς ερμηνεύετε τη τελευταία περίοδο του κειμένου;

Ο τίτλος *Άληθής Ίστορία* είναι ειρωνικός. Με το έργο αυτό θέλει να σατιρίσει τα περιπετειώδη μυθιστορήματα που γράφονταν στην εποχή του αλλά και έργα παλαιών ποιητών, φιλοσόφων και ιστορικών, οι οποίοι ήθελαν να παρουσιάσουν ως αληθινά γεγονότα απίθανα και μυθικά ή γεγονότα που οι ίδιοι δεν είχαν ελέγξει και διασταυρώσει. Ο Λουκιανός στον πρόλογο του έργου κατηγορεί τους συγγραφείς αυτούς ότι έλεγαν ψέματα έχοντας την εντύπωση ότι δε θα τους καταλάβαινε ο κόσμος. Για να τους ειρωνευτεί λοιπόν έγραψε, όπως λέει, ένα ανάλογο έργο και ότι λόγω της ματαιοδοξίας του θέλησε να αφήσει κάτι στις επόμενες γενιές, εκμεταλλευόμενος τη δυνατότητα που έχει να γράφει ό,τι του περνάει από το μυαλό!

Η τελευταία περίοδος του κειμένου δείχνει ακριβώς ότι κανείς δε θα μπορούσε να αμφισβητήσει αυτά που περιγράφει ο Λουκιανός, γιατί κανείς δεν μπορούσε να πάει στη Σελήνη, ώστε να ελέγξει αν αυτά που είχε γράψει ανταποκρίνονταν στην αλήθεια. Η διαβεβαίωσή του λοιπόν ότι, όποιος καταφέρει να φτάσει στη Σελήνη, θα διαπιστώσει ότι όσα αναφέρει είναι αληθινά αποτελεί ειρωνεία για όλους τους συγγραφείς που έγραφαν για πράγματα που κανείς δε θα μπορούσε να αποδείξει ότι ήταν ή δεν ήταν αληθινά. Ωστόσο, στις μέρες μας το ταξίδι στη Σελήνη έγινε πραγματικότητα και διαπιστώθηκε πέραν πάσης αμφιβολίας ότι δεν υπάρχουν νοήμονα όντα σε αυτήν και είχε δίκιο ο Λουκιανός όταν προέτρεπε τους αναγνώστες του να μη πιστέψουν τίποτα από όσα διηγείται.

4. Αν έχετε διαβάσει τον *Μικρό Πρίγκιπα*, το *Από τη Γη στη Σελήνη*, την *Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων* ή κάποιο παρόμοιο βιβλίο σύγχρονης μυθιστορίας, να επιλέξετε κάποια αποσπάσματα που δίνουν περιγραφές πλανητών και περιέργων όντων και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

Δύο από τα βιβλία που κυκλοφόρησαν τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας και αγαπήθηκαν ιδιαίτερα είναι *Το χρονικό της Νάρνια – Το λιοντάρι, η μάγισσα και η ντουλάπα του Κλάιβ Λιούις* (Εκδόσεις Κέδρος) και *Η θάλασσα των τρολλ της Νάνσυ Φάρμερ* (Εκδόσεις Πατάκη).

Στο πρώτο μαθαίνουμε για τη Νάρνια, μια χώρα που είναι πάντα παγωμένη. Σε αυτήν κατοικούν πολλά παράξενα πλάσματα, όπως μινώταυροι, μονόκεροι, νάνοι, γίγαντες και κένταυροι, ενώ όλα τα ζώα μιλούν με ανθρώπινη φωνή!

Η υπόθεση του δεύτερου εκτυλίσσεται στη Νορβηγία. Τα τρολλ έχουν μεγάλη κόκκινη μύτη, είναι μαλλιαρά, σκανταλιάρικα, συνήθως μικρά σε ύψος και αιωνόβια. Υπάρχουν όμως και πλάσματα που είναι κατά το ήμισυ άνθρωποι και κατά ήμισυ τρολλ, όπως Φριθ, η μοχθηρή βασίλισσα.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Αναφέρετε στοιχεία του κειμένου που θεωρείτε ιδιαίτερα χιουμοριστικά.

Ιδιαίτερα χιουμοριστική είναι η περιγραφή των Σεληνιτών. Είναι μονοδάχτυλοι στα πόδια, το σώμα τους όταν ιδρώνουν βγάζει γάλα και από αυτό πήζουν τυρί, βγάζουν και βάζουν όποτε θέλουν τα μάτια τους. Με χιουμοριστικό πνεύμα όμως είναι διατυπωμένη και η βεβαίωση του συγγραφέα ότι όποιος είναι δύσπιστος θα πειστεί πως η αφήγησή του είναι αληθινή, όταν κι αυτός φτάσει κάποτε στη Σελήνη.

2. Η επιθυμία του ανθρώπου να ταξιδέψει σε άλλους πλανήτες και να εξερευνήσει νέες μορφές ζωής φαίνεται ότι υπήρχε ήδη από τα αρχαία χρόνια. Τι νομίζετε ότι δηλώνει;

Η επιθυμία του ανθρώπου να ταξιδέψει σε άλλους πλανήτες και να εξερευνήσει νέες μορφές ζωής εκφράζει το φιλέρευνο πνεύμα του ανθρώπου να μάθει την προέλευση τη δική του και του κόσμου στον οποίο ζει καθώς και να ξεπεράσει τα όριά του. Στις αρχαίες θρησκείες αυτή η τάση του ανθρώπου θεωρήθηκε ύβρη προς τους θεούς. Ωστόσο, το ταξίδι στα πέρατα της Γης αλλά και σε άλλους πλανήτες πάντα σαγήνευε τη φαντασία του ανθρώπου.

Κι αν κάποτε ο άνθρωπος οραματιζόταν το ταξίδι στη Σελήνη ή σε κοντινούς πλανήτες, σήμερα που αυτό είναι πραγματικότητα οραματίζεται το ταξίδι σε άλλα πλανητικά συστήματα ή γαλαξίες.

3. Γνωρίζετε σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα που να επιτελούν παρόμοια λειτουργία με αυτήν του κατόπτρου που αναφέρει ο Λουκιανός;

Ως τεχνολογικά επιτεύγματα που επιτελούν παρόμοια λειτουργία με αυτήν του μεγάλου καθρέφτη που αναφέρει ο Λουκιανός μπορούμε να θεωρήσουμε τους κατασκοπευτικούς δορυφόρους, που μπορούν να δώσουν από μεγάλη απόσταση λεπτομερείς φωτογραφίες προσώπων ή αντικειμένων που βρίσκονται στην επιφάνεια της Γης ή να υποκλέψουν συνομιλίες που διεξάγονται μέσω των τηλεπικοινωνιακών συστημάτων που είναι εγκατεστημένα στη Γη.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το επίθετο *καλός, -ή, -όν* (= ωραίος· τίμιος, δίκαιος, ηθικός)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- 📖 **ὁ καλλίκομος, ἡ καλλίκομος, τὸ καλλίκομον** (επίθ.) = που έχει ωραία κόμμωση· (για δέντρο) που έχει ωραία φύλλα.
- 📖 **καλλίπαις, ὁ και ἡ καλλίπαις** (επίθ.) = που έχει όμορφα παιδιά. ♦ (ως ουσ.) **ὁ καλλίπαις** = ωραίο παιδί.
- 📖 **ὁ καλλίνικος, ἡ καλλίνικος, τὸ καλλίνικον** (επίθ.) = που κέρδισε ένδοξη νίκη· που εξυμνεί τη νίκη.
- 📖 **ὁ καλλιστέφανος, ἡ καλλιστέφανος, τὸ καλλιστέφανον** (επίθ.) = που φοράει ωραίο στεφάνι.
- 📖 **ὁ καλλιπάροχος, ἡ καλλιπάροχος, τὸ καλλιπάροχον** (επίθ.) = που έχει ωραία μάγουλα.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **κάλλος, τὸ** (ουσ.) = ομορφιά, ωραιότητα.
- 📖 **καλλονή, ἡ** (ουσ.) = ομορφιά, ωραιότητα· η ὁμορφη γυναίκα.
- 📖 **καλλιστεῖον, τὸ** (ουσ.) = βραβείο ομορφιάς. ♦ **τὰ καλλιστεία** (= ἀριστεία) = βραβείο ανδρείας ἢ γενναιότητας. Στη ν.ε. *τα καλλιστεία* = ο διαγωνισμός ομορφιάς.
- 📖 **ὁ καλοήθης, ἡ καλοήθης, τὸ καλόηθες** (επίθ.) = που ἔχει ἔντιμο ἦθος, ο ενάρετος. Στη ν.ε.: *καλοήθης, -ης, -ες* = που ἔχει ἡπια μορφή (λέγεται κυρίως για ὄγκο που θεραπεύεται, που δεν κάνει μεταστάσεις).
- 📖 **καλοκαγαθία, ἡ** (ουσ.) = ευγένεια, χρησιμότητα, ειλικρίνεια, καλοσύνη· αφέλεια.
- 📖 **καλοκαιρία, ἡ** (ουσ.) = καλή κατάσταση των πραγμάτων· ευνοϊκή συγκυρία. Στη ν.ε.: *η καλοκαιρία* = ο καλός καιρός.
- 📖 **ὁ καλλιεπής, ἡ καλλιεπής, τὸ καλλιεπές** (επίθ.) = που εκφράζεται ωραία στον γραπτό ἢ στον προφορικό λόγο.
- 📖 **καλλιέπεια, ἡ** (ουσ.) = ο ωραίος εκφραστικός τρόπος, το κομψό λεξιλόγιο, η καλλιλογία.
- 📖 **καλλωπίζω** (ρήμ.) = δίνω σε κάτι ωραία ὄψη, στολίζω· προσποιούμαι ὅτι δε θέλω, «κάνω νάζια».
- 📖 **ὁ καλλίφωνος, ἡ καλλίφωνος, τὸ καλλίφωνον** (επίθ.) = που ἔχει ωραία φωνή.
- 📖 **καλλιφωνία, ἡ** (ουσ.) = η καλή φωνή, η ευφωνία.
- 📖 **καλλιγραφέω, καλλιγραφῶ** (ρήμ.) = γράφω με ωραία γράμματα· ζωγραφίζω.
- 📖 **Καλλιρρόη, ἡ** (ουσ.) = μία από τις Ωκεανίδες· ὄνομα γνωστής βρύσης στην αρχαία Αθήνα. Από το επίθετο *ὁ καλλίρροος, ἡ καλλίρροος, τὸ καλλίρροον* = που ρέει ωραία.
- 📖 **καλλιγραφία, ἡ** (ουσ.) = το ωραίο γράψιμο· καλό ὕφος. Στη ν.ε. *η καλλιγραφία* = η τέχνη της ὁμορφης γραφής.
- 📖 **καλλιτεχνία, ἡ** (ουσ.) = η αρτιότητα, η κομψότητα, η ομορφιά της τέχνης· η δημιουργία αισθητικά ωραίων ἔργων· το ἔργο του καλλιτέχνη.
- 📖 **καλλιεργέω, καλλιεργῶ** (ρήμ.) = ολοκληρώνω κάτι καλά. ♦ **τὸ καλλιέργημα** και *ἡ καλλιεργία* = η ωραία εργασία. Στη ν.ε.: *καλλιεργῶ* = κάνω απαραίτητες γεωργικές εργασίες, ὥστε να παραγάγω κάποιο φυτικό προϊόν.

Νέα ελληνική

- 📖 **καλοσύνη, η** (ουσ.) = η ιδιότητα του καλού ανθρώπου· καλή πράξη, ευεργεσία· τα συναισθήματα αγάπης και φιλίας που δείχνει κάποιος προς τους άλλους.
- 📖 **ο καλοσυνάτος, η καλοσυνάτη, το καλοσυνάτο** (επίθ.) = που έχει καλοσύνη, ο καλόκαρδος.
- 📖 **καλλυντικό, το** (ουσ.) = φυτικό ή χημικό παρασκεύασμα που χρησιμοποιείται για την περιποίηση του προσώπου ή άλλων μερών του σώματος του ανθρώπου, ώστε να δείχνει πιο όμορφο.
- 📖 **καλοδέχομαι** (ρῆμ.) = δέχομαι κάποιον με προθυμία και ευχαρίστηση.
- 📖 **καλοθρεμμένος, -η, -ο** (επίθ.) = που έχει τραφεί καλά· που έχει παχύ σώμα.
- 📖 **καλολογικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που έχει σχέση με την ωραία και περίτεχνη έκφραση.
- 📖 **καλομαθαίνω** (ρῆμ.) = συνηθίζω να ζω με ευκολία και άνεση· συνηθίζω κάποιον να ζει με ευκολία και άνεση.
- 📖 **καλοπιάνω** (ρῆμ.) = κολακεύω, φέρομαι καλά σε κάποιον για να κερδίσω κάτι.
- 📖 **ο καλόπιστος, η καλόπιστη, το καλόπιστο** (επίθ.) = που αντιμετωπίζει κάποιον με ειλικρίνεια, με εμπιστοσύνη και χωρίς προκατάληψη.
- 📖 **ο καλοπροαίρετος, η καλοπροαίρετη, το καλοπροαίρετο** (επίθ.) = που έχει καλές προθέσεις, που αντιμετωπίζει κάποιον με καλή διάθεση, χωρίς πρόθεση να τον βλάψει ή προκατάληψη απέναντί του.
- 📖 **ο καλότυχος, η καλότυχη, το καλότυχο** (επίθ.) = που έχει καλή τύχη, που του συμβαίνουν ευχάριστα γεγονότα.
- 📖 **ο καλοτάξιδος, η καλοτάξιδη, το καλοτάξιδο** (επίθ.) = που έχει ταξίδι χωρίς προβλήματα. Συνήθως σε ένα καινούριο πλοίο ή άλλο μεταφορικό μέσο ευχόμαστε να είναι *καλοτάξιδο*.
- 📖 **ο καλορίζικος, η καλορίζικη, το καλορίζικο** (επίθ.) = που έχει καλή τύχη (ρίζικο). Λέγεται συνήθως σε ευχές για κάτι καινούριο.
- 📖 **καλοπέραση, η** (ουσ.) = άνετη ζωή, γεμάτη απολαύσεις.
- 📖 **ο καλλιμάραρος, η καλλιμάραρη, το καλλιμάραρο** (επίθ.) = που έχει κατασκευαστεί ή επενδυθεί με ωραία μάρμαρα.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Τι σημαίνουν οι φράσεις «τα καλά κόποις κτώνται» και «ουδέν κακόν αμιγές καλού» που χρησιμοποιούμε συχνά στην καθημερινή μας επικοινωνία;

- **τα καλά κόποις κτώνται** = οι άνθρωποι αποκτούν οτιδήποτε καλό με αγώνες.
- **ουδέν κακόν αμιγές καλού** = δεν υπάρχει κακό που να μην έχει μέσα του και κάτι καλό· κάθε δυσάρεστο γεγονός έχει και καλή πλευρά.

2. Να εντάξετε στις στήλες του παρακάτω πίνακα τις ομόρριζες του ρ. *καλλωπίζω* λέξεις της α.ε. ανάλογα με τη σημασία τους: *καλλωπιστής, καλλωπισμός, καλλώπισμα, καλλωπιστικός.*

ουσιαστικά			
πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια, κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας	επίθετα
καλλωπιστής	καλλωπισμός	καλλώπισμα	καλλωπιστικός

3. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με *α'* συνθετικό το επίθετο *καλός* που να ανταποκρίνονται στη σημασία που δίνεται:

- καλόγουστος** : που έχει καλό γούστο
καλογυμνασμένος : που είναι καλά γυμνασμένος
καλόκαρδος : που έχει καλή καρδιά
καλοντυμένος : που είναι ωραία ντυμένος
καλοζωισμένος : που ζει καλή ζωή, χωρίς στερήσεις

4. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις συνώνυμες και αντώνυμες των λέξεων της ν.ε. που δίνονται:

συνώνυμα		αντώνυμα	
ευφραδής	καλλιεπής	αποπαίρωνω	καλοπιάνω
αναπτύσσω (μτφ.)	καλλιεργώ	παράφωνος	καλλίφωνος
κομποτεχνία	καλλιτεχνία	δύσμοιρος	καλότυχος
ευπρεπίζω	καλλωπίζω	δύστροπος	καλοσυνάτος

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – επίθετο

Όταν το *α'* συνθετικό είναι **επίθετο**, τότε κανονικά το σύνθετο σχηματίζεται από το θέμα του αρσενικού, χωρίς να παίζει ρόλο το γένος του β' συνθετικού ή της σύνθετης λέξης:

<i>α'</i> συνθετικό	συνθετικά μέρη	σύνθετη λέξη
επίθ. β' κλ.	<i>ἄκρα + πόλις</i> <i>ἀγαθὸν + ἔργον</i> <i>θερμαὶ + πύλαι</i>	<i>ἀκρόπολις</i> (ὄχι <i>ἀκράπολις</i>) <i>ἀγαθοεργία</i> Θερμοπύλαι (ὄχι <i>Θερμαιπύλαι</i>).
επίθ. γ' κλ. σε -υς	<i>βαθὺς + πλούτος</i> <i>ὄξύς + θυμὸς</i>	βαθύπλουτος , -ος, -ον ὄξύθυμος , -ος, -ον

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Όταν το *α'* συνθετικό είναι επίθετο γ' κλ. σε -υς (-εος), η σύνθετη λέξη σχηματίζεται από το θέμα που λήγει σε -υ (βλ. προηγούμενο πίνακα).
- Όταν το *α'* συνθετικό είναι **κλιτό απόλυτο αριθμητικό**, τότε:
 - Για τους τέσσερις πρώτους αριθμούς χρησιμοποιούνται τα παρακάτω θέματα:

	θέμα	παραδείγματα
εἷς	μον(ο)-	μονο- δάκτυλος
δύο	δι-	δι- σθενής
τρεις	τρι-	τρι- κυμία
τέτταρες	τετρα-	τετρά- δραχμον

- Οι υπόλοιποι διατηρούν το θέμα τους: π.χ. **διακοσιο-**μέδιμνος, **χιλιο-**τάλαντος κτλ.
- Όταν το *α'* συνθετικό είναι **ἀκλιτό απόλυτο αριθμητικό** (πέντε έως ἑκατόν), τότε:
 - ή μένει αμετάβλητο: π.χ. **πεντε-**τάλαντος, **πεντ-**ώβολον κτλ.
 - ή μετασχηματίζεται και λήγει σε -α: π.χ. **πεντά-**δραχμον, **ἑξά-**μηνος κτλ.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε το αρσενικό του επιθέτου των παρακάτω σύνθετων λέξεων της α.ε. με α' συνθετικό το αριθμητικό επίθετο **μόνος**:

• μόνος + μάχομαι	→	μονομάχος
• μόνος + συλλαβή	→	μονοσύλλαβος
• μόνος + ξύλον	→	μονόξυλος
• μόνος + γένος	→	μονογενής
• μόνος + στίχος	→	μονόστιχος
• μόνος + όφθαλμός	→	μονόφθαλμος

2. Με τα συνθετικά μέρη που δίνονται να σχηματίσετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που ζητούνται στην παρένθεση:

• πικρός + χολή	→	πικρόχολος, -ος, -ον (επίθετο)
• λεπτός + λέγω	→	λεπτολόγος, -ος, -ον (επίθετο)
• λευκή + θεά	→	Λευκοθέα (κύριο όνομα)
• μέγας + πρόπω	→	μεγαλοπρεπής, -ής, -ές (επίθετο)
• δώδεκα + μήν	→	δωδεκάμηνος, -ος, -ον (επίθετο)

3. Με τα επίθετα σε **-ύς** που σας δίνονται να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. και να διακρίνετε με ενωτικό τα συνθετικά μέρη τους, σύμφωνα με το παράδειγμα:

• βαθύς + βουλή	→	βαθύ-βουλος, -ος, -ον
• βαρύς + τόνος	→	βαρύ-τονος, -ος, -ον
• εύθύς + τείνω	→	εύθυ-τενής, -ής, -ές
• βαρύς + γδούπος	→	βαρύ-γδουπος, -ος, -ον
• εύθύς + γραμμή	→	εύθύ-γραμμος, -ος, -ον
• όξύς + θυμός	→	όξύ-θυμος, -ος, -ον

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική

1

ΘΕΩΡΙΑ

1. Γ΄ κλίση επιθέτων
Φωνηεντόληκτα σε -ύς, -εία, -ύ

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ταχύ-ς	ἡ	ταχεία	τὸ	ταχύ
γεν.	τοῦ	ταχέ-ος	τῆς	ταχείας	τοῦ	ταχέ-ος
δοτ.	τῷ	ταχεῖ (< ταχέ-ι)	τῇ	ταχεῖα	τῷ	ταχεῖ (< ταχέ-ι)
αιτ.	τὸν	ταχύ-ν	τὴν	ταχεῖαν	τὸ	ταχύ
κλητ.	(ὦ)	ταχύ	(ὦ)	ταχεία	(ὦ)	ταχύ

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ταχεῖς (< ταχέ-ες)	αἱ	ταχεῖαι	τὰ	ταχέ-α
γεν.	τῶν	ταχέ-ων	τῶν	ταχειῶν	τῶν	ταχέ-ων
δοτ.	τοῖς	ταχέ-σι(ν)	ταῖς	ταχειαῖς	τοῖς	ταχέ-σι(ν)
αιτ.	τούς	ταχεῖς (< ταχέ-ας)	τάς	ταχειάς	τὰ	ταχέ-α
κλητ.	(ὦ)	ταχεῖς	(ὦ)	ταχειαῖ	(ὦ)	ταχέ-α

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Το αρσενικό και το ουδέτερο γένος των τριτόκλιτων επιθέτων σε -ύς, -εία, -ύ κλίνεται σύμφωνα με την γ΄ κλίση, ενώ το θηλυκό γένος σύμφωνα με την α΄ κλίση.
2. **Προσοχή στον τονισμό του θηλυκού γένους!** Η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική των επιθ. β΄ κλ. παίρνουν οξεία, όταν τονίζονται στην παραλήγουσα. Αντίθετα, στα επιθ. γ΄ κλ. η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική ενικού παίρνουν περισπωμένη, όταν τονίζονται στην παραλήγουσα.
3. Η κλητική ενικού του αρσενικού γένους σχηματίζεται χωρίς την προσθήκη κατάληξης και είναι όμοια με το ουδέτερο: π.χ. (ὦ) ταχύ.
4. Η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική πληθυντικού του αρσενικού γένους είναι ίδιες.

5. Τα επίθετα σε *-ύς, -εία, -ύ* είναι οξύτονα: π.χ. *όξύς, βαρύς, βαθύς, ήδύς* (= ευχάριστος).

Εξαιρούνται: *ὁ θήλυς, ἡ θήλεια, τὸ θήλυ* και *ὁ ἥμις, ἡ ἡμίσεια, τὸ ἥμισυ*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το επίθετο *ἥμις, -εία, -υ* στην ονομαστική, στην αιτιατική και στην κλητική πληθυντικού του ουδετέρου γένους εκτός από τον τύπο *ἡμίσεια* σχηματίζει και τον τύπο *ἡμίση* (δηλαδή τα φωνήεντα *ε + α* συναιρούνται σε *η*).

2. Η Υποτακτική

2.α. Γενικά για την υποτακτική

Η υποτακτική έγκλιση χρησιμοποιείται σε κύριες ή δευτερεύουσες προτάσεις επιθυμίας. Δέχεται άρνηση *μή*.

I. Η υποτακτική σε κύριες προτάσεις

Είδος	Δηλώνει	Μεταφράζεται	Παραδείγματα
προτρεπτική	προτροπή	εμπρός / ας...	<i>Ἀκούσωμεν τοῦ ἀνδρός</i> (= ας ακούσουμε τον άνθρωπο)
αποτρεπτική	αποτροπή ή απαγόρευση	ας / να μη(ν)...	<i>Μὴ θορυβήσητε</i> (= ας μην κάνετε θόρυβο)
απορηματική	απορία (για το τι πρέπει να γίνει)	άραγε (πρέπει) να...	<i>Εἶπωμεν ἢ σιγῶμεν;</i> (= άραγε πρέπει να μιλήσουμε ή να σιωπάσουμε;)

II. Η υποτακτική σε δευτερεύουσες προτάσεις

Η υποτακτική στις δευτερεύουσες προτάσεις συνήθως δηλώνει:

- **το προσδοκώμενο** (δηλαδή κάτι που περιμένουμε να γίνει): χρησιμοποιείται στις δευτερεύουσες προτάσεις που εμπεριέχουν υπόθεση (υποθετικές, χρονικές υποθετικές, αναφορικές υποθετικές, εναντιωματικές – παραχωρητικές, τελικές, ενδοιαστικές προτάσεις):
π.χ. *Ἐὰν ζητῆς καλῶς, εὐρήσεις* (= αν ερευνάς καλά, θα βρεις)
Ἄκουσον, ἵνα μάθης (= άκουσε, για να μάθεις)
- **την αόριστη επανάληψη στο παρόν ή στο μέλλον**: χρησιμοποιείται και αυτή στις δευτερεύουσες προτάσεις που εμπεριέχουν υπόθεση (υποθετικές, χρονικές υποθετικές, αναφορικές υποθετικές, εναντιωματικές – παραχωρητικές):

π.χ. *Όταν πλείστά τις ἔχη, τότε πλείστοι τούτω φθονούσι* (= όταν / κάθε φορά που κάποιος έχει πάρα πολλά, τότε πάρα πολλοί τον ζηλεύουν).

- την **απορία** (για το τι πρέπει να γίνει): χρησιμοποιείται στις πλάγιες ερωτήσεις:

π.χ. *Άπορούμεν τί εἴπωμεν.*

2.β. Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων

Υποτακτική ενεστώτα	Υποτακτική αορίστου
παιδεύ-ω	παιδεύ-σ-ω
παιδεύ-ης	παιδεύ-σ-ης
παιδεύ-η	παιδεύ-σ-η
παιδεύ-ωμεν	παιδεύ-σ-ωμεν
παιδεύ-ητε	παιδεύ-σ-ητε
παιδεύ-ωσι(ν)	παιδεύ-σ-ωσι(ν)

Ας θυμηθούμε...

- Η αύξηση που έχει η οριστική των παρελθοντικών χρόνων δεν διατηρείται στις άλλες εγκλίσεις.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Με τον ίδιο τρόπο σχηματίζεται και η υποτακτική αορίστου των αφωνόληκτων ρημάτων.

Υποτακτική αορίστου αφωνόληκτων ρημάτων

ουρανικόληκτα (πράττω)	χειλικόληκτα (κόπτω)	οδοντικόληκτα (πείθω)
πράξ-ω	κόψ-ω	πείσ-ω
πράξ-ης	κόψ-ης	πείσ-ης
πράξ-η	κόψ-η	πείσ-η
πράξ-ωμεν	κόψ-ωμεν	πείσ-ωμεν
πράξ-ητε	κόψ-ητε	πείσ-ητε
πράξ-ωσι(ν)	κόψ-ωσι(ν)	πείσ-ωσι(ν)

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να γράψετε τους τύπους των επιθέτων που ζητούνται στην παρένθεση:

γλυκύς, γλυκεία, γλυκὺ	γεν. εν. θηλ.: γλυκείας γεν. πληθ. θηλ.: γλυκείων
θήλυς, θήλεια, θήλυ	δοτ. εν. αρσ.: θήλει δοτ. πληθ. αρσ.: θήλεσι(ν)
ταχύς, ταχεία, ταχὺ	γεν. εν. ουδ.: ταχέος γεν. πληθ. ουδ.: ταχέων
ἥμισυς, ἡμίσεια, ἥμισυ	αιτ. εν. ουδ.: ἥμισυ αιτ. πληθ. ουδ.: ἡμίσεια (& ἡμίση)
εὐρύς, εὐρεία, εὐρὺ	ονομ. εν. ουδ.: εὐρὺ ονομ. πληθ. ουδ.: εὐρέα
ἡδύς, ἡδεια, ἡδὺ	αιτ. εν. αρσ.: ἡδὺν αιτ. πληθ. αρσ.: ἡδεῖς

2. Να μεταφέρετε τις φράσεις στην πώση που ζητείται εντός παρενθέσεως:

- βαθὺ πέλαγος : βαθέος πελάγους (γεν. εν.)
- θρασὺς ἀνήρ : θρασεῖ ἀνδρῖ (δοτ. εν.)
- ὄξυς ἦχος : ὄξυν ἦχον (αιτ. εν.)
- βαρὺ πένθος : βαρέα πένθη (ονομ. πληθ.)
- βραδεία ὁδὸς : βραδειῶν ὁδῶν (γεν. πληθ.)
- τραχεία χώρα : τραχείας χώρας (αιτ. πληθ.)

3. Να συσχετίσετε τους υπογραμμισμένους τύπους υποτακτικής της στήλης Α΄ με τις σημασίες τους στη στήλη Β΄:

A΄	B΄
<p>α. <u>Αναλάβωμεν</u> οὐν ἐξ ἀρχῆς τίς ἡ κατηγορία ἐστίν.</p> <p>β. Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρω <u>μὴ ποιήσης</u>.</p> <p>γ. Φέρε δὴ <u>ἴδωμεν</u>.</p> <p>δ. Ποῖ βῶ; Πᾶ <u>στώ</u>; Τί <u>λέγω</u>;</p> <p>ε. Ἄρχων αἰρεῖται οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ <u>καλῶς ἐπιμελήται</u>, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι δι' αὐτὸν εὖ <u>πράττωσιν</u>.</p> <p>στ. Ἐάν τις τοὺς τάφους τῶν γονέων <u>μὴ κοσμήῃ</u>, καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. προτροπή 2. απαγόρευση 3. απορία 4. προσδοκία 5. επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον

α-1, β-2, γ-1, δ-3, ε-4, στ-5

4. Να γράψετε τα ρήματα στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του ίδιου χρόνου και της ίδιας έγκλισης: κελεύσης, τοξεύητε, παύσωμεν.

- κελεύσης : κελεύσωσι(ν)
- τοξεύητε : τοξεύωσι(ν)
- παύσωμεν : παύσωσι(ν)

5. Να συμπληρώσετε τη σωστή κατάληξη υποτακτικής στις παρακάτω φράσεις:

ὕμεις λύσητε, ἡμεῖς πράξωμεν, οὗτοι λέγωσι(ν), ὕμεις ἀποβλέψητε, οὗτοι πιστεύωσι(ν)

6. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στον αόριστο διατηρώντας ίδια την έγκλιση, τον αριθμό και το πρόσωπο:

- ὅστις μὴ πιστεύη → μὴ πιστεύση
- ἡμεῖς βλάπτωμεν → βλάψωμεν
- οὗτοι ἰκετεύωσιν → ἰκετεύσωσιν
- σὺ ἐρμηνεύης → ἐρμηνεύσης
- ἡμεῖς κελεύωμεν → κελεύσωμεν
- ὕμεις θεραπεύητε → θεραπεύσητε

7. Να τοποθετήσετε τα ρήματα στο κατάλληλο πρόσωπο της υποτακτικής του χρόνου που ζητείται:

- α. Λόγισαι ὅποσα μοι ὀφείλεις, ἵνα μὴ περὶ αὐτῶν ἐρίζωμεν (ἐρίζω, ενεστ.).
- β. Ἐὰν ἡμεῖς φονεύσωμεν (φονεύω, αόρ.) αὐτόν, ἄδικοι ἐσόμεθα.
- γ. Ἐὰν ὕμεις λύσητε (λύω, αόρ.) τὰς σπονδάς, ἐπίορκοι ἔσεσθε.
- δ. Ἦν τις παραβαίνη (παραβαίνω, ενεστ.) τι τούτων, ζημίαν ἐπέθεσαν.
- ε. Ἐὰν τις εἰς τὸ κάτοπτρον ἀποβλέψη (ἀποβλέπω, αόρ.), πάσας τὰς πόλεις ὀρά.
- στ. Ἐνεκα χρημάτων μηδένα θεῶν ὁμόσης, μηδ' ἂν μέλλης (μέλλω, ενεστ.) εὐορκεῖν.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Ευριπίδη

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Δεν κρατάει πολύ η απόλαυση μιας κακιάς ευχαρίστησης.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Οι απολαύσεις μπορεί να είναι υλικές, πνευματικές, ψυχικές. Οι πνευματικές και οι ψυχικές απολαύσεις προϋποθέτουν πνευματική και ψυχική καλλιέργεια. Προσφέρουν στον άνθρωπο ευχαρίστηση που έχει μόνιμο χαρακτήρα. Η πνευματική καλλιέργεια και η μόρφωση διευρύνουν τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου και τον κάνουν να αισθάνεται ασφάλεια και αυτοπεποίθηση ότι μπορεί να βρρίσκει λύσεις στα προβλήματα που τον απασχολούν. Το ίδιο ισχύει και για την ψυχική απόλαυση. Η αγάπη και ο σεβασμός προς τους άλλους, η ανεκτικότητα και η αλληλεγγύη γαληνεύουν τον άνθρωπο και τον κάνουν να βλέπει με χαρούμενη διάθεση και αισιοδοξία τη ζωή.

Αντίθετα, οι υλικές απολαύσεις προσφέρουν παροδική ευχαρίστηση. Πολλές μάλιστα από τις υλικές απολαύσεις κρύβουν κινδύνους και η ευχαρίστηση που προσφέρουν μπορεί να θεωρηθεί κακή ευχαρίστηση. Για παράδειγμα, υλική απόλαυση αποτελεί η κατανάλωση αλκοόλ. Η απόλαυση αυτή κρατάει λίγο, αν η ευχαρίστηση που προσφέρει γίνει κακή ευχαρίστηση. Αυτό κυρίως συμβαίνει αν κάποιος ξεπεράσει το μέτρο και καταναλώσει μεγαλύτερη ποσότητα από ό,τι πρέπει. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με την υπερβολική κατανάλωση φαγητού. Παρόμοια, και η απόλαυση που προσφέρει ο πλούτος αναιρείται, αν ο άνθρωπος καταληφθεί από απληστία. Όταν η επιδίωξη του πλούτου είναι συνεχής και γίνεται με κάθε τρόπο, θεμιτό ή αθέμιτο, η αρχική ευχαρίστηση δίνει τη θέση της στην ανασφάλεια, στον φόβο, στο άγχος.

Συνεπώς, πρέπει να προτιμάμε τις πνευματικές και ψυχικές απολαύσεις, να είμαστε εγκρατείς και να μην ξεπερνάμε το μέτρο, όταν βιώνουμε μια υλική απόλαυση, γιατί η σύντομη ευχαρίστηση που θα νιώσουμε θα δώσει τη θέση της σε δυσάρεστα συναισθήματα.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλων κειμένων

- ❖ Α΄ παράλληλο κείμενο

1

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Και αναφέρει ότι είδε και άλλα όμοια, και διηγείται ότι είδε και ανθρώπους και κάποια άλλα τερατώδη πράγματα, τα οποία ισχυρίστηκε ότι ούτε κανέναν τα είδε ούτε τα άκουσε, αλλά ούτε και τα φαντάστηκε. Και το πιο απίστευτο από όλα

(είναι), ότι, ενώ κατευθύνονταν βόρεια προς τη Σελήνη, σαν (να περπατούσαν πάνω) σε κάποια πολύ καθαρή γη, πλησίασαν (σε αυτήν). Όταν έφτασαν εκεί, είδαν όσα ήταν εύλογο να δει αυτός που δημιουργησε με τη φαντασία του τέτοια εξωφρενικά πλάσματα.

2

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἕτερος**: αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον* (= άλλος).
- ⇒ **ἀπαγγέλλει**: οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀπαγγέλλω* (= αφηγούμαι, αναφέρω).
- ⇒ **ιδεῖν**: απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ὄράω, ὄρω* (= βλέπω).
- ⇒ **τερατεύεται**: οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *τερατεύομαι* (= δηγούμαι τερατώδη, ἀπίστευτα πράγματα).
- ⇒ **ἄ**: αντων. αναφορική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὄς, ἧ, ὄ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο).
- ⇒ **μηδείς**: αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *μηδείς, μηδεμία, μηδὲν* (= κανένας, καμία, κανένα).
- ⇒ **ἔφη**: οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. *φημι* (= λέω, ισχυρίζομαι).
- ⇒ **ἀκούσαι**: απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *ἀκούω* (= ακούω).
- ⇒ **μηδέ**: σύνδ. συμπλεκτικός αποφατικός (= ούτε).
- ⇒ **φαντασίαις**: ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. πληθ., *ἡ φαντασία* (= η φαντασία).
- ⇒ **ἀνετυπόσατο**: οριστ. αορ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ἀνατυπόμαι, ἀνατυπούμαι* (= σχεδιάζω). ♦ **φαντασίαις ἀνετυπόσατο** = φαντάστηκε.
- ⇒ **ἀπιστότατον**: επίθ. υπερθετικού βαθμού, ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἀπιστότατος, ἡ ἀπιστοτάτη, τὸ ἀπιστότατον* (= ο πιο ἀπίστευτος).
- ⇒ **πορευόμενοι**: μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *πορεύομαι* (= προχωρώ, κατευθύνομαι).
- ⇒ **καθαρωτάτην**: επίθ. υπερθετικού βαθμού, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ καθαρώτατος, ἡ καθαρωτάτη, τὸ καθαρώτατον* (= πάρα πολύ καθαρός· ἀμόλυντος).
- ⇒ **πλησίον**: επίρρ. τοπικό (= κοντά).
- ⇒ **ἐγένοντο**: οριστ. αορ. β' μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι) ♦ **πλησίον ἐγένοντο** = έφτασαν.
- ⇒ **γενόμενοι**: μτχ. αορ. β' μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι*.
- ⇒ **ἴδιοιεν**: ευκτ. αορ. β' ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ὄράω, ὄρω* (= βλέπω).
- ⇒ **εἰκός**: μτχ. παρκ. με σημασία ενεστ., ουδ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἔοικα* (= φαίνομαι, είμαι ὁμοιος με). ♦ **εἰκός** = εύλογο, φυσικό, λογικό.
- ⇒ **ἦν**: οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. *εἰμι* (= είμαι).
- ⇒ **τὸν προαναπλάσαντα**: μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *προαναπλάττω και προαναπλάσσω* (= δίνω σχήμα και μορφή σε κάτι, δημιουργώ με τη φαντασία).
- ⇒ **τοιαύτην**: αντων. δεικτική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν)* (= τέτοιος).

- ⇒ **ὑπερβολήν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ ὑπερβολή (= μεγάλη δύναμη, υπεροχή, υπερβολή).
- ⇒ **πλάσματων:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., τὸ πλάσμα (= δημιουργημα, πλάσμα).

3

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➤ Ο Φώτιος διέσωσε στο έργο του *Βιβλιοθήκη* μία επιτομή του έργου του Αντωνίου Διογένη, στο οποίο εκτός των άλλων υπάρχουν ταξιδιωτικές περιπέτειες με φανταστικό περιεχόμενο. Το έργο αυτό πραγματευόταν τις ταξιδιωτικές περιπέτειες του Δεινία και του γιου του, του Δημοχάρη, στη Μαύρη Θάλασσα. Στο απόσπασμα που έχουμε εδώ γίνεται αναφορά σ' ένα ταξίδι προς τον Βορρά που φτάνει ως τη Σελήνη. Ο Φώτιος μας πληροφορεί ότι αναφέρονται πολλά τερατώδη πράγματα. Ο τρόπος με τον οποίο τα παρουσιάζει ο Φώτιος δείχνει ότι ο ίδιος δεν πίστευε σε τέτοιες διηγήσεις.

◆ **Β' παράλληλο κείμενο**

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Το κείμενο αυτό είναι γραμμένο στην **ιωνική διάλεκτο**, η οποία έχει πολλές ομοιότητες με την αττική διάλεκτο, αλλά και ορισμένες διαφορές. Παρατηρούμε στο κείμενο ότι τα ουσιαστικά που στην αττική διάλεκτο λήγουν σε -α στην ιωνική διάλεκτο λήγουν σε -η: π.χ. *τὴν σεληναίην* (αντί *τὴν σεληναίαν*), *τὴν αἰτίην* (αντί *τὴν αἰτίαν*). Επίσης, λέξεις που στην αττική διάλεκτο είναι συνηρημένες στην ιωνική παραμένουν ασυνηρητες: π.χ. *ἔδοκεεν* (αντί *ἔδοκει*), *πολυειδέα* (αντί *πολυειδή*), *αὐτέοισιν* (αντί *αὐτοῖσιν* = *αὐτοῖς*) κτλ. Η πολιτιστική άνθηση των Ιώνων (κυρίως από τον 8ο αι. π.Χ.) προσέδωσε ιδιαίτερη δύναμη και αξία στην ιωνική διάλεκτο, που είναι διάσημη για το γεγονός ότι αποτέλεσε τη βάση της γλώσσας του Ομήρου και τη γλώσσα στην οποία έγραψε ο Ηρόδοτος.

4

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αφού είδαν λοιπόν πρώτα ότι η σελήνη δεν είχε συνέχεια την ίδια μορφή, αλλά ήταν πολύμορφη και έπαιρνε άλλη μορφή κάθε φορά, αυτό τους φάνηκε πράγμα αξιοθαύμαστο και αξιοπερίεργο. Στη συνέχεια, με την αναζήτησή τους βρήκαν την αιτία αυτών, ότι (δηλαδή) η λαμπρότητα δεν είναι της σελήνης, αλλά έρχεται σε αυτήν από τον ήλιο.

5

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ιδόντες:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ὄραω, ὄρω* (= βλέπω).
- ⇒ **ὄν** (= οὖν): σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).
- ⇒ **πρώτα:** επίρρ. που δηλώνει σειρά (= πρώτα πρώτα).
- ⇒ **τὴν σεληναίην** (= *τὴν σεληναίαν*) < *ἡ σεληναία* (= η σελήνη).
- ⇒ **πάμπαν** (< *πάν + πάν*): επίρρ. τροπικό (= τελείως, εντελώς).
- ⇒ **ὁμοίην** (= *ὁμοίαν*): επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ὁμοιος, ἡ ὁμοία, τὸ ὁμοιον* (= ὁμοιος, ἴδιος).
- ⇒ **φαινομένην:** μτχ. ενεστ. μ.φ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *φαίνομαι* (= φαίνομαι· έχω μορφή).
- ⇒ **πολυειδέα** (= *πολυειδή*): επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ/ἡ πολυειδής, τὸ πολυειδές* (= ποικίλος, πολύμορφος).
- ⇒ **γιγνομένην:** μτχ. ενεστ. μ.φ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι).
- ⇒ **ἄλλοτε:** επίρρ. χρονικό (= ἄλλοτε, σε διαφορετική στιγμή).
- ⇒ **τρεπομένην:** μτχ. ενεστ. μ.φ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *τρέπομαι* (= ἀλλάζω, παίρνω ἄλλη μορφή).
- ⇒ **ἔδόκεεν** (= *ἔδόκει*): οριστ. παρατ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *δοκέω, δοκῶ* (= φαίνομαι).
- ⇒ **αὐτέοισιν** (= *αὐτοῖς*): αντων. επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αὐτός, -ή, -ό).
- ⇒ **τὸ χρῆμα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ χρῆμα* (= το πράγμα).
- ⇒ **θαύματος** (= *θαύματος*): ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ θαῦμα* (= αὐτό που κινεῖ τον θαυμασμό, θαυμαστό πράγμα).
- ⇒ **ἀπορίης** (= *ἀπορίας*): ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ἀπορία* (= ἀμηχανία, ἀμφιβολία). ♦ **ἄξιον ἀπορίης** = ἀξιοπερίεργο.
- ⇒ **ἔνθεν:** επίρρ. (= ἔτσι, μετὰ ἀπ' αὐτό).
- ⇒ **ζητέοντες** (= *ζητοῦντες*): μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ζητέω, ζητῶ* (= ἀναζητῶ).
- ⇒ **εὗρον:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *εὕρισκω* (= βρίσκω).
- ⇒ **τούτων** (= *τούτων*): αντων. δεικτική, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αὐτός, -ή, -ό).
- ⇒ **τὴν αἰτίην** (= *τὴν αἰτίαν*): ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ αἰτία* (= η αἰτία).
- ⇒ **τὸ φέγγος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ φέγγος* (= η λαμπρότητα).
- ⇒ **οἱ:** αντων. προσωπική γ' προσώπου, δοτ. εν. (= σε αὐτήν).
- ⇒ **ἡελίου** (= *ἡλίου*): ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ ἥλιος*.

6

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

↳ Στο 2ο παράλληλο κείμενο διαβάζουμε τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν οι Αιθίοπες σχετικά με την προέλευση του φωτός της Σελήνης. Οι Αιθίοπες απορούσαν για την πολυμορφία της εμφάνισης της Σελήνης. Έπειτα όμως από ενδελεχή παρατήρηση των φάσεων της Σελήνης κατέληξαν στο συμπέρασμα πως το φως της στην πραγματικότητα είναι αντανάκλαση του ηλιακού φωτός. Αντί λοιπόν να αποδώσουν στους θεούς ή σε άλλες υπερφυσικές δυνάμεις την πολυμορφία με την οποία είναι ορατή από τη Γη η Σελήνη, προσπάθησαν με τη λογική και την εμπειρική παρατήρηση να την εξηγήσουν. Την εξήγηση αυτή παραθέτει ο συγγραφέας του έργου *Περί της αστρολογίας* –όπως αναφέρθηκε και στα ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, το σύγγραμμα αυτό δε θεωρείται γνήσιο έργο του Λουκιανού– καταδεικνύοντας ότι οι αρχαίοι Έλληνες ερευνούσαν τον φυσικό κόσμο και ενδιαφέρονταν για τις γνώσεις των άλλων λαών γι' αυτόν. Η αρχαία ελληνική επιστήμη παραμέρισε τις μυθικές ερμηνείες και τις υπερφυσικές εξηγήσεις και ερευνούσε τα φυσικά φαινόμενα στηριζόμενη στις εμπειρικές παρατηρήσεις και στην ορθολογική σκέψη.

7

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Πώς αντιμετωπίζει ο Φώτιος τα λεγόμενα του Αντωνίου Διογένη; Με ποιον από τους δύο θα συμφωνούσε ο Λουκιανός, κατά την άποψή σας;

Στο πρώτο παράλληλο κείμενο, το οποίο προέρχεται από το έργο *Βιβλιοθήκη* του Φωτίου, φαίνονται καθαρά η δυσπιστία και η ειρωνεία του συγγραφέα για τα λεγόμενα του Αντωνίου Διογένη. Η φανταστική ιστορία του Αντωνίου Διογένη για το ταξίδι του Δεινία και του γιου του με κατεύθυνση προς τη Σελήνη δε στηρίζεται σε καμιά ρεαλιστική βάση, κατά τον Φώτιο, ούτε μπορεί να έχει αξιώσεις να γίνει πιστευτή. Τονίζει έμμεσα πως οι ταξιδιώτες δε θα μπορούσαν να προσεγγίσουν τη Σελήνη βαδίζοντας προς τον Βορρά, αφού η Γη και η Σελήνη είναι και τα δύο ουράνια σώματα και δεν υπάρχει στεριά ανάμεσά τους. Κατά συνέπεια, όλα τα τερατώδη όντα που αναφέρονται στη διήγηση του Αντωνίου Διογένη αποτελούν πλάσματα της φαντασίας του και τίποτα άλλο.

Ο Λουκιανός θα συμφωνούσε με τον Φώτιο. Στο κείμενο της Ενότητας, στο οποίο ο Λουκιανός αφηγείται ένα φανταστικό ταξίδι στη Σελήνη, είναι προφανές ότι σατιρίζει παρόμοιες φανταστικές διηγήσεις. Επίσης, στο δεύτερο παράλληλο κείμενο γίνεται φανερό ότι ο Λουκιανός –αν είναι αυτός ο πραγματικός συγγραφέας του έργου *Περί της αστρολογίας*– ενδιαφερόταν για τις επιστημονικές εξηγήσεις των φυσικών φαινομένων και αυτές θεωρούσε αξιόπιστες.

2. Ο Λουκιανός είναι ο συγγραφέας τόσο του δεύτερου αποσπάσματος όσο και του κειμένου της Ενότητας. Ωστόσο, παρατηρούμε διαφορετική προσέγγιση

του θέματος στα δύο κείμενα. Τι είναι αυτό που διαφοροποιεί τα δύο κείμενα, κατά τη γνώμη σας;

Το κείμενο της Ενότητας αφηγείται με χιουμοριστική διάθεση ένα φανταστικό ταξίδι στη Σελήνη, όπου οι ταξιδιώτες συνάντησαν αλλόκοτα όντα. Το έργο του Λουκιανού *Άληθης ιστορία*, στο οποίο ανήκει το κείμενο αυτό, είναι λογοτεχνικό και γράφτηκε για να τέρψει τους αναγνώστες του, εξάπτοντας τη φαντασία τους αλλά και σατιριζοντας τα περιπετειώδη μυθιστορήματα που γράφονταν στην εποχή του.

Αντίθετα, το δεύτερο παράλληλο κείμενο προέρχεται από το σύγγραμμα *Περί της αστρολογίας*. Το σύγγραμμα αυτό, όπως μαρτυρεί ο τίτλος του, είχε ως σκοπό να αποθησαυρίσει γνώσεις σχετικά με τα ουράνια σώματα, οι οποίες αποκτήθηκαν μετά από ενδελεχή εμπειρική παρατήρηση. Ο χαρακτήρας αυτός του έργου αποκλείει επομένως κάθε φανταστική διήγηση, καθώς αυτό που ενδιαφέρει εδώ είναι η αναζήτηση της αλήθειας για τα ουράνια φαινόμενα.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. Με α' συνθετικό το επίθετο *καλός* να γράψετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. που να συμφωνούν με τη σημασία των παρακάτω φράσεων:

- που έχει καλό ταξίδι.
 που έχει καλή τύχη.
 που έχει στηθεί ωραία.
 που συμπεριφέρεται με καλούς τρόπους.
 που είναι καλά κατασκευασμένος

2. Να επιλέξετε από τον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις συνώνυμες και αντώνυμες με τις λέξεις του παρακάτω πίνακα:

συνώνυμα	αντώνυμα
ομορφιά	κακοκαιρία
καλοζωία	κακογραφία
ευτραφής	υστερόβουλος
αγαθότητα	κακομαθαίνω

■ Β. Ετυμολογικά

3. Να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της αρχαίας ελληνικής με α' συνθετικό τα κλιτά απόλυτα αριθμητικά επίθετα: *εἷς, δύο, τρεῖς, τέτταρες*:

(εἷς) μόνος + χεῖρ:
(εἷς) μόνος + ἡμέρα:
(δύο) δι + πρόσωπον:
(δύο) δι + πτυχή:
(δύο) δι + πύλη:
(τρεῖς) τρι + γωνία:
(τρεῖς) τρι + κλίνη:
(τέτταρες) τετρα + πλευρά:
(τέτταρες) τετρα + ἔτος:

4. Με τα παρακάτω συνθετικά να δημιουργήσετε σύνθετα επίθετα ή ουσιαστικά:

φίλος + ἄνθρωπος:	(ουσιαστικό)
φίλος + ἀδελφός:	(επίθετο)
ἄξιος + ἐπαινώ:	(επίθετο)
μικρός + ἔμπορος:	(ουσιαστικό)
μέσος + ποταμός:	(επίθετο)
ἑπτὰ + ἔτος:	(επίθετο)

5. Με τα παρακάτω συνθετικά να γράψετε σύνθετα επίθετα της αρχαίας ελληνικής:

γλυκὺς + πικρὸς	→
ὄξις + μῶρος	→
εὐρύς + χώρος	→
βαθὺς + ζώνη	→
βαρὺς + τιμὴ	→
βαθὺς + ῥίζα	→

■ Γ. Γραμματική

6. Να κλίνετε στις πλάγιες πτώσεις και στα τρία γένη στον ενικό και στον πληθυντικό αριθμό τα επίθετα: *εὐθύς, βραδύς*.

7. Ποια είναι η σημασία της υποτακτικής στα παραδείγματα που ακολουθούν;

- α. Ἴωμεν (= ας πάμε) καὶ ἀκούσωμεν τοῦ Σωκράτους.
- β. Μὴ ἄλλως πράξῃς.
- γ. Εἴπωμεν ἢ σιγῶμεν;
- δ. Κύνες τρέφομεν, ἵνα φυλάττωσι τὰς οἰκίας.
- ε. Ἐπειδὴν ὁ πόλεμος παρέλθη, ἀποδώσωμεν ὑμῖν ταῦτα.

8. Να συμπληρώσετε τις πτώσεις των επιθέτων που ζητούνται:

εύθύς, εύθεια, εύθυ	αιτ. εν. αρσ. αιτ. εν. ουδ.
παχύς, παχεια, παχύ	δοτ. εν. θηλ. αιτ. πληθ. αρσ.
βραδύς, βραδεια, βραδύ	γεν. εν. ουδ. γεν. εν. αρσ.
όξύς, όξεια, όξύ	γεν. εν. θηλ. γεν. πληθ. θηλ.
τραχύς, τραχεια, τραχύ	αιτ. πληθ. θηλ. αιτ. πληθ. ουδ.
δασύς, δασεια, δασύ	δοτ. πληθ. αρσ. δοτ. πληθ. ουδ.

9. Να μεταφέρετε τα παρακάτω ρήματα (που βρίσκονται σε υποτακτικής ενεστώτα) στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού:

στρατεύη	→
βλάπτωμεν	→
θύης	→
κηρύττετε	→
πράττωσιν	→

10. Να μεταφέρετε τα ρήματα που δίνονται στον ενεστώτα και στον αόριστο υποτακτικής στο ίδιο πρόσωπο:

ρήματα	ενεστώτας υποτακτικής	αόριστος υποτακτικής
στρατοπεδεύομεν		
κινδυνεύουσι		
θάπτεις		
άκούω		
βλάπτει		
κρύπτετε		

11. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στο ίδιο πρόσωπο στον αόριστο υποτακτικής:

- Κάκεινοι τὰ αὐτὰ ἔπραξαν. →
- Οἱ πολέμοι τὰς σπονδὰς ἔλυσαν. →
- Ἐγὼ ἐθαύμασα τοῦτον. →
- Σὺ ἐφύλαξας τὴν πόλιν. →

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο άγιος **Ιωάννης ο Χρυσόστομος** (περ. 354-407 μ.Χ.) υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους Πατέρες της Χριστιανικής Εκκλησίας. Γεννήθηκε στην Αντιόχεια της Συρίας και την ανατροφή του ανέλαβε η μητέρα του, η Ανθούσα, αφού ο πατέρας του πέθανε λίγο μετά τη γέννησή του. Διδάχτηκε φιλοσοφία, ρητορική και αργότερα φοίτησε στη Θεολογική Σχολή της Αντιόχειας. Το 398 μ.Χ. χειροτονήθηκε επίσκοπος της Κωνσταντινούπολης. Από τη θέση αυτή αγωνίστηκε να απαλλάξει την εκκλησία από ανάξιους κληρικούς, εργάστηκε για την αύξηση της φιλανθρωπικής δράσης της εκκλησίας, διέδωσε τον χριστιανισμό σε νέες περιοχές, όπως στη Σκυθία, πολέμησε τις αιρέσεις. Αφιέρωσε τη ζωή του στην υπηρεσία της εκκλησίας, μοιράζοντας ακόμη και τα υπάρχοντά του. Οραματιζόταν να επαναφέρει στους πιστούς την απλότητα και την καθαρότητα της πρώτης χριστιανικής εποχής και υπερασπιζόταν τους αδυνάτους από τις αυθαιρεσίες των ισχυρών.

Τις ομιλίες του παρακολουθούσαν πλήθη κόσμου, αδιακρίτως εθνικότητας και θρησκείας. Χάρη στη ρητορική ικανότητά του και στην παιδεία του οι λόγοι του μάγευαν το ακροατήριό του και γι' αυτό μετέπειτα (τον 6ο αιώνα μ.Χ.) άρχισε να αποκαλείται Χρυσόστομος.

Το σπουδαίο έργο του ενόχλησε πολλούς, οι οποίοι έστρεψαν κατά του Ιωάννη την αυτοκράτειρα Ευδοξία, σύζυγο του αυτοκράτορα Αρκαδίου, και το 403 μ.Χ. καθαιρέθηκε από τον επισκοπικό θρόνο. Ανακλήθηκε για λίγο, αλλά το 404 μ.Χ. εξορίστηκε στα Κόμανα του Πόντου. Πέθανε στην Πιτυούντα πηγαίνοντας προς τον τόπο εξορίας του.

Το έργο του

Το συγγραφικό έργο του αποτελείται από πλήθος συγγραμμάτων, που διαιρούνται ως εξής: διάλογοι, επιστολές, πραγματείες, ομιλίες (κηρύγματα). Το μεγαλύτερο μέρος από αυτά σώζεται.

Το κείμενο της Ενότητας

Το κείμενο της Ενότητας ανήκει στην *Όμιλία Α΄, εις το ρήτὸν τοῦ Προφήτου Δαυὶδ*. Ο Ιωάννης Χρυσόστομος έγραψε δύο ομιλίες, οι οποίες έχουν ως αφετηρία τους τον στίχο από τους *Ψαλμούς* (48.17) «*μη φοβού, όταν πλουτίσῃ ὁ ἄνθρωπος ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ*». Κεντρικό θέμα του κειμένου είναι ο πλούτος, ο οποίος μεταφέρεται πότε σε έναν άνθρωπο και πότε σε άλλον, είναι δηλαδή ασταθής παράγοντας στον ανθρώπινο βίο. Ο Ιωάννης Χρυσόστομος καυτηριάζει τη ματαιοδοξία των πλουσίων, την πλεονεξία, την υπερψία και τη σκληρότητα. Από την άλλη πλευρά, εκθειάζει την αγάπη, τη φιλοξενία και την ελεημοσύνη, την οποία χαρακτηρίζει βασίλισσα των αρετών. Ο άνθρωπος που κάνει ελεημοσύνη, κατά τον Χρυσόστομο, αποδεικνύει ότι είναι άνθρωπος και όχι θηρίο.

Πρόκειται επομένως για **θεολογικό κείμενο** ενός από τους σημαντικότερους Πατέρες της Εκκλησίας, το οποίο έχει **ρητορικά στοιχεία**, αφού γράφτηκε για να εκφωνηθεί: π.χ. *Άγαπητοί* (προσφώνηση), *μη γινώμεθα* (προτροπή), *Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον...*; (ρητορικό ερώτημα).

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Άγαπητοί, μη γινώμεθα τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι. Ἐκεῖνοι πάντα κοινὰ καὶ οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον ἔχει· σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν, θηρίου γίνῃ χαλεπώτερος, μυρίων πενήτων τροφὰς μᾶ κατακλείων οἰκίᾳ. Καίτοι γε οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν μόνη κοινή, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα· οὐρανὸς κοινὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ ἀήρ καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτὴ καὶ γήρας καὶ νόσος καὶ ὑγεία καὶ χρεῖα τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν; Ὅ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει, πρὸς δὲ τὰς εὐθύνας ἄγει. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πολλῇ χρῆσώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἣ καὶ ἐξαιρήσεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας. Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα, τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, κὰν μυρία ὤμεν πεπλημμελῆκότες, ὁ Θεὸς μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν.

Ἰωάννης Χρυσόστομος,

Εἰς τὸ ρήτὸν τοῦ Προφήτου Δαυὶδ PG 55, 517-518 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αγαπητοί, μὴ γινώμεθα θηριωδέστε-
ροι τῶν ἀλόγων.

Πάντα κοινὰ ἐκείνοις
καὶ οὐδὲν ἔχει πλέον τοῦ ἄλλου·

σὺ δὲ ὢν ἄνθρωπος,
γίνῃ χαλεπώτερος θηρίου,
κατακλείων μᾶ οἰκία
τροφᾶς μυριῶν πενήτων.

Καίτοι γε ἡμῖν οὐ(χ) μόνη ἡ φύσις
κοινή,
ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα·
οὐρανὸς κοινὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη
καὶ ἀστέρες καὶ ἄηρ καὶ θάλασσα
καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτὴ καὶ
γῆρας καὶ νόσος καὶ ὑγεία καὶ
χρεία τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων.

Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον
τοὺς ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντας
ἀλλήλοις
ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέ-
κτας,
καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν;
Ὁ γὰρ θάνατος ἀπάγει τῆς μὲν ἀπο-
λάυσεως,
ἄγει δὲ πρὸς τὰς εὐθύνας.
Ἴν' οὖν μὴ γένηται τοῦτο,
χρησώμεθα πολλῇ τῇ ἐλεημοσύνῃ.

Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν,
ἣ καὶ ἐξαίρησεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αγαπητοί μου, ας μὴ γίνουμε αγριότε-
ροι ἀπὸ τὰ ζῶα.

Τὰ πάντα εἶναι κοινὰ σε ἐκεῖνα
καὶ κανένα δὲν ἔχει περισσότερα ἀπὸ
τὰ ἄλλα.

Εσὺ ὅμως, ἀν καὶ εἶσαι ἄνθρωπος,
γίνεσαι πιο ἀσπλαχνος ἀπὸ θηρίο,
κλείνοντας ἐρημητικά σε ἓνα σπίτι
ὅσα τροφίμα θα ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ θρέ-
ψουν ἀμέτρητους φτωχοὺς.

Καὶ βέβαια, σε ἐμᾶς δὲν εἶναι μόνο ἡ
φύση μας κοινή
ἀλλὰ καὶ ἄλλα περισσότερα.

Ἔχουμε κοινὸ οὐρανὸ καὶ ἥλιο καὶ σε-
λήνη καὶ ἀστέρια καὶ αἴερα καὶ θά-
λασσα καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ θάνατο
καὶ γηρατεία καὶ ἀρρώστια καὶ
υγεία καὶ ἀνάγκη γιὰ τροφή καὶ
ροῦχα.

Πῶς λοιπὸν δε θα εἶναι παράλογο
αυτοῖ που τόσα πολλὰ μοιράζονται
μεταξὺ τους
στὰ χρήματα νὰ εἶναι τόσο πλεονέκτες

καὶ νὰ μὴν ἔχουν τὴν ἴδια¹ ἰσομοιρία;
Γιὰτὶ ὁ θάνατος ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν
ἀπόλαυση
καὶ οδηγεῖ στὴ λογοδοσία.

Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν αὐτό,
ας χρησιμοποιήσουμε² σε μεγάλο
βαθμὸ τὴν ἐλεημοσύνη.

Γιὰτὶ αὐτὴ εἶναι ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν,
ἡ ὁποία³ καὶ θα μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ
τὴν τιμωρία.

1. Το νόημα τῆς φράσης *τὴν αὐτὴν ἰσονομίαν* (= τὴν ἴδια ἰσομοιρία) εἶναι: *ὅπως ἐξίσου μοιρα-
ζόμαστε τὸν οὐρανὸ, τὸν ἥλιο κτλ.*

2. Ἀλλιῶς: ας ἐφαρμόσουμε.

3. Βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 194.

Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα,
 προέμενοι τὸν πολὺν πλοῦτον,
 καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως,
 κἂν μυρία ὦμεν πεπλημμεληγότες,
 ὁ Θεὸς μεταδώσει ἡμῖν συγγνώμης.

Τα περιττά λοιπόν ας τα κάνουμε χρήσιμα,
 αφού παραμερίσουμε τον πολύ πλούτο.
 Και την ημέρα της κρίσης,
 ακόμα και αν έχουμε διαπράξει αμέτρητα παραπτώματα,
 ο Θεός θα μας συγχωρέσει.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἀγαπητοί, μὴ γινώμεθα
 τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι.
 Ἐκείνοις πάντα κοινὰ
 καὶ οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον ἔχει·

σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν,
 θηρίου γίνῃ χαλεπώτερος,
 μυρίων πενήτων τροφὰς
 μᾶ κατακλείων οἰκία.

Καίτοι γε οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν μόνη κοινή,

ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα·
 οὐρανὸς κοινὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη

καὶ ἀστέρες καὶ ἄηρ καὶ θάλασσα
 καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτὴ καὶ γῆρας
 καὶ νόσος καὶ ὑγεία καὶ χρεῖα
 τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων.

Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον
 τοὺς ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντας ἀλλή-
 λους

ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέ-
 κτας,

καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν;
 Ὁ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως
 ἀπάγει,

πρὸς δὲ τὰς εὐθύνας ἄγει.

Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται,
 πολλῇ χρῆσώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ἀγαπητοί μου, ας μὴ γίνουμε
 αργιότεροι ἀπὸ τα ζῶα.
 Τα πάντα εἶναι κοινὰ σε εκείνα
 καὶ κανένα δὲν ἔχει περισσότερα ἀπὸ τα
 ἄλλα.

Εσύ όμως, αν καὶ εἶσαι ἄνθρωπος,
 γίνεσαι πιο ἀσπλαχνος ἀπὸ θηρίο,
 κλείνοντας ερμητικά σε ἓνα σπίτι
 ὅσα τροφίμα θα ἀρκοῦσαν για να
 θρέψουν ἀμέτρητους φτωχοὺς.

Καὶ βέβαια, σε ἐμᾶς δὲν εἶναι μόνο ἡ
 φύση μας κοινή
 ἀλλὰ καὶ ἄλλα περισσότερα.

Ἔχουμε κοινὸ οὐρανὸ καὶ ἥλιο καὶ σε-
 λήνη

καὶ ἀστέρια καὶ αέρα καὶ θάλασσα
 καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ θάνατο καὶ γηρατεία
 καὶ ἀρρώστια καὶ υγεία καὶ ἀνάγκη
 για τροφή καὶ ρούχα.

Πῶς λοιπὸν δε θα εἶναι παράλογο
 αὐτοὶ που τόσο πολλὰ μοιράζονται με-
 ταξὺ τους

στα χρήματα να εἶναι τόσο πλεονέκτες

καὶ να μὴ ἔχουν τὴν ἴδια ἰσομοῖρα;

Γιατί ο θάνατος ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν
 ἀπόλαυση

καὶ οδηγεῖ στη λογοδοσία.

Για να μὴ συμβεῖ λοιπὸν αὐτό,

ας χρησιμοποιήσουμε σε μεγάλο βαθμὸ
 τὴν ἐλεημοσύνη.

Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ βασίλισσα τῶν
ἀρετῶν,
ἢ καὶ ἐξαίρησεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας.

Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα,

τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον,
καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως,
κἂν μυρία ὦμεν πεπλημμεληκότες,

ὁ Θεὸς μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν.

Γιατί αὕτη εἶναι ἡ βασίλισσα τῶν ἀρε-
τῶν,
ἡ ὁποία καὶ θα μας απαλλάξει ἀπὸ τὴν
τιμωρία.

Τὰ περιττὰ λοιπὸν ας τα κάνουμε χρή-
σιμα,

αφοῦ παραμερίσουμε τὸν πολὺ πλοῦτο.

Καὶ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως,
ἀκόμα καὶ ἀν ἔχουμε διαπράξει ἀμέ-
τρητα παραπτώματα,

ὁ Θεὸς θα μας συγχωρέσει.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Οἱ ἄνθρωποι δὲν πρέπει νὰ συμπεριφέρονται πιο ἀγρία ἀπὸ τὰ ζῶα δεί-
χνοντας πλεονεξία. Τὰ ζῶα μοιράζονται ἀπὸ κοινού τὰ φυσικὰ ἀγαθὰ. Πα-
ρόμοια, καὶ στους ἀνθρώπους τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης δὲν ἀνήκουν σὲ κανέ-
ναν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι στους ἄλλους. Ἀλλὰ στὴν κατανομὴ τοῦ πλοῦτου
δὲν ὑπάρχει ἡ ἴδια ἰσομοιρία. Ἡ πλεονεξία ὅμως που δείχνουν οἱ πλούσιοι θα
τοὺς οδηγήσει στὴ μεταθανάτια τιμωρία. Μόνο χάρις στὴν ἐλεημοσύνη, τὴ
«βασίλισσα τῶν ἀρετῶν», ὁ Θεὸς θα παρᾶσχει συγχώρεση, ἀκόμα καὶ σὲ αυ-
τοὺς που ἔχουν διαπράξει πολλὰ ἀμαρτήματα.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ Ἀλλαγὴ τῆς σειρᾶς τῶν λέξεων στὴ μετάφραση

Επειδὴ τὸ κείμενο ἔχει ρητορικό χαρακτήρα, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔχει
τοποθετήσῃ τις λέξεις μέσα στὴν πρόταση με τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ ἔχει ὁ
λόγος τοῦ ρυθμὸ καὶ ζωντάνια. Στὴ μετάφραση στὴ ν.ε. ἀποκαθιστούμε τὴ
φυσικὴ σειρὰ τῶν λέξεων – ἐκτός ἀν γιὰ κάποιον λόγο θέλουμε νὰ διατηρή-
σουμε τὸ ιδιαίτερο ὕφος τοῦ κειμένου.

α. Ὁ ρήτορας συχνὰ τοποθετεῖ ἕναν ονοματικὸ προσδιορισμὸ σὲ γενικὴ
πτῶση πρὶν ἀπὸ τὴ λέξη που αὐτὴ προσδιορίζει. Στὴ μετάφραση ἀντι-
στρέφουμε τὴ σειρὰ αὐτή:

- *τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι* = ἀγριότεροι ἀπὸ τὰ ζῶα
- *τοῦ ἄλλου πλέον* = κάτι περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα
- *θηρίον γίνῃ χαλεπότερος* = γίνεσαι πιο ἀσπλαχνος ἀπὸ θηρίο (βλ. καὶ
πιο κάτω, γιὰ τὸ υπερβατὸ σχῆμα)
- *μυρίων πενήτων τροφᾶς* = ὅσα τρόφιμα θα ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ θρέψουν
ἀμέτρητους φτωχοὺς.

β. Χρησιμοποιεί συχνά **υπερβατό σχήμα**, δηλαδή απομακρύνει δύο λέξεις που συνδέονται συντακτικά και νοηματικά, παρεμβάλλοντας ανάμεσά τους μία ή περισσότερες λέξεις (βλ. και Ενότητα 1, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 13.):

- *τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν* = να μην έχουν την ίδια ισομοιρία
- *μὰ κατακλείων οἰκία* = κλείνοντας ερμητικά σε ένα σπίτι
- *πολλῇ χρῆσώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ* = ας εφαρμόζουμε σε μεγάλο βαθμό την ελεημοσύνη
- *τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον* = αφού παραμερίζουμε τον πολύ πλούτο.

γ. Ορισμένες φορές τοποθετεί το ρήμα στο τέλος της πρότασης· στη ν.ε. όμως είναι πιο σύνηθες να βρίσκεται το ρήμα μετά το υποκείμενο:

- *οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον ἔχει* = κανένα (ζώο) δεν έχει κάτι περισσότερο από τα άλλα
- *Ὅ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει, πρὸς δὲ τὰς εὐθύνας ἄγει* = γιατί ο θάνατος απομακρύνει από την απόλαυση και οδηγεί στην τιμωρία.

■ **ἢ καὶ ἐξαιρήσεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας** = ώστε (ή: γι' αυτό) και θα μας απαλλάξει από την τιμωρία

Αυτή η αναφορική πρόταση εκφράζει και την επιρρηματική σχέση του **αποτελέσματος** (βλ. και ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 209.) και γι' αυτό είναι προτιμότερο να μην τη μεταφράσουμε με αναφορική πρόταση στα ν.ε. (= η οποία...) αλλά με συμπερασματική πρόταση (= ώστε...) ή με μια φράση που δηλώνει αποτέλεσμα (= γι' αυτό...).

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἀγαπητοί:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, κλητ. πληθ., *ὁ ἀγαπητός, ἡ ἀγαπητή, τὸ ἀγαπητὸν* (= φίλος, αγαπητός, αγαπημένος, ευχάριστος).
- ⇒ **μή:** μόριο αρνητικό (= δεν, μη).
- ⇒ **γινόμεθα:** υποτακτ. ενεστ. μ.φ., α' πληθ., του ρήμ. *γίνομαι* (= γίνομαι, είμαι). Το *γίνομαι* είναι μεταγενέστερος τύπος του *γίγνομαι*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *γί(γ)νομαι*, ΠΡΤ. *έγι(γ)νόμην*, ΜΕΛΛ. *γενήσομαι*, ΑΟΡ. *έγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα, γεγένημαι*, ΥΠΡΣ. *έγεγόνειν, έγεγενήμην*.
- ⇒ **τῶν ἀλόγων:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ/ἡ ἄλογος, τὸ ἄλογον*

(= που δεν έχει λογική, παράλογος, ανόητος· το ζώο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 204.

- ⇒ **θηριωδέστεροι:** επίθ. συγκριτικού βαθμού β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ θηριωδέστερος, ἡ θηριωδεστέρα, τὸ θηριωδέστερον* (= ο αgridότερος). Θετικός: *ὁ/ἡ θηριώδης, τὸ θηριώδες*. Υπερθετικός: *ὁ θηριωδέστατος, ἡ θηριωδεστάτη, τὸ θηριωδέστατον*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θηριωδία, θηρίο, θήρα, θήραμα, θηριοδασαστής.
- ⇒ **ἐκείνοις:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *ἐκείνους, ἐκείνη, ἐκείνο* (= εκείνος, εκείνη, εκείνο).
- ⇒ **πάντα:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *πάς, πάσα, πάν* (= όλος, καθόνας).
- ⇒ **κοινά:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ κοινός, ἡ κοινή, τὸ κοινόν* (= που ανήκει σε πολλός, κοινός, δημόσιος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 204.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κοινότητα, κοινωνός, κοινωνία.
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **οὐδέν:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, ονομ. εν., *οὐδέεις, οὐδεμία, οὐδέν* (= κανόνας, καμία, κανόνα). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 205.
- ⇒ **τοῦ ἄλλου:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, γεν. εν., *ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο* (= άλλος, άλλη, άλλο).
- ⇒ **πλέον:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ/ἡ πλείων, τὸ πλεόν* (= περισσότερος). Θετικός: *ὁ πολός, ἡ πολλή, τὸ πολόν*. Υπερθετικός: *ὁ πλείστος, ἡ πλείστη, τὸ πλείστον*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πλεονέκτης, πλεονεκτώ, πλεονεξία, πλεονασμός, πλειοψηφία, πλειονότητα.
- ⇒ **ἔχει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἔχω* (= έχω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ἔχω*, ΠΡΤ. *εἶχον*, ΜΕΛΛ. *ἔξω, σχήσω*, ΑΟΡ. *ἔσχον*, ΠΡΚ. *ἔσχηκα*, ΥΠΡΣ. [*ἔσχήκειν*].
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *ἔχομαι*, ΠΡΤ. *εἰχόμην*, ΜΕΛΛ. *ἔξομαι, σχήσομαι*, ΑΟΡ. *ἔσχόμην*, ΠΡΚ. *ἔσχημαι*.
- ⇒ **σύ:** αντων. προσωπική β' προσώπου, αρσ. γένους, ονομ. εν., *σύ* (= εσύ). Για τη κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 161.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, και).
- ⇒ **ἄνθρωπος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ἀνθρώπου* (= ο άνθρωπος).

- ⇒ **ῶν:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *εἰμί* (= είμαι). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 206.
 - ◆ ΕΝΣ. *εἰμί*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἔγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἔγγονειν*.
- ⇒ **θηρίου:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ θηρίον, τοῦ θηρίου* (= το θηρίο, το άγριο ζώο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 202.
- ⇒ **γίνη:** οριστ. ενεστ. μ.φ., β' εν., του ρήμ. *γίνομαι*. Βλ. πιο πάνω, γινώμεθα.

Προσοχή! Το β' εν. της οριστ. ενεστ. μ.φ. έχει δύο τύπους, έναν που λήγει σε *-ει* και έναν που λήγει σε *-η*: *γίνει* και *γίνη*.

Ας θυμηθούμε...

Τα μόνα ρήματα που στο β' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ. δεν έχουν τύπο σε *-η* είναι: *βούλομαι* (= θέλω), *οίομαι* (= νομίζω). Επίσης, *ὄψομαι* (= θα βλέπω), που είναι ο μέλλοντας του *ὄράω, ὄρῶ* (= βλέπω).

- ⇒ **χαλεπότερος:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ χαλεπότερος, ἡ χαλεπωτέρα, τὸ χαλεπότερον* (= πιο δύσκολος, πιο σκληρός, πιο άσπλαχνος). Θετικός: *ὁ χαλεπός, ἡ χαλεπή, τὸ χαλεπόν*. Υπερθετικός: *ὁ χαλεπώτατος, ἡ χαλεπωτάτη, τὸ χαλεπώτατον*.
- ⇒ **μυρίων:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους. γεν. πληθ., *ὁ μυρίος, ἡ μυρία, τὸ μυρίον* (= αμέτρητος, αναρίθμητος, άπειρος). ◆ Ο πληθ. *οἱ μύριοι, αἱ μύρια*, *τὰ μύρια* χρησιμοποιείται και ως αριθμητικό επίθετο με τη σημασία «δέκα χιλιάδες».
- ⇒ **πενήτων:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πένης, τοῦ πένητος* (= αυτός που ανήκει στην ασθενέστερη οικονομικά τάξη, που αγωνίζεται για τον βιοπορισμό του, αλλά δεν είναι επαίτης). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 203. ◆ Το *πένης* λειτουργεί κάποτε και ως επίθετο.
- ⇒ **τροφάς:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ τροφή, τῆς τροφῆς* (= τροφή, τρόφιμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 202.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τρόφιμος, τροφός, θρέμμα, θρεπτικός.
- ⇒ **μιά:** επίθ. αριθμητικό απόλυτο, θηλ. γένους, δοτ. εν., *εἷς, μία, ἔν* (= ένας, μία, ένα).
- ⇒ **κατακλείων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *κατακλείω* (= κλείνω ερμητικά, αποκλείω, εμποδίζω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αποκλεισμός, αποκλειστικά, έγγλειστος, κλεισούρα, κλειδί.
- ⇒ **οικία:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ οἰκία, τῆς οἰκίας* (= το σπίτι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 202.

- ⇒ **καίτοι:** σύνδ. αντιθετικός (= και όμως).
- ⇒ **γε:** εγκλιτικό μόριο (= βεβαίως, τουλάχιστον).
- ⇒ **οὐχ:** μόριο αρνητικό (= δεν, μην).
- ⇒ **ἡ φύσις:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ φύσις, τῆς φύσεως* (= η φύση· οι φυσικές ιδιότητες· εδώ: η ανθρωπίνη φύση). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 203.
- ⇒ **ἡμῖν:** αντων. προσωπική α' προσώπου, αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ἐγώ*. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 161.
- ⇒ **μόνη:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ὁ μόνος, ἡ μόνη, τὸ μόνον* (= μόνος, μόνη, μόνο).
- ⇒ **κοινή:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ὁ κοινός, ἡ κοινή, τὸ κοινόν* (= που ανήκει σε πολλούς, κοινός, δημόσιος).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *κοινά*.
- ⇒ **ἀλλά:** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά, όμως).
- ⇒ **ἕτερος:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον* (= άλλος, άλλη, άλλο).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ετεροπροσωπία, ετερώνυμος, ετεροθαλής, ετερόκλητος, ετεροδημότης, ουδέτερος.
- ⇒ **πλείονα:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ/ἡ πλείων, τὸ πλεόν* (= περισσότερος). Βλ. και πιο πάνω, *πλεόν*.
- ⇒ **οὐρανός:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ οὐρανός, τοῦ οὐρανοῦ* (= ο ουρανός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 203.
- ⇒ **κοινός:** επιθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ κοινός, ἡ κοινή, τὸ κοινόν*.
- ⇒ **ἥλιος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἥλιος, τοῦ ἡλίου* (= ο ήλιος).
- ⇒ **σελήνη:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ σελήνη, τῆς σελήνης* (= η σελήνη, το φεγγάρι).
- ⇒ **ἀστέρες:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἀστήρ, τοῦ ἀστέρος* (= το αστέρι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 203.
- ⇒ **ἀήρ:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἀήρ, τοῦ ἀέρος* (= ο αέρας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 203.
- ⇒ **θάλασσα:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ θάλασσα, τῆς θαλάσσης* (= η θάλασσα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 202.
- ⇒ **γῆ:** ουσ. συνηρημένο α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ γῆ, τῆς γῆς* (= η γη).
- ⇒ **ζωή:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ ζωή, τῆς ζωῆς* (= η ζωή).

- ⇒ **τελευτή:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ τελευτή, τῆς τελευτῆς* (= ο θάνατος, το τέλος).
- ⇒ **γήρας:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ γῆρας, τοῦ γῆρως* (= τα γηρατειά, τα γεράματα). Έχει μόνο ενικό αριθμό. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 203.
- ⇒ **νόσος:** ουσ. β΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ νόσος, τῆς νόσου* (= η αρρώστια, η ασθένεια).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: νόσημα, νοσηρός, νοσοκομείο, νοσηλεύω, ανοσία, ανοσοποιητικός.
- ⇒ **ύγεια:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ ὑγεία, τῆς ὑγείας* (= η υγεία, καλή σωματική κατάσταση).
- ⇒ **χρεία:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ χρεία, τῆς χρείας* (= η ανάγκη, η έλλειψη).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: χρήση, χρέος, αχρειαστος, χρειάζομαι, χρήσιμος, άχρηστος, χρήμα.
- ⇒ **τροφή:** γεν. εν., *ἡ τροφή*. Βλ. πιο πάνω, *τροφάς*.
- ⇒ **ένδυματων:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ένδυμα, τοῦ ένδύματος* (= το ρούχο).
- ⇒ **πώς:** επίρρ. τροπικό ερωτηματικό (= πώς;).
- ⇒ **οὖν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν τίθεται ποτέ ως πρώτη λέξη.
- ⇒ **οὐκ:** μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **άτοπον:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὀή άτοπος, τὸ άτοπον* (= παράδοξος, παράλογος).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: απόπημα, απόπως.
- ⇒ **τούς κοινωνούντας:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του συνηρημ. *κοινωνέω, κοινωνῶ* (= μετέχω σε κάτι μαζί με άλλον, μοιράζομαι κάτι με άλλους). ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κοινωνία, κοινωνικός, Βλ. και πιο πάνω, *κοινά*.
- ⇒ **έν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *έν*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση, αναφορά κ.ά.
- ⇒ **τοσοῦτοις:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *τοσοῦτος, τοσαύτη, τοσοῦτο(ν)* (= τόσο πολύς, τόσο μεγάλος). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 205.

- ⇒ **ἀλλήλοις:** αντων. αλληλοπαθητική, αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ἀλλήλων, ἀλλήλων, ἀλλήλων* (= μεταξύ τους). Η αντωνυμία αυτή απαντά μόνο στις πλάγιες πτώσεις του πληθυντικού. Για την κλίση της βλ. σελ. 221.
- ⇒ **τοῖς χρήμασιν:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *τὸ χρήμα, τοῦ χρήματος* (= το πράγμα, το γεγονός· στον πληθ.: τα χρήματα).
- ⇒ **οὕτως:** επίρρ. ποσοτικό (= τόσο). Το *οὕτως* είναι ποσοτικό επίρρημα όταν συνοδεύει επίθετα ή επιρρήματα και τροπικό επίρρημα (= έτσι) όταν συνοδεύει ρήματα.
- ⇒ **εἶναι:** απαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. *εἶμί*. Βλ. πιο πάνω, *ὄν*.
- ⇒ **πλεονέκτας:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πλεονέκτης, τοῦ πλεονέκτου* (= αυτός που ζητάει περισσότερα από όσα δικαιούται, άπληστος, πλεονέκτης, άρπαγας). ♦ Το *πλεονέκτης* μπορεί να λειτουργεί και ως επίθετο (= αλαζόνας, άδικος, βίαιος).
- ⇒ **τὴν αὐτήν:** αντων. οριστική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ αὐτός, ἡ αὐτή, τὸ αὐτό* (= ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο). Η αντωνυμία *αὐτὸς* με το άρθρο (*ὁ αὐτὸς*) δηλώνει ταυτότητα.
- ⇒ **μή:** μόριο αρνητικό (= μη).
- ⇒ **διατηρεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *διατηρέω, διατηρῶ* (= διασώζω, προστατεύω, τηρῶ πιστά, διατηρῶ, έχω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ⇒ **ἰσονομίαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἰσονομία, τῆς ἰσονομίας* (= ἴση διανομή, ἴση κατανομή μεριδίων, ἰσομοιρία).
- ⇒ **ὁ θάνατος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ θάνατος, τοῦ θανάτου* (= ο θάνατος).
- ⇒ **γάρ:** σύνδεσμος αιτιολογικός (= γιατί). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν τίθεται ποτέ ως πρώτη λέξη.
- ⇒ **τῆς ἀπολαύσεως:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ἀπόλαυσις, τῆς ἀπολαύσεως* (= ἀπόλαυση, ευχαρίστηση). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 203.
- ⇒ **ἀπάγει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀπάγω* (= απομακρύνω).
♦ ΣΥΝΤ.: + γεν. (αντικ. έμμεσο) + αιτ. (αντικ. άμμεσο). Για αρχικούς χρόνους βλ. πιο κάτω, *ἄγω*.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: απαγωγή, απαγωγέας, απαγωγικός.
- ⇒ **πρός:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
+ γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι
+ δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)
+ αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε)· μεταφορικά δηλώνει είσοδο σε κατάσταση κ.ά.

- ⇒ **μέν... δέ:** σύνδ. αντιθετικοί (= από τη μια... από την άλλη). Το *μὲν* μπορεί και να μένει αμετάφραστο και το *δὲ* να μεταφράζεται: *ὅμως, ἀλλά*. Βλ. και Ενότητα 1, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 14.
- ⇒ **τὰς εὐθύνας:** ουσ. ἄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ εὐθυνα και ἡ εὐθύνη, τῆς εὐθύνης* (= τιμωρία, λογοδοσία, απολογία).
- ⇒ **ἄγει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἄγω* (= οδηγώ).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἄγω*, ΠΡΤ. *ἤγον*, ΜΕΛΛ. *ἄξω*, ΑΟΡ. *ἤγαγον*, ΠΡΚ. *ἤχα, ἀγήοχα*.
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἄγομαι*, ΠΡΤ. *ἤγόμην*, ΜΕΛΛ. *ἄξομαι*, ΑΟΡ. *ἤγαγόμην*, ΠΡΚ. *ἤγμαι*, ΥΠΡΣ. *ἤγμην*.
- ⇒ **ἦν'(α):** σύνδ. τελικός (= για να). Εδώ ο σύνδ. *ἦν'* έχει πάθει ἔκθλιψη του *-α*.
- ⇒ **τοῦτο:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, ονομ. εν., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **γένηται:** υποτακτ. αορ. β' μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *γί(γ)νομαι*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **πολλή:** επίθ. ανώμαλο, θηλ. γένους, δοτ. εν., *ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ* (= πολὺς, πολλή, πολύ). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 160.
- ⇒ **χρησώμεθα:** υποτακτ. αορ. μ.φ., ἄ πληθ., του συνηρ. αποθ. ρήμ. *χρῆσμαι, χρώμαι* (= χρησιμοποιῶ, εφαρμόζω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *χρεία*.
- ⇒ **τῇ ἐλεημοσύνῃ:** ουσ. ἄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ ἐλεημοσύνη, τῆς ἐλεημοσύνης* (= η ελεημοσύνη, η βοήθεια στους φτωχούς).
- ⇒ **αὕτη:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, ονομ. εν., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*.
- ⇒ **ἔστιν:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι). Ο τύπος *ἔστιν* δεν έχει τόνο, γιατί είναι εγκλιτική λέξη και χάνεται ο τόνος του, επειδή η προηγούμενη λέξη είναι οξύτονη.
- ⇒ **ἡ βασίλισσα:** ουσ. ἄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ βασίλισσα, τῆς βασίλισσης* (= η βασίλισσα).
- ⇒ **τῶν ἀρετῶν:** ουσ. ἄ κλ., θηλ. γένους, γεν. πληθ., *ἡ ἀρετή, τῆς ἀρετῆς* (= ικανότητα, ανδρεία, αρετή).
- ⇒ **ἦ:** αντων. αναφορική, θηλ. γένους, ονομ. εν., *ὅς, ἡ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 69.
- ⇒ **ἐξαιρήσεται:** οριστ. μέλλ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ἐξαιρέομαι, ἐξαιροῦμαι* (= απαλλάσσω, σώζω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *αἰρέω, αἰρῶ*: αἵρεση, ἐξαίρεση, διαίρεση, ἐξαίρετος, ἐξαιρετικός, ἀφαίρεση.
- ⇒ **ἡμᾶς:** αντων. προσωπική, ἄ προσώπου, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἐγώ*.

- ⇒ **τῆς τιμωρίας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ τιμωρία, τῆς τιμωρίας (= τιμωρία, ποινή, εκδίκηση).
- ⇒ **τὰ περιττά:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., τὸ περιττόν, τοῦ περιττοῦ (= περίσσειμα, πλεόνασμα· περιττό). Προέρχεται από το επίθετο ὁ περιττός, ἡ περιττή, τὸ περιττόν.
- ⇒ **δή:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν τίθεται ποτέ ως πρώτη λέξη.
- ⇒ **ποιήσομεν:** υποτακτ. αορ. ε.φ., α' πληθ., του συνηρ. ρήμ. ποιέω, ποιῶ (= κάνω, καθιστώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (αντικ.) + αιτ. (κατηγορ. του αντικ.)
- ⇒ **χρήσιμα:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ χρήσιμος, ἡ χρησίμη και ἡ χρήσιμος, τὸ χρήσιμον (= κατάλληλος για χρήση, ωφέλιμος, χρήσιμος). ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, χρεία.
- ⇒ **τὸν πλοῦτον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ πλοῦτος, τοῦ πλούτου (= πλούτος, αφθονία αγαθών).
- ⇒ **πολύν:** αιτιατ. εν., αρσ. γένους, ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ. Βλ. πιο πάνω, πολλή.
- ⇒ **προέμενοι:** μτχ. αορ. β' μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. προϊέμαι (= παραμερίζω, αδιαφορώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: άφεση, άνεση, σύνεση, έφεση, συνετός, άνετος, αφέτης, αφετηρία.
- ⇒ **έν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης ἐκ). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **τῇ ἡμέρᾳ:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ ἡμέρα, τῆς ἡμέρας (= η ημέρα).
- ⇒ **τῆς κρίσεως:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ κρίσις, τῆς κρίσεως (= η κρίση δικαστή, καταδίκη, κρίση).
- ⇒ **κἄν (< καὶ ἄν):** σύνδ. παραχωρητικός (= και αν ακόμη).
- ⇒ **μυρία:** αιτιατ. πληθ., ουδ. γένους, ὁ μυρίος, ἡ μυρία, τὸ μυρίον. Βλ. πιο πάνω, μυρίων.
- ⇒ **ὄμην πεπλημμεληκότες:** υποτακτ. παρακ. ε.φ., α' πληθ., του συνηρ. ρήμ. πλημμελέω, πλημμελώ (= κάνω σφάλμα, διαπράττω παράπτωμα). ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πλημμέλημα, πλημμελής, πλημμελειοδικείο.

- ⇒ **ὁ Θεός:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Θεός, τοῦ Θεοῦ*.
- ⇒ **μεταδώσει:** οριστ. μέλλ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *μεταδίδωμι* (= δίνω κάτι σε κάποιον). ♦ ΣΥΝΤ.: + γεν. πράγματος (αντικ. άμεσο) + δοτ. προσώπου (αντικ. έμμεσο).
- ⇒ **συγγνώμης:** ουσ. ά' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ συγγνώμη, τῆς συγγνώμης* (= συγγνώμη, συγχώρεση). ♦ **μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν** = θα μας συχωρήσει.
- ⇒ **ἡμῖν:** βλ. πιο πάνω.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	α' κλίση		β' κλίση	
ονομ.	ἡ τροφή	ἡ οἰκία	ἡ θάλασσα	τὸ θηρίον
γεν.	τῆς τροφῆς	τῆς οἰκίας	τῆς θαλάσσης	τοῦ θηρίου
δοτ.	τῇ τροφῇ	τῇ οἰκίᾳ	τῇ θαλάσσει	τῷ θηρίῳ
αιτ.	τὴν τροφήν	τὴν οἰκίαν	τὴν θάλασσαν	τὸ θηρίον
κλητ.	(ὦ) τροφή	(ὦ) οἰκία	(ὦ) θάλασσα	(ὦ) θηρίον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	α' κλίση		β' κλίση	
ονομ.	αἱ τροφαί	αἱ οἰκίαι	αἱ θάλασσαι	τὰ θηρία
γεν.	τῶν τροφῶν	τῶν οἰκιῶν	τῶν θαλασσῶν	τῶν θηρίων
δοτ.	ταῖς τροφαῖς	ταῖς οἰκίαις	ταῖς θαλάσσαις	τοῖς θηρίοις
αιτ.	τὰς τροφάς	τὰς οἰκίας	τὰς θαλάσσας	τὰ θηρία
κλητ.	(ὦ) τροφαί	(ὦ) οἰκίαι	(ὦ) θάλασσαι	(ὦ) θηρία

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	β' κλίση		γ' κλίση			
ονομ.	ὁ	οὐρανός	ἡ	φύσις	ὁ	ἀστήρ
γεν.	τοῦ	οὐρανοῦ	τῆς	φύσεως	τοῦ	ἀστέρος
δοτ.	τῷ	οὐρανῷ	τῇ	φύσει	τῷ	ἀστέρι
αιτ.	τόν	οὐρανόν	τῆν	φύσιν	τόν	ἀστέρα
κλητ.	(ᾧ)	οὐρανῆ	(ᾧ)	φύσι	(ᾧ)	ἀστήρ

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	β' κλίση		γ' κλίση			
ονομ.	οἱ	οὐρανοὶ	αἱ	φύσεις	οἱ	ἀστέρες
γεν.	τῶν	οὐρανῶν	τῶν	φύσεων	τῶν	ἀστέρων
δοτ.	τοῖς	οὐρανοῖς	ταῖς	φύσεσι(ν)	τοῖς	ἀστράσι(ν)
αιτ.	τούς	οὐρανοὺς	τάς	φύσεις	τούς	ἀστέρας
κλητ.	(ᾧ)	οὐρανοὶ	(ᾧ)	φύσεις	(ᾧ)	ἀστέρες

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ἡ	ἀπόλαυσις	ὁ	ἄηρ	τὸ	γῆρας
γεν.	τῆς	ἀπολαύσεως	τοῦ	ἀέρος	τοῦ	γῆρω
δοτ.	τῇ	ἀπολαύσει	τῷ	ἀέρι	τῷ	γῆρᾳ
αιτ.	τῆν	ἀπόλαυσιν	τόν	ἀέρα	τὸ	γῆρας
κλητ.	(ᾧ)	ἀπόλαυσι	(ᾧ)	ἄηρ	(ᾧ)	γῆρας

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	αἱ	ἀπολαύσεις	εὐχρηστα μόνο στον ενικό αριθμό			
γεν.	τῶν	ἀπολαύσεων				
δοτ.	ταῖς	ἀπολαύσεσι(ν)				
αιτ.	τάς	ἀπολαύσεις				
κλητ.	(ᾧ)	ἀπολαύσεις				

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	ὁ	πένης		οἱ	πένητες	
γεν.	τοῦ	πένητος		τῶν	πενήτων	
δοτ.	τῷ	πένητι		τοῖς	πένησι(ν)	
αιτ.	τόν	πένητα		τούς	πένητας	
κλητ.	(ᾧ)	πένης		(ᾧ)	πένητες	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἄλογος	ἡ	ἄλογος	τὸ	ἄλογον
γεν.	τοῦ	ἀλόγου	τῆς	ἀλόγου	τοῦ	ἀλόγου
δοτ.	τῷ	ἀλόγῳ	τῇ	ἀλόγῳ	τῷ	ἀλόγῳ
αιτ.	τὸν	ἄλογον	τὴν	ἄλογον	τὸ	ἄλογον
κλητ.	(ὦ)	ἄλογε	(ὦ)	ἄλογε	(ὦ)	ἄλογον

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ἄλογοι	αἱ	ἄλογοι	τὰ	ἄλογα
γεν.	τῶν	ἀλόγων	τῶν	ἀλόγων	τῶν	ἀλόγων
δοτ.	τοῖς	ἀλόγοις	ταῖς	ἀλόγοις	τοῖς	ἀλόγοις
αιτ.	τούς	ἀλόγους	τάς	ἀλόγους	τὰ	ἄλογα
κλητ.	(ὦ)	ἄλογοι	(ὦ)	ἄλογοι	(ὦ)	ἄλογα

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	κοινὸς	ἡ	κοινή	τὸ	κοινόν
γεν.	τοῦ	κοινοῦ	τῆς	κοινής	τοῦ	κοινοῦ
δοτ.	τῷ	κοινῷ	τῇ	κοινήῃ	τῷ	κοινῷ
αιτ.	τὸν	κοινόν	τὴν	κοινήν	τὸ	κοινόν
κλητ.	(ὦ)	κοινὲ	(ὦ)	κοινή	(ὦ)	κοινόν

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	κοινοὶ	αἱ	κοιναὶ	τὰ	κοινὰ
γεν.	τῶν	κοινῶν	τῶν	κοινῶν	τῶν	κοινῶν
δοτ.	τοῖς	κοινοῖς	ταῖς	κοιναῖς	τοῖς	κοινοῖς
αιτ.	τούς	κοινοὺς	τάς	κοινὰς	τὰ	κοινὰ
κλητ.	(ὦ)	κοινοὶ	(ὦ)	κοιναὶ	(ὦ)	κοινὰ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οὐδείς	οὐδεμία	οὐδέν
γεν.	οὐδενός	οὐδεμιάς	οὐδενός
δοτ.	οὐδενὶ	οὐδεμιᾷ	οὐδενὶ
αιτ.	οὐδένα	οὐδεμίαν	οὐδέν
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οὐδένες	δεν έχει	δεν έχει
γεν.	οὐδένων		
δοτ.	οὐδέσι(ν)		
αιτ.	οὐδένας		
κλητ.	—		

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τοσοῦτος	τοσαύτη	τοσοῦτο(ν)
γεν.	τοσοῦτου	τοσαύτης	τοσοῦτου
δοτ.	τοσοῦτῳ	τοσαύτῃ	τοσοῦτῳ
αιτ.	τοσοῦτον	τοσαύτην	τοσοῦτο(ν)
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τοσοῦτοι	τοσαῦται	τοσαῦτα
γεν.	τοσοῦτων	τοσοῦτων	τοσοῦτων
δοτ.	τοσοῦτοις	τοσαύταις	τοσοῦτοις
αιτ.	τοσοῦτους	τοσαύτας	τοσαῦτα
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΗΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὢν	οὔσα	ὄν
γεν.	ὄντος	οὔσης	ὄντος
δοτ.	ὄντι	οὔση	ὄντι
αιτ.	ὄντα	οὔσαν	ὄν
κλητ.	ὢν	οὔσα	ὄν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὄντες	οὔσαι	ὄντα
γεν.	ὄντων	οὔσων	ὄντων
δοτ.	οὔσι(v)	οὔσαις	οὔσι(v)
αιτ.	ὄντας	οὔσας	ὄντα
κλητ.	ὄντες	οὔσαι	ὄντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	γινώμεθα	ἔχει	ὢν
παρ.τ.	—	εἶχε(v)	—
μέλλ.	—	ἔξει, σχήσει	ἐσόμενος
ἀόρ.	γενώμεθα (β')	ἔσχε(v) (β')	γενόμενος (β')
παρ.κ.	γεγενημένοι ὦμεν	ἔσχηκε(v)	γεγονώς
υπερσ.	—	[ἔσχηκει]	—

ενεστ.	κατακλείων	εἶναι	ἄγει	γίγνηται
παρ.τ.	—	—	ἤγε(v)	—
μέλλ.	κατακλείσων	ἔσεσθαι	ἄξει	—
ἀόρ.	κατακλείσας	γενέσθαι (β')	ἤγαγε(v) (β')	γένηται (β')
παρ.κ.	[κατακεκλεικώς]	γεγονέναι	ἤχε(v), ἀγήοχε(v)	γεγενημένον ἦ
υπερσ.	—	—	[ἤγηόχει]	—

ενεστ.	γίνη	ἐστίν
παρ.τ.	ἐγίνου	ἦν
μέλλ.	γενήση	ἔσται
ἀόρ.	ἐγένου (β')	ἐγένετο (β')
παρ.κ.	γέγονας, γεγένησαι	γέγονε(v)
υπερσ.	ἐγεγόνεις, ἐγεγένησο	ἐγεγόνει

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἔχει	γίνη	ἀπάγει
υποτ.	ἔχη	γίνη	ἀπάγη
ευκτ.	ἔχοι	γίνιοι	ἀπάγοι
προστ.	ἔχέτω	γίνου	ἀπαγέτω
απαρ.	ἔχειν	γίνεσθαι	ἀπάγειν
μτχ.	ἔχων /-ουσα /-ον	γινόμενος /-η /-ον	ἀπάγων /-ουσα /-ον

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ρήμα *ἄγω* (ἄρα και το *ἀπάγω*) ἔχει το -α- της παραλήγουσας βραχύχρονο. Γι' αυτό παίρνει σε όλους τους τύπους οξεΐα.

οριστ.	ἐστί(ν)	ἐξαιρήσεται	ἐποιήσαμεν
υποτ.	ἦ	—	ποιήσωμεν
ευκτ.	εἶη	ἐξαιρήσοιτο	ποιήσαιμεν
προστ.	ἔστω	—	—
απαρ.	εἶναι	ἐξαιρήσεσθαι	ποιήσαι
μτχ.	ὢν, οὔσα, ὄν	ἐξαιρησόμενος /-η /-ον	ποιήσας /-ασα /-αν

οριστ.	μεταδώσει	πεπλημμελήκαμεν
υποτ.	—	πεπλημμεληκότες ὦμεν
ευκτ.	μεταδώσοι	πεπλημμεληκότες εἶημεν/εἶμεν
προστ.	—	—
απαρ.	μεταδώσειν	πεπλημμεληκέναι
μτχ.	μεταδώσων /-ουσα /-ον	πεπλημμεληκῶς /-υῖα /-ός

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Ἄγαπῆτοί, μὴ γινώμεθα τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι:** κύρια πρόταση. (μὴ) γινώμεθα: ρήμ. • ενν. ἡμεῖς: υποκ. του (μὴ) γινώμεθα • ἀγαπῆτοί: κλητ. προσφώνηση • θηριωδέστεροι: κατηγορ. στο υποκ. του (μὴ) γινώμεθα • τῶν ἀλόγων: γεν. συγκριτική στο θηριωδέστεροι.

► **Ἐκεῖνοις πάντα κοινά:** κύρια πρόταση. ενν. εἰσί: ρήμ. • πάντα: υποκ. του εἰσί • κοινά: κατηγορ. στο υποκ. του εἰσί • ἐκεῖνοις: δοτ. προσ. κτητική⁴ στο εἰσί.

4. Είναι σπάνιο το ρήμα *εἰμί* να εξαστά δοτ. προσ. κτητική και ταυτόχρονα να διατηρεί τη συνδετική λειτουργία του.

► **καὶ οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον ἔχει:** κύρια πρόταση.

ἔχει: ρήμ. • οὐδέν: υποκ. του ἔχει • πλέον: αντικ. του ἔχει • τοῦ ἄλλου: γεν. συγκριτική στο πλέον.

► **σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν, θηρίου γίνῃ χαλεπότερος, μυρίων πενήτων τροφᾶς μιᾷ κατακλείων οἰκία:** κύρια πρόταση.

γίνῃ: ρήμ. • σύ: υποκ. του γίνῃ • χαλεπότερος: κατηγορ. στο υποκ. του γίνῃ • θηρίου: γεν. συγκριτική στο χαλεπότερος • ὢν: εναντιωματική μτχ., συνημμένη στο σὺ • ἄνθρωπος: κατηγορ. στο υποκ. της μτχ. ὢν • κατακλείων: τροπική μτχ., συνημμένη στο σὺ • τροφᾶς: αντικ. της μτχ. κατακλείων • πενήτων: γεν. αντικειμενική στο τροφᾶς • μυρίων: επιθ. προσδ. στο πενήτων • οἰκία: δοτ. του τόπου στη μτχ. κατακλείων • μιᾷ: επιθ. προσδ. στο οἰκία.

► **Καίτοι γε οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν μόνῃ κοινή:** κύρια πρόταση.

ενν. ἐστί: ρήμ. • ἡ φύσις: υποκ. του ἐστί • μόνῃ: κατηγορηματικός προσδ. στο ἡ φύσις • κοινή: κατηγορ. στο υποκ. του ἐστί • ἡμῖν: δοτ. προσ. κτητική⁴ στο ενν. ἐστί.

► **ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα:** κύρια πρόταση.

ενν. εἰσί: ρήμ. • ἕτερα: υποκ. του εἰσί • πλείονα: επιθ. προσδ. στο ἕτερα.

► **οὐρανὸς κοινὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ ἀήρ καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτὴ καὶ γῆρας καὶ νόσος καὶ ὑγεία καὶ χρεία τροφῆς καὶ ἔνδυσμάτων:** κύρια πρόταση.

ενν. ἐστί: ρήμ. • οὐρανὸς / ἥλιος / σελήνη / ἀστέρες / ἀήρ / θάλασσα / γῆ / ζωὴ / τελευτὴ / γῆρας / νόσος / ὑγεία / χρεία: υποκ. του ἐστί • τροφῆς / ἔνδυσμάτων: γεν. αντικειμενικές στο χρεία • κοινός: κατηγορ. στο οὐρανὸς (στα ἄλλα υποκ. του ἐστί εννοείται ως κατηγορ. το επίθ. κοινός, -ή, -ὸν στο αντίστοιχο γένος και αριθμό).

► **Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν;** κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση.

(οὐκ) ἄτοπον (ενν. ἐστί): ρήμ. (απρόσωπη έκφραση) • εἶναι / (μὴ) διατηρεῖν: τελικά απαρέμφ., υποκ. του (οὐκ) ἄτοπόν (ἐστί) • τοὺς κοινωνοῦντας: ἐναρθρη επιθ. μτχ., υποκ. των εἶναι / (μὴ) διατηρεῖν (ετεροπροσωπία) • ἀλλήλοις: αντικ. της μτχ. τοὺς κοινωνοῦντας • ἐν τοσοῦτοις: εμπρόθ. προσδ. κατάστασης στη μτχ. τοὺς κοινωνοῦντας • πλεονέκτας: κατηγορ. στο υποκ. του εἶναι • οὕτως: επιρρ. προσδ. ποσού στο πλεονέκτας • ἐν τοῖς χρήμασιν: εμπρόθ. προσδ. κατάστασης στο εἶναι • τὴν ἰσονομίαν: αντικ. του (μὴ) διατηρεῖν • τὴν αὐτὴν: επιθ. προσδ. στο τὴν ἰσονομίαν • πῶς: επιρρ. προσδ. τρόπου στο (οὐκ) ἄτοπόν (ἐστί).

▶ **Ὁ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει:** κύρια πρόταση.

ἀπάγει: ρήμ. • **ὁ θάνατος:** υποκ. του ἀπάγει • **τῆς ἀπολαύσεως:** αντικ. του ἀπάγει.

▶ **πρὸς δὲ τὰς εὐθύνας ἄγει:** κύρια πρόταση.

ἄγει: ρήμ. • ενν. **ὁ θάνατος:** υποκ. του ἄγει • **πρὸς τὰς εὐθύνας:** εμπρόθ. προσδ. εισόδου σε κατάσταση στο ἄγει.

▶ **Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται:** δευτερεύουσα τελική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση πολλῆ [...] τῆ ἐλεημοσύνη.

(μὴ) γένηται: ρήμ. • **τοῦτο:** υποκ. του (μὴ) γένηται.

▶ **πολλῆ χρησόμεθα τῇ ἐλεημοσύνη:** κύρια πρόταση.

χρησόμεθα: ρήμ. • ενν. **ἡμεῖς:** υποκ. του χρησόμεθα • **τῇ ἐλεημοσύνη:** αντικ. του χρησόμεθα • **πολλῆ:** επιρρ. κατηγορ. ποσού στο τῇ ἐλεημοσύνη.

▶ **Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν:** κύρια πρόταση.

ἐστίν: ρήμ. • **αὕτη:** υποκ. του ἐστὶ • **ἡ βασίλισσα:** κατηγορ. στο υποκ. του ἐστὶ • **τῶν ἀρετῶν:** γεν. κτητική (ἢ γεν. αντικειμενική) στο ἡ βασίλισσα.

▶ **ἢ καὶ ἐξαιρήσεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας:** δευτερεύουσα αναφορική συμπερασματική πρόταση· αναφέρεται στο ἢ βασίλισσα.

ἐξαιρήσεται: ρήμ. • **ἢ:** υποκ. του ἐξαιρήσεται • **ἡμᾶς:** αντικ. (ἄμεσο) του ἐξαιρήσεται • **τῆς τιμωρίας:** αντικ. (ἔμμεσο) του ἐξαιρήσεται.

▶ **Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα, τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον:** κύρια πρόταση.

ποιήσωμεν: ρήμ. • ενν. **ἡμεῖς:** υποκ. του ποιήσωμεν • **τὰ περιττὰ:** αντικ. του ποιήσωμεν • **χρήσιμα:** κατηγορ. στο αντικ. του ποιήσωμεν • **προέμενοι:** χρονική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του ποιήσωμεν • **τὸν πλοῦτον:** αντικ. της μτχ. προέμενοι • **πολύν:** επιθ. προσδ. στο τὸν πλοῦτον.

▶ **κἂν (= καὶ ἂν) μυρία ὄμεν πεπλημμεληκότες:** δευτερεύουσα παραχωρητική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ [...] ἡμῖν.

ὄμεν πεπλημμεληκότες: ρήμ. • ενν. **ἡμεῖς:** υποκ. του ὄμεν πεπλημμεληκότες • **μυρία:** αντικ. του ὄμεν πεπλημμεληκότες.

▶ **καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως [...] ὁ Θεὸς μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν:** κύρια πρόταση.

μεταδώσει: ρήμ. • **ὁ Θεός:** υποκ. του μεταδώσει • **συγγνώμης:** αντικ. (ἄμεσο) του μεταδώσει • **ἡμῖν:** αντικ. (ἔμμεσο) του μεταδώσει • **ἐν τῇ ἡμέρᾳ:** εμπρόθ. προσδ. χρόνου στο μεταδώσει • **τῆς κρίσεως:** γεν. επεξηγηματική στο ἡμέρᾳ.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **μη γινόμεθα τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι:** Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στηρίζει την επιχειρηματολογία του στο ότι ο άνθρωπος είναι ον έλλογο (< έν + λόγος), σε αντίθεση με τα ζώα που είναι όντα άλογα (στερ. ά- + λόγος). Ο «λόγος», δηλαδή η ικανότητα να σκέφτεται λογικά και να μιλά, είναι το ουσιώδες χαρακτηριστικό του ανθρώπου, αυτό που τον διακρίνει από τα ζώα. Χάρη στον «λόγο» ο άνθρωπος μπόρεσε να ζήσει μέσα σε κοινωνίες και να δημιουργήσει πολιτισμό. Όλα τα άλλα ζώα, επειδή δεν μπορούν ούτε να σκεφτούν ούτε να μιλήσουν, δεν κατόρθωσαν να δημιουργήσουν πολιτισμό.

Η διδασκαλία αυτή του Ιωάννη του Χρυσοστόμου φαίνεται πως είναι επηρεασμένη από τη διδασκαλία του Αριστοτέλη, πως ο άνθρωπος «είναι το μόνο ζώο που είναι εφοδιασμένο με την ικανότητα του λόγου» (Αριστοτέλης, *Πολιτικά* Α 2, 10). Τα άλλα ζώα μπορούν με τη φωνή τους μόνο να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, δηλαδή τη χαρά τους ή τη λύπη τους, ενώ ο άνθρωπος, επειδή έχει λογική (**ενδιάθετος λόγος**) και μπορεί να εκφράζει τις σκέψεις του μέσω της ομιλίας (**εκπεφρασμένος λόγος**), κατάφερε να διατυπώσει ηθικές έννοιες, όπως το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο κτλ. Κατά τον Αριστοτέλη, αυτό έδωσε τη δυνατότητα στους ανθρώπους να συμβιώνουν αρμονικά μέσα σε κοινωνικές ομάδες, καθώς τα μέλη της ομάδας ζουν με βάση κοινές ηθικές αξίες.

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος λοιπόν επικρίνει τους ανθρώπους οι οποίοι λόγω της πλεονεξίας τους αποδεικνύονται πιο άγριοι και από τα άγρια ζώα με το να συσσωρεύουν πλούτο, ενώ υπάρχουν πολλοί άλλοι άνθρωποι που είναι φτωχοί και δεν έχουν τα αναγκαία μέσα για την επιβίωσή τους. Οι άνθρωποι αυτοί, κατά τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, δε ζουν σύμφωνα με τις επιταγές της χριστιανικής ηθικής

➔ **πρός δὲ τὰς εὐθύναις ἄγει:** *Εὐθύνη* (ή *εὐθυνα*) ονομαζόταν στην αρχαία Αθήνα η λογοδοσία που όφειλε να κάνει κάθε πολίτης για όποια εργασία είχε αναλάβει να εκτελέσει με εντολή της πολιτείας. Για παράδειγμα, κάθε υπεύθυνος σε δημόσιο λειτούργημα διαχειριζόταν στο πλαίσιο των καθηκόντων του και χρήματα του δημοσίου. Στο τέλος της θητείας του ή όποτε του ζητούσαν ήταν υποχρεωμένος να κάνει «απόδοση λογαριασμού» για τη διαχείρισή του και όφειλε να παρουσιάσει τους λογαριασμούς όλους κλεισμένους με ισοζύγιο. Η παρουσίαση του λογαριασμού ήταν η *εὐθύνη* ή *εὐθυνα* (από το ρήμα *εὐθύνω* [= ισιώνω]). Όποιος δεν εκπλήρωνε αυτό το καθήκον σωστά, λογοδοτούσε και τιμωρόνταν. Από την πρωταρχική αυτή σημασία

της λέξης *εὐθύνη* έχουν προέλθει και όλες οι μεταφορικές της σημασίες: *έχω ευθύνη, ευθυνόφοβος* κτλ.

➔ **πολλή χρυσώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ:** Η ελεημοσύνη, σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, αποτελεί το αντιστάθμισμα στη θηριώδη συμπεριφορά του ανθρώπου, γιατί εκφράζει την αγάπη προς τον συνάνθρωπο, την καλοσύνη και τη διάθεση για βοήθεια. Χάρη σε αυτήν την αλτρουιστική διάθεση αντισταθμίζονται πολλά ανθρώπινα παραπτώματα και ο άνθρωπος, ακόμα και αν έχει αμαρτήσει, μπορεί να κερδίσει τη θεϊκή συγχώρεση. Αυτό συμβαίνει γιατί η χριστιανική διδασκαλία δίνει ιδιαίτερη σημασία στην αγάπη για τον πλησίον (*ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν*) και τη θεωρεί αναγκαία προϋπόθεση για να κερδίσει ο άνθρωπος τη Βασιλεία των Ουρανών.

➔ **Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα:** Με την ελεημοσύνη οι άνθρωποι αξιοποιούν δημιουργικά και σύμφωνα με τις επιταγές της χριστιανικής ηθικής τα πλεονάσματα υλικών αγαθών και πλούτου που έχουν.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιες είναι οι διαφορές του ανθρώπου από τα ζώα σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο;

Σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο τα ζώα δεν έχουν λογική· είναι *άλογα* και στηρίζονται για την επιβίωσή τους μόνο στα φυσικά ένστικτά τους. Αντίθετα, ο άνθρωπος είναι ον *έλλογο*. Ο «λόγος», δηλαδή η ικανότητα να σκέφτεται λογικά και να μιλά, είναι το ουσιώδες χαρακτηριστικό του ανθρώπου, αυτό που τον διακρίνει από τα ζώα. Χάρη στον «λόγο» ο άνθρωπος μπόρεσε να ζήσει μέσα σε κοινωνίες και να δημιουργήσει πολιτισμό. Όλα τα άλλα ζώα, επειδή δεν μπορούν ούτε να σκεφτούν ούτε να μιλήσουν, δεν κατόρθωσαν να δημιουργήσουν πολιτισμό.

Η κοινωνική ζωή δίνει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να δημιουργεί υλικό πλούτο και να έχει ατομική ιδιοκτησία. Αντίθετα, στα ζώα υπάρχει κοινοκτημοσύνη, δηλαδή οι βιοτικές ανάγκες τους ικανοποιούνται με τα αγαθά που τους παρέχει η φύση. Οι καρποί των δέντρων, τα φυτά, το νερό, ο αέρας και όλα τα άλλα φυσικά αγαθά ανήκουν εξίσου σε όλα τα ζώα και όχι σε κάποιο ζώο χωριστά. Κάθε ζώο μπορεί ελεύθερα να αντλήσει από τη φύση ό,τι του χρειάζεται για να ικανοποιήσει τις βιοτικές ανάγκες του· συνεπώς κανένα ζώο δεν έχει στην κατοχή του περισσότερα αγαθά από τα άλλα.

Η στηριγμένη σε ηθικές αξίες κοινωνική ζωή «εξημερώνει» τον άνθρωπο, τον κάνει να μη συμπεριφέρεται βίαια στους άλλους ανθρώπους. Ο νόμος

που επικρατεί στον κόσμο των ζώων, δηλαδή ότι το πιο ισχυρό επιβιώνει σε βάρος των πιο αδύναμων, δεν ισχύει στην ανθρώπινη κοινωνία, όπου η ελεημοσύνη είναι «η βασίλισσα των αρετών». Ωστόσο, όπως τονίζει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, η πλεονεξία κάνει πολλούς ανθρώπους να γίνονται ακόμα και από τα ζώα πιο άγριοι και πιο βίαιοι (*τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι*). Όπως έλεγε και ο Αριστοτέλης, «ο χωρίς αρετή άνθρωπος είναι το πιο ανόσιο και το πιο άγριο από όλα τα όντα» (Αριστοτέλης, *Πολιτικά* Α 2, 16).

2. Ποια κοινά στοιχεία ενώνουν και εξομοιώνουν τους ανθρώπους μεταξύ τους σύμφωνα με το κείμενο; Είναι αυτά μόνο θετικά ή και αρνητικά;

Ουσιώδες γνώρισμα της ανθρώπινης φύσης είναι ο «λόγος», δηλαδή η ικανότητα λογικής σκέψης και ομιλίας. Πέρα από αυτό το κοινό για το ανθρώπινο είδος χαρακτηριστικό, μοιραζόμαστε και άλλα κοινά στοιχεία, σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο. Υπάρχει μια κοινή για όλους τους ανθρώπους προδιαγεγραμμένη φυσική πορεία: γέννηση – ανάπτυξη – γηρατεία – θάνατος. Υπάρχουν κοινές βιολογικές ανάγκες τροφής, ένδυσης κτλ. Και όλοι οι άνθρωποι από κοινού χαιρόμαστε τον ουρανό, τον ήλιο, τα αστέρια, τη σελήνη, τη γη, τον αέρα και τη θάλασσα. Όλος αυτός ο φυσικός πλούτος ανήκει σε όλους τους ανθρώπους μαζί και σε κανέναν χωριστά.

Ωστόσο, υπάρχουν και αρνητικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τους ανθρώπους. Ένα από αυτά είναι η πλεονεξία, η τάση για απόκτηση συνεχώς περισσότερων υλικών αγαθών. Η τάση αυτή οδηγεί τους ανθρώπους σε βίαιες και αντικοινωνικές συμπεριφορές, τους κάνει να αμαρτήσουν έναντι του Θεού.

3. Ποια τύχη περιμένει τον άνθρωπο που δε λαμβάνει υπόψη του τους ανήμπορους συνανθρώπους του, σύμφωνα με το κείμενο; Ποιο μέσο έχει στη διάθεσή του ο άνθρωπος προκειμένου να αποφύγει τη μετά θάνατον τιμωρία;

Ο άνθρωπος που δε λαμβάνει υπόψη του τους ανήμπορους συνανθρώπους του και συμπεριφέρεται με αδιαφορία ή βίαια και αλαζονικά προς αυτούς διαπράττει αμαρτία, σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο. Την ημέρα της κρίσεως λοιπόν θα αντιμετωπίσει τη θείκη οργή και τιμωρία. Για να αποφύγει τη μεταθανάτια θείκη τιμωρία ο άνθρωπος και για να κερδίσει τη συγχώρεση του Θεού για τα αμαρτήματά του, πρέπει να είναι ελεήμων προς τους συνανθρώπους του και να εκδηλώνει με κάθε ευκαιρία την ειλικρινή αγάπη του, την καλοσύνη του και την ανιδιοτελή διάθεσή του για συμπαράσταση και βοήθεια. Μόνο έτσι, σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία, θα μπορέσει να κερδίσει τη Βασιλεία των Ουρανών.

4. Με ποιες άλλες χριστιανικές αρετές συνδέεται η ελεημοσύνη;

Η ελεημοσύνη είναι μία από τις αρετές που, σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία, πρέπει να χαρακτηρίζουν τον άνθρωπο. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος μάλιστα τη χαρακτηρίζει *βασίλισσαν τῶν ἀρετῶν*, καθώς θεωρεί ότι είναι η μόνη που μπορεί να σώσει τον άνθρωπο από τη μεταθανάτια τιμωρία για τα αμαρτήματά του. Γιατί η ελεημοσύνη αποτελεί εκδήλωση της αγάπης για τον συνάνθρωπό μας, του αλτρουισμού μας και της διάθεσής μας να του συμπαρασταθούμε και να τον βοηθήσουμε υλικά να ξεπεράσει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Για να προσφέρουμε ελεημοσύνη σε κάποιον ανήμπορο συνάνθρωπό μας, πρέπει πρώτα να υπερνικήσουμε την πλεονεξία και την προσκόλλησή μας σε υλικά αγαθά. Έτσι, όταν ελεούμε με ειλικρίνεια και ανιδιοτέλεια, γινόμαστε ανώτεροι ηθικά άνθρωποι, νιώθουμε το συναίσθημα της αγάπης να ξεχειλίζει από μέσα μας και να αγκαλιάζει όλους τους συνανθρώπους μας. Και δεν πρέπει να κάνουμε καμία διάκριση των ανθρώπων σε φίλους και σε εχθρούς· η χριστιανική διδασκαλία επιτάσσει να είναι όλοι οι συνάνθρωποί μας αποδέκτες της αγάπης και της ελεημοσύνης μας.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί νομίζετε ότι ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος χαρακτηρίζει την ελεημοσύνη «βασίλισσα των αρετών»;

Βλ. την απάντηση στην ερώτηση 4 του σχολικού βιβλίου.

2. Σήμερα πώς αντιλαμβανόμαστε την ελεημοσύνη;

Σήμερα συνήθως ελεούμε από οίκτο και όχι επειδή έχουμε την αλτρουιστική διάθεση να προσφέρουμε στους συνανθρώπους μας. Συνεπώς, μερικές φορές η έννοια της ελεημοσύνης, όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, δεν έχει σχέση με την απλότητα και την καθαρότητα της πρώτης χριστιανικής εποχής ούτε με την ελεημοσύνη με την έννοια που την αντιλαμβανόταν ο Χρυσόστομος, ο οποίος είχε μοιράσει τα υπάρχοντά του στους φτωχούς και αδυνάτους και τους υπερασπιζόταν από τις αυθαιρεσίες των ισχυρών.

3. Πώς θα τιμωρηθούν, κατά τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, οι αμαρτωλοί;

Οι άνθρωποι που λόγω της πλεονεξίας τους συνεχώς προσπαθούν να αυξήσουν τα υλικά αγαθά τους οδηγούνται στην αμαρτία, καθώς συχνά αδικούν συνανθρώπους τους, για να το πετύχουν αυτό. Την ημέρα της κρίσεως

όμως ο Θεός θα τους τιμωρήσει αποκλείοντάς τους από τη Βασιλεία των Ουρανών και έτσι η ψυχή τους δε θα βρει γαλήνη. Συνεπώς, κατά τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, η τιμωρία θα είναι μεταθανάτια. Σε αυτό διαφοροποιείται έντονα από την αρχαία ελληνική θρησκευτική αντίληψη, ότι οι θεοί τιμωρούν την αλαζονεία κάποιου στέλνοντάς του συμφορές και κάνοντάς τον να δυστυχήσει στη ζωή του.

4. Η ελεημοσύνη μπορεί να χαρακτηριστεί αρετή που χαρακτήριζε και την αρχαία ελληνική ηθική;

Στην αρχαία ελληνική ηθική κυριαρχούσε το ηρωικό πρότυπο πως πρέπει ο άνθρωπος να συμπαρίσταται και να βοηθά τον φίλο του, αλλά να βλέπει τον εχθρό του. Η αντίληψη αυτή κυριαρχεί κατά την ομηρική εποχή, αλλά είναι έντονη και σε όλη τη διάρκεια του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Ωστόσο, υπήρξαν και διανοητές που προέβαλλαν μια διαφορετική ηθική. Για παράδειγμα, τη λέξη «φιλανθρωπία» (= αγάπη για τους ανθρώπους γενικά, καλή συμπεριφορά προς τους ανθρώπους) χρησιμοποιούσαν ήδη ο Πλάτων, ο Ξενοφών, ο Ισοκράτης, ο Αριστοτέλης κ.ά. Στην τραγωδία *Ἀντιγόνη* μάλιστα ο Σοφοκλής αντιπαραθέτει τη νέα αυτή ηθική αντίληψη που προβάλλει την αγάπη στο παλιό κήρυγμα μίσους. Έτσι, σε αντίθεση με τον βασιλιά Κρέοντα, η ηρωίδα του έργου, η Αντιγόνη, δείχνει την ίδια αγάπη και σεβασμό και προς τον αδερφό της Ετεοκλή, που υπερασπίστηκε την πόλη της Θήβας ενάντια στους Αργείους, και προς τον αδερφό της Πολυνείκη, που οδήγησε τους Αργείους εναντίον της Θήβας.

5. Εντοπίστε ρητορικά στοιχεία στο κείμενο.

Στο κείμενο της ενότητας υπάρχουν πολλά στοιχεία που καταδεικνύουν τον ρητορικό του χαρακτήρα και πως πρόκειται για ομιλία που εκφωνείται σε κάποιο ακροατήριο:

- **προσφώνηση:** *Ἀγαπητοί*
- **ρητορικό ερώτημα:** *Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον...;*
- **προτροπές:** *μὴ γινώμεθα..., Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα...*
- **ομοιοτέλετο⁵:** *Ὁ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει, πρὸς δὲ τὰς εὐθύνas ἄγει.*

5. **Ομοιοτέλετο** ονομάζεται το σχήμα λόγου να λήγουν δύο ή περισσότερες προτάσεις της ίδιας περιόδου στην ίδια συλλαβή.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα *ἄγω* (= οδηγώ· μεταφέρω)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- **ὁ ἀγωγαῖος, ἡ ἀγωγαῖος, τὸ ἀγωγαῖον** (επίθ.) = που είναι κατάλληλος με τη βοήθειά του να οδηγεί κάποιος κάτι· που χρησιμεύει για να οδηγεί κάποιον.
- **ἀγωγεύς, ὁ** (ουσ.) = αυτός που σέρνει κάτι, ο οδηγός· ο κατήγορος.
- **ἀγωνοδίκης, ὁ** (ουσ.) = ο κριτής του αγώνα· δικαστής.
- **ἀγωνοθέτης, ὁ** (ουσ.) = ο διοργανωτής των αγώνων· ο κριτής των αγώνων.
- **ὁ φορτηγός, ἡ φορτηγός, τὸ φορτηγόν** (επίθ.) = που μεταφέρει φορτία· ο έμπορος.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- **ἀγών, ὁ** (ουσ.) = συγκέντρωση, συνέλευση· κίνδυνος· δίκη. Στη ν.ε.: *ο αγώνας* = κοπιώδης προσπάθεια για να πετύχει κάποιος· αθλητική συνάντηση.
- **ἀγωγός, ὁ** (ως ουσ.) = ο οδηγός, ο συνοδός. Στη ν.ε.: *ο αγωγός* = το μέσο διαμέσου του οποίου μεταφέρεται κάτι.
- **ὁ ἀγώγιμος, ἡ ἀγώγιμος, τὸ ἀγώγιμον** (επίθ.) = που είναι εύκολος στη μεταφορά.
- **ἀγωγή, ἡ** (ουσ.) = η μεταφορά· η διοίκηση· η ανατροφή. Στη ν.ε.: *η αγωγή* = η ανατροφή· η συμπεριφορά.
- **ἀγωνίζομαι** (ρήμ.) = προσπαθώ· μάχομαι· παίρνω μέρος σε αγώνα.
- **ἀγωνία, ἡ** (ουσ.) = η μάχη, ο συναγωνισμός. Στη ν.ε.: *η αγωνία* = ψυχική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από ταραχή, ανησυχία, αβεβαιότητα.
- **ἀγώνισμα, το** (ουσ.) = η πάλη, η συμπλοκή· το βραβείο. Στη ν.ε.: *το αγώνισμα*

νισμα = άθλημα που διεξάγεται σε αθλητικούς αγώνες: π.χ. το αγώνισμα της σφαιροβολίας.

- 📖 **ἀγέλη, ἡ** (ουσ.) = η συγκέντρωση ζώων· το κοπάδι ζώων· το πλήθος.
- 📖 **ἀγελάς, ἡ** (ουσ.) = αυτή που ανήκει στην αγέλη. Στη ν.ε.: *η αγελάδα* = το θηλυκό βόδι.
- 📖 **ὁ ἀγελαῖος, ἡ ἀγελαία, τὸ ἀγελαῖον** (επίθ.) = που ζει ή ανήκει σε αγέλη.
- 📖 **ἄγημα, τὸ** (ουσ.) = τμήμα στρατού.
- 📖 **ἀνταγωνιστής, ὁ** (ουσ.) = ο αντίπαλος, ο αντίζηλος, αντεραστής.
- 📖 **διάγω** (ρήμ.) = μεταφέρω κάτι στο απέναντι μέρος, διακομίζω· διαβιῶ. Στη ν.ε.: *διαγῶ* = περνῶ τη ζωή μου με ορισμένο τρόπο, διαβιώνω.
- 📖 **εἰσάγω** (ρήμ.) = οδηγῶ μέσα, φέρνω μέσα· φέρνω στην πατρίδα μου ξένα εμπορεύματα.
- 📖 **εἰσακτέος, εἰσακτέα, εἰσακτέον** (επίθ. ρηματικό) = που πρέπει κάποιος να οδηγήσει στο δικαστήριο. Στη ν.ε.: *εἰσακτέος, -α, -ο* = που έχει το δικαίωμα ή τις προϋποθέσεις να εισαχθεί σε εκπαιδευτικό ίδρυμα· κάτι που πρέπει να εισαχθεί.
- 📖 **ἐξάγω** (ρήμ.) = οδηγῶ ή βγάζω έξω· αφαιρῶ· παράγω· παρασύρω· εκποπίζω· εξασκῶ· προκαλῶ· βγάζω προϊόντα της πατρίδας μου σε ἄλλη χώρα.
- 📖 **κατάγω** (ρήμ.) = φέρνω κάτι από πάνω προς τα κάτω, οδηγῶ προς τα κάτω· οδηγῶ προς τη θάλασσα· επαναφέρω κάποιον από την εξορία. Στη ν.ε.: *κατάγω* = πετυχαίνω κάτι.
- 📖 **ξεναγέω, ξεναγῶ** (ρήμ.) = εἶμαι ξεναγός, δηλαδή αρχηγός των μισθοφόρων· οδηγῶ τους ξένους δείχνοντάς τους τα αξιοθέατα.
- 📖 **παράγω** (ρήμ.) = φέρνω κάτι μπροστά ή κοντά σε κάτι ἄλλο· παρουσιάζω· μετατοπίζω τους στρατιώτες. Στη ν.ε.: *παράγω* = δημιουργῶ ένα προϊόν, κατασκευάζω βιομηχανικά προϊόντα· σχηματίζω μια λέξη από μια ἄλλη.
- 📖 **συνάγω** (ρήμ.) = συγκεντρώνω· συμπεραίνω. Στη ν.ε.: *συνάγω και συνάζω* = συγκεντρώνω· βγάζω συμπέρασμα.
- 📖 **σύναξις, ἡ** (ουσ.) = η συγκέντρωση, η συνέλευση. Στη ν.ε.: *η σύναξη* = συγκέντρωση ατόμων σε προκαθορισμένο χώρο.
- 📖 **κυνηγός (κυναγός), ὁ** (ουσ.) = αυτός που οδηγεί τα σκυλιά, ο κυνηγός.
- 📖 **ὁ μυσταγωγός, ἡ μυσταγωγός, τὸ μυσταγωγόν** (επίθ.) = που εισάγει κάποιον στα μυστήρια· δάσκαλος, οδηγός.
- 📖 **λοχαγός, ὁ** (ουσ.) = ο αρχηγός ενός λόχου.
- 📖 **ξεναγός, ὁ** (ουσ.) = αυτός που οδηγεί μισθοφόρους· αυτός που οδηγεί

τους ξένους. Στη ν.ε.: ο *ξεναγός* = αυτός που συνοδεύει τους ξένους και τους δείχνει τα αξιοθέατα μιας πόλης.

- 📖 **ὁδηγός, ὁ** (ουσ.) = αυτός που δείχνει τον δρόμο σε κάποιον· δάσκαλος. Στη ν.ε.: ο *οδηγός* = αυτός που συνοδεύει κάποιον και του δείχνει τον δρόμο· αυτός που κατευθύνει/οδηγεί ένα όχημα.
- 📖 **παιδαγωγός, ὁ** (ουσ.) = αυτός που επιβλέπει και επιτηρεί την ανατροφή ενός παιδιού· ο δούλος που συνόδευε τα αγόρια στο σχολείο ή στο γυμναστήριο στην αρχαία Αθήνα. Στη ν.ε.: ο *παιδαγωγός* = αυτός που ασκεί ευεργετική επίδραση στην ψυχική και πνευματική ανάπτυξη των νέων.
- 📖 **ὕδραγωγός, ὁ** (ουσ.) = αυτός που μεταφέρει νερό.
- 📖 **ὕδραγωγείον (υδραγωγίον), τὸ** (ουσ.) = αυλάκι (αγωγός) με το οποίο μεταφέρεται το νερό· η δεξαμενή αποθήκευσης νερού. Στη ν.ε.: το *υδραγωγείον* = το δίκτυο που οδηγεί το νερό στις δεξαμενές από τις οποίες υδρεύεται μια πόλη.

Νέα ελληνική

- 📖 **αγωγιμότητα, η** (ουσ.) = η ιδιότητα υλικού να επιτρέπει τη διέλευση μέσω αυτού ενέργειας ηλεκτρικής, θερμικής κ.ά.
- 📖 **αγωγιάντης, ο** (ουσ.) = ο επαγγελματίας που μεταφέρει με ζώα πρόσωπα ή πράγματα.
- 📖 **αγώι και αγώγι, το** (ουσ.) = το φορτίο που μεταφέρει με αμοιβή κάποιος με τα ζώα του· η διαδρομή που κάνει κάποιος για να μεταφέρει με αμοιβή με τα ζώα του ένα φορτίο.
- 📖 **συναξάρι, το** (ουσ.) = η διήγηση που αναφέρεται στον βίο και στο μαρτύριο ενός αγίου ή μάρτυρα της χριστιανικής πίστης ή και σε άλλα θέματα σχετικά με την εκκλησιαστική ζωή.
- 📖 **φορτηγό, το** (ουσ.) = το μεταφορικό μέσο που μεταφέρει διάφορα φορτία.
- 📖 **επιβατηγός, -ή, -ό** (επίθ.) = που μεταφέρει επιβάτες και όχι φορτία.
- 📖 **πλοηγός, ο** (ουσ.) = αυτός που οδηγεί μικρό σκάφος και φέρνει μέσα στο λιμάνι ή βγάζει έξω μεγάλα πλοία με ασφάλεια, επειδή γνωρίζει καλά τη θαλάσσια περιοχή.
- 📖 **παρθεναγωγείο, το** (ουσ.) = το σχολείο όπου φοιτούν μόνο μαθήτριες.
- 📖 **οχηματαγωγό, το** (ουσ.) = το πλοίο που μεταφέρει οχήματα.
- 📖 **νηπιαγωγός, ο/η** (ουσ.) = εκπαιδευτικός με ειδικότητα στην εκπαίδευση νηπίων.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω ομόρριζες του ρ. *ἄγω* λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν, ανάλογα με αυτό που δηλώνουν (πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, αποτέλεσμα ενέργειας): *ἄγημα, ἀγωνία, ἀγωγός, ἀγωγή, ἀγώνισμα, ἀγωγεύς*.

πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια / κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας
ὁ ἀγωγός	ἡ ἀγωνία	τὸ ἄγημα
ὁ ἀγωγεύς	ἡ ἀγωγή	τὸ ἀγώνισμα

2. α. Να γράψετε από μία λέξη της ν.ε. ομόρριξη του ρ. *ἄγω* που να ανταποκρίνεται στη σημασία των προτάσεων και φράσεων που σας δίνονται:

i. πρόσωπο που φροντίζει για την ανατροφή των παιδιών:	ο παιδαγωγός
ii. δείχνω τα αξιοθέατα ενός τόπου σε ξένους:	ξεναγώ
iii. η ανατροφή:	η αγωγή
iv. όχημα μεταφοράς φορτίων:	το φορτηγό

- β. Να γράψετε την αρχική σημασία των λέξεων *κνηγός, ἀγελᾶς* και *μυσταγωγία*, σύμφωνα με την ετυμολογική τους προέλευση.

- **κνηγός** < *κύων* + *ἄγω* = αυτός που οδηγεί τα κνηγετικά σκυλιά, ο κνηγός είτε έχει είτε δεν έχει σκυλιά.
- **ἀγελᾶς** < *ἀγέλη* < *ἄγω* = αυτή που ανήκει στην αγέλη· το θηλυκό βόδι (από τη φράση *ἀγελαία βούς*).
- **μυσταγωγία** < *μυσταγωγός* < *μύστης* + *ἀγωγός* = η διαδικασία εισαγωγής, η κατήχηση κάποιου στα μυστήρια, η οποία γινόταν με ειδική τελετή· οποιαδήποτε πράξη που προκαλεί πνευματική ανάταση ή ηθική εξύψωση.

3. Να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν με λέξεις της ν.ε. ομόρριζες των ρημάτων που δίνονται, σύμφωνα με το συμπληρωμένο παράδειγμα:

ἀνάγω	αναγωγή	αναγωγικός	ανάγωγος
εἰσάγω	εισαγωγή	εισαγωγικός	–
ἐξάγω	εξαγωγή	εξαγωγικός	–
κατάγω	καταγωγή	–	–
μετάγω	μεταγωγή	μεταγωγικός	–
παράγω	παραγωγή	παραγωγικός	παράγωγος

4. Με τη βοήθεια του λεξικού σας να βρείτε την ετυμολογική προέλευση των λέξεων «φορτικός» και «φορητός» και να εξηγήσετε τη σημασιολογική διαφορά τους.

- **φορτικός** (< φόρτος < φέρω) = που είναι υπεύθυνος για τη μεταφορά φορτίων· που επιβαρύνει με την ενοχλητική παρουσία του.
- **φορητός** (< φόρτος + ἄγω) = που μεταφέρει φορτία.

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα

Όταν το α' συνθετικό είναι ρήμα, το θέμα της σύνθετης λέξης σχηματίζεται:

- από το ρηματικό θέμα: π.χ. ἄγω (θ. ἀγ-)
- β. από το χρονικό θέμα (του ενεργητικού αορίστου ή του μέλλοντα): π.χ. φεύγω (θ. φυγ-, φευξ-) → φυγ-αίχμης (= αυτός που αποφεύγει την αιχμή του ακοντίου, αυτός που αποφεύγει τον πόλεμο).

Κατά τη σύνθεση συμβαίνουν τα εξής:

το θέμα μένει αμετάβλητο	όταν το β' συνθετικό αρχίζει από φωνήεν: π.χ. φθιν-όπωρον < φθίνω + ὄπωρα πειθ-αρχώ < πείθω + ἄρχω φυγ-αίχμης < φεύγω (θ. φυγ-) + αίχμη
το θέμα παίρνει φωνήεν ε, ι, ο	όταν το β' συνθετικό αρχίζει από σύμφωνο: π.χ. έχ-έ-μυθος < έχω (θ. έχ-) + μύθος φυγ-ό-πονος < φεύγω (θ. αορ. φυγ-) + πόνος κρυψ-ί-νους < κρύπτω (θ. αορ. κρυψ-) + νούς

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

- **ρίπτω + άσπισ** → **ρίψασπισ** (μονοκατάληκτο με 2 γένη)
- **δοκέω, -ῶ + σοφός** → **δοξόσοφος, -ος, -ον, δοκησίσοφος, -ος, -ον**
- **πείθω + ήνία** → **πειθήνιος, -ιος, -ιον**
- **έχω + μύθος** → **έχέμυθος, -ος, -ον**
- **μέλλω + νύμφη** → **μελλόνυμφος, -ος, -ον**

2. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να δείξετε την αλλαγή του θέματος του ρήματος (ως α΄ συνθετικού), όπου συμβαίνει: *έχέγγνος, Μενέλαος, φέρελπις, λιποσαρκής*.

• έχέγγνος (= που δίνει εγγύηση, ο αξιόπιστος)	έχω + έγγύη (> <i>έχ-έγγυ-ος</i>)
• Μενέλαος	μένω + λαός (> <i>Μεν-έ-λαος</i>)
• φέρελπις (= ο ελπιδοφόρος)	φέρω + έλπις (> <i>φέρ-ελπις</i>)
• λιποσαρκής (= ο αδύνατος, ο ισχνός)	λείπω + σάρξ (> <i>λιπ-ο-σαρκ-ής</i>)

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική – Σύνταξη

Γ1. Γραμματική

1. Υποτακτική ενεστώτα του ρ. *είμι* και παρακειμένων των βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

1.1. Υποτακτική ενεστώτα του ρ. *είμι*

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ῶ	ῶμεν
ῆς	ῆτε
ῆ	ῶσι(ν)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Η υποτακτική ενεστώτα του ρ. *είμι* (= είμαι) συμπίπτει με τις καταλήξεις της υποτακτικής των βαρύτονων ρημάτων. Σε όλα όμως τα πρόσωπα ενικού και πληθυντικού αριθμού παίρνει ψιλή και περισπωμένη.

1.2. Υποτακτική παρακειμένου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων

μονολεκτικά	περιφραστικά
πεπαιδεύκ-ω	πεπαιδευκώς, πεπαιδευκυία, πεπαιδευκός ὦ
πεπαιδεύκ-ης	πεπαιδευκώς, πεπαιδευκυία, πεπαιδευκός ἦς
πεπαιδεύκ-η	πεπαιδευκώς, πεπαιδευκυία, πεπαιδευκός ἦ
πεπαιδεύκ-ωμεν	πεπαιδευκότες, πεπαιδευκυίαι, πεπαιδευκότα ὦμεν
πεπαιδεύκ-ητε	πεπαιδευκότες, πεπαιδευκυίαι, πεπαιδευκότα ἦτε
πεπαιδεύκ-ωσι(ν)	πεπαιδευκότες, πεπαιδευκυίαι, πεπαιδευκότα ὦσι(ν)

2. Αλληλοπαθητική αντωνυμία

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
γεν.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων
δοτ.	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις
αιτ.	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἀλληλα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η αλληλοπαθητική αντωνυμία χρησιμοποιείται για να δηλώσει ότι δύο ή περισσότερα πρόσωπα ενεργούν και ταυτόχρονα το ένα δέχεται την ενέργεια του άλλου ή των άλλων:
π.χ. ἀγαπάτε ἀλλήλους (= να αγαπάτε ο ένας τον άλλον, να αγαπιέστε μεταξύ σας).
2. Εξαιτίας της σημασίας της δεν σχηματίζει ενικό αριθμό.
3. Κλίνεται σαν επίθετο β' κλ., αλλά δε σχηματίζει ονομαστική πτώση, διότι δε χρησιμοποιείται ως υποκείμενο, ούτε κλητική πτώση, όπως όλες οι αντωνυμίες (εκτός από τη δεικτική αντων. οὗτος, αὕτη στον ενικό αριθμό).
4. Στην αιτιατική του ουδετέρου ανεβαίνει ο τόνος στην προπαραλήγουσα: ἄλληλα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- Να κλίνετε την περιφραστική υποτακτική παρακειμένου ε.φ. του ρ. λύω:
Κλίση υποτακτικής παρακειμένου ε.φ.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
λελυκώς, λελυκυία, λελυκός ὦ	λελυκότες, λελυκυίαι, λελυκότα ὦμεν
λελυκώς, λελυκυία, λελυκός ἦς	λελυκότες, λελυκυίαι, λελυκότα ἦτε
λελυκώς, λελυκυία, λελυκός ἦ	λελυκότες, λελυκυίαι, λελυκότα ὦσι(ν)

Γ2. Σύνταξη

Ας θυμηθούμε...

Η συντακτική λειτουργία του άναρθρου απαρέμφατου

Το άναρθρο (ειδικό ή τελικό) απαρέμφατο συνήθως λειτουργεί ως:

υποκείμενο σε **απρόσωπα** ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις:
π.χ. *Δοκει μοι ού δίκαιον είναι δεισθαι του δικαστου.*

αντικείμενο σε **προσωπικά** ρήματα:
π.χ. *Φησιν ο κατήγορος ού δικαίως με λαμβάνειν τού άργύριον.*

επεξήγηση συνήθως σε αντωνυμίες ή ουσιαστικά:
π.χ. *Είς οίωνος άριστος, άμύνεσθαι περι πάτρης.*

Απρόσωπη σύνταξη**α. Απόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις****απρόσωπα
ρήματα**

Είναι τα ρήματα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο στο γ' πρόσωπο και έχουν ως υποκείμενό τους άναρθρο απαρέμφατο ή δευτερεύουσα ονομαστική πρόταση. Συνηθισμένα απρόσωπα ρήματα είναι: *δει* (= πρέπει), *χρη* (= είναι ανάγκη, χρειάζεται), *προσήκει* (= αρμόζει), *δοκει* (= φαίνεται, κρίνεται σωστό), *μέλει* (= υπάρχει φροντίδα, ενδιαφέρει, νοιάζει), *έξεστι* (= επιτρέπεται) κ.ά.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στη μέση φωνή και τα προσωπικά ρήματα μπορούν να λειτουργήσουν ως απρόσωπα: π.χ. *λέγεται, όμολογείται, νομίζεται* κτλ. Στην περίπτωση αυτή έχουν ως υποκείμενο ένα απαρέμφατο ή μια δευτερεύουσα ονομαστική πρόταση:
π.χ. *Ήγγέλθη Περικλει ότι Μέγαρο άφέστηκε. Προείρητο δ' αυτοίς υπό Φορμίωνος μη έπιχειρείν.*

**απρόσωπες
εκφράσεις**

Έχουν την ίδια σύνταξη με τα απρόσωπα ρήματα και σχηματίζονται συνήθως:

- α.** από ένα ουσιαστικό ή ουδέτερο επιθέτου ή μετοχής + *έστι*: π.χ. *ανάγκη έστι, άξιόν έστι, καιρός έστι, καλόν έστι, προσήκόν έστι* κ.ά.
- β.** από ένα τροπικό επίρρημα + *έχει*: π.χ. *άναγκαίως έχει, καλώς έχει, όρθώς έχει* κ.ά.

β. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου στην απρόσωπη σύνταξη

Τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις συνήθως συνοδεύονται από μια δοτική πτώση η οποία δηλώνει το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται ή το πρόσωπο το οποίο αφορά η έννοιά τους (**δοτική προσωπική**): π.χ. *έμοι προσήκει* = ταιριάζει σε μένα.

Όταν ένα πρόσωπο ρήμα ή μια απρόσωπη έκφραση έχει απαρέμφατο ως υποκείμενο, από τη δοτική αυτή συνήθως μπορούμε να συμπεράνουμε το υποκείμενο αυτού του απαρεμφάτου· απλώς τρέπουμε τη δοτική σε αιτιατική: π.χ. *έμοι προσήκει λέγειν* = ταιριάζει σε μένα να μιλήσω (υποκείμενο του *προσήκει* είναι το απαρέμφατο *λέγειν*· υποκείμενο του απαρεμφάτου *λέγειν* είναι η αιτιατική πτώση *ἐμέ*, η οποία εννοείται).

Προσοχή! Απρόσωπη σύνταξη υπάρχει όταν υποκείμενο είναι άναρθρο απαρέμφατο. Εάν υποκείμενο είναι ένα έναρθρο απαρέμφατο, τότε η σύνταξη είναι προσωπική και δεν υπάρχει δοτική προσωπική στην πρόταση: π.χ. *Αίσχρον ἦν τὸ ψεύδεσθαί τινα* (στην πρόταση αυτή το ρήμα *ἦν* είναι προσωπικό· δεν υπάρχει δοτική προσωπική στην πρόταση και υποκείμενο του έναρθρου απαρεμφάτου είναι το *τινά*).

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να μεταφέρετε τις παρακάτω υποτακτικές αορίστου και ενεστώτα στον παρακείμενο (περιφραστικά και στα τρία γένη) στον ίδιο αριθμό και στο ίδιο πρόσωπο:

γράφωμεν	γεγραφότες, γεγραφυῖαι, γεγραφότα ὦμεν
τάττης	τεταχώς, τεταχυῖα, τεταχὸς ἦς
βλάψωσιν	βεβλαφότες, βεβλαφυῖαι, βεβλαφότα ὦσι(ν)
κρύψητε	κεκρυφότες, κεκρυφυῖαι, κεκρυφότα ἦτε
πείθη	πεπεικώς, πεπεικυῖα, πεπεικὸς ἦ
ἔρμηνεύωμεν	[ἤρμηνευκότες, ἤρμηνευκυῖαι, ἤρμηνευκότα ὦμεν]

2. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α΄ με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β΄:

Α		Β	
λέγητε	→	β΄ πληθ. υποτ. ενεστ.	
ὧσιν	→	γ΄ πληθ. υποτ. ενεστ.	
πράξωμεν	→	α΄ πληθ. υποτ. αορ.	
παραμεμενηκώς ἦ	→	γ΄ εν. υποτ. παρακ.	

3. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος:

- α. Ἡ μὲν φύσις, ἂν ἦ (εἰμί, υποτ. ενεστ.) πονηρά, πολλάκις φαύλα βούλεται.
 β. Ἐὰν σὺ ἀριστεύῃς (ἀριστεύω, υποτ. αορ.), ὑπισχνούμαί σοι δέκα τάλαντα.
 γ. Ἐὰν ὑμεῖς ταῦτα πράξῃτε (πράττω, υποτ. αορ.), εὐθὺς ὑμῖν στρατιώ-
 τας πέμφομεν.
 δ. Παιδεύσωμεν (παιδεύω, α΄ πληθ. υποτ. αορ.) τὸν ἀπαίδευτον.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Εάν ο χαρακτήρας είναι κακός, πολλές φορές έχει φαύλες επιθυμίες.
 β. Εάν αποδειχθείς ο καλύτερος (ή: ο γενναιότερος), σου υπόσχομαι δέκα τάλαντα.
 γ. Εάν εσείς τα κάνετε αυτά, αμέσως θα σας στείλουμε στρατιώτες.
 δ. Ας εκπαιδεύσουμε τον απαίδευτο.

4. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο της υποτακτικής ενεστώτα του ρ. εἰμί και να ερμηνεύσετε τις παρακάτω προτάσεις:

- α. Ὄταν σὺ τῶν ἀλόγων θηριωδέστερος ἦς, τότε φίλων ἔρημος γίγνη.
 β. Ὄνειδος αἰσχροῦς βίος ὅμως, κἂν ἠδὺς ἦ.
 γ. Ἰκανοὶ εἰσιν οἱ θεοὶ τοὺς μικροῦς, κἂν ἐν δεινοῖς ὦσι, σφίζειν εὐπετώς.
 δ. Ἀνὴρ πονηρὸς δυστυχεῖ, κἂν εὐτυχῆς ἦ.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Όταν είσαι αγριότερος από τα ζώα, τότε στερείσαι τους φίλους.
 β. Ο αισχρός βίος είναι ντροπή, ακόμα και αν είναι ευχάριστος.
 γ. Οι θεοί είναι ικανοί να σώζουν εύκολα τους αδύναμους, ακόμα και αν αυτοί βρίσκονται μέσα σε συμφορές.
 δ. Ο κακοήθης άνθρωπος δυστυχεί, ακόμα και αν είναι ευτυχισμένος.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από το *Κατὰ Ματθαίον Ευαγγέλιον* 6.2

Ελεύθερη απόδοση

- Όταν κάνεις μια ελεημοσύνη, μην το διατυμπανίζεις, όπως κάνουν οι υποκριτές, για να δοξαστούν από τους ανθρώπους.

Ερμηνευτικά σχόλια

- Ο Ιησούς επέκρινε με σκληρά λόγια όσους με προκλητικό τρόπο επιδίωκαν να φανούν ευσεβείς και δίκαιοι, ενώ την ίδια ώρα εκμεταλλεύονταν σκληρά αδύναμους ανθρώπους, για να αποκομίσουν πλούτο. Η προτροπή που υπάρχει στο παράθεμα αυτό είναι ότι όποιος πραγματικά είναι ευσεβής, δίκαιος και ελεήμων δεν το επιδεικνύει, το κάνει με μετριοφροσύνη και ταπεινοφροσύνη. Αυτός που δημοσιοποιεί την ελεημοσύνη δεν είναι πιστός χριστιανός αλλά υποκριτής που θέλει να κερδίσει δόξα και τιμή χωρίς να αξίζει πραγματικά μια τέτοια τιμή. Ο ειλικρινής πιστός ακολουθεί τη ρήση του Ευαγγελίου: «να μη γνωρίζει το δεξί σου χέρι τι κάνει το αριστερό».

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Χριστός, ενώ ήταν πλούσιος, φτώχυνε, για να ελεήσουμε και εμείς τους φτωχούς, έχοντας την πεποίθηση ότι είναι αδέρφια του δικού μας Δημιουργού και κριτή. Και ποιο είναι το κέρδος από την αγάπη προς τους φτωχούς; Σε μια δύσκολη κατάσταση θα σώσει αυτόν (ενν. τον ελεήμονα) ο Κύριος. Φανερώνει ακόμη και την (ημέρα) που προξενεί τις οδύνες και τους πόνους της κρίσης στους αμαρτωλούς. Με το φως ο Κύριος θα σώσει αυτούς που προσφέρουν βοήθεια στους φτωχούς. Γιατί οφείλει αγάπη σε αυτούς, γιατί και ο ίδιος δανείστηκε από αυτούς την ελεημοσύνη. Και με το στόμα του Σολομώντα είπε: «Αυτός που βοηθάει τον φτωχό δανείζει τον Θεό».

2

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- **ὄν:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- **ἐπώχουσε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *πωχέω* (= είμαι φτωχός, γίνομαι φτωχός).
- **ἡμετέρου:** αντων. κτητική α' προσώπου για πολλούς κτήτορες, αρσ. γένους, γεν. εν., *ἡμέτερος, ἡμέτερα, ἡμέτερον* (= δικός μας, δική μας, δικό μας).

- ⇒ **κριτού:** ουσ. α΄ κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ κριτής, τοῦ κριτοῦ* (= ο κριτής).
- ⇒ **ἐλεήσωμεν:** υποτακτ. αορ. ε.φ., α΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ἐλέεω, ἐλεῶ* (= συμπαθῶ, λυπάμαι, βοηθῶ).
- ⇒ **τῆς φιλοπτωχίας:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ φιλοπτωχία, τῆς φιλοπτωχίας* (= η αγάπη προς τους φτωχοῦς).
- ⇒ **ἡμέρα:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ ἡμέρα, τῆς ἡμέρας* (= η ημέρα· εδώ: η περίπτωση).
- ⇒ **πονηρᾶ:** ἐπίθ. β΄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ὁ πονηρός, ἡ πονηρά, τὸ πονηρόν* (= πλήρης πόνου, ενοχλητικός· δύσκολος).
- ⇒ **ῥύσεται:** οριστ. μέλλ. μ.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *ῥύομαι* (= λυτρῶνω, σώζω, ελευθερῶνω).
- ⇒ **δηλοί:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *δηλόω, δηλῶ* (= φανερώνω, δηλώνω).
- ⇒ **τὴν ἐπιφέρουσαν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *ἐπιφέρω* (= φέρνω κάτι σε κάποιον, προσξενῶ).
- ⇒ **τῆς κρίσεως:** ουσ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ κρίσις, τῆς κρίσεως* (= ξεκαθάρισμα, δίκη, αποτέλεσμα δίκης).
- ⇒ **ὀδύνας:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ ὀδύνη* (= πόνος, θλίψη, βάσανο).
- ⇒ **τοῖς ἀμαρτωλοῖς:** ἐπίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ/ἡ ἀμαρτωλός, τὸ ἀμαρτωλόν* (= που κάνει αμαρτίες).
- ⇒ **φῶς:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ φῶς, τοῦ φωτός* (= το φως).
- ⇒ **τοὺς φιλοπτώχους:** ἐπίθ. β΄ κλ., αιτιατ. πληθ., *ὁ/ἡ φιλόπτωχος, τὸ φιλόπτωχον* (= που προσφέρει βοήθεια στους φτωχοῦς).
- ⇒ **χρεωστῆι:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *χρεωστῆω, χρεωστῶ* (= χρωστάω, οφείλω).
- ⇒ **δανεισάμενος:** μτχ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *δανείζομαι* (= δανείζομαι).
- ⇒ **εἰπὼν:** μτχ. αορ. β΄ ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω).
- ⇒ **ὁ ἐλεών:** μτχ. ενεστ. του συνηρ. ρημ. *ἐλέεω, ἐλεῶ*.

3

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ Στο κείμενο αυτό παρουσιάζεται μία από τις βασικές αρετές του χριστιανισμού, η ελεημοσύνη. Ο Χριστός, σύμφωνα με τον Αθανάσιο τον Μέγα, δίδαξε την ελεημοσύνη στους ανθρώπους και ότι όποιος ελεεί δεν πρέπει να προσδοκά άμεσο υλικό όφελος. Δεν πρέπει να ελεεί προκειμένου να του χρωστούν ευγνωμοσύνη και να προσδοκά ανταπόδοση της ελεημοσύνης του. Ο Αθανάσιος τονίζει ωστόσο πως θα υπάρξει ένα σημαντικό όφελος, η πολύτιμη βοήθεια του Χριστού σε μια δύσκολη περίπτωση. Το σπουδαιότερο όμως είναι πως η πράξη του αυτή θα είναι και ευεργετική για τη σωτηρία της ψυχής του. Αυτός που ελεεί επομένως, σύμφωνα με τον Αθανάσιο, θα λυτρωθεί την ημέρα της κρίσεως, όταν οι αμαρτωλοί θα τιμωρούνται.

► Για να τεκμηριώσει τις απόψεις του, ο Αθανάσιος παραθέτει και το απόφθεγμα του Σολομώντα πως, όταν κάποιος ελεεί έναν φτωχό, είναι σαν να δανείζει τον ίδιο τον Θεό. Με την αλληγορία αυτή τονίζεται τόσο η πνευματική, δηλαδή η σχέση που αναπτύσσει ο άνθρωπος με τον Θεό, όσο και η κοινωνική διάσταση της ελεημοσύνης, δηλαδή η αλληλεγγύη που πρέπει να υπάρχει μέσα στην ανθρώπινη κοινωνία.

4

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιο είναι το όφελος από την ελεημοσύνη, σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα;

Σύμφωνα με τον Μέγα Αθανάσιο, το όφελος που θα έχει όποιος ελεεί τους φτωχούς είναι ότι την ημέρα της κρίσεως θα σωθεί. Ο Θεός θα περιβάλλει με φως όσους είναι ελεήμονες, γιατί, σύμφωνα και με τον Σολομώντα, όταν ελεεί κάποιος έναν φτωχό, ελεεί τον ίδιο τον Θεό.

2. Πώς αντιλαμβάνεστε την πνευματική και κοινωνική διάσταση της ελεημοσύνης με τη βοήθεια των αποσπασμάτων του Μεγάλου Αθανασίου και του Ιωάννου του Χρυσοστόμου;

Στα αποσπάσματα του Μεγάλου Αθανασίου και του Ιωάννη του Χρυσοστόμου διαπιστώνουμε ότι η ελεημοσύνη έχει διαφορετικό περιεχόμενο από αυτό που της δίνουμε σήμερα. Γιατί, ενώ τώρα την αντιμετωπίζουμε συνήθως ως μια εκδήλωση του οίκτου μας για ανθρώπους που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα επιβίωσης, οι δύο Πατέρες της Εκκλησίας τόνιζαν την κοινωνική και πνευματική της διάσταση. Έβλεπαν την ελεημοσύνη συνήθως ως εκδήλωση της αγάπης για τον συνάνθρωπό μας και της διάθεσής μας να του συμπαρασταθούμε ηθικά και υλικά. Τόνιζαν ότι, για να προσφέρουμε ελεημοσύνη σε κάποιον ανήμπορο συνάνθρωπό μας, πρέπει πρώτα να υπερνικήσουμε την πλεονεξία και την προσκόλλησή μας στα υλικά αγαθά. Θεωρούσαν ότι ελεώντας κάποιον με ειλικρίνεια και ανιδιοτέλεια γινόμαστε ανώτεροι ηθικά άνθρωποι και κυριαρχεί μέσα μας το συναίσθημα της αγάπης για τους συνανθρώπους μας.

3. Ποια μορφή θα έπαιρναν οι ανθρώπινες κοινωνίες, κατά τη γνώμη σας, αν τα μέλη τους χαρακτηρίζονταν από την αρετή της ελεημοσύνης;

Οι ανθρώπινες κοινωνίες θα γίνονταν πολύ διαφορετικές, αν τα μέλη τους υιοθετούσαν την ελεημοσύνη ως αρετή. Οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα επιβίωσης δε θα ένιωθαν ότι είναι περιθωριοποιημένοι και αποκομμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία. Θα ήξεραν ότι ο κοινωνικός τους περίγυρος

τους συμπαραστέκεται και τους στηρίζει υλικά και ηθικά. Θα ένιωθαν την αγάπη των άλλων ανθρώπων και αυτό θα άμβλυνε τον πόνο τους, τη μοναξιά τους, την απόγνωσή τους. Από την άλλη μεριά, οι άνθρωποι που θα εκδήλωναν την αλληλεγγύη τους για τα οικονομικά αδύναμα μέλη του κοινωνικού συνόλου θα γίνονταν ανώτεροι ηθικά, καθώς θα είχαν ως οδηγό στη ζωή τους τις ηθικές αξίες τους και όχι τα υλικά αγαθά και την απόκτηση πλούτου. Σε μια τέτοια κοινωνία η εγκληματικότητα, οι αυτοκτονίες και άλλα νοσηρά κοινωνικά φαινόμενα θα περιορίζονταν δραστηρικά και όλα τα μέλη της κοινωνίας θα αντιμετώπιζαν με αισιοδοξία το μέλλον.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. α. Να βρείτε μία νεοελληνική λέξη, ομόρριξη του ρήμ. *ἄγω*, με σημασία σύμφωνη με τις παρακάτω φράσεις:

- α. φέρνω στη χώρα μου προϊόντα
από άλλη χώρα →
- β. συνάντηση παλαιών
συμμαθητών →
- γ. όχημα που μεταφέρει επιβάτες →
- δ. τμήμα στρατού που αποδίδει
τιμές σε επίσημους επισκέπτες →

β. Να ετυμολογήσετε τις παρακάτω λέξεις: *ύδραγωγείον*, *άνταγωνιστής*, *όδηγός*. Ποια η πρώτη τους σημασία;

2. Να γράψετε, όσες μπορείτε, λέξεις της νέας ελληνικής ομόρριξες με τα ρήματα του παρακάτω πίνακα. Θα σας βοηθήσει το πρώτο ρήμα:

προάγω	προαγωγή	προαγωγικός	
περιάγω			
διάγω			
προσάγω			
ἐπάγω			
συνάγω			
ἀπάγω			
ὑπάγω			

■ Β. Ετυμολογικά

3. Να χωρίσετε σε πρώτο και δεύτερο συνθετικό τα παρακάτω σύνθετα επίθετα της αρχαίας ελληνικής:

κρυψίνους
λιποθυμικός
ρίψοκίνδυνος
ἐχέφρων
στρεψόδικος

4. Να χωρίσετε το πρώτο και δεύτερο συνθετικό των παρακάτω λέξεων: *λειψανδρία, φιλότιμος, μισάνθρωπος, Αρχέλαος.*

■ Γ. Γραμματική – Σύνταξη

5. Να κλίνετε τον παρακείμενο ε.φ. του ρήματος *κελεύω* μονολεκτικά και περιφραστικά και στα τρία γένη στην υποτακτική.

6. Να κλίνετε το ρήμα *εἰμι* στην υποτακτική ενεστώτα.

7. Να συμπληρώσετε τα κενά με το ρήμα στην έγκλιση, στον χρόνο και στο πρόσωπο που ζητείται:

- α. Παρέχομεν ἀγορὰν τοῖς στρατιώταις ἵνα τὰ ἐπιτήδεια (ἔχω υποτ. ενεστ. γ' πληθ.).
- β. Ὅταν ἂ δεόμεθα, ἤξομεν (*πράττω*, υποτ. παρακ. α' πληθ.).
- γ. Ἄν οὖν με, οἶμαι ἂν ἐλθεῖν καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα (*πέμπω*, υποτ. αορ. β' πληθ.).
- δ. Ἐάν τι παρὰ ταῦτα, μάτην εἴρηκας (*λέγω*, υποτ. παρακ. β' εν.).

8. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τους τύπους που λείπουν:

υποτ. ενεστώτα	υποτ. αορίστου	υποτ. παρακειμένου
		κεκοφώς ὦ
	κηρύξης	
	πέμψητε	
διατάττωσι(ν)		

9. Να αναγνωρίσετε τον χρόνο και το πρόσωπο των παρακάτω ρημάτων που βρίσκονται στην υποτακτική:

ρήματα	χρόνος	πρόσωπο
κινδυνεύσωμεν		
παρεσκευακότες ἦτε		
κατασκευάζησ		
ψηφίσητε		
τεθαυμακίᾳ ᾧ		
κεχορευκότα ᾧσι		

10. Στο κενό των παρακάτω προτάσεων να γράψετε τον τύπο του ενεστώτα υποτακτικής του ρήματος *εἰμί*. Προσέξτε το υποκείμενο:

- α. Ἐὰν ἐγκρατεῖς, οὐ φαῦλα πράττετε.
- β. Ἔως ἂν φῶς, ἐργαζόμεθα.
- γ. Ἐὰν ἀμνήμονες τῆς τῶν προγόνων ἀρετῆς, βλάψομεν τὴν πατρίδα.
- δ. Ἐὰν φιλομαθῆς, ἔσει πολυμαθῆς.
- ε. Φοβοῦμαι μὴ οὐκ ἐλεύθεροι ἐν τυραννίδι οἱ πολῖται.

11. Να βρείτε το απρόσωπο ρήμα ή την απρόσωπη έκφραση των προτάσεων, το απαρέμφατο που χρησιμεύει ως υποκείμενο του ρήματος, το είδος του απαρεμφάτου και το υποκείμενό του δικαιολογώντας και την πώση του.

- α. Πρὸς δὲ τούτοις ὑμᾶς δεῖ εἶναι εὐσεβεῖς καὶ φιλοτίμους.
- β. Ἀνάγκη νῦν ἐστὶ τοῖς μὲν ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια (= για τροφίμα) ἐξελθεῖν.
- γ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔδοξε τοῖς στρατιώταις πορεύεσθαι εἰς τὰς ἐγγὺς κώμας.
- δ. Καὶ τότε δὴ ἄξιον ἦν θεάσασθαι τὴν τάξιν αὐτῶν.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο **Ξενοφών** (περ. 430-355 π.Χ.) ήταν Αθηναίος ιστορικός, φιλόσοφος και παιδαγωγός. Γεννήθηκε στον δήμο Ερχιέων (σημερινά Σπάτα Αττικής). Η οικογένειά του ήταν εύπορη και γι' αυτό και η μόρφωσή του ήταν πολύπλευρη. Υπήρξε μαθητής ονομαστών δασκάλων, όπως ο σοφιστής Πρόδικος και ο ρήτορας Ισοκράτης. Ιδιαίτερα όμως επηρέασε τον Ξενοφώντα η γνωριμία του με τον Σωκράτη, αν και δεν είχε ενταχτεί στον κύκλο των μαθητών του. Η καταγωγή του από οικογένεια γαιοκτημόνων επηρέασε και τα πολιτικά του φρονήματα: ήταν θαυμαστής του σπαρτιατικού πολιτεύματος και έδειξε συμπάθεια προς το αντιδημοκρατικό καθεστώς των Τριάκοντα τυράννων που επέβαλε με τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου η νικήτρια Σπάρτη στην ηττημένη Αθήνα.

Το 401 π.Χ. ο Ξενοφών πήρε μέρος στην εκστρατεία του Πέρση ηγεμόνα Κύρου του Νεότερου εναντίον του αδελφού του, του Αρταξέρξη Β΄, ως απλός μισθοφόρος στρατιώτης. Την εκστρατεία αυτή παρουσιάζει στο έργο του *Κύρου ανάβασις*. Όμως, μετά τη δολοφονία των Ελλήνων αρχηγών του μισθοφορικού σώματος από τον σατράπη Τισσαφέρνη, η οποία συνέβη ύστερα από την ήττα και τον θάνατο του Κύρου στη μάχη στα Κούναξα (κοντά στη σημερινή Βαγδάτη) το 401 π.Χ., οι σύντροφοί του ανέθεσαν σε αυτόν και σε άλλους τέσσερις την ηγεσία του στρατεύματος. Ως αρχηγός πλέον ανέλαβε να οδηγήσει τους Έλληνες στρατιώτες από τα βάθη του περσικού κράτους προς την Ελλάδα. Προχωρώντας μέσα από άγνωστες και δύσβατες περιοχές του περσικού κράτους πέρασαν από τη Μεσοποταμία και την Αρμενία στη Μαύρη Θάλασσα, στο Βυζάντιο και μετά στη Θράκη. Η επιχείρηση αυτή αποτελούσε πραγματικό άθλο για την εποχή εκείνη.

Στη συνέχεια, ο Ξενοφών προσχώρησε στον σπαρτιατικό στρατό, ο οποίος τότε διεξήγε επιχειρήσεις στην περιοχή της Μικράς Ασίας εναντίον των Περσών. Όταν την ηγεσία του σπαρτιατικού στρατεύματος ανέλαβε ο βασιλιάς της Σπάρτης Αγησίλαος, για τον οποίο ο Ξενοφών έτρεφε βαθιά εκτίμηση, πήρε μέρος στην εκστρατεία των Σπαρτιατών εναντίον του Πέρση σατράπη Φαρνάβαζου, που ήταν σύμμαχος των Αθηναίων. Το 394 π.Χ. οι Σπαρτιάτες ανακάλεσαν τον Αγησίλαο στην Ελλάδα και ο Ξενοφών τον ακολούθησε και πολέμησε μαζί του εναντίον του αντισπαρτιατικού συνασπισμού που είχαν συστήσει πολλές ελληνικές πόλεις (Αθήνα, Θήβα, Άργος και Κόρινθος).

Οι Αθηναίοι για τον λόγο αυτό τον εξόρισαν, οι Σπαρτιάτες όμως τον αντάμειψαν για τις υπηρεσίες του στον Αγησίλαο και στη Σπάρτη, δίνοντάς του άδεια διαμονής στη Σπάρτη, παραχωρώντας του ένα κτήμα στον Σκιλλούντα της Ηλείας (κοντά στην Ολυμπία) και κάνοντάς τον πρόξενο των Σπαρτιατών στην Ολυμπία. Εκεί έζησε ήρεμο οικογενειακό βίο με τη γυναίκα του και τα δύο παιδιά του. Στην Αθήνα μπόρεσε να επιστρέψει το 365 π.Χ., όταν η Αθήνα και η Σπάρτη συμμαχησαν εναντίον της Θήβας, οπότε ανακλήθηκε και το ψήφισμα της εξορίας του Ξενοφώντα.

Το έργο του

Το συγγραφικό έργο του Ξενοφώντα είναι ποικίλο και κατατάσσεται σε τρεις ομάδες:

- α. Ιστορικά:** *Κύρον ανάβασις, Έλληνικά, Αγησίλαος*. Με τα ιστορικά έργα του ουσιαστικά συνεχίζει την ιστοριογραφία από το χρονικό σημείο στο οποίο σταματά η *Ιστορία* του Θουκυδίδη μέχρι τη μάχη της Μαντίνειας.
- β. Φιλοσοφικά:** *Απομνημονεύματα, Συμπόσιον, Απολογία Σωκράτους¹, Οικονομικός*.
- γ. Διδακτικά – πραγματείες:** *Λακεδαιμονίων πολιτεία, Αθηναίων πολιτεία, Πόροι ή Περί προσόδων, Ίππαρχικός, Περί ίππικῆς, Κυνηγετικός, Κύρον Παιδεία, Ίέρων ή Τυραννικός*.

Ολόκληρο το έργο του διακρίνεται για την αφηγηματική απλότητα και τη σαφήνεια της έκφρασης.

Το κείμενο της Ενότητας

Το κείμενο της Ενότητας αυτής είναι απόσπασμα από το έργο του Ξενοφώντα *Απολογία Σωκράτους*. Από το έργο αυτό παίρνουμε πληροφορίες για τη δίκη του Σωκράτη, για

1. Έργο με τίτλο *Απολογία Σωκράτους* έγραψε και ο Πλάτων.

τον τρόπο με τον οποίο υπερασπίστηκε τον εαυτό του ο Σωκράτης καθώς και για την καταδίκη του από τους Αθηναίους.

Ο Ξενοφών με την *Απολογία Σωκράτους* προβάλλει τη δική του άποψη στο ερώτημα γιατί ο Σωκράτης προτίμησε να πεθάνει και δεν προσπάθησε να κερδίσει την επιείκεια του δικαστηρίου ή δεν προσπάθησε να δραπετεύσει. Παρουσιάζει λοιπόν τον Σωκράτη να αντικρούει τις εναντίον του κατηγορίες, προβάλλοντας τον τρόπο ζωής του, που ήταν σύμφωνος με την ηθική και το δίκαιο, και τη διδασκαλία του, με την οποία επιδίωκε να οδηγήσει τους μαθητές του στην αρετή, στην εγκράτεια και στη γνώση.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Σωκράτης αντικρούει την κατηγορία ενός από τους κατηγορούς του ότι διέφθειρε τους νέους, εξηγώντας ότι από πολλούς θεωρείται ο καλύτερος σε θέματα αγωγής και ότι είναι λογικό οι άνθρωποι να εμπιστεύονται σε κάθε θέμα αυτόν που θεωρούν ως τον πιο ειδικό σχετικά με το θέμα αυτό. Άρα, καταλήγει ο Σωκράτης, ο ίδιος όχι μόνο δε διέφθειρε, αλλά αντίθετα διαπαιδαγωγούσε τους νέους.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΩ. Ἄλλ' ὅμως σύ με φῆς, ὦ Μέλητε, τοιαῦτα ἐπιτηδεύοντα τοὺς νέους διαφθείρειν; Καίτοι ἐπιστάμεθα μὲν δήπου τίνες εἰσὶ νέων διαφθοραί· σὺ δὲ εἰπὲ εἴ τινα οἴσθα ὑπ' ἐμοῦ γεγενημένον ἢ ἐξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστήν.

ΜΕΛ. Ἀλλὰ ναί, μὰ Δί', ἐκείνους οἶδα οὓς σὺ πέπεικας σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι.

ΣΩ. Ὅμολογῶ, περὶ γε παιδείας· τοῦτο γὰρ ἴσασιν ἐμοὶ μεμεληκός. Περὶ δὲ ὑγείας τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι πείθονται ἢ τοῖς γονεῦσιν· καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γε πάντες δήπου οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς φρονημώτατα λέγουσι πείθονται μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν. Οὐ γὰρ δὴ καὶ στρατηγούς αἰρεῖσθε, οὓς ἂν ἠγήσθε περὶ τῶν πολεμικῶν φρονημωτάτους εἶναι; Οὐκοῦν θαυμαστόν καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ εἶναι, ἐμὲ τούτου ἕνεκα θανάτου ὑπὸ σοῦ διώκεσθαι, ὅτι περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἀνθρώποις, περὶ παιδείας, βέλτιστος εἶναι ὑπὸ τινῶν προκρίνομαι;

Ξενοφών, *Απολογία Σωκράτους* 19-21 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΩ. Ἄλλ' ὅμως σὺ φῆς, ὦ Μέλιτε,

μὲ διαφθείρειν τοὺς νέους
ἐπιτηδεύοντα τοιαῦτα;
Καίτοι ἐπιστάμεθα μὲν δήπου
τίνες εἰσι διαφθοραὶ νέων·
σὺ δὲ εἰπὲ
εἰ οἴσθα

τινὰ γεγενημένον ὑπ' ἐμοῦ
ἢ ἔξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον
ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστήν.

ΜΕΛ. Ἄλλὰ ναί, μὰ Δί',
οἶδα ἐκείνους
οὓς σὺ πέπεικας
πείθεσθαι μᾶλλον σοὶ
ἢ τοῖς γονεῦσι.

ΣΩ. Ὅμολογῶ,
περὶ γε παιδείας·
ἴσασιν γὰρ ἐμοὶ μεμεληκός τοῦτο.

Περὶ δὲ ὑγιείας
οἱ ἄνθρωποι πείθονται μᾶλλον τοῖς
ιατροῖς

ἢ τοῖς γονεῦσιν·
καί γε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις
δήπου πάντες οἱ Ἀθηναῖοι
πείθονται μᾶλλον
τοῖς λέγουσι φρονιμώτατα
ἢ τοῖς προσήκουσιν.

Οὐ γὰρ δὴ καὶ αἰρεῖσθε στρατηγούς,
οὓς ἂν ἠγήσθε
εἶναι φρονιμωτάτους
περὶ τῶν πολεμικῶν;
Οὐκοῦν σοὶ δοκεῖ

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΣΩ. Ἀλλά ὅμως ἐσύ ἰσχυρίζεσαι², Μέλιτε,

ὅτι ἐγὼ διαφθείρω τοὺς νέους,
ασχολούμενος³ με τέτοια;
Βέβαια, γνωρίζουμε ἀναμφίβολα
ποιες εἶναι οἱ διαφθορές γιὰ τοὺς νέους·
ἐσύ ὅμως πες μου
ἀν γνωρίζεις

ὅτι κάποιος ἔχει γίνεи εξαιτίας μου
εἴτε ἀπὸ εὐσεβῆς ἀνόσιος
εἴτε ἀπὸ συνετός ἀλαζόνας.

ΜΕΛ. Ναι, μα τον Δία,
ξέρω ἐκείνους
τοὺς οποίους ἐσύ ἔχεις πείσει
να ἐμπιστεύονται περισσότερο ἐσένα
παρὰ τοὺς γονεῖς τους.

ΣΩ. Το παραδέχομαι⁴,
ὅσον ἀφορὰ βέβαια τὴν παιδεία·
γιὰτὶ γνωρίζουν ὅτι γι' αὐτὸ τὸ θέμα
νοιιάζομαι.

Και ὅσον ἀφορὰ τὴν υγιεία τους
οἱ ἄνθρωποι ἐμπιστεύονται περισσό-
τερο τοὺς γιατροὺς

παρὰ τοὺς γονεῖς τους·
καὶ βέβαια, στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου
ἀναμφίβολα ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι
ἐμπιστεύονται περισσότερο
αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν με πολλή φρόνηση
παρὰ τοὺς συγγενεῖς τους.

Γιατὶ βέβαια, δὲν ἐκλέγετε στρατηγούς
ὁποιους ἐνδεχομένως θεωρεῖτε
ὅτι εἶναι πολὺ συνετοὶ
ὅσον ἀφορὰ τὰ πολεμικὰ ζητήματα;
Λοιπὸν, σου φαίνεται

2. Ἀλλιῶς: υποστηρίζεις.

3. Ἀλλιῶς: ἐπειδὴ ἀσχολοῦμαι.

4. Ἀλλιῶς: τὸ ὁμολογῶ.

εἶναι θαυμαστὸν καὶ τοῦτο,
ἐμὲ διώκεσθαι ὑπὸ σοῦ θανάτου

τούτου ἔνεκα,
ὅτι περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἀνθρώ-
ποις,

περὶ παιδείας,
ὑπὸ τινων προκρίνομαι εἶναι βέλτιστος;

ὅτι εἶναι ἄξιο ἀπορίας καὶ αὐτό,
δηλαδή ὅτι ἀντιμετωπίζω ἐγὼ ἀπὸ σένα
κατηγορία που ἐπισύρει τὴν ποινὴ
τοῦ θανάτου

ἐξαιτίας αὐτοῦ,
επειδὴ δηλαδή ὅσον ἀφορὰ τὸ σπου-
δαιότερο ἀγαθὸ γιὰ τοὺς ἀνθρώ-
πους,

τὴν παιδεία,
ἀπὸ μερικοῦς θεωροῦμαι ὅτι εἶμαι ὁ κα-
λύτερος;

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΩ. Ἄλλ' ὅμως σὺ με φῆς, ὦ Μέλητε,
τοιαῦτα ἐπιτηδεύοντα
τοὺς νέους διαφθεῖρειν;

Καίτοι ἐπιστάμεθα μὲν δήπου
τίνες εἰσὶ νέων διαφθοραί·
σὺ δὲ εἰπὲ
εἴ τινα οἴσθα

ὑπ' ἐμοῦ γεγενημένον
ἢ ἔξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον
ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστήν.

ΜΕΛ. Ἄλλὰ ναί, μὰ Δί',
ἐκείνους οἶδα οὐς σὺ πέπεικας

σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι.

ΣΩ. Ὅμολογῶ, περὶ γε παιδείας·

τοῦτο γὰρ ἴσασιν ἐμοὶ μεμεληγός.

Περὶ δὲ ὑγείας
τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι
πείθονται

ἢ τοῖς γονεῦσιν·
καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γε
πάντες δήπου οἱ Ἀθηναῖοι
τοῖς φρονιμώτατα λέγουσι πείθονται

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΣΩ. Αλλά όμως εσύ ισχυρίζεσαι, Μέλητε,
ὅτι ἐγὼ διαφθεῖρω τοὺς νέους,
ασχολούμενος με τέτοια;

Βέβαια, γνωρίζουμε ἀναμφίβολα
ποιες εἶναι οἱ διαφθορές γιὰ τοὺς νέους·
εσύ ὅμως πες μου
ἀν γνωρίζεις

ὅτι κάποιος ἔχει γίνει ἐξαιτίας μου
εἴτε ἀπὸ εὐσεβῆς ἀνόσιος
εἴτε ἀπὸ συνετὸς ἀλαζόνας.

ΜΕΛ. Ναι, μα τον Δία,
ξέρω ἐκείνους τοὺς ὁποῖους εσύ ἔχεις
πείσει

να ἐμπιστεύονται περισσότερο ἐσένα
παρὰ τοὺς γονεῖς τοὺς.

ΣΩ. Το παραδέχομαι, ὅσον ἀφορὰ βέ-
βαια τὴν παιδεία·
γιατί γνωρίζουν ὅτι γι' αὐτὸ τὸ θέμα
νοιάζομαι.

Και ὅσον ἀφορὰ τὴν υγεία τοὺς
οἱ ἄνθρωποι ἐμπιστεύονται περισσό-
τερο τοὺς ἰατροῦς
παρὰ τοὺς γονεῖς τοὺς·
καὶ βέβαια, σὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου
ἀναμφίβολα ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι
ἐμπιστεύονται περισσότερο αὐτοῦς
που μιλούν με πολλὴ φρόνηση

μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν.

Οὐ γὰρ δὴ καὶ στρατηγοὺς αἰρεῖσθε,
οὓς ἂν ἠγήσθε περὶ τῶν πολεμικῶν
φρονιμωτάτους εἶναι;

Οὐκοῦν θαυμαστὸν καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ
εἶναι,
ἐμὲ τοῦτου ἔνεκα θανάτου ὑπὸ σοῦ διώ-
κεσθαι,

ὅτι περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἀνθρώ-
ποις,

περὶ παιδείας,
βέλτιστος εἶναι ὑπὸ τινων προκρίνομαι;

παρὰ τους συγγενεῖς τους.

Γιατί βέβαια, δεν εκλέγετε στρατηγούς
ὅποιους ενδεχομένως θεωρεῖτε ὅτι εἶναι
πολύ συνετοὶ ὅσον ἀφορὰ τα πολε-
μικά ζητήματα;

Λοιπὸν, σου φαίνεται ὅτι εἶναι ἀξιο
απορίας και αυτό,

δηλαδή ὅτι ἀντιμετωπίζω εγὼ ἀπὸ σένα
κατηγορία που επισύρει την ποινή
του θανάτου εξαιτίας αυτού,

επειδὴ δηλαδή ὅσον ἀφορὰ το
σπουδαιότερο ἀγαθὸ για τους αν-
θρώπους,

την παιδεία,

ἀπὸ μερικούς θεωροῦμαι ὅτι εἶμαι ο κα-
λύτερος;

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο Σωκράτης στην απολογία του ζητά από τον Μέλητο, τον κατήγορό του, να υποδείξει την περίπτωση κάποιου νέου τον οποίο διέφθειρε ο Σωκράτης. Μετά την απάντηση του Μέλητου ὅτι ο Σωκράτης ἔκανε πολλούς νέους να υπακούν περισσότερο σε αὐτόν παρά στους γονεῖς τους, ο Σωκράτης ἀντικρούει την κατηγορία με το ἐπιχείρημα ὅτι στα ιατρικά θέματα οἱ ἀνθρώποι ἐμπιστεύονται τη γνώμη των γιατρῶν, οἱ Ἀθηναῖοι στα πολιτικά ζητήματα ἀκολουθοῦν τη γνώμη των συνετῶν ρητόρων και ὡς στρατηγούς ἐκλέγουν ἐμπειρους και πολὺ ικανούς στρατιωτικούς. Ἄρα εἶναι λογικό πολλοὶ νέοι να υπακούν στον Σωκράτη περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι στους γονεῖς τους, εφόσον θεωροῦν πως εἶναι ο καλύτερος δάσκαλος.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ Μετάφραση του β΄ ὅρου σύγκρισης

Ὅταν σε μία πρόταση ὑπάρχει ἐπίθετο ἢ ἐπίρρημα συγκριτικοῦ βαθμοῦ, τότε συνήθως γίνεται σύγκριση δύο προσώπων, πραγμάτων ἢ καταστά-

σεων, δηλαδή δηλώνεται ότι το ένα από αυτά (**α΄ όρος σύγκρισης**) έχει κάποια ιδιότητα σε βαθμό μεγαλύτερο (ή μικρότερο) από το άλλο (**β΄ όρος σύγκρισης**). Στα αρχαία ελληνικά, όταν ο β΄ όρος σύγκρισης είναι κλιτή λέξη, εκφράζεται με δύο τρόπους:

α. με γενική πτώση (**γενική συγκριτική**)

β. με το *ἢ* + *ίδια πώση* με τον α΄ όρο σύγκρισης (**ἢ + ομοιόπρωτα**).

Στα ν.ε. ο β΄ όρος σύγκρισης αποδίδεται με την πρόθεση *από* + *αιτιατική* ή την πρόθεση *παρά* + *αιτιατική*. (Για περισσότερα σχετικά με τη μετάφραση του β΄ όρου σύγκρισης βλ. σελ. 550.) Στο κείμενο συναντάμε τους παρακάτω β΄ όρους σύγκρισης, οι οποίοι εκφράζονται με *ἢ* + *ομοιόπρωτα προς τον α΄ όρο σύγκρισης*:

- *σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι* = εμπιστεύονται εσένα (α΄ όρος σύγκρισης) περισσότερο από τους γονεῖς τους (β΄ όρος σύγκρισης)
- *τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον πείθονται ἢ τοῖς γονεῦσιν* = εμπιστεύονται τους γιατρούς (α΄ όρος σύγκρισης) περισσότερο από τους γονεῖς τους (β΄ όρος σύγκρισης)
- *τοῖς φρονιμώτατα λέγονσι πείθονται μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν* = εμπιστεύονται αυτούς που μιλούν με πολλή φρόνηση (α΄ όρος σύγκρισης) περισσότερο από τους συγγενείς τους (β΄ όρος σύγκρισης).

■ **θανάτου ὑπὸ σοῦ διώκεσθαι** = αντιμετωπίζω κατηγορία που επισύρει την ποινή του θανάτου

Τα ρήματα *διώκω* (= κατηγορώ), *φεύγω* (= κατηγορούμαι), *καταγιγνώσκω* (= καταδικάζω) και τα συνώνυμά τους συνοδεύονται συνήθως από μια γενική πτώση που δηλώνει την ποινή στην οποία καταδικάζεται κάποιος ή με την οποία θα τιμωρηθεί, αν καταδικαστεί (**γενική της ποινής**). Τέτοια γενική είναι στο κείμενο της Ενότητας 6 το *θανάτου* και γι' αυτό μεταφράζεται: *που επισύρει την ποινή του θανάτου*.

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἀλλ' (ά)**: σύνδ. αντιθετικός (= αλλά). Ο σύνδ. *ἀλλ'* έχει πάθει έκθλιψη του -ά.
- ⇒ **ὅμως**: σύνδ. αντιθετικός (= όμως).
- ⇒ **σύ**: αντων. προσωπική β΄ προσώπου, αρσ. γένους, ονομ. εν., σὺ (= εσύ). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 290.
- ⇒ **με**: αντων. προσωπική α΄ προσώπου, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ἐγὼ (= εγώ). Το *με* δεν έχει τόνο εδώ, γιατί είναι εγκλιτική λέξη και χάνει τον τόνο, επειδή η προηγούμενη λέξη είναι οξύτονη. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3 σελ. 290.

- ⇒ **φής**: οριστ. ενεστ., β΄ εν., του ρήμ. *φημι* (= λέω, ισχυρίζομαι, συμφωνώ, υποστηρίζω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κατάφαση, καταφατικός, φήμη, προφήτης, φωνή.
 - ⇒ **ὦ Μέλητε**: ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, κλητ. εν., *ὁ Μέλητος, τοῦ Μελήτου*.
 - ⇒ **τοιαῦτα**: αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τοιούτος, τοιαύτη, τοιούτο(ν)* (= τέτοιος, τέτοιου είδους).
 - ⇒ **ἐπιτηδεύοντα**: μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *ἐπιτηδεύω* (= ασχολούμαι με κάτι, ασκώ κάτι).
 - ◆ **Ε.Φ.**: ΕΝΣ. *ἐπιτηδεύω*, ΠΡΤ. *ἐπετήδευον*, ΜΕΛΛ. *ἐπιτηδεύσω*, ΑΟΡ. *ἐπετήδευσα*, ΠΡΚ. *ἐπιτετήδευκα*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἐπιτήδεις, ἐπιτήδειος, ἐπιτήδευμα, ἐπιτηδευματίας, ἀνεπιτήδευτος.
 - ⇒ **τοὺς νέους**: ἐπίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ νέος, ἡ νέα, τὸ νέον* (= νέος, νεαρός).
 - ⇒ **διαφθείρειν**: ἀπαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *διαφθείρω* (= καταστρέφω, ἀφανίζω, διαφθείρω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.**: ΕΝΣ. *διαφθείρω*, ΠΡΤ. *διέφθειρον*, ΜΕΛΛ. *διαφθερῶ*, ΑΟΡ. *διέφθειρα*, ΠΡΚ. *διέφθαρκα*, ΥΠΡΣ. *διεφθάρκειν*.
 - ◆ **Μ.Φ.**: ΕΝΣ. *διαφθείρομαι*, ΠΡΤ. *διεφθειρόμην*, ΜΕΛΛ. *διαφθεροῦμαι*, ΠΡΚ. *διέφθαρμαι*, ΥΠΡΣ. *διεφθάρμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *φθείρω*: φθορά, διαφθορά, φθαρτός, ἀφθαρτος, ψυχοφθόρος.
 - ⇒ **καίτοι**: σύνδ. ἀντιθετικός (= και ὅμως, και βέβαια).
 - ⇒ **ἐπιστάμεθα**: οριστ. ενεστ. μ.φ., α΄ πληθ., του ρήμ. *ἐπίσταμαι* (= γνωρίζω καλά, εἶμαι ικανός να κάνω κάτι, ἔχω ἐμπειρία σε κάτι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἐπιστήμη, ἐπιστήμονας, ἐπιστημονικός, ἐπιστητό.
- Προσοχή!** Το *ἐπιστάτης* δεν εἶναι ομόρριζο του *ἐπίσταμαι* ἀλλά του *ἐπίσταμαι* (< ἐπί + ἵσταμαι).
- ⇒ **μέν**: σύνδ. ἀντιθετικός (= ὅμως, ἀπό τη μια).
 - ⇒ **δήπου**: ἐπίρρ. βεβαιωτικό (= βέβαια, ἴσως, χωρίς ἀμφιβολία, πιθανόν).
 - ⇒ **τίνες**: αντων. ἐρωτηματική, θηλ. γένους, ονομ. πληθ., *τίς, τίς, τί* (= ποιος, ποια, ποιο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 246.
 - ⇒ **εἰσί**: οριστ. ενεστ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *εἰμί* (= εἶμαι).
 - ◆ ΕΝΣ. *εἰμί*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἐγεγόνην*.

- ⇒ **νέων:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ νέος, ἡ νέα, τὸ νέον* (= νέος, νεαρός).
- ⇒ **διαφθοραί:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., *ἡ διαφθορά, τῆς διαφθοράς* (= καταστροφή, αφανισμός, διαφθορά).
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, από την άλλη).
- ⇒ **εἰπέ:** προστακτ. αορ. β' ε.φ., β' εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω, αναφέρω).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *λέγω*, ΠΡΤ. *ἔλεγον*, ΜΕΛΛ. *λέξω, ἐρῶ*, ΑΟΡ. *ἔλεξα, εἶπα, εἶπον*, ΠΡΚ. *εἶρηκα*, ΥΠΡΣ. *εἰρήκειν*.
- ⇒ **εἰ:** εισάγει πλάγια ερωτηματική πρόταση ολικής άγνοιας (= αν). Το *εἰ* είναι άτονο. Ο τόνος που έχει στο κείμενο ανήκει στην επόμενη λέξη *τινα*, η οποία είναι εγκλιτική λέξη και χάνει τον τόνο της, ο οποίος ανεβαίνει στο άτονο *εἰ*.
- ⇒ **τινα:** αντων. άόριστη, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τί* (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Το *τινα* είναι εγκλιτική λέξη και ο τόνος του ανέβηκε στην προηγούμενη λέξη *εἰ* που είναι άτονη. Για την κλίση της βλ. σελ. 264.
- ⇒ **οἶσθα:** οριστ. ενεστ., β' εν., του ρήμ. *οἶδα* (= ξέρω, γνωρίζω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. + κατηγορ. μτχ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ιστορία, είδηση, ειδήμονας.
- ⇒ **ὑπ' (ὄ):** πρόθ. κύρια (= από). Στο κείμενο έχει πάθει έκθλιψη του -ό, επειδή η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν. Η πρόθ. *ὑπὸ* συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει τον τόπο κάτω από τον οποίο βρίσκεται κάτι ή από τον οποίο βγαίνει· μεταφορικά δηλώνει τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες συμβαίνει κάτι ή το ποιητικό αίτιο (παθητικών ρημάτων) κ.ά.·
 - + δοτ.: δηλώνει περίπου ὅ,τι και η *ὑπὸ* + γεν. (όχι όμως ποιητικό αίτιο)·
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση κάτω από κάποιον τόπο· μεταφορικά δηλώνει υποταγή κ.ά.
- ⇒ **ἐμοῦ:** αντων. προσωπική α' προσώπου, αρσ. γένους, γεν. εν., *ἐγώ*. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 290.
- ⇒ **γεγεννημένον:** μτχ. παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι, είμαι).
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *γί(γ)νομαι*, ΠΡΤ. *ἐγι(γ)νόμην*, ΜΕΛΛ. *γενήσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα, γεγένημαι*, ΥΠΡΣ. *ἐγεγόνειν, ἐγεγενήμην*.
- ⇒ **ἤ:** σύνδ. διαζευκτικός (= ή).
- ⇒ **ἐκ:** πρόθ. κύρια (= από, μέσα από). Συντάσσεται με γενική και η βασική της σημασία είναι «έξω από» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *έν*). Κυριολε-

κτικά δηλώνει (κίνηση από) τόπο και μεταφορικά δηλώνει προέλευση, έξοδο από κατάσταση κ.ά. Η πρόθεση έχει τη μορφή *ἐξ* μπροστά από φωνήεν, π.χ. *ἐξ Ἀθηνῶν*, και *ἐκ* μπροστά από σύμφωνο, π.χ. *ἐκ φύσεως*.

- ⇒ **εὐσεβούς:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ/ἡ εὐσεβής, τὸ εὐσεβές* (= ευσεβής, ενάρετος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 246.
- ⇒ **ἀνόσιον:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ἀνόσιος, ἡ ἀνοσία και ἡ ἀνόσιος, τὸ ἀνόσιον* (= ανόσιος, ασεβής). Για τη κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 245.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *ὄσιος*: ανοσιούργημα, αφοσίωση, αφοσιωμένος.
- ⇒ **σώφρονος (σῶς [= σῶος] + φρήν):** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ/ἡ σῶφρων, τὸ σῶφρον* (= συνετός, φρόνιμος, σεμνός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 246.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σωφροσύνη, σωφρονισμός, σωφρονιστής, σωφρονιστικός, σωφρονιστήριο.
- ⇒ **ὑβριστήν:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ὑβριστής, τοῦ ὑβριστοῦ* (= θρασύς, αλαζόνας, αυθάδης). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 244-245.
- ⇒ **ναί:** επίρρ. βεβαιωτικό (= ναι, μάλιστα, βεβαίως).
- ⇒ **μά:** μόριο που χρησιμοποιείται σε εκφράσεις διαμαρτυρίας ή ὀρκου (= μα).
- ⇒ **Δί(α):** ουσ. ανώμαλο μεταπλαστό, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ Ζεὺς, τοῦ Διὸς* (= ο Δίας). ◆ *μὰ Δί(α)* = μα τον Δία (ἐκφραση ὀρκου).
- ⇒ **ἐκείνους:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκείνο* (= εκείνος, εκείνη, εκείνο).
- ⇒ **οἶδα:** οριστ. ενεστ., α' εν., του ρήμ. *οἶδα*. Βλ. πιο πάνω, *οἶσθα*.
- ⇒ **οὓς:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὄς, ἧ, ὄ* (= ο οποίος, η οποία το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 69.
- ⇒ **πέπεικας:** οριστ. παρακ. ε.φ., β' εν., του ρήμ. *πείθω* (= πείθω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. προσώπου (αντικ. άμεσο) + τελ. απαρέμφ. (αντικ. έμμεσο).
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *πείθω*, ΠΡΤ. *ἔπειθον*, ΜΕΛΛ. *πείσω*, ΑΟΡ. *ἔπεισα*, ΠΡΚ. *πέπεικα*, ΥΠΡΣ. *έπεπείκειν*.
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *πείθομαι*, ΠΡΤ. *έπειθόμην*, ΜΕΛΛ. *πείσομαι*, ΑΟΡ. *έπιθόμην*, ΠΡΚ. *πέπεισμαι, πέποιθα*, ΥΠΡΣ. *έπεπείσμην, έπεποιθειν*.
- ⇒ **σοί:** δοτ. εν., αρσ. γένους, σύ. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **πειθεσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του ρήμ. *πείθομαι* (= υπακούω σε κάποιον, εμπιστεύομαι κάποιον). ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
- ⇒ **μᾶλλον:** επίρρ. ποσοτικό συγκριτικού βαθμού (= περισσότερο). Θετικός: *μάλα*. Υπερθετικός: *μάλιστα*.

- ⇒ **τοῖς γονεῦσι:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ. *ὁ γονεύς, τοῦ γονέως* (= πατέρας). ♦ **οἱ γονεῖς** = πατέρας και μητέρα. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 244-245.
- ⇒ **ὁμολογῶ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., α' εν., του συνηρ. ρήμ. *ὁμολογέω, ὁμολογῶ* (= ομολογῶ, παραδέχομαι, συμφωνῶ).
- ⇒ **περὶ:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
+ γεν.: σημαίνει «γύρω από», κυριολεκτικά (τόπος) ή μεταφορικά (αναφορά κ.ά).
+ δοτ.: σημαίνει περίπου ό,τι η *περὶ* + *γεν.*, αλλά δεν είναι τόσο συχνή.
+ αιτ.: δηλώνει κίνηση γύρω από κάτι κυριολεκτικά ή μεταφορικά.
- ⇒ **γε:** μόριο εγκλιτικό (= τουλάχιστον, βέβαια, πράγματι).
- ⇒ **παιδείας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ παιδεία, τῆς παιδείας* (= παιδεία, εκπαίδευση, μόρφωση).
- ⇒ **τοῦτο:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **γάρ:** σύνδεσμος αιτιολογικός (= γιατί). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν τίθεται ποτέ ως πρώτη λέξη.
- ⇒ **ἴσασιν:** οριστ. ενεστ., γ' πληθ., του ρήμ. *οἶδα*. Βλ. πιο πάνω, *οἶσθα*.
- ⇒ **ἐμοί:** αντων. προσωπική α' προσώπου, αρσ. γένους, δοτ. εν., *ἐγὼ* (= εγώ).
- ⇒ **μεμεληκός:** μτχ. παρακ. ε.φ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., του απρόσωπου ρήμ. *μέλει* (= με ενδιαφέρει κάτι, νοιάζομαι για κάτι, φροντίζω για κάτι).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μελέτη, μέλημα, επιμελής, αμελώ, αμελής, ανεμελιά.
- ⇒ **ὑγείας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ὑγεία, τῆς ὑγείας* (= η υγεία).
- ⇒ **τοῖς ἰατροῖς:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ ἰατρός, τοῦ ἱατροῦ* (= ο γιατρός).
- ⇒ **οἱ ἄνθρωποι:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ἀνθρώπου*.
- ⇒ **πείθονται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *πείθομαι*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἐν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **ταῖς ἐκκλησίαις:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. πληθ., *ἡ ἐκκλησία, τῆς ἐκκλησίας* (= η συγκέντρωση· η συνέλευση· η Εκκλησία του Δήμου). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 244-245.

- ⇒ **πάντες:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ πᾶς, ἡ πᾶσα, τὸ πᾶν* (= ὅλος, καθένας).
- ⇒ **οἱ Ἀθηναῖοι:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ Ἀθηναῖος, τοῦ Ἀθηναίου* (= ο κάτοικος της Αθήνας· αυτός που κατάγεται από την Αθήνα).
- ⇒ **τοῖς λέγουσι:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., του ρήμ. *λέγω*. Για αρχικούς χρόνους βλ. πιο πάνω, *εἰπέ*.
- ⇒ **φρονιμώτατα:** επίθ. β' κλ. υπερθετικού βαθμού, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ φρονιμώτατος, ἡ φρονιμωτάτη, τὸ φρονιμώτατον* (= πάρα πολύ συνετός, πολύ σφύρονας). Θετικός: *ὁ φρόνιμος, ἡ φρόνιμος και ἡ φρονίμη, τὸ φρόνιμον*. Συγκριτικός: *ὁ φρονιμώτερος, ἡ φρονιμωτέρα, τὸ φρονιμώτερον*.
- ⇒ **τοῖς προσήκουσιν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., του ρήμ. *προσῆκω* (= ἔχω ἔρθει, εἶμαι κοντά). Το ρήμα απαντά και ως απρόσωπο (*προσῆκει*) με τη σημασία «ταιριάζει, αρμόζει». ♦ **οἱ προσήκοντες** = οι συγγενεῖς.
- ⇒ **δή:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν, βέβαια).
- ⇒ **στρατηγούς:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ στρατηγός, τοῦ στρατηγοῦ* (= ο αρχηγός στρατεύματος, διοικητής). Στην αρχαία Αθήνα ὁ στρατηγός ἦταν εκλεγμένος ἄρχοντας που ασκούσε ἐξουσία για ἕνα ἔτος. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 244-245.
- ⇒ **αἰρέισθε:** οριστ. ενεστ. μ.φ., β' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *αἰρέομαι, αἰροῦμαι* (= προτιμῶ, εκλέγω). ♦ Το ενεργ. *αἰρέω, αἰρῶ* = αρπάζω, κερδίζω, συλλαμβάνω (κάτι ἐμψυχο), κυριεύω (κάτι ἀψυχο). Ως παθητικό του *αἰρέω, αἰρῶ* συνήθως χρησιμοποιεῖται το *ἀλίσκομαι* (= συλλαμβάνομαι, κυριεύομαι). Το *αἰρέομαι, αἰροῦμαι* ως παθητικό = εκλέγομαι, επιλέγομαι. ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αἴρεση, ἀναίρεση, διαίρεση, αἰρετικός, ἀρχαιρεσίες.
- ⇒ **ἄν:** μόριο ἀοριστολογικό (= τυχόν, ἴσως). Συνοδεύει υποτακτική.
- ⇒ **ἡγήσθε:** υποτακτ. ενεστ. μ.φ., β' πληθ., του συνηρ. αποθ. ρήμ. *ἡγέομαι, ἡγοῦμαι* (= νομίζω, θεωρῶ). ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἡγεμόνας, ἡγέτης, ἡγεσία, εἰσηγητής, καθηγητής, διήγημα, ἀνεξήγητος.
- ⇒ **τῶν πολεμικῶν:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πολεμικός, ἡ πολεμική, τὸ πολεμικόν* (= ο κατάλληλος για τον πόλεμο, ο ικανός για τον πόλεμο). ♦ **τὰ πολεμικά** = οι πολεμικές επιχειρήσεις, ο πόλεμος και ὅσα ἔχουν σχέση με αὐτόν.
- ⇒ **φρονιμωτάτους:** αιτιατ. πληθ., αρσ. γένους, *ὁ φρονιμώτατος, ἡ φρονιμωτάτη, τὸ φρονιμώτατον*. Βλ. πιο πάνω, *φρονιμώτατα*.

- ⇒ **εἶναι:** απαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. *εἰμί*.
- ⇒ **οὐκ οὖν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).
- ⇒ **θαυμαστόν:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ θαυμαστός, ἡ θαυμαστή, τὸ θαυμαστόν* (= ἔξοχος, θαυμαστός, ἄξιος απορίας, περίεργος, παράδοξος).
- ⇒ **τούτο:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, ονομ. εν., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αὐτός, αὐτή, αὐτό). Ο τόνος που ἔχει στη λήγουσα μέσα στο κείμενο προέρχεται από το *σοι* που ακολουθεί, το οποίο είναι εγκλιτική λέξη.
- ⇒ **σοι:** αντων. προσωπική β' προσώπου, δοτ. εν., *σύ*. Το *σοι* είναι εγκλιτική λέξη και ο τόνος του ανέβηκε στο *τούτο*, που προηγείται.
- ⇒ **δοκεῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *δοκέω, δοκῶ* (= νομίζω, φαίνομαι, νομίζομαι, θεωρούμαι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δόξα, ἄδοξος, δόγμα, ἀδόκητος, δόκιμος, δοκησίσοφος.
- ⇒ **εἶναι:** απαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. *εἰμί*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἐμέ:** αντων. προσωπική α' προσώπου, αιτιατ. εν., *ἐγώ*.
- ⇒ **τούτου:** γεν. εν., ουδ. γένους, *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἐνεκα:** πρόθ. καταχρηστική (= εξαιτίας, λόγω). Συντάσσεται με γενική και δηλώνει σκοπό ή (σπανιότερα) αιτία. Συνήθως βρίσκεται μετά από τη γενική πτώση που τη συνοδεύει (αναστροφή πρόθεσης).
- ⇒ **θανάτου:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ θάνατος, τοῦ θανάτου* (= ο θάνατος).
- ⇒ **σοῦ:** αντων. προσωπική β' προσώπου, γεν. εν., *σύ*. Βλ. πιο πάνω, *σοι*.
- ⇒ **διώκεσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του ρήμ. *διώκομαι* (= καταδιώκομαι, κατηγορούμαι, καταγγέλλομαι).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: Το ενεργ.: *διώκω* (= κατηγορώ, καταγγέλλω, καταδιώκω) + αιτ. + γεν. αιτίας ή γεν. ποινής. ◆ **θανάτου διώκεσθαι** = να αντιμετωπίζω κατηγορία που επισύρει την ποινή του θανάτου.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *διώκω*, ΠΡΤ. *ἐδίωκον*, ΜΕΛΛ. *διώξω, διώξομαι*, ΑΟΡ. *ἐδίωξα*, ΠΡΚ. *δεδίωχα*, ΥΠΡΣ. [*έδεδιώχην*].
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *διώκομαι*, ΠΡΤ. *ἐδιωκόμην*, ΜΕΛΛ. [*διωχθήσομαι*], ΑΟΡ. *ἐδιώχθην*, ΠΡΚ. [*δεδιώγμαι*], ΥΠΡΣ. [*έδεδιώγμην*].
- ⇒ **ὅτι:** σύνδ. αιτιολογικός (= επειδή).
- ⇒ **τοῦ ἀγαθοῦ:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ ἀγαθόν, τοῦ ἀγαθοῦ* (= το αγαθό, η ωφέλεια, ευεργεσία). Προέρχεται από το επίθ. *ὁ ἀγαθός, ἡ ἀγαθή, τὸ ἀγαθόν*, για την κλίση του οποίου βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 245.
- ⇒ **μεγίστου:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *ὁ μέγι-*

στος, ἡ μεγίστη, τὸ μέγιστον (= ο πιο μεγάλος, ο πιο σπουδαίος). Θετικός: ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα. Συγκριτικός: ὁ/ἡ μείζων, τὸ μείζον.

- ⇒ **ἀνθρώποις:** δοτ. πληθ., αρσ. γένους, ὁ ἀνθρωπος. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **βέλτιστος:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ βέλτιστος, ἡ βελτίστη, τὸ βέλτιστον (= πάρα πολύ καλός, ο καλύτερος). Θετικός: ὁ ἀγαθός, ἡ ἀγαθή, τὸ ἀγαθόν. Συγκριτικός: ὁ/ἡ βελτίων, τὸ βέλτιον.
- ⇒ **τινων:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, γεν. πληθ., τίς, τίς, τί (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Το *τινων* δεν έχει τόνο, γιατί είναι εγκλιτική λέξη και εδώ ο τόνος του χάνεται, επειδή το *ὕπο* που προηγείται, είναι οξύτονη λέξη. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 114-115.
- ⇒ **προκρίνομαι:** οριστ. ενεστ. μ.φ., ἀ΄ εν., του ρήμ. *προκρίνομαι* (= θεωρούμαι καλύτερος, προτιμώμαι).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *προκρίνω*, ΠΡΤ. *προέκρινον*, ΜΕΛΛ. *προκρινῶ*, ΑΟΡ. *προέκρινα*, ΠΡΚ. *προκέκρικα*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *προκρίνομαι*, ΠΡΤ. *προεκρινόμην*, ΜΕΛΛ. *προκρινούμαι*, ΑΟΡ. *προεκρινάμην*, ΠΡΚ. *προκέκριμαι*, ΥΠΡΣ. *προεκεκρίμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *κρίνω*: κρίση, πρόκριση, κριτής, κριτήριο, κριτικός, προκριματικός, πρόκριμα.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στην ενεργητική φωνή του ρήμ. (*προ*)*κρίνω* το *-ι-* του θέματος είναι μακρόχρονο στον ενεστώτα και στον αόριστο, ενώ στους άλλους χρόνους είναι βραχύχρονο. Έτσι, όταν τονίζεται η παραλήγουσα και η λίγγουσα είναι βραχύχρονη, παίρνει περισπωμένη: π.χ. απαρέμφ. αορ. (*προ*)*κρίναι*, αλλά ευκτ. αορ. *προκρίναι*. Στη μέση φωνή μακρόχρονο είναι το *-ι-* μόνο στον μέσο αόριστο: π.χ. β΄ εν. προστ. αορ. (*προ*)*κρίναι* αλλά απαρέμφ. παρακ. (*προ*)*κεκρίσθαι*.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση		γ΄ κλίση			
ονομ.	ἡ	ἐκκλησία	ὁ	ὕβριστής	ὁ	στρατηγός	ὁ	γονεὺς
γεν.	τῆς	ἐκκλησίας	τοῦ	ὕβριστοῦ	τοῦ	στρατηγοῦ	τοῦ	γονέως
δοτ.	τῇ	ἐκκλησίᾳ	τῷ	ὕβριστῇ	τῷ	στρατηγῷ	τῷ	γονεῖ
αιτ.	τὴν	ἐκκλησίαν	τόν	ὕβριστήν	τόν	στρατηγόν	τόν	γονέα
κλητ.	(ὦ)	ἐκκλησία	(ὦ)	ὕβριστᾶ	(ὦ)	στρατηγέ	(ὦ)	γονεῦ

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	α΄ κλίση		β΄ κλίση		γ΄ κλίση	
ονομ.	αί	ἐκκλησίαι	οί	ὕβρισταί	οί	γονεῖς
γεν.	τῶν	ἐκκλησιῶν	τῶν	ὕβριστῶν	τῶν	γονέων
δοτ.	ταῖς	ἐκκλησίαις	τοῖς	ὕβρισταῖς	τοῖς	γονεῦσι(ν)
αιτ.	τάς	ἐκκλησίας	τούς	ὕβριστάς	τούς	γονέας
κλητ.	(ᾧ)	ἐκκλησίαι	(ᾧ)	ὕβρισταί	(ᾧ)	γονεῖς

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο			
ονομ.	ὁ	άνόσιος	ἡ	άνόσιος/άνοσία	τὸ	άνόσιον
γεν.	τοῦ	άνοσιου	τῆς	άνοσιου/άνοσίας	τοῦ	άνοσιου
δοτ.	τῷ	άνοσίῳ	τῇ	άνοσίῳ/άνοσίᾳ	τῷ	άνοσίῳ
αιτ.	τὸν	άνόσιον	τὴν	άνόσιον/άνοσίαν	τὸ	άνόσιον
κλητ.	(ᾧ)	άνόσιε	(ᾧ)	άνόσιε/άνοσία	(ᾧ)	άνόσιον

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο			
ονομ.	οἱ	άνόσιοι	αἱ	άνοσιοι/άνοσiai	τὰ	άνοσια
γεν.	τῶν	άνοσιων	τῶν	άνοσιων/άνοσιων	τῶν	άνοσιων
δοτ.	τοῖς	άνοσίοις	ταῖς	άνοσίοις/άνοσίαις	τοῖς	άνοσίοις
αιτ.	τούς	άνοσίους	τάς	άνοσίους/άνοσίας	τὰ	άνοσια
κλητ.	(ᾧ)	άνόσιοι	(ᾧ)	άνόσιοι/άνοσiai	(ᾧ)	άνοσια

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο			
ονομ.	ὁ	ἀγαθός	ἡ	ἀγαθή	τὸ	ἀγαθόν
γεν.	τοῦ	ἀγαθοῦ	τῆς	ἀγαθῆς	τοῦ	ἀγαθοῦ
δοτ.	τῷ	ἀγαθῷ	τῇ	ἀγαθῇ	τῷ	ἀγαθῷ
αιτ.	τὸν	ἀγαθόν	τὴν	ἀγαθὴν	τὸ	ἀγαθόν
κλητ.	(ᾧ)	ἀγαθέ	(ᾧ)	ἀγαθῇ	(ᾧ)	ἀγαθόν

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο			
ονομ.	οἱ	ἀγαθοί	αἱ	ἀγαθαι	τὰ	ἀγαθὰ
γεν.	τῶν	ἀγαθῶν	τῶν	ἀγαθῶν	τῶν	ἀγαθῶν
δοτ.	τοῖς	ἀγαθοῖς	ταῖς	ἀγαθαῖς	τοῖς	ἀγαθοῖς
αιτ.	τούς	ἀγαθοὺς	τάς	ἀγαθὰς	τὰ	ἀγαθὰ
κλητ.	(ᾧ)	ἀγαθοί	(ᾧ)	ἀγαθαι	(ᾧ)	ἀγαθὰ

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	εὐσεβῆς	ἡ	εὐσεβῆς	τὸ	εὐσεβές
γεν.	τοῦ	εὐσεβοῦς	τῆς	εὐσεβοῦς	τοῦ	εὐσεβοῦς
δοτ.	τῷ	εὐσεβεῖ	τῇ	εὐσεβεῖ	τῷ	εὐσεβεῖ
αιτ.	τὸν	εὐσεβῆ	τὴν	εὐσεβῆ	τὸ	εὐσεβές
κλητ.	(ᾧ)	εὐσεβές	(ᾧ)	εὐσεβές	(ᾧ)	εὐσεβές

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	εὐσεβεῖς	αἱ	εὐσεβεῖς	τὰ	εὐσεβῆ
γεν.	τῶν	εὐσεβῶν	τῶν	εὐσεβῶν	τῶν	εὐσεβῶν
δοτ.	τοῖς	εὐσεβέσι(ν)	ταῖς	εὐσεβέσι(ν)	τοῖς	εὐσεβέσι(ν)
αιτ.	τούς	εὐσεβεῖς	τάς	εὐσεβεῖς	τὰ	εὐσεβῆ
κλητ.	(ᾧ)	εὐσεβεῖς	(ᾧ)	εὐσεβεῖς	(ᾧ)	εὐσεβῆ

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	σῶφρων	ἡ	σῶφρων	τὸ	σῶφρον
γεν.	τοῦ	σῶφρονος	τῆς	σῶφρονος	τοῦ	σῶφρονος
δοτ.	τῷ	σῶφροني	τῇ	σῶφροني	τῷ	σῶφροني
αιτ.	τὸν	σῶφρονα	τὴν	σῶφρονα	τὸ	σῶφρον
κλητ.	(ᾧ)	σῶφρον	(ᾧ)	σῶφρον	(ᾧ)	σῶφρον

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	σῶφρονες	αἱ	σῶφρονες	τὰ	σῶφρονα
γεν.	τῶν	σῶφρόνων	τῶν	σῶφρόνων	τῶν	σῶφρόνων
δοτ.	τοῖς	σῶφροσι(ν)	ταῖς	σῶφροσι(ν)	τοῖς	σῶφροσι(ν)
αιτ.	τούς	σῶφρονας	τάς	σῶφρονας	τὰ	σῶφρονα
κλητ.	(ᾧ)	σῶφρονες	(ᾧ)	σῶφρονες	(ᾧ)	σῶφρονα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τίς	τί	τίνες	τίνα
γεν.	τίνος ἢ τοῦ	τίνος ἢ τοῦ	τίνων	τίνων
δοτ.	τίνι ἢ τῷ	τίνι ἢ τῷ	τίσι(ν)	τίσι(ν)
αιτ.	τίνα	τί	τίνας	τίνα
κλητ.	—	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΗΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἐπιτηδεύων	ἡ ἐπιτηδεύουσα	τὸ ἐπιτηδεύον
γεν.	τοῦ ἐπιτηδεύοντος	τῆς ἐπιτηδεύουσας	τοῦ ἐπιτηδεύοντος
δοτ.	τῷ ἐπιτηδεύοντι	τῇ ἐπιτηδεύουσῃ	τῷ ἐπιτηδεύοντι
αιτ.	τὸν ἐπιτηδεύοντα	τὴν ἐπιτηδεύουσαν	τὸ ἐπιτηδεύον
κλητ.	(ὦ) ἐπιτηδεύων	(ὦ) ἐπιτηδεύουσα	(ὦ) ἐπιτηδεύον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἐπιτηδεύοντες	αἱ ἐπιτηδεύουσαι	τὰ ἐπιτηδεύοντα
γεν.	τῶν ἐπιτηδεύόντων	τῶν ἐπιτηδεουσῶν	τῶν ἐπιτηδεύόντων
δοτ.	τοῖς ἐπιτηδεύουσι(ν)	ταῖς ἐπιτηδεουσαῖς	τοῖς ἐπιτηδεύουσι(ν)
αιτ.	τούς ἐπιτηδεύοντας	τάς ἐπιτηδεούσας	τὰ ἐπιτηδεύοντα
κλητ.	(ὦ) ἐπιτηδεύοντες	(ὦ) ἐπιτηδεύουσαι	(ὦ) ἐπιτηδεύοντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	ἐπιτηδεύοντα	διαφθείρειν	εἰσὶ
παρτ.	—	—	ἦσαν
μέλλ.	ἐπιτηδεύσοντα	διαφθερεῖν	ἔσονται
αόρ.	ἐπιτηδεύσαντα	διαφθεῖραι	ἐγένοντο (β')
παρακ.	ἐπιτετηδευκότα	διεφθάρκенаи	γεγόνασι(ν)
υπερσ.	—	—	ἐγεγόνεσαν

ενεστ.	γιγνόμενον	πείθεις	πείθεσθαι
παρτ.	—	ἔπειθεις	—
μέλλ.	γενησόμενον	πείσεις	πείσεσθαι, πεισθήσεσθαι (παθ.)
αόρ.	γενόμενον (β')	ἔπεισας	πιθέσθαι (β'), πεισθῆναι (παθ.)
παρακ.	γεγεννημένον, γεγονότα	πέπεικας	πεπεισθαι, πεποιθέναι
υπερσ.	—	ἐπεπείκεις	—

ενεστ.	λέγε	πείθονται	λέγουσι(ν)
παρτ.	—	ἐπίθοντο	—
μέλλ.	—	πείσονται, πεισθήσονται (παθ.)	λέξουσι(ν), ἐροῦσι(ν)
αόρ.	εἶπε (β')	ἐπίθοντο (β'), ἐπίσθησαν (παθ.)	λέξασι(ν), εἰποῦσι(ν) (β')
παρακ.	εἰρηκῶς ἴσθι	πεπεισμένοι εἰσί(ν), πεποιθασί(ν)	εἰρηκόσι(ν)
υπερσ.	—	πεπεισμένοι ἦσαν, ἐπεποίθεσαν	—

ενεστ.	εἶναι	διώκεσθαι	προκρίνομαι
παρ.τ.	—	—	προεκρινόμενη
μέλλ.	ἔσεσθαι	[διώξεσθαι, διωχθήσεσθαι (παθ.)]	προκρινούμαι
αόρ.	γενέσθαι (β')	διωχθῆναι (παθ.)	προεκρινάμην
παρ.κ.	γεγονέναι	[δέδιώχθαι]	προέκριμαι
υπερσ.	—	—	προεκεκρίμην

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	εἰσί(ν)	πέπεικας	εἶπες
υποτ.	ᾧσι(ν)	πεπεικῶς ἦς	εἶπης
ευκτ.	εἶψαν/εἶεν	πεπεικῶς εἶης	εἶποις
προστ.	ἔστων/ἔστωσαν/ὄντων	πεπεικῶς ἴσθι	εἶπέ
απαρ.	εἶναι	πεπεικέναι	εἶπεν
μτχ.	ᾧν, οὔσα, ὄν	πεπεικῶς /-υῖα /-ός	εἶπών /-οὔσα /-ὄν

οριστ.	πέιθονται	προκρίνομαι
υποτ.	πέιθωνται	προκρίνωμαι
ευκτ.	πέιθοιντο	προκρinoίμην
προστ.	πειθέσθων /-έσθωσαν	—
απαρ.	πέιθεσθαι	προκρίνεσθαι
μτχ.	πειθόμενος /-η /-ον	προκρινόμενος /-η /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Ἄλλ' ὅμως σύ με φῆς, ὦ Μέλητε, τοιαῦτα ἐπιτηδεύοντα τοὺς νέους διαφθεῖρειν;**: κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση (ολικής άγνοιας).

φῆς: ρήμ. • **σύ**: υποκ. του φῆς • **ὦ Μέλητε**: κλητική προσφ. • **διαφθεῖρειν**: ειδικό απαρέμφ., αντικ. του φῆς • **μέ**: υποκ. του διαφθεῖρειν (ετεροπροσωπία) • **ἐπιτηδεύοντα**: τροπική (ή αιτιολογική) μτχ., συνημμένη στο υποκ. του διαφθεῖρειν • **τοιαῦτα**: αντικ. (σύστοιχο) της μτχ. ἐπιτηδεύοντα • **τοὺς νέους**: αντικ. του διαφθεῖρειν.

► **Καίτοι ἐπιστάμεθα μὲν δήπου**: κύρια πρόταση.
ἐπιστάμεθα: ρήμ. • **ἐνν. ἡμεῖς**: υποκ. του ἐπιστάμεθα.

► **τίνες εἰσὶ νέων διαφθοραί**: δευτερεύουσα (ονομ.) πλάγια ερωτηματική πρόταση (μερικής άγνοιας) • λειτουργεί ως αντικ. του ἐπιστάμεθα.

εἰσί: ρήμ. • **τίνες:** υποκ. του *εἰσί* • **διαφθοραί:** κατηγορ. στο υποκ. του *εἰσί* • **νέων:** γεν. αντικειμενική στο *διαφθοραί*.

▶ **σὺ δὲ εἰπέ:** κύρια πρόταση.

εἰπέ: ρήμ. • **σύ:** υποκ. του *εἰπέ*.

▶ **εἴ τινα οἴσθα ὑπ' ἐμοῦ γεγενημένον ἢ ἐξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον ἢ ἐκ σόφρονος ὕβριστήν:** δευτερεύουσα (ονομ.) πλάγια ερωτηματική πρόταση ολικής αγνοίας· έχει θέση ως αντικ. στο *εἰπέ*.

οἴσθα: ρήμ. • **σύ:** υποκ. του *οἴσθα* • **τινά:** αντικ. του *οἴσθα* • **γεγενημένον:** κατηγορηματική μηχ., αναφέρεται στο αντικ. του *οἴσθα* • **ὑπ' ἐμοῦ:** εμπρόθ. προσδ. αιτίας στη μηχ. *γεγενημένον* • **ἀνόσιον / ὕβριστήν:** κατηγορ. στο υποκ. της μηχ. *γεγενημένον* • **ἐξ εὐσεβοῦς / ἐκ σόφρονος:** εμπρόθ. προσδ. εξόδου από κατάσταση στη μηχ. *γεγενημένον*.

▶ **Ἄλλὰ ναί, μὰ Δί', ἐκείνους οἶδα:** κύρια πρόταση.

οἶδα: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *οἶδα* • **ἐκείνους:** αντικ. του *οἶδα* • **μὰ Δί(α):** εμπρόθ. προσδ. επίκλησης στο *οἶδα*.

▶ **οὓς σὺ πέπεικας σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι:** δευτερεύουσα (ονομ.) αναφορική πρόταση· αναφέρεται στο *ἐκείνους*.

πέπεικας: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του *πέπεικας* • **οὓς:** αντικ. (άμεσο) του *πέπεικας* και υποκ. του *πείθεσθαι* (ετεροπροσωπία) • **πείθεσθαι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. (έμμεσο) του *πέπεικας* • **σοὶ / τοῖς γονεῦσι:** αντικ. του *πείθεσθαι* (η φράση *ἢ τοῖς γονεῦσι* είναι β' ὅρος σύγκρισης· ο α' ὅρος σύγκρισης είναι το *σοὶ* συγκριτική λέξη είναι το *μᾶλλον*) • **μᾶλλον:** επιρρ. προσδ. ποσού στο *πείθεσθαι*.

▶ **Ὅμολογῶ, περὶ γε παιδείας (ενν. τούτους πεπεικέναι ἐμοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι):** κύρια πρόταση.

ὁμολογῶ: ρήμ. • **περὶ παιδείας:** εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *πείθεσθαι*.

▶ **τοῦτο γὰρ ἴσασιν ἐμοὶ μεμεληκός:** κύρια πρόταση.

ἴσασιν: ρήμ. • ενν. **οὗτοι:** υποκ. του *ἴσασιν* • **μεμεληκός:** κατηγορηματική μηχ., εξαρτάται από το *ἴσασιν* • **τοῦτο:** αιτιατική αναφοράς στη μηχ. *μεμεληκός* • **ἐμοὶ:** δοτ. προσωπική ενεργούντος προσώπου⁵ στη μηχ. *μεμεληκός*.

▶ **Περὶ δὲ ὑγείας τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι πείθονται ἢ τοῖς γονεῦσιν:** κύρια πρόταση.

πείθονται: ρήμ. • **οἱ ἄνθρωποι:** υποκ. του *πείθονται* • **τοῖς ἰατροῖς / τοῖς γονεῦσιν:** αντικ. του *πείθονται* • **περὶ ὑγείας:** εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *πείθονται* • **μᾶλλον:** επιρρ. προσδ. ποσού στο *πείθονται*.

5. Τα απρόσωπα ρήματα *μέλει*, *μεταμέλει*, *ὁμολογεῖται*, *παρσκευάσθαι* συντάσσονται με δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου (βλ. Σ.Α.Ε.Γ. σελ. 68).

► *καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γε πάντες δὴπου οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς φρονιμώτατα λέγουσι πείθονται μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν*: κύρια πρόταση.

πείθονται: ρήμ. • **οἱ Ἀθηναῖοι**: υποκ. του *πείθονται* • **πάντες**: κατηγορηματικός προσδ. στο *οἱ Ἀθηναῖοι* • **τοῖς λέγουσι / τοῖς προσήκουσιν**: έναρθρες επιθ. μτχ., αντικ. του *πείθονται* • **φρονιμώτατα**: αντικ. (σύστοιχο) στη μτχ. *τοῖς λέγουσι* • **ἐν ταῖς ἐκκλησίαις**: εμπρόθ. προσδ. στάσης σε τόπο (μεταφορικά) ἢ κατάστασης • **μᾶλλον**: επιρρ. προσδ. ποσού στο *πείθονται*.

► *Οὐ γὰρ δὴ καὶ στρατηγούς αἰρείσθε*: κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση (ολικής άγνοιας).

(οὐ) **αἰρείσθε**: ρήμ. • ενν. **ὑμεῖς**: υποκ. του *αἰρείσθε* • **στρατηγούς**: κατηγορ. στο αντικ. του *αἰρείσθε* (δηλαδή στην αναφορική πρόταση *οὐς [...] εἶναι*).

► *οὐς ἂν ἠγήσθε περὶ τῶν πολεμικῶν φρονιμωτάτους εἶναι*: δευτερεύουσα αναφορική υποθετική πρόταση· λειτουργεῖ ως αντικ. του *αἰρείσθε*, με το οποίο ως απόδοση σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

(ἂν) **ἠγήσθε**: ρήμ. • ενν. **ὑμεῖς**: υποκ. του *ἠγήσθε* • **οὐς**: υποκ. του *εἶναι* (ετεροπροσωπία) • **εἶναι**: ειδικό απαρέμφ., αντικ. του *ἠγήσθε* • **φρονιμωτάτους**: κατηγορ. στο υποκ. του *εἶναι* • **περὶ τῶν πολεμικῶν**: εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *φρονιμωτάτους*.

► *Οὐκοῦν θαυμαστὸν καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ εἶναι, ἐμὲ τούτου ἕνεκα θανάτου ὑπὸ σοῦ διώκεσθαι*: κύρια πρόταση.

δοκεῖ: ρήμ.⁶ • **εἶναι**: ειδικό απαρέμφ., υποκ. του *δοκεῖ* • **τούτο**: υποκ. του *εἶναι* • **σοι**: δοτ. προσωπική κρίνοντος προσώπου στο *δοκεῖ* • **θαυμαστὸν**: κατηγορ. στο υποκ. του *εἶναι* • **διώκεσθαι**: ειδικό απαρέμφ., επεξήγηση στο *τούτο* • **ἐμέ**: υποκ. του *διώκεσθαι* (ετεροπροσωπία) • **ὑπὸ σοῦ**: εμπρόθ. ποιητικό αίτιο στο *διώκεσθαι* • **τούτου ἕνεκα**: εμπρόθ. προσδ. αιτίας στο *διώκεσθαι* (αναστροφή πρόθεσης: η γεν. *τούτου* τοποθετήθηκε πριν την πρόθ. *ἕνεκα*) • **θανάτου**: γεν. ποινής στο *διώκεσθαι*.

► *ὅτι περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἀνθρώποις, περὶ παιδείας, βέλτιστος εἶναι ὑπὸ τινων προκρίνομαι*: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *Οὐκοῦν [...] διώκεσθαι* και λειτουργεῖ ως επεξήγηση στο *τούτου ἕνεκα*.

προκρίνομαι: • ενν. **ἐγώ**: υποκ. του *προκρίνομαι* και του *εἶναι* (ταυτοπροσωπία) • **ὑπὸ τινων**: εμπρόθ. ποιητικό αίτιο στο *προκρίνομαι* • **εἶναι**: ειδικό

6. Σύμφωνα με το σχολ. βιβλίο (βλ. σελ. 45 σχολ. βιβλίου) το *δοκεῖ* είναι εδώ απρόσωπο, οπότε υποκειμένο του είναι το απαρέμφ. *εἶναι*. Ωστόσο, θεωρούμε ότι θα έπρεπε εδώ να θεωρηθεῖ προσωπικό ρήμα.

απαρέμφ., αντικ. του *προκρίνομαι* • **βέλτιστος**: κατηγορ. στο υποκ. του *είναι* • **περι του αγαθού**: εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *βέλτιστος* • **μεγίστου**: επιθ. προσδ. στο *αγαθού* • **περι παιδείας**: εμπρόθ. αναφοράς ως επεξηγήση στο *περι του αγαθού* • **άνθρωποις**: δοτ. αντικειμενική στο *αγαθού*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **Σωκράτης**: Ο Σωκράτης ήταν ένας από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της αρχαιότητας και επηρέασε ριζικά τη μετέπειτα εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 470/469 π.Χ. και πέθανε πίνοντας το κώνειο (το δηλητήριο με το οποίο θανάτωναν στην Αθήνα τους καταδικασμένους σε θάνατο). Δεν αναμείχθηκε ποτέ ενεργά στην πολιτική, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι αδιαφορούσε γι' αυτήν· στις συζητήσεις του με τους νέους συχνά μιλούσε για τον ρόλο των πολιτικών στην πόλη.

Δεν έγραψε τίποτα, γιατί θεωρούσε πως η φιλοσοφία πρέπει να έχει ως μέσο έρευνας και μετάδοσής της τον ζωντανό διάλογο, αλλά μαθαίνουμε για τη ζωή του και τις ιδέες του από τα κείμενα των μαθητών του, του Πλάτωνα, του Ξενοφώντα κ.ά.

Ο Σωκράτης, όπως και οι σύγχρονοί του σοφιστές, έστρεψε τη φιλοσοφία στη μελέτη ηθικών και πολιτικών ζητημάτων. Σε αντίθεση όμως με τους σοφιστές, δίδασκε πως και στα ζητήματα αυτά υπάρχει μια αλήθεια, την οποία μπορούμε να γνωρίσουμε, και στη συνέχεια να ζούμε σύμφωνα με αυτήν. Για να βρει την αλήθεια αυτή, ο Σωκράτης εφάρμοζε τη «διαλεκτική» (*διαλεκτική* < *διάλογος*) μέθοδο. Για παράδειγμα, ο Σωκράτης έθετε στους συνομιλητές του το ερώτημα «τι είναι δικαιοσύνη». Ο ίδιος προσποιούνταν ότι δε γνωρίζει τίποτα για το συγκεκριμένο θέμα (*σωκρατική ειρωνεία*) και προσπαθούσε μέσα από ερωτήσεις να οδηγήσει τους συνομιλητές του να κατανοήσουν την ουσία αυτής της έννοιας και να δώσουν τον ορισμό της. Ο ορισμός αυτός όμως έπρεπε να έχει καθολική ισχύ, δηλαδή να μπορεί να ισχύει σε όλες τις πόλεις, σε κάθε εποχή, για όλους τους ανθρώπους. Δε δεχόταν –και σε αυτό διαφωνούσε με τους σοφιστές– πως στην Αθήνα μπορεί να θεωρείται ότι κάτι είναι δίκαιο, ενώ σε κάποια άλλη πόλη ή σε κάποια άλλη εποχή να θεωρείται ότι είναι άδικο. Αν οι άνθρωποι καταλάβουν ποια είναι η ουσία της δικαιοσύνης, θα μπορέσουν όλοι να ζήσουν δίκαια.

Κατά τον Σωκράτη κανένας δεν κάνει το κακό με τη θέλησή του· η άγνοιά μας είναι σε κάθε περίπτωση η αιτία του κακού. Αν, για παράδειγμα, κάποιος γνώριζε πραγματικά τις καταστροφικές συνέπειες των ναρκωτικών ουσιών, δε

θα ήθελε ποτέ να τις δοκιμάσει. Επομένως, η αρετή στηρίζεται στη γνώση. Όλοι οι άνθρωποι μπορούν να γνωρίσουν την αλήθεια και να ζήσουν ηθικά.

Ο ίδιος ο Σωκράτης προσπαθούσε να εφαρμόσει στην καθημερινή ζωή του τις θεωρητικές πεποιθήσεις του. Πίστευε ότι, για να έχει κάποιος αξιοπρέπεια, πρέπει να διαφυλάττει την ηθική ακεραιότητά του. Γι' αυτό διεκήρυσσε ότι δεν πρέπει να αδικούμε κάποιον, ακόμα και όταν μας αδικεί εκείνος. Υποστήριζε ότι είναι προτιμότερο κάποιος να αδικείται παρά να αδικεί.

Η στάση που τήρησε απέναντι στην καταδίκη του σε θάνατο ήταν συνεπής προς τις ηθικές αρχές του. Όταν, για παράδειγμα, το αυταρχικό καθεστώς των Τριάκοντα τυράννων τον διέταξε να συλλάβει μαζί με άλλους έναν πολίτη ο οποίος δεν είχε διαπράξει κάποιο αδίκημα, ο Σωκράτης αρνήθηκε με κίνδυνο να τιμωρηθεί από τους Τριάκοντα με θάνατο για την ανυπακοή του. Επίσης, όταν καταδικάστηκε σε θάνατο, αν και ο ίδιος θεωρούσε ότι το κατηγορητήριο εναντίον του ήταν ανυπόστατο και η ποινή του άδικη, δεν απέδρασε από την πόλη, όπως του πρότειναν οι φίλοι του, για να μην παραβεί τη νομιμότητα και τους κανόνες λειτουργίας της πόλης.

➔ **Η δίκη του Σωκράτη:** Η δίκη και η καταδίκη του Σωκράτη έγιναν το 399 π.Χ. Η έγγραφη καταγγελία (*γραφή*) εναντίον του Σωκράτη είχε ως εξής: *ἀδικεί Σωκράτης, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσηγούμενος· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων. Τίμημα θάνατος.* (= Διαπράττει αδίκημα ο Σωκράτης, επειδή δεν πιστεύει στους θεούς που πιστεύει η πόλη, αλλά εισάγει νέες, δευτερεύουσες θεότητες. Διαπράττει αδίκημα και επειδή διαφθείρει τους νέους. Ως ποινή προτείνεται θάνατος)

Στην αρχαία Αθήνα η νομοθεσία καθόριζε ποιες πράξεις είναι παράνομες και πρέπει να τιμωρούνται, αλλά δεν καθόριζε –πλην ελαχίστων εξαιρέσεων– το είδος και το μέγεθος της ποινής. Ούτε οι δικαστές που εκδίκαζαν την υπόθεση όριζαν τις ποινές· αυτές υποδεικνύονταν από τους διαδίκους. Μετά τη λήψη της καταδικαστικής απόφασης, καλούσαν πρώτα τον μηνυτή να προτείνει ποια ποινή θεωρεί πως ήταν η πιο κατάλληλη για τον κατηγορούμενο. Στη συνέχεια, καλούσαν τον κατηγορούμενο να προτείνει και αυτός ποια ποινή θεωρούσε πιο κατάλληλη για την περίπτωση του. Προφανώς, ο τελευταίος πρότεινε μια πιο επιεική ποινή σε σχέση με τον κατηγορο. Τελικά το δικαστήριο υιοθετούσε μία από τις δύο προτάσεις και δεν μπορούσε να επιβάλει μια δική του ποινή. Ήταν υποχρεωμένο να επιβάλει μία από τις δύο ποινές που προτάθηκαν. Γι' αυτό τόσο ο κατηγορος όσο και ο κατηγορούμενος φρόντιζαν να προτείνουν ποινές λογικές, δηλαδή ποινές

που να αντιστοιχούν στο αδίκημα που είχε διαπραχθεί, ώστε το δικαστήριο να υιοθετήσει τη δική τους πρόταση.

Στη δίκη του Σωκράτη, μετά την καταδίκη του με 281 ψήφους εναντίον του και 220 ψήφους υπέρ του –κατά την πιθανότερη εκδοχή– ο κατηγορος του Μέλητος πήρε πάλι τον λόγο και επέμεινε στην πρότασή του να καταδικαστεί ο Σωκράτης σε θάνατο. Ο Σωκράτης στη δική του ομιλία πρότεινε ειρωνικά να «καταδικαστεί» σε... δωρεάν σίτισή του στο Πρυτανείο, επειδή έχει προσφέρει στην πόλη μεγάλες υπηρεσίες. Υποστήριξε ότι επειδή δεν αδίκησε ποτέ κανέναν, αν τώρα πρότεινε κάποια ποινή, θα ήταν σαν να έκανε την πρώτη του αδικία και μάλιστα εις βάρος του εαυτού του. Τελικά όμως, κάτω από τις πιέσεις των φίλων του πρότεινε ως ποινή ένα σχετικά μικρό χρηματικό πρόστιμο (30 μνες), πρόταση που οι δικαστές απέρριψαν – στην ψηφοφορία αυτή μόνο 140 ψήφισαν την πρότασή του.

➔ **Περί δὲ ὑγείας [...] ἢ τοῖς προσήκουσιν:** Ο Σωκράτης τονίζει στον κατηγορό του Μέλητο ότι οι μαθητές του τον εμπιστεύονται στα θέματα της παιδείας, όπως ακριβώς οι άνθρωποι εμπιστεύονται τους γιατρούς σε θέματα υγείας και οι Αθηναίοι τους συνετούς πολιτικούς στην Εκκλησία του Δήμου. Στην επιχειρηματολογία του Σωκράτη, διαπιστώνουμε την άποψή του ότι οι άνθρωποι πρέπει σε κάθε θέμα να ακολουθούν τη γνώμη των ειδικών. Είναι λογικό λοιπόν, κατά τον Σωκράτη, οι μαθητές να αναγνωρίζουν τον δάσκαλο ως τον αρμοδιότερο να τους καθοδηγήσει στη μόρφωση, στην αυτογνωσία και στην αρετή.

➔ **Μέλητος:** Ήταν Αθηναίος ρήτορας και ποιητής –δεν πρέπει να συγχέεται με τον τραγικό ποιητή Μέλητο–, ο οποίος ήταν ένας από τους τρεις κατηγορούς του Σωκράτη – οι άλλοι δύο ήταν ο Άνυτος και ο Λύκων. Σύμφωνα με μια αρχαία μαρτυρία (λεξικό *Σούδα*), η οποία όμως δε διασταυρώνεται από άλλες πηγές, οι Αθηναίοι τον θανάτωσαν με λιθοβολισμό.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποια είναι η κατηγορία που διατυπώνει ο Μέλητος εις βάρος του Σωκράτη; Ποιο αποδεικτικό στοιχείο τον καλεί να προσκομίσει ο Σωκράτης; Πώς εξειδικεύεται η κατηγορία στην απάντησή που δίνει ο Μέλητος;

Ο Μέλητος και οι άλλοι κατηγοροί του Σωκράτη τον κατηγορήσαν ότι διαφθείρει τους νέους και δε δείχνει σεβασμό στους θεούς της πόλης, αλλά εισάγει νέες θεότητες («καινά δαιμόνια»). Στο απόσπασμα της Ενότητας ο Μέλητος επαναλαμβάνει την κατηγορία ότι ο Σωκράτης διαφθείρει τους νέ-

ους, τεκμηριώνοντάς τη με το επιχείρημα ότι οι νέοι δείχνουν μεγαλύτερη υπακοή στον Σωκράτη από ό,τι στους γονείς τους.

Ο Σωκράτης, απαντώντας στις κατηγορίες αυτές, καλεί τον Μέλητο να προσκομίσει ως αποδεικτικό στοιχείο την περίπτωση κάποιου νέου που εξαιτίας του, ενώ ήταν ευσεβής στους θεούς, έγινε ασεβής και, ενώ πριν ήταν συννετός, άρχισε να συμπεριφέρεται αλαζονικά.

Στην απάντησή του ο Μέλητος τόνισε ότι υπάρχουν περιπτώσεις νέων οι οποίοι δείχνουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη προς τις συμβουλές του Σωκράτη από ό,τι στις συμβουλές των γονέων τους.

2. Αποδέχεται ή όχι ο Σωκράτης τη θέση του κατηγορού του ότι οι νέοι ακολουθούν περισσότερο τον δάσκαλό τους παρά τους γονείς τους; Πώς αιτιολογεί ο Σωκράτης τη συμπεριφορά των μαθητών του;

Ο Σωκράτης θεωρούσε ότι για κάθε ζήτημα πρέπει να εμπιστευόμαστε τη γνώμη των ειδικών, δηλαδή αυτών που έχουν ειδική μόρφωση και έχουν αποκτήσει εμπειρία σχετικά με το ζήτημα αυτό. Για παράδειγμα, για ένα ιατρικό θέμα πρέπει να εμπιστευτούν τη γνώμη των γιατρών. Παρόμοια, για θέματα που σχετίζονται με την παιδεία, δηλαδή τη μόρφωση και την ανατροφή των νέων, πρέπει να εμπιστεύονται την άποψη του δασκάλου τους, καθώς αυτός είναι ο ειδικός σε θέματα παιδείας. Θεωρούσε λογικό λοιπόν ο Σωκράτης οι μαθητές του να εμπιστεύονται αυτόν περισσότερο από τους γονείς τους σε θέματα που σχετίζονται με τη μόρφωση και την ανατροφή τους, καθώς από πολλούς αναγνωριζόταν πως ήταν ο πλέον κατάλληλος για τα θέματα της παιδείας.

3. Γιατί, κατά τη γνώμη του Σωκράτη, η κατηγορία εις βάρος του είναι παράλογη;

Ειρωνευόμενος ο Σωκράτης τον Μέλητο και την κατηγορία εναντίον του λέει ότι αυτό που πραγματικά είναι παράλογο είναι το ότι αντιμετωπίζει κατηγορία που επισύρει τη θανατική ποινή, επειδή οι μαθητές του τον θεωρούν τον καλύτερο σε θέματα παιδείας. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Σωκράτης απορρίπτει την κατηγορία εναντίον του, καθώς τη θεωρεί άδικη. Για τον Σωκράτη ήταν λογικό οι μαθητές του να δείχνουν περισσότερη εμπιστοσύνη σε αυτόν παρά στους γονείς τους, εφόσον αναγνώριζαν ότι αυτός ήξερε καλύτερα από όλους πώς να τους οδηγήσει στον δρόμο της αρετής.

4. Σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων να αποδώσετε την επιχειρηματολογία του Σωκράτη.

Βλ. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ, σελ. 236.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια συλλογιστική μέθοδο χρησιμοποιεί ο Σωκράτης στην επιχειρηματολογία του;

Ο Σωκράτης στην απάντησή του στις κατηγορίες του Μέλητου δομεί την επιχειρηματολογία του με **αναλογίες**:

- *1ο παράδειγμα-αναλογία*: Σε κάποιο ιατρικό θέμα εμπιστεύονται τη γνώμη των ειδικών σε θέματα ιατρικής, δηλαδή των γιατρών.
- *2ο παράδειγμα-αναλογία*: Στην Εκκλησία του Δήμου εμπιστεύονται τις συμβουλές των έμπειρων και σωφρόνων πολιτικών και όχι κάποιου συγγενή τους ή οποιουδήποτε άλλου.
- *3ο παράδειγμα-αναλογία*: Ως στρατηγούς εκλέγουν αυτούς που έχουν καλή γνώση και εμπειρία πάνω στα στρατιωτικά θέματα, γιατί σε αυτούς μόνο εμπιστεύονται την ηγεσία του στρατού.
- *Αναλογικό συμπέρασμα*: Σε θέματα παιδείας είναι λογικό να εμπιστεύονται περισσότερο τη γνώμη των δασκάλων από ό,τι τη γνώμη των γονιών τους, γιατί οι δάσκαλοι θεωρούνται πιο ειδικοί από οποιονδήποτε άλλο σε θέματα αγωγής και μόρφωσης των νέων.
- *Διαπίστωση (εξατομίκευση του συμπεράσματος)*: Ο Σωκράτης θεωρείται από πολλούς ο καλύτερος δάσκαλος των νέων.
- *Τελικό συμπέρασμα (απόδειξη του ζητουμένου)*: Είναι λογικό να εμπιστεύονται τον Σωκράτη πολλοί νέοι σε θέματα παιδείας περισσότερο από ό,τι τους γονείς τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η παραπάνω επιχειρηματολογία στηρίζεται στη γενική άποψη του Σωκράτη ότι οι άνθρωποι πρέπει να ακολουθούν σε κάθε θέμα τη γνώμη των ειδικών.

2. Ποια κατηγορία αντιμετώπισε ο Σωκράτης στο δικαστήριο;

Για την απάντηση βλ. πιο πάνω, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, «Σωκράτης».

3. Γιατί ο Σωκράτης δεν προσπάθησε να δραπετεύσει από την Αθήνα, όπως του πρότειναν οι φίλοι του;

Για την απάντηση βλ. πιο πάνω, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, «Η δίκη του Σωκράτη».

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα **πειθω** (= πείθω κάποιον· κάνω κάποιον να δεχτεί τη γνώμη μου προβάλλοντας επιχειρήματα)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- **Πειθώ, ἡ** (ουσ.) = θεότητα των αρχαίων, προσωποποίηση της πειθούς. Ήταν κόρη του Ωκεανού και της Τηθύος και λατρευόταν στη Σικυώνα και στην Κόρινθο.
- **πίστωμα, τὸ** (ουσ.) = η εγγύηση, το ενέχυρο, το εχέγγυο, η βεβαίωση.
- **ὁ πιστικός, ἡ πιστική, τὸ πιστικὸν** (επίθ.) = ο πιστός, ο αξιόπιστος· γνήσιος. Ως ουσ. *ὁ πιστικὸς* = πλοίαρχος εμπορικού πλοίου.
- **πειθανάγκη, ἡ** (ουσ.) = η βία που παρουσιάζεται ως πειθώ.
- **ἀπειθέω, ἀπειθῶ** (ρήμ.) = δεν υπακούω, είμαι ανυπάκουος· παρακούω· δεν πιστεύω.
- **ἀναπειθῶ** (ρήμ.) = παρακινῶ κάποιον να κάνει κάτι· εξαπατῶ· κάνω κάποιον να αλλάξει γνώμη· πείθω κάποιον και τον παίρνω με το μέρος μου.
- **παραπείθω** (ρήμ.) = προσελκύω κάποιον με την πειθώ· παραπλανῶ, εξαπατῶ.
- **ὁ εὐπειστος, ἡ εὐπειστος, τὸ εὐπειστον** (επίθ.) = που πείθεται εύκολα.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- **πειθῶ, ἡ** (ουσ.) = η ικανότητα κάποιου ανθρώπου να κάνει με τον λόγο του τους άλλους να δεχτούν την άποψή του, τη γνώμη του· η πειστικότητα· ευπείθεια, υπακοή.
- **ὁ πειστικός, ἡ πειστική, τὸ πειστικὸν** (επίθ.) = που έχει τη δύναμη να πείθει.
- **πείσμα, τὸ** (ουσ.) = σχοινί με το οποίο δενόταν το πλοίο στην ξηρά· καθετί που συντελεί στην πειθώ· επιβεβαίωση. Στη ν.ε.: *το πείσμα* = η έντονη ή και παράλογη επιμονή.

- **πιστεύω** (ρῆμ.) = εμπιστεύομαι κάποιον, δέχομαι κάτι ως αληθινό.
- **πίστις, ἡ** (ουσ.) = αξιοπιστία· εμπιστοσύνη· βεβαιότητα· μαρτυρία. Στη ν.ε.: *η πίστη* = η πεποίθηση, η βεβαιότητα· η αποδοχή της ύπαρξης Θεού.
- **ὁ πιστός, ἡ πιστή, τὸ πιστόν** (επίθ.) = αξιόπιστος, ειλικρινής· άξις εμπιστοσύνης· αληθινός· γνήσιος.
- **πιστώ, πιστώ** (ρῆμ.) = κάνω κάποιον αξιόπιστο σε κάποιον άλλο· δένω κάποιον με όρκους· παρέχω εγγύηση ή βεβαίωση. Στη ν.ε.: *πιστώνω* = δίνω σε κάποιον χρήματα ή εμπορεύματα χωρίς να μου τα πληρώσει αμέσως.
- **πιστότης, ἡ** (ουσ.) = η τιμότητα, η ειλικρίνεια. Στη ν.ε.: *η πιστότητα* = η ακρίβεια στην απόδοση ενός πράγματος· η γνησιότητα.
- **πίστωση, ἡ** (ουσ.) = η επιβεβαίωση. Στη ν.ε.: *η πίστωση* = η παροχή χρημάτων με δανεισμό· η μεταβίβαση σε κάποιον εμπορευμάτων τα οποία δε θα τα πληρώσει αμέσως.
- **πιστωτής, ὁ** (ουσ.) = αυτός που επιβεβαιώνει κάτι. Στη ν.ε.: *ο πιστωτής* = αυτός που δανείζει χρήματα.
- **ὁ πιστωτικός, ἡ πιστωτική, τὸ πιστωτικόν** (επίθ.) = που χρησιμεύει για πιστοποίηση, για επιβεβαίωση. Στη ν.ε.: *πιστωτικός, -ή, -ό* = που έχει σχέση με την πίστωση, που έχει τη δυνατότητα να δανείζει.
- **ὁ πιθανός, ἡ πιθανή, τὸ πιθανόν** (επίθ.) = που έχει τη δύναμη να πείθει· ελκυστικός· πιστευτός· εύπιστος. Στη ν.ε.: *πιθανός, -ή, -ό* = που μπορεί να συμβεί, ενδεχόμενος.
- **πιθανότης, ἡ** (ουσ.) = η δύναμη που έχει κάποιος να πείθει· η πειστικότητα. Στη ν.ε.: *η πιθανότητα* = η δυνατότητα να συμβεί κάτι.
- **πεποίθησις, ἡ** (ουσ.) = η πίστη, η βεβαιότητα, η εμπιστοσύνη· το θάρρος. Στη ν.ε.: *η πεποίθηση* = η σταθερή γνώμη, η βεβαιότητα ότι αυτό που θεωρεί κάποιος σωστό ισχύει πραγματικά.
- **πειθαρχέω, πειθαρχώ** (ρῆμ.) = υπακούω στους άρχοντες, στους νόμους ή στους ανωτέρους μου.
- **πειθαρχία, ἡ** (ουσ.) = η υπακοή στους άρχοντες ή στους νόμους.
- **ὁ πειθήνιος, ἡ πειθήνιος, τὸ πειθήνιον** (επίθ.) = που υπακούει.
- **πιστοποιέω, πιστοποιώ** (ρῆμ.) = βεβαιώνω.
- **πιθανολογέω, πιθανολογώ** (ρῆμ.) = χρησιμοποιώ επιχειρήματα για να κάνω κάτι πιστευτό. Στη ν.ε.: *πιθανολογώ* = παρουσιάζω κάτι ως πιθανό.
- **έμπιστεύω** (ρῆμ.) = δείχνω εμπιστοσύνη σε κάποιον. Στη ν.ε.: *εμπιστεύο-*

μαι = έχω εμπιστοσύνη σε κάποιον για μια ικανότητά του· δίνω κάτι σε κάποιον γιατί έχω εμπιστοσύνη στην τιμότητά του.

- **μεταπειθω** (ρῆμ.) = αλλάζω τη γνώμη κάποιου.
- **καταπειθω** (ρῆμ.) = πείθω κάποιον εντελώς.
- **διαπιστεύω** (ρῆμ.) = πιστεύω σε κάποιον χωρίς δισταγμό· πιστεύω κάτι απολύτως.
- **ὁ ἀξιόπιστος, ἡ ἀξιόπιστος, τὸ ἀξιόπιστον** (επίθ.) = που είναι άξιός εμπιστοσύνης.
- **ὁ εὐπίστος, ἡ εὐπίστος, τὸ εὐπίστον** (επίθ.) = άξιός εμπιστοσύνης· ευκολόπιστος· ευπειθής.
- **ἀπειθεια, ἡ** (ουσ.) = η ανυπακοή, η αταξία.
- **ὁ ἀπειθής, ἡ ἀπειθής, τὸ ἀπειθές** (επίθ.) = που δεν υπακούει· ανυπότακτος· (για πράγματα) άκαμπτος, σκληρός, τραχύς.

Νέα ελληνική

- **πειστήριο, το** (ουσ.) = καθετί που βεβαιώνει την ύπαρξη ενός γεγονότος, μιας πράξης· το αντικείμενο που αποδεικνύει τη διάπραξη ενός εγκλήματος.
- **πειστικότητα, η** (ουσ.) = η ικανότητα που έχει κάποιος να πείθει.
- **πιστευτός, -ή, -ό** (επίθ.) = που μπορεί να τον πιστέψει κάποιος.
- **πεισμώνω** (ρῆμ.) = επιμένω σε μια ορισμένη γνώμη με τρόπο υπερβολικό ή παράλογο.
- **ο πεισματάρης, η πεισματάρα, το πεισματάρικο** (επίθ.) = που δείχνει υπερβολική ή παράλογη επιμονή σε μια γνώμη.
- **πειθαναγκάζω** (ρῆμα) = αναγκάζω κάποιον να συμφωνήσει μαζί μου και να υπακούσει με τη χρήση ψυχολογικής βίας ή απειλών.
- **εμπιστοσύνη, η** (ουσ.) = η βεβαιότητα κάποιου ότι ένας άλλος έχει ορισμένη ικανότητα (δηλαδή εντιμότητα, ειλικρίνεια κτλ.).
- **ο απείθαρχος, η απείθαρχη, το απείθαρχο** (επίθ.) = που δεν υπακούει· ανυπάκουος.
- **διαπιστευτήριο, το** (ουσ.) = το επίσημο έγγραφο που εκδίδει μια χώρα με το οποίο διορίζεται κάποιος ως διπλωματικός αντιπρόσωπός της σε μια άλλη χώρα.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με την καταλληλότερη από τις παρακάτω λέξεις, αφού τη μεταφέρετε στον σωστό τύπο: *πθανότητα, πειθαρχία, πειστικότητα, πειθήνιος, πιστότητα, πίστωση, εμπιστεύομαι*:

- α. Η **πειθαρχία** είναι αναγκαία για την αποτελεσματικότητα ενός στρατού.
- β. Η **πιστότητα** της μετάφρασης θα πιστοποιηθεί από το Υπουργείο Εξωτερικών.
- γ. Η **πθανότητα** να κερδίσει στις εκλογές είναι πολύ μικρή.
- δ. Ζήτησε **πίστωση** χρόνου, για να συγκεντρώσει τα χρήματα που απαιτούνταν.
- ε. Υποστήριξε με **πειστικότητα** την άποψή του και τελικά κατάφερε να πείσει.
- στ. Τον **εμπιστεύομαι** απόλυτα. Γνωρίζομαστε αρκετά χρόνια και ξέρω ότι είναι έντιμος.
- ζ. Έχει γίνει **πειθήνιο** όργανό τους. Ακολουθεί τις αποφάσεις των συνεταίρων του χωρίς να εκφράζει προσωπική γνώμη και αντιρρήσεις.

2. Να κατατάξετε τις ομόρριζες του ρ. *πιθω* λέξεις στην κατάλληλη κατηγορία: *πείσμα, πειστικός, πεισματικός, πίστις, πιστός, πίστωσης, πιστότης, πθανός, πθανότης, πεποίθησις*.

ουσιαστικά				
ενέργεια κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας	παράγωγο του επίθ. πθανός	παράγωγο του επίθ. πιστός	επίθετα
πίστωση πεποίθησις πίστις	πείσμα	πιθανότης	πιστότης	πειστικός πεισματικός πιστός πιθανός

3. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τα αντώνυμα των λέξεων:

- διαλλακτικός → πεισματάρης
- ανακρίβεια → πιστότητα
- υποταγή → απείθεια
- ανυπακοή → πειθαρχία
- αβεβαιότητα → πεποίθηση
- πειθήνιος → απειθήσις

B2. Ετυμολογικά

**Πρώτο συνθετικό λέξη άκλιτη
(επίρροια, πρόθεση, αχώριστο μόριο)**

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. (ουσιαστικά, επίθετα και ρήματα, όπου είναι δυνατόν) με τα συνθετικά που δίνονται:

- **σὺν + τέμνω:** συντέμνω (ρήμ.), σύντομος (επίθ.), συντομία (ουσ.)
- **ἀνά + μορφώω, μορφῶ:** ἀναμορφώω, -ῶ (ρήμ.), ἀναμόρφωσις (ουσ.)
- **ἀ- + δέω, δῶ:** ἄδετος (επίθ.)
- **ἀεὶ + κινέω, κινῶ:** ἀεικινήσια (ουσ.), ἀεικίνητος (επίθ.)
- **δυσ- + τύχη:** δυστυχία (ουσ.), δυστυχῆς (επίθ.), δυστυχέω, -ῶ (ρήμ.)
- **εὖ + γένος:** εὐγενῆς (επίθ.), εὐγένεια (ουσ.)
- **ἐπὶ + ὄρκος:** ἐπιόρκος (επίθ.), ἐπιορκέω, -ῶ (ρήμ.), ἐπιορκία (ουσ.)
- **ἐκ + τρέπω:** ἐκτρέπω (ρήμ.), ἐκτροπή (ουσ.), ἐκτροπος (επίθ.)
- **παρὰ + τείνω:** παρατείνω (ρήμ.), παράτασις (ουσ.)
- **ἀπό + φεύγω:** ἀποφεύγω (ρήμ.), ἀποφυγή (ουσ.), ἀπόφευξις (ουσ.)
- **διά + γράφω:** διαγράφω (ρήμ.), διαγραφή (ουσ.)
- **ἀ- + ὀρίζω:** ἀόριστος (επίθ.), ἀοριστία (ουσ.), ἀοριστέω, -ῶ (ρήμ.)
- **ἀ- + θυμός:** ἄθυμος (επίθ.), ἀθυμία (ουσ.), ἀθυμέω, -ῶ (ρήμ.)
- **κατὰ + φαίνω:** καταφαίνω (ρήμ.), καταφανής (επίθ.)
- **ἀπό + λαμβάνω:** ἀπολαμβάνω (ρήμ.), ἀπόληψις (ουσ.)
- **ἀντί + δίκη:** ἀντίδικος (επίθ.), ἀντιδικία (ουσ.), ἀντιδικέω, -ῶ (ρήμ.)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στην απάντηση δίνουμε σύνθετες και παρασύνθετες λέξεις.

2. Να χωρίσετε όλες τις σύνθετες λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα στα συνθετικά τους μέρη και να δηλώσετε στη συνέχεια τι μέρος του λόγου είναι το πρώτο συνθετικό τους.

σύνθετη λέξη	συνθετικά μέρη	α' συνθετικό
ἀναπειθῶ	ἀνά + πείθω	πρόθεση
ἀξιόπιστος	ἄξιος + πιστός	επίθετο
ἀπειθῶ	ἀ (στερ.) + πείθομαι	αχώριστο μόριο
ἀπειθαρχος	ἀ (στερ.) + πειθαρχῶ	αχώριστο μόριο

ἀπειθεια (/ ἀπειθής)	ἀ (στερ.) + πείθομαι	αχώριστο μόριο
διαπιστεύω (/ διαπιστευτήριο) δια + πιστεύω		πρόθεση
ἐμπιστεύω (/ εμπιστοσύνη)	ἐν + πιστεύω	πρόθεση
εὐπειστος	εὐ + πείθομαι	επίρρημα
εὐπιστος	εὐ + πιστός	επίρρημα
καταπειθώ	κατὰ + πείθω	πρόθεση
μεταπειθώ	μετά + πείθω	πρόθεση
παραπειθώ	παρὰ + πείθω	πρόθεση
πειθανάγκη (/ πειθαναγκάζω)	πείθω + ἀνάγκη	ρήμα
πειθαρχῶ (/ πειθαρχία)	πείθομαι + ἀρχή	ρήμα
πειθήνιος	πείθω + ἡνία (= χαλινάρι)	ρήμα
πιθανολογῶ	πιθανός + λόγος	επίθετο
πιστοποιῶ	πιστός + ποιῶ	επίθετο

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική

1. Δικατάληκτα επίθετα γ΄ κλίσης

1.α. Δικατάληκτα σιγμόληκτα σε -ης, -ης, -ης

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό-θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ/ή	ἀληθής	τὸ	ἀληθές
γεν.	τοῦ/τῆς	ἀληθοῦς (< ἀληθέσ-ος)	τοῦ	ἀληθοῦς (< ἀληθέσ-ος)
δοτ.	τῷ/τῇ	ἀληθεῖ (< ἀληθέσ-ι)	τῷ	ἀληθεῖ (< ἀληθέσ-ι)
αιτ.	τὸν/τὴν	ἀληθῆ (< ἀληθέσ-α)	τὸ	ἀληθές
κλητ.	(ὦ)	ἀληθές	(ὦ)	ἀληθές

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό-θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ/αἱ	ἀληθεῖς (< ἀληθέσ-ες)	τὰ	ἀληθῆ (< ἀληθέσ-α)
γεν.	τῶν	ἀληθῶν (< ἀληθέσ-ων)	τῶν	ἀληθῶν (< ἀληθέσ-ων)
δοτ.	τοῖς/ταῖς	ἀληθέσι(ν) (< ἀληθέσ-σι)	τοῖς	ἀληθέσι(ν) (< ἀληθέσ-σι)
αιτ.	τούς/τάς	ἀληθεῖς (< ἀληθέσ-ας)	τὰ	ἀληθῆ (< ἀληθέσ-α)
κλητ.	(ὦ)	ἀληθεῖς (< ἀληθέσ-ες)	(ὦ)	ἀληθῆ (< ἀληθέσ-α)

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό-θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ/ἡ	συνήθης	τὸ	σύνηθες
γεν.	τοῦ/τῆς	συνήθους (< συνήθεσ-ος)	τοῦ	συνήθους (< συνήθεσ-ος)
δοτ..	τῷ/τῇ	συνήθει (< συνήθεσ-ι)	τῷ	συνήθει (< συνήθεσ-ι)
αιτ.	τόν/τήν	συνήθη (< συνήθεσ-α)	τὸ	σύνηθες
κλητ.	(ᾧ)	σύνηθες	(ᾧ)	σύνηθες

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό-θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ/αἱ	συνήθεις (< συνήθεσ-ες)	τὰ	συνήθη (< συνήθεσ-α)
γεν.	τῶν	συνήθων (< συνήθεσ-ων)	τῶν	συνήθων (< συνήθεσ-ων)
δοτ.	τοῖς/ταῖς	συνήθεσι(ν) (< συνήθεσ-σι)	τοῖς	συνήθεσι(ν) (< συνήθεσ-σι)
αιτ.	τούς/τάς	συνήθεις (< συνήθεσ-ας)	τὰ	συνήθη (< συνήθεσ-α)
κλητ.	(ᾧ)	συνήθεις (< συνήθεσ-ες)	(ᾧ)	συνήθη (< συνήθεσ-α)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τα επίθετα σε **-ης, -ης, -ες** σχηματίζονται από δύο θέματα: σε **-ης** (μακρόχρονο ή ισχυρό θέμα) και σε **-ες** (ή **-εσ-**) (βραχύχρονο ή ασθενές θέμα). Από το θέμα σε **-ης** σχηματίζεται η ονομαστική ενικού του αρσενικού και του θηλυκού γένους και από το θέμα σε **-εσ-** όλες οι υπόλοιπες πτώσεις και των τριών γενών.
2. Στις πλάγιες πτώσεις του ενικού αριθμού και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού αποβάλλεται το **-σ** του θέματος. Στη συνέχεια στις πτώσεις αυτές –εκτός από τη δοτική πληθυντικού– τα δύο φωνήεντα που μένουν συναιρούνται ($\epsilon + \omicron \rightarrow \omicron\nu$, $\epsilon + \iota \rightarrow \epsilon\iota$, $\epsilon + \alpha \rightarrow \eta$, $\epsilon + \epsilon \rightarrow \epsilon\iota$): *ἀληθοῦς* < *ἀληθέ-ος* < *ἀληθέσ-ος*, *ἀληθει* < *ἀληθέ-ι* < *ἀληθέσ-ι*, *ἀληθη* < *ἀληθέ-α* < *ἀληθέσ-α* κτλ.
3. Τα υπερδισύλλαβα βαρύτερα επίθετα (δηλαδή όσα έχουν περισσότερες από δύο συλλαβές και δεν τονίζονται στη λήγουσα) στην κλητική ενικού του αρσενικού και θηλυκού γένους ανεβάζουν τον τόνο στην προπαραλήγουσα: *ὁ/ἡ συνήθης* → *ᾧ σύνηθες*, *ὁ/ἡ εὐμεγέθης* → *ᾧ εὐμέγεθες* κτλ.

Προσοχή! Τα επίθετα που λήγουν σε **-ώδης, -ώλης, -ήρης** εξαιρούνται και διατηρούν τον τόνο στην παραλήγουσα: π.χ. *ὁ/ἡ εὐώδης* → *ᾧ εὐώδες*, *ὁ/ἡ ἐξώλης* → *ᾧ ἐξώλες*, *ὁ/ἡ ξιφήρης* → *ᾧ ξιφήρες* κ.τ.ό.

4. Σε όλα τα επίθετα σε **-ης, -ης, -ες** η κλητική ενικού του αρσενικού και θηλυκού γένους είναι όμοια με την ονομαστική, την αιτιατική και την κλη-

τικού ενικού του ουδετέρου γένους: *ὦ ἀληθές* – *τὸ ἀληθές*, *ὦ σύννηθες* – *τὸ σύννηθες* κτλ.

2.α. Δικατάληκτα ενρινόληκτα σε -ων, -ων, -ον

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ/ἡ σῶφρων	τὸ σῶφρον	οἱ/αἱ σῶφρονες	τὰ σῶφρονα
γεν.	τοῦ/τῆς σῶφρονος	τοῦ σῶφρονος	τῶν σωφρόνων	τῶν σωφρόνων
δοτ.	τῷ/τῇ σῶφρονι	τῷ σῶφρονι	τοῖς/ταῖς σῶφροσι(ν)	τοῖς σῶφροσι(ν)
αιτ.	τὸν/τὴν σῶφρονα	τὸ σῶφρον	τούς/τάς σῶφρονας	τὰ σῶφρονα
κλητ.	(ὦ) σῶφρον	(ὦ) σῶφρον	(ὦ) σῶφρονες	(ὦ) σῶφρονα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ/ἡ εὐδαίμων	τὸ εὐδαιμον	οἱ/αἱ εὐδαίμονες	τὰ εὐδαίμονα
γεν.	τοῦ/τῆς εὐδαίμονος	τοῦ εὐδαίμονος	τῶν εὐδαίμωνων	τῶν εὐδαίμωνων
δοτ.	τῷ/τῇ εὐδαίμονι	τῷ εὐδαίμονι	τοῖς/ταῖς εὐδαίμοσι(ν)	τοῖς εὐδαίμοσι(ν)
αιτ.	τὸν/τὴν εὐδαίμονα	τὸ εὐδαιμον	τούς/τάς εὐδαίμονας	τὰ εὐδαίμονα
κλητ.	(ὦ) εὐδαιμον	(ὦ) εὐδαιμον	(ὦ) εὐδαίμονες	(ὦ) εὐδαίμονα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τα επίθετα σε *-ων*, *-ων*, *-ον* σχηματίζονται από δύο θέματα: σε *-ων* (μακρόχρονο ή ισχυρό θέμα) και σε *-ον* (ή *-ον-*) (βραχύχρονο ή ασθενές θέμα). Από το θέμα σε *-ων* σχηματίζεται η ονομαστική ενικού του αρσενικού και του θηλυκού γένους και από το θέμα σε *-ον-* όλες οι υπόλοιπες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού και των τριών γενών.
2. Η κλητική ενικού του αρσενικού και θηλυκού γένους είναι όμοια με την ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική ενικού του ουδετέρου γένους: π.χ. *ὦ σῶφρον* → *τὸ σῶφρον*, *ὦ εὐδαιμον* → *τὸ εὐδαιμον*.
3. Τα υπερδισύλλαβα σύνθετα επίθετα σε *-ων*, *-ων*, *-ον* (π.χ. *εὐδαίμων* > *εὐ* + *δαίμων*) στην κλητική ενικού του αρσενικού και του θηλυκού γένους καθώς και στις τρεις όμοιες πτώσεις ενικού του ουδετέρου ανεβάζουν τον τόνο: *ὁ/ἡ εὐδαίμων* → *ὦ εὐδαιμον*, *τὸ εὐδαιμον* → *ὁ/ἡ εὐγνώμων* → *ὦ εὐγνωμον*, *τὸ εὐγνωμον* → *ὁ/ἡ πολυπράγμων* → *ὦ πολυπραγμον*, *τὸ πολυπραγμον* κτλ.

Προσοχή! Ο τόνος δεν υπερβαίνει ποτέ τη λήγουσα του *α'* συνθετικού: π.χ. *ὁ/ἡ μεγαλόφρων* (< *μεγάλος* + *φρήν*) → *ὦ μεγαλόφρον*, *τὸ μεγαλόφρον*.

2. Ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί* (= ποιος, ποια, ποιο)

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τίς	τί	τίνες	τίνα
γεν.	τίνος, τοῦ	τίνος, τοῦ	τίνων	τίνων
δοτ.	τίνι, τῷ	τίνι, τῷ	τίσι(ν)	τίσι(ν)
αιτ.	τίνα	τί	τίνας	τίνα
κλητ.	—	—	—	—

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί* είναι δικατάληκτη (δηλαδή έχει κοινούς τύπους στο αρσενικό και στο θηλυκό γένος) και σχηματίζεται στις πλάγιες πτώσεις με τις καταλήξεις των τριτοκλίτων επιθέτων.
2. Όπως όλες σχεδόν οι αντωνυμίες της αρχαίας ελληνικής, δε σχηματίζει κλητική.
3. Στη γενική και στη δοτική ενικού σχηματίζει και δεύτερους τύπους, οι οποίοι είναι όμοιοι με τα άρθρα των αντίστοιχων πτώσεων.

3. Αόριστη αντωνυμία *τίς, τίς, τι* (= κάποιος, κάποια, κάποιος)

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τίς	τί	τινές	τινά, ἄττα
γεν.	τινός, του	τινός, του	τινῶν	τινῶν
δοτ.	τινί, τῷ	τινί, τῷ	τίσι(ν)	τίσι(ν)
αιτ.	τινά	τί	τινάς	τινά, ἄττα
κλητ.	—	—	—	—

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η αόριστη αντωνυμία *τίς, τίς, τι* κλίνεται όπως η ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί*, αλλά διαφέρει στον τονισμό: οι δυσύλλαβοι τύποι της ερωτηματικής αντωνυμίας τονίζονται στην παραλήγουσα, ενώ της αόριστης στη λήγουσα.
2. Οι δεύτεροι τύποι της γενικής και της δοτικής ενικού είναι όμοιοι με τους αντίστοιχους της ερωτηματικής αντωνυμίας, αλλά είναι άτονοι.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- Με τη βοήθεια των τύπων που δίνονται στον πίνακα, να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν:

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τις	τι	τινές	τινά, ἄττα
γεν.	τινός, του	τινός, του	τινῶν	τινῶν
δοτ.	τινί, τῷ	τινί, τῷ	τισί(ν)	τισί(ν)
αιτ.	τινά	τι	τινάς	τινά, ἄττα

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να γράψετε τα επίθετα στον τύπο που ζητείται στην παρένθεση:

• ἀψευδής	γεν. εν. θηλ: γεν. πληθ. θηλ.:	ἀψευδοῦς ἀψευδῶν
• ἀληθής	δοτ. εν. αρσ.: δοτ. πληθ. αρσ.:	ἀληθεῖ ἀληθέσι(ν)
• συνήθης	γεν. εν. ουδ.: γεν. πληθ. ουδ.:	συνήθους συνήθων
• εὐδαίμων	αιτ. εν. ουδ.: αιτ. πληθ. ουδ.:	εὐδαίμων εὐδαίμονα
• σῶφρων	ονομ. εν. ουδ.: ονομ. πληθ. ουδ.:	σῶφρον σῶφρονα
• ἐλεήμων	αιτ. εν. αρσ.: αιτ. πληθ. αρσ.:	ἐλεήμονα ἐλεήμονας

2. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου που δίνεται στην παρένθεση:

- (εὐγενής) εὐγενῆ γείτονα
- (κακοδαίμων) κακοδαίμονος ἀνδρὸς
- (ἀτυχής) ἀτυχεῖς ἄνθρωπε
- (ἀγνώμων) ἄγνωμον σύμμαχε
- (ἐπιμελής) ἐπιμελέσι νεανίαις
- (μεγαλόφρων) μεγαλοφρόνων ἡγεμόνων
- (ψευδής) ψευδεῖς μῦθοι
- (ἄφρων) ἄφροσι στρατηγοῖς

3. Να κλιθούν οι παρακάτω φράσεις στον αριθμό που βρίσκονται: *τίνες σύμμαχοι, τινί πόλει, τίνος ναού, τινάς ἐλπίδας, χωρία τινά.*

ονομ.	τίνες σύμμαχοι	τίς πόλις	τίς ναός
γεν.	τίνων συμμάχων	τινός/του πόλεως	τίνος/τοῦ ναοῦ
δοτ.	τίσι συμμάχοις	τινί/τῳ πόλει	τίνι/τῷ ναῷ
αιτ.	τίνας συμμάχους	τινά πόλιν	τίνα ναόν

ονομ.	τινές ἐλπίδες	χωρία τινά / ἄττα
γεν.	τινῶν ἐλπίδων	χωρίων τινῶν
δοτ.	τίσιν ἐλπίσι(ν)	χωρίοις τίσι(ν)
αιτ.	τινάς ἐλπίδας	χωρία τινά / ἄττα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί* και η αόριστη αντωνυμία *τίς, τίς, τί* **δεν έχουν κλητική**, άρα ούτε και οι συνεκφορές τους. Η κλητική των ουσιαστικών από τα οποία αποτελούνται οι συνεκφορές είναι: *σύμμαχε, πόλι, ναέ, ἐλπίδες, χωρία*.

4. Στον παρακάτω διάλογο ο Σωκράτης προσπαθεί να νουθετήσει τον μεγαλύτερο γιο του, ο οποίος είναι θυμωμένος με τη μητέρα του. Να συμπληρώσετε κατά περίπτωση τους τύπους της αόριστης ή της ερωτηματικής αντωνυμίας που ζητούνται και να αποδώσετε το περιεχόμενο του διαλόγου:

- Ειπέ μοι, ὦ παῖ, οἴσθα **τίνες** (ονομ. πληθ. αρσ.) ἄνθρωποι ἀχάριστοι καλοῦνται;
- Καὶ μάλα.
- Καταμεμάθηκας οὖν τοὺς **τί** (αιτ. εν. ουδ.) ποιῶντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν;
- Τοὺς εὖ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μὴ ἀποδώσιν, ἀχαρίστους καλοῦσιν.
- Οὐκοῦν, εἴ γ' οὕτως ἔχει τοῦτο, εἰλικρινῆς **τις** (ονομ. εν. θηλ.) ἂν εἶη ἀδικία ἢ ἀχαριστία; Οὐκοῦν ὅσῳ ἂν **τις** (ονομ. εν. αρσ.) μείζω ἀγαθὰ παθὼν μὴ ἀποδιδῶ χάριν, τοσοῦτω ἀδικώτερος ἂν εἶη; **Τίνας** (αιτιατ. πληθ. αρσ.) οὖν, ἔφη, ὑπὸ **τινων** (γεν. πληθ. αρσ.) εὖροιμεν ἂν μείζω εὐηργετημένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων;

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ὅπου ἔγινε ἐγκλιση τόνου πρόκειται για την αόριστη αντωνυμία.

Μεταγραφή του διαλόγου στη νέα ελληνική

- Πες μου, παιδί μου, ξέρεις ποιοι άνθρωποι αποκαλούνται αχάριστοι;
- Βεβαίως.
- Έχεις λοιπόν συνειδητοποιήσει τι κάνουν αυτοί που οι άνθρωποι αποκαλούν με αυτό το όνομα;
- Αποκαλούν αχάριστους αυτούς που ευεργετήθηκαν, όταν, ενώ μπορούν να ξεπληρώσουν την ευεργεσία, δεν το κάνουν.
- Λοιπόν, εάν αυτό είναι έτσι, η αχαριστία δεν θα ήταν κάποιο είδος πραγματικής αδικίας; Όσο περισσότερο έχει ευεργετηθεί κάποιος, τόσο πιο άδικος δεν είναι, όταν δεν ανταποδώσει τη χάρη; Ποιους λοιπόν, είτε, θα μπορούσαμε να βρούμε ότι έχουν ευεργετηθεί από κάποιους περισσότερο από ό,τι τα παιδιά από τους γονείς τους;

5. Να βρείτε τη μορφή της απρόσωπης σύνταξης (απρόσωπο ρήμα ή πρόσωπη έκφραση) που χρησιμοποιείται στις παρακάτω προτάσεις:

- α.** Τῶν ἀγαθῶν **χρῆ** τοὺς νέους ὀρέγεσθαι. (απρόσωπο ρήμα)
β. Τοὺς βασιλέας **δεῖ** φιλανθρώπους εἶναι. (απρόσωπο ρήμα)
γ. Τῷ ἄρχοντι **ἔξεστι** τοῖς νόμοις χρῆσθαι. (απρόσωπο ρήμα)
δ. **Ἀνάγκη ἐστὶ** ὑμῖν μάχεσθαι. (απρόσωπη έκφραση)
ε. **Καιρὸς ἐστὶ** ἀποπλεῖν. (απρόσωπη έκφραση)
στ. **Δυνατὸν ἐστὶν** τῷ στρατηγῷ αἰρεῖσθαι τὰ συμφέροντα. (απρόσωπη έκφραση)

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α.** Οι νέοι πρέπει να επιθυμούν έντονα τα (ηθικά) αγαθά.
β. Οι βασιλιάδες πρέπει να αγαπούν τους ανθρώπους.
γ. Ο άρχοντας είναι δυνατόν να κάνει χρήση των νόμων.
δ. Είναι ανάγκη να πολεμήσετε εσείς.
ε. Είναι η κατάλληλη στιγμή για απόπλου.
στ. Ο στρατηγός μπορεί να επιλέγει τα συμφέροντα.

6. Να βρείτε τα υποκείμενα των απαρεμφάτων στις παρακάτω προτάσεις:

προτάσεις	υποκείμενα απαρεμφάτων
α. Ἄξιόν ἐστι ἡμᾶς τοῖς Ἀθηναίοις φίλους εἶναι.	ἡμᾶς
β. Δεῖ τὸν δικαστὴν ὀρθῶς δικάζειν.	τὸν δικαστὴν
γ. Ἐλπίς ἐστὶ ἡμῖν τὰ πράγματα γενέσθαι βελτίω.	τὰ πράγματα
δ. Ἐξεστὶν ὑμῖν εἰς τὴν πόλιν ἀπέρχεσθαι.	ὑμᾶς
ε. Τοῖς πλουσίοις οὐ προσήκει τοὺς πένητας ὑβρίζειν.	τοὺς πλουσίους
στ. Ἀνάγκη ἐστὶν τῷ πατρὶ τὸν παῖδα καλῶς παιδεύειν.	τὸν πατέρα

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Αξίζει να είμαστε φίλοι με τους Αθηναίους.
- β. Ο δικαστής πρέπει να δικάζει σωστά.
- γ. Υπάρχει ελπίδα να βελτιωθεί η κατάσταση για μας.
- δ. Μπορείτε εσείς να φύγετε για την πόλη.
- ε. Δεν είναι ταιριαστό στους πλούσιους να συμπεριφέρονται αλαζονικά στους φτωχούς.
- στ. Είναι αναγκαίο να παιδαγωγεί ο πατέρας καλά το παιδί του.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ**Το παράθεμα από τον Αισχύλο****Ελεύθερη απόδοση**

- ❖ Είναι στη φύση των ανθρώπων να κλοτσούν αυτόν που έπεσε.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ **Αισχύλος** (525-456 π.Χ.): Ήταν χρονικά ο πρώτος από τους τρεις μεγάλους τραγικούς ποιητές της αρχαιότητας – οι άλλοι δύο ήταν ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης. Γεννήθηκε στην Ελευσίνα το 525 π.Χ. και πέθανε στη Γέλα της Σικελίας το 456 π.Χ. Πολέμησε στη μάχη του Μαραθώνα και στη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Κέρδισε δεκατρείς πρώτες νίκες. Έγραψε περίπου ενενήντα τραγωδίες, από τις οποίες σώζονται ακέραιες επτά: *Πέρσαι*, *Ίκέτιδες*, *Επτά επί Θήβας*, *Προμηθεύς Δεσμώτης* και η τριλογία *Ορέστεια* (*Αγαμέμνων*, *Χοηφόροι*, *Ευμένιδες*). Χαρακτηριστικά του έργου του Αισχύλου είναι η φιλοπατρία και η βαθιά πίστη στους θεούς. Οι θεοί βρίσκονται πίσω από τις ενέργειες των ανθρώπων, αλλά οι άνθρωποι έχουν πλήρη ευθύνη των πράξεών τους. Οι θεοί τιμωρούν τους ανθρώπους για την αλαζονεία τους και προστατεύουν αυτούς που είναι πιστοί στο ηθικό χρέος τους. Ο Αισχύλος πιστεύει επίσης ότι πάνω από τους θεούς υπάρχουν η *Ανάγκη* και η *Μοίρα*.

Στην εξέλιξη της τραγωδίας συντέλεσαν σημαντικά οι καινοτομίες που εισήγαγε ο Αισχύλος. Χρησιμοποίησε δεύτερο υποκριτή, μείωσε την έκταση των χορικών, είχε ενιαία υπόθεση στην τριλογία, μείωσε τους άντρες του χορού σε 12.

- ❖ Το παράθεμα από τον Αισχύλο είναι ένα γνωμικό που αναφέρεται στην ανθρώπινη ψυχосύνθεση. Σύμφωνα με αυτό, είναι στη φύση των ανθρώπων να μη δείχνουν σεβασμό πλέον σε κάποιον που έχασε την οικονομική, την πολιτική ή την κοινωνική δύναμη που είχε πριν. Ενώ, όταν κάποιος είναι ισχυρός, υποκρίνονται ότι συμφωνούν μαζί του και ότι είναι με το μέρος του· όταν

αυτός χάνει την ισχύ του, τον χλευάζουν και τον ταπεινώνουν, καθώς πια είναι αδύναμος και δεν τον έχουν ανάγκη ούτε τον φοβούνται. Παρόμοιο νόημα έχει και το απόφθεγμα που χρησιμοποιούμε συχνά και σήμερα: *δρυός πεσσούσης πᾶς ἀνήρ ξυλεύεται* (= όταν πέσει η δρυς –το γερό δέντρο–, όλοι οι άντρες κόβουν ξύλα). Ωστόσο, μολονότι σε κάθε εποχή υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που συμπεριφέρονται κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν πρέπει να γίνει μοιρολατρικά δεκτό ότι είναι στη φύση του ανθρώπου μια τέτοια κακή συμπεριφορά. Υπάρχουν πάντα άνθρωποι που έχουν αξιοπρέπεια, αυτοσεβασμό και φιλελεύθερο φρόνημα. Οι άνθρωποι αυτοί δε σκύβουν υποκριτικά το κεφάλι μπροστά σε κάποιον ισχυρό, αλλά και συμπεριφέρονται με μεγαλοψυχία, όταν αυτός χάνει τη δύναμή του. Οι άνθρωποι αυτοί διακρίνονται για την ηθική τους ποιότητα και πρέπει να αποτελούν παράδειγμα για όλους.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➤ Για τον Πλάτωνα, τη ζωή και το έργο του βλ. Ενότητα 11, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 465-466.

➤ Ο *Λάχης* είναι ένας διάλογος, έργο του Πλάτωνα που γράφτηκε πιθανόν το 399 π.Χ. Στον διάλογο αυτόν εξετάζεται η ουσία και η έννοια της ανδρείας. Πρόσωπα του διαλόγου είναι ο Λάχης και ο Νικίας, Αθηναίοι στρατηγοί κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, ο Λυσίμαχος και ο Μελησίας, οι οποίοι θέλουν να εξασφαλίζουν στα παιδιά τους καλή μόρφωση ώστε να διαπρέψουν, και βέβαια ο Σωκράτης. Το θέμα του διαλόγου είναι η ανδρεία.

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΛΑ.: Γιατί και συ βέβαια, Νικία, είσαι σοφός. Αλλά όμως εγώ συμβουλεύω αυτόν εδώ τον Λυσίμαχο και τον Μελησία να παραμερίσουν και εσένα και μένα σχετικά με την αγωγή των νέων, τον Σωκράτη όμως, όπως βέβαια από την αρχή έλεγα, να μην τον αφήσουν. Και τα ίδια θα έκανα, αν τα παιδιά μου βρισκόνταν σε ανάλογη ηλικία.

ΝΙ.: Και εγώ συμφωνώ με αυτά. Αν βέβαια ο Σωκράτης θέλει να φροντίσει για την παιδεία των νέων, κανέναν άλλο να μην αναζητούν.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **σοφός:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ σοφός, ἡ σοφή, τὸ σοφόν* (= σοφός, εὐστοροφος).
- ⇒ **τοι:** μόριο βεβαιωτικό εγκλιτικό (= βέβαια).
- ⇒ **εἶ:** οριστ. ενεστ., β΄ εν., του ρήμ. *εἰμι* (= είμαι).
- ⇒ **τῷδε:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὄδε, ἤδε, τόδε* (= αυτός εδώ).
- ⇒ **συμβουλευέω:** οριστ. ενεστ. ε.φ., α΄ εν., του ρήμ. *συμβουλευέω* (= συμβουλεύω).
- ⇒ **χαίρειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *χαίρω* (= χαίρομαι).
- ⇒ **ἔάν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ἔάω, ἐῶ* (= αφήνω). ♦ *ἔάν χαίρειν* = αφήνω κατά μέρος, αφήνω να πάει στο καλό.
- ⇒ **τουτονί:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *οὗτοσί, αὐτήι, τουτί* (= αυτός εδώ). Το -ι στο τέλος της αντωνυμίας *οὗτος* επιτείνει τη δεικτική σημασία της.
- ⇒ **ὄπερ:** αντων. αναφορική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὄπερ, ἤπερ, ὄπερ* (= ο οποίος ακριβώς).
- ⇒ **ἔλεγον:** οριστ. παρατ. ε.φ., α΄ εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω).
- ⇒ **ἀφίεναί:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἀφίημι* (= αφήνω).
- ⇒ **ἐμοί:** αντων. προσωπική α΄ προσώπου, δοτ. εν., *ἐγώ*.
- ⇒ **ἦσαν:** οριστ. παρατ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *εἰμι* (= είμαι).
- ⇒ **οἱ παῖδες:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ παῖς, τοῦ παιδός* (= το παιδί).
- ⇒ **ταῦτά (< τὰ αὐτά):** αντων. οριστική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο).
- ⇒ **ταῦτ΄(α):** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *οὗτος, αὐτή, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **ἐποίουν:** οριστ. παρατ. ε.φ., α΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *ποιέω, ποιῶ* (= κάνω) ♦ *ἄν ἐποίουν* = θα έκανα.
- ⇒ **κἀγὼ (< καί + ἐγὼ) = και εγώ.**
- ⇒ **συγχωρῶ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., α΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *συγχωρέω, συγχωρῶ* (= συμφωνώ).
- ⇒ **ἔάνπερ (< ἔάν + περ):** σύνδ. υποθετικός (= αν βέβαια).
- ⇒ **ἐθέλη:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *ἐθέλω* (= θέλω).
- ⇒ **τῶν μειρακίων:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ μειράκιον, τοῦ μειρακίου* (= νέος).
- ⇒ **ἐπιμελείσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. *ἐπιμελέομαι, ἐπιμελοῦμαι* (= φροντίζω).
- ⇒ **μηδένα:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *μηδεῖς, μηδεμία, μηδὲν* (= κανένας).
- ⇒ **ἄλλον:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο* (= άλλος, άλλη, άλλο).
- ⇒ **ζητεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ζητέω, ζητῶ* (= ζητώ).

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ❖ **σὲ μὲν καὶ ἐμὲ περὶ τῆς παιδείας τῶν νεανίσκων χαίρειν ἄν, Σωκράτη [...]** μὴ ἀφιέναι: Ο Λάχης εκφράζει εδώ την άποψη ότι ο πλέον κατάλληλος για την παιδεία είναι ο Σωκράτης. Προτείνει λοιπόν στον Λυσίμαχο και στον Μελησία να εμπιστευτούν στον Σωκράτη το έργο της μόρφωσης και της αγωγής των παιδιών τους. Την πρότασή του για την αξία του Σωκράτη ενισχύει με τη γνώμη που εκφράζει ότι στον Σωκράτη θα εμπιστευόταν και τα δικά του παιδιά.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. **Γιατί ο Λάχης και ο Νικίας θεωρούν ότι ο Σωκράτης είναι ο πλέον κατάλληλος για την εκπαίδευση των νέων;**

Ο Λάχης και ο Νικίας θεωρούν ότι ο Σωκράτης είναι ο μόνος ειδήμων στα θέματα της εκπαίδευσης των νέων και γι' αυτό προτείνουν στον Λυσίμαχο και στον Μελησία να αναθέσουν σε αυτόν την εκπαίδευση των παιδιών τους.

2. **Ποιος, κατά τη γνώμη σας, είναι ο κοινός θεματικός άξονας ανάμεσα στο παράλληλο κείμενο και στο κείμενο της Ενότητας;**

Στο παράλληλο κείμενο δύο επιφανείς στρατηγοί της Αθήνας συμβουλεύουν τον Λυσίμαχο και τον Μελησία να αναθέσουν στον Σωκράτη την εκπαίδευση των παιδιών τους. Ο Λάχης μάλιστα παραδέχεται ότι και ο ίδιος θα του ανέθετε την εκπαίδευση των δικών του παιδιών, αν αυτά ήταν στην κατάλληλη ηλικία. Στο κείμενο της Ενότητας παρουσιάζεται η κατηγορία του Μέλητου εναντίον του Σωκράτη ότι έχει διαφθείρει πολλούς νέους, επειδή τον εμπιστεύονται περισσότερο σε θέματα παιδείας από ό,τι τους γονείς τους. Η απάντηση του Σωκράτη ήταν ότι ήταν λογικό να συμβαίνει αυτό, αφού από πολλούς αναγνωριζόταν πως ήταν ο πιο ειδήμων σε θέματα παιδείας. Ο κοινός θεματικός άξονας των δύο κειμένων λοιπόν είναι ότι, όπως και στα άλλα θέματα, έτσι και στα θέματα παιδείας οι άνθρωποι πρέπει να εμπιστεύονται τους ειδήμονες.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. **Να ολοκληρώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων επιλέγοντας την κατάλληλη λέξη από αυτές που σας δίνονται: εύπτοτος, πίστη, μεταπίθω, πειστήριο, αξιόπτοτος, απείθεια, πεισμώνω:**

- α. εύκολα και δε συνεργάζεται με κανέναν.
- β. Στις δημοκρατικές χώρες οι βουλευτές ορκίζονται στις αξίες της δημοκρατίας.
- γ. Παρουσιάστηκαν ατράνταχτα και η ενοχή του αποδείχτηκε χωρίς αμφιβολίες.
- δ. Τα ευρωπαϊκά αυτοκίνητα είναι
- ε. Κατάφεραν να τον διαιτητή και δε διέκοψε τον αγώνα.
- στ. Δεν εκτέλεσε την εντολή του διευθυντή και κατηγορείται για
- ζ. Είναι και δεν καταλαβαίνει πάντοτε τα αρνητικά σχόλια που γίνονται σε βάρος του.

2. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα αντόνυμα των παρακάτω λέξεων:

δυσπιστία	αναξιόπιστος
ανακριβής	υπάκουος
απίθανος	απίστευτος

■ Β. Ετυμολογικά

3. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της α.ε., που βρίσκονται στη στήλη Α, με τις ομόρριζές τους της ν.ε., που βρίσκονται στη στήλη Β.

A	B
1. τρέπω	α. δυστυχία
2. φέρω	β. ανατροπή
3. δίκη	γ. παράφορος
4. μανθάνω	δ. αντίδικος
5. πλούτος	ε. διαγραφή
6. δώ (= δένω)	στ. υπόλογος
7. τύχη	ζ. παράταση
8. γράφω	η. αναμόρφωση
9. τείνω	θ. υποκινητής
10. λέγω	ι. άδետος
11. κινώ	ια. ημιμαθής
12. (μορφώω) μορφώ	ιβ. ζάπλουτος

■ Γ. Γραμματική

4. Να σχηματίσετε την πώση που ζητείται σε καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις:

- α. ἡ ἀκριβὴς ὥρα (δοτ. εν.):
- β. ὁ αὐθάδης ἄνθρωπος (γεν. εν.):
- γ. ἡ ἀγενὴς θυγάτηρ (αιτ. πληθ.):
- δ. τὸ εὐῶδες ἄνθος (ονομ. πληθ.):
- ε. τὸ ἄφρον πλῆθος (κλητ. πληθ.)
- στ. ὁ μεγαλοπράγμων ἡγεμὼν (δοτ. εν.):
- ζ. ἡ εὐγνώμων πατρὶς (κλητ. εν.):
- η. ὁ ἀγνώμων παῖς (γεν. εν.):

5. Να κλίνετε τα επίθετα της γ' κλίσης: *ἐμφανής, διαφανής και ἄφρων*.

6. Να γράψετε τον ενικό αριθμό του αρσενικού γένους και τον πληθυντικό αριθμό του ουδέτερου γένους των επιθέτων *ὀή μεγαλόφρων, τὸ μεγαλόφρον και ὀή εὐδαίμων, τὸ εὐδαίμων*.

7. Να γράψετε στα κενά των παρακάτω φράσεων τον κατάλληλο τύπο της ἀόριστης αντωνυμίας *τίς, τίς, τί* ή της ερωτηματικής αντωνυμίας *τίς, τίς, τί*. Να προσέξετε το γένος, τον αριθμό και την πώση:

- α. Γεωργοί πολλοὺς ἀγροὺς ἔχουσιν.
- β. Σκοπεῖτε παύλάν αὐτῶν τῶν ἔργων.
- γ. Ἀγορὰν δὲ ἄξει, ἣν ἐξαμαρτάνοντες φαινώμεθα;
- δ. οὐ βούλονται ταύτης τῆς στρατείας μετέχειν;
- ε. Ἴηρώτα ἐχθρῶν ἐκράτησεν.
- στ. οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Ἀργινοῦσαις ἐνίκησαν;
- ζ. Χαλεποῦ ἀνέμου πλέοντος κυβερνήταιί οὐκ ἀπέπλεον.

8. Να κλίνετε τις παρακάτω συνεκφορές και στους δύο αριθμούς: *τίνος ὁδοῦ, τινὰ ὀνόματα, τινὸς ἀνθρώπου, τίνος ἀγαθοῦ*.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας και το έργο του **Ξενοφών:** για τη ζωή και το έργο του Ξενοφώντα βλ. Ενότητα 6, σελ. 231-232.

Το κείμενο της Ενότητας

Το κείμενο της Ενότητας είναι ένα απόσπασμα από το έργο του Ξενοφώντα *Άγησίλαος*, το οποίο θεωρείται ένα από τα έργα που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του λογοτεχνικού είδους της βιογραφίας. Το έργο αυτό, στο οποίο ο Ξενοφών αναφέρεται στην εκστρατεία των Σπαρτιατών στη Μικρά Ασία εναντίον των Περσών με αρχηγό τον Αγησίλαο, αποτελεί «εγκώμιο» του βασιλιά της Σπάρτης Αγησιλάου, τον οποίο ο Ξενοφών θαύμαζε. Τον θεωρούσε χαρισματική προσωπικότητα λόγω των πολιτικών και των στρατιωτικών του ικανοτήτων αλλά και για την ενάρετη ζωή του.

Μετά την επιστροφή του Ξενοφώντα και των υπόλοιπων Ελλήνων από την εκστρατεία στην Περσία, την οποία περιγράφει στο έργο του *Κύρου Ανάβασις*, ο Ξενοφών συνδέθηκε με φίλια με τον Αγησίλαο και πολέμησε μαζί του εναντίον των Αθηναίων και των συμμάχων τους στη μάχη της Κορώνειας το 394 π.Χ.

Ο Ξενοφών θαύμαζε τον Αγησίλαο και τον θεωρούσε πρότυπο ηγέτη. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Ξενοφών εξαιρεί τη φιλοπατρία του Αγησιλάου, το αγωνιστικό του φρόνημα και την ανδρεία του, τον σεβασμό και την πειθαρχία του απέναντι στους νόμους και τη στοργικότητά του προς τους συμπολίτες του.

2 ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἄπαντες ἐπιστάμεθα ὅτι Ἀγησίλαος, ὅπου ᾤετο τὴν πατρίδα τι ὠφελήσῃ, οὐ πόνων ὑφίετο, οὐ κινδύνων ἀφίστατο, οὐ χρημάτων ἐφείδετο, οὐ σῶμα, οὐ γῆρας προὔφασίζετο, ἀλλὰ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ τοῦτο ἔργον ἐνόμιζε, τὸ τοὺς ἀρχομένους ὡς πλείστα ἀγαθὰ ποιεῖν. Ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ ὠφελήμασι τῆς πατρίδος καὶ τότε ἐγὼ τίθημι αὐτοῦ, ὅτι δυνατώτατος ὢν ἐν τῇ πόλει φανερός ἦν μάλιστα τοῖς νόμοις λατρεύων. Τίς γὰρ ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν ὁρῶν τὸν βασιλέα πειθόμενον; [...] Ὅς καὶ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ πόλει ὥσπερ πατὴρ πρὸς παῖδας προσεφέρετο. Ἐλοιδορεῖτο μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν, ἐτίμα δ' εἴ τι καλὸν πράττειεν, παρίστατο δ' εἴ τις συμφορὰ συμβαίνοι, ἐχθρὸν μὲν οὐδένα ἠγούμενος πολίτην, ἐπαινεῖν δὲ πάντας ἐθέλων, σφῆζεσθαι δὲ πάντας κέρδος νομίζων, ζημίαν δὲ τιθεὶς εἰ καὶ ὁ μικροῦ ἄξιος ἀπόλοιτο.

Ξενοφῶν, Ἀγησίλαος 7.1-3

3 ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἄπαντες ἐπιστάμεθα
ὅτι Ἀγησίλαος,
ὅπου ᾤετο ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα τι,

οὐ πόνων ὑφίετο,
οὐ ἀφίστατο κινδύνων,
οὐ ἐφείδετο χρημάτων,
οὐ προὔφασίζετο σῶμα, οὐ γῆρας,

ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐνόμιζε ἔργον ἀγαθοῦ
βασιλέως,
τὸ ποιεῖν τοὺς ἀρχομένους ὡς πλεί-
στα ἀγαθὰ.
Ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ ὠφελήμασι τῆς
πατρίδος
καὶ τότε αὐτοῦ ἐγὼ τίθημι,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Όλοι γνωρίζουμε
ὅτι ο Ἀγησίλαος,
ὅπου¹ πίστευε ὅτι θα ὠφελήσει τὴν πα-
τρίδα σε κάτι,
δεν ἔπαυε νὰ μοχθεῖ,
δεν ἀπέφευγε τοὺς κινδύνους,
δὲ λυπόταν τὰ χρήματα,
δεν πρόβαλλε ὡς δικαιολογία τὴ σωμα-
τική ἀναπηρία οὔτε τὰ γηρατεία,
ἀλλὰ αὐτὸ θεωροῦσε καθήκον τοῦ
σωστοῦ βασιλιά,
δηλαδή νὰ κάνει στους υπηκόους τοῦ
ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα καλά.
Ανάμεσα στις πολὺ σπουδαίες ὠφέ-
λειές του πρὸς τὴν πατρίδα
καὶ αὐτὸ ἐδῶ συγκαταλέγω,

1. Το αναφορικό επίρρημα ὅπου ἐδῶ ἔχει τὸ νόημα: «σε οποιοδήποτε μέρος» ἢ «σε οποιαδήποτε περίσταση».

ὅτι δυνατώτατος ὢν ἐν τῇ πόλει
 φανερός ἦν λατρεύων μάλιστα τοῖς
 νόμοις.
 Τίς γὰρ ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν
 ὁρῶν τὸν βασιλέα πειθόμενον; [...] Ὅς καὶ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ
 πόλει
 προσεφέρετο ὡσπερ πατὴρ πρὸς
 παιδᾶς.
 Ἐλοιδορεῖτο μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀμαρ-
 τήμασιν,
 ἐτίμα δ' εἶ τι καλὸν πράττειεν,
 παρίστατο δ'
 εἰ συμβαίνοι τις συμφορὰ,
 ἠγούμενος μὲν οὐδένα πολίτην
 ἐχθρόν,
 ἐθέλων δὲ ἐπαινεῖν πάντας,
 νομίζων δὲ κέρδος πάντας σφύζεσθαι,
 τιθεὶς δὲ ζημίαν
 εἰ καὶ ὁ μικροῦ ἄξιος ἀπόλοιτο.

ὅτι, μολονότι ἦταν πολὺ ἰσχυρὸς στὴν
 πόλη,
 φανερά ὑπηρετοῦσε σε μεγάλο βαθμὸ
 τοὺς νόμους.
 Γιατί ποιοὺς δε θα ἦταν πρόθυμος να
 υπακούει,
 ἀν βλέπει τὸν βασιλιά να υπακούει;
 Αυτὸς ἀκόμα καὶ πρὸς τοὺς πολιτι-
 κούς ἀντιπάλους του,
 συμπεριφερόταν ὅπως ὁ πατέρας πρὸς
 τὰ παιδιά.
 Δηλαδή τοὺς κακολογοῦσε για τὰ
 σφάλματά τους,
 ἀλλὰ τοὺς τιμοῦσε, ὅποτε ἔκαναν κάτι
 σωστό,
 καὶ τοὺς παραστεκόταν,
 ὅποτε τοὺς συνέβαινε κάποια συμφορὰ,
 καθὼς δε θεωροῦσε κανέναν πολίτη
 ἐχθρὸ του,
 ἀλλὰ ἦταν πρόθυμος να τοὺς ἐπαινεῖ
 ὅλους,
 καὶ θεωροῦσε κέρδος να εἶναι ὅλοι
 σῶοι,
 θεωροῦσε ὅμως ζημιὰ
 ἀν κάποιος, ἔστω καὶ ἀνάξιος, χανόταν.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἄπαντες ἐπιστάμεθα
 ὅτι Ἀγησίλαος,
 ὅπου ᾤετο τὴν πατρίδα τι ὠφελήσειν,
 οὐ πόνων ὑφίετο,
 οὐ κινδύνων ἀφίστατο,
 οὐ χρημάτων ἐφείδετο,
 οὐ σῶμα, οὐ γῆρας προῦφασίζετο,
 ἀλλὰ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ τοῦτο ἔργον
 ἐνόμιζε,
 τὸ τοὺς ἀρχομένους ὡς πλείστα ἀγαθὰ
 ποιεῖν.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Όλοι γνωρίζουμε
 ὅτι ὁ Ἀγησίλαος,
 ὅπου πίστευε ὅτι θα ὠφελήσει τὴν πα-
 τρίδα σε κάτι,
 δὲν ἔπαυε να μοχθεῖ,
 δὲν ἀπέφευγε τοὺς κινδύνους,
 δε λυπόταν τὰ χρήματα,
 δὲν πρόβαλλε ὡς δικαιολογία τὴν σωμα-
 τική ἀναπηρία οὔτε τὰ γηρατειά,
 ἀλλὰ αὐτὸ θεωροῦσε καθήκον του σω-
 στοῦ βασιλιά,
 δηλαδή να κάνει στους υπηκόους του
 ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα καλὰ.

Ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ ὠφελήμασι
τῆς πατρίδος
καὶ τότε ἐγὼ τίθημι αὐτοῦ,
ὅτι δυνατώτατος ὢν ἐν τῇ πόλει

φανερὸς ἦν μάλιστα τοῖς νόμοις λα-
τρεύων.

Τίς γὰρ ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν

ὁρῶν τὸν βασιλέα πειθόμενον; [...]

Ὅς καὶ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ πό-
λει

ὥσπερ πατὴρ πρὸς παῖδας προσεφέ-
ρετο.

Ἐλοιδορεῖτο μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτή-
μασιν,

ἐτίμα δ' εἶ τι καλὸν πράττειν,

παρίστατο δ'

εἴ τις συμφορὰ συμβαίνει,

ἐχθρὸν μὲν οὐδένα ἠγούμενος πολίτην,

ἐπαινεῖν δὲ πάντας ἐθέλων,

σφύζεσθαι δὲ πάντας κέρδος νομίζων,

ζημίαν δὲ τιθεῖς

εἰ καὶ ὁ μικροῦ ἄξιος ἀπόλοιτο.

Ανάμεσα στις πολύ σπουδαίες ωφέλειές
του προς την πατρίδα

και αυτό εδώ συγκαταλέγω,

ὅτι, μολονότι ήταν πολύ ισχυρός στην
πόλη,

φανερὰ υπηρετούσε σε μεγάλο βαθμό
τους νόμους.

Γιατί ποιος δε θα ήταν πρόθυμος να
υπακούει,

αν βλέπει τον βασιλιά να υπακούει;

Αυτός ακόμα και προς τους πολιτικούς
αντιπάλους του,

συμπεριφερόταν ὅπως ο πατέρας προς
τα παιδιά.

Δηλαδή τους κακολογούσε για τα
σφάλματά τους,

αλλά τους τιμούσε, ὅποτε ἔκαναν κάτι
σωστό,

και τους παραστεκόταν,

ὅποτε τους συνέβαινε κάποια συμφορὰ,

καθώς δε θεωρούσε κανέναν πολίτη
εχθρό του,

αλλά ήταν πρόθυμος να τους επαινεί
ὅλους,

και θεωρούσε κέρδος να εἶναι ὅλοι σῶοι,

θεωρούσε ὁμως ζημιά

αν κάποιος, ἔστω και ἀνάξιος, χανόταν.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο Αγησίλαος θεωρούσε πως το καθήκον του βασιλιά είναι να προσφέρει κάθε δυνατή υπηρεσία στους υπηκόους του και γι' αυτό σε κάθε περίπτωση πρόθυμα πρόσφερε τις υπηρεσίες του στην πατρίδα του, χωρίς να λογαριάζει κόπους, κινδύνους ή χρήματα και χωρίς να προφασίζεται τη σωματική αναπηρία ή τα γηρατειά του. Η σπουδαιότερη υπηρεσία προς την πατρίδα του ήταν ότι με το να δείχνει μεγάλο σεβασμό στους νόμους παρακινούσε και τους υπηκόους του να πειθαρχούν στους νόμους. Προς τους πολιτικούς αντιπάλους του συμπεριφερόταν με πατρική στοργή. Επέκρινε τα σφάλματά τους, αλλά επαινούσε καθετί καλό που ἔκαναν και τους συμπαραστεκόταν στις συμφορές τους, καθώς δε θεωρούσε αντίπαλό του κανέναν συμπολίτη του, αλλά είχε την πεποίθηση ότι ὅλοι οι συμπολίτες του ήταν πολύτιμοι για την πόλη.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Μετάφραση του *ὡς* + υπερθετικός βαθμός επιθέτου ή επιρρηματος**

- *ὡς πλείστα ἀγαθὰ* = όσο το δυνατόν περισσότερα καλά

Όταν το *ὡς* συνοδεύει επίθετο ή επίρρημα υπερθετικού βαθμού, επιτείνει την έννοιά του. Στη μετάφραση το επίθετο ή το επίρρημα αυτό, αν και είναι υπερθετικού βαθμού, αποδίδεται με συγκριτικό βαθμό, ο οποίος συνοδεύεται από φράσεις όπως «όσο το δυνατόν», «όσο γίνεται», «όσο μπορεί» κτλ.: π.χ. *ὡς τάχιστα* = όσο το δυνατόν γρηγορότερα, όσο γίνεται πιο γρήγορα... (δεν μπορούμε να πούμε: *ὅσο το δυνατόν πολύ γρήγορα*).

■ **Μετάφραση της δυνητικής οριστικής (= οριστική παρελθοντικού χρόνου + *ἄν*)**

Όταν μια οριστική παρελθοντικού χρόνου συνοδεύεται από το *ἄν* –ονομάζεται *δυνητικό ἄν*–, τότε μεταφράζεται με το «θα + παρατατικό» ή «θα + υπερσυντέλικο» ή «θα μπορούσε να + υποτακτική»:

- *Τίς γάρ ἄν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν;* = Γιατί ποιος θα ήθελε να μην υπακούει; (Ή: Γιατί ποιος θα μπορούσε να μη θέλει να υπακούει;)

■ **Μετάφραση της ευκτικής έγκλισης**

Η ευκτική είναι μια έγκλιση που δεν υπάρχει στα νέα ελληνικά. Για το ποιες είναι οι σημασίες και οι χρήσεις της στα αρχαία ελληνικά και πώς μεταφράζεται στα ν.ε., βλ. Γ΄ ΜΕΡΟΣ, σελ. 306-307. Στο κείμενο της Ενότητας 7 συναντήσαμε δύο τύπους σε ευκτική, οι οποίοι δηλώνουν πράξη επαναλαμβανόμενη και στα ν.ε. μεταφράζονται με «κάθε φορά/όποτε/όταν/εάν + οριστική»:

- *ἐτίμα δ' εἴ τι καλὸν πράττειεν, παρίστατο δ' εἴ τις συμφορὰ συμβαίνοι* = αλλά τους τιμούσε, κάθε φορά που έκαναν κάτι σωστό, και τους παραστεκόταν, κάθε φορά που τους συνέβαινε κάποια συμφορά.

■ **Η αναφορική αντωνυμία *ὅς, ἥ, ὃ* στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου**

Όταν η αναφορική αντωνυμία *ὅς, ἥ, ὃ* βρίσκεται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου, υπάρχει περίπτωση να αναφέρεται σε όρο της προηγούμενης περιόδου ή ημιπεριόδου, οπότε δεν εισάγει αναφορική πρόταση. Στην περίπτωση αυτή η αντωνυμία *ὅς, ἥ, ὃ* ισοδυναμεί με δεικτική αντωνυμία και μεταφράζεται «αυτός, αυτή, αυτό».

- *Ὅς καὶ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ πόλει προσεφέρετο...* = Αυτός ακόμα και προς τους πολιτικούς του αντιπάλους στην πόλη συμπεριφερόταν...

■ Μετάφραση αιτιολογικών μετοχών

- *ήγούμενος... ἐθέλων... νομίζων... τιθείς* = καθώς/επειδή δε θεωρούσε... αλλά ήθελε... και θεωρούσε... θεωρούσε όμως...

Οι μετοχές αυτές δηλώνουν τι πίστευε και τι ένωθε ο Αγησίλαος και έτσι αιτιολογούν τη συμπεριφορά του προς τους πολιτικούς αντιπάλους του. Στα ν.ε. μπορούν είτε να αποδοθούν με αιτιολογική πρόταση (*καθώς/επειδή/μια και... + ρήμα*) είτε με κύρια πρόταση στην αρχή της οποίας υπάρχει ο αιτιολογικός σύνδεσμος *γιατί* ή ο *διότι*. Ο δεύτερος τρόπος είναι προτιμότερος σε περιπτώσεις που έχουμε πολλές μετοχές –όπως εδώ– και επομένως, αν μεταφράσουμε τις μετοχές με αιτιολογικές προτάσεις, θα δημιουργήσουμε μια πολύ μεγάλη περίοδο (μακροπερίοδος λόγος).

7 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἅπαντες**: επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἅπας, ἡ ἅπασα, τὸ ἅπαν* (= ὅλος, ολόκληρος, καθένας, ὅλοι μαζί). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 289.
- ⇒ **ἐπιστάμεθα**: οριστ. ενεστ. μ.φ., α' πληθ., του αποθ. ρήμ. *ἐπίσταμαι* (= γνωρίζω καλά).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: επιστήμη, επιστήμονας, επιστημονικός, επιστητό.
- ⇒ **ὅτι**: σύνδ. ειδικός (= ὅτι, πως).
- ⇒ **Ἀγησίλαος**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Ἀγησίλαος, τοῦ Ἀγησιλάου*.
- ⇒ **ὅπου**: επίρρ. αναφορικό με σημασία τοπική (= ὅπου) ή χρονική (= σε οποιαδήποτε περίπτωση).
- ⇒ **ᾧετο**: οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του αποθ. ρήμ. *οἶομαι* (= νομίζω, πιστεύω).

Προσοχή! Το *οἶομαι* στο β' εν. οριστ. ενεστ. έχει **μόνο κατάληξη -ει**: *οἶει*.

- ⇒ **τὴν πατρίδα**: ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ πατρίς, τῆς πατρίδος* (= η πατρίδα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
- ⇒ **τι**: αντων. ἀόριστη, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τί* (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Το *τι* είναι εγκλιτική λέξη και ο τόνος του εδώ χάνεται, επειδή η προηγούμενη λέξη (*πατρίδα*) είναι παροξύτονη.
- ⇒ **ὠφελήσειν**: απαρέμφ. μέλλ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ὠφελέω, ὠφελῶ* (= ωφελώ, βοηθώ).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (αντικ. σύστοιχο).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ωφέλεια, ωφέλιμος.

- ⇒ **οὐ**: μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **πόνων**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πόνος, τοῦ πόνου* (= κόπος, μόχθος, κόυραση).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *πόνημα, καταπόνηση, προπόνηση, φιλόπονος*.
- ⇒ **ὑφίετο**: οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *ὑφίεμαι* (= μετριάζω, χαλαρώνω, παραμελώ, παύω). Το ενεργ. *ὑφίημι* έχει παρόμοια σημασία. ◆ **οὐ πόνων ὑφίετο** = δεν έπαυε να μοχθεί. ◆ ΣΥΝΤ.: + γεν.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *έφεση, ύφεση, άφεση, χειραφέτηση*.
- ⇒ **κινδύνων**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ κίνδυνος, τοῦ κινδύνου* (= κίνδυνος, τολμηρή πράξη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
- ⇒ **ἀφίστατο**: οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀφίσταμαι* (= απέχω, αποφεύγω, απομακρύνομαι). ◆ ΣΥΝΤ.: Το ενεργ.: *ἀφίστημι* (= απομακρύνω) + αιτ. + γεν. Το μέσο: *ἀφίσταμαι* (= απομακρύνομαι, απέχω) + γεν.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *στάση, κατάσταση, απόσταση, σταθμός, σταυρός, ασταθής*.
- ⇒ **χρημάτων**: ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ χρήμα, τοῦ χρήματος* (= χρήμα, πράγμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
- ⇒ **ἐφείδετο**: οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του αποθ. ρήμ. *φείδομαι* (= κάνω οικονομία). ◆ **οὐ χρημάτων ἐφείδετο** = δε λυπόταν τα χρήματα.
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + γεν.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *φειδώ, αφειδώς, φειδωλός*.
- ⇒ **σῶμα**: ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ σῶμα, τοῦ σώματος* (= το σώμα, οι σωματικές δυνάμεις).
- ⇒ **γῆρας**: ουσ. γ' κλ. ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ γῆρας, τοῦ γῆρως* (= τα γηρατειά, τα γεράματα). Το ουσ. *τὸ γῆρας* δεν έχει πληθυντικό. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 203.
- ⇒ **προῦφασίζετο** (< *προ-εφασίζετο*): οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *προφασίζομαι* (= προβάλλω ως δικαιολογία, βρίσκω προφάσεις). Στον τύπο *προῦφασίζετο* έχει γίνει κράση και γι' αυτό πάνω από το -υ- τίθεται κορωνίδα ('). Για την κράση βλ. και σελ. 330. ◆ **οὐ σῶμα προῦφασίζετο** = δεν προσέβαλλε ως δικαιολογία τη σωματική αναπηρία.
- ⇒ **ἀλλά**: σύνδ. αντιθετικός (= αλλά).
- ⇒ **καί**: σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **βασιλέως**: ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ βασιλεύς, τοῦ βασιλέως* (= ο βασιλιάς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
- ⇒ **ἀγαθοῦ**: επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ ἀγαθός, ἡ ἀγαθή, τὸ ἀγαθόν* (= άξιός, έντιμος, σωστός, καλός).

- ☞ **τούτο:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ούτος, αύτη, τούτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ☞ **ἔργον:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ ἔργον, τοῦ ἔργον* (= δουλειά, ασχολία, ἔργο, υπόθεση, καθήκον). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
- ☞ **ἐνόμιζε:** οριστ. παρ. ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *νομίζω* (= νομίζω, θεωρώ).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (αντικ.) + αιτ. (κατηγορ. του αντικ.).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *νομίζω*, ΠΡΤ. *ἐνόμιζον*, ΜΕΛΛ. *νομιώ*, ΑΟΡ. *ἐνόμισα*, ΠΡΚ. *νενόμικα*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *νομίζομαι*, ΠΡΤ. *ἐνομιζόμην*, ΜΕΛΛ. [*νομιούμαι*], ΠΡΚ. *νενόμισμαι*, ΥΠΡΣ. [*ἐνενομίσμην*].
- ☞ **τούς ἀρχομένους:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *ἄρχομαι* (= κυβερνιέμαι, διοικούμαι). ◆ **οἱ ἀρχόμενοι** = οι υπήκοοι. ◆ Το ενεργ. *ἄρχω* = εξουσιάζω, κυβερνώ.
- ☞ **ὥς:** μόριο που επιτείνει τη σημασία του υπερθετικού (= όσο το δυνατόν...).
 - ◆ **ὥς πλείστα** = όσο το δυνατόν περισσότερα. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 279.
- ☞ **πλείστα:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πλείστος, ἡ πλείστη, τὸ πλείστον* (= πάρα πολύς). Θετικός: *ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολύ*. Συγκριτικός: *ὁ ἢ πλείων, τὸ πλεόν*. Για την κλίση του συγκριτικού βαθμού βλ. σελ. 560.
- ☞ **ἀγαθά:** αιτιατ. πληθ., ουδ. γένους, *ὁ ἀγαθός, ἡ ἀγαθή, τὸ ἀγαθόν*. Βλ. πιο πάνω, *ἀγαθού*.
- ☞ **ποιεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ποιέω, ποιῶ* (= κάνω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. προσώπου (αντικ. ἄμεσο) + αιτ. πράγματος (αντικ. ἔμμεσο).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *ποίημα, ποιητής, ποιητικός, μεταποίηση, παραποίηση, προσποιητός, χειροποίητος*.
- ☞ **ἐν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ☞ **τοῖς μεγίστοις:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β΄ κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ μέγιστος, ἡ μεγίστη, τὸ μέγιστον* (= ο μεγαλύτερος, ο πιο σπουδαίος). Θετικός: *ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα*. Συγκριτικός: *ὁ ἢ μείζων, τὸ μείζον*.
- ☞ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, και).
- ☞ **ὠφελήμασι:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *τὸ ὠφέλημα, τοῦ ὠφελήματος* (= ωφέλεια, ευεργεσία).

- ⇒ **τῆς πατρίδος:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ πατρίς, τῆς πατρίδος (= η πατρίδα).
- ⇒ **τόδε:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., ὅδε, ἥδε, τόδε (= αυτός εδώ, ο εξής). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 290.
- ⇒ **ἐγώ:** αντων. προσωπική α' προσώπου, αρσ. γένους, ονομ. εν., ἐγώ. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 290.
- ⇒ **τίθημι:** οριστ. ενεστ. ε.φ., α' εν., του ρήμ. τίθημι (= θέτω, τοποθετώ· συγκαταλέγω, λογαριάζω, θεωρώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θέση, θεσμός, θήκη, θέμα, θετός, θεματικός, συνθήκη.
- ⇒ **αὐτοῦ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, γεν. εν., αὐτός, αὐτή, αὐτό. Εδώ αὐτοῦ = τοῦ Ἀγησιλάου (επαναληπτική).
- ⇒ **δυνατώτατος:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ δυνατώτατος, ἡ δυνατωτάτη, τὸ δυνατώτατον (= που έχει πολύ μεγάλη σωματική δύναμη, ο πιο γερός, ο πιο ισχυρός πολιτικά). Θετικός: ὁ δυνατός, ἡ δυνατή, τὸ δυνατόν. Συγκριτικός: ὁ δυνατώτερος, ἡ δυνατωτέρα, τὸ δυνατώτερον.
- ⇒ **ῶν:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. εἰμί (= είμαι). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 206.
♦ ΕΝΣ. εἰμί, ΠΡΤ. ἦ(ν), ΜΕΛΛ. ἔσομαι, ΑΟΡ. ἐγενόμην, ΠΡΚ. γέγονα, ΥΠΡΣ. ἐγεγόνειν.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ουσία, παρουσία, απουσία.
- ⇒ **τῆ πόλει:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ πόλις, τῆς πόλεως (= η πόλη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
- ⇒ **φανερός:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ φανερός, ἡ φανερός και ἡ φανερά, τὸ φανερόν (= ορατός, εμφανής, γνωστός, φανερός).
- ⇒ **ἦν:** οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. εἰμί. Βλ. και πιο πάνω,
- ⇒ **μάλιστα:** επίρρ. ποσοτικό υπερθετικού βαθμού (= πάρα πολύ). Θετικός: μάλα. Συγκριτικός: μάλλον.
- ⇒ **τοῖς νόμοις:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., ὁ νόμος, τοῦ νόμον (= νόμος, συνήθεια).
- ⇒ **λατρεύων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. λατρεύω (= φροντίζω, υπηρετώ, λατρεύω τους θεούς). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 291. ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. λατρεύω, ΠΡΤ. ἐλάτρευον, ΜΕΛΛ. λατρεύσω, ΑΟΡ. ἐλάτρευσα.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λατρευτός, λατρευτικός, ειδωλόλατρης, εικονολάτρης, λατρεία.

- ⇒ **τίς:** αντων. ερωτηματική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τί* (= ποιος). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 246.
- ⇒ **γάρ:** σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί, διότι). Το *γάρ* δεν μπαίνει ποτέ πρώτη λέξη στην πρόταση.
- ⇒ **ἠθέλησεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἔθέλω* ή *θέλω* (= θέλω, επιδιώκω). ♦ *ἂν ἠθέλησεν* = θα μπορούσε να θέλει, θα ήθελε.
- ⇒ **ἀπειθεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ἀπειθέω, ἀπειθῶ* (= δεν υπακούω, δεν πειθαρχώ).
- ⇒ **ὄρῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ὄραω, ὄρῶ* (= βλέπω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. + κατηγορηματική μτχ.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ορατός, αόρατος, αυτόπτης, ελόπτης, ὄραση.
- ⇒ **τὸν βασιλέα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ βασιλεύς, τοῦ βασιλέως* (= ο βασιλιάς).
- ⇒ **πειθόμενον:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *πείθομαι* (= υπακούω). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 291.
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πείθω*, ΠΡΤ. *ἔπειθον*, ΜΕΛΛ. *πείσω*, ΑΟΡ. *ἔπεισα*, ΠΡΚ. *πέπεικα*, ΥΠΡΣ. *ἔπεπείκειν*.
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *πείθομαι*, ΠΡΤ. *ἔπειθόμην*, ΜΕΛΛ. *πείσομαι*, ΑΟΡ. *ἐπιθόμην*, ΠΡΚ. *πέπεισμαι, πέποιθα*, ΥΠΡΣ. *ἐπεπέισμην, ἐπεποίθειν*.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πειθώ, πειστικός, αμετάπειστος, πειστήριο, πεποίθηση, εύπειστος, πειθαρχία, απείθεια.
- ⇒ **ὅς:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὅς, ἧ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Εδώ το *ὅς* ισοδυναμεί με δεικτική αντωνυμία (βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 279).
- ⇒ **πρός:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
+ γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι
+ δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)
+ αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε)· μεταφορικά δηλώνει αναφορά, τρόπο, φιλική ή εχθρική σχέση προς πρόσωπο κ.ά.
- ⇒ **τοὺς διαφόρους:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ/ἡ διάφορος, τὸ διάφορον* (= εχθρός, αντίπαλος). ♦ *οἱ διάφοροι ἐν τῇ πόλει* = οι πολιτικοί αντίπαλοι.
- ⇒ **τῇ πόλει:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ὥστερ:** επίρρ. αναφορικό τροπικό (= όπως ακριβώς, καθώς).

- ⇒ **πατήρ:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ πατήρ, τοῦ πατρὸς* (= ο πατέρας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
- ⇒ **παῖδας:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ παῖς, τοῦ παιδὸς* (= το παιδί). Για την κλίση του βλ. σελ. 89.
- ⇒ **προσφέρω:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *προσφέρωμαι* (= συμπεριφέρομαι). Το ενεργ. *προσφέρω* = κάνω κάτι να πλησιάσει ή να εφαρμόσει σε κάτι· εισφέρω, προσφέρω· μεταχειρίζομαι.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *προσφέρω*, ΠΡΤ. *προσφέρων*, ΜΕΛΛ. *προσοίσω*, ΑΟΡ. *προσ-ήνεγκα, προσήνεγκον*, ΠΡΚ. *προσενήνοχα*, ΥΠΡΣ. *προσενηνόχην*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *προσφέρωμαι*, ΠΡΤ. *προσεφερόμην*, ΜΕΛΛ. *προσοίσομαι*, ΑΟΡ. *προσηνεγάμην*, ΠΡΚ. *προσενήνεγμαι*, ΥΠΡΣ. *προσενηνέγμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: προσφορά, πρόσφορος.
- ⇒ **λοιδορέω:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *λοιδορέωμαι, λοιδορούμαι* (= κακολογώ, βρίζω, κοροϊδεύω). Το μέσο *λοιδορέωμαι, λοιδορούμαι* χρησιμοποιείται με την ίδια σημασία με το ενεργ. *λοιδορέω, λοιδορώ*, αλλά διαφέρει η σύνταξή τους.
 - ◆ ΣΥΝΤ.: Το μέσο *λοιδορούμαι* + δοτ. Το ενεργ. *λοιδορέω, λοιδορώ* + αιτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λοιδορία, λοίδορος (= υβριστικός, χλευαστικός).
- ⇒ **μέν:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, από τη μια). Βλ. και Ενότητα 1, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 14.
- ⇒ **ἐπί:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις και δηλώνει το «επάνω» κυριολεκτικά και μεταφορικά:
 - + γεν.: δηλώνει στάση σε κάποιον τόπο· μεταφορικά δηλώνει αναφορά, αιτία κ.ά.
 - + δοτ.: δηλώνει ό,τι και η *ἐπί* + *γεν.*, αλλά είναι πιο συνηθισμένη
 - + αιτ.: δηλώνει στάση πάνω σε κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (συχνά με εχθρική σημασία) κ.ά.
- ⇒ **τοῖς ἁμαρτήμασιν:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *τὸ ἁμάρτημα, τοῦ ἁμαρτήματος* (= αμαρτία, σφάλμα, λάθος).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αμαρτία, διαμαρτία, αμάρτημα, αμαρτωλός, αναμάρτητος.
- ⇒ **ἐτίμα:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *τιμάω, τιμῶ* (= τιμώ, σέβομαι).
- ⇒ **δ'(έ):** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, από την άλλη). Το δ' έχει πάθει έκθλιψη του -ε.
- ⇒ **εἰ:** σύνδ. υποθετικός (= αν). Το *εἰ* είναι άτονο, αλλά μέσα στο κείμενο έχει τόνο, ο οποίος προέρχεται από την εγκλιτική λέξη *τι* που ακολουθεί.

- ⇒ **τι:** αντων. αόριστη, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Το *τι* είναι άτονο, γιατί ο τόνος του ανέβηκε στο άτονο *ει* που προηγείται.
- ⇒ **καλόν:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν* (= καλός, ωραίος· σωστός, τίμιος, δίκαιος).
- ⇒ **πράττειν:** ευκτ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *πράττω* (= κάνω, πραγματοποιώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πράττω*, ΠΡΤ. *ἔπραττον*, ΜΕΛΛ. *πράξω*, ΑΟΡ. *ἔπραξα*, ΠΡΚ. *πέπραγα, πέπραγα*, ΥΠΡΣ. *ἔπεπράγειν, ἐπεπράγειν*.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *πράττομαι*, ΠΡΤ. *ἔπραττόμην*, ΜΕΛΛ. *πράξομαι*, ΑΟΡ. *ἔπραξάμην*, ΠΡΚ. *πέπραγαμαι*, ΥΠΡΣ. *ἔπεπράγμην*.
- ⇒ **παρίστατο:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *παρίσταμαι* (= είμαι παρών, παραστέκομαι, βοηθώ).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: στάση, διάσταση, παράσταση, παραστατικός, διάστημα, επιστάτης, στασίδι.
- ⇒ **τις:** αντων. αόριστη, θηλ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Βλ. και πιο πάνω, *τι*.
- ⇒ **συμφορά:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ συμφορὰ* (= γεγονός, δυστύχημα, συμφορὰ). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *προσεφέρετο*.
- ⇒ **συμβαίνοι:** ευκτ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *συμβαίνω* (= γίνομαι, συμβαίνω).
- ⇒ **ἐχθρόν:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ἐχθρός, ἡ ἐχθρά, τὸ ἐχθρόν* (= εχθρικός· μισητός).
- ⇒ **οὐδένα:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *οὐδεὶς, οὐδεμία, οὐδέν* (= κανείς, καμία, κανένα)
- ⇒ **ἠγούμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. αποθ. ρήμ. *ἠγέομαι, ἠγοῦμαι* (= νομίζω, θεωρώ· είμαι αρχηγός).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ηγεμόνας, ηγεμονία, ηγέτης, ηγεσία, αφηγούμαι, αφηγητής, καθηγητής, διήγημα.
- ⇒ **πολίτην:** ουσ. α΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ πολίτης, τοῦ πολίτου* (= ο πολίτης). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288.
- ⇒ **ἐπαινείν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ἐπαινέω, ἐπαινῶ* (= επαινῶ, επιδοκιμάζω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ⇒ **πάντας:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *πᾶς, πᾶσα, πᾶν* (= ὅλος, καθένας).

- ⇒ **ἐθέλων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἐθέλω* και *θέλω* (= θέλω, επιθυμώ, επιδιώκω· είμαι πρόθυμος).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. (*ἐ*)θέλω, ΠΡΤ. *ἤθελον*, ΜΕΛΛ. (*ἐ*)θελήσω, ΑΟΡ. *ἠθέλησα*, ΠΡΚ. *ἠθέληκα*, ΥΠΡΣ. *ἠθελήκειν*.
- ⇒ **σώζεσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του ρήμ. *σώζομαι* (= είμαι καλά, ευτυχώ, σώζομαι).
 - ◆ Το ενεργ. *σώζω* = διασώζω, διαφυλάττω.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σωτήρας, διάσωση, σώσμα, σωστός, σωστικός.
- ⇒ **κέρδος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ κέρδος*, *τοῦ κέρδους* (= το κέρδος, η ωφέλεια, πλεονέκτημα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 288-289.
- ⇒ **νομίζων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *νομίζω* (= νομίζω, θεωρώ, πιστεύω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + ειδ. απαρέμφ. ἢ + αιτ. (αντικ.) + αιτ. (κατηγορ. στο αντικ.)
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *νομίζω*, ΠΡΤ. *ἐνόμιζον*, ΜΕΛΛ. *νομιώ*, ΑΟΡ. *ἐνόμισα*, ΠΡΚ. *νενόμικα*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *νομίζομαι*, ΠΡΤ. *ἐνομιζόμην*, ΜΕΛΛ. [*νομιούμαι*], ΠΡΚ. *νενόμισμαι*, ΥΠΡΣ. [*ἐνενομίσμην*].
- ⇒ **ζημίαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ζημία*, *τῆς ζημίας* (= ζημιά, βλάβη).
- ⇒ **τιθείς:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *τίθημι* (= θεωρώ, θέτω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (αντικ.) + αιτ. (κατηγορ. στο αντικ.)
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *τίθημι*.
- ⇒ **ὁ ἄξιος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἄξιος*, *ἡ ἄξια*, *τὸ ἄξιον* (= ἄξιος, πολύτιμος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 289.
- ⇒ **μικροῦ:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ μικρός*, *ἡ μικρά*, *τὸ μικρόν*. Η γεν. *μικροῦ* έχει επιρρηματική σημασία (= λίγο).
 - ◆ **ὁ μικροῦ ἄξιος** = ο ανάξιος.
- ⇒ **ἀπόλοιτο:** ευκτ. αορ. β' μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀπόλλυμαι* (= χάνομαι, καταστρέφομαι).
 - ◆ Το ενεργ. *ἀπόλλυμι* = καταστρέφω.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *ὄλλυμι*: ὄλεθρος, πανωλεθρία, ἀπώλεια.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση					
ονομ.	ή	συμφορά	ὁ	πολίτης	ὁ	κίνδυνος	τὸ	ἔργον
γεν.	τῆς	συμφορᾶς	τοῦ	πολίτου	τοῦ	κινδύνου	τοῦ	ἔργου
δοτ.	τῇ	συμφορᾷ	τῷ	πολίτῃ	τῷ	κινδύνῳ	τῷ	ἔργῳ
αιτ.	τὴν	συμφορὰν	τὸν	πολίτην	τὸν	κίνδυνον	τὸ	ἔργον
κλητ.	ῶ	συμφορὰ	(ῶ)	πολίτα	(ῶ)	κίνδυνε	(ῶ)	ἔργον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση					
ονομ.	αἱ	συμφοραὶ	οἱ	πολίται	οἱ	κίνδυνοι	τὰ	ἔργα
γεν.	τῶν	συμφορῶν	τῶν	πολιτῶν	τῶν	κινδύνων	τῶν	ἔργων
δοτ.	ταῖς	συμφοραῖς	τοῖς	πολίταις	τοῖς	κινδύνοις	τοῖς	ἔργοις
αιτ.	τάς	συμφορὰς	τούς	πολίτας	τούς	κινδύνους	τὰ	ἔργα
κλητ.	(ῶ)	συμφοραὶ	(ῶ)	πολίται	(ῶ)	κίνδυνοι	(ῶ)	ἔργα

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	ή	πατρίς	τὸ	χρῆμα	ὁ	βασιλεὺς	ή	πόλις
γεν.	τῆς	πατρίδος	τοῦ	χρήματος	τοῦ	βασιλέως	τῆς	πόλεως
δοτ.	τῇ	πατρίδι	τῷ	χρήματι	τῷ	βασιλεῖ	τῇ	πόλει
αιτ.	τὴν	πατρίδα	τὸ	χρῆμα	τὸν	βασιλέα	τὴν	πόλιν
κλητ.	(ῶ)	πατρίς	(ῶ)	χρῆμα	(ῶ)	βασιλεῦ	(ῶ)	πόλι

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	αἱ	πατρίδες	τὰ	χρήματα	οἱ	βασιλεῖς	αἱ	πόλεις
γεν.	τῶν	πατρίδων	τῶν	χρημάτων	τῶν	βασιλέων	τῶν	πόλεων
δοτ.	ταῖς	πατρίσι(ν)	τοῖς	χρήμασι(ν)	τοῖς	βασιλεῦσι(ν)	ταῖς	πόλεσι(ν)
αιτ.	τάς	πατρίδας	τὰ	χρήματα	τούς	βασιλέας	τάς	πόλεις
κλητ.	(ῶ)	πατρίδες	(ῶ)	χρήματα	(ῶ)	βασιλεῖς	(ῶ)	πόλεις

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ὁ	πατήρ	τὸ	κέρδος	τὸ	γῆρας
γεν.	τοῦ	πατρὸς	τοῦ	κέρδους	τοῦ	γῆρω
δοτ.	τῷ	πατρὶ	τῷ	κέρδει	τῷ	γῆρα
αιτ.	τὸν	πατέρα	τὸ	κέρδος	τὸ	γῆρας
κλητ.	(ῶ)	πάτερ	(ῶ)	κέρδος	(ῶ)	γῆρας

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	οί πατέρες	τὰ κέρδη	—
γεν.	τῶν πατέρων	τῶν κερδῶν	—
δοτ.	τοῖς πατράσι(ν)	τοῖς κέρδεσι(ν)	—
αιτ.	τούς πατέρας	τὰ κέρδη	—
κλητ.	(ὦ) πατέρες	(ὦ) κέρδη	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἄξιος	ἡ ἄξια	τὸ ἄξιον
γεν.	τοῦ ἀξίου	τῆς ἀξίας	τοῦ ἀξίου
δοτ.	τῷ ἀξίῳ	τῇ ἀξίᾳ	τῷ ἀξίῳ
αιτ.	τὸν ἄξιον	τὴν ἀξίαν	τὸ ἄξιον
κλητ.	(ὦ) ἄξιε	(ὦ) ἄξια	(ὦ) ἄξιον

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἄξιοι	αἱ ἄξιαί	τὰ ἄξια
γεν.	τῶν ἀξίων	τῶν ἀξίων	τῶν ἀξίων
δοτ.	τοῖς ἀξίοις	ταῖς ἀξίαις	τοῖς ἀξίοις
αιτ.	τούς ἀξίους	τάς ἀξίας	τὰ ἄξια
δοτ.	(ὦ) ἄξιοι	(ὦ) ἄξιαί	(ὦ) ἄξια

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἅπας	ἡ ἅπασα	τὸ ἅπαν
γεν.	τοῦ ἅπαντος	τῆς ἀπάσης	τοῦ ἅπαντος
δοτ.	τῷ ἅπαντι	τῇ ἀπάσῃ	τῷ ἅπαντι
αιτ.	τὸν ἅπαντα	τὴν ἅπασαν	τὸ ἅπαν
κλητ.	(ὦ) ἅπας	(ὦ) ἅπασα	(ὦ) ἅπαν

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἅπαντες	αἱ ἅπασαι	τὰ ἅπαντα
γεν.	τῶν ἁπάντων	τῶν ἁπασῶν	τῶν ἁπάντων
δοτ.	τοῖς ἅπασι(ν)	ταῖς ἀπάσαις	τοῖς ἅπασι(ν)
αιτ.	τούς ἅπαντας	τάς ἀπάσας	τὰ ἅπαντα
κλητ.	(ὦ) ἅπαντες	(ὦ) ἅπασαι	(ὦ) ἅπαντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὄδε	ἦδε	τόδε
γεν.	τοῦδε	τῆσδε	τοῦδε
δοτ.	τῶδε	τῆδε	τῶδε
αιτ.	τόνδε	τήνδε	τόδε
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἶδε	αἶδε	τάδε
γεν.	τῶνδε	τῶνδε	τῶνδε
δοτ.	τοῖσδε	ταῖσδε	τοῖσδε
αιτ.	τούσδε	τάσδε	τάδε
κλητ.	—	—	—

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	α΄ πρόσωπο	β΄ πρόσωπο	γ΄ πρόσωπο
ονομ.	ἐγὼ	σύ	—
γεν.	ἐμοῦ, μου	σοῦ, σου	(οὔ)
δοτ.	ἐμοί, μοι	σοί, σοι	οἶ, οἱ
αιτ.	ἐμέ, με	σέ, σε	(ἐ)
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	α΄ πρόσωπο	β΄ πρόσωπο	γ΄ πρόσωπο
ονομ.	ἡμεῖς	ὕμεῖς	σφεῖς
γεν.	ἡμῶν	ὕμῶν	σφῶν
δοτ.	ἡμῖν	ὕμῖν	σφίσι(ν)
αιτ.	ἡμᾶς	ὕμᾶς	σφᾶς
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	λατρεύων	ἡ	λατρεύουσα	τὸ	λατρεύον
γεν.	τοῦ	λατρεύοντος	τῆς	λατρευούσης	τοῦ	λατρεύοντος
δοτ.	τῷ	λατρεύοντι	τῇ	λατρευούσῃ	τῷ	λατρεύοντι
αιτ.	τὸν	λατρεύοντα	τὴν	λατρεύουσιν	τὸ	λατρεύον
κλητ.	(ὦ)	λατρεύων	(ὦ)	λατρεύουσα	(ὦ)	λατρεύον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	λατρεύοντες	αἱ	λατρεύουσιν	τὰ	λατρεύοντα
γεν.	τῶν	λατρευόντων	τῶν	λατρευουσῶν	τῶν	λατρευόντων
δοτ.	τοῖς	λατρεύουσι(ν)	ταῖς	λατρευούσαις	τοῖς	λατρεύουσι(ν)
αιτ.	τούς	λατρεύοντας	τάς	λατρευούσας	τὰ	λατρεύοντα
κλητ.	(ὦ)	λατρεύοντες	(ὦ)	λατρεύουσαι	(ὦ)	λατρεύοντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	πειθόμενος	ἡ	πειθομένη	τὸ	πειθόμενον
γεν.	τοῦ	πειθομένου	τῆς	πειθομένης	τοῦ	πειθομένου
δοτ.	τῷ	πειθομένῳ	τῇ	πειθομένῃ	τῷ	πειθομένῳ
αιτ.	τὸν	πειθόμενον	τὴν	πειθομένην	τὸ	πειθόμενον
κλητ.	(ὦ)	πειθόμενε	(ὦ)	πειθομένη	(ὦ)	πειθόμενον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	πειθόμενοι	αἱ	πειθόμεναι	τὰ	πειθόμενα
γεν.	τῶν	πειθομένων	τῶν	πειθομένων	τῶν	πειθομένων
δοτ.	τοῖς	πειθομένοις	ταῖς	πειθομέναις	τοῖς	πειθομένοις
αιτ.	τούς	πειθομένους	τάς	πειθομένας	τὰ	πειθόμενα
κλητ.	(ὦ)	πειθόμενοι	(ὦ)	πειθόμεναι	(ὦ)	πειθόμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	οἶεται	φείδεται	προφασίζεται	νομίζει
παρτ.	ῥετο	ἔφειδετο	προφασίζετο	ἐνόμιζε
μέλλ.	οἰήσεται	φείσεται	προφασιεύεται	νομιεῖ
αόρ.	ῥήθη (παθ.)	ἔφεισατο	προφασίσασατο	ἐνόμισε
παρκ.	—	[πέφεισται]	—	νενόμικε
υπερσ.	—	—	—	[ἐνενομίκει]

ενεστ.	ἀρχομένους	ᾧν	ἐστὶ	λατρεύων
παρτ.	—	—	ἦν	—
μέλλ.	ἀρξομένους	ἐσόμενος	ἔσται	[λατρεύσων]
αόρ.	ἀρξαμένους	γενόμενος (β')	ἐγένετο (β')	λατρεύσας
παρκα.	ἠργγμένους	γεγονώς	γέγονε(ν)	—
υπερσ.	—	—	ἐγεγόνει	—

ενεστ.	πειθόμενον	προσφέρεται	πράττοιεν	(ἐ)θέλει
παρτ.	—	προσεφέρετο	—	ἤθελε
μέλλ.	πεισόμενον	προσοίσεται	πράξοιεν	(ἐ)θελήσει
αόρ.	πιθόμενον (β')	προσηνέγκατο	πράξαιεν (-ειαν)	ἠθέλησε(ν)
παρκα.	πεπεισμένον	προσενήνεκται	πεπραχότες εἶψαν/εἶψεν	ἠθέληκε(ν)
υπερσ.	—	προσενήνεκτο	—	ἠθελήκει

ενεστ.	συμβαίνοι	(ἐ)θέλων	σῶζεσθαι	νομίζων
παρτ.	—	—	—	—
μέλλ.	συμβήσοιτο	(ἐ)θελήσων	σώσεσθαι	νομίων
αόρ.	συμβαίη (β')	(ἐ)θελήσας	σώσασθαι	νομίσας
παρκα.	συμβεβηκυῖα εἶη	ἠθεληκώς, [τεθεληκώς]	σεσῶσθαι	νενομικώς
υπερσ.	—	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἠθέλησεν	πράττουσι(ν)	συμβαίνοι
υποτ.	ἔθελήσῃ	πράττωσι(ν)	συμβαίνῃ
ευκτ.	ἔθελήσῃ	πράττοιεν	συμβαίνοι
προστ.	ἔθελησάτω	πραττόντων /-έτωσαν	συμβαινέτω
απαρ.	ἔθελήσῃ	πράττειν	συμβαίνειν
μτχ.	ἔθελήσας /-ασα /-αν	πράττων /-ουσα /-ον	συμβαίνων /-ουσα /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Ἄπαντες ἐπιστάμεθα:** κύρια πρόταση.

ἐπιστάμεθα: ρήμ. • **ἄπαντες:** κατηγορηματικός προσδ. στο ενν. υποκ. *ἡμεῖς* του *ἐπιστάμεθα*.

► **ὅτι Ἀγησίλαος οὐ πόνων ὑφίετο:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση-λειτουργεί ως αντικ. του *ἐπιστάμεθα*.

(οὐ) ὑφίετο: ρήμ. • **Ἀγησίλαος:** υποκ. του (οὐ) *ὑφίετο* • **πόνων:** αντικ. του (οὐ) *ὑφίετο*.

► **(ὅτι) οὐ κινδύνων ἀφίστατο:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του *ἐπιστάμεθα*.

(οὐ) ἀφίστατο: ρήμ. • ενν. Ἀγهیίλαος: υποκ. του (οὐ) ἀφίστατο • κινδύνων: αντικ. του (οὐ) ἀφίστατο.

► **(ὅτι) οὐ χρημάτων ἐφείδετο:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του *ἐπιστάμεθα*.

(οὐ) ἐφείδετο: ρήμ. • ενν. Ἀγهیίλαος: υποκ. του (οὐ) ἐφείδετο • χρημάτων: αντικ. του (οὐ) ἐφείδετο.

► **(ὅτι) οὐ σῶμα, οὐ γήρας προὔφασίζετο:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του *ἐπιστάμεθα*.

(οὐ) προὔφασίζετο: ρήμ. • ενν. Ἀγهیίλαος: υποκ. του (οὐ) προὔφασίζετο • σῶμα / γήρας: αντικ. του (οὐ) προὔφασίζετο.

► **ὅπου ᾤετο τὴν πατρίδα τι ὠφελήσειν:** δευτερεύουσα αναφορική υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την ειδική πρόταση *(ὅτι) οὐ σῶμα [...] προὔφασίζετο* με την οποία σχηματίζει εξαρτημένο υποθετικό λόγο που δηλώνει πραγματικό.

ᾤετο: ρήμ. • ενν. Ἀγهیίλαος: υποκ. του ᾤετο και του ὠφελήσειν (ταυτοπροσωπία) • ὠφελήσειν: ειδικό απαρέμφ., αντικ. του ᾤετο • τὴν πατρίδα: αντικ. του ὠφελήσειν • τι: αντικ. (σύστοιχο) του ὠφελήσειν • ὅπου: επιρρ. προσδ. που δηλώνει τόπο (ή χρονική περίσταση)² στο ὠφελήσειν.

► **ἀλλὰ και (ὅτι) βασιλέως ἀγαθοῦ τοῦτο ἔργον ἐνόμιζε, τὸ τοὺς ἀρχομένους ὡς πλείστα ἀγαθὰ ποιεῖν:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του *ἐπιστάμεθα*.

ἐνόμιζε: ρήμ. • ενν. Ἀγهیίλαος: υποκ. του ἐνόμιζε • τοῦτο: αντικ. του ἐνόμιζε • ἔργον: κατηγορ. στο αντικ. του ἐνόμιζε • βασιλέως: γεν. κτητική στο ἔργον • ἀγαθοῦ: επιθ. προσδ. στο βασιλέως • τὸ ποιεῖν: έναρθρο απαρέμφ., επεξήγηση στο τοῦτο • ενν. τὸν βασιλέα: υποκ. του απαρεμφ. τὸ ποιεῖν (ετεροπροσωπία) • τοὺς ἀρχομένους: έναρθρη επιθ. μτχ., αντικ. (άμεσο) του ποιεῖν • ἀγαθά: αντικ. (έμμεσο) του ποιεῖν • ὡς³ πλείστα: επιθ. προσδ. στο ἀγαθά.

► **Ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ ὠφελήμασι τῆς πατρίδος και τότε ἐγὼ τίθημι αὐτοῦ:** κύρια πρόταση.

τίθημι: ρήμ. • ἐγώ: υποκ. του τίθημι • τότε: αντικ. του τίθημι • αὐτοῦ: γεν. κτητική στο τότε • ἐν τοῖς ὠφελήμασι: εμπρόθ. προσδ. που δηλώνει τόπο (το

2. Αν θεωρήσουμε ότι το ὅπου εδώ δηλώνει τόπο, θα το μεταφράσουμε «σε οποιοδήποτε μέρος», ενώ, αν θεωρήσουμε ότι δηλώνει χρονική περίσταση, θα το μεταφράσουμε «σε οποιαδήποτε περίσταση».

3. Το ὡς επιτείνει την έννοια του υπερθετικού βαθμού πλείστα.

«μεταξύ» μεταφορικά) στο *τίθημι* • *τοῖς μεγίστοις*: επιθ. προσδ. στο *ὠφελήμασι* • *τῆς πατρίδος*: γεν. αντικειμενική στο *ὠφελήμασι*.

► *ὅτι δυνατότατος ὢν ἐν τῇ πόλει φανερός ἦν μάλιστα τοῖς νόμοις λατρεύων*: δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως επεξήγηση στο *τόδε*.

ἦν: ρήμ. • ενν. *Ἀγησίλαος*: υποκ. του *ἦν* • *φανερός*: κατηγορ. στο υποκ. του *ἦν* • *λατρεύων*: κατηγορηματική μτχ., εξαρτάται από την περιφραση *ἦν φανερός* και αναφέρεται στο υποκείμενό της (*Ἀγησίλαος*) • *τοῖς νόμοις*: αντικ. της μτχ. *λατρεύων* • *μάλιστα*: επιρρ. προσδ. ποσού στη μτχ. *λατρεύων* • *ὢν*: εναντιωματική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἦν* • *δυνατότατος*: κατηγορ. στο υποκ. της μτχ. *ὢν* • *ἐν τῇ πόλει*⁴: εμπρόθ. προσδ. τόπου στη μτχ. *ὢν*.

► *Τίς γὰρ ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν ὄρων τὸν βασιλέα πειθόμενον;*: κύρια πρόταση – ευθεία πρόταση.

(*ἂν*) *ἠθέλησεν*: ρήμ. • *τίς*: υποκ. του (*ἂν*) *ἠθέλησεν* και του *ἀπειθεῖν* (ταυτοπροσωπία) • *ἀπειθεῖν*: τελικό απαρέμφ., αντικ. του (*ἂν*) *ἠθέλησεν* • *ὄρων*: υποθετική⁵ μτχ., συνημμένη στο υποκ. του (*ἂν*) *ἠθέλησεν* • *τὸν βασιλέα*: αντικ. της μτχ. *ὄρων* • *πειθόμενον*: κατηγορηματική μτχ., αναφέρεται στο αντικ. της μτχ. *ὄρων*.

► *Ὅς και πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ πόλει προσεφέρετο*: κύρια πρόταση. *προσεφέρετο*: ρήμ. • *ὅς*: υποκ. του *προσεφέρετο* • *πρὸς τοὺς διαφόρους*: εμπρόθ. προσδ. φιλικῆς διάθεσης στο *προσεφέρετο* • *ἐν τῇ πόλει*: εμπρόθ. προσδ. τόπου στο *προσεφέρετο*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η αναφορική αντωνυμία *ὅς* εδώ δεν εισάγει αναφορική πρόταση, αλλά ισοδυναμεί με δεικτική αντωνυμία (= *οὗτος*), επειδή βρίσκεται στην αρχή περιόδου.

► *ὥσπερ πατήρ πρὸς παῖδας (προσφέρεται)*: δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *Ὅς [...] προσεφέρετο*. ενν. *προσφέρεται*: ρήμ. • *πατήρ*: υποκ. του *προσφέρεται* • *πρὸς παῖδας*: εμπρόθ. προσδ. φιλικῆς διάθεσης στο *προσφέρεται*.

► *Ἐλοιδορεῖτο μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν*: κύρια πρόταση. *ἐλοιδορεῖτο*: ρήμ. • ενν. *Ἀγησίλαος*: υποκ. του *ἐλοιδορεῖτο* • *ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν*: εμπρόθ. προσδ. αιτίας στο *ἐλοιδορεῖτο*.

4. Ο εμπρόθ. *ἐν τῇ πόλει* εδώ έχει τη σημασία «ανάμεσα στους πολίτες». Δηλαδή τίθεται το αφηρημένο (= η πόλη) αντί του συγκεκριμένου (= οι πολίτες). Πρόκειται για σχῆμα *μετωνυμίας*. Παρόμοια σημασία έχει και παρακάτω.

5. Η μτχ. *ὄρων* με απόδοση το *ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν* σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο.

► **ἐτίμα δ'**: κύρια πρόταση.

ἐτίμα: ρήμ. • ενν. **Ἀγησίλαος**: υποκ. του *ἐτίμα*.

► **εἴ τι καλὸν πράττειεν**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *ἐτίμα δ'(ε)* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρελθόν.

πράττειεν: ρήμ. • ενν. **οἱ διάφοροι**: υποκ. του *ἐτίμα* • **τί**: αντικ. (σύστοιχο) του *πράττειεν* • **καλόν**: επιθ. προσδ. στο *τί*.

► **παρίστατο δ' ἐχθρόν μὲν οὐδένα ἠγούμενος πολίτην, ἐπαινεῖν δὲ πάντας ἐθέλων, σφίξεσθαι δὲ πάντας κέρδος νομίζων, ζημίαν δὲ τιθείς**: κύρια πρόταση.

παρίστατο: ρήμ. • ενν. **Ἀγησίλαος**: υποκ. του *παρίστατο* • **ἠγούμενος** / **ἐθέλων** / **νομίζων** / **τιθείς**: αιτιολογικές μτχ., συνημμένες στο υποκ. του *παρίστατο* • **πολίτην**: αντικ. της μτχ. *ἠγούμενος* • **οὐδένα**: επιθ. προσδ. στο *πολίτην* • **ἐχθρόν**: κατηγορ. στο αντικ. της μτχ. *ἠγούμενος* • **ἐπαινεῖν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. της μτχ. *ἐθέλων* • ενν. **Ἀγησίλαος**: υποκ. του *ἐπαινεῖν* (ταυτοπροσωπία) • **πάντας**: αντικείμενο του *ἐπαινεῖν* • **κέρδος** (ενν. *εἶναι*)⁶: ειδικό απαρέμφ. (απρόσωπη έκφραση), αντικ. της μτχ. *νομίζων* • **σφίξεσθαι**: ειδικό απαρέμφ., υποκ. του *κέρδος εἶναι* • **πάντας**: υποκ. του *σφίξεσθαι* (ετεροπροσωπία) • **ζημίαν**: κατηγορ. στο αντικ. της μτχ. *τιθείς* (ως αντικ. της μτχ. *τιθείς* λειτουργεί η υποθ. πρόταση *εἰ [...] ἀπόλοιτο*, η οποία εδώ έχει ουσιαστικοποιηθεί· εναλλακτικά, προκειμένου να εξομαλύνουμε τη σύνταξη, μπορούμε να εννοήσουμε ως αντικ. την αντων. *τοῦτο*, αντί για την υποθ. πρόταση).

► **εἴ τις συμφορὰ συμβαίνοι**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από το ρήμα *παρίστατο* με το οποίο ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρελθόν.

συμβαίνοι: ρήμ. • **συμφορὰ**: υποκ. του *συμβαίνοι* • **τίς**: επιθ. προσδ. στο *συμφορὰ*.

► **εἰ καὶ ὁ μικροῦ ἄξιός ἀπόλοιτο**: δευτερεύουσα υποθετική πρόταση· εξαρτάται από τη μτχ. *τιθείς* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρελθόν.

ἀπόλοιτο: ρήμ. • **ὁ ἄξιός**: υποκ. του *ἀπόλοιτο* • **ὁ μικροῦ**: επιθ. προσδ. στο *ἄξιός* λόγω του άρθρου (η γεν. *μικροῦ* δηλώνει αξία).

6. Η σύνταξη εδώ μπορεί να γίνει και ως εξής: *σφίξεσθαι*: ειδικό απαρέμφ. (ἀναρθρο σε θέση ἑναρθρου), αντικ. της μτχ. *νομίζων κέρδος*: κατηγορ. στο αντικ. της μτχ. *νομίζων* (δηλαδή στο *σφίξεσθαι*).

7. Ο σύνδεσμος *καὶ* εδώ είναι επιδοτικός και συνοδεύει τη φράση *ὁ μικροῦ ἄξιός*. Επομένως, η πρόταση *εἰ καὶ [...] ἀπόλοιτο* δεν είναι εναντιωματική, αφού εισάγεται με τον σύνδεσμο *εἰ*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **Άγησίλαος:** Πρόκειται για τον Σπαρτιάτη βασιλιά Άγησίλαο Β΄ (444/3-360/59 π.Χ.), δευτερότοκο γιο του Αρχιδάμου Β΄, ο οποίος είναι γνωστός για τη χαρισματική προσωπικότητα και τις στρατιωτικές ικανότητές του. Ανέβηκε στον θρόνο το 399 π.Χ., όταν πέθανε ο ετεροθαλής αδελφός του, ο Άγις. Σύμφωνα με τον σπαρτιατικό νόμο δεν προοριζόταν για βασιλιάς. Ανατράφηκε λοιπόν όπως κάθε κοινός Σπαρτιάτης πολίτης. Στο γεγονός αυτό αποδίδει ο Πλούταρχος την απλότητα και την ανθρωπιά του. Μολονότι ήταν μικρόσωμος, καχεκτικός και κουτσός, η δημοτικότητά του ανάμεσα στους Σπαρτιάτες ήταν μεγάλη. Ως βασιλιάς ηγήθηκε του εκστρατευτικού σώματος που οι Σπαρτιάτες έστειλαν στη Μικρά Ασία (396-394 π.Χ.) για να εδραιώσει την κλονισμένη κυριαρχία τους στις πόλεις της Μικράς Ασίας και να απωθήσει τους Πέρσες, που έκαναν πάλι απειλητική την εμφάνισή τους, και κατάφερε σημαντικές επιτυχίες. Προς το τέλος της ζωής του στράφηκε σε τυχοδιωκτικές περιπέτειες, πιθανότατα για να κερδίσει χρήματα για λογαριασμό της Σπάρτης. Ο Ξενοφών (βλ. σελ. 232, 275), είχε εντυπωσιαστεί από την προσωπικότητα του Άγησίλαου και στο έργο του *Άγησίλαος* εξυμνεί τις αρετές του βασιλιά της Σπάρτης.

➔ **δυνατώτατος ὢν ἐν τῇ πόλει φανερός ἦν μάλιστα τοῖς νόμοις λατρεύων:** Ο Άγησίλαος, σύμφωνα με τον σπαρτιατικό νόμο, δεν προοριζόταν για βασιλιάς, αφού νόμιμος διάδοχος ήταν ο αδελφός του, ο Άγις. Ανατράφηκε επομένως όπως κάθε κοινός Σπαρτιάτης πολίτης, μαθαίνοντας όχι πώς να άρχει, αλλά πώς να άρχεται (βλ. και πιο πάνω). Αυτό συνέβαλε στο να δείχνει μεγάλο σεβασμό και πειθαρχία στους νόμους και με το παράδειγμά του να παρακινεί και τους συμπολίτες του να πειθαρχούν.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Τι θεωρούσε καθήκον του σωστού πολιτικού ο Άγησίλαος, σύμφωνα με τον Ξενοφώντα;

Ο Άγησίλαος παρουσιάζεται από τον Ξενοφώντα ως το πρότυπο του ιδανικού ηγέτη, ο οποίος πάνω από προσωπικές φιλίες και αντιπαλότητες βάζει το συμφέρον της πατρίδας του και χρησιμοποιεί την εξουσία όχι ως μέσο για την προσωπική του ανάδειξη και πλουτισμό, αλλά για να υπηρετήσει την πατρίδα του και τους συμπολίτες του. Θεωρούσε λοιπόν καθήκον του σω-

στού πολιτικού το να προσφέρει όσο το δυνατό μεγαλύτερες και καλύτερες υπηρεσίες στους συμπολίτες του, να πολιτεύεται δηλαδή και να ασκεί την εξουσία με γνώμονα το κοινό συμφέρον, και να μην υπολογίζει σωματική ή ψυχική ταλαιπωρία, προκειμένου να φέρει σε πέρας κάθε αποστολή που του αναθέτουν οι συμπολίτες του.

2. Πώς συμπεριφερόταν ο Αγησίλαος στους συμπολίτες του; Τι είδους σχέση επιδίωκε να δημιουργήσει μαζί τους;

Σύμφωνα με τον Ξενοφώντα, ο Αγησίλαος συμπεριφερόταν στοργικά στους συμπολίτες του, καθώς δεν θεωρούσε κανέναν εχθρό του, αλλά ενδιαφερόταν για όλους. Πρόθυμα επαινούσε όποιον έβλεπε να ενεργεί σωστά, κατέκρινε και νουθετούσε όποιον διέπραττε σφάλματα, ενώ συμπαραστεκόταν σε όσους αντιμετώπιζαν κάποια συμφορά. Με τον τρόπο αυτό συμπεριφερόταν ακόμα και προς τους πολιτικούς αντιπάλους του. Γι' αυτό στενοχωριόταν όταν χανόταν κάποιος, επειδή θεωρούσε ότι κάθε πολίτης προσφέρει στην πόλη, άλλος περισσότερο και άλλος λιγότερο.

3. Θα μπορούσε ο Αγησίλαος να χαρακτηριστεί, εκτός από ηγέτης, και «παιδαγωγός»; Ποια στοιχεία του κειμένου μπορούν να στηρίξουν αυτόν τον χαρακτηρισμό;

Ο Αγησίλαος αποτελούσε για τους συμπολίτες του πρότυπο για μίμηση, καθώς σεβόταν τους νόμους και πειθαρχούσε σε αυτούς. Το παράδειγμά του παρότρυνε και τους άλλους πολίτες να πειθαρχούν σε αυτούς. Επιπλέον, ενθάρρυνε τους πολίτες να γίνονται καλύτεροι, επαινώντας τους όποτε, κατά τη γνώμη του, ενεργούσαν σωστά και επικρίνοντάς τους όποτε έσφαλλαν. Ήταν δίκαιος με όλους και δεν θεωρούσε κανέναν πολίτη της Σπάρτης εχθρό του. Επομένως, ο Αγησίλαος δίκαια θα μπορούσε να χαρακτηριστεί όχι μόνο χαρισματικός ηγέτης των Σπαρτιατών αλλά και «παιδαγωγός» τους.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια ήταν, κατά τον Ξενοφώντα, η μεγαλύτερη υπηρεσία του Αγησίλαου προς τη Σπάρτη;

Ο Αγησίλαος έδειχνε μεγάλο σεβασμό και πειθαρχία στους νόμους. Αυτό, κατά τον Ξενοφώντα, ήταν η μεγαλύτερη υπηρεσία του προς την πατρίδα του, γιατί το παράδειγμά του παρότρυνε και τους άλλους πολίτες να πειθαρχούν στους νόμους, ώστε η Σπάρτη να είναι μια ευνομούμενη πόλη.

**2. Τίς γὰρ ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν ὄρων τὸν βασιλέα πειθόμενον; Ποιο πρό-
τυπο ἠγέτη προβάλλει ὁ Ξενοφών;**

Βλ. την απάντηση στην προηγούμενη ερώτηση και την απάντηση στην ερώτηση 3 του σχολικού βιβλίου.

**3. Γιατί ξεχωρίζει το ἦθος του Αγησιλάου σε σχέση με το ἦθος άλλων
Σπαρτιατῶν βασιλιάδων;**

Ο Αγησίλαος ξεχώριζε για την ηθική του ακεραιότητα. Τα χρήματα και η εξουσία δεν τον διέφθειραν. Αντίθετα, άλλοι Σπαρτιάτες βασιλιάδες δεν έδειξαν την ίδια συμπεριφορά. Για παράδειγμα, ο βασιλιάς Πausanίας, ο νικητής της μάχης των Πλαταιών, καταδικάστηκε από τους Εφόρους της Σπάρτης να πεθάνει από αστία, επειδή πρόδωσε την πατρίδα του. Ένας άλλος βασιλιάς, ο Λεωτυχίδης, δωροδοκήθηκε από τους ηγεμόνες της Θεσσαλίας.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα **πράττω** (= κάνω, κατορθώνω, επιτελώ)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- **πρακτήρ**, ὁ (ουσ.) = αυτός που κάνει κάτι, ο εκτελεστής· έμπορος.
- **ὁ πραγματώδης, ἡ πραγματώδης, τὸ πραγματώδες** (επίθ.) = ο κοπιώδης, ο επίπονος, ο κουραστικός.
- **ἀντιπράττω** (ρῆμ.) = εναντιώνομαι, ενεργῶ εναντίον κάποιου, αντενεργῶ.
- **εὐπραξία, ἡ** (ουσ.) = η καλή συμπεριφορά· η ευτυχία· η επιτυχία.
- **ἀπρακτέω, ἀπρακτῶ** (ρῆμ.) = αδρανῶ, μένω αργός, εἶμαι ἀπρακτος.
- **ὁ ἀπράγμων, ἡ ἀπράγμων, τὸ ἀπράγμων** (επίθ.) = που αποφεύγει τις πολιτικές υποθέσεις, φιλήσυχος, άπειρος.

- 📖 **κοινοπραγέω, κοινοπραγῶ** (ρήμ.) = κάνω κάτι από κοινού με κάποιον άλλο.
- 📖 **κοινοπραγία, ἡ** (ουσ.) = σύμπραξη· συνωμοσία.
- 📖 **πολυπραγμανέω, πολυπραγμανῶ** (ρήμ.) = ασχολούμαι με πολλά πράγματα· εξετάζω κάτι σε βάθος· ανακατεύομαι σε ξένες υποθέσεις· περιεργάζομαι κάτι· ερευνώ από κοντά· θέλω να μαθαίνω τι κάνει ο ένας και ο άλλος, είμαι περιέργος.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **πράξις, ἡ** (ουσ.) = η εκτέλεση ενός έργου· το έργο, το κατόρθωμα· η δουλειά, η εμπορική πράξη, η εμπορική επιχείρηση· η απαίτηση και είσπραξη οφειλόμενων χρημάτων· η διδασκαλία ρητοροδιδασκάλου ή φιλοσόφου· δημόσιο υπόσχημα· ♦ **αἱ πράξεις** (πληθ.) = δημόσιος ή πολιτικός βίος. Στη ν.ε.: *η πράξη* = η πραγματοποίηση ενός έργου, η εφαρμογή, η εκτέλεση.
- 📖 **πράγμα, τὸ** (ουσ.) = αυτό που έχει γίνει, το γεγονός· η περίσταση· η υπόθεση· η ανάγκη· η δυσκολία· η ενοχλητική ασχολία, ενόχληση· τα υλικά πράγματα· ο κόσμος και τα στοιχεία. Στη ν.ε.: *το πράγμα* = καθετί που υπάρχει· κάθε υλικό άψυχο σώμα.
- 📖 **πραγματεύομαι** (ρήμ.) = ασχολούμαι με κάτι· καταγίνομαι σε κάτι με επιμέλεια και προσοχή· επιχειρώ κάτι. Στη ν.ε.: *πραγματεύομαι* = εξετάζω, μελετώ ένα θέμα σε βάθος.
- 📖 **ὁ πραγματικός, ἡ πραγματική, τὸ πραγματικὸν** (επίθ.) = ο ικανός σε μια ενέργεια· ο δραστήριος· ο αναφερόμενος σε πραγματικά γεγονότα, ο αληθινός.
- 📖 **πραγματευτής, ὁ** (ουσ.) = ο έμπορος, ο εμπορικός αντιπρόσωπος.
- 📖 **πραγματεία, ἡ** (ουσ.) = επιμελής ενασχόληση με κάτι· επίπονη εργασία· επιχείρηση· ενασχόληση· φιλοσοφική έρευνα· ιστορικό έργο, καταγραφή συστηματικής ιστορίας όπου τα συμβάντα εκτίθενται μαζί με τα αίτια και τα αποτελέσματα. Στη ν.ε.: *η πραγματεία* = κείμενο επιστημονικού χαρακτήρα που εξετάζει ένα συγκεκριμένο θέμα.
- 📖 **πεπραγμένα, τὰ** (στην α.ε.: *μτχ. παρακ. του πράττομαι*) = αυτά που έχουν γίνει. Στη ν.ε.: *τα πεπραγμένα* (ως ουσ.) = το σύνολο των ενεργειών κάποιου.
- 📖 **πρακτόρειον, τὸ** (ουσ.) = φυλακή οφειλετών δημόσιου χρήματος· το γραφείο και το αξίωμα του φοροεισπράκτορα. Στη ν.ε.: *το πρακτορείο* = ο χώρος και η οργανωμένη υπηρεσία που αναλαμβάνει με αμοιβή τη διεκπεραίωση μιας υπόθεσης· επαγγελματικό γραφείο εξυπηρέτησης κάποιου.

- 📖 **πράκτωρ, ὁ** (ουσ.) = εργάτης, εκτελεστής· συλλέκτης φόρων (στην αρχαία Αθήνα)· τιμωρός, εκδικητής· εμπορευόμενος. Στη ν.ε.: *ο πράκτορας* = πρόσωπο που φέρνει σε πέρας υποθέσεις άλλων.
- 📖 **ὁ πρακτικός, ἡ πρακτική, τὸ πρακτικόν** (επίθ.) = ο ικανός, ο πρόθυμος να κάνει κάτι· ο έμπειρος· ο δραστήριος, αποτελεσματικός· ισχυρός· δραστηκός.
- 📖 **διαπράττω** (ρήμ.) = διέρχομαι, διατρέχω· εκτελώ, φέρνω σε πέρας, κατορθώνω, εκτελώ. Στη ν.ε.: *διαπράττω* = εκτελώ, κάνω μια αξιόποινη πράξη.
- 📖 **διάπραξις, ἡ** (ουσ.) = η ολοκλήρωση εργασίας, αποπεράτωση. Στη ν.ε.: *η διάπραξη* = η εκτέλεση αξιόποινης πράξης.
- 📖 **εἰσπράττω** (ρήμ.) = συγκεντρώνω οφειλές ή φόρους κτλ. Στη ν.ε.: *εισπράττω* = παίρνω από κάποιον για λογαριασμό μου ή για λογαριασμό άλλου ένα ποσό που οφείλει.
- 📖 **εἴσπραξις, ἡ** (ουσ.) = η συγκέντρωση φόρων ή οφειλών. Στη ν.ε.: *η εἴσπραξη* = το να παίρνω από κάποιον για λογαριασμό μου ή για λογαριασμό άλλου ένα ποσό που οφείλει.
- 📖 **συμπράττω** (ρήμ.) = κάνω κάτι μαζί με άλλον· βοηθώ κάποιον να κάνει κάτι· συνεργάζομαι. Στη ν.ε.: *συμπράττω* = συνεργάζομαι με άλλους στην εκτέλεση ενός έργου· συμμετέχω σε μια ενέργεια.
- 📖 **σύμπραξις, ἡ** (ουσ.) = η βοήθεια, η συνεργασία. Στη ν.ε. *η σύμπραξη* = η συνεργασία προσώπων σε κάποια δραστηριότητα.
- 📖 **δυσπραγία, ἡ** (ουσ.) = η ατυχία· η κακή τύχη· η αποτυχία· η δυστυχία. Στη ν.ε. *η δυσπραγία* = η έλλειψη άνεσης στο βιοτικό επίπεδο.
- 📖 **ἀπραξία, ἡ** (ουσ.) = η αδράνεια, η νωθρότητα· ανάπαυση από την εργασία, αργία· αναποτελεσματικότητα.
- 📖 **ὁ ἄπρακτος, ἡ ἄπρακτος, τὸ ἄπρακτον** (επίθ.) = που δεν πετυχαίνει τον σκοπό του· ανεπιτυχής· άχρηστος· άνώφελος.
- 📖 **ὁ πολυπράγμων, ἡ πολυπράγμων, τὸ πολύπραγμον** (επίθ.) = που ασχολείται με πολλές υποθέσεις, πολυάσχολος· αδιάκριτος, περίεργος· (σπανιότερα) περίεργος με την καλή έννοια, που θέλει να μάθει, να αποκτήσει γνώσεις.
- 📖 **πολυπραγμοσύνη, ἡ** (ουσ.) = η ανάμειξη κάποιου σε πολλές ή ξένες υποθέσεις που δεν τον αφορούν· η περιέργεια· η ακριβής έρευνα.
- 📖 **εἰσπράκτωρ, ὁ** (ουσ.) = αυτός που συλλέγει τους φόρους. Στη ν.ε.: *ο εισπράκτορας* = ο υπάλληλος που συγκεντρώνει από τους επιβάτες λεω-

φορείων ή άλλων μέσων μεταφοράς το αντίτιμο του εισιτηρίου· ο υπάλληλος που έχει ως εργασία του να συγκεντρώνει χρηματικά ποσά που οφείλουν κάποιοι σε μια υπηρεσία ή επιχείρηση.

- 📖 **ὁ ἔμπρακτος, ἡ ἔμπρακτος, τὸ ἔμπρακτον** (επίθ.) = που μπορεί να γίνει δραστήριος· ο υποχρεωμένος να πληρώσει.
- 📖 **διαπραγματεύομαι** (ρῆμ.) = συζητώ ή εξετάζω λεπτομερώς· επιχειρώ να εκτελέσω κάτι· κερδίζω εμπορευόμενος. Στη ν.ε.: *διαπραγματεύομαι* = συζητώ με σκοπό να κάνω συμφωνία για κάτι.

Νέα ελληνική

- 📖 **πραγματικότητα, η** (ουσ.) = το σύνολο των πραγμάτων που υπάρχουν· ο αντικειμενικός κόσμος όπως υπάρχει και τον αντιλαμβανόμαστε.
- 📖 **πράγματι** (επίρρ.) = αληθινά, βέβαια.
- 📖 **πραγμάτωση, η** (ουσ.) = η υλοποίηση, η εκτέλεση ενός έργου.
- 📖 **πραγμάτευση, η** (ουσ.) = η αναλυτική έρευνα και ανάπτυξη ενός θέματος.
- 📖 **πραματευτής, ο** (ουσ.) = ο πλανόδιος έμπορος, αυτός που πουλάει τα προϊόντα του γυρίζοντας στους δρόμους, γυρολόγος.
- 📖 **πραμάτεια, η** (ουσ.) = το εμπόρευμα που διαθέτει για πώληση ο γυρολόγος (ο πραγματευτής).
- 📖 **πραματογνώμονας, ο** (ουσ.) = πρόσωπο με ειδικές επιστημονικές ή τεχνικές γνώσεις που καλείται να γνωμοδοτήσει για ένα θέμα.
- 📖 **πραματοποιώ** (ρῆμ.) = φέρνω σε πέρας· εκπληρώνω μια επιθυμία, υλοποιώ ένα σχέδιο· ενεργώ ώστε να υπάρξει κάτι.
- 📖 **πραματοποίηση, η** (ουσ.) = η υλοποίηση ενός έργου· η ενέργεια ώστε να υπάρξει κάτι· η εκτέλεση μιας πράξης.
- 📖 **διαπραγμάτευση, η** (ουσ.) = η συζήτηση ή συνεννόηση που γίνεται με σκοπό να γίνει συμφωνία για κάτι.
- 📖 **κοινοπραξία, η** (ουσ.) = η συνένωση συγγενικών δραστηριοτήτων που ασκούνται από άτομα ή ομάδες ατόμων με σκοπό την εξουδετέρωση του μεταξύ τους ανταγωνισμού.
- 📖 **πραξικόπημα, το** (ουσ.) = η βίαιη ανατροπή της νόμιμης πολιτικής κατάστασης που υπάρχει σε μια χώρα με σκοπό την επιβολή αντιδημοκρατικού καθεστώτος.
- 📖 **εχθροπραξίες, οι** (ουσ.) = μεμονωμένες εχθρικές ενέργειες· οι ένοπλες πολεμικές συγκρούσεις.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω παράγωγες των ρ. *πράττω* και *πραγματεύω* λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση, αποτέλεσμα ενέργειας κτλ.): *πράξις, πράκτωρ, πραγματεία, πραγματευτής.*

πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια, πάθος, κατάσταση
πράκτωρ	πράξις
πραγματευτής	πραγματεία

2. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τις κατάλληλες λέξεις από τη β΄ στήλη του Λεξιλογικού Πίνακα:

- α. Οι συνάδελφοί μου οργίστηκαν πάρα πολύ, όταν η αντιπροσωπεία του σωματείου μας γύρισε **άπρακτη** από τη συνάντηση με τον υπουργό Εργασίας.
 β. Το να κατηγορείς χωρίς λόγο τους άλλους είναι το πιο εύκολο **πράγμα**.
 γ. Ο **εισπράκτορας** της ασφαλιστικής εταιρείας ειδοποίησε ότι θα περάσει για να πληρωθεί την Τρίτη.
 δ. Έπρεπε να είχες κινηθεί γρηγορότερα. **Διέπραξες** μεγάλο σφάλμα περιμένοντας τόσο καιρό.
 ε. Δε μου αρκούν τα λόγια. Περιμένω **έμπρακτη** απόδειξη της μεταμέλειάς σου.

3. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α΄ με τα συνώνυμά τους στη στήλη Β΄:

Α΄		Β΄
φανερὸς		μόχθος
ποιῶ		ἐμφανής
ζημία		ῥωμαλέος
πόνος		πράττω
ἰσχυρὸς		βλάβη

4. Να βρείτε τη σημασιολογική διαφορά των λέξεων «πραγμάτωση», «πραγματέυση» και «διαπραγματέυση» στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

- **πραγμάτωση** = η εκτέλεση ενός έργου, η πραγματοποίηση, η εφαρμογή στην πράξη.

- **πραγμάτευση** = η ενδεδειγμένη έρευνα και παρουσίαση ενός θέματος.
- **διαπραγμάτευση** = η διεξαγωγή συνομιλιών προκειμένου να επιτευχθεί μια συμφωνία.

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – ουσιαστικό

Όταν το **β'** συνθετικό μιας λέξης είναι **ουσιαστικό**, αυτή η σύνθετη λέξη μπορεί να είναι ουσιαστικό ή επίθετο. Αναλυτικότερα:

σύνθετη λέξη	β' συνθετικό	παραδείγματα
ουσιαστικό	συνήθως μένει αμετάβλητο	κατα- δίκη ἀμφι- θέατρον
επίθετο	παραμένει αμετάβλητο	εὐ- δαίμων ἄ- πολις ἀ- θάνατος
	μετασχηματίζεται κατά τα επίθ. β' κλ. σε -ος ή -ιος	ἀ- σώματ-ος (< σώμα) ἐμ- φύλ-ιος (< φυλή)
	μετασχηματίζεται κατά τα επίθ. γ' κλ. σε -ης ή -ων	εὐ- γεν-ης (< γένος) ὄμο- έθν-ης (< ἔθνος) εὐ- γνώμ-ων (< γνώμη)

2

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

1. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας ως δεύτερο συνθετικό τα εξής ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας: **κίνδυνος, βασιλεύς, πατρίς, νόμος**.

- **κίνδυνος**: ἀκίνδυνος, ἐπικίνδυνος...
- **βασιλεύς**: ἀβασίλευτος, συμβασιλεύς...
- **πατρίς**: ὀμόπατρις, ἄπατρις, ἀπατρία...
- **νόμος**: ἄνομος, ἀνομία, παράνομος, παιδονόμος...

3

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε σύνθετα ουσιαστικά της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

συνθετικά μέρη	σύνθετα	συνθετικά μέρη	σύνθετα
ίππος + δρόμος	ὁ ἰππόδρομος	φεύγω + δίκη (θ. φυγ-)	ὁ φυγόδικος
ὄπισθεν + δόμος	ὁ ὄπισθόδομος	ῥίπτω + ἄσπις (θ. ριψ-)	ὁ ῥίψασπις
νόμος + διδάσκαλος	ὁ νομοδιδάσκαλος	γῆ + πέδον	τὸ γήπεδον
πατριὰ + ἀρχή	ὁ πατριάρχης		

2. Να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται. Προσέξτε ιδιαίτερα τους μετασχηματισμούς των β΄ συνθετικών:

συνθετικά μέρη	σύνθετα	συνθετικά μέρη	σύνθετα
ὑπὲρ + μέγεθος	ὁ ὑπερμεγέθης	πολὺ + μηχανή	ὁ πολυμήχανος
ὁμοῦ + μήτηρ	ὁ ὁμομήτριος	πρὸ + χεῖρ	ὁ πρόχειρος
ἄ- + τόπος	ὁ ἄτοπος	μακρὸς + χεῖρ	ὁ μακρόχειρ
μέγας + γνώμη	ὁ μεγαλογνώμων	φίλος + ξένος	ὁ φιλόξενος
διὰ + πῦρ	ὁ διάπυρος		

3. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις παρακάτω λέξεις. Ποιες λέξεις που συναντήσατε στο κείμενο χρησιμοποιούνται ως β΄ συνθετικό;

σύνθετες λέξεις	συνθετικά μέρη
κωμόπολις	κώμη (= χωριό) + πόλις
μητρόπολις	μήτηρ + πόλις
εὐπατρίδης	εὐ + πατήρ
φιλόπατρις	φίλος + πατρίς
συνεργός	σὺν + ἔργον

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Στο βιβλίο του καθηγητή το *εὐπατρίδης* ετυμολογείται από το *εὐ* + *πατρίς*. Για την ετυμολόγηση του *εὐπατρίδης* από το *εὐ* + *πατήρ* βλ. *M.A.E.G.* (H. Lidell-R. Scott) και *A.A.E.G.* (I. Σταματάκος).

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική

1 ΘΕΩΡΙΑ

1. Ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου ενεργητικής φωνής

1.α. Σχηματισμός και κλίση ευκτικής ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

ΕΥΚΤΙΚΗ ΕΝΕΣΤΩΤΑ	ΕΥΚΤΙΚΗ ΜΕΛΛΟΝΤΑ	ΕΥΚΤΙΚΗ ΑΟΡΙΣΤΟΥ
παιδεύ-οιμι	παιδεύ-σ-οιμι	παιδεύ-σ-αιμι
παιδεύ-οις	παιδεύ-σ-οις	παιδεύ-σ-αις
παιδεύ-οι	παιδεύ-σ-οι	παιδεύ-σαι
παιδεύ-οιμεν	παιδεύ-σ-οιμεν	παιδεύ-σ-αιμεν
παιδεύ-οιτε	παιδεύ-σ-οιτε	παιδεύ-σ-αιτε
παιδεύ-οιεν	παιδεύ-σ-οιεν	παιδεύ-σ-αιεν

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Στην ευκτική αορίστου υπάρχουν και οι εξής τύποι, οι οποίοι ονομάζονται **αιολικοί**: β΄ εν. παιδεύ-σειας, γ΄ εν. παιδεύ-σειε(ν), γ΄ πληθ. παιδεύ-σειαν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Για να σχηματίσουμε την ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου ενός βαρύτονου ρήματος, προσθέτουμε τις καταλήξεις της ευκτικής στο θέμα του αντίστοιχου χρόνου:

Ενεστώτας: οριστική: παιδεύ-ω (θέμα παιδευ-) → ευκτική: παιδεύ-οιμι

Μέλλοντας: οριστική: παιδεύ-σ-ω (θέμα παιδευ-σ-) → ευκτική: παιδεύ-σ-οιμι

Αόριστος: οριστική: έ-παιδευ-σ-α (θέμα παιδευ-σ-) → ευκτική: παιδεύ-σ-αιμι

Προσοχή! Η ευκτική αορίστου, όπως και η υποτακτική, δεν παίρνει αύξηση.

2. Με τον ίδιο τρόπο σχηματίζουμε την ευκτική των αφωνόληκτων ρημάτων. Ας δούμε, για παράδειγμα, το ρήμα *πράττω*:

Ενεστώτας: οριστική: πράττ-ω (θέμα πράττ-) → ευκτική: πράττ-οιμι

Μέλλοντας: οριστική: *πράξ-ω* (θέμα *πραξ-*) → ευκτική: *πράξ-οιμι*

Αόριστος: οριστική: *ἔ-πραξ-α* (θέμα *πραξ-*) → ευκτική: *πράξ-αιμι*

3. Οι δίφθογοι **-οι** και **-αι** στις καταλήξεις της ευκτικής είναι πάντα μακρόχρονοι (ενώ κανονικά στο τέλος των λέξεων είναι βραχύχρονοι) και γι' αυτό οι τύποι της ευκτικής, όταν τονίζονται στην παραλήγουσα, πάντα παίρνουν οξεία: π.χ. *πράξιαι*.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους που λείπουν από τους πίνακες:

Ευκτική Ενεστώτα	Ευκτική Μέλλοντα	Ευκτική Αορίστου
πιστεύ-οιμι	πιστεύ-σ-οιμι	πιστεύ-σ-αιμι
πιστεύ-οις	πιστεύ-σ-οις	πιστεύ-σ-αις/πιστεύ-σ-ειας
πιστεύ-οι	πιστεύ-σ-οι	πιστεύ-σ-αι/πιστεύ-σ-ειε(ν)
πιστεύ-οιμεν	πιστεύ-σ-οιμεν	πιστεύ-σ-αιμεν
πιστεύ-οιτε	πιστεύ-σ-οιτε	πιστεύ-σ-αιτε
πιστεύ-οιεν	πιστεύ-σ-οιεν	πιστεύ-σ-αιεν/πιστεύ-σ-ειαν

1.β. Σημασίες και χρήση της ευκτικής

Σε κύριες προτάσεις

Ευχετική ευκτική

Δηλώνει **ευχή**. Συχνά συνοδεύεται από τα ευχετικά μόρια *εἴθε*, *ὥς*, *εἰ γάρ* (= μακάρι), δέχεται άρνηση *μη* και μεταφράζεται: *μακάρι να...*

π.χ. *Εἴθε μήποτε γνοίης ὅς εἶ* (= Μακάρι ποτέ να μη μάθεις ποιος είσαι).

Δυνητική ευκτική

Εκφράζει το **δυνατό** να συμβεί στο παρόν ή στο μέλλον⁸. Συνοδεύεται από το δυνητικό *άν* και μεταφράζεται: *θα + παρατατικός, μπορεί να..., θα ήταν δυνατόν να..., θα μπορούσα να...*

π.χ. *Τί ἄλλο ἂν ποιήσαιμι;* (= Τι άλλο θα ήταν δυνατόν/θα μπορούσα να κάνω;)

8. ενν. σε σχέση με το παρόν του ομιλητή.

Σε δευτερεύουσες προτάσεις

Ευκτική πλαγίου λόγου

Χρησιμοποιείται συχνά στη θέση της οριστικής ή της υποτακτικής, όταν η δευτερεύουσα πρόταση **εξαρτάται από παρελθοντικό («ιστορικό») χρόνο**. Συνήθως η ευκτική του πλαγίου λόγου εκφράζει υποκειμενική γνώμη για παρελθοντικά γεγονότα και απόψεις. Για παράδειγμα:

- *Ἀθηναῖοι Σωκράτους θάνατον κατέγνωσαν, ὅτι τοὺς νέους διαφθείροι.* [Εδώ, η ευκτική διαφθείροι αντικαθιστά την οριστική διαφθείρει. Χρησιμοποιώντας ευκτική, ο συγγραφέας παρουσιάζει ως υποκειμενική γνώμη των Αθηναίων την κατηγορία ότι ο Σωκράτης διέφθειρε τους νέους.]
- *Οἱ πολέμοι πάντας, ὅτω ἐντύχοιεν, ἔκτεινον.* [Εδώ, η ευκτική ἐντύχοιεν αντικαθιστά την υποτακτική (ἂν) ἐντύχωσι.]

Επαναληπτική ευκτική

Δηλώνει **επανάληψη στο παρελθόν⁸**. Χρησιμοποιείται σε προτάσεις που εμπεριέχουν υπόθεση (υποθετικές, χρονικές υποθετικές, αναφορικές υποθετικές) και μεταφράζεται: *κάθε φορά που..., όταν...:*

π.χ. *Εἴ τις ἀντείποι, ἐτεθνήκει* (= Κάθε φορά που κάποιος πρόβαλλε αντιρρήσεις, θανατωνόταν)

Δυνητική ευκτική

Όπως και στις κύριες προτάσεις, εκφράζει το **δυνατό** να συμβεί στο παρόν ή στο μέλλον⁸:

π.χ. *Ἦπόρει τί ἄλλο ἂν ποιῆσαι* (= Απορούσε τι άλλο θα ήταν δυνατόν/θα μπορούσε να κάνει).

2. Αναφορική αντωνυμία ὅς, ἣ, ὃ (= ο οποίος, η οποία, το οποίο)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

► Να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν από τον πίνακα:

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὅς	ἣ	ὃ	οἱ	αἱ	ἃ
γεν.	οὗ	ἥς	οὗ	ῶν	ῶν	ῶν
δοτ.	ᾧ	ἣ	ᾧ	οἷς	αἷς	οἷς
αιτ.	ὃν	ἣν	ὃ	οὓς	ἃς	ἃ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Δεν πρέπει να συγχέεται η αναφορική αντωνυμία με τους ομόηχους τύπους του άρθρου· οι τύποι της αναφορικής αντωνυμίας είναι τονισμένοι, οι τύποι του άρθρου άτονοι: π.χ. *ἡ* (αντωνυμία) ≠ *ἡ* (άρθρο), *οἱ* (αντωνυμία) ≠ *οἱ* (άρθρο), *αἱ* (αντωνυμία) ≠ *αἱ* (άρθρο).
2. Η αντωνυμία *ὅς, ἥ, ὅ* –όπως και ὅλες οι αναφορικές αντωνυμίες– παίρνει δασεία.
3. Παρόμοια κλίνεται και η αναφορική αντωνυμία *ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ* (= ο οποίος πράγματι, ο οποίος ακριβώς...).

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὅπερ	ἥπερ	ὅπερ	οἶπερ	αἶπερ	ἄπερ
γεν.	οὔπερ	ἥσπερ	οὔπερ	ὦνπερ	ὦνπερ	ὦνπερ
δοτ.	ῶπερ	ἦπερ	ῶπερ	οἷσπερ	αἷσπερ	οἷσπερ
αιτ.	ὄνπερ	ἦνπερ	ὄπερ	οὔσπερ	ἄσπερ	ἄπερ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Κλίνεται ακριβώς όπως η αντωνυμία *ὅς, ἥ, ὅ* με την προσθήκη στο τέλος του άκλιτου μορίου *περ*.

Προσοχή! Τονίζεται όπως ακριβώς και η αντωνυμία *ὅς, ἥ, ὅ*, δηλαδή σαν να μην υπήρχε το μόριο *περ*.

3. Αναφορική αντωνυμία *ὅστις, ἥτις, ὅ τι* (ή *ὅ,τι*)

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὅστις	ἥτις	ὅ,τι/ὅ τι
γεν.	οὔστινος, ὄτου	ἥστινος	οὔστινος, ὄτου
δοτ.	ῶστινι, ὄτῳ	ἦστινι	ῶστινι, ὄτῳ
αιτ.	ὄντινα	ἦντινα	ὄ,τι/ὅ τι

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἷτινες	αἷτινες	ἄτινα, ἄττα
γεν.	ὦντινων	ὦντινων	ὦντινων
δοτ.	οἷσισι(ν)	αἷσισι(ν)	οἷσισι(ν)
αιτ.	οὔσιννας	ἄσιννας	ἄτινα, ἄττα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η αντωνυμία *ὅστις, ἣτις, ὅ τι* συναποτελείται από την αναφορική *ὅς, ἣ, ὅ* και την αόριστη *τίς, τίς, τί*. Κλίνονται και τα δύο μέρη της και γράφονται ως μία λέξη, αλλά το δεύτερο μέρος παραμένει άτονο (δηλαδή τονίζεται μόνο η αντωνυμία *ὅς, ἣ, ὅ*).

Προσοχή! Ο δεύτερος τύπος *ἅττα* που υπάρχει στον πληθυντικό του ουδετέρου γένους διαφέρει από τον αντίστοιχο τύπο *ἅττα* της αόριστης αντωνυμίας (βλ. Ενότητα 6)· στην αναφορική αντωνυμία παίρνει δασεία (´), ενώ στην αόριστη αντωνυμία ψιλή (˘).

2. Ο τύπος του ουδετέρου γένους *ὅ,τι* (= το οποίο, που, όποιο), για να μη συγχέεται με τον σύνδεσμο *ὅτι*, γράφεται είτε με κόμμα ανάμεσα στο *ὅ* και στο *τι* (*ὅ,τι*) είτε αφήνοντας κενό ανάμεσα στο *ὅ* και στο *τι* (*ὅ τι*).

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να τονίσετε και να αναγνωρίσετε γραμματικά τους ρηματικούς τύπους ευκτικής: *λατρευοι, σαλευοις, παιδευοι, ἀλλάξαι, ἐξοργισαίς, ἐκπλήξαις, καλύψαι*.

- **λατρεύοι:** γ' ενικό ευκτικής ενεστώτα ε.φ. του ρ. *λατρεύω*.
- **σαλεύοις:** β' ενικό ευκτικής ενεστώτα ε.φ. του ρ. *σαλεύω*.
- **παιδεύοι:** γ' ενικό ευκτικής ενεστώτα ε.φ. του ρ. *παιδεύω*.
- **ἀλλάξαι:** γ' ενικό ευκτικής αορίστου ε.φ. του ρ. *ἀλλάττω*.
- **ἐξοργισαίς:** β' ενικό ευκτικής αορίστου ε.φ. του ρ. *ἐξοργίζω*.
- **ἐκπλήξαις:** β' ενικό ευκτικής αορίστου ε.φ. του ρ. *ἐκπλήττω*.
- **καλύψαι:** γ' ενικό ευκτικής αορίστου ε.φ. του ρ. *καλύπτω*.

2. Να μεταφέρετε τα παρακάτω ρήματα στο πρόσωπο της ευκτικής ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου που ζητείται:

		Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος
οὗτος	(κινδυνεύω) (βουλεύω)	κινδυνεύοι βουλεύοι	κινδυνεύοι βουλεύοι	κινδυνεύσαι βουλεύσαι
ἡμεῖς	(γράφω) (τοξεύω)	γράφοιμεν τοξεύοιμεν	γράψοιμεν τοξεύσοιμεν	γράψαιμεν τοξεύσαιμεν

3. Να συμπληρώσετε τους τύπους ευκτικής των χρόνων που λείπουν διατηρώντας το πρόσωπο του τύπου που δίνεται:

Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος
πράττοις κελεύοιτε συμβουλευοίεν φυλάττοιμεν	πράξεις κελεύσοιτε συμβουλεύσοιεν φυλάξοιμεν	πράξαις κελεύσαιτε συμβουλεύσαιεν φυλάξαιμεν

4. Να μετατρέψετε τις παρακάτω ευκτικές ενεστώτα σε ευκτικές αορίστου στον ίδιο αριθμό και στο ίδιο πρόσωπο:

- οὔτος λατρεύοι → λατρεύσαι
- οὔτοι ἰκετεύοιεν → ἰκετεύσαιεν
- σὺ ἐρμηνεύοις → ἐρμηνεύσαις
- ἡμεῖς τάττοιμεν → τάξαιμεν
- ὑμεῖς θεραπεύοιτε → θεραπεύσαιτε

5. Να μεταφράσετε τις φράσεις:

α. λύομεν τὸν γρίφον, β. λύομεν τὸν γρίφον, γ. λύοιμεν τὸν γρίφον.

- α. λύνουμε τον γρίφο
- β. ας λύσουμε τον γρίφο
- γ. μακάρι να λύσουμε τον γρίφο

6. Να βρείτε το ρήμα των προτάσεων και να γράψετε στην παρένθεση τους τύπους ευκτικής του ίδιου χρόνου και αριθμού:

- α. Σωκράτης δὲ διαίτη τὴν ψυχὴν ἐπαίδευσε (ρ. παιδεύω) (παιδεύσαιμι, παιδεύσαις, παιδεύσαι).
- β. Ἀγησίλαος βασιλέως ἀγαθοῦ τοῦτο ἔργον ἐνόμισε (ρ. νομίζω), τὸ τοὺς ἀρχομένους ὡς πλείστα ἀγαθὰ ποιεῖν (νομίμαι, νομίμαις, νομίμαι).
- γ. Ὁ πατὴρ ἡμῖν πράττειν τὰ δέοντα συνεβούλευσεν (ρ. συμβουλεύω) (συμβουλεύσαιμι, συμβουλεύσαις, συμβουλεύσαι).

7. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο της αναφορικής αντωνυμίας ὅς, ἥ, ὃ στις παρακάτω προτάσεις:

- α. Τὸ χωρίον, ὃ παρὰ τὸν ποταμὸν κείται, κατάφυτόν ἐστι.
- β. Οὔτοι τῶν στρατηγῶν ἄριστοί εἰσιν, οἷς (δοτ. πληθ. αρσ.) οἱ στρατιῶται μάλιστα πείθονται.

- γ. Αἱ πόλεις, αἱ ἀτείχιστοί εἰσιν, ῥαδίως ἀλίσκονται.
 δ. Τῶν ποταμῶν τινες, οἳ πολὺν ῥόον ἔχουσιν, οὐ διαβατοί εἰσι.
 ε. Τὰ δῶρα ταῦτα, ἅ μοι ἔδωκας, πολυτελῆ εἰσιν.
 στ. Μέμνησαι τῶν λόγων, ἃ ἤκουσάς μου;

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Η περιοχή που βρίσκεται δίπλα στον ποταμό είναι κατάφυτη.
 β. Οι καλύτεροι στρατηγοί είναι αυτοί στους οποίους οι στρατιώτες υπακούουν περισσό-
 τερο.
 γ. Οι πόλεις που είναι ατείχιστες κυριεύονται εύκολα.
 δ. Μερικοί ποταμοί, που έχουν δυνατό ρεύμα, δεν είναι διαβατοί.
 ε. Αυτά τα δώρα που μου έδωσες είναι πολύτιμα.
 στ. Θυμάσαι τα λόγια που άκουσες από εμένα;

8. Να συμπληρωθεί ο κατάλληλος τύπος των αντωνυμιών ὅσπερ και ὅστις, ὥστε να συμφωνεί με τα ουσιαστικά:

πολίτην	ὄνπερ	ὄντινα
πόλεων	ὦνπερ	ὦντινων
γονεῦς	ὅσπερ	ὅστις
ιατροῖς	οἷσπερ	οἷσισι(ν)
ἄνθρωποι	οἷπερ	οἷτινες
δώρον	ὅπερ	ὅ,τι

9. Να εντοπίσετε και να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους ευκτικής των φράσεων. Κατόπιν να εξηγήσετε τι δηλώνουν:

- α. Μὴ γένοιτο, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὰ πράγματα ἐν τούτῳ.
γένειτο: γ' εν. ευκτ. αορ. (β') του ρ. γί(γ)νομαι. Δηλώνει ευχή (ευ-
 χετική ευκτική).
 β. Ἄρ' ἂν μοι ἐθελήσαις, ὦ Ἴερον, διηγῆσασθαι ἃ εἰκός ἐστι εἰδέναι σε
 βέλτιον ἐμοῦ;
(ἂν) ἐθελήσαις: β' εν. ευκτ. αορ. του ρ. (ἐ)θέλω. Δηλώνει κάτι δυ-
 νατό στο παρόν ή στο μέλλον (δυνητική ευκτική).
 γ. Καὶ οἱ ὄνοι, ἐπεὶ τις διώκοι, προδραμόντες ἔστασαν.
διώκοι: γ' εν. ευκτ. ενεστ. του ρ. διώκω. Δηλώνει επανάληψη (επα-
 ναληπτική ευκτική).

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Μακάρι, Αθηναίοι, η κατάσταση να γίνει έτσι!
- β. Άραγε θα ήθελες για χάρη μου, Ιέρωνα, να εκθέσεις αυτά που είναι φυσικό να γνωρίζεις εσύ καλύτερα από εμένα;
- γ. Ακόμα και τα γαϊδούρια, όταν κάποιος τα κυνηγούσε, προχωρούσαν και κατόπιν σταματούσαν.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ**Το παράθεμα από τον Μένανδρο****Ελεύθερη απόδοση**

- ❖ Αν σου τύχει αξίωμα, να είσαι αντάξιός του.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Οι Αθηναίοι διακήρυτταν ότι η **αξιοκρατία** ήταν μία από τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε το δημοκρατικό πολίτευμά τους. Κατά την κλασική εποχή οι πολιτειακοί θεσμοί της Αθήνας έδιναν τη δυνατότητα σε κάθε πολίτη να καταλαμβάνει δημόσια αξιώματα, αλλά και προέβλεπαν ασφαλιστικές δικλίδες, ώστε στα δημόσια αξιώματα να τοποθετούνται άτομα που έχουν τις απαραίτητες ικανότητες. Συγκεκριμένα, καθένας που διαχειριζόταν ένα δημόσιο αξίωμα λογοδοτούσε στο τέλος της θητείας του για τα πεπραγμένα του.

Και στα σύγχρονα δημοκρατικά και ευνομούμενα κράτη η αξιοκρατία παραμένει μία από τις βασικές αρχές στις οποίες στηρίζεται το πολίτευμα. Διότι, αν στα δημόσια αξιώματα αναδεικνύονται άτομα που είναι κατάλληλα, τότε εξασφαλίζονται η παραγωγικότητα και η δημιουργική διάθεσή τους. Ωστόσο, συχνά συμβαίνει να καταλαμβάνουν αξιώματα άνθρωποι που δεν έχουν τα αναγκαία πνευματικά ή ψυχικά προσόντα. Το μοιραίο αποτέλεσμα μιας τέτοιας κατάστασης είναι να παρατηρούνται δυσλειτουργίες, μειωμένη παραγωγικότητα, αναποτελεσματικότητα στην εξυπηρέτηση των πολιτών ή στην επίτευξη των στόχων που επιδιώκει η δημόσια υπηρεσία. Η ύπαρξη λοιπόν αναξιοκρατίας αποτελεί νοσηρό φαινόμενο, που ζημιώνει το δημόσιο συμφέρον. Παράλληλα, δείχνει ότι νοσεί και το πολίτευμα, αφού τίμοι και εργατικοί πολίτες αδικούνται, για να ευνοηθούν άλλοι μέσω των πελατειακών σχέσεων που αναπτύσσουν οι πολιτικοί με την εκλογική βάση τους.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Υπήρχε κάποιος Απολλοφάνης από την Κύζικο, ο οποίος τύχαινε να είναι από παλιά φίλος από φιλοξενία με τον Φαρνάβαζο και εκείνο τον καιρό έγινε φίλος και με τον Αγησίλαο. Αυτός λοιπόν είπε στον Αγησίλαο ότι νόμιζε πως θα μπορούσε να φέρει σε αυτόν τον Φαρνάβαζο για συνομιλίες, ώστε να συνάψουν φιλία. Όταν τον άκουσε (ο Αγησίλαος), αφού έκαναν συμφωνία και χειραψία, εμφανίστηκε (ο Απολλοφάνης) οδηγώντας τον Φαρνάβαζο στον συμφωνημένο τόπο, όπου ο Αγησίλαος και οι τριάντα στρατιώτες που ήταν μαζί του περίμεναν καθισμένοι κάτω στο χορτάρι. Ο Φαρνάβαζος είχε έρθει φορώντας ενδυμασία που άξιζε πολύ χρυσάφι. Αφού τοποθέτησαν κάτω οι υπηρέτες γι' αυτόν (ενν. τον Φαρνάβαζο) κεντητά μαξιλάρια, πάνω στα οποία κάθονται αναπαυτικά οι Πέρσες, ντράπηκε για τον τρυφηλό τρόπο ζωής του⁹ βλέποντας την απλότητα του Αγησίλαου. Κάθισε λοιπόν και αυτός κάτω όπως ακριβώς ήταν. Και αρχικά αντάλλαξαν χαιρετισμό. Έπειτα, όταν ο Φαρνάβαζος έδωσε το δεξί του χέρι, το έδωσε και ο Αγησίλαος. Μετά από αυτό άρχισε να μιλά ο Φαρνάβαζος, διότι ήταν μεγαλύτερος στην ηλικία.

2

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἦν:** οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **τις:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος).
- ⇒ **ὅς:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὅς, ἦ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο).
- ⇒ **ἐτύγχανεν:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *τυγχάνω* (= τυχαίνω, πετυχαίνω).
- ⇒ **ἐκ παλαιού** = από παλιά.
- ⇒ **ξένος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ξένος, ἡ ξένη, τὸ ξένον* (= ξένος· φίλος από φιλοξενία).
- ⇒ **ὧν:** μτχ. ενεστ. αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **ἐξενώθη:** οριστ. παθητ. αορ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ξενόομαι, ξενούμαι* (= συνάπτω σχέσεις φιλίας χάρη στη φιλοξενία).
- ⇒ **οὗτος:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *οὗτος, αὐτή, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **οὖν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).

9. Αλλιώς: ντράπηκε να συμπεριφερθεί με τρυφηλότητα.

- ⇒ **εἶπε:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω).
- ⇒ **ὥς:** σύνδ. ειδικός (= ότι, πως).
- ⇒ **οἴοιτο:** ευκτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *οἴομαι* (= νομίζω, θεωρώ).
- ⇒ **συναγαγεῖν:** απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του ρήμ. *συνάγω* (= φέρνω). ♦ **συναγαγεῖν ἄν** (= ότι θα μπορούσε να φέρει).
- ⇒ **αὐτῷ:** αντων. επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **εἰς:** πρόθ. κύρια μονοσύλλαβη (= σε).
- ⇒ **λόγους:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ λόγος* (= συνομιλία).
- ⇒ **ὥς:** σύνδ. χρονικός (= όταν, μόλις).
- ⇒ **ἤκουσεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀκούω* (= ακούω).
- ⇒ **αὐτοῦ:** αντων. επαναληπτική, αρσ. γένους, γεν. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **σπονδάς:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ σπονδή* (= συμφωνία, εδῶ).
- ⇒ **λαβών:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *λαμβάνω* (= κάνω, εδῶ). ♦ **σπονδάς λαβών** = αφού έκανε συμφωνία.
- ⇒ **δεξιάν** = το δεξί χέρι. ♦ **λαβών δεξιάν** = αφού έκανε χειραψία.
- ⇒ **παρήν:** οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. *παρῆμι* (= είμαι παρών, εμφανίζομαι).
- ⇒ **ἄγων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἄγω* (= οδηγώ).
- ⇒ **συγκείμενον:** μτχ. ενεστ. (με σημασία παρακ.), ουδ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *σύγκειμαι* (= έχω οριστεί, έχω συμφωνηθεί).
- ⇒ **χωρίον:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ χωρίον* (= τόπος).
- ⇒ **ἐνθα:** επίρρ. αναφορικό τοπικό (= όπου).
- ⇒ **δή:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).
- ⇒ **τριάκοντα:** αριθμητικό απόλυτο (= τριάντα στρατιώτες).
- ⇒ **χαμαί:** επίρρ. τοπικό (= κάτω, πάνω στο έδαφος).
- ⇒ **πόα:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ πόα* (= χλωρό χορτάρι, χλωερός τόπος).
- ⇒ **τινί:** αντων. αόριστη, θηλ. γένους, δοτ. εν., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος).
- ⇒ **κατακαείμενοι:** μτχ. ενεστ. (με σημασία παρακαειμένου) μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *κατάκειμαι* (= είμαι καθισμένος).
- ⇒ **ἀνέμενον:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἀναμένω* (= περιμένω).
- ⇒ **ἤγεν:** οριστ. παρατ. (με σημασία υπερσυντελικού) ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἤκω* (= έχω έρθει).
- ⇒ **ἔχων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἔχω* (= έχω, φορῶ).
- ⇒ **στολήν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ στολή* (= η ενδυμασία).
- ⇒ **πολλοῦ χρουσοῦ ἀξίαν** = που ἀξίζει πολύ χρυσάφι, πολυτελή.
- ⇒ **ὑποτιθέντων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. *ὑποτίθῃμι* (= τοποθετῶ κάτω).
- ⇒ **αὐτῷ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδῶ: *αὐτῷ* = *τῷ Φαρναβάζῳ* (επαναληπτική).
- ⇒ **τῶν θεραπόντων:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ θεράπων, τοῦ θεράποντος* (= ο υπηρέτης).

- ⇒ **ράπτά:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ράπτος, ἡ ράπτη, τὸ ράπτων* (= ραμμένος, κεντητός).
♦ *τὰ ράπτα* = κεντητά μαξιλάρια.
- ⇒ **ἐφ'** (< *ἐπί*): πρόθ. κύρια δισύλλαβη (= πάνω σε).
- ⇒ **ὧν:** αντων. αναφορική, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὅς, ἧ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο).
- ⇒ **καθίζουσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *καθίζω* (= κάθομαι).
- ⇒ **μαλακῶς:** επίρρ. τροπικό (= αναπαυτικά).
- ⇒ **ἡσχύνθη:** οριστ. παθητ. αορ., γ' εν., του ρήμ. *αἰσχύνομαι* (= ντρέπομαι).
- ⇒ **ἐντροφήσαι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ἐντροφάω, ἐντροφῶ* (= ζω με τρυφηλό τρόπο, συμπεριφέρομαι με τρυφηλότητα).
- ⇒ **ὁρῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ὁράω, ὁρῶ* (= βλέπω).
- ⇒ **τὴν φαυλότητα:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ φαυλότης, τῆς φαυλότητος* (= απλότητα, ἔλλειψη πολυτέλειας).
- ⇒ **κατεκλίθη:** οριστ. παθητ. αορ., γ' εν., του ρήμ. *κατακλίνομαι* (= κάθομαι καταγής).
- ⇒ **ὥσπερ εἶχε** = ὅπως ακριβῶς ἦταν.
- ⇒ **ἀλλήλους:** αντων. αλληλοπαθητική, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἀλλήλων, ἀλλήλων, ἀλλήλων* (= μεταξύ τους).
- ⇒ **χαίρειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *χαίρω* (= χαίρομαι).
- ⇒ **προσεῖπαν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *προσαγορεύω* (= χαιρετίζω). ♦ *προσεῖπαν χαίρειν* = ἀντάλλαξαν χαιρετισμό.
- ⇒ **προτείναντος:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. εν., του ρήμ. *προτείνω* (= δίνω, τείνω).
- ⇒ **ἤρξατο:** οριστ. αορ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἄρχομαι* (= αρχίζω κάτι). ♦ *ἤρξατο λόγου* = ἀρχισε να μιλάει.
- ⇒ **γὰρ:** σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί).
- ⇒ **πρεσβύτερος:** επίθ. συγκριτικού βαθμού β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ πρεσβύτερος, ἡ πρεσβυτέρα, τὸ πρεσβύτερον* (= μεγαλύτερος στην ηλικία). Προέρχεται από το ουσιαστικό *ὁ πρέσβυς, τοῦ πρέσβεως* (= γέροντας).

3

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➤ **Ἀγησίλαος:** Για τον Αγησίλαο βλ. σελ. 296.

➤ **Φαρνάβαζος:** Ήταν Πέρσης σατραπής στη Φρυγία του Ελλησπόντου, στη Βιθυνία και στην Καππαδοκία από το τέλος του 5ου αιώνα (413 π.Χ.) μέχρι τις αρχές του 4ου αιώνα (370 π.Χ.). Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο συμμετείχε αρχικά με τους Σπαρτιάτες και μαζί τους αφαίρεσε από τους Αθηναίους την Κύζικο και άλλες πόλεις στον Ελλήσποντο. Μετά την ήττα του (410 π.Χ.) από τους Αθηναίους στρατηγούς Αλκιβιάδη και Θρασύβουλο άλλαξε τακτική και συμφιλιώθηκε με τους Αθηναίους. Λόγω της μεταστροφής του αυτής οι Πέρσες, που υποστήριζαν τους Σπαρτιάτες, τον αντικατέστησαν με τον Κύρο. Αργότερα,

όταν είχε ανακτήσει πάλι την ισχύ του, περιέθαλψε τον Αλκιβιάδη, που είχε καταφύγει σε αυτόν, αλλά, μετά από προτροπή του Πέρση Κύρου και του Σπαρτιάτη Λύσανδρου, τον σκότωσε. Επίσης, πρωταγωνίστησε στην υπογραφή της ατιμωτικής για τις ελληνικές πόλεις *Ανταλκιδείου ειρήνης*.

➤ **ἐκ παλαιού ξένος ὤν:** Η φιλοξενία ήταν διαδεδομένος και ιερός θεσμός στην αρχαία Ελλάδα. Οι Έλληνες λάτρευαν ως προστάτη της φιλοξενίας τον Ξένιο Δία. Επικρατούσε μάλιστα στους Έλληνες το έθιμο να συνάπτονται φιλικοί δεσμοί μεταξύ των ανθρώπων που προσέφεραν και αυτών που δέχονταν τη φιλοξενία. Εδώ βλέπουμε ότι και στους Πέρσες υπήρχε ανάλογη συνήθεια.

➤ **Ἀγησίλαος [...] χαμαὶ ἐν πόα τινὶ κατακείμενοι:** Η ζωή των Σπαρτιατών ήταν γνωστή για τη λιτότητά της. Τα υλικά μέσα που χρησιμοποιούσαν ήταν τα απολύτως απαραίτητα. Τον ίδιο τρόπο ζωής ακολουθούσαν όλοι οι πολίτες από τον πιο απλό πολίτη μέχρι τον βασιλιά. Ο Αγησίλαος, πιστός στα ήθη της πατρίδας του, κάθετα κατάχαμα χωρίς καμία διάκριση από τους στρατιώτες του. Η απλότητα του Αγησιλάου τονίζεται περισσότερο μέσα από την αντίθεσή του με τον Φαρνάβαζο. Οι υπηρέτες του Φαρνάβαζου έχουν φέρερι μαζί τους κεντητά μαξιλάρια, για να κάνουν αναπαυτικό το κάθισμά του. Η πολυτέλεια στη ζωή των αριστοκρατών Περσών ήταν διαρκής και παρούσα σε κάθε δραστηριότητά τους. Εκτός από την απλότητα του Αγησιλάου, εδώ διακρίνουμε και ένα ακόμη χαρακτηριστικό: ο βασιλιάς κάθετα δίπλα δίπλα με τους στρατιώτες του, γιατί τους θεωρεί συντρόφους του και συμπολεμιστές του. Τονίζεται έτσι και η διαφορά ανάμεσα στο πολίτευμα της Σπάρτης και στο απολυταρχικό πολίτευμα των Περσών.

➤ **τὴν δεξιάν προτεινάντος τοῦ Φαρναβάζου ἀντιπροὔτεινε καὶ ὁ Ἀγησίλαος:** Το σφίξιμο των χειρῶν αποτελούσε, όπως και σήμερα, έναν τρόπο χαιρετισμού ή επιβεβαίωσης μιας συμφωνίας ανάμεσα σε ανθρώπους που συναντιούνται ή συνομιλούν για κάποιο θέμα.

4

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Με βάση το παραπάνω απόσπασμα, πώς θα χαρακτηρίζατε τον Αγησίλαο; Με ποια μέθοδο ο Ξενοφών δίνει έμφαση στα χαρακτηριστικά του;

Στο παράλληλο κείμενο (Ξενοφών, *Ἑλληνικά* 4.1.29-31) προβάλλεται η προσωπικότητα του Αγησιλάου, ο οποίος τηρούσε τα σπαρτιατικά ήθη. Ο Αγησίλαος, μολονότι ήταν βασιλιάς, κάθισε στο έδαφος με τον ίδιο τρόπο που κάθονται οι τριάντα συνοδοί του, χωρίς να στρώσει κάτι από κάτω προκειμένου να καθίσει πιο αναπαυτικά. Ήταν σκληραγωγημένος και δεν προσπαθούσε να εξασφαλίζει για τον εαυτό του περισσότερες ανέσεις από αυτές που απολάμβαναν οι στρατιώτες του. Ζούσε λοιπόν με λιτότητα και απλότητα όπως και οι απλοί

Σπαρτιάτες και απέρριπτε τη μαλθακότητα που επιφέρουν οι ανέσεις και η πολυτέλεια.

Για να τονίσει την προσήλωση του Αγησιλάου στα σπαρτιατικά ήθη και στον σπαρτιατικό τρόπο ζωής, ο Ξενοφών χρησιμοποιεί τη **μέθοδο της αντίθεσης**. Απέναντι στον σκληραγωγημένο Αγησίλαο, που ζει με λιτότητα και απλότητα, αντιπαραθέτει τον Φαρνάβαζο, ο οποίος ζει με τρυφηλότητα. Ο Φαρνάβαζος συναντά τον Αγησίλαο συνοδευόμενος από τους υπηρέτες του, οι οποίοι φρόντιζαν για την άνεση και την καλοπέρασή του. Σε αντίθεση με τον Αγησίλαο, είναι ντυμένος με πανάκριβη και πολυτελή φορεσιά. Οι υπηρέτες του τοποθέτησαν γι' αυτόν πολυτελή κεντητά μαξιλάρια, για να καθίσει, όπως συνήθιζε, πιο αναπαυτικά. Αναγνώρισε όμως την ανωτερότητα του σπαρτιατικού τρόπου ζωής, ντράπηκε και κάθισε όπως και ο Αγησίλαος.

2. Ποιος, κατά τη γνώμη σας, είναι ο κοινός θεματικός άξονας ανάμεσα στο παραπάνω απόσπασμα και στο κείμενο της Ενότητας;

Στο κείμενο της Ενότητας 7 (Ξενοφών, *Άγησίλαος* 7.1-3) ο Ξενοφών εγκωμιάζει την προσωπικότητα του Σπαρτιάτη βασιλιά Αγησιλάου, τον οποίο θαύμαζε και θεωρούσε πρότυπο ηγέτη. Τον σκιαγραφεί ως αποφασιστικό, αποτελεσματικό, έτοιμο να υποβληθεί σε οποιαδήποτε θυσία ή ταλαιπωρία, για να υπηρετήσει την πατρίδα του, υπάκουο στους νόμους, αλλά και στοργικό προς τους συμπολίτες του. Δε μεροληπτούσε σε βάρος των αντιπάλων του· πάνω από τις προσωπικές συμπάθειες ή αντιπάθειες έβαζε το συμφέρον της πατρίδας του.

Στο παράλληλο κείμενο (Ξενοφών, *Έλληνικά* 4.1.29-31) ο Ξενοφών προβάλλει τη λιτότητα του σπαρτιατικού τρόπου ζωής και ταυτόχρονα το ήθος του Αγησιλάου, του οποίου ο τρόπος ζωής δε διέφερε από των συμπολεμιστών του, μολονότι ήταν βασιλιάς.

Και στα δύο αποσπάσματα επομένως ο Ξενοφών φιλοτεχνεί το πορτρέτο του Αγησιλάου, του ανθρώπου που θαύμαζε όσο κανέναν άλλο και τον οποίο θεωρούσε πρότυπο ηγέτη.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. Να ολοκληρώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων επιλέγοντας λέξεις από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Πολλές εταιρείες για την ολοκλήρωση του έργου.
- β. Παρά τη σκληρή τα αποτελέσματα ήταν πενιχρά.

- γ. Η του δεν του επέτρεψε να ολοκληρώσει με επιτυχία ένα σχέδιό του.
- δ. Το πόρισμα του ήταν αντίθετο με τις δικές του απαιτήσεις.
- ε. Τα του διοικητικού συμβουλίου εγκρίθηκαν από τη γενική συνέλευση.

2. Στον παρακάτω πίνακα να συνδέσετε τις συνώνυμες λέξεις:

1.πραματευτής	α. εισαγωγή
2.βεβαιότητα	β. θεομηνία
3.ενοχλητικός	γ. επικράτηση
4.καταστροφή	δ. γυρολόγος
5.νίκη	ε. σιγουριά
6.πρόλογος	στ. δυσάρεστος

■ Β. Ετυμολογικά

3. Με τα παρακάτω συνθετικά να γράψετε σύνθετα ουσιαστικά της αρχαίας ελληνικής:

θεός + λόγος
δήμος + ἄρχω
ὄπισθεν + φύλαξ
ἄηρ + μάχη
πατήρ + ἀδελφός
γῆ + λόφος
γένος + ἄρχω

4. Να γράψετε σύνθετα επίθετα της αρχαίας ελληνικής με τα παρακάτω συνθετικά:

συνθετικά μέρη	σύνθετα επίθετα	συνθετικά μέρη	σύνθετα επίθετα
εὖ + μέγεθος		μακρός + θυμός	
πολύς + καρπός		μέγας + σχῆμα	
ὅμοῦ + δόξα		φίλος + στοργή	
πρό + θυμός		διὰ + σῆμα	
ἀ (στερ.) + τόλμη			

5. Να διακρίνετε τα συνθετικά μέρη στις παρακάτω σύνθετες λέξεις.

σύνθετες λέξεις	συνθετικά μέρη
φιλοχρήματος	
συμπολίτης	
αδιάφορος	
έπιζήμιος	
ἄπονος	

■ Γ. Γραμματική

6. Να κλίνετε την ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου ε.φ. του ρήματος *κελεύω*.

7. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τους τύπους που λείπουν:

Ευκτική ε.φ.

ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος
	κηρύξοιμι	
πέμποιτε		ἄρξαις
		βουλεύσαιτε
	διδάξοι	
ἐλέγχοιμεν		

8. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να βρείτε τα ρήματα σε ευκτική και να δώσετε τη σημασία της ευκτικής:

- α. Ὡ παῖ, γένοιο πατρός εὐτυχέστερος.
- β. Δίς (= δύο φορές) εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης.
- γ. Ἀπεκρίνατο Κλεάνωρ, ὅτι πρόσθεν ἂν ἀποθάνοιεν ἢ τὰ ὅπλα παραδοίεν.
- δ. Ἔλεγεν ὅτι λύσοι τὰς σπονδάς.
- ε. Κῦρος ἐθήρευεν ἀπὸ ἵππου, ὅποτε γυμνάσαι βούλοιο ἐαυτὸν τε καὶ τοὺς ἵππους.

9. Να ολοκληρώσετε το νόημα των προτάσεων που ακολουθούν χρησιμοποιώντας τύπους της αναφορικής αντωνυμίας *ὅς, ἥ, ὅ*. Προσοχή στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση:

- α. Ἦν δέ τις Ἀπολλοφάνης Κυζικηνός, καὶ Φαρναβάζω ἐτύγγανεν ξένος.
- β. Φοίνισσα ἦν ἡ γυνὴ ἔπραξεν ταῦτα.
- γ. Ὁ πατὴρ χαίρει ταῖς ἐπιστολαῖς, ὁ υἱὸς ἔγραψεν.

- δ. Σωκράτης ἀεὶ περὶ αὐτὸν νέους εἶχεν ἐκόντες εἶποντο αὐτῷ.
 ε. Ἐπορεύετο σὺν εἶχεν δυνάμει.
 στ. Ὀρῶ καὶ Θηβαίους, τότε οὐκ ἔπεισαν Λακεδαιμονίους ἔξανδρα-
 ποδίσασθαι ὑμᾶς.
 ζ. Ὁ Λυκούργος ἄνδρας ἐπέστησεν κρατεῖν τῶν παίδων, καὶ παιδο-
 νόμους καλοῦσι.

10. Να γράψετε τις αναφορικές αντωνυμίες ὅσπερ, ἢπερ, ὅπερ και ὅστις, ἣτις, ὅ,τι στις ίδιες πώσεις με τα παρακάτω ουσιαστικά. Προσέχετε τον αριθμό και το γένος:

ὅσπερ, ἢπερ, ὅπερ	ὅστις, ἣτις, ὅ,τι
πράγμα	πολέμου
ἀκρόπολιν	ιδιωτῶν
τύραννος	ἐχθροῖς
εὐπραξίαις	ἔργῳ
χρήματα	εὐβουλίας

Η γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

ΕΝΟΤΗΤΑ

8

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας

Ο **Κριτίας** (περ. 460-403 π.Χ.) ήταν Αθηναίος σοφιστής, ρήτορας και πολιτικός. Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια, πρόγονος της οποίας ήταν ο Σόλων. Ήταν θεός του μεγάλου φιλοσόφου της αρχαίας Αθήνας, του Πλάτωνα. Υπήρξε μαθητής του Σωκράτη, αλλά κυρίως επηρεάστηκε από τη διδασκαλία του σοφιστή Γοργία. Ο Ξενοφών αναφερόμενος στις σχέσεις του Κριτία με τον Σωκράτη (*Άπομνημονεύματα* 1.2 12 κ.κ.) γράφει ότι ο Κριτίας και ο Αλκιβιάδης ήταν εξαιρετικά φιλόδοξοι και πίστευαν ότι η διδασκαλία του Σωκράτη θα μπορούσε να τους βοηθήσει

να ικανοποιήσουν τις πολιτικές φιλοδοξίες τους, γιατί θα τους εξόπλιζε με την ικανότητα να πείθουν τους συνομιλητές και τους ακροατές τους. Δεν επιθυμούσαν όμως να υιοθετήσουν τον δικό του τρόπο ζωής και γι' αυτό τον εγκατέλειψαν μόλις νόμισαν ότι έμαθαν αρκετά για να ικανοποιήσουν τις πολιτικές τους φιλοδοξίες. Ο Κριτίας είχε ολιγαρχικά φρονήματα, ήταν φιλοσπαρτιάτης και είχε άστατο, αυταρχικό και σκληρό χαρακτήρα. Το 411 π.Χ., όταν έγινε προσπάθεια να καταλυθεί η δημοκρατία στην Αθήνα, ο Κριτίας είχε πρωταγωνιστήσει. Το ίδιο έκανε και μετά την ήττα των Αθηναίων στον Πελοποννησιακό πόλεμο το 404 π.Χ. Ο Κριτίας έγινε ένας από τους Τριά-

Κριτίας και Αλκιβιάδης

Ένα περιστατικό που είναι γνωστό για τη ζωή του Κριτία είναι το ακόλουθο: Το 415 π.Χ. κατηγορήθηκε μαζί με τον Αλκιβιάδη και άλλους για τον ακρωτηριασμό των Ερμών. Σε αντίθεση όμως με τον Αλκιβιάδη, ο Κριτίας και ορισμένοι άλλοι απαλλάχτηκαν από τις κατηγορίες. Οι Ερμές ήταν τετράγωνες στήλες με κεφαλή ή προτομή του Ερμή, οι οποίες χρησίμευαν ως οδοδείκτες. Ήταν τοποθετημένες σε σταυροδρόμια, στην Αγορά, πριν από την Ακρόπολη, σε ιερά καθώς και μπροστά από σπίτια και, σύμφωνα με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των Αθηναίων, προστάτευαν την πόλη.

κοντα τυράννους, και μάλιστα ήταν από τους σκληρότερους, πιο βίαιους και πιο αδιάτακτους. Σκοτώθηκε το 403 π.Χ. στη μάχη κατά των δημοκρατικών, οι οποίοι με ηγέτη τον Θρασύβουλο είχαν οχυρωθεί στον Πειραιά και από εκεί πολεμούσαν εναντίον των Τριάκοντα και των οπαδών τους.

Κριτίας και Θηραμένης

Ο Ξενοφών στα *Έλληνικά* (2.3-4) παραδίδει το ακόλουθο περιστατικό: Όταν ανέλαβαν την εξουσία οι Τριάκοντα, ο Κριτίας επέβαλε τις απόψεις του, διαφωνώντας με την πολιτική του μετριοπαθούς ολιγαρχικού Θηραμένη. Όταν μάλιστα είχε τεθεί σε συζήτηση το θέμα ποιοι Αθηναίοι θα είχαν πολιτικά δικαιώματα, ο Κριτίας επέβαλε να θεωρούνται ενεργοί πολίτες μόνο τρεις χιλιάδες από τους πλουσιότερους Αθηναίους (*οί τρισχίλιοι*) και να έχουν οι Τριάκοντα τη δικαιοδοσία να στερούν τα πολιτικά δικαιώματα από όποιον θέλουν. Οι αυθαιρεσίες του καθεστώτος και οι άδικες εκτελέσεις πολιτών πλήθαιναν, οι οποίες συχνά γίνονταν όχι για πολιτικούς λόγους αλλά από προσωπικό μίσος ή για να αρπάξουν οι Τριάκοντα τις περιουσίες όσων σκότωναν. Επειδή όμως ο Θηραμένης ασκούσε κριτική στον Κριτία για τις αυθαιρεσίες και τις αδικοπραγίες αυτές, ο Κριτίας αποφάσισε να τον θανατώσει. Συγκάλεσε τη Βουλή, για να δικάσει τον Θηραμένη, αλλά μόλις κατάλαβε ότι η απολογία του Θηραμένη είχε απήχηση, διέταξε ένοπλους νέους να εισέλθουν στον χώρο της συνεδρίασης. Ο Θηραμένης κατέφυγε στον βωμό της Εστίας, αλλά οι άντρες του Κριτία τον τράβηξαν από εκεί, τον οδήγησαν στο δεσμοκτήριο και τον ανάγκασαν να πει κώνιο. Μετά τον θάνατο του Θηραμένη, ο Κριτίας και οι οπαδοί του έγιναν ακόμη πιο βίαιοι, θανατώνοντας πολλούς Αθηναίους και μετοίκους.

Το έργο του

Εκτός από την πολιτική δράση του ο Κριτίας διακρίθηκε και ως ρήτορας και ως σοφιστής. Χάρη στα πολύπλευρα προσόντα και στη διανοητική ικανότητά του ανέπτυξε και φιλολογική δραστηριότητα. Από το σύνολο του έργου του Κριτία σώζονται πολύ λίγα αποσπάσματα. Έγραψε και ποιητικά και πεζά έργα. Πεζά κείμενα του Κριτία είναι: *Πολιτεία*, *Άφορισμοί*, *Όμιλία κ.ά.* Επίσης, έγραψε ελεγείες, τραγωδίες και ένα σατυρικό δράμα. Στις ελεγείες ανήκει ένα ποίημά του που υμνεί τον Αλκιβιάδη και το οποίο αναβιώνει την πολιτική ελεγεΐα του προγόνου του, του Σόλωνα, και του Θέογνη. Σε ένα άλλο ποίημά του (*Πολιτεία Λακεδαιμονίων*) υμνεί το πολίτευμα και τον τρόπο ζωής των Σπαρτιατών. Οι τραγωδίες που αποδίδονται στον Κριτία είναι: *Τέννης*, *Ραδάμανθς*, *Πειρίθοος*. Οι τραγωδίες αυτές συνοδεύονταν από το σατυρικό δράμα *Σίσυφος*, στο οποίο ο Κριτίας υποστηρίζει ότι η θρησκεία είναι επινόηση του ανθρώπου. Ωστόσο, ήδη κατά την ύστερη αρχαιότητα πολλοί θεωρούσαν ότι η τετραλογία¹ αυτή ήταν του Ευριπίδη και όχι του Κριτία, ενώ άλλοι έχουν δια-

1. Οι τραγικοί ποιητές ήταν υποχρεωμένοι κατά τους δραματικούς αγώνες να παρουσιάσουν τρεις τραγωδίες (τριλογία) και ένα σατυρικό δράμα (τετραλογία = 3 τραγωδίες + 1 σατυρικό δράμα).

τυπώσει την άποψη ότι στον Ευριπίδη ανήκει ο *Σίσυφος*, ενώ στον Κριτία οι τρεις τραγωδίες. Αν βέβαια κάτι τέτοιο ισχύει, τότε δε θα έχουμε κανέναν λόγο να συγκαταλέγουμε τον Κριτία στους σοφιστές.

Το κείμενο της Ενότητας

Το κείμενο της Ενότητας είναι απόσπασμα από το σατυρικό δράμα του Κριτία *Σίσυφος*. Το σατυρικό² δράμα ήταν θεατρικό έργο που είχε τα εξωτερικά γνωρίσματα της τραγωδίας, αλλά σκοπός του ήταν μόνο να προκαλέσει το γέλιο στους θεατές και όχι να μεταδώσει σε αυτούς κάποιο ηθικό δίδαγμα. Ονομάστηκε «σατυρικό», επειδή τα μέλη του χορού παρίσταναν τους τραγόμορφους συνοδούς του θεού Διονύσου, τους Σατύρους.

Στο απόσπασμα της Ενότητας 8, ο Κριτίας εκφράζει την άποψή του ότι η θρησκεία είναι ανθρώπινη επινόηση. Κάποιος σοφός άνθρωπος ανακάλυψε τους θεούς, για να νομίζουν οι άνθρωποι ότι, ακόμα κι όταν κάποιος επίγειος άρχοντας δεν μπορεί να επιτηρεί τις ενέργειές τους, υπάρχουν οι θεοί, οι οποίοι μπορούν να βλέπουν και να αντιλαμβάνονται τα πάντα και επιβλέπουν τους ανθρώπους. Η πίστη των ανθρώπων στους θεούς θα τους αποτρέπει από το να αδικούν παραβαίνοντας τους (γραπτούς ή άγραφους) νόμους που θέσπισαν οι άνθρωποι, προκειμένου να μην επικρατούν η βία, το χάος και ο νόμος της ζούγκλας ανάμεσά τους. Επομένως, στους στίχους αυτούς η θρησκευτική πίστη παρουσιάζεται –για πρώτη φορά στην ιστορία των ιδεών– ως μια σκόπιμη απάτη με την οποία οι φορείς της εξουσίας προσπαθούν να εξασφαλίσουν την καλή συμπεριφορά των κυβερνωμένων. Έτσι, ο Κριτίας εντάσσεται στους προδρόμους του αθεϊσμού. Μολονότι βάζει τα λόγια αυτά στο στόμα του Σισύφου, που χωρίς αμφιβολία θα δέχτηκε στο τέλος του έργου τη γνωστή σε όλους τιμωρία, η επινόηση αυτή του ποιητή είχε ως στόχο να διαδώσει μια αθεϊστική άποψη χωρίς να προσβάλει το θρησκευτικό αίσθημα του αθηναϊκού κοινού. Το σοφιστικό κίνημα της εποχής ασκούσε κριτική στις θεολογικές αντιλήψεις της εποχής και πολλοί διατύπωναν αθεϊστικές αντιλήψεις (ο φιλόσοφος Ξενοφάνης, οι σοφιστές Γοργίας, Πρωταγόρας και Πρόδικος, ο τραγικός ποιητής Ευριπίδης κ.ά.).

2. Δεν πρέπει να συγχέουμε το σατυρικό (γράφεται με **υ**) δράμα με τη σάτιρα (γράφεται με **ι**), η οποία προέρχεται από τη λατινική λέξη *satira* (= ποικιλία, αφθονία). Το όνομα αυτό αρχικά είχε δοθεί σε ένα είδος διασκεδαστικών πολύμορφων ποιημάτων της λατινικής λογοτεχνίας.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἦν χρόνος ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος
καὶ θηριώδης ἰσχύος θ' ὑπηρέτης,
ὅτ' οὐδὲν ἄθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν
οὔτ' αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίγνετο.
Κάπειτά μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι νόμους 5
θέσθαι κολαστάς, ἵνα δίκη τύραννος ἦ
τήν θ' ὕβριν δούλην ἔχη·
ἐζημιούτο δ' εἴ τις ἐξαμαρτάνοι.
Ἔπειτ' ἐπειδὴ τὰμφανῆ μὲν οἱ νόμοι
ἀπείργον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βία, 10
λάθρα δ' ἔπρασσον, τῆνικαὐτά μοι δοκεῖ
πυκνός τις καὶ σοφὸς γνώμην ἀνήρ
θεῶν δέος θνητοῖσιν ἐξευρεῖν, ὅπως
εἴη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι, κὰν λάθρα
πράσσωσιν ἢ λέγωσιν ἢ φρονώσιν τι. 15
Ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο,
ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ
νόμῳ τ' ἀκούων καὶ βλέπων, φρονῶν τε καὶ
προσέχων τε ταῦτα καὶ φύσιν θεῖαν φορῶν,
ὅς πάν μὲν τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς ἀκούσεται, 20
τὸ δρῶμενον δὲ πάν ἰδεῖν δυνήσεται.

Κριτίας, *Σίσυφος* απ. 19, στ. 1-21

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἦν χρόνος ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων
βίος
καὶ θηριώδης
θ' ὑπηρέτης ἰσχύος,
ὅτ' οὐδὲν ἄθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν
οὔτ' αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίγνετο.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Υπήρχε μια εποχή που έλειπε η τάξη³
από τη ζωή των ανθρώπων
και που (η ζωή τους) ήταν γεμάτη θη-
ριωδία
και υποταγμένη στη δύναμη,
μια εποχή στην οποία ούτε κανένα
βραβείο για τους ενάρετους υπήρχε
ούτε, από την άλλη πλευρά, τιμωρία
για τους κακούς.

3. Αλλιώς: ο νόμος.

Κάπειτά μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι θέ-
σθαι νόμους κολαστάς,

ἵνα τύραννος ἦ δίκη
τήν θ' ὕβριν ἔχη δούλην·
ἐζημοῦτο δ' (ἐ) (τις)
εἷ τις ἐξαμαρτάνοι.

Ἔπειτ' ἐπειδὴ μὲν οἱ νόμοι ἀπείρουν
αὐτοὺς

τάμφανῆ ἔργα μὴ πράσσειν βία,
ἔπρασσον δ' (ἐ) λάθρα,
τηνικαυτὰ τις ἀνὴρ πυκνὸς καὶ σοφὸς
γνώμην

μοι δοκεῖ ἐξευρεῖν θνητοῖσιν δέος θεῶν,

ὅπως εἴη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι,

κὰν λάθρα πράσσωσιν

ἢ λέγωσιν

ἢ φρονῶσι τι.

Ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο,

ὡς ἔστι δαίμων

θάλλων ἀφθίτῳ βίῳ

νόμῳ τ' ἀκούων καὶ βλέπων,

φρονῶν τε καὶ προσέχων τε ταῦτα

καὶ φορῶν θεῖαν φύσιν,

ὃς ἀκούσεται πᾶν μὲν τὸ λεχθὲν ἐν βρο-
τοῖς,

δυνήσεται δὲ ἰδεῖν πᾶν τὸ δρώμενον.

Κι ἔπειτα ἔχω την εντύπωση ὅτι οἱ ἄν-
θρωποι θέσπισαν νόμους τιμω-
ροῦς,

για να κυβερνά⁴ η δικαιοσύνη
και την αδικία να ἔχει υπόδουλη.

Και τιμωροῦνταν κάποιος,
εάν αδικούσε.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ οἱ νόμοι ἐμπόδιζαν
αυτοὺς

να διαπράττουν φανερές αδικίες
και τις διέπρατταν κρυφά,
τότε ἓνας ἄνθρωπος ευφυῆς και σο-
φός

μού φαίνεται ὅτι ἐπινόησε για τους
θνητοὺς τον φόβο των θεῶν,

για να υπάρξει κάποιος φόβος για
τους κακοὺς,

ἀκόμα και αν κρυφά κάνουν

ἢ λένε

ἢ σχεδιάζουν κάτι.

Από τότε λοιπὸν δίδαξε το θεῖο,

ὅτι δηλαδή υπάρχει θεός

που ζει αἰώνια

και που με τον νου ακούει και βλέπει

και σκέπτεται και ἐπιτηρεῖ αὐτὰ

και εἶναι περιβεβλημένος με τη θεῖα
φύση,

ο οποίος θα ακούσει καθετί που λέγε-
ται μεταξύ των θνητῶν

και θα μπορέσει να δει καθετί που
πράττεται.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἦν χρόνος ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων
βίος

καὶ θηριώδης

ἰσχύος θ' ὑπηρετής,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Υπήρχε μια εποχή που ἔλειπε η τάξη
από τη ζωή των ἀνθρώπων
και που (η ζωή τους) ἦταν γεμάτη θη-
ριωδία

και υποταγμένη στη δύναμη,

4. Αλλιώς: εξουσιάζει.

ὄτ' οὐδὲν ἄθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν
οὔτ' αὐὸ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίγνετο.

Κᾶπειτά μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι νό-
μους θέσθαι κολαστάς,
ἵνα δίκη τύραννος ἦ
τήν θ' ὕβριν δούλην ἔχη·
ἐξημοῦτο δ'
εἷ τις ἐξαμαρτάνοι.
Ἔπειτ' ἐπειδὴ τὰμφανὴ μὲν οἱ νόμοι
ἀπειργον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν
βία,
λάθρα δ' ἔπρασσον,
τηνικαυτὰ μοι δοκεῖ πυκνὸς τις καὶ
σοφὸς γνώμην ἀνὴρ θεῶν δέος θνη-
τοῖσιν ἐξευρεῖν,
ὅπως εἶη τι δαῖμα τοῖς κακοῖσι,

κἂν λάθρα πράσσωσιν
ἢ λέγωσιν
ἢ φρονῶσι τι.
Ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο,
ὡς ἔστι δαίμων
φθίτῳ θάλλων βίῳ
νόψ τ' ἀκούων καὶ βλέπων,
φρονῶν τε καὶ προσέχων τε ταῦτα
καὶ φύσιν θεῖαν φορῶν,

ὅς πᾶν μὲν τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς
ἀκούσεται,
τὸ δρωμένον δὲ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται.

μα εποχή στην οποία ούτε κανένα βρα-
βείο για τους ενάρετους υπήρχε
ούτε, από την άλλη πλευρά, τιμωρία για
τους κακούς.

Κι έπειτα έχω την εντύπωση ότι οι άν-
θρωποι θέσπισαν νόμους τιμωρούς,
για να κυβερνά η δικαιοσύνη
και την αδικία να έχει υπόδουλη.

Και τιμωρούνταν κάποιος,
εάν αδικούσε.

Έπειτα, επειδή οι νόμοι εμπόδιζαν αυ-
τούς να διαπραττουν φανερές αδι-
κίες

και τις διέπρατταν κρυφά,

τότε ένας άνθρωπος ευφυής και σοφός
μού φαίνεται ότι επινόησε για τους
θνητούς τον φόβο των θεών,
για να υπάρχει κάποιος φόβος για τους
κακούς,

ακόμα και αν κρυφά κάνουν

ή λένε

ή σχεδιάζουν κάτι.

Από τότε λοιπόν δίδαξε το θείο,

ότι δηλαδή υπάρχει θεός

που ζει αιώνια

και που με τον νου ακούει και βλέπει

και σκέπτεται και επιτηρεί αυτά

και είναι περιβεβλημένος με τη θεία

φύση,

ο οποίος θα ακούσει καθετί που λέγεται

μεταξύ των θνητών

και θα μπορέσει να δει καθετί που

πράττεται.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Σε μια αρχέγονη εποχή δεν υπήρχαν κανόνες δικαίου και στη ζωή των ανθρώπων κυριαρχούσε η θηριωδία. Γι' αυτό κάποτε οι άνθρωποι θέσπισαν νόμους, ώστε να επικρατεί ανάμεσά τους το δίκαιο. Ωστόσο, πολλοί δεν αδικοπραγούσαν μπροστά σε άλλους, αλλά το έκαναν κρυφά. Για να φοβούνται οι κακοί να αδικοπραγήσουν, κάποιος σοφός άντρας επινόησε τους θεούς, τους οποίους έπλασε με τη φαντασία του αθάνατους και ικανούς να αντιλαμβάνονται τα πάντα.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Αλλαγή της σειράς των λέξεων στη μετάφραση**

Επειδή το κείμενο είναι ποίημα, οι λέξεις μέσα στην πρόταση είναι τοποθετημένες με τρόπο που να υπηρετεί το μέτρο και τον ρυθμό. Για να αποδώσουμε το κείμενο σε πεζό λόγο στη ν.ε., αποκαθιστούμε τη φυσική σειρά των λέξεων – εκτός αν θέλουμε να κρατήσουμε το ποιητικό ύφος του κειμένου.

α. Μεταφράζουμε τις γενικές μετά από το ουσιαστικό που αυτές προσδιορίζουν:

- *ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος* = έλειπε η τάξη από τη ζωή των ανθρώπων (αντί: από των ανθρώπων τη ζωή)
- *θεῶν δέος θνητοῖσιν ἐξευρεῖν* = ότι επινόησε για χάρη των θνητών τον φόβο των θεών (αντί: των θεών τον φόβο).

β. Αποκαθιστούμε τα υπερβατά σχήματα (βλ. Ενότητα 1, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 13.) και γενικότερα αποκαθιστούμε τη συντακτική σειρά των λέξεων:

- *ἀφθίτω θάλλων βίω* = που ζει αιώνια
- *νόμους θέσθαι κολαστάς* = θέσπισαν τιμωρούς νόμους (αντί: νόμους θέσπισαν τιμωρούς)
- *τάμφανῆ μὲν οἱ νόμοι ἀπειργον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βία* = επειδή οι νόμοι εμπόδιζαν αυτούς να διαπράττουν φανερές αδικίες (αντί: φανερές οι νόμοι εμπόδιζαν αυτούς αδικίες να διαπράττουν).

γ. Η αόριστη αντωνυμία στη μετάφραση μπαίνει πριν τους όρους που προσδιορίζει:

- *πυκνός τις καὶ σοφός γνώμην ἀνήρ* = ένας άνθρωπος ευφυής και σοφός (αντί: ευφυής ένας και σοφός άνθρωπος).

■ **Μετάφραση υποθετικής πρότασης με αναφορική υποθετική**

Μερικές φορές μια υποθετική πρόταση φαίνεται να είναι πολύ στενά συνδεδεμένη με το ρήμα από το οποίο εξαρτάται, δηλαδή να δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα που είναι υποκείμενο ή αντικείμενο αυτού του ρήματος. Στην περίπτωση αυτή ταιριάζει να την αποδίδουμε στα ν.ε. με αναφορική υποθετική πρόταση (*όποιος...*, *οποιοσδήποτε* κτλ.):

- *ἐξημῶντο δ' εἴ τις ἐξαμαρτάνοι* = Και τιμωρούνταν όποιος αδικούσε (αντί: τιμωρούνταν κάποιος, αν αδικούσε).

■ **Μετάφραση της δοτικής προσωπικής**

Η δοτική προσωπική εξαρτάται από ρηματικούς τύπους, αλλά δε δηλώνει απλώς σε ποιον κατευθύνεται η ενέργεια του ρήματος – όπως το αντικείμενο. Εκφράζει το πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου υπάρχει ή κατά την

κρίση του γίνεται αυτό που λέγεται στην πρόταση. Συνήθως μεταφράζεται με: *σε + αιτιατική, για + αιτιατική* ή με γενική προσωπική (π.χ. *αγόρασέ μου ένα βιβλίο*) ή με άλλους τρόπους, ανάλογα με το νόημά της:

- *ὅτ' οὐδὲν ἄθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν // οὔτ' αὐὸ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίγνετο* = όταν κανένα βραβείο για τους ενάρετους δεν υπήρχε // ούτε, από την άλλη μεριά, τιμωρία για τους κακούς
- *μοι δοκοῦσιν* = μου φαίνεται..., έχω την εντύπωση..., νομίζω...
- *δέος θνητοῖσιν ἐξενυρεῖν* = ότι επινόησε για χάρη των θνητών τον φόβο των θεών
- *ὅπως εἶη τι δαίμα τοῖς κακοῖσι* = για να υπάρχει κάποιος φόβος για τους κακούς.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το πρόσωπο που δηλώνει η δοτική προσωπική συμμετέχει ποικιλότροπα στην πράξη της πρότασης ως προσδιορισμός του νοήματός της και όχι μιας συγκεκριμένης λέξης ιδιαίτερα. Δηλώνει το πρόσωπο στο οποίο υπάρχει κάτι (*δοτική προσωπική κτητική*), για ωφέλεια ή βλάβη του οποίου γίνεται κάτι (*δοτική προσωπική χαριστική* ή *αντιχαριστική*), για χαρά ή λύπη του οποίου γίνεται κάτι (*δοτική προσωπική ηθική*), κατά τη γνώμη του οποίου ή ως προς το οποίο ισχύει κάτι (*δοτική προσωπική κρίνοντος προσώπου* ή *αναφοράς*).

Προσοχή! Δεν πρέπει να συγχέουμε τη δοτική προσωπική που συνοδεύει προσωπικά ρήματα με τη δοτική προσωπική που συνοδεύει απρόσωπα ρήματα.

■ **Μετάφραση των δύο αρνήσεων**

Όταν σε μία πρόταση υπάρχουν δύο αλληπάλληλες αρνήσεις:

- Αν η δεύτερη άρνηση είναι **απλή**, τότε οι δύο αρνήσεις συνήθως ισοδυναμούν με κατάφαση: π.χ. *Ἐγὼ οὐκ οἶμαι οὐ δεῖν ὑμᾶς ἀμύνεσθαι* (= Εγώ νομίζω ότι πρέπει να αντιστέκεστε).
- Αν η δεύτερη άρνηση είναι **σύνθετη**, τότε είναι εμφατική:
 - *οὐδὲν ἄθλον οὔτε* (σύνθετη άρνηση) *τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν* = κανένα βραβείο για τους ενάρετους δεν υπήρχε.

Προσοχή! Αν ένα απαρέμφατο εξαρτάται από ρήματα που έχουν αρνητική έννοια (*κωλύω, ἀντιλέγω, ἀμφισβητῶ, ἀπαγορεύω, ἀπείρωγο* κ.ά.) και έχει και το ίδιο άρνηση, τότε η άρνηση αυτή πλεονάζει και στη μετάφραση παραλείπεται:

- *οἱ νόμοι ἀπείρωγον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βία* = οι νόμοι εμπόδιζαν αυτούς να διαπραττούν φανερές αδικίες.

7 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἦν:** οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= εἶμαι, υπάρχω).
 - ◆ ΕΝΣ. *εἶμι*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἔγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἔγεγόνειν*.
- ⇒ **χρόνος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ χρόνος, τοῦ χρόνου* (= καιρός, εποχή, χρόνος).
- ⇒ **ὅτ'(ε):** σύνδ. χρονικός (= όταν). Εδώ έχει πάθει ἐκθλιψη του -ε.
- ⇒ **ἄτακτος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ ἄτακτος, τὸ ἄτακτον* (= που δεν έχει τάξη, που δεν έχει νόμους). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 338.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αταξία.
- ⇒ **ἄνθρώπων:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ἀνθρώπου* (= ο άνθρωπος).
- ⇒ **βίος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ βίος, τοῦ βίου* (= η ζωή). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 337.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βίωμα, επιβίωση, διαβίωση, αβίωτος, βιοτικός, βιολογία, ἔμβιος.
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **θηριώδης:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ θηριώδης, τὸ θηριώδες* (= ἀγριος, κτηνώδης, που ταιριάζει σε θηρίο, γεμάτος θηριωδία). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 338.
- ⇒ **ἰσχύος:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ἰσχύς, τῆς ἰσχύος* (= η δύναμη, σωματική δύναμη, εξουσία). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 337.
- ⇒ **θ'(ε):** πρόκειται για τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *τε* (= και). Ο σύνδεσμος αυτός γράφεται μετά τη λέξη από την οποία κανονικά προηγείται. Εδώ το *τε* έχει πάθει ἐκθλιψη, γιατί η επόμενη λέξη (*ὑπηρέτης*) αρχίζει από φωνήεν. Στη συνέχεια το *τ'* έγινε *θ'*, επειδή η λέξη *ὑπηρέτης* παίρνει δασεία (το ψιλόπνοο *τ* μετατρέπεται σε δασύπνοο *θ*, επειδή ακολουθεί δασυνόμενη λέξη).
- ⇒ **ὑπηρέτης:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ὑπηρέτης, τοῦ ὑπηρέτου* (= δούλος, υπηρέτης, βοηθός).
- ⇒ **οὐδέν:** αντων. ἀόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, ονομ. εν., *οὐδεῖς, οὐδεμία, οὐδέν* (= κανείς, καμία, κανένα).
- ⇒ **ἄθλον:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ ἄθλον, τοῦ ἄθλου* (= βραβείο, ἔπαθλο, ανταμοιβή). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 337.

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: άθλημα, αθλητής, αθλοθέτης, πρωτάθλημα, άθληση, αθλο-παιδιά, έπαθλο.
- ⇒ **οὔτε**: σύνδ. συμπλεκτικός αποφατικός (= ούτε).
- ⇒ **τοῖς ἐσθλοῖσιν (= ἐσθλοῖς)**: επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ ἐσθλός, ἡ ἐσθλή, τὸ ἐσθλόν* (= ενάρετος, καλός, ευγενής, άξιος).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ο τύπος *ἐσθλοῖσιν* έχει την αρχαιότερη κατάληξη της δοτικής -οισι(ν). Η κατάληξη αυτή στην αρχαιότερη μορφή της ελληνικής γλώσσας υπήρχε παράλληλα με την κατάληξη σε -οις. Στην αττική διάλεκτο όμως επικράτησε η κατάληξη σε -οις.

- ⇒ **αὖ**: επίρρ. που έχει συνήθως σημασία τοπική (= πίσω) ή χρονική (= πάλι, ξανά)· εδώ χρησιμοποιείται ως μόριο με αντιθετική σημασία (= από την άλλη πλευρά).
- ⇒ **κόλασμα**: ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ κόλασμα, τοῦ κολάσματος* (= η τιμωρία, ο σωφρονισμός).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κόλαση, κολάζω, κολαστήριο, ακόλαστος, ακολασία.
- ⇒ **τοῖς κακοῖς**: επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ κακός, ἡ κακή, τὸ κακόν* (= κακός, ανάξιος, πονηρός, άτιμος).
- ⇒ **ἐγίγνετο**: οριστ. παρατ. μ.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *γίγνομαι* (= γίνομαι, είμαι, υπάρχω).
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *γίγνομαι*, ΠΡΤ. *ἐγινόμεν*, ΜΕΛΛ. *γενήσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμεν*, ΠΡΚ. *γένεγονα, γεγένημα, ΥΠΡΣ. ἐγεγόνειν, ἐγεγενήμεν*.
- ⇒ **κάπειτα (= καὶ ἔπειτα)**: το *καὶ* είναι σύνδ. συμπλεκτικός (= καί). Το *ἔπειτα* είναι επίρρ. χρονικό (= έπειτα, μετά). Οι δύο λέξεις ενώθηκαν σε μία, δηλαδή έπαθαν κράση⁵.
- ⇒ **μοι**: αντων. προσωπική α΄ προσώπου, αρσ. γένους, δοτ. εν. β΄ τύπος, *ἐγώ*.
- ⇒ **δοκοῦσιν**: οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *δοκέω, δοκῶ* (= νομίζω· δίνω σε κάποιον την εντύπωση). ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. προσ. κρίνοντος

5. **Κράση** λέγεται η συγχώνευση του τελικού φωνήεντος ή διφθόγγου μιας λέξης με το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της λέξης που ακολουθεί: *τὰ ἄλλα – τάλλα*. Πάνω από το φωνήεν που προκύπτει μετά την κράση γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με την ψιλή και λέγεται **κορωνίδα**. Όταν όμως η πρώτη από τις λέξεις που συγχωνεύονται είναι τύπος που αποτελείται μόνο από ένα φωνήεν ή έναν δίφθογγο με δασεία (π.χ. *ὁ, ἡ, οἱ, αἱ* κτλ.), τότε αντί για την κορωνίδα σημειώνεται η δασεία: π.χ. *ὁ ἀνήρ – ἀνήρ, οἱ ἄνθρωποι – ἄνθρωποι*.

προσώπου + ειδ. απαρέμφ. (= μου φαίνεται ότι..., έχω την εντύπωση ή τη γνώμη ότι...)

- ⇒ **νόμους:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ νόμος* (= νόμος, συνήθεια).
- ⇒ **ἄνθρωποι (= οἱ ἄνθρωποι):** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ἀνθρώπου* (= ο ἄνθρωπος). Ο τύπος *ἄνθρωποι* προήλθε από κράση του ἄρθρου *οἱ* και του ουσ. *ἄνθρωποι*. Η δασεία που έχει ο τύπος οφείλεται στο *οἱ*.
- ⇒ **θέσθαι:** απαρέμφ. αορ. β' μ.φ., του ρήμ. *τίθεμαι* (= θεσπίζω, θέτω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θέση, ανάθεση, πρόθεση, θεσμός, θήκη, ανάθημα, θετός, θέμα, θεματικός.
- ⇒ **κολαστάς:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ κολαστής, τοῦ κολαστοῦ* (= ο τιμωρός).
- ⇒ **ἴνα:** σύνδ. που εισάγει τελικές προτάσεις (= για να).
- ⇒ **δίκη:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ δίκη, τῆς δίκης* (= δικαιοσύνη, δίκαιο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 337.
- ⇒ **τύραννος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ τύραννος, τοῦ τυράννου* (= απόλυτος ἄρχοντας, τύραννος). Μετά την κατάργηση των κληρονομικών βασιλειών και την εισαγωγή ελεύθερων πολιτευμάτων, όσοι εγκαθίδρυσαν απόλυτη εξουσία ονομάζονταν *τύρανοι*. Αργότερα, ἄρχισαν να ονομάζουν *τυράννους* όσους ασκούσαν με αυταρχικό και σκληρό τρόπο την εξουσία.
- ⇒ **ἦ:** υποτακτ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι, υπάρχω). ◆ **τύραννος εἶμι** = εξουσιάζω, κυβερνώ.
- ⇒ **τὴν ὕβριν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ὕβρις, τῆς ὕβρεως* (= αλαζονεία, προσβολή, ξιπασία, αδικία, ασυδοσία). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 337.
- ⇒ **δούλην:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ δούλος, ἡ δούλη, τὸ δούλον* (= υπόδουλος, δουλικός).
- ⇒ **ἔχη:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἔχω* (= έχω, κρατώ, κατέχω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (αντικ.) + αιτ. (κατηγορ. αντικ.)
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ἔχω*, ΠΡΤ. *εἶχον*, ΜΕΛΛ. *ἔξω*, *σχήσω*, ΑΟΡ. *ἔσχον*, ΠΡΚ. *ἔσχηκα*, ΥΠΡΣ. [*ἔσχήκειν*].
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *ἔχομαι*, ΠΡΤ. *εἶχόμην*, ΜΕΛΛ. *ἔξομαι*, *σχήσομαι*, ΑΟΡ. *ἔσχόμην*, ΠΡΚ. *ἔσχημαι*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: από το θέμα *εχ-*: ἔξι, ἐξίς, καθεξίς, ανεκτός, απρόσεκτος,

ανεκτικός, εκχειρία, καχεξία· από το θέμα *οχ-*: ανοχή, κατοχή, μετοχή, προσοχή, μέτοχος, κάτοχος, ένοχος, ανακωχή, πολιούχος, αξιωματούχος· από το θέμα *σχ-*: σχέση, σχήμα, σχεδόν, σχετικός, άσχετος, ακατάσχετος.

- ⇒ **έζημιούτο**: οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του συννηρ. ρήμ. *ζημιόομαι, ζημιούμαι* (= τιμωρούμαι). Στην ε.φ.: *ζημιώω, ζημιώ* (= τιμωρώ).
- ⇒ **δ'(έ)**: σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, και). Το δὲ εδώ έχει πάθει έκθλιψη.
- ⇒ **εἰ**: σύνδ. υποθετικός (= αν). Το *εἰ* είναι άτονη λέξη. Ο τόνος που έχει στο κείμενο προέρχεται από το *τις* που ακολουθεί και το οποίο είναι εγκλιτική λέξη.
- ⇒ **τις**: αντων. άόριστη, αρσ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τί* (= κάποιος, κάποια, κάποιο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 114-115.
- ⇒ **έξαμαρτάνοι**: ευκτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *έξαμαρτάνω* (= αποτυγχάνω, σφάλω, αδικώ).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *έξαμαρτάνω*, ΠΡΤ. *έξημάρτανον*, ΜΕΛΛ. *έξαμαρτήσομαι*, ΑΟΡ. *έξήμαρτον*, ΠΡΚ. *έξημάρτηκα*, ΥΠΡΣ. *έξημαρτήκειν*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *άμαρτάνω*: αμαρτία, αμάρτημα, αμαρτωλός, αναμάρτητος.
- ⇒ **έπειτ'(α)**: επίρρ. χρονικό (= έπειτα). Εδώ έχουμε έκθλιψη του *-α*, επειδή ακολουθεί λέξη που αρχίζει από φωνήεν.
- ⇒ **έπειδή**: σύνδ. αιτιολογικός (= επειδή, αφού).
- ⇒ **τάμφανή (= τὰ έμφανή)**: επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *όή έμφανής, τὸ έμφανές* (= φανερός, προφανής, αποδεδειγμένος). Στο *τάμφανή* έχει γίνει κράση. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 338-339.
- ⇒ **οί νόμοι**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ νόμος, τοῦ νόμου* (= ο νόμος).
- ⇒ **άπειργον**: οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *άπειργω* (= εμποδίζω, αποτρέπω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (αντικ. άμ.) + τελ. απαρέμφ. (αντικ. έμμ.)
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *άπειργω*, ΠΡΤ. *άπειργον*, ΜΕΛΛ. *άπειρξω*, ΑΟΡ. *άπειρξα*.
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *άπειρογομαι*, ΠΡΤ. *άπειρογόμην*, ΜΕΛΛ. *άπειρξομαι*, ΑΟΡ. *άπειρχθην*, ΠΡΚ. *άπειργμαι*, ΥΠΡΣ. *άπειργμην*.
- ⇒ **αὐτούς**: αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αυτός, αυτή, αυτό). Εδώ *αὐτούς* = *άνθρώπους* (επαναληπτική).

- ⇒ **ἔργα:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., τὸ ἔργον, τοῦ ἔργου (= εργασία, ασχολία· πράξη).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εργάζομαι, εργάτης, εργασία, εργολάβος, εργοδότης, εργολαβία.
- ⇒ **μή:** μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **πράσσειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *πράσσω / πράττω* (= κάνω, διαπράττω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πράττω*, ΠΡΤ. *ἔπραττον*, ΜΕΛΛ. *πράξω*, ΑΟΡ. *ἔπραξα*, ΠΡΚ. *πέπραχα*, *πέπραγα*, ΥΠΡΣ. *ἐπεπράχειν*, *ἐπεπράγειν*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *πράττομαι*, ΠΡΤ. *ἔπραττόμην*, ΜΕΛΛ. *πράξομαι*, ΑΟΡ. *ἔπραξάμην*, ΠΡΚ. *πέπραγαίμαι*, ΥΠΡΣ. *ἐπεπράγγμην*.
- ⇒ **βία:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ βία, τῆς βίας (= η βία). ◆ **πράσσειν βία** = ασκῶ βία, αδικοπραγῶ, ενεργῶ βίαια.
- ⇒ **λάθρα:** επίρρ. τροπικό (= κρυφά, μυστικά).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λαθραῖος, λαθροαναγνώστης, λαθρεμπόριο, λαθροκυνηγός, λαθρομετανάστης.
- ⇒ **ἔπρασον:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *πράσσω / πράττω* (= κάνω, πραγματοποιῶ). Βλ. και πιο πάνω, *πράσσειν*.
- ⇒ **τηνικαῦτα:** επίρρ. χρονικό (= τότε, εκείνη την ὥρα). Ο τόνος που ἔχει στη λήγουσα μέσα στο κείμενο ανήκει στο *μοι*, το οποίο είναι εγκλιτική λέξη.
- ⇒ **δοκεῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του *δοκέω*, *δοκῶ*. Βλ. πιο πάνω, *δοκοῦσιν*.
- ⇒ **πυκνός:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ πυκνός, ἡ πυκνή, τὸ πυκνὸν (= πυκνός, συμπαγής· συντετός, ευφυής).
- ⇒ **σοφός:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ σοφός, ἡ σοφή, τὸ σοφὸν (= σοφός).
- ⇒ **γνώμην:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ γνώμη, τῆς γνώμης (= σκέψη, κρίση, ἀποψη).
- ⇒ **ἀνῆρ:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ ἀνῆρ, τοῦ ἀνδρὸς (= ο ἀντρας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 337.
- ⇒ **θεῶν:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., ὁ θεός, τοῦ θεοῦ (= ο θεός).
- ⇒ **δέος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., τὸ δέος, τοῦ δέους (= ο φόβος).
- ⇒ **θνητοῖσιν (= θνητοῖς):** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., ὁ θνητός, τοῦ θνητοῦ (= ο ἀνθρωπος). Προέρχεται από το επίθ. ὁ θνητός, ἡ θνητή, τὸ θνητὸν (= θνητός, φθαρτός· ἀνθρώπινος). Για την κατάληξη *-οισι(ν)* βλ. πιο πάνω, *ἔσθλοισιν*.

- ⇒ **ἐξευρεῖν**: απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του ρήμ. *ἐξευρίσκω* (= βρίσκω κάτι χαμένο, επινοώ, εφευρίσκω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐξευρίσκω*, ΠΡΤ. *ἐξεύ(ηύ)ρισκον*, ΜΕΛΛ. *ἐξευρήσω*, ΑΟΡ. *ἐξεύ(ηύ)ρον*, ΠΡΚ. *ἐξεύ(ηύ)ρηκα*, ΥΠΡΣ. *ἐξευρηκώς ἦν*.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐξευρίσκομαι*, ΠΡΤ. *ἐξευ(ην)ρισκόμην*, ΜΕΛΛ. *ἐξευρήσομαι*, ΑΟΡ. *ἐξευ(ην)ρόμην*, ΠΡΚ. *ἐξεύ(ηύ)ρημαι*, ΥΠΡΣ. *ἐξευ(ην)ρήμην*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *εὐρίσκω*: εὐρεση, εφεύρεση, εφευρίσκω, εὐρημα, εφευρέτης.
- ⇒ **ὅπως**: εδῶ, σύνδ. τελικός (= για να).
- ⇒ **εἴη**: ευκτ. ενεστ. γ' εν., του ρήμ. *εἰμί*.
- ⇒ **τι**: αντων. ἀόριστη, ουδ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τί*. Βλ. και πιο πάνω.
- ⇒ **δειμα**: ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ δειμα, τοῦ δειματος* (= ο φόβος, το φόβητρο).
- ⇒ **τοῖς κακοῖσι (= κακοῖς)**: ἐπίθ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ κακός, ἡ κακή, τὸ κακόν* (= κακός, πονηρός). Για την κατάληξη *-οισι(ν)* βλ. πιο πάνω, *ἐσθλοῖσιν*.
- ⇒ **κἄν (= καὶ ἄν)**: σύνδ. παραχωρητικός (= και αν ακόμη). Εισάγει παραχωρητικές προτάσεις που εξαρτώνται από καταφατικές προτάσεις.
- ⇒ **πράσσωσιν**: υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *πράσσω* και *πράττω* (= κάνω, πραγματοποιώ).
- ⇒ **ἦ**: σύνδ. διαζευκτικός (= ή).
- ⇒ **λέγωσιν**: υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *λέγω* (= λέω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *λέγω*, ΠΡΤ. *ἔλεγον*, ΜΕΛΛ. *λέξω, ἐρώ*, ΑΟΡ. *ἔλεξα, εἶπα, εἶπον*, ΠΡΚ. *εἶρηκα*, ΥΠΡΣ. *εἰρήκειν*.
- ⇒ **φρονῶσι**: υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *φρονέω, φρονῶ* (= σκέφτομαι, νομίζω, σχεδιάζω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φροντίδα, φρόνημα, φρόνιμος, φρόνηση, φρενίτιδα, παράφρονας.
- ⇒ **ἐντεῦθεν**: ἐπίρρ. χρονικό (= από τότε). ♦ Όταν είναι ἐπίρρ. τοπικό = από εδῶ, από εκεί.
- ⇒ **οὖν**: σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν). Δεν εισάγει δευτ. προτάσεις, αλλά συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα.
- ⇒ **τὸ θεῖον**: ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ θεῖον, τοῦ θείου* (= ο θεός, τα θεία). Προέρχεται από το ἐπίθ. *ὁ θεῖος, ἡ θεία, τὸ θεῖον* (= θεϊκός, ἅγιος, ιερός).

- ⇒ **εἰσηγήσατο**: οριστ. αορ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. αποθ. ρήμ. *εἰσηγέομαι*, *εἰσηγοῦμαι* (= εισηγούμαι, διδάσκω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ⇒ **ὥς**: σύνδ. ειδικός (= ότι, πως).
- ⇒ **ἔστι**: οριστ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *εἰμί* (= είμαι, υπάρχω). Το ρήμ. *ἔστι* ανεβάζει τον τόνο (*ἔστι*): 1. όταν σημαίνει *υπάρχει* ή *είναι δυνατό*, 2. όταν βρῆσκειται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου, 3. μετά από τις λέξεις *τοῦτ'*, *ἀλλ'*, *οὐκ*, *μήτ'*, *ὥς*.
- ⇒ **δαίμων**: ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δαίμων*, *τοῦ δαίμονος* (= ο θεός, η μοίρα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 337.
- ⇒ **ἀφθίτῳ**: επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ ἀφθίτος*, *ἡ ἀφθίτη* και *ἡ ἀφθιτος*, *τὸ ἀφθιτον* (= αιώνιος, αθάνατος).
- ⇒ **θάλλων**: μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *θάλλω* (= ανθώ, ακμάζω, ζώ).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θαλερός, θαλερότητα, αειθαλής.
- ⇒ **βίῳ**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ βίος*. Βλ. πιο πάνω, *βίος*.
- ⇒ **νόῳ**: ουσ. β. κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ νόος*, *τοῦ νόου* (= ο νους, το μυαλό). Συνήθως απαντά συνηρημένο: *ὁ νοῦς*, *τοῦ νοῦ*.
- ⇒ **ἀκούων**: μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἀκούω* (= ακούω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 339.
♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ἀκούω*, ΠΡΤ. *ἤκουον*, ΜΕΛΛ. *ἀκούσομαι*, ΑΟΡ. *ἤκουσα*, ΠΡΚ. *ἀκήκοα*, ΥΠΡΣ. *ἤ(ἀ)κηκόειν*.
- ⇒ **βλέπων**: μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *βλέπω* (= βλέπω, ατενίζω, επιβλέπω).
♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *βλέπω*, ΠΡΤ. *ἔβλεπον*, ΜΕΛΛ. *βλέψομαι*, ΑΟΡ. *ἔβλεψα*.
- ⇒ **φρονῶν**: μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του *φρονέω*, *φρονῶ*. Βλ. πιο πάνω, *φρονῶσι*.
- ⇒ **προσέχων**: μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *προσέχω* (= επιτηρώ, επιβλέπω, προσέχω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ⇒ **ταῦτα**: αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *οὗτος*, *αὕτη*, *τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **φύσιν**: ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ φύσις*, *τῆς φύσεως* (= η φύση, φυσική δύναμη, ουσία, χαρακτήρας).
- ⇒ **θείαν**: επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ θεῖος*, *ἡ θεία*, *τὸ θεῖον* (= που προέρχεται από τους θεούς, άγιος, ιερός).

- ⇒ **φορῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *φορέω*, *φορῶ* (= κουβαλάω, φορώ, περιβάλλομαι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φορητός, αφόρητος, φόρεμα, συμφόρηση.
- ⇒ **ὅς:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὅς, ἧ, ὅ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 339.
- ⇒ **πάν:** επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ πᾶς, ἡ πᾶσα, τὸ πᾶν* (= ὅλος· καθεύνας, καθεμία, καθετί).
- ⇒ **τὸ λεχθέν:** μτχ. παθητ. αορ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *λέγομαι* (= λέγομαι, αναφέρομαι). Βλ. και πιο πάνω, *λέγωσιν*.
- ⇒ **έν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *έν*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **βροτοίς:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ βροτός* (= θνητός, άνθρωπος).
- ⇒ **ἀκούσεται:** οριστ. μέλλ. μ.φ. με ενεργητική σημασία, γ' εν., του ρήμ. *ἀκούω* (= ακούω). Βλ. πιο πάνω, *ἀκούων*.
- ⇒ **τὸ δρώμενον:** μτχ. ενεστ. μ.φ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., του συνηρ. ρήμ. *δράομαι*, *δρώμαι* (= γίνομαι, πράττομαι).
- ⇒ **ιδεῖν:** απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ὄραω*, *ὄρῶ* (= βλέπω). Για ομόρριζα βλ. σελ. 154.
- ⇒ **δυνήσεται:** οριστ. μέλλ. μ.φ., γ' εν., του αποθ. ρήμ. *δύναμαι* (= μπορώ).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δύναμη, αδυναμία, δυνατός, αδύνατος, δυναμωτικός, δυναμικός, παντοδύναμος, δυνητικός.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση		β' κλίση					
ονομ.	ὁ	ὑπηρέτης	ἡ	δίκη	ὁ	βίος	τὸ	ἄθλον
γεν.	τοῦ	ὑπηρέτου	τῆς	δίκης	τοῦ	βίου	τοῦ	ἄθλου
δοτ.	τῷ	ὑπηρέτῃ	τῇ	δίκῃ	τῷ	βίῳ	τῷ	ἄθλῳ
αιτ.	τὸν	ὑπηρέτην	τὴν	δίκην	τὸν	βίον	τὸ	ἄθλον
κλητ.	(ὦ)	ὑπηρέτα	(ὦ)	δίκη	(ὦ)	βίε	(ὦ)	ἄθλον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση		β' κλίση					
ονομ.	οἱ	ὑπηρέται	αἱ	δίκαι (ἶ)	οἱ	βίοι	τὰ	ἄθλα
γεν.	τῶν	ὑπηρέτων	τῶν	δικῶν	τῶν	βίων	τῶν	ἄθλων
δοτ.	τοῖς	ὑπηρέταις	ταῖς	δίκαις	τοῖς	βίοις	τοῖς	ἄθλοις
αιτ.	τούς	ὑπηρέτας	τάς	δίκας	τούς	βίους	τὰ	ἄθλα
κλητ.	(ὦ)	ὑπηρέται	(ὦ)	δίκαι	(ὦ)	βίοι	(ὦ)	ἄθλα

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	ἡ	ἰσχύς	ἡ	ὑβρις	ὁ	ἄνηρ	ὁ	δαίμων
γεν.	τῆς	ἰσχύος	τῆς	ὑβρεως	τοῦ	ἀνδρός	τοῦ	δαίμονος
δοτ.	τῇ	ἰσχύι	τῇ	ὑβρει	τῷ	ἀνδρῖ	τῷ	δαίμονι
αιτ.	τὴν	ἰσχύν	τὴν	ὑβριν	τὸν	ἄνδρα	τὸν	δαίμονα
κλητ.	(ὦ)	ἰσχύ	(ὦ)	ὑβρι	(ὦ)	ἄνερ	(ὦ)	δαίμον

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	αἱ	ἰσχύες	αἱ	ὑβρεις	οἱ	ἄνδρες	οἱ	δαίμονες
γεν.	τῶν	ἰσχύων	τῶν	ὑβρεων	τῶν	ἀνδρῶν	τῶν	δαιμόνων
δοτ.	ταῖς	ἰσχύσι(ν)	ταῖς	ὑβρεσι(ν)	τοῖς	ἀνδράσι(ν)	τοῖς	δαίμοσι(ν)
αιτ.	τάς	ἰσχύς	τάς	ὑβρεις	τούς	ἄνδρας	τούς	δαίμονας
κλητ.	(ὦ)	ἰσχύες	(ὦ)	ὑβρεις	(ὦ)	ἄνδρες	(ὦ)	δαίμονες

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ουσ. ἡ ἰσχύς ἔχει -ν βραχύχρονο (ῦ) και γι' αυτό παίρνει οξεία σε όλες τις πτώσεις εκτός από την αιτιατική πληθυντικού, όπου το -ν είναι μακρόχρονο, επειδή ἔχει γίνει **αντέκταση**: τὰς ἰσχύ-νς > τὰς ἰσχύς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἄτακτος	ἡ	ἄτακτος	τὸ	ἄτακτον
γεν.	τοῦ	ἀτάκτου	τῆς	ἀτάκτου	τοῦ	ἀτάκτου
δοτ.	τῷ	ἀτάκτῳ	τῇ	ἀτάκτῳ	τῷ	ἀτάκτῳ
αιτ.	τὸν	ἄτακτον	τὴν	ἄτακτον	τὸ	ἄτακτον
κλητ.	(ὦ)	ἄτακτε	(ὦ)	ἄτακτε	(ὦ)	ἄτακτον

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ἄτακτοι	αἱ	ἄτακτοι	τὰ	ἄτακτα
γεν.	τῶν	ἀτάκτων	τῶν	ἀτάκτων	τῶν	ἀτάκτων
δοτ.	τοῖς	ἀτάκτοις	ταῖς	ἀτάκτοις	τοῖς	ἀτάκτοις
αιτ.	τούς	ἀτάκτους	τάς	ἀτάκτους	τὰ	ἄτακτα
κλητ.	(ὦ)	ἄτακτοι	(ὦ)	ἄτακτοι	(ὦ)	ἄτακτα

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	θηριώδης	ἡ	θηριώδης	τὸ	θηριώδες
γεν.	τοῦ	θηριώδους	τῆς	θηριώδους	τοῦ	θηριώδους
δοτ.	τῷ	θηριώδει	τῇ	θηριώδει	τῷ	θηριώδει
αιτ.	τὸν	θηριώδη	τὴν	θηριώδη	τὸ	θηριώδες
κλητ.	(ὦ)	θηριώδες	(ὦ)	θηριώδες	(ὦ)	θηριώδες

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	θηριώδεις	αἱ	θηριώδεις	τὰ	θηριώδη
γεν.	τῶν	θηριώδων	τῶν	θηριώδων	τῶν	θηριώδων
δοτ.	τοῖς	θηριώδεσι(ν)	ταῖς	θηριώδεσι(ν)	τοῖς	θηριώδεσι(ν)
αιτ.	τούς	θηριώδεις	τάς	θηριώδεις	τὰ	θηριώδη
κλητ.	(ὦ)	θηριώδεις	(ὦ)	θηριώδεις	(ὦ)	θηριώδη

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἐμφανής	ἡ	ἐμφανής	τὸ	ἐμφανές
γεν.	τοῦ	ἐμφανοῦς	τῆς	ἐμφανοῦς	τοῦ	ἐμφανοῦς
δοτ.	τῷ	ἐμφανεῖ	τῇ	ἐμφανεῖ	τῷ	ἐμφανεῖ
αιτ.	τὸν	ἐμφανῆ	τὴν	ἐμφανῆ	τὸ	ἐμφανές
κλητ.	(ὦ)	ἐμφανές	(ὦ)	ἐμφανές	(ὦ)	ἐμφανές

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οί	ἐμφανείς	αἱ	ἐμφανείς	τὰ	ἐμφανῆ
γεν.	τῶν	ἐμφανῶν	τῶν	ἐμφανῶν	τῶν	ἐμφανῶν
δοτ.	τοῖς	ἐμφανέσι(ν)	ταῖς	ἐμφανέσι(ν)	τοῖς	ἐμφανέσι(ν)
αιτ.	τούς	ἐμφανείς	τάς	ἐμφανείς	τὰ	ἐμφανῆ
κλητ.	(ᾧ)	ἐμφανείς	(ᾧ)	ἐμφανείς	(ᾧ)	ἐμφανῆ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	ὁς	ἡ	ὁ	οἱ	αἱ	ἄ
γεν.	οὔ	ἡς	οὔ	ῶν	ῶν	ῶν
δοτ.	ᾧ	ἡ	ᾧ	οῖς	αῖς	οῖς
αιτ.	ὄν	ἦν	ὄ	οὔς	ᾶς	ᾶ
κλητ.	—	—	—	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΗΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἀκούων	ἡ	ἀκούουσα	τὸ	ἀκούον
γεν.	τοῦ	ἀκούοντος	τῆς	ἀκουούσης	τοῦ	ἀκούοντος
δοτ.	τῷ	ἀκούοντι	τῇ	ἀκουούσῃ	τῷ	ἀκούοντι
αιτ.	τὸν	ἀκούοντα	τὴν	ἀκούουσαν	τὸ	ἀκούον
κλητ.	(ᾧ)	ἀκούων	(ᾧ)	ἀκούουσα	(ᾧ)	ἀκούον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ἀκούοντες	αἱ	ἀκούουσαι	τὰ	ἀκούοντα
γεν.	τῶν	ἀκούόντων	τῶν	ἀκουουσῶν	τῶν	ἀκούόντων
δοτ.	τοῖς	ἀκούουσι(ν)	ταῖς	ἀκουούσαις	τοῖς	ἀκούουσι(ν)
αιτ.	τούς	ἀκούοντας	τάς	ἀκουούσας	τὰ	ἀκούοντα
κλητ.	(ᾧ)	ἀκούοντες	(ᾧ)	ἀκούουσαι	(ᾧ)	ἀκούοντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	γίγνεται	ἦ	ἔχη	ἐξαμαρτάνοι
παρτ.	ἐγίγνετο	—	—	—
μέλλ.	γενήσεται	—	—	ἐξαμαρτήσοιτο
αόρ.	ἐγένετο (β')	γένηται (β')	σχῆ (β')	ἐξαμάρτοι (β')
παρκα.	γέγονε(ν), γεγένηται	γεγονυῖα ἦ	ἐσχηκυῖα ἦ	ἐξημαρτηκῶς εἶη
υπερσ.	ἐγεγόνει, ἐγεγένητο	—	—	—

ενεστ.	ἀπείργουσι(ν)	πράσσειν	πράσσουσι(ν)	ἐξευρίσκειν
παρτ.	ἀπείργον	—	ἔπρασσον	—
μέλλ.	ἀπείρξουσι(ν)	πράξειν	πράξουσι(ν)	ἐξευρήσειν
αόρ.	ἀπείρξαν	πράξαι	ἔπραξαν	ἐξευρεῖν (β')
παρκα.	—	πεπραχέναι	πεπράχασι(ν)	ἐξευρηκέναι
υπερσ.	—	—	ἐπεπράχεσαν	—

ενεστ.	εἶη	πράσσωσιν	λέγωσιν	ἔστι
παρτ.	—	—	—	ἦν
μέλλ.	ἔσοιτο	—	—	ἔσται
αόρ.	γένοιτο (β')	πράξωσιν	λέξωσι(ν), εἴπωσι(ν) (β')	ἐγένετο (β')
παρκα.	γεγονὸς εἶη	πεπραχότες ὦσιν	εἰρηκότες ὦσιν	γέγονε(ν)
υπερσ.	—	—	—	ἐγεγόνει

ενεστ.	ἀκούων	βλέπων	προσέχων	ἀκούει
παρτ.	—	—	—	ἤκουε(ν)
μέλλ.	ἀκουσόμενος	βλεψόμενος	προσέξων, προσσχίμων	ἀκούσεται
αόρ.	ἀκούσας	βλέψας	προσσχών (β')	ἤκουσε(ν)
παρκα.	ἀκηκῶς	—	προσεσχηκῶς	ἀκήκοε(ν)
υπερσ.	—	—	—	ἠ(ἀ)κηκόει

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	λέγουσι(ν)	ἔχει	ἐξαμαρτάνει	πράσσουσι(ν)
υποτ.	λέγωσι(ν)	ἔχη	ἐξαμαρτάνη	πράσσωσι(ν)
ευκτ.	λέγοιεν	ἔχοι	ἐξαμαρτάνοι	πράσσοιεν
προστ.	λεγόντων /-έτων	ἐχέτω	ἐξαμαρτανέτω	πρασσόντων /-έτων
απαρ.	λέγειν	ἔχειν	ἐξαμαρτάνειν	πράσσειν
μτχ.	λέγων /-ουσα /-ον	ἔχων /-ουσα /-ον	ἐξαμαρτάνων /-ουσα /-ον	πράσσων /-ουσα /-ον

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ρήμα *πράσσω* ή *πράττω* έχει -α μακρόχρονο (ā). Γι' αυτό στους τύπους που τονίζεται το -α και η λήγουσα είναι βραχύχρονη παίρνει περισπωμένη: π.χ. τὸ πρᾶσσον.

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

▶ **Ἦν χρόνος:** κύρια πρόταση.

ἦν: ρήμ. • **χρόνος:** υποκ. του ἦν.

▶ **ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος καὶ θηριώδης ἰσχύος θ' ὑπηρέτης:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση Ἦν χρόνος.

ἦν: ρήμ. • **βίος:** υποκ. του ἦν • **ἀνθρώπων:** γεν. υποκειμενική στο βίος • **ἄτακτος / θηριώδης / ὑπηρέτης:** κατηγορ. στο βίος • **ἰσχύος:** γεν. αντικειμενική στο ὑπηρέτης.

▶ **ὅτ' οὐδὲν ἄθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση Ἦν χρόνος.

ἦν: ρήμ. • **ἄθλον:** υποκ. του ἦν • **οὐδέν:** επιθ. προσδ. στο ἄθλον • **τοῖς ἐσθλοῖσιν:** δοτ. προσωπική χαριστική⁵ στο ἦν.

▶ **(ὅτ') οὐτ' αὐὸ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίνετο:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονική πρόταση· λειτουργεί ως επεξήγηση στο χρόνος.

ἐγίνετο: ρήμ. • **κόλασμα:** υποκ. του ἐγίνετο • **τοῖς κακοῖς:** δοτ. προσωπική αντιχαριστική⁶ στο ἐγίνετο • **αὐὸ:** μόριο με αντιθετική σημασία.

▶ **κάπειτά (= καὶ ἔπειτα) μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι (= οἱ ἄνθρωποι) νόμους θέσθαι κολαστάς:** κύρια πρόταση.

δοκοῦσιν: ρήμ. • **οἱ ἄνθρωποι:** υποκ. του δοκοῦσιν και του θέσθαι (ταυτοπροσωπία) • **μοι:** δοτ. προσωπική κρίνοντος προσώπου στο δοκοῦσιν • **θέσθαι:** ειδικό απαρέμφ., αντικ. του δοκοῦσιν • **ἔπειτα:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο θέσθαι • **νόμους:** αντικ. του θέσθαι • **κολαστάς:** επιθ. προσδ.⁷ στο νόμους.

▶ **ἵνα δίκη τύραννος ἦ:** δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. θέσθαι.

ἦ: ρήμ. • **δίκη:** υποκ. του ἦ • **τύραννος:** κατηγορ. στο υποκ. του ἦ.

▶ **(ἵνα) τὴν θ' ὕβριν δούλην ἔχη:** δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. θέσθαι.

ἔχη: ρήμ. • ενν. ἡ δίκη: υποκ. του ἔχη • **τὴν ὕβριν:** αντικ. του ἔχη • **δούλην:** κατηγορ. στο αντικ. του ἔχη.

▶ **ἐξημιούτο δ':** κύρια πρόταση.

ἐξημιούτο: ρήμ. • ενν. τίς: υποκ. του ἐξημιούτο.

6. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 327-328.

7. Το κολαστάς θα μπορούσε να θεωρηθεί και επιρρ. κατηγορ. σκοπού. Στην περίπτωση αυτή θα μεταφράζαμε: θέσπισαν νόμους για να επιβάλλουν ποινές.

► **εἴ τις ἐξαμαρτάνοι**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρότ. *ἔζημιούτο* δ' με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρελθόν.

ἐξαμαρτάνοι: ρήμ. • **τίς**: υποκ. του *ἐξαμαρτάνοι*.

► **Ἔπει(α) [...] τηνικαῦτά μοι δοκεῖ πικνός τις καὶ σοφός γνώμην ἀνήρ θεῶν δέος θνητοῖσιν ἐξευρεῖν**: κύρια πρόταση.

• **δοκεῖ**: ρήμ. • **ἀνήρ**: υποκ. του *δοκεῖ* και του *ἐξευρεῖν* (ταυτοπροσωπία) • **πικνός / σοφός**: επιθ. προσδ. στο *ἀνήρ* • **τίς**: επιθ. προσδ. στο (*πικνός / σοφός*) *ἀνήρ* • **γνώμην**: αιτιατ. αναφοράς στα *πικνός / σοφός* • **μοι**: δοτ. προσωπική κρίνοντος προσώπου στο *δοκεῖ* • **ἐξευρεῖν**: ειδικό απαρέμφ., αντικ. του *δοκεῖ* • **δέος**: αντικ. του *ἐξευρεῖν* • **θεῶν**: γεν. αντικειμενική στο *δέος* • **θνητοῖσιν**: δοτ. προσωπική χαριστική στο *ἐξευρεῖν* • **ἔπει(α)**: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἐξευρεῖν* • **τηνικαῦτα**: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἐξευρεῖν*.

► **ἐπειδὴ τάμφανῆ (= τὰ ἐμφανῆ) μὲν οἱ νόμοι ἀπείργον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βία**: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. *ἐξευρεῖν*.

ἀπείργον: ρήμ. • **οἱ νόμοι**: υποκ. του *ἀπείργον* • **αὐτοὺς**: αντικ. (ἄμεσο) του *ἀπείργον* και υποκ. του (*μὴ*) *πράσσειν* (ετεροπροσωπία) • (**μὴ**)⁸ **πράσσειν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. (ἔμμεσο) του *ἀπείργον* • **τὰ ἔργα**: αντικ. του (*μὴ*) *πράσσειν* • **ἐμφανῆ**: επιθ. προσδ. στο *τὰ ἔργα* • **βία**: δοτ. τρόπου στο *πράσσειν*.

► (**ἐπειδὴ**) **λάθρα δ' ἔπρασσον**: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. *ἐξευρεῖν*.

ἔπρασσον: ρήμ. • ενν. **οὔτοι**: υποκ. του *ἔπρασσον* • **λάθρα**: επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἔπρασσον*.

► **ὅπως εἴη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι**: δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. *ἐξευρεῖν*.

εἴη⁹: ρήμ. • **δεῖμα**: υποκ. του *εἴη* • **τί**: επιθ. προσδ. στο *δεῖμα* • **τοῖς κακοῖσι**: δοτ. προσωπική αντιχαριστική στο *εἴη*.

► **κἂν (= καὶ ἂν) λάθρα πράσσωσιν ἢ λέγωσιν ἢ φρονώσι τι**: δευτερεύουσες (επιρρ.) παραχωρητικές προτάσεις· εξαρτώνται από την τελ. πρότ. *ὅπως [...]* *κακοῖσι*.

8. Η ἄρνηση *μὴ* του απαρέμφ. *πράσσειν* πλεονάζει, γιατί αυτό εξαρτάται από ρήμα με αρνητική σημασία (*ἀπείργον*). Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 328.

9. Το *εἴη* είναι ευκτική του πλαγίου λόγου. Η τελική πρόταση *ὅπως [...]* *κακοῖσι* εκφέρεται με ευκτική του πλαγίου λόγου (αντί να έχει υποτακτική), γιατί εξαρτάται από ρήμα παρελθοντικού χρόνου και το περιεχόμενό της ο συγγραφέας το παρουσιάζει ως υποκειμενική γνώμη του.

πράσσωσιν / λέγωσιν / φρονῶσι: ρήμ. • ενν. **οἱ κακοί:** υποκ. των *πράσσωσιν / λέγωσιν / φρονῶσι* • **λάθρα**¹⁰: επιρρ. προσδ. τρόπου στα *πράσσωσιν / λέγωσιν / φρονῶσι* • **τί**¹⁰: αντικ. (σύστοιχο) στα *πράσσωσιν / λέγωσιν / φρονῶσι*.

▶ **Ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο:** κύρια πρόταση.

εἰσηγήσατο: ρήμ. • ενν. **οὗτος** (= ὁ σοφὸς ἀνὴρ) • **τὸ θεῖον:** αντικ. του *εἰσηγήσατο* • **ἐντεῦθεν:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο *εἰσηγήσατο*.

▶ **ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ νόῳ τ' ἀκούων καὶ βλέπων, φρονῶν τε καὶ προσέχων τε ταῦτα καὶ φύσιν θεῖαν φορῶν:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως επεξηγήση στο *τὸ θεῖον*.

ἔστι: ρήμ. • **δαίμων:** υποκ. του *ἔστι* • **θάλλων / ἀκούων / βλέπων / φρονῶν / προσέχων / φορῶν:** επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *δαίμων* • **βίῳ:** δοτ. τρόπου στη μτχ. *θάλλων* • **ἀφθίτῳ:** επιθ. προσδ. στο *βίῳ* • **νόῳ:** δοτ. τρόπου στις μτχ. *ἀκούων / βλέπων* • **ταῦτα:** αντικ. των μτχ. *φρονῶν / προσέχων* • **φύσιν:** αντικ. της μτχ. *φορῶν* • **θεῖαν:** επιθ. προσδ. στο *φύσιν*.

▶ **ὅς πᾶν μὲν τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς ἀκούσεται:** δευτερεύουσα αναφορική συμπερασματική πρόταση· αναφέρεται στο *δαίμων*.

ἀκούσεται: ρήμ. • **ὅς:** υποκ. του *ἀκούσεται* • **τὸ λεχθὲν:** έναρθρη επιθ. μτχ., αντικ. του *ἀκούσεται* • **πᾶν:** κατηγορηματικός προσδ. στο *τὸ λεχθὲν* • **ἐν βροτοῖς:** εμπρόθ. προσδ. τόπου (μεταφορικά) στο *τὸ λεχθὲν*.

▶ **(ὅς) τὸ δρώμενον δὲ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται:** δευτερεύουσα αναφορική συμπερασματική πρόταση· αναφέρεται στο *δαίμων*.

δυνήσεται: ρήμ. • ενν. **ὅς:** υποκ. του *δυνήσεται* και του *ἰδεῖν* (ταυτοπροσωπία) • **ἰδεῖν:** τελικό απαρέμφ., αντικ. του *δυνήσεται* • **τὸ δρώμενον:** έναρθρη επιθ. μτχ., αντικ. του *ἰδεῖν* • **πᾶν:** κατηγορηματικός προσδ. στο *τὸ δρώμενον*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **Ἦν χρόνος ὅτ':** Η έκφραση αυτή αποτελούσε κατά την αρχαιότητα συνηθισμένη αρχή στις μυθικές διηγήσεις. Θυμίζει τον τρόπο με τον οποίο ξεκινούν συνήθως τα παραμύθια: *ήταν κάποτε...* Με παρόμοιο τρόπο αρχίζει τη μυθική διήγησή του ο Πρωταγόρας στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο: *Ἦν γάρ ποτε χρόνος ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν.*

➔ **οἱ νόμοι ἀπειργον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βία:** Αναφέρεται εδώ στους κοσμικούς νόμους, δηλαδή σε αυτούς που θεσπίζει η πολιτεία, και όχι

10. Εννοείται και στις άλλες δύο παραχωρητικές προτάσεις.

στους άγραφους θρησκευτικούς νόμους, μια και δεν είχε διαμορφωθεί ακόμα θρησκεία. Διαφαίνεται εδώ η αντίληψη του ποιητή ότι το κοσμικό δίκαιο προηγείται του θρησκευτικού και ότι οι θρησκευτικοί νόμοι δεν απορρέουν από κάποιον θεό, αλλά είναι στην ουσία νόμοι και κανόνες που έχουν καθιερωθεί στην κοινωνία των ανθρώπων μεταμφιεσμένοι με θρησκευτικό περιβλημα.

➤ **Ἦν χρόνος ὄτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος [...] ἐξημιούτο δ' εἴ τις ἐξαμαρτάνοι:** Οι περισσότεροι σοφιστές που ασχολήθηκαν με το ζήτημα της φύσης του νόμου και της δικαιοσύνης δίδασκαν ότι κατά την πρώτη περίοδο της εμφάνισης των ανθρώπων στη Γη δεν υπήρχε ούτε κοινωνική οργάνωση ούτε ηθική ούτε νόμοι. Οι άνθρωποι ενεργούσαν σύμφωνα με τα ένστικτά τους και γι' αυτό επικρατούσε, όπως και στον κόσμο των ζώων, το δίκαιο του ισχυροτέρου. Συνεπώς, η ειρηνική συμβίωση μεταξύ τους δεν ήταν εφικτή. Ο πιο δυνατός επέβαλλε τη θέλησή του στους πιο αδύνατους. Επικρατούσε «ο νόμος της ζούγκλας». Όταν οι άνθρωποι κατόρθωσαν να θεσπίσουν νόμους και αρχές δικαίου, διαμορφώθηκαν νέες συνθήκες ζωής για το ανθρώπινο γένος. Η παράβαση των κανόνων αυτών, η αδικία, θεωρήθηκε αλαζονική συμπεριφορά (*ὑβρις*) και τιμωρούνταν. Ωστόσο, σύμφωνα με τη θεωρία αυτή των σοφιστών, οι οποίοι προβληματίζονταν και για τη φύση της θρησκείας και για το ποια ήταν η αναγκαιότητά της, οι άνθρωποι, όσο δεν πίστευαν στην ύπαρξη θεών, υπάκουαν στους νόμους μόνο όταν υπήρχε ο κίνδυνος να γίνουν αντιληπτοί και να τιμωρηθούν για την παράβαση που είχαν διαπράξει. Η θεωρία αυτή σοφιστών όπως ο Γοργίας, ο Πρωταγόρας, ο Πρόδικος κ.ά. επηρέασε πολλούς νεότερους στοχαστές (Χομπς, Ρουσσό, Βολταίρος κ.ά.)

Ο Κριτίας φαίνεται λοιπόν, ακολουθώντας τις παραπάνω απόψεις, ότι πίστευε πως οι νόμοι δεν είναι ούτε έμφυτοι στην ανθρώπινη φύση από την αρχή ούτε δώρο των θεών αλλά αποτέλεσμα ανθρώπινης σύμβασης. Η θρησκεία, η οποία είναι ανθρώπινη επινόηση που σκοπό έχει να εμποδίζει την παράνομη συμπεριφορά, προορίζεται για τους υπηκόους, για να εξασφαλίζει την υπακοή τους, όχι για τον φωτισμένο δεσπότη.

Μολονότι οι απόψεις του Κριτία ήταν ριζοσπαστικές –αν βέβαια δε-

Γράφει ο σοφιστής Αντιφών:

«Ο άνθρωπος θα αποκόμιζε από τη δικαιοσύνη την πιο μεγάλη ωφέλεια για το άτομό του, αν μπροστά σε άλλους ανθρώπους τηρούσε τους νόμους, θεωρώντας ότι είναι κάτι σημαντικό, αλλά όταν είναι μόνος του, χωρίς άλλους να παρατηρούν τις πράξεις του, τις επιταγές της φύσης». (Oxy. pap., XI, 1364, fr. 1) Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, αν ο άνθρωπος μπορεί, χωρίς να γίνει αντιληπτός, να αρπάξει περιουσία άλλου ή να κάνει κάποια άλλη ενέργεια σε βάρος του, προκειμένου να ευχαριστηθεί ο ίδιος ή να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του, τότε είναι επιτρεπτό να το κάνει.

χτούμε ότι το σατυρικό δράμα *Σίσυφος*, στο οποίο εκφράζονται, είναι δικό του και όχι του Ευριπίδη-, ο Φιλόστρατος σημείωσε ότι τη φιλοσοφία του Κριτία δεν την έπαιρναν στα σοβαρά οι Έλληνες, γιατί τα λόγια του ήταν δύσκολο να συμβιβαστούν με τον σκληρό και αυταρχικό χαρακτήρα του.

➔ **τὸ θεῖον εἰσηγήσατο:** Όπως ειπώθηκε και πιο πάνω, σύμφωνα με τον Κριτία, η θρησκεία και οι θεοί είναι επινόηση κάποιου σοφού ανθρώπου, προκειμένου να υπάρχει ευνομία στους κόλπους της ανθρώπινης κοινωνίας. Μια παρόμοια ιδέα είχε εκφράσει και ο Πλάτων, ο οποίος ήταν αντίπαλος των αθεϊστών. Συγκεκριμένα, στην ιδανική πολιτεία που οραματίζεται στον διάλόγο του *Πολιτεία* παρουσιάζονται οι ιδρυτές της πόλης να λένε στους πολίτες το ψέμα (το *γενναῖον ψεῦδος*) ότι οι αυστηροί νόμοι της έχουν θεϊκή προέλευση, προκειμένου να εξασφαλιστεί η υποταγή των πολιτών στους νόμους της πολιτείας.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποια κατάσταση επικρατούσε, όταν ο άνθρωπος έκανε τα πρώτα βήματά του πάνω στη Γη; Πώς συντέλεσε η εμφάνιση του νόμου στη βελτίωση αυτής της κατάστασης;

Την εποχή που ο άνθρωπος έκανε τα πρώτα του βήματα στη Γη δεν υπήρχαν ανάμεσα στους ανθρώπους ηθικοί κανόνες και κανόνες δικαίου σύμφωνα με τους οποίους να ρυθμίζεται η ζωή των ανθρώπων. Οι άνθρωποι συμπεριφέρονταν όπως τα ζώα. Για παράδειγμα, το να σκοτώσεις κάποιον άλλο άνθρωπο, για να του αρπάξεις μέσα επιβίωσης που έχει στην κατοχή του, δεν ήταν μια πράξη που θα χαρακτηριζόταν «κακή», αφού η έννοια του καλού και του κακού δεν υπήρχε. Ούτε «άδικη» θα χαρακτηριζόταν μια τέτοια πράξη, αφού οι άνθρωποι δεν είχαν ορίσει το δίκαιο και το άδικο. Επομένως, όπως συμβαίνει και στα ζώα, οι άνθρωποι μπορούσαν να αρπάζουν και να σκοτώνουν χωρίς αυτές οι πράξεις να επιφέρουν ντροπή ή τιμωρία.

Κάποια στιγμή όμως, σύμφωνα με το απόσπασμα της Ενότητας 8, για να μπορέσουν οι άνθρωποι να συμβιώσουν αρμονικά και να καταφέρουν να επιβιώσουν, συμφώνησαν να θεσπίσουν νόμους, δηλαδή κανόνες που ορίζουν ότι κάποια πράξη ή συμπεριφορά ήταν δίκαιη και, επομένως, επιτρεπτή, ενώ κάποια άλλη άδικη και, άρα, απαγορευμένη. Μαζί με τους νόμους όρισαν και τιμωρίες για όποιους τους παραβαίνουν. Έτσι, οι άνθρωποι άρχισαν να συμμορφώνονται στους νόμους και να αποφεύγουν φανερά να τους παραβαίνουν από φόβο μήπως τιμωρηθούν.

2. Γιατί χαρακτηρίζει ο Κριτίας σοφό τον άνθρωπο που επινόησε τη θρησκεία;

Μετά τη θέσπιση νόμων και ποινών για όσους παραβαίνουν τους νόμους, οι άνθρωποι, σύμφωνα με το απόσπασμα της Ενότητας 8, άρχισαν να μην παραβαίνουν τους νόμους, επειδή φοβούνταν μήπως τιμωρηθούν. Ωστόσο, άρχισαν να παραβαίνουν τους νόμους κρυφά, δηλαδή όταν ήταν βέβαιοι ότι δε θα μπορούσαν οι αρχές της πόλης να αντιληφθούν την παρανομία τους και συνεπώς δε θα τιμωρούνταν γι' αυτήν. Κατά τον Κριτία, έγινε δυνατό να επικρατήσει ο νόμος ολοκληρωτικά στις ανθρώπινες κοινωνίες μόνο όταν εμφανίστηκε η θρησκεία. Η επινόηση της θρησκείας, σύμφωνα με τον ποιητή, δεν ήταν συλλογική ανθρώπινη δημιουργία, αλλά έγινε από κάποιον άνθρωπο που είχε τη σοφία να καταλάβει ότι χρειαζόταν οι άνθρωποι να αισθάνονται ότι κάποιος παρακολουθεί συνεχώς τις πράξεις και τη συμπεριφορά τους, προκειμένου να σταματήσουν να παραβαίνουν τους νόμους κρυφά. Επιπλέον, ο άνθρωπος αυτός διέθετε εξαιρετική επινοητικότητα, ώστε να συλλάβει με το μυαλό του την ιδέα της ύπαρξης θεών οι οποίοι είναι παντεπόπτες, παντοδύναμοι και αθάνατοι. Οι θεοί αυτοί διαρκώς εποπτεύουν και ελέγχουν τις πράξεις των ανθρώπων και προκαλούν σεβασμό και φόβο σε αυτούς, καθώς ανά πάσα στιγμή μπορεί να τους πλήξουν με συμφορές, τιμωρώντας τους για ανήθικες και άδικες πράξεις. Ο άνθρωπος αυτός δηλαδή χάρη στη σοφία του και στην επινοητικότητά του έπεισε τους ανθρώπους ότι οι κανόνες που είχαν θεσπιστεί, για να διασφαλιστεί η αρμονική κοινωνική συμβίωσή τους, είχαν θεϊκή προέλευση και η τυχόν παράβασή τους ήταν ύβρη απέναντι στους θεούς. Χάρη στον άνθρωπο αυτόν λοιπόν, σύμφωνα με τον Κριτία, κυριάρχησαν ολοκληρωτικά οι νόμοι στις ανθρώπινες κοινωνίες.

3. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, η πίστη στους θεούς και άγραφους νόμους άρχισε να φθίνει σταδιακά; Ποιοι παράγοντες συντέλεσαν σε αυτή την εξέλιξη;

Ήδη από την αρχαιότητα υπήρχαν πολλοί άνθρωποι που αμφισβητούσαν την ύπαρξη του θείου και θεωρούσαν πως οι θεοί και οι θρησκείες δεν είναι τίποτα άλλο από ανθρώπινες επινοήσεις. Η τάση αυτή ενισχύθηκε ιδιαίτερα από τα χρόνια του Διαφωτισμού και μετά. Οι λόγοι που συντέλεσαν σε αυτή την εξέλιξη είναι πολλοί:

- **Ψυχολογικοί λόγοι:** Οι άνθρωποι πολύ συχνά διαπιστώνουν ότι άδικοι και ανήθικοι άνθρωποι, αντί να τιμωρούνται, βρίσκονται σε καλύτερη μοίρα από δίκαιους και ηθικούς ανθρώπους ή ότι συμφορές, όπως, για παράδειγμα, ένας πολύ ισχυρός σεισμός, πλήττουν αδιακρίτως δίκαιους και άδικους ανθρώπους.

- **Γνωστικοί λόγοι:** Η πρόοδος που επιτυγχάνει η επιστήμη σε κάθε εποχή κάνει πολλές θρησκευτικές αντιλήψεις να καταρρέουν και να μοιάζουν με απλοϊκές δεισιδαιμονίες. Για παράδειγμα, οι Έλληνες φυσικοί φιλόσοφοι είχαν αρχίσει να προσπαθούν να ερμηνεύσουν με τη λογική και την παρατήρηση τα φυσικά φαινόμενα χωρίς να τα αποδίδουν στους θεούς. Έτσι, αναζητούσαν ερμηνείες για την προέλευση του κόσμου και του ανθρώπου. Μάλιστα, ορισμένες από τις θεωρίες τους τροφοδότησαν νεότερες επιστημονικές θεωρίες, όπως η ατομική θεωρία του Δημόκριτου κ.ά.
- **Κοινωνικοπολιτικοί λόγοι:** Η κοινωνική και πολιτική εξέλιξη καθιστά πολλούς κανόνες που θεωρούνταν ότι είχαν θεϊκή προέλευση οπισθοδρομικούς. Για παράδειγμα, σε πολλές θρησκείες θεωρείται ότι η γυναίκα δεν είναι ισότιμη με τον άντρα αλλά κατώτερη από αυτόν, ενώ οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν με τη νομοθεσία τους κατοχυρώσει την ισότητα και ισοτιμία ανδρών και γυναικών.

4. Ο Κριτίας περιγράφει έναν θεό που επινοήθηκε από έναν σοφό άνθρωπο, με σκοπό να εμποτεύει τα ανθρώπινα και να προλαμβάνει την αδικία με τον φόβο που εμπνέει στους ανθρώπους. Να συγκρίνετε τα χαρακτηριστικά αυτού του θεού με εκείνα του χριστιανικού Θεού.

Οι θεοί, κατά τον Κριτία, επιβάλλονται στους ανθρώπους με τον φόβο που τους προκαλούν ότι, αν παραβούν τις εντολές τους, θα υποστούν τη θεϊκή οργή και τιμωρία. Αντίθετα, ο χριστιανικός Θεός στηρίζεται στην αγάπη και διδάσκει την αγάπη, θεωρώντας όλους τους ανθρώπους παιδιά του. Δίνει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να βρουν συγχώρεση και άφεση αμαρτιών, εάν μετανοήσουν πραγματικά για τις αμαρτίες τους. (Βλ. Ενότητα 5, Ιωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Προφήτου Δαυὶδ.*) Βέβαια, δεν απουσιάζει τελείως ο φόβος από τη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό, καθώς μετά τον θάνατό του ο άνθρωπος θα κριθεί για τη ζωή του.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια χαρακτηριστικά είχαν οι ομηρικοί θεοί; Γιατί πολλοί στοχαστές κατά την κλασική εποχή άσκησαν κριτική στους θεούς αυτούς;

Οι Έλληνες φαντάζονταν τους θεούς τους ανθρωπόμορφους αλλά και με ανθρώπινες αδυναμίες και συναισθήματα. Οι θεοί των Ελλήνων ερωτεύονταν, φθονούσαν, απολάμβαναν το φαγητό και το πιτό, χαίρονταν, παθιάζονταν, οργίζονταν, λυπούνταν. Πολλοί στοχαστές όμως της κλασικής

εποχής είχαν επισημάνει ότι αυτοί οι ανθρωπόμορφοι θεοί, οι οποίοι είχαν ανθρώπινες αδυναμίες, δεν μπορούσαν να είναι πρότυπα που θα οδηγούν τους ανθρώπους στον ηθικό βίο.

2. Γνωρίζετε παραδείγματα Ελλήνων στοχαστών της κλασικής εποχής που αμφισβήτησαν τους ομηρικούς θεούς;

Έχουν φτάσει ως εμάς πολλές μαρτυρίες για το ότι την κλασική εποχή η επιρροή της θρησκείας είχε αρχίσει να εξασθενεί. Ήδη πριν την εποχή του Περικλή ο Ξενοφάνης (6ος-5ος π.Χ. αι.) είχε επισημάνει τον ανθρωπομορφισμό των ομηρικών θεών λέγοντας ειρωνικά ότι οι άνθρωποι φαντάζονται πως οι θεοί τους έχουν ανθρώπινη μορφή, όπως και τα βόδια, αν μπορούσαν να ζωγραφίσουν τους θεούς τους, θα τους παρίσταναν σαν βόδια. Ακόμα, είχε επισημάνει ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να καθοδηγηθούν στην αρετή από θεούς που αδιαφορούν για τις κακουχίες των ανθρώπων ή λένε ψέματα και κάνουν απάτες όπως ο Ερμής ή έχουν ερωτικά πάθη όπως ο Δίας ή ζηλεύουν όπως η Ήρα. Παρόμοια κριτική ασκούσαν και πολλοί άλλοι φιλόσοφοι ή λογοτέχνες. Ο Πλάτων παραπονιέται (*Νόμοι* 889e κ.κ.) ότι πολλοί ισχυρίζονται πως οι θεοί είναι ανθρώπινες επινοήσεις, δεν υπάρχουν στη φύση αλλά μόνο χάρη στο έθιμο και στον νόμο και ακόμα ότι διαφέρουν από τόπο σε τόπο, ανάλογα με τη συμφωνία που έκανε η κάθε κοινωνική ομάδα, όταν θέσπιζε τους νόμους της. Ο Ευριπίδης βάζει την Εκάβη στην ομώνυμη τραγωδία του να λέει ότι ο νόμος (της πόλης) είναι ανώτερος από τους θεούς, γιατί ο νόμος μάς εξαναγκάζει να πιστεύουμε στους θεούς και αυτός είναι που καθορίζει τι πρέπει να θεωρείται δίκαιο και τι άδικο. Και σε ένα ξέσπασμα οργής ενάντια στην αδικία στην τραγωδία *Βελλεροφόντης* γράφει: «Δεν υπάρχουν θεοί στον ουρανό. Είναι ανοησία να πιστεύει κανείς σε παλιές ιστορίες. Δεν έχετε παρά να ρίξετε μια ματιά γύρω σας. Οι τύραννοι δολοφονούν, ληστεύουν, επιορκούν και ρημάζουν, κι όμως είναι ευτυχέστεροι από τους ευσεβείς και φιλειρηνικούς ανθρώπους».

Ο Αριστοφάνης ειρωνευόταν τα καμώματα των θεών και έδειχνε ότι αυτοί οι θεοί δεν μπορούν να αποτελούν ηθικά πρότυπα. Στην κωμωδία *Νεφέλαι* (στ. 1079 κ.κ.) ο Άδικος Λόγος λέει: «Αν υποθεθεί ότι πιάνεσαι να διαπράττεις μοιχεία, θα ισχυριστείς ότι δεν έχεις κάνει τίποτα κακό και θα φέρεις για παράδειγμα τον Δία, που ποτέ δεν μπορούσε να αντισταθεί στον έρωτα και στις γυναίκες. Πώς, θα πεις, μπορείς εσύ, ένας θνητός, να δείξεις μεγαλύτερη δύναμη από έναν θεό;».

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ουσιαστικό **ἄθλος** (= διαγωνισμός, αγώνας για την κατάκτηση βραβείου· μεταφορικά: πάλη, μόχθος)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- 📖 **ἄθλεύω** (ρήμα) = αγωνίζομαι για κάποιο έπαθλο· αμιλλώμαι· μάχομαι.
- 📖 **ἄθλον, τὸ** (ουσ.) = το βραβείο του αγώνα· βραβείο· αμοιβή· αγώνας· τόπος όπου διεξάγονται οι αγώνες.
- 📖 **ἀθλοθεσία, ἡ** (ουσ.) = το αξίωμα του αθλοθέτη.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **ἄθλέω, ἀθλώ** (ρήμ.) = αγωνίζομαι, μάχομαι· είμαι αθλητής. Στη ν.ε.: *αθλούμαι* = ασκούμεαι σε κάποιο άθλημα, γυμνάζομαι· επιδίδομαι στον αθλητισμό.
- 📖 **ἄθλησις, ἡ** (ουσ.) = αγώνας, (για αθλητές) άμμιλλα, δοκιμασία· εξάσκηση. Στη ν.ε.: *η άθληση* = η συστηματική άσκηση σε ένα αγώνισμα· το να αθλείται, να γυμνάζεται κάποιος.
- 📖 **ἀθλητής, ὁ** (ουσ.) = ο αγωνιστής, ιδίως ο αγωνιζόμενος για βραβείο· αυτός που είναι ασκημένος σε κάτι. Στη ν.ε.: *ο αθλητής* = αυτός που ασχολείται συστηματικά με ένα άθλημα.
- 📖 **ὁ ἀθλητικός, ἡ ἀθλητική, τὸ ἀθλητικόν** (επίθ.) = που ταιριάζει ή ανήκει σε αυτόν που ασχολείται με ένα άθλημα. Στη ν.ε.: *αθλητικός, -ή, -ό* = που έχει σχέση με τον αθλητή ή τον αθλητισμό γενικά· δυνατός, γυμνασμένος.
- 📖 **ἄθλημα, τὸ** (ουσ.) = αγώνας, μάχη· άμμιλλα. Στη ν.ε.: *το άθλημα* = το αγώνισμα, το σπορ.
- 📖 **ὁ ἄθλιος, ἡ ἀθλία και ἡ ἄθλιος, τὸ ἄθλιον** (επίθ.) = που αγωνίζεται για το βραβείο· ο ταλαίπωρος, ο ελεεινός, ο δυστυχής.
- 📖 **ἀθλιότης, ἡ** (ουσ.) = η δυστυχία. Στη ν.ε.: *η αθλιότητα* = η πολύ άσχημη κατάσταση· η ανήθικη πράξη.

- **ἀθλοθέτης, ὁ** (ουσ.) = αυτός που επιδικάζει, απονέμει το βραβείο· ο κριτής αγώνων.
- **ὁ ἀθλοφόρος, ἡ ἀθλοφόρος, τὸ ἀθλοφόρον** (επίθ.) = που κερδίζει το βραβείο, ο νικητής· που προσφέρει βραβεία.
- **πένταθλον, τὸ** (ουσ.) = σύνθετο αγώνισμα που περιλάμβανε: άλμα, δισκοβολία, δρόμο ταχύτητας, πάλη και ακοντισμό. Στη ν.ε.: *το πένταθλο* = σύνθετο αγώνισμα, στο οποίο αγωνίζονται γυναίκες στις επίσημες αθλητικές διοργανώσεις, το οποίο περιλαμβάνει άλμα, δισκοβολία, δρόμο ταχύτητας, δρόμο ημιαντοχής και ακοντισμό.
- **δέκαθλο, τὸ** (ουσ.) = σύνθετο αγώνισμα των σύγχρονων αθλητικών αγώνων, στο οποίο αγωνίζονται άντρες, το οποίο περιλαμβάνει: αγώνα δρόμου 100 μέτρων, 400 μέτρων, 1.500 μέτρων και 110 μέτρων με εμπόδια, ακοντισμό, δισκοβολία, σφαιροβολία, άλμα εις ύψος, άλμα εις μήκος και άλμα επί κοντώ. Ονομάστηκε δέκαθλο κατ' αναλογία προς το αρχαίο *πένταθλον*.
- **ὁ φίλαθλος, ἡ φίλαθλος, τὸ φίλαθλον** (επίθ.) = που αγαπά τους αγώνες. Στη ν.ε.: *ο φίλαθλος* = που παρακολουθεί αθλητικές συναντήσεις· ο οπαδός ενός αθλητικού σωματείου.
- **ἔπαθλον, τὸ** (ουσ.) = το βραβείο που δίνεται στον νικητή ενός αγώνα.

Νέα ελληνική

- **αθλητισμός, ο** (ουσ.) = το σύνολο των αθλημάτων και οι θεσμοί που σχετίζονται με αυτά.
- **αθλοπαιδιές, οι** (ουσ.) = αθλητικές ψυχαγωγικές δραστηριότητες, αθλητικά παιχνίδια, σπορ.
- **αθλητίατρος, ο** (ουσ.) = ο γιατρός που είναι ειδικευμένος στην αθλητιατρική, τον κλάδο της ιατρικής που ασχολείται με την πρόληψη και θεραπεία προβλημάτων υγείας που αντιμετωπίζουν αθλητές.
- **αθλητικογράφος, ο** (ουσ.) = ο δημοσιογράφος που γράφει τα αθλητικά γεγονότα σε εφημερίδα ή περιοδικό· αθλητικός συντάκτης.
- **συναθλητής, ο και συναθλήτρια, η** (ουσ.) = αυτός που παίρνει μέρος σε κάποιο άθλημα μαζί με άλλον ή άλλους.
- **προταθλητής, ο και προταθλήτρια, η** (ουσ.) = ο αθλητής ή η ομάδα που κερδίζουν την πρώτη θέση σε μια αθλητική διοργάνωση· ο νικητής σε πρωτάθλημα· ο αθλητής με την καλύτερη επίδοση.
- **προταθλητισμός, ο** (ουσ.) = η συστηματική επιδίωξη των αθλητών ή

των αθλητικών ομάδων να επιτύχουν υψηλές επιδόσεις και να αναδειχτούν πρωταθλητές.

- **αντιαθλητικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που δεν ταιριάζει στους αθλητές ή είναι αντίθετος στον αθλητισμό γενικότερα, γιατί χρησιμοποιεί σκληρά ή αθέμιτα μέσα.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- 1. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:**

 - Η Ελλάδα αναδείχθηκε **πρωταθλήτρια** Ευρώπης στο ποδόσφαιρο το 2004.
 - Στους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαίας Ελλάδας το **έπαθλο** ήταν στεφάνι αγριελιάς.
 - Η Εκκλησία ονόμασε τους αγίους Δημήτριο και Γεώργιο **αθλοφόρους**.
- 2. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης Α' με αυτές της στήλης Β', επιφέροντας τις αναγκαίες αλλαγές ώστε να προκύψουν αποδεκτά ονομαστικά σύνολα:**

Α'	Β'
αντιαθλητικός	αθλητισμός
αθλητικός	έπαθλο
σχολικός	άθλημα
χρηματικός	συμπεριφορά
επίπονος	συντάκτης

- αντιαθλητική συμπεριφορά
 - αθλητικός συντάκτης
 - σχολικός αθλητισμός
 - χρηματικό έπαθλο
 - επίπονο άθλημα
- 3. Να εξετάσετε με τη βοήθεια των λεξικών σας πώς η λέξη *ἄθλιος* πήρε τη σημασία «ταλαίπωρος, δυστυχής». Για να βοηθηθείτε, σκεφτείτε τα ζεύγη λέξεων: *ἀγωνία* – *ἀγών*, *μοχθηρός* – *μόχθος*, *πονηρός* – *πόνος*.**

- Η λέξη *ἄθλιος* προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη *ἀέθλιος* (= ο διεκδικητής επάθλου). Αυτός που διεκδικεί το έπαθλο καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια. Η έντονη αυτή προσπάθεια γεννά συμπάθεια προς τον αγωνιζόμενο και πιθανώς από τη συμπάθεια αυτή προέρχεται η σημασία του *ἄθλιος* = *ταλαίπωρος, δυστυχής*. (Άλλες σημασίες του *ἄθλιος*: *ελεεινός, κακός, πανούργος*.)
- Το ζεύγος *ἀγωνία – ἀγών*
 - *ἀγών*: αρχικά σήμαινε: *συγκέντρωση προσώπων*· κατόπιν πήρε τη σημασία: *ο ανταγωνισμός στους αθλητικούς αγώνες*.
 - *ἀγωνία*: αρχικά σήμαινε: *ο έντονος συναγωνισμός στις αθλητικές συναντήσεις*· κατόπιν πήρε τη σημασία: *ανησυχία, στενοχώρια, φόβος, ανασφάλεια*.
- Το ζεύγος *μοχθηρός – μόχθος*
 - *μόχθος* = κόπος, σωματική κούραση.
 - *μοχθηρός*: αρχικά σήμαινε: *που καταβάλλει μεγάλη σωματική προσπάθεια*· κατόπιν απέκτησε αρνητική έννοια και σήμαινε: *ο κακός, που φθονεί την ευτυχία των άλλων και χαίρεται για τη δυστυχία τους*.
- Το ζεύγος *πονηρός – πόνος*
 - *πόνος* = κόπος, σκληρή εργασία.
 - *πονηρός*: αρχικά σήμαινε: *που είναι κατάκοπος, ο ταλαίπωρος*· κατόπιν απέκτησε αρνητική έννοια και σήμαινε: *δόλιος, πανούργος*.

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – επίθετο

Όταν το β΄ συνθετικό είναι επίθετο, μένει αμετάβλητο, γιατί η σύνθετη λέξη είναι και αυτή επίθετο που έχει την ίδια κατάληξη: π.χ. *βατός* → *ἄβατος*, *δύσβατος*· *γνωστός* → *ἄγνωστος*· *καλός* → *πάγκαλος*· *μέγας* → *παμμέγας*.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να γράψετε από μία σύνθετη λέξη της α.ε. χρησιμοποιώντας ως β΄ συνθετικό τα επίθετα: *σοφός* και *πᾶς*.

- **σοφός**: δοκησίσοφος, δοξόσοφος, πάνσοφος, φιλόσοφος...
- **πᾶς**: σύμπασις, ἅπασις, παρᾶπαν (= εντελώς, απόλυτα)...

2. Με τα συνθετικά που δίνονται να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε.:

- **ἀ- + φυσικός:** ἀφύσικος, -ος, -ον
- **ἀ- + ἴσος:** ἄνισος, -ος, -ον
- **φίλος + καλός:** φιλόκαλος, -ος, -ον
- **πολὺς + ποικίλος:** πολυποίκιλος, -ος, -ον
- **πρὸ + δῆλος:** πρόδηλος, -ος, -ον

3. Να συνδύσετε τα πρώτα συνθετικά της στήλης Α' με όσο το δυνατόν περισσότερα επίθετα από τη στήλη Β', ώστε να προκύψουν σύνθετα επίθετα της α.ε. Στη συνέχεια να σημειώσετε στη στήλη Γ' τις σύνθετες λέξεις που προκύπτουν:

Α'	Β'	Γ'
ἀ-	ὅμοιος	ἀνόμοιος, ἄδηλος, ἀσύμμετρος
δυσ-	δῆλος	δυσανάλογος
παρὰ	ἀνάλογος	παρόμοιος
κατὰ	σύμμετρος	κατάδηλος

Γ' ΜΕΡΟΣ

Γραμματική – Συντακτικό

Γ1. Γραμματική

1

ΘΕΩΡΙΑ

1. Ευκτική ενεστώτα του ρ. *εἶμι* και παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

1.α. Ευκτική ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος *εἶμι* (= εἶμαι):

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
εἶην	εἶμεν/εἶμεν
εἶης	εἶητε/εἶτε
εἶη	εἶσαν/εἶεν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η ευκτική ενεστώτα του *εἰμι* δε σχηματίζεται με τη χαρακτηριστική δίφθογγο *-οι-* των βαρύτονων ρημάτων (βλ. Ενότητα 7) αλλά με το θέμα *εἶη-* και τις καταλήξεις *-ν, -ς, -μεν, -τε, -σαν /-εν*.
2. Και στα τρία πρόσωπα του πληθυντικού αριθμού έχει ασυναίρετους και συνηρημένους τύπους.

2.α. Ευκτική παρακειμένου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων

μονολεκτικά	περιφραστικά
πεπαιδευ-κ-οιμι	πεπαιδευκώς, πεπαιδευκυῖα, πεπαιδευκός εἶην
πεπαιδευ-κ-οις	πεπαιδευκώς, πεπαιδευκυῖα, πεπαιδευκός εἶης
πεπαιδευ-κ-οι	πεπαιδευκώς, πεπαιδευκυῖα, πεπαιδευκός εἶη
πεπαιδευ-κ-οιμεν	πεπαιδευκότες, πεπαιδευκυῖαι, πεπαιδευκότε εἶημεν/εἶμεν
πεπαιδευ-κ-οιτε	πεπαιδευκότες, πεπαιδευκυῖαι, πεπαιδευκότε εἶητε/εἶτε
πεπαιδευ-κ-οιεν	πεπαιδευκότες, πεπαιδευκυῖαι, πεπαιδευκότε εἶσαν/εἶεν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Η ευκτική παρακειμένου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων σχηματίζεται, όπως και η υποτακτική παρακειμένου (βλ. Ενότητα 5), με δύο τρόπους:
 - α. **μονολεκτικά** (σπάνια): θέμα παρακειμένου + καταλήξεις ευκτικής ενεστώτα ε.φ.
 - β. **περιφραστικά**: *μηχ. παρακειμένου ε.φ.* + ευκτική ενεστώτα του *εἰμι*.

2**ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ**

- **Να κλίνετε την περιφραστική ευκτική παρακειμένου ε.φ. του ρ. κελεύω:**

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
κεκελευκώς, -υῖα, -ὸς εἶην	κεκελευκότες, -υῖαι, -ὄτα εἶημεν/εἶμεν
κεκελευκώς, -υῖα, -ὸς εἶης	κεκελευκότες, -υῖαι, -ὄτα εἶητε/εἶτε
κεκελευκώς, -υῖα, -ὸς εἶη	κεκελευκότες, -υῖαι, -ὄτα εἶσαν/εἶεν

2. Γ' κλίση επιθέτων Αφωνόληκτα τρικατάληκτα σε *-ας, -ασα, -αν*

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	πάς (< πάντ-ς)	ἡ	πάσ-α	τὸ	πάν (< πάντ-)
γεν.	τοῦ	παντ-ός	τῆς	πάσ-ης	τοῦ	παντ-ός
δοτ.	τῷ	παντ-ὶ	τῇ	πάσ-ῃ	τῷ	παντ-ὶ
αιτ.	τὸν	πάντ-α	τὴν	πάσ-αν	τὸ	πάν (< πάντ-)
κλητ.	(ὦ)	πάς (< πάντ-ς)	(ὦ)	πάσ-α	(ὦ)	πάν (< πάντ-)

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	πάντ-ες	αἱ	πάσ-αι	τὰ	πάντ-α
γεν.	τῶν	πάντ-ων	τῶν	πασ-ῶν	τῶν	πάντ-ων
δοτ.	τοῖς	πάσι(ν) (< πάντ-σι)	ταῖς	πάσ-αις	τοῖς	πάσι(ν) (< πάντ-σι)
αιτ.	τούς	πάντ-ας	τάς	πάσ-ας	τὰ	πάντ-α
κλητ.	(ὦ)	πάντ-ες	(ὦ)	πάσ-αι	(ὦ)	πάντ-α

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Το θηλυκό γένος του επιθέτου *ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πάν* κλίνεται κατά την α' κλίση, όπως σε όλα τα επίθετα γ' κλίσης. Το *-α-* της παραλήγουσας είναι μακρόχρονο και παίρνει περισπωμένη στις πτώσεις που λήγουν σε *-α*, επειδή το *-α* της λήγουσας είναι βραχύχρονο.

Προσοχή! Στην αιτιατική πληθυντικού παίρνει οξεία, επειδή η κατάληξη *-ας* της α' κλίσης έχει *-α* μακρόχρονο.

2. Στο αρσενικό και στο ουδέτερο γένος το *-α* της παραλήγουσας είναι βραχύχρονο, όταν ακολουθεί *-ντ-* και παίρνει οξεία (π.χ. *πάντες*), ενώ είναι μακρόχρονο σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις και παίρνει περισπωμένη (π.χ. *πάν, πάσι*).
3. Η κλητική ενικού του αρσενικού γένους είναι όμοια με την ονομαστική (*πάς*).
4. Παρόμοια με το *ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πάν* κλίνονται: *ὁ ἅπας, ἡ ἅπασα, τὸ ἅπαν* (= ὅλος μαζί, καθένας), *ὁ σύμπας, ἡ σύμπασα, τὸ σύμπαν* (= ὅλος μαζί· το σύνολο). Τα επίθετα αυτά παίρνουν σε όλες τις πτώσεις οξεία.

Γ2. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

1 ΘΕΩΡΙΑ

Όπως και στη νεοελληνική γλώσσα, πολλά ρήματα της αρχαίας ελληνικής παίρνουν ως συμπλήρωμά τους ένα αντικείμενο (**μονόπρωτα ρήματα**), ενώ πολλά παίρνουν ως συμπλήρωμά τους δύο αντικείμενα που δε συνδέονται παρατακτικά μεταξύ τους ούτε χωρίζονται με κόμμα (**δίπρωτα ρήματα**). Το ένα αντικείμενο ονομάζεται **άμεσο** και το άλλο **έμμεσο**. Ο επόμενος πίνακας μάς βοηθά να τα διακρίνουμε:

δίπρωτα ρήματα		
άμεσο αντικ.	έμμεσο αντικ.	παραδείγματα
αιτιατ. (πράγματος)	δοτ. (προσώπου)	• <u>Τὰ ἱερά</u> οἱ θεοὶ ἡμῖν φαίνουσιν.
αιτιατ. (πράγματος)	γεν. (προσώπου)	• Μάθε <u>μου</u> καὶ <u>τάδε</u> .
αιτιατ. (προσώπου)	αιτιατ. (πράγματος)	• Διδάσκω <u>τὸν παῖδα</u> <u>μουσικήν</u> .
γεν. (πράγματος)	δοτ. (προσώπου)	• <u>Φιλίππῳ</u> <u>Ἀμφιπόλεως</u> παρακεχωρήκαμεν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Συχνά στη θέση της αιτιατικής πράγματος υπάρχει απαρέμφατο ή δευτερεύουσα ονομαστική πρόταση, τα οποία θα χαρακτηριστούν άμεσα ή έμμεσα αντικείμενα, ανάλογα με το τι θα χαρακτηρίζαμε την αιτιατική πράγματος:

π.χ. *Διδάσκω τὸν παῖδα* (αιτιατ. προσώπου, άμεσο αντικ.) *μουσικήν* (αιτιατ. πράγματος, έμμεσο αντικ.).

Οἱ νόμοι ἀπέιργον αὐτοὺς (αιτιατ. προσώπου, άμεσο αντικ.) *μη πρόσσειν* (τελικό απαρέμφ., έμμεσο αντικ.) *τὰ ἐμφανῆ ἔργα βία*.

2 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους της ευκτικής ενεστώτα του ρ. *εἶμι*:

α. Εἶθε παῖς ἐμὸς καλὸς κάγαθὸς *εἶη*.

β. Σύ, ὦ θεοί, εὐτυχὴς *εἶης*.

γ. Δούλοι εὐπειθεῖς ἡμῖν ἂν *εἶησαν* / *εἶεν*, εἰ κρατοῖμεν.

δ. *Εἶητε* / *Εἶτε*, ὦ στρατιῶται, μνήμονες τῆς τῶν προγόνων ἀρετῆς.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Μακάρι το παιδί μου να γίνει ηθικό και γενναιόψυχο.
 β. Εσύ, θεοί, μακάρι να είσαι καλότυχος.
 γ. Υπάκουοι σε μας δούλοι είναι δυνατόν να γίνουν, εάν νικήσουμε.
 δ. Να θυμάστε, στρατιώτες, την αρετή των προγόνων σας.

2. Να συμπληρώσετε τους παρακάτω τύπους ευκτικής παρακειμένου:

- ήμεις (βουλεύω) **βεβουλευότες (-ύιαι, -ότα) εἶμεν / εἶμεν**
- αὐτή (κινδυνεύω) **κεκινδυνευκυῖα εἶη**
- σὺ (σπουδάζω) **ἐσπουδακώς (-ύια, -ὸς) εἶης**
- αὐταὶ (δανείζω) **δεδανεικυῖαι εἶησαν / εἶεν**

3. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στο ζητούμενο πρόσωπο της ευκτικής αορίστου και παρακειμένου:

		ευκτική αορίστου	ευκτική παρακειμένου
οὗτος	κωλύω	κωλύσαι (-ειε)	κεκωλυκώς εἶη / (κεκωλύκοι)
	θύω	θύσαι (-ειε)	τεθυκώς εἶη / (τεθύκοι)
	σχολάζω	σχολάσαι (-ειε)	ἐσχολακώς εἶη / (ἐσχολάκοι)
οὗτοι	κρύπτω	κρύψαιεν (-ειαν)	κεκρυφότες εἶησαν, εἶεν / (κεκρύφοιεν)
	γράφω	γράψαιεν (-ειαν)	γεγραφότες εἶησαν, εἶεν / (γεγράφοιεν)
	ἄθροίζω	ἄθροίσαιεν (-ειαν)	ἠθροικότες εἶησαν, εἶεν / (ἠθροίκοιεν)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι τύποι της ευκτικής αορίστου που λήγουν σε *-ειε(ν)* ή *-ειαν* λέγονται αοιολικοί τύποι και είναι πιο εύχρηστοι από τους άλλους.

4. Να συμπληρώσετε τις φράσεις επιλέγοντας την κατάλληλη ευκτική παρακειμένου από το πλαίσιο:

γεγονότες εἶεν, λελυκότες εἶμεν, ἐπιδεδημηκώς εἶη, τετελευτηκώς εἶη, ἀποδεδωκώς εἶη

- α. Ἐλεγον ὅτι σπονδὰς **λελυκότες εἶμεν**.
 β. Ὅψὲ ἂν Λακεδαιμόνιοι φιλάνθρωποι **γεγονότες εἶεν**.
 γ. Ἐγὼ δ', ὦ ἄνδρες δικασταί, ἐπιθόμην περὶ τῆς βασάνου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι **ἀποδεδωκώς εἶη** τὸ ἀργύριον.

- δ. Προσελθὼν δὲ πρὸς τὸν πατέρα Κάλλιππος ἤρετο αὐτὸν εἰ ἤδη **τετελευτηκῶς εἶη** ὁ Κηφισιάδης.
- ε. Κάλλιππος προσήλθεν τὸ πρῶτον πρὸς τὴν τράπεζαν, λέγων ὅτι **ἐπιδεδημηκῶς εἶη** ὁ Λύκων.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Ἐλεγον ὅτι εἶχαμε παραβιάσει την ανακωχή.
- β. Οι Λακεδαιμόνιοι μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα μπορεί να αποκτήσουν φιλική για τους ανθρώπους διάθεση.
- γ. Εγώ, δικαστές, πληροφορήθηκα για τη βασανιστική εξέταση του ανθρώπου και ὅτι ἐπέστρεψε το χρηματικό ποσό.
- δ. Ο Κάλλιππος πήγε στον πατέρα του και τον ρώτησε αν εἶχε πεθάνει πια ο Κηφισιάδης.
- ε. Ο Κάλλιππος αρχικά ἤρθε στην τραπεζαρία και εἶπε ὅτι εἶχε επιστρέψει ο Λύκων.

5. Να βρείτε τη σωστή απάντηση σε κάθε ερώτηση και να μεταφέρετε το αντίστοιχο γράμμα στα τετράγωνα που ακολουθούν. Θα σχηματιστεί το όνομα γνωστού φιλοσόφου της αρχαιότητας:

α. γ' εν. ευκτ. ενεστ. ρ. εἰμί:	Α. εἶην	Π. εἶη
β. γ' εν. ευκτ. παρακ. ρ. ψηφίζω:	Λ. ἐψηφικῶς εἶη	Ρ. ἐψηφικῶς εἶην
γ. α' πληθ. ευκτ. παρακ. ρ. φεύγω:	Ι. πεφευγότες εἶητε	Α. πεφευγότες εἶημεν
δ. β' εν. ευκτ. παρακ. ρ. θανμάζω:	Ο. τεθανμακότες εἶητε	Τ. τεθανμακῶς εἶης
ε. β' πληθ. ευκτ. παρακ. ρ. λείπω:	Ω. λειλοιπότες εἶητε	Η. λειλοιπότες εἶησαν
στ. α' πληθ. ευκτ. παρακ. ρ. παρασκευάζω:	Ν. παρεσκευακότες εἶημεν	Σ. παρεσκευακότες εἶησαν

Ερώτηση α β γ δ ε στ

Απάντηση Π Λ Α Τ Ω Ν

Ο φιλόσοφος της αρχαιότητας είναι ο Πλάτων.

6. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου πάς, πάσα, πάν:

α. Πάσης Ἀρκαδίας ἤρξαν.

β. Τούτους ἐπιτηδειοτάτους νομίζομεν ἐπὶ πασῶν τῶν τεχνῶν.

- γ. Τῶν ἄλλων πάντων ἀπειχέτο πλὴν ὕδατος.
 δ. Εὐβουλος πάντα τὸν χρόνον ἐβούλετο πράξει ταύτην τὴν φιλίαν.

7. Στις παρακάτω φράσεις να χαρακτηρίσετε τα ρήματα ως μονόπρωτα ή δίπρωτα και να βρείτε τα αντικείμενά τους:

- α. Βλάπτει τὸν ἄνδρα θυμός.
 • βλάπτει: μονόπρωτο ρήμα • τὸν ἄνδρα: αντικ.
- β. Πολλὰ ἀγαθὰ οἱ θεοὶ παρέχουσιν τοῖς ἀνθρώποις.
 • παρέχουσιν: δίπρωτο ρήμα • ἀγαθὰ: ἄμεσο αντικ. • τοῖς ἀνθρώποις: ἔμμεσο αντικ.
- γ. Δίωκε δόξαν καὶ ἀρετήν.
 • διώκει: μονόπρωτο ρήμα • δόξαν / ἀρετήν: αντικ.
- δ. Οἱ στρατηγοὶ ἐδίδοσαν τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς δούλοις μισθὸν καὶ σίτον.
 • ἐδίδοσαν: δίπρωτο ρήμα • μισθὸν / σίτον: ἄμεσα αντικ. • τοῖς στρατιώταις / τοῖς δούλοις: ἔμμεσο αντικ.
- ε. Ἄνθρωπος ὢν μέμησο τῆς κοινῆς τύχης.
 • μέμησο: μονόπρωτο ρήμα • τῆς τύχης: αντικ.
- στ. Οἱ πατέρες ἡμῶν Μήδων ἐκράτησαν.
 • ἐκράτησαν: μονόπρωτο ρήμα • Μήδων: αντικ.

8. Στις προτάσεις που ακολουθούν να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων και να τα διακρίνετε σε ἄμεσα και ἔμμεσα:

- α. Κῦρος ἀπέκρυπτεν τοὺς στρατιώτας τὴν ἑαυτοῦ λύπην.
 • τοὺς στρατιώτας: ἄμεσο αντικ. • τὴν λύπην: ἔμμεσο αντικ.
- β. Παρέδοσαν τοῖς Θηβαίοις τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους.
 • τοῖς Θηβαίοις: ἔμμεσο αντικ. • τοὺς νεκροὺς: ἄμεσο αντικ.
- γ. Ἐμοὶ ὁ μὲν γὰρ πατὴρ κατέλιπεν οὐδέν.
 • Ἐμοί: ἔμμεσο αντικ. • οὐδέν: ἄμεσο αντικ.
- δ. Ἀπέλυσεν ὁ Διονύσιος τῆς τιμωρίας τὸν ἐγκαλούμενον
 • τῆς τιμωρίας: ἔμμεσο αντικ. • τὸν ἐγκαλούμενον: ἄμεσο αντικ.
 καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἄνδρας τρίτον ἑαυτὸν εἰς τὴν φιλίαν προσλαβέσθαι.
 • τοὺς ἄνδρας: ἄμεσο αντικ. • προσλαβέσθαι: ἔμμεσο αντικ.
- ε. Οἱ Κορίνθιοι ἐδέοντο τῶν Βοιωτῶν ξυμμάχους γενέσθαι σφῶν τε καὶ Ἀργείων καὶ τὰλλα κοινῇ πράσσειν.
 • Βοιωτῶν: ἔμμεσο αντικ. • γενέσθαι / πράσσειν: ἄμεσο αντικ.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Ο Κύρος έγκρυβε από τους στρατιώτες τη λύπη του.
 β. Παρέδωσαν στους Θηβαίους τους νεκρούς κατόπιν συμφωνίας.
 γ. Σε μένα δηλαδή ο πατέρας μου δεν μου κληροδότησε τίποτα.
 δ. Ο Δονύσιος απάλλαξε τον κατηγορούμενο από την τιμωρία και παρακάλεσε τους άντρες να τον δεχτούν ως τρίτο φίλο τους.
 ε. Οι Κορίνθιοι ζήτησαν από τους Βοιωτούς να γίνουν σύμμαχοι δικοί τους και των Αργείων και να ενεργούν στο εξής από κοινού.

9. Να μεταφέρετε τις λέξεις που δίνονται μέσα στην παρένθεση στην πώση που ζητείται και να δηλώσετε αν αυτές είναι τα άμεσα ή τα έμμεσα αντικείμενα των ρημάτων από τα οποία εξαρτώνται:

- α. Μιλτιάδης ώφειλε **τῷ δημοσίῳ** (τὸ δημόσιον, δοτ. εν.) **χρήματα** (χρήμα, αιτιατ. πληθ.).
 • τῷ δημοσίῳ: έμμεσο αντικ. • χρήματα: άμεσο αντικ.
 β. Ἐπειτα δὲ ἀναμνήσω **ὑμᾶς** (σύ, αιτιατ. πληθ.) καὶ **τοὺς κινδύνους** (ὁ κίνδυνος, αιτιατ. πληθ.) τῶν ἡμετέρων προγόνων.
 • ὑμᾶς: άμεσο αντικ. • τοὺς κινδύνους: έμμεσο αντικ.
 γ. Ἡμεῖς μετεσχήκαμεν **ὑμῖν** (σύ, δοτ. πληθ.) **σεμνοτάτων ἱερῶν** (σεμνότατον ἱερόν, γεν. πληθ.), **θυσιῶν** (θυσία, γεν. πληθ.), **καλλίστων ἑορτῶν** (καλλίστη ἑορτή, γεν. πληθ.).
 • ὑμῖν: έμμεσο αντικ. • ἱερῶν / θυσιῶν / ἑορτῶν: άμεσα αντικ.

10. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τα αντικείμενα που λείπουν στην πώση που ζητείται. Στη συνέχεια να μεταφέρετε τα αντικείμενα στα αντίστοιχα τετραγωνίδια και θα δείτε να σχηματίζεται στην έγχρωμη στήλη το όνομα του ιερού νησιού του θεού Απόλλωνα στην αιτιατική πώση:

- α. Αἶ τε γυναῖκες ἐν τῇ μάχῃ συνεπελάβοντο **τῷ δήμῳ** (ὁ δήμος, δοτ.) βάλλουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τῷ κεράμῳ.
 β-γ. Σωκράτης ώφέλει μὲν **τοὺς μαθητὰς** (οἱ μαθηταί, αιτ.), ἔλυσιτέλει (= ωφελούσε) δὲ **τοῖς φίλοις** (οἱ φίλοι, δοτ.).
 δ. Εἰσὶ τινες οἱ καὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τῷ καταφρονεῖν **τῶν ἀρχόντων** (οἱ ἄρχοντες, γεν.).
 ε. Ἡ πατρις οὐκ ἐπιλανθάνεται **τῶν ἀγαθῶν** (οἱ ἀγαθοί, γεν.).

				α.	Δ	Η	Μ	Ωι		
			β.	Μ	Α	Θ	Η	Τ	Α	Σ
			γ.	Φ	Ι	Λ	Ο	Ι	Σ	
		δ.	Α	Ρ	Χ	Ο	Ν	Τ	Ω	Ν
ε.	Α	Γ	Α	Θ	Ω	Ν				

Το ιερό νησί του Απόλλωνα ήταν η **Δήλος** (στην αιτιατική την *Δήλον*).

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- Οι γυναίκες στη μάχη βοηθούσαν τους δημοκρατικούς ρίχνοντας από τις οικίες κεραμίδια.
- Ο Σωκράτης ωφελούσε τους μαθητές του, ωφελούσε και τους φίλους του.
- Υπάρχουν μερικοί που χαίρονται με το να καταφρονούνται οι άρχοντες.
- Η πατρίδα δε λησμονεί τους γενναίους.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Θαλή

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Όλα είναι γεμάτα με τους θεούς.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ **Πάντα πλήρη θεών:** Η φράση αυτή περιλαμβάνεται στο εξής απόσπασμα (Αριστοτέλης, *Περί ψυχής* Α 5. 411): *Και μερικοί λένε ότι (η ψυχή) είναι αναμειγμένη με το σύμπαν. Γι' αυτό ίσως και ο Θαλής πίστευε ότι τα πάντα είναι γεμάτα με θεούς.*

Επειδή τα σωζόμενα αποσπάσματα του Θαλή είναι ελάχιστα, δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι για την ακριβή ερμηνεία του αποσπάσματος αυτού. Είναι ωστόσο βέβαιο ότι ο Θαλής είχε διαπιστώσει πως το ήλεκτρο (κεχριμπάρι) έχει την ιδιότητα να έλκει ελαφρά σωματίδια, δηλαδή μπορεί και προκαλεί κίνηση. Είχε παρατηρήσει ότι παρόμοια ικανότητα έχει και ο μαγνήτης, που μπορεί να έλκει τον σίδηρο. Σύμφωνα όμως με την επικρατούσα κατά την εποχή του Θαλή αντίληψη, την ικανότητα να προκαλεί κίνηση σε κάποιο ον την έχει η ψυχή.

Είναι πιθανό λοιπόν, παρατηρώντας ότι τα ζωντανά όντα (έμψυχα), γεννιούνται, μεταβάλλονται, φθείρονται και καταστρέφονται, αλλά και ότι πα-

ρόμοια πορεία ακολουθούν όλα τα όντα, ακόμα και οι πέτρες, να υπέθεσε ότι όλα τα όντα έχουν ψυχή. Στο συμπέρασμά του αυτό προφανώς συνέτεινε και η παρατήρησή του ότι το ήλεκτρο μπορεί να έλκει ελαφρά σώματα και ο μαγνήτης τον σίδηρο.

Από τη θέση ότι όλα τα όντα είναι έμψυχα έφτασε στη θέση ότι ο κόσμος είναι γεμάτος θεούς ίσως με τον εξής συλλογισμό: «Τα κύρια διακριτικά γνωρίσματα των θεών είναι ότι είναι αθάνατοι, ζουν αιώνια και ότι η δύναμή τους [...] είναι απεριόριστη, απλώνεται τόσο στον άψυχο όσο και στον έμψυχο κόσμο. Έτσι, η διατύπωση αυτή μπορεί να υπονοεί ότι (αφού ακόμα και τα φαινομενικά νεκρά πράγματα, όπως η πέτρα, είναι δυνατό να έχουν ένα είδος ψυχής) ο κόσμος στο σύνολό του εκδηλώνει μια δύναμη να αλλάζει και να κινείται, μια δύναμη που σίγουρα δεν είναι ούτε κατεξοχήν προνόμιο του ανθρώπου και που, εξαιτίας της μονιμότητάς της, της έκτασής της και της πολυτροπίας της, πρέπει να θεωρηθεί θεία· απόρροια του γεγονότος ότι στο καθετί φωλιάζει κάποια μορφή αθάνατης ψυχής» (G.S. Kirk, J.E. Raven, M. Schofield, *Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι*, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1998).

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Κι αφού ο άνθρωπος μετείχε στη θεϊκή μοίρα, πρώτα πρώτα εξαιτίας της συγγενείας του με το θείο, μόνο αυτός από τα πλάσματα πίστεψε στους θεούς, και προσπαθούσε να στήνει και βωμούς και αγάλματα των θεών. Ύστερα εφήυρε γρήγορα έναρθρο λόγο και λέξεις με την τεχνική του ικανότητα και επινόησε κατοικίες και ρούχα και υποδήματα και σκεπάσματα και τροφές από τα προϊόντα της γης. Έτσι λοιπόν οι άνθρωποι εφοδιασμένοι, στην αρχή ζούσαν διασκορπισμένοι και πόλεις δεν υπήρχαν. Αφανίζονταν λοιπόν από τα θηρία εξαιτίας του ότι ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά. Εξάλλου η παραγωγική τους τεχνική τους βοηθούσε ικανοποιητικά στη συντήρησή τους, αλλά ήταν ανεπαρκής για τον πόλεμο με τα θηρία. Γιατί ακόμα δεν είχαν πολιτική τέχνη, της οποίας μέρος είναι η πολεμική τεχνική. Επιδίωκαν λοιπόν να συγκεντρώνονται και να προστατεύονται χτίζοντας πόλεις. Κάθε φορά που συγκεντρώνονταν αδικούσε ο ένας τον άλλο, επειδή πράγματι δεν κατείχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα πάλι να διασκορπίζονται και να αφανίζονται. Ο Δίας λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως αφανιστεί ολόκληρο, στέλνει τον Ερμή να φέρει

στους ανθρώπους τον σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να είναι μέσα πειθαρχίας για τις πόλεις και συνεκτικοί δεσμοί φιλίας για τους ανθρώπους.

2

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **θείας:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ὁ θεῖος, ἡ θεία, τὸ θεῖον* (= ιερός, θεϊκός).
- ⇒ **μετέσχε:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *μετέχω* (= παίρνω μέρος, μετέχω).
- ⇒ **μοίρας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ μοῖρα, τῆς μοίρας* (= μέρος, μερίδιο).
- ⇒ **τὴν συγγένειαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ συγγένεια, τῆς συγγενείας* (= η συγγένεια).
- ⇒ **ζῶον:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ζῶον* (= καθετί που έχει ζωή, ζώο, πλάσμα).
- ⇒ **ἐνόμισεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *νομίζω* (= πιστεύω).
- ⇒ **ἐπεχείρει:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ἐπιχειρῶ, ἐπιχειρῶ* (= προσπαθῶ, αρχίζω να κάνω κάτι).
- ⇒ **ιδρύεσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του ρήμ. *ιδρύομαι* (= δημιουργῶ, χτίζω).
- ⇒ **φωνήν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ φωνή, τῆς φωνῆς* (= έναρθρος λόγος, ομιλία).
- ⇒ **ὀνόματα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ ὄνομα, τοῦ ὀνόματος* (= η λέξη).
- ⇒ **ταχύ:** επίρρ. χρονικό ή τροπικό (= γρήγορα).
- ⇒ **διηρθρώσατο:** οριστ. αορ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *διαρθρόομαι, διαρθροῦμαι* (= εφευρίσκω).
- ⇒ **τῇ τέχνῃ:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ τέχνη, τῆς τέχνης* (= εμπειρία, επιτηδειότητα, γνώση).
- ⇒ **οἰκήσεις:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ οἰκήσεις, τῆς οἰκήσεως* (= κατοικία).
- ⇒ **ἐσθήτας:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ ἐσθής, τῆς ἐσθήτος* (= ρούχο, ένδυμα).
- ⇒ **ὑποδέσεις:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ ὑπόδεις, τῆς ὑποδέσεως* (= το υπόδημα).
- ⇒ **στρωμνάς:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ στρωμνή, τῆς στρωμνῆς* (= στρώμα, στρωσίδι).
- ⇒ **ἠύρετο:** οριστ. αορ. β' μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *εύρίσκομαι* (= βρίσκω, επινωῶ).
- ⇒ **οὔτω:** επίρρ. τροπικό (= έτσι).
- ⇒ **παρεσκευασμένοι:** μτχ. παρακ. μ.φ., αορ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *παρασκευάζομαι* (= προετοιμάζομαι, εφοδιάζομαι).
- ⇒ **ᾧκουν:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *οἰκέω, οἰκῶ* (= κατοικῶ).
- ⇒ **σποράδην:** επίρρ. τοπικό (= σκόρπια, διασκορπισμένα).
- ⇒ **ἦσαν:** οριστ. παρατ., γ' πληθ., του ρήμ. *εἶμι* (= υπάρχω, εἶμαι).
- ⇒ **ἀπώλλυντο:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ'

- πληθ., του ρήμ. *ἀπόλλυμαι* (= χάνομαι).
- ⇒ **ὑπὸ τῶν θηρίων** = ἀπὸ τα θηρία.
 - ⇒ **διὰ τὸ εἶναι** = ἐξαιτίας του ὅτι ἦταν.
 - ⇒ **πανταχῆ**: ἐπίρρ. τοπικὸ ἢ τροπικὸ (= ἀπὸ κάθε ἀποψη).
 - ⇒ **ἀσθενέστεροι**: ἐπίθ. συγκριτικοῦ βαθμοῦ, ἀρσ. γένους, ὀνομ. πληθ., ὁ *ἀσθενέστερος*, ἡ *ἀσθενεστέρα*, τὸ *ἀσθενέστερον* (= πιο ἀδύναμος).
 - ⇒ **δημιουργική**: ἐπίθ. β΄ κλ., θηλ. γένους, ὀνομ. ἐν., ὁ *δημιουργικός*, ἡ *δημιουργική*, τὸ *δημιουργικόν* (= που δημιουργεῖ, παραγωγικός).
 - ⇒ **πρὸς τροφήν** = γιὰ τὴν τροφή, γιὰ τὴ συντήρηση.
 - ⇒ **ικανή**: ἐπίθ. β΄ κλ., θηλ. γένους, ὀνομ. ἐν., ὁ *ικανός*, ἡ *ικανή*, τὸ *ικανόν* (= ἀρκετός, ἐξυπηρετικός, ικανοποιητικός).
 - ⇒ **πρὸς τὸν πόλεμον τῶν θηρίων** = γιὰ τὸν πόλεμο με τα θηρία.
 - ⇒ **ἐνδεής**: ἐπίθ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, ὀνομ. ἐν., ὁ *ἐνδεής*, τὸ *ἐνδεές* (= ἀνεπαρκής, ἐλλιπής).
 - ⇒ **οὔπω**: ἐπιρρ. χρονικὸ (= ἀκόμη δεν, ὄχι ἀκόμη).
 - ⇒ **ἐξήτουν**: ὀριστ. παρατ. ἐ.φ., γ΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ζητέω*, *ζητῶ* (= ζητῶ, ἐπιδιώκω).
 - ⇒ **ἀθροίζεσθαι**: ἀπαρέμφ. ἐνεστ. μ.φ., του ρήμ. *ἀθροίζομαι* (= συγκεντρώνομαι). Το ρήμα *ἀθροίζομαι* γράφεται και με ψιλὴ: *ἀθροίζομαι*.
 - ⇒ **ἀθροισθεῖεν**: εὐκτ. παθητ. ἀορ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *ἀθροίζομαι*.
 - ⇒ **ἠδίκουν**: ὀριστ. παρατ. ἐ.φ., γ΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ἀδικέω*, *ἀδικῶ* (= κάνω ἀδικίες).
 - ⇒ **ἀλλήλους**: ἀντων. ἀλληλοπαθητικὴ (= ο ἕνας τον ἄλλο).
 - ⇒ **ἄτε**: μόριο που συνοδεύει αιτιολογικὲς μετοχές που δηλώνουν ἀντικειμενικὴ αιτιολογία. ♦ **ἄτε οὐκ ἔχοντες** = ἐπειδὴ πράγματι δεν εἶχαν.
 - ⇒ **σκεδαννύμενοι**: μτχ. ἐνεστ. μ.φ., ἀρσεν. γένους, ὀνομ. πληθ., του ρήμ. *σκεδάννυμαι* (= διασκορπίζομαι).
 - ⇒ **διεφθείροντο**: ὀριστ. παρατ. μ.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *διαφθείρομαι* (= ἀφανίζομαι, καταστρέφομαι).
 - ⇒ **Ζεὺς** = ο Δίας.
 - ⇒ **δείσας**: μτχ. ἀορ. ἐ.φ., ἀρσ. γένους, ὀνομ. ἐν., του ρήμ. *δέδοικα* και *δέδια* (= φοβάμαι).
 - ⇒ **τῷ γένει**: οὐσ. γ΄ κλ., οὐδ. γένους, δοτ. ἐν., τὸ *γένος*, *τοῦ γένους* (= τὸ γένος, τὸ εἶδος). ♦ **περὶ τῷ γένει** = γιὰ τὸ γένος.
 - ⇒ **μή**: σύνδ. ἐνδοιαστικός (= μήπως).
 - ⇒ **ἀπόλοιτο**: εὐκτ. ἀορ. β΄ μ.φ., γ΄ ἐν., του ρήμ. *ἀπόλλυμαι* (= χάνομαι).
 - ⇒ **πάν**: ἀντων. ἀόριστη ἐπιμεριστικὴ, *πάς*, *πάσα*, *πάν* (= ὅλος, ὀλόκληρος).
 - ⇒ **πέμπει**: ὀριστ. ἐνεστ. ἐ.φ., γ΄ ἐν., του ρήμ. *πέμπω* (= στέλνω).
 - ⇒ **ἄγοντα**: μτχ. ἐνεστ. ἐ.φ., ἀρσ. γένους, αιτιατ. ἐν., του ρήμ. *ἄγω* (= ὀδηγῶ, φέρνω).
 - ⇒ **αἰδῶ**: οὐσ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. ἐν., ἡ *αἰδώς*, *τῆς αἰδούς* (= ἠντροπή, ὀ σεβασμός).
 - ⇒ **δίκην**: οὐσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. ἐν., ἡ *δίκη*, *τῆς δίκης* (= ἠδικαιοσύνη).
 - ⇒ **ἴν(α)**: σύνδ. τελικός (= γιὰ να).
 - ⇒ **εἶεν**: εὐκτ. ἐνεστ., γ΄ πληθ. του ρήμ. *εἶμι* (= εἶμαι).

- ⇒ **κόσμοι:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ κόσμος, τοῦ κόσμου* (= τάξη, μέσο πειθαρχίας).
- ⇒ **δεσμοί:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ δεσμός, τοῦ δεσμοῦ* (= δέσιμο, δεσμός). Στον πληθ.: *οἱ δεσμοὶ καὶ τὰ δεσμά*.
- ⇒ **συναγωγοί:** ἐπίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁλή συναγωγός, τὸ συναγωγόν* (= που ενώνει, συνεκτικός).

3

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➤ **ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας:** Σύμφωνα με τον μύθο, όταν ο άνθρωπος απέκτησε τη φωτιά, τη θεώρησε θεϊκό στοιχείο, καθώς αναγνώρισε τη δύναμη που κρύβεται μέσα της, αλλά και θεϊκό δώρο, αφού στους ανθρώπους τη δώρισε ο Προμηθέας, ο οποίος την έκλεψε από τους θεούς του Ολύμπου. Η φωτιά έχει δύναμη δημιουργική αλλά και καταστροφική και οι άνθρωποι πίστευαν ότι μια τέτοια δύναμη μπορούσε να έχει αναγκαστικά θεϊκή προέλευση. Άλλωστε τον κεραυνό και την αστραπή, που ταυτίζονταν με τη φωτιά, τα θεωρούσαν εκδηλώσεις θεϊκές. Στη συνέχεια ο άνθρωπος, κατέχοντας αυτή τη θεϊκή δύναμη, συνειδητοποίησε την ανωτερότητά του από τα άλλα ζώα και άρχισε να οργανώνει τη λατρεία των θεών.

Με την αναφορά του στη γένεση της θρησκευτικής πίστης και λατρείας ο Πρωταγόρας προσπαθεί να αιτιολογήσει την ύπαρξη θρησκευτικού ενστίκτου στους ανθρώπους. Από τον μύθο του μπορούμε να καταλάβουμε ότι πιστεύει πως το θρησκευτικό ένστικτο αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της ανθρώπινης φύσης, λόγω της αδυναμίας και του δέους που νιώθει απέναντι στα φαινόμενα της ζωής του και στις δυνάμεις της φύσης. Το ότι αποδίδει το θρησκευτικό ένστικτο των ανθρώπων στη συγγενεία τους με τους θεούς δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια χαριτολογία στο πλαίσιο ενός εύθυμου λαϊκού μύθου.

Ο Πρωταγόρας ωστόσο δεν πήρε θέση αναφορικά με την ύπαρξη των θεών, καθώς ο ίδιος θεωρούσε ότι δεν μπορούμε να αποδείξουμε την ύπαρξη ή τη μη ύπαρξη των θεών. Έγραφε στο σύγγραμμά του *Περὶ θεῶν*: «Για τους θεούς δεν μπορώ να γνωρίζω τίποτα: ούτε ότι υπάρχουν ούτε ότι δεν υπάρχουν ούτε τι λογής μορφή έχουν. Γιατί είναι πολλά όσα μας εμποδίζουν να γνωρίζουμε: από τη μια το άδηλο του ζητήματος (δηλαδή το ότι είναι αδύνατο να το διαλευκάνουμε στηριζόμενοι στις αισθήσεις μας) και από την

Η φιλοσοφική αξία του μύθου

Στον μύθο εκφράζεται η αισιόδοξη αντίληψη για την πορεία του ανθρώπου. Η ανθρωπότητα ακολουθεί μια συνεχή προοδευτική πορεία. Στην ουσία οι απόψεις αυτές του Πρωταγόρα αντιπαρατίθενται στην καθιερωμένη θρησκευτική αντίληψη πως η ιστορία της ανθρωπότητας αποτελεί παρακμή. Παράλληλα αντικρούει και απόψεις όπως αυτές που εκφράζει ο Σωκράτης στον πλατωνικό διάλογο, οι οποίες συνέδεαν την αθηναϊκή δημοκρατία της εποχής του Περικλή με μια κατάσταση ηθικής παρακμής, λόγω της άκρατης ελευθερίας που επικρατούσε.

άλλη η συντομία της ανθρώπινης ζωής». Βέβαια, οι σύγχρονοι του εξέλαβαν δηλώσεις όπως η προηγούμενη ως αθεϊσμό και τον καταδίωξαν γι' αυτό.

► **ῥῶκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπόλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων:** Οι άνθρωποι αρχικά, κατά τον μύθο του Πρωταγόρα, ζούσαν διασκορπισμένοι και όχι σε κοινωνικές ομάδες. Πόλεις φυσικά δεν υπήρχαν. Αυτό είχε ως συνέπεια να αφανίζονται από τα ζώα που ήταν ισχυρότερα από τους ανθρώπους, καθώς οι άνθρωποι δε γνώριζαν την πολεμική τέχνη, ώστε να τα αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά.

► **ἐξήτουν [...] σφῆζεσθαι κτίζοντες πόλεις:** Κατά τον Πρωταγόρα οι άνθρωποι αρχικά ζούσαν απομονωμένοι. Ένωσαν όμως την ανάγκη της συνάθροισης, της συμβίωσης. Διαφαίνεται εδώ η ιδέα του Πρωταγόρα πως ο άνθρωπος μπορεί να επιβιώσει μόνο χάρη στην ικανότητά του για κοινωνική ζωή, εφόσον τον φυσικό οπλισμό του χαρακτηρίζει ένδεια. Η θέση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως «προδιατύπωση της θέσης του Αριστοτέλη πως ο άνθρωπος είναι φύσει πολιτικὸν ζῷον» (Ν. Σκουτερόπουλος, *Η αρχαία σοφιστική*, Γνώση, 1991), με την έννοια ότι κατά την εποχή αυτή οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με βάση τα ένστικτά τους. Ωστόσο, καθώς δεν είχαν κανόνες ηθικής και δικαίου, δηλαδή έλειπαν η *αἰδώς* (= το συναίσθημα ντροπής του κοινωνικού ανθρώπου για κάθε πράξη που προσκρούει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα του κοινωνικού περιβάλλοντος) και η *δίκη* (= το συναίσθημα της δικαιοσύνης), δεν ήταν δυνατό να δημιουργηθούν πόλεις, γιατί οι άνθρωποι αδικούσαν ο ένας τον άλλο. Είναι αξιοπρόσεκτο στο σημείο αυτό ότι ο Πρωταγόρας συνδέει την πολιτική με τη δικαιοσύνη και τη σωφροσύνη, ενώ αριστοκράτες σοφιστές όπως ο Κριτίας θεωρούσαν την πολιτική αποκομμένη από την ηθική και την ιδέα της δικαιοσύνης. Γι' αυτούς πολιτική σήμαινε επικράτηση του δίκαιου του ισχυροτέρου.

► **Ζεὺς [...] πέμπει [...] εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην:** Το πέρασμα του ανθρώπου στη συγκρότηση πόλεων γίνεται μόνο αφού ο Δίας δώρισε την *αἰδῶ* και τη *δίκην* (βλ. πιο πάνω). Δηλαδή, ερμηνεύοντας τον μύθο του Πρωταγόρα, το πέρασμα αυτό έγινε προοδευτικά και κάτω από τον νόμο της ανάγκης. Οι άνθρωποι αρχικά αφανίζονταν, επειδή δεν κατείχαν την τέχνη να ζουν μαζί σε πόλεις. Από τα παθήματά τους αυτά όμως μαθαίνουν να ενεργούν δίκαια και να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων. Συνεπώς, κατά τον Πρωταγόρα, το αίσθημα ντροπής δεν είναι έμφυτο στους ανθρώπους. Ούτε θεϊκό δώρο είναι η διήγηση για τον Δία που στέλνει την *αἰδῶ* και τη *δίκην* στους ανθρώπους με τον Ερμή είναι απλώς μια χαριτωμένη ιστορία στο πλαίσιο ενός λαϊκού μύθου. Ο Πρωταγόρας με τον μύθο αυτό διδάσκει ότι το συναίσθημα ντροπής και το συναίσθημα της δικαιοσύνης αποκτήθηκαν από τους ανθρώπους σταδιακά. Όλοι οι άνθρωποι, προκειμένου να μπορούν να συμβιώσουν αρμονικά στο πλαίσιο μιας κοινωνικής ομάδας, πρέπει να στηρίζουν τη συμπεριφορά τους σε αυτά τα συναίσθηματα.

4

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποια ήταν η σχέση ανθρώπου και θεού και για ποιο λόγο δημιουργήθηκαν οι πόλεις σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα;

Σύμφωνα με τον μύθο, όταν οι άνθρωποι απέκτησαν τη φωτιά, τη θεώρησαν θεϊκό στοιχείο, καθώς αναγνώρισαν τη δύναμη που κρύβεται μέσα της, αλλά και θεϊκό δώρο, αφού στους ανθρώπους τη δώρισε ο Προμηθέας, ο οποίος την έκλεψε από τους θεούς του Ολύμπου. Εφόσον λοιπόν είχαν πλέον στα χέρια τους ένα μέρος της θεϊκής δύναμης, το οποίο μάλιστα πήραν ως δώρο από έναν θεό, τον Προμηθέα¹¹, ο οποίος την έκλεψε από τους θεούς του Ολύμπου, συνειδητοποίησαν πως από όλα τα ζώα αυτοί συγγένευαν περισσότερο με τους θεούς.

Η φωτιά και οι τεχνικές γνώσεις που απέκτησαν οι άνθρωποι τους επέτρεψαν να εξασφαλίσουν τα αναγκαία μέσα επιβίωσής τους. Όμως δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τα άγρια ζώα, καθώς ζούσαν απομονωμένοι και δεν κατείχαν την πολεμική τέχνη. Το ένστικτο οδήγησε τους ανθρώπους αυτούς στην προσπάθεια να ζήσουν κοινωνικά. Όμως δεν είχαν την *αίδω* και τη *δίκη*ν, δηλαδή δεν είχαν κανόνες ηθικής και δικαίου, και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αδικούν ο ένας τον άλλο και να χωρίζουν πάλι. Σταδιακά όμως από τα παθήματά τους μαθαίνουν να ενεργούν δίκαια και να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων και έτσι κατόρθωσαν να ζήσουν σε πολιτικές κοινωνίες.

2. Να συγκρίνετε τις θέσεις του Κριτία για τη γένεση του νόμου στο κείμενο της Ενότητας με τις αντίστοιχες απόψεις του Πρωταγόρα στο παράλληλο κείμενο.

Ο Κριτίας στο κείμενο της Ενότητας ισχυρίζεται ότι οι άνθρωποι θέσπισαν νόμους για να τιμωρούν όσους ασκούν βία σε βάρος άλλων. Με τους νόμους αυτούς επιβάλλεται στην ανθρώπινη κοινωνία να ζει αρμονικά. Ωστόσο, οι νόμοι καταπιέζουν τους πολίτες και τους επιβάλλουν σεβασμό, γιατί, αν αφήνονταν ελεύθεροι οι πολίτες, τότε θα ενεργούσαν ασύδοτα και, όποτε είχαν τη δυνατότητα, θα αδικούσαν τους άλλους. Φαίνεται πως ο Κριτίας δεν είχε εμπιστοσύνη στην ανθρώπινη ψυχή και θεωρούσε ότι οι άνθρωποι έχουν από τη φύση τους την τάση να αδικούν τους άλλους. Θέλει λοιπόν ο νόμος, με τη βοήθεια της θρη-

11. Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν ότι το όνομα Προμηθέας παράγεται από το *προμανθάνω* (= εξακριβώνω εκ των προτέρων, εξευρίσκω εκ των προτέρων, γνωρίζω προηγουμένως). Υπάρχει και η άποψη ότι προέρχεται από το ινδικό «πραμάνθα», που είναι περιστροφική ράβδος που χρησιμεύει για το άναμμα της φωτιάς. Ο Προμηθέας αντιπροσωπεύει τον άνθρωπο που μάχεται με τις δυνάμεις της φύσης και με όπλα την ευφυΐα και την επιδεξιότητά του πετυχαίνει να της αποσπάσει μερικά από τα μυστικά της. Όμως του είναι απαγορευμένο να επεκτείνει τις βλέψεις και τις κατακτήσεις του πέρα από ένα όριο. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε ύβρη. Έτσι, και η τιμωρία του Προμηθέα αποδίδεται στον φθόνο των θεών.

σκειάς, να στηρίζουν την ευνομία μέσα σε μια πολιτεία. Ο Πρωταγόρας, από την άλλη, αν και συμφωνεί με τον Κριτία στο ότι οι νόμοι είναι ανθρώπινες επινοήσεις, συνδέει την πολιτική με τη δικαιοσύνη και τη σωφροσύνη. Θεωρεί πως όλοι οι άνθρωποι έχουν τις προϋποθέσεις να εξελιχτούν σε ηθικές και δίκαιες προσωπικότητες και δεν έχουν την τάση να αδικούν. Οι άνθρωποι, πριν καταλήξουν στη θέσπιση νόμων, αδικούσαν ο ένας τον άλλο, αλλά από άγνοια. Κατά τον Κριτία δηλαδή, οι άνθρωποι υπακούν στους νόμους από φόβο μήπως τιμωρηθούν· κατά τον Πρωταγόρα όμως οι άνθρωποι υπακούν στους νόμους πάνω απ' όλα επειδή θεωρούν πως ο νόμος εκφράζει το δίκαιο και το σωστό και ντρέπονται να φανεί ότι δεν ενεργούν σύμφωνα με αυτό που θεωρείται δίκαιο και σωστό.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. Να διαλέξετε λέξεις από τον Λεξιλογικό Πίνακα και να ολοκληρώσετε το νόημα των προτάσεων:

- α. Όλες οι ομάδες θέλουν να κατακτήσουν τον τίτλο του
- β. Από τα πιο δύσκολα αγωνίσματα του στίβου είναι το
- γ. Ο στερείται πολλές από τις καθημερινές απολαύσεις, για να πετύχει τον στόχο του.
- δ. Πολλοί δήμοι οργανώνουν για τους δημότες τους.

2. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β.

Α	Β
1. φίλαθλος	α. αγώνας
2. αθλητίατρος	β. αγνός
3. άθληση	γ. χειμώνας
4. αθλοθέτης	δ. καθημερινή
5. πρωταθλητής	ε. ειδικευμένος

■ Β. Ετυμολογικά

3. Με τα συνθετικά που σας δίνονται να δημιουργήσετε σύνθετα επίθετα της αρχαίας ελληνικής:

α΄ συνθετικό	β΄ συνθετικό	σύνθετα επίθετα
ἀ-	αίτιος
δυσ-	βατός
παρά	όσιος
κατά	βέβαιος
	καθαρός
	μέσος
	ἀρεστός
	δεκτός
	λοιπός

■ Γ. Γραμματική – Σύνταξη

4. Να μεταφέρετε στον ενεστώτα υποτακτικής και ευκτικής στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό τους τύπους του ρήματος *εἶμι* που δίνονται:

ρήμα <i>εἶμι</i>	ενεστώτας υποτακτικής	ενεστώτας ευκτικής
εἶμι		
εἶσι		
ἔσσι		
ἔστέ		
εἶ		
ἔσμεν		

5. Να γράψετε το β΄ εν. και το α΄ πληθ. πρόσωπο ενεστώτα, μέλλοντα, αορίστου και παρακειμένου στην ευκτική ε.φ. των ρημάτων: *πίθω* και *παύω*.

ευκτική ε.φ.				
	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακειμένος
β΄ εν.				
α΄ πληθ.				

6. Να σχηματίσετε το γ΄ εν. πρόσωπο ευκτικής αορίστου ε.φ. και το απαρέμφατο των παρακάτω ρημάτων: *πράττω*, *ἀκούω*, *αισχύνω*, *εἶργω*, *δανείζω*, *κωλύω*.

Αόριστος	
γ΄ εν. ευκτικής	απαρέμφατο

7. Να σχηματίσετε το ίδιο πρόσωπο παρακειμένου υποτακτικής και ευκτικής των παρακάτω ρημάτων που βρίσκονται στον παρακειμένο οριστικής ε.φ. Προσοχή στο γένος του υποκειμένου:

παρακειμένος οριστικής	παρακειμένος υποτακτικής	παρακειμένος ευκτικής
πέπραχε (ουδ.)		
βεβλήκατε (θηλ.)		
κατεσκευάκαμεν (αρσ.)		
δεδίδαχας (αρσ.)		
ἔγνωκα (θηλ.)		
κεχορεύκασι (ουδ.)		

8. Να γράψετε τους τύπους του επιθέτου της γ' κλίσης ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πᾶν στις ίδιες πώσεις με τα παρακάτω ουσιαστικά. Προσοχή στον αριθμό και στο γένος:

πράγμα	πολέμου
ἀκρόπολιν	ἰδιωτῶν
τύραννος	ἐχθροῖς
εὐπραξίαις	ἔργῳ
χρήματα	εὐβουλίας

9. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να συμπληρώσετε τα κενά με τύπους του επιθέτου της γ' κλίσης ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πᾶν προσέχοντας το γένος, την πώση και τον αριθμό:

- α. Ζηλωταὶ ὑπὸ ἀνθρώπων αἱ τιμαὶ εἰσι.
 β. ἀνθρώποις ὁ χρόνος οὐχ ἱκανὸς ἐστὶ λόγον ἴσον παρασκευάσαι τοῖς τούτων ἔργοις.
 γ. Ὑμῖν γάρ ἐστιν ὄρκος, ὃν ὀμνύουσι οἱ πολῖται.
 δ. Ὅμως ἔστιν (= εἶναι δυνατό) ἔτι ταῦτα ἐπανορθώσασθαι.
 ε. Νόμος ἐστὶν ταῖς πόλεσιν.
 στ. ἡ οἰκουμένη μεστὴ ἐλαυνομένων καὶ ὑβριζομένων γέγονεν.
 ζ. Ἐν περιπτώσει.

10. Να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων στις φράσεις που ακολουθούν και να αιτιολογήσετε την ονομασία του ρήματος ως μονόπτωτου ή δίπτωτου:

- α. Μέμνησο τῶν ἀπόντων φίλων.
 β. Κλέαρχος ἐπολέμει τοῖς Θραξί.
 γ. Φαρνάβαζος κακουργεῖ τὰς Ἑλληνίδας πόλεις.
 δ. Ἠξίωσαν τὸν Θεμιστοκλέα τῶν μεγίστων τιμῶν.

- ε. Δηγούμην τὰ τῆς μάχης αὐτοῖς.
- στ. Μεταδίδως τοῦ σίτου τῷ κυνί.

11. Να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων και να χαρακτηρίσετε το άμεσο και το έμμεσο.

- α. Ἀποστερεῖ ἡμᾶς τὸν μισθόν.
- β. Ἐδίδασκον τοὺς παῖδας τοὺς τρόπους τῶν Ἀθηναίων.
- γ. Ἔλαβε τῆς ζώνης τὸν Ὀρόνταν.
- δ. Μέλητος Σωκράτη ἀσεβείας ἐγράψατο (= κατηγορήσε).
- ε. Κύρος δίδωσι μυρίους δαρεικούς τῷ Κλεάρχῳ.
- στ. Ἐπεμπε ξένια τῷ Φαρναβάζῳ.

12. Να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων και να χαρακτηρίσετε το άμεσο και το έμμεσο:

- α. Οὐκ ἐρωτῶ σε τοῦτο.
- β. Ὑμεῖς ἐμοῦ ἀκούσεσθε πάσαν τὴν ἀλήθειαν.
- γ. Ἡ μορῖα δίδωσιν ἀνθρώποις κακά.
- δ. Ὁ στρατηγὸς προσήγαγεν τὸν στρατόν.
- ε. Τῆς Ἑλλήνων ἐλευθερίας παρεχώρησατε τῷ Φιλίπῳ.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας και το έργο του

Οι πληροφορίες για τον **Παυσανία** (περίπου 110-180 μ.Χ.) είναι ελάχιστες. Καταγόταν από τη Μικρά Ασία, ίσως από τη Λυδία. Ο ίδιος αναφέρει ως τόπο διαμονής του την περιοχή του όρους Σιπύλου στη Μαγνησία της Μικράς Ασίας. Η οικογένειά του μάλλον ήταν πλούσια και φρόντισε για τη μόρφωσή του. Ο Παυσανίας δεν ήταν Έλληνας, αλλά έμαθε πολύ καλά την αττική διάλεκτο και μελέτησε τους Έλληνες συγγραφείς. Ταξίδεψε πάρα πολύ σε Αίγυπτο, Παλαιστίνη, Συρία, Ρώμη, Μακεδονία, Θεσσαλία, νότια Ελλάδα.

Ο Παυσανίας ήταν περιηγητής και διακρίθηκε στο λογοτεχνικό είδος της ιστορικής γεωγραφίας. Στηριγμένος στις περιηγήσεις του αλλά και σε παλαιότερα έργα, έγραψε το έργο *Ἑλλάδος Περιήγησις* (δέκα βιβλία), με σκοπό να περιγράψει πάντα τὰ Ἑλληνικά. Είναι αποδεκτό ότι πολλά τμήματα του έργου του τα έχει αντιγράψει από παλαιότερα έργα, όμως ο ίδιος ταξινόμησε και δόμησε το υλικό που είχε στη διάθεσή του. Για πολλά πράγματα λοιπόν μιλά από επιτόπια έρευνα και **αυτοψία**, που έκανε στους τόπους που επισκέφθηκε κατά τα πολυάριθμα ταξίδια του. Στο έργο αυτό ξεκινά από την Αττική και απλώνεται στην κεντρική Ελλάδα και στην Πελοπόννησο. Περιγράφει τοποθεσίες και αρχαία μνημεία, ιερά, ναούς, έργα τέχνης, τοπικές λατρείες, ιστορικά στοιχεία, λαϊκές θρησκευτικές παραδόσεις, για τις οποίες δείχνει και ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Παρεμβάλλει, κατά την ηροδότεια τεχνική, πολλές παρεκβάσεις, ιστορικές, μυθολογικές, γεωγραφικές και αρχαιολογικές. Το έργο του μπορεί να μην έχει λογοτεχνική αξία, αλλά υπήρξε πολύτιμος οδηγός για τους αρχαιολόγους στις ανασκαφές που έκαναν στις περιοχές που περιγράφει ο Παυσανίας.

Το κείμενο της Ενότητας

Το συγκεκριμένο απόσπασμα προέρχεται από το βιβλίο *Ἡλειακά*, στο οποίο ο Πausανίας περιγράφει και την Ολυμπία. Αποτελεί μία από τις συνήθεις παρεκβάσεις του Pausanias: περιγράφοντας την Ολυμπία, βρίσκει την ευκαιρία να αφηγηθεί αυτό το ανεκδοτολογικό χαρακτήρα περιστατικό. Πρόκειται για την περίπτωση της Καλλιπάτειρας, μιας Ροδίτισσας η οποία ήταν η μόνη γυναίκα που κατάφερε να μπει στο στάδιο και να παρακολουθήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν ἔστιν ὄρος πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον, Τυπαῖον καλούμενον. Κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἡλείους ἔστιν ὠθεῖν νόμος, ἢν φωραθῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπικὸν ἢ καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις διαβάσαι τὸν Ἀλφειὸν. Οὐ μὴν οὐδὲ ἀλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν, ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην, ἢ ὑπὸ τινων καὶ Φερενίκη καλεῖται. Αὕτη προαποθανόντος αὐτῆ τοῦ ἀνδρός, ἐξεικάσασα αὐτὴν τὰ πάντα ἀνδρὶ γυμναστῆ, ἤγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχοῦμενον· νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιρόδου, τὸ ἔρυμα ἐν ᾧ τοὺς γυμναστάς ἔχουσιν ἀπειλημένους, τοῦτο ὑπερηδῶσα ἢ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη. Φωραθείσης δὲ ὅτι εἶη γυνή, ταύτην ἀφιάσιν ἀζήμιον καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδί αἰδῶ νέμοντες – ὑπήρχον δὴ ἅπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπικαὶ νίκαι – ἐποίησαν δὲ νόμον ἐς τὸ ἔπειτα ἐπὶ τοῖς γυμνασταῖς γυμνοὺς σφᾶς ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσέρχεσθαι.

Pausanias, *Ἑλλάδος Περιήγησις* 5.6.7-8 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν
ἔστιν ἀπότομον ὄρος
ὑψηλαῖς πέτραις,
καλούμενον Τυπαῖον.
Ἡλείους ἔστιν νόμος
ὠθεῖν τὰς γυναῖκας κατὰ τούτου,
ἢν φωραθῶσιν
ἐλθοῦσαι ἐς τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμ-
πικὸν
ἢ καὶ ὅλως διαβάσαι τὸν Ἀλφειὸν

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Στον δρόμο προς την Ολυμπία
υπάρχει ένα απόκρημνο βουνό
με ψηλούς βράχους,
το οποίο ονομάζεται Τυπαίο.
Στους Ηλείους υπάρχει νόμος
να πετούν τις γυναίκες σε αυτό,
αν συλληφθούν επ' αυτοφώρω
να έχουν έρθει στους Ολυμπιακούς
Αγώνες
ή και γενικά να έχουν περάσει τον Αλ-
φειό

ἐν ταῖς ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις.

Οὐ μὴν λέγουσιν οὐδὲ ἀλῶναι οὐδε-
μίαν,
ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην,
ἣ καλεῖται καὶ ὑπὸ τινων Φερενίκη.

Προαποθανόντος αὐτῆ τοῦ ἀνδρός,

αὕτη ἐξεικάσασα αὐτὴν τὰ πάντα
ἀνδρὶ γυμναστῆ,
ἦγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχού-
μενον·
νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιρόδου,
τὸ ἔρμα ἐν ᾧ ἔχουσιν τοὺς γυ-
μναστὰς ἀπειλημένους,

ὑπερηθῶσα τοῦτο ἡ Καλλιπάτειρα
ἐγυμνώθη.

Φωραθείσης δὲ ὅτι εἶη γυνή,

ταύτην ἀφιάσιν ἀξήμιον
νέμοντες αἰδῶ καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελ-
φοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδί

–ὑπῆρχον δὴ ἅπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπι-
καὶ νίκαι–

ἐποίησαν δὲ νόμον ἐς τὸ ἔπειτα
ἐπὶ τοῖς γυμνασταῖς
σφᾶς ἐσέρχεσθαι γυμνοὺς
ἐς τὸν ἀγῶνα.

κατὰ τις απαγορευμένες γι' αὐτές ἡμέ-
ρες.

Και λένε ὅτι οὔτε πιάστηκε καμιά,

παρὰ μόνον ἡ Καλλιπάτειρα,
τὴν ὁποία μερικοὶ ὀνομάζουν καὶ Φε-
ρενίκη¹.

Μια καὶ της² εἶχε πεθάνει νωρίτερα ὁ
σύζυγός της,

αὐτή, ἀφοῦ μεταμφιέστηκε πλήρως σὲ
ἀνδρὰ γυμναστή,

ἔφερε στὴν Ὀλυμπία τὸν γιο της, γιὰ νὰ
αγωνιστεῖ.

Ὅταν νικούσε ὁ Πεισιρόδος,
τὸν φράκτη, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο κρα-
τοῦν τοὺς γυμναστὲς περιορισμέ-
νους,

καθὼς τὸν πηδούσε ἡ Καλλιπάτειρα,
ξεγυμνώθηκε.

Ἄν καὶ ἀποκαλύφτηκε ὅτι ἦταν γυ-
ναίκα,

τὴν ἀφήνουν³ ἀτιμώρητη
ἀποδίδοντας σεβασμὸ καὶ στὸν πατέρα
της καὶ στα ἀδέρφια της καὶ στὸν γιο
της

– γιὰτὶ ὅλοι αὐτοὶ εἶχαν ολυμπιακὲς νί-
κες.

Καὶ θέσπισαν νόμο κατόπιν

γιὰ τοὺς γυμναστὲς

στὸ ἐξῆς (αὐτοὶ) νὰ μπαίνουν γυμνοὶ

στὸν χῶρο ὅπου διεξάγεται ὁ ἀγῶνας.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν
ἔστιν ὄρος πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Στὸν δρόμο πρὸς τὴν Ὀλυμπία
υπάρχει ἓνα ἀπόκρημνο βουνό
με ψηλοὺς βράχους,

1. Κατὰ λέξη: ἡ ὁποία ἀπὸ μερικοὺς ὀνομάζεται καὶ Φερενίκη.
2. Γιὰ τὴ μετάφραση της ἀνω. αὐτῆ βλ. πιο κάτω, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ.
3. Το ἀφιάσιν εἶναι ἱστορικὸς ἐνεστώτας. Μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ στα ν.ε. πάλι με ἱστορικὸ ἐνε-
στώτα («τὴν ἀφήνουν») ἢ με ἀόριστο («τὴν ἀφήσαν»).

Τυπαῖον καλούμενον.
 Κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἡλείοις
 ἐστὶν ὠθεῖν νόμος,
 ἦν φωραθῶσιν
 ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπικόν

ἢ καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἀπειρημέναις
 σφίσιν ἡμέραις διαβάσαι τὸν
 Ἀλφειόν.
 Οὐ μὴν οὐδὲ ἀλῶναι λέγουσιν οὐδε-
 μίαν,
 ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην,
 ἢ ὑπὸ τινων καὶ Φερενίκη καλεῖται.

Αὕτη προαποθανόντος αὐτῆ τοῦ
 ἀνδρός,
 ἐξεικάσασα αὐτὴν τὰ πάντα ἀνδρὶ
 γυμναστῆ,
 ἦγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχοῦμε-
 νον·
 νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιρρόδου,
 τὸ ἔρυμα ἐν ᾧ τοὺς γυμναστὰς
 ἔχουσιν ἀπειλημένους,

τοῦτο ὑπερπηδῶσα ἡ Καλλιπάτειρα
 ἐγυμνώθη.
 Φωραθείσης δὲ ὅτι εἶη γυνή,

ταύτην ἀφιάσιν ἀζήμιον
 καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ
 τῷ παιδί αἰδῶ νέμοντες

– ὑπήρχον διῆ ἅπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπικαὶ
 νίκαι –
 ἐποίησαν δὲ νόμον ἐς τὸ ἔπειτα
 ἐπὶ τοῖς γυμνασταῖς γυμνοὺς σφᾶς ἐς
 τὸν ἀγῶνα ἐσέρχεσθαι.

το οποίο ονομάζεται Τυπαῖο.
 Στους Ηλείους υπάρχει νόμος
 να πετούν τις γυναίκες σε αυτό,
 αν συλληφθούν ἐπ' αυτοφώρω
 να έχουν έρθει στους Ολυμπιακούς
 Αγώνες
 ἢ και γενικά να έχουν περάσει τον Αλ-
 φειό κατά τις απαγορευμένες γι' αυ-
 τές ημέρες.

Και λένε ότι ούτε πιάστηκε καμιά,
 παρά μόνο η Καλλιπάτειρα,
 την οποία μερικοί ονομάζουν και Φερε-
 νίκη.

Μια και της είχε πεθάνει νωρίτερα
 ο σύζυγός της,
 αυτή, αφού μεταμφιέστηκε πλήρως σε
 άνδρα γυμναστή,
 έφερε στην Ολυμπία τον γιο της, για να
 αγωνιστεί.

Όταν νικούσε ο Πεισιρρόδος,
 τον φράκτη, μέσα από τον οποίο κρα-
 τούν τους γυμναστές περιορισμέ-
 νους,

καθώς τον πηδούσε η Καλλιπάτειρα,
 ξεγυμνώθηκε.

Αν και αποκαλύφτηκε ότι ήταν γυ-
 ναίκα,

την αφήνουν ατιμώρητη,
 αποδίδοντας σεβασμό και στον πατέρα
 της και στα αδέρφια της και στον
 γιο της

– γιατί όλοι αυτοί είχαν ολυμπιακές νί-
 κες.

Και θέσπισαν νόμο κατόπιν
 για τους γυμναστές στο εξής (αυτοί) να
 μπαίνουν γυμνοί στον χώρο όπου
 διεξάγεται ο αγώνας.

5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Στον δρόμο για την Ολυμπία βρίσκεται το απόκρημνο όρος Τυπαίον, όπου, σύμφωνα με έναν παλαιό νόμο που ίσχυε στους Ηλείους, θα πετούσαν όποια γυναίκα συνελάμβαναν στον χώρο τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων ή να έχει περάσει τον Αλφειό ποταμό κατά τον χρόνο διεξαγωγής τους. Η μόνη γυναίκα που πιάσανε ήταν η Καλλιπάτειρα, που αποκαλούνταν και Φερενίκη. Λόγω του θανάτου του άντρα της μεταμφιέστηκε σε γυμναστή του γιου της. Την ώρα όμως που ο γιος της κέρδιζε τη νίκη πήδησε πάνω από τον φράκτη που περιορίζει τους γυμναστές και ξεγυμνώθηκε. Ωστόσο, δεν την τιμώρησαν από σεβασμό για τους ολυμπιονίκες συγγενείς της. Θέσπισαν όμως νόμο να είναι στο εξής και οι γυμναστές γυμνοί.

6 ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ Μετάφραση της παθητικής σύνταξης με ενεργητική

Η ν.ε. προτιμά την ενεργητική σύνταξη και γι' αυτό συχνά μπορούμε να αποδίδουμε μια παθητική σύνταξη τρέποντάς την σε ενεργητική (βλ. Ενότητα 1, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 15.)

- *ἡ ὑπό τινων και Φερενίκη καλεῖται* = την οποία μερικοί αποκαλούν και Φερενίκη.

■ Μετάφραση της δοτικής προσωπικής

Στην Ενότητα 8 είδαμε ότι μεταφράζουμε συνήθως τη δοτική προσωπική με *για* + *αιτιατική* ή με γενική προσωπική. Στην Ενότητα 9 βρίσκουμε τις εξής δοτικές προσωπικές:

α. Δοτικές προσωπικές κτητικές: Συνοδεύουν συνήθως τα ρήμ. *ὑπάρχω*, *εἰμί*, *γίγνομαι*. Μεταφράζονται: *υπάρχει σε κάποιον... ή έχει κάποιος...*:

- *Ἡλείοις ἐστὶν ὠθεῖν νόμος* = Στους Ηλείους υπάρχει νόμος (ή: Οι Ηλείοι έχουν νόμο)
- *ὑπῆρχον δὴ ἄπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπικαὶ νίκαι* = γιατί όλοι αυτοί είχαν ολυμπιακές νίκες.

β. Δοτική προσωπική ηθική: Συνήθως μεταφράζεται με *για* + *αιτιατική* ή με γενική προσωπική (ηθική) της ν.ε. ή μπορεί να μένει αμετάφραστη:

- *προαποθανόντος αὐτῆ τοῦ ἀνδρὸς* = επειδή (της) είχε πεθάνει νωρίτερα ο σύζυγός της.

■ **Μετάφραση των δύο αρνήσεων**

Στην Ενότητα 8 μιλήσαμε για το πώς μεταφράζουμε δύο αρνήσεις μέσα στην ίδια πρόταση (βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 328.). Εδώ βρίσκουμε την περίπτωση να είναι η δεύτερη άρνηση σύνθετη και να ακολουθεί και τρίτη άρνηση σύνθετη. Στην περίπτωση αυτή, γίνεται ακόμα πιο έντονη η άρνηση:

- *Ὅυ μὴν οὐδὲ ἀλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν* = Και λένε ότι ούτε πιάστηκε καμιά.

■ **Μετάφραση του ιστορικού ενεστώτα**

Ο ιστορικός ενεστώτας είναι χρόνος που χρησιμοποιείται συχνά σε αφηγήσεις, γιατί δίνει ζωντάνια και παραστατικότητα στον λόγο. Στη μετάφραση στα ν.ε. μπορούμε να κρατήσουμε τον ιστορικό ενεστώτα ή να τον αποδώσουμε με παρελθοντικό χρόνο, ιδιαίτερα αν τα υπόλοιπα ρήματα του αποπάσματος είναι σε παρελθοντικό χρόνο:

- *ταύτην ἀφιᾶσιν ἀζήμιον* = την άφησαν ατιμώρητη (αντί: την αφήνουν...)

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **κατά:** πρόθ. κύρια (= σε). Συντάσσεται με γενική και αιτιατική. Η βασική της σημασία είναι «κάτω», «προς τα κάτω»:
 - + γεν.: δηλώνει την κίνηση από πάνω προς τα κάτω ή γενικά την κατεύθυνση προς κάποιο σημείο· μεταφορικά δηλώνει αναφορά κ.ά.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς τα κάτω ή τοπική έκταση· μεταφορικά δηλώνει αναφορά, μερισμό κ.ά.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, και).
- ⇒ **τὴν ὁδόν:** ουσ. β΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ ὁδός, τῆς ὁδοῦ (= ο δρόμος, η οδός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 385.
- ⇒ **ἔς** (και *εἰς*): πρόθ. κύρια (= σε, προς). Συντάσσεται με αιτιατική και δηλώνει κατεύθυνση προς το εσωτερικό ενός τόπου ή χρόνο· μεταφορικά δηλώνει είσοδο σε κατάσταση, σκοπό κ.ά.
- ⇒ **Ὀλυμπίαν:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ Ὀλυμπία, τῆς Ὀλυμπίας.
- ⇒ **ἔστιν:** οριστ. ενεστ., γ΄ εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι, υπάρχω). Το ρήμ. *ἔστι* ανεβάζει τον τόνο (*ἔστι*): 1. όταν σημαίνει *υπάρχει* ή *είναι δυνατό*, 2. όταν βρίσκεται στην αρχή περιόδου ή ημπεριόδου, 3. μετά από τις λέξεις: *τούτ'*, *ἀλλ'*, *οὐκ*, *μήτ'*, *ὥς*.

- ⇒ **ὄρος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ ὄρος, τοῦ ὄρους* (= το βουνό). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 386.
- ⇒ **πέτραις:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. πληθ., *ἡ πέτρα, τῆς πέτρας* (= βράχος, πέτρα, λιθάρι).
- ⇒ **ὑψηλαίς:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ ὑψηλός, ἡ ὑψηλή, τὸ ὑψηλὸν* (= ψηλός).
- ⇒ **ἀπότομον:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ ἀπότομος, τὸ ἀπότομον* (= κομμένος, δύσβατος, απόκρημνος).
- ⇒ **Τυπαίων:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ Τυπαίον, τοῦ Τυπαίου*.
- ⇒ **καλούμενον:** μτχ. ενεστ. μ.φ., ουδ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *καλέομαι, καλοῦμαι* (= ονομάζομαι). ♦ ΣΥΝΤ.: Το ενεργ. *καλέω, καλῶ* (= ονομάζω, αποκαλώ) *τινά* (αντικ.) *τι* (κατηγορ. του αντικ.). Το παθητ. *καλέομαι, καλοῦμαι* + κατηγορ. του υποκ.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κλήση, ανάκληση, παράκληση, εκκλησία, σύγκλητος, κάλεσμα, κλητεύω, εγκληματικός, κλητήρας, προσκλητήριο.
- ⇒ **τούτου:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, γεν. εν., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 387.
- ⇒ **τὰς γυναίκας:** ουσ. ανώμαλο ετερόκλιτο, θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ γυνή, τῆς γυναικὸς* (= η γυναίκα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 386.
- ⇒ **Ἠλείοις:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *οἱ Ἠλείοι, τῶν Ἠλείων* (= οι κάτοικοι της Ηλείας).
- ⇒ **ἔστιν:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *εἰμί*. Βλ. και πιο πάνω, *ἔστιν*.
- ⇒ **ὠθεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ὠθέω, ὠθῶ* (= σπρώχνω, εκδιώκω, πετώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ὠση, ἄνωση, ὠθηση, ἀπώθηση.
- ⇒ **νόμος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ νόμος, τοῦ νόμου* (= νόμος, συνήθεια). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 385.
- ⇒ **ἦν:** σύνδ. υποθετικός (= αν). Εισάγει υποθ. προτ. που εκφέρονται με υποτακτική.
- ⇒ **φωραθῶσιν:** υποτακτ. παθητ. αορ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *φωράομαι, φωράμαι* (= ανακαλύπτομαι, συλλαμβάνομαι επ' αυτοφώρω). ♦ Το ενεργ. *φωράω, φωρῶ* (= αναζητώ κλέπτη, συλλαμβάνω επ' αυτοφώρω). ♦ ΣΥΝΤ.: (και το ενεργ. και το παθητ.) + κατηγορ. μτχ.
- ⇒ **τὸν ἀγῶνα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ἀγών, τοῦ ἀγῶνος* (= αγώνας αθλητικός, δικαστικός ή πολεμικός· ο χώρος όπου διεξάγεται ο αγώνας, ο αγωνιστικός στίβος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 386.

- ⇒ **έλθοῦσαι:** μτχ. αορ. β΄ ε.φ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. ἔρχομαι (= έρχομαι).
- ⇒ **τὸν Ὀλυμπικόν:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ Ὀλυμπικός, ἡ Ὀλυμπική, τὸ Ὀλυμπικόν (= που ανήκει στα Ολύμπια). ♦ **Ὀλυμπικός ἀγών** = Ολυμπιακοί Αγώνες.
- ⇒ **ἦ:** σύνδ. διαζευκτικός (= ή).
- ⇒ **ὄλως:** επίρρ. ποσοτικό (= πλήρως, γενικά). Προέρχεται από το επίθετο ὄλος, ὄλη, ὄλον.
- ⇒ **έν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης ἐκ). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **ταῖς ἡμέραις:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. πληθ., ἡ ἡμέρα, τῆς ἡμέρας (= η ημέρα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 385.
- ⇒ **ἀπειρημέναις:** μτχ. παρακ. μ.φ., θηλ. γένους, δοτ. πληθ., του ρήμ. ἀπαγορεύομαι (= εμποδίζομαι, απαγορεύομαι). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 387.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἀπαγορεύω, ΠΡΤ. ἀπηγόρευον, ΜΕΛΛ. ἀπαγορεύσω, ἀπερώ, ΑΟΡ. ἀπηγόρευσα, ἀπέιπον, ΠΡΚ. ἀπέιρηκα, ΥΠΡΣ. ἀπειρήκειν.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. ἀπαγορεύομαι, ΠΡΤ. ἀπηγορευόμην, ΜΕΛΛ. ἀπαγορεύσομαι, ΑΟΡ. ἀπηγορεύθην, ἀπερρήθην, ΠΡΚ. ἀπέιρημαι, ΥΠΡΣ. ἀπειρήμην.
 - ♦ **ΟΜΟΡΡΙΖΑ:** αγόρευση, απαγόρευση, κατήγορος, συνήγορος, ετυμολογία.
- ⇒ **σφίσιν:** αντων. προσωπική γ΄ προσώπου, θηλ. γένους, δοτ. πληθ. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 290.
- ⇒ **διαβάσαι:** μτχ. αορ. β΄ ε.φ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. διαβαίνω (= περνάω).
 - ♦ **ΟΜΟΡΡΙΖΑ** του βαίνω: βάση, διάβαση, παράβαση, διαβάτης, βήμα, βωμός, άβατος, διάβημα.
- ⇒ **τὸν Ἄλφειόν:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ Ἄλφειός, τοῦ Ἄλφειοῦ (= όνομα ποταμού στην Ολυμπία).
- ⇒ **οὐ μὴν οὐδέ:** σύμπλεγμα μορίων που δηλώνουν εμφατική άρνηση (= αληθινά δεν, μήτε πάλι).
- ⇒ **οὐδέ:** σύνδ. συμπλεκτικός αποφατικός (= ούτε, δέν).
- ⇒ **άλώναι:** απαρέμφ. παθητ. αορ. β΄, του ρήμ. ἀλίσκομαι (= συλλαμβάνομαι, πιάνομαι· κυριεύομαι). Το ἀλίσκομαι χρησιμοποιείται ως παθητικό του

αίρῶ, αἰρῶ και έχει τη σημασία «συλλαμβάνομαι», όταν πρόκειται για πρόσωπα, και τη σημασία «κυριεύομαι», όταν πρόκειται για πόλεις κτλ.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: άλωση, ευάλωτος, αιχμάλωτος.

- ⇒ **λέγουσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *λέγω* (= λέω, αναφέρω).
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *λέγω*, ΠΡΤ. *ἔλεγον*, ΜΕΛΛ. *λέξω*, *ἐρῶ*, ΑΟΡ. *ἔλεξα*, *εἶπα*, *εἶπον*, ΠΡΚ. *εἶρηκα*, ΥΠΡΣ. *εἰρήκειν*.
- ⇒ **οὐδεμίαν:** αντων. αόριστη επιμεριστική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *οὐδέεις*, *οὐδεμία*, *οὐδὲν* (= κανένας, καμία, κανένα).
- ⇒ **ὅτι μὴ = ὅ,τι μὴ** (= εκτός από, παρά μόνο). Το *ὅ,τι* στη φράση αυτή είναι η αντωνυμία και όχι ο σύνδεσμος *ὅτι*. Ακολουθεί μετά από αρνητικές προτάσεις, για να δηλωθεί η εξαίρεση σε αυτό που δηλώνει η αρνητική πρόταση.
- ⇒ **Καλλιπάτειραν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ Καλλιπάτειρα*, *τῆς Καλλιπατείας*.
- ⇒ **μόνην:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ μόνος*, *ἡ μόνη*, *τὸ μόνον* (= μόνος, μόνη, μόνο).
- ⇒ **ἦ:** αντων. αναφορική, θηλ. γένους, ονομ. εν., *ὅς, ἡ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 339.
- ⇒ **ὑπό:** πρόθ. κύρια (= από). Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει τον τόπο κάτω από τον οποίο βρίσκεται κάτι ή από τον οποίο βγαίνει· μεταφορικά δηλώνει τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες συμβαίνει κάτι ή το ποιητικό αίτιο (παθητικών ρημάτων) κ.ά.
 - + δοτ.: δηλώνει περίπου ὅ,τι και η *ὑπὸ* + *γεν*. (όχι όμως ποιητικό αίτιο).
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση κάτω από κάποιο τόπο· μεταφορικά δηλώνει υποταγή κ.ά.
- ⇒ **τινων:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, γεν. πληθ., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος, κάποια, κάποιο). Για την κλίση της βλ. σελ. 264. Το *τινων* δεν έχει τόνο, γιατί είναι εγκλιτική λέξη και εδώ ο τόνος χάνεται.
- ⇒ **Φερενίκη:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ Φερενίκη*, *τῆς Φερενίκης*.
- ⇒ **καλείται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *καλέομαι*, *καλούμαι* (= ονομάζομαι). Βλ. και πιο πάνω, *καλούμενον*.
- ⇒ **αὕτη:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, ονομ. εν., *οὗτος*, *αὕτη*, *τούτο* (= αυτός, -ή, -ό· τούτος, -η, -ο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 387.
- ⇒ **προαποθάνοντος:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, γεν. εν., του ρήμ. *προαποθνήσκω* (= πεθαίνω νωρίτερα).
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *προαποθνήσκω*, ΠΡΤ. *προαπέθνησκον*, ΜΕΛΛ. *προαποθανούμαι*, ΑΟΡ. *προαπέθανον*, ΠΡΚ. *προτέθνηκα*, ΥΠΡΣ. *προετέθνηκειν*.

- ⇒ **αὐτή:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, θηλ. γένους, δοτ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αυτός, αυτή, αυτό). Εδώ *αὐτή* = *Φερενίκη* (επαναληπτική).
- ⇒ **τοῦ ἀνδρός:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ ἀνὴρ, τοῦ ἀνδρός* (= ο άντρας, ο σύζυγος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 337.
- ⇒ **ἐξεικάσσα:** μτχ. αορ. ε.φ., θηλ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἐξεικάζω* (= εξομοιώνω, παρομοιάζω). ♦ *ἐξεικάσσα αὐτήν* = αφού μεταμφιέστηκε.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *εικάζω*: εικασία, εικαστικός, εικαστικές (τέχνες).
- ⇒ **αὐτήν** (< *ἐαυτήν*): αντων. αυτοπαθητική γ' προσώπου, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἐαυτοῦ* (και *αὐτοῦ*), *ἐαυτῆς* (και *αὐτῆς*), *ἐαυτοῦ* (και *αὐτοῦ*).
- ⇒ **τὰ πάντα:** επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πᾶς, ἡ πᾶσα, τὸ πᾶν* (= ὅλος· καθένας, καθεμία, καθένα).
- ⇒ **ἀνδρί:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ ἀνὴρ, τοῦ ἀνδρός* (= ο άνδρας, ο σύζυγος).
- ⇒ **γυμναστή:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ γυμναστής, τοῦ γυμναστοῦ* (= αυτός που ασκεί τους αθλητές, προπονητής αθλητών, ο γυμναστής). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 385.
- ⇒ **ἤγαγεν:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἄγω* (= φέρνω, οδηγώ).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αγωγή, διαγωγή, παραγωγή, αγωγός, παιδαγωγός, ξεναγός, στρατηγός, ψυχαγωγία, καταγωγή.
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἄγω*, ΠΡΤ. *ἤγον*, ΜΕΛΛ. *ἄξω*, ΑΟΡ. *ἤγαγον*, ΠΡΚ. *ἤχα, ἀγήοχα*, ΥΠΕΡ. *ἀ(ἡ)γηόχεν*.
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *ἄγομαι*, ΠΡΤ. *ἤγόμην*, ΜΕΛΛ. *ἄξομαι*, ΑΟΡ. *ἤγαγόμην*, ΠΡΚ. *ἤγμαι*, ΥΠΡΣ. *ἤγμην*.
- ⇒ **τὸν υἱόν:** ουσ. ανώμαλο ετερόκλιτο, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ υἱός, τοῦ υἱοῦ* και *τοῦ υἱέος* (= ο γιος, το παιδί). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
- ⇒ **μαχόμενον:** μτχ. μέλλ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *μάχομαι* (= πολεμώ, αγωνίζομαι). Το *μάχομαι* είναι αποθετικό ρήμα και έχει ενεργ. διάθεση.
♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *μάχομαι*, ΠΡΤ. *ἐμαχόμην*, ΜΕΛΛ. *μαχοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἐμαχεσάμην*, ΠΡΚ. *μεμάχημαι*, ΥΠΡΣ. [*ἐμεμαχήμην*].
- ⇒ **νικῶντος:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. εν., του συνηρ. ρήμ. *νικάω*, *νικῶ* (= νικώ).
- ⇒ **τοῦ Πεισιρόδου:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ Πεισίροδος, τοῦ Πεισιρόδου*.
- ⇒ **τὸ ἔρυμα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ ἔρυμα, τοῦ ἐρύματος* (= φράγμα, οχύρωμα, φράκτης).

- ⇒ **ὅς**: αντων. αναφορική, ουδ. γένους, δοτ. εν., *ὅς, ἧ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο).
- ⇒ **τοὺς γυμναστάς**: ουσ. ἀ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ γυμναστής, τοῦ γυμναστοῦ* (= αυτός που ασκεί τους αθλητές, προπονητής αθλητών, γυμναστής).
- ⇒ **ἔχουσιν**: οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἔχω* (= ἔχω, κρατώ).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. + κτγ. μτχ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχω*, ΠΡΤ. *εἶχον*, ΜΕΛΛ. *ἔξω, σχήσω*, ΑΟΡ. *ἔσχον*, ΠΡΚ. *ἔσχηκα*, ΥΠΡΣ. [*ἔσχήκειν*].
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχομαι*, ΠΡΤ. *εἶχόμην*, ΜΕΛΛ. *ἔξομαι, σχήσομαι*, ΑΟΡ. *ἔσχόμην*, ΠΡΚ. *ἔσχημαι*.
- ⇒ **ἀπειλημμένοις**: μτχ. παρκα. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *ἀπολαμβάνομαι* (= εμποδίζομαι, περιορίζομαι). Το ενεργ. *ἀπολαμβάνω* (= λαμβάνω κάτι που μου οφείλεται· ανακτώ· αποκλείω, εμποδίζω, περιορίζω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *λαμβάνω*: λήψη, ανάληψη, λαβή, παραλαβή, λήπτης, ασύλληπτος, εργολάβος, λήμμα.
- ⇒ **τούτο**: αιτιατ. εν., ουδ. γένους, *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*. Βλ. πιο πάνω, *αὕτη*.
- ⇒ **ὑπερπηδῶσα**: μτχ. ενεστ. ε.φ., θηλ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ὑπερπηδάω, ὑπερπηδῶ* (= πηδάω πάνω από κάτι).
- ⇒ **ἐγυμνώθη**: οριστ. παθητ. αορ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *γυμνόομαι, γυμνοῦμαι* (= γυμνώνομαι). Το ενεργ. *γυμνόω, γυμνῶ* (= αφαιρώ τα ρούχα, γυμνώνω).
- ⇒ **φοραθείσης**: μτχ. παθητ. αορ., θηλ. γένους, γεν. εν., του συνηρ. ρήμ. *φοράομαι, φωρῶμαι* (= αποκαλύπτομαι, συλλαμβάνομαι). Βλ. πιο πάνω, *φωραθῶσιν*.
- ⇒ **ὅτι**: σύνδ. ειδικός (= ότι, πως).
- ⇒ **εἶη**: ευκτ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **γυνή**: ουσ. ανώμαλο, θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ γυνή, τῆς γυναικός* (= η γυναίκα).
- ⇒ **ταύτην**: αιτιατ. εν., θηλ. γένους, *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*. Βλ. πιο πάνω, *αὕτη*.
- ⇒ **ἀφιάσιν**: οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἀφίημι* (= αφήνω, απαλλάσσω).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: άφεση, αφέτης, αφετηρία, έφεση, εφέτης, χειροαφέτηση.
- ⇒ **ἀζήμιον**: επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ/ἡ ἀζήμιος, τὸ ἀζήμιον* (= ατιμώρητος· αθώος).

- ☞ **τῷ πατρί:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ πατήρ, τοῦ πατρὸς* (= ο πατέρας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
 - ☞ **ἀδελφοίς:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ ἀδελφός, τοῦ ἀδελφοῦ* (= αὐτός που είναι ἀπὸ την ίδια κοιλιά, ἀδερφός).
 - ☞ **αὐτῆς:** αντων. οριστική ἢ επαναληπτική, θηλ. γένους, γεν. εν., *αὐτή, αὐτό* (= αὐτός, αὐτή, αὐτό). Εδῶ *αὐτῆς* = *τῆς Καλλιπατείρας* (επαναληπτική).
 - ☞ **τῷ παιδί:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ παῖς, τοῦ παιδὸς* (= το παιδί).
 - ☞ **αἰδῶ:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ αἰδώς, τῆς αἰδοῦς* (= ντροπή, σεβασμός). Ἐχει μόνο ενικό αριθμό. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 386.
 - ☞ **νέμοντες:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *νέμω* (= μοιράζω, δίνω, ἀποδίδω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 388.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *νέμω*, ΠΡΤ. *ἔνεμον*, ΜΕΛΛ. *νεμῶ*, ΑΟΡ. *ἔνειμα*, ΠΡΚ. *νενέμηκα*, ΥΠΡΣ. *ἐνενεμήκειν*.
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *νέμομαι*, ΠΡΤ. *ἐνεμόμην*, ΜΕΛΛ. *νεμοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἐνειμάμην*, ΠΡΚ. *νενέμημαι*, ΥΠΡΣ. *ἐνενεμήμην*.
 - ☞ **ὑπήροχον:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ὑπάρχω* (= ὑπάρχω, εἶμαι).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ὑπάρχω*, ΠΡΤ. *ὑπήροχον*, ΜΕΛΛ. *ὑπάρξω*, ΑΟΡ. *ὑπήρξα*, ΠΡΚ. [*ὑπήρχα*].
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ὑπάρχομαι*, ΠΡΤ. *ὑπηρόχομην*, ΜΕΛΛ. *ὑπάρξομαι*, ΑΟΡ. *ὑπήρξαμην*, ΠΡΚ. *ὑπήργμαι*, ΥΠΡΣ. *ὑπήργμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *ὑπαρξή, υπαρκτός, ανύπαρκτος*.
 - ☞ **δή:** επίρρ. βεβαιωτικό (= βέβαια).
 - ☞ **ἅπασιν:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὅ ἀπας, ἡ ἅπασα, τὸ ἅπαν* (= ὅλος, ολόκληρος, καθένας).
 - ☞ **αὐτοῖς:** αντων. οριστική ἢ επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδῶ, *αὐτοῖς* = *πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς* (επαναληπτική).
 - ☞ **Ὀλυμπικάι:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ Ὀλυμπικός, ἡ Ὀλυμπική, τὸ Ὀλυμπικόν* (= που ἀνήκει στα Ὀλύμπια, Ὀλυμπιακός).
 - ☞ **νίκαι:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., *ἡ νίκη, τῆς νίκης* (= ἡ νίκη).
- ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το -*ι*- της παραλήγουσας είναι μακρόχρονο και γι' αὐτό στην ονομαστική και στην κλητική πληθυντικού παίρνει περισπωμένη.
- ☞ **ἐποίησαν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ποιέω, ποιῶ* (= κάνω, κατασκευάζω, θέτω, θεσπίζω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ☞ **νόμον:** αιτιατ. εν. του ουσ. *ὁ νόμος, τοῦ νόμου*. Βλ. πιο πάνω.

- ⇒ **ἔπειτα:** επίρρ. χρονικό (= έπειτα, μετά). ♦ *ἐς τὸ ἔπειτα* = αργότερα, κατόπιν.
- ⇒ **ἐπί:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις και δηλώνει το «επάνω» κυριολεκτικά και μεταφορικά:
 + γεν.: δηλώνει στάση σε κάποιον τόπο· μεταφορικά δηλώνει αναφορά κ.ά.
 + δοτ.: δηλώνει ό,τι και η ἐπί + γεν., αλλά είναι πιο συνηθισμένη·
 + αιτ.: δηλώνει στάση πάνω σε κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (συχνά με εχθρική σημασία) κ.ά.
- ⇒ **τοῖς γυμνασταῖς:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ γυμναστής*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **γυμνούς:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ γυμνός, ἡ γυμνή, τὸ γυμνόν* (= γδυτός, χωρίς ρούχα, γυμνός).
- ⇒ **σφᾶς:** αντων. προσωπική γ' προσώπου, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ.
- ⇒ **τὸν ἀγῶνα:** βλ. πιο πάνω. Εδώ: ο αγωνιστικός χώρος.
- ⇒ **ἔσέρχεσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του αποθ. ρήμ. *ἔσέρχομαι* (= μπαίνω μέσα).

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση			β' κλίση				
ονομ.	ἡ	ἡμέρα	ὁ	γυμναστής	ἡ	ὁδός	ὁ	νόμος
γεν.	τῆς	ἡμέρας	τοῦ	γυμναστοῦ	τῆς	ὁδοῦ	τοῦ	νόμου
δοτ.	τῇ	ἡμέρᾳ	τῷ	γυμναστῇ	τῇ	ὁδῷ	τῷ	νόμῳ
αιτ.	τὴν	ἡμέραν	τὸν	γυμναστὴν	τὴν	ὁδὸν	τὸν	νόμον
κλητ.	(ᾧ)	ἡμέρα	(ᾧ)	γυμναστὰ	(ᾧ)	ὁδὲ	(ᾧ)	νόμῃ

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση			β' κλίση				
ονομ.	αἱ	ἡμέραι	οἱ	γυμνασταὶ	αἱ	ὁδοὶ	οἱ	νόμοι
γεν.	τῶν	ἡμερῶν	τῶν	γυμναστῶν	τῶν	ὁδῶν	τῶν	νόμων
δοτ.	ταῖς	ἡμέραις	τοῖς	γυμνασταῖς	ταῖς	ὁδοῖς	τοῖς	νόμοις
αιτ.	τάς	ἡμέρας	τούς	γυμναστάς	τάς	ὁδοὺς	τούς	νόμους
κλητ.	(ᾗ)	ἡμέραι	(ᾗ)	γυμνασταὶ	(ᾗ)	ὁδοὶ	(ᾗ)	νόμοι

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	τὸ ὄρος	ὁ ἀγών	ἡ αἰδῶς	ἡ γυνή ⁴
γεν.	τοῦ ὄρους	τοῦ ἀγῶνος	τῆς αἰδοῦς	τῆς γυναικός
δοτ.	τῷ ὄρει	τῷ ἀγῶνι	τῇ αἰδοί	τῇ γυναικί
αιτ.	τὸ ὄρος	τὸν ἀγῶνα	τὴν αἰδῶ	τὴν γυναικα
κλητ.	(ᾧ) ὄρος	(ᾧ) ἀγών	(ᾧ) αἰδῶς	(ᾧ) γύναι

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	τὰ ὄρη	οἱ ἀγῶνες	ἡ αἰδῶς	αἱ γυναῖκες
γεν.	τῶν ὀρών ⁵	τῶν ἀγῶνων	έχει μόνο	τῶν γυναικῶν
δοτ.	τοῖς ὄρεσι(v)	τοῖς ἀγῶσι(v)	ενικό	ταῖς γυναιξι(v)
αιτ.	τὰ ὄρη	τούς ἀγῶνας	αριθμό	τάς γυναικας
κλητ.	(ᾧ) ὄρη	(ᾧ) ἀγῶνες		(ᾧ) γυναικες

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΟΥ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ὑψηλός	ἡ ὑψηλή	τὸ ὑψηλόν
γεν.	τοῦ ὑψηλοῦ	τῆς ὑψηλῆς	τοῦ ὑψηλοῦ
δοτ.	τῷ ὑψηλῷ	τῇ ὑψηλῇ	τῷ ὑψηλῷ
αιτ.	τὸν ὑψηλόν	τὴν ὑψηλήν	το ὑψηλόν
κλητ.	(ᾧ) ὑψηλῆ	(ᾧ) ὑψηλῇ	(ᾧ) ὑψηλόν

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ὑψηλοὶ	αἱ ὑψηλαί	τὰ ὑψηλά
γεν.	τῶν ὑψηλῶν	τῶν ὑψηλῶν	τῶν ὑψηλῶν
δοτ.	τοῖς ὑψηλοῖς	ταῖς ὑψηλαῖς	τοῖς ὑψηλοῖς
αιτ.	τούς ὑψηλοὺς	τάς ὑψηλάς	τὰ ὑψηλά
κλητ.	(ᾧ) ὑψηλοὶ	(ᾧ) ὑψηλαί	(ᾧ) ὑψηλά

4. Η ονομαστική ενικού *γυνή* είναι κατά την α' κλίση, ενώ οι υπόλοιπες πτώσεις είναι κατά την γ' κλίση.
5. Στη γεν. πληθ. χρησιμοποιείται και ο ασυναίρετος τύπος: *τῶν ὀρέων* και *ὀρών*.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οὗτος	αὕτη	τούτο
γεν.	τούτου	ταύτης	τούτου
δοτ.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ
αιτ.	τούτον	ταύτην	τούτο
κλητ.	οὗτος ⁶	αὕτη ⁶	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
γεν.	τούτων	τούτων	τούτων
δοτ.	τούτοις	ταύταις	τούτοις
αιτ.	τούτους	ταύτας	ταῦτα
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἀπειρημένος	ἡ ἀπειρημένη	τὸ ἀπειρημένον
γεν.	τοῦ ἀπειρημένου	τῆς ἀπειρημένης	τοῦ ἀπειρημένου
δοτ.	τῷ ἀπειρημένῳ	τῇ ἀπειρημένῃ	τῷ ἀπειρημένῳ
αιτ.	τὸν ἀπειρημένον	τὴν ἀπειρημένην	τὸ ἀπειρημένον
κλητ.	(ὦ) ἀπειρημένε	(ὦ) ἀπειρημένη	(ὦ) ἀπειρημένον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἀπειρημένοι	αἱ ἀπειρημέναι	τὰ ἀπειρημένα
γεν.	τῶν ἀπειρημένων	τῶν ἀπειρημένων	τῶν ἀπειρημένων
δοτ.	τοῖς ἀπειρημένοις	ταῖς ἀπειρημέναις	τοῖς ἀπειρημένοις
αιτ.	τούς ἀπειρημένους	τάς ἀπειρημένας	τὰ ἀπειρημένα
κλητ.	(ὦ) ἀπειρημένοι	(ὦ) ἀπειρημέναι	(ὦ) ἀπειρημένα

6. Οι αντωνυμίες δεν έχουν κλητική, εκτός από την αντωνυμία *οὗτος, αὕτη, τούτο*, η οποία έχει κλητική στο αρσενικό και θηλυκό γένος του ενικού αριθμού.

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	νέμων	ἡ	νέμουσα	τὸ	νέμον
γεν.	τοῦ	νέμοντος	τῆς	νεμούσης	τοῦ	νέμοντος
δοτ.	τῶ	νέμοντι	τῆ	νεμούση	τῶ	νέμοντι
αιτ.	τόν	νέμοντα	τήν	νέμουσαν	τὸ	νέμον
κλητ.	(ὦ)	νέμων	(ὦ)	νέμουσα	(ὦ)	νέμον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	νέμοντες	αἱ	νέμουσαι	τὰ	νέμοντα
γεν.	τῶν	νεμόντων	τῶν	νεμουσῶν	τῶν	νεμόντων
δοτ.	τοῖς	νέμουσι(ν)	ταῖς	νεμούσαις	τοῖς	νέμουσι(ν)
αιτ.	τούς	νέμοντας	τάς	νεμούσας	τὰ	νέμοντα
κλητ.	(ὦ)	νέμοντες	(ὦ)	νέμουσαι	(ὦ)	νέμοντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	ἔστιν	ιοῦσαι / ἐρχόμεναι	ἀπαγορευομέναις
παρτ.	ἦν	—	—
μέλλ.	ἔσται	ιοῦσαι	ἀπορρηθησομέναις (παθ.) / ἀπαγορευσομέναις
αόρ.	ἐγένετο (β')	ἐλθοῦσαι (β')	ἀπορρηθείσαις (παθ.) / ἀπαγορευθείσαις
παρακ.	γέγονε(ν)	ἐληλυθυῖαι	ἀπειρημέναις
υπερσ.	ἐγεγόνει	—	—

ενεστ.	διαβαίνουσαι	ἀλίσκεσθαι	λέγουσι(ν)
παρτ.	—	—	ἔλεγον
μέλλ.	διαβησόμεναι	ἀλώσεσθαι	λέξουσι(ν), ἐροῦσι(ν)
αόρ.	διαβᾶσαι (β')	ἀλῶναι (β')	ἔλεξαν, εἶπον (β')
παρακ.	διαβεβηκυῖαι	ἔαλωκέναι	εἰρήκασιν(ν)
υπερσ.	—	—	εἰρήκεσαν

ενεστ.	προαποθνήσκοντος	ἄγει	ἔχουσι(ν)
παρτ.	—	ἤγε(ν)	εἶχον
μέλλ.	προαποθανομένου	ἄξει	ἔξουσι(ν), σχήσουσι(ν)
αόρ.	προαποθανόντος (β')	ἤγαγε(ν) (β')	ἔσχον (β')
παρακ.	προτεθνηκότος / προτεθνεώτος	ἤχε(ν) / ἀγήοχε(ν)	ἐσχήκασιν(ν)
υπερσ.	—	[ἀ(ῆ)γήοχαι]	[ἔσχήκεσαν]

ενεστ.	εἶη	νέμοντες	ὑπάρχουσι(ν)
παρ.τ.	—	—	ὑπῆρχον
μέλλ.	ἔσοιτο	νεμούντες	ὑπάρξουσι(ν)
αόρ.	γένοιτο (β')	νείμαντες	ὑπῆρξαν
παρ.κ.	γεγονυῖα εἶη	νενεμηκότες	[ὑπῆρξασι(ν)]
υπερσ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἔστιν	λέγουσι(ν)	ἐποίησαν
υποτ.	ἦ	λέγωσι(ν)	ποιήσωσι(ν)
ευκτ.	εἶη	λέγοιεν	ποιήσαιεν /-ειαν
προστ.	ἔστω	λεγόντων /-έτωσαν	ποιησάντων /-άτωσαν
απαρ.	εἶναι	λέγειν	ποιῆσαι
μτχ.	ὦν, οὔσα, ὄν	λέγων /-ουσα /-ον	ποιήσας /-ασα /-αν

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► *Κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν ἔστιν ὄρος πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον, Τυπαῖον καλούμενον*: κύρια πρόταση.

ἔστιν: ρήμ. • *ὄρος*: υποκ. του *ἔστιν* • *ἀπότομον*: επιθ. προσδ. στο *ὄρος* • *κατὰ τὴν ὁδόν*: εμπρόθ. προσδ. τόπου (τοπικῆς ἔκτασης) στο *ἔστιν* • *τὴν ἐς Ὀλυμπίαν*: επιθ. προσδ.⁷ στο *ὁδόν* • *πέτραις*: δοτ. αιτίας στο *ἀπότομον* • *ὑψηλαῖς*: επιθ. προσδ. στο *πέτραις* • *καλούμενον*: επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *ὄρος* • *Τυπαῖον*: κατηγορ. στο υποκ. της μτχ. *καλούμενον*.

► *Κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἡλείους ἐστὶν ὠθεῖν νόμος*: κύρια πρόταση. *ἐστὶν νόμος*: ρήμ. (απρόσ. ἔκφραση) • *Ἡλείους*: δοτ. προσωπική στην απρόσ. ἔκφραση *ἐστὶν νόμος* • *ὠθεῖν*: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *ἐστὶν νόμος* • *κατὰ τούτου*: εμπρόθ. προσδ. τόπου⁸ στο *ὠθεῖν* • ενν. *Ἡλείους*: υποκ. του *ὠθεῖν* • *τὰς γυναῖκας*: αντικ. του *ὠθεῖν*.

► *ἦν φωραθῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπκὸν ἢ καὶ ὄλως ἐν ταῖς ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις διαβάσαι τὸν Ἀλφεῖόν*: δευτερεύουσα (επιρρ.)

7. Ο εμπρόθ. προσδ. τόπου *ἐς Ὀλυμπίαν* λειτουργεῖ ως επιθ. προσδ. στο *ὁδόν*, ἐπειδὴ βρῖσκειται ἀνάμεσα στο ἄρθρο *τὴν* καὶ στη λέξη *ὁδόν*.

8. Ο εμπρόθ. προσδ. *κατὰ τούτου* ἀκριβέστερα δηλώνει κίνηση ἀπὸ πάνω πρὸς τα κάτω (βλ. καὶ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ).

υποθετική πρόταση· με απόδοση το *ὄθειν* σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει το προσδοκώμενο.

φωραθῶσιν: ρήμ. • ενν. **αἱ γυναῖκες:** υποκ. του *φωραθῶσιν* • **ἔλθουσαι / διαβάσαι:** κατηγορηματικές μτχ., αναφέρονται στο υποκ. του *φωραθῶσιν* • **ἐς τὸν ἀγῶνα:** εμπρόθ. προσδ. κίνησης σε τόπο στη μτχ. *ἔλθουσαι* • **τὸν Ὀλυμπικόν:** επιθ. προσδ. στο *τὸν ἀγῶνα* • **ἐν ταῖς ἡμέραις:** εμπρόθ. προσδ. χρόνου στη μτχ. *διαβάσαι* • **ἀπειρημέναις:** επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *ἡμέραις* • **σφίσιν:** αντικ. της μτχ. *ἀπειρημέναις* • **τὸν Ἄλφειόν:** αντικ. της μτχ. *διαβάσαι* • **ὄλως:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο *διαβάσαι*.

► **Οὐ μὴν οὐδὲ ἀλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν, ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην:** κύρια πρόταση.

λέγουσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ ἄνθρωποι:** υποκ. του *λέγουσιν* • **ἀλῶναι:** ειδ. απαρέμφ., αντικ. του *λέγουσιν* • **οὐδεμίαν / Καλλιπάτειραν:** υποκ. του *ἀλῶναι* (ετεροπροσωπία) • **μόνην:** κατηγορηματικός προσδ. στο *Καλλιπάτειραν* • **ὅτι μὴ (= ὅ,τι μὴ):** σύμπλεγμα μορίων που δηλώνει εξαίρεση.

► **ἢ ὑπό τινων καὶ Φερενίκη καλεῖται:** δευτερεύουσα αναφορική πρόταση· αναφέρεται στο *Καλλιπάτειραν*.

καλεῖται: ρήμ. • ἢ: υποκ. του *καλεῖται* • **ὑπό τινων:** εμπρόθ. ποιητικό αίτιο στο *καλεῖται* • **Φερενίκη:** κατηγορούμενο στο υποκ. του *καλεῖται*.

► **Αὕτη προαποθανόντος αὐτῆ τοῦ ἀνδρός, ἐξεικάσασα αὐτὴν τὰ πάντα ἀνδρὶ γυμναστῆ, ἤγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχόμενον:** κύρια πρόταση.

ἤγαγεν: ρήμ. • **αὕτη:** υποκ. του *ἤγαγεν* • **τὸν υἱόν:** αντικ. του *ἤγαγεν* • **ἐς Ὀλυμπίαν:** εμπρόθ. προσδ. κίνησης σε τόπο στο *ἤγαγεν* • **μαχόμενον:** τελική μτχ., συνημμένη στο αντικ. του *ἤγαγεν* • **προαποθανόντος:** αιτιολογική μτχ., γενική απόλυτη • **τοῦ ἀνδρός:** υποκ. της μτχ. *προαποθανόντος* • **αὐτῆ:** δοτ. προσ. ηθική⁹ στη μτχ. *προαποθανόντος* • **ἐξεικάσασα:** χρονική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἤγαγεν* • **αὐτήν:** αντικ. (άμεσο) της μτχ. *ἐξεικάσασα* • **τὰ πάντα:** αιτιατ. αναφοράς στη μτχ. *ἐξεικάσασα* • **ἀνδρὶ:** αντικ. (έμμεσο) της μτχ. *ἐξεικάσασα* • **γυμναστῆ:** επιθ. προσδ. στο *ἀνδρὶ*.

► **νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιρόδου, τὸ ἔρυμα [...] τοῦτο ὑπερπηδῶσα ἢ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη:** κύρια πρόταση.

ἐγυμνώθη: ρήμ. • **ἢ Καλλιπάτειρα:** υποκ. του *ἐγυμνώθη* • **νικῶντος:** χρονική (ἢ αιτιολογική) μτχ., γενική απόλυτη • **τοῦ Πεισιρόδου:** υποκ. της μτχ. *νικῶντος* • **ὑπερπηδῶσα:** χρονική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἐγυμνώθη* • **τὸ ἔρυμα:** αντικ. της μτχ. *ὑπερπηδῶσα* • **τοῦτο:** αντικ. της μτχ. *ὑπερπηδῶσα* (η αντων. *τοῦτο* αποτελεί επανάληψη του *τὸ ἔρυμα*).

9. Βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 377.

► **ἐν ᾧ τοὺς γυμναστάς ἔχουσιν ἀπειλημένους:** δευτερεύουσα αναφορική πρόταση· αναφέρεται στο *τὸ ἔρμα*.

ἔχουσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ ἀγωνοθέται**¹⁰: υποκ. του *ἔχουσιν* • **τοὺς γυμναστάς:** αντικ. του *ἔχουσιν* • **ἀπειλημένους:** κατηγορηματική μτχ., αναφέρεται στο αντικ. του *ἔχουσιν* • **ἐν ᾧ:** εμπρόθ. προσδ. τόπου στη μτχ. *ἀπειλημένους*.

► **Φωραθείσης δὲ [...] ταύτην ἀφιάσιν ἀζήμιον καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδί αἰδῶ νέμοντες:** κύρια πρόταση.

ἀφιάσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ ἀγωνοθέται**¹⁰: υποκ. του *ἀφιάσιν* • **ταύτην:** αντικ. του *ἀφιάσιν* • **ἀζήμιον:** επιρρ. κατηγορ. τρόπου στο αντικ. του *ἀφιάσιν* • **φωραθείσης:** εναντιωματική μτχ., γενική απόλυτη • ενν. **τῆς Καλλιπατείας:** υποκ. της μτχ. • **νέμοντες:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἀφιάσιν* • **αἰδῶ:** αντικ. (άμεσο) της μτχ. *νέμοντες* • **τῷ πατρὶ / ἀδελφοῖς / τῷ παιδί:** αντικ. (έμμεσο) της μτχ. *νέμοντες* • **αὐτῆς:** γεν. κτητική στα *τῷ πατρὶ / ἀδελφοῖς / τῷ παιδί*.

► **ὅτι εἶη γυνή:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ.¹¹ της μτχ. *φωραθείσης*.

εἶη¹²: ρήμ. • ενν. **ἡ Καλλιπάτειρα:** υποκ. του *εἶη* • **γυνή:** κατηγορ. στο υποκ. του *εἶη*.

► **ὑπήρχον δὴ ἅπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπικαὶ νίκαι:** κύρια πρόταση.

ὑπήρχον: ρήμ. • **νίκαι:** υποκ. του *ὑπήρχον* • **Ὀλυμπικαί:** επιθ. προσδ. στο *νίκαι* • **αὐτοῖς:** δοτ. προσωπική κτητική στο *ὑπήρχον* • **ἅπασιν:** κατηγορηματικός προσδ. στο *αὐτοῖς*.

► **ἐποίησαν δὲ νόμον ἐς τὸ ἔπειτα ἐπὶ τοῖς γυμνασταῖς γυμνοὺς σφᾶς ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσέρχεσθαι:** κύρια πρόταση.

ἐποίησαν: ρήμ. • ενν. **οἱ Ἡλείοι:** υποκ. του *ἐποίησαν* • **νόμον:** αντικ. του *ἐποίησαν* • **ἐς τὸ ἔπειτα:** εμπρόθ. προσδ. χρόνου στο *ἐποίησαν* • **ἐπὶ τοῖς γυμνασταῖς:** εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *ἐποίησαν* • **ἐσέρχεσθαι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. της περιφρασης *ἐποίησαν νόμον* • **σφᾶς:** υποκ. του *ἐσέρχεσθαι* (ετεροπροσωπία) • **γυμνοὺς:** επιρρ. κατηγορ. τρόπου στο υποκ. του *ἐσέρχεσθαι* • **ἐς τὸν ἀγῶνα:** εμπρόθ. προσδ. τόπου στο *ἐσέρχεσθαι*.

10. Ἀγωνοθέται = αυτοί που εποπτεύουν τον αγώνα, οι κριτές.

11. Το ρήμα *φωράω*, *φωρῶ* και το παθητικό του *φωράομαι*, *φωρῶμαι* συνήθως συντάσσονται με κατηγορηματική μτχ. (βλ. ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ). Εδώ βρίσκουμε τη σύνταξη του *φωράομαι*, *φωρῶμαι* με ειδική πρόταση. Η σύνταξη αυτή δεν απαντά στους κλασικούς χρόνους, αλλά μπορεί να δικαιολογηθεί, αν λάβουμε υπόψη μας πως πρόκειται για μεταγενέστερο κείμενο και πως η κατηγορηματική μτχ. αναλύεται με ειδική πρόταση.

12. Το *εἶη* είναι ευκτική πλαγίου λόγου. Η ευκτική του πλαγίου λόγου μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μια δευτερεύουσα πρόταση που κανονικά θα εκφερόταν με οριστική, όπως εδώ, ή υποτακτική, εφόσον αυτή η δευτερεύουσα εξαρτάται από ρήμα παρελθοντικού χρόνου.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **Κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἡλείους ἐστὶν ὄθειν νόμος, ἣν φοραθῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπικόν:** Οι Ολυμπιακοὶ Ἀγῶνες ἦταν πεντημερική εορτή, δηλαδή τελούνταν κάθε τέσσερα συμπληρωμένα χρόνια, προς τιμὴν του Δία. Ἡ έναρξή τους οριζόταν να γίνει κατὰ τη χρονική περίοδο μέσα Ιουλίου ἕως μέσα Αυγούστου. (Οι γιορτές συνέπιπταν με την πανσέληνο του 8ου μηνός του ημερολογίου που ἴσχυε τότε.) Διαρκούσαν αρχικὰ μὴ μόνο μέρα, σταδιακὰ ὅμως ἡ διάρκειά τους επεκτάθηκε σε πέντε ἡμέρες. Οι πρώτοι Ἀγῶνες υπολογίζεται ὅτι διεξήχθησαν κατὰ το 776 π.Χ. Τρεῖς βασιλεῖς, ὁ Ἴφιτος των Ηλείων, ὁ Κλεοσθένης των Πισατῶν και ὁ Λυκούργος των Σπαρτιατῶν, συμφώνησαν για τὴν καθιέρωση ἱερῆς ἐκεχειρίας κατὰ τὴν περίοδο τέλεσης των Ἀγῶνων.

Ὅταν πλησίαζε ὁ καιρὸς ἐφευγαν ἀπὸ τὴν Ολυμπία κήρυκες και διαλαλούσαν ἀνά το πανελλήνιο τὴν ἱερὴ ἐκεχειρία, ἡ ὁποία διαρκούσε αρχικὰ ἕναν μῆνα, αργότερα δύο και στο τέλος τρεῖς. Κάθε εἶδους εχθροπραξίες σταματοῦσαν τότε, ἀναστέλλονταν οἱ θανατικὲς ποινές και ἀπαγορευόταν ἡ εἴσοδος ἐνόπλων στὴν περιοχή τῆς Ἴλιδας (Ηλείας).

Οἱ ἀθλητὲς ἐφθάναν στὴν Ολυμπία ἕναν μῆνα πρὶν ἀπὸ τοὺς Ἀγῶνες και γυμνάζονταν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρηση των ἐλλανοδικῶν στα γυμνάσια (= γυμναστήρια) τῆς Ἴλιδας και τῆς Ολυμπίας.

Μόνον ἐλεύθεροι Ἕλληνες γεννημένοι ἀπὸ ἐλεύθερους Ἕλληνες γονεῖς μποροῦσαν να συμμετάσχουν στους Ἀγῶνες, ἀποκλειόταν δηλαδή ἡ συμμετοχή των βαρβάρων, των γυναικῶν και των δούλων. Τὶς ἡμέρες των Ἀγῶνων ἀπαγορευόταν με ποινὴ θανάτου ἡ εἴσοδος των γυναικῶν, και ἰδιαίτερα των ἐγγαμῶν, στο στάδιο. Ἡ μόνη ἐνήλικη γυναίκα που μποροῦσε να παρακολουθήσει τοὺς Ἀγῶνες ἦταν ἡ ἰέρεια τῆς Δήμητρας Χαμύνης, ἡ ὁποία παρακολουθοῦσε τοὺς Ἀγῶνες καθισμένη σε μαρμαρίνο βωμό.

Ὅπως ὅλοι οἱ νόμοι, ἔτσι και ἡ ἀπαγόρευση συμμετοχῆς των γυναικῶν στους Ολυμπιακοὺς Ἀγῶνες εἶχε τὸ «παραθυράκι του». Κάποιες γυναῖκες συμμετείχαν στους Ολυμπιακοὺς Ἀγῶνες, ἀν και ἦταν... ἀπούσες. Ἐπαιρναν μέρος μέσω του ἡνίοχου τους. Οἱ ἡνίοχοι δὲν ἦταν ἰδιοκτῆτες ἀλόγων, ἀλλὰ νέοι που ἦταν ἱκανοὶ ἵππεις και πληρώνονταν, για να αγωνιστοῦν για λογαριασμό ἄλλων. Ἡ νίκη ὅμως ἀνήκε στον ἰδιοκτῆτη του ἀλόγου και αὐτὸς στέφονταν νικητῆς, ἐνῶ τὸ βραβεῖο για τον ἡνίοχο ἦταν μὴ μάλλινη ταινία, τὴν ὁποία ἔδενε στο μέτωπό του. Τὴν ἴδια μάλλινη ταινία ἔδεναν και στα ἄλογα που κέρδιζαν. Γι' αὐτὸ και στὴν Ολυμπία νικητὲς ἀναδείχτηκαν κατὰ καιροὺς γυναῖκες, παιδιά, ἀκόμα και πόλεις. Ἡ πιο ὀνομαστή για τὶς νίκες τῆς στὴν Ολυμπία ἦταν ἡ Κυνίσκα, κόρη του βασιλιά τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου και ἀδελφὴ του Ἀγησίλαου του Β'. Ὁ Ἀγησίλαος ἦταν αὐτὸς που παρότρυνε τὴν ἀδελφὴ του να ἐκθρέψει ἄλογα και να συμμετάσχει στο ἀγώνισμα τέθριππο.

Η πρώτη μέρα των Αγώνων ήταν αφιερωμένη στην κλήρωση και ορκωμοσία των αθλητών, στον διαγωνισμό για τους σαλπικτές και τους κήρυκες που θα ανακοίνωναν τα ονόματα των αθλητών και στα αγωνίσματα των παιδων. Η δεύτερη μέρα άρχιζε με τους ιππικούς αγώνες και τις αρματοδρομίες στον ιππόδρομο. Ακολουθούσαν στο στάδιο τα αγωνίσματα του πεντάθλου (δρόμος ενός σταδίου, πάλη, ακόντιο, δίσκος, άλμα εις μήκος) και με τη δύση του ήλιου γινόταν θυσία *μέλανος κριού* στο Πελόπιον. Την τρίτη μέρα θυσίαζαν *έν πομπή* οι Ηλείοι εκατόμβη στον βωμό του Διός και ακολουθούσαν τα αγωνίσματα δρόμου, ο δρόμος σταδίου (192,27 μ.), ο διάυλος (δρόμος διπλού σταδίου = 384,54 μ.) και ο δόλιχος (δρόμος 24 σταδίων = 4.614,48 μ.). Η τέταρτη ημέρα ήταν αφιερωμένη στα βαριά αγωνίσματα: πάλη, πυγμαχία, παγκράτιο και οπλιτοδρομία. Την πέμπτη ημέρα στέφονταν οι νικητές. Όλοι μαζί, στεφανωμένοι με ταινίες και κρατώντας κλαδί φοίνικα στο δεξί χέρι, βάδιζαν υπό τις ιαχές του πλήθους προς τον ναό του Διός, όπου ο επισημότερος ελληνοδίκης τούς στεφάνωνε με τον «κότινο», τον κλάδο της αγριελιάς, η οποία βρισκόταν στη νοτιοδυτική γωνία του ναού. Ακολουθούσαν θυσίες στους βωμούς, γεύμα των νικητών στο Πρυτανεϊόν και ολονύχτια συμπόσια των παρευρισκομένων.

Ο αριθμός των αγωνισμάτων ανδρών και παιδων αυξήθηκε σιγά σιγά, έτσι που το 200 π.Χ. έφθασε συνολικά τα δέκα οκτώ.

Ολυμπιακοί Αγώνες γίνονταν για 1.168 χρόνια (776 π.Χ.-393 μ.Χ.). Το διάστημα αυτό πραγματοποιήθηκαν 293 Ολυμπιάδες. Οι Αγώνες καταργήθηκαν με διάταγμα του Βυζαντινού αυτοκράτορα Θεοδοσίου Α΄.

➔ **Οὐ μὴν οὐδὲ ἀλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν, ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην:**

Η μοναδική έγγαμη γυναίκα που, σύμφωνα με την παράδοση, τόλμησε να παραβιάσει το άβατο της Ολυμπίας κατά τη διάρκεια των Αγώνων ήταν η Καλλιπάτειρα ή Φερενίκη από τη Ρόδο, η οποία καταγόταν από μεγάλη οικογένεια ολυμπιονικών. Η Καλλιπάτειρα, όταν έμεινε χήρα, ανέλαβε η ίδια να γυμνάσει τον γιο της, τον Πεισίροδο, για να λάβει μέρος στο αγώνισμα της πυγμαχίας κατά την 96η Ολυμπιάδα (396 π.Χ.). Επειδή επιθυμούσε σφοδρά να παρακολουθήσει τον γιο της να αγωνίζεται και να νικά στην Ολυμπία, αφήφησε τον σχετικό νόμο, μεταμφιέστηκε σε άνδρα γυμναστή και μπήκε στο στάδιο. Όμως, καθώς πηδούσε πάνω από τον φράκτη που χώριζε τον χώρο των γυμναστών από τον αγωνιστικό στίβο, γυμνώθηκε και αποκαλύφθηκε ότι ήταν γυναίκα.

➔ **ταύτην ἀφιάσιν ἀξήμιον καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδί αἰδῶ νέμοντες:** Η Καλλιπάτειρα ή Φερενίκη ήταν κόρη του λαμπρού ολυμπιονίκη Διαγόρα και σύζυγος ενός επίσης μεγάλου ολυμπιονίκη, του

Καλλιάνακτος. Τα αδέρφια της, ο Δαμάγητος ή Δημάγετος, ο Ακουσίλαος και ο Δωριεύς, καθώς και ο γιος της, ο Πεισίροδος, είχαν κερδίσει σημαντικές νίκες στα Ολύμπια και στους άλλους πανελλήνιους αγώνες. Από σεβασμό προς όλα αυτά τα μέλη της οικογένειάς της για τις εξαιρετικές αυτές αθλητικές επιτυχίες οι ελλανοδίκες δεν την τιμώρησαν, αλλά την άφησαν ελεύθερη. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει πόσο μεγάλη τιμή αποδιδόταν στους ολυμπιονίκες.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιος νόμος ίσχυε στους Ηλείους για όποια έγγαμη γυναίκα διέβαινε τον Αλφειό κατά τον χρόνο τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων;

Κατά τον χρόνο τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων ίσχυε νόμος πως όποια έγγαμη γυναίκα περνούσε τον Αλφειό ποταμό θα θανατωνόταν. Μάλιστα, είχε οριστεί και ο τρόπος της θανάτωσής της. Θα την γκρέμιζαν από το όρος Τυπαίον, το οποίο βρισκόταν στον δρόμο που οδηγεί στην Ολυμπία και είναι βραχώδες και απόκρημνο.

2. Ποιος νόμος ψηφίστηκε από τους ελλανοδίκες μετά από όσα συνέβησαν με την Καλλιπάτεια;

Μετά το περιστατικό με την Καλλιπάτεια, η οποία μπήκε στον χώρο του σταδίου μεταμφιεσμένη σε άνδρα γυμναστή, ψηφίστηκε νόμος από τους ελλανοδίκες να εισέρχονται στον χώρο του σταδίου γυμνοί και οι γυμναστές. Έτσι, δεν θα ήταν δυνατό στο μέλλον κάποια γυναίκα να μιμηθεί την Καλλιπάτεια.

3. Έχετε υπόψη σας σύγχρονες μορφές κοινωνικών ή άλλων διακρίσεων εις βάρος των γυναικών στη χώρα μας ή στον υπόλοιπο κόσμο; Ποιοι παράγοντες θεωρείτε ότι συμβάλλουν στην ύπαρξη και στη διατήρησή τους;

Παρά το γεγονός ότι στις σύγχρονες κοινωνίες η γυναίκα θεωρείται ισότιμη με τον άνδρα και οι νομοθεσίες των κρατών κατοχυρώνουν την ισότητα αυτή, παρατηρούνται σε πολλές χώρες παγκοσμίως, και όχι μόνο στις υπανάπτυκτες, διακρίσεις εις βάρος των γυναικών τόσο σε επίπεδο θεσμικό και νομικό, όσο και σε επίπεδο πρακτικό και καθημερινό. Μάλιστα, στις περισσότερες χώρες μόλις τις τελευταίες δεκαετίες ολοκληρώθηκε αυτή η εξέλιξη. Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, οι γυναίκες ψήφισαν για πρώτη φορά στις

εκλογές που οργάνωσε την εποχή της γερμανικής Κατοχής (1944) η αντιστασιακή κυβέρνηση στις ελεύθερες περιοχές της Ελλάδας, ενώ επίσημα πλέον οι γυναίκες απέκτησαν δικαίωμα ψήφου το 1952.

Ωστόσο, ιδιαίτερα σε χώρες όπου εφαρμόζεται ο ισλαμικός νόμος, οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών είναι ακόμα πολύ έντονες και σε ορισμένες περιπτώσεις απάνθρωπες.

Οι λόγοι που συμβάλλουν στην ύπαρξη και στη διατήρηση αυτών των διακρίσεων είναι κυρίως θρησκευτικοί, κοινωνικοί και οικονομικοί. Η πρόσφατη ιστορία του γυναικείου κινήματος δείχνει ότι οι γυναίκες μπόρεσαν να διεκδικήσουν και να κερδίσουν ισότιμη θέση με τους άνδρες μόνο όταν άρχισαν να εργάζονται. Η οικονομική ανεξαρτησία που απέκτησαν ήταν και η βάση για την ατομική ανεξαρτησία τους από κάποιον άνδρα προστάτη, τον πατέρα αρχικά, τον σύζυγο στη συνέχεια. Επομένως, η θέση που έχουν οι γυναίκες στην παραγωγική διαδικασία μιας κοινωνίας είναι τελικά αυτή που καθορίζει σε σημαντικό βαθμό πόσο ελεύθερες, ανεξάρτητες και ισότιμες με τους άνδρες θα είναι.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Με ποιο τέχνασμα μπήκε η Καλλιπάτειρα στον χώρο τέλεσης των Αγώνων; Πώς αποκαλύφθηκε και γιατί, κατά τη γνώμη σας, η Καλλιπάτειρα δεν τιμωρήθηκε μετά την αποκάλυψή της στο στάδιο;

Για το τέχνασμα με το οποίο μπήκε στον χώρο τέλεσης των Αγώνων και για τον τρόπο που αποκαλύφθηκε βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, «Οὐ μὴν οὐδὲ ἀλῶναι [...] Καλλιπάτειραν μόνην». Για τους λόγους που δεν τιμωρήθηκε βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, «ταύτην ἀφιάσιν [...] νέμοντες».

2. Το απόσπασμα ξεκινά με περιγραφή και συνεχίζεται με αφήγηση. Να εντοπίσετε τα σχετικά στοιχεία στο κείμενο.

Επειδή το συγκεκριμένο απόσπασμα αποτελεί μία από τις συνήθεις παρεκβάσεις του Πανσανία, από τη στατικότητα της περιγραφής περνά στη δυναμική της αφήγησης. Έτσι, όταν περιγράφει το Τυπαιόν όρος χρησιμοποιεί ενεστώτες (*ἔστιν ὄρος, ἐστίν, ὠθεῖν*), ενώ, όταν περνά στην αφήγηση του περιστατικού με την Καλλιπάτειρα, χρησιμοποιεί παρελθοντικούς χρόνους (*ἔξεικασασα, ἤγαγεν, ἐγυμνώθη, ὑπῆρχον, ἐποίησαν*). Επίσης, για να κάνει πιο ζωντανή και παραστατική την αφήγησή του χρησιμοποιεί ιστορικούς ενεστώτες (*ἔχουσιν, ἀφιάσιν*).

Προκειμένου να κάνει πιο δυναμικό τον αφηγηματικό λόγο του και να δείξει τη χρονική συσχέτιση των γεγονότων χρησιμοποιεί μετοχές. Με τη μετοχή *προαποθανόντος* δηλώνει ένα γεγονός προτερόχρονο σε σχέση με το παρόν της αφήγησης, ενώ με τις μετοχές *νικώντος* και *ὑπερπηδῶσα* δηλώνει πράξη σύγχρονη σε σχέση με το παρόν της αφήγησης. Τέλος, με τη μετοχή *φωραθείσης* δηλώνει την αντίθεση ανάμεσα στο γεγονός ότι τη συνέλαβαν να παρακολουθεί τους Αγώνες και στο ότι δεν την τιμώρησαν.

3. Ποια ήταν η θέση της γυναίκας στην αρχαία Ελλάδα κατά την κλασική εποχή;

Βλ. ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ, απάντηση στην ερώτηση 2.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα *φέρω* (= φέρνω, κουβαλώ)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- **φέροτρον** (< *φέρετρον* με συγκοπή του -ε-), **τό** (ουσ.) = το φέρετρο· νεκροφόρο φορείο.
- **ὁ φόρμιος, ἡ φόρμιος, τὸ φόρμιον** (επίθ.) = ο καρποφόρος, ο γόνιμος.
- **φερνή, ἡ** (ουσ.) = εκείνο το οποίο φέρνει η σύζυγος στον σύζυγο, η προίκα.
- **φερέοικος, ὁ** (ως ουσ.) = το σαλιγκάρι. **♦ ὁ φερέοικος, ἡ φερέοικος, τὸ φερέοικον** (επίθ.) = αυτός που φέρνει μαζί του το σπίτι του· ο νομάς. Ο Ηρόδοτος *φερεοίκους* αποκαλεί τους Σκύθες.
- **ὁ κانهφόρος, ἡ κانهφόρος, τὸ κانهφόρον** (επίθ.) = που κουβαλάει το ιερό κάνιστρο σε μια πομπή.

- 📖 **δίφορος** (< *δίφορος* με συγκοπή του *ο*), **ὄ** (ουσ.) = κάθισμα του ηνιόχου· το πολεμικό άρμα· κάθισμα χωρίς πλάτη.
- 📖 **ὄ ζω(ο)φόρος, ἡ ζω(ο)φόρος, τὸ ζω(ο)φόρον** (επίθ.) = που φέρει ζώα, που είναι στολισμένος με ζώα.
- 📖 **ὄ ζωοφόρος, ἡ ζωοφόρος, τὸ ζωοφόρον** (επίθ.) = που παρέχει ζωή.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **ὄ φερτός, ἡ φερτή, τὸ φερτόν** (επίθ.) = που μπορεί κάποιος να τον υπομείνει, υποφερότος. Στη ν.ε.: *φερτός, -ή, -ὸ* = που ήρθε, που μεταφέρθηκε από ένα μέρος σε ένα άλλο.
- 📖 **φορέω, φορῶ** (ρῆμ.) = μεταφέρω, κουβαλώ· υπομένω· υποφέρω· φορώ. Στη ν.ε.: *φοράω, φορῶ* = είμαι ντυμένος,
- 📖 **φορά, ἡ** (ουσ.) = η μεταφορά· εισφορά φόρου· παραγωγή, καρποφορία· ορμή· φορτίο· κόμιστρο· ορμητική κίνηση. Στη ν.ε.: *η φορά* = η κατεύθυνση, η πορεία· η εξέλιξη· η περίπτωση, η χρονική στιγμή.
- 📖 **φέρετρον, τὸ** (ουσ.) = το φέρετρο. Στη ν.ε.: *το φέρετρο* = ξύλινο κιβώτιο όπου τίθεται ο νεκρός, για να ταφεί.
- 📖 **φορέυς, ὄ** (ουσ.) = ο μεταφορέας, ο κουβαλητής. Στη ν.ε.: *ο φορέας* = αυτός που έχει, που μεταδίδει· πρόσωπα, σύλλογοι, οργανισμοί που ασχολούνται με κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές, επαγγελματικές δραστηριότητες.
- 📖 **φορείον, τὸ** (ουσ.) = μικρό κρεβάτι πάνω στο οποίο μεταφέρεται κάποιος· το κόμιστρο· ο μισθός του αχθοφόρου· ζώο για μεταφορά φορτίων, υποζύγιο. Στη ν.ε.: *το φορείο* = είδος κρεβατιού για τη μεταφορά ασθενών.
- 📖 **φόρος, ὄ** (ουσ.) = κάθε πληρωμή χρημάτων· φόρος· καρποφορία ή παραγωγή.
- 📖 **φόρημα και φόρεμα, τὸ** (ουσ.) = αυτό που μεταφέρει, κουβαλά κάποιος· το φερόμενο φορτίο· μτφ. βάρος· αυτό που φορά κάποιος, ρούχο ή κόσμημα. Στη ν.ε. *το φόρεμα* = γυναικείο ρούχο.
- 📖 **φόρτος, ὄ** (ουσ.) = φορτίο πλοίου· βαρύ φορτίο, βαρύ πράγμα· το φορτίο· πράγμα φορτικό, χυδαίο, πρόστυχο.
- 📖 **φορτίον, τὸ** (ουσ.) = φορτίο πλοίου (εμπόρευμα)· το έμβρυο· το φόρτωμα, το βάρος, Στη ν.ε.: *το φορτίο* = αυτό που μεταφέρει κάποιος ή κάτι· (μεταφορικά) η ευθύνη, η φροντίδα, το πάθος· η ποσότητα ηλεκτρισμού που υπάρχει σε ένα ηλεκτρισμένο σώμα ή μεταφέρεται μέσα από αγωγό ηλεκτρισμού.

- 📖 **ὁ φορτικός, ἡ φορτική, τὸ φορτικόν** (επίθ.) = που είναι κατάλληλος για μεταφορά· (μεταφορικά) ενοχλητικός, χυδαίος, αγροίκος, απαίδευτος. Στη ν.ε.: *φορτικός, -ή, -ό* = επίμονος, ενοχλητικός, κουραστικός.
- 📖 **ὁ φερέγγυος, ἡ φερέγγυος, τὸ φερέγγυον** (επίθ.) = που παρέχει εγγύηση· αξιόπιστος, άξιος εμπιστοσύνης, ασφαλής.
- 📖 **φορολογέω, φορολογώ** (ρῆμ.) = επιβάλλω φόρους· συγκεντρώνω φόρους.
- 📖 **ἐπιφέρω** (ρῆμ.) = επιβάλλω· επιθέτω· κατηγορώ· ρίχνω κάτι πάνω σε κάποιον· προσφέρω· προσθέτω, αυξάνω· ονοματίζω. Στη ν.ε.: *επιφέρω* = προξενώ, προκαλώ.
- 📖 **περιφέρω** (ρῆμ.) = φέρνω κάτι εδώ και εκεί, περιστρέφω· κάνω γνωστό· δημοσιεύω· υποτάσσω· αντέχω, υπομένω· αναλαμβάνω. Στη ν.ε.: *περιφέρω* = μεταφέρω κάτι σε διάφορα μέρη· στρέφω γύρω γύρω.
- 📖 **ἀναφέρω** (ρῆμ.) = φέρνω προς τα πάνω, σηκώνω· προσφέρω στον θεό· βγάζω· αποδίδω σε κάποιον κάτι· υπομένω· συνεισφέρω· επαναφέρω· αναγγέλλω· επαναφέρω κάποιον από την εξορία· επανορθώνω· φέρω στον νου μου· επαναλαμβάνω· παραλληλίζω· γνωστοποιώ, εκθέτω. Στη ν.ε.: *αναφέρω* = κάνω λόγο για κάποιον ή για κάτι· περιγράφω κάτι· ανακοινώνω κάτι σε ανώτερο· καταγγέλλω κάποιον.
- 📖 **ὁ ἀνωφερής, ἡ ἀνωφερής, τὸ ἀνωφερές** (επίθ.) = ο ανηφορικός.
- 📖 **ὁ καταφερής και κατωφερής, ἡ καταφερής και κατωφερής, τὸ καταφερές και κατωφερές** (επίθ.) = ο κατηφορικός· κεκλιμένος, επικλινής· ο επιρρεπής σε κάτι.
- 📖 **ὁ πολύφερνος, ἡ πολύφερνος, τὸ πολύφερνον** (επίθ.) = (για γυναίκα) που φέρνει πολλά γαμήλια δώρα, που προικίζεται πλουσιοπάροχα.
- 📖 **ἀμφορεύς, ὁ** (ουσ.) = αγγείο (υδρία) με δύο λαβές και στενό λαιμό για τη μεταφορά ή αποθήκευση υγρών· αγγείο για την εναπόθεση της τέφρας του νεκρού· μέτρο υγρών. Στη ν.ε.: *ο αμφορέας*.
- 📖 **διαφορά, ἡ** (ουσ.) = η διαφορά· η ανομοιότητα· η διάκριση· η διαφωνία· η ανωτερότητα· η υπεροχή· το κέρδος, η ωφέλεια.
- 📖 **ἐκφορά, ἡ** (ουσ.) = το φέριμο έξω· η μεταφορά νεκρού στον χώρο της ταφής· η κοινολόγηση· η διάδοση· η εκπνοή· το μέρος ενός οικοδομήματος που εξέχει. Στη ν.ε. *η εκφορά* = η μεταφορά νεκρού στον χώρο της ταφής του· η διατύπωση γνώμης· ο τρόπος της σύνταξης ή έκφρασης.
- 📖 **ἀγγελιαφόρος, ὁ** (ουσ.) = αυτός που μεταφέρει μια αγγελία, είδηση.
- 📖 **δορυφόρος, ὁ** (ουσ.) = αυτός που φέρει δόρυ, ο σωματοφύλακας. Στη ν.ε.: *ο δορυφόρος* = σώμα που περιφέρεται γύρω από πλανήτη ή άστρο.

- 📖 **ὁ καρποφόρος, ἡ καρποφόρος, τὸ καρποφόρον** (επίθ.) = ο κάρπιμος, που φέρει καρπὸ· ο παραγωγικός, ο γόνιμος, ο εύφορος.
- 📖 **ὁ θεοφόρος, ἡ θεοφόρος, τὸ θεοφόρον** (επίθ.) = που φέρει τον θεό. ♦ Το επιθ. της α.ε. *ὁ/ἡ θεόφορος, τὸ θεόφορον* σημαίνει θεόπνευστος, ένθεος.
- 📖 **ὁ ψηφοφόρος, ἡ ψηφοφόρος, τὸ ψηφοφόρον** (επίθ.) = που ψηφίζει, που έχει δικαίωμα ψήφου.
- 📖 **ὁ παράφορος, ἡ παράφορος, τὸ παράφορον** (επίθ.) = που έχει αστάθεια στο περπάτημα· μανιακός, τρελός· ορμητικός, σφοδρός· παραφερόμενος· που επιφέρει παραφροσύνη.
- 📖 **ὁ μισθοφορικός, ἡ μισθοφορική, τὸ μισθοφορικόν** (επίθ.) = ο μισθός των μισθοφόρων· που ανήκει ἢ έχει σχέση με τους μισθοφόρους, δηλαδή με ἔμμισθους στρατιώτες.
- 📖 **ὁ διηνεκής, ἡ διηνεκής, τὸ διηνεκὲς** (επίθ.) = αδιάκοπος, συνεχής· διεξοδικός· παντοτινός.

Νέα ελληνική

- 📖 **φερέφωνο, το** (ουσ.) = άτομο ἢ ομάδα που εκφράζει πιστά τις απόψεις άλλου, που μιλά και ενεργεί σύμφωνα με τις επιθυμίες άλλου.
- 📖 **ο φέρελπς, η φέρελπς, το φέρελπι** (επίθ.) = που δημιουργεί καλές ελπίδες, ελπιδοφόρος.
- 📖 **φοροδιαφυγή, η** (ουσ.) = η απόκρυψη στοιχείων με σκοπό την αποφυγή καταβολής νόμιμου φόρου.
- 📖 **φοροτεχνικός, ο και η** (ουσ.) = ο ειδικός επαγγελματίας που προσφέρει υπηρεσίες σχετικές με τις φορολογικές υποθέσεις. ♦ Το επίθ. *φοροτεχνικός, -ή, -ό* = που έχει σχέση με τον φοροτεχνικό (π.χ. *φοροτεχνικό γραφείο*).
- 📖 **φοροφυγάς, ο** (ουσ.) = αυτός που φοροδιαφεύγει, που αποκρύπτει στοιχεία για να αποφύγει να πληρώσει τους φόρους που του αναλογούν.
- 📖 **διαφορετικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που δεν είναι όμοιος, ίδιος με κάποιον ἢ με κάτι άλλο.
- 📖 **ασθενόφορο, το** (ουσ.) = αυτοκίνητο ειδικής κατασκευής και με ειδικό εξοπλισμό και προσωπικό που χρησιμεύει για τη μεταφορά ασθενών.
- 📖 **βαθμοφόρος, ο** (ουσ.) = αυτός που έχει ανώτερη ἢ ανώτατη θέση στην ιεραρχία μιας υπηρεσίας.
- 📖 **ο ελπιδοφόρος, η ελπιδοφόρα και ελπιδοφόρος, το ελπιδοφόρο** (επίθ.) = που περιέχει ἢ δημιουργεί ελπίδα, ο φέρελπς.

- 📖 ο λαχειοφόρος, η λαχειοφόρος, το λαχειοφόρο (επίθ.) = που δίνει δικαίωμα συμμετοχής σε κλήρωση λαχείων.
- 📖 ανυπόφορος, -η, -ο (επίθ.) = που δεν μπορεί να τον ανεχθεί κανείς· αβάσταχτος.
- 📖 οπλοφορία, η (ουσ.) = η κατοχή όπλου, το να έχει κάποιος μαζί του φορητό όπλο.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις της α.ε. στα συνθετικά τους μέρη και να γράψετε τι μέρος του λόγου είναι το *α'* συνθετικό τους:

σύνθετη λέξη	συνθετικά	<i>α'</i> συνθ.	σύνθετη λέξη	συνθετικά	<i>α'</i> συνθ.
• φερέγγυος	φέρω + έγγυή	ρήμ.	• φορολογώ	φόρος + λέγω ¹³	ουσ.
• δορυφόρος	δόρυ + φέρω	ουσ.	• καρποφόρος	καρπός + φέρω	ουσ.
• θεοφόρος	θεός + φέρω	ουσ.	• ψηφοφόρος	ψηφός + φέρω	ουσ.
• περιφέρω	περι + φέρω	πρόθ.	• άναφέρω	άνά + φέρω	πρόθ.

2. Χρησιμοποιώντας ως *α'* συνθετικό τα παρακάτω ονόματα και ως *β'* συνθετικό το ρ. *φέρω* να σχηματίσετε επίθετα της ν.ε.:

<i>α'</i> συνθετικό	σύνθετη λέξη	<i>α'</i> συνθετικό	σύνθετη λέξη
• αίμα	→ αιμοφόρος	• νίκη	→ νικηφόρος
• ιστίο	→ ιστιοφόρος	• οπώρα	→ οπωροφόρος
• θάνατος	→ θανατηφόρος	• τροχός	→ τροχοφόρος
• μάρσιπος	→ μαρσιποφόρος	• κέρδος	→ κερδοφόρος

3. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τις κατάλληλες λέξεις από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Δεν έχει δική του γνώμη, είναι **φερέφωνο** του αφεντικού του.
 β. Οι **φοροφυγάδες** πλήττουν την οικονομία της χώρας.

13. Εδώ το ρ. *λέγω* με τη σημασία *συλλέγω, συγκεντρώνω*.

- γ. Η ζέση στο κέντρο της πόλης είναι **ανυπόφορη**. Έφτασε τους 40 βαθμούς!
- δ. Ο σύλλογός μας οργάνωσε **λαχειοφόρο** αγορά για τη συγκέντρωση χρημάτων.

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή - ρήμα

Όταν το β' συνθετικό είναι ρήμα, η σύνθετη λέξη που δημιουργείται μπορεί να είναι:

α. ρήμα: *εἰσέρχομαι* < *εἰς* + ρήμ. *ἔρχομαι*

β. ουσιαστικό: *νομοθέτης* < *νόμος* + ρήμ. *τίθημι*

γ. επίθετο: *ἀπότομος* < *ἀπό* + ρήμ. *τέμνω*).

Σύνθετο ρήμα που έχει ρήμα ως β' συνθετικό

α' συνθετικό	σύνθετη λέξη
πρόθεση	το ρήμα ως β' συνθετικό παραμένει αμετάβλητο: π.χ. <i>εἰς-έρχομαι</i> < <i>εἰς</i> + ρήμ. <i>ἔρχομαι</i> <i>δια-βαίνω</i> < <i>διὰ</i> + ρήμ. <i>βαίνω</i>
ουσιαστικό ή επίθετο	σχηματίζεται συνήθως παρασύνθετο ρήμα (π.χ. σε <i>-έω</i> , <i>-ῶ</i>) από συγγενές ουσιαστικό ή επίθετο που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί: π.χ. <i>ἱεροσκοπέω</i> , <i>-ῶ</i> (παρασύνθετο) < <i>ἱεροσκόπος</i> (< <i>ἱερά</i> + ρήμ. <i>σκοπῶ</i>) <i>καλλιγραφέω</i> , <i>-ῶ</i> (παρασύνθετο) < <i>καλλιγράφος</i> (< <i>καλῶς</i> + ρήμ. <i>γράφω</i>) <i>ναυμαχέω</i> , <i>-ῶ</i> (παρασύνθετο) < <i>ναυμάχος</i> (< <i>ναῦς</i> + <i>μάχομαι</i>)

Σύνθετο όνομα που έχει ρήμα ως β΄ συνθετικό

καταλήξεις	σύνθετες λέξεις
-ς	ουσ. α΄ ή γ΄ κλ.: <i>όλυμπιο-νίκη-ς</i> (< νικά-ω, -ῶ), <i>νυκτο-φύλαξ</i> (< φυλάττ-ω, θ. φυλακ-)
-ης	ουσ. α΄ κλ.: <i>σχολ-άρχ-ης</i> (< ἄρχ-ω), <i>βυρσο-δέψ-ης</i> (< δέψ-ω)
-της	ουσ. α΄ κλ.: <i>ἐπι-στά-της</i> (< ἐφ-ίστημι < ἴστη-μι, θ. στα-)
-ος	ουσ. β΄ κλ.: <i>ἀστυ-νόμ-ος</i> (< νέμ-ω), <i>λογο-γράφ-ος</i> (< γράφ-ω)
-ῆς	επίθ. γ΄ κλ.: <i>εὐ-σεβ-ῆς</i> (< σέβ-ω), <i>εὐ-πειθ-ῆς</i> (< πείθ-ομαι)
-ωρ	ουσ. ή επίθ. γ΄ κλ.: <i>κοσμο-κράτ-ωρ</i> (< κοσμο-κρατῶ < κρατέω, -ῶ)
-τωρ	ουσ. ή επίθ. γ΄ κλ.: <i>πολυ-μνήστωρ</i> (< μιμνήσκω, θ. μνη-)

2

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

- ▶ Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. χρησιμοποιώντας ως δεύτερο συνθετικό τα εξής ρήματα του κειμένου της Ενότητας: *καλοῦμαι, ἔρχομαι, διαβαίνω, ἄγω*.

λέξη της α.ε.	λέξεις της ν.ε.
καλοῦμαι	παράκληση, μετάκληση, ανάκληση...
ἔρχομαι	παρέρχομαι, κατέρχομαι...
διαβαίνω	περιδιαβαίνω, περνοδιαβαίνω...
ἄγω	αναγωγή, παραγωγή...

3

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Χρησιμοποιώντας ως β΄ συνθετικό τα παρακάτω ρήματα, να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα. Όπου χρειάζεται, να δοθεί το παρασύνθετο ρήμα σε -έω και σε παρένθεση το ετυμολογικά συγγενές ουσιαστικό ή επίθετο που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί, από το οποίο προέρχεται το ρήμα:

παρὰ + ἀκούω	παρακούω	
πόλεμος + ἄρχω	πολεμαρχέω, -ῶ	(< πολέμαρχος)
στρατὸς + ἄγω	στρατηγέω, -ῶ	(< στρατηγός)
μέγας + φρονέω, -ῶ	μεγαλοφρονέω, -ῶ	(< μεγαλόφρων)
δήμος + ἄρχω	δημαρχέω, -ῶ	(< δήμαρχος)
ἐπὶ + αἰνέω, -ῶ	ἐπαινέω, -ῶ	
ἀπὸ + χωρέω, -ῶ	ἀποχωρέω, -ῶ	

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα ρ. *παρακούω, ἐπαινῶ, ἀποχωρῶ* ἔχουν ως ἀ' συνθετικό πρόθεση και γι' αυτό το β' συνθετικό τους παρέμεινε αμετάβλητο. Αντίθετα, τα ρ. *πολεμαρχῶ, στρατηγῶ, μεγαλοφρονῶ* δεν ἔχουν ως ἀ' συνθετικό πρόθεση αλλά ουσιαστικό ή επίθετο. Γι' αυτό είναι παρασύνθετα ρήματα που προήλθαν από συγγενές ουσιαστικό ή επίθετο. (Βλ. σελ. 401 και σχολ. βιβλ. σελ. 72.)

2. Χρησιμοποιώντας τα ρήματα που σας δίνονται ως β' συνθετικά, να δημιουργήσετε σύνθετα ονόματα της α.ε. σύμφωνα με όσα διδαχθήκατε στο κεφάλαιο αυτό. Με τη βοήθεια λεξικών της α.ε. να σημειώσετε τη σημασία των νέων λέξεων και να τη συγκρίνετε με τη σημασία τους στη ν.ε.:

παρὰ	+ βαίνω	ὁ παραβάτης	οἶκος	+ νέμω	ὁ οἰκονόμος
ἐπὶ		ὁ ἐπιβάτης	παρὰ		ὁ παράνομος
ἀνά		ὁ ἀναβάτης	παῖς		ὁ παιδονόμος
διὰ		ὁ διαβάτης			

Οι σημασίες των σύνθετων λέξεων

- ◆ **ὁ παραβάτης**
 - ν.ε.: αυτός που παραβιάζει κάποιον κανόνα ή νόμο, ο παράνομος.
 - α.ε.: 1. αυτός που βρίσκεται δίπλα ή κοντά. 2. ο παράνομος.
- ◆ **ὁ ἐπιβάτης**
 - ν.ε.: αυτός που ταξιδεύει με κάποιο μεταφορικό μέσο χωρίς να το οδηγεί ο ίδιος ή να αποτελεί μέλος του πληρώματός του.
 - α.ε.: 1. ο πολεμιστής που ανεβαίνει, που επιβιβάζεται σε πλοίο ή σε άρμα. 2. ο ταξιδιώτης.
- ◆ **ὁ ἀναβάτης**
 - ν.ε.: αυτός που ιππεύει ή αυτός που οδηγεί μοτοσικλέτα.
 - α.ε.: 1. αυτός που έχει ανέβει κάπου. 2. αυτός που ιππεύει, ο ιππέας.

♦ **ὁ διαβάτης**

- ν.ε.: ο περαστικός, ο οδοιπόρος.
- α.ε.: αυτός που περνά στην απέναντι πλευρά.

♦ **ὁ οἰκονόμος**

- ν.ε.: 1. αυτός που διαχειρίζεται τις προμήθειες σε τρόφιμα και άλλα αγαθά ενός οίκου. 2. αυτός που κάνει οικονομία.
- α.ε.: αυτός που έχει την ευθύνη της διεύθυνσης ενός οίκου.

♦ **ὁ παράνομος**

- ν.ε.: αυτός που ενεργεί αντίθετα με αυτά που προβλέπουν οι νόμοι.
- α.ε.: αυτός που ενεργεί αντίθετα με αυτά που προβλέπουν οι νόμοι ή, γενικότερα, τα έθιμα ενός τόπου.

♦ **ὁ παιδονόμος**

- ν.ε.: αυτός που του έχει ανατεθεί η επιτήρηση των παιδιών σε εκπαιδευτήριο, οικοτροφείο κτλ.
- α.ε.: αυτός που έχει την ευθύνη της αγωγής ενός παιδιού. Στην αρχαία Σπάρτη οι *παιδονόμοι* ήταν μία από τις αρχές της πόλης και ήταν επιφορτισμένοι με το καθήκον να επιβλέπουν την ανατροφή και τη διαγωγή των παιδιών.

3. Να γράψετε τα παρασύνθετα ρήματα σε -έω, τα οποία προέρχονται από τα παρακάτω σύνθετα ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί:

πρόσωπο που ενεργεί	παρασύνθετα ρήματα
οἰωνοσκόπος	οἰωνοσκοπέω, -ῶ
οἰκονόμος	οἰκονομέω, -ῶ
συκοφάντης	συκοφαντέω, -ῶ
εὐεργέτης	εὐεργετέω, -ῶ
ἄπορος	ἀπορέω, -ῶ
ἄσεβης	ἀσεβέω, -ῶ

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Σύνταξη

1

ΘΕΩΡΙΑ

1. Επιρρηματικές μετοχές

Ας θυμηθούμε...

Στην Α΄ Γυμνασίου μάθαμε να διακρίνουμε τις επιρρηματικές μετοχές σε συνημμένες και απόλυτες:

- **Συνημμένη** χαρακτηρίζεται μια επιρρηματική μετοχή της οποίας το υποκείμενο έχει και άλλον συντακτικό ρόλο μέσα στην πρόταση που βρίσκεται η μετοχή:

π.χ. *Ξενοφών ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο.* (Υποκ. της μτχ. *εἰπὼν* είναι η λέξη *Ξενοφών*, η οποία ταυτόχρονα είναι και υποκ. του *ἐπαύσατο*.)

- **Απόλυτη** χαρακτηρίζεται μια επιρρηματική μετοχή της οποίας το υποκείμενο δεν έχει κανέναν άλλο συντακτικό ρόλο μέσα στην πρόταση που βρίσκεται η μετοχή:

π.χ. *Κύρος ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη οὐδενὸς κωλύοντος.* (Υποκ. της μτχ. *κωλύοντος* είναι η λέξη *οὐδενός*, η οποία δεν έχει κανέναν άλλο συντακτικό ρόλο μέσα στην πρόταση.)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Κανονικά μια απόλυτη μετοχή βρίσκεται σε γενική πτώση (**γενική απόλυτη μετοχή**), όταν προέρχεται από προσωπικό ρήμα, και σε αιτιατική πτώση (**αιτιατική απόλυτη μετοχή**), όταν προέρχεται από απρόσωπο ρήμα ή απρόσωπη έκφραση:

Νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιγρόδου ἡ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη. (Η απόλυτη μτχ. *νικῶντος* είναι σε γενική πτώση, γιατί προέρχεται από το προσωπικό ρήμα *νικάω*, *νικῶ*.)

Ἐξόν σοι ἐκθρέψαι καὶ ἐκπαιδεῦσαι τοὺς παῖδας οἰγήσει καταλιπών. (Η απόλυτη μτχ. *ἐξόν* είναι σε αιτιατική πτώση, γιατί προέρχεται από το απρόσωπο ρήμα *ἐξέστι*.)

Είδος	Μεταφράζεται συνήθως με	Παραδείγματα
• τροπική	<ul style="list-style-type: none"> • μετοχή σε -οντας /-ώντας • τροπικό επίρρημα • εμπρόθ. προσδ. τρόπου • <i>χωρίς να</i> + ρήμ. • <i>με το να</i> + ρήμ. • ρήμα + <i>και...</i> (το ρήμα της πρότασης) 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Κραυγὴν πολλὴν ἐποίουν καλοῦντες ἀλλήλους.</i> (= με το να καλεί ο ένας τον άλλο / καλώντας... / καλούσαν ο ένας τον άλλο και...)
• χρονική	<ul style="list-style-type: none"> • χρονική πρότ. (<i>όταν, αφού, ενώ</i> κτλ.) • μετοχή σε -οντας /-ώντας • εμπρόθ. προσδ. χρόνου 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Εὐθύς με ἰδὼν ὁ Κέφαλος ἠσπάζετο.</i> (= αμέσως μόλις με είδε... / βλέποντάς με...)
• αιτιολογική	<ul style="list-style-type: none"> • αιτιολογική πρότ. (<i>επειδή, αφού, εφόσον</i> κτλ.) • μετοχή σε -οντας /-ώντας • εμπρόθ. προσδ. αιτίας 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Κύρος ἄτε παῖς ὧν ἦδετο τῆ στολῆ.</i> (= επειδή πραγματικά ήταν...) • <i>Κατηγοροῦσί τινες ἡμῶν ὡς οὐκ ὀρθῶς βουλευομένων.</i> (= με την ιδέα ότι... / επειδή έχουν τη γνώμη ότι... / επειδή νομίζουν ότι...)
<p>ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Μια αιτιολογική μτχ. που συνοδεύεται από τα μόρια <i>ἄτε (δη), οἷα (δη), οἷον (δη)</i> ή δε συνοδεύεται από κανένα μόριο δηλώνει αντικειμενική αιτιολογία· στη μετάφρασή της μπορούμε να προσθέσουμε τις λέξεις: <i>πραγματι, πραγματικά, βέβαια</i> κτλ. Αν όμως συνοδεύεται από το <i>ὡς</i>, δηλώνει υποκειμενική αιτιολογία· στη μετάφρασή της προσθέτουμε τις φράσεις: <i>με την ιδέα ότι..., με την αντίληψη ότι..., γιατί νόμιζε ότι...</i> κτλ.</p>		
• τελική	<ul style="list-style-type: none"> • τελική πρότ. (<i>για να, προκειμένου να</i> κτλ.) • εμπρόθ. προσδ. σκοπού 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις ἤξουσιν βοηθήσοντες.</i> (= για να βοηθήσουν... / προκειμένου να...)
• υποθετική	<ul style="list-style-type: none"> • υποθετική πρότ. (<i>εάν, αν, εφόσον, με την προϋπόθεση</i> ότι...) • μετοχή σε -οντας /-ώντας • εμπρόθ. προσδ. προϋπόθεσης 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Νικήσαντες, ἀπάντων κύριοι ἔσεσθε.</i> (= Εάν νικήσετε..., με την προϋπόθεση ότι θα...)
• εναντιωματική	<ul style="list-style-type: none"> • εναντιωματική πρότ. (<i>εάν και, μολονότι, και αν</i>) κτλ.) • εμπρόθ. προσδ. αντίθεσης 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Καὶ ἐξόν σοι σωθῆναι, οὐκ ἐθέλεις.</i> (= Αν και μπορείς... / Μολονότι μπορείς... / Παρ' ὅλο που μπορείς...)

2. Κατηγορηματικές μετοχές

Η κατηγορηματική μετοχή αποτελεί συμπλήρωμα συγκεκριμένων κατηγοριών ρημάτων και λειτουργεί:

- α.** ως **κατηγορούμενο** (του υποκειμένου συνδετικών ρημάτων): στην περίπτωση αυτή το ρήμα και η κατηγορηματική μετοχή συναποτελούν μία περίφραση: π.χ. *συμφέροντες ὑμῖν εἰσὶν* = *συμφέρουσιν ὑμῖν*.
- β.** ως **ομοίопτος (κατηγορηματικός) προσδιορισμός** στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο του ρηματικού τύπου από τον οποίο εξαρτάται· στην περίπτωση αυτή η κατηγορηματική μετοχή ισοδυναμεί στον λόγο με (τελικό ή ειδικό) απαρέμφατο και μεταφράζεται με τη βοήθεια των λέξεων: **να, ὅτι, πως, που**: π.χ. *οὐκ αἰσχύνομαι μανθάνων* (= δεν ντρέπομαι **να / που** μαθαίνω).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το **που** χρησιμοποιείται για τη μετάφραση κυρίως των κατηγορηματικών μετοχών που συνοδεύουν ρήματα ψυχικού πάθους (βλ. τον επόμενο πίνακα): *ἠδομαι ὑφ' ὑμῶν τιμώμενος* (= χαίρομαι που εσείς με τιμάτε). Οι μετοχές όμως που συνοδεύουν ρήματα ψυχικού πάθους δηλώνουν ταυτόχρονα και το αίτιο του ψυχικού πάθους.

Ρήματα που συνοδεύονται από κατηγορηματικές μετοχές

• συνδετικά	• <i>εἰμί, γίγνομαι, ὑπάρχω, τυγχάνω, φαίνομαι, ἔχω, λανθάνω...</i>
• ἐναρξῆς, λήξεως	• <i>ἄρχω, ἄρχομαι, παύω, παύομαι, λήγω, διαλείπω...</i>
• καρτερίας, ανοχής, κόπου, κορεσμού	• <i>καρτερῶ, περιορῶ, ἀνέχομαι, κάμνω, ὑπομένω, ἀρκῶ...</i>
• ευεργεσίας, αδικίας, νίκης, ήττας	• <i>ἀδικῶ, εὖ ποιῶ, νικῶ, ήττῶμαι...</i>
• ψυχικού πάθους	• <i>χαίρω, ἠδομαι, ἀγανακτῶ, ἄχθομαι, αἰσχύνομαι, χαλεπῶς φέρω, αἰδοῦμαι...</i>
• αἰσθήσεως, μάθησεως, μνήμης	• <i>αἰσθάνομαι, ὀρῶ, ἀκούω, εὐρίσκω, γιννώσκω, μανθάνω, μέμνημαι, ἐνθυμοῦμαι...</i>
• δείξεως, αγγελίας, ἐλέγχου	• <i>δείκνυμι, δηλῶ, ἀγγέλλω, ἐλέγχω...</i>

2

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

- Να βρείτε το υποκείμενο των μετοχών στις παρακάτω φράσεις από το κείμενο της Ενότητας και να χαρακτηρίσετε τις μετοχές ως συνημμένες ή απόλυτες:

- α. Αὕτη προαποθανόντος αὕτη τοῦ ἀνδρὸς ἤγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἶὸν μαχοῦμενον.
- β. Νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιρόδου, τὸ ἔρυμα ὑπερπηδῶσα ἢ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη.
- γ. Φωραθείσης δὲ (ενν. Καλλιπατείας) ὅτι εἶη γυνή, ταύτην ἀφίαισιν.

Βλ. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 389-391.

3

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Στις παρακάτω φράσεις να υπογραμμίσετε τις κατηγορηματικές μετοχές και το ρήμα το οποίο συμπληρώνουν:

- α. Τοὺς ἄρχοντας ὁρᾷς σωφρονεστέρους γιγνομένους.
- β. Ἀγγέλλω τοὺς Λακεδαιμονίους νεκικηκότας.
- γ. Οἱ Ἀθηναῖοι εὐρισκον Ἄργος μέγα ὄν.
- δ. Ὁ νεανίας φαίνεται θαυμάζων τὴν τῶν προγόνων ἀρετήν.
- ε. Παύσασθε λέγοντες λόγους ψευδεῖς.

2. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με την κατηγορηματική μετοχή του ρήματος το οποίο βρίσκεται στην παρένθεση δίνοντας προσοχή στην πτώση:

- α. Φαίνεται ὁ δῆμος ταῖς ἄλλαις πολιτείαις μαχόμενος (μάχομαι).
- β. Οὗτοι χαίρουσι περὶ τῶν ἀλλοτρίων διαλεγόμενοι (διαλέγομαι).
- γ. Ὅρω τινὰς περὶ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐμὴν πονηροὺς γιγνομένους (γίγνομαι).
- δ. Ἐπιδείξωμεν τοὺς ἀγαπήσαντας Ἑλένην τῶν ἄλλων θαυμαστοτέρους ὄντας (εἰμί).
- ε. Οἱ στρατηγοὶ οὐκ ἀνέχονται ἀκούοντες τῶν ῥητόρων (ἀκούω).

3. Ποιες από τις επιρρηματικές μετοχές των παρακάτω φράσεων είναι συνημμένες και ποιες απόλυτες:

- α. Ἦκε φέρων (συνημμένη τροπική μετοχή) χρήματα πολλά.
- β. Κελεύοντος (γενική απόλυτη χρονική ή αιτιολογική μετοχή) τοῦ κήρυκος ἐσιώπησαν.

- γ. Οί στρατηγοί μεταλαβόντες (**συνημμένη** αιτιολογική ή χρονική μετοχή) του χρυσίου πρόθυμοι ἦσαν εἰς τὸν πόλεμον.
- δ. Οἱ στρατιῶται ἀνεχώρησαν οὐδὲν ἀδικήσαντες (**συνημμένη** τροπική μετοχή).
- ε. Λελυμένων (**γενική απόλυτη** αιτιολογική μετοχή) τῶν σπονδῶν οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο ὡς πολεμήσοντες (**συνημμένη** τελική μετοχή).

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Εἶχε ἔρθει φέρνοντας πολλά χρήματα.
- β. Σιώπησαν με εντολή του κήρυκα.
- γ. Οἱ στρατηγοί, αφού πήραν μερίδιο από το χρυσό, πολεμοῦσαν με αναπτρωμένο ηθικό.
- δ. Οἱ στρατιῶτες ἔφυγαν χωρίς να διαπράξουν καμιά αδικία.
- ε. Επειδή παραβιάστηκε η συμφωνία ανακωχής, οἱ Ἀθηναῖοι προετοιμάζονταν για να πολεμήσουν.

4. Να αναγνωρίσετε το είδος των μετοχών και να χαρακτηρίσετε τις επιρρηματικές ως **συνημμένες ή απόλυτες**:

- α. Φαίνεσθε τάναντία ὧν βούλεσθε διαπραττόμενοι (**κατηγορηματική μετοχή**).
- β. Γενομένης (**επιρρηματική χρονική μετοχή, γενική απόλυτη**) εἰρήνης ἢ πόλις ἐσώθη.
- γ. Οὐχ εὐρήσετέ με στασιάζοντα (**κατηγορηματική μετοχή**).
- δ. Ὅρῳ τοὺς ἄνδρας μᾶλλον τοῦ προσήκοντος (**ἐναρθρη επιθετική μετοχή**) ἄχθομένους (**κατηγορηματική μετοχή**).
- ε. Νυκτὸς γενομένης (**επιρρηματική χρονική μετοχή, γενική απόλυτη**) ἠδικήσατε ἡμᾶς πολέμου ἄρχοντες (**κατηγορηματική μετοχή**).

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Φαίνεται ότι πετυχαίνετε τα αντίθετα από αυτά που επιθυμείτε.
- β. Ὅταν ἐγινε εἰρήνη, η πόλη σώθηκε.
- γ. Δεν θα με βρείτε να επαναστατώ.
- δ. Βλέπω ότι οἱ ἄντρες δυσανασχετοῦν περισσότερο από όσο ταιριάζει.
- ε. Ὅταν νύκτωσε, διαπράξατε αδικία εἰς βάρος μας με το να αρχίζετε πόλεμο.

5. Να συμπληρώσετε την παρακάτω πρόταση με ένα ρήμα (στον χρόνο που ζητείται) από κάθε κατηγορία των ρημάτων που συντάσσονται με **κατηγορηματική μετοχή**:

Ὁ παῖς (ἀόρ.) **ἔτυχε** γραμματικὴν μελετῶν.

Ὁ παῖς (ἀόρ.) **ἤρξατο** γραμματικὴν μελετῶν.

Ἡ γυνὴ (παρ.α.) **ἔκαμνε** λυπούμενη ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις.

Ἡ γυνὴ (παρατ.) **ἐφαίνετο** λυπούμενη ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις.

Ἡ γυνὴ (παρατ.) **ἠσχύνετο** λυπούμενη ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις.

Ἡ γυνὴ (παρατ.) **ἐνεθυμείτο** λυπούμενη ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις.

Ἡ γυνὴ (παρατ.) **ἤγγελλε** λυπούμενη ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Αριστοφάνη

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Κανένα θηρίο δεν είναι πιο ακαταμάχητο από τη γυναίκα.

Λεξιλογικά

- ❖ **ἀμαχώτερον**: επίθ. συγκριτικού βαθμού, ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἀμαχώτερος, ἡ ἀμαχώτερα, τὸ ἀμαχώτερον* (= πιο ακαταμάχητος). Θετικός: *ὁ/ἡ ἀμαχος, τὸ ἄμαχον*.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ **Αριστοφάνης** (περίπου 445-385 π.Χ.): Είναι ο πιο σημαντικός κωμωδιογράφος της αρχαιότητας. Μεγάλο μέρος της ζωής του το έζησε στην Αίγινα. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για τη μόρφωσή του ούτε για συμμετοχή του σε μάχες του Πελοποννησιακού πολέμου. Ανήκε στην αριστοκρατική τάξη και σατίριζε πολύ τολμηρά τους δημοκρατικούς. Στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου υπήρξε θερμός υποστηρικτής της ειρήνης.

Το πρώτο έργο του, τους *Δαιταλῆς* (= Συμποσιαστές), το έγραψε σε ηλικία μόλις 18 ετών και κέρδισε το δεύτερο βραβείο (427 π.Χ.).

Στον Αριστοφάνη αποδίδονται 40 κωμωδίες. Από αυτές διασώθηκαν πλήρεις μέχρι σήμερα 11. Τα θέματα που τροφοδότησαν το έργο του ήταν ο πόλεμος, η πολιτική, η πνευματική ζωή, οι κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη, οι νέες ιδέες. Το αποτέλεσμα ήταν λαμπρό, γι' αυτό και οι κωμωδίες του παίζονται μέχρι σήμερα με επιτυχία.

- ❖ Η κωμωδία *Λυσιστράτη* παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 411 π.Χ., πιθανόν στην πιο λαμπρή γιορτή προς τιμήν του Διονύσου, στα Μεγάλα Διονύσια. Έχει θέμα την ειρήνη και στόχος της ήταν η προβολή του αιτήματος για τερματισμό του πολέμου. Το όνομα άλλωστε της βασικής ηρωίδας –και της κωμωδίας– αποτελεί λογοπαίγνιο που υπηρετεί τον στόχο αυτό: *Λυσιστράτη* < *λύω* + *στράτος*. Η υπόθεση της κωμωδίας είναι η εξής: Οι γυναίκες κάνουν ερωτική απεργία σε πανελλήνια κλίμακα, προκειμένου να εξαναγκάσουν τους άντρες τους να συνάψουν ειρήνη. Την πρωτοβουλία για την κίνηση αυτή

αναλαμβάνει η Λυσιστράτη, η οποία ξεσηκώνει τις γυναίκες της Αθήνας και της Σπάρτης. Το γυναικείο κίνημα τελικά πετυχαίνει τον στόχο του και η ειρήνη επισφραγίζεται με ένα κοινό γλέντι στην Ακρόπολη.

- ❖ Είναι γνωστό ότι στην αρχαία Αθήνα οι γυναίκες δεν είχαν την ίδια συμμετοχή με τους άντρες στα δημόσια πράγματα. Δεν έπαιρναν μέρος στην Εκκλησία του Δήμου ούτε στους άλλους πολιτικούς θεσμούς της πόλης, ήταν περιορισμένες στο σπίτι και επιφορτισμένες με τη διεύθυνση των οικιακών εργασιών. Έτσι, δεν ενημερώνονταν για τις δημόσιες υποθέσεις, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, δεν μορφώνονταν, θεωρούνταν κατώτερες από τον άντρα. Από την άλλη πλευρά, δεν ήταν πλήρως υποταγμένες στους άντρες και, όπως φαίνεται και από το παράθεμα, είχαν τον τρόπο να επιβάλλουν στους άντρες τους τη θέλησή τους.

Ο Αριστοφάνης ειρωνικά παρομοιάζει τις γυναίκες με θηρία που δεν μπορούν να νικηθούν εύκολα, διακωμωδώντας συνηθισμένες συγκρούσεις που γίνονταν στα αθηναϊκά σπίτια της εποχής του. Μπορεί οι γυναίκες να ήταν περιορισμένες στο σπίτι, αλλά η ουσιαστική κυριαρχία τους μέσα στο σπίτι ήταν μάλλον κανόνας και οι άντρες ήταν αδύναμοι να αντιδράσουν στη θέλησή τους σε πολλές περιπτώσεις.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλων κειμένων

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- Για τον Αιλιανό, τη ζωή και το έργο του βλ. Ενότητα 1, σελ. 9.

➤ Στο παρακάτω απόσπασμα ο Αιλιανός παρουσιάζει την ιστορία της Φερενίκης (δηλαδή της Καλλιπάτειρας), που παρακολούθησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες μεταμφιεσμένη σε άντρα γυμναστή (βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 392-394.). Εδώ όμως βρίσκουμε μια λίγο διαφορετική εκδοχή της ιστορίας. Η Καλλιπάτειρα ήρθε στον χώρο των Αγώνων, αλλά εμποδίστηκε η είσοδός της από τους ελλανοδίκες. Κατάφερε όμως να πείσει τους ελλανοδίκες να την αφήσουν να παρακολουθήσει τους Αγώνες με το επιχείρημα ότι δεν ήταν όμοια με τις άλλες γυναίκες, γιατί είχε στην οικογένειά της έξι ολυμπιονίκες. Και στο κείμενο του Αιλιανού, όπως και στου Πανσανία, διαφαίνεται η σημασία που έδειχναν οι αρχαίοι Έλληνες στους ολυμπιονίκες. Ενώ απαγορευόταν να παρακολουθούν οι γυναίκες τους τους Ολυμπιακούς Αγώνες και προβλεπόταν ατιμωτικός θάνατος για τις παραβάτριες (τις έριχναν στο απόκρημνο Τυπαίο όρος), οι ελλανοδίκες δεν την τιμώρησαν, σεβόμενοι τους ολυμπιονίκες συγγενείς της.

❖ Α΄ παράλληλο κείμενο

2 ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η Φερενίκη έφερε τον γιο της στους Ολυμπιακούς Αγώνες, για να αγωνιστεί. Επειδή όμως την εμπόδιζαν οι ελλανοδίκες να δει τον αγώνα, αφού παρουσιάστηκε ενώπιον των αρχών υπερασπίστηκε τον εαυτό της (λέγοντας) ότι έχει πάτερ αολυμπιονίκη και τρία αδέρφια ολυμπιονίκες και η ίδια γιο αθλητή στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Και υπερνίκησε την απόφαση της συνέλευσης του λαού και τον νόμο που απέκλειε τις γυναίκες να παρακολουθούν (τους Ολυμπιακούς) και παρακολούθησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

3 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **τὸν υἱόν:** ουσ. ανώμαλο, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ υἱός, τοῦ υἱοῦ και υἱέος (= ο γιος).
- ⇒ **ἤγεν:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. ἄγω (= οδηγώ, φέρνω).
- ⇒ **ἐς Ὀλύμπια** = στα Ολύμπια, στους Ολυμπιακούς Αγώνες.
- ⇒ **ἀθλεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. ἀθλέω, ἀθλῶ (= αγωνίζομαι).
- ⇒ **κωλύοντων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. κωλύω (= εμποδίζω).
- ⇒ **τῶν Ἑλλανοδικῶν:** οἱ Ἑλλανοδίκαἱ ἦταν οἱ κριτές των Ολυμπιακῶν Αγῶνων.
- ⇒ **θεάσασθαι:** απαρέμφ. αορ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. θεάομαι, θεῶμαι (= βλέπω).
- ⇒ **παρελθοῦσα:** μτχ. αορ. β' ε.φ., θηλ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. παρέρχομαι (= παρουσιάζομαι).
- ⇒ **ἐδικαιολογήσατο:** οριστ. αορ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. δικαιολογέομαι, δικαιολογοῦμαι (= υπερασπίζω τον εαυτό μου).
- ⇒ **ἀγωνιστήν:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ ἀγωνιστής, τοῦ ἀγωνιστοῦ (= αθλητής, πολεμιστής).
- ⇒ **ἐξενίκησε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. ἐκνικάω, ἐκνικῶ (= υπερνικῶ).
- ⇒ **τὸν δῆμον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ δῆμος, τοῦ δήμου (= ο λαός).
- ⇒ **εἴργοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. εἴργω (= εμποδίζω).
- ⇒ **τῆς θέας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ θέα, τῆς θέας (= το θέαμα).
- ⇒ **ἐθεάσατο:** οριστ. αορ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. θεάομαι, θεῶμαι (= βλέπω, παρακολουθῶ).

4

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➤ Ο **Λορέντζος Μαβίλης** γεννήθηκε το 1860 στην Ιθάκη, αλλά έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην Κέρκυρα. Οι γονείς του ήταν Κερκυραίοι αριστοκράτες και η μητέρα του είχε συγγένεια με τον Ιωάννη Καποδίστρια. Πήρε μέρος στον επαναστατικό αγώνα της Κρήτης (1896) και έπειτα πολέμησε στην Ήπειρο (1897), όπου τραυματίστηκε. Όταν γύρισε στην Κέρκυρα, ασχολήθηκε με την ποίηση γράφοντας στο διάστημα αυτό τα καλύτερα σονέτα του, ενώ τον απασχόλησε πολύ και το γλωσσικό ζήτημα. Το 1910 εκλέχτηκε βουλευτής Κέρκυρας και το 1911 εκφώνησε στη Βουλή τον περίφημο λόγο του υπέρ της δημοτικής γλώσσας. Η πατριωτική του δράση συνεχίστηκε και στους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913), στους οποίους πήρε μέρος στα 52 του χρόνια ως εθελοντής. Σκοτώθηκε πολεμώντας στο Δρίσκο της Ηπείρου το 1912.

Ο Μαβίλης είναι ο νεότερος και τελευταίος εκπρόσωπος της Επτανησιακής Σχολής, της οποίας ηγετική φυσιογνωμία υπήρξε ο Διονύσιος Σολωμός. Συνέχισε την παράδοση του Σολωμού, αλλά είχε δεσμούς και με τους ποιητές της Αθήνας ακολουθώντας τις εμπειρίες τους με τα νέα ποιητικά ρεύματα της Ευρώπης. Από τον Σολωμό διδάχτηκε το επίμονο δούλεμα της μορφής παράλληλα με την απαίτηση για υψηλά νοήματα. Διδάχτηκε την αδιάκοπη επεξεργασία της γλώσσας και του στίχου και κυρίως τον σεβασμό για τη δημοτική γλώσσα και για την ανάγκη καλλιέργειάς της μέσα από την ποίηση.

Το ποίημα «Καλλιπάτειρα» γράφτηκε το 1895, αλλά δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1899 στο περιοδικό *Τέχνη* του Κ. Χατζόπουλου. Ο Μαβίλης πήρε αφορμή να το γράψει από ένα σχόλιο ανώνυμου σχολιαστή για τον *7ο Ολυμπιονικό* του Πινδάρου. Η εκδοχή της ιστορίας που ακολουθεί ο Μαβίλης είναι αυτή που βρισκόμαστε και στον Αιλιανό (βλ. Πρώτο παράλληλο κείμενο). Δεν προσθέτει κάτι καινούριο στο περιεχόμενο του ιστορικού αυτού ανεκδότου, αλλά το κάνει να ζωντανέψει με τον διάλογο που φαντάστηκε ότι θα είχε η Καλλιπάτειρα με τους υπευθύνους των Αγώνων, φωτίζοντας μέσα από τα λόγια της τον θαυραλέο και περήφανο χαρακτήρα της.

❖ Β' παράλληλο κείμενο

5

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➤ **Αρχόντισσα Ροδίτισσα:** Πρόκειται για την Καλλιπάτειρα, την κόρη του Ρόδιου άρχοντα και ολυμπιονίκη Διαγόρα (βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 393-394).

➤ **μες στα ωραία κορμιά [...] θαυμαστές ψυχές αντρίκιες:** Εξυμνούνται οι αθλητές, οι οποίοι είχαν καλογυμνασμένα σώματα αλλά και ψυχικά χαρίσματα.

Αγωνίζονταν μόνο για την τιμή και η νίκη τους σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο ψυχικό σθένος τους και στην ατσαλένια θέλησή τους.

➔ **για το αγρίλι του Ηρακλέα / παλεύουν:** Πολλοί μυθικοί ήρωες αναφέρονται ως ιδρυτές των Ολυμπιακών Αγώνων· ο Ηρακλής ήταν ένας από αυτούς, ο οποίος, σύμφωνα με τον μύθο, έφερε την αγριελιά από τη χώρα των Υπερβορείων και τη φύτεψε στο ιερό στην Άλτη. Από κλαδιά του ιερού αυτού δέντρου έφτιαχναν τα στεφάνια με τα οποία στεφάνωναν τους νικητές. Το «αγρίλι» για το οποίο κάνει λόγο ο ποιητής είναι ακριβώς το στεφάνι αυτό –ονομαζόταν «κότινος»– που έφτιαχναν από τα κλαδιά της ιερής αγριελιάς.

➔ **Με τις άλλες γυναίκες δεν είμαι όμοια:** Και στο ποίημα του Λορέντζου Μαβίλη τονίζεται ότι οι ολυμπιακές νίκες των συγγενών της δίνουν ξεχωριστή δόξα στην οικογένειά της και στην ίδια προσωπικά, αφού είναι μητέρα ολυμπιονίκης.

➔ **Με μάλαμα [...] κατεβατό μαρμάρου:** Το «μάλαμα» είναι το χρυσάφι, δηλαδή τα χρυσά γράμματα με τα οποία είναι γραμμένος ο 7ος *Όλυμπιονίκος* του Πινδάρου ως επιγραφή («κατεβατό») πάνω σε μαρμαρίνη πλάκα.

➔ **ύμνος χρυσός του αθάνατου Πινδάρου:** Ο Πίνδαρος ήταν σπουδαίος ποιητής της αρχαιότητας από τη Βοιωτία (περίπου 522-438 π.Χ.), ο οποίος ύμνησε με τις επινίκιες ωδές του τους νικητές πανελλήνιων αγώνων. Την ιδιαίτερη τιμή με την οποία περιέβαλλαν οι αρχαίοι Έλληνες τους Ολυμπιακούς Αγώνες ενισχύει και το γεγονός ότι ο μεγάλος ποιητής της αρχαιότητας, ο Πίνδαρος, είχε γράψει ύμνους, τους *Όλυμπιονίκους*, όπου εξυμνούσε εξέχοντες ολυμπιονίκους.

6

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποια στοιχεία για τη σημασία που απέδιδαν οι αρχαίοι Έλληνες στον αθλητισμό, και ιδιαίτερα στους Ολυμπιακούς Αγώνες, διακρίνονται στο ποίημα του Λ. Μαβίλη, στο απόσπασμα από τον Αιλιανό και στο κείμενο της Ενότητας;

Οι αρχαίοι Έλληνες απέδιδαν πολύ μεγάλη σημασία στον αθλητισμό. Ανάμεσα στις αθλητικές διοργανώσεις που είχαν καθιερώσει, οι Ολυμπιακοί Αγώνες είχαν το μεγαλύτερο κύρος. Η ιστορία της Καλλιπάτειρας αναδεικνύει το πόσο μεγάλη τιμή ήταν στον αρχαίο ελληνικό κόσμο να είναι κάποιος ολυμπιονίκης. Τόσο η λαχτάρα της Καλλιπάτειρας να παρακολουθήσει τους Αγώνες και να δει τον γιο της να στέφεται ολυμπιονίκης όσο και το ότι έκαμψε την αυστηρότητα των ελλανοδικών με το επιχείρημά της ότι προερχόταν από οικογένεια ολυμπιονικών καταδεικνύουν τον σεβασμό που έδειχναν οι αρχαίοι Έλληνες προς τους ολυμπιονίκους και το πόσο ξεχωριστή θέση είχαν αυτοί ανάμεσά τους.

2. Με βάση τα παραπάνω παράλληλα κείμενα, το κείμενο της Ενότητας και τις γνώσεις σας από την Ιστορία, να αναφέρετε περιορισμούς που είχε να αντιμετωπίσει μια γυναίκα στην Ελλάδα της κλασικής εποχής.

Η απαγόρευση εισόδου στους Ολυμπιακούς Αγώνες δεν ήταν η μόνη που αντιμετώπιζαν οι Ελληνίδες κατά την κλασική εποχή. Πάντως, η θέση των γυναικών δεν ήταν ίδια σε όλες τις ελληνικές πόλεις. Για παράδειγμα, στη σπαρτιατική κοινωνία, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε στην Αθήνα, οι γυναίκες διατήρησαν σε σημαντικό βαθμό τη θέση που είχαν στην ομηρική κοινωνία και τα προνόμια που επιβίωσαν από την παλαιότερη μητριαρχική κοινωνική οργάνωση. Ο Πλούταρχος παρουσιάζει τις Σπαρτιάτισσες τολμηρές, σκληραγωγημένες και καθόλου υποταγμένες στους συζύγους τους, να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή και να μιλούν ελεύθερα ακόμα και για σοβαρά ζητήματα.

Στην Αθήνα της κλασικής εποχής η γέννηση ενός κοριτσιού δεν είναι πάντα ευχάριστη είδηση, γιατί η προίκα που έπρεπε να δοθεί, όταν θα έφτανε η ώρα να παντρευτεί το κορίτσι, σήμαινε κατακερματισμό της περιουσίας της οικογένειας. Γι' αυτό εμφανίστηκε και το φαινόμενο της *έκθέσεως*: οι γονείς που δεν μπορούσαν να αντέξουν το βάρος της ανατροφής ενός κοριτσιού μπορούσαν νόμιμα να απαλλαγούν από αυτό. Αντίθετα, στη Σπάρτη τα κορίτσια, εφόσον ήταν υγιή, ήταν ευπρόσδεκτα όπως και τα αγόρια.

Στην Αθήνα μετά την ηλικία των 7 ετών η εκπαίδευση των κοριτσιών γινόταν από τη μητέρα τους μέσα στο σπίτι και περιοριζόταν στην εκμάθηση των οικιακών εργασιών. Κάτι τέτοιο δε συνέβαινε στη Σπάρτη, όπου οι νεαρές Σπαρτιάτισσες σκληραγωγούνταν και γυμνάζονταν δημόσια, τρέχοντας, παλεύοντας και ρίχνοντας δίσκο και ακόντιο γυμνές, όπως και οι νεαροί Σπαρτιάτες, καθώς η σπαρτιατική κοινωνία ήθελε τις γυναίκες σωματικά ασκημένες, ικανές να φέρουν στον κόσμο γερά παιδιά.

Στην Αθήνα τα δικαιώματα των γυναικών ήταν εξαιρετικά περιορισμένα. Όφειλαν να παραμένουν κλεισμένες στον γυναικωνίτη, να ασχολούνται με τις οικιακές εργασίες και να μένουν μακριά από οποιαδήποτε ανάμειξη στην πολιτική και κοινωνική ζωή της πόλης, με εξαίρεση τη συμμετοχή τους σε γιορτές και θρησκευτικές τελετές. Αντίθετα, στη στρατιωτικά οργανωμένη κοινωνία της Σπάρτης η γυναίκα δεν είναι καθόλου υποταγμένη στον σύζυγό της, δείχνει τολμηρή, συμμετέχει στην κοινωνική ζωή της πόλης και εκφράζει τη γνώμη της ελεύθερα ακόμα και για σοβαρά δημόσια ζητήματα.

Τόσο στην αθηναϊκή όσο και στη σπαρτιατική κοινωνία ίσχυε ο θεσμός της προίκας. Στην Αθήνα όμως η προίκα σε περίπτωση διαζυγίου επιστρεφόταν στην οικογένεια της νέφης. Μάλιστα, σε περίπτωση δυσαρέσκειας του συζύγου, η έγγαμη Αθηναία αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο της *έκπέμψεως*, της αποπομπής δηλαδή από το σπίτι, χωρίς να είναι υποχρεωτικό να αιτιολογήσει ο σύζυγος αυτή την απόφαση.

Η συζυγική απιστία εκ μέρους της γυναίκας αποτελούσε, σύμφωνα με τον αθηναϊκό νόμο, ανεπανόρθωτο αδίκημα και η τιμωρία της ήταν η αποπομπή από

το σπίτι του συζύγου και η απαγόρευση της συμμετοχής της στις θρησκευτικές τελετές. Ωστόσο, στη Σπάρτη δε δινόταν ιδιαίτερη σημασία σε θέματα συζυγικής απιστίας, αφού σκοπός του γάμου ήταν η γέννηση υγιών παιδιών, άξιων συνεχιστών και υπερασπιστών της πόλης.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

1. Να διακρίνετε στις λέξεις του πίνακα το α΄ και το β΄ συνθετικό τους. Το α΄ συνθετικό είναι κλιτό ή άκλιτο;

σύνθετες λέξεις	συνθετικά	είδος α΄ συνθετικού
ἐπιφέρω		
ἀνωφερής		
ἀγγελιαφόρος		
πολύφερνος		
διαφορά		
φορολογία		
δρεπανηφόρος		
μισθοφόρος		

2. Με τη βοήθεια λέξεων από τον Λεξιλογικό Πίνακα να ολοκληρώσετε τις φράσεις που δίνονται:

- α. Ο είναι αναγκαίος κρίκος για τη λειτουργία της οικονομίας.
- β. Ο παγετός βλάπτει τα δέντρα.
- γ. Η έγκαιρη άφιξη σώζει ζωές.
- δ. Οι δεν πρέπει να δελεάζονται με υποσχέσεις για προσωπικά οφέλη.

3. Με α΄ συνθετικό τα ουσιαστικά του πίνακα και β΄ συνθετικό το ρ. φέρω να γράψετε σύνθετα επίθετα της νέας ελληνικής:

πετρέλαιο:	καρπός:
ειρήνη:	άρωμα (αρώματος):
έλικας:	μαστίχα:
πρόσοδος:	ερπύστρια:

■ Β. Σύνταξη

4. Να βρείτε τις κατηγορηματικές μετοχές, το ρήμα εξάρτησής τους και το υποκείμενό τους.

- α. Κύρος πάντων τῶν ἡλικίων διαφέρων ἐφαίνετο.
- β. Ἄρξομαι ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς λέγων.
- γ. Οὐκ αἰσχύνομαι μανθάνων, ἀλλὰ πυνθάνομαι καὶ ἐρωτῶ.
- δ. Ἀπηγγέλθη Φίλιππος Ἡραῖον τεῖχος πολιορκῶν.
- ε. Ξενοφῶν ἠσθάνετο χαλεπῶς φέροντας τοὺς στρατιώτας.
- στ. Ἦκουσα δέ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγομένου.
- ζ. Τισσαφέρνης ἐν Σάρδεσιν ἔτυχεν ὦν.
- η. Οἶδα θνητὸς ὦν.
- θ. Ὁ κῆρυξ ἠῦρε τοὺς ἄνδρας διεφθαρμένους.
- ι. Μεμνήμεθα εἰς κίνδυνον ἐλθόντες μέγαν.

5. Στις παρακάτω προτάσεις να προσδιορίσετε τις κατηγορηματικές μετοχές και τον ὄρο (υποκείμενο ἢ αντικείμενο του ρήματος) της πρότασης στον οποίο αυτές αναφέρονται:

- α. Τοῦτο μὲν οὐκ αἰσχύνομαι λέγων.
- β. Καὶ πειράσομαι τῷ λόγῳ ἐπιδειξάμενος τούτον μὲν ψευδόμενον.
- γ. Οὐδὲν παύονται πράττοντες τὰ τῆς πόλεως.
- δ. Οὐκ ἐγίνωσκον οἱ Ἕλληνες Κύρον τεθνηκότα.
- ε. Ὁ νόμος φαίνεται ἀπαγορεύων.

6. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να βρείτε το εἶδος των επιρρηματικών μετοχῶν, να προσδιορίσετε το υποκείμενό τους και να σημειώσετε ποιες εἶναι συνημμένες και ποιες ἀπόλυτες:

- α. Κορίνθιοι ἔπλεον πολεμήσοντες.
- β. Γενομένης ναυμαχίας τέτταρας τριήρεις λαμβάνει Γοργώπας.
- γ. Οὐδενὸς κωλύοντος Κύρος ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη.
- δ. Καὶ ἠπειρώται (= στεριανοί) ὄντες ἐναυμαχήσαμεν.
- ε. Αἰσχύνονται ἂν μὴ ἀποδιδόντες χάριτας.
- στ. Ὁ Λύσανδρος ἦκεν ἔχων τριάκοντα πλοῖα.
- ζ. Οὐκ ἂν ἦλθον δεῦρο ὑμῶν μὴ κελευσάντων.
- η. Ἀθηναῖοι καὶ οὐ μεταλαβόντες τούτου τοῦ χρυσοῦ, ὅμως πρόθυμοι ἦσαν εἰς τὸν πόλεμον.
- θ. Ὁ δ' Ἄρταξέριξ συλλαμβάνει Κύρον ὡς ἀποκτενῶν.
- ι. Ἐνταῦθα δὴ εὐ εἰπόντος τοῦ Ἀγασίου ἀνεθορύβησαν.

7. Στις παρακάτω προτάσεις να χαρακτηρίσετε το είδος των μετοχών και να προσδιορίσετε το υποκείμενό τους:

- α. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀκούσαντες ξυμμάχους τοὺς Λεσβίους ἐποίησαν.
- β. Κατενόησαν οὐ πολλοὺς τοὺς Θηβαίους ὄντας.
- γ. Λακεδαιμόνιοι ἦλθον στρατιὰν ἔχοντες ἐκ Πελοποννήσου.
- δ. Προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις ἤξουσι βοηθήσοντες.
- ε. Ἐλάθομεν ἡμεῖς παίδων οὐδὲν διαφέροντες.
- στ. Φοβηθέντες οἱ πολλοὶ πολέμοι καθέστασαν.
- ζ. Οὐδ' ὁ κωλύσων παρῆν.
- η. Ἄξιόν ἐστι ἐπαινεῖν τῶν ἀνδρῶν τῶν τότε ναυμαχησάντων.

8. Στις παρακάτω προτάσεις να προσδιορίσετε τις συνημμένες και τις απόλυτες μετοχές και το υποκείμενό τους:

- α. Ἀνίστατο οὐδεὶς καλούσης τῆς πατρίδος τῇ κοινῇ φωνῇ.
- β. Ἐλυποῦντο οἱ δυνατοὶ καλὰ κτήματα ἀπολωλεκότες.
- γ. Κῦρος συλλέξας στρατεύμα ἐπολιόρκει τὴν Μίλητον.
- δ. Ἦλθεν ἐξ Ἀθηνῶν Κόνων ἔχων ὀλίγας ναῦς.
- ε. Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται.
- στ. Πολλοὶ ὄντες εὐγενεῖς, εἰσὶ κακοί.
- ζ. Τῆς Παράλου ἀφικομένης νυκτὸς ἠγγέλλετο ἡ συμφορὰ.
- η. Ἀναστάς Ξενοφῶν ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν εἶπεν.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας

Για τον βίο και το έργο του Λουκιανού βλ. Ενότητα 4, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 145-146.

Το κείμενο της Ενότητας

Το απόσπασμα της Ενότητας είναι από τους *Νεκρικούς Διαλόγους* του Λουκιανού, που αποτελούν μέρος των *Μεμπειών Διαλόγων* του. Στους *Νεκρικούς Διαλόγους* νεκροί μιλούν για τη ματαιότητα των ανθρώπινων επιθυμιών και τονίζουν πόσο εφήμερη είναι η ζωή. Μέσα από τους διαλόγους αυτούς ο Λουκιανός καυτηριάζει τις δεισιδαιμονίες των ανθρώπων της εποχής του: τη φιλοχρηματία αρκετών ανθρώπων που περιμένουν να πεθάνει ο συγγενής ή ο φίλος για να τον κληρονομήσουν, τη σκληρότητα των πλουσίων, τις υπερβολές των φιλοσόφων, την ανθρώπινη ανηθικότητα και διαφθορά κ.ά. Στο έργο αυτό είναι εμφανή τα στοιχεία που τον χαρακτηρίζουν ως συγγραφέα: ξεκάθαρη σκέψη, ζωντανός και απολαυστικός λόγος, εύστοχη και καυστική σάτιρα, γλώσσα που δείχνει καλή γνώση της αττικής διαλέκτου.

Στο απόσπασμα της Ενότητας 10 ένας ληστής, ο Σώστρατος, ο οποίος κρίνεται για τις αμαρτίες του από τον ακριβοδίκαιο κριτή του Κάτω Κόσμου, τον Μίνωα, θα αναγκάσει με σοφιστικά τεχνάσματα τον Μίνωα να τον ελευθερώσει.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΩΣ: Ὅποσα ἔπραττον ἐν τῷ βίῳ, πότερα ἐκὼν ἔπραττον ἢ ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας;

ΜΙΝ: Ὑπὸ τῆς Μοίρας δηλαδή.

- ΣΩΣ:** Οὐκοῦν καὶ οἱ χρηστοὶ ἅπαντες καὶ οἱ πονηροὶ δοκοῦντες ἐκείνη ὑπηρετοῦντες ταῦτα ἐδρῶμεν;
- ΜΙΝ:** Ναί, τῆ Κλωθοῖ, ἢ ἐκάστω ἐπέταξε γεννηθέντι τὰ πρακτέα.
- ΣΩΣ:** Εἰ τοίνυν ἀναγκασθεὶς τις ὑπ' ἄλλου φονεῦσαι τινὰ οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν, οἶον δήμιος ἢ δορυφόρος, ὁ μὲν δικαστῆ πεισθεὶς, ὁ δὲ τυράννω, τίνα αἰτίαση τοῦ φόνου;
- ΜΙΝ:** Δήλον ὡς τὸν δικαστὴν ἢ τὸν τύραννον, ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ξίφος αὐτό· ὑπηρετεῖ γὰρ ὄργανον ὃν τοῦτο πρὸς τὸν θυμὸν τῷ πρώτῳ παρασχόντι τὴν αἰτίαν.
- ΣΩΣ:** Οὐκοῦν ὀρθῶς πῶς ἄδικα ποιεῖς κολάζων ἡμᾶς ὑπηρετάς γενομένους ὧν ἡ Κλωθὴ προσέταπτεν; Οὐ γὰρ δὴ ἐκείνὸ γε εἰπεῖν ἔχει τις ὡς ἀντιλέγειν δυνατὸν ἢν τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης προστεταγμένοις.
- ΜΙΝ:** ὦ Σώστρατε, πολλὰ ἴδοις ἂν καὶ ἄλλα οὐ κατὰ λόγον γιγνόμενα, εἰ ἀκριβῶς ἐξετάζοις. Ἀπόλυσον αὐτόν, ὦ Ἐρμῆ, καὶ μηκέτι κολαζέσθω. Ὅρα δὲ μὴ καὶ τοὺς ἄλλους νεκροὺς τὰ ὅμοια ἐρωτᾶν διδάξης.
Λουκιανός, *Νεκρικοὶ Διάλογοι* 24.2-3 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΩΣ: Ὅποσα ἔπραττον ἐν τῷ βίῳ, πότερα ἐκῶν ἔπραττον ἢ ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας;

ΜΙΝ: Ὑπὸ τῆς Μοίρας δηλαδή.

ΣΩΣ: Οὐκοῦν ἅπαντες καὶ οἱ χρηστοὶ καὶ οἱ πονηροὶ ἐδρῶμεν ταῦτα δοκοῦντες ὑπηρετοῦντες ἐκείνη;

ΜΙΝ: Ναί, τῆ Κλωθοῖ, ἢ ἐπέταξε ἐκάστω γεννηθέντι τὰ πρακτέα.

ΣΩΣ: Εἰ τοίνυν τις φονεῦσαι τινὰ ἀναγκασθεὶς ὑπ' ἄλλου

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΣΩΣ: Ὅσες πράξεις ἔκανα στη ζωή μου, με τη θέλησή μου τις ἔκανα¹ ἢ εἶχαν καθοριστεῖ για μένα ἀπὸ τὴ Μοίρα;

ΜΙΝ: Ἀπὸ τὴ Μοίρα φυσικά.

ΣΩΣ: Επομένως, ὅλοι καὶ οἱ ἐνάρετοι καὶ οἱ κακοὶ δὲν κάναμε αὐτὲς τὲς πράξεις θεωρώντας ὅτι ὑπηρετοῦμε ἐκείνη;

ΜΙΝ: Ναι, τὴν Κλωθὴ, ἡ ὁποία ὀρίσει στον καθένα μετὰ τὴ γέννησή του τι ἔπρεπε νὰ κάνει.

ΣΩΣ: Εἴαν λοιπὸν ἕνας σκοτῶνε κάποιον, ἐπειδὴ ἀναγκάστηκε ἀπὸ κάποιον ἄλλο,

1. Το πότερα μπορεί να μεταφραστεί με τη φράση «Ποιο ἀπὸ τα δύο» ἢ νὰ μείνει ἀμετάφραστο.

οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν,

οἶον δήμιος ἢ δορυφόρος,

ὁ μὲν πεισθεὶς δικαστῆ,

ὁ δὲ τυράννω,

τίνα αἰτίασθι τοῦ φόνου;

ΜΙΝ: Δῆλόν (ἔστι) ὡς (αἰτιάσομαι) τὸν

δικαστὴν ἢ τὸν τυράννον,

ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ξίφος αὐτό·

τοῦτο γὰρ ὄν ὄργανον

ὑπηρετεῖ πρὸς τὸν θυμὸν

τῷ πρώτῳ παρασχόντι τὴν αἰτίαν.

ΣΩΣ: Οὐκοῦν ὀργῆς πῶς ἄδικα ποιεῖς

κολάζων ἡμᾶς

ὑπηρέτας γενομένους

ὧν ἡ Κλωθὴ προσέταπτεν;

Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό γε εἰπεῖν ἔχοι τις ὡς

δυνατὸν ἦν ἀντιλέγειν

τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης προσετα-
γμένοις.

ΜΙΝ: ὦ Σώστρατε, πολλὰ καὶ ἄλλα

γινόμενα οὐ κατὰ λόγον

ἴδοις ἂν,

εἰ ἀκριβῶς ἐξετάζοις.

Ἀπόλυσον αὐτόν, ὦ Ἐρμῆ,

καὶ μηκέτι κολάζεσθω.

Ὅρα δὲ μὴ διδάξης καὶ τοὺς ἄλλους

νεκροὺς

ἐρωτᾶν τὰ ὅμοια.

χωρὶς να μπορεῖ να προβάλλει ἀντίρ-
ρηση,

ὅπως, για παράδειγμα, ο δήμιος ἢ ο
σωματοφύλακας,

ο πρώτος υπακούοντας σε δικαστή,

ενώ ο δεύτερος σε κυβερνήτη,

ποιον θα κατηγορήσεις για τον φόνο;

ΜΙΝ: Είναι φανερό ότι (θα κατηγορή-

σω) τον δικαστή ἢ τον κυβερνήτη.

Διότι ούτε το ίδιο το ξίφος (κατη-
γορώ)·

γιατί αυτό ως ὄργανο

εκτελεῖ τη θέληση

του πρωταίτιου².

ΣΩΣ: Λοιπόν, βλέπεις πῶς μας αδικεῖς

που μας τιμωρεῖς

ενώ εμεῖς υπακούαμε

σε ὅ,τι ἡ Κλωθὴ μάς ἐπέβαλλε;

Γιατί βέβαια δε θα μπορούσε να πει

κανεῖς ὅτι ἦταν δυνατό να φέ-

ρουμε ἀντίρρηση

σε ἐντολές που ἐπρεπε κατ' ἀνάγκη

να ἐκτελεστούν.

ΜΙΝ: Σώστρατε, καὶ ὅτι πολλὰ ἄλλα

δε γίνονται σύμφωνα με τη λογική

θα μπορούσες να διακρίνεις,

εάν τα ἐξετάζες με ἀκριβεία.

Ελευθέρωσε τον, Ἐρμῆ,

κι ἀς μὴν τιμωρεῖται πια.

Καὶ πρόσεξε μὴ διδάξεις καὶ τοὺς ἄλ-

λους νεκροὺς

να ρωτοῦν παρόμοια πράγματα.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΩΣ: Ὅποσα ἔπραττον ἐν τῷ βίῳ,

πότερα ἐκὼν ἔπραττον

ἢ ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας;

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΣΩΣ: Ὅσες πράξεις ἔκανα στη ζωή μου,

με τη θέλησή μου τις ἔκανα

ἢ εἶχαν καθοριστεῖ για μένα ἀπὸ τη

Μοίρα;

2. Κατὰ λέξη: υπακούει σύμφωνα με τις διαθέσεις αυτού που είναι ο πρωταίτιος.

ΜΙΝ: Ὑπὸ τῆς Μοίρας δηλαδή.

ΣΩΣ: Οὐκοῦν καὶ οἱ χρηστοὶ ἅπαντες
καὶ οἱ πονηροὶ δοκοῦντες
ἐκείνη ὑπηρετοῦντες ταῦτα
ἐδρῶμεν;

ΜΙΝ: Ναί, τῇ Κλωθοῖ,
ἢ ἐκάστω ἐπέταξε
γεννηθέντι τὰ πρακτέα.

ΣΩΣ: Εἰ τοίνυν ἀναγκασθεὶς τις
ὕπ' ἄλλου φονεῦσαι τινά

οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν,

οἶον δήμιος ἢ δορυφόρος,

ὁ μὲν δικαστῆ πεισθεὶς,
ὁ δὲ τυράννω,

τίνα αἰτίαση τοῦ φόνου;

ΜΙΝ: Δήλον (ἔστι) ὡς (αἰτιάσομαι) τὸν
δικαστὴν ἢ τὸν τύραννον,
ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ξίφος αὐτό·
ὑπηρετεῖ γὰρ ὄργανον ὃν τοῦτο
πρὸς τὸν θυμὸν

τῷ πρώτῳ παρασχόντι τὴν αἰτίαν.

ΣΩΣ: Οὐκοῦν ὀργᾶς πῶς ἄδικα ποιεῖς
κολάζων ἡμᾶς

ὑπηρετάς γενομένους
ὧν ἡ Κλωθὴ προσέταπεν;

Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό γε εἰπεῖν ἔχοι τις

ὡς ἀντιλέγειν δυνατὸν ἦν
τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης προσεταγμέ-
νοις.

ΜΙΝ: ὦ Σώστρατε, πολλὰ ἴδοις ἂν
καὶ ἄλλα οὐ κατὰ λόγον γιγνόμενα,

εἰ ἀκριβῶς ἐξετάζεις.

Ἀπόλυσον αὐτόν, ὦ Ἑρμῆ,
καὶ μηκέτι κολάζεσθω.

Ὅρα δὲ μὴ καὶ τοὺς ἄλλους νεκροὺς
τὰ ὅμοια ἐρωτᾶν διδάξις.

ΜΙΝ: Ἀπὸ τῆς Μοίρας φυσικά.

ΣΩΣ: Επομένως, ὅλοι καὶ οἱ ἐνάρετοι
καὶ κακοὶ δὲν κάναμε αὐτές τις
πράξεις θεωρώντας ὅτι υπηρετοῦμε
ἐκείνη;

ΜΙΝ: Ναι, τὴν Κλωθῶ,
ἡ ὁποία ὀρίσε στον καθένα,
μετὰ τὴ γέννησή του τι ἐπρεπε να κάνει.

ΣΩΣ: Εἰάν λοιπόν ἕνας σκότωνε κάποιον,
ἐπειδὴ ἀναγκάστηκε ἀπὸ κάποιον
ἄλλο,

χωρὶς να μπορεί να προβάλει ἀντίρ-
ρηση,

ὅπως, για παράδειγμα, ο δήμιος ἢ
ο σωματοφύλακας,

ο πρώτος υπακούοντας σε δικαστή,
ἐνὼ ο δεύτερος σε κυβερνήτη,

ποῖον θα κατηγορήσεις για τον φόνο;

ΜΙΝ: Εἶναι φανερό ὅτι (θα κατηγορήσω)
τον δικαστῆ ἢ τον κυβερνήτη.

Διότι οὔτε το ἴδιο το ξίφος (κατηγορῶ)·
γιατί αὐτό ὡς ὄργανο ἐκτελεῖ
τὴ θέληση

του πρωταίτιου.

ΣΩΣ: Λοιπόν, βλέπεις πῶς μας ἀδικεῖς
που μας τιμωρεῖς

ἐνὼ εμεῖς υπακούσαμε
σε ὅ,τι ἡ Κλωθὴ μᾶς ἐπέβαλλε;

Γιατί βέβαια δε θα μπορούσε να πει κα-
νεὶς

ὅτι ἦταν δυνατό να φέρουμε ἀντίρρηση
σε ἐντολές που ἐπρεπε κατ' ἀνάγκη

να ἐκτελεστούν.

ΜΙΝ: Σώστρατε, καὶ ὅτι πολλὰ ἄλλα
δε γίνονται σύμφωνα με τὴ λογική
θα μπορούσες να διακρίνεις,

εἰάν τα ἐξετάζεις με ἀκριβεία.

Ελευθέρωσε τον, Ἑρμῆ,
καὶ ας μὴν τιμωρεῖται πια.

Καὶ πρόσεξε μὴ διδάξεις καὶ τοὺς ἄλ-
λους νεκροὺς να ρωτοῦν παρόμοια
πράγματα.

5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο ληστής Σώστρατος προβάλλει στον Μίνωα, τον κριτή του Κάτω Κόσμου, το επιχείρημα ότι όλες οι πράξεις του, όπως και όλες οι πράξεις τόσο των ενάρετων όσο και των ανέντιμων ανθρώπων, ήταν προκαθορισμένες από τη Μοίρα. Και όπως, όταν κάποιος εξαναγκάζεται να διαπράξει έναν φόνο, πρέπει να θεωρείται υπεύθυνος για τον φόνο όχι ο ίδιος αλλά αυτός που τον εξανάγκασε, έτσι και ο Σώστρατος δεν πρέπει να θεωρείται υπεύθυνος για τις πράξεις του, αφού ήταν αναγκασμένος να διαπράξει ό,τι είχε προκαθορίσει γι' αυτόν η Κλωθώ, χωρίς να έχει δικαίωμα επιλογής. Ο Σώστρατος πέτυχε έτσι να μην καταδικαστεί.

6 ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Μετάφραση του *πότερα* – ἤ**

Με το ζεύγος *πότερα* (ή *πότερον*) – ἤ εισάγονται ευθείες ή πλάγιες ερωτήσεις ολικής αγνοίας διμελείς (ή διαζευκτικές). Το *πότερον* (= ποιο/τι από τα δύο) και το *πότερα* (= ποια από τα δύο) είναι ερωτηματικά επιρρήματα που προέρχονται από την ερωτηματική αντωνυμία *πότερος*, *ποτέρα*, *πότερον* (βλ. ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 424). Στη μετάφραση στα ν.ε. μπορούμε να τα αφήσουμε και αμετάφραστα, επειδή στα ν.ε. οι αντίστοιχες ερωτήσεις συνήθως δεν έχουν κάποιο ερωτηματικό μόριο στην αρχή τους:

- *πότερα ἐκὼν ἔπραττον ἢ ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας* = **τι από τα δύο**, με τη θέλησή μου τα έκανα ἢ είχαν καθοριστεί για μένα από τη Μοίρα (ἤ: με τη θέλησή μου τα έκανα ἢ είχαν καθοριστεί για μένα από τη Μοίρα)

■ **Οι ευκτικές του κειμένου**

Η ευκτική όλων των χρόνων (εκτός του μέλλοντα), όταν συνοδεύεται από το (δυνητικό) *άν*, εκφράζει συνήθως κάτι που είναι δυνατό ή πιθανό να συμβεί στο παρόν ή στο μέλλον. Μεταφράζεται: *είναι/θα ήταν δυνατόν να...*, *μπορεί/θα μπορούσα να...* κτλ. (βλ. και Ενότητα 7, σελ. 279).

- *ἴδοις ἄν* = θα μπορούσες να διακρίνεις. (Για τη μετάφραση της δυνητικής ευκτικής βλ. σελ. 307.)
- *Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνὸ γε εἶπεῖν ἔχοι τις* = κανείς δε θα μπορούσε να ισχυριστεί

Προσοχή! Το *έχοι* είναι δυνητική ευκτική, μολονότι δε συνοδεύεται από το μόριο *άν*, πράγμα πολύ σπάνιο στον αρχαιοελληνικό πεζό λόγο.

■ **πολλά και ἄλλα** = και πολλά άλλα

Το επίθετο *πολύς*, *πολλή*, *πολύ* πολλές φορές, ενώ συνδέεται με τον σύνδεσμο *καί* με ένα άλλο επίθετο, στην πραγματικότητα το προσδιορίζει ως επιθετικός προσδιορισμός. Έτσι, η φράση *πολλά και ἄλλα...* μεταφράζεται: *και πολλά άλλα*³... (όχι: *πολλά και άλλα...*).

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ὅποσα:** αντων. αναφορική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὅποσος, ὅποση, ὅποσον* (= ὅσος, ὅση, ὅσο).
- ⇒ **ἔπραττον:** οριστ. παρατ. ε.φ., *ἀ΄ εν.*, του ρήμ. *πράττω* (= κάνω, πραγματοποιώ). ♦ ΣΥΝΤ.: *πράττω τι*.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πράττω*, ΠΡΤ. *ἔπραττον*, ΜΕΛΛ. *πράξω*, ΑΟΡ. *ἔπραξα*, ΠΡΚ. *πέπραγα, πέπραγα*, ΥΠΡΣ. *ἔπεπράχην, ἔπεπράχην*.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *πράττομαι*, ΠΡΤ. *ἔπραττόμην*, ΜΕΛΛ. *πράξομαι*, ΑΟΡ. *ἔπραξάμην*, ΠΡΚ. *πέπραγαί*, ΥΠΡΣ. *ἔπεπράγμην*.
- ⇒ **ἐν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **τῷ βίῳ:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ βίος, τοῦ βίου* (= η ζωή).
- ⇒ **πότερα:** επίρρ. ερωτηματικό (= τι/ποιο από τα δύο). Μαζί με τον διαζευκτικό σύνδεσμο *ἢ* σχηματίζει ζεύγος που εισάγει ερωτηματικές προτάσεις ολικής αγνοίας διμελείς. Προέρχεται από το ουδ. γένος της ερωτηματικής αντωνυμίας *πότερος, ποτέρα, πότερον* (= ποιος, ποια, ποιο ή τι από τα δύο). Βλ. και πιο πάνω, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ.
- ⇒ **ἐκών:** επίθ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἐκών, ἡ ἐκοῦσα, τὸ ἐκόν* (= εκούσιος, με τη θέληση, θέλοντας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 434.
- ⇒ **ἐπεκέκλωστο:** οριστ. υπερσ. μ.φ., *γ΄ εν.*, του ρήμ. *ἐπικλώθωμαι* (= καθορίζομαι από τη Μοίρα για κάποιον). Η οξεία στη λήγουσα που έχει στο κείμενο προέρχεται από το εγγλιτικό *μοι* που ακολουθεί. ♦ Η αρχική σημασία του *ἐπικλώθω* είναι «κλώθω πάνω σε κάποιον». Το ρήμα αυτό λεγόταν συνήθως για τη Μοίρα Κλωθώ, η οποία κλώθοντας καθόριζε τη μοίρα των

3. Το λογοτεχνικό αυτό σχήμα ονομάζεται *ἐν διαῖ δυοῖν*. Δηλαδή, μία έννοια χωρίζεται σε δύο έννοιες, π.χ. αντί να πούμε: *χρυσά κοσμήματα*, λέμε: *χρυσό και κοσμήματα*.

ανθρώπων. Έτσι, μεταφορικά πήρε τη σημασία «καθορίζω τη μοίρα, το πεπρωμένο κάποιου».

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του κλώθω: κλωστή, κλωστήριο, Κλωθώ (= η μία από τις τρεις Μοίρες, η οποία έκλωθε, σύμφωνα με τον μύθο, το νήμα της ζωής).
- ⇒ **μοι:** αντων. προσωπική α΄ προσώπου, αρσ. γένους, δοτ. εν. β΄ τύπος, *ἐγώ*.
- ⇒ **ὑπό:** πρόθ. κύρια (= από). Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει τον τόπο κάτω από τον οποίο βρίσκεται κάτι ή από τον οποίο βγαίνει· μεταφορικά δηλώνει τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες συμβαίνει κάτι ή το ποιητικό αίτιο (παθητικών ρημάτων) κ.ά.
 - + δοτ.: δηλώνει περίπου ό,τι και η ὑπό + γεν. (όχι όμως ποιητικό αίτιο).
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση κάτω από κάποιο τόπο· μεταφορικά δηλώνει υποταγή κ.ά.
- ⇒ **τῆς Μοίρας:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ Μοῖρα, τῆς Μοίρας*.

Ας θυμηθούμε...

Τα ακόλουθα δέκα δισύλλαβα ουσιαστικά της α΄ κλ. έχουν την κατάληξη -α βραχύχρονη, μολονότι πριν το -α υπάρχει φωνήεν ή -ρ: *γαῖα* (= γη), *γραῖα, μαῖα, μῦα* (= μύγα), *μοῖρα, πείρα, πῶρα* (= πλήρη), *σπείρα, σφαῖρα, σφύρα* (= σφυρί).

- ⇒ **δηλαδή:** επίρρ. βεβαιωτικό (= βέβαια, φυσικά, φανερά).
- ⇒ **οὐκοῦν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν, επομένως). Το *οὐκοῦν* είναι παρατακτικός σύνδεσμος και δεν εισάγει δευτερεύουσες προτάσεις, αλλά δηλώνει ότι το νόημα της πρότασης στην οποία βρίσκεται προκύπτει ως αποτέλεσμα από τα προηγούμενα.
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **χρηστοί:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ χρηστός, ἡ χρηστή, τὸ χρηστὸν* (= χρήσιμος, καλός, ενάρετος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 434.
- ⇒ **ἅπαντες:** επίθ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἅπας, ἡ ἅπασα, τὸ ἅπαν* (= όλος, καθένας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 435.
- ⇒ **πονηροί:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ πονηρός, ἡ πονηρά, τὸ πονηρὸν* (= άθλιος, κακός, μοχθηρός).

- ⇒ **δοκοῦντες:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *δοκῶ*, *δοκῶ* (= φαίνομαι, δίνω την εντύπωση). ♦ ΣΥΝΤ.: *δοκῶ τι* + ειδικό απαρέμφ. (= δίνω την εντύπωση σε κάποιον ότι είμαι, θεωρούμαι..., νομίζομαι...).
- ⇒ **ἐκείνη:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἐκείνος*, *ἐκείνη*, *ἐκείνο* (= εκείνος, εκείνη, εκείνο).
- ⇒ **ὑπηρετοῦντες:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ὑπηρετέω*, *ὑπηρετῶ* (= εκτελώ το έργο του κωπηλάτη είμαι υποταγμένος σε κάποιον, υπηρετῶ κάποιον). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
- ⇒ **ταῦτα:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *οὗτος*, *αὕτη*, *τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **ἐδρῶμεν:** οριστ. παρατ. ε.φ., ἀ΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *δράω*, *δρῶ* (= κάνω, πράττω).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δράμα, δράση, δραστήριος, δραστικός, δραστηριότητα, αδράνεια, αντίδραση, αδρανής.
- ⇒ **ναί:** επίρρ. βεβαιωτικό (= ναί).
- ⇒ **τῆ Κλωθοί:** ουσ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ Κλωθῶ*, *τῆς Κλωθοῦς* (= ήταν η μία από τις τρεις Μοίρες). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 433.
- ⇒ **ἦ:** αντων. αναφορική, θηλ. γένους, ονομ. εν., *ὅς*, *ἣ*, *ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 69.
- ⇒ **ἐκάστω:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *ἐκαστος*, *ἐκάστη*, *ἐκαστον* (= καθένας, καθεμία, καθένα).
- ⇒ **ἐπέταξε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *ἐπιτάττω* (= προστάζω, διατάζω, ορίζω). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ. + αιτ.
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐπιτάττω*, ΠΡΤ. *ἐπέταπτον*, ΜΕΛΛ. *ἐπιτάξω*, ΑΟΡ. *ἐπέταξα*, ΠΡΚ. *ἐπιτέταχα*, ΥΠΡΣ. *ἐπετετάχειν*.
♦ **Μ.Φ.:** *ἐπιτάττομαι*, ΠΡΤ. *ἐπεταπτόμην*, ΜΕΛΛ. *ἐπιτάξομαι*, ΑΟΡ. *ἐπεταξάμην*, ΠΡΚ. *ἐπιτέταγαμαι*, ΥΠΡΣ. *ἐπετετάγμην*.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *τάττω*: επίταξη, επιταγή, επιτακτικός, σύνταγμα, αταξία, άτακτος, τάμα, πρόσταγμα, προσταγή.
- ⇒ **γεννηθέντι:** μτχ. παθητ. αορ., αρσ. γένους, δοτ. εν., του συνηρ. ρήμ. *γεννάομαι*, *γεννώμαι* (= γεννιέμαι). Το ενεργ. *γεννάω*, *γεννώ* (= γεννώ) λεγόταν συνήθως για τον πατέρα, ενώ για τη μητέρα χρησιμοποιούσαν κυρίως το ρήμα *τίκτω*.
- ⇒ **τὰ πρακτέα:** επίθ. ρηματικό β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πρακτέος*, *ἡ πρακτέα*, *τὸ πρακτέον* (= που πρέπει να πράξει κάποιος). Τα ρη-

ματικά επίθετα σε *-τέος, -τέα, -τέον* δηλώνουν κάτι που πρέπει να γίνει, που οφείλει κάποιος να κάνει ή που είναι υποχρεωμένος να κάνει.

- ⇒ **εἰ:** σύνδ. υποθετικός (= αν). Συντάσσεται με οριστική ή (όπως εδώ) με ευκτική.
- ⇒ **τοίνυν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν). Το *τοίνυν* είναι παρατακτικός σύνδεσμος και δεν εισάγει δευτερεύουσες προτάσεις, αλλά δηλώνει ότι το νόημα της πρότασης στην οποία βρίσκεται προκύπτει ως αποτέλεσμα από τα προηγούμενα.
- ⇒ **ἀναγκασθεῖς:** μτχ. παθητ. αορ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἀναγκάζομαι* (= υποχρεώνομαι, πιέζομαι, εξαναγκάζομαι). Το ενεργ. *ἀναγκάζω* (+ αιτ. προσώπου + τελικό απαρέμφ.) = εξαναγκάζω κάποιον να...
- ⇒ **τις:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τί* (= κάποιος, κάποια, κάποιο). Είναι εγκλιτική λέξη και ο τόνος της χάνεται, επειδή η προηγούμενη λέξη *ἀναγκασθεῖς* είναι οξύτονη. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 114.
- ⇒ **ἄλλου:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, γεν. εν., *ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο* (= ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 435.
- ⇒ **φονεύσαι:** ευκτ. αορ. ε.φ., *γ' εν.*, του ρήμ. *φονεύω* (= σκοτώνω, φονεύω).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *φονεύω*, ΠΡΤ. *ἐφόνευον*, ΜΕΛΛ. *φονεύσω*, ΑΟΡ. *ἐφόνευσα*, ΠΡΚ. *πεφόνευκα*, ΥΠΡΣ. *ἐπεφονεύκειν*.
- ⇒ **τινά:** αιτιατ. εν., αρσ. γένους, *τίς, τίς, τί*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **οὐ:** μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **δυνάμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *δύναμαι* (= μπορώ).
- ⇒ **ἀντιλέγειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἀντιλέγω* (= διαφωνώ, προβάλλω αντίρρηση).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀντιλέγω*, ΠΡΤ. *ἀντέλεγον*, ΜΕΛΛ. *ἀντιλέξω, ἀντερῶ*, ΑΟΡ. *ἀντέλεξα, ἀντείπα, ἀντείπον*, ΠΡΚ. *ἀντείρηκα*, ΥΠΡΣ. *ἀντειρήκειν*.
 - ◆ **ΟΜΟΡΡΙΖΑ:** αντιλογία, αντίλογος.
- ⇒ **οἶον:** επίρρ. τροπικό αναφορικό (= όπως, σαν, για παράδειγμα). Το *οἶον* προέρχεται από την αντων. *οἴος, οἴα, οἶον*.
- ⇒ **δήμιος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δήμιος, τοῦ δημίον* (= ο εκτελεστής των δημόσιων ποινών, ο δήμιος).
- ⇒ **ἦ:** σύνδ. διαζευκτικός (= ή).

- ⇒ **δορυφόρος** (< *δόρυ* + *φέρω*): ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δορυφόρος, τοῦ δορυφόρου* (= αυτός που φέρει δόρυ, ο σωματοφύλακας, ο φρουρός).
- ⇒ **ὁ μὲν... ὁ δέ** = ο ένας... ο άλλος, ο πρώτος... ο δεύτερος.
- ⇒ **δικαστή:** ουσ. α΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ δικαστής, τοῦ δικαστοῦ* (= ο δικαστής). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 433.
- ⇒ **πεισθείς:** μτχ. παθητ. αορ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *πιέθομαι* (= υπακούω, αποδέχομαι). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πιέθω*, ΠΡΤ. *ἔπειθον*, ΜΕΛΛ. *πέισω*, ΑΟΡ. *ἔπεισα*, ΠΡΚ. *πέπεικα*, ΥΠΡΣ. *έπεπείκειν*.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *πιέθομαι*, ΠΡΤ. *έπειθόμην*, ΜΕΛΛ. *πέισομαι*, ΑΟΡ. *έπιθόμην*, ΠΡΚ. *πέπεισμαι, πέποιθα*, ΥΠΡΣ. *έπεπείσμην, έπεποιθειν*.
- ⇒ **τυράννω:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ τύραννος, τοῦ τυράννου* (= αυτός που κατέχει απόλυτη εξουσία χωρίς να την έχει πάρει με κληρονομική διαδοχή ή με δημοκρατικές διαδικασίες· αυτός που ασκεί τυραννική εξουσία).
- ⇒ **τίνα:** αντων. ερωτηματική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τί* (= ποιος, ποια, ποιο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 436.
- ⇒ **αἰτίαση:** οριστ. μέλλ. μ.φ., β΄ εν., του συνηρ. αποθ. ρήμ. *αἰτιάομαι, αἰτιῶμαι* (= κατηγορώ, θεωρώ ένοχο). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτιατ. + γεν. της αιτίας.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *αιτία, αἰτίαση, αίτιος, υπαίτιος*.
- ⇒ **τοῦ φόνου:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ φόνος, τοῦ φόνου* (= φονικό, σφαγή, φόνος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 433.
- ⇒ **δήλον:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δήλος, ἡ δήλη και ἡ δήλος, τὸ δήλον* (= φανερός, γνωστός).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *δηλώνω, δήλωση, εκδήλωση, έκδηλος, δηλωτικός, εκδηλωτικός*.
- ⇒ **ὥς:** σύνδ. ειδικός (= ότι, πως). Εισάγει δευτερεύουσα ειδική πρόταση.
- ⇒ **τὸν δικαστήν:** αιτιατ. εν., αρσ. γένους, *ὁ δικαστής*. Βλ. πιο πάνω, *δικαστή*.
- ⇒ **τὸν τύραννον:** αιτιατ. εν., αρσ. γένους, *ὁ τύραννος*. Βλ. πιο πάνω, *τυράννω*.
- ⇒ **ἐπεὶ:** σύνδ. αιτιολογικός (= επειδή, αφού).
- ⇒ **οὐδέ:** σύνδ. συμπλεκτικός αποφαιτικός (= ούτε).
- ⇒ **τὸ ξίφος:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ ξίφος, τοῦ ξίφους* (= το ξίφος, το σπαθί). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 433.

- ⇒ **αὐτό:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ *αὐτό* = το ίδιο (οριστική).
- ⇒ **ὑπηρετεῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ὑπηρετέω, ὑπηρετῶ* (= είμαι υποταγμένος, εκτελώ). ♦ **ὑπηρετῶ τινί πρὸς τι** = προσφέρω υπηρεσίες σε κάποιον σύμφωνα με...
- ⇒ **γάρ:** σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα.
- ⇒ **ὄργανον:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ ὄργανον, τοῦ ὄργανου* (= εργαλείο, μέσο, ὄργανο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 433.
- ⇒ **ὄν:** μτχ. ενεστ., ουδ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *εἰμί* (= είμαι).
♦ ΕΝΣ. *εἰμί*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἔγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἔγεγόνειν*.
- ⇒ **τούτο:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, ονομ. εν., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **πρὸς:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
+ γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι
+ δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)
+ αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε)· μεταφορικά δηλώνει αναφορά, συμφωνία κ.ά.
- ⇒ **τὸν θυμόν:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ θυμός, τοῦ θυμοῦ* (= ψυχή, πνεύμα· θέληση, επιθυμία).
- ⇒ **τῷ πρώτῳ:** επίθ. αριθμητικό τακτικό β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ πρώτος, ἡ πρώτη, τὸ πρῶτον* (= πρώτος).
- ⇒ **παρασχόντι:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, δοτ. εν., του ρήμ. *παρέχω* (= προσφέρω, δίνω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *παρέχω*, ΠΡΤ. *παρεῖχον*, ΜΕΛΛ. *παρέξω, παρασχίσω*, ΑΟΡ. *παρέσχον, παρεσχίκα*, ΥΠΡΣ. [*παρεσχίκειν*].
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *παρέχομαι*, ΠΡΤ. *παρειχόμην*, ΜΕΛΛ. *παρέξομαι, παρασχίσομαι*, ΑΟΡ. *παρεσχόμην*, ΠΡΚ. *παρέσχημαι*.
- ⇒ **τὴν αἰτίαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ αἰτία, τῆς αἰτίας* (= αφορμή, αιτία, κατηγορία).
- ⇒ **ὄραξ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *ὄραω, ὄρῶ* (= βλέπω, καταλαβαίνω).
- ⇒ **πῶς:** επίρρ. τροπικό ερωτηματικό (= πώς).
- ⇒ **ἄδικα:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ/ἡ ἄδικος, τὸ ἄδικον* (= παράνομος, ανάρμοστος, άδικος).

- ⇒ **ποιείς:** οριστ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *ποιέω, ποιῶ* (= κάνω, ενεργώ).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ποίημα, ποιητής, ποίηση, αντιποίηση, χειροποίητος.
- ⇒ **κολάζων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *κολάζω* (= τιμωρώ). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 436.
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *κολάζω*, ΠΡΤ. *ἐκόλαζον*, ΜΕΛΛ. *κολάσω*, ΑΟΡ. *ἐκόλασα*.
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *κολάζομαι*, ΠΡΤ. [*ἐκολαζόμεην*], ΜΕΛΛ. *κολάσομαι*, ΑΟΡ. *ἐκολασάμην*, ΠΡΚ. *κεκόλασμαι*, ΥΠΡΣ. *ἦν κεκολασμένος*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κόλαση, κολαστήριο, ακόλαστος, κολάσιμος.
- ⇒ **ἡμάς:** αντων. προσωπική α' προσώπου, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἐγώ*. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 290.
- ⇒ **ὑπηρέτας:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ὑπηρέτης, τοῦ ὑπηρετόου* (= δούλος, βοηθός, υπηρέτης).
- ⇒ **γενομένους:** μτχ. αορ. β' μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι, είμαι).
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *γί(γ)νομαι*, ΠΡΤ. *ἐγι(γ)νόμην*, ΜΕΛΛ. *γενήσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα, γεγένημαι*, ΥΠΡΣ. *ἐγεγόνειν, ἐγεγενήμην*.
- ⇒ **ὧν:** αντων. αναφορική, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὅς, ἧ, ὅ* (= οποιός, οποία, ποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 339.
- ⇒ **ἡ Κλωθώ:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ Κλωθώ, τῆς Κλωθοῦς*.
- ⇒ **προσέταπτεν:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *προσάπτω* (= προστάζω, διατάζω, επιβάλλω). Για ομορριζα και αρχικούς χρόνους βλ. πιο πάνω, *ἐπέταξε*.
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. προσώπου + αιτ. πράγματος.
- ⇒ **δή:** επίρρ. βεβαιωτικό (= βέβαια).
- ⇒ **ἐκείνο:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ἐκείνος, ἐκείνη, ἐκείνο* (= εκείνος, εκείνη, εκείνο). Ο τόνος που έχει στη λήγουσα μέσα στο κείμενο ανήκει στο εγκλιτικό *γε* που ακολουθεί.
- ⇒ **γε:** μόριο (= βέβαια, πράγματι).
- ⇒ **εἶπείν:** απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του ρήμ. *λέγω* (= λέω, αναφέρω).
- ⇒ **ἔχοι:** ευκτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἔχω* (= έχω, κατέχω). ◆ **ἔχοι εἶπείν** = μπορεί να πει.
- ⇒ **ἀντιλέγειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἀντιλέγω* (= διαφωνώ, φέρνω αντίρρηση). ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω.

- ☞ **δυνατόν:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δυνατός, ἡ δυνατή, τὸ δυνατόν* (= ικανός, δυνατός).
- ☞ **ἦν:** οριστ. παρ. γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ☞ **τοῖς προστεταγμένοις:** μτχ. παρακ. μ.φ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., του ρήμ. *προσάττομαι* (= διατάσσομαι, προστάζομαι). Βλ. πιο πάνω, *προσέττατεν*.
- ☞ **μετά:** πρόθ. κύρια (= με). Συντάσσεται με γενική και αιτιατική – η σύνταξη της με δοτική είναι μόνο ποιητική:
+ γεν.: δηλώνει τα πρόσωπα ή τα πράγματα ανάμεσα στα οποία βρίσκεται κάποιος ή κάτι· μεταφορικά δηλώνει συνοδεία, τρόπο, προσθήκη κ.ά.
+ αιτ.: δηλώνει τοπική ή χρονική ακολουθία.
- ☞ **πάσης:** επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ὅ πᾶς, ἡ πᾶσα, τὸ πᾶν* (= ὅλος, καθένας).
- ☞ **ἀνάγκης:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ἀνάγκη, τῆς ἀνάγκης* (= υποχρέωση, πίεση, ἀνάγκη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 433.
- ☞ **ὦ Σώστρατε:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, κλητ. εν., *ὁ Σώστρατος, τοῦ Σωστράτου*.
- ☞ **πολλά:** επίθ. ἀνώμαλο, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ* (= πολὺς, πολλή, πολὺ). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 434-5.
- ☞ **ἴδοις:** ευκτ. αορ. β' ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *ὄρω, ὄρω* (= βλέπω).
♦ *ἴδοις ἂν* = μπορείς να δεις, μπορείς να διακρίνεις.
- ☞ **ἄλλα:** αντων. ἀόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο* (= ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο).
- ☞ **κατά:** πρόθ. κύρια (= σε). Συντάσσεται με γενική και αιτιατική. Η βασική της σημασία είναι «κάτω», «προς τα κάτω»:
+ γεν.: δηλώνει την κίνηση από πάνω προς τα κάτω ή γενικά την κατεύθυνση προς κάποιο σημείο· μεταφορικά δηλώνει αναφορά κ.ά.
+ αιτ.: δηλώνει κίνηση προς τα κάτω ή τοπική έκταση· μεταφορικά δηλώνει τρόπο, συμφωνία, αναφορά, μερισμό κ.ά.
- ☞ **λόγον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ λόγος, τοῦ λόγου* (= η λογική, η σκέψη). ♦ *κατὰ λόγον* = σύμφωνα με τη λογική.
- ☞ **γιγνώμενα:** μτχ. ενεστ. μ.φ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *γίνομαι* (= γίνομαι, είμαι).
- ☞ **ἀκριβῶς:** επίρρ. τροπικό (= προσεκτικά, με ακρίβεια, με λεπτομέρειες). Το επίρρ. προέρχεται από το επίθ. *ὁ/ἡ ἀκριβής, τὸ ἀκριβές*.

- ⇒ **ἐξετάζοις:** ευκτ. ενεστ. ε.φ., β΄ εν., του ρήμ. ἐξετάζω (= ερευνώ, εξετάζω).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἐξετάζω, ΠΡΤ. ἐξήταζον, ΜΕΛΛ. ἐξετάσω, ἐξετώ, ΑΟΡ. ἐξήτασα, ΠΡΚ. ἐξήτακα.
- ⇒ **ἀπόλυσον:** προστακτ. αορ. ε.φ., β΄ εν., του ρήμ. ἀπολύω (= ελευθερώνω, διώχνω).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἀπολύω, ΠΡΤ. ἀπέλυον, ΜΕΛΛ. ἀπολύσω, ΑΟΡ. ἀπέλυσα, ΠΡΚ. ἀπολέλυκα, ΥΠΡΣ. ἀπελεύκειν.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ἀπολύομαι, ΠΡΤ. ἀπελύομην, ΜΕΛΛ. ἀπολύσομαι, ΑΟΡ. ἀπελυσάμην, ΠΡΚ. ἀπολέλυμαι, ΥΠΡΣ. ἀπελεύμην.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του λύω: λύση, διάλυση, απόλυση, άλτος, καταλύτης, λύτρα, λύτρωση.
- ⇒ **αὐτόν:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., αὐτός, αὐτή, αὐτό. Εδώ, αὐτόν = τὸν Σώστρατον (επαναληπτική).
- ⇒ **ὦ Ἐρμῆ:** ουσ. συνηρημένο ἄ κλ., αρσ. γένους, κλητ. εν., ὦ Ἐρμῆς, τοῦ Ἐρμοῦ. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 433.
- ⇒ **μηκέτι:** επίρρ. χρονικό (= όχι πλέον, όχι πια).
- ⇒ **κολαζέσθω:** προστακτ. ενεστ. μ.φ., γ΄ εν., του ρήμ. κολάζομαι (= τιμωρούμαι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, κολάζων.
- ⇒ **ὄρα:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β΄ εν., του ὀράω, ὀρώ. Βλ. πιο πάνω, ὀράς.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, και).
- ⇒ **μή:** σύνδ. ενδοιαστικός (= μήπως). Εισάγει δευτ. (ονομ.) ενδοιαστικές προτάσεις που δηλώνουν φόβο μήπως γίνει κάτι ανεπιθύμητο.
- ⇒ **τοὺς νεκρούς:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ νεκρός, τοῦ νεκροῦ.
- ⇒ **ἄλλους:** επίθ. που χρησιμοποιείται ως αόριστη ἐπιμεριστική αντων., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ ἄλλος, ἡ ἄλλη, τὸ ἄλλο (= ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 435.
- ⇒ **τὰ ὅμοια:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ ὅμοιος, ἡ ὅμοια, τὸ ὅμοιον (= ὅμοιος, ἴδιος).
- ⇒ **ἔρωτάν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. ἐρωτάω, ἐρωτώ (= ρωτώ).
- ⇒ **διδάξης:** υποτακτ. αορ. ε.φ., β΄ εν., του ρήμ. διδάσκω (= διδάσκω, μαθαίνω κάτι σε κάποιον).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. διδάσκω, ΠΡΤ. ἐδίδασκον, ΜΕΛΛ. διδάξω, ΑΟΡ. ἐδίδαξα, ΠΡΚ. δεδίδαχα.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. διδάσκομαι, ΠΡΤ. [ἐδιδασκόμην], ΜΕΛΛ. διδάξομαι, ΑΟΡ. ἐδίδαξάμην, ΠΡΚ. δεδίδαγαμαι, ΥΠΡΣ. [εδεδιδαγμην].

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση			β' κλίση				
ονομ.	ὁ	δικαστής	ὁ	Ἑρμῆς	ἡ	ἀνάγκη	ὁ	φόνος
γεν.	τοῦ	δικαστοῦ	τοῦ	Ἑρμοῦ	τῆς	ἀνάγκης	τοῦ	φόνου
δοτ.	τῷ	δικαστῇ	τῷ	Ἑρμῆ	τῇ	ἀνάγκῃ	τῷ	φόνῳ
αιτ.	τὸν	δικαστὴν	τὸν	Ἑρμῆν	τὴν	ἀνάγκην	τὸν	φόνον
κλητ.	(ὦ)	δικαστὰ	(ὦ)	Ἑρμῆ	(ὦ)	ἀνάγκη	(ὦ)	φόνε

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση			β' κλίση				
ονομ.	οἱ	δικασταί	οἱ	Ἑρμαῖ	αἱ	ἀνάγκαι	οἱ	φόνοι
γεν.	τῶν	δικαστῶν	τῶν	Ἑρμῶν	τῶν	ἀναγκῶν	τῶν	φόνων
δοτ.	τοῖς	δικασταῖς	τοῖς	Ἑρμαῖς	ταῖς	ἀνάγκαις	τοῖς	φόνοις
αιτ.	τούς	δικαστάς	τούς	Ἑρμάς	τάς	ἀνάγκας	τούς	φόνους
κλητ.	(ὦ)	δικασταί	(ὦ)	Ἑρμαῖ	(ὦ)	ἀνάγκαι	(ὦ)	φόνοι

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	β' κλίση		γ' κλίση			
ονομ.	τὸ	ὄργανον	ἡ	Κλωθῶ	τὸ	ξίφος
γεν.	τοῦ	ὄργανου	τῆς	Κλωθοῦς	τοῦ	ξίφους
δοτ.	τῷ	ὄργάνῳ	τῇ	Κλωθοῖ	τῷ	ξίφει
αιτ.	τὸ	ὄργανον	τὴν	Κλωθῶ	τὸ	ξίφος
κλητ.	(ὦ)	ὄργανον	(ὦ)	Κλωθοῖ	(ὦ)	ξίφος

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	β' κλίση		γ' κλίση			
ονομ.	τὰ	ὄργανα	—	—	τὰ	ξίφη
γεν.	τῶν	ὄργάνων	—	—	τῶν	ξιφῶν
δοτ.	τοῖς	ὄργάνοις	—	—	τοῖς	ξίφεσι(ν)
αιτ.	τὰ	ὄργανα	—	—	τὰ	ξίφη
κλητ.	(ὦ)	ὄργανα	—	—	(ὦ)	ξίφη

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	χρηστός	ἡ	χρηστή	τὸ	χρηστόν
γεν.	τοῦ	χρηστοῦ	τῆς	χρηστής	τοῦ	χρηστοῦ
δοτ.	τῷ	χρηστῷ	τῇ	χρηστῇ	τῷ	χρηστῷ
αιτ.	τόν	χρηστόν	τήν	χρηστήν	τὸ	χρηστόν
κλητ.	(ᾧ)	χρηστῆ	(ᾧ)	χρηστῇ	(ᾧ)	χρηστόν

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	χρηστοὶ	αἱ	χρησταὶ	τὰ	χρηστά
γεν.	τῶν	χρηστῶν	τῶν	χρηστῶν	τῶν	χρηστῶν
δοτ.	τοῖς	χρηστοῖς	ταῖς	χρησταῖς	τοῖς	χρηστοῖς
αιτ.	τούς	χρηστούς	τάς	χρηστάς	τὰ	χρηστά
κλητ.	(ᾧ)	χρηστοὶ	(ᾧ)	χρησταὶ	(ᾧ)	χρηστά

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἐκὼν	ἡ	ἐκοῦσα	τὸ	ἐκόν
γεν.	τοῦ	ἐκόντος	τῆς	ἐκούσης	τοῦ	ἐκόντος
δοτ.	τῷ	ἐκόντι	τῇ	ἐκούσῃ	τῷ	ἐκόντι
αιτ.	τόν	ἐκόντα	τήν	ἐκοῦσαν	τὸ	ἐκόν
κλητ.	(ᾧ)	ἐκὼν	(ᾧ)	ἐκοῦσα	(ᾧ)	ἐκόν

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ἐκόντες	αἱ	ἐκοῦσαι	τὰ	ἐκόντα
γεν.	τῶν	ἐκόντων	τῶν	ἐκουσῶν	τῶν	ἐκόντων
δοτ.	τοῖς	ἐκοῦσι	ταῖς	ἐκούσαις	τοῖς	ἐκοῦσι
αιτ.	τούς	ἐκόντας	τάς	ἐκούσας	τὰ	ἐκόντα
κλητ.	(ᾧ)	ἐκόντες	(ᾧ)	ἐκοῦσαι	(ᾧ)	ἐκόντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	πολύς	ἡ	πολλή	τὸ	πολύ
γεν.	τοῦ	πολλοῦ	τῆς	πολλῆς	τοῦ	πολλοῦ
δοτ.	τῷ	πολλῷ	τῇ	πολλῇ	τῷ	πολλῷ
αιτ.	τόν	πολύν	τήν	πολλήν	τὸ	πολύ
κλητ.	(ᾧ)	πολύ	(ᾧ)	πολλῇ	(ᾧ)	πολύ

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οί	πολλοί	αί	πολλαι	τά	πολλά
γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
δοτ.	τοῖς	πολλοῖς	ταῖς	πολλαῖς	τοῖς	πολλοῖς
αιτ.	τούς	πολλοὺς	τάς	πολλάς	τά	πολλά
κλητ.	(ὦ)	πολλοί	(ὦ)	πολλαι	(ὦ)	πολλά

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἅπας	ἡ	ἅπασα	τὸ	ἅπαν
γεν.	τοῦ	ἅπαντος	τῆς	ἁπάσης	τοῦ	ἅπαντος
δοτ.	τῷ	ἅπαντι	τῇ	ἁπάσῃ	τῷ	ἅπαντι
αιτ.	τόν	ἅπαντα	τήν	ἅπασαν	τὸ	ἅπαν
κλητ.	(ὦ)	ἅπας	(ὦ)	ἅπασα	(ὦ)	ἅπαν

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ἅπαντες	αἱ	ἅπασαι	τά	ἅπαντα
γεν.	τῶν	ἁπάντων	τῶν	ἁπασῶν	τῶν	ἁπάντων
δοτ.	τοῖς	ἅπασιν(ν)	ταῖς	ἁπάσαις	τοῖς	ἅπασιν(ν)
αιτ.	τούς	ἅπαντας	τάς	ἁπάσας	τά	ἅπαντα
κλητ.	(ὦ)	ἅπαντες	(ὦ)	ἅπασαι	(ὦ)	ἅπαντα

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	ἄλλος	ἄλλη	ἄλλο	ἄλλοι	ἄλλαι	ἄλλα
γεν.	ἄλλου	ἄλλης	ἄλλου	ἄλλων	ἄλλων	ἄλλων
δοτ.	ἄλλῳ	ἄλλῃ	ἄλλῳ	ἄλλοις	ἄλλαις	ἄλλοις
αιτ.	ἄλλον	ἄλλην	ἄλλο	ἄλλους	ἄλλας	ἄλλα
κλητ.	ἄλλε	ἄλλη	ἄλλο	ἄλλοι	ἄλλαι	ἄλλα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό-θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τίς	τί	τίνες	τίνα
γεν.	τίνος ή τοῦ	τίνος ή τοῦ	τίνων	τίνων
δοτ.	τίνι ή τῷ	τίνι ή τῷ	τίσι(ν)	τίσι(ν)
αιτ.	τίνα	τί	τίνας	τίνα
κλητ.	—	—	—	—

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Πρόκειται για την ερωτηματική αντωνυμία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΗΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ κολάζων	ἡ κολάζουσα	τὸ κολάζον
γεν.	τοῦ κολάζοντος	τῆς κολαζούσης	τοῦ κολάζοντος
δοτ.	τῷ κολάζοντι	τῇ κολαζούσῃ	τῷ κολάζοντι
αιτ.	τὸν κολάζοντα	τὴν κολάζουσαν	τὸ κολάζον
κλητ.	(ὦ) κολάζων	(ὦ) κολάζουσα	(ὦ) κολάζον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ κολάζοντες	αἱ κολάζουσαι	τὰ κολάζοντα
γεν.	τῶν κολαζόντων	τῶν κολαζουσῶν	τῶν κολαζόντων
δοτ.	τοῖς κολάζουσι(ν)	ταῖς κολαζούσαις	τοῖς κολάζουσι(ν)
αιτ.	τούς κολάζοντας	τάς κολαζούσας	τὰ κολάζοντα
κλητ.	(ὦ) κολάζοντες	(ὦ) κολάζουσαι	(ὦ) κολάζοντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	πράττουσι(ν)	ἐπιτάττει	φονεύει	ἀντιλέγειν
παρπ.	ἔπραττον	ἐπέταττε(ν)	—	—
μέλλ.	πράξουσι(ν)	ἐπιτάξει	[φονεύουσι]	ἀντιλέξειν, ἀντερεῖν
ἀόρ.	ἔπραξαν	ἐπέταξε(ν)	[φονεύουσι /-ειε(ν)]	ἀντιλέξει, ἀντειπεῖν (β')
παρπ.	πεπράχασι(ν)	ἐπέταχε(ν)	—	ἀντερηκέναι
υπερσ.	ἐπεπράχεσαν	ἐπετετάχει	—	—

ενεστ.	παρέχοντι	κολάζων	ἔχοι
παρ.	—	—	—
μέλλ.	παρέξοντι, παρασχήσοντι	κολάσων	ἔξοι, σχήσοι
αόρ.	παρασχόντι (β')	κολάσας	σχοίη (β')
παρακ.	παρεσχηκότε	—	ἔσχηκώς εἶη

ενεστ.	προσάττει	ἔστι	προσταττομένοις	γιγνόμενα
παρ.	προσέταπτε(ν)	ἦν	—	—
μέλλ.	προσάξει	ἔσται	προσταξομένοις	γενησόμενα
αόρ.	προσέταξε(ν)	ἔγενετο (β')	προσταξαμένοις	γενόμενα (β')
παρακ.	προσέταπτε(ν)	γένετο(ν)	προστεταγμένοις	γεγονότα, γεγενημένα
υπερσ.	προσετετάχει	ἔγενοντι	—	—

ενεστ.	ἐξετάζοις	ἀπόλυε	κολαζέσθω	διδασκῆς
παρ.	—	—	—	—
μέλλ.	ἐξετάσοις	—	—	—
αόρ.	ἐξετάσοις /-ειας	ἀπόλυσον	κολασάσθω	διδάξης
παρακ.	ἐξητακώς εἶης	ἀπολελυκώς ἴσθι	—	δεδιδαχώς ἦς

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἐπέταξε	ἐφόνευσε	αἰτίαση /-ει
υποτ.	ἐπιτάξη	φονεύση	—
ευκτ.	ἐπιτάξει /-ειε(ν)	φονεύσαι /-ειε(ν)	αἰτιάσοιο
προστ.	ἐπιταξάτω	φονευσάτω	—
απαρ.	ἐπιτάξει	φονεύσαι	αἰτιάσεσθαι
μτχ.	ἐπιτάξας /-ασα /-αν	φονεύσας /-ασα /-αν	αἰτιασόμενος /-η /-ον

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ρήμα *τάττω* ἔχει -α- βραχύχρονο και γι' αυτό παίρνει οξεία σε όλους τους τύπους.

οριστ.	ἔχει	ἐξετάζεις
υποτ.	ἔχη	ἐξετάξης
ευκτ.	ἔχοι	ἐξετάζοις
προστ.	ἔχέτω	ἐξέταζε
απαρ.	ἔχειν	ἐξετάζειν
μτχ.	ἔχων /-ουσα /-ον	ἐξετάζων /-ουσα /-ον

οριστ.	ἀπέλυσας	κολάζεται	ἐδίδαξας
υποτ.	ἀπολύσης	κολάζεται	διδάξης
ευκτ.	ἀπολύσεις /-ειας	κολάζοιτο	διδάξεις /-ειας
προστ.	ἀπόλυσον	κολάζεσθω	δίδαξον
απαρ.	ἀπολύσαι	κολάζεσθαι	διδάξαι
μτχ.	ἀπολύσας /-ασα /-αν	κολαζόμενος /-η /-ον	διδάξας /-ασα /-αν

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ρήμα *λύω* έχει -ν- μακρόχρονο και γι' αυτό στο απαρέμφατο αορίστου παίρνει περισπωμένη, καθώς το -αι στο τέλος των λέξεων είναι βραχύχρονο. Αντίθετα, το *διδάσκω* έχει -α βραχύχρονο και γι' αυτό στο απαρέμφατο αορίστου παίρνει οξεία.

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Όποσα ἔπραττον ἐν τῷ βίῳ:** δευτερεύουσα αναφορική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του ἔπραττον της κυρίας πρότασης *πότερα [...] ἔπραττον*.

ἔπραττον: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του ἔπραττον • **ὅποσα:** αντικ. (σύστοιχο) του ἔπραττον • **ἐν τῷ βίῳ:** εμπρόθ. προσδ. χρόνου στο ἔπραττον.

► **πότερα ἐκὼν ἔπραττον:** κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας διμελής⁴.

ἔπραττον: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του ἔπραττον • **ἐκὼν:** επιρρημ. κατηγορ. τρόπου στο υποκ. του ἔπραττον.

► **ἢ ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας;:** κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας διμελής⁴.

ἐπεκέκλωστο: ρήμ. • ενν. **ταῦτα** (= ὅποσα [...] βίῳ): υποκ. του ἐπεκέκλωστο (απτική σύνταξη) • **μοι:** δοτ. προσωπική χαριστική στο ἐπεκέκλωστο • **ὑπὸ τῆς Μοίρας:** εμπρόθ. ποιητικό αίτιο στο ἐπεκέκλωστο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για το εισαγωγικό ζεύγος *πότερα – ἢ* βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 423.

► **ὑπὸ τῆς Μοίρας δηλαδή:** κύρια πρόταση.

ενν. **ἐπεκέκλωστο:** ρήμ. • ενν. **ταῦτα** (= ὅποσα [...] βίῳ): υποκ. του ἐπεκέκλωστο (απτική σύνταξη) • **ὑπὸ τῆς Μοίρας:** εμπρόθ. ποιητικό αίτιο στο

4. Το ερωτηματικό βρίσκεται στο τέλος της περιόδου. Επειδή καθένα από τα δύο μέλη της ερώτησης αυτής αποτελεί από μόνο του ευθεία ερώτηση, είναι πιο σωστό να λέμε ότι έχουμε **διπλή ερώτηση** και όχι διμελή ερώτηση.

ἐπεκέκλωστο • δηλαδή: επίρρ. βεβαιωτικό που συνδέει νοηματικά την πρόταση αυτή με τις προηγούμενες.

► **Οὐκοῦν καὶ οἱ χρηστοὶ ἅπαντες καὶ οἱ πονηροὶ δοκοῦντες ἐκείνη ὑπηρετοῦντες ταῦτα ἐδρῶμεν;**: κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση ολικής αγνοίας μονομελῆς.

ἐδρῶμεν: ρήμ. • ενν. **ἡμεῖς:** υποκ. του ἐδρῶμεν • **οἱ χρηστοὶ / οἱ πονηροί:** παραθέσεις στο ἡμεῖς • **ἅπαντες:** κατηγορηματικός προσδ. στα οἱ χρηστοὶ / οἱ πονηροὶ • **ταῦτα:** αντικ. του ἐδρῶμεν • **δοκοῦντες:** αιτιολογική (ή τροπική) μτχ., συνημμένη στο υποκ. του ἐδρῶμεν • **ὑπηρετοῦντες:** κατηγορηματική μτχ., αναφέρεται στο υποκ. της μτχ. δοκοῦντες • **ἐκείνη:** αντικ. της μτχ. ὑπηρετοῦντες.

► **Ναί, (ἐδρῶμεν ταῦτα ὑπηρετοῦντες) τῇ Κλωθοί:** κύρια πρόταση.

τῇ Κλωθοί: αντικ. της ενν. μτχ. ὑπηρετοῦντες • **ναί:** βλ. ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ.

► **ἢ ἐκάστῳ ἐπέταξε γεννηθέντι τὰ πρακτέα:** δευτερεύουσα (ονομ.) αναφορική πρόταση· αναφέρεται στο τῇ Κλωθοί.

ἐπέταξε: ρήμ. • ἢ: υποκ. του ἐπέταξε • **τὰ πρακτέα:** αντικ. (ἀμεσο) του ἐπέταξε • **ἐκάστῳ:** αντικ. (ἐμμεσο) του ἐπέταξε • **γεννηθέντι:** χρονική μτχ., συνημμ. στο ἐκάστῳ (προσδιορίζει χρονικά το ἐπέταξε).

► **Εἰ τοίνυν ἀναγκασθεὶς τις ὑπ' ἄλλου φονεύσαι τινὰ οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν:** δευτερεύουσα (επίρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *τίνα αἰτιάση τοῦ φόνου*, με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει απλή σκέψη.

φονεύσαι: ρήμ. • **τις:** υποκ. του φονεύσαι • **τινά:** αντικ. του φονεύσαι • **ἀναγκασθεὶς:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του φονεύσαι • **ὑπ' ἄλλου:** εμπρόθ. ποιητικό αίτιο στη μτχ. ἀναγκασθεὶς • **(οὐ) δυνάμενος:** τροπική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του φονεύσαι • **ἀντιλέγειν:** τελικό απαρέμφ., αντικ. της μτχ. δυνάμενος (έχει το ίδιο υποκ. με τη μτχ.).

► **τίνα αἰτιάση τοῦ φόνου;**: κύρια πρόταση· ευθεία ερώτηση μερικής αγνοίας. **αἰτιάση:** ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του αἰτιάση • **τίνα:** αντικ. του αἰτιάση • **τοῦ φόνου:** γεν. αιτίας στο αἰτιάση.

► **οἶον (φονεύει) δήμιος ἢ δορυφόρος, ὁ μὲν δικαστὴ πεισθεὶς, ὁ δὲ τυράννω:** δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση· εξαρτάται από την υποθετική πρόταση *εἰ [...] ἀντιλέγειν*.

ενν. **φονεύει:** ρήμ. • **δήμιος / δορυφόρος:** υποκ. του φονεύει • **πεισθεὶς:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στα υποκ. του φονεύει • **ὁ μὲν:** επιμεριστική παρράθ. στο δήμιος • **ὁ δέ:** επιμεριστική παρράθ. στο δορυφόρος. • **δικαστὴ / τυράννω:** αντικ. της μτχ. πεισθεὶς.

► **Δηλόν (έστι):** κύρια πρόταση.

Δηλόν (έστι): ρήμ. (απρόσ. έκφρ.)

► **ώς (αιτιάσομαι) τὸν δικαστὴν ἢ τὸν τύραννον:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως υποκ. του δηλόν (έστι).

ενν. **αἰτιάσομαι:** ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *αἰτιάσομαι* • **τὸν δικαστὴν / τὸν τύραννον:** αντικ. του *αἰτιάσομαι*.

► **ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ξίφος αὐτὸ (αἰτιάσομαι):** δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από τη δευτερεύουσα πρότ. *ὡς [...]* τὸν τύραννον.

ενν. **αἰτιάσομαι:** ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *αἰτιάσομαι* • **τὸ ξίφος:** αντικ. του *αἰτιάσομαι* • **αὐτό:** κατηγορηματικός προσδ. στο *τὸ ξίφος*.

► **ὑπηρετεῖ γὰρ ὄργανον ὃν τοῦτο πρὸς τὸν θυμὸν τῷ πρώτῳ παρασχόντι τὴν αἰτίαν:** κύρια πρόταση.

ὑπηρετεῖ: ρήμ. • **τούτο:** υποκ. του *ὑπηρετεῖ* • **ὄν:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ὑπηρετεῖ* • **ὄργανον:** κατηγορ. στο υποκ. της μτχ. *ὃν* • **πρὸς τὸν θυμὸν:** εμπρόθ. προσδ. συμφωνίας στο *ὑπηρετεῖ* • **τῷ παρασχόντι:** έναρθρη επιθ. μτχ., αντικ. του *ὑπηρετεῖ* • **πρώτῳ:** επιρρ. κατηγορ. τάξης ή σειράς που εξαρτάται από τη μτχ. *τῷ παρασχόντι* • **τὴν αἰτίαν:** αντικ. της μτχ. *τῷ παρασχόντι*.

► **Οὐκοῦν ὀράς;**⁵: κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας μονομελής.

ὀράς: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του *ὀράς*.

► **πὼς ἄδικα ποιεῖς κολάζων ἡμᾶς ὑπηρέτας γενομένους:** δευτερεύουσα (ονομ.) πλάγια ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας· λειτουργεί ως αντικ. του *ὀράς*.

ποιεῖς: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του *ποιεῖς* • **ἄδικα:** αντικ. (σύστοιχο) του *ποιεῖς* • **κολάζων:** κατηγορηματική μτχ., αναφέρεται στο *σύ* (εξαρτάται από την περιφραση *ποιεῖς ἄδικα = ἀδικεῖς*) • **ἡμᾶς:** αντικ. της μτχ. *κολάζων* • **γενομένους:** εναντιωματική μτχ., συνημμ. στο *ἡμᾶς* • **ὑπηρέτας:** κατηγορ. στο υποκ. της μτχ. *γενομένους*.

► **ὧν ἢ Κλωθῶ προσέταπτεν:** δευτερεύουσα αναφορική πρόταση· λειτουργεί ως γεν. αντικειμενική στο *ὑπηρέτας*.

προσέταπτεν: ρήμ. • **ἢ Κλωθῶ:** υποκ. του *προσέταπτεν* • **ὧν:** αντικ. του *προσέταπτεν* (αναφορική έλλξη).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Κανονικά το κείμενο θα είχε τη μορφή: *...κολάζων ἡμᾶς ὑπηρέτας γενομένους τούτων, ἢ ἢ Κλωθῶ προσέταπτεν;* Έγινε όμως **αναφορική**

5. Το ερωτηματικό βρίσκεται στο τέλος της περιόδου.

έλξη, δηλαδή η αναφορική αντωνυμία *ἃ* μίγηκε στην πτώση του ὀρου στον οποίο αναφέρεται (...*τούτων, ὧν*...). Στη συνέχεια παραλείφθηκε το *τούτων*, ὁπότε η αναφορική πρόταση πήρε τη συντακτική του θέση.

► **Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό γε εἰπεῖν ἔχοι τις:** κύρια πρόταση.

(οὐ) ἔχοι: ρήμ. • **τίς:** υποκ. του ἔχοι και του εἰπεῖν (ταυτοπροσωπία) • **εἰπεῖν:** τελικό απαρέμφ., αντικ. του ἔχοι • **ἐκεῖνο:** αντικ. του εἰπεῖν.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στην πρόταση αὐτή συναντάμε τη σπάνια περίπτωση να μη συνοδεύεται ἀπό το δυνητικό *ἂν* μα δυνητική ευκτική.

► **ὡς ἀντιλέγειν δυνατὸν ἦν τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης προστεταγμένοις:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεῖ ὡς ἐπεξήγ. στο *ἐκεῖνο*.

δυνατὸν ἦν: ρήμ. (ἀπρόσ. ἐκφρ.) • **ἀντιλέγειν:** τελικό απαρέμφ., υποκ. του *δυνατὸν ἦν* • ενν. **τινά:** υποκ. του *ἀντιλέγειν* (ετεροπροσωπία) • **τοῖς προστεταγμένοις:** ἐναρθρη ἐπιθ. μτχ., αντικ. του *ἀντιλέγειν* • **μετὰ ἀνάγκης:** ἐμπρόθ. προσδ. τρόπου στη μτχ. *τοῖς προστεταγμένοις* • **πάσης:** κατηγορηματικός προσδ. στο *ἀνάγκης*.

► **Ὡ Σώστρατε, πολλὰ ἴδοις ἂν καὶ ἄλλα οὐ κατὰ λόγον γιγνόμενα:** κύρια πρόταση.

ἴδοις ἂν: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του *ἴδοις ἂν* • **Ὡ Σώστρατε:** κλητική προσφώνηση • **ἄλλα:** αντικ. του *ἴδοις ἂν* • **πολλὰ:** ἐπιθ. προσδ.⁶ στο *ἄλλα* • **(οὐ) γιγνόμενα:** κατηγορηματική μτχ., ἀναφέρεται στο αντικ. του *ἴδοις ἂν* • **κατὰ λόγον:** ἐμπρόθ. προσδ. συμφωνίας στη μτχ. *(οὐ) γιγνόμενα*.

► **εἰ ἀκριβῶς ἐξετάζοις:** δευτερεύουσα (ἐπιρρ.) υποθετική πρόταση· ἐξαρτάται ἀπὸ την κύρια πρόταση *Ὡ Σώστρατε, πολλὰ ἴδοις ἂν [...] γιγνόμενα*, με την οποία ὡς ἀπόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει ἀπλή σκέψη. **ἐξετάζοις:** ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του *ἐξετάζοις* • **ἀκριβῶς:** ἐπιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἐξετάζοις*.

► **Ἀπόλυσσον αὐτόν, ὧ Ἐρμῆ:** κύρια πρόταση.

ἀπόλυσσον: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του *ἀπόλυσσον* • **αὐτόν:** αντικ. του *ἀπόλυσσον* • **ὧ Ἐρμῆ:** κλητική προσφώνηση.

► **καὶ μηκέτι κολαζέσθω:** κύρια πρόταση.

κολαζέσθω: ρήμ. • ενν. **οὗτος:** υποκ. του *κολαζέσθω* • **μηκέτι:** ἐπιρρ. προσδ. χρόνου στο *κολαζέσθω*.

6. Το *πολλὰ* εἶναι ἐπιθ. προσδ. στο *ἄλλα*, ἀν και συνδέονται μεταξύ τους με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *καί*. Πρὸκειται για σχῆμα *ἐν δια δυοῖν*. Βλ. υποσημείωση 3, σελ. 424.

► **ὄρα**: κύρια πρόταση.

ὄρα: ρήμ. • ενν. **σύ**: υποκ. του ὄρα.

► **μη και τους ἄλλους νεκρους τὰ ὅμοια ἐρωτᾶν διδάξης**: δευτερεύουσα (ονομ.) ενδοιαστική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του ὄρα. Επειδή εισάγεται με το μή, δηλώνει φόβο μήπως γίνει κάτι (ανεπιθύμητο).

διδάξης: ρήμ. • ενν. **σύ**: υποκ. του διδάξης • **τους νεκρούς**: αντικ. (άμεσο) του διδάξης και υποκ. του ἐρωτᾶν (ετεροπροσωπία) • **ἄλλους**: επιθ. προσδ. στο τους νεκρούς • **ἐρωτᾶν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. (έμμεσο) του διδάξης • **τὰ ὅμοια**: αντικ. (σύστοιχο) του ἐρωτᾶν.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Μίνως**: Ο Μίνωας ήταν, σύμφωνα με τον μύθο, ο πιο ισχυρός και διάσημος βασιλιάς της Κρήτης. Ήταν γιος του Δία και της Ευρώπης και είχε την εύνοια και την προστασία του Δία σε όλη τη διάρκεια της βασιλείας του. Ο μύθος λέει ότι κάθε εννιά χρόνια ανέβαινε στο όρος Ίδη και παραλάμβανε απευθείας από τον Δία τους νόμους με τους οποίους κυβερνούσε τους Κρήτες. Σκοτώθηκε στη Σικελία σε μια εκστρατεία που έκανε κυνηγώντας τον Δαίδαλο. Ο Όμηρος παρουσιάζει τον Μίνωα (λ 568-571) ως δικαστή των σκιών μαζί με τον αδελφό του, τον Ραδάμανθυ, και έναν άλλο γιο του Δία, τον Αιακό. Σύμφωνα με τον μύθο, ανάλογα με την κρίση του δικαστηρίου, οι δίκαιοι οδηγούνταν στα Ηλύσια Πεδία ή στα νησιά των Μακάρων και οι άδικοι στα Τάρταρα, που βρίσκονταν στα βάθη της γης και αποτελούσαν τον τόπο της τιμωρίας των ενόχων.

► **τη Κλωθόι**: Η Κλωθώ ήταν μία από τις τρεις Μοίρες – οι άλλες δύο ήταν η Άτροπος και η Λάχεσις. Σύμφωνα με τον Ησίοδο (*Θεογονία* 901-905), οι Μοίρες ήταν κόρες του Δία και της Θέμδος. Κατά μία εκδοχή οι Μοίρες έμεναν στον Όλυμπο και ήταν υπό την εξουσία του Διός, οποίος γι' αυτό ονομαζόταν και Μοιραγέτης. Άλλη εκδοχή τις φέρει να μένουν στον Κάτω Κόσμο, όπου τις εξουσίαζε ο Πλούτων, και, τέλος, κατά μία τρίτη εκδοχή κατοικούσαν στον Παρνασσό και η καθεμία επιτελούσε διαφορετικό έργο. Και οι τρεις μαζί καθόριζαν το πεπρωμένο και τη ζωή των ανθρώπων. Η μεγαλύτερη, η Κλωθώ, κρατούσε μια ρόκα (*ήλακάτη*) και έκλωθε με αυτήν τη μοίρα των ανθρώπων. Η Λάχεσις κρατούσε αδράχι (*ἄτρακτος*) και τύλιγε σε αυτό το νήμα της ζωής των ανθρώπων, καθορίζοντας το τι θα απολάμβαναν και τι θα πάθαιναν στη ζωή τους. Τέλος, η νεότερη, η Άτροπος, κρατούσε ψαλίδι και έκοβε το νήμα της ζωής.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η λέξη *μοίρα* σχετίζεται ετυμολογικά με το ρήμα *μοιράζω/μοιράω*. Είναι ο «μερίδιο», το «μερτικό», το κομμάτι που παίρνει ο καθένας από τη μοιρασιά, είναι δηλαδή το μερίδιο που έχει ο καθένας από τη ζωή.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να διατυπώσετε με δικά σας λόγια τον συλλογισμό με τον οποίο ο Σώστρατος αποποιείται την ευθύνη για τις εγκληματικές πράξεις του. Να σχολιάσετε την επιχειρηματολογία του.

Ο πονηρός Σώστρατος χρησιμοποιεί έναν συλλογισμό που αποτελεί σόφισμα, δηλαδή έναν συλλογισμό που φαίνεται ορθός, αλλά έχει ως στόχο να παραπλανήσει, και καταφέρνει να επηρεάσει την κρίση του Μίνωα. Ο συλλογισμός του Σωστράτου μπορεί να αναδιατυπωθεί ως εξής:

1. *Όποιος αναγκάζεται από άλλον να κάνει κάτι κακό δεν φέρει ο ίδιος την ηθική ευθύνη για την πράξη του.*
2. *Η Μοίρα Κλωθώ έχει εκ των προτέρων καθορίσει τα πάντα για όλους τους ανθρώπους και, συνεπώς, η Κλωθώ επέβαλε στον Σώστρατο να κάνει άδικες πράξεις.*
3. *Από τα παραπάνω –δηλαδή από τις προτάσεις 1 και 2 – προκύπτει ότι ο Σώστρατος δεν έχει ηθική ευθύνη για τις πράξεις του, είναι αθώος!*

Το επιχειρήμά του φαίνεται λογικό, αλλά στην πραγματικότητα παραπλανά.

Πρώτα απ' όλα η πρόταση 1 δεν είναι αυτονόητα αποδεκτή, αφού, ακόμα και όταν αναγκάζομαστε να κάνουμε κάποια άδικη πράξη, δεν απαλλασσόμαστε από την ηθική ευθύνη, εάν εν γνώσει μας διαπράττουμε την αδικία. Είμαστε και εμείς συνένοχοι και συνυπεύθυνοι, αφού θα έπρεπε να αντιταχούμε σε αυτόν που επιδιώκει να μας αναγκάσει να διαπράξουμε την αδικία. Επιπλέον, αν αποδεχτούμε την πρόταση 2, τότε υιοθετούμε μια μοιρολατρική στάση ζωής, ενώ στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν Μοίρες που να έχουν καθορίσει τη ζωή του ανθρώπου. Στην πραγματικότητα ο Σώστρατος, όταν αδικούσε, το έκανε με τη θέλησή του, με **ελεύθερη βούληση**, και χωρίς να εξαναγκάζεται από κάποια αόρατη δύναμη· γι' αυτό έχει απόλυτη ευθύνη για τις πράξεις του.

Φαίνεται λοιπόν πως αν το εξετάσουμε κριτικά, το επιχειρήμα του Σωστράτου δεν ευσταθεί. Προφανώς, ο Λουκιανός θέλει να σατιρίσει και τη μοιρολατρική αντίληψη πολλών ανθρώπων αλλά και τον παραλογισμό παρό-

μοιων επιχειρημάτων, τα οποία διαστρέφουν την αλήθεια. Τέτοιου είδους επιχειρήματα ονομάστηκαν «σοφίσματα», δυσφημώντας τη διδασκαλία των σοφιστών, επειδή σημαντικοί σοφιστές, όπως ο Γοργίας και ο Πρωταγόρας, ήταν και δάσκαλοι της ρητορικής τέχνης, την οποία χρησιμοποίησαν πολλοί μαθητές τους, για να διαστρέφουν την αλήθεια στα δικαστήρια και στις πολιτικές συζητήσεις.

2. Πώς αντιδρά ο σοφός κριτής Μίνωας στην επιχειρηματολογία του Σώστρατου;

Ο σοφός κριτής Μίνωας αποφασίζει να απαλλάξει τον Σώστρατο και να μην τον τιμωρήσει, αλλά του έδωσε εντολή να μη διδάξει τους άλλους νεκρούς με τα σοφιστικά του επιχειρήματα πώς να αμφισβητήσουν την ορθότητα της τιμωρίας τους.

3. Στην εισαγωγή του κειμένου της Ενότητας διαβάζουμε: «Ο Λουκιανός [...] αμφισβητεί τις αυθεντίες, ειρωνεύεται τη ματαιοδοξία των ανθρώπων, τα σύμβολα και τις ξεπερασμένες ιδέες». Ποιες από τις παρατηρήσεις αυτές επιβεβαιώνονται από το κείμενο που μόλις μελετήσατε;

Στο απόσπασμα αυτό από τους *Νεκρικούς Διαλόγους* ο Λουκιανός με ειρωνική διάθεση δείχνει τον παραλογισμό:

- της μοιρολατρικής αντίληψης της ανθρώπινης ζωής, δηλαδή της αντίληψης ότι όλα στη ζωή του ανθρώπου είναι προδιαγεγραμμένα, ότι η ζωή του ανθρώπου καθορίζεται από θεϊκές δυνάμεις, και
- της αντίληψης ότι οι θεοί είναι αλάνθαστοι.

Ο Σώστρατος με σοφιστικά επιχειρήματα ανάγκασε τον ακριβοδίκαιο και σοφό Μίνωα να παραδεχτεί ότι υπαίτια για τις πράξεις των ανθρώπων είναι η Μοίρα και μόνο. Έτσι, ο Μίνωας κατέληξε στην παράλογη και άδικη απόφαση να αθώσει έναν εγκληματία. Επίσης, η απλοϊκότητα με την οποία απαντά ο Μίνωας στις ερωτήσεις του Σωστράτου, η αμηχανία του απέναντι στα σοφιστικά επιχειρήματα του Σωστράτου και ο πανικός του μήπως ο Σώστρατος παρακινήσει και άλλους να αμφισβητήσουν την τιμωρία που τους επιβλήθηκε, απομυθοποιούν και γελοιοποιούν τον Μίνωα στους αναγνώστες, ο οποίος θεωρούνταν σοφός και ακριβοδίκαιος κριτής.

4. Η αντίληψη πως οι ανθρώπινες πράξεις είναι προδιαγεγραμμένες από τη μοίρα επιβιώνει ως τις μέρες μας. Πώς εξηγείται, κατά τη γνώμη σας, αυτό;

Είναι αλήθεια ότι σε πολλούς λαούς, ανεξάρτητα από το θρήσκευμά τους, επιβιώνει η αντίληψη ότι η ζωή κάθε ανθρώπου είναι προκαθορισμένη από τη στιγμή της γέννησής του, πως η πορεία της είναι προδιαγεγραμμένη και ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να αποτρέψουν αυτό που έχει προαποφασιστεί γι' αυτούς. Βέβαια, όσο πιο μορφωμένος είναι ένας λαός και όσο περισσότερο κυριαρχεί σε αυτόν ο ορθολογικός τρόπος σκέψης τόσο λιγότερο χαρακτηρίζεται από τέτοιου είδους αντιλήψεις.

Είναι δύσκολο να ερμηνευτεί πλήρως η ύπαρξη τέτοιων μοιρολατρικών αντιλήψεων. Μια σημαντική αιτία φαίνεται να είναι το γεγονός ότι οι τυχαίοι παράγοντες που επιδρούν στην πορεία της ζωής των ανθρώπων είναι άπειροι και αυτό κάνει τους ανθρώπους να αισθάνονται αμηχανία να ερμηνεύσουν ό,τι τους συμβαίνει. Για παράδειγμα, μια φυσική καταστροφή ή μια ασθένεια μπορεί να προκαλέσουν την αιφνίδια απώλεια αγαπητών μας προσώπων. Μας βασανίζει το ερώτημα γιατί συνέβη σε μας το τραγικό αυτό περιστατικό. Αποδίδοντας στη μοίρα το συμβάν αυτό, μας δημιουργείται η πεποίθηση ότι ήταν αναπόφευκτο και έτσι απαλύνεται κάπως ο πόνος μας και βρισκόμαστε κάποια ψυχική ισορροπία. Μάλιστα, όταν θεωρούμε ότι για κάτι άσχημο που μας συνέβη δεν φέρουμε εμείς ευθύνη, τότε είναι εύκολο να αποδώσουμε στη μοίρα ό,τι μας συνέβη. Οι μοιρολατρικές αντιλήψεις υποχωρούν μόνο όταν οι άνθρωποι έχουν την πεποίθηση ότι μπορούν να ελέγξουν τις συνθήκες της ζωής τους, ότι πρέπει με τη λογική και την επιστημονική έρευνα να προσπαθούν να αναλύουν, να ερμηνεύουν και να διαμορφώνουν οι ίδιοι τις συνθήκες της ζωής τους.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ο Σώστρατος δομεί το επιχείρημά του με τη μέθοδο της αναλογίας. Εντοπίστε τις αναλογίες του κειμένου.

Οι σοφιστές συχνά χρησιμοποιούν επιχειρήματα που στηρίζονται στη μέθοδο της αναλογίας. Οι αναλογίες αυτές είναι τόσο πιο πειστικές όσο περισσότερο μπορεί να γίνει αποδεκτό ότι ταιριάζουν σε αυτό που θέλει ο ομιλητής να αποδείξει. Στον διάλογο Σώστρατου-Μίνωα συναντάμε δύο αναλογίες:

- Ο Σώστρατος φέρνει το παράδειγμα των δημίων και των φρουρών ενός άρχοντα. Όπως εκείνοι εκτελούν διαταγές και άρα δεν πρέπει να θεωρείται ότι έχουν ευθύνη για τον φόνο κάποιου, εφόσον εξαναγκάστηκαν να τον σκοτώσουν και δεν ενήργησαν με ελεύθερη βούληση, έτσι και ο Σώστρατος εξαναγκάστηκε από τη Μοίρα Κλωθώ να κάνει τις άδικες πράξεις που διέπραξε στη ζωή του.

- Στη συνέχεια προχωρά ακόμα περισσότερο και παρομοιάζει καθέναν που διαπράττει έναν φόνο, επειδή πήρε εντολή από κάποιον, με το ξίφος, το άψυχο και άβουλο όργανο του δολοφόνου. Όπως κανείς δεν κατηγορεί ένα ξίφος ότι διέπραξε κάποιον φόνο, έτσι δεν πρέπει να κατηγορήσει ούτε τον δήμο ή τον φρουρό, οι οποίοι εκτελούν τις εντολές των ανωτέρων τους, αλλά ούτε και τον Σώστρατο, ο οποίος απλώς εκτελούσε ό,τι η Κλωθώ είχε προκαθορίσει γι' αυτόν.

2. Το επιχείρημα με το οποίο ο Σώστρατος πείθει τον Μίνωα να τον απελευθερώσει χαρακτηρίζεται «σόφισμα». Εξηγήστε γιατί.

Για το με ποιον τρόπο παραπλανά τον Μίνωα ο Σώστρατος με το σόφισμά του βλ. πιο πάνω, την απάντηση στην ερώτηση 1 του σχολικού βιβλίου. Συμπληρωματικά για την έννοια «σόφισμα» βλ. τα επόμενα:

«Σόφισμα» είναι ένα επιχείρημα που, ενώ δεν είναι ορθό, παρουσιάζεται ως φαινομενικά ορθό. Τα σοφίσματα παραπλανούν, παραβιάζουν τους λογικούς κανόνες, χωρίς όμως αυτό να γίνεται με τρόπο εμφανή, ώστε να είναι εύκολα αντιληπτό. Ένα διάσημο παράδειγμα αρχαίου σοφίσματος είναι ο «Κερατίνης»:

- Ό,τι δεν έχασες το έχεις.
- Δεν έχασες κέρατα.
- Άρα, έχεις τα κέρατα.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ουσιαστικό *ὀ βίος* (= η ζωή, η περιουσία).

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- **βιοτεύω** (ρῆμα) = συντηρούμαι από κάτι, πορίζομαι τα μέσα επιβίωσής μου.
- **βιοτή, ἦ** (ουσ.) = ο βίος, η ζωή· το εισόδημα, η περιουσία.

- 📖 **βίωτος, ὁ** (ουσ.) = ο βίος, η ζωή· η περιουσία· ο κόσμος, το ανθρώπινο γένος.
- 📖 **ὁ βιωτός, ἡ βιωτός, τὸ βιωτὸν** (επίθ.) = που μπορεί ή αξίζει να ζήσει κάποιος.
- 📖 **βιοδότης, ὁ** (ουσ.) = αυτός που δίνει ζωή ή τα αναγκαία για τη ζωή (π.χ. τροφή).
- 📖 **ἀναβίωσκω – ἀναβίωσκομαι** (ρῆμα) = επαναφέρω κάποιον στη ζωή· αναζωογονώ, βιώσκω.
- 📖 **συμβιοτεύω** (ρῆμα) = *συμβιώω, συμβιώω* = ζω μαζί με κάποιον.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **βιώω – βιώω** (ρῆμα) = ζω, περνά τη ζωή μου. Στη ν.ε.: *βιώνω* = ζω κάτι.
- 📖 **βίωσις, ἡ** (ουσ.) = τρόπος ζωής. Στη ν.ε.: *η βίωση* = ο προσωπικός τρόπος που ζει κάποιος· γεγονότα ή καταστάσεις.
- 📖 **ὁ βιοτικός, ἡ βιοτική, τὸ βιοτικὸν** (επίθ.) = που είναι καταλληλός για ζωή· που ανήκει στη ζωή· που είναι σχετικός με τη ζωή· ζωηρός· (εκκλ.) κοσμικός, εγγόσμος, σε αντίθεση προς το μοναστικός.
- 📖 **ὁ βιώσιμος, ἡ βιώσιμος, τὸ βιώσιμον** (επίθ.) = που πρέπει να περάσει κάποιος στη ζωή· που θέλει να ζήσει· που μπορεί να ζήσει.
- 📖 **βιογραφία, ἡ** (ουσ.) = η γραπτή εξιστόρηση της ζωής και του έργου ενός σημαντικού προσώπου.
- 📖 **βιολόγος, ὁ** (ουσ.) = ο ηθοποιός, ο μίμος. Στη ν.ε.: *ο βιολόγος* = ο επιστήμονας που ασχολείται με τη βιολογία.
- 📖 **ὁ βιομήχανος, ἡ βιομήχανος, τὸ βιομήχανον** (επίθ.) = που είναι ευφυής, επιτήδειος, ικανός στο να εξασφαλίζει τα αναγκαία για τη ζωή. Στη ν.ε.: *ο βιομήχανος* = ο ιδιοκτήτης εργοστασίου.
- 📖 **ὁ ἀβίωτος, ἡ ἀβίωτος, τὸ ἀβιώτον** (επίθ.) = βίος που δεν μπορεί να τον ζήσει κάποιος· αφόρητος, αβάσταχτος.
- 📖 **ὁ αἰωνόβιος, ἡ αἰωνόβιος, τὸ αἰωνόβιον** (επίθ.) = που είναι αθάνατος. Στη ν.ε.: *αιωνόβιος, -α, -ο* = που ζει πολλά χρόνια· που είναι περίπου εκατό ετών.
- 📖 **ὁ ἀμφίβιος, ἡ ἀμφίβιος, τὸ ἀμφίβιον** (επίθ.) = που ζει και στην ξηρά και στο νερό, για φυτά ή ζώα.
- 📖 **ἀναβιώω, ἀναβιώω** (ρῆμα) = επανέρχομαι στη ζωή, ξαναζώ. Στη ν.ε.: *αναβιώνω* = επαναφέρω κάτι που είχε ξεχαστεί ή είχε ατονήσει, κυρίως για ήθη και έθιμα.

- 📖 **ἀναβίωσις, ἦ** (ουσ.) = η επάνοδος στη ζωή· η επαναφορά στη ζωή· η ανάκτηση της ζωής· η ανάρρωση. Στη ν.ε.: *η αναβίωση* = η επαναφορά κάποιου που είχε εγκαταλειφθεί ή απονήσει· το να ξαναγίνει κάτι που είχε πάψει να γίνεται.
- 📖 **ἀποβιώω, αποβιώω** (ρήμα) = παύω να ζω, δεν ζω πια, πεθαίνω. Στη ν.ε.: *αποβιώνω* = πεθαίνω.
- 📖 **διαβιώω, διαβιώω** (ρήμα) = ζω μέχρι το τέλος, περνάω τη ζωή μου. Στη ν.ε.: *διαβιώνω* = περνάω τη ζωή μου με έναν τρόπο· ζω κάτω από ορισμένες συνθήκες.
- 📖 **ἐπιβιώω-ἐπιβιώω** (ρήμα) = επιζώ, ζω ύστερα από κάτι. Στη ν.ε.: *επιβιώνω* = εξακολουθώ να διατηρούμαι στη ζωή αφού αντιμετώπισα δύσκολες συνθήκες.
- 📖 **συμβίωσις, ἦ** (ουσ.) = το να ζει κάποιος μαζί με άλλον, η συνδιαμονή. Στη ν.ε.: *η συμβίωση* = η ζωή στο ίδιο σπίτι δύο ή περισσότερων προσώπων που συνήθως είναι συγγενείς.
- 📖 **ὁ βραχύβιος, ἦ βραχύβιος, τὸ βραχύβιον** (επίθ.) = που έχει βραχύ βίο, σύντομη ζωή, ολιγόζωος.
- 📖 **ὁ ἔμβιος, ἦ ἔμβιος, τὸ ἔμβιον** (επίθ.) = που έχει ζωή, ζωντανός· βιώσιμος που αντέχει στη μεταφύτευση.
- 📖 **ὁ ἡμερόβιος, ἦ ἡμερόβιος, τὸ ἡμερόβιον** (επίθ.) = που ζει για μία ημέρα, ο εφήμερος. Στη ν.ε.: *ημερόβιος*, -α, -ο = για ζώα που ενεργοποιούνται στη διάρκεια της ημέρας και ξεκουράζονται τη νύχτα.
- 📖 **ὁ μακρόβιος, ἦ μακρόβιος, τὸ μακρόβιον** (επίθ.) = που ζει πολλά χρόνια.
 ♦ Υπάρχει και επίθετο *μακρόβιος*, -ος, -ον με τη σημασία «που έχει μακρύ τόξο» (*βιὸς* = τόξο).
- 📖 **ὁ σύμβιος, ἦ σύμβιος, τὸ σύμβιον** (επίθ.) = που ζει με κάποιον άλλο. Ως ουσ. ο σύντροφος, ο εταίρος· ο σύζυγος. Στη ν.ε.: *η συμβία* = η σύζυγος.

Νέα ελληνική

- 📖 **βίωμα, το** (ουσ.) = η άμεση εμπειρία που αποκτά κάποιος ζώντας κάτι ο ίδιος, η βιωμένη εμπειρία.
- 📖 **βιωματικός, -ή , -ό** (επίθ.) = που αναφέρεται στις εμπειρίες που απέκτησε κάποιος ζώντας κάτι ο ίδιος.
- 📖 **βιωματικότητα, η** (ουσ.) = το ότι κάτι είναι βίωμα.

- **βιωσιμότητα, η** (ουσ.) = η πιθανότητα ή η δυνατότητα που έχει κάποιος να συνεχίσει να ζει· η πιθανότητα που έχει κάτι να συνεχίσει να υπάρχει.
- **βιογένεση, η** (ουσ.) = θεωρία της βιολογίας σύμφωνα με την οποία κάθε έμβιο ον προέρχεται από άλλο έμβιο ον.
- **βιοηθική, η** (ουσ.) = η μελέτη των ηθικών προβλημάτων που προκύπτουν από την εξέλιξη της ιατρικής, της γενετικής και την παρέμβαση του ανθρώπου στη βιολογική διαδικασία, π.χ. η κλωνοποίηση.
- **βιοθεωρία, η** (ουσ.) = η άποψη που έχει κάποιος για τη ζωή.
- **βιότοπος, ο** (ουσ.) = ο φυσικός χώρος, βιολογικό περιβάλλον που προσφέρει όλες τις απαραίτητες συνθήκες σε συγκεκριμένα είδη ζώων ή φυτών για την εκπλήρωση μέρους ή ολόκληρου του κύκλου ζωής τους.
- **βιοψία, η** (ουσ.) = η εξέταση σε μικροσκόπιο κυττάρων ή ιστών που έχουν αφαιρεθεί από το σώμα ζωντανού οργανισμού, για να διαπιστωθεί αν υπάρχει ασθένεια.
- **βιοπάλη, η** (ουσ.) = ο αγώνας για την εξασφάλιση πόρων ζωής.
- **βιοπορισμός, ο** (ουσ.) = η εξασφάλιση, εξοικονόμηση με προσωπική εργασία των αναγκαίων μέσων για τη ζωή υλικών μέσων.
- **αερόβιος, -α, -ο** (επίθ.) = που ζει και αναπτύσσεται σε περιβάλλον στο οποίο υπάρχει ελεύθερο οξυγόνο.
- **αντιβιοτικό, το** (ουσ.) = φαρμακευτική ουσία που εξουδετερώνει την ανάπτυξη μικροβίων ή τα καταστρέφει.
- **αυτοβιογραφία, η** (ουσ.) = είναι το αφηγηματικό κείμενο στο οποίο ο ίδιος ο συγγραφέας εξιστορεί τη ζωή του και το έργο του.
- **κοινόβιο, το** (ουσ.) = η μορφή της ζωής στα μοναστήρια, όπου οι καλόγεροι ακολουθούν κοινό πρόγραμμα ζωής και λατρείας και διοικούνται από τον ηγούμενο· ομαδική συμβίωση πολλών ανθρώπων με κοινά έσοδα από συλλογική δουλειά καθώς και ο χώρος όπου ζουν.
- **λαθρόβιος, -α, -ο** (επίθ.) = που ζει και κινείται κρυφά, χωρίς να τον αντιλαμβάνονται οι άλλοι.
- **ορεσίβιος, -α, -ο** (επίθ.) = που κατοικεί σε ορεινή περιοχή, στα βουνά· ορεινός.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Για τις λέξεις που δίνονται να γράψετε από μία τουλάχιστον λέξη (ουσιαστικό ή επίθετο) της ν.ε. από την ίδια οικογένεια:

- **βιολόγος** → βιολογία, βιολογικός
- **βιομήχανος** → βιομηχανία, βιομηχανικός
- **μακρόβιος** → μακροβιότητα
- **βιοτέχνης** → βιοτεχνία, βιοτεχνικός
- **βιοπορισμός** → βιοποριστικός

2. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Μου έκανε τον βίο **αβίωτο**. Είναι πολύ απαιτητικός εργοδότης.
- β. Κατά τη διάρκεια της εγχείρησης οι γιατροί πήραν ένα δείγμα για **βιοψία**, προκειμένου να εκτιμήσουν τη φύση του προβλήματος.
- γ. Οι μοναχοί που γνωρίσαμε ζουν σε ένα **κοινόβιο** στη Μακεδονία.
- δ. Μόλις εγκατασταθήκαμε στην καμπίνα μας, ο καμαρότος φρόντισε να μας ενημερώσει πού βρίσκονταν τα **σωσίβια** μας, για την περίπτωση κινδύνου.
- ε. Η **συμβίωση** μαζί της είναι πολύ εύκολη. Είναι καλή νοικοκυρά και ζεστός άνθρωπος.
- στ. Καταδικάστηκε σε **ισόβια** κάθειρξη για τα εγκλήματα που διέπραξε.

3. Να εξηγήσετε τη σημασία και τη χρήση των φράσεων που δίνονται. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας:

βίος και πολιτεία

βίοι παράλληλοι

ελαφρά βιομηχανία – βαριά βιομηχανία

βιομηχανική κοινωνία – βιομηχανική ζώνη

βιολογικός καθαρισμός – βιολογικός πόλεμος

- **βίος και πολιτεία:** λέγεται για ανθρώπους που έχουν ζήσει ζωή με πολλές περιπέτειες ή με ενέργειες που είναι αντίθετες με την ηθική.
- **βίοι παράλληλοι:** λέγεται για ανθρώπους που η ζωή τους παρουσιάζει ομοιότητες ή έχουν ζήσει ανάλογες καταστάσεις.
- **ελαφρά βιομηχανία** = είναι η βιομηχανία που παράγει προϊόντα έτοιμα για κατανάλωση όπως είδη διατροφής, έπιπλα, κ.ά.
- **βαριά βιομηχανία** = είναι η βιομηχανία που παράγει προϊόντα που θα χρησιμοποιηθούν για νέα επεξεργασία ή ως πρώτη ύλη για την εκτέλεση άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων.

- **βιομηχανική κοινωνία** = η κοινωνία που διαμορφώθηκε μετά τη βιομηχανική επανάσταση (μέσα 18ου αι.) με αλλαγές στην πολιτική ζωή, στην οικονομία, στον τρόπο ζωής των ανθρώπων.
- **βιομηχανική ζώνη** = μία περιοχή όπου μπορούν να εγκατασταθούν και να λειτουργήσουν αποκλειστικά και μόνο βιομηχανίες.
- **βιολογικός καθαρισμός** = η χημική επεξεργασία των υγρών αποβλήτων, ώστε να μη ρυπαίνονται το έδαφος, τα ποτάμια, η θάλασσα, τα υπόγεια νερά.
- **βιολογικός πόλεμος** = ο πόλεμος που γίνεται με βιολογικά όπλα, δηλαδή με όπλα που χρησιμοποιούν διάφορα μικρόβια ή ιούς για να προκαλέσουν ασθένειες ή τον θάνατο σε ανθρώπους, ζώα, φυτά.

B2. Ετυμολογικά

3

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να κατατάξετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. στον πίνακα που ακολουθεί ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκει το α' συνθετικό τους: *λαιμοτόμος, κοσμογονία, βραδύπους, πρόσοδος, μισθοδότης, αξιόπιστος, πρόγνωσης, κωμόπολις, άσκος, πάγχρηστος, άνδράποδοι, φυγόπονος*:

α' συνθετικό					
λέξη κλιτή			λέξη άκλιτη		
ουσιαστικό	επίθετο	ρήμα	επίρρημα	πρόθεση	αχώριστο μόριο
λαιμοτόμος	βραδύπους	φυγόπονος		πρόγνωσης	
κοσμογονία	αξιόπιστος			πρόσοδος	άσκος
μισθοδότης	πάγχρηστος				
άνδράποδοι					
κωμόπολις					

2. Να σχηματίσετε σύνθετα ονόματα της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

- φίλος + θεός → φιλόθεος
 - υπέρ + μέτρον → υπέρμετρος
 - δήμος + γέρον → δημογέρον
 - σάρξ + τρώγω → σαρκοφάγος
 - παρά + σίτος → παράσιτος
 - πολὺς + πράγμα → πολυπράγμων
 - μετά + οἶκος → μέτοικος
 - πείθω + ἡνία → πειθήνιος
- (θ. φαγ.)

3. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που σας δίνονται. Στη συνέχεια να προσδιορίσετε σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει κάθε συνθετικό τους μέρος (λέξη κλιτή, άκλιτη κτλ.), π.χ. παιδαγωγός: παῖς + ἄγω.

- **παρατίθημι:** παρὰ + τίθημι
(παρά: λέξη άκλιτη, πρόθεση· τίθημι: λέξη κλιτή, ρήμα)
- **ἄτεκνος:** στερ. ἄ + τέκνον
(στερητικό ἄ: λέξη άκλιτη, αχώριστο μόριο· τέκνον: λέξη κλιτή: ουσιαστικό)
- **παυσίπονος:** παύω + πόνος
(παύω: λέξη κλιτή, ρήμα· πόνος: λέξη κλιτή, ουσιαστικό)
- **εἰσπράκτωρ:** εἰς + πράττω
(εἰς: λέξη άκλιτη, πρόθεση· πράττω: λέξη κλιτή, ρήμα)
- **δορυφόρος:** δόρυ + φέρω
(δόρυ: λέξη κλιτή, ουσιαστικό· φέρω: λέξη κλιτή, ρήμα)
- **μεταδίδωμι:** μετά + δίδωμι
(μετά: λέξη άκλιτη, πρόθεση· δίδωμι: λέξη κλιτή, ρήμα)
- **όμοτράπεζος:** όμοῦ + τράπεζα
(όμοῦ: λέξη άκλιτη, επίρρημα· τράπεζα: λέξη κλιτή, ουσιαστικό)
- **καλοήθης:** καλός + ἠθος
(καλός: λέξη κλιτή, επίθετο· ἠθος: λέξη κλιτή, ουσιαστικό)
- **όδηγός:** όδός + ἄγω
(όδός: λέξη κλιτή, ουσιαστικό· ἄγω: λέξη κλιτή, ρήμα)

4. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. Προσοχή στις αλλαγές στο β΄ συνθετικό, όπου χρειάζονται:

• σὺν + λέγω	→ ὁ σύλλογος	• οἶνος + χέω	→ ὁ οἰνοχόος
• ὕδωρ + φέρω	→ ὁ ὕδροφόρος	• νομός + ἄρχω	→ ὁ νομάρχης
• ὀκτώ + ποῦς	→ ὁ ὀκτάπους	• ψυχή + πέμπω	→ ὁ ψυχοπομπός
• ἄλλος + γλώσσα	→ ὁ ἀλλόγλωσσος		

5. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται να σχηματίσετε σύνθετα ονόματα της α.ε. Προσοχή στις αλλαγές των ρημάτων ως β΄ συνθετικών:

• κρέας + πωλώ	→ ὁ κρεοπώλης	• δυσ- + σέβομαι	→ ὁ δυσσεβής
• γυμνάσιον + ἄρχω	→ ὁ γυμνασιάρχης/-ος	• νίκη + φέρω	→ ὁ νικηφόρος
• ψυχή + φθείρω	→ ὁ ψυχοφθόρος	• χεῖρ + ἄγω	→ ὁ χειραγωγός

6. Να γράψετε τα παρασύνθετα ρήματα σε -έω που προέρχονται από τα σύνθετα ονόματα:

σύνθετα	παρασύνθετα	σύνθετα	παρασύνθετα
άπειθής	άπειθῶ	λογομάχος	λογομαχῶ
ἀργυρολόγος	ἀργυρολογῶ	ὀλιγόψυχος	ὀλιγοψυχῶ

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική – Σύνταξη

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. τὸ ξίφος, ὑπηρέτας: Να κλίνετε τα ουσιαστικά.

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	τὸ ξίφος	ὁ ὑπηρέτης	τὰ ξίφη	οἱ ὑπηρέται
γεν.	τοῦ ξίφους	τοῦ ὑπηρέτου	τῶν ξιφῶν	τῶν ὑπηρετῶν
δοτ.	τῷ ξίφει	τῷ ὑπηρέτῃ	τοῖς ξίφεσι(ν)	τοῖς ὑπηρέταις
αιτιατ.	τὸ ξίφος	τὸν ὑπηρέτην	τὰ ξίφη	τοὺς ὑπηρέτας
κλητ.	(ὦ) ξίφος	(ὦ) ὑπηρέτα	(ὦ) ξίφη	(ὦ) ὑπηρέται

2. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τον τύπο ἐκῶν και να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με την ονομαστική, γενική και δοτική του επιθέτου στο γένος και στον αριθμό που βρίσκεται:

• ἐκῶν: ἐπίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ ἐκῶν, ἡ ἐκοῦσα, τὸ ἐκὼν (= εκούσιος, με τη θέληση, θέλοντας).

ονομ.	ἐκῶν
γεν.	ἐκόντος
δοτ.	ἐκόντι

3. ἔχει: Να γράψετε το γ' ενικό και β' πληθυντικό του ίδιου χρόνου στις εγκλίσεις του παρακάτω πίνακα.

	οριστική	υποτακτική	ευκτική
γ' εν.	ἔχει	ἔχη	ἔχοι
β' πληθ.	ἔχετε	ἔχητε	ἔχοιτε

4. μοι, τούτο, ὦν: Να κλιθούν στο γένος και στον αριθμό όπου βρίσκονται.

ονομ.	ἐγώ	τούτο	ἄ
γεν.	ἐμοῦ, μου	τούτου	ὦν
δοτ.	ἐμοί, μοι	τούτῳ	οἷς
αιτιατ.	ἐμέ, με	τούτο	ἄ
κλητ.	—	—	—

5. οἱ χρηστοὶ ἅπαντες, πάσης ἀνάγκης: Να κλιθούν οι φράσεις στο γένος και στον αριθμό όπου βρίσκονται.

ονομ.	οἱ χρηστοὶ ἅπαντες	πᾶσα ἀνάγκη
γεν.	τῶν χρηστῶν ἁπάντων	πάσης ἀνάγκης
δοτ.	τοῖς χρηστοῖς ἅπασιν(ν)	πάσῃ ἀνάγκῃ
αιτιατ.	τούς χρηστούς ἅπαντας	πᾶσαν ἀνάγκην
κλητ.	(ὦ) χρηστοὶ ἅπαντες	πᾶσα ἀνάγκη

6. Εἰ τοίνυν ἀναγκασθεὶς τις ὑπ' ἄλλου φονεῦσαι τινὰ οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν, οἷον δήμιος ἢ δορυφόρος, ὁ μὲν δικαστὴν πεισθεὶς, ὁ δὲ τυράννω, τίνα αἰτίασῃ τοῦ φόνου; Να αναγνωρίσετε γραμματικά τις ερωτηματικές και αόριστες αντωνυμίες και να τις κλίνετε στο γένος όπου βρίσκονται και στους δύο αριθμούς.

- **τίς:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τί.* (Ο τύπος *τις* είναι άτονος στο κείμενο, γιατί η αντων. *τίς, τίς, τί* είναι εγκλιτική λέξη.)
- **τινά:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τί.* (Ο τύπος *τινά* διατηρεί τον τόνο, γιατί η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη και η εγκλιτική λέξη *τινά* δισύλλαβη.)
- **τίνα:** αντων. ερωτηματική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τί.*

	αόριστη αντωνυμία		ερωτηματική αντωνυμία	
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡ.	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡ.	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡ.	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡ.
ονομ.	τίς	τινές	τίς	τινες
γεν.	τινός, του	τινῶν	τίνος, τοῦ	τινῶν
δοτ.	τινί, τῳ	τισι(ν)	τίνι, τῷ	τίσι(ν)
αιτιατ.	τινά	τινάς	τίνα	τίνας
κλητ.	—	—	—	—

7. ἴδοις ἄν: Να σχολιάσετε τη σημασία της ευκτικής (με ιδιαίτερη προσοχή στο ἄν).

Η ευκτική ἴδοις συνοδεύεται από το ἄν, το οποίο ονομάζεται δυνητικό, και δηλώνει το δυνατό στο παρόν ή στο μέλλον. (Γι' αυτό η φράση ἴδοις ἄν μεταφράζεται «μπορεί να διακρίνεις» ή «είναι δυνατόν να διακρίνεις».)

8. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β' και στη συνέχεια να γράψετε το α' ενικό πρόσωπο ενεστώτα κάθε ρήματος στην έγκλιση και στη φωνή όπου βρίσκεται:

Α'	Β'	Γ'
α. παιδεύοιεν	1. γ' εν. υποτ. παρακ.	παιδεύω
β. εἶην	2. α' εν. ευκτ. ενεστ.	εἶμι
γ. λελευκῶς ἦ	3. β' πληθ. ευκτ. μέλλ.	λύω
δ. θεραπεύσωμεν	4. γ' πληθ. ευκτ. ενεστ.	θεραπεύω
ε. θύσοιτε	5. α' πληθ. υποτ. αορ.	θύω

Απάντηση: α - 4, β - 2, γ - 1, δ - 5, ε - 3

9. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ουσιαστικών και να τα τονίσετε:

- α. τὸν μεγαλόφρονα **ῥήτορα**
 β. τὰς εὐκόσμους **ἀσπίδας**
 γ. τῷ σεβαστῷ **φύλακι**
 δ. τῶν ἀνδρείων **Ἑλλήνων**
 ε. τοῦ μεγάλου **γυπὸς**

10. Να αναγνωρίσετε τα απαρέμφατα των παρακάτω φράσεων αναφέροντας τη συντακτική θέση, το είδος και το υποκείμενό τους. Κατόπιν να εξετάσετε, όπου χρειάζεται, αν παρατηρείται ταυτοπροσωπία ή ετεροπροσωπία:

- α. Ἐμοὶ δοκεῖ τούτῳ διαφέρειν ἄνδρα τῶν ἄλλων ζῶων, τῷ λόγῳ.
 β. Οἱ Πέρσαι οἴονται τοὺς ἀχαρίστους καὶ περὶ θεῶν ἀμελῶς ἔχειν.
 γ. Ὑμεῖς τοίνυν εἰώθατε ἐρωτᾶν, τί χρῆ ποιεῖν.
 δ. Μένων ὁ Θετταλὸς φίλος ἐβούλετο εἶναι τοῖς μέγιστα δυναμένοις.

- α. **διαφέρειν:** ειδικό απαρέμφ., υποκ. του απροσ. ρήμ. *δοκεῖ* υποκ. απαρέμφ.: *ἄνδρα* (ετεροπροσωπία).
 β. **ἔχειν:** ειδικό απαρέμφ., αντικ. του ρήμ. *οἴονται* υποκ. *απαρεμφ.*: *τοὺς ἀχαρίστους* (ετεροπροσωπία).

- γ. **ἔρωτάν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. του ρήμ. *εἰώθατε*· υποκ. απαρεμφ.: *ὕμεις* (ταυτοπροσωπία).
ποιεῖν: τελικό απαρέμφ., υποκ. του απροσ. ρήμ. *χρή*· υποκ. απαρεμφ.: (ενν.) *ὕμᾶς* (ετεροπροσωπία).
 δ. **εἶναι**: τελικό απαρέμφ., αντικ. του ρήμ. *ἐβούλετο*· υποκ. απαρεμφ.: *Μένων* (ταυτοπροσωπία).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στις περιπτώσεις όπου ένα απαρέμφατο είναι υποκείμενο απροσώπου ρήματος (*διαφέρειν, ποιεῖν*) το υποκείμενο του απαρεμφάτου τίθεται πάντα σε αιτιατική, γιατί αναγκαστικά υπάρχει ετεροπροσωπία.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Μου φαίνεται ότι ο άνθρωπος σε αυτό διαφέρει από τα άλλα ζώα, στη λογική.
 β. Οι Πέρσες θεωρούν ότι οι αγάριστοι αμελούν τις υποχρεώσεις τους και προς τους θεούς.
 γ. Εσείς λοιπόν συνηθίζετε να ρωτάτε τι πρέπει να κάνετε.
 δ. Ο Μένων ο Θεσσαλός ήθελε να έχει φιλικές σχέσεις με τους πάρα πολύ ισχυρούς.

11. Να αναγνωρίσετε το είδος των μετοχών (επιρρηματικές ή κατηγορηματικές) των παρακάτω φράσεων και να βρείτε τα υποκείμενά τους. Κατόπιν να χαρακτηρίσετε τις επιρρηματικές ως συνημμένες ή απόλυτες:

- α. Τῶν στρατιωτῶν λεγόντων, ὁ στρατηγὸς ἀπεκρίνατο.
 β. Ὅρᾳ ὑμᾶς πιστεύοντας ταῖς διαβολαῖς.
 γ. Νενικηκότες τροπαῖον ἐστήσαντο.
 δ. Φανερός ἦν τοῖς νόμοις ὑπηρετῶν.
- α. **λεγόντων**: επιρρ. χρονική μτχ., γενική απόλυτη· υποκ. μτχ.: *τῶν στρατιωτῶν*.
 β. **πιστεύοντας**: κατηγορηματική μτχ. από το *ὄρᾳ*· υποκ. μτχ.: *ὕμᾶς*.
 γ. **νενικηκότες**: επιρρ. χρονική μτχ., συνημμένη· υποκ. μτχ.: (ενν.) *οὗτοι*.
 δ. **ὑπηρετῶν**: κατηγορηματική μτχ. από το *φανερός ἦν*· υποκ. μτχ.: (ενν.) *οὗτος*.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Όταν μίλησαν οι στρατιώτες, ο στρατηγός απάντησε.
 β. Βλέπει ότι εσείς πιστεύετε τις συκοφαντίες.
 γ. Αφού νίκησαν, έστησαν τροπαιο.
 δ. Φανερά υπηρέτούσε τους νόμους.

12. Στις παρακάτω φράσεις να εντοπίσετε τα αντικείμενα και να τα διακρίνετε σε άμεσο και έμμεσο:

- α.** Ὁ πάππος τὸν Κῦρον (άμεσο αντικ.) στολήν (έμμεσο αντικ.) καλήν ἐνέδυσσε.
β. Λακεδαιμόνιοι ἐκώλυον τοὺς Ἡλείους (άμεσο αντικ.) τοῦ ἀγώνος (έμμεσο αντικ.).
γ. Μήτε ὑπεσχόμενη μηδενί (έμμεσο αντικ.) μηδὲν μάθημα (άμεσο αντικ.).
δ. Μεταδίδωμι τῷ βουλομένῳ (έμμεσο αντικ.) τοῦ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ πλούτου (άμεσο αντικ.).

13. Να συμπληρώσετε τους τύπους που ζητούνται στην κατάλληλη θέση:

α. γ' πληθ. ευκτ. ενεστ. ρ. *γιγνώσκω*.

β. β' εν. ευκτ. μέλλ. ρ. *ρίπτω*.

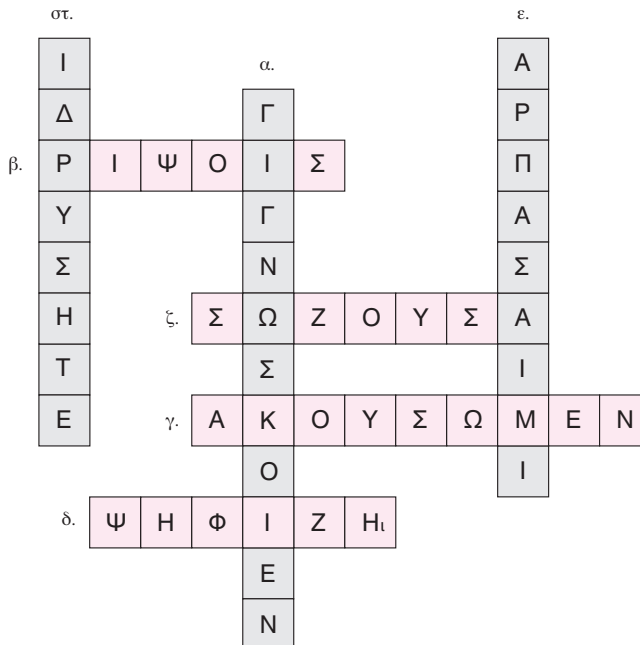
γ. α' πληθ. υποτ. αορ. ρ. *ἀκούω*.

δ. γ' εν. υποτ. ενεστ. ρ. *ψηφίζω*.

ε. α' εν. ευκτ. αορ. ρ. *ἀρπάζω*.

στ. β' πληθ. υποτ. αορ. ρ. *ιδρύω*.

ζ. ονομ. εν. θηλ. μτχ. ενεστ. ρ. *σώζω*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η λέξη *σώζουσα* κανονικά γράφεται με -φ- και όχι με -ω-.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Αριστοτέλη

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Δεν αφήνουμε τον άνθρωπο να κυβερνά αλλά τον λόγο, επειδή (ο άνθρωπος) κυβερνά για να ωφελήσει τον εαυτό του και γίνεται τύραννος.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Ο φιλόσοφος **Αριστοτέλης** (384-322 π.Χ.) καταγόταν από τα Στάγειρα της Μακεδονίας. Το 367 π.Χ. ήρθε στην Αθήνα και έγινε μαθητής του Πλάτωνα. Το 342 π.Χ. πήγε στη Μακεδονία και ανέλαβε τη διαπαιδαγώγηση του Αλεξάνδρου. Το 336 π.Χ. εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και ίδρυσε δική του φιλοσοφική σχολή. Ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία, με τις φυσικές επιστήμες, με τις πολιτικές επιστήμες, με τη λογική, με την ηθική, με τη ρητορική, με τη θεολογία κ.ά. Αναφέρεται ότι έγραψε περί τα 1.000 έργα. Σώζονται 102. Ως προς το περιεχόμενο χωρίζονται σε κατηγορίες όπως: Λογικά, Φυσικά, Βιολογικά, Ψυχολογικά, Ηθικά, Πολιτικά, Ρητορική τέχνη, Ποιητική κ.ά.

Στα Ηθικά έργα του ανήκουν και τα *Ήθικὰ Νικομάχεια*. Στο έργο αυτό, από το οποίο προέρχεται το παράθεμα της Ενότητας, ο Αριστοτέλης πραγματεύεται το θέμα των αρετών και τονίζει ότι ενάρετος γίνεται κάποιος μόνον όταν με ελεύθερη βούληση επιλέγει συνεχώς να ενεργεί με γνώμονα το μέτρο, το οποίο πρέπει να καθορίζει κάθε φορά με τη λογική του.

- ❖ Το παράθεμα αυτό ανήκει στο κεφάλαιο των *Ήθικων Νικομαχείων*, όπου ο Αριστοτέλης ασχολείται με το δίκαιο. Για να υπάρξει το δίκαιο πρέπει ο κυβερνήτης της πόλης-κράτους να είναι πραγματικά δίκαιος. Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να πλουτίζει αλόγιστα και με αθέμιτα μέσα, αλλά να απολαμβάνει μόνο όσα προνόμια του αναλογούν. Αν δεν αρκείται σε αυτά και επιδιώκει περισσότερα, προκειμένου να ικανοποιήσει το προσωπικό του συμφέρον, τότε γίνεται τύραννος, διοικεί αυταρχικά και βλάπτει την πόλη στο σύνολό της. Γι' αυτό, κατά τον Αριστοτέλη, κάθε εξουσία στην πόλη-κράτος πρέπει να στηρίζεται στους νόμους. Οι νόμοι πρέπει να είναι οι πραγματικά κυρίαρχοι στην πόλη-κράτος. Ο κυβερνήτης πρέπει να εφαρμόζει τους νόμους και να διοικεί σύμφωνα με αυτούς. Αν δεν συμβαίνει αυτό, τότε αυτός που ασκεί την εξουσία στην πόλη θα αυθαιρετεί, προκειμένου να ικανοποιήσει τα προσωπικά του συμφέροντα ή τις επιθυμίες των φίλων του και όσων τον στηρίζουν.

Κατά τον Αριστοτέλη, το να είναι οι νόμοι πραγματικά κυρίαρχοι στην πόλη-κράτος σημαίνει πως η λογική (ο «ορθός λόγος») είναι αυτή που κυβερνά, γιατί οι νόμοι εκφράζουν το συλλογικό πνεύμα, τις συλλογικές

εμπειρίες, τα πρότυπα και τις παραδόσεις των ανθρώπων που συγκροτούν την πόλη-κράτος.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

► Για τον βίο και το έργο του Λουκιανού βλ. Ενότητα 4, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 145-146.

Το παράλληλο κείμενο της Ενότητας 10 προέρχεται από το έργο του Λουκιανού *Νεκρικοί Διάλογοι*. Στο απόσπασμα αυτό ο Τερψίων παραπονιέται στον Πλούτωνα ότι είναι άδικο που πέθανε νέος, ενώ άλλοι γεροντότεροι από αυτόν ζουν ακόμη. Ο Πλούτων τού απαντά πως ο θάνατος κάθε ανθρώπου καθορίζεται από τη Μοίρα και τη φύση και δεν εξαρτάται από την ηλικία ή την οικονομική κατάστασή του.

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΤΕΡ.: Πλούτωνα, είναι δίκαιο να έχω πεθάνει εγώ στα τριάντα μου χρόνια και να ζει ακόμη ο γερο-Θούκυριτος που είναι πάνω από ενενήντα;

ΠΛ.: Τερψίωνα, (είναι) πάρα πολύ δίκαιο, αφού βέβαια αυτός ζει χωρίς να παρακαλάει να πεθάνει κάποιος από τους φίλους του, ενώ εσύ σε όλη σου τη ζωή σχεδίαζες το κακό του περιμένοντας την κληρονομιά.

ΤΕΡ.: Γιατί δεν έπρεπε, αφού είναι γέρος και δεν μπορεί πια ο ίδιος να χρησιμοποιήσει τον πλούτο (του), να φύγει από τη ζωή, αφήνοντας (τον πλούτο) στους νέους;

ΠΛ.: Καινούριους νόμους προτείνεις, Τερψίωνα, δηλαδή να πεθαίνει αυτός που δεν μπορεί πια να χρησιμοποιεί τον πλούτο του για την ευχαρίστησή του. Αλλιώς όμως η Μοίρα και η φύση έχουν καθορίσει το θέμα αυτό.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **δίκαιον:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δίκαιος, ἡ δικαία και ἡ δίκαιος, τὸ δίκαιον* (= σωστός, νόμιμος, δίκαιος).
- ⇒ **τεθάναι:** απαρέμφ. παρακ. ε.φ., του ρήμ. *θνήσκω* (= πεθαίνω). Το απαρέμφ. παρακ. του *θνήσκω* είναι: *τεθνηκέναι και τεθάναι*.
- ⇒ **γεγονότα:** μτχ. παρακ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι. είμαι).
- ⇒ **τὸν γέροντα:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ γέρον, τοῦ γέροντος* (= ο γέροντας, ο ηλικιωμένος).
- ⇒ **ὑπὲρ τὰ ἐνενήκοντα** = πάνω από τα ενενήντα χρόνια.
- ⇒ **ζῆν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ζῶω, ζῶω* (= ζω).
- ⇒ **ἔτι:** επίρρ. χρονικό (= ακόμη).
- ⇒ **δικαιοτάτον:** επίθ. υπερθετικού βαθμού, ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δικαιοτάτος, ἡ δικαιοτάτη, τὸ δικαιοτάτον* (= πάρα πολύ σωστό).
- ⇒ **γε:** μόριο βεβαιωτικό εγκλιτικό (= βέβαια).
- ⇒ **ὁ μὲν** = αυτός (ενν. ὁ Θούκριτος).
- ⇒ **ζῆ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *ζῶω, ζῶω* (= ζω).
- ⇒ **μηδένα:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *μηδεῖς, μηδεμία, μηδὲν* (= κανέννας, καμία, κανένα).
- ⇒ **εὐχόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *εὐχόμαι* (= προσεύχομαι, παρακαλώ).
- ⇒ **ἀποθανεῖν:** απαρέμφ. αορ. β΄ ε.φ., του ρήμ. *ἀποθνήσκω* (= πεθαίνω).
- ⇒ **παρὰ πάντα τὸν χρόνον** = ὄλο τον καιρό, ὄλη τη ζωή.
- ⇒ **ἐπεβούλευες:** οριστ. παρατ. ε.φ., β΄ εν., του ρήμ. *ἐπιβουλεύω* (= σχεδιάζω, μηχανεύομαι κάτι κακό για κάποιον).
- ⇒ **αὐτῷ:** αντων. οριστική ἢ επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ: *αὐτῷ = τῷ Θουκρίτῳ* (επαναληπτική).
- ⇒ **περιμένον:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *περιμένω* (= αναμένω, περιμένω).
- ⇒ **τὸν κλήρον:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ κλήρος, τοῦ κλήρου* (= λαχνός· κληρονομιά).
- ⇒ **ἐχρῆν:** οριστ. παρατ., γ΄ εν., του απρόσωπου ρήμ. *χρῆν* (= πρέπει).
- ⇒ **ὄντα:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **μηκέτι:** επίρρ. χρονικό (= ὄχι πλέον).
- ⇒ **χρήσασθαι:** απαρέμφ. αορ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. *χρῆσμαι, χρῶμαι* (= χρησιμοποιώ).
- ⇒ **τῷ πλούτῳ:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ πλούτος, τοῦ πλούτου* (= ο πλούτος, ἡ αφθονία υλικῶν αγαθῶν).
- ⇒ **δυνάμενον:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *δύναμαι* (= μπορώ).
- ⇒ **ἀπελθεῖν:** απαρέμφ. αορ. β΄ ε.φ., του ρήμ. *ἀπέρχομαι* (= φεύγω).

- ⇒ **τοῦ βίου:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ βίος, τοῦ βίου* (= η ζωή).
- ⇒ **παραχωρήσαντα:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του συνηρ. ρήμ. *παραχωρέω, παραχωρῶ* (= αφήνω κάτι).
- ⇒ **καινά:** επιθ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ καινός, ἡ καινή, τὸ καινὸν* (= ο νέος, ο καινούριος, ο καινοφανής).
- ⇒ **νομοθετεῖς:** οριστ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *νομοθετέω, νομοθετῶ* (= θέτω νόμους, προτείνω νόμους).
- ⇒ **ἡδονήν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἡδονή, τῆς ἡδονῆς* (= η ευχαρίστηση).
- ⇒ **ἀποθνήσκειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἀποθνήσκω* (= πεθαίνω).
- ⇒ **ἄλλως:** επίρρ. τροπικό (= αλλιώς).
- ⇒ **ἡ Μοῖρα:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ Μοῖρα, τῆς Μοίρας*.
- ⇒ **ἡ φύσις:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ φύσις, τῆς φύσεως* (= η φυσική τάξη, η φύση).
- ⇒ **διέταξεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *διατάσσω* (= ορίζω, διατάζω).

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

↳ Ο Λουκιανός με όπλο τη σάτιρα θέλει να προβάλει αρνητικά στοιχεία της ανθρώπινης κοινωνίας. Ένα τέτοιο στοιχείο είναι η επιθυμία κάποιων ανθρώπων να δουν τον θάνατο άλλων συμπολιτών τους, για να έχουν οι ίδιοι όφελος. Στο παραπάνω κείμενο ο Τερψίων παρουσιάζεται να έχει πεθάνει νέος και στον Κάτω Κόσμο εκφράζει το παράπονό του στον θεό Πλούτωνα πως αυτός πέθανε μόλις σε ηλικία τριάντα ετών, ενώ ο Θούκριτος, αν και έχει υπερβεί τα ενενήντα, ζει. Στην απάντησή του ο Πλούτων τού υπενθυμίζει ότι, όταν ο Τερψίων ήταν ζωντανός, ευχόταν τον θάνατο του Θούκριτου, για να κληρονομήσει την περιουσία του. Άρα, ο θάνατός του είναι στην ουσία η τιμωρία του για τον χαρκτηρά του. Ο Τερψίων δε δείχνει να συνετίστηκε· η άποψη που εκφράζει απαντώντας στον Πλούτωνα είναι κυνική: τι νόημα έχει να ζει ο Θούκριτος, αφού δεν μπορεί πλέον να απολαύσει την περιουσία του; Γιατί να μην περιέλθει αυτή η περιουσία στα χέρια ενός νέου, ο οποίος θα μπορέσει να την αξιοποιήσει και να τη χαρεί; Ο Πλούτων στην απάντησή του τονίζει ότι ο θάνατος κάθε ανθρώπου καθορίζεται από τη Μοίρα και από τη φυσική τάξη του κόσμου και δεν εξαρτάται από την ηλικία ή την οικονομική κατάσταση.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Πώς δικαιολογεί το παράπονό του ο Τερψίων και πώς αντικρούει το επιχείρημά του ο Πλούτων;

Ο Λουκιανός με όπλο τη σάτιρα θέλει να προβάλει αρνητικά στοιχεία της ανθρώπινης κοινωνίας. Ένα τέτοιο στοιχείο είναι η επιθυμία κάποιων ανθρώπων να δουν τον θάνατο άλλων συμπολιτών τους, για να έχουν οι ίδιοι όφελος. Στο παραπάνω κείμενο ο Τερψίων παρουσιάζεται να έχει πεθάνει νέος και στον Κάτω Κόσμο εκφράζει το παράπονό του στον θεό Πλούτωνα πως αυτός πέθανε μόλις σε ηλικία τριάντα ετών, ενώ ο Θούκριτος, αν και έχει υπερβεί τα ενενήντα, ζει. Στην απάντησή του ο Πλούτων τού υπενθυμίζει ότι, όταν ο Τερψίων ήταν ζωντανός, ευχόταν τον θάνατο του Θούκριτου, για να κληρονομήσει την περιουσία του. Άρα, ο θάνατός του είναι στην ουσία η τιμωρία του για τον χαρακτήρα του. Ο Τερψίων δε δείχνει να συνειδητοποιεί· η άποψη που εκφράζει απαντώντας στον Πλούτωνα είναι κυνική: τι νόημα έχει να ζει ο Θούκριτος, αφού δεν μπορεί πλέον να απολαύσει την περιουσία του; Γιατί να μην περιέλθει αυτή η περιουσία στα χέρια ενός νέου, ο οποίος θα μπορέσει να την αξιοποιήσει και να τη χαρεί; Ο Πλούτων στην απάντησή του τονίζει ότι ο θάνατος κάθε ανθρώπου καθορίζεται από τη Μοίρα και από τη φυσική τάξη του κόσμου και δεν εξαρτάται από την ηλικία ή την οικονομική κατάσταση.

2. Ποια είναι τα κοινά θεματικά και υφολογικά στοιχεία του παραπάνω παραλλήλου κειμένου και του κειμένου της Ενότητας;

Στους *Νεκρικούς Διαλόγους*, από τους οποίους προέρχονται το απόσπασμα της Ενότητας και το παράλληλο κείμενο, ο Λουκιανός καυτηριάζει τις δεισιδαιμονίες των ανθρώπων της εποχής του.

Και στα δύο κείμενα το θέμα που είναι αντικείμενο του διαλόγου προσώπων που παίρνουν μέρος σε αυτόν είναι η αντίληψη ότι οι Μοίρες καθορίζουν τη ζωή των ανθρώπων από τη στιγμή που γεννιούνται μέχρι τον θάνατό τους. Σύμφωνα με τη μοιρολατρική αυτή αντίληψη, η Μοίρα Άτροπος είναι αυτή που κόβει το νήμα της ζωής των ανθρώπων. Μέσα από τους δύο αυτούς διαλόγους ο Λουκιανός σατιρίζει και καυτηριάζει τις μοιρολατρικές δεισιδαιμονίες των ανθρώπων της εποχής του. Ταυτόχρονα, σατιρίζει ανθρώπους όπως ο Σώστρατος ή ο Τερψίων, οι οποίοι δεν είναι ενάρετοι, αλλά προσπαθούν με παραπλανητικά σοφιστικά επιχειρήματα να συγκαλύψουν τις ευθύνες που έχουν για τις πράξεις και τη συμπεριφορά τους. Επίσης, εμμέσως σατιρίζει τους ρήτορες της εποχής του, οι οποίοι ασκούνται στο να διαστρέφουν την αλήθεια με σοφίσματα.

Η καθαρή και οξυδερκής σκέψη του Λουκιανού εκφράζεται με ζωντανό και σατιρικό λόγο. Και στα δύο κείμενα η σοβαροφάνεια των επιχειρημάτων προκαλεί την ευθυμία των αναγνωστών, η γλώσσα είναι απλή αλλά φροντισμένη. Το λεξιλόγιο και η σύνταξη που χρησιμοποιεί μαρτυρούν καλή γνώση της αττικής διαλέκτου, χωρίς όμως τον μιμητισμό του αττικού λόγου που παρατηρούμε σε πολλούς σύγχρονους του Λουκιανού συγγραφείς. Αντίθετα, χρησιμοποιεί στοιχεία από τη ζωντανή γλώσσα της εποχής του, με αποτέλεσμα ο λόγος του να μην κουράζει, αλλά να διαβάζεται ευχάριστα και απολαυστικά.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Γραμματική – Σύνταξη

1. Να κλίνετε στις πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού τα ονόματα: *ὁ ἀνὴρ, τὸ λάθος, ὁ κλητὴρ.*

2. Πώς συνδέονται οι προτάσεις στις παρακάτω περιόδους;

- α. Ἦκω καὶ διδάσκω σε βούλομαι.
- β. Περαινεῖν ἤδη ὥρα ἐστὶ· ἴσως γὰρ οἱ πολέμοι αὐτίκα παρῆσαν.
- γ. Ὅρατε τοὺς πολεμίους ὅτι οὐ πρόσθεν ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησαν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον, πρὶν τοὺς στρατηγούς ἡμῶν συνέλαβον.
- δ. Ἐδόκουν οἱ Πελοποννήσιοι ἂν πάντα ἔτι ἔξω καταλαβεῖν, εἰ μὴ διὰ τὴν ἐκείνου μέλλῃσιν ἐκωλύοντο.

3. Να προσδιορίσετε τη σημασία της υποτακτικής και της ευκτικής στα παραδείγματα:

- α. Τί δράσω;
- β. Μὴ ἀπέλθῃτε.
- γ. Ἀλλήλους ἤρροντο τίς εἶη καὶ πόθεν ἔλθοι.
- δ. Ὅποτε θύοι Κρίτων, ἐκάλει Ἀρχέδημον.

4. Να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων και να προσδιορίσετε το άμεσο και το έμμεσο αντικείμενο:

- α. Οἱ Λακεδαιμόνιοι προσήγον μηχανὰς τῇ πόλει.
- β. Ἄει ἐπυνθανόμην ὑμῶν τὰ ἄριστα.
- γ. Ὁ ἀνὴρ οὖν τιμάται (= προτείνει ποινή) θανάτου μοι.
- δ. Ἦιτησα οὐδένα ἄνθρωπον μισθόν.

5. Στις παρακάτω προτάσεις να προσδιορίσετε τα απαρέμφατα και να γράψετε το είδος τους, τον συντακτικό τους ρόλο και το υποκείμενό τους. Προσοχή στην ταυτοπροσωπία και στην ετεροπροσωπία:

- α. Οἱ Ἀθηναῖοι προεῖπον τοῖς στρατηγοῖς μὴ ναυμαχεῖν.
- β. Ἦγοῦμαι αὐτοὺς τὴν προσήκουσαν δίκην δεδωκέναι.
- γ. Ὑμῖν εὐδαίμοσι ἔξεστι γενέσθαι.
- δ. Ὁμολογεῖται τὴν πόλιν ἡμῶν ἀρχαιοτάτην εἶναι.
- ε. Δεῖ τὸν στρατιώτην φοβεῖσθαι τὸν ἄρχοντα.
- στ. Ἄξιόν δὲ καὶ τοῦτο λέγειν.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας

Ο **Πλάτων** (427-347 π.Χ.) ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς φιλοσόφους της αρχαίας Ελλάδας. Γεννήθηκε στην Αθήνα, καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια και το πραγματικό του όνομα ήταν Αριστοκλής. Όταν ήταν νέος, ασχολήθηκε αρχικά με την ποίηση και τη σύνθεση τραγωδιών, αλλά η γνωριμία του με τον Σωκράτη υπήρξε καταλυτική για τη στροφή του προς τη φιλοσοφία. Στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου η οικογένειά του διχάστηκε πολιτικά, καθώς κάποιοι συγγενείς του ήταν δημοκρατικοί και κάποιοι ολιγαρχικοί. Μάλιστα, ο θεός του, ο Κριτίας, ήταν ένας από τους Τριάκοντα τυράννους (βλ. Ενότητα 8, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 321-322).

Ταξίδεψε αρκετά και γνώρισε πολλούς σοφούς της εποχής του. Όταν επέστρεψε στην πόλη του από τα πρώτα ταξίδια του (δέκα περίπου χρόνια μετά την πτώση του καθεστώτος των Τριάκοντα τυράννων και την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα), δεν έδειξε ενδιαφέρον να συμμετάσχει στην πολιτική ζωή της Αθήνας· σε αυτό συνετέλεσε και η πικρία του από τις ακρότητες των Τριάκοντα αλλά και από τη δίκη και καταδίκη του Σωκράτη. Τον συγκινούσε περισσότερο η φιλοσοφία και περί το 387 π.Χ. δημιούργησε στους κήπους του Ακάδημου την περίφημη **Ακαδημία** (ή Ακαδήμεια), η οποία δεν ήταν μια απλή σχολή αλλά ένα πνευματικό ίδρυμα που είχε σκοπό την πρωτότυπη έρευνα για την προαγωγή της γνώσης. (Η Ακαδημία έκλεισε το 529 μ.Χ. με διάταγμα του αυτοκράτορα Ιουστινιανού.)

Το έργο του

Έχουν σωθεί 36 έργα του Πλάτωνα. Με εξαίρεση το *Σωκράτους Άπολογία* και το *Έπιστολαί*, τα άλλα έχουν διαλογική μορφή. Μερικοί από τους πιο σημαντικούς διαλό-

γους του είναι: *Λάχης, Πρωταγόρας, Γοργίας, Μενέξενος, Πολιτεία, Φαίδρος, Σοφιστής, Πολιτικός, Τίμαιος, Κριτίας, Νόμοι*. Στους περισσότερους διαλόγους του το κεντρικό πρόσωπο είναι ο φιλόσοφος Σωκράτης, ο οποίος συνομιλεί με πολιτικούς, σοφιστές, επιστήμονες κ.ά. και διερευνά μαζί τους θέματα που σχετίζονται με την αρετή, την ανδρεία, τη σωφροσύνη, τη δικαιοσύνη, τα πολιτεύματα κ.ά.

Το κείμενο της Ενότητας

Το κείμενο της Ενότητας αυτής προέρχεται από έναν από τους σημαντικότερους διαλόγους των τελευταίων χρόνων της ζωής του Πλάτωνα, τον διάλογο με τίτλο *Νόμοι*. Ο διάλογος ενδεχομένως γράφτηκε από τον Πλάτωνα για να έχουν ένα πρότυπο όσοι καλούνταν στην εποχή του να θεσπίσουν νόμους. Υποτίθεται ότι διεξάγεται στην Κρήτη, όπου πρόκειται να ιδρυθεί μια νέα πόλη. Συνομιλητές είναι ένας ανώνυμος Αθηναίος (μάλλον αντιπροσωπεύει τον ίδιο τον Πλάτωνα), ο Κρητικός Κλεινίας και ο Λακεδαιμόνιος Μέγιλλος. Στη διάρκεια του διαλόγου γίνεται αναφορά στη νομοθεσία της Σπάρτης και της Κρήτης, πόλεις που ο Πλάτων θεωρούσε ότι είχαν την καλύτερη νομοθεσία της αρχαίας εποχής, στα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει μια πρότυπη πόλη, στα πολιτικά συστήματα, στον ποινικό κώδικα κ.ά.

Στο απόσπασμα της Ενότητας μιλά ο Αθηναίος και παρουσιάζει ορισμένες διατάξεις οι οποίες αφορούν τις ποινές που πρέπει να επιβάλλονται σε αυτούς που δε βοήθησαν κάποιον άντρα ή γυναίκα που έπεσε θύμα βιαιοπραγίας από τα παιδιά του ή τα εγγόνια του, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους πρέπει να επιβραβεύονται, αν προσφέρουν τη βοήθειά τους στο θύμα. Επίσης, αναφέρεται στην ποινή που πρέπει να επιβάλλεται σε αυτούς που φέρονται με ασέβεια και σκληρότητα προς τους γονείς και τους παππούδες τους.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ὅς ἂν τολμήσῃ πατέρα ἢ μητέρα ἢ τούτων πατέρας ἢ μητέρας τύπτειν, πρῶτον μὲν ὁ προστυγῶνων βοηθείῳ, καὶ ὁ μὲν μέτοικος ἢ ξένος εἰς προεδρίαν τῶν ἀγῶνων καλεισθῶ βοηθῶν, μὴ βοηθήσας δὲ ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω· ὁ δὲ μὴ μέτοικος βοηθῶν μὲν ἔπαινον ἔχετω, μὴ βοηθῶν δέ, ψόγον· δούλος δὲ βοηθήσας μὲν ἐλεύθερος γιγνέσθω, μὴ βοηθήσας δὲ πληγὰς ἑκατὸν τῇ μάλιστα τυπτέσθω. Ἐὰν δὲ τις ὄφλη δίκην αἰκίας γονέων, πρῶτον μὲν φευγέτω ἀειφυγίαν ἐξ ἄστεως εἰς τὴν ἄλλην χώραν καὶ πάντων ἱερῶν

ειργέσθω, κατελθὼν δὲ θανάτῳ ζημούσθω. Ἐὰν δὲ τις ἐλεύθερος τῷ τοιούτῳ συμφάγη ἢ συμπίη ἢ τινα τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν κοινωνήσῃ ἢ καὶ μόνον ἐντυγχάνων που προσάπτηται ἐκὼν, μήτε εἰς ἱερὸν ἔλθῃ μηδὲν μήτ' εἰς ἀγορὰν μήτ' εἰς πόλιν ὅλως πρότερον ἢ καθήρηται.

Πλάτων, *Νόμοι* 881b-e (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ὅς ἂν τολμήσῃ τύπτειν πατέρα ἢ μητέρα ἢ πατέρας ἢ μητέρας τούτων,

ὁ προστυγχάνων
πρῶτον μὲν βοηθεῖτω,
καὶ ὁ μὲν μέτοικος ἢ ξένος

βοηθῶν
καλείσθω εἰς προεδρίαν τῶν ἀγώνων,

μὴ βοηθήσας δὲ
ἄειφυγίαν φευγέτω ἐκ τῆς χώρας·

βοηθῶν ὁ δὲ μὴ μέτοικος μὲν

ἔπαινον ἐχέτω,
μὴ βοηθῶν δὲ, ψόγον (ἐχέτω)·
δούλος δὲ βοηθήσας μὲν
ἐλεύθερος γιγνέσθω,
μὴ βοηθήσας δὲ
τυπτέσθω ἑκατὸν πληγὰς τῇ μάστιγι.

Ἐὰν δὲ τις ὄφλη δίκην
αἰκίας γονέων,
πρῶτον μὲν ἄειφυγίαν φευγέτω ἐξ
ἄστεως εἰς τὴν ἄλλην χώραν

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ὅποιος τυχόν τολμήσῃ νὰ χτυπήσῃ τὸν πατέρα του ἢ τὴ μητέρα του ἢ τοὺς πατεράδες ἢ τὶς μητέρες αὐτῶν, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος πὺν τὸν συναντᾷ! κατ' ἀρχὴν αὖς βοηθήσει (τὸ θῦμα).

Καὶ ὁ μέτοικος ἢ ὁ ξένος πὺν φιλοξε-
νεῖται,

εἰάν βοηθήσει,
νὰ κληθεῖ στὴν τιμητικὴ θέση στὺς ἀγῶνες,

ἀν ὅμως δὲν βοηθήσει,
νὰ ἀπελαθεῖ γιὰ ὅλη τὸν τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν πολιτεία.

Εἰάν βοηθήσει ἕνας ἀλλοδαπὸς πὺν δὲν εἶναι μέτοικος,

αὖς ἐπαινεῖται,
ἀλλὰ, εἰάν δὲν βοηθήσει, αὖς ψέγεται.

Ἐνας δούλος, εἰάν βοηθήσει,
αὖς κερδίζει τὴν ἐλευθερία του,
εἰάν ὅμως δὲν βοηθήσει,
αὖς δεχτεῖ² ἑκατὸ χτυπήματα με τὸ μα-
στίγιο.

Εἰάν κάποιος καταδικαστεῖ γιὰ βιαιοπραγία πρὸς τὸς γονεῖς του, κατ' ἀρχὴν νὰ ἐξοριστεῖ γιὰ ὅλη τὸν τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ ἀστὺ σε ἄλλο μέρος τῆς χώρας

1. Τὸ σχολ. βιβλίὸ μεταφράζει τὴ μτχ. *προστυγχάνων*: ὁ πρῶτος ἄνθρωπος πὺν τὸν συναντᾷ. Σύμφωνα ὅμως με τὸ *Λ.Α.Ε.Γ.* (H. Liddell-R. Scott) ὁ *προστυγχάνων* = ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τὸν ὁποῖο συναντᾷ κάποιος.
2. Ἡ: αὖς μαστιγῶθεῖ ἑκατὸ φορὲς.

καὶ εἰργέσθω πάντων ἱερῶν,

κατελθῶν δὲ
ζημούσθω θανάτῳ.

Ἐὰν δέ τις ἐλεύθερος συμφάγη ἢ συμ-
πίη

τῷ τοιούτῳ
ἢ τίνα τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν κοι-
νωνήσῃ

ἢ καὶ μόνον ἐντυγχάνων που

προσάπτηται

ἐκῶν,
(οὗτος) μήτε ἔλθῃ εἰς ἱερὸν μηδὲν

μήτ' εἰς ἀγορὰν

μήτ' εἰς πόλιν ὄλως

πρότερον ἢ καθήρηται.

καὶ νὰ αποκλειστεῖ ἀπὸ κάθε ἱερῆ τε-
λετῆ

καὶ, εἴν γυρίσει ἀπὸ τὴν ἐξορία,
νὰ τιμωρηθεῖ με τὴν ποινὴ τοῦ θανά-
του.

Εἴν κάποιος ἐλεύθερος πολίτης φάει
ἢ πει

μαζί με τέτοιου εἴδους ἄνθρωπο,
ἢ ἔχει κάποια ἄλλη παρόμοια σχέση
μαζί τοῦ

ἢ ἔστω καὶ μόνο συναντώντας τὸν κά-
που

ἐρθεῖ σε επαφὴ μαζί τοῦ

με τὴ θέλησή τοῦ,

αὐτός νὰ μὴ γίνεται δεκτός οὔτε σε

κάποιο ἱερό

οὔτε σὴν ἀγορὰ

οὔτε σὴν πόλιν γενικά,

παρὰ μόνο ἀφοῦ ἐξαγιστεῖ.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ὅς ἂν τολμήσῃ πατέρα ἢ μητέρα
ἢ τούτων πατέρας ἢ μητέρας τύ-
πτειν,

πρώτον μὲν ὁ προστυγχάνων
βοηθεῖτω,
καὶ ὁ μὲν μέτοικος ἢ ξένος

εἰς προεδρίαν τῶν ἀγῶνων καλείσθω
βοηθῶν,
μὴ βοηθήσας δὲ
ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω·

ὁ δὲ μὴ μέτοικος βοηθῶν μὲν

ἔπαινον ἔχέτω,
μὴ βοηθῶν δέ, ψόγον·
δούλος δὲ βοηθήσας μὲν
ἐλεύθερος γιγνέσθω,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ὅποιος τυχόν τολμήσει νὰ χτυπήσει
τὸν πατέρα τοῦ ἢ τὴ μητέρα τοῦ
ἢ τοὺς πατεράδες ἢ τὶς μητέρες αυ-
τῶν,

ὁ πρώτος ἄνθρωπος που τὸν συναντᾶ
κατ' ἀρχὴν αὖς βοηθήσει (το θύμα).
Καὶ ὁ μέτοικος ἢ ὁ ξένος που φιλοξενεῖ-
ται,

εἴν βοηθήσει, νὰ κληθεῖ σὴν τιμητικὴ
θέση σὸς ἀγῶνες,
ἀν ὁμῶς δὲν βοηθήσει,
νὰ ἀπελαθεῖ γιὰ ὄλη τοῦ τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν
πολιτεία.

Εἴν βοηθήσει ἕνας ἀλλοδαπός που δὲν
εἶναι μέτοικος,

αὖς ἐπαινεῖται,

ἀλλὰ, εἴν δὲν βοηθήσει, αὖς ψέγεται.

Ἐνας δούλος, εἴν βοηθήσει,

αὖς κερδίσει τὴν ἐλευθερία τοῦ,

μὴ βοηθήσας δὲ
πληγὰς ἑκατὸν τῆ μάστιγι τυπτέσθω.

Ἐὰν δέ τις ὄφλη δίκην
αἰκίας γονέων,
πρῶτον μὲν φευγέτω ἀειφυγίαν
ἐξ ἄστεως εἰς τὴν ἄλλην χώραν

καὶ πάντων ἱερῶν εἰργέσθω,
κατελθὼν δὲ
θανάτῳ ζημιούσθω.

Ἐὰν δέ τις ἐλεύθερος τῷ τοιούτῳ
συμφάγῃ ἢ συμπῆ
ἢ τινα τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν κοινω-
νήσῃ

ἢ καὶ μόνον ἐντυγχάνων που
προσάπτῃται ἐκῶν,

μήτε εἰς ἱερὸν ἔλθῃ μηδὲν

μήτ' εἰς ἀγορὰν
μήτ' εἰς πόλιν ὅλως
πρότερον ἢ καθήρῃται.

εἰάν ὅμως δὲν βοηθήσει,
αὐτὸς δεχθεὶς ἑκατὸ χτυπήματα με τὸ μαστί-
γιον.

Εἰάν κάποιος καταδικασθεῖ
για βιαιοπραγία πρὸς τοὺς γονεῖς του,
κατ' ἀρχὴν νὰ ἐξοριστεῖ γιὰ ὅλη του τὴ
ζωὴ ἀπὸ τὸ ἄστυ σὲ ἄλλο μέρος τῆς
χώρας

καὶ νὰ ἀποκλειστεῖ ἀπὸ κάθε ἱερῆ τελετῆ
καὶ, εἰάν γυρίσει ἀπὸ τὴν ἐξορία,
νὰ τιμωρηθεῖ με τὴν ποινὴ του θανάτου.

Εἰάν κάποιος ἐλεύθερος πολίτης φάει ἢ
πῆρει μαζί με τέτοιου εἴδους ἄνθρωπο,
ἢ ἔχει κάποια ἄλλη παρόμοια σχέση μαζί
του

ἢ ἔστω καὶ μόνο συναντώντας τὸν κάπου
ἐρθεῖ σὲ ἐπαφή μαζί του με τὴ θέλησή
του,

αὐτὸς νὰ μὴ γίνεται δεκτὸς οὔτε σὲ κά-
ποιο ἱερὸ

οὔτε σὲ τὴν ἀγορὰ

οὔτε σὲ τὴν πόλιν γενικὰ,

παρὰ μόνο ἀφ' οὗ ἐξαγνισθεῖ.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Για τὸ ἀδίκημα τῆς βιαιοπραγίας σὲ γονεῖς ἢ σὲ παππούδες ὁ νόμος πρέπει νὰ υποχρεώνει καθέναν που συναντᾷ τὸ θῦμα νὰ του προσφέρει τὴ βοήθειά του. Ἐνας μέτοικος ἢ ξένος που δε βοήθησε πρέπει νὰ τιμωρεῖται με ἀπέλαση γιὰ πάντα ἀπὸ τὴν πολιτεία. Αντίθετα, ὡς τιμητικὴ διάκριση γι' αὐτὸν που βοήθησε προτείνεται ἡ παραχώρηση σὲ αὐτὸν τιμητικῆς θέσης στους ἀγῶνες. Ἐνας ξένος που προσωρινὰ βρίσκεται σὲ τὴν πόλιν πρέπει νὰ ἐπαινεθεῖ ἢ νὰ δεχθεῖ μομφὴ ἀντίστοιχα. Εἰάν ἕνας δούλος προσφέρει τὴ βοήθειά του σὲ τὸ θῦμα, προτείνεται νὰ γίνει ἀπελεύθερος· σὲ ἀντίθετη περίπτωση νὰ μαστιγῇ ἑκατὸ φορές. Για τὸν ἴδιο τὸν ἀσεβῆ ἀπέναντι στους γονεῖς του προτείνεται ἡ ποινὴ τῆς ἐξορίας γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ του ἀπὸ τὸ ἄστυ καὶ νὰ του ἀπαγορευθεῖ ἡ πρόσβαση στα ἱερά, με ποινὴ θανάτου γιὰ τὴν παραβίαση τῆς ἀπαγόρευσης. Τέλος, σὲ κάποιον ἐλεύθερο πολίτη που ἔχει με τὴ θέλησή του κάποια κοινωνικὴ συναναστροφὴ με τὸν δράστη προτείνεται νὰ ἐπιβάλλεται ἀπαγόρευση πρόσβασής του στα ἱερά, σὲ τὴν ἀγορὰ καὶ σὲ τὴν πόλιν γενικότερα, μέχρι νὰ καθαρθεῖ.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Μετάφραση του ρήματος *ὀφλισκάνω***

- *Ἐὰν δέ τις ὀφλη δίκην αἰκίας γονέων* = Εάν κάποιος καταδικαστεί για βιαιοπραγία προς τους γονείς του

Το ρήμα *ὀφλισκάνω* προέρχεται από την ίδια ρίζα με το ρήμα *ὀφείλω* και είναι συνώνυμο με αυτό, αλλά χρησιμοποιείται κυρίως για κάποιον στον οποίο έχει επιβληθεί πρόστιμο: *ὀφλισκάνω ζημίαν/χρήματα/δραχμὰς/τάλαντα/μνᾶς* (= χρωστώ, οφείλω στο δημόσιο..., έχω καταδικαστεί να πληρώσω...).

Συχνά συνοδεύεται από το ουσ. *δίκην* (*ὀφλισκάνω* + αιτ.): *ὀφλισκάνω δίκην* (= χάνω δίκη, καταδικάζομαι σε δίκη). Στην περίπτωση αυτή μπορεί να συνοδεύεται και από μία γενική πτώση που δηλώνει το αδίκημα (γενική αιτίας) για το οποίο καταδικάζεται κάποιος. Στο κείμενο της Ενότητας τέτοια γενική είναι το *αἰκίας*.

Σχηματίζει επίσης μεταφορικές εκφράσεις που έχουν τη σημασία «επισύρω κατά του εαυτού μου...»:

π.χ. *ὀφλισκάνω μωρίαν* = θεωρούμαι ανόητος

ὀφλισκάνω αἰσχύνην = ντροπιάζομαι

ὀφλισκάνω δειλίαν = θεωρούμαι δειλός, κατηγορούμαι για δειλία

■ **Μετάφραση της προστακτικής**

Τόσο η προστακτική ενεστώτα όσο και η προστακτική αορίστου, όπως και στα ν.ε., αναφέρονται σε πράξη μελλοντική. (Για τις σημασίες της προστακτικής βλ. σελ. 496-497.) Στα νέα ελληνικά όμως η προστακτική έχει μόνο β' πρόσωπο. Γι' αυτό τους τύπους της προστακτικής του γ' προσώπου τους μεταφράζουμε με υποτακτική: π.χ. *βοηθείτω* = να προσφέρει τη βοήθειά του. Στο κείμενο της Ενότητας υπάρχουν πολλές προστακτικές ενεστώτα, γιατί πρόκειται για κείμενο που έχει νομικές διατάξεις. Οι προστακτικές αυτές (*βοηθείτω, καλείσθω, φευγέτω, γιγνέσθω, τυπέσθω, ειργέσθω, ζημούσθω*) είναι σε ενεστώτα και όχι σε αόριστο. Στην απόδοση όμως των προστακτικών αυτών στα ν.ε. είναι προτιμότερο να χρησιμοποιήσουμε υποτακτική αορίστου και όχι υποτακτική ενεστώτα. Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

- *κατελθὼν δὲ θανάτῳ ζημούσθω* = εάν γυρίσει από την εξορία, να τιμωρηθεί με την ποινή του θανάτου
[Αν μεταφράσουμε το *ζημούσθω* με ενεστώτα (*να τιμωρείται*) θα φαίνεται πως εννοούμε ότι *κάθε φορά που επιστρέφει θα τιμωρείται με θάνατο!*]

- *δούλος δὲ βοηθήσας μὲν ἐλεύθερος γιγνέσθω* = ένας δούλος, εάν βοηθήσει, ας κερδίσει την ελευθερία του
[Αν μεταφράσουμε το *γιγνέσθω με ενεστώτα* (ας κερδίζει την ελευθερία του) θα φαίνεται πως εννοούμε ότι κάθε φορά ο δούλος θα απελευθερώνεται!]

7 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ὅς:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, ονομ. εν, *ὅς, ἧ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο· όποιος). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 69.
- ⇒ **ἄν:** μόριο αοριστολογικό (= τυχόν, ίσως). Συνοδεύει πάντα υποτακτική.
- ⇒ **τολμήση:** υποτακτ. αορ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *τολμάω, τολμῶ* (= τολμῶ).
- ⇒ **πατέρα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ πατήρ, τοῦ πατρὸς* (= ο πατέρας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
- ⇒ **ἦ:** σύνδ. διαζευκτικός (= ή).
- ⇒ **μητέρα:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ μήτηρ, τῆς μητρὸς* (= η μητέρα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
- ⇒ **τούτων:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, γεν. πληθ., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **πατέρας:** αιτιατ. πληθ., *ὁ πατήρ, τοῦ πατρὸς*. Βλ. πιο πάνω, *πατέρα*.
- ⇒ **μητέρας:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ μήτηρ*. Βλ. πιο πάνω, *μητέρα*.
- ⇒ **τύπτειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *τύπτω* (= χτυπῶ, πληγώνω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *τύπτω*, ΠΡΤ. *ἔτυπτον*. Οι υπόλοιποι χρόνοι αναπληρώνονται από τα ρ. *παίω, πατάσσω, πλήττω, πληγὰς δίδωμι* κτλ.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *τύπτομαι*. Οι υπόλοιποι χρόνοι αναπληρώνονται από το *πλήττομαι* ή το *πληγὰς λαμβάνω*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τύπος, τύψη, τυπικός, αποτύπωμα.
- ⇒ **πρώτον:** επίρρ. υπερθετικού βαθμού που δηλώνει τάξη ή σειρά (= πρώτα πρώτα, κατ' αρχήν, πρωταρχικά). Προέρχεται από το επίθετο *πρώτος, πρώτη, πρώτον*.
- ⇒ **ὁ προστυγχάνων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *προστυγχάνω* (= συναντῶ, βρῖσκω). ◆ **ὁ προστυγχάνων** = ο πρώτος τυχών, ο πρώτος άνθρωπος που συναντά κάποιος.

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *προστυγχάνω*, ΠΡΤ. *προσσετύγχανον*, ΜΕΛΛ. *προσσεύξομαι*, ΑΟΡ. *προσέτυχον*, ΠΡΚ. *προσσετύχηκα*, ΥΠΡΣ. *προσσετυχηκώς ἦν*.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *τυγχάνω*: *τύχη*, *τυχάιος*, *ευτυχής*, *συνέντευξι*, *άτυχος*, *πρόστυχος*, *καλότυχος*, *εντευκτήριο*.
- ⇒ **βοηθείτω:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *βοηθέω*, *βοηθῶ* (= προσφέρω βοήθεια, βοηθῶ). ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
- ⇒ **ὁ μέτοικος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ μέτοικος*, *τοῦ μετοίκου* (= αλλοδαπός που κατοικούσε μόνιμα στην Αθήνα). Βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 485.
- ⇒ **ξένος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ξένος*, *τοῦ ξένου* (= ο φιλοξενούμενος που κατάγεται από άλλο τόπο, ο ξένος).
- ⇒ **εἰς** (και *εἰς*): πρόθ. κύρια (= σε, προς). Συντάσσεται με αιτιατική και δηλώνει κίνηση ή κατεύθυνση προς το εσωτερικό ενός τόπου· μεταφορικά δηλώνει είσοδο σε κατάσταση, σκοπό κ.ά.
- ⇒ **προεδρία:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ προεδρία*, *τῆς προεδρίας* (= κάθισμα της πρώτης σειράς στο θέατρο· θέση που προορίζεται για επίσημα ή για τιμώμενα πρόσωπα).
- ⇒ **τῶν ἀγώνων:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ἀγών*, *τοῦ ἀγώνος* (= ο αγώνας, η συγκέντρωση).
- ⇒ **καλείσθω:** προστακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *καλέομαι*, *καλοῦμαι* (= ονομάζομαι· προσκαλούμαι).
◆ ΣΥΝΤ.: Το ενεργ. *καλώ* (= ονομάζω· προσκαλώ) + αιτ. (αντικ.) + αιτ. (κατηγορ. του αντικ.). Το παθητ. *καλοῦμαι* + κατηγορ. του υποκ.
◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κλήση, ανάκληση, παράκληση, εκκλησία, σύγκλητος, προσκλητήριο, ἐγκλημα, κάλεσμα.
- ⇒ **βοηθῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *βοηθέω*, *βοηθῶ*.
- ⇒ **μή:** μόριο αρνητικό (= δεν, μη).
- ⇒ **βοηθήσας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του *βοηθέω*, *βοηθῶ*. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 479.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, ενώ).
- ⇒ **ἀειφυγίαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἀειφυγία*, *τῆς ἀειφυγίας* (= απέλαση, εξορία για όλη τη ζωή).
- ⇒ **ἐκ:** πρόθ. κύρια (= από, μέσα από). Συντάσσεται με γενική και η βασική της σημασία είναι «έξω από» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐν*). Κυριολεκτικά δηλώνει (κίνηση από) τόπο και μεταφορικά δηλώνει προέλευση κ.ά.

- ⇒ **τῆς χώρας:** ουσ. ἀ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ χώρα, τῆς χώρας (= ἡ χώρα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 477.
- ⇒ **φευγέτω:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. φεύγω (= φεύγω, διαφεύγω, εξορίζομαι). ♦ **ἀειφυγίαν φευγέτω** = να απελαύνεται.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. φεύγω, ΠΡΤ. ἔφευγον, ΜΕΛΛ. φεύξομαι, φευξοῦμαι, ΑΟΡ. ἔφυγον, ΠΡΚ. πέφευγα, ΥΠΡΣ. ἐπεφεύγειν.
 - ♦ **ΟΜΟΡΡΙΖΑ:** φυγή, προσφυγή, φυγάς, φυγαδεύω, φυγόπονος, πρόσφυγας, καταφύγιο, διαφυγή, φυγόδικος.
- ⇒ **βοηθῶν:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἔπαινον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ ἔπαινος, τοῦ ἐπαινοῦ (= ἔπαινος, εγκώμιο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 477.
- ⇒ **ἔχέτω:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. ἔχω (= ἔχω, κατέχω, κρατώ).
 - ♦ **ἔπαινον ἔχέτω** = να (ἡ ας) επαινείται.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἔχω, ΠΡΤ. εἶχον, ΜΕΛΛ. ἔξω, σχήσω, ΑΟΡ. ἔσχον, ΠΡΚ. ἔσχηκα, ΥΠΡΣ. [ἔσχήκειν].
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. ἔχομαι, ΠΡΤ. εἰχόμην, ΜΕΛΛ. ἔξομαι, σχήσομαι, ΑΟΡ. ἐσχόμην, ΠΡΚ. ἔσχημαι.
- ⇒ **ψόγον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ ψόγος, τοῦ ψόγου (= κατηγορία, μομφή, αποδοκιμασία, ψόγος).
 - ♦ **ΟΜΟΡΡΙΖΑ:** ψεγάδι, αψεγάδιαστος, άψογος.
- ⇒ **δούλος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ., εν., ὁ δούλος, τοῦ δούλου (= σκλάβος, δούλος).
- ⇒ **ἐλεύθερος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ ἐλεύθερος, ἡ ἐλευθέρα και ἡ ἐλεύθερος, τὸ ἐλεύθερον (= κύριος του εαυτού του, αυτεξούσιος, ελεύθερος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 478.
 - ♦ **ἐλεύθερος γιγνέσθω** = να (ἡ ας) κερδίσει την ελευθερία του, να απελευθερωθεί.
- ⇒ **γιγνέσθω:** προστακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. γίγνομαι (= γίνομαι, είμαι).
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. γίγνομαι, ΠΡΤ. ἐγιγνόμην, ΜΕΛΛ. γενήσομαι, ΑΟΡ. ἐγενόμην, ΠΡΚ. γέγονα, γεγένημαι, ΥΠΡΣ. ἐγεγόνειν, ἐγεγενήμην.
- ⇒ **πληγάζ:** ουσ. ἀ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., ἡ πληγή, τῆς πληγῆς (= το χτύπημα, το τραύμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 477.
- ⇒ **ἐκατόν:** επίθ. αριθμητικό απόλυτο άκλιτο (= εκατό).
- ⇒ **τῆ μάστιγι:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ μάστιξ, τῆς μάστιγος (= το μαστίγιο: ἡ κατάρα, συμφορά). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 478.
 - ♦ **ΟΜΟΡΡΙΖΑ:** μαστιγώνω, μαστίγωση, μάστιγα, μαστίζω.

- ⇒ **τυπτέσθω:** προστακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *τύππομαι* (= χτυπιέμαι, τιμωρούμαι). Βλ. πιο πάνω, *τύπτειν*.
- ⇒ **ἐάν:** σύνδ. υποθετικός (= αν). Εισάγει υποθετικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική.
- ⇒ **τις:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, ονομ. εν., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Το *τις* στο κείμενο δεν έχει τόνο, γιατί είναι εγκλιτική λέξη.
- ⇒ **δίκην:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ δίκη, τῆς δίκης* (= δίκη).
- ⇒ **ὄφλη:** υποτακτ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ὀφλισκάνω* (= οφείλω, καταδικάζομαι, είμαι ένοχος). ♦ **ὀφλισκάνω δίκην** = καταδικάζομαι. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 470.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ὀφλισκάνω*, ΠΡΤ. *ὠφλίσκανον*, ΜΕΛΛ. *ὀφλήσω*, ΑΟΡ. *ὠφλον* (β'), ΠΡΚ. *ὠφληκα*, ΥΠΡΣ. *ὠφλήκειν*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εξόφληση, εξοφλώ.

Προσοχή! Το ρήμα *ὀφλισκάνω* ετυμολογικά συγγενεύει με το *ὀφείλω*.

- ⇒ **αἰκίας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ αἰκία, τῆς αἰκίας* (= η κακή μεταχείριση, το χτύπημα, η προσβολή). ♦ **δίκη αἰκίας** = καταγγελία για βιαιοπραγία.
- ⇒ **γονέων:** ουσ. γ' κλ. αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ γονεύς, τοῦ γονέως* (= ο γονιός, ο πατέρας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 478. ♦ **οἱ γονεῖς** = ο πατέρας και η μητέρα.
- ⇒ **φευγέτω:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἀειφυγίαν:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἄστεως:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ ἄστυ, τοῦ ἄστεως* (= η πόλη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 478.
- ⇒ **τὴν χώραν:** αιτιατ. εν. Βλ. πιο πάνω, *τῆς χώρας*.
- ⇒ **ἄλλην:** αντων. αόριστη επιμεριστική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο* (= άλλος, άλλη, άλλο).
- ⇒ **πάντων:** επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πᾶς, ἡ πᾶσα, τὸ πᾶν* (= όλος, όλη, όλο· καθένας, καθεμία, καθένα).
- ⇒ **ιερών:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ἱερόν, τοῦ ἱεροῦ* (= τόπος αφιερωμένος σε θεό, ιερό). ♦ **τὰ ἱερά** = ιερές τελετές. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 477.
- ⇒ **εἰργέσθω:** προστακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *εἴργομαι* (= εμποδίζομαι, αποκλείομαι). Το ρήμα γράφεται και με δασεία και με ψιλή (*εἴργω* ή *εἴργω* – *εἴργομαι* ή *εἴργομαι*).

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *είργω*, ΠΡΤ. *είργον*, ΜΕΛΛ. *είρωξω*, ΑΟΡ. *είρωξα*.
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *είργομαι*, ΜΕΛΛ. *είργόμην*, ΜΕΛΛ. *είρωξομαι*, ΑΟΡ. *είρχθην* (παθ.), ΠΡΚ. *είργμαι*, ΥΠΡΣ. *είργμην*.
- ⇒ **κατελθών:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *κατέρχομαι* (= γυρίζω από την εξορία).
- ⇒ **θανάτω:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ θάνατος, τοῦ θανάτου*.
- ⇒ **ζημιούσθω:** προστακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ζημιόομαι, ζημιούμαι* (= τιμωρούμαι). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. + δοτ. του μέσου.
- ⇒ **ἐλεύθερος:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **τοιούτω:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *τοιούτος, τοιαύτη, τοιούτο(ν)* (= τέτοιος, τέτοιου είδους). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 478-479.
- ⇒ **συνφάγη:** υποτακτ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *συνεσθίω* (= τρώω μαζί με άλλον). ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. (*συνεσθίω τινί = ἐσθίω σὺν τινί*).
 ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *συνεσθίω*, ΠΡΤ. *συνήσθιον*, ΜΕΛΛ. *συνέδομαι*, ΑΟΡ. *συνέφαγον*, ΠΡΚ. *συνεδήδοκα*, ΥΠΡΣ. [*συνεδηδόκειν*].
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: από τη ρίζα εδ-: εδώδιμος, έδεσμα· από τη ρίζα φαγ-: φαγητό, φαγάς, φαγωμάρα, φαγάνα.
- ⇒ **ἦ:** σύνδ. διαζευκτικός (= ή).
- ⇒ **συμπίη:** υποτακτ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *συμπίνω* (= πίνω μαζί).
 ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. (*συμπίνω τινί = πίνω σὺν τινί*).
 ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *συμπίνω*, ΠΡΤ. *συνέπινον*, ΜΕΛΛ. *συμπίομαι, συμπιούμαι*, ΑΟΡ. *συνέπιον*, ΠΡΚ. *συνπέπωκα*, ΥΠΡΣ. [*συνεπεπόκειν*].
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ποτό, πότης, ποτήρι, συμπόσιο, συμπότης.
- ⇒ **τινα:** αντων. αόριστη, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τὶ* (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Το *τινα* είναι άτονο στο κείμενο, γιατί έγινε έγκλιση τόνου.
- ⇒ **τοιαύτην:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *τοιούτος, τοιαύτη, τοιούτο(ν)* (= τέτοιος, τέτοιου είδους).
- ⇒ **κοινωνίαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ κοινωνία, τῆς κοινωνίας* (= συμμετοχή, συναναστροφή, σχέση).
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κοινωνώ, κοινωνός, κοινωνικός, ακοινωνήτος.
- ⇒ **κοινωνήση:** υποτακτ. αορ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *κοινωνέω, κοινωνῶ* (= συμμετέχω, παίρνω μέρος σε κάτι· έχω σχέσεις με κάποιον).
 ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. (προσ.) + αιτ. (σύστοιχο αντικ.). Σύνήθως: + γεν. (πράγμ.) + δοτ. (προσ.).
- ⇒ **μόνον:** επιρρ. ποσοτικό (= μόνο). Προέρχεται από το επιθ. *ὁ μόνος, ἡ μόνη, τὸ μόνον* (= μοναχός, απομονωμένος, μοναδικός).

- ⇒ **έντυγχάνων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *έντυγχάνω* (= συναντώ). Για ομόρριζα και αρχικούς χρόνους βλ. πιο πάνω, *ό προστυγχάνων*. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 480.
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
- ⇒ **που:** επίρρ. τοπικό αόριστο (= κάπου). Το *που* στο κείμενο είναι άτονο, γιατί είναι εγκλιτική λέξη και έχει γίνει έγκλιση του τόνου του.
- ⇒ **προσάπτηται:** υποτακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *προσάπτομαι* (= έρχομαι σε επαφή). ◆ ΣΥΝΤ.: Το ενεργ. *προσάπτω* (= φέρνω σε επαφή κάτι με κάτι άλλο) + δοτ. + αιτ. Το μέσ. *προσάπτομαι* + δοτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: του *άπτω*: αφή, απτός, αφίδα, εφαπτομένη, άφτρα, αφιμαχία.
- ⇒ **έκων:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ό έκων, ή εκούσα, τό εκόν* (= με τη θέληση, αυτοβούλως, εκουσίως, προθύμως).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εκούσιος, εκούσια.
- ⇒ **μήτε:** σύνδ. συμπλεκτικός αποφαιτικός (= μήτε, ούτε). Το *μήτε* προέρχεται από το αρνητικό μόριο *μη* και τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *τε*. Παίρνει οξεία, γιατί, όταν το *τε* προσκολλάται σε λέξεις, δεν επηρεάζει τον τόνο που είχαν. Πρβλ. *ούτε, είτε*.
- ⇒ **ιερών:** αιτιατ. εν. Βλ. πιο πάνω, *ιερών*.
- ⇒ **έλθη:** υποτακτ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *έρχομαι* (= έρχομαι· γίνομαι δεκτός).
- ⇒ **μηδέν:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *μηδείς, μηδεμία, μηδέν* (= κανένας, καμία, κανένα). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 479.
- ⇒ **μήτ'(ε):** βλ. πιο πάνω, *μήτε*. Εδώ το *μήτ'* έχει πάθει έκθλιψη του -ε.
- ⇒ **άγοράν:** ουσ. ά' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ή άγορά, τής άγοράς* (= η συνέλευση του λαού και το μέρος όπου αυτή γινόταν· στον χώρο αυτό συγκεντρωνόταν και ο κύριος όγκος των εμπορικών δραστηριοτήτων).
- ⇒ **πόλιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ή πόλις, τής πόλεως* (= η πόλη).
- ⇒ **όλως:** επίρρ. τροπικό (= γενικά).
- ⇒ **πρότερον:** επίρρ. χρονικό (= πρωτύτερα, πριν από, προτού). Το επίρρ. *πρότερον* προέρχεται από το επίθ. συγκριτικού βαθμού *ό πρότερος, ή προτέρα, τό πρότερον* (= προηγούμενος, προγενέστερος). ◆ *πρότερον ή* = παρά μόνο αφού.
- ⇒ **καθήρηται:** υποτακτ. αορ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *καθαίρομαι* (= καθαρίζομαι, εξαγνίζομαι).

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *καθαίρω*, ΠΡΤ. [*εκάθαιρον*], ΜΕΛΛ. *καθαρώ*, ΑΟΡ. *εκάθηρα*, *εκάθαρα*.
- Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *καθαίρομαι*, ΜΕΛΛ. *καθαροῦμαι*, ΑΟΡ. *εκαθηράμην*, ΠΡΚ. *κεκάθαρμαι*.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *κάθαρση*, *κάθαρμα*, *καθαρτικός*, *ακάθατος*, *καθαρή-ριος*.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση					
ονομ.	ή	χώρα	ή	πληγή	ό	ἔπαινος	τό	ἱερόν
γεν.	τῆς	χώρας	τῆς	πληγῆς	τοῦ	ἐπαίνου	τοῦ	ἱεροῦ
δοτ.	τῇ	χώρᾳ	τῇ	πληγῇ	τῷ	ἐπαίνῳ	τῷ	ἱερῷ
αιτ.	τῆν	χώραν	τῆν	πληγὴν	τόν	ἔπαινον	τό	ἱερόν
κλητ.	(ῶ)	χώρα	(ῶ)	πληγή	(ῶ)	ἔπαινε	(ῶ)	ἱερόν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση					
ονομ.	αἱ	χώραι	αἱ	πληγαί	οἱ	ἔπαινοι	τὰ	ἱερά
γεν.	τῶν	χωρῶν	τῶν	πληγῶν	τῶν	ἐπαίνων	τῶν	ἱερῶν
δοτ.	ταῖς	χώραις	ταῖς	πληγαῖς	τοῖς	ἐπαίνοις	τοῖς	ἱεροῖς
αιτ.	τάς	χώρας	τάς	πληγάς	τούς	ἐπαίνους	τὰ	ἱερά
κλητ.	(ῶ)	χώραι	(ῶ)	πληγαί	(ῶ)	ἔπαινοι	(ῶ)	ἱερά

γ' κλίση		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ἡ	μάστιξ	ὁ	γονεὺς	τὸ	ἄστυ	
γεν.	τῆς	μάστιγος	τοῦ	γονέως	τοῦ	ἄστεως	
δοτ.	τῇ	μάστιγι	τῷ	γονεῖ	τῷ	ἄστει	
αιτ.	τὴν	μάστιγα	τὸν	γονέα	τὸ	ἄστυ	
κλητ.	(ᾧ)	μάστιξ	(ᾧ)	γονεῦ	(ᾧ)	ἄστυ	

γ' κλίση		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	αἱ	μάστιγες	οἱ	γονεῖς	τὰ	ἄσθη	
γεν.	τῶν	μασίγων	τῶν	γονέων	τῶν	ἄστεων	
δοτ.	ταῖς	μάστιξι(ν)	τοῖς	γονεῦσι(ν)	τοῖς	ἄστεσι(ν)	
αιτ.	τὰς	μάστιγας	τούς	γονέας	τὰ	ἄσθη	
κλητ.	(ᾧ)	μάστιγες	(ᾧ)	γονεῖς	(ᾧ)	ἄσθη	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΟΥ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἐλεύθερος	ἡ	ἐλεύθερος / ἐλευθέρα	τὸ	ἐλεύθερον
γεν.	τοῦ	ἐλευθέρου	τῆς	ἐλευθέρου / ἐλευθέρας	τοῦ	ἐλευθέρου
δοτ.	τῷ	ἐλευθέρῳ	τῇ	ἐλευθέρῳ / ἐλευθέρᾳ	τῷ	ἐλευθέρῳ
αιτ.	τὸν	ἐλεύθερον	τὴν	ἐλεύθερον / ἐλευθέραν	τὸ	ἐλεύθερον
κλητ.	(ᾧ)	ἐλεύθερε	(ᾧ)	ἐλεύθερε / ἐλευθέρα	(ᾧ)	ἐλεύθερον

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ἐλεύθεροι	αἱ	ἐλεύθεροι / ἐλευθεραὶ	τὰ	ἐλεύθερα
γεν.	τῶν	ἐλευθέρων	τῶν	ἐλευθέρων / ἐλευθέρων	τῶν	ἐλευθέρων
δοτ.	τοῖς	ἐλευθέροις	ταῖς	ἐλευθέροις / ἐλευθέραις	τοῖς	ἐλευθέροις
αιτ.	τούς	ἐλευθέρους	τὰς	ἐλευθέρους / ἐλευθέρας	τὰ	ἐλεύθερα
κλητ.	(ᾧ)	ἐλεύθεροι	(ᾧ)	ἐλεύθεροι / ἐλευθεραὶ	(ᾧ)	ἐλεύθερα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τοιούτος	τοιαύτη	τοιούτο(ν)
γεν.	τοιούτου	τοιαύτης	τοιούτου
δοτ.	τοιούτῳ	τοιαύτῃ	τοιούτῳ
αιτ.	τοιούτον	τοιαύτην	τοιούτο(ν)
κλητ.	—	—	—

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τοιοῦτοι	τοιαῦται	τοιαῦτα
γεν.	τοιοῦτων	τοιοῦτων	τοιοῦτων
δοτ.	τοιοῦτοις	τοιαύταις	τοιοῦτοις
αιτ.	τοιοῦτους	τοιαύτας	τοιαῦτα
κλητ.	—	—	—

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	μηδεῖς	μηδεμία	μηδέν
γεν.	μηδενός	μηδεμιάς	μηδενός
δοτ.	μηδενὶ	μηδεμιᾷ	μηδενὶ
αιτ.	μηδένα	μηδεμίαν	μηδέν
κλητ.	—	—	—

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	μηδένες	δεν	δεν
γεν.	μηδένων	έχει	έχει
δοτ.	μηδέσι		
αιτ.	μηδένας		
κλητ.	—		

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ βοηθήσας	ἡ βοηθήσασα	τὸ βοηθήσαν
γεν.	τοῦ βοηθήσαντος	τῆς βοηθησάσης	τοῦ βοηθήσαντος
δοτ.	τῷ βοηθήσαντι	τῇ βοηθησάσῃ	τῷ βοηθήσαντι
αιτ.	τὸν βοηθήσαντα	τὴν βοηθήσασαν	τὸ βοηθήσαν
κλητ.	(ὦ) βοηθήσας	(ὦ) βοηθήσασα	(ὦ) βοηθήσαν

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ βοηθήσαντες	αἱ βοηθήσασαι	τὰ βοηθήσαντα
γεν.	τῶν βοηθησάντων	τῶν βοηθησασῶν	τῶν βοηθησάντων
δοτ.	τοῖς βοηθήσασι(ν)	ταῖς βοηθησάσαις	τοῖς βοηθήσασι(ν)
αιτ.	τούς βοηθήσαντας	τάς βοηθησάσας	τὰ βοηθήσαντα
κλητ.	(ὦ) βοηθήσαντες	(ὦ) βοηθήσασαι	(ὦ) βοηθήσαντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἐντυγχάνων	ἡ ἐντυγχάνουσα	τὸ ἐντυγχάνον
γεν.	τοῦ ἐντυγχάνοντος	τῆς ἐντυγχανούσης	τοῦ ἐντυγχάνοντος
δοτ.	τῶ ἐντυγχάνοντι	τῆ ἐντυγχανούσῃ	τῶ ἐντυγχάνοντι
αιτ.	τὸν ἐντυγχάνοντα	τὴν ἐντυγχάνουσαν	τὸ ἐντυγχάνον
κλητ.	(ὦ) ἐντυγχάνων	(ὦ) ἐντυγχάνουσα	(ὦ) ἐντυγχάνον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἐντυγχάνοντες	αἱ ἐντυγχάνουσαι	τὰ ἐντυγχάνοντα
γεν.	τῶν ἐντυγχανόντων	τῶν ἐντυγχανουσῶν	τῶν ἐντυγχανόντων
δοτ.	τοῖς ἐντυγχάνουσι(ν)	ταῖς ἐντυγχανούσαις	τοῖς ἐντυγχάνουσι(ν)
αιτ.	τούς ἐντυγχάνοντας	τάς ἐντυγχανούσας	τὰ ἐντυγχάνοντα
κλητ.	(ὦ) ἐντυγχάνοντες	(ὦ) ἐντυγχάνουσαι	(ὦ) ἐντυγχάνοντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	τύππειν	προστυγχάνων	φευγέτω	έχέτω
παρτ.	—	—	—	—
μέλλ.	τυππήσειν	προστευξόμενος	—	—
αόρ.	[τυπτήσαι]	προστυχών (β')	φυγέτω (β')	σχέτω (β')
παρκα.	—	προστετυχηκώς	πεφευγώς ἔστω	έσχηκώς ἔστω

ενεστ.	γιγνέσθω	τυππέσθω	εἰργέσθω	κατιών, κατερχόμενος
παρτ.	—	—	—	—
μέλλ.	—	—	—	κατιών
αόρ.	γενέσθω (β')	[τυψάσθω]	εἰρχθήτω (παθ).	κατελθών (β')
παρκα.	γεγενήσθω, γεγονώς ἔστω	—	εἶρχθω	κατεληλυθώς

ενεστ.	συνεσθῆ	συμπῆ	προσάππηται	καθαίρηται
παρτ.	—	—	—	—
μέλλ.	—	—	—	—
αόρ.	συμφάγη (β')	συμπῆ (β')	προσάψηται	καθήρηται, καθαρθῆ
παρκα.	συνεδηδοκώς ἦ	συμπεπωκώς ἦ	προσημμένος ἦ	κεκαθαρμένος ἦ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ετόλμησε(ν)	φεύγει	ἔχει
υποτ.	τολμήση	φεύγη	ἔχη
ευκτ.	τολμήσαι /-ειε(ν)	φεύγοι	ἔχοι
προστ.	τολμησάτω	φευγέτω	ἐχέτω
απαρ.	τολμήσαι	φεύγειν	ἔχειν
μτχ.	τολμήσας /-ασα /-αν	φεύγων /-ουσα /-ον	ἔχων /-ουσα /-ον

οριστ.	γίγνεται	τύπεται	εἴργεται
υποτ.	γίγηται	τύπηται	εἴρηται
ευκτ.	γίγνοιτο	τύπιτο	εἴργοιτο
προστ.	γινέσθω	τυπέσθω	εἴργεσθω
απαρ.	γίγνεσθαι	τύπεσθαι	εἴργεσθαι
μτχ.	γινόμενος /-η /-ον	τυπόμενος /-η /-ον	εἴργόμενος /-η /-ον

οριστ.	προσάπεται	ἐκαθήρατο
υποτ.	προσάπηται	καθήρηται
ευκτ.	προσάπιτο	καθήραιτο
προστ.	προσαπέσθω	καθηράσθω
απαρ.	προσάπεσθαι	καθήρασθαι
μτχ.	προσαπόμενος /-η /-ον	καθηράμενος /-η /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► *Ὅς ἂν τολμήσῃ πατέρα ἢ μητέρα ἢ τούτων πατέρας ἢ μητέρας τύπειν*: δευτερεύουσα αναφορική υποθετική πρόταση³, αναφέρεται στο ενν. *κατὰ τούτου* της κύριας πρότασης *πρώτον* [...] *βοηθείτω*.

(ἂν) **τολμήσῃ**: ρήμ. • **ὅς**: υποκ. του (ἂν) *τολμήσῃ* και του *τύπειν* (ταυτοπροσωπία) • **τύπειν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. του (ἂν) *τολμήσῃ* • **πατέρα / μητέρα / πατέρας / μητέρας**: αντικ. του *τύπειν* • **τούτων**: γεν. κτητική στα *πατέρας / μητέρας*.

► *πρώτον μὲν ὁ προστυγχάνων βοηθείτω*: κύρια πρόταση.

βοηθείτω: ρήμ. • **ὁ προστυγχάνων**⁴: έναρθρη επιθ. μτχ., υποκ. του *βοηθείτω*

3. Με απόδοση την κύρια πρόταση *πρώτον* [...] *βοηθείτω* σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει προσδοκώμενο. Η έναρθρη επιθετική μετοχή έχει και υποθετικό νόημα ὁ *προστυγχάνων* = οὗτος, ὅς ἂν *προστυγχάνῃ*.

4. Σύμφωνα με το *M.A.E.G.* (H. Liddell-R. Scott) η επιθ. μτχ. ὁ *προστυγχάνων* είναι αμετάβατη στο σημείο αυτό και σημαίνει «ο πρώτος άνθρωπος τον οποίο συναντά κάποιος».

• ενν. **τούτοις**: αντικ. του *βοηθείω* • ενν. **κατὰ τούτου**: εμπρόθ. προσδ. εχθρικής διάθεσης στο *βοηθείω* • **πρώτον**: επιρρ. προσδ. σειράς ή τάξης στο *βοηθείω*.

► **καὶ ὁ μὲν μέτοικος ἢ ξένος εἰς προεδρίαν τῶν ἀγόνων καλείσθω βοηθῶν**: κύρια πρόταση.

καλείσθω: ρήμ. • **ὁ μέτοικος / (ὁ) ξένος**: υποκ. του *καλείσθω* • **εἰς προεδρίαν**: εμπρόθ. προσδ. σκοπού στο *καλείσθω* • **τῶν ἀγόνων**: γεν. κτητική στο *προεδρίαν* • **βοηθῶν**: υποθετική μτχ.⁵, συνημμ. στα υποκ. του *καλείσθω*.

► **μη βοηθήσας δὲ ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω**: κύρια πρόταση.

φευγέτω: ρήμ. • ενν. **ὁ μέτοικος / (ὁ) ξένος**: υποκ. του *φευγέτω* • **ἐκ τῆς χώρας**: εμπρόθ. προσδ. κίνησης από τόπο στο *φευγέτω* • **ἀειφυγίαν**: αντικ. (σύστοιχο)⁶ του *φευγέτω* • **(μη) βοηθήσας**: υποθετική μτχ.⁵, συνημμ. στα υποκ. του *φευγέτω*.

► **ὁ δὲ μη μέτοικος βοηθῶν μὲν ἔπαινον ἐχέτω**: κύρια πρόταση.

ἐχέτω: ρήμ. • **ὁ μη μέτοικος**: υποκ. του *ἐχέτω* • **ἔπαινον**: αντικ. του *ἐχέτω* • **βοηθῶν**: υποθετική μτχ.⁷, συνημμ. στο υποκ. του *ἐχέτω*.

► **μη βοηθῶν δέ, ψόγον (ἐχέτω)**: κύρια πρόταση.

ενν. **ἐχέτω**: ρήμ. • ενν. **ὁ μη μέτοικος**: υποκ. του *ἐχέτω* • **ψόγον**: αντικ. του *ἐχέτω* • **(μη) βοηθῶν**: υποθετική μτχ.⁷, συνημμ. στο υποκ. του *ἐχέτω*.

► **δοῦλος δὲ βοηθήσας μὲν ἐλεύθερος γιγνέσθω**: κύρια πρόταση.

γιγνέσθω: ρήμ. • **δοῦλος**: υποκ. του *γιγνέσθω* • **ἐλεύθερος**: κατηγορ. στο υποκ. του *γιγνέσθω* • **βοηθήσας**: υποθετική μτχ.⁸, συνημμ. στο υποκ. του *γιγνέσθω*.

► **μη βοηθήσας δὲ πληγὰς ἑκατὸν τῇ μάστιγι τυπέσθω**: κύρια πρόταση.

τυπέσθω: ρήμ. • ενν. **δοῦλος**: υποκ. του *τυπέσθω* • **πληγὰς**: αντικ. (σύστοιχο)⁹ του *τυπέσθω* • **ἑκατόν**: επιθ. προσδ. στο *πληγὰς* • **τῇ μάστιγι**: δοτ.

5. Οι υποθετικές μτχ. *βοηθῶν* και *βοηθήσας* με απόδοση το ρήμα της πρότασης στην οποία βρίσκονται σχηματίζουν λανθάνοντα υποθετικό λόγο του προσδοκώμενου: *βοηθῶν* → *ἐὰν βοηθῆ, καλείσθω* • *βοηθήσας* → *ἐὰν μὴ βοηθήσῃ, φευγέτω*.

6. Το *ἀειφυγίαν* είναι σύστοιχο αντικείμενο, γιατί το δεύτερο συνθετικό του είναι το ρήμα *φεύγω* (θέμα *φυγ-*).

7. Οι υποθετικές μτχ. *βοηθῶν* και *(μη) βοηθῶν* με απόδοση το ρήμα της πρότασης στην οποία βρίσκονται σχηματίζουν λανθάνοντα υποθετικό λόγο του προσδοκώμενου: *βοηθῶν* → *ἐὰν βοηθῆ, ἔπαινον ἐχέτω* • *βοηθήσας* → *ἐὰν μὴ βοηθήσῃ, ψόγον (ἐχέτω)*.

8. Οι υποθετικές μτχ. *βοηθήσας* και *(μη) βοηθήσας* με απόδοση το ρήμα της πρότασης στην οποία βρίσκονται σχηματίζουν λανθάνοντα υποθετικό λόγο του προσδοκώμενου: *βοηθήσας* → *ἐὰν βοηθήσῃ, γιγνέσθω* • *(μη) βοηθήσας* → *ἐὰν μὴ βοηθήσῃ, τυπέσθω*.

9. Το *πληγὰς* είναι σύστοιχο αντικείμενο, γιατί προέρχεται από τη ρίζα του ρήματος *πλήττω*, το οποίο είναι **συνώνυμο** με το *τύπτω*. Βλ. και Σ.Α.Ε., § 75.

οργάνου στο *τυππέσθω* • **βοηθήσας**: υποθετική *μηχ.*⁸, συνημμ. στο υποκ. του *τυππέσθω*.

► **Ἐὰν δέ τις ὄφλη δίκην αἰκίας γονέων**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από τις κύριες προτάσεις *πρῶτον [...] χώραν, καὶ [...] εἰργέσθω, κατελθὼν [...] ζημιούσθω* με τις οποίες ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει το προσδοκώμενο.

ὄφλη: ρήμ. • **τίς**: υποκ. του *ὄφλη* • **δίκην**: αντικ. του *ὄφλη* • **αἰκίας**: γεν. αιτίας στο *δίκην* • **γονέων**: γεν. αντικειμενική στο *αἰκίας*.

► **πρῶτον μὲν φευγέτω ἀειφυγίαν ἐξ ἄστεως εἰς τὴν ἄλλην χώραν**: κύρια πρόταση.

φευγέτω: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *φευγέτω* • **ἀειφυγίαν**: αντικ. (σύστοιχο)⁶ του *φευγέτω* • **ἐξ ἄστεως**: εμπρόθ. προσδ. κίνησης από τόπο στο *φευγέτω* • **ἄλλην**: επιθ. προσδ. στο *χώραν* • **εἰς τὴν χώραν**: εμπρόθ. προσδ. κίνησης σε τόπο στο *φευγέτω*.

► **καὶ πάντων ἱερῶν εἰργέσθω**: κύρια πρόταση.

εἰργέσθω: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *εἰργέσθω* • **ἱερῶν**: αντικ. του *εἰργέσθω* • **πάντων**: κατηγορηματικός προσδ. στο *ἱερῶν*.

► **κατελθὼν δὲ θανάτῳ ζημιούσθω**: κύρια πρόταση.

ζημιούσθω: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *ζημιούσθω* • **θανάτῳ**: δοτ. του μέσου στο *ζημιούσθω* • **κατελθὼν**: υποθετική *μηχ.*¹⁰, συνημμ. στο υποκ. του *ζημιούσθω*.

► **Ἐὰν δέ τις ἐλεύθερος τῷ τοιούτῳ συμφάγη**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *μήτε [...] πρότερον*.

συμφάγη: ρήμ. • **ἐλεύθερος**: υποκ. του *συμφάγη* • **τις**: επιθ. προσδ. στο *ἐλεύθερος* • **τῷ τοιούτῳ**: αντικ.¹¹ του *συμφάγη*.

► **ἢ (ἐάν) συμπίη**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *μήτε [...] πρότερον*.

συμπίη: ρήμ. • ενν. **ἐλεύθερος**: υποκ. του *συμπίη* • ενν. **τῷ τοιούτῳ**: αντικ.¹¹ του *συμπίη*.

► **ἢ (ἐάν) τίνα τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν κοινωνήση**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *μήτε [...] πρότερον*.

κοινωνήση: ρήμ. • ενν. **ἐλεύθερος**: υποκ. του *κοινωνήση* • **κοινωνίαν**: αντικ.

10. Η υποθετική *μηχ. κατελθὼν* με απόδοση το ρήμα της κύριας πρότασης σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο του προσδοκώμενου: *κατελθὼν* → *ἐὰν κατέλθῃ, ζημιούσθω*.

11. Το *συμφάγη* και το *συμπίη* συντάσσονται με δοτική, γιατί είναι σύνθετα με την πρόθεση *σύν*, δηλαδή *συμφάγη τῷ τοιούτῳ* = *φάγη σὺν τῷ τοιούτῳ*, *συμπίη τῷ τοιούτῳ* = *πίη σὺν τῷ τοιούτῳ*.

(σύστοιχο) του *κοινωνήση* • **τινα** / **τοιαύτην** / **ἄλλην**: επιθ. προσδ.¹² στο *κοινωνίαν*.

► **ἢ (ἐὰν) καὶ μόνον ἐντυγχάνων που προσάπτηται ἐκὼν**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *μήτε [...] πρότερον*.

προσάπτηται: ρήμ. • ενν. **ἐλεύθερος**: υποκ. του *προσάπτηται* • **ἐκὼν**: επιρρ. κατηγορ. τρόπου στο υποκ. του *προσάπτηται* • **μόνον**: επιρρ. προσδ. ποσού (με περιοριστική σημασία) στο *προσάπτηται* • **ἐντυγχάνων**: υποθετική¹³ (ή χρονικοῦποθετική) μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *προσάπτηται* • **που**: επιρρ. προσδ. τόπου στη μτχ. *ἐντυγχάνων*.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

■ Οι υποθετικές προτάσεις *Ἐὰν [...] συμφάγη ἢ [...] συμπίη ἢ [...] κοινωνήση ἢ [...] προσάπτηται ἐκὼν* με απόδοση την κύρια πρόταση *μήτε [...] πρότερον* σχηματίζουν υποθετικό λόγο του προσδοκώμενου.

► **μήτε εἰς ἱερὸν ἔλθη μηδὲν μήτ' εἰς ἀγορὰν μήτ' εἰς πόλιν ὅλως πρότερον**: κύρια πρόταση.

ἔλθη: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *ἔλθη* • **εἰς ἱερὸν** / **εἰς ἀγορὰν** / **εἰς πόλιν**: εμπρόθ. προσδ. κίνησης σε τόπο στο *ἔλθη* • **ὅλως**: επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἔλθη* • **πρότερον**: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἔλθη*· το *πρότερον* και το *ἢ* που ακολουθεί σχηματίζουν χρονική έκφραση που αντικαθιστά τον χρονικό σύνδεσμο *πρὶν*.

► **(πρότερον) ἢ καθήρηται**: δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονικοῦποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *μήτε εἰς ἱερὸν [...] ὅλως (πρότερον)* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο του προσδοκώμενου. Αντί για τον χρονικό σύνδεσμο *πρὶν* έχει ως εισαγωγικό στοιχείο το *ἢ*, το οποίο σχηματίζει χρονική έκφραση με το επιρρ. *πρότερον* που προηγείται.

καθήρηται: ρήμ. • ενν. **ἐλεύθερος**: υποκ. του *καθήρηται*.

12. Στην πραγματικότητα εδώ έχουμε περίπτωση *επάλληλων επιθετικών προσδιορισμών*, δηλαδή το *ἄλλην* είναι επιθ. προσδ. στο *κοινωνίαν*, το *τοιαύτην* στο *ἄλλην κοινωνίαν* και το *τινα* στο *τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν*.

13. Η υποθετική μτχ. *ἐντυγχάνων* με απόδοση το ρήμα *προσάπτηται* σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο του προσδοκώμενου: *ἐντυγχάνων* → *ἐὰν ἐντυγχάνη, προσάπτηται*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **μέτοικοι:** Μέτοικοι ονομάζονταν οι μόνιμα εγκατεστημένοι στην Αθήνα ξένοι. Δεν είχαν περισσότερα πολιτικά δικαιώματα από τους άλλους ξένους, αλλά γίνονταν αποδεκτοί ως μέλη της κοινότητας. Εάν ένας ξένος επιθυμούσε να εγκατασταθεί μόνιμα στην Αθήνα, έπρεπε να υποβάλει αίτηση για την εγγραφή του ως μετοίκου στα μητρώα κάποιου συγκεκριμένου δήμου και να ορισθεί κάποιος Αθηναίος πολίτης ως «προστάτης» του. Στην περίπτωση έλλειψης προστάτη ήταν δυνατόν να υποβληθεί μήνυση με προβλεπόμενη ποινή τη μετατροπή του μετοίκου σε δούλο.

Οι μέτοικοι ήταν πολυάριθμοι και ασχολούνταν με τις πιο αποδοτικές επιχειρήσεις. Αποκλείονταν μόνο από την ιδιοκτησία ακινήτων και την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου. Όλοι οι άλλοι οικονομικοί κλάδοι ανοίγονταν μπροστά τους χωρίς περιορισμούς: μπορούσαν να εργασθούν ως μισθωτοί, ως κεφαλαιούχοι εργοδότες και να πλουτίσουν ανεμπόδιστα. Οι περισσότεροι τραπεζίτες του 4ου αι. π.Χ. ήταν μέτοικοι.

Οι υποχρεώσεις των μετοίκων προς το κράτος ήταν: α. να πληρώνουν έναν ειδικό φόρο (*μετοίκιον*), β. να πληρώνουν τον φόρο που πλήρωναν και οι πλούσιοι Αθηναίοι πολίτες, γ. να πληρώνουν έναν ειδικό φόρο για να τους επιτρέπεται να ασκούν εμπόριο στην περιοχή της αγοράς, δ. να υπηρετούν στον αθηναϊκό στρατό ή στο ναυτικό (αν ένας μέτοικος προσπαθούσε να αποφύγει τη στράτευση, πηγαίνοντας να ζήσει αλλού όταν ξεσπούσε ο πόλεμος, δεν του επέτρεπαν ποτέ να επιστρέψει στην Αθήνα).

➔ **δούλος:** Κατά την κλασική εποχή στην αρχαία Ελλάδα ήταν γενικευμένος ο θεσμός της δουλείας. Οι δούλοι είτε εισάγονταν από άλλες περιοχές με τη διαδικασία της αγοραπωλησίας (*ἀργυρώνητοι*) είτε προέρχονταν από αιχμαλωσία (*δοριάλωτοι*). Οι δούλοι ασχολούνταν με τις χειρωνακτικές εργασίες. Οι συνθήκες ζωής τους διέφεραν ανάλογα με την εργασία τους. Η ζωή εκείνων που εργάζονταν στα μεταλλεία ή στους χειρόμυλους ήταν αξιοθρήνητη. Σε πιο καλή μοίρα βρίσκονταν συνήθως οι τεχνίτες, οι αγρότες και όσοι είχαν κάποια μόρφωση ή υψηλή εξειδίκευση, όπως οι ζωγράφοι. Σε καλύτερη θέση ήταν οι δημόσιοι δούλοι και όσοι εργάζονταν ανεξάρτητα και απλώς κατέβαλλαν στον κύριό τους μια εισφορά. Από τους οικιακούς δούλους κάποιοι αναλάμβαναν καθήκοντα παιδαγωγού, οικονόμου ή τροφού και κατά κανόνα αποκτούσαν στενές σχέσεις με τους κυρίους τους και ήταν αφοσιωμένοι σε αυτούς.

Οι νόμοι δεν αναγνώριζαν δικαιώματα στους δούλους. Ο κύριός τους μπορούσε να τους χρησιμοποιήσει όπως ήθελε, αλλά απαγορευόταν να τους

θανατώσει. Για την περίπτωση όμως που γινόταν αυτό οι ποινές που προβλέπονταν δεν ήταν αυστηρές. Αντίθετα, εάν συνελάμβαναν έναν δούλο για φόνο, τον καταδίκασαν σε θάνατο· μάλιστα, εάν είχε καταδικαστεί για τον φόνο του κυρίου του, πριν θανατωθεί, υποβαλλόταν σε φρικτά βασανιστήρια. Οι δούλοι που καλούνταν ως μάρτυρες στα δικαστήρια συνήθως υποβάλλονταν σε βασανιστήρια, πριν καταθέσουν, ως προειδοποίηση για το τι θα πάθαιναν εάν ψευδομαρτυρούσαν. Σε αντίθεση με τους μετόικους, δεν είχαν γενικά την υποχρέωση να υπηρετήσουν στον στρατό.

Στις ελληνικές πόλεις πάντως υπήρχε η δυνατότητα πολλοί δούλοι να απελευθερωθούν (*ἀπελεύθεροι*). Αρκετοί δουλοκτήτες έδιναν με τη διαθήκη τους την ελευθερία σε δούλους που τους είχαν υπηρετήσει πιστά, ενώ πολλοί δούλοι που ασχολούνταν με το εμπόριο ή τη βιοτεχνία κατάφεραν να εξαγοράσουν την ελευθερία τους. Στην περίπτωση αυτή, οι δούλοι θεωρούνταν μέτοικοι, αλλά συνέχιζαν να εξαρτώνται από τον πρώην κύριό τους (*παραμένοντες*). Σε εξαιρετικές περιπτώσεις η πόλη αποφάσισε τη μαζική απελευθέρωση δούλων για να υπηρετήσουν στον στρατό. Είναι γνωστό, για παράδειγμα, ότι με αυτό τον τρόπο ο Μιλτιάδης αύξησε τον αριθμό των στρατιωτών του πριν τη μάχη του Μαραθώνα.

➔ **εις προεδρίαν τῶν ἀγῶνων καλεῖσθω:** Στην αρχαία Αθήνα οι ιερείς, οι ανώτατοι άρχοντες, εξέχοντες πολίτες που ευεργέτησαν την πόλη ή απόγονοι πολιτών που την τίμησαν με τη θυσία τους καθώς και επίσημοι ξένοι καταλάμβαναν σε δραματικούς ή αθλητικούς αγώνες θέσεις της πρώτης σειράς ως ένδειξη τιμής της πόλης προς αυτούς.

➔ **ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω:** *Άειφυγία* ονομαζόταν στην αρχαία Ελλάδα η ποινή της ισόβιας εξορίας, η οποία συνοδευόταν και από στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων και δήμευση της περιουσίας. Στην αρχαία Αθήνα η ποινή αυτή αποτελούσε την καθιερωμένη εναλλακτική τιμωρία για όσα αδικήματα προβλεπόταν ως ποινή ο θάνατος. Δηλαδή, ο κατηγορούμενος είχε το δικαίωμα, πριν εκδικαστεί η υπόθεσή του στον Άρειο Πάγο, να αποφύγει την καταδίκη φεύγοντας με τη θέλησή του *εις άειφυγίαν*. Το δικαίωμα αυτό δεν είχαν όσοι είχαν σκοτώσει τους γονείς τους. Όσοι με την εκούσια φυγή τους απέφευγαν τη θανατική ποινή και όσοι καταδικάζονταν σε *άειφυγία* αποκλείονταν από τις ιερές τελετές.

Από την άλλη μεριά, όποιος σκότωνε έξω από τα όρια της αθηναϊκής επικράτειας Αθηναίο εξόριστο που είχε στερηθεί τα πολιτικά δικαιώματά του τον θεωρούσαν κοινό εγκληματία και τον τιμωρούσαν σαν να είχε σκοτώσει Αθηναίο πολίτη με πλήρη πολιτικά δικαιώματα.

➔ **ἡ καθήρηται:** Σύμφωνα με την αρχαιοελληνική θρησκευτική αντί-

ληψη, όποιος διέπραττε πράξεις που θεωρούνταν ασεβείς προς τους θεούς, όπως το να φονεύσει κάποιον και ιδιαίτερα έναν εξ αίματος συγγενή του, αποτελούσε μίσημα που «μόλυνε» την κοινότητα της οποίας ήταν μέλος. Μια φυσική καταστροφή, όπως η ξηρασία, ή μια αιφνίδια συμφορά, όπως μία θανατηφόρα ασθένεια, θεωρούνταν θείκη τιμωρία για τη «μόλυνση» αυτή. Έτσι, υπήρχαν θρησκευτικές τελετές για την «κάθαρση» τόσο του ίδιου του πρωταίτιου όσο και αυτών που τον συναναστρέφονταν, προκειμένου να αποκατασταθεί η φυσική τάξη και να σταματήσουν οι συμφορές που οφείλονταν στα ηθικά παραπτώματα του ασεβούς.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Πώς επαληθεύεται από όσα διαβάσατε η ιδιαίτερη σημασία που απέδιδε ο Πλάτων στον σεβασμό προς τους μεγαλύτερους;

Στο πιο αξιόλογο έργο της γεροντικής του ηλικίας, τους *Νόμους*, ο Πλάτων περιλαμβάνει ορισμένες διατάξεις που, κατά τη γνώμη του, θα έπρεπε να ισχύουν σε μια ευνομούμενη πολιτεία. Μία από αυτές είναι πώς θα πρέπει να τιμωρείται όποιος δεν δείχνει σεβασμό στους γονείς και στους παππούδες του. Στη διάταξη αυτή περιλαμβάνεται και η πρόβλεψη ότι όποιος δούλος βοηθήσει γεροντότερο που κακοποιείται θα ελευθερώνεται. Στην πρόταση αυτή του Πλάτωνα φαίνεται η ιδιαίτερη σημασία που απέδιδε στον σεβασμό προς τους μεγαλύτερους, καθώς απελευθέρωση δούλου στην αρχαία Αθήνα μπορούσε να γίνει μόνο στην περίπτωση που ήθελαν να τον επιβραβεύσουν για τη μεγάλη αφοσίωσή του προς τον κύριό του ή για τις εξαιρετικές υπηρεσίες του προς την πόλη.

2. Από τις ποινές που προβλέπει ο νόμος που διαβάσατε ποια σας φαίνεται πιο αυστηρή; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Από τις ποινές που προβλέπει ο νόμος που προτείνει ο Πλάτων ασφαλώς οι πιο αυστηρές ήταν η ισόβια εξορία, η οποία συνοδευόταν από στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων και δήμευση της περιουσίας (*άειφυγία*) του καταδικασμένου, και η θανάτωση. Μολονότι η θανάτωση φαίνεται να είναι η πιο αυστηρή ποινή, στην Αθήνα της κλασικής εποχής η *άειφυγία* ήταν σχεδόν ισοδύναμη ποινή με τη θανάτωση και γι' αυτό εκείνοι που πρόβλεπαν ότι θα καταδικαστούν σε θάνατο είχαν το δικαίωμα να αποφύγουν την καταδίκη φεύγοντας αυτοβούλως για όλη τους τη ζωή από την πόλη. (Το δικαίωμα αυτό δεν το είχαν όσοι κατηγορούνταν για τον φόνο των γονέων τους.)

Η *ἀειφυγία* επομένως ήταν μια ιδιαίτερα αυστηρή ποινή, καθώς επέφερε μεγάλη ατίμωση σε αυτόν στον οποίο επιβαλλόταν. Στον αρχαίο ελληνικό κόσμο μία από τις πιο ντροπιαστικές συμφορές ήταν να είναι κάποιος *ἄπολις*. Ο Έλληνας πολίτης αποκτούσε αξία και αξιοπρέπεια από τη συμμετοχή του στην πόλη και, επομένως, η *ἀειφυγία* ισοδυναμούσε με «πολιτικό θάνατο». Γι' αυτό άλλωστε και ο φιλόσοφος Σωκράτης (βλ. Ενότητα 6) επέλεξε να καταδικαστεί σε θάνατο παρά να υποστεί την ντροπή που συνεπάγεται η φυγή του από την πόλη.

3. Από το κείμενο που μελετήσατε διαφαίνεται διαφοροποίηση στον τρόπο που ο Πλάτων αντιμετωπίζει διάφορες κοινωνικές ομάδες σε σχέση με την τήρηση της υποχρέωσης να σέβονται τους μεγαλύτερους και να τους βοηθούν, όταν κακοποιούνται. Να καταγράψετε τις ομάδες αυτές και την αντιμετώπισή τους και, αξιοποιώντας τις γενικότερες γνώσεις σας για την αρχαιότητα, να προσπαθήσετε να την αιτιολογήσετε.

Ο Πλάτων στην ιδανική πολιτεία που οραματίζεται αντιμετωπίζει διαφοροποιημένα τις διάφορες κοινωνικές ομάδες σε σχέση με την τήρηση της υποχρέωσης να σέβονται και να βοηθούν τους μεγαλύτερους. Για παράδειγμα, προβλέπει ότι ένας ελεύθερος πολίτης ο οποίος θα βοηθήσει έναν γεροντότερο που έπεσε θύμα βιαιοπραγίας απλώς θα επαινεθεί, ενώ, αν δεν βοηθήσει, θα τον επικρίνουν. Διαφορετική θα είναι η αντιμετώπιση που θα έχει ένας μέτοικος ή ένας ξένος. Εάν βοηθήσει, θα τιμηθεί με το να πάρει τιμητική θέση σε κάποιον δημόσιο αθλητικό αγώνα, ενώ, εάν δεν βοηθήσει, θα απελαθεί από την πόλη, τιμωρία που είναι ιδιαίτερα αυστηρή. Τέλος, σύμφωνα με τον νόμο που προτείνει, ένας δούλος που θα βοηθήσει θα απελευθερωθεί, πράγμα που αποτελούσε το όνειρο κάθε δούλου, ενώ, αν δεν βοηθήσει, θα τιμωρηθεί με τον συνηθισμένο για τους δούλους τρόπο, με μαστίγωμα.

Οι επιβραβεύσεις ή οι τιμωρίες που προβλέπει ο Πλάτων αντιστοιχούν στη θέση που είχαν αυτές οι κοινωνικές ομάδες στην Αθήνα. Μόνο οι γηγενείς Αθηναίοι μπορούσαν να είναι Αθηναίοι πολίτες και να έχουν πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Οι ξένοι και οι μέτοικοι δεν ήταν ισότιμοι με τους Αθηναίους πολίτες, ενώ οι δούλοι δεν λογίζονταν ως ανθρώπινα όντα που έχουν προσωπικότητα και δικαιώματα. Το γεγονός πως οι ξένοι και οι μέτοικοι –και πολύ περισσότερο οι δούλοι– επιβραβεύονται με μεγαλύτερες τιμές από ό,τι ένας ελεύθερος πολίτης για την ίδια πράξη, μας κάνει να συμπεράνουμε ότι για τον Πλάτωνα οι ελεύθεροι πολίτες όφειλαν να έχουν ανώτερο ήθος σε σχέση με τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες. Επομένως, προτείνοντας ο Πλά-

των νόμο να χαρίζεται η ελευθερία σε έναν δούλο, υποδηλώνει με αυτόν τον τρόπο πως θεωρεί εξαιρετικά σημαντική την πράξη του. Από την άλλη μεριά, η ταπεινωτική και εξοντωτική τιμωρία που προβλέπει για τον δούλο σε περίπτωση που δεν ενδιαφερθεί να βοηθήσει το θύμα μάς δείχνει ότι υιοθετεί και αυτός τη σκληρή και απάνθρωπη συμπεριφορά που έδειχναν προς τους δούλους οι ιδιοκτήτες τους.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Στο απόσπασμα προτείνονται ποινές εξευτελιστικές για τους παραβάτες του νόμου. Σήμερα έχουμε παρόμοια αντίληψη για τις ποινές;

Στο απόσπασμα προτείνονται εξευτελιστικές ποινές για τους παραβάτες του νόμου, προκειμένου να εξαναγκάσουν τους κατοίκους της πόλης να συμμορφώνονται με τον νόμο. Επιπλέον, καθιστά όλους τους πολίτες συνυπεύθυνους για την τήρηση των νόμων, προβλέποντας εξευτελιστικές ποινές ακόμα και για αυτούς που δεν είχαν καμιά συμμετοχή στη βιαιοπραγία, αλλά ούτε και έσπευσαν να βοηθήσουν τα θύματα της βιαιοπραγίας.

Ωστόσο, μια πολιτεία που προβλέπει τόσο αυστηρές ποινές για αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας είναι αυταρχική. Στηρίζεται στον φόβο που προκαλεί στους πολίτες της η αυστηρότητα των ποινών και όχι η καλλιέργεια αισθήματος σεβασμού σε αυτούς για τους νόμους.

Σήμερα, στα δημοκρατικά πολιτεύματα οι ποινές ορίζονται με βάση την αρχή ότι πρέπει να λειτουργούν αποτρεπτικά, αλλά να μην είναι εξοντωτικές για τον δράστη και να του δίνουν την ευκαιρία να μετανοήσει και να επανενταχτεί στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς να επαναλαμβάνει την παραβατική συμπεριφορά του. Για τις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας η νομοθεσία των δημοκρατικών κρατών προβλέπει ποινές, αλλά και δίνει έμφαση στο να καταφέρουν τα μέλη της οικογένειας να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους, χωρίς να διαλυθεί η οικογένεια. Προσπαθεί να διδάξει τα μέλη της οικογένειας να σέβονται το ένα το άλλο και ιδιαίτερα τα παιδιά να δείχνουν σεβασμό και να συμπεριφέρονται με ευγένεια προς τους γονείς τους και τους παππούδες τους όχι εξαιτίας του φόβου αλλά επειδή πράγματι το νιώθουν.

Από την άλλη πλευρά, η πρόβλεψη του νόμου να επιβραβεύονται όσοι τηρούν τον νόμο –μάλιστα η απελευθέρωση ενός δούλου στις πόλεις της αρχαίας Ελλάδας ήταν η πιο τιμητική επιβράβευση που μπορούσε να δοθεί σε έναν δούλο για τις υπηρεσίες του προς τον κύριό του ή την πόλη–, μολονότι έδινε ισχυρό κίνητρο στους πολίτες να τηρούν τον νόμο, συμβαδίζει με τον

αυταρχικό χαρακτήρα της πολιτείας. Γιατί σε μια πραγματικά δημοκρατική πολιτεία οι πολίτες σέβονται τους νόμους όχι για να έχουν κάποιο άμεσο όφελος, αλλά γιατί θεωρούν πως οι νόμοι εκφράζουν το δίκαιο, εγγυώνται τις ατομικές ελευθερίες και τα δικαιώματά τους και έχουν ηθική υποχρέωση να τους τηρούν.

2. Σχολιάστε το ύφος του κειμένου.

Το απόσπασμα της Ενότητας δεν έχει λογοτεχνικό ύφος, γιατί πρόκειται για κείμενο στο οποίο προτείνονται νομικές διατάξεις. Το ύφος του είναι κοφτό, λιτό και αυστηρό. Απουσιάζουν τα επίθετα ή τα σχήματα λόγου, στοιχεία που θα έκαναν τον λόγο πιο κομψό. Αντίθετα, έχει πολλά ρήματα σε προστακτική έγκλιση (*βοηθείτω, καλείσθω, φευγέτω, έχέτω, γιγνέσθω, τυπέσθω, είργέσθω, ζημούσθω*), μία προτρεπτική υποτακτική (*έλθη*) και αρκετούς υποθετικούς λόγους (βλ. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 481-484). Με αυτόν τον τρόπο δηλώνονται οι νομικές διατάξεις που πρέπει να εφαρμόζονται κατά περίπτωση.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα *φεύγω* (= φεύγω, τρέπομαι σε φυγή, εξορίζομαι, κατηγορούμαι)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- 📖 **φεύξις, ή** (ουσ.) = η αποφυγή· η διαφυγή· η καταφυγή· η εκφυγή.
- 📖 **φύξις, ή** (ουσ.) = η φυγή ♦ **Φύξιος Ζεύς**: προσωνύμιο του Δία ως αρωγού των φυγάδων που κατέφευγαν σ' αυτόν.
- 📖 **ὁ φυκτός, ή φυκτή, τὸ φυκτὸν και ὁ φευκτός, ή φευκτή, τὸ φευκτὸν** (επίθ.) = που μπορεί να αποφύγει κάποιος· που τον αποφεύγει κάποιος.
- 📖 **ὁ φευκτικός, ή φευκτική, τὸ φευκτικὸν** (επίθ.) = που έχει την τάση να ξεφεύγει, να αποφεύγει κάτι.

- 📖 **ὁ φυγοπόλεμος, ἡ φυγοπόλεμος, τὸ φυγοπόλεμον** (επίθ.) = που αποφεύγει να πολεμήσει από δειλία, ο δειλός.
- 📖 **ὁ φυγόξενος, ἡ φυγόξενος, τὸ φυγόξενον** (επίθ.) = που αποφεύγει τους ξένους· ο αφιλόξενος.
- 📖 **διάφευξις, ἡ** (ουσ.) = η διαφυγή.
- 📖 **κατάφευξις, ἡ** (ουσ.) = καταφυγή για ασφάλεια· το καταφύγιο.
- 📖 **ὁ ἄφυκτος, ἡ ἄφυκτος, τὸ ἄφυκτον** (επίθ.) = που δεν είναι δυνατό να τον αποφύγεις· αναπόφευκτος· ανίκανος να διαφύγει.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **φυγή, ἡ** (ουσ.) = η υποχώρηση, η απομάκρυνση από το πεδίο της μάχης· η εξορία· εκφυγή από κάτι, αποφυγή αυτού· καταφυγή.
- 📖 **ὁ/ἡ φυγάς** (επίθ.) = που φεύγει να γλιτώσει· ο εξορίστος· ο δραπέτης· (για στρατό) που τρέπεται σε φυγή ♦ **οἱ φυγάδες**: ομάδα εξορίστων ή προσφύγων.
- 📖 **φυγαδεύω** (ρήμα) = διώχνω κάποιον από τη χώρα· εξορίζω· (αμετάβ.) είμαι φυγάς, ζω στην εξορία. Στη ν.ε.: *φυγαδεύω* = βοηθώ κάποιον να δραπετεύσει· μεταφέρω κάτι κρυφά από έναν τόπο σε άλλο.
- 📖 **φυγοδικέω, φυγοδικῶ** (ρήμα) = αποφεύγω τη δίκη, δεν προσέρχομαι να δικαστώ. Στη ν.ε.: *φυγοδικῶ* = αποφεύγω να παραστώ στο δικαστήριο, για να δικαστώ.
- 📖 **ὁ φυγόμαχος, ἡ φυγόμαχος, τὸ φυγόμαχον** (επίθ.) = που αποφεύγει τη μάχη.
- 📖 **φυγομαχέω, φυγομαχῶ** (ρήμα) = αποφεύγω τη μάχη ή τον πόλεμο.
- 📖 **ὁ φυγόπονος, ἡ φυγόπονος, τὸ φυγόπονον** (επίθ.) = που αποφεύγει τους κόπους· που δε θέλει να εργαστεί· οκηρός.
- 📖 **φυγοπονία, ἡ** (ουσ.) = το να μη θέλει κάποιος την εργασία· η τεμπελιά.
- 📖 **ἀποφεύγω** (ρήμα) = ξεφεύγω από κάποιον· διαφεύγω· φεύγω σώος, γλιτώνω από κάποιον. Στη ν.ε.: *ἀποφεύγω* = προσπαθώ να μην έχω σχέση με κάποιον· προσπαθώ να μην κάνω κάτι.
- 📖 **ἀποφυγή, ἡ** (ουσ.) = χώρος όπου πηγαίνει κάποιος για ασφάλεια· η φυγή· το καταφύγιο· η δικαιολογία, η πρόφαση. Στη ν.ε.: *η ἀποφυγή* = η σκόπιμη άρνηση να κάνει κάποιος κάτι.
- 📖 **διαφεύγω** (ρήμα) = φεύγω διαμέσου· φεύγω μακριά από κάποιον· γλιτώνω από κάποιον. Στη ν.ε.: *διαφεύγω* = απομακρύνομαι από κάπου χωρίς να γίνω αντιληπτός· δραπετεύω· ξεχνώ κάτι.

- **διαφυγή, ἡ** (ουσ.) = το καταφύγιο· η σωτηρία. Στη ν.ε.: *η διαφυγή* = η απόδραση και διάσωση· η διαρροή υγρού ή αερίου από ένα δοχείο ή έναν αγωγό.
- **καταφεύγω** (ρῆμα) = φεύγω προς τα κάτω, κυρίως σε ασφαλή τόπο, για να γλιτώσω από κάποιον κίνδυνο· πηγαίνω κάπου για να γλιτώσω· ζητώ προστασία ή καταφύγιο.
- **καταφυγή, ἡ** (ουσ.) = ο άνθρωπος ή ο τόπος στον οποίο πηγαίνει κάποιος για να βρει ασφάλεια, βοήθεια· η αναζήτηση προστασίας ή σωτηρίας· τρόπος εκφυγής, πρόφαση στην οποία καταφεύγει κάποιος.
- **καταφύγιον, τὸ** (ουσ.) = (υποκοριστικό της *καταφυγής*), ο χώρος όπου πηγαίνει κάποιος για ασφάλεια. Στη ν.ε.: *το καταφύγιο*.
- **προσφεύγω** (ρῆμ.) = πηγαίνω σε κάποιον για να βρω βοήθεια, προστασία, καταφύγιο.
- **προσφυγή, ἡ** (ουσ.) = καταφυγή, καταφύγιο· η αναζήτηση βοήθειας ή προστασίας. Στη ν.ε.: *η προσφυγή* = (σε περίπτωση ανάγκης) η αναζήτηση λύσης με τη χρήση συγκεκριμένων μέσων· ένδικο μέσο για την ακύρωση ή τροποποίηση μιας δικαστικής απόφασης.
- **πρόσφυξ, ὁ** (ουσ.) = αυτός που πηγαίνει σε χώρο που του προσφέρει ασφάλεια· Στη ν.ε.: *ο πρόσφυγας* = αυτός που αναγκάζεται να εγκαταλείψει τον τόπο μόνιμης κατοικίας του και να πάει σε άλλη χώρα.
- **ὁ ἄφευκτος, ἡ ἄφευκτος, τὸ ἄφευκτον** (επίθ.) = που δεν μπορεί να το αποφύγει κάποιος· ανίκανος να διαφύγει.

Νέα ελληνική

- **φευγαλέος, -α, -ο** (επίθ.) = που διαρκεί πολύ λίγο· που έρχεται και φεύγει γρήγορα· σύντομος· στιγμιαίος· παροδικός.
- **φευγάτος, -η, -ο** (επίθ.) = που έχει φύγει (ή ετοιμάζεται να φύγει)· που ζει εκτός πραγματικότητας, ο ιδιόρρυθμος.
- **ο/η φυγόδικος** (ουσ.) = κατηγορούμενος που δεν εμφανίζεται στο δικαστήριο να δικαστεί την ημέρα που έχει οριστεί η δίκη του.
- **ο φυγόκεντρος, η φυγόκεντρη και η φυγόκεντρος, το φυγόκεντρο** (επίθ.) = που τείνει να απομακρύνεται από το κέντρο προς την περιφέρεια.
- **φυγομαχία, η** (ουσ.) = η αποφυγή μιας μάχης, ενός αγώνα από δειλία· η τάση να αποφεύγει κάποιος κάθε ενέργεια που οδηγεί σε σύγκρουση με πρόσωπα ή καταστάσεις.

- **φυγόποινος, -η, -ο** (επίθ.) = που έχει καταδικαστεί σε κάποια ποινή και δεν παρουσιάζεται να την εκτίσει.
- **αναπόφευκτος, -η, -ο** (επίθ.) = που δεν μπορεί κανείς να τον αποφύγει, να γλιτώσει από αυτόν· αναγκάιος, υποχρεωτικός.
- **φοροφυγάς και φοροφυγάδας, ο** (ουσ.) = αυτός που δε δηλώνει στην εφορία όλα τα εισοδήματά του και δεν πληρώνει τον φόρο που οφείλει να πληρώσει.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τις λέξεις της α.ε. που σημαίνουν ό,τι περιγράφουν οι φράσεις:

- αυτός που αποφεύγει τον πόλεμο: **φυγοπόλεμος**
- αφιλόξενος: **φυγόξενος**
- εξόριστος: **φυγάς**
- αυτός που δεν προσέρχεται να δικαστεί: **φυγόδικος**
- αυτός που αποφεύγει τον κόπο, τη δουλειά: **φυγόπονος**

2. Να επιλέξετε από τον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις της ν.ε. ομόρριζες του ρ. *φεύγω* και να συμπληρώσετε τις προτάσεις:

- α.** Η απορρόφηση των Μικρασιατών **προσφύγων** στην ελληνική κοινωνία μετά την καταστροφή του 1922 προκάλεσε αρκετά κοινωνικά προβλήματα, συνέβαλε όμως σημαντικά στην ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας.
- β.** Το ατύχημα ήταν **αναπόφευκτο** από τη στιγμή που τέθηκε εκτός λειτουργίας και ο εφεδρικός μηχανισμός συγκράτησης του φορτίου.
- γ.** Στην καθημερινή συναναστροφή είναι πολύ συμπαθητικός άνθρωπος, αλλά στην εργασία του η **φυγοπονία** τον κάνει στόχο αρνητικών σχολίων από τους συναδέλφους του.
- δ.** Οι κάτοικοι της περιοχής, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί το εργοστάσιο επεξεργασίας βιομηχανικών λυμάτων, απείλησαν με **προσφυγή** στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, αν δεν ανακληθεί η απόφαση εγκατάστασης.

B2. Ετυμολογικά

1 ΘΕΩΡΙΑ

Δεύτερο συνθετικό λέξη άκλιτη

Όταν το β΄ συνθετικό είναι λέξη *άκλιτη*, τότε μένει αμετάβλητη: *άμα* → *σύν-μα* (= συγχρόνως), *άνω* → *ύπερ-άνω*, *πάλαι* → *έκ-παλαι* (= από παλιά), *δέκα* → *έν-δεκα* κτλ.

2 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	συνθετικά	σύνθετη λέξη
έν + δέκα	ένδεκα	δέκα + πέντε	δεκαπέντε
έν + άντι	έναντι	πρός + έτι	προσέτι

2. Να χωρίσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους μέρη:

σύνθετη λέξη	συνθετικά	σύνθετη λέξη	συνθετικά
δεκατρία	δέκα + τρία	έπειτα	έπει + είτα
σύνεγγυς	σύν + έγγυς	εύγε	εὖ + γέ

3. Να βρείτε τη λέξη που κρύβεται στην έγχρωμη στήλη:

α.	συνθετικά	έν + πάθος →	σύνθετη λέξη	συνθετικά	ε. μήτηρ + πόλις →	σύνθετη λέξη
β.	άγρως + νέμω →	ό έμπαθής	συνθετικά	στ. κακός + μοίρα →	ή μητρόπολις	
γ.	έθνος + άρχω →	ό άγρονόμος	συνθετικά	ζ. άστν + νέμω →	ό κακόμοιρος	
δ.	ψυχή + άγω →	ό έθνάρχης	συνθετικά		ό άστυνόμος	
		ό ψυχαγωγός				

α.	E	M	Π	A	Θ	H	Σ							
β.			A	Γ	P	O	N	O	M	O	Σ			
γ.	E	Θ	N	A	P	X	H	Σ						
δ.		Ψ	Υ	X	A	Γ	Ω	Γ	O	Σ				
ε.	M	H	T	P	O	Π	O	Λ	I	Σ				
				στ.	K	A	K	O	M	O	I	P	O	Σ
ζ.	A	Σ	T	Υ	N	O	M	O	Σ					

Σχηματίζεται η λέξη (επίρρ.) *παράπαν* (= καθόλου, παντελώς).

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική

1

ΘΕΩΡΙΑ

Προστακτική ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής

α. Σχηματισμός και κλίση προστακτικής ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Εν. αριθ.	Προστακτική ενεστώτα	Προστακτική αορίστου
α΄ προσ.	—	—
β΄ προσ.	παιδεύ-ε	παιδεύ-σ-ον
γ΄ προσ.	παιδεύ-έτω	παιδεύ-σ-άτω

Πληθ. αρ.		
α΄ προσ.	—	—
β΄ προσ.	παιδεύ-ετε	παιδεύ-σ-ατε
γ΄ προσ.	παιδεύ-όντων ή παιδεύ-έτωσαν	παιδεύ-σ-άντων ή παιδεύ-σ-άτωσαν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η προστακτική **δεν σχηματίζει** α΄ ενικό και πληθυντικό πρόσωπο (όπως και στα νέα ελληνικά).
2. Τα αφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν την προστακτική αορίστου με τις γνωστές αλλαγές στο θέμα τους: π.χ. *πράττω* → αορ. *ἔ-πραξ-α* → προστ. *πράξ-ον*· *γράφω* → αορ. *ἔ-γραψ-α* → προστ. *γράψ-ον*· *πείθω* → αορ. *ἔ-πεισ-α* → προστ. *πείσ-ον*.
3. Η προστακτική αορίστου (όπως και η υποτακτική και η ευκτική αορίστου) δεν παίρνει αύξηση: π.χ. *ἐ-πίστευσα* → προστ. *πίστευσον*· *ἤκουσα* → προστ. *ἄκουσον*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΝΙΣΜΟ: Στην προστακτική υπάρχει η τάση να ανεβαίνει ο τόνος στην προπαράληγουσα, εάν η λήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *πίστευε*, *πιστεύετε*, *πίστευσον*, *πιστεύσατε*. Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, τότε τονίζεται η παραλήγουσα (βλ. Βασικοί κανόνες τονισμού, σελ. 40.): π.χ. *πιστευέτω*, *πιστευόντων*, *πιστευσάτω*, *πιστευσάντων*.

Στα **σύνθετα ρήματα** εξακολουθεί να ισχύει ο κανόνας ότι στην προστακτική ανεβαίνει ο τόνος, όταν η λήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *πρόσταττε, πρόσταξον, ανάτρεπε, ανάτρεψον, μετάπειθε, μετάπεισον* κτλ. Υπάρχει όμως ο περιορισμός ότι δεν μπορεί ο τόνος να ανέβει πάνω από την τελευταία συλλαβή του *α΄* συνθετικού: π.χ. το *β΄ εν.* προστακτικής αορίστου (*β΄*) του ανώμαλου ρήματος *ἔχω* είναι *σχές*¹⁴· έτσι στο σύνθετο ρήμα *παρέχω* (< *παρά* + *ἔχω*) ο αντίστοιχος τύπος θα είναι *παράσχεις* και όχι *πάρασχεις*.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- **Λαμβάνοντας υπόψη τη δεύτερη παρατήρηση (βλ. σχολ. βιβλίο), να κλίσετε παρακάτω τις προστακτικές ενεστώτα και αορίστου των ρημάτων *προσάττω, ανατρέπω, μεταπίθω*.**

	προσάττω		ανάτρεπω	
	Ενεστώτας	Αόριστος	Ενεστώτας	Αόριστος
β΄ εν.	πρόσταττε	πρόσταξον	ανάτρεπε	ανάτρεψον
γ΄ εν.	προσταττέτω	προσταξάτω	ανατρεπέτω	ανατρεψάτω
β΄ πληθ.	προσάττετε	προσάξατε	ανάτρεπετε	ανάτρεψατε
γ΄ πληθ.	προσταττόντων / προσταττέτωσαν	προσταξάντων / προσταξάτωσαν	ανατρεπόντων / ανατρεπέτωσαν	ανατρεψάντων / ανατρεψάτωσαν

	μεταπίθω	
	Ενεστώτας	Αόριστος
β΄ εν.	μετάπειθε	μετάπεισον
γ΄ εν.	μεταπειθέτω	μεταπεισάτω
β΄ πληθ.	μεταπίθετε	μεταπίσατε
γ΄ πληθ.	μεταπειθόντων / μεταπειθέτωσαν	μεταπεισάντων / μεταπεισάτωσαν

β. Σημασίες και χρήσεις της προστακτικής

Η προστακτική είναι μια *έγκλιση* που χρησιμοποιείται μόνο σε κύριες¹⁴ προτάσεις επιθυμίας. (Δέχεται *άρνηση μή*¹⁵.)

- Υπάρχουν ωστόσο ελάχιστα παραδείγματα αναφορικών προτάσεων με προστακτική *έγκλιση*.
- Η *άρνηση μή* συνοδεύει συνήθως ρηματικούς τύπους που εκφράζουν **επιθυμία**, ενώ η *άρνηση οὐ* ρηματικούς τύπους που εκφράζουν **κρίση**.

- **προσταγή ή προτροπή** (στην περίπτωση αυτή συχνά προτάσσονται τα: *ἄγε* (δή), *ἴθι* (δή), *ἄγετε* (δή), *ἴτε* (δή), τα οποία μεταφράζουμε με το «εμπρός»):
π.χ. *Ἄπιτε, ὦ στρατιῶται.* (= Φύγετε, στρατιώτες.)
Μὴ οὕτω λέγε. (= Μη μιλάς έτσι.)
Ἄγετε, ὦ ἄνδρες, δειπνήσατε. (= Εμπρός, άντρες, δειπνήστε.)
- **απαγόρευση ή αποτροπή** (συνοδεύεται από την άρνηση *μή*):
π.χ. *Μὴ θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες.* (= Μην αντιδράτε φωνάζοντας, άντρες.)
- **συμβουλή:**
π.χ. *Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.* (= Να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα σου.)
- **συγκατάθεση ή παραχώρηση:**
π.χ. *Οὕτως ἐχέτω, ὡς σὺ λέγεις.* (= Ας γίνει όπως λές).
- **ευχή ή κατάρα.**
π.χ. *Υγίαινε!*
Ἐρρέτω! (= Στα κομμάτια!, στον γκρεμό, ξεκουμπίσου)
- **δέηση ή παράκληση.**
π.χ. *Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος.* (= Την οργή ψάλλε, θεά, του Αχιλλέα, γιου του Πηλέα.)

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με τους τύπους της προστακτικής ενεστώτα και αορίστου που ζητούνται:

ρήμα	πρόσωπο	προστακτική ενεστώτα	προστακτική αορίστου
κινδυνεύω	β' εν.	κινδύνευε	κινδύνευσον
δικάζω	γ' εν.	δικαζέτω	δικασάτω
θαυμάζω	β' πληθ.	θαυμάζετε	θαυμάσατε
παύω	γ' πληθ.	παυόντων/παυέτωσαν	παυσάντων / παυσάτωσαν
θύω	γ' πληθ.	θυόντων/θυέτωσαν	θυσάντων / θυσάτωσαν

2. Να μεταφέρετε τους τύπους των ρημάτων στην προστακτική ενεστώτα και αορίστου διατηρώντας σταθερά το πρόσωπο και τον αριθμό:

		Ενεστώτας	Αόριστος
οὗτος	γράφει	γραφέτω	γραψάτω
	πράττει	πραπέτω	πραξάτω
	κηρύττει	κηρυτέτω	κηρυξάτω
ὕμεις	κρύπτετε	κρύπτετε	κρύψατε
	ταράττετε	ταράττετε	ταράξατε
	πείθετε	πείθετε	πείσατε

3. Να εντοπίσετε τους τύπους προστακτικής στις παρακάτω φράσεις και να αναγνωρίσετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκονται και τη σημασία τους:

- α. Ὡ ἄνδρες, τό τε σῶμα καί τήν ψυχὴν γυμνάσατε.
- β. Ὡ νεανία, δίωκε τὰ ἐσθλῶν ἢ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπιτηδεύματα.
- γ. Ταῦτα μὴ πράττετε.
- δ. Κηρύξατε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.
- ε. Νῦν, ὦ Σώκρατες, δίδαξόν με τὴν ἀρετὴν.
- στ. Εἰ ἀληθὴ λέγεις, σῶσον σεαυτόν.

- α. γυμνάσατε: προστακτική αορίστου (συμβουλή)
- β. δίωκε: προστακτική ενεστώτα (συμβουλή)
- γ. πράττετε: προστακτική ενεστώτα (απαγόρευση ή αποτροπή)
- δ. κηρύξατε: προστακτική αορίστου (προτροπή)
- ε. δίδαξον: προστακτική αορίστου (προτροπή)
- στ. σῶσον: προστακτική αορίστου (συμβουλή)

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον κατάλληλο τύπο προστακτικής του ρήματος που δίνεται σε παρένθεση και να βρείτε την ειδικότερη σημασία της προστακτικής κάθε φορά:

- α. Σῶσον (παρακλήση), Κύριε, τὸν λαόν Σου (σῶζω, αόρ.).
- β. Πάταξον (προτροπή) μέν, ἄκουσον (συμβουλή) δέ (πατάσσω, ἀκούω, αόρ.).
- γ. Σπεῦδε (συμβουλή) βραδέως (σπεύδω, ενεστ.).
- δ. Οὓς ὁ Θεὸς συνέξευξεν ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω (αποτροπή) (χωρίζω, ενεστ.).

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Μένανδρο

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Οι πιο σημαντικοί θεοί για τους συνετούς είναι οι γονείς τους.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Στο μονόστιχο αυτό του Μενάνδρου τονίζεται η αξία της οικογένειας, θεσμός ιδιαίτερα σημαντικός για την ανατροφή των παιδιών. Οι γονείς με την αγάπη, το ενδιαφέρον και τη φροντίδα τους προστατεύουν την ψυχική υγεία των παιδιών, εξασφαλίζουν τα υλικά μέσα επιβίωσής τους, φροντίζουν για την ηθική διαπαιδαγώγηση και για την πνευματική καλλιέργειά τους. Ο Μένανδρος τονίζει πως κάθε συνετός άνθρωπος πρέπει να αναγνωρίζει τις θυσίες των γονέων του, προκειμένου να ανατραφεί αυτός σωματικά, ηθικά και πνευματικά, και να τους αποδίδει τον σεβασμό που ταιριάζει σε *μεγίστους θεούς*. Ο σεβασμός προς τους γονείς δεν απορρέει μόνο από το γεγονός πως αυτοί κατέβαλαν διαρκή αγώνα για την ανατροφή των παιδιών τους, αλλά και από το γεγονός ότι τα παιδιά διαπαιδαγωγήθηκαν με βάση τις αρχές που οι γονείς τους εμφύσησαν. Όπως οι θεοί δημιούργησαν τους ανθρώπους και καθόρισαν, σύμφωνα με τη θρησκευτική αντίληψη, με βάση ποιες αρχές πρέπει οι άνθρωποι να ζουν, έτσι και οι γονείς έδωσαν ζωή στα παιδιά τους και, με τις ηθικές αρχές και αξίες που έχουν εμφυσήσει σε αυτά, καθορίζουν κάθε βήμα τους στη ζωή.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➔ Το παράλληλο κείμενο της Ενότητας προέρχεται από την *Επιστολή προς Έφεσίους*. Η επιστολή αυτή συγκαταλέγεται στις επιστολές που έγραψε ο απόστολος Παύλος όταν ήταν φυλακισμένος στη Ρώμη (63 π.Χ.). Το κεντρικό θέμα της επιστολής είναι η ενότητα των χριστιανών. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα προτρέπει τα παιδιά να υπακούουν στους γονείς τους και να τους δείχνουν σεβασμό, αλλά και τους γονείς να ανατρέφουν σωστά τα τέκνα τους.

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εσείς, παιδιά, να υπακούετε στους γονείς σας, σύμφωνα με το θέλημα του Κυρίου. Γιατί αυτό είναι το σωστό. Να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα (σου), (πράγμα) που είναι η πρώτη εντολή η οποία περιέχει υπόσχεση, για να ευτυχήσεις και να ζήσεις πολλά χρόνια στη γη. Και οι πατεράδες να μην εξοργίζετε τα παιδιά σας, αλλά να τα ανατρέφετε σύμφωνα με τη διδασκαλία και τις συμβουλές του Κυρίου.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **τά τέκνα:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *τὸ τέκνον, τοῦ τέκνου* (= το παιδί).
- ⇒ **ὑπακούετε:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β΄ πληθ., του ρήμ. *ὑπακούω* (= ακούω με προσοχή, πειθαρχώ, υπακούω).
- ⇒ **τοῖς γονεῦσιν:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ γονεύς, τοῦ γονέως* (= ο γονιός, ο πατέρας). Στον πληθ. *οἱ γονεῖς* (= ο πατέρας και η μητέρα).
- ⇒ **ἐν Κυρίῳ** = σύμφωνα με το θέλημα του Κυρίου.
- ⇒ **τίμα:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β΄ εν. του συνηρ. ρήμ. *τιμάω, τιμῶ* (= σέβομαι, τιμώ).
- ⇒ **ἥτις:** αντων. αναφορική, θηλ. γένους, ονομ. εν., *ὅστις, ἥτις, ὅ,τι* (= όποιος, όποια, όποιο).
- ⇒ **ἐπαγγελία:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ ἐπαγγελία, τῆς ἐπαγγε-*
- λίας* (= η υπόσχεση). ♦ *ἐν ἐπαγγελίᾳ* = που περιέχει υπόσχεση.
- ⇒ **εὖ:** επίρρ. τροπικό (= καλά).
- ⇒ **γένηται:** υποτακτ. αορ. β΄ μ.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι). ♦ *ἵνα εὖ σοι γένηται* = για να ευτυχήσεις.
- ⇒ **ἔση:** οριστ. μέλλ., β΄ εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **μακροχρόνιος:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁῆ μακροχρόνιος, τὸ μακροχρόνιον* (= που ζει πολλά χρόνια).
- ⇒ **παροργίζετε:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β΄ πληθ., του ρήμ. *παροργίζω* (= εξοργίζω).
- ⇒ **ἐκτρέφετε:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β΄ πληθ., του ρήμ. *ἐκτρέφω* (= ανατρέφω).
- ⇒ **νουθεσία:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ νουθεσία, τῆς νουθεσίας* (= συμβουλή, παραίνεση).

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➤ Η εντολή που αφορά την υπακοή στους γονείς είναι η πρώτη εντολή που δίνει συγχρόνως και μια υπόσχεση. Το παιδί που υπακούει στους γονείς του θα ευτυχήσει και θα ζήσει για πολλά χρόνια πάνω στη γη. Γιατί ο σεβασμός προς τους γονείς είναι μία από τις στοιχειώδεις υποχρεώσεις ενός ενάρετου ανθρώπου.

Όμως και οι γονείς έχουν υποχρέωση προς τα παιδιά τους. Πρέπει, σύμφωνα με τον απόστολο Παύλο, πάντα να τα συμβουλεύουν με καλό τρόπο και να τα ανατρέφουν σύμφωνα με τη διδασκαλία και τη θέληση του Κυρίου και όχι να τα μαλώνουν και να τα τιμωρούν αυστηρά, προκειμένου να κάνουν αυτό που οι ίδιοι θεωρούν σωστό. Δηλαδή, οι γονείς πρέπει να φροντίζουν, ώστε τα παιδιά τους να γίνουν έντιμοι άνθρωποι, ειλικρινείς, μεγαλόψυχοι, ψυχόπονοι, με σεβασμό προς τους συνανθρώπους τους και διάθεση να συμπαρασταθούν σε οποιονδήποτε έχει συμφορές.

➔ **Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, [...] ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔση μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς:** Πρόκειται για την 5η από τις Δέκα Εντολές που περιέχονται στην *Παλαιά Διαθήκη*. Η εντολή αυτή χαρακτηρίζεται από τον απόστολο Παύλο *πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ* (= η πρώτη εντολή η οποία περιέχει υπόσχεση), γιατί πράγματι είναι η πρώτη και η μόνη από τις Δέκα Εντολές, στην οποία, πέρα από την οδηγία που δίνεται προς τους πιστούς, αναφέρεται και η ανταμοιβή που θα έχουν, αν την τηρήσουν. Το γεγονός αυτό δείχνει πόσο ξεχωριστή θέση είχε αυτή η εντολή ανάμεσα στις υπόλοιπες.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιες προτροπές απευθύνει ο απόστολος Παύλος στα παιδιά και ποιες στους γονείς;

Η εντολή που αφορά την υπακοή στους γονείς είναι η πρώτη εντολή που δίνει συγχρόνως και μια υπόσχεση. Πρόκειται για την 5η από τις Δέκα Εντολές που περιέχονται στην *Παλαιά Διαθήκη*. Η εντολή αυτή χαρακτηρίζεται από τον απόστολο Παύλο *πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ* (= η πρώτη εντολή η οποία περιέχει υπόσχεση), γιατί πράγματι είναι η πρώτη και η μόνη από τις Δέκα Εντολές, στην οποία, πέρα από την οδηγία που δίνεται προς τους πιστούς, αναφέρεται και η ανταμοιβή που θα έχουν, αν την τηρήσουν. Το παιδί που υπακούει στους γονείς του θα ευτυχήσει και θα ζήσει για πολλά χρόνια πάνω στη γη. Γιατί ο σεβασμός προς τους γονείς είναι μία από τις στοιχειώδεις υποχρεώσεις ενός ενάρετου ανθρώπου. Όμως και οι γονείς έχουν υποχρέωση προς τα παιδιά τους. Πρέπει, σύμφωνα με τον απόστολο Παύλο, πάντα να τα συμβουλεύουν με καλό τρόπο και να τα ανατρέφουν σύμφωνα με τη διδασκαλία και τη θέληση του Κυρίου και όχι να τα μαλώνουν και να τα τιμωρούν αυστηρά, προκειμένου να κάνουν αυτό που οι ίδιοι θεωρούν σωστό. Δηλαδή, οι γονείς πρέπει να φροντίζουν, ώστε τα παιδιά τους να γίνουν έντιμοι άνθρωποι, ειλικρινείς, μεγαλόψυχοι, ψυχόπονοι, με σεβασμό προς τους συνανθρώπους τους και διάθεση να συμπαρασταθούν σε οποιονδήποτε έχει συμφορές.

2. Ποιες υφολογικές και θεματικές ομοιότητες διακρίνετε ανάμεσα στο παραπάνω παράλληλο κείμενο και στο κείμενο της Ενότητας;

Υφολογικές ομοιότητες

Στο κείμενο της Ενότητας και στο παράλληλο κείμενο κυριαρχούν τα ρήματα σε προστακτική έγκλιση (παράλληλο κείμενο: *ύπακούετε, τίμα, μη παροργίζετε, έκτρέφετε*· κείμενο της Ενότητας: *βοηθείτω, καλείσθω, φευγέτω, έχέτω, γιγνέσθω, τυπέσθω, είργέσθω, ζημιούσθω*). Αυτό συμβαίνει, γιατί πρόκειται για κείμενα οδηγιών· το κείμενο της Ενότητας περιέχει νομοθετικές διατάξεις και το παράλληλο κείμενο περιέχει τις συμβουλές του απόστολου Παύλου προς τους πιστούς.

Θεματολογικές ομοιότητες

Και στα δύο κείμενα τονίζεται ο σεβασμός που πρέπει να δείχνουν τα παιδιά προς τους γονείς τους. Στο κείμενο της Ενότητας προβλέπεται εξευτελιστική ποινή γι' αυτούς που θα βιαιοπραγήσουν κατά των γονέων τους, ενώ στο παράλληλο κείμενο ο απόστολος Παύλος συμβουλεύει τα παιδιά να δείχνουν σεβασμό προς τους γονείς τους, με την επισήμανση ότι αυτό είναι προϋπόθεση για να γίνουν ενάρετοι άνθρωποι και να ευτυχίσουν στη ζωή τους.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. Να αντιστοιχίσετε τις φράσεις της στήλης Α΄ με τις λέξεις της στήλης Β΄:

A΄	B΄
1. όλα τα ζώα του δάσους έχουν το δικό τους...	α. πρόσφυγας
2. που εγκαταλείπει αναγκαστικά την πατρίδα του και πηγαίνει σε άλλη χώρα	β. φυγόποινος
3. που αποφεύγει τη μάχη	γ. καταφύγιο
4. που έχει καταδικαστεί σε μια ποινή και δεν παρουσιάζεται να την εκτίσει	δ. φευγαλέο
5. η αίτηση που καταθέτει κάποιος σε μια υπηρεσία, για να ανακληθεί μια απόφαση που έχει ληφθεί	ε. φυγόμαχος
6. το κοίταγμα που διαρκεί πολύ λίγο	στ. προσφυγή

2. Να ολοκληρώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων με λέξεις ομόρριζες του ρήματος φεύγω από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Η είναι χαρακτηριστικό δειλών ανθρώπων.
- β. Οι υποχρεώνουν τους νομοταγείς πολίτες να πληρώνουν περισσότερους φόρους.
- γ. Ο ιδιόρρυθμος τρόπος ζωής που έχει επιτρέπει σε κάποιους να τον θεωρούν
- δ. Πολλοί στρατιώτες την αग्γαρεία με διάφορες δικαιολογίες.

■ Β. Ετυμολογικά

3. Με τα παρακάτω συνθετικά να γράψετε σύνθετες λέξεις. Το δεύτερο συνθετικό είναι άκλιτο:

συνθετικά	σύνθετη λέξη
έν + πρόσθεν
έπι + άνω
ένι + ότε
άντι + πέραν

4. Να διαχωρίσετε σε πρώτο και δεύτερο συνθετικό τις παρακάτω λέξεις:

	α' συνθετικό	β' συνθετικό
έφεξιής
έπαύριον
ύποκάτω
έσαει

■ Γ. Γραμματική

5. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να βρείτε τα ρήματα σε προστακτική ε.φ. και να προσδιορίσετε τη σημασία της προστακτικής:

- α. Ταύτα έρώτα.
- β. Ηδέως μέν έχε πρός άπαντας.
- γ. Μή τρέχετε.
- δ. Ταύτα ούτως έχέτω.
- ε. Μή προτρεχέτω ή γλώττα τής διανοίας.
- στ. Φεύγε τās ήδονάς.
- ζ. Λεγέτω ούν περì αύτου ώς έκαστος γιννώσκει.

6. Να μεταφέρετε στον ενεστώτα προστακτικής ε.φ. στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό τα ρήματα που δίνονται:

ενεστώτας προστακτικής	
στρατοπεδεύεις	_____
κινδυνεύουσι	_____
θάπτετε	_____
ἀκούει	_____
βλάπτεις	_____
κρύπτετε	_____

7. Να μεταφέρετε στον αορίστο προστακτικής ε.φ. στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό τα ρήματα που δίνονται:

αόριστος προστακτικής	
ἔστρατοπέδευσας	_____
ἔκινδύνευσαν	_____
ἐθάψατε	_____
ἤκουσε	_____
ἔβλαψας	_____
ἐκρύψατε	_____

8. Να γράψετε τον τύπο που ζητείται στα παρακάτω ρήματα:

χορεύω	(γ' εν. προστακτικής ενεστώτα):
φθείρω	(β' πληθ. προστακτικής ενεστώτα):
πείθω	(γ' πληθ. προστακτικής ενεστώτα):
τρέφω	(β' εν. προστακτικής ενεστώτα):

9. Να γράψετε τον τύπο που ζητείται στα παρακάτω ρήματα:

ἐκόλυσα	(β' πληθ. προστακτικής αορίστου):
ἔκλειψα	(γ' εν. προστακτικής αορίστου):
ἔκοψα	(β' εν. προστακτικής αορίστου):
ἐκόμισα	(γ' πληθ. προστακτικής αορίστου):

10. Να κλίνετε την προστακτική ενεστώτα και αορίστου ε.φ. των ρημάτων: *κελεύω, τάττω, ἄρχω, πείθω.*

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Για τη ζωή και το έργο του **Ιωάννη Χρυσοστόμου** βλ. **Ενό- και το έργο του** τητα 5, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 189.

Το κείμενο της Ενότητας

Το απόσπασμα της Ενότητας αυτής προέρχεται από τον *Περί Λαζάρου* λόγο του Ιωάννη Χρυσοστόμου. Στον λόγο αυτό, όπως και σε άλλους λόγους, επικρίνει την υποκρισία και τονίζει την ανάγκη να στηρίζουν οι χριστιανοί τη ζωή τους σε ηθικές αξίες και στην αναζήτηση πνευματικών αγαθών και όχι στην επιδίωξη απόκτησης και απόλαυσης πλούτου.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα τονίζει ότι δεν πρέπει να λυπόμαστε αυτούς που τιμωρούνται για τις αμαρτίες τους αλλά αυτούς που αμαρτάνουν και μένουν ατιμώρητοι. Διότι η τιμωρία αποτελεί το «φάρμακο» για να «θεραπευτεί» ο αμαρτωλός και να επανέλθει στην ηθική ζωή, δηλαδή να πάψει να επιδιώκει τα πρόσκαιρα υλικά αγαθά και να στρέψει την προσοχή του σε αξίες που κάνουν τον άνθρωπο ανώτερο ηθικά.

Η αιχμηρή κριτική του Χρυσοστόμου

Όταν ανέβηκε το 398 μ.Χ. ο Ιωάννης στον πατριαρχικό θρόνο, συγκρούστηκε με τους αυλικούς, με την αυτοκράτειρα Ευδοξία, με τους διεφθαρμένους κληρικούς, με τους γαιοκτήμονες που εκμεταλλεύονταν τους αγρότες και γενικά με όλους όσοι ήταν υπεύθυνοι για την εξαθλίωση του λαού. Έλεγε σε έναν λόγο για τη μεταχείριση των φτωχών αγροτών: «Εάν κάποιος εξετάσει πώς συμπεριφέρονται (οι γαιοκτήμονες) στους φτωχούς και βασανισμένους αγρότες, θα δει ότι αυτοί (δηλαδή οι γαιοκτήμονες) είναι πιο σκληροί και από τους βαρβάρους». Οι συγκρούσεις αυτές του Χρυσοστόμου με τις ανώτερες τάξεις και με το παλάτι είχαν ως αποτέλεσμα να εξοριστεί ο Χρυσόστομος και τελικά να πεθάνει στην εξορία, ενώ οι πολυάριθμοι υποστηρικτές του υπέστησαν διώξεις.

Το **ύφος** του κειμένου είναι ρητορικό. Για να πείσει για τις απόψεις του, χρησιμοποιεί **ρητορικές ερωτήσεις**, την **αντίθεση** ανάμεσα σε αυτόν που τιμωρείται και σε αυτόν που μένει ατιμώρητος στον παρόντα βίο, την **αναλογία** της ιατρικής θεραπείας του σώματος με τη «θεραπεία» της ψυχής, η οποία επιτυγχάνεται με την τιμωρία.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἔστωσαν δύο ἀμαρτωλοί, ὁ μὲν κολαζόμενος, ὁ δὲ μὴ κολαζόμενος. Μὴ λέγε, μακάριος οὗτος, ὅτι πλουτεῖ, ὄρφανούς ἀποδύει, χήρας βιάζεται. Καίτοι οὐ νοσεῖ, ἀλλ' ἀρπάζων εὐδοκιμεῖ, τιμῆς μεγάλης ἀπολαύει καὶ δυναστείας, οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ὑπομένει· ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρήνει, ὅτι καὶ νοσεῖ, καὶ οὐ θεραπεύεται. Ἐὰν ἴδῃς τινὰ ὑδέρω κατεχόμενον, καὶ μὴ τρέχοντα πρὸς τὸν ἰατρόν, ἀλλὰ τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικὴν, μεθύοντα καὶ ἐπιτείνοντα τὴν νόσον, μακαρίζεις τοῦτον, ἢ ταλανίζεις; Ἐὰν δὲ ἕτερον ἴδῃς ὑδέρω κατεχόμενον, ἰατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν, λιμῶ ἑαυτὸν ἐκιδόντα, φαρμάκοις προσκαρτεροῦντα πικροῖς, οὐχὶ τοῦτον πολὺ μάλλον ἐκείνου μακαρίζεις; Ὁμολόγηται· ὁ μὲν γὰρ νοσεῖ, καὶ οὐ θεραπεύεται· ὁ δὲ νοσεῖ, καὶ ἀπολαύει ἰατρείας. Ἐπίπονός μὲν ἡ ἰατρεία, ἀλλ' ὠφέλιμος αὐτῆς τὸ τέλος. Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ.

Ιωάννης Χρυσόστομος, *Περὶ Λαζάρου*, PG 48.1030-1031 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἔστωσαν δύο ἀμαρτωλοί,
ὁ μὲν κολαζόμενος,
ὁ δὲ μὴ κολαζόμενος.
Μὴ λέγε, μακάριος οὗτος,
ὅτι πλουτεῖ,
ἀποδύει ὄρφανούς,
χήρας βιάζεται.
Καίτοι οὐ νοσεῖ,
ἀλλ' ἀρπάζων εὐδοκιμεῖ,
ἀπολαύει μεγάλης τιμῆς καὶ δυνα-
στείας,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ας υποθέσουμε ότι υπάρχουν δύο
αμαρτωλοί,
ένας που τιμωρείται
και ένας που δεν τιμωρείται.
Μη λες: ευτυχισμένος αυτός,
γιατί είναι πλούσιος,
«γδύνει» ὄρφανά,
ασκεῖ βία σε χήρες.
Και βέβαια, δεν είναι ἀρρωστος,
ἀλλὰ αρπάζοντας προκόβει,
απολαμβάνει μεγάλες τιμές και ἐξου-
σία,

ὑπομένει οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων
κακῶν·
ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρήνει,

ὅτι καὶ νοσεῖ,
καὶ οὐ θεραπεύεται.
Ἐὰν ἴδῃς τινὰ
ὑδέρω κατεχόμενον,
καὶ μὴ τρέχοντα πρὸς τὸν ἰατρόν,
ἀλλὰ ἔχοντα Συβαριτικὴν τράπεζαν,

μεθύοντα καὶ ἐπιτείνοντα τὴν νόσον,

τοῦτον μακαρίζεις,
ἢ ταλανίζεις;
Ἐὰν δὲ ἴδῃς ἕτερον
ὑδέρω κατεχόμενον,
ἀπολαύοντα ἰατρικῶν χειρῶν,
λιμῶ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα,
προσκαρτεροῦντα πικροῖς φαρμάκοις,

οὐχὶ τοῦτον μακαρίζεις πολὺ μάλλον
ἐκείνου;
Ὁμολόγηται·
ὁ μὲν γὰρ νοσεῖ,
καὶ οὐ θεραπεύεται·
ὁ δὲ νοσεῖ,
καὶ ἀπολαύει ἰατρείας.
Ἡ ἰατρεία μὲν (ἐστὶ) ἐπίπονος,
ἀλλ(ὰ) τὸ τέλος αὐτῆς (ἐστὶ) ὠφέλιμον.
Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίω.

δεν υποφέρει ἀπὸ καμιά ἀνθρώπινη
δυστυχία.
Ὡστόσο, αὐτὸν πάρα πολὺ να τον θρη-
νεῖς,
γιατί και ἀρρωστος εἶναι
και δεν υπόκειται σε θεραπεία.
Εάν δεις κάποιον
να υποφέρει ἀπὸ υδρωπικία¹
και να μην καταφεύγει στον γιατρό,
ἀλλὰ να ἔχει βαρυφορτωμένο με ἐδέ-
σματα τράπεζι
και να μεθάει και να επιδεινώνει την
ασθένειά του,
τον θεωρεῖς ευτυχισμένο
ἢ δυστυχισμένο;
Εάν ὁμως δεις ἕναν ἄλλο
να υποφέρει ἀπὸ υδρωπικία,
να απολαμβάνει ἰατρικῆς φροντίδας²,
να υπόκειται σε δίαιτα³,
να παίρνει με υπομονή πικρά φάρ-
μακα,
αὐτὸν δεν τον καλοτυχίζεις πολὺ πε-
ρισσότερο ἀπὸ εκείνου;
Εἶναι κοινὰ παραδεκτό·
γιατί ο ἕνας εἶναι ἀρρωστος
και δεν υπόκειται σε θεραπεία,
ενώ ο ἄλλος εἶναι ἀρρωστος
και απολαμβάνει θεραπείας.
Ἡ θεραπεία εἶναι ἐπίπονη,
ἀλλὰ ο σκοπὸς της εἶναι ὠφέλιμος.
Ἔτσι εἶναι (τα πράγματα) και στην
τωρινή μας ζωή.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἔστωσαν δύο ἁμαρτωλοί,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ας υποθέσουμε ὅτι υπάρχουν δύο
ἁμαρτωλοί,

1. Υδρωπικία εἶναι ἡ συσσώρευση υγροῦ σε κοιλότητες του σώματος. Ἡ φράση *ὑδέρω κατεχόμενον* μπορεί να μεταφραστεῖ και: *να ἔχει υδρωπικία, ασθενεῖ ἀπὸ υδρωπικία.*
2. Ἡ: να απολαμβάνει την ἰατρικὴ φροντίδα.
3. Το σχολ. βιβλίο μεταφράζει: να παραδίδεται στην πείνα, να αποφεύγει το φαγητό.

ὁ μὲν κολαζόμενος,
ὁ δὲ μὴ κολαζόμενος,
Μὴ λέγε, μακάριος οὗτος,
ὅτι πλουτεῖ,
ὄρφανούς ἀποδύει,
χήρας βιάζεται.
Καίτοι οὐ νοσεῖ,
ἀλλ' ἀρπάζων εὐδοκιμεῖ,
τιμῆς μεγάλης ἀπολαύει καὶ δυναστείας,
οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ὑπομένει·

ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρήνει,

ὅτι καὶ νοσεῖ,
καὶ οὐ θεραπεύεται.
Ἐὰν ἴδῃς τινὰ ὑδέρῳ κατεχόμενον,

καὶ μὴ τρέχοντα πρὸς τὸν ἰατρόν,
ἀλλὰ τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικὴν,

μεθύοντα καὶ ἐπιτείνοντα τὴν νόσον,

μακαρίζεις τοῦτον, ἢ ταλανίζεις;

Ἐὰν δὲ ἕτερον ἴδῃς ὑδέρῳ κατεχόμενον,

ιατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν,
λιμῶ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα,
φαρμάκοις προσκαρτεροῦντα πικροῖς,
οὐχὶ τοῦτον πολὺ μᾶλλον ἐκείνου
μακαρίζεις;

Ὡμολόγηται·

ὁ μὲν γὰρ νοσεῖ,
καὶ οὐ θεραπεύεται·

ὁ δὲ νοσεῖ,
καὶ ἀπολαύει ἰατρείας.

Ἐπίπονος μὲν ἡ ἰατρεία,

ἀλλ' ὠφέλιμον αὐτῆς τὸ τέλος.

Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ.

ἓνας που τιμωρεῖται
καὶ ἓνας που δεν τιμωρεῖται.
Μη λες: ευτυχισμένος αυτός,
γιατί είναι πλούσιος,
«γδύνει» ὄρφανά,
ασκεῖ βία σε χήρες.
Και βέβαια, δεν είναι ἀρρωστος,
ἀλλὰ ἀρπάζοντας προκόβει,
ἀπολαμβάνει μεγάλες τιμές και ἐξουσία,
δεν υποφέρει ἀπὸ καμιά ἀνθρώπινη δυστυχία.

Ὡστόσο, αὐτὸν πάρα πολὺ να τον θρηνεῖς,

γιατί και ἀρρωστος εἶναι
και δεν υπόκειται σε θεραπεία.

Εάν δεις κάποιον να υποφέρει
ἀπὸ ὑδρωπικία

και να μην καταφεύγει στον γιατρό,
ἀλλὰ να ἔχει βαρυφορτωμένο με ἐδέσματα τραπέζι

και να μεθάει και να επιδεινώνει
την ασθένειά του,

τον θεωρεῖς ευτυχισμένο ἢ δυστυχισμένο;

Εάν ὅμως δεις ἓναν ἄλλο να υποφέρει
ἀπὸ ὑδρωπικία,

να ἀπολαμβάνει ἰατρικῆς φροντίδας,
να υπόκειται σε δίαιτα,

να παίρνει με υπομονή πικρά φάρμακα,
αὐτὸν δεν τον καλοτυχιζεις πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκείνον;

Εἶναι κοινὰ παραδεκτό·

γιατί ο ἓνας εἶναι ἀρρωστος
και δεν υπόκειται σε θεραπεία,

ενώ ο ἄλλος εἶναι ἀρρωστος
και ἀπολαμβάνει θεραπεία.

Ἡ θεραπεία εἶναι ἐπίπονη,

ἀλλὰ ο σκοπὸς της εἶναι ὠφέλιμος.

Ἔτσι εἶναι (τα πράγματα) και στην τωρινή μας ζωή.

5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο ρήτορας χωρίζει αρχικά τους αμαρτωλούς σε δύο κατηγορίες, σε αυτούς που τιμωρούνται για τις αμαρτίες τους και σε αυτούς που δεν τιμωρούνται. Δεν πρέπει να καλοτυχίζουμε αυτούς που πλουτίζουν αδικώντας τους πιο αδύνατους και δεν τιμωρούνται για τις αμαρτίες τους, όπως δεν θεωρούμε ότι είναι ευτυχημένος κάποιος που πάσχει από την ασθένεια της υδρωπικίας, αλλά εξακολουθεί να τρώει ασυγκράτητα και να μεθάει και δεν ακολουθεί φαρμακευτική αγωγή. Αντίθετα, θεωρούμε ότι είναι σε πολύ καλύτερη μοίρα ο ασθενής που δέχεται ιατρική φροντίδα και παίρνει φάρμακα, όσο πικρά και αν είναι αυτά.

6 ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Μετάφραση των κατηγορηματικών μετοχών**

Όπως είδαμε στην Ενότητα 9 (βλ. σελ. 407), σε εξάρτηση από ρήματα αισθήσεως σημαντικά μπορεί να ακολουθούν κατηγορηματικές μετοχές σε θέση **ομοιόπτωτου (κατηγορηματικού) προσδιορισμού** στο υποκείμενο ή στο αντικείμενό τους. Όταν μεταφράζουμε μια κατηγορηματική μετοχή που αναφέρεται στο αντικείμενο κάποιου ρηματικού τύπου, προσέχουμε τα εξής:

- α. Μεταφράζουμε τις μετοχές με τη βοήθεια των λέξεων **να, ότι, πως** ή και με άλλους τρόπους.
- β. Αν επιλέξουμε να μεταφράσουμε τη μετοχή με δευτερεύουσα πρόταση που εισάγεται με το **να**, τότε βάζουμε στη μετάφραση το αντικείμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτάται η μετοχή και απλώς το εννοούμε (σε ονομαστική) ως υποκείμενο της πρότασης που αρχίζει με το **να**:
π.χ. *ὄρω τινα τρέχοντα* = βλέπω κάποιον να τρέχει.
- γ. Αν επιλέξουμε να μεταφράσουμε τη μετοχή με δευτερεύουσα πρόταση που εισάγεται με τις λέξεις **ότι** ή **πως**, τότε παραλείπουμε από τη μετάφραση το αντικείμενο του ρήματος εξάρτησης, αλλά δηλώνουμε το υποκείμενο της δευτερεύουσας πρότασης που εισάγεται με το **ότι** ή το **πως**:
π.χ. *ὄρω τινα τρέχοντα* = βλέπω **ότι κάποιος** τρέχει.

Έτσι, οι κατηγορηματικές μετοχές του κειμένου μπορούν να μεταφραστούν:

- *Ἐὰν ἴδης τινά ὑδέρω κατεχόμενον, καὶ μὴ τρέχοντα πρὸς τὸν ἰατρόν, ἀλλὰ τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικὴν, μεθύοντα καὶ ἐπιτείνοντα τὴν νό-*

σον = Εάν δεις κάποιον να έχει υδρωπικία και να μην καταφεύγει στον γιατρό, αλλά να έχει βαρυφορτωμένο με εδέσματα τραπέζι και να μεθάει και να επιδεινώνει την ασθένειά του (ή: Εάν δεις ότι κάποιος έχει υδρωπικία...)

- *Ἐὰν δὲ ἕτερον ἴδῃς ὑδέρῳ κατεχόμενον, ἰατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν, λιμῶ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα, φαρμάκοις προσκατεροῦντα πικροῖς* = Εάν δεις έναν άλλο να έχει υδρωπικία, να απολαμβάνει ιατρικής φροντίδας, να αποφεύγει το φαγητό, να παίρνει με υπομονή πικρά φάρμακα (ή: Εάν δεις ότι ένας άλλος έχει υδρωπικία...)

■ Αλλαγή της θέσης των λέξεων στη μετάφραση

Είδαμε και στην Ενότητα 5 ότι τα κείμενα του Ιωάννη Χρυσόστομου έχουν ρητορικό χαρακτήρα και γι' αυτό οι λέξεις είναι τοποθετημένες μέσα στην πρόταση με τέτοιον τρόπο, ώστε να έχει ο λόγος ρυθμό και ζωντάνια.

- Ορισμένες φορές τοποθετεί το αντικείμενο πριν το ρήμα ή απομακρύνει όρους που συνδέονται μεταξύ τους. Στη μετάφραση, αν θέλουμε να απλοποιήσουμε το ύφος του κειμένου, μπορούμε να βάζουμε το αντικείμενο μετά το ρήμα (π.χ. *τιμῆς μεγάλης ἀπολαύει καὶ δυναστείας* = απολαμβάνει μεγάλες τιμές και εξουσία – αντί: μεγάλες τιμές απολαμβάνει και εξουσία) ή να χρησιμοποιούμε τον ασθενή τύπο της προσωπικής αντωνυμίας (π.χ. *τοῦτον μάλιστα θρῆνει* = πάρα πολύ να τον θρηνεῖς).
- Χρησιμοποιεί συχνά **υπερβατό σχήμα**, δηλαδή απομακρύνει δύο λέξεις που συνδέονται συντακτικά και νοηματικά, παρεμβάλλοντας ανάμεσά τους μία ή περισσότερες λέξεις (βλ. και Ενότητα 1, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 13.):
 - *τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικὴν* = να έχει βαρυφορτωμένο με εδέσματα τραπέζι
 - *ἰατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν* = να απολαμβάνει ιατρικής φροντίδας
 - *φαρμάκοις προσκατεροῦντα πικροῖς* = να παίρνει με υπομονή πικρά φάρμακα
- Ο ρήτορας ορισμένες φορές τοποθετεί έναν ετερόπρωτο ονοματικό προσδιορισμό πριν από τη λέξη που αυτός προσδιορίζει. Στη μετάφραση αντιστρέφουμε τη σειρά αυτή:
 - *αὐτῆς τὸ τέλος* = ο σκοπός της

7 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἔστωσαν:** προστακτ. ενεστ., γ' πληθ., του ρήμ. *εἰμί* (= εἶμαι, υπάρχω).
 - ◆ ΕΝΣ. *εἰμί*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἐγεγόνειν*.
- ⇒ **δύο:** επίθ. αριθμητικό απόλυτο, αρσ. γένους, ονομ. δυϊκού., *δύο* (= δύο)
- ⇒ **ἁμαρτωλοί:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἁμαρτωλός, τοῦ ἁμαρτωλοῦ* (= αὐτός που εἶναι γεμάτος ἁμαρτίες). Προέρχεται ἀπὸ το ἐπίθ. *ὁ/ἡ ἁμαρτωλός, τὸ ἁμαρτωλόν*.
- ⇒ **μέν:** σύνδ. αντιθετικός (= ὅμως, ἀλλά, ἀπὸ τη μια). Μερικὲς φορές το *μέν* μπορεῖ νὰ μένει ἀμετάφραστο. ◆ **ὁ μὲν** = ο ἕνας, ο πρῶτος.
- ⇒ **κολαζόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *κολάζομαι* (= τιμωροῦμαι, βλάπτομαι).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *κολάζω*, ΠΡΤ. *ἐκόλαζον*, ΜΕΛΛ. *κολάσω*, ΑΟΡ. *ἐκόλασα*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *κολάζομαι*, ΠΡΤ. [*ἐκολαζόμην*], ΜΕΛΛ. *κολάσομαι*, ΑΟΡ. *ἐκολασάμην*, ΠΡΚ. *κεκόλασμαι*, ΥΠΡΣ. *κεκολασμένος ἦν*.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= ὅμως, ἀλλά, ἐνῶ, και, ἀπὸ την ἄλλη). ◆ **ὁ δὲ** = ο ἄλλος, ο δεύτερος.
- ⇒ **μή:** μόριο ἀρνητικό (= δεν, μη).
- ⇒ **λέγε:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω, ἀναφέρω).
- ⇒ **μακάριος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ μακάριος, ἡ μακάριος και ἡ μακαρία, τὸ μακάριον* (= καλότυχος, ευλογημένος, ευτυχισμένος).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μακαριότητα, μακαρίζω, μακαριστός, μακαρισμός, μακαρίτης, μακαριότατος.
- ⇒ **οὔτος:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *οὔτος, αὕτη, τοῦτο* (= αὐτός, αὐτή, αὐτό). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 25.
- ⇒ **ὅτι:** σύνδ. αιτιολογικός (= επειδή).
- ⇒ **πλουτεῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *πλουτέω, πλουτῶ* (= εἶμαι πλούσιος, ἔχω κάτι σε ἀφθονία).
- ⇒ **ὄρφανούς:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ὄρφανός, ἡ ὄρφανή και ἡ ὄρφανός, τὸ ὄρφανόν* (= ο χωρὶς γονεῖς, ο ὄρφανός)
- ⇒ **ἀποδύει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀποδύω* (= γδύνω).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀποδύω*, ΠΡΤ. *ἀπέδυον*, ΜΕΛΛ. *ἀποδύσω*, ΑΟΡ. *ἀπέδυσα*, ΠΡΚ. *ἀποδέδυκα*, ΥΠΡΣ. *ἀπεδεδύκειν*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *δύω*: δύση, ἔνδυση, ἄδυτον, ἀποδυτήρια, δύτης, ἔνδυμα, δυτικός, λωποδύτης, ἐπενδύτης.

- ⇒ **χήρας:** ουσ. *ἀ΄ κλ.*, θηλ., γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ χήρα, τῆς χήρας* (= η γυναίκα της οποίας έχει πεθάνει ο σύζυγος, η χήρα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 517.
- ⇒ **βιάζεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., *γ΄ εν.*, του ρήμ. *βιάζομαι* (= επιτυγχάνω κάτι με τη βία, πιέζω, επιτίθεμαι σε κάποιον).
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *βιάζομαι*, ΠΡΤ. *ἐβιαζόμην*, ΜΕΛΛ. *βιάσομαι*, ΑΟΡ. *ἐβιασάμην*, ΠΡΚ. *βεβίασμαι*, ΥΠΡΣ. [*ἐβεβιάσμην*].
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βιασμός, βιαστής, βιαστικός, βιασύνη, απαραβίαστος, βία.
- ⇒ **καίτοι:** σύνδ. βεβαιωτικός (= και όμως, και βέβαια, και πράγματι).
- ⇒ **οὐ:** μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **νοσεί:** οριστ. ενεστ. ε.φ., *γ΄ εν.*, του συνηρ. ρήμ. *νοσέω, νοσῶ* (= ασθενώ, νοσώ, υποφέρω, είμαι σε άσχημη κατάσταση).
- ⇒ **ἀλλ΄ (ἀ):** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά). Το *ἀλλ΄* έχει πάθει έκθλιψη του *-ἀ*.
- ⇒ **ἀρπάζων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἀρπάζω* (= αρπάζω, κλέβω, ληστεύω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 519.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀρπάζω*, ΠΡΤ. *ἤρπαζον*, ΜΕΛΛ. *ἀρπάσω, ἀρπάσομαι*, ΑΟΡ. *ἤρπασα*, ΠΡΚ. *ἤρπακα*, ΥΠΡΣ. *ἤρπάκειν*.
- ⇒ **εὐδοκιμεί:** οριστ. ενεστ. ε.φ., *γ΄ εν.*, του συνηρ. ρήμ. *εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ* (= έχω καλή φήμη, διακρίνομαι, προοδεύω, προκόβω).
- ⇒ **τιμῆς:** ουσ. *ἀ΄ κλ.*, θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ τιμή, τῆς τιμῆς* (= η αξία ενός πράγματος, σεβασμός, υπόληψη, τιμή).
- ⇒ **μεγάλης:** επίθ. ανώμαλο, θηλ. γένους, γεν. εν., *ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα* (= μέγας, μεγάλη, μεγάλο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 518-519.
- ⇒ **ἀπολαύει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., *γ΄ εν.*, του ρήμ. *ἀπολαύω* (= απολαμβάνω, ζω με απολαύσεις).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + γεν.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀπολαύω*, ΠΡΤ. *ἀπέλανον*, ΜΕΛΛ. *ἀπολαύσομαι, [ἀπολαύσω]*, ΑΟΡ. *ἀπέλανσα*, ΠΡΚ. *ἀπολέλανκα*, ΥΠΡΣ. *ἀπολελανκὼς ἦν*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: απόλαυση, απολαυστικός.
- ⇒ **δυναστείας:** ουσ. *ἀ΄ κλ.*, θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ δυναστεία, τῆς δυναστείας* (= η κυριαρχία, η εξουσία, πολύ μεγάλη δύναμη).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δυνάστης, δυναστεύω, δύναμη, δυνατός.
- ⇒ **οὐδέν:** αντων. αόριστη επιμεριστική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *οὐδείς, οὐδεμία, οὐδέν* (= κανένας, καμία, κανένα).
- ⇒ **τῶν κακῶν:** ουσ. *β΄ κλ.*, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ κακὸν, τοῦ κακοῦ* (= συμφορά, δυστυχία, βάσανα). Προέρχεται από το επίθ. *ὁ κακός, ἡ κακή, τὸ κακόν*.

- ⇒ **άνθρωπινος**: επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ἀνθρώπινος, ἡ ἀνθρώπινη* και *ἡ ἀνθρώπινη, τὸ ἀνθρώπινον* (= που αρμόζει στον άνθρωπο, ανθρώπινος).
- ⇒ **ὑπομένει**: οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ὑπομένω* (= υποφέρω, δέχομαι).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ὑπομένω*, ΠΡΤ. *ὑπέμενον*, ΜΕΛΛ. *ὑπομενῶ*, ΑΟΡ. *ὑπέμεινα*, ΠΡΚ. *ὑπομεμένηκα*.
- ⇒ **τούτον**: αντων. δεικτική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *οὗτος, αὕτη, τούτο* (= αυτός, αυτή, αυτό). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 25.
- ⇒ **μάλιστα**: επίρρ. ποσοτικό υπερθετικού βαθμού (= πάρα πολύ). Θετικός: *μάλα*. Συγκριτικός: *μᾶλλον*.
- ⇒ **θρήνει**: προστακτ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *θρηνέω, θρηνῶ* (= θρηνώ, κλαίω).
- ⇒ **ὅτι**: σύνδ. αιτιολογικός (= επειδή).
- ⇒ **θεραπεύεται**: οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *θεραπεύομαι* (= γιατρεύομαι, θεραπεύομαι, υπόκειμαι σε θεραπεία).
 - ◆ Το ενεργ. *θεραπεύω* = γιατρεύω, θεραπεύω, υποβάλλω σε θεραπεία.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *θεραπεύω*, ΠΡΤ. *ἐθεράπευον*, ΜΕΛΛ. *θεραπεύσω*, ΑΟΡ. *ἐθεράπευσα*, ΠΡΚ. *τεθεράπευκα*.
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *θεραπεύομαι*, ΠΡΤ. *ἐθεραπεύομην*, ΜΕΛΛ. *θεραπεύσομαι*, ΑΟΡ. *ἐθεραπευσάμην*, ΠΡΚ. *τεθεράπευμαι*.
- ⇒ **ἴδης**: υποτακτ. αορ. β' ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *ὄράω, ὄρῶ* (= βλέπω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. + κατηγορ. μτχ.
- ⇒ **τινά**: αντων. αόριστη, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τὶ* (= κάποιος, κάποια, κάποιο).
- ⇒ **ὑδέρω**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ ὕδρος, τοῦ ὕδρου* (= η υδρωπικία, η συγκέντρωση υγρού σε κοιλότητες του σώματος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 518.
- ⇒ **κατεχόμενος**: μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *κατέχομαι* (= κρατιέμαι, καλύπτομαι, κατέχομαι, κυριεύομαι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 520.
 - ◆ ΣΥΝΤ.: Το ενεργ. *κατέχω* + αιτ. = κρατώ, συγκρατώ, κυριαρχώ, επικρατώ, καταλαμβάνω, εξουσιάζω, καλύπτω.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *κατέχω*, ΠΡΤ. *κατείχον*, ΜΕΛΛ. *καθέξω, κατασχήσω*, ΑΟΡ. *κατέσχον*, ΠΡΚ. *κατέσχηκα*, ΥΠΡΣ. [*κατεσχέκειν*].
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *κατέχομαι*, ΠΡΤ. *κατειχόμην*, ΜΕΛΛ. *καθέξομαι, κατασχήσομαι*, ΑΟΡ. *κατεσχόμην*, ΠΡΚ. *κατέσχημαι*.

- ⇒ **τρέχοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *τρέχω* (= τρέχω, πηγαίνω, σπεύδω).
- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *τρέχω*, ΠΡΤ. *ἔτρεχον*, ΜΕΛΛ. *δραμοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἔδραμον*, ΠΡΚ. *δεδράμηκα*, ΥΠΡΣ. *έδεδραμήκειν*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: από το θέμα *τρεχ-*: τρέξιμο, τροχός, τροχιά· από το θέμα *δραμ-*: δρόμος, δρομέας, δρομολόγιο, παραδρομή.
- ⇒ **πρός:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
- + γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι·
 - + δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)·
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε)· μεταφορικά δηλώνει αναφορά, τρόπο, φιλική ή εχθρική σχέση προς πρόσωπο κ.ά.
- ⇒ **τὸν ἰατρόν:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ἰατρός, τοῦ ἰατροῦ* (= ο γιατρός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 517.
- ⇒ **τράπεζαν:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ τράπεζα, τῆς τραπέζης* (= το τραπέζι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 517.
- ⇒ **ἔχοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *ἔχω* (= έχω, κατέχω).
- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχω*, ΠΡΤ. *εἶχον*, ΜΕΛΛ. *ἔξω*, *σχήσω*, ΑΟΡ. *ἔσχον*, ΠΡΚ. *ἔσχηκα*, ΥΠΡΣ. [*ἔσχήκειν*].
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχομαι*, ΠΡΤ. *εἰχόμην*, ΜΕΛΛ. *ἔξομαι*, *σχήσομαι*, ΑΟΡ. *ἔσχόμην*, ΠΡΚ. *ἔσχημαι*.
- ⇒ **Συβαριτική:** επίθ. β΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ Συβαριτικός, ἡ Συβαριτική, τὸ Συβαριτικόν* (= που ανήκει ή αναφέρεται στη Σύβαρη, το πολυτελές, το υπερβολικά πλούσιο). ◆ **Συβαριτική τράπεζα** = το τραπέζι που έχει επάνω πολλά και πλούσια φαγητά, το βαρυσφορτωμένο με εδέσματα.
- ⇒ **μεθύοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *μεθύω* (= μεθώ, είμαι μεθυσμένος).
- ⇒ **ἐπιτείνοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ., *ἐπιτείνω* (= επαυξάνω, χειροτερεύω, επιδεινώνω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐπιτείνω*, ΠΡΤ. *ἐπέτεινον*, ΜΕΛΛ. *ἐπιτενω*, ΑΟΡ. *ἐπέτεινα*, ΠΡΚ. *ἐπιτέτακα*, ΥΠΡΣ. [*ἐπετετάκειν*].
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐπιτείνομαι*, ΠΡΤ. *ἐπετεινόμην*, ΜΕΛΛ. *ἐπιτενούμαι*, ΑΟΡ. *ἐπετεινάμην*, ΠΡΚ. *ἐπιτέταμαι*, ΥΠΡΣ. *ἐπετετάμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *τείνω*: τάση, έκταση, επίταση, τόνος, επιτατικός, εντατικός, επεκτατικός.

- ⇒ **τὴν νόσον:** ουσ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ νόσος, τῆς νόσου (= η ασθένεια, η αρρώστια). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 517.
- ⇒ **μακαρίζεις:** οριστ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του ρήμ. μακαρίζω (= καλοτυγχίζω, θεωρώ κάποιον ευτυχημένο). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. μακαρίζω, ΠΡΤ. ἐμακάριζον, ΜΕΛΛ. μακαριῶ, ΑΟΡ. ἐμακάρισα.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, μακάριος.
- ⇒ **ἦ:** σύνδ. διαζευκτικός (= ἡ).
- ⇒ **ταλανίζεις:** οριστ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του ρήμ. ταλανίζω (= υποφέρω· θεωρώ κάποιον δυστυχημένο).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τάλας, ταλαιπωρῶ, ταλαιπωρία, ταλαίπωρος.
- ⇒ **ἕτερον:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον (= ο άλλος από τους δύο, άλλος).
- ⇒ **ιατρικῶν:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, γεν. πληθ., ὁ ιατρικός, ἡ ιατρική, τὸ ιατρικὸν (= που αρμόζει σε γιατρό, ιατρικός, ιατρική, ιατρικό).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ιατρός/γιατρός, ιατρείο/γιατρείο, γιατρεία, γιατρεύω, ίαση.
- ⇒ **ἀπολαύοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. ἀπολαύω. Βλ. πιο πάνω, ἀπολαύει.
- ⇒ **χειρῶν:** ουσ. ανώμαλο μεταπλαστό, θηλ. γένους, γεν. πληθ., ἡ χεῖρ, τῆς χειρὸς (= το χέρι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 518.
- ⇒ **λιμῶ:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., ὁ λιμὸς, τοῦ λιμοῦ (= πείνα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 518.

Προσοχή! Δεν πρέπει να συγχέεται με το ουσ. ὁ λοιμὸς (= μεταδοτική ασθένεια).

- ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λιμοκτονῶ, λιμοκτονία, λιμάζω, λιμασμένος.
- ⇒ **ἑαυτὸν:** αντων. αυτοπαθητική γ' προσώπου, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ἑαυτοῦ (= του εαυτού του).
- ⇒ **ἐκδιδόντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. ἐκδίδωμι (= παραδίδω, παραχωρῶ). ♦ **λιμῶ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα** = να παραδίδεται στην πείνα, να αποφεύγει το φαγητό, να κάνει αυστηρή δίαιτα.
- ⇒ **φαρμάκοις:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., τὸ φάρμακον, τοῦ φαρμάκου (= το φάρμακο, το γιατρικό).
- ⇒ **προσκαρτεροῦντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του συνηρ. ρήμ. προσκαρτερέω, προσκαρτερῶ (= ακολουθῶ κάτι με επιμονή).
 - ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: καρτερικός, καρτερία, καρτέρι, καρτερικότητα, εγκαρτέρηση.
- ⇒ **πικροίς**: επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ πικρός, ἡ πικρά, τὸ πικρὸν* (= πικρός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 518.
- ⇒ **οὐχί**: μόριο αρνητικό (= δεν, όχι). Το *οὐχί* είναι επιτατικό, δηλαδή κάνει πιο έντονη την άρνηση.
- ⇒ **πολύ**: επίρρ. ποσοτικό (= πολύ).
- ⇒ **μᾶλλον**: επίρρ. ποσοτικό συγκριτικού βαθμού (= περισσότερο). Θετικός: *μάλα*. Υπερθετικός: *μάλιστα*.
- ⇒ **ἐκείνου**: αντων. δεικτική, αρσ. γένους, γεν. εν., *ἐκείνος, ἐκείνη, ἐκείνο* (= εκείνος, εκείνη, εκείνο).
- ⇒ **ὡμολόγηται**: οριστ. παρακ. μ.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *ὁμολογέομαι, ὁμολογούμαι* (= παραδέχομαι) ◆ **ὡμολόγηται** = γίνεται παραδεκτό.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ομολογία, ομολογουμένως, εξομολόγηση, εξομολογητής.
- ⇒ **γάρ**: σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα.
- ⇒ **ιατρείας**: ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ἰατρεία, τῆς ἰατρείας* (= η θεραπεία, η γιατρεία).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *ιατρικῶν*.
- ⇒ **ἐπίπνοος**: επίθ. β΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἐπίπνοος, ἡ ἐπίπνοος, τὸ ἐπίπνον* (= κουραστικός, κοπιαστικός, δύσκολος).
- ⇒ **ἡ ἰατρεία**: ονομ. εν., *ἡ ἰατρεία*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ὠφέλιμος**: επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ὠφέλιμος, ἡ ὠφέλιμος* (σπανιότερα και *ὠφέλιμη*), *τὸ ὠφέλιμον* (= βοηθητικός, χρήσιμος, ωφέλιμος).
- ⇒ **αὐτῆς**: αντων. οριστική ή επαναληπτική, θηλ. γένους, γεν. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ *αὐτῆς* = *τῆς ἰατρείας* (επαναληπτική).
- ⇒ **τὸ τέλος**: ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ τέλος, τοῦ τέλους* (= το πέρας, ο σκοπός, η λήψη, ο φόρος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 518.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τελικός, τελετή, αποτελεσματικός, εντελέχεια, τελευτή, τελευταίος, τέλειος.
- ⇒ **οὕτως**: επίρρ. τροπικό (= έτσι).
- ⇒ **ἐστί**: οριστ. ενεστ., γ΄ εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι, υπάρχω).
 - ◆ ΕΝΣ. *εἶμι*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἐγεγόνειν*.

- ⇒ **έν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *έκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **τῶ βίω:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ βίως, τοῦ βίον* (= η ζωή).
- ⇒ **παρόντι:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, δοτ. εν., του ρήμ. *πάρεμι* (= είμαι παρών, παρευρισκομαι). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 520. ♦ *ὁ παρὼν βίος* = η τωρινή ζωή.
 - ♦ ΕΝΣ. *πάρεμι*, ΠΡΤ. *παρή(ν)*, ΜΕΛΛ. *παρέσομαι*, ΑΟΡ. *παρεγενόμην*, ΠΡΚ. *παραγέγονα*, ΥΠΡΣ. *παρεγγόνειν*.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση		β' κλίση					
ονομ.	ή	χήρα	ή	τράπεζα	ὁ	ιατρός	ή	νόσος
γεν.	τῆς	χήρας	τῆς	τραπέζης	τοῦ	ιατροῦ	τῆς	νόσου
δοτ.	τῇ	χήρᾳ	τῇ	τραπέζῃ	τῷ	ιατρῷ	τῇ	νόσῳ
αιτ.	τήν	χήραν	τήν	τράπεζαν	τόν	ιατρόν	τήν	νόσον
κλητ.	(ῶ)	χήρα	(ῶ)	τράπεζα	(ῶ)	ιατρέ	(ῶ)	νόσε

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση		β' κλίση					
ονομ.	αί	χήραι	αί	τράπεζαι	οί	ιατροί	αί	νόσοι
γεν.	τῶν	χηρῶν	τῶν	τραπέζων	τῶν	ιατρῶν	τῶν	νόσων
δοτ.	ταῖς	χήραις	ταῖς	τραπέζαις	τοῖς	ιατροῖς	ταῖς	νόσοις
αιτ.	τάς	χήρας	τάς	τραπέζας	τούς	ιατρούς	τάς	νόσους
κλητ.	(ῶ)	χήραι	(ῶ)	τράπεζαι	(ῶ)	ιατροί	(ῶ)	νόσοι

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	β΄ κλίση			γ΄ κλίση				
ονομ.	ὁ	λιμός	ὁ	ὔδερως	ἡ	χειρ	τὸ	τέλος
γεν.	τοῦ	λιμοῦ	τοῦ	ὔδερου	τῆς	χειρὸς	τοῦ	τέλους
δοτ.	τῷ	λιμῷ	τῷ	ὔδερῳ	τῇ	χειρὶ	τῷ	τέλει
αιτ.	τὸν	λιμόν	τὸν	ὔδερων	τῆν	χειρα	τὸ	τέλος
κλητ.	(ὦ)	λιμέ	(ὦ)	ὔδερε	(ὦ)	χειρ	(ὦ)	τέλος

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	β΄ κλίση			γ΄ κλίση				
ονομ.	οἱ	λιμοὶ	οἱ	ὔδερων	αἱ	χειρες	τὰ	τέλη
γεν.	τῶν	λιμῶν	τῶν	ὔδερων	τῶν	χειρῶν	τῶν	τελῶν
δοτ.	τοῖς	λιμοῖς	τοῖς	ὔδεροις	ταῖς	χειρσί(ν)	τοῖς	τέλεσι
αιτ.	τούς	λιμοὺς	τούς	ὔδερους	τάς	χειρας	τὰ	τέλη
κλητ.	(ὦ)	λιμοὶ	(ὦ)	ὔδερων	(ὦ)	χειρες	(ὦ)	τέλη

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	πικρὸς	ἡ	πικρά	τὸ	πικρὸν
γεν.	τοῦ	πικροῦ	τῆς	πικρᾶς	τοῦ	πικροῦ
δοτ.	τῷ	πικρῷ	τῇ	πικρᾷ	τῷ	πικρῷ
αιτ.	τὸν	πικρὸν	τῆν	πικράν	τὸ	πικρὸν
κλητ.	(ὦ)	πικρέ	(ὦ)	πικρά	(ὦ)	πικρὸν

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	πικροὶ	αἱ	πικραὶ	τὰ	πικρά
γεν.	τῶν	πικρῶν	τῶν	πικρῶν	τῶν	πικρῶν
δοτ.	τοῖς	πικροῖς	ταῖς	πικραῖς	τοῖς	πικροῖς
αιτ.	τούς	πικροὺς	τάς	πικράς	τὰ	πικρά
κλητ.	(ὦ)	πικροὶ	(ὦ)	πικραὶ	(ὦ)	πικρά

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	μέγας	ἡ	μεγάλη	τὸ	μέγα
γεν.	τοῦ	μεγάλου	τῆς	μεγάλης	τοῦ	μεγάλου
δοτ.	τῷ	μεγάλῳ	τῇ	μεγάλῃ	τῷ	μεγάλῳ
αιτ.	τὸν	μέγαν	τῆν	μεγάλην	τὸ	μέγα
κλητ.	(ὦ)	μέγα/μεγάλε	(ὦ)	μεγάλη	(ὦ)	μέγα

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ μεγάλοι	αἱ μεγάλοι	τὰ μεγάλα
γεν.	τῶν μεγάλων	τῶν μεγάλων	τῶν μεγάλων
δοτ.	τοῖς μεγάλοις	ταῖς μεγάλαις	τοῖς μεγάλοις
αιτ.	τούς μεγάλους	τάς μεγάλας	τὰ μεγάλα
κλητ.	(ὦ) μεγάλοι	(ὦ) μεγάλοι	(ὦ) μεγάλα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσ. - θηλ.	ουδ.	αρσ. - θηλ.	ουδ.
ονομ.	τίς ⁴	τί	τινές	τινά ή ἄττα
γεν.	τινός ή του	τινός ή του	τινῶν	τινῶν
δοτ.	τινί ή τῳ	τινί ή τῳ	τισι(ν)	τισι(ν)
αιτ.	τινά	τί	τινάς	τινά ή ἄττα
κλητ.	—	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἀρπάζων	ή ἀρπάζουσα	τὸ ἀρπάζον
γεν.	τοῦ ἀρπάζοντος	τῆς ἀρπαζούσης	τοῦ ἀρπάζοντος
δοτ.	τῷ ἀρπάζοντι	τῇ ἀρπαζούσῃ	τῷ ἀρπάζοντι
αιτ.	τὸν ἀρπάζοντα	τῆν ἀρπάζουσαν	τὸ ἀρπάζον
κλητ.	(ὦ) ἀρπάζων	(ὦ) ἀρπάζουσα	(ὦ) ἀρπάζον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἀρπάζοντες	αἱ ἀρπάζουσαι	τὰ ἀρπάζοντα
γεν.	τῶν ἀρπαζόντων	τῶν ἀρπαζουσῶν	τῶν ἀρπαζόντων
δοτ.	τοῖς ἀρπάζουσι(ν)	ταῖς ἀρπαζούσαις	τοῖς ἀρπάζουσι(ν)
αιτ.	τούς ἀρπάζοντας	τάς ἀρπαζούσας	τὰ ἀρπάζοντα
κλητ.	(ὦ) ἀρπάζοντες	(ὦ) ἀρπάζουσαι	(ὦ) ἀρπάζοντα

4. Πρόκειται για την αόριστη αντωνυμία *τίς, τίς, τι* και όχι την ερωτηματική *τίς, τίς, τί* (γεν. *τί-νος*).

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ κατεχόμενος	ἡ κατεχομένη	τὸ κατεχόμενον
γεν.	τοῦ κατεχομένου	τῆς κατεχομένης	τοῦ κατεχομένου
δοτ.	τῷ κατεχομένῳ	τῇ κατεχομένῃ	τῷ κατεχομένῳ
αιτ.	τόν κατεχόμενον	τήν κατεχομένην	τὸ κατεχόμενον
κλητ.	(ὦ) κατεχόμενε	(ὦ) κατεχομένη	(ὦ) κατεχόμενον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ κατεχόμενοι	αἱ κατεχόμεναι	τὰ κατεχόμενα
γεν.	τῶν κατεχομένων	τῶν κατεχομένων	τῶν κατεχομένων
δοτ.	τοῖς κατεχομένοις	ταῖς κατεχομέναις	τοῖς κατεχομένοις
αιτ.	τούς κατεχομένους	τάς κατεχομένας	τὰ κατεχόμενα
κλητ.	(ὦ) κατεχόμενοι	(ὦ) κατεχόμεναι	(ὦ) κατεχόμενα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ παρών	ἡ παρούσα	τὸ παρὸν
γεν.	τοῦ παρόντος	τῆς παρούσης	τοῦ παρόντος
δοτ.	τῷ παρόντι	τῇ παρούσῃ	τῷ παρόντι
αιτ.	τόν παρόντα	τήν παρούσαν	τὸ παρὸν
κλητ.	(ὦ) παρὼν	(ὦ) παρούσα	(ὦ) παρὸν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ παρόντες	αἱ παρούσαι	τὰ παρόντα
γεν.	τῶν παρόντων	τῶν παρουσῶν	τῶν παρόντων
δοτ.	τοῖς παρούσι(ν)	ταῖς παρούσαις	τοῖς παρούσι(ν)
αιτ.	τούς παρόντας	τάς παρούσας	τὰ παρόντα
κλητ.	(ὦ) παρόντες	(ὦ) παρούσαι	(ὦ) παρόντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	ἔστωσαν	κολαζόμενος	λέγε	βιάζεται
παρ.	—	—	—	εβιάζετο
μέλλ.	—	κολασόμενος, κολασθησόμενος	—	βιάσεται
αόρ.	γενέσθων (β΄)	κολασάμενος,	λέξον, εἰπέ (β΄)	εβίασατο
παρ.	γεγονότες ἔστων	κεκολασμένος	εἰρηκῶς ἴσθι	βεβίασται
υπερσ.	—	—	—	[εβεβίαστο]

ενεστ.	άρπάζων	άπολαύει	ύπομένει
παρ.	—	άπέλαυε	ύπέμενε
μέλλ.	άρπάσων, άρπασόμενος	άπολαύσεται	ύπομενεῖ
αόρ.	άρπάσας	άπέλαυσε	ύπέμεινε
παρ.	ήρπακώς	άπολέλαυκε	ύπομεμένηκε
υπερ.	—	άπολελαυκώς ήν	[ύπεμεμένηκει]

ενεστ.	θεραπεύεται	κατεχόμενον	τρέχοντα
παρ.	έθεραπεύτο	—	—
μέλλ.	θεραπεύσεται	καθεξόμενον, κατασχησόμενον	δραμούμενον
αόρ.	[έθεραπεύσατο]	κατασχόμενον (β')	δραμόντα (β')
παρ.	τεθεράπευται	κατεσχημένον	δεδραμηκότα
υπερ.	[έτεθεράπευτο]	—	—

ενεστ.	έχοντα	έπιτείνοντα	μακαρίζεις
παρ.	—	—	έμακαρίζεις
μέλλ.	έξοντα, σχήσοντα	έπιτενούντα	μακαριείς
αόρ.	σχόντα (β')	έπιτείναντα	έμακάρισας
παρ.	έσχηκότα	έπιτετακότα	—
υπερ.	—	—	—

ενεστ.	άπολαύοντα	έστι	παρόντι
παρ.	—	ήν	—
μέλλ.	άπολαυσόμενον	έσται	παρεσομένω
αόρ.	άπολαύσαντα	έγένετο (β')	παραγενομένω (β')
παρ.	άπολελαυκότα	γέγονε(ν)	παραγεγονότι
υπερ.	—	έγεγόνει	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

ορισ.	εἰσί(ν)	λέγεις	άποδύει
υποτ.	ώσι(ν)	λέγης	άποδύη
ευκτ.	εἴησαν/εἶεν	λέγοις	άποδύοι
προστ.	έστωσαν/έστων/όντων	λέγε	άποδύέτω
απαρ.	εἶναι	λέγειν	άποδύειν
μτχ.	ών, οὔσα, ὄν	λέγων /-ουσα /-ον	άποδύων /-ουσα /-ον

οριστ.	βιάζεται	άπολαύει	ύπομένει
υποτ.	βιάζεται	άπολαύη	ύπομένη
ευκτ.	βιάζοιτο	άπολαύοι	ύπομένοι
προστ.	βιάζεσθω	άπολαυέτω	ύπομενέτω
απαρ.	βιάζεσθαι	άπολαύειν	ύπομένειν
μτχ.	βιαζόμενος /-η /-ον	άπολαύων /-ουσα /-ον	ύπομένων /-ουσα /-ον

οριστ.	θεραπεύεται	εΐδες	μακαρίζεις
υποτ.	θεραπεύηται	ΐδης	μακαρίζης
ευκτ.	θεραπεύοιτο	ΐδοις	μακαρίζοις
προστ.	θεραπευέσθω	ΐδè	μακάριζε
απαρ.	θεραπεύεσθαι	ΐδειν	μακαρίζειν
μτχ.	θεραπευόμενος /-η /-ον	ΐδων /-οῦσα /-ὸν	μακαρίζων /-ουσα /-ον

οριστ.	ταλανίζεις	ὠμολόγηται	ἔστι
υποτ.	ταλανίζης	ὠμολογημένον ἦ	ἦ
ευκτ.	ταλανίζοις	ὠμολογημένον εΐη	εΐη
προστ.	ταλάνιζε	ὠμολογήσθω	ἔστω
απαρ.	ταλανίζειν	ὠμολογήσθαι	εΐναι
μτχ.	ταλανίζων /-ουσα /-ον	ὠμολογημένος /-η /-ον	ὦν, οῦσα, ὄν

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Ἔστωσαν δύο ἁμαρτωλοί, ὁ μὲν κολαζόμενος, ὁ δὲ μὴ κολαζόμενος:** κύρια πρόταση.

ἔστωσαν: ρήμ. • **ἁμαρτωλοί:** υποκ. του *ἔστωσαν* • **δύο:** επιθ. προσδ. στο *ἁμαρτωλοί* • **ὁ μὲν / ὁ δέ⁵:** επιμεριστικές παραθέσεις στο *ἁμαρτωλοί* • **κολαζόμενος:** επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *ὁ μὲν* • **μὴ κολαζόμενος:** επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *ὁ δέ*.

► **Μὴ λέγε:** κύρια πρόταση.

(μὴ) λέγε: ρήμ. • ενν. σύ: υποκ. του (μὴ) λέγε.

► **μακάριος οὗτός (ἔστι):** κύρια πρόταση⁶.

5. Τα *ὁ μὲν – ὁ δέ* (σε κάθε γένος, πώση και αριθμό) ισοδυναμοῦν με δεικτικές αντωνυμίες. Πρόκειται για αρχαιότερη σημασία του άρθρου την οποία διατήρησε σε αυτές τις φράσεις.
6. Η κύρια πρόταση *μακάριος οὗτός (ἔστι)* μας μεταφέρει τα λόγια κάποιου ακριβώς όπως επρόκειτο να ειπωθούν (έμμεσος ανεξάρτητος λόγος). **Προσοχή!** Επειδή πρόκειται για κύρια πρόταση, δεν πρέπει να λέμε ότι η πρόταση αυτή είναι αντικείμενο του ρήματος *λέγε*.

ενν. **ἐστί**: ρήμ. • **οὗτος**: υποκ. του *ἐστί* • **μακάριος**: κατηγορ. στο υποκ. του *ἐστί*.

► **ὅτι πλουτεῖ**: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *μακάριος οὗτός (ἐστί)*.

πλουτεῖ: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *πλουτεῖ*.

► **(ὅτι) ὀρφανούς ἀποδύει**: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *μακάριος οὗτός (ἐστί)*.

ἀποδύει: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *ἀποδύει* • **ὀρφανούς**: αντικ. του *ἀποδύει*.

► **(ὅτι) χήρας βιάζεται**: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *μακάριος οὗτός (ἐστί)*.

βιάζεται: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *βιάζεται* • **χήρας**: αντικ. του *βιάζεται*.

► **Καίτοι οὐ νοσεῖ**: κύρια πρόταση.

(οὐ) **νοσεῖ**: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *νοσεῖ*.

► **ἀλλ' ἀρπάζων εὐδοκιμεῖ**: κύρια πρόταση.

εὐδοκιμεῖ: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *εὐδοκιμεῖ* • **ἀρπάζων**: τροπική (ή αιτιολογική) μτχ., συνημμ. στο υποκ. του *εὐδοκιμεῖ*.

► **τιμῆς μεγάλης ἀπολαύει καὶ δυναστείας**: κύρια πρόταση

ἀπολαύει: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *ἀπολαύει* • **τιμῆς / δυναστείας**: αντικ. του *ἀπολαύει* • **μεγάλης**: επιθ. προσδ. στο *τιμῆς*.

► **οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ὑπομένει**: κύρια πρόταση.

ὑπομένει: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *ὑπομένει* • **οὐδέν**: αντικ. του *ὑπομένει* • **τῶν κακῶν**: γεν. διαιρετική στο *οὐδέν* • **ἀνθρωπίνων**: επιθ. προσδ. στο *κακῶν*.

► **ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρήνει**: κύρια πρόταση.

θρήνει: ρήμ. • ενν. **σύ**: υποκ. του *θρήνει* • **τοῦτον**: αντικ. του *θρήνει* • **μάλιστα**: επιρρ. προσδ. ποσού στο *θρήνει*.

► **ὅτι καὶ νοσεῖ**: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρήνει*.

νοσεῖ: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *νοσεῖ*.

► **καὶ (ὅτι) οὐ θεραπεύεται**: δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρήνει*.

(οὐ) **θεραπεύεται**: ρήμ. • ενν. **οὗτος**: υποκ. του *(οὐ) θεραπεύεται*.

► **Ἐὰν ἴδῃς τινὰ ὑδέρω κατεχόμενον, καὶ μὴ τρέχοντα πρὸς τὸν ἰατρόν, ἀλλὰ τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικὴν, μεθύοντα καὶ ἐπτείνοντα τὴν νόσον**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από τις κύριες προτάσεις *μακαρίζεις τοῦτον καὶ ταλανίζεις (τοῦτον)* με τις οποίες ως απόδοση σχη-

ματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει αόριστη επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ἴδης: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του ἴδης • **τινά:** αντικ. του ἴδης • **κατεχόμενον / (μὴ) τρέχοντα / ἔχοντα / μεθύοντα / ἐπιτείνοντα:** κατηγορηματικές μτχ., αναφέρονται στο αντικ. του ἴδης • **ὑδέρω:** δοτ. προσ. ποιητικού αιτίου στη μτχ. **κατεχόμενον** • **πρὸς τὸν ἰατρόν:** εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης σε πρόσωπο στη μτχ. **τρέχοντα** • **τράπεζαν:** αντικ. της μτχ. **ἔχοντα** • **Συβαριτικήν:** επιθ. προσδ. στο **τράπεζαν** • **τὴν νόσον:** αντικ. της μτχ. **ἐπιτείνοντα**.

► **μακαρίζεις τοῦτον(ς):**⁷: κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση ολικής αγνοίας. **μακαρίζεις:** ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του **μακαρίζεις** • **τοῦτον:** αντικ. του **μακαρίζεις**.

► **ἢ ταλανίζεις;:** κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση ολικής αγνοίας. **ταλανίζεις:** ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του **ταλανίζεις** • ενν. **τοῦτον:** αντικ. του **μακαρίζεις**.

► **Ἐὰν δὲ ἕτερον ἴδης ὑδέρω κατεχόμενον, ἰατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν, λιμῶ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα, φαρμάκοις προσκαρτεροῦντα πικροῖς:** δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *οὐχὶ [...]* **μακαρίζεις** με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει αόριστη επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ἴδης: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του ἴδης • **ἕτερον:** αντικ. του ἴδης • **κατεχόμενον / ἀπολαύοντα / ἐκδιδόντα / προσκαρτεροῦντα:** κατηγορηματικές μτχ., αναφέρονται στο αντικ. του ἴδης • **ὑδέρω:** δοτ. προσ. ποιητικού αιτίου στη μτχ. **κατεχόμενον** • **χειρῶν:** αντικ. της μτχ. **ἀπολαύοντα** • **ἰατρικῶν:** επιθ. προσδ. στο **χειρῶν** • **λιμῶ:** αντικ. (έμμεσο) της μτχ. **ἐκδιδόντα** • **ἑαυτὸν:** αντικ. (άμεσο) της μτχ. **ἐκδιδόντα** • **φαρμάκοις:** αντικ. της μτχ. **προσκαρτεροῦντα** • **πικροῖς:** επιθ. προσδ. στο **φαρμάκοις**.

► **οὐχὶ τοῦτον πολὺ μᾶλλον ἐκείνου μακαρίζεις;:** κύρια πρόταση – ευθεία ερώτηση ολικής αγνοίας.

μακαρίζεις: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του **μακαρίζεις** • **τοῦτον:** αντικ. του **μακαρίζεις** • **μᾶλλον:** επιρρ. προσδ. ποσού στο **μακαρίζεις** • **πολύ:** επιρρ. προσδ. ποσού στο **μᾶλλον** (επιτείνει την έννοιά του) • **ἐκείνου:** γεν. συγκριτική στο **πολὺ μᾶλλον**.

► **Ὁμολόγηται:** κύρια πρόταση.

ὠμολόγηται: ρήμ. • ενν. **τοῦτο:** υποκ. του **ὠμολόγηται** • ενν. **πάσι:** δοτ. προσ. ενεργούντος προσώπου (ή ποιητικού αιτίου) στο **ὠμολόγηται**.

7. Η πρόταση αυτή συνδέεται με την ευθεία ερώτηση που ακολουθεί (*ἢ ταλανίζεις;*) και επομένως είναι και αυτή ευθεία ερώτηση.

▶ **ὁ μὲν γὰρ νοσεῖ:** κύρια πρόταση.

νοσεῖ: ρήμ. • **ὁ μὲν:** υποκ. του *νοσεῖ*.

▶ **καὶ οὐ θεραπεύεται:** κύρια πρόταση.

(οὐ) **θεραπεύεται:** ρήμ. • ενν. **ὁ μὲν:** υποκ. του *θεραπεύεται*.

▶ **ὁ δὲ νοσεῖ:** κύρια πρόταση.

νοσεῖ: ρήμ. • **ὁ δέ:** υποκ. του *νοσεῖ*.

▶ **καὶ ἀπολαύει ἰατρείας:** κύρια πρόταση.

ἀπολαύει: ρήμ. • ενν. **ὁ δέ:** υποκ. του *ἀπολαύει* • **ἰατρείας:** αντικ. του *ἀπολαύει*.

▶ **Ἐπίπνος μὲν ἢ ἰατρεία (ἐστί):** κύρια πρόταση.

ενν. **ἐστί:** ρήμ. • **ἢ ἰατρεία:** υποκ. του *ἐστί* • **ἐπίπνος:** κατηγορ. στο υποκ. του *ἐστί*.

▶ **ἀλλ' ὠφέλιμον αὐτῆς τὸ τέλος (ἐστί):** κύρια πρόταση.

ενν. **ἐστί:** ρήμ. • **τὸ τέλος:** υποκ. του *ἐστί* • **ὠφέλιμον:** κατηγορ. στο υποκ. του *ἐστί*.

▶ **Οὕτως ἐστί καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ.**

ἐστί: ρήμ. • ενν. **τοῦτο:** υποκ. του *ἐστί* • **ἐν τῷ βίῳ:** εμπρόθ. προσδ. κατάστασης⁸ στο *ἐστί* • **παρόντι:** επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *βίῳ* • **οὕτως:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἐστί*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **Ἔστωσαν δύο ἀμαρτωλοὶ [...] ὑπομένει:** Ο Χρυσόστομος διακρίνει δύο κατηγορίες αμαρτωλών, από τη μια αυτούς που τιμωρούνται και από την άλλη αυτούς που μένουν ατιμώρητοι. Καλεί τους πιστούς να μη μακαρίζουν αυτόν που μένει ατιμώρητος, γιατί απολαμβάνει υλικά αγαθά που απέκτησε με ανέντιμα μέσα, για παράδειγμα, εκμεταλλευόμενος ορφανά ή χήρες.

Τα βάσανα που πέφτουν στους ανθρώπους, κατά τον Χρυσόστομο, είναι η θεϊκή τιμωρία για τα αμαρτήματα που αυτοὶ ἔχουν διαπράξει. Το γεγονός ότι πολλοί, ενώ ἔχουν αδικήσει και συνεχίζουν να αδικούν ἄλλους ανθρώπους, συνεχίζουν να απολαμβάνουν τον πλούτο τους ή τη δύναμη που ἔχουν αποκτήσει χωρίς να βασανίζονται από συμφορές δείχνει, κατά τον Χρυσόστομο, ότι δεν ἔχουν τιμωρηθεῖ ἀκόμα για τις ἀδίκες πράξεις τους. Αυτό ὅμως πρέπει να μας κάνει τους λυπούμαστε ὅπως λυπούμαστε ἕναν βαριά ἀρρωστο που δεν παίρνει την κατάλληλη θεραπεία για την ασθένειά του.

8. Ο εμπρόθετος *ἐν τῷ βίῳ* ἐδὼ δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση, γιατί ἀπαντᾶ στην ἐρώτηση «πού συμβαίνει» και ὄχι στην ἐρώτηση «πότε συμβαίνει».

➔ **τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικήν:** Η Σύβαρις ήταν αποικία των Αχαιών. Χτισμένη σε στρατηγική θέση στον κόλπο του Τάραντα, γνώρισε μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και έγινε συνώνυμο της πολυτέλειας και της μαλθακότητας. Ο πληθυσμός της έφτασε στις τριακόσιες χιλιάδες και ο πλούτος της ήταν αμύθητος. Όλες οι χειρωνακτικές εργασίες γίνονταν από δούλους, ενώ οι Συβαριτες αναπαύονταν σε πολυτελείς επαύλεις. Έτρωγαν εξωτικά εδέσματα, ενώ οι μάγειροι και οι ζαχαροπλάστες που επινοούσαν νέα γλυκά ή φαγητά διατηρούσαν το προνόμιο της ευρεσιτεχνίας για έναν χρόνο. Τα επίσημα γεύματα που διοργάνωναν έμειναν ονομαστά (*Συβαριτικάι τράπεζαι*) για το πλήθος και την ποικιλία των εδεσμάτων, τις εξωτικές και τις πρωτότυπες γεύσεις που φρόντιζαν να υπάρχουν σε αυτά. Το 510 π.Χ. η Σύβαρις μπήκε σε πόλεμο με τον γειτονικό Κρότωνα και η πόλη καταστράφηκε ολοσχερώς μέσα σε μία μόλις μέρα. Στη θέση που βρισκόταν ίδρυσαν οι Αθηναίοι μία νέα αποικία, τους Θουρίους.

➔ **Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ:** Ο Χρυσόστομος στηρίζει την επιχειρηματολογία του σε μια **αναλογία**. Όπως δεν καλοτυγχίζουμε κάποιον που υποφέρει από μια σωματική ασθένεια, αλλά δεν παίρνει την κατάλληλη φαρμακευτική αγωγή, ενώ αντίθετα είμαστε αισιόδοξοι για κάποιον άλλον που για την ίδια ασθένεια παίρνει μια επώδυνη φαρμακευτική αγωγή, έτσι πρέπει να καλοτυγχίζουμε περισσότερο κάποιον αμαρτωλό που υποφέρει από βάσανα από αυτόν που ανενόχλητος συνεχίζει να απολαμβάνει τα πλούτη του και την εξουσία του. Διότι τα βάσανα αυτά είναι, κατά τον Χρυσόστομο, η επώδυνη τιμωρία του αμαρτωλού, η οποία θα λειτουργεί σαν φάρμακο για την αμαρτωλή ψυχή του. Συμβουλεύει λοιπόν τους πιστούς να αντιμετωπίζουν με καρτερικότητα τις δυσκολίες που τους παρουσιάζονται στη ζωή, γιατί μέσω αυτών θα συνειδητοποιήσουν τις αμαρτίες τους και θα απαλλαγούν από αυτές.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιον εκφραστικό τρόπο χρησιμοποιεί ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, για να εξηγήσει στους πιστούς γιατί δεν πρέπει να θαυμάζουν όσους ζουν μέσα στην αμαρτία;

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στο απόσπασμα της Ενότητας με ένα υποθετικό παράδειγμα θέλει να πείσει πως δεν πρέπει να θαυμάζουμε όσους ζουν στην αμαρτία. Ο λόγος του είναι λιτός και εύληπτος και το εκφραστικό σχήμα που χρησιμοποιεί έντονα είναι οι **ρητορικές ερωτήσεις** (*μακαρίζεις τούτον, ἢ ταλανίζεις;*, – *οὐχὶ τούτον πολὺ μᾶλλον ἐκείνον μακαρίζεις;*). Με

αυτές δίνει ζωντάνια στον λόγο του και οδηγεί τον ακροατή του αβίαστα στο συμπέρασμα που αυτός θέλει. Αξιοποιεί δηλαδή στοιχεία ρητορικής τεχνικής, την οποία φαίνεται ότι γνωρίζει καλά.

2. Ποια στάση ζωής προβάλλει έμμεσα, με το απόσπασμα που μελετήσατε, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος;

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στους λόγους του κατέκρινε την υποκρισία, τόνιζε την ανάγκη να μην επιδιώκουν οι άνθρωποι τα υλικά αγαθά, που είναι εφήμερα και διαφθείρουν τις ανθρώπινες συνειδήσεις, αλλά να στοχεύουν σε ουσιαστικές αξίες, όπως η καρτερία, η εγκράτεια, η υπομονή και η ανοχή απέναντι στις δυσκολίες της ζωής. Αυτές οι αξίες προβάλλονται και στο συγκεκριμένο απόσπασμα, καθώς καλούνται οι πιστοί να υπομένουν τα βάσανα της ζωής, γιατί αυτά είναι η τιμωρία για τις αμαρτίες τους. Μόνο δείχνοντας υπομονή, καρτερικότητα και ανοχή απέναντι σε αυτά οι άνθρωποι μπορούν να συνειδητοποιήσουν τις ηθικές αδυναμίες τους και να γίνουν καλύτεροι άνθρωποι.

3. Πιστεύετε ότι όσα αναφέρει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος έχουν εφαρμογή στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

Στην εποχή μας θεωρούμε ότι πρέπει να αντιπαλεύουμε τις συμφορές της ζωής και δεν έχουμε την αντίληψη ότι οι ατυχίες, οι δυσκολίες και τα βάσανα θα λειτουργήσουν θεραπευτικά για την ψυχή μας. Ακόμα, δεν θα θρηνούσαμε για κάποιον που απολαμβάνει υλικό πλούτο. Ωστόσο, θα συμφωνούσαμε με τον Χρυσόστομο στο ότι η υπέρμετρη προσήλωση στα υλικά αγαθά –φαινόμενο έντονο στην εποχή μας– διαφθείρει τις συνειδήσεις των ανθρώπων, ότι ο υλικός πλούτος συχνά φέρνει ηθική ένδεια. Πολλοί δηλαδή, προκειμένου να αποκτήσουν υλικό πλούτο, δε διστάζουν να αδικούν άλλους ανθρώπους που είναι πιο αδύναμοι, αντί να τους συμπονούν και να τους συμπαραστέκονται.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιες κατηγορίες αμαρτωλών διακρίνει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος;

Βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 525.

2. Να εντοπίσετε στοιχεία του κειμένου που κάνουν το ύφος του ρητορικό.

Το ρητορικό ύφος του κειμένου διαφαίνεται: α. από τις **ρητορικές ερωτήσεις** (βλ. την απάντηση στην ερώτηση 1 του σχολ. βιβλίου), β. από την

αντιθετική παρουσίαση της επιχειρηματολογίας του (από τη μία ο αμαρτωλός που μένει ατιμώρητος στον παρόντα βίο και από την άλλη αυτός που τιμωρείται με συμφορές), γ. από την **αναλογία** της ιατρικής θεραπείας του σώματος με τη «θεραπεία» της ψυχής, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της τιμωρίας του αμαρτωλού με συμφορές που τον βασανίζουν.

3. Να συγκρίνετε τον ρόλο της τιμωρίας στα κείμενα των Ενοτήτων 11 και 12.

Στο κείμενο της Ενότητας 11 (Πλάτων, *Νόμοι* 881b-e) η τιμωρία αντιμετωπίζεται ως μέσο αποτρεπτικό για τη διάπραξη παρανομιών. Οι νομοθέτες προτείνουν αυστηρές και εξευτελιστικές ποινές, ώστε οι πολίτες να εφαρμόζουν τους νόμους από φόβο μήπως τιμωρηθούν. Δεν απασχολεί τους νομοθέτες το θέμα του σωφρονισμού του δράστη, δηλαδή της μεταμέλειάς του για τα αδικήματά του. Στο κείμενο της Ενότητας 12 (Ιωάννης Χρυσόστομος, *Περί Λαζάρου*, PG 48.1030-1031) δίνεται έμφαση στον σωφρονιστικό χαρακτήρα της τιμωρίας. Οι συμφορές που πέφτουν στη ζωή των ανθρώπων θεωρούνται θεϊκή τιμωρία για τα αμαρτήματά τους, η οποία όμως είναι η μόνη ικανή να τους κάνει να συνειδητοποιήσουν τις αμαρτίες τους και να μετανοήσουν.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ουσιαστικό **τέλος** (= σκοπός, τέλος)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- **τελεστήριον, τὸ** (ουσ.) = ο τόπος όπου γίνονταν τα μυστήρια, τόπος μύησης· τόπος ιεροτελεστίας ♦ **τὰ τελεστήρια (ιερά)** = ευχαριστήρια θυσία σε περίπτωση επιτυχίας.
- **ὁ τελεστικός, ἡ τελεστική, τὸ τελεστικόν** (επίθ.) = που είναι κατάλληλος να κάνει κάτι· κατάλληλος για μύηση.

- 📖 **τελευτάω, τελευτώ** (ρήμ.) = τελειώνω, εκτελώ· πεθαίνω· φέρω σε πέρας· καταλήγω σε κάτι.
- 📖 **τελευτή, ή** (ουσ.) = το τέλος· ο θάνατος· το αποτέλεσμα· η άκρη κάποιου πράγματος.
- 📖 **τελεσιουργέω, τελεσιουργώ** (ρήμ.) = ολοκληρώνω ένα έργο· κάνω κάτι αποτελεσματικό.
- 📖 **ὁ τελεσιουργός, ή τελεσιουργός, τὸ τελεσιουργόν** (επίθ.) = που ολοκληρώνει ένα έργο· που εκτελεί τον σκοπό του· ο αποτελεσματικός.
- 📖 **ὁ δημοτελής, ή δημοτελής, τὸ δημοτελές** (επίθ.) = με έξοδα του δημοσίου, δημόσιος.
- 📖 **ὁ ὑπερτελής, ή ὑπερτελής, τὸ ὑπερτελές** (επίθ.) = που φαίνεται πάνω από κάτι· που ξεχωρίζει.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **τελέω, τελῶ** (ρήμ.) = κάνω, εκτελώ, πραγματοποιώ· πληρώνω· ξοδεύω· τελειοποιώ· παρέχω, δίδω· πληρώνω φόρο, δασμό· μυώ κάποιον στα μυστήρια (τον κάνω *τέλειον*)· κάνω ιεροτελεστία.
- 📖 **τελετή, ή** (ουσ.) = η τελειοποίηση (διά της μνήσεως στα μυστήρια)· το τέλος, η έκβαση· θρησκευτική πράξη. Στη ν.ε.: η *τελετή* = ο επίσημος εορτασμός ενός γεγονότος· η διεξαγωγή ενός θρησκευτικού μυστηρίου.
- 📖 **τελεστής, ὁ** (ουσ.) = ο αρχηγός· ο ιερέας, ο μυσταγωγός, δηλαδή αυτός που εισάγει κάποιον στα μυστήρια. Στη ν.ε.: ο *τελεστής* = ὄρος των μαθηματικών και της φυσικής.
- 📖 **ὁ τέλειος, ή τελεία και ή τέλειος, τὸ τέλειον** (επίθ.) = που έφτασε στην ολοκλήρωση· που εκπληρώθηκε (για ευχή, προσευχή)· τελευταίος, έσχατος· πλήρης· ώριμος· ακμαίος· σωστός. ♦ **τὸ τέλειον** = το βασιλικό συμπόσιο. Στη ν.ε.: *τέλειος, -α, -ο* = που έχει γίνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.
- 📖 **τελειόω, τελειῶ** (ρήμ.) = συμπληρώνω, ολοκληρώνω, τελειοποιώ. Στη ν.ε.: *τελειώνω* = ολοκληρώνω μια ενέργεια· φτάνω σε ένα σημείο από όπου δεν υπάρχει συνέχεια.
- 📖 **ὁ τελειωτικός, ή τελειωτική, τὸ τελειωτικόν** (επίθ.) = που έχει τη δύναμη να ολοκληρώνει, ο αποτελεσματικός. Στη ν.ε.: *τελειωτικός, -ή, -ό* = οριστικός.
- 📖 **τελεσφορέω, τελεσφορῶ** (ρήμ.) = (για καρπό) φέρνω σε πλήρη ωριμότητα· καρποφορῶ· (για ζῶα) γεννῶ τελείως ανεπτυγμένο τέκνο· περατώνω· πληρώνω φόρο· μυώ, μυσταγωγῶ. Στη ν.ε.: *τελεσφορῶ* = καταλήγω σε θετικό αποτέλεσμα· πετυχαίνω.

- 📖 **ὁ τελεσφόρος, ἡ τελεσφόρος, τὸ τελεσφόρον** (επίθ.) = που φέρνει κάτι σε πέρας· που συντελεί στη γονιμότητα· που πραγματοποιεί τους σκοπούς του· που έχει τη διοίκηση. ♦ **ὁ Τελεσφόρος** (και **ὁ Τελεσφορίων**) = θεότητα που είχε κοινή λατρεία με τον Ασκληπιό και την Υγεία. Στη ν.ε.: *τελεσφόρος*, -ος και -α, -ο = αποτελεσματικός.
- 📖 **τελετάρχης, ὁ** (ουσ.) = ο ιδρυτής των μυστηρίων· Στη ν.ε.: *ο τελετάρχης* = αυτός που έχει την ευθύνη για την οργάνωση ενός επίσημου εορτασμού.
- 📖 **διατελέω, διατελώ** (ρήμ.) = αποτελειώνω, συμπληρώνω· εξακολουθώ να είμαι ή να πράττω κάτι· εξακολουθώ να ζω, διάγω· επιμένω, εμμένω. Στη ν.ε.: *διατελώ* = βρίσκομαι σε ορισμένη κατάσταση.
- 📖 **ἀποτελέω, ἀποτελώ** (ρήμ.) = φέρνω σε πέρας, ολοκληρώνω· προξενώ· συμπληρώνω ένα έργο· εκπληρώνω ό,τι είμαι υποχρεωμένος να κάνω· υφίσταμαι, υποφέρω· πραγματοποιώ. Στη ν.ε.: *αποτελώ* = είμαι μέρος ενός συνόλου· θεωρούμαι, είμαι.
- 📖 **ἐκτελέω, ἐκτελώ** (ρήμ.) = φέρνω σε πέρας, εκπληρώνω, πραγματοποιώ· κατορθώνω· εκπληρώνω υπόσχεση. Στη ν.ε.: *εκτελώ* = θανατώνω κάποιον σύμφωνα με δικαστική απόφαση· πραγματοποιώ, κάνω, εφαρμόζω· ερμηνεύω ένα μουσικό κομμάτι.
- 📖 **ἐπιτελέω, ἐπιτελώ** (ρήμ.) = ολοκληρώνω· τελειώνω, πραγματοποιώ· κάνω τελετή· τελώ θρησκευτικό καθήκον· (για χρησμό, υπόσχεση κτλ.) εκπληρώνω· καταβάλλω, πληρώνω· επιβάλλω σε κάποιον (π.χ. τιμωρία).
- 📖 **συντελέω, συντελώ** (ρήμ.) = φέρνω σε πέρας κάτι μαζί με άλλους· αποπερατώνω· συνεισφέρω σε δημόσιες δαπάνες· συνεργώ, βοηθώ. Πληρώνω φόρο μαζί με άλλους· εκτελώ ιερές τελετές. ♦ **οἱ συντελοῦντες** = οι φόρου υποτελείς.
- 📖 **ἀποτελειώω, ἀποτελειώω** (ρήμ.) = φέρνω κάτι στην ακμή του· εισάγω κάποιον στα μυστήρια· μυσταγωγώ. ♦ **οἱ ἀποτελείοι** = άρχοντες των Αχαιών. Στη ν.ε.: *αποτελειώνω* = ολοκληρώνω κάτι που έχω αρχίσει προκαλώ την πλήρη καταστροφή κάποιου.
- 📖 **αὐτοτέλεια, ἡ** (ουσ.) = η απόλυτη ολοκλήρωση, η τελειότητα, η εντέλεια. Στη ν.ε.: *η αυτοτέλεια* = το να έχει κάποιος ανεξάρτητη ύπαρξη, λειτουργία· το να είναι ολοκληρωμένος.
- 📖 **ἐντέλεια, ἡ** (ουσ.) = η τελειότητα, η ολοκλήρωση.
- 📖 **ὁ πολυτελής, ἡ πολυτελής, τὸ πολυτελές** (επίθ.) = που δαπανά πολλά, ο πολυέξοδος· βαρύτιμος· πολύτιμος· μεγαλοπρεπής· εξαίρετος· σπάταλος.
- 📖 **ὁ ὑποτελής, ἡ ὑποτελής, τὸ ὑποτελές** (επίθ.) = που υπόκειται σε φόρους·

που πληρώνει φόρους· που λαμβάνει μισθό. Στη ν.ε.: *υποτελής*, -ής, -ές = (για χώρα) που δεν έχει πλήρη ανεξαρτησία.

 ὁ ἀτελής, ἡ ἀτελής, τὸ ἀτελές (επίθ.) = ακατόρθωτος· που είναι ανίκανος να πράξει κάτι αποτελεσματικά· ο απαλλαγμένος φόρων και εισφορών· (για πράγματα) αφορολόγητος· αμύητος· που δε φέρνει κάτι σε πέρας, που δεν πετυχαίνει τον σκοπό του· που δεν έχει τέλος· όχι δαπανηρός. Στη ν.ε.: *ατελής*, -ής, -ές = που έχει ελαττώματα· που δεν έχει ολοκληρωθεί.

 ἀτέλεια, ἡ (ουσ.) = η έλλειψη τελειότητας· η απαλλαγή από φόρους ή από λειτουργίες· η δωρεάν παροχή.

 ὁ ἡμιτελής, ἡ ἡμιτελής, τὸ ἡμιτελές (επίθ.) = ο μισοτελειωμένος.

 ὁ εὐτελής, ἡ εὐτελής, τὸ εὐτελές (επίθ.) = που έχει μικρή τιμή ή αξία· ποταπός, άθλιος, ανάξιος λόγου· ασήμαντος, φτηνός· ολιγοδάπανος, λιτός· φτωχικός· μικροπρεπής.

Νέα ελληνική

 τελεσίδικος, -η, -ο (επίθ.) = που δεν ξανακρίνεται, οριστικός, αμετάκλητος.

 τελεσίγραφο, το (ουσ.) = έγγραφο που στέλνει μία χώρα σε άλλην και με το οποίο θέτει όρους και προθεσμία για την επίλυση διαφορών, διαφορετικά θα ακολουθήσει κάτι κακό· μεταφορικά, κάθε απαίτηση που απευθύνεται σε κάποιον με τρόπο που δεν επιδέχεται άρνηση.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να εξετάσετε τη διαφορά στη σημασία που παρουσιάζουν οι λέξεις *άτέλεια* και *ύποτελής* στην α.ε. και στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

Βλ. πιο πάνω, ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ.

2. Αφού συμβουλευτείτε το λεξικό σας, να γράψετε προτάσεις στη ν.ε. χρησιμοποιώντας τις λέξεις: «τελεσφορώ», «αυτοτέλεια» και «υποτελής».

- Η συνεργασία των δύο ανταγωνιστών δεν **τελεσφόρησε**.
- Θέλουμε να διατηρήσουμε την **αυτοτέλειά** μας από τους ισχυρότερους.
- Τα ισχυρότερα κράτη επιδιώκουν να έχουν τα ασθενέστερα **υποτελή**.

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με κατάλληλα ουσιαστικά και επίθετα της α.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα, ομόρριζα λέξεων που δίνονται παρακάτω:

Α΄		Β΄
• άποτελῶ	→	τὸ ἀποτέλεσμα
• έπιτελῶ	→	ἡ ἐπιτέλεις, ὁ/ἡ ἐπιτελής, τὸ ἐπιτελές
• διατελῶ	→	ὁ/ἡ διατελής, τὸ διατελές
• ὁ/ἡ εὐτελής, τὸ εὐτελές	→	ἡ εὐτέλεια
• ὁ/ἡ αὐτοτελής, τὸ αὐτοτελές	→	ἡ αὐτοτέλεια
• ὁ/ἡ πολυτελής, τὸ πολυτελές	→	ἡ πολυτέλεια
• ὁ/ἡ ἐντελής, τὸ ἐντελές	→	ἡ ἐντέλεια

Β2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Νόθα σύνθετα

Νόθα σύνθετα λέγονται οι λέξεις που έχουν ως **α΄ συνθετικό** ακέραιη πτώση ονόματος και όχι απλό θέμα: π.χ. *πασίγνωστος* (< *πάσι* + *γνωστός*). Στα νόθα σύνθετα επομένως το **α΄ συνθετικό** μένει αμετάβλητο, ενώ το **β΄ συνθετικό**:

- ή μένει **αμετάβλητο**: π.χ. *Ἑλλήσποντος* (< *Ἑλλης* + *πόντος*), *πασίγνωστος* (< *πάσι* + *γνωστός*) κ.ά.
- ή υφίσταται τις κανονικές μεταβολές του **β΄ συνθετικού** στις υπόλοιπες κατηγορίες λέξεων (βλ. Ενότητες 7, 8, 9, 11): π.χ. *δορυφόρος* (< *δόρυ* + *φέρω*), *νοννεχής* (< *νοῦν* + *έχω*).

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε με τα συνθετικά που σας δίνονται νόθα σύνθετα ονόματα και να δηλώσετε, όπου είναι απαραίτητο, τις μεταβολές των β΄ συνθετικών τους:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	μεταβολή β' συνθετικού
πύρ + φέρω	πυρφόρος	το -ε- του θέματος τράπηκε σε -ο- και η κατάληξη έγινε -ος (β' κλ.)
νέα + πόλις	ή νεάπολις	μένει αμετάβλητο
ναύς + πόρος	ναυσίπορος	μένει αμετάβλητο
φῶς + φέρω	φωσφόρος	το -ε- του θέματος τράπηκε σε -ο- και η κατάληξη έγινε -ος (β' κλ.)
μέλι + γλώσσα	μελίγλωσσος	η κατάληξη έγινε -ος (β' κλ.)

2. Να αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα στα συνθετικά τους μέρη και να σημειώσετε τις μεταβολές των β' συνθετικών, όπου χρειάζεται. Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στη σύνθεση με β' συνθετικό λέξη κλιτή.

σύνθετη λέξη	συνθετικά	μεταβολή β' συνθετικού
τελεσφόρος	τέλος + φέρω	το -ε- του θέματος του φέρω τράπηκε σε -ο- και η κατάληξη έγινε -ος (β' κλ.)
άτελής	στερ. ἄ- + τέλος	η κατάληξη έγινε -ης (γ' κλ.)
ήμιτελής	ήμι- + τέλος	η κατάληξη έγινε -ης (γ' κλ.)
δημοτελής	δήμος + τέλος	η κατάληξη έγινε -ης (γ' κλ.)
άποτελώ	ἀπό + τελώ	μένει αμετάβλητο
ἐπιτέλεις	ἐπί + τέλεις	μένει αμετάβλητο

Γ' ΜΕΡΟΣ

Γραμματική

1

ΘΕΩΡΙΑ

1. Προστακτική ενεστώτα ρ. *εἰμι* και παρακειμένων των βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

1.α. Προστακτική ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος *εἰμι*

α' εν.	—	α' πληθ.	—
β' εν.	ἴσ-θι	β' πληθ.	ἔσ-τε
γ' εν.	ἔσ-τω	γ' πληθ.	ἔσ-των / ἔστω-σαν / ὄν-των

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Η προστακτική ενεστώτα του *εἰμί* σχηματίζεται από θέμα *έσ-*, το οποίο στο β΄ ενικό πρόσωπο γίνεται *ίσ-*. Στο γ΄ πληθυντικό υπάρχει και τύπος από θέμα *όν-*.

1.α. Προστακτική παρακειμένου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων

περιφραστικός σχηματισμός	
α΄ εν.	—
β΄ εν.	πεπαιδευκώς, -υῖα, -ὄς ἴσθι
γ΄ εν.	πεπαιδευκώς, -υῖα, -ὄς ἔστω
α΄ πληθ.	—
β΄ πληθ.	πεπαιδευκότες, -υῖαι, -ότα ἔστε
γ΄ πληθ.	πεπαιδευκότες, -υῖαι, -ότα ἔστων / ἔστωσαν / ὄντων

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Η προστακτική παρακειμένου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων σχηματίζεται κυρίως περιφραστικά με τη μετοχή παρακειμένου του ρήματος + την προστακτική ενεστώτα του *εἰμί*.

2. Ανόμαλα επίθετα

Βλ. πιο κάτω, ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- Να κλίνετε την προστακτική παρακειμένου του ρ. *κελεύω*:

β΄ εν.	κεκελευκώς, -υῖα, -ὄς ἴσθι
γ΄ εν.	κεκελευκώς, -υῖα, -ὄς ἔστω
β΄ πληθ.	κεκελευκότες, -υῖαι, -ότα ἔστε
γ΄ πληθ.	κεκελευκότες, -υῖαι, -ότα ἔστων / ὄντων / ἔστωσαν

- Στον πίνακα κλίσης του επιθέτου να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους του θηλυκού γένους (που κλίνεται κατά τα πρωτόκλιτα θηλυκά

ουσιαστικά σε -η) και τους τύπους πληθυντικού αριθμού του αρσενικού και του ουδετέρου γένους (που κλίνονται κατά τα δευτερόκλιτα αρσενικά και ουδέτερα ουσιαστικά αντίστοιχα):

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	πολύς	πολλή	πολύ	πολλοί	πολλαί	πολλά
γεν.	πολλοῦ	πολλῆς	πολλοῦ	πολλῶν	πολλῶν	πολλῶν
δοτ.	πολλῶ	πολλῇ	πολλῶ	πολλοῖς	πολλαῖς	πολλοῖς
αιτ.	πολύν	πολλήν	πολύ	πολλοῦς	πολλάς	πολλά
κλητ.	πολύ	πολλή	πολύ	πολλοί	πολλαί	πολλά

- **Στον πίνακα κλίση του επιθέτου να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους του θηλυκού γένους (που κλίνεται κατά τα πρωτόκλιτα θηλυκά ουσιαστικά σε -η) και τους τύπους πληθυντικού αριθμού του αρσενικού και του ουδετέρου γένους (που κλίνονται κατά τα δευτερόκλιτα αρσενικά και ουδέτερα ουσιαστικά αντίστοιχα):**

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	μέγας	μεγάλη	μέγα	μεγάλοι	μεγάλαι	μεγάλα
γεν.	μεγάλου	μεγάλης	μεγάλου	μεγάλων	μεγάλων	μεγάλων
δοτ.	μεγάλω	μεγάλῃ	μεγάλω	μεγάλοις	μεγάλαις	μεγάλοις
αιτ.	μέγαν	μεγάλῃν	μέγα	μεγάλους	μεγάλας	μεγάλα
κλητ.	μέγα / μεγάλε	μεγάλη	μέγα	μεγάλοι	μεγάλαι	μεγάλα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Στα ανώμαλα επίθετα *ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ* και *ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα* η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική ενικού του αρσενικού και του ουδετέρου γένους σχηματίζονται κατά την γ' κλίση. Οι υπόλοιπες πτώσεις του αρσενικού και του ουδετέρου γένους σχηματίζονται κατά τη β' κλίση. Το θηλυκό γένος σχηματίζεται κατά την α' κλίση.
2. Στο επίθετο *ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ* γράφονται με (ένα) -λ- οι τύποι των οποίων η κατάληξη περιέχει -υ-. Οι υπόλοιποι τύποι γράφονται με -λλ-: π.χ. *τὸν πολὺν* αλλά *τοὺς πολλοὺς*.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους της προστακτικής ενεστώτα του ρ. *είμι*:

- α. Γενναίοι ὑμεῖς ἔστε.
 β. Εὐτυχῆς ἔστω ὅστις φίλους ἔχει.
 γ. ὦ νεανία, ἴσθι φιλαλήθης.
 δ. Ἔστε, ὦ νέοι, πολυμαθεῖς.

2. Να γράψετε τους παρακάτω τύπους στην προστακτική παρακειμένου διατηρώντας το ίδιο πρόσωπο (η μετοχή να τεθεί στο αρσενικό γένος):

προστακτική παρακειμένου		
κεκώλυκας	→	κεκωλυκῶς ἴσθι
πεφεύγατε	→	πεφευγότες ἔστε
παρεσκεύακε	→	παρεσκευακῶς ἔστω
ἐπεψήφικε	→	ἐπεψηφικῶς ἔστω

3. Να γράψετε τους τύπους προστακτικής ενεστώτα και παρακειμένου που ζητούνται:

ενεστώτας	παρακειμένος
οὔτοι (δανείζω) δανειζόντων, δανειζέτωσαν	δεδανεικότες ἔστων / ἔστωσαν / ὄντων
σύ (θεραπεύω) θεράπευε	τεθεραπευκῶς ἴσθι
οὔτος (γράφω) γραφέτω	γεγραφῶς ἔστω

4. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται:

- α. β΄ εν. προστ. παρακ. ρ. *δουλεύω*: δεδουλενκῶς, -υῖα, -ὸς ἴσθι
 β. γ΄ πληθ. προστ. παρακ. ρ. *πιστεύω*: πεπιστευκότες, -υῖα, -ὄτα ἔστων
 γ. β΄ εν. προστ. αορ. ρ. *ἐρμηνεύω*: ἐρμήνευσσον
 δ. β΄ εν. προστ. παρακ. ρ. *ἀκούω*: ἀκηκοῶς, -υῖα, -ὸς ἴσθι
 ε. γ΄ εν. προστ. παρακ. ρ. *παρασκευάζω*: παρεσκευακῶς, -υῖα, -ὸς ἔστω
 στ. β΄ πληθ. προστ. ενεστ. ρ. *κρύπτω*: κρύπτετε

5. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους κατάλληλους τύπους των επιθέτων *πολύς, πολλή, πολύ και μέγας, μεγάλη, μέγα*:

- α. Τὰ δὲ βιβλία αὐτοῦ **πολλοῦ** καταγέλωτος γέμει.
- β. Οὐ βασιλέα **μέγαν** αὐτὸν προσαγορεύομεν ὥσπερ αἰχμάλωτοι;
- γ. Τὰ τείχη κατέσκαπτον **πολλή** προθυμία, νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας.
- δ. Οὐκ ἔστιν **μέγα** καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μικρὰ καὶ φαῦλα πράττοντας.
- ε. Τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν Μακεδονικῶν ὄπλων ἐπέμπετο **πολλαῖς** ἀμάξαις.
- στ. Ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν στρατῷ **μεγάλῳ** Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμμάχων.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Τα βιβλία του είναι γεμάτα με πολλούς εμπαιγμούς.
- β. Δεν αποκαλούμε τον βασιλιά μέγα, όπως ακριβώς οι αιχμάλωτοι;
- γ. Γκρέμιζαν τα τείχη με πολλή προθυμία, επειδή νόμιζαν ότι εκείνη η ημέρα κάνει την αρχή για την ελευθερία στην Ελλάδα.
- δ. Δεν είναι δυνατόν να αποκτήσετε (ή: αποκτήσουν) σπουδαίο και νεανικό φρόνημα κάνοντας ασήμαντες και φαύλες πράξεις.
- ε. Τα ωραιότερα και τα πολυτελέστερα μακεδονικά όπλα στάλθηκαν με πολλές άμαξες.
- στ. Εισβάλλουν στην Αττική με μεγάλη στρατιά οι Λακεδαιμόνιοι μαζί με τους συμμάχους τους.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Αντιφάνη

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Ο πλούτος όμως, όπως ο κακός γιατρός, ενώ μας παραλαμβάνει με καλή όραση, μας κάνει τυφλούς.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Ο Αντιφάνης (κωμικός ποιητής της Μέσης αττικής κωμωδίας) στο παράθεμα αυτό παρομοιάζει τον πλούτο με έναν κακό γιατρό. Ο κακός γιατρός, αντί να ωφελήσει τους ανθρώπους που θα τον εμπιστευτούν, μπορεί να προξενήσει μεγάλη βλάβη στην υγεία τους, ακόμα και να τους κάνει να χάσουν την όρασή τους. Παρόμοια με έναν κακό γιατρό, ο πλούτος, κατά τον Αντιφάνη, αντί να βοηθήσει τους ανθρώπους να έχουν καλύτερη ζωή, μπορεί να τους βλάψει σοβαρά. Γιατί συχνά η απόκτηση και η επαύξηση του πλούτου γίνονται έμμονη ιδέα στους ανθρώπους, γίνονται ο κύριος σκοπός της ζωής

τους. «Τυφλωμένοι» από το πάθος τους για την απόκτησή του, αδικούν τους πιο αδύναμους, γίνονται άπληστοι, χάνουν την αίσθηση του μέτρου, δεν μπορούν να απολαύσουν τις χαρές της ζωής και τα αγαθά που έχουν. Πέφτουν τελικά οι ίδιοι θύματα του πάθους τους αυτού.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

► Για τον Ξενοφώντα (430-355 π.Χ. περίπου), τη ζωή και το έργο του βλ. Ενότητα 6, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 231.

Ο Ξενοφών στο έργο *Κύρου Ανάβασις* ιστορεί την εκστρατεία του Κύρου, σατράπη της Μικράς Ασίας, εναντίον του αδερφού του, του Αρταξέρξη, βασιλιά της Περσίας. Στην εκστρατεία συμμετείχαν ως μισθοφόροι στον στρατό του Κύρου και Έλληνες στρατιώτες, που έμειναν γνωστοί ως οι Μυρίοι. Στη μάχη στα Κούναξα, αν και οι Έλληνες μισθοφόροι έτρεψαν τους αντιπάλους τους σε φυγή, σκοτώθηκε ο Κύρος και οι Ασιάτες υποστηρικτές του τράπηκαν σε φυγή. Μετά από αυτό, ο Πέρσης σατράπης Τισσαφέρνης ξεγέλασε τους Έλληνες στρατηγούς, οι οποίοι δέχτηκαν να παρακαθίσουν σε γεύμα μαζί του. Ο Τισσαφέρνης όμως τους δολοφόνησε. Τότε ο Ξενοφών ανέλαβε μαζί με άλλους την ηγεσία των Μυριών και ακολούθησε η πορεία προς τη σωτηρία, γνωστή ως η Κάθοδος των Μυριών. Οι Έλληνες μισθοφόροι μετά από πολλές περιπέτειες κατάφεραν να φτάσουν από το κέντρο του περσικού κράτους στη θάλασσα του Εύξεινου Πόντου και να σωθούν. Φτάνοντας στην Τραπεζούντα του Πόντου, η οποία ήταν ελληνική αποικία, σύμφωνα με όσα αφηγείται ο Ξενοφών, όλοι οι στρατιώτες άρχισαν να αναφωνούν *Θάλαττα! Θάλαττα!* Η ιαχή έμεινε παροιμιώδης και τη χρησιμοποιούμε σε περιπτώσεις που, αφού καταβάλαμε μεγάλη προσπάθεια, βλέπουμε πια τα βάσανά μας να παίρνουν τέλος.

Στη διάρκεια της πορείας ο Ξενοφών ως στρατηγός ίσως είχε φερθεί με τρόπο βίαιο σε κάποιους στρατιώτες. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Ξενοφών προσπαθεί να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά του.

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Και κάποιον άλλον ίσως που έμενε πίσω εξαιτίας της νωθρότητάς του και που εμπόδιζε και εσάς που βαδίζατε μπροστά και εμάς που ακολουθούσαμε πίσω να

προχωράμε τον χτύπησα με γροθιά, για να μη χτυπηθεί με τη λόγγη από τους εχθρούς. Και πραγματικά τώρα λοιπόν είναι δυνατόν σε αυτούς, αφού σώθηκαν, να με τιμωρήσουν, αν αδικήθηκαν από μένα σε κάτι. Αν όμως είχαν αιχμαλωτιστεί από τους εχθρούς, δε θα είχαν πάθει ένα τόσο μεγάλο κακό, για το οποίο θα είχαν την αξίωση να ζητήσουν να τιμωρήσουν κάποιον; Το επιχείρημά μου, είτε, είναι απλό. Αν τιμώρησα κάποιον για καλό, έχω την αξίωση να με τιμωρήσετε, όπως (τιμωρούνται) οι γονείς από τα παιδιά τους και οι δάσκαλοι από τους μαθητές τους. Διότι και οι γιατροί καυτηριάζουν και κόβουν για το καλό (του αρρώστου).

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἴσως:** επίρρ. διστακτικό (= ίσως).
- ⇒ **ἀπολειπόμενον:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *ἀπολείπομαι* (= μένω πίσω, καθυστερώ). Ο τόνος στη λήγουσα μέσα στο κείμενο ανήκει κανονικά στο *που*, που είναι εγκλιτική λέξη και έχασε τον τόνο του, επειδή η προηγούμενη λέξη *ἀπολειπόμενον* είναι προπαροξύτονη.
- ⇒ **ῥαστώνη:** ουσ. ἄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν. ἡ *ῥαστώνη* (= ραθυμία, νωθρότητα).
- ⇒ **κωλύοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *κωλύω* (= εμποδίζω).
- ⇒ **πρόσθεν:** επίρρ. τοπικό (= μπροστά, στο μπροστινό μέρος). ♦ *οἱ πρόσθεν* = αυτοί που βρίσκονται στην εμπροσθοφυλακή.
- ⇒ **ὀπισθεν:** επίρρ. τοπικό (= πίσω). ♦ *οἱ ὀπισθεν* (= αυτοί που βρίσκονται στην οπισθοφυλακή).
- ⇒ **πορεύεσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του ρήμ. *πορεύομαι* (= προχωρώ).
- ⇒ **ἔπαισα:** οριστ. αορ. ε.φ., ἄ εν., του ρήμ. *παίω* (= χτυπώ).
- ⇒ **πύξ:** επίρρ. τροπικό (= με σφιγμένες γροθιές).
- ⇒ **ὅπως:** σύνδ. τελικός (= για να).
- ⇒ **λόγγη:** ουσ. ἄ κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ *λόγγη* (= η αιχμή του δόρατος, ακόντιο).
- ⇒ **τὸν πολεμίον:** ως ουσ. β' κλ., οἱ *πολέμοι* (= οι εχθροί).
- ⇒ **παίιοτο:** ευκτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *παίομαι* (= χτυπιέμαι). Βλ. και πιο πάνω, *ἔπαισα*.
- ⇒ **καὶ γὰρ** = και πράγματι.
- ⇒ **οὖν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).
- ⇒ **νῦν:** επίρρ. χρονικό (= τώρα).
- ⇒ **ἔξεστιν:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του απρόσωπου ρήματος *ἔξεστιν* (= είναι δυνατόν).
- ⇒ **σωθείσιν:** μτχ. παθητ. αορ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., του ρήμ. *σώζομαι* (= σώζομαι).
- ⇒ **ἔπαθον:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *πάσχω* (= παθαίνω).
- ⇒ **παρὰ τὸ δίκαιον** = άδικα.
- ⇒ **δίκη:** ουσ. ἄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ *δίκη* (= δίκαιο, δικαιοσύνη τιμωρία).
- ⇒ **λαβεῖν:** απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του ρήμ. *λαμβάνω* (= παίρνω). ♦ *δίκην λαμβάνω παρὰ τίνος* = τιμωρώ κάποιον.

- ⇒ **ἐπὶ τοῖς πολεμίοις** = κοντά στους εχθρούς. ♦ **ἐπὶ τοῖς πολεμίοις γί(γ)νομαι** = είμαι αιχμάλωτος των εχθρών.
- ⇒ **ἐγένοντο**: οριστ. αορ. β΄ μ.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. γί(γ)νομαι (= γίνομαι, βρίσκομαι).
- ⇒ **τί**: αντων. ερωτηματική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τί* (= ποιος, ποια, ποιο, τι).
- ⇒ **μέγα**: επίθ. ανώμαλο, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα* (= μέγας, μεγάλη, μεγάλο).
- ⇒ **οὕτως**: επίρρ. τροπικό (= έτσι).
- ⇒ **ὅτου**: αντων. αναφορική, ουδ. γένους, γεν. εν., β΄ τύπος, *ὅστις, ἥτις, ὅ,τι* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο).
- ⇒ **ἡξιούν**: οριστ. παρατ. ε.φ., γ΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ἀξιόω, ἀξιῶ* (= έχω την αξίωση, κρίνω ἀξιο).
- ⇒ **ἀπλοῦς**: επίθ. αριθμητικό πολλαπλασιαστικό, *ὁ ἀπλοῦς, ἡ ἀπλή, τὸ ἀπλοῦν* (= μονός, σαφής, απλός).
- ⇒ **ἔφη**: οριστ. παρατ., γ΄ εν., του ρήμ. *φημι* (= λέω, ισχυρίζομαι).
- ⇒ **ἐπ’ ἀγαθῷ** = για καλό.
- ⇒ **ἐκόλασα**: οριστ. αορ. ε.φ., α΄ εν., του ρήμ. *κολάζω* (= τιμωρώ). Ο τόνος στη λήγουσα που έχει μέσα στο κείμενο ανήκει στο *τινα*, που χάνει τον τόνο του, επειδή το *ἐκόλασα* τονίζεται στην προπαραλήγουσα.
- ⇒ **ὑπέχειν**: απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ὑπέχω* (= δίνω, παρέχω). ♦ **ὑπέχω δίκην** = δικάζομαι, τιμωρούμαι.
- ⇒ **οἶαν**: αντων. αναφορική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *οἶος, οἶα, οἶον* (= τέτοιος, -α, -ο που).
- ⇒ **υἱοῖς**: ανώμαλο ουσ. αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ υἱός* (= ο γιος, το παιδί).
- ⇒ **παισί**: ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ/ἡ παῖς* (= το παιδί).
- ⇒ **καίουσι**: οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *καίω* (= καυτηριάζω).
- ⇒ **τέμνουσιν**: οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *τέμνω* (= κόβω, εγχειρίζω).

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

↳ Ο Ξενοφών κατηγορήθηκε από κάποιους στρατιώτες ότι τους συμπεριφερόταν αυταρχικά. Υπερασπίζει τον εαυτό του απέναντι σε αυτές τις κατηγορίες στηρίζοντας την **επιχειρηματολογία** του στη θέση ότι ενεργούσε πάντα με γνώμονα την προστασία των στρατιωτών του. Ως αρχηγός τους όφειλε να φερθεί αυταρχικά και σκληρά σε αυτούς που εξαιτίας της νωθρότητάς τους δυσκόλευαν την πορεία ολόκληρου του στρατεύματος. Ακόμα και αυτοί τους οποίους χτύπησε με τις γροθιές του, ώστε να υπακούσουν, πρέπει να θεωρούν ότι χάρη σε αυτή τη συμπεριφορά του σώθηκαν από τους εχθρούς. Γιατί, αν έμειναν πίσω, θα τους σκότωναν οι εχθροί, αλλά και το στράτευμα γενικότερα θα καθυστέρούσε. Τονίζει μάλιστα ειρωνικά ότι όλοι αυτοί οι οποίοι τον κατηγορούν τώρα, που γλίτωσαν χάρη στη σκληρή συμπεριφορά του από τους εχθρούς, έχουν πλέον τη δυνατότητα να ζητήσουν την τιμωρία του ακριβώς για αυτή του τη συμπεριφορά.

↳ Στην επιχειρηματολογία του χρησιμοποίησε **αναλογίες**. Παρομοίασε τον εαυτό του με γονέα που τιμωρεί τα παιδιά του, με δάσκαλο που τιμωρεί τους μαθητές του για το καλό τους και με γιατρό που υποβάλλει σε επώδυνη θεραπεία τους ασθενείς του.

↳ Με την επιχειρηματολογία του ο Ξενοφών προσπάθησε να πείσει τους συντρόφους του ότι οι τιμωρίες που επέβαλλε αποσκοπούσαν στο να ωφελήσουν τόσο αυτόν στον οποίον επιβállονταν όσο και την υπόλοιπη ομάδα. Έδωσε έμφαση δηλαδή στον **σωφρονιστικό** χαρακτήρα της ποινής.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί ο Ξενοφών να αποδείξει στους στρατιώτες του ότι τους τιμωρεί για το καλό τους;

Ο Ξενοφών κατηγορήθηκε από κάποιους στρατιώτες ότι τους συμπεριφερόταν ανταρχικά. Υπερασπίζει τον εαυτό του απέναντι σε αυτές τις κατηγορίες στηρίζοντας την **επιχειρηματολογία** του στη θέση ότι ενεργούσε πάντα με γνώμονα την προστασία των στρατιωτών του. Ως αρχηγός τους όφειλε να φερθεί ανταρχικά και σκληρά σε αυτούς που εξαιτίας της νωθρότητάς τους δυσκόλευαν την πορεία ολόκληρου του στρατεύματος. Ακόμα και αυτοί τους οποίους χτύπησε με τις γροθιές του, ώστε να υπακούσουν, πρέπει να θεωρούν ότι χάρη σε αυτή τη συμπεριφορά του σώθηκαν από τους εχθρούς. Γιατί, αν έμεναν πίσω, θα τους σκότωναν οι εχθροί, αλλά και το στράτευμα γενικότερα θα καθυστερούσε. Τονίζει μάλιστα ειρωνικά ότι όλοι αυτοί οι οποίοι τον κατηγορούν τώρα, που γλίτωσαν χάρη στη σκληρή συμπεριφορά του από τους εχθρούς, έχουν πλέον τη δυνατότητα να ζητήσουν την τιμωρία του ακριβώς για αυτή του τη συμπεριφορά.

2. Ποια παραδείγματα επικαλείται ο Ξενοφών, για να πείσει τους στρατιώτες του ότι πολλές φορές μια δυσάρεστη συμπεριφορά έχει θετική επίπτωση στον αποδέκτη της;

Ο Ξενοφών στην επιχειρηματολογία του επικαλείται τρία παραδείγματα. Τα δύο πρώτα είναι ότι οι γονείς και οι δάσκαλοι επιβάλλουν τιμωρίες στα παιδιά τους και στους μαθητές τους αντίστοιχα, προκειμένου να τους συνετίσουν. Οι τιμωρίες αυτές μπορεί να είναι σκληρές σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να είναι δυσάρεστες και προσβλητικές, αλλά είναι για το καλό αυτών στους οποίους επιβάλλονται. Τα παιδιά μαθαίνουν να μην παρεκκλίνουν από τις αρχές και τις συμβουλές των γονιών και των δασκάλων τους και γίνονται ώριμοι, ηθικοί και πνευματικά καλλιεργημένοι άνθρωποι. Και βέβαια δε θα ήταν λογικό να ζητήσουν τα παιδιά την τιμωρία των γονέων τους και οι μαθητές την τιμωρία των δασκάλων τους, επειδή, για να τους συνετίσουν και για να τους σωφρονίσουν, τους επέβαλλαν τιμωρίες.

Το τρίτο παράδειγμα αναφέρεται στους γιατρούς. Προκειμένου να θεραπεύσουν τους ασθενείς τους, κάνουν τομές στο σώμα τους ή μπορεί ακόμα να κόψουν κάποιο μέλος του σώματος ή να καυτηριάσουν κάποιο σημείο του. Οι τεχνικές αυτές είναι πολύ επώδυνες για τους ασθενείς, όμως χάρη σε αυτές είναι δυνατόν να θεραπευτούν από σοβαρές ασθένειες ή τραύματα που είναι επικίνδυνα για την υγεία και τη ζωή τους.

3. Ποια κοινά θεματικά στοιχεία διακρίνετε στο παραπάνω παράλληλο κείμενο και στο κείμενο της Ενότητας;

Στο κείμενο της Ενότητας ο Ιωάννης Χρυσόστομος τονίζει πως τα βάσανα που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στη ζωή τους είναι στην ουσία οι τιμωρίες τους για τα αμαρτήματά τους. Όμως τα βάσανα αυτά κάνουν τους ανθρώπους να συνειδητοποιήσουν τις αμαρτίες τους, να μετανοήσουν γι' αυτές και έτσι να γίνουν ανώτεροι ηθικά άνθρωποι. Γι' αυτό τα παρομοιάζει με τα πικρά και επώδυνα φάρμακα που παίρνουν οι άνθρωποι για να θεραπεύσουν σοβαρές ασθένειες του σώματος, όπως την υδρωπικία. Στο παράλληλο κείμενο ο Ξενοφών δικαιολογεί την αυστηρότητα με την οποία συμπεριφέρθηκε σε μερικούς στρατιώτες με το επιχείρημα πως η τιμωρία που τους επέβαλλε τελικά έσωσε τη ζωή των στρατιωτών αυτών. Αφού οι ίδιοι δεν ενεργούσαν με τον τρόπο που έπρεπε, ώστε να ξεφύγει το στράτευμα από τους εχθρούς, με τις τιμωρίες του και με τη σκληρότητά του ο Ξενοφών τούς εξανάγκασε να συμπεριφερθούν με τον τρόπο που πρέπει. Παρόμοια με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο υπογραμμίζει τον σωφρονιστικό χαρακτήρα των ποινών.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω φράσεις με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Η ανάδοχος εταιρεία πτώχευσε και το έργο έμεινε
- β. Οι αποφάσεις του Αρχείου Πάγου δεν ξανακρίνονται, είναι
- γ. Ο νέος αυτοκινητόδρομος Κορίνθου – Καλαμάτας είναι σχεδόν
- δ. Η διακοπή της δανειοδότησης αποτέλεσε το κτύπημα για την επιχείρηση.

2. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης Α΄ με τις λέξεις της στήλης Β΄. Χρειάζονται αλλαγές στο γένος ή στην πτώση μερικών συνδυασμών:

A΄	B΄
τελεσίδικος	πρόεδρος
τελειόφοιτος	επίσημος
εκτελεστικός	πανεπιστήμιο
ιδιοτελής	προσπάθεια
τελετή	σκοπός
ημιτελής	απόφαση

■ Β. Γραμματική

3. Να ολοκληρώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων γράφοντας το κατάλληλο πρόσωπο του ρήματος *είμι* στην προστακτική ενεστώτα:

- α. έτοιμος πάσχειν δεινά.
- β. Πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ὀμλητικοί.
- γ. τοῦ πατρός εὐτυχέστερος.
- δ. Ἐπειτα οἱ νέοι αἰεὶ φίλοι
- ε. μέτρον πᾶσι πράγμασι.

4. Να μεταφέρετε στον ενεστώτα, στον αόριστο και στον παρακείμενο προστακτικής ε.φ. στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό τα ρήματα που δίνονται:

	ενεστώτας προστακτικής	αόριστος προστακτικής	παρακείμενος προστακτικής
φυλάττεις			
κινδυνεύουσι			
θαυμάζετε			
πράττει			
βλάπτεις			
κρύπτετε			

5. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται από τα παρακάτω ρήματα:

- ἔστωσαν (γ΄ εν. ενεστ. προσ.):
- βιάζεται (γ΄ πληθ. ενεστ. οριστ.):
- μακαρίζεις (β΄ πληθ. ενεστ. προσ.):
- θεραπεύεται (β΄ εν. ενεστ. οριστ.)
- ἀρπάζω (μτχ. ενεστ. και αορ.
- ε.φ. σε όλα τα γένη):

6. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να συμπληρώσετε τα κενά με τύπους των επιθέτων μέγας και πολύς, προσέχοντας το γένος, την πώση και τον αριθμό.

- α. Ὁ Ἄσωπὸς ποταμὸς ἐρρῦη (μέγας).
- β. Τοῦθ' οὕτως ἔχει ἐν ἄλλοις τε (πολύς).
- γ. μὲν ἔπεισαν τὰς πόλεις πόλεμον ἄρασθαι (= να αρχίσουν).
(πολύς).
- δ. Οὐδ' ἄνευ ἐγκρατείας οὐδ' ἄνευ ἐπιμελείας γίγνεται
(πολύς).
- ε. Τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ ἔχουσι ἀσφάλεια (πολύς).
- στ. Ἐκεῖνος οὐκ ἀπέιπεν (= κουράστηκε) δόξαν ἐφιέμενος
(= να επιθυμεί) (μέγας).
- ζ. Καὶ ἄλλα μανθάνει τῷ αὐτῷ τούτῳ τρόπῳ (πολύς).
- η. Μέμφομαι οὖν αὐτοῖς τὰ μὲν μειζόνως (μέγας).

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας και το έργο του

Ο Γάιος Μουσώνιος Ρούφος (1ος αι. μ.Χ.) ήταν Ρωμαίος στωικός φιλόσοφος. Ανήκε στην τάξη των ιππέων. Ίδρυσε φιλοσοφική σχολή στη Ρώμη, στην οποία δίδαξε αποκλειστικά στα ελληνικά. Η διδασκαλία του όμως, όπως και η διδασκαλία άλλων φιλοσόφων, συχνά ενοχλούσε τους Ρωμαίους αυτοκράτορες που δεν ανέχονταν την ελευθερία της σκέψης και γι' αυτό εξορίστηκε δύο φορές από τη Ρώμη, μία φορά με διαταγή του Νέρωνα και μία φορά με διαταγή του Βεσπασιανού.

Ο Μουσώνιος Ρούφος ενδιαφέρθηκε κυρίως για τα θέματα της ηθικής και ιδιαίτερα για τα πρακτικά προβλήματα της ζωής, όπως τι πρέπει να φοράει κάποιος, πώς πρέπει να συμπεριφέρεται, πώς πρέπει να προγραμματίζει μια οικογένεια την απόκτηση παιδιών, πώς πρέπει να ανατρέφονται τα κορίτσια κ.ά. Κήρυττε πως όλοι οι άνθρωποι, άντρες ή γυναίκες, ελεύθεροι ή δούλοι, έχουν εξίσου τη δυνατότητα να γίνουν ενάρετοι. Χρειάζεται όμως να διαπαιδαγωγηθούν κατάλληλα, ώστε να καλλιεργήσουν αυτή την προδιάθεσή τους και να καταφέρουν να γίνουν ενάρετοι.

Ο Ρούφος υπέρμαχος της ισότητας των δύο φύλων

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση του Μουσώνιου Ρούφου για την ισοτιμία των δύο φύλων. Έλεγε, για παράδειγμα, πως οι γυναίκες έχουν την ίδια με τους άντρες λογική ικανότητα, πως στις θυγατέρες και στους γιους τους οι γονείς πρέπει να προσφέρουν την ίδια παιδεία, πως όλα τα ανθρώπινα έργα απαιτούν την κοινή ευθύνη των ανδρών και των γυναικών και κανένα από αυτά δεν αποτελεί αποκλειστικότητα του ενός ή του άλλου φύλου.

Ο Ρούφος καταδικάζει τον παραλογισμό του εμφύλιου πολέμου

Αναφέρεται δε από τον Τάκιτο (3.81) και τον Δίωνα Κάσσιο (*Επιτομή* 65.18-9) ότι κατά τον εμφύλιο πόλεμο του έτους 69 μ.Χ. κινδύνευσε να σκοτωθεί, όταν στάθηκε ανάμεσα στις δύο παρατάξεις που επρόκειτο να συμπλακούν στο πεδίο της μάχης και επιχείρησε να αποτρέψει τη μάχη, επικαλούμενος τη λογική και την αδελφότητα.

Στον Μουσώνιο αποδίδονται δύο έργα γραμμένα στα ελληνικά: *Λόγοι φιλοσοφίας έχόμενοι και Άπομνημονεύματα*. Αποσπάσματα από αυτά διέσωσε ο **Ιωάννης Στοβαίος** (5ος αι. μ.Χ.) στο έργο του, που έχει τον τίτλο *Άνθολόγιον*. Ο Στοβαίος καταγόταν από τους Στόβους της Μακεδονίας, από όπου πήρε και το όνομά του. Θέλοντας να αφήσει στον γιο του Σεπτίμο, όπως λέει, μια παρακαταθήκη σοφίας, ώστε να βελτιώσει τα ελαττώματα του χαρακτήρα του, συγκέντρωσε αποσπάσματα από 204 φιλόσοφους και ιστορικούς, 150 ποιητές και 120 ρήτορες από τα χρόνια του Ομήρου μέχρι και την εποχή του. Τα θέματα που θίγονται στο έργο του σχετίζονται με τη φιλοσοφία, τη γνώση, την ηθική, τα πολιτεύματα, τους νόμους, τον πόλεμο και την ειρήνη, τους πλούσιους και τους φτωχούς κ.ά. Το έργο του είναι πολύτιμο, γιατί διέσωσε αποσπάσματα ποιητικών και πεζών έργων της αρχαιότητας που έχουν χαθεί.

Το κείμενο της Ενότητας

Στο απόσπασμα της Ενότητας ο Μουσώνιος δίνει πρακτικές συμβουλές σχετικά με τη διατροφή. Αναφέρεται στους κινδύνους που κρύβει η λαιμαργία. Τονίζει ότι το φαγητό πρέπει να το βλέπουμε ως το μέσο που ικανοποιεί τη βιοτική ανάγκη της διατροφής. Πρέπει λοιπόν να καθορίζουμε το είδος και την ποσότητα των τροφών που θα καταναλώσουμε με γνώμονα την υγεία του σώματός μας και όχι την απόλαυση. Επομένως, πρέπει να προτιμάμε μια υγιεινή αλλά άνοστη τροφή από μια νόστιμη αλλά όχι υγιεινή.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Πολλῶν ἡδονῶν οὐσῶν, αἱ τὸν ἄνθρωπον ἐνδιδόναι αὐταῖς βιάζονται παρὰ τὸ συμφέρον, δυσμαχωτάτη εἶναι δοκεῖ ἢ περὶ τροφὴν ἡδονή. Ταῖς μὲν γὰρ ἄλλαις ἡδοναῖς σπανιώτερον ὀμιλοῦμεν, ταύτης δὲ ἀνὰ πάσαν ἡμέραν πάντως πειρᾶσθαι ἀνάγκη, ὥστε πλείους οἱ ἐνταῦθα κίνδυνοι. Καὶ γὰρ ὁ πλεόν ἢ δεῖ ἐσθίων ἁμαρτάνει, καὶ ὁ κατασπεύδων ἐν τῷ ἐσθίειν, καὶ ὁ τὰ ἡδίω τῶν ὑγιεινοτέρων βρώματα προτιμῶν. Ἔστι δὲ ἁμαρτία περὶ τροφὴν καὶ ὅταν παρὰ καιρὸν προσφερώμεθα αὐτήν. Ἔτι δὴ καὶ ἄλλων ἁμαρτιῶν οὐσῶν περὶ τροφὴν, δεῖ ἀπασῶν καθαρεύειν. Καθαρεύει δ' ἂν τις ἐθίζων αὐτὸν αἰρεῖσθαι σίτον οὐχ ἵνα ἡδηται ἀλλ' ἵνα τρέφηται, οὐδ' ἵνα λεαίνηται τὴν κατάποσιν ἀλλ' ἵνα ῥωννύηται τὸ σῶμα. Καὶ γὰρ γέγονεν ἢ μὲν κατάποσις δίοδος εἶναι τροφῆς, οὐχ ἡδονῆς ὄργανον, ἢ δὲ γαστήρ τοῦ αὐτοῦ χάριν οὐπερ ἔνεκα καὶ φυτῷ ῥίζα γέγονεν. Διὸ καὶ προσήκει ἐσθίειν ἡμῖν ἵνα ζῶμεν, οὐχ ἵνα ἡδόμεθα.

Γάιος Μουσώνιος Ρούφος (Στοβαίος, *Άνθολόγιον* 3.18.37), (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Οὐσῶν πολλῶν ἡδονῶν,
αἷ βιάζονται τὸν ἄνθρωπον
ἐνδιδόναι αὐταῖς παρὰ τὸ συμφέρον,

ἢ περὶ τροφήν ἡδονή

δοκεῖ εἶναι δυσμαχωτάτη.

Ταῖς μὲν γὰρ ἄλλαις ἡδοναῖς σπανιώ-
τερον ὀμιλοῦμεν,
ταύτης δὲ ἀνάγκη (ἐστὶ) πειράσθαι πάν-
τως ἀνὰ πάσαν ἡμέραν,
ὥστε (εἰσὶ) πλείους οἱ ἐνταῦθα κίνδυ-
νοι.

Καὶ γὰρ ἀμαρτάνει ὁ ἐσθίων
πλέον ἢ δεῖ,
καὶ ὁ κατασπεύδων ἐν τῷ ἐσθίειν,
καὶ ὁ προτιμῶν τὰ ἡδῖα βρώματα

τῶν ὑγιεινοτέρων.

Ἔστι δὲ ἀμαρτία περὶ τροφήν

καὶ ὅταν προσφερώμεθα αὐτήν παρὰ
καιρὸν.

Ἔτι δὴ οὐσῶν καὶ ἄλλων ἀμαρτιῶν
περὶ τροφήν,

δεῖ καθαρεύειν ἀπασῶν.

Καθαρεύοι δ' ἂν τις

ἐθίζων αὐτὸν αἰρεῖσθαι σίτον

οὐχ ἵνα ἡδηται

ἀλλ' ἵνα τρέφηται,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αν και υπάρχουν πολλές απολαύσεις,
οι οποίες εξαναγκάζουν τον άνθρωπο
να υποκύψει σε αυτές σε αντίθεση με
το συμφέρον του¹,

στην απόλαυση που σχετίζεται με την
τροφή

φαίνεται πως είναι πολύ δύσκολο να
αντισταθεί κανείς.

Διότι με τις υπόλοιπες απολαύσεις σπα-
νιότερα ερχόμαστε σε επαφή,
ενώ αυτήν είναι ανάγκη να τη γευόμα-
στε οπωσδήποτε καθημερινά,
με αποτέλεσμα να είναι περισσότεροι σε
αυτήν την περίπτωση² οι κίνδυνοι.

Γιατί σφάλει αυτός που τρώει
περισσότερο από όσο πρέπει
και αυτός που τρώει βιαστικά
και αυτός που προτιμάει τις πιο ευχά-
ριστες τροφές

παρά τις πιο υγιεινές.

Και είναι σφάλμα σχετικά με την
τροφή

και³ ὅταν την τρώμε σε ακατάλληλη
ώρα.

Επίσης, επειδή βέβαια υπάρχουν και
άλλα σφάλματα σχετικά με την τρο-
φή,

πρέπει να απέχουμε από όλα.

Και μπορεί να απέχει (από αυτά) κά-
ποιος,

εάν συνηθίσει τον εαυτό του να επιλέ-
γει την τροφή του

όχι για να ευχαριστιέται,

αλλά για να τρέφεται,

1. Αλλιώς: σε αντίθεση με το προσωπικό του όφελος.

2. Πιο σωστά: οι κίνδυνοι που κρύβονται σε αυτήν.

3. Ο σύνδεσμος και εδώ είναι προσθετικός. (Για τα είδη του και βλ. σελ. 150)

οὐδ' ἵνα λεαίνηται τὴν κατάποσιν

ἀλλ' ἵνα ῥωννύηται τὸ σῶμα.

Καὶ γὰρ ἡ μὲν κατάποσις γέγονεν
εἶναι δίοδος τροφῆς,
οὐκ ὄργανον ἡδονῆς,
ἡ δὲ γαστήρ γέγονεν

τοῦ αὐτοῦ χάριν
οὐπερ ἔνεκα (γέγονεν) καὶ φυτῶ ῥίζα.

Διὸ καὶ προσήκει ἡμῖν
ἐσθίειν
ἵνα ζώμεν,
οὐχ ἵνα ἡδόμεθα.

οὔτε γὰρ νὰ προκαλεῖ ευχαρίστηση
στον οἰσοφάγο του,
ἀλλὰ γὰρ νὰ ενδυναμώνεται τὸ σῶμα
του.

Γιατί ο οἰσοφάγος ἔχει δημιουργηθεῖ
γὰρ νὰ αποτελεῖ δίοδο γὰρ τὴν τροφή,
ὄχι ὄργανο γὰρ ευχαρίστηση.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ κοιλιὰ ἔχει δημιουρ-
γηθεῖ

γὰρ τὸν ἴδιο λόγο,
γὰρ τὸν ὁποῖο ἔχει δοθεῖ στο φυτὸ ἡ
ρίζα⁴.

Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι σωστό⁵
νὰ τρώμε
γὰρ νὰ ζούμε,
ὄχι γὰρ νὰ ευχαριστιόμαστε.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πολλῶν ἡδονῶν οὐσῶν,
αἷ τὸν ἄνθρωπον ἐνδιδόναι
αὐταῖς βιάζονται παρὰ τὸ συμφέρον,

δυσμαχωτάτη εἶναι δοκεῖ
ἡ περὶ τροφήν ἡδονή.

Ταῖς μὲν γὰρ ἄλλαις ἡδοναῖς
σπανιώτερον ὁμλοῦμεν,
ταύτης δὲ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν πάντως
πειρᾶσθαι ἀνάγκη (ἐστὶ),
ὥστε (εἰσὶ) πλείους οἱ ἐνταῦθα κίνδυνοι.

Καὶ γὰρ ὁ πλέον ἢ δεῖ ἐσθίων ἄμαρτάνει,
καὶ ὁ κατασπεύδων ἐν τῷ ἐσθίειν,
καὶ ὁ τὰ ἡδῖω τῶν ὑγιεινοτέρων
βρώματα προσιμῶν.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ἄν καὶ υπάρχουν πολλές ἀπολαύσεις,
οἱ ὁποῖες ἐξαναγκάζουν τὸν ἄνθρωπο
νὰ υποκύψει σὲ αὐτές σὲ ἀντίθεση
μὲ τὸ συμφέρον του,

στὴν ἀπόλαυση ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν
τροφὴ φαίνεται πὼς εἶναι πολὺ δύ-
σκολο νὰ ἀντισταθεῖ κανεὶς.

Διότι μὲ τὶς ὑπόλοιπες ἀπολαύσεις
σπανιότερα ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφή,
ἐνῶ αὐτὴν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴ γευόμαστε
ὁποσδήποτε καθημερινά,
μὲ ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι περισσότεροι σὲ
αὐτὴ τὴν περίπτωση οἱ κίνδυνοι.

Γιατί σφάλει αὐτὸς ποὺ τρώει
περισσότερο ἀπὸ ὅσο πρέπει
καὶ αὐτὸς ποὺ τρώει βιαστικά
καὶ αὐτὸς ποὺ προτιμᾷ τὶς πιο ευχάρι-
στες τροφές παρὰ τὶς πιο υγιεινές.

4. Ἀλλιῶς: γὰρ τὸν ὁποῖο τὰ φυτὰ δημιουργήθηκαν μὲ ρίζες. Μεταφράζουμε ἐδῶ τοὺς ἐνικὸς ἀριθμοὺς *φυτῶ* καὶ *ρίζα* μὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ, γιὰτὶ ἔχουμε **σχῆμα συνεκδοχῆς**: τὸ ἓνα ἀντὶ γὰρ τὰ πολλὰ.
5. Ἡ δοτικὴ προσωπικὴ *ἡμῖν* μπορεῖ νὰ μείνει καὶ ἀμετάφραστη, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ ρῆμα *τρώμε* καταλαβαίνουμε ὅτι γίνεται λόγος γὰρ τὸ ἀ' πληθ. πρόσωπο (*εμεῖς*). Τὸ ρῆμα *προσῆκει* μπορεῖ νὰ μεταφραστεῖ ἀλλιῶς: *ταιριάζει...*, *αρμοζει...*

Ἔστι δὲ ἄμαρτία περὶ τροφήν
καὶ ὅταν παρὰ καιρὸν προσφερώμεθα
αὐτήν.

Ἔτι δὴ καὶ ἄλλων ἁμαρτιῶν οὐσῶν
περὶ τροφήν,

δεῖ ἀπασῶν καθαρεύειν.

Καθαρεύοι δ' ἄν τις

ἐθίζων αὐτὸν αἰρεῖσθαι σίτον

οὐχ ἵνα ἡδῆται
ἀλλ' ἵνα τρέφῃται,
οὐδ' ἵνα λεαίνηται τὴν κατάποσιν

ἀλλ' ἵνα ῥωννύηται τὸ σῶμα.

Καὶ γὰρ γέγονεν ἡ μὲν κατάποσις

δίοδος εἶναι τροφῆς,

οὐχ ἡδονῆς ὄργανον,

ἡ δὲ γαστήρ τοῦ αὐτοῦ χάριν

οὐπερ ἔνεκα καὶ φυτῷ ῥίζα γέγονεν.

Διὸ καὶ προσήκει ἐσθίειν ἡμῖν

ἵνα ζῶμεν,

οὐχ ἵνα ἡδῶμεθα.

Καὶ εἶναι σφάλμα σχετικὰ μετὰ τὴν τροφήν
καὶ ὅταν τὴν τρώμε σε ἀκατάλληλη
ῥα.

Επίσης, ἐπειδὴ βέβαια ὑπάρχουν καὶ
ἄλλα σφάλματα σχετικὰ μετὰ τὴν
τροφήν,

πρέπει νὰ ἀπέχουμε ἀπὸ ὅλα.

Καὶ μπορεῖ νὰ ἀπέχει (ἀπὸ αὐτὰ) κά-
ποιος,

εἰάν συνήθισαι τὸν εαυτό του νὰ ἐπιλέγει
τὴν τροφήν του

ὄχι γιὰ νὰ εὐχαριστιέται,

ἀλλὰ γιὰ νὰ τρέφεται,

οὔτε γιὰ νὰ προκαλεῖ εὐχαρίστηση
στον οἰσοφάγο του,

ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐνδυναμώνεται τὸ σῶμα
του.

Γιατί ὁ οἰσοφάγος ἔχει δημιουργηθεῖ
γιὰ νὰ ἀποτελεῖ δίοδο γιὰ τὴν τροφήν,

ὄχι ὄργανο γιὰ εὐχαρίστηση.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ κοιλία ἔχει δημιουρ-
γηθεῖ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο,

γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει δοθεῖ στο φυτὸ ἡ
ρίζα.

Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι σωστὸ νὰ τρώμε

γιὰ νὰ ζοῦμε,

ὄχι γιὰ νὰ εὐχαριστιόμαστε.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο Μουσώνιος Ρούφος επισημαίνει ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ἀντισταθεῖ ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀπόλαυση τοῦ φαγητοῦ, γιατί εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τρώμε καθημερινά. Τα σφάλματα ποὺ κάνουν συνήθως οἱ ἄνθρωποι σχετικὰ μετὰ τὴν τροφήν εἶναι: νὰ τρώνε περισσότερο ἀπὸ ὅσο πραγματικὰ ἔχουν ἀνάγκη, νὰ τρώνε λαίμαργα, νὰ ἐπιλέγουν νὰ φάνε τις πιο νόστιμες τροφές καὶ ὄχι τις πιο υγιεινές καὶ νὰ μὴν τρώνε τις κατάλληλες ῥες. Ὡστόσο, πρέπει νὰ τρώμε ὄχι γιὰ νὰ νιώθουμε ἀπόλαυση, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐνδυναμώνουμε τὸ σῶμα μας. Ἄλλωστε, τὰ μέλη τοῦ σώματός μας τὰ ὁποῖα ἐπιτελοῦν λειτουργίες ποὺ σχετίζονται μετὰ τὴν διατροφήν δὲν ἔχουν τὸν ρόλο νὰ συντελοῦν στὴν ἀπόλαυσή μας, ἀλλὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὴν πρόσληψη τῆς τροφῆς.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Μετάφραση του επιρρηματικού απαρεμφάτου που δηλώνει σκοπό**

Από ρήματα που έχουν τη σημασία «πηγαίνω», «στέλλω», «προετοιμάζω», «δημιουργώ», «εκλέγω» κ.ά. μπορεί να εξαρτηθεί απαρέμφατο που ισοδυναμεί με τελική ή με συμπερασματική πρόταση (**επιρρηματικό απαρέμφατο του σκοπού ή του αποτελέσματος**) και γι' αυτό μεταφράζεται με (για) να + ρήμα ή ώστε + ρήμα αντίστοιχα. Στο κείμενο της Ενότητας 13 βρίσκουμε ένα τέτοιο απαρέμφατο:

- *γέγονεν ἢ μὲν κατάποσις δίοδος εἶναι τροφῆς* = ο οισοφάγος έχει δημιουργηθεί **για να αποτελεί** δίοδο για την τροφή

■ **Μετάφραση της δυνητικής ευκτικής**

Σε προηγούμενα μαθήματα αναφερθήκαμε στη μετάφραση των δυνητικών εγκλίσεων. Στο κείμενο της Ενότητας 13 συναντήσαμε μία δυνητική ευκτική (για τη δυνητική ευκτική και τον τρόπο που τη μεταφράζουμε βλ. Ενότητα 7, σελ. 307):

- *Καθαρεύοι δ' ἂν* = Και μπορεί να απέχει

■ **Μετάφραση του β' όρου σύγκρισης**

Όταν σε μία πρόταση υπάρχει μια συγκριτική λέξη (π.χ. ένα επίθετο ή επίρρημα συγκριτικού βαθμού ή ένα ρήμα που σημαίνει «επιλέγω» ή «προτιμώ», τότε γίνεται σύγκριση ανάμεσα σε δύο όρους (ανάμεσα στον *α'* και στον *β'* όρο σύγκρισης). Στα ν.ε. ο *β'* όρος σύγκρισης εκφράζεται: *από* + *αιτιατική*, *παρά* + *αιτιατική*, *παρά* + *να* + *ρήμα* και σπανιότερα με απλή γενική πτώση.

- *ὁ τὰ ἡδῖα τῶν ὑγιεινοτέρων βρώματα προτιμῶν* = αυτός που προτιμáει τις πιο ευχάριστες τροφές **παρά τις** πιο υγιεινές (ή: αυτός που προτιμáει τις πιο ευχάριστες τροφές **από τις** πιο υγιεινές)
- *ὁ πλέον ἢ δεῖ ἐσθίων* = αυτός που τρώει περισσότερο **από ό,τι πρέπει**.

Προσοχή! Όταν στα ν.ε. ο *β'* όρος σύγκρισης είναι αναφορική πρόταση, εκφράζεται μόνο με την πρόθεση *από*, μετά από την οποία ακολουθεί η αντωνυμία *ό,τι* είτε η αντωνυμία *όσος*, *όση*, *όσο*. Δεν θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε: ...περισσότερο παρά όσο πρέπει.

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **πολλῶν**: επίθ. ανώμαλο, θηλ. γένους, γεν., πληθ., *ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ* (= πολὺς, πολλή, πολὺ). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 434-435.

- ⇒ **ήδονών:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. πληθ., *ή ήδονή, τής ήδονής* (= η ευχαρίστηση, η απόλαυση). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 558.
- ⇒ **ούσών:** μτχ. ενεστ., θηλ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. *είμι* (= είμαι, υπάρχω).
- ⇒ **αί:** αντων. αναφορική, θηλ. γένους, ονομ. πληθ., *ός, ή, ό* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 69.
- ⇒ **τόν άνθρωπον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ό άνθρωπος, του ανθρώπου* (= ο άνθρωπος).
- ⇒ **ένδιδόναι:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ένδιδωμι* (= υποκύπτω, υποχωρώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *δίδωμι*: δώρο, δότης, εκδότης, προδότης, αιμοδότης, εργοδότης, προδοσία, ενδοτικός.
- ⇒ **αυταίς:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, θηλ. γένους, δοτ. πληθ., *αυτός, αυτή, αυτό* (= αυτός, -ή, -ό). Εδώ *αυταίς* = *ταίς ήδοναίς* (επαναληπτική).
- ⇒ **βιάζονται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *βιάζομαι* (= εξαναγκάζω, πιέζω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. + τελ. απαρέμφ.
 - ♦ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *βιάζομαι*, ΠΡΤ. *έβιαζόμην*, ΜΕΛΛ. *βιάσομαι*, ΑΟΡ. *έβιασάμην*, ΠΡΚ. *βεβίασμαι*, ΥΠΡΣ. [*έβεβιάσμην*].
- ⇒ **παρά:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει κίνηση από κάποιον τόπο ή προέλευση κ.ά.
 - + δοτ.: δηλώνει ότι κάτι είναι κοντά σε κάτι, στο πλευρό κάποιου κ.ά.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση κοντά ή παράλληλα σε κάτι· μεταφορικά δηλώνει σύγκριση, αντίθεση κ.ά.
- ⇒ **τό συμφέρον:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τό συμφέρον, του συμφέροντος* (= το όφελος, το κέρδος, το συμφέρον). Πρόκειται στην ουσία για το ουδέτερο γένος της μτχ. ενεστώτα του ρήμ. *συμφέρω*, το οποίο έχει ουσιαστικοποιηθεί.
- ⇒ **δυσμαχώτατη:** επίθ. υπερθετικού βαθμού, θηλ. γένους, ονομ. εν., *ό δυσμαχώτατος, ή δυσμαχώτατη, τό δυσμαχώτατον* (= ο πιο δυσκολοπολέμητος, ο ακατανίκητος). Θετικός: *ό δύσμαχος, ή δύσμαχος, τό δύσμαχον*. Συγκριτικός: *ό δυσμαχώτερος, ή δυσμαχώτερα, τό δυσμαχώτερον*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *μάχομαι*: μάχη, μαχητικός, μαχητής, σύμμαχος, ακαταμάχητος, αμαχητί, μαχητός.
- ⇒ **είναι:** απαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. *είμι* (= είμαι, υπάρχω).
 - ♦ ΕΝΣ. *είμι*, ΠΡΤ. *ή(ν)*, ΜΕΛΛ. *έσομαι*, ΑΟΡ. *έγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *έγεγόνειν*.
- ⇒ **δοκεί:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *δοκέω*, *δοκῶ* (= φαίνομαι,

δίνω την εντύπωση). ♦ ΣΥΝΤ.: + ειδ. απαρέμφ. (+ δοτ. προσ. κρίνοντος προσώπου)

- ⇒ **ἡ ἡδονή:** ονομ. εν., ἡ ἡδονή, τῆς ἡδονῆς. Βλ. πιο πάνω, ἡδονῶν.
- ⇒ **περί:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: σημαίνει «γύρω από», κυριολεκτικά (τόπος) ή μεταφορικά (αναφορά κ.ά).
 - + δοτ.: σημαίνει περίπου ό,τι η *περὶ* + *γεν.*, αλλά δεν είναι τόσο συχνή.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση γύρω από κάτι κυριολεκτικά ή μεταφορικά.
- ⇒ **τροφήν:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ τροφή, τῆς τροφῆς (= η τροφή, το φαγητό).
- ⇒ **ταῖς ἡδοναῖς:** δοτ. πληθ., ἡ ἡδονή, τῆς ἡδονῆς. Βλ. πιο πάνω, ἡδονῶν.
- ⇒ **γάρ:** σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί). Το *γάρ* συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν είναι ποτέ πρώτη λέξη.
- ⇒ **ἄλλαις:** αντων. αόριστη επιμεριστική, θηλ. γένους, δοτ. πληθ., ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο (= άλλος, άλλη, άλλο).
- ⇒ **σπανιώτερον:** επίρρ. συγκριτικού βαθμού (= πιο λίγο, πιο αραιά, πιο σπάνια). Θετικός: *σπανίως*. Υπερθετικός: *σπανιώτατα*.
- ⇒ **ὀμιλούμεν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., α΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ὀμιλέω, ὀμιλώ* (= συναναστρέφομαι, έρχομαι σε επαφή, ασχολούμαι με κάτι). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
- ⇒ **ταύτης:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, γεν. εν., οὗτος, αὕτη, τοῦτο (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **ἀνά:** πρόθ. κύρια που στην πεζογραφία συντάσσεται μόνο με αιτιατική. Δηλώνει κίνηση προς τα πάνω (είναι αντίθετη της *κατά*), χρονική διάρκεια, διανομή κ.ά.
- ⇒ **πάσαν:** επίθ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πᾶν (= ὅλος· καθένας, καθεμία, καθένα).
- ⇒ **ἡμέραν:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ ἡμέρα, τῆς ἡμέρας (= η ημέρα).
- ⇒ **πάντως:** επίρρ. βεβαιωτικό (= βέβαια, οπωσδήποτε).
- ⇒ **πειράσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. *πειράομαι, πειρώμαι* (= εξετάζω, επιχειρώ, δοκιμάζω· γεύομαι). ♦ ΣΥΝΤ.: + γεν.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πειρατής, πείραμα, πειρασμός, απόπειρα, πείραγμα, πειρατικός.
- ⇒ **ἀνάγκη:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., ἡ ἀνάγκη, τῆς ἀνάγκης (= πε-

- πρωμένο, βία, πίεση, υποχρέωση, ανάγκη). ♦ **ανάγκη (έστι) + πειράσθαι** = είναι ανάγκη να τη γευόμαστε, αναγκαστικά τη γευόμαστε.
- ⇒ **ώστε:** σύνδ. συμπερασματικός (= ώστε, επομένως).
 - ⇒ **πλείους:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., β' τύπος (α' τύπος: *πλείονες*), *όή πλείων, τὸ πλέον* (= περισσότερος, πιο πολύς). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 560. Θετικός: *ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ*. Υπερθετικός: *ὁ πλείστος, ἡ πλείστη, τὸ πλείστον*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πλειοψηφία και πλειονοψηφία, πλειοψηφώ, πλειονότητα, πλεονάζω, πλεόνασμα, πλεονασμός, πλεονέκτης, επιπλέον, πλέον.
 - ⇒ **οὐκ κίνδυνοι:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ κίνδυνος, τοῦ κινδύνου* (= ο κίνδυνος, η τολμηρή πράξη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 558.
 - ⇒ **ἐνταῦθα:** επίρρ. τοπικό (= εδώ· στην περίπτωση αυτή).
 - ⇒ **ὁ ἐσθίων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἐσθίω* (= τρώω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 562.
 - ⇒ **πλέον:** επίρρ. ποσοτικό συγκριτικού βαθμού (= περισσότερο, πιο πολύ). Θετικός: *πολύ*. Υπερθετικός: *πλείστα*. Για ομόρριζα βλ. πιο πάνω, *πλείους*.
 - ⇒ **ἤ:** σύνδ. συγκριτικός (= ή, από), ο οποίος χρησιμοποιείται για να εκφραστεί ο β' όρος σύγκρισης. ♦ **πλέον ἢ δεῖ** = περισσότερο από ό,τι πρέπει. Πρόκειται για β' όρο σύγκρισης ο οποίος εκφράζεται με *ἤ + ομοιότροπα προς τον α' όρο*. (Βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 550.)
 - ⇒ **δεῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του απροσώπου ρήμ. *δεῖ* (= πρέπει).
 - ♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *δεῖ*, ΠΡΤ. *ἔδει*, ΜΕΛΛ. *δεήσει*, ΑΟΡ. *ἐδέησε*, ΠΡΚ. *δεδέηκε*.
 - ⇒ **ἀμαρτάνει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀμαρτάνω* (= αποτυγχάνω, σφάλω, αστοχώ).
 - ♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ἀμαρτάνω*, ΠΡΤ. *ἡμάρτανον*, ΜΕΛΛ. *ἀμαρτήσομαι*, ΑΟΡ. *ἤμαρτον*, ΠΡΚ. *ἡμάρτηκα*, ΥΠΡΣ. *ἡμαρτήκειν*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αμαρτία, αμάρτημα, αμαρτωλός, αναμάρτητος.
 - ⇒ **ὁ κατασπύδων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *κατασπύδω* (= βιάζομαι, σπύδω, κάνω κάτι βιαστικά). ♦ **ὁ κατασπύδων ἐν τῷ ἐσθίειν** = αυτός που τρώει βιαστικά, που τρώει λαίμαργα.
 - ⇒ **ἐν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ή τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση, αναφορά κ.ά.
 - ⇒ **ἐσθίειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἐσθίω* (= τρώω).

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔσθίω*, ΠΡΤ. *ἤσθιον*, ΜΕΛΛ. *ἔδομαι*, ΑΟΡ. *ἔφαγον*, ΠΡΚ. *ἔδηδοκα*, ΥΠΡΣ. [*ἔδηδόκειν*].
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἔδεσμα, φαγητό.
- ⇒ **ὁ προτιμῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *προτιμάω*, *προτιμῶ* (= προτιμῶ). ◆ ΣΥΝΤ.: + γεν. (έμμεσο αντ.) + αιτ. (άμεσο αντ.)
- ⇒ **τὰ βρώματα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ βρῶμα*, *τοῦ βρώματος* (= τροφή, φαγητό). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 559.
- ⇒ **ἡδίων:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., β' τύπος (ο α' τύπος: *ἡδίονα*), *ὀή ἡδίων*, *τὸ ἡδιον* (= πιο ευχάριστος, πιο γλυκός). Θετικός: *ὁ ἡδύς*, *ἡ ἡδέια*, *τὸ ἡδύ*. Υπερθετικός: *ὁ ἡδιστος*, *ἡ ἡδίστη*, *τὸ ἡδιστον*.
- ⇒ **τῶν ὑγιεινότερων:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ὑγιεινότερος*, *ἡ ὑγιεινότερα*, *τὸ ὑγιεινότερον* (= πιο υγιεινός). Θετικός: *ὁ ὑγιεινός*, *ἡ ὑγιεινή*, *τὸ ὑγιεινόν*.
- ⇒ **ἔστι:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= εἶμαι, υπάρχω). Εδώ το *ἔστι* ἔχει τονιστεί στην παραλήγουσα, γιατί βρίσκεται στην αρχή περιόδου. Το *ἔστι* ανεβάζει τον τόνο και στις εξής περιπτώσεις: 1. όταν σημαίνει «εἶναι δυνατόν» ή «υπάρχει». 2. όταν βρίσκεται μετά από τις λέξεις: *τοῦτ'*, *ἀλλ'*, *οὐκ*, *μήτ'*, *ὥς*.
- ⇒ **ἀμαρτία:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ ἀμαρτία*, *τῆς ἀμαρτίας* (= το σφάλμα, η αποτυχία). Για ομόρριζα βλ. πιο πάνω, *ἀμαρτάνει*.
- ⇒ **ὅταν** (< *ὅτε* + *αοριστολογικό ἄν*): σύνδ. χρονικός (= όταν). Εισάγει χρονικοῦποθετικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική.
- ⇒ **καιρόν:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ καιρός*, *τοῦ καιροῦ* (= κατάλληλη στιγμή-συγκυρία).
- ⇒ **προσφερόμεθα:** υποτακτ. ενεστ. μ.φ., α' πληθ., του ρήμ. *προσφέρωμαι* (= επιτίθεμαι, συμπεριφέρομαι). ◆ *παρὰ καιρόν προσφέρωμαι τὴν τροφήν* = τρώω σε λάθος ώρα, δεν τρώω την κατάλληλη ώρα.
◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *προσφέρω*, ΠΡΤ. *προσφέρων*, ΜΕΛΛ. *προσοίσω*, ΑΟΡ. *προσῆνεγκα*, *προσῆνεγκον*, ΠΡΚ. *προσενήνοχα*, ΥΠΡΣ. *προσενηνόχειν*.
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *προσφέρωμαι*, ΠΡΤ. *προσεφερόμην*, ΜΕΛΛ. *προσοίσομαι*, ΑΟΡ. *προσηνεγκάμην*, ΠΡΚ. *προσενήνεγμαι*, ΥΠΡΣ. *προσενηνέγγμην*.
- ⇒ **αὐτήν:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *αὐτός*, *αὐτή*, *αὐτό* (= αυτός, -ή, -ό). Εδώ, *αὐτήν* = *τὴν τροφήν* (επαναληπτική).
- ⇒ **ἔτι:** επίρρ. που δηλώνει προσθήκη (= ακόμη, επιπλέον). ◆ Το *ἔτι* σε άλλες περιπτώσεις είναι χρονικό επίρρ. (= πια, πλέον).
- ⇒ **δή:** μόριο βεβαιωτικό (= βέβαια).

- ⇒ **ἄλλων:** αντων. αόριστη επιμεριστική, θηλ. γένους, γεν. πληθ., ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο (= ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο).
- ⇒ **ἁμαρτιῶν:** γεν. πληθ., βλ. πιο πάνω, ἡ ἁμαρτία.
- ⇒ **οὐσῶν:** μτχ. ενεστ., θηλ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. εἰμί.
- ⇒ **δεῖ:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἅπασῶν:** ἐπίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. πληθ., ὁ ἅπας, ἡ ἅπασα, τὸ ἅπαν (= ὅλος, ολόκληρος, καθέννας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 560.
- ⇒ **καθαρεύειν:** ἀπαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. καθαρεύω (= εἶμαι καθαρός, εἶμαι αγνός, ἀπέχω ἀπὸ κάτι κακό). ♦ ΣΥΝΤ.: + γεν.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: καθαρός, καθαρεύουσα, κάθαρση, κάθαρμα.
- ⇒ **καθαρεύοι:** εὐκτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. καθαρεύω. Βλ. και καθαρεύειν. ♦ **καθαρεύοι ἄν** = θα μπορούσε να ἀπέχει.
- ⇒ **δ'(έ):** σύνδ. ἀντιθετικός (= ὅμως, ἀλλά, και). Το δ' ἔχει πάθει ἐκθλιψη του -έ.
- ⇒ **τις:** αντων. αόριστη, ἀρσ. γένους, ὀνομ. εν., τίς, τίς, τί (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Το *τις* δεν ἔχει τόνο, γιατί εἶναι ἐγκλιτική λέξη και ἐδῶ ο τόνος του χάνεται.
- ⇒ **ἐθίζων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., ἀρσ. γένους, ὀνομ. εν., του ρήμ. ἐθίζω (= συνηθίζω κάποιον να κάνει κάτι). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. + τελ. ἀπαρέμφ.
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἐθίζω, ΠΡΤ. εἰθίζον, ΜΕΛΛ. ἐθιώ, ΑΟΡ. εἶθισα, ΠΡΚ. εἶθικα.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἐθισμός, ἐθιστικός, ἐθιμο, ἦθος, ἔθνος, συνηθεια.
- ⇒ **αὐτόν:** αντων. αυτοπαθητική, γ' προσώπου, συνηρημένος τύπος τοῦ ἐαυτὸν (= τον εαυτό του), ἀρσ. γένους, αιτιατ. εν. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 561.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι αυτοπαθητικές αντωνυμίες χρησιμοποιούνται για να δηλωθεί ότι η ενέργεια του υποκειμένου επιστρέφει στον εαυτό του. Επομένως το πρόσωπο που εννοεί μια αυτοπαθητική αντωνυμία είναι πάντα υποκείμενο: π.χ. ἀγαπῶ ἐμαυτὸν = αγαπῶ τον εαυτό μου (η αυτοπαθητική αντωνυμία ἐμαυτὸν ἀναφέρεται στο ενν. υποκείμενο ἐγώ). Ἐτσι και στη φράση ἐθίζων τις αὐτόν η αυτοπαθητική αντωνυμία αὐτόν ἀναφέρεται στο υποκ. της μτχ. ἐθίζων, δηλαδή στο υποκείμενο του ρηματικού τύπου ἀπὸ τον οποίο ἐξαρτάται (**ευθεία αυτοπάθεια**). Ἄλλες φορές ὅμως μπορεί μια αυτοπαθητική αντωνυμία να ἐξαρτάται ἀπὸ ἀπαρέμφ. ἢ μτχ. ἢ ρήμα δευτερεύουσας πρότασης, ἀλλὰ να ἀναφέρεται στο υποκ. του ρήματος της κύριας πρότασης και ὄχι στο υποκ. του ἀπαρεμφ. ἢ της μτχ. ἢ του ρήματος της δευτερεύουσας ἀντίστοιχα (**πλάγια αυτοπάθεια**): π.χ. Κύρος ἠγάειτο τὴν διατριβὴν αὐτῷ πολλὴν ἔσσεσθαι. (Η αντων. αὐτῷ ἀναφέρεται στο Κύρος, που εἶναι υποκ. του ἠγάειτο, μολονότι ἐξαρτάται ἀπὸ το ἀπαρέμφ. ἔσσεσθαι.)

- ⇒ **αίρεισθαι**: απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. *αίρέομαι, αίροῦμαι* (= εκλέγω, προτιμῶ, επιλέγω). ♦ Το ενεργ. *αίρέω, αίρώ* = αρπάζω, κερδίζω, συλλαμβάνω (κάτι ἐμπυχο), κυριεύω (κάτι ἀψυχο). Ως παθητικό τού *αίρέω, αίρώ* συνήθως χρησιμοποιείται το *άλισκομαι* (= συλλαμβάνομαι, κυριεύομαι). ♦ Το *αίρέομαι, αίροῦμαι* ως παθητικό = εκλέγομαι, επιλέγομαι.
- ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αίρεση, αναίρεση, διαίρεση, αιρετός, διαιρετός, αυθαίρετος, αυθαιρεσία, αρχαιρεσίες.
- ⇒ **σίτον**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ό σίτος, τού σίτου* (= σιτάρι, δημητριακά· τροφή, τρόφιμα). Ο πληθ. στο ουδ. γένους: *τά σίτα*. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 559.
- ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σιτευτός, σιτίζω, σιτιστής, αιτία, σιτοδεία, υποσιτισμός, επισιτισμός, οικόσιτος, παράσιτο, συσσίτιο.
- ⇒ **ούχ**: μόριο αρνητικό (= δεν, όχι). Το *ούχ* χρησιμοποιείται όταν ακολουθεί λέξη που αρχίζει από φωνήεν που έχει δασεία, ενώ το *ούκ* όταν ακολουθεί λέξη που αρχίζει από φωνήεν που έχει ψιλή. Το *ού* χρησιμοποιείται όταν ακολουθεί λέξη που αρχίζει από σύμφωνο.
- ⇒ **ίνα**: σύνδ. τελικός (= για να). Εισάγει τελικές προτάσεις.
- ⇒ **ήδηται**: υποτακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *ήδομαι* (= ευχαριστιέμαι, χαιρομαι).
- ⇒ **ἀλλ' (ά)**: σύνδ. αντιθετικός (= αλλά). Το *ἀλλ'* έχει πάθει ἐκθλιψη του -ά.
- ⇒ **τρέφεται**: υποτακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *τρέφομαι* (= παίρνω τροφή, συντηρούμαι, τρέφομαι).
- ♦ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *τρέφω*, ΠΡΤ. *έτρεφον*, ΜΕΛΛ. *θρέψω*, ΑΟΡ. *έθρεψα*, ΠΡΚ. [*τέτροφα*].
- Μ.Φ.: *τρέφομαι*, ΠΡΤ. *έτρεφόμην*, ΜΕΛΛ. *θρέψομαι*, ΑΟΡ. *έθρεψάμην*, ΠΡΚ. *τέθραμμαι*, ΥΠΡΣ. *έτεθράμην*.
- ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τροφή, τρόφιμος, διατροφή, τα τροφεία, θρεπτικός.
- ⇒ **οὐδ' (έ)**: σύνδ. συμπλεκτικός αποφαιτικός (= ούτε). Το *οὐδ'* έχει πάθει ἐκθλιψη του -έ.
- ⇒ **λεαίνηται**: υποτακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *λε(ι)αίνομαι* (= γίνομαι λείος· καλλωπίζομαι). ♦ *λεαίνομαι τήν κατάποσιν* = γαργαλίζω τον οισοφάγο, προκαλώ ευχαρίστηση στον οισοφάγο. ♦ Το ενεργ. *λε(ι)αίνω* = λειαινῶ.
- ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λείος, λείανση.
- ⇒ **τήν κατάποσιν**: ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ή κατάποσις, τής καταπόσεως* (= η κατάποση· το μέρος του σώματος μέσω του οποίου γίνεται η κατάποση, ο οισοφάγος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 559.

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: καταπίνω, καταπότης.
- ⇒ **ῥώννυται:** υποτακτ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. ῥώννυμαι (= δυναμώνομαι). ◆ Το ενεργ. ῥώννυμι = δυναμώνω.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ρώμη, ρωμαλέος, εύρωστος, άρωστος, ανάρρωση.
- ⇒ **τὸ σῶμα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., τὸ σῶμα, τοῦ σώματος (= το σώμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 559.
- ⇒ **γέγονεν:** οριστ. παρακ., γ' εν., του ρήμ. γί(γ)νομαι (= γίνομαι, δημιουργούμαι).
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. γί(γ)νομαι, ΠΡΤ. ἐγι(γ)νόμην, ΜΕΛΛ. γενήσομαι, ΑΟΡ. ἐγενόμην, ΠΡΚ. γέγονα, γεγένημαι, ΥΠΡΣ. ἐγεγόνειν, ἐγεγενήμην.
- ⇒ **ἡ κατάποσις:** ονομ. εν., ἡ κατάποσις. Βλ. πιο πάνω, τὴν κατάποσιν.
- ⇒ **δίοδος:** ουσ. β' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., ἡ δίοδος, τῆς διόδου (= πέραςμα, διάβαση). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 558.
- ⇒ **εἶναι:** απαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. εἶμι. Βλ. και πιο πάνω.
- ⇒ **τροφής:** γεν. εν., ἡ τροφή. Βλ. πιο πάνω, τροφήν.
- ⇒ **ἡδονής:** γεν. εν., ἡ ἡδονή. Βλ. πιο πάνω, ἡδονῶν.
- ⇒ **ὄργανον:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., τὸ ὄργανον, τοῦ ὄργανου (= εργαλείο, μέσο, ὄργανο).
- ⇒ **ἡ γαστήρ:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., ἡ γαστήρ, τῆς γαστροῦς (= η κοιλιά, το στομάχι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 559.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: γαστριμαργία, γαστρονομία, γαστροορραγία, γάστρα, γαστρεντερίτιδα.
- ⇒ **τοῦ αὐτοῦ:** αντων. οριστική, αρσ. γένους, γεν. εν., ὁ αὐτός, ἡ αὐτή, τὸ αὐτὸ (= ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο). ◆ Η αντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτὸ μαζί με το άρθρο σημαίνει ταυτότητα: ὁ αὐτὸς = ο ίδιος.
- ⇒ **χάριν:** πρόθ. καταχρηστική (= για χάρη, λόγω). Η πρόθ. χάριν έχει προέλθει από την αιτιατ. ενικού του ουσ. ἡ χάρις, τῆς χάριτος. Συντάσσεται με γενική και δηλώνει για ποιον λόγο γίνεται κάτι, δηλαδή εκφράζει σκοπό ή (σπανιότερα) αιτία. Συνήθως βρίσκεται μετά από τη γενική πτώση που τη συνοδεύει (αναστροφή πρόθεσης).
- ⇒ **οὔπερ:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, γεν. εν., ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ (= ο οποίος ακριβώς). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 561.
- ⇒ **ἔνεκα:** πρόθ. καταχρηστική (= εξαιτίας, λόγω). Συντάσσεται με γενική και δηλώνει για ποιον λόγο γίνεται κάτι, δηλαδή εκφράζει σκοπό ή (σπανιότερα) αιτία. Συνήθως βρίσκεται μετά από τη γενική πτώση που τη συνοδεύει (αναστροφή πρόθεσης).

- ☞ **φυτῶ:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, δοτ. εν., τὸ φυτόν, τοῦ φυτοῦ (= το φυτό). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 559.
- ☞ **ρίζα:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., ἡ ῥίζα, τῆς ῥίζης (= η ρίζα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 558.
- ☞ **γένονεν:** Βλ. πιο πάνω.
- ☞ **διό:** σύνδ. αιτιολογικός που προήλθε από το δι΄ ὃ (= εξαιτίας αυτού, για τον λόγο αυτόν, γι' αυτό). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν εισάγει δευτερεύουσες προτάσεις.
- ☞ **προσῆκει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του απρόσωπου ρήματος προσῆκει (= αρμόζει, ταιριάζει).
- ☞ **ἡμῖν:** αντων. προσωπική α΄ προσώπου, αρσ. γένους, δοτ. πληθ., ἐγώ.
- ☞ **ζῶμεν:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., α΄ πληθ., του συνηρ. ρήμ. ζήω, ζῶ (= ζω, βιώνω, επιβιώνω).
- ☞ **ἠδώμεθα:** υποτακτ. ενεστ. μ.φ., α΄ πληθ., του αποθ. ρήμ. ἠδομαι (= ευχαριστιέμαι).

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση					
ονομ.	ἡ	ἡδονή	ἡ	ρίζα	ὁ	κίνδυνος	ἡ	δίοδος
γεν.	τῆς	ἡδονῆς	τῆς	ρίζης	τοῦ	κινδύνου	τῆς	διόδου
δοτ.	τῇ	ἡδονῇ	τῇ	ρίζῃ	τῷ	κινδύνῳ	τῇ	διόδῳ
αιτ.	τὴν	ἡδονήν	τὴν	ρίζαν	τὸν	κίνδυνον	τὴν	δίοδον
κλητ.	(ὦ)	ἡδονή	(ὦ)	ρίζα	(ὦ)	κίνδυne	(ὦ)	δίοδε

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση					
ονομ.	αἱ	ἡδοναῖ	αἱ	ρίζαι	οἱ	κίνδυνοι	αἱ	δίοδοι
γεν.	τῶν	ἡδονῶν	τῶν	ρίζων	τῶν	κινδύνων	τῶν	διόδων
δοτ.	ταῖς	ἡδοναῖς	ταῖς	ρίζαις	τοῖς	κινδύνουις	ταῖς	διόδοις
αιτ.	τάς	ἡδονάς	τάς	ρίζας	τούς	κινδύνουις	τάς	διόδους
κλητ.	(ὦ)	ἡδοναῖ	(ὦ)	ρίζαι	(ὦ)	κίνδυνοι	(ὦ)	δίοδοι

		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
		β' κλίση			γ' κλίση		
ονομ.	ὁ	σίτος	τὸ	φυτὸν	ἡ	κατάποις	
γεν.	τοῦ	σίτου	τοῦ	φυτοῦ	τῆς	καταπόσεως	
δοτ.	τῷ	σίτῳ	τῷ	φυτῷ	τῇ	καταπόσει	
αιτ.	τὸν	σίτον	τὸ	φυτὸν	τὴν	κατάποιν	
κλητ.	(ὦ)	σίτε	(ὦ)	φυτὸν	(ὦ)	κατάποσι	

		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
		β' κλίση			γ' κλίση		
ονομ.	τὰ	σίτα	τὰ	φυτὰ	αἱ	καταπόσεις	
γεν.	τῶν	σίτων	τῶν	φυτῶν	τῶν	καταπόσεων	
δοτ.	τοῖς	σίτοις	τοῖς	φυτοῖς	ταῖς	καταπόσεσι(ν)	
αιτ.	τὰ	σίτα	τὰ	φυτὰ	τὰς	καταπόσεις	
κλητ.	(ὦ)	σίτα	(ὦ)	φυτὰ	(ὦ)	καταπόσεις	

γ' κλίση		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	τὸ	βρῶμα	τὸ	σῶμα	ἡ	γαστήρ	
γεν.	τοῦ	βρώματος	τοῦ	σώματος	τῆς	γαστρὸς	
δοτ.	τῷ	βρώματι	τῷ	σώματι	τῇ	γαστρὶ	
αιτ.	τὸ	βρῶμα	τὸ	σῶμα	τὴν	γαστέρα	
κλητ.	(ὦ)	βρῶμα	(ὦ)	σῶμα	(ὦ)	γαστήρ	

γ' κλίση		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	τὰ	βρώματα	τὰ	σώματα	αἱ	γαστέρες	
γεν.	τῶν	βρωμάτων	τῶν	σωμάτων	τῶν	γαστέρων	
δοτ.	τοῖς	βρώμασι(ν)	τοῖς	σώμασι(ν)	ταῖς	γαστράσι(ν)	
αιτ.	τὰ	βρώματα	τὰ	σώματα	τὰς	γαστέρας	
κλητ.	(ὦ)	βρώματα	(ὦ)	σώματα	(ὦ)	γαστέρες	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	ἅπας	ἡ	ἅπασα	τὸ	ἅπαν
γεν.	τοῦ	ἅπαντος	τῆς	ἁπάσης	τοῦ	ἅπαντος
δοτ.	τῷ	ἅπαντι	τῇ	ἁπάσῃ	τῷ	ἅπαντι
αιτ.	τὸν	ἅπαντα	τὴν	ἅπασαν	τὸ	ἅπαν
κλητ.	(ὦ)	ἅπας	(ὦ)	ἅπασα	(ὦ)	ἅπαν

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	ἅπαντες	αἱ	ἅπασαι	τὰ	ἅπαντα
γεν.	τῶν	ἁπάντων	τῶν	ἁπασῶν	τῶν	ἁπάντων
δοτ.	τοῖς	ἅπασιν(ν)	ταῖς	ἁπάσαις	τοῖς	ἅπασιν(ν)
αιτ.	τούς	ἅπαντας	τάς	ἁπασάς	τὰ	ἅπαντα
κλητ.	(ὦ)	ἅπαντες	(ὦ)	ἅπασαι	(ὦ)	ἅπαντα

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	πλείων	ἡ	πλείων	τὸ	πλέον
γεν.	τοῦ	πλείονος	τῆς	πλείονος	τοῦ	πλείονος
δοτ.	τῷ	πλείονι	τῇ	πλείονι	τῷ	πλείονι
αιτ.	τὸν	πλείονα / πλείω	τὴν	πλείονα / πλείω	τὸ	πλέον
κλητ.	(ὦ)	πλείων	(ὦ)	πλείων	(ὦ)	πλέον

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	πλείονες / πλείους	αἱ	πλείονες / πλείους	τὰ	πλείονα / πλείω
γεν.	τῶν	πλείόνων	τῶν	πλείόνων	τῶν	πλείόνων
δοτ.	τοῖς	πλείοσι(ν)	ταῖς	πλείοσι(ν)	τοῖς	πλείοσι(ν)
αιτ.	τούς	πλείονας / πλείους	τάς	πλείονας / πλείους	τὰ	πλείονα / πλείω
κλητ.	(ὦ)	πλείονες / πλείους	(ὦ)	πλείονες / πλείους	τὰ	πλείονα / πλείω

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το επίθετο συγκριτικού βαθμού *ὁ/ἡ πλείων*, *τὸ πλέον* στο αρσ. και στο θηλ. έχει και τους εξής τύπους: *ὁ/ἡ πλέων*, *τοῦ/τῆς πλέονος*, *τῷ/τῇ πλείονι*, *τὸν πλείονα* και *πλέω* κτλ. Παρόμοια, στον ενικό του ουδ. γένους: *τοῦ πλέονος*, *τῷ πλείονι* στον πληθ. του ουδ. γένους: *τὰ πλείονα* και *πλέω*, *τῶν πλεόνων*, *τοῖς πλείοσι(ν)* κτλ. Στην ονομ., στην αιτιατ. και στην κλητ. εν. υπάρχει και ο τύπος: *πλείειν*.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὄπερ	ἦπερ	ὄπερ
γεν.	οὐπερ	ἦσπερ	οὐπερ
δοτ.	ῶπερ	ῆπερ	ῶπερ
αιτ.	ὄνπερ	ἦνπερ	ὄπερ
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἶπερ	αἶπερ	ἄπερ
γεν.	ῶνπερ	ῶνπερ	ῶνπερ
δοτ.	οἶσπερ	αἶσπερ	οἶσπερ
αιτ.	οὐσπερ	ἄσπερ	ἄπερ
κλητ.	—	—	—

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
	α΄ πρόσωπο		β΄ πρόσωπο	
ονομ.	—	—	—	—
γεν.	ἐμαυτοῦ	ἐμαυτῆς	σ(ε)αυτοῦ	σ(ε)αυτῆς
δοτ.	ἐμαυτῶ	ἐμαυτῆ	σ(ε)αυτῶ	σ(ε)αυτῆ
αιτ.	ἐμαυτὸν	ἐμαυτὴν	σ(ε)αυτὸν	σ(ε)αυτὴν
κλητ.	—	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
	α΄ πρόσωπο		β΄ πρόσωπο	
ονομ.	—	—	—	—
γεν.	ἡμῶν αὐτῶν	ἡμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν
δοτ.	ἡμῖν αὐτοῖς	ἡμῖν αὐταῖς	ὕμῖν αὐτοῖς	ὕμῖν αὐταῖς
αιτ.	ἡμᾶς αὐτοῦς	ἡμᾶς αὐτάς	ὕμᾶς αὐτοῦς	ὕμᾶς αὐτάς
κλητ.	—	—	—	—

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
	γ' πρόσωπο		
ονομ.	—	—	—
γεν.	ἑαυτοῦ / αὐτοῦ	ἑαυτῆς / αὐτῆς	—
δοτ.	ἑαυτῶ / αὐτῶ	ἑαυτῇ / αὐτῇ	—
αιτ.	ἑαυτὸν / αὐτὸν	ἑαυτὴν / αὐτὴν	ἑαυτὸ / αὐτὸ
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
	γ' πρόσωπο		
ονομ.	—	—	—
γεν.	ἑαυτῶν / αὐτῶν / σφῶν αὐτῶν	ἑαυτῶν / αὐτῶν / σφῶν αὐτῶν	—
δοτ.	ἑαυτοῖς / αὐτοῖς / σφίσιν αὐτοῖς	ἑαυταῖς / αὐταῖς / σφίσιν αὐταῖς	—
αιτ.	ἑαυτούς / αὐτούς / σφᾶς αὐτούς	ἑαυτάς / αὐτάς / σφᾶς αὐτάς	ἑαυτὰ / αὐτὰ
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΗΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἐσθίων	ἡ ἐσθίουσα	τὸ ἐσθίον
γεν.	τοῦ ἐσθιοντος	τῆς ἐσθιούσης	τοῦ ἐσθιοντος
δοτ.	τῷ ἐσθίοντι	τῇ ἐσθιούσῃ	τῷ ἐσθίοντι
αιτ.	τὸν ἐσθίοντα	τὴν ἐσθίουσαν	τὸ ἐσθίον
κλητ.	(ὦ) ἐσθίων	(ὦ) ἐσθίουσα	(ὦ) ἐσθίον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἐσθιόντες	αἱ ἐσθίουσαι	τὰ ἐσθιόντα
γεν.	τῶν ἐσθιόντων	τῶν ἐσθιουσῶν	τῶν ἐσθιόντων
δοτ.	τοῖς ἐσθιούσι(ν)	ταῖς ἐσθιούσαις	τοῖς ἐσθιούσι(ν)
αιτ.	τούς ἐσθιόντας	τάς ἐσθιούσας	τὰ ἐσθιόντα
κλητ.	(ὦ) ἐσθιόντες	(ὦ) ἐσθίουσαι	(ὦ) ἐσθιόντα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στο ρήμα *ἐσθίω* το *-ι-* είναι βραχύχρονο και γι' αυτό ο τύπος *ἐσθίον* του ουδ. παίρνει οξεία, μολονότι η λήγουσα είναι βραχύχρονη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	οὐσῶν	βιάζονται	εἶναι	ἐσθίων
παρτ.	—	ἐβιάζοντο	—	—
μέλλ.	ἐσομένων	βιάσονται	ἔσσεσθαι	ἐδόμενος
αόρ.	γενομένων (β')	ἐβιάσαντο	γενέσθαι (β')	φαγών (β')
παρκα.	γεγονυιῶν	βεβιασμένοι εἰσι(ν)	γεγονέναι	ἐδηδοκῶς
υπερσ.	—	[βεβιασμένοι ἦσαν]	—	—

ενεστ.	ἁμαρτάνει	κατασπεύδων	ἐσθίειν	ἔστι(ν)
παρτ.	ἠμάρτανε	—	—	ἦν
μέλλ.	ἁμαρτήσεται	κατασπεύσων	ἔδεσθαι	ἔσται
αόρ.	ἠμαρτε (β')	κατασπεύσας	φαγεῖν (β')	ἐγένετο (β')
παρκα.	ἠμάρτηκε	[κατεσπευκῶς]	ἐδηδοκέναι	γέγονε(ν)
υπερσ.	ἠμαρτήκει	—	—	ἐγγέγονει

ενεστ.	προσφερώμεθα	ἐθίζων	τρέφεται
παρτ.	—	—	—
μέλλ.	—	ἐθιῶν	—
αόρ.	προσενεγκώμεθα	ἐθίσας	θρέψηται
παρκα.	προσηνεγγεμένοι ὦμεν	εἰθικῶς	τεθραμμένος ἦ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

οριστ.	βιάζονται	ἁμαρτάνει	ἔστι(ν)
υποτ.	βιάζωνται	ἁμαρτάνη	ἦ
ευκτ.	βιάζοντο	ἁμαρτάνοι	εἶη
προστ.	βιαζέσθων /-έσθωσαν	ἁμαρτανέτω	ἔστω
απαρ.	βιαζεσθαι	ἁμαρτάνειν	εἶναι
μτχ.	βιαζόμενος /-η /-ον	ἁμαρτάνων /-ουσα /-ον	ὦν, οὐσα, ὄν

οριστ.	προσφερόμεθα	καθαρεύει
υποτ.	προσφερώμεθα	καθαρεύη
ευκτ.	προσφεροίμεθα	καθαρεύοι
προστ.	—	καθαρευέτω
απαρ.	προσφέρεσθαι	καθαρεύειν
μτχ.	προσφερόμενος /-η /-ον	καθαρεύων /-ουσα /-ον

οριστ.	ἥδεται	τρέφεται	λεαίνεται
υποτ.	ἥδηται	τρέφηται	λεαίνηται
ευκτ.	ἥδοιτο	τρέφοιτο	λεαίνοιτο
προστ.	ἥδέσθω	τρεφέσθω	λεαινέσθω
απαρ.	ἥδεσθαι	τρέφεσθαι	λεαίνεσθαι
μτχ.	ἡδόμενος /-η /-ον	τρεφόμενος /-η /-ον	λεαινόμενος /-η /-ον

οριστ.	γέγονε(ν)	προσῆκει	ἡδόμεθα
υποτ.	γεγονυῖα ἦ	προσῆκη	ἡδώμεθα
ευκτ.	γεγονυῖα εἶη	προσῆκοι	ἡδοίμεθα
προστ.	γεγονυῖα ἔστω	(προσηκέτω)	—
απαρ.	γεγονέναι	προσῆκειν	ἥδεσθαι
μτχ.	γεγονώς /-υῖα /-ὸς	προσῆκον	ἡδόμενος /-η /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Πολλῶν ἡδονῶν οὐσῶν [...] δυσμαχοτάτη εἶναι δοκεῖ ἢ περὶ τροφήν ἡδονή:** κύρια πρόταση.

δοκεῖ: ρήμ. • **ἢ ἡδονή:** υποκ. του *δοκεῖ* και του *εἶναι* (ταυτοπροσωπία) • **ἢ περὶ τροφήν⁶:** επιθ. προσδ. στο *ἡδονή* (λόγω του άρθρου) • **εἶναι:** ειδικό απαρέμφ., αντικ. του *δοκεῖ* • **δυσμαχοτάτη:** κατηγορ. στο υποκ. του *εἶναι* • **οὐσῶν:** εναντιωματική μτχ., γενική απόλυτη • **ἡδονῶν:** υποκ. της μτχ. *οὐσῶν* • **πολλῶν:** επιθ. προσδ. στο *ἡδονῶν*.

► **αἱ τὸν ἄνθρωπον ἐνδιδόναι αὐταῖς βιάζονται παρὰ τὸ συμφέρον:** δευτερεύουσα αναφορική πρόταση· αναφέρεται στο *ἡδονῶν*.

βιάζονται: ρήμ. • **αἱ:** υποκ. του *βιάζονται* • **τὸν ἄνθρωπον:** αντικ. (άμεσο) του *βιάζονται* και υποκ. του *ἐνδιδόναι* (ετεροπροσωπία) • **ἐνδιδόναι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. (έμμεσο) του *βιάζονται* • **αὐταῖς:** αντικ. του *ἐνδιδόναι* • **παρὰ τὸ συμφέρον:** εμπρόθ. προσδ. αντίθεσης στο *ἐνδιδόναι*.

► **Ταῖς μὲν γὰρ ἄλλαις ἡδοναῖς σπανιώτερον ὀμιλοῦμεν:** κύρια πρόταση. **ὀμιλοῦμεν:** ρήμ. • **ἐνν. ἡμεῖς:** υποκ. του *ὀμιλοῦμεν* • **ταῖς ἡδοναῖς:** αντικ. του *ὀμιλοῦμεν* • **ἄλλαις:** επιθ. προσδ. στο *ἡδοναῖς* • **σπανιώτερον:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ὀμιλοῦμεν*.

► **ταύτης δὲ ἀνά πάσαν ἡμέραν πάντως πειράσθαι ἀνάγκη (ἐστὶ):** κύρια πρόταση.

6. Ο εμπρόθ. προσδ. *περὶ τροφήν* δηλώνει αναφορά.

ανάγκη (ενν. *έστί*): ρήμ. (απρόσ. έκφραση) • **πειράσθαι**: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *ανάγκη έστί* • ενν. **ήμάς**: υποκ. του *πειράσθαι* (ετεροπροσωπία) • **ταύτης**: αντικ. του *πειράσθαι* • **πάντως**: επιρρ. προσδ. βεβαίωσης στο *πειράσθαι* • **ανά ήμέραν**: εμπρόθ. προσδ. χρόνου στο *πειράσθαι* • **πάσαν**: κατηγορηματικός προσδ. στο *ήμέραν*.

▶ **ώστε πλείους οι ένταυθα κίνδυνοι (εἰσί)**: δευτερεύουσα (επιρρ.) συμπερασματική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *ταύτης [...]* *ανάγκη (έστί)*.

ενν. **εἰσί**: ρήμ. • **οἱ κίνδυνοι**: υποκ. του *εἰσί* • **οἱ ένταυθα**⁷: επιθ. προσδ. στο *κίνδυνοι* (λόγω του άρθρου) • **πλείους**: κατηγορ. στο υποκ. του *εἰσί*.

▶ **Καί γάρ ό πλέον [...] έσθίων άμαρτάνει, και ό κατασπεύδων έν τῷ έσθίειν, και ό τά ήδίω τών ύγιεινότερων βρώματα προτιμών**: κύρια πρόταση. **άμαρτάνει**: ρήμ. • **ό έσθίων / ό κατασπεύδων / ό προτιμών**: έναρθρες επιθ. μτχ., υποκ. του *άμαρτάνει* • **πλέον**: επιρρ. προσδ. ποσού⁸ στη μτχ. *έσθίων* • **έν τῷ έσθίειν**: εμπρόθ. προσδ. κατάστασης στη μτχ. *κατασπεύδων* • **τά βρώματα**: αντικ. της μτχ. *προτιμών* • **ήδίω**: επιθ. προσδ. στο *βρώματα* • **τών ύγιεινότερων**: γεν. συγκριτική στο *ήδίω*.

▶ **ή (όσον) δεί**: δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση· έχει θέση β' όρου σύγκρισης.

δεί: ρήμ. (απρόσ.) • ενν. **έσθίειν**: υποκ. του *δεί* • ενν. **τινά**: υποκ. του *έσθίειν* (ετεροπροσωπία) • **όσον**: επιρρ. προσδ. ποσού στο ενν. *έσθίειν*.

▶ **Έστι δέ άμαρτία περι τροφήν**: κύρια πρόταση.

έστι: ρήμ. • **περι τροφήν**: εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *άμαρτία* • **άμαρτία**: κατηγορ. στο υποκ. του *έστι*.

▶ **και όταν παρὰ καιρόν προσφερώμεθα αυτήν**: δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονικούποθητική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *Έστι [...] τροφήν* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

προσφερώμεθα: ρήμ. • ενν. **ήμεις**: υποκ. του *προσφερώμεθα* • **αυτήν**: αντικ. του *προσφερώμεθα* • **παρὰ καιρόν**: εμπρόθ. προσδ. αντίθεσης στο *προσφερώμεθα*.

▶ **Έτι δὴ και άλλων άμαρτιών ούσών περι τροφήν, δεί άπασών καθαρεύειν**: κύρια πρόταση.

7. Το επίρρ. *ένταυθα* εδώ δηλώνει στάση σε τόπο (μεταφορικά).

8. Το *πλέον* μπορεί να θεωρηθεί και σύστοιχο αντικ. της μτχ. *έσθίων*. Στην περίπτωση αυτή θα είναι επίθετο και όχι επίρρημα.

δει: ρήμ. • **καθαρεύειν:** τελικό απαρέμφ., υποκ. του *δει* • ενν. **ἡμᾶς:** υποκ. του *καθαρεύειν* (ετεροπροσωπία) • **ἁπασῶν:** αντικ. του *καθαρεύειν* • **οὐσῶν:** αιτιολογική μτχ., γεν. απόλυτη • **ἁμαρτιῶν:** υποκ. της μτχ. *οὐσῶν* • **ἄλλων:** επιθ. προσδ. στο *ἁμαρτιῶν* • **περὶ τροφήν:** εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *ἁμαρτιῶν* • **ἔτι δῆ:** η έκφραση *ἔτι δῆ* έχει προσθετική σημασία και συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα.

▶ **Καθαρεύοι δ' ἂν τις ἐθίζων αὐτὸν αἰρεῖσθαι σίτον:** κύρια πρόταση. **καθαρεύοι ἂν:** ρήμ. • **τις:** υποκ. του *καθαρεύοι* • **ἐθίζων:** υποθετική μτχ.⁹, συνημμένη στο υποκ. του *καθαρεύοι ἂν* • **αὐτόν¹⁰:** αντικ. (άμεσο) της μτχ. *ἐθίζων* και υποκ. του *αἰρεῖσθαι* (ετεροπροσωπία) • **αἰρεῖσθαι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. (έμμεσο) της μτχ. *ἐθίζων* • **σίτον:** αντικ. του *αἰρεῖσθαι*.

▶ **(οὐχ) ἵνα ἤδηται:** δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *καθαρεύοι [...] σίτον*.

ἤδηται: ρήμ. • ενν. **οὕτως:** υποκ. του *ἤδηται*.

▶ **(ἀλλ') ἵνα τρέφηται:** δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *καθαρεύοι [...] σίτον*.

τρέφηται: ρήμ. • ενν. **οὕτως:** υποκ. του *τρέφηται*.

▶ **οὐδ' ἵνα λεαίνηται τὴν κατάποσιν:** δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *καθαρεύοι [...] σίτον*.

λεαίνηται: ρήμ. • ενν. **οὕτως:** υποκ. του *λεαίνηται* • **τὴν κατάποσιν:** αντικ. του *λεαίνηται*.

▶ **ἀλλ' ἵνα ῥωννύηται τὸ σῶμα:** δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *καθαρεύοι [...] σίτον*.

ῥωννύηται: ρήμ. • **τὸ σῶμα:** υποκ. του *ῥωννύηται*.

▶ **Καὶ γὰρ γέγονεν ἢ μὲν κατάποσις δίοδος εἶναι τροφῆς, οὐχ ἡδονῆς ὄργανον:** κύρια πρόταση.

γέγονεν: ρήμ. • **ἢ κατάποσις:** υποκ. του *γέγονεν* και του *εἶναι* (ταυτοπροσωπία) • **εἶναι:** απαρέμφ. του σκοπού¹¹ στο *γέγονεν* • **δίοδος / ὄργανον:** κατηγορ. στο υποκ. του *εἶναι* • **τροφῆς:** γεν. υποκειμενική στο *δίοδος* • **ἡδονῆς:** γεν. κτητική στο *ὄργανον*.

▶ **ἢ δὲ γαστήρ τοῦ αὐτοῦ χάριν γέγονεν:** κύρια πρόταση.

γέγονεν: ρήμ. • **ἢ γαστήρ:** υποκ. του *γέγονεν* • **τοῦ αὐτοῦ χάριν:** εμπρόθ. προσδ. σκοπού στο *γέγονεν* (αναστροφή πρόθεσης).

9. Η μτχ. *ἐθίζων* (= *εἰ ἐθίζοι*) με απόδοση το ρήμα *καθαρεύοι ἂν* σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει απλή σκέψη.

10. Βλ. και ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, ΣΗΜΕΙΩΣΗ, σελ. 555.

11. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 550.

▶ **οὐπερ ἔνεκα καὶ φυτῷ ῥίζα γέγονεν**: δευτερεύουσα αναφορική πρόταση αναφέρεται στο *αὐτοῦ*.

γέγονεν: ρήμ. • **ρίζα**: υποκ. του *γέγονεν* • **φυτῷ**: δοτ. προσωπική κτητική (ή χαριστική) στο *γέγονεν* • **οὐπερ ἔνεκα**: εμπρόθ. προσδ. σκοπού στο *γέγονεν*.

▶ **Διὸ καὶ προσήκει ἐσθίειν ἡμῖν**: κύρια πρόταση.

προσῆκει: ρήμ. (απρόσ.) • **ἡμῖν**: δοτ. προσωπική στο *προσῆκει* • **ἐσθίειν**: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *προσῆκει* • ενν. **ἡμᾶς**: υποκ. του *ἐσθίειν* (ετεροπροσωπία) • **διό**: αιτιολ. σύνδεσμος (συνδέει με τα προηγούμενα).

▶ **ἵνα ζῶμεν**: δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. *ἐσθίειν* της κύριας πρότασης *Διὸ [...] ἡμῖν*.

ζῶμεν: ρήμ. • ενν. **ἡμεῖς**: υποκ. του *ζῶμεν*.

▶ **οὐχ ἵνα ἠδῶμεθα**: δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. *ἐσθίειν* της κύριας πρότασης *Διὸ [...] ἡμῖν*.

ἠδῶμεθα: ρήμ. • ενν. **ἡμεῖς**: υποκ. του *ἠδῶμεθα*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **Πολλῶν [...] κίνδυνοι**: Ο στωικισμός είναι μία από τις φιλοσοφικές σχολές που κυριαρχούν στον ελληνικό και ρωμαϊκό κόσμο από το δεύτερο μισό του 4ου αι. π.Χ. έως τον 2ο αι. μ.Χ. Οι στωικοί θεωρούσαν ότι για να είναι ο άνθρωπος ευτυχισμένος (*εὐδαίμων*) πρέπει κατ' αρχήν να κυριαρχήσει στα πάθη του, δηλαδή στα συναισθήματα και στις επιθυμίες που διεγείρουν σε αυτόν ο κόσμος και οι άνθρωποι. Για παράδειγμα, η απόλαυση που προσφέρει στον άνθρωπο η εύγευστη τροφή τού διεγείρει την επιθυμία για το φαγητό. Έτσι, συχνά οι άνθρωποι τρώνε όχι έχοντας ως σκοπό να προσλάβουν τα αναγκαία θρεπτικά συστατικά, προκειμένου να είναι υγιείς, αλλά για να νιώσουν απόλαυση από την κατανάλωση της τροφής. Τελικά όμως γίνονται δέσμοι του πάθους τους για τα φαγητά και αυτό έχει αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία τους. Άρα, ο σώφρων άνθρωπος δεν πρέπει να είναι δέσμος των παθών του, πρέπει να κυριαρχεί πάνω σε αυτά. Εφόσον το πετύχει αυτό, ο άνθρωπος έχει πετύχει και να είναι πραγματικά ελεύθερος, καθώς έχει κερδίσει την εσωτερική γαλήνη και αταραξία του. (Την κατάσταση αυτή οι στωικοί ονόμαζαν *ἀπάθειαν*). Η κυριαρχία πάνω στα πάθη είναι προϋπόθεση για να είναι ο άνθρωπος ελεύθερος.

➔ **Καὶ γὰρ ὁ πλέον [...] δεῖ ἀπασῶν καθαρῆειν**: Ο Μουσώνιος καθορίζει ποια είναι τα σφάλματα που διαπράττουν οι άνθρωποι σχετικά με την τροφή τους: το να τρώνε περισσότερο από όσο πραγματικά χρειάζονται, το

να τρώνε με λαιμαργία, το να προτιμούν να τρώνε τις πιο εύγευστες τροφές και όχι τις πιο υγιεινές, το να τρώνε σε ακατάλληλες ώρες κ.ά. Οι επιστημόνες αυτές δείχνουν πως απευθύνεται σε εύπορα κοινωνικά στρώματα, τα οποία είχαν τη δυνατότητα να έχουν πλούσια γεύματα. Ακούγονται όμως και επίκαιρες για τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, στις οποίες η παχυσαρκία και άλλα προβλήματα υγείας που οφείλονται στις κακές διατροφικές συνήθειες είναι σε έξαρση.

➔ **Καθαρεύοι [...] ήδόμεθα:** Ο Μουσώνιος τονίζει πως η στάση που πρέπει να υιοθετήσει ο σώφρων άνθρωπος είναι η αυτοσυγκράτηση και η αυτοκυριαρχία. Η λογική πρέπει να κυριαρχήσει πάνω στην επιθυμία του να νιώθει απόλαυση τρώγοντας. Προτείνει ότι βασική αρχή, σύμφωνα με την οποία πρέπει να ρυθμίζουν οι άνθρωποι τη συμπεριφορά τους σε αυτό το θέμα, είναι πως πρέπει να τρώνε για να ζουν, όχι να ζουν για να τρώνε. Η αρχή αυτή, όπως αναφέρει ο Μουσώνιος λίγο πιο κάτω, είχε διατυπωθεί από τον Σωκράτη, ο οποίος είχε πει πως οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν για να τρώνε, ενώ αυτός τρώει για να ζει.

➔ **Καὶ γὰρ γέγονεν ἢ μὲν κατάποσις [...] ῥίζα γέγονεν:** Ο Μουσώνιος εκφράζει την άποψη πως ο οισοφάγος υπάρχει στον άνθρωπο για να αποτελεί δίοδο της τροφής προς την κοιλιά, ενώ η κοιλιά υπάρχει για να τρέφει τον άνθρωπο με τα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά τα οποία παίρνει από αυτά που τρώει και πίνει ο άνθρωπος. Γι' αυτό παραλληλίζει την κοιλιά των ανθρώπων, και γενικότερα των ζώων, με τη ρίζα των φυτών, λέγοντας πως και τα δύο έχουν δημιουργηθεί για τον ίδιο λόγο.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Πώς χαρακτηρίζει ο συγγραφέας τις απολαύσεις που σχετίζονται με το φαγητό και με ποια επιχειρήματα στηρίζει την άποψή του;

Στο απόσπασμα της Ενότητας ο Γάιος Μουσώνιος Ρούφος μιλάει για τους κινδύνους που κρύβει η διατροφή και για τη στάση που πρέπει να τηρεί ένας συνετός άνθρωπος απέναντί της. Χαρακτηρίζει ακαταμάχητη την ευχαρίστηση από το καλό φαγητό. Επιστημαίνει ότι οι άνθρωποι είναι πολύ δύσκολο να αντισταθούν στις απολαύσεις που σχετίζονται με τη διατροφή, επειδή είναι αναγκαίο καθημερινά να διατρεφόμαστε και, επομένως, καθημερινά μπαίνουμε στον πειρασμό να γευτούμε μεγαλύτερες ποσότητες τροφής ή να καταναλώσουμε τροφές που δεν είναι υγιεινές, αλλά είναι εύγευστες, ώστε να νιώσουμε μεγαλύτερη απόλαυση.

2. Ποια σφάλματα που σχετίζονται με τη διατροφή επισημαίνονται στο κείμενο;

Ο συγγραφέας αναφερόμενος στη διατροφή επισημαίνει ότι τα σημαντικότερα σφάλματα που σχετίζονται με αυτήν είναι:

- το να τρώμε μεγαλύτερη ποσότητα τροφής από όση πραγματικά έχουμε ανάγκη για να είμαστε υγιείς και ακμαίοι,
- το να καταπίνουμε την τροφή μας λαίμαργα και βιαστικά,
- το να προτιμάμε φαγητά με κριτήριο το πόσο νόστιμα και όχι το πόσο υγιεινά είναι,
- το να μην παίρνουμε τα γεύματά μας τις ώρες που πρέπει.

3. Ποια είναι, σύμφωνα με τον Μουσώνιο Ρούφο, η ενδεδειγμένη συμπεριφορά στα θέματα της διατροφής;

Ο Μουσώνιος Ρούφος θεωρεί ότι πρέπει να ακολουθούμε ορισμένους κανόνες στη διατροφή μας. Βασική αρχή σύμφωνα με την οποία πρέπει να ρυθμίζουμε τη συμπεριφορά μας στα θέματα της διατροφής είναι πως πρέπει να τρώμε «για να ζούμε, όχι για να ευχαριστιόμαστε». Ο οισοφάγος και το στομάχι υπάρχουν στον άνθρωπο, κατά τον Ρούφο, για να επιτελούν συγκεκριμένη διατροφική λειτουργία, να εξυπηρετούν την πρόσληψη της τροφής από τον άνθρωπο, και όχι για να του προσφέρουν κάποια ευχαρίστηση. Επομένως, κάθε άνθρωπος θα πρέπει να εξασκήσει τον εαυτό του στο να αγνοεί το όποιο ευχάριστο αίσθημα νιώθει όταν τρώει και να εστιάζει την προσοχή του στο αν διατρέφεται υγιεινά, δηλαδή αν τρώει τη σωστή ποσότητα, αν επιλέγει υγιεινές τροφές, αν τρώει τις κατάλληλες ώρες κτλ. Ακολουθώντας αυτούς τους κανόνες κάποιος, θα αισθάνεται υγιής και δυνατός.

4. Πιστεύετε ότι όσα παρατηρεί ο Μουσώνιος Ρούφος είναι επίκαιρα στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

Όσα γράφει ο Μουσώνιος Ρούφος είναι απολύτως επίκαιρα. Στον σημερινό κόσμο πάρα πολλοί άνθρωποι δεν διατρέφονται σωστά λόγω της φτώχειας τους, ενώ ιδιαίτερα σε χώρες του Τρίτου Κόσμου πάρα πολλά παιδιά πεθαίνουν από την πείνα. Από την άλλη μεριά, οι αναπτυγμένες οικονομικά κοινωνίες μαστίζονται από ασθένειες που οφείλονται στην παχυσαρκία ή στην υπερβολική κατανάλωση τροφών που είναι γευστικές αλλά ανθυγιεινές, όπως τα έτοιμα βιομηχανοποιημένα φαγητά (φαστφούντ) κτλ.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια στάση πρέπει να υιοθετεί ένας σώφρων άνθρωπος στο θέμα της διατροφής και γιατί;

Για την απάντηση βλ. πιο πάνω, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ.

2. Ποια στοιχεία της στωικής φιλοσοφίας διακρίνουμε στην επιχειρηματολογία του Μουσώνιου;

Για να τεκμηριώσει τη θέση του πως είναι σφάλμα να επιζητά ο άνθρωπος να νιώθει απόλαυση τρώγοντας, ο Μουσώνιος εκφράζει την άποψη πως ο οισοφάγος υπάρχει στον άνθρωπο για να αποτελεί δίοδο της τροφής προς την κοιλιά, ενώ η κοιλιά υπάρχει για να τρέφει τον άνθρωπο με τα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά τα οποία παίρνει από αυτά που τρώει και πίνει ο άνθρωπος. Παραλληλίζει μάλιστα την κοιλιά των ανθρώπων, και γενικότερα των ζώων, με τη ρίζα των φυτών, λέγοντας πως και τα δύο έχουν δημιουργηθεί για τον ίδιο λόγο. Η άποψη αυτή του Μουσώνιου είναι **τελλολογική**. Δηλαδή ο Μουσώνιος θεωρεί πως μπορούμε να εξηγήσουμε γιατί υπάρχει κάποιο πράγμα (π.χ. η κοιλιά και ο οισοφάγος στους ανθρώπους, η ρίζα στα φυτά κτλ.) με το να διακρίνουμε ποια σκοπιμότητα εξυπηρετεί η ύπαρξή του. Πιστεύει δηλαδή πως καθετί υπάρχει για να εξυπηρετήσει μια σκοπιμότητα, πως τα πάντα στη φύση έχουν δημιουργηθεί και λειτουργούν σύμφωνα με κάποιο λογικό σχέδιο. Επομένως, σύμφωνα με τον Μουσώνιο και τους άλλους στωικούς φιλοσόφους, ο άνθρωπος πρέπει να μελετά τη φύση, ώστε να διακρίνει τον λόγο της δημιουργίας κάθε όντος και στη συνέχεια να διαμορφώνει τη συμπεριφορά του ανάλογα. Για παράδειγμα, αφού η κοιλιά στον άνθρωπο, όπως και η ρίζα στα φυτά, υπάρχει μόνο για να εξυπηρετεί τη θρέψη, σωστή συμπεριφορά εκ μέρους του ανθρώπου είναι να τρώει μόνο για να εξυπηρετήσει τις θρεπτικές ανάγκες του και όχι για να νιώθει απόλαυση. Κάθε άλλη συμπεριφορά σχετικά με το θέμα αυτό θα ήταν αντίθετη με τη λογική που υπάρχει στη φύση, άρα βλαβερή για τον άνθρωπο, ο οποίος είναι και αυτός δημιούργημα και κομμάτι της φύσης. Κατά συνέπεια, ο άνθρωπος απομακρύνεται από τον ενάρετο βίο, αφού δεν δείχνει αυτοκυριαρχία και αυτοσυγκράτηση, δεν ενεργεί σύμφωνα με τη λογική αλλά σύμφωνα με τις επιθυμίες και τις παρορμήσεις του.

Β' ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ουσιαστικό **σίτος** (= τα δημητριακά, το σιτάρι, η τροφή).

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- **σιτεία, ἡ** (ουσ.) = η παροχή τροφής, το τάισμα.
- **σιτευτής, ὁ** (ουσ.) = αυτός που τρέφει ζώα.
- **σίτησις, ἡ** (ουσ.) = το να τρέφεται κάποιος· η δημόσια διατροφή στο Πρωτανείο· τα τρόφιμα.
- **σιτίον, τὸ** (ουσ.) = κόκος σταριού· το σιτάρι· το ψωμί· η τροφή· η δημόσια δαπάνη για τη διατροφή στο Πρωτανείο.
- **ὁ σιταγωγός, ἡ σιταγωγός, τὸ σιταγωγόν** (επίθ.) = που μεταφέρει σιτάρι ή τρόφιμα.
- **σιτάρχης (και σίταρχος), ὁ** (ουσ.) = ο πρόεδρος της επιτροπής που είναι υπεύθυνη για τις τροφές· ο γενικός τροφοδότης.
- **σιτοθήκη, ἡ** (ουσ.) = η αποθήκη για το σιτάρι.
- **σιτοκάπηλος, ὁ** (ουσ.) = ο σιτέμπορος.
- **σιτολογέω, σιτολογῶ** (ρήμ.) = συγκεντρώνω σιτάρι.
- **ὁ σιτονόμος, ἡ σιτονόμος, τὸ σιτονόμον** (επίθ.) = που μετράει και δίνει το σιτάρι ή τις τροφές, τροφοδότης.
- **ὁ/ἡ σιτοποιός, τὸ σιτοποιόν** (επίθ.) = που αλέθει το σιτάρι και ψήνει το ψωμί. Ως ουσ.: **ὁ σιτοποιός** = αυτός που αλέθει το σιτάρι στον χειρόμυλο.
- **σιτοπώλης, ὁ** (ουσ.) = αυτός που πουλάει σιτάρι, ο σιτέμπορος.
- **ὁ σιτοφάγος, ἡ σιτοφάγος, τὸ σιτοφάγον** (επίθ.) = που τρώει σιτάρι ή ψωμί.
- **ὁ σιτοφόρος, ἡ σιτοφόρος, τὸ σιτοφόρον** (επίθ.) = που μεταφέρει σιτάρι ή τροφές· που παράγει σιτάρι.
- **σιτοφύλαξ, ὁ** (ουσ.) = ο φύλακας του σιταριού. (Οι σιτοφύλακες ήταν

υπάλληλοι της πόλης, οι οποίοι κατέγραφαν το σιτάρι που εισαγόταν και επέβλεπαν την πώληση του σιταριού, του αλευριού και του ψωμιού.)

📖 **ὁ σύσσιτος, ἡ σύσσιτος, τὸ σύσσιτον** (επίθ.) = που τρώει μαζί με άλλον, ο ομοτρόπαεζος.

Αρχαία / Νέα ελληνική

📖 **σιτάριον, τὸ** (ουσ.) = (υποκοριστικό του *σίτος*) μικρή ποσότητα δημητριακών, λίγο σιτάρι· τεμάχιο άρτου, ψωμάκι. Στη ν.ε.: *το σιτάρι* = σιτάρι.

📖 **ὁ σιτευτός, ἡ σιτευτή, τὸ σιτευτὸν** (επίθ.) = ο καλοθρεμμένος, παχύς.

📖 **σιτεύω** (ρῆμ.) = παρέχω σιτάρι και γενικώς τροφή, τρέφω, ταΐζω κάτι για να παχύνει. Στη ν.ε.: *σιτεύω* = (για ωμό κρέας) γίνομαι τρυφερότερος.

📖 **ὁ σιτηρός, ἡ σιτηρά, τὸ σιτηρὸν** (επίθ.) = που είναι από σιτάρι· ο φαγώσιμος. Στον πληθ.: *τὰ σιτηρά* = τα δημητριακά.

📖 **σιτίζω** (ρῆμ.) = τρέφω, παχαίνω κάποιον. Στη ν.ε.: *σιτίζω* = παρέχω ή διανέμω τροφή.

📖 **σίτισις, ἡ** (ουσ.) = το φαγητό, η διατροφή. Στη ν.ε.: *η σίτιση* = η παροχή και η λήψη τροφής.

📖 **σιτισμός, ὁ** (ουσ.) = η παροχή τροφής σε ζώα, προκειμένου να παχύνουν.

📖 **σιτηρέσιον, τὸ** (ουσ.) = η τροφή, τα τρόφιμα· ο μισθός στρατιώτη για αγορά τροφής. Στη ν.ε.: *το σιτηρέσιο* = η καθημερινή τροφή των στρατιωτών· το επίδομα που δίνεται στους στρατιώτες για την αγορά τροφής.

📖 **σιτοβολών, ὁ** (ουσ.) = η αποθήκη σιταριού ή δημητριακών. Στη ν.ε.: *ο σιτοβολώνας* = η περιοχή που παράγει μεγάλες ποσότητες σιταριού.

📖 **σιτοδεία, ἡ** (ουσ.) = η έλλειψη σιταριού ή τροφής (συνήθως λόγω καταστροφής της σοδειάς).

📖 **ἐπισιτίζω** (ρῆμ.) Στη ν.ε.: προμηθεύω με σιτάρι ή με τροφή· εφοδιάζω· τρέφω.

📖 **ἐπισιτισμός, ὁ** (ουσ.) = η εξασφάλιση και ο εφοδιασμός με τροφές.

📖 **ὁ παράσιτος** (ουσ.) = αυτός που τρώει από το τραπέζι άλλου· αυτός που ζει με δαπάνες άλλου.

📖 **παρασιτέω, παρασιτώ** (ρῆμ.) = τρώω στο τραπέζι κάποιου άλλου· τρέφομαι σε βάρος άλλου· έχω το προνόμιο να έχω τιμητική θέση στο δημόσιο τραπέζι.

- **συσσίτιον, τὸ** (ουσ.) = το κοινό φαγητό· η αίθουσα για το κοινό φαγητό. Στη ν.ε.: *το συσσίτιο* = το φαγητό που ετοιμάζεται σε μεγάλη ποσότητα και μοιράζεται σε ομάδα ανθρώπων.

Νέα ελληνική

- **σταράτος, -η, -ο** (επίθ.) = που έχει το χρώμα του σιταριού· (για λόγο) που διατυπώνεται ξεκάθαρα, χωρίς υπονοούμενα.
- **ο σταρένιος, η σταρένια, το σταρένιο** (επίθ.) = που παρασκευάζεται από σιτάρι, από αλεύρι σιταριού.
- **σ(ι)ταρήθρα, η** (ουσ.) = το πουλί κορυδαλλός.
- **σίτεμα, το** (ουσ.) = η παροχή τροφής· (για ωμό κρέας) η διαδικασία για να γίνει πιο τρυφερό.
- **σιτιστής, ο** (ουσ.) = ο υπεύθυνος για τη την τροφοδοσία μιας στρατιωτικής μονάδας.
- **σιτάλευρο, το** (ουσ.) = το αλεύρι από σιτάρι.
- **σιταποθήκη, η** (ουσ.) = ο χώρος για την αποθήκευση σιταριού και άλλων δημητριακών.
- **σιταρόσπορος, ο** (ουσ.) = ο σπόρος, ο καρπός του σιταριού.
- **σ(ι)ταρότοπος, ο** (ουσ.) = ο τόπος, η περιοχή όπου ευδοκίμει το σιτάρι.
- **σιτέμπορος, ο** (ουσ.) = ο έμπορος σιτηρών.
- **σιτοκαλλιέργεια, η** (ουσ.) = η καλλιέργεια σιταριού ή άλλων δημητριακών.
- **σιτοπαραγωγός, ο** (ουσ.) = ο παραγωγός σιτηρών. Ως επίθ.: *ο/η σιτοπαραγωγός, το σιτοπαραγωγό* = που παράγει σιτηρά.
- **αραβόσιτος, ο** (ουσ.) = το καλαμπόκι.
- **οικόσιτος, -η, -ο** (επίθ.) = (για ζώο) που ζει και τρέφεται σε οικία, σε σπίτι (για άνθρωπο) οικότροφος.
- **παράσιτο, το** (ουσ.) = ο ζωικός ή φυτικός οργανισμός που τρέφεται και αναπτύσσεται σε βάρος άλλου· (μεταφορικά) ο άνθρωπος που ζει σε βάρος άλλων. Στον πληθ.: *τα παράσιτα* = οι διαταραχές στη μετάδοση και στη λήψη ραδιοηλεκτρικών κυμάτων.
- **παρασιτισμός, ο** (ουσ.) = τρόπος, σχέση συμβίωσης κατά την οποία ένας οργανισμός ζει σε βάρος άλλου, του ξενιστή· (μεταφορικά) το να ζει κάποιος σε βάρος των άλλων.

- 📖 **ο παρασιτοκτόνος, η παρασιτοκτόνος και παρασιτοκτόνα, το παρασιτοκτόνο** (επίθ.) = που καταστρέφει, εξοντώνει τα παράσιτα.
- 📖 **υποσιτίζω** (ρῆμ.) = παρέχω σε κάποιον λιγότερη τροφή από όση χρειάζεται. Στην παθ. φωνή: *υποσιτίζομαι* = τρώω λιγότερη τροφή από όση έχω ανάγκη.
- 📖 **υπερσιτισμός, ο** (ουσ.) = η διατροφή με υπερβολική ποσότητα .
- 📖 **υποσιτισμός, ο** (ουσ.) = η ανεπαρκής ως προς την ποσότητα ή την ποιότητα διατροφή.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. **Να επιλέξετε από τη δεύτερη και τρίτη στήλη του Λεξιλογικού Πίνακα λέξεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με μεταφορική σημασία και να γράψετε με καθεμία από αυτές μια πρόταση στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.**
 - **σταράτος:** Αν και είναι κατώτερο στέλεχος, δε διστάζει να διατυπώνει με *σταράτα* λόγια τις απόψεις του.
 - **σίτεμα:** Το κρέας μετά το *σίτεμά* του είναι πιο μαλακό και ψήνεται πιο καλά.
 - **σιτευτός:** Για να γιορτάσουν την είσοδο της κόρης τους στο Πανεπιστήμιο, έσφαξαν τον μόσχο τον *σιτευτό*.
 - **παρασιτισμός:** Η ύπαρξη πολλών μεσαζόντων ανάμεσα στην παραγωγή και στην κατανάλωση ενός προϊόντος είναι φαινόμενο *παρασιτισμού* στην οικονομία μιας χώρας.

2. **Να συμπληρώσετε τα κενά με κατάλληλες λέξεις της ν.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα:**
 - α. Τα λουλούδια σου είναι γεμάτα **παράσιτα**.
 - β. Ο φούρνος της γειτονιάς μου έχει πολύ νόστιμα **σταρένια** παξιμάδια.
 - γ. Είναι ειλικρινής άνθρωπος και τα λόγια του είναι πάντοτε **σταράτα**.
 - δ. Πολλά παιδιά αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα υγείας ως ενήλικοι εξαιτίας του **υποσιτισμού** τους στα χρόνια της Κατοχής.
 - ε. Ο Δήμος θα οργανώσει τα Χριστούγεννα **συσσίτιο** για τους απόρους.
 - στ. Για να γίνει καλό το φαγητό, πρέπει να αφήσεις το κρέας να **σιτέψει**.

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

Παρασύνθετα

Οι λέξεις που παράγονται από σύνθετες λέξεις λέγονται παρασύνθετες λέξεις ή παρασύνθετα. Για παράδειγμα, από τη σύνθετη λέξη *καλλιγράφος* παράγεται το παρασύνθετο ρήμα *καλλιγραφέω*, *καλλιγραφώ*. Τα παρασύνθετα είναι συνήθως:

- **ρήματα** (κυρίως συνηρημένα σε *-έω*, *-ώ*):
π.χ. (παρασύνθ.) *δυστυχέω*, *δυστυχῶ* < (σύνθ.) *δυστυχής* < *δυσ-* + *τύχη*
(παρασύνθ.) *δυσχεραίνω* < (σύνθ.) *δυσχερής* < *δυσ-* + *χείρ*
- **ουσιαστικά αφηρημένα ή ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο**:
π.χ. (παρασύνθ.) *εὐδαιμονία* < (σύνθ.) *εὐδαίμων* < *εὖ* + *δαίμων*
(παρασύνθ.) *ἀντιγραφεὺς* < (σύνθ.) *ἀντιγράφω* < *ἀντί* + *γράφω*
- **ρηματικά επίθετα σε *-τος* και *-τέος* ή και άλλα**:
π.χ. (παρασύνθ.) *διαιρετέος* < (σύνθ.) *διαιρέω*, *διαιρῶ* < *διά* + *αίρέω*, *αίρῶ*
(παρασύνθ.) *διαφανής* < (σύνθ.) *διαφαίνομαι* < *διά* + *φαίνομαι*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Μερικά παρασύνθετα παράγονται από δύο ή περισσότερες λέξεις που λέγονται συχνά μαζί συναποτελώντας μία έννοια, χωρίς όμως να ενώνονται σε μία σύνθετη λέξη: π.χ. (παρασύνθ.) *Ἄρεοπαγίτης* < *Ἄρειος* *Πάγος*.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε από τα συνθετικά που σας δίνονται σύνθετες λέξεις και τα αντίστοιχα παρασύνθετα ουσιαστικά και ρήματα:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
εὖ + δαίμων	ὁ εὐδαίμων	(ουσ.) ἡ εὐδαιμονία
εὖ + φέρω	ὁ εὖφορος	(ουσ.) ἡ εὖφορία
δυσ- + τύχη	ὁ δυστυχῆς	(ουσ.) ἡ δυστυχία (ρῆμα) δυστυχέω /-ῶ
ναῦς + μάχομαι	ὁ ναυμάχος	(ουσ.) ἡ ναυμαχία (ρῆμα) ναυμαχέω /-ῶ
νόμος + τίθημι	ὁ νομοθέτης	(ρῆμα) νομοθετέω /-ῶ
μακρὸς + θυμὸς	ὁ μακρόθυμος	(ρῆμα) μακροθυμέω /-ῶ
καλλι- + γράφω	ὁ καλλιγράφος	(ρῆμα) καλλιγραφέω /-ῶ

2. Αφού πρώτα σχηματίσετε στη δεύτερη στήλη σύνθετες λέξεις με τα ουσιαστικά του κειμένου που σας δίνονται στην πρώτη στήλη, να γράψετε τα παρασύνθετά τους στην τρίτη στήλη του πίνακα:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
φίλος + σοφία	ὁ φιλόσοφος	(ρῆμα) φιλοσοφέω /-ῶ
φίλος + φρήν	ὁ φιλόφρων	(ρῆμα) φιλοφρονέομαι /-οῦμαι
φίλος + τιμῆ	ὁ φιλότιμος	(ρῆμα) φιλοτιμέομαι /-οῦμαι (ουσ.) ἡ φιλοτιμία
λόγος + γράφω	ὁ λογογράφος	(ρῆμα) λογογραφέω /-ῶ (ουσ.) ἡ λογογραφία
καρπὸς + φέρω	ὁ καρποφόρος	(ρῆμα) καρποφορέω /-ῶ

3. Να συμπληρώσετε τα κενά της δεύτερης στήλης του πίνακα με τις σύνθετες λέξεις από τις οποίες προέρχονται τα παρασύνθετα ρήματα της τρίτης στήλης, και τα κενά της τρίτης στήλης με τα παρασύνθετα ρήματα που σχηματίζονται από τις σύνθετες λέξεις που δίνονται στη δεύτερη στήλη:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
σίτος + τρώγω	σιτοφάγος	σιτοφαγέω /-ῶ
σίτος + φέρω	σιτοφόρος	σιτοφορέω /-ῶ
σίτος + δίδωμι	σιτοδότης	σιτοδοτέω /-ῶ
σίτος + λέγω	σιτολόγος	σιτολογέω /-ῶ
σίτος + ἄγω	σιταγωγός	σιταγωγέω /-ῶ

Γ' ΜΕΡΟΣ

Γραμματική

Γ. Γραμματική

1

ΘΕΩΡΙΑ

Υποτακτική βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

1. Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

Ενεστώτας	Αόριστος
παιδεύ-ωμαι	παιδεύ-σ-ωμαι
παιδεύ-η	παιδεύ-σ-η
παιδεύ-ηται	παιδεύ-σ-ηται
παιδευ-ώμεθα	παιδευ-σ-ώμεθα
παιδεύ-ησθε	παιδεύ-σ-ησθε
παιδεύ-ωνται	παιδεύ-σ-ωνται

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Χαρακτηριστικά θεματικά φωνήεντα για τον σχηματισμό της υποτακτικής ενεστώτα και αορίστου μέσης φωνής είναι το *-η* και το *-ω*, όπως και στην ενεργητική φωνή:

Προσοχή! Στο β' ενικό πρόσωπο το φωνήεν *-η* παίρνει υπογεγραμμένη: *-η*.

- Για να σχηματίσουμε την υποτακτική του ενεστώτα και του αορίστου των βαρύτονων ρημάτων, προσθέτουμε τις καταλήξεις της υποτακτικής μέσης φωνής (*-ωμαι, -η, -ηται, -ώμεθα, -ησθε, -ωνται*) στο θέμα του ενεστώτα και του αορίστου αντίστοιχα:
 - *παιδευ-ομαι* υποτ. ενεστ.: *παιδευ-ωμαι*
υποτ. αορ.: *παιδευ-σ-ωμαι*
 - *πραττ-ομαι* υποτ. ενεστ.: *πραττ-ωμαι*
υποτ. αορ.: *πραξ-ωμαι*
 - *γραφ-ομαι* υποτ. ενεστ.: *γραφ-ωμαι*
υποτ. αορ.: *γραψ-ωμαι*
 - *σωξ-ομαι* υποτ. ενεστ.: *σωξ-ωμαι*
υποτ. αορ.: *σωσ-ωμαι*

- *νέμ-ομαι* υποτ. ενεστ.: *νέμ-ομαι*
 υποτ. αορ.: *νείμ-ομαι*
- *όδύρ-ομαι* υποτ. ενεστ.: *όδύρ-ομαι*
 υποτ. αορ.: *όδύρ-ομαι*

Προσοχή! Η χρονική ή συλλαβική αύξηση που υπάρχει στην οριστική αορίστου **δεν** διατηρείται στην υποτακτική (και στις άλλες εγκλίσεις) του αορίστου: π.χ. οριστ. αορ.: *ἐ-παιδευσάμην*, αλλά υποτ. αορ.: *παιδεύσωμαι*.

2. Υποτακτική παρακειμένου βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

Παρακείμενος (περιφραστικός σχηματισμός)

παιδευμένος, παιδευμένη, παιδευμένον ὦ
παιδευμένος, παιδευμένη, παιδευμένον ἦς
παιδευμένος, παιδευμένη, παιδευμένον ἦ
παιδευμένοι, παιδευμέναι, παιδευμένα ὦμεν
παιδευμένοι, παιδευμέναι, παιδευμένα ἦτε
παιδευμένοι, παιδευμέναι, παιδευμένα ὦσι(ν)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Η υποτακτική παρακειμένου μέσης φωνής σχηματίζεται περιφραστικά με τη μετοχή παρακειμένου μέσης φωνής και την υποτακτική ενεστώτα του *εἰμί*.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

- ▶ Να κλίνετε την περιφραστική υποτακτική παρακειμένου μ.φ. του ρ. *λύω*:

Κλίση υποτακτικής παρακειμένου μ.φ.

λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον ὦ
λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον ἦς
λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον ἦ
λελυμένοι, λελυμέναι, λελυμένα ὦμεν
λελυμένοι, λελυμέναι, λελυμένα ἦτε
λελυμένοι, λελυμέναι, λελυμένα ὦσι(ν)

3

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να γράψετε την υποτακτική ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου των ρημάτων: *θεραπεύομαι, φυλάττωμαι, ρίπτομαι, ψεύδομαι.*

υποτακτική ενεστώτα	υποτακτική αορίστου	υποτακτική παρακειμένου
θεραπεύομαι θεραπεύη θεραπεύηται θεραπευώμεθα θεραπεύσθε θεραπεύονται	θεραπεύσωμαι θεραπεύση θεραπεύσηται θεραπευσώμεθα θεραπεύσησθε θεραπεύσονται	τεθεραπευμένος, -η, -ον ὦ τεθεραπευμένος, -η, -ον ἦς τεθεραπευμένος, -η, -ον ἦ τεθεραπευμένοι, -αι, -α ὦμεν τεθεραπευμένοι, -αι, -α ἦτε τεθεραπευμένοι, -αι, -α ὦσι(ν)

υποτακτική ενεστώτα	υποτακτική αορίστου	υποτακτική παρακειμένου
φυλάττωμαι φυλάττη φυλάττηται φυλαττώμεθα φυλάττησθε φυλάττωνται	φυλάξωμαι φυλάξη φυλάξηται φυλαξώμεθα φυλάξησθε φυλάξονται	πεφυλαγμένος, -η, -ον ὦ πεφυλαγμένος, -η, -ον ἦς πεφυλαγμένος, -η, -ον ἦ πεφυλαγμένοι, -αι, -α ὦμεν πεφυλαγμένοι, -αι, -α ἦτε πεφυλαγμένοι, -αι, -α ὦσι(ν)

υποτακτική ενεστώτα	υποτακτική αορίστου	υποτακτική παρακειμένου
ρίπτομαι ρίπτῃ ρίπτῃται ρίπτώμεθα ρίπτῃσθε ρίπτωνται	ρίψωμαι ρίψη ρίψηται ρίψώμεθα ρίψησθε ρίψονται	ἐρριμμένος, -η, -ον ὦ ἐρριμμένος, -η, -ον ἦς ἐρριμμένος, -η, -ον ἦ ἐρριμμένοι, -αι, -α ὦμεν ἐρριμμένοι, -αι, -α ἦτε ἐρριμμένοι, -αι, -α ὦσι(ν)

υποτακτική ενεστώτα	υποτακτική αορίστου	υποτακτική παρακειμένου
ψεύδομαι ψεύδη ψεύδηται ψευδώμεθα ψεύδησθε ψεύδονται	ψεύσωμαι ψεύση ψεύσηται ψευσώμεθα ψεύσησθε ψεύσονται	ἐψευσμένος, -η, -ον ὦ ἐψευσμένος, -η, -ον ἦς ἐψευσμένος, -η, -ον ἦ ἐψευσμένοι, -αι, -α ὦμεν ἐψευσμένοι, -αι, -α ἦτε ἐψευσμένοι, -αι, -α ὦσι(ν)

2. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους οριστικής στην υποτακτική του ίδιου χρόνου διατηρώντας το πρόσωπο και τον αριθμό:

οριστική	υποτακτική
διαλέλυσθε	διαλελυμένοι, -αι, -α ἤτε
ἐπαύσαντο	παύσονται
πειθόμεθα	πειθόμεθα
ἐγράψω	γράψη
πέπρακται	πεπραγμένος, -η, -ον ἦ
βλάπτωμαι	βλάπτωμαι
ἀπήλλαχθε	ἀπηλλαγμένοι, -αι, -α ἤτε
ἐκομσάμεθα	κομσώμεθα

3. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον σωστό τύπο υποτακτικής του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση:

- α. Δέομαι ὑμῶν καταψηφίσασθαι Λεωχάρους, ἴν' ἅ ἡμῖν οἱ πρόγονοι κατέλιπον ἡμεῖς **κομισώμεθα** (*κομίζομαι*, αόρ.) καὶ μὴ μόνον τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἔχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα.
- β. Ἐκεῖ μὲν γὰρ γέγραπται τὰ τεῖχη καθαιρεῖν, ἐν δὲ τοῖσδε ἔξεστιν οἰκοδομῆν· ναὺς ἐκεῖ μὲν δώδεκα κεκτῆσθαι, νῦν δ' ὀπόσας ἂν ὑμεῖς **βούλησθε** (*βούλομαι*, ενεστ.).
- γ. Ὅστις ἂν οὖν ὑμῶν **βούληται** (*βούλομαι*, ενεστ.) ἢ οἰκονομῶς ἢ δημογορικῶς ἢ στρατηγικῶς γενέσθαι ἢ ὅμοιος Ἀχιλλεῖ ἢ Αἴαντι ἢ Νέστορι ἢ Ὀδυσσεῖ, ἐμὲ θεραπευέτω.
- δ. Ἦν δ' ἐλευθεροῦντες **φαίνησθε** (*φαίνομαι*, ενεστ.), τὸ κράτος τοῦ πολέμου βεβαιότερον ἔξετε.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Σας παρακαλώ να καταδικάσετε με την ψήφο σας τον Λεωχάρη, για να εξασφαλίσουμε ὅσα οἱ πρόγονοι μας κληροδότησαν και για να μην ἔχουμε μόνο τα ὀνόματά τους ἀλλὰ και τα ἀποκτήματά τους.
- β. Γιατί σε εκείνη τη συμφωνία ορίστηκε να γκρεμίσετε τα τεῖχη, ἐνῶ, σύμφωνα με αὐτοὺς τους ὅρους, εἶναι δυνατόν να τα οἰκοδομήσετε. Σε εκείνη τη συμφωνία (ορίστηκε) να ἔχετε δώδεκα πλοῖα, τώρα ὅμως (εἶναι δυνατόν να κατέχετε) ὅσα θέλετε.
- γ. Ὅποιος λοιπὸν ἀπὸ εσᾶς θέλει να γίνει ἢ ἰκανὸς στη διαχείριση των οἰκονομικῶν ἢ ἰκανὸς στον λόγο ἢ στα στρατιωτικά ἢ να μοιάσει στον Ἀχιλλέα ἢ στον Αἴαντα ἢ στον Νέστορα ἢ στον Ὀδυσσεά, ας με ἀκολουθήσει.
- δ. Εάν φανερά παρουσιάζεστε ως ἀπελευθερωτές, με μεγαλύτερη βεβαιότητα θα ἀποκτήσετε το ἔπαθλο του πολέμου.

4. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώριση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β':

Α'		Β'
γεγραμμένοι ήτε		α' πληθ. υποτ. αορ.
άντιταξώμεθα		β' πληθ. υποτ. παρακ.
υποδέξονται		γ' πληθ. υποτ. αορ.
άψηται		γ' εν. υποτ. παρακ.
βεβουλευμένον ή		γ' εν. υποτ. αορ.
πιστεύη		β' εν. υποτ. ενεστ.

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον σωστό τύπο υποτακτικής του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση. Κατόπιν να αναγνωρίσετε συντακτικώς το είδος των μετοχών:

- α. Οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἔσται τῶν νῦν περὶ τῆς εἰρήνης γνωσθέντων, ἢν μὴ ἡμεῖς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὀρθῶς **βουλευσώμεθα** (βουλεύομαι, αόρ.)
- τῶν γνωσθέντων: έναρθρη επιθ. μτχ., γεν. υποκ. στο ὄφελος.
- β. Ἵνα τοίνυν μὴ ἡμεῖς **μαχώμεθα** (μάχομαι, ενεστ.) ἐν τοῖς λόγοις φίλοι ὄντες, ἀπόδεξαί μου ὃ λέγω.
- ὄντες: επιρρ. εναντιωματική μτχ., συνημμένη στο ἡμεῖς.
- γ. Οὐ μόνον δὲ αὐτῶν ἕνεκα τῶν παρανομοῦντων, ἵνα δίκην δίδωσιν, ἐπιμελῆσθαι ἄξιον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, ὅπως τούτους ὀρῶντες δικαιοτέροι καὶ σωφρονέστεροι **γίγνωνται** (γίγνομαι, ενεστ.).
- τῶν παρανομοῦντων: έναρθρη επιθετική μτχ.
 - ὀρῶντες: επιρρ. τροπική μτχ., συνημμένη στο ενν. οἱ ἄλλοι.
- δ. Ἔστιν δ' οὐ χαλεπὸν τυχεῖν τούτων, ἢν ἐθελήσης κοινὸς ἅπασιν γενέσθαι καὶ **παύση** (παύομαι, αόρ.) ταῖς μὲν τῶν πόλεων οἰκείως ἔχων, πρὸς τὰς δὲ ἄλλοτρίως διακείμενος.
- ἔχων / διακείμενος: κατηγορηματικές μτχ., αναφέρονται στο υποκ. του παύση.
- ε. Ἦν δὲ ὑπὸ ἼΗρας δι' αὐτὸ τοῦτο τεταγμένος, ὅπως **ἀνταγωνίσηται** (ἀνταγωνίζομαι, αόρ.) τῷ ἼΗρακλεῖ.
- τεταγμένος: κατηγορηματική μτχ., αναφέρεται στο υποκ. του ἦν.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Γιατί κανένα όφελος δεν υπάρχει από αυτά που τώρα αποφασίστηκαν σχετικά με την ειρήνη, εάν εμεῖς δεν πάρουμε σωστές αποφάσεις και για τα υπόλοιπα.
- β. Για να μη λογομαχήσουμε λοιπόν, μολονότι είμαστε φίλοι, να αποδεχτείς αυτό που λέω.

- γ. Αξίζει να δείχνετε επιμέλεια όχι μόνο για αυτούς ακριβώς που παρανομούν, για να τιμωρούνται, αλλά και για τους άλλους, προκειμένου, βλέποντας αυτούς (= όσους τιμωρούνται), να γίνουν δικαιότεροι και πιο σώφρονες.
- δ. Δεν είναι δύσκολο να τα πετύχεις αυτά, εάν είσαι διατεθειμένος να προσφέρεις τη φιλία σου σε όλους και να σταματήσεις προς άλλες πόλεις να διάκεισαι φιλικά και προς άλλες εχθρικά.
- ε. Γι' αυτό ακριβώς είχε ταχθεί από την Ήρα, δηλαδή για να είναι αντίπαλος του Ηρακλή.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Γρηγόριο Ναζιανζηνό

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Η γνώση είναι η μεγαλύτερη δόξα για τους ανθρώπους.

Ερμηνευτικά σχόλια

- ❖ Η γνώση είναι ένα από τα πιο σημαντικά αγαθά για τον άνθρωπο. Χάρη στις γνώσεις που αποκτά με την επιστημονική έρευνα, μπορεί και αντιμετωπίζει τα πρακτικά προβλήματα της ζωής, αναπτύσσοντας και εξελίσσοντας την τεχνολογία. Κυρίως όμως γιατί με τη γνώση ο άνθρωπος παραμερίζει τις δεισιδαιμονίες, καλλιεργεί το πνεύμα του, γίνεται πιο ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Γι' αυτό, σύμφωνα με τον Γρηγόριο Ναζιανζηνό, η γνώση είναι το μεγαλύτερο επίτευγμα για το οποίο μπορεί να υπερηφανεύεται ο άνθρωπος. Η απόκτηση της σοφίας επομένως πρέπει να αποτελεί σκοπό της ζωής του ανθρώπου. Οι μεγαλύτερες τιμές πρέπει να αποδίδονται στους πνευματικούς ανθρώπους, οι οποίοι μοχθούν για να πλουτίσουν την ανθρώπινη γνώση. Η σωματική ρώμη, η σωματική ομορφιά, τα πλούτη, η πολιτική δύναμη κ.ά. πρέπει να θεωρούνται υποδεέστερα από την πνευματική καλλιέργεια και μόρφωση, η απόκτηση των οποίων πρέπει να αποτελεί ιδανικό για τους ανθρώπους. Το μήνυμα αυτό που μας δίνει ο Γρηγόριος Ναζιανζηνός σήμερα περισσότερο από ποτέ διατηρεί την επικαιρότητά του, καθώς στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες η οικονομική και η πολιτική δύναμη επιφέρουν πολύ μεγαλύτερη αναγνώριση και κοινωνική καταξίωση από ό,τι η μόρφωση.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➤ Για τον **Στοβαίο**, τη ζωή και το έργο του βλ. σελ. 546.

➤ Ο **Δημόκριτος** (περίπου 460-370 π.Χ.) καταγόταν από τα Άβδηρα της Θράκης και ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους, από το έργο του όμως σώθηκαν ελάχιστα αποσπάσματα. Ο Δημόκριτος επεξεργάστηκε και συστηματοποίησε τις κοσμολογικές απόψεις του φιλόσοφου Λευκίππου και έτοι έφτασε στη διατύπωση της ατομικής θεωρίας, στην οποία οφείλει πολύ μεγάλο μέρος της αναγνώρισης που είχε κατά τους νεότερους χρόνους. Στο παράλληλο κείμενο που ακολουθεί ο Δημόκριτος επικρίνει τους ανθρώπους που έχουν ως μοναδικό τρόπο ευχαρίστησης το φαγητό, το ποτό και τις σαρκικές απολαύσεις.

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Όσοι από την κοιλιά βρίσκουν ευχαρίστηση έχοντας υπερβεί κάθε όριο στα φαγητά ή στα ποτά ή στις σαρκικές ηδονές, για όλους η ευχαρίστηση είναι σύντομη και κρατά λίγο χρόνο, δηλαδή όση ώρα τρώνε ή πίνουν. Τα προβλήματα (που τους δημιουργούνται) όμως είναι πολλά. Γιατί εμφανίζεται το να επιθυμεί κανείς πάντοτε τα ίδια και, όποτε συμβαίνει, η ευχαρίστηση για όποια επιθυμεί γρήγορα παρέρχεται και καμιά άλλη ωφέλεια δε μένει σε αυτόν παρά μόνο σύντομη ευχαρίστηση. Και πάλι έχει την ίδια ανάγκη.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ὄσοι:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., ὅσος, ὄση, ὅσον (= ὅσος, ὄση, ὄσο).
- ⇒ **γαστρούς:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ γαστήρ, τῆς γαστρούς (= η κοιλιά).
- ⇒ **τάς ἡδονάς:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., ἡ ἡδονή, τῆς ἡδονῆς (= η ευχαρίστηση).
- ⇒ **ποιέονται** (> ποιούνται): ασυναίρετος τύπος οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. ποιέομαι, ποιούμαι (= βρίσκω).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στο παράλληλο κείμενο συναντάμε πολλά στοιχεία της ιωνικής διαλέκτου. Ένα από αυτά είναι οι ασυναίρετοι τύποι ρημάτων.

- ⇒ **ὑπερβεβληκότες:** μτχ. παρακ. ε.φ. αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. ὑπερβάλλω (= υπερβαίνω). ♦ **ὑπερβεβληκότες τὸν καιρὸν** = έχοντας υπερβεί κάθε όριο.
- ⇒ **βρώσειν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, δοτ. πληθ., ἡ βρώσις, τῆς βρώσεως (= το φαγητό).

- ⇒ **πόσειν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, δοτ. πληθ., *ἢ πόσις, τῆς πόσεως* (= το ποτό).
- ⇒ **ἀφροδισίωσιν** (< *ἀφροδισίωσις-ιν*): ουσ. β. κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *τὰ ἀφροδίσια, τῶν ἀφροδισίων* (= σαρκικές ηδονές, απολαύσεις).
- ⇒ **τοῖσιν** < *τοῖσ-ιν*.
- ⇒ **βραχεῖαι:** επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ βραχύς, ἡ βραχεῖα, τὸ βραχὺ* (= μικρός, σύντομος).
- ⇒ **δι' ὀλίγου** = για λίγο χρόνο.
- ⇒ **γίνονται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι*.
- ⇒ **ὀκόσον:** ιωνικός τύπος του *ὀπόσον* (= ὄσο).
- ⇒ **ἐσθίωσιν:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἐσθίω* (= τρώω).
- ⇒ **πίνωσιν:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *πίνω* (= πίνω).
- ⇒ **ἐπιθυμείν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ἐπιθυμέω, ἐπιθυμῶ* (= επιθυμῶ, θέλω, ποθῶ). ♦ **τὸ ἐπιθυμείν ἀεὶ τῶν αὐτῶν** = το να επιθυμεί κάποιος πάντοτε τα ίδια.
- ⇒ **ἀεὶ:** επίρρ. χρονικό (= πάντοτε, συνεχῆ).
- ⇒ **πάρεστι:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *πάρεμι* (= εἶμαι παρών, βρίσκομαι, γίνομαι, εμφανίζομαι).
- ⇒ **ὀκόταν:** ιωνικός τύπος του *ὀπόταν* (= ὅποτε).
- ⇒ **γένηται:** υποτακτ. αορ. β' μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *γί(γ)νομαι*.
- ⇒ **ὀκοίων:** ιωνικός τύπος του *ὀποίων* (= ὅποια).
- ⇒ **ἐπιθυμέουσι** > *ἐπιθυμοῦσι*.
- ⇒ **διὰ ταχέος** = γρήγορα.
- ⇒ **παροίχεται:** οριστ. ενεστ. (με σημασία παρακειμένου) μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *παροίχομαι* (= έχω φύγει).
- ⇒ **ἐν αὐτοῖσιν** < *ἐν αὐτοῖσ-ιν*.
- ⇒ **χρηστόν:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *ὁ χρηστός, ἡ χρηστή, τὸ χρηστόν* (= καλός, ωφέλιμος).
- ⇒ **ἄλλ' ἢ** = *ἄλλο ἢ* = παρὰ μόνο.
- ⇒ **τέρψις:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ τέρψις, τῆς τέρψεως* (= η ευχαρίστηση).
- ⇒ **αὐθις:** επίρρ. χρονικό (= πάλι).
- ⇒ **δεῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του απρόσωπου συνηρ. ρήμ. *δεῖ* (= πρέπει, υπάρχει ανάγκη).

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ❖ Ο Δημόκριτος δίδασκε πως οι άνθρωποι πρέπει να διαμορφώσουν έτσι τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά τους, ώστε να πετύχουν την *εὐθυμίαν* (= εσωτερική ευφορία), δηλαδή μια κατάσταση μόνιμης ψυχικής γαλήνης, η οποία δε θα διαταράσσεται από κανέναν φόβο, καμιά δεισδαιμονία ή συγκίνηση. Την κατάσταση αυτή θα επιτύχουν, εάν οι επιλογές που κάνουν στη ζωή τους είναι σύμφωνες με τον κανόνα του μέτρου. Συνεπώς, δεν πρέπει να επιδιώκουν να βιώνουν υλικές απολαύσεις υπερβολικά. Τεκμηριώνει τη θέση του αυτή με το επιχείρημα πως η ευχαρίστηση που προσφέρουν οι υλι-

κές απολαύσεις είναι σύντομη. Επομένως, ύστερα από λίγο όποιος είναι επιρρεπής σε αυτές θα επιθυμεί να τις ξαναδοκιμάσει. Για παράδειγμα, θα θέλει συνεχώς να τρώει, για να νιώθει την απόλαυση του φαγητού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τελικά να νιώθει ανικανοποίητος και να γίνει ακόρεστος. Άρα, δε θα είναι ευτυχισμένος, καθώς το πάθος του για το φαγητό δεν του επιτρέπει να έχει ψυχική γαλήνη και ηρεμία.

Ωστόσο, ο Δημόκριτος δεν αρνείται τις υλικές απολαύσεις. Σε άλλο σημείο προτρέπει τους ανθρώπους να επιδίδονται σε εορτές και διασκέδασεις, να ψυχαγωγούνται, χωρίς όμως να φτάνουν στα άκρα, και παρομοιάζει τη διάρκεια της ζωής με ένα μακρύ ταξίδι. Όπως σε ένα μεγάλο ταξίδι ο ταξιδιώτης χρειάζεται ένα πανδοχείο για να ξεκουραστεί, να κοιμηθεί κτλ., έτσι και ο οδοιπόρος της ζωής έχει ανάγκη από ψυχαγωγία. (απ. Β230: *βίος άνεόρταστος μακρή όδος άπανδόκεντος*.)

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να συγκρίνετε τις απόψεις του Δημοκρίτου και του Γαίου Μουσωνίου Ρούφου για τη διατροφή.

Ο Γάιος Μουσώνιος Ρούφος υποστηρίζει πως είναι σφάλμα να τρώμε λαίμαργα, να καταναλώνουμε μεγαλύτερες ποσότητες φαγητού από όσες πραγματικά έχουμε ανάγκη, να γευματίζουμε σε ακατάλληλες ώρες και, το σημαντικότερο, να επιλέγουμε τις τροφές μας με κριτήριο όχι τη διατροφική τους αξία αλλά τη νοστιμιά τους. Κατ' αυτόν, πρέπει να τηρούμε τη σωκρατική αρχή, ότι τρώμε για να ζούμε και δε ζούμε για να τρώμε. Παρόμοιες είναι και οι απόψεις του Δημοκρίτου. Τονίζει πως στο φαγητό και στις υλικές απολαύσεις γενικότερα πρέπει να είμαστε εγκρατείς. Η υπερβολική κατανάλωση φαγητών και ποτών δεν προσφέρει καμιά ωφέλεια, γιατί αυτή η απόλαυση είναι πάντα προσωρινή και έτσι κάποιος καταντά ανικανοποίητος και ακόρεστος, δέσμιος του πάθους του. Ο Δημόκριτος προτείνει να γευόμαστε τις υλικές απολαύσεις με μέτρο. Τεκμηριώνει τη θέση του αυτή με το επιχείρημα πως η ευχαρίστηση που προσφέρουν οι υλικές απολαύσεις είναι σύντομη. Επομένως, ύστερα από λίγο όποιος είναι επιρρεπής σε αυτές θα επιθυμεί να τις ξαναδοκιμάσει. Για παράδειγμα, θα θέλει συνεχώς να τρώει, για να νιώθει την απόλαυση του φαγητού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τελικά να νιώθει ανικανοποίητος και να γίνει ακόρεστος. Άρα, δε θα είναι ευτυχισμένος, καθώς το πάθος του για το φαγητό δεν του επιτρέπει να έχει ψυχική γαλήνη και ηρεμία.

2. Με βάση τις γνώσεις σας από την Ιστορία και από το Ανθολόγιο «Αρχαία Ελλάδα: Ο τόπος και οι άνθρωποι», ποιες ήταν οι διατροφικές συνήθειες των Αθηναίων και των Σπαρτιατών;

Οι αρχαίοι **Αθηναίοι** ήταν ιδιαίτερα λιτοδίαιτοι σε σχέση με τους υπόλοιπους Έλληνες. Η έκφραση *Ἀττικηρῶς ζῆν* (Αθήναιος, Δ 137) υπαινίσσεται αυτήν ακριβώς την ολιγοφαγία των Αθηναίων. Η διατροφή τους είχε ως βάση το ψωμί και περιλάμβανε όσπρια, ελιές, σύκα, σταφίδες, μέλι, χορταρικά με λάδι, σταφύλια και μήλα. Οι πιο εύποροι κατανάλωναν επίσης κρέατα και ψάρια.

Το πρωινό αποτελούνταν από κριθαρένιο ή σταρένιο –για τους πιο εύπορους– ψωμί, βουτηγμένο σε ανέρωτο κρασί. Συνηθισμένες πρωινές τροφές ήταν επίσης τα ξερά σύκα, τα αμύγδαλα, τα καρύδια και άλλοι ξηροί καρποί. Το πρωινό ρόφημα ήταν ο *κυκεών* (μείγμα κρασιού, τριμμένου τυριού και κριθάλευρου), το γάλα –κατσικίσιο συνήθως–, καθώς και ένα είδος υδρόμελου που το παρασκεύαζαν από χλιαρό νερό και μέλι. Τα γεύματα ήταν μόνο δύο. Το πρώτο απαρτιζόταν από ψάρια, όσπρια ή πρόχειρα φαγητά, όπως ψωμί, τυρί, ελιές, αυγά, ξηροί καρποί και φρούτα. Το βραδινό αποτελούσε το κύριο γεύμα. Στα σπίτια των χωρικών το δείπνο περιλάμβανε κριθαρένιο χυλό και ψωμί από κριθάρι. Σπανιότερα τρώγανε λαχανικά, κίσσεσ ή χελιδόνια, που τα παγίδευαν στους αγρούς. Στα σπίτια των πλουσίων το δείπνο περιλάμβανε συνήθως ψωμί σταρένιο, ψάρια ή λουκάνικα, τυρί και ραπανάκια. Συχνά στο τέλος έτρωγαν ως επιδόρπιο φρούτα φρέσκα ή ξερά ή γλυκά με μέλι (*τραγήματα*).

Και οι **Σπαρτιάτες** βέβαια έμειναν γνωστοί στην ιστορία για τη λιτή διατροφή τους. Το κυριότερο φαγητό τους ήταν ο *μέλας ζωμός*. Παρασκευαζόταν σε καζάνια από χοιρινό κρέας με το αίμα του, ξίδι και αλάτι. Τρώγανε πάντα σε ομαδικά γεύματα, τα συσσίτια.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. Να ολοκληρώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων με λέξεις ομόρριζες του ουσιαστικού *σίτου* από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Στη Θεσσαλία υπάρχουν μεγάλες εκτάσεις για
- β. Ο Καναδάς είναι χώρα.
- γ. Τα ζώα ζουν καλύτερα σε εξοχικές κατοικίες.
- δ. Ο των προσφύγων παρουσιάζει πολλές δυσκολίες.
- ε. Μεγάλο κίνδυνο για το περιβάλλον αποτελούν τα
- στ. Έρευνες διεθνών οργανισμών αποκαλύπτουν ότι κάποιοι λαοί της Αφρικής

■ Β. Γραμματική

2. Να αναγνωρίσετε τον χρόνο και το πρόσωπο των ρημάτων που δίνονται σε έγκλιση υποτακτική μ.φ. στον παρακάτω πίνακα:

ρήματα	χρόνος	πρόσωπο
παρεσκευασμένος ὦ	_____	_____
πορεύση	_____	_____
ρίπτησθε	_____	_____
σεσημασμένοι ὦσι	_____	_____
παιδευσώμεθα	_____	_____
έσκαμμένοι ἦτε	_____	_____
άπεσταλμένοι ὦμεν	_____	_____

3. Να μεταφέρετε στον ενεστώτα, στον αόριστο και στον παρακείμενο υποτακτικής μ.φ. στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό τα ρήματα που δίνονται:

	ενεστώτας υποτακτικής μ.φ.	αόριστος υποτακτικής μ.φ.	παρακείμενος υποτακτικής μ.φ.
φυλάττη	_____	_____	_____
κηρύττονται	_____	_____	_____
θύεσθε	_____	_____	_____
ψηφίζεται	_____	_____	_____
παιδεύη	_____	_____	_____
κρύπτεσθε	_____	_____	_____
στρατευόμεθα	_____	_____	_____

4. Να κλίνετε την υποτακτική ενεστώτα και αορίστου μ.φ. των ρημάτων *λύομαι, δέχομαι, γράφομαι*.

5. Να κλίνετε την υποτακτική παρακειμένου μ.φ. των ρημάτων *πέμπομαι, κολάζομαι*.

6. Στις φράσεις που ακολουθούν να συμπληρώσετε τα κενά με τον τύπο της υποτακτικής μ.φ. που ζητείται:

- α. τοῖς ἄρχουσιν τῆς πόλεως (*πείθομαι*, ενεστ., α΄ πληθ.).
- β. Αἰσχρὸν γὰρ ἡγοῦμαι πρότερον παύσασθαι, πρὶν ἂν ὑμεῖς (*ψηφίζομαι*, αόρ., β΄ πληθ.).
- γ. Ὅπῃ ἂν πένητας βλέπουσι (*πορεύομαι*, ενεστ., γ΄ πληθ.).
- δ. Δεδοίκασι μὴ ἐν τῇ πόλει μεγάλα κακὰ (*πράττομαι*, παρακ., γ΄ πληθ.).

- ε. Ἦα τοίνυν, ὦ Κρίτων, καὶ ταύτη (πορεύομαι, ἀόρ., α΄ πληθ.).
- στ. Ἀγισίλαος φόβον εἶχεν, μὴ ἐφ' ἀρπαγὴν τὸ στράτευμα (τρέπομαι, ενεστ. γ' εν.).
- ζ. Οἱ στρατιῶται ἔτρεχον ἵνα ἐγγύς (τάττομαι, παρακ. γ' πληθ.).
- η. Καὶ ἐὰν μὴ ἡμεῖς, ἡ πόλις ἐπιμελήσεται (παρακελεύομαι, ἀόρ. α΄ πληθ.).
- θ. Παρήλομεν ὅπως μὴ ῥαδίως ὑμεῖς περὶ μεγάλων πραγμάτων χειρὸν (βουλεύομαι, παρακ. β' πληθ.).

7. Να μεταφέρετε τα ρήματα που ακολουθούν στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού, στον ίδιο χρόνο, στην ίδια ἐγκλίση και στην ίδια φωνή:

ἀποκρίνωμαι:
ἀμύνηται:
ἀκούσωνται:
πολιτεύσησθε:
πεπολιτευμένοι ὄμεν:
μεμαχημένοι ἦτε:

8. Να μεταφέρετε στις υπόλοιπες ἐγκλίσεις (υποτακτική, ευκτική, προστακτική ε.φ.) στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο ἀριθμό τα παρακάτω ρήματα που δίνονται στην οριστική παρακειμένου:

παρακείμενος οριστικής	παρακείμενος υποτακτικής (περιφραστικός τύπος)	παρακείμενος ευκτικής (περιφραστικός τύπος)	παρακείμενος προστακτικής (περιφραστικός τύπος)
πεφύλαχας			
κεκομίκατε			
τεθαυμάκασι			
κέκοφε			

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Για τη ζωή και το έργο του Κλαύδιου Αιλιανού (περίπου και το έργο του 170 -235 μ.Χ.) βλ. Ενότητα 1, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 9.

Το κείμενο της Ενότητας

Το κείμενο της Ενότητας 14 προέρχεται από το έργο του Αιλιανού *Περί ζώων ιδιότητος*. Το έργο αυτό αποτελείται από 17 βιβλία. Περιέχει περιγραφές ζώων και φυτών, αλλά κυρίως αποτελεί συλλογή παράδοξων διηγήσεων που αφορούν τη ζωή των ζώων. Με το έργο του αυτό ο Αιλιανός θέλει να δείξει ότι και τα ζώα έχουν ψυχικό κόσμο, έχουν αρετές και κακίες. Έτσι, αναφέρεται στη νοημοσύνη, στην αφοσίωση, στην τρυφερότητα, στη σκληρότητα, στην εργατικότητα των διάφορων ζώων. Για παράδειγμα, αναφέρεται στη σοφία του ελέφαντα, στην αφοσίωση του σκύλου, στην υπακοή του προβάτου, στη φιλοστοργία του πελαργού, στην αγάπη των δελφινιών για τη μουσική. Σκοπός του επίσης είναι να προτρέψει τους ανθρώπους να μιμηθούν ή να αποφύγουν τα χαρακτηριστικά αυτά, αλλά και να ψυχαγωγήσει τους αναγνώστες του.

Η ιστορία που παρουσιάζεται στο κείμενο της Ενότητας 14 αναφέρεται στα δελφίνια. Οι ψαράδες της Εύβοιας βοηθιούνται στο ψάρεμα από τα δελφίνια και τα ανταμείβουν δίνοντάς τους μερίδιο από τα ψάρια που πιάνουν.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οί Εύβοείς άλιεις τοίς δελφίσιν ίσομοιρίαν τής θήρας άπονέμοσι. Καί ή άγρα τοιαύτη έστί. Τής πρόρας τών άκατίων κοίλας τινάς έξαρτώσιν έσχάριδας πυρός ένακμάζοντος· και είσι διαφανείς, ώς και στέγειν τó πύρ και μη κρύπτειν τó φώς. Οί τοίνυν ίχθύες δεδιότες τήν αύγην πλησιάζουσι μαθειν

βουλόμενοι τοῦ φοβούντος σφᾶς τὴν αἰτίαν· εἶτα ἐκπλαγέντες πρὸς τινὴ πέτρα ἤσυχάζουσιν ἄθροοι παλλόμενοι τῷ δέει. Οἱ δὲ παρανηγόμενοι δελφίνες τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων φοβούντες ὠθοῦσι καὶ τοῦ διαδιδράσκειν ἀναστέλλουσιν. Οὐκοῦν ἐκεῖνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι ἀλίσκονται. Καὶ οἱ δελφίνες προσίασιν ὡς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπῖαν τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς, καὶ οἱ γὰρ ἀλιεῖς πιστῶς καὶ εὐγνωμόνως ἀφίστανται τοῖς συνθήροισ τοῦ δικαίου μέρους, εἰ βούλονται καὶ πάλιν σφίσι συμμάχους ἀκλήτους παρῆναι.

Αἰλιανός, *Περὶ ζῴων ιδιότητος* 2.8 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Οἱ Εὐβοεῖς ἀλιεῖς ἀπονέμουσι τοῖς δελφῖσι

ἰσομοῖριαν τῆς θήρας.

Καὶ ἡ ἄγρα τοιαύτη ἐστί.

Ἐξαρτῶσιν τῆς πρῶρας τῶν ἀκατίων

τινὰς κοίλας ἐσχαρίδας

πυρρὸς ἐνακμάζοντος·

καὶ¹ εἰσὶ διαφανεῖς,

ὡς καὶ στέγειν τὸ πῦρ

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Οἱ ψαράδες τῆς Εὐβοίας δίνουν στα δελφίνια

ἴσο μερίδιο ἀπὸ τὴν ψαριά τους.

(Καὶ)¹ ὁ τρόπος τοῦ ψαρέματος εἶναι ὁ ἐξῆς.

Κρεμοῦν ἀπὸ τὴν πλώρη τῶν πλοιαρίων

μερικές μικρές κοίλες σχάρες²

με φωτιά που καίει στο εσωτερικό τους.

Μέσα ἀπὸ αὐτές μπορεῖ νὰ περνάει τὸ φῶς,

ὥστε καὶ νὰ προστατεύουν τὴ φωτιά

1. Ο σύνδεσμος *καὶ* ἐδῶ εἶναι μεταβατικός (δηλαδή δε συνδέει ὁμοίους συντακτικά ὄρους, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ συνδέσει νοηματικά με τὰ προηγούμενα). Γι' αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ παραλειφθεῖ ἀπὸ τὴν μετάφραση.
2. Ἀλλιῶς: *τινὰς κοίλας ἐσχαρίδας* = μερικά κοίλα πυροφάνια. Ἡ λέξη *ἐσχαρίδες* σημαίνει «κοίλες σχάρες». Πρόκειται γιὰ σχάρες που εἶχαν κοῖλο σχῆμα, μέσα στις οποίες τοποθετούσαν ἀναμμένα δαδιά. Ἦταν ἔτσι κατασκευασμένες, ὥστε ἡ φωτιά που ἐκαίγε μέσα σε αὐτές νὰ προστατεύεται ὅσο γίνεται καλύτερα, ἀλλὰ ταυτόχρονα τὸ φῶς τῆς νὰ φεγγοβολεῖ πρὸς τὰ ἔξω. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει ἡ φράση *εἰσὶ διαφανεῖς*. Προτιμοῦμε νὰ μὴν ἀποδώσουμε τὸ ἐπίθετο *διαφανεῖς* με τὸ νεοελληνικὸ «διαφανεῖς», γιὰ τὸ ἐπίθετο αὐτὸ στα ν.ε. χρησιμοποιεῖται κυρίως γιὰ υλικά ὅπως τὸ γυαλί ἢ ἓνα λεπτὸ ὑφάσμα κτλ., τὰ οποία ἐπιτρέπουν νὰ βλέπει κανεῖς τι βρισκεται πίσω ἀπὸ αὐτά μέσα ἀπὸ κάθε σημεῖο τῆς ἐπιφάνειάς τους. Ἀντίθετα, τὰ πυροφάνια που χρησιμοποιοῦσαν οἱ ψαράδες εἶχαν ἀπλῶς ἀνοίγματα γιὰ νὰ διέρχεται τὸ φῶς.

καὶ μὴ κρύπτειν τὸ φῶς.
 Οἱ τοίνυν ἰχθύες
 δεδιότες τὴν αὐγὴν
 πλησιάζουσι
 βυλόμενοι μαθεῖν τὴν αἰτίαν
 τοῦ φοβούντος σφᾶς·
 εἶτα ἐκπλαγέντες
 ἡσυχάζουσιν πρὸς τινὴ πέτρα
 ἀθρόοι
 παλλόμενοι τῷ δέει.
 Οἱ δὲ παρανηγόμενοι δελφίνες
 ὠθοῦσι τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων
 φοβούντες
 καὶ ἀναστέλλουσιν τοῦ διαδιδράσκειν.
 Οὐκοῦν ἐκεῖνοι ἀλίσκονται
 πιεζόμενοι πανταχόθεν
 καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι.
 Καὶ³ οἱ δελφίνες προσίασιν
 ὡς ἀπαιτοῦντες τὴν ἐπικαρπίαν
 τοῦ κοινού πόνου
 τὴν σφίσιν ὀφειλομένην
 ἐκ τῆς νομῆς,
 καὶ οἷ γε ἀλειῖς πιστῶς καὶ εὐγνωμόνως
 ἀφίστανται τοῖς συνθήροις
 τοῦ δικαίου μέρους,
 εἰ βούλονται καὶ πάλιν
 παρεῖναι ἀκλήτους σφίσιν
 συμμάχους.

καὶ νὰ μὴν κρύβουν τὸ φῶς.
 Τα ψάρια λοιπόν,
 ἐπειδὴ φοβούνται τὴ λάμψη,
 πλησιάζουν
 θέλοντας νὰ μάθουν τὴν αἰτία
 αὐτοῦ που τα φοβίζει.
 Ἐπειτα, σαστισμένα
 ἡσυχάζουν³ κοντὰ σε κάποιον βράχο
 ὅλα μαζί
 τρέμοντας ἀπὸ τὸν φόβο τους.
 Καὶ τα δελφίνια που κολυμποῦν κοντὰ
 ὠθοῦν τα ψάρια που βρίσκονται στα
 ἄκρα
 φοβίζοντάς τα
 καὶ τα ἐμποδίζουν νὰ ξεφύγουν.
 Λοιπόν, ἐκεῖνα πιάνονται⁴,
 καθὼς δέχονται πίεση ἀπὸ ὅλες τις
 πλευρῆς
 καὶ καθὼς, κατὰ κάποιον τρόπο, εἶναι
 περικυκλωμένα.
 Τα δελφίνια πλησιάζουν,
 σαν νὰ ἀπαιτοῦν τὸ μερίδιο
 ἀπὸ τὸν κοινό μόχθο⁶
 που τους οφείλεται
 γιὰ τα ψάρια που πιάστηκαν.
 Καὶ βέβαια οἱ ψαράδες με ἐμπιστο-
 σύνη καὶ εὐγνωμοσύνη
 ἀποχωρίζονται γιὰ χάρη των συντρό-
 φων τους στο ψάρεμα
 τὸ μερίδιο που ἀναλογεῖ σε αὐτούς⁷,
 ἀν θέλουν καὶ πάλι
 νὰ βρίσκονται ἀπρόσκλητοι κοντὰ τους
 ὡς βοηθοὶ τους.

3. Ἦ: κουρνιαάζουν (βλ. γλωσσικά σχόλια σχολ. βιβλίου).

4. Το σχολ. βιβλίο μεταφράζει: συλλαμβάνονται. (Ὅμως ἡ ἐκφραση «τα ψάρια συλλαμβάνονται» δε συνηθίζεται στα ν.ε. καὶ μόνο μεταφορικά θα μπορούσε νὰ εἰπωθεῖ.)

5. Παραλείψαμε τὸ καὶ ἀπὸ τὴ μετάφραση, γιὰτὶ ἐδῶ λειτουργεῖ μεταβατικά. Βλ. καὶ ΥΠΟΨΗΜΕΙΩΣΗ 1.

6. Ἀλλιῶς: ἀπὸ τὴν κοινὴ προσπάθεια.

7. Ἀλλιῶς: ...παραιτοῦνται υπὲρ αὐτῶν που ψάρεψαν μαζί τους ἀπὸ τὸ μερίδιο που δίκαια τους ἀναλογεῖ.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Οἱ Εὐβοεῖς ἀλιεῖς
τοῖς δελφῖσιν ἰσομοιρίαν τῆς θήρας
ἀπονέμουσι.

Καὶ ἡ ἄγρᾳ τοιαύτῃ ἐστί.

Τῆς πρῶρας τῶν ἀκατίων κοίλας
τινάς ἐξαρθῶσιν ἐσαχρίδας
πυρρὸς ἐνακμάζοντος·
καὶ εἰσὶ διαφανεῖς,

ὥς καὶ στέγειν τὸ πῦρ
καὶ μὴ κρύπτειν τὸ φῶς.

Οἱ τοίνυν ἰχθύες
δεδιότες τὴν αὐγὴν
πλησιάζουσι
μαθεῖν βουλόμενοι
τοῦ φοβούντος σφᾶς τὴν αἰτίαν·
εἴτα ἐκπλαγέντες
πρὸς τινὶ πέτρᾳ ἠσυχάζουσι
ἄθροοι
παλλόμενοι τῷ δέει.
Οἱ δὲ παρανηγόμενοι δελφίνες
τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων φοβούντες
ὠθοῦσι
καὶ τοῦ διαδιδράσκειν ἀναστέλλουσι.
Οὐκοῦν ἐκείνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν
καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι
ἀλίσκονται.

Καὶ οἱ δελφίνες προσίασιν
ὥς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινοῦ πόνου
τὴν ἐπικαρπίαν τὴν ὀφειλομένην
σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς,
καὶ οἷ γε ἀλιεῖς πιστῶς
καὶ εὐγνωμόνως
ἀφίστανται τοῖς συνθήροις
τοῦ δικαίου μέρους,

εἰ βούλονται καὶ πάλιν σφίσι
συμμάχους ἀκλήτους παρεῖναι.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Οἱ ψαράδες τῆς Εὐβοίας
δίνουν στα δελφίνα ἴσο μερίδιο ἀπὸ
τὴν ψαριά τους.

(Καὶ) ὁ τρόπος τοῦ ψαρέματος εἶναι ὁ
ἐξῆς.

Κρεμῶν ἀπὸ τὴν πλῶρη τῶν πλοι-
αρίων μερικὲς μικρὲς κοίλες σχάρες
με φωτιά που καίει στο εσωτερικὸ τους.
Μέσα ἀπὸ αὐτὲς μπορεῖ νὰ περνᾶει τὸ
φῶς,

ὥστε καὶ νὰ προστατεύουν τὴ φωτιά
καὶ νὰ μὴ κρύβουν τὸ φῶς.

Τὰ ψάρια λοιπόν,
επειδὴ φοβούνται τὴ λάμψη,
πλησιάζουν

θέλοντας νὰ μάθουν
τὴν αἰτία αὐτοῦ που τὰ φοβίζει.

Ἐπειτα, σαστισμένα
ἠσυχάζουν κοντὰ σὲ κάποιον βράχο
ὅλα μαζί

τρέμοντας ἀπὸ τὸν φόβο τους.

Καὶ τὰ δελφίνα που κολυμποῦν κοντὰ
ωθοῦν τὰ ψάρια που βρίσκονται στα
ἄγρᾳ φοβίζοντάς τὰ
καὶ τὰ ἐμποδίζουν νὰ ξεφύγουν.

Λοιπόν, ἐκεῖνα πιάνονται, καθὼς δέχο-
νται πίεση ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς καὶ
καθὼς, κατὰ κάποιον τρόπο, εἶναι
περικυκλωμένα.

Τὰ δελφίνα πλησιάζουν,
σαν νὰ ἀπαιτοῦν τὸ μερίδιο ἀπὸ τὸν
κοινὸ μὶσθὸ που τους οφείλεται
γὰ τὰ ψάρια που πιάστηκαν.

Καὶ βέβαια οἱ ψαράδες με ἐμπιστοσύνη
καὶ εὐγνωμοσύνη
ἀποχωρίζονται γὰ χάρη τῶν συντρόφων
τους στο ψάρεμα τὸ μερίδιο που ἀνα-
λογεῖ σὲ αὐτούς,

ἀν θέλουν καὶ πάλι νὰ βρίσκονται
ἀπρόσκλητοι κοντὰ τους ὡς βοηθοὶ
τους.

5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Οι ψαράδες της Εύβοιας προσφέρουν στα δελφίνια ίσο μερίδιο από την ψαριά τους. Όταν ψαρεύουν, κρεμούν πυροφάνια από την πλήρη των πλοιαρίων τους. Το κοπάδι των ψαριών πλησιάζει προς το μέρος του φωτός και στη συνέχεια σαστισμένο από τη λάμψη μαζεύεται κοντά σε κάποιον βράχο. Τα δελφίνια που κολυμπούν κοντά στο κοπάδι το περικυκλώνουν και εμποδίζουν τα ψάρια που βρίσκονται στις παρυφές του να ξεφύγουν. Όταν πιαστούν τα ψάρια, τα δελφίνια πλησιάζουν τους ψαράδες, σαν να ζητούν το μερτικό τους, και αυτοί πρόθυμα τους το δίνουν, ώστε να έχουν και στο μέλλον τη βοήθειά τους.

6 ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ **Μετάφραση φράσης στην οποία υπάρχει συσσώρευση προσδιορισμών**

Στη φράση *τὴν ἐπικαρπίαν [...] ἐκ τῆς νομῆς* υπάρχει συσσώρευση πολλών ονοματικών προσδιορισμών στο ουσ. *τὴν ἐπικαρπίαν* (τοῦ κοινού μόχθου, τὴν ὀφειλομένην, ἐκ τῆς νομῆς). Σε τέτοιες περιπτώσεις προσπαθούμε να αποδώσουμε στα ν.ε. τους ὅρους του αρχαίου κειμένου με μια λογική σειρά, ώστε να γίνεται εύκολα κατανοητό το νόημα του κειμένου:

- *Καὶ οἱ δελφίνες προσίασιν ὡς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινού πόνου τὴν ἐπικαρπίαν τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς* = Και τα δελφίνια πλησιάζουν σαν να ζητάνε το κέρδος τους από την κοινή προσπάθεια, αυτό που τους οφείλεται από την ψαριά (ή: σαν να απαιτούν το μερίδιό τους από τον κοινό μόχθο, το οποίο τους οφείλεται για τα ψάρια που πιάστηκαν).

7 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **οἱ Εὐβοεῖς:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., ὁ Εὐβοεύς, τοῦ Εὐβοέως και Εὐβοῶς Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 601.
- ⇒ **ἀλιεῖς:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., ὁ ἀλιεύς, τοῦ ἀλιέως και ἀλιῶς (= ο ψαράς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 601.
- ⇒ **τοῖς δελφίσιν:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ. ὁ δελφίς, τοῦ δελφίνος (= το δελφίνι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 601.

- ⇒ **ἰσομοιρίαν:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ ἰσομοιρία, τῆς ἰσομοιρίας (= ἰσο μερίδιο, ἴση μετοχή). Για ομόρριζα βλ. πιο κάτω, *μέρους*.
- ⇒ **τῆς θήρας:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ θήρα, τῆς θήρας (= κυνήγι, λεία· ἡ ψαριά).
- ⇒ **ἀπονέμουσι:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. ἀπονέμω (= μοιράζω, δίνω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἀπονέμω, ΠΡΤ. ἀπένεμον, ΜΕΛΛ. ἀπονεμῶ, ΑΟΡ. ἀπένειμα, ΠΡΚ. ἀπονενέμηκα, ΥΠΡΣ. ἀπενενεμήκειν.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. ἀπονέμομαι, ΠΡΤ. ἀπενεμόμην, ΜΕΛΛ. ἀπονεμοῦμαι, ΑΟΡ. ἀπενειμάμην, ΠΡΚ. ἀπονενέμημαι, ΥΠΡΣ. ἀπενενεμήμην.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του νέμω: νόμος, νόμιμος, νομικός, παιδονόμος, νομή, διανομέας, αδιανέμητος.
- ⇒ **ἡ ἄγρα:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., ἡ ἄγρα, τῆς ἄγρας (= το κυνήγι και ο τρόπος του κυνηγιού· το ψάρεμα και ο τρόπος ψαρέματος).
- ⇒ **τοιαύτη:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, ονομ. εν., τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν), (= τέτοιος). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 603.
- ⇒ **ἔστί:** οριστ. ενεστ., γ΄ εν., του ρήμ. εἶμι (= εἶμαι, υπάρχω).
 - ◆ ΕΝΣ. εἶμι, ΠΡΤ. ἦ(ν), ΜΕΛΛ. ἔσομαι, ΑΟΡ. ἐγενόμην, ΠΡΚ. γέγονα, ΥΠΡΣ. ἐγεγόνειν.
- ⇒ **τῆς πλώρας:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ πλώρα, τῆς πλώρας (= ἡ πλώρη του πλοίου). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 601.

Ας θυμηθούμε...

Τα ακόλουθα δέκα δισύλλαβα ουσιαστικά της ἀ΄ κλ. ἔχουν την κατάληξη -α βραχύχρονη, μολονότι πριν το -α υπάρχει φωνήεν ἢ -ρ: γαῖα (= γη), γραῖα, μαῖα, μυῖα (= μύγα), μοῖρα, πείρα, πλώρα (= πλώρη), σπείρα, σφαῖρα, σφύρα (= σφυρί).

- ⇒ **τῶν ἀκατίων:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., τὸ ἀκάτιον, τοῦ ἀκατίου (= πλοιάριο, βάρκα).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἀκατος, βενζινάκατος, τορπιλάκατος, ατμάκατος.
- ⇒ **κοίλας:** επίθ. β΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ κοῖλος, ἡ κοίλη, τὸ κοῖλον (= βαθουλωτός, κοῖλος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 602.
- ⇒ **τινάς:** αντων. ἀόριστη, θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., τίς, τίς, τί (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 114.

- ⇒ **ἐξαρτώσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ἐξαρτάω, ἐξαρτῶ* (= κρεμάω, προσδένω). ♦ ΣΥΝΤ.: + γεν. (έμμεσο αντ.) + αιτ. (άμεσο αντ.)
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *ἐξαρτάω, ἐξαρτῶ*: ἐξάρτηση, ανεξαρτησία, ανεξάρτητος, ἐξάρτημα· του *ἀρτάω, ἀρτῶ*: αρτάνη, συνάρτηση.
- ⇒ **ἐσχαρίδας:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., ἡ *ἐσχαρίς, τῆς ἐσχαρίδος* (= μικρό μαγκάλι, μικρή σχάρα· μικρό πυροφάνι, δηλαδή μικρή σχάρα πάνω στην οποία οι ψαράδες έχουν τοποθετήσει αναμμένα δαδιά, ώστε να λειτουργεί σαν φανός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 601.
- ⇒ **πυρός:** ουσ. ανώμαλο ετερόκλιτο, ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ πῦρ, τοῦ πυρός* (= η φωτιά). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 602.
- ⇒ **ἐνακμάζοντος:** μτχ. ενεστ. ε.φ., ουδ. γένους, γεν. εν., του ρήμ. *ἐνακμάζω* (= ακμάζω μέσα σε κάποιον τόπο). ♦ **ἐσχαρίδες πυρός ἐνακμάζοντος** = πυροφάνια που μέσα τους καίει φωτιά.
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐνακμάζω*, ΠΡΤ. *ἐνήκμαζον*, ΜΕΛΛ. —, ΑΟΡ. *ἐνήκμασα*, ΠΡΚ. *ἐνήκμακα*.
- ⇒ **εἰσί:** οριστ. ενεστ., γ' πληθ., του ρήμ. *εἰμί*. Για αρχικούς χρόνους βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **διαφανείς:** επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, ονομ. πληθ., ὁ *διαφανής, ἡ διαφανής, τὸ διαφανές* (= που είναι δυνατό να δεις μέσα από αυτόν, ο διαφανής). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 602-603.
- ⇒ **ὥς:** σύνδ. συμπερασματικός (= ὥστε).
- ⇒ **στέγειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *στέγω* (= σκεπάζω, καλύπτω, προστατεύω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: στέγη, στεγανός, στεγνός, στέγαστρο, υπόστεγο, στεγαστικός.
- ⇒ **τὸ πῦρ:** αιτιατ. εν., βλ. πιο πάνω, *τὸ πῦρ, τοῦ πυρός*.
- ⇒ **μή:** μόριο αρνητικό (= δεν, μὴν).
- ⇒ **κρύπτειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *κρύπτω* (= κρύβω, καλύπτω).
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *κρύπτω*, ΠΡΤ. *ἐκρυπτον*, ΜΕΛΛ. *κρύψω*, ΑΟΡ. *ἐκρυψα*, ΠΡΚ. [*κέκρυφα*], ΥΠΡΣ. [*έκεκρύφειν*].
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *κρύπτομαι*, ΠΡΤ. *ἐκρυπτόμην*, ΜΕΛΛ. *κρύψομαι*, ΑΟΡ. *ἐκρυψάμην*, ΠΡΚ. *κέκρυμμαι*, ΥΠΡΣ. *κεκρυμμένος ἦν*.
- ⇒ **τὸ φῶς:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ φῶς, τοῦ φωτός* (= το φως). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 602.
- ⇒ **οἱ ἰχθύες:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., ὁ *ἰχθύς, τοῦ ἰχθύος* (= το ψάρι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 602.

- ⇒ **τοίνυν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).
- ⇒ **δεδιότες:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *δέδια* ή *δέδοικα* (= φοβάμαι).
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δέος, δειλός, δεινός, επιδείνωση, δεισιδαιμονία.
- ⇒ **τὴν αὐγὴν:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ αὐγή, τῆς αὐγῆς* (= λάμψη, χαράματα).
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: καταυγάζω, απαύγασμα, φωταύγεια, λυκανγές.
- ⇒ **πλησιάζουσι:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *πλησιάζω* (= έρχομαι πλησίον, πλησιάζω).
 ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *πλησιάζω*, ΠΡΤ. *έπλησιάζον*, ΜΕΛΛ. *πλησιάσω*, ΑΟΡ. *έπλησίασα*, ΠΡΚ. *πεπλησίακα*.
- ⇒ **μαθεῖν:** απαρέμφ. αορ. β΄ ε.φ., του ρήμ. *μανθάνω* (= μαθαίνω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *μανθάνω*, ΠΡΤ. *έμάνθανον*, ΜΕΛΛ. *μαθήσομαι*, ΑΟΡ. *έμαθον*, ΠΡΚ. *μεμάθηκα*, ΥΠΡΣ. *έμεμαθήκειν*.
- ⇒ **βουλόμενοι:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *βούλομαι* (= θέλω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 604.
 ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *βούλομαι*, ΠΡΤ. *έ(ἡ)βουλόμην*, ΜΕΛΛ. *βουλήσομαι*, ΑΟΡ. *έ(ἡ)βουλήθην* (παθ.), ΠΡΚ. *βεβούλημαι*.
- Προσοχή!** Στο β΄ εν. οριστ. ενεστ. μόνο *βούλει*. (Παρόμοια, το *οἶομαι* μόνο *οἶει* και το *ᾔψομαι* (ο μέλλ. του *ὄρω*) μόνο *ᾔψει*.)
- ⇒ **τοῦ φοβούντος:** μτχ. ενεστ. ε.φ., ουδ. γένους, γεν. εν., του συνηρ. ρήμ. *φοβέω*, *φοβῶ* (= φοβίζω, τρομοκρατώ). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φόβος, φοβερός, φόβητρο, φοβέρα, φοβία, φοβητσιάρης.
- ⇒ **σφᾶς:** αντων. προσωπική γ΄ προσώπου, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ. Για τη κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 290.
- ⇒ **τὴν αἰτίαν:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ αἰτία, τῆς αἰτίας* (= κατηγορία, αίτιο, αίτία). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 601.
- ⇒ **εἶτα:** επίρρ. χρονικό (= έπειτα, ύστερα).
- ⇒ **έκπλαγέντες:** μτχ. παθητ. αορ. β΄, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *έκπλήττομαι* (= τρομάζω, σαστίζω, μένω έκπληκτος). Το ενεργ. *έκπλήττω* (= προκαλώ έκπληξη, ταραχή ή φόβο σε κάποιον).
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *πλήττω*: πλήξη, έκπληξη, κατάπληξη, κατάπληκτος, εκπληκτικός.
- ⇒ **πρός:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:

- + γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι·
 + δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)·
 + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε).
- ⇒ **τινι:** αντων. αόριστη, θηλ. γένους, δοτ. εν., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος, κάποια, κάποιο). Το *τινι* μέσα στο κείμενο είναι άτονο, γιατί είναι εγκλιτική λέξη.
- ⇒ **πέτρα:** ουσ. *ά κλ.*, θηλ. γένους, δοτ. εν., *ή πέτρα, τής πέτρας* (= βράχος, πέτρα).
- ⇒ **ήσυχάζουσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., *γ' πληθ.*, του ρήμ. *ήσυχάζω* (= μένω ήσυχος, αναπαύομαι, κουρνιάζω).
 ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ήσυχάζω*, ΠΡΤ. *ήσύχαζον*, ΜΕΛΛ. *ήσυχάσω*, (*ήσυχάσομαι*), ΑΟΡ. *ήσύχασα*.
- ⇒ **άθροοι:** επίθ. *β' κλ.*, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ό άθροός, ή άθροά και ή άθροός, τό άθροόν* (= συγκεντρωμένος).
- ⇒ **παλλόμενοι:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *πάλλομαι* (= δονούμαι, τρέμω, σπαρταρώ).
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: παλμός, παλμικός, παλμογράφος.
- ⇒ **τῷ δέει:** ουσ. *γ' κλ.*, ουδ. γένους, δοτ. εν., *τό δέος, τού δέους* (= ο φόβος).
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *δεδιότες*.
- ⇒ **οί δελφίνες:** ουσ. *γ' κλ.*, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ό δελφίς, τού δελφίνος* (= το δελφίνι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 601.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, ενώ, και).
- ⇒ **παρانهόμενοι:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του αποθ. ρήμ. *παρانهόμαι* (= κολυμπώ κοντά, συνοδεύω κολυμπώντας).
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: νήσσα (= πάπια), νηκτικός.
- ⇒ **έξωτέρω:** επίρρ. τοπικό συγκριτικού βαθμού (= πιο έξω). Θετικός: *έξω*. Υπερθετικός: *έξωτάτω*.
- ⇒ **των ίχθύων:** γεν. πληθ., *ό ίχθύς, τού ίχθύος*. Βλ. πιο πάνω, *οί ίχθύες*.
- ⇒ **φοβούντες:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *φοβέω, φοβώ* (= φοβίζω, τρομοκρατώ). Βλ. πιο πάνω, *τού φοβούντος*.
- ⇒ **ώθοοσι:** οριστ. ενεστ. ε.φ., *γ' πληθ.*, του συνηρ. ρήμ. *ώθέω, ώθώ* (= σπρώχνω, ωθώ).
 ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ⇒ **(τού) διαδιδράσκειν:** (έναρθρο) απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *διαδιδράσκω* (= φεύγω μακριά, ξεφεύγω).
 ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δραπέτης, απόδραση, αναπόδραστος.

- ⇒ **ἀναστέλλουσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἀναστέλλω* (= απωθώ, εμποδίζω να πλησιάσει· εμποδίζω κάποιον, σταματώ τις ενέργειες κάποιου).
- ◆ ΣΥΝΤ.: *ἀναστέλλω* + γεν. + αιτ. = εμποδίζω, αποτρέπω κάποιον από κάτι. (Η γενική δηλώνει αυτό από το οποίο απομακρύνουμε κάποιον ή το οποίο τον εμποδίζουμε να κάνει.)
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ἀναστέλλω*, ΠΡΤ. *ἀνέστελλον*, ΜΕΛΛ. *ἀναστελῶ*, ΑΟΡ. *ἀνέστειλα*, ΠΡΚ. *ἀνέσταλκα*, ΥΠΡΣ. *ἀνεστάλκειν*.
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *ἀναστέλλομαι*, ΠΡΤ. *ἀνεστελλόμην*, ΜΕΛΛ. *ἀναστελοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἀνεστειλάμην*, ΠΡΚ. *ἀνέσταλμαι*, ΥΠΡΣ. *ἀνεστάλμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *στέλλω*: στόλος, στολή, επιστολή, αναστολή, αποστολή, ανασταλτικός.
- ⇒ **οὐκ οὖν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).
- ⇒ **ἐκεῖνοι:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο* (= εκείνος, εκείνη, εκείνο).
- ⇒ **πιεζόμενοι:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *πιέζομαι* (= πιέζομαι, στενοχωριέμαι).
- ⇒ **πανταχόθεν:** επίρρ. τοπικό (= από παντού, από όλες τις πλευρές).
- ⇒ **τρόπον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ τρόπος, τοῦ τρόπου* (= ο τρόπος, η μέθοδος).
- ⇒ **τινά:** αντων. αόριστη, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *τίς, τίς, τί*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **κεκυκλωμένοι:** μτχ. παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *κυκλόομαι, κυκλούμαι* (= περικυκλώνομαι).
- ⇒ **άλίσκονται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *άλίσκομαι* (= συλλαμβάνομαι, πιάνομαι, κυριεύομαι, αιχμαλωτίζομαι). Το *άλίσκομαι* χρησιμοποιείται ως παθητικό του *αἰρέω, αἰρῶ*. (Βλ. και Ενότητα 13, ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 556.)
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἄλωση, εὐάλωτος, αἰχμάλωτος.
- ⇒ **προσίαισιν:** οριστ. ενεστ., γ' πληθ., του ρήμ. *πρόσειμι* (= πλησιάζω).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Πρόκειται για το *πρόσειμι* που είναι σύνθετο από τα *πρός* + *εἶμι* (= θα πορευτώ, θα πάω) και όχι για το *πρόσειμι* που είναι σύνθετο του *εἶμι*. Το ανώμαλο ρήμα *εἶμι* είναι ενεστώτας που στους Αττικούς συγγραφείς χρησιμοποιείται στην οριστική ως μέλλοντας του *ἔρχομαι*. Στους μεταγενέστερους συγγραφείς όμως, όπως είναι ο Αιλιανός, χρησιμοποιείται συνήθως με σημασία ενεστώτα.

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *εἶμι*: εισιτήριο, εξιτήριο, αμαξιτός, ανεξιτήλος, προσιτός.
- ⇒ **ἀπαιτούντες**: μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ἀπαιτέω, ἀπαιτώ* (= ζητώ, απαιτώ). ◆ **ὡς ἀπαιτούντες** = σαν να απαιτούν.
- ◆ ΣΥΝΤ.: *ἀπαιτώ (τινά) τι* = απαιτώ (από κάποιον) να μου επιστρέψει κάτι που μου ανήκει ή να μου δώσει κάτι που έχω κερδίσει.
- ⇒ **τοῦ πόνου**: ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ πόνος, τοῦ πόνου* (= ο κόπος, ο μόχθος, η κούραση). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 601.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πονηρία, πόνημα, καταπόνηση, φιλόπονος, ακαταπόνητος.
- ⇒ **κοινοῦ**: επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ κοινός, ἡ κοινή, τὸ κοινόν* (= που ενδιαφέρει όλους, που ανήκει σε όλους, γενικός, κοινός).
- ⇒ **τὴν ἐπικαρπία**: ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἐπικαρπία, τῆς ἐπικαρπίας* (= εισόδημα, έσοδο, μερίδιο).
- ⇒ **τὴν ὀφειλομένην**: μτχ. ενεστ. μ.φ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *ὀφείλωμαι* (= οφείλωμαι).
- ◆ ΣΥΝΤ.: Το ενεργ.: *ὀφείλω τινί τι* (= οφείλω σε κάποιον κάτι). Το παθητ.: *ὀφείλομαι τινί* (= οφείλωμαι σε κάποιον).
- ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *ὀφείλω*, ΠΡΤ. *ὄφειλον*, ΜΕΛΛ. *ὀφειλήσω*, ΑΟΡ. *ὄφειλῃσα, ὄφελον*, ΠΡΚ. *ὄφειλῃκα*, ΥΠΡΣ. *ὄφειλήκειν*.
- ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *ὀφείλομαι*, ΠΡΤ. *ὄφειλόμην*.
- ⇒ **σφίσιν**: αντων. προσωπική γ' προσώπου, αρσ. γένους, δοτ. πληθ.
- ⇒ **ἐκ**: πρόθ. κύρια (= από, μέσα από). Συντάσσεται με γενική και η βασική της σημασία είναι «έξω από» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *έν*). Κυριολεκτικά δηλώνει (κίνηση από) τόπο και μεταφορικά δηλώνει προέλευση κ.ά.
- ⇒ **τῆς νομῆς**: ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ νομή, τῆς νομῆς* (= μοιρασιά, μερίδιο, βόσκησις). ◆ **τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς** = που τους οφείλεται από τα ψάρια που πιάστηκαν.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: νόμος, νόμμος, νομός, αδιανέμητος, νομέας, διανομέας.
- ⇒ **γε**: μόριο εγκλιτικό (= βέβαια).
- ⇒ **οἱ ἀλιεῖς**: ονομ. πληθ., *ὁ ἀλιεύς, τοῦ ἀλιέως και ἀλιῶς*. Βλ. πιο πάνω. Ο τόνος που έχει το άρθρο μέσα στο κείμενο ανήκει στο *γε* που ακολουθεί και το οποίο χάνει τον τόνο του, γιατί είναι εγκλιτική λέξη.
- ⇒ **πιστῶς**: επίρρ. τροπικό (= τίμια, με αξιοπιστία, με εμπιστοσύνη).
- ⇒ **εὐγνωμόνως**: επίρρ. τροπικό (= με καλή διάθεση, με ευγνωμοσύνη).

- ⇒ **ἀφίστανται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *ἀφίσταμαι* (= απομακρύνομαι, αποχωρώ, απέχω, αποχωρίζομαι). ♦ Στην ε.φ.: *ἀφίστημι* (= απομακρύνω, παραμερίζω, εμποδίζω).
 - ♦ ΣΥΝΤ.: ε.φ. *ἀφίστημί τινά τινος* (= απομακρύνω κάποιον από κάτι)· *ἀφίσταμαί τινος* (= απομακρύνομαι από κάτι, αποχωρίζομαι κάτι).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *ἀφίστημι*: αποστάτης, αποστασία, απόσταση· του *ἴστημι*: στάση, διάστημα, επιστάτης, στήσιμο,
- ⇒ **τοῖς συνθήροις:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ σύνθηρος, τοῦ συνθήρου* (= ο σύντροφος στο κυνήγι ή στο ψάρεμα). Προέρχεται από το επίθετο *ὀή σύνθηρος, τὸ σύνθηρον*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του ουσ. *θήρα*: θηρεύω, θήραμα, θηρίο, θηριοδασαστής.
- ⇒ **τοῦ μέρους:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ μέρος, τοῦ μέρους* (= το μερίδιο, το τμήμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 602.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μοίρα, μοιράζω, μερίδιο, μερίδα, μόριο, ισομερής, μέρισμα.
- ⇒ **δικαίου:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *ὁ δίκαιος, ἡ δικαία και ἡ δίκαιος, τὸ δίκαιον* (= που τηρεῖ τα ἔθιμα και τους νόμους· που εἶναι σύμφωνος με το δίκαιο ή με το ηθικά αποδεκτό).
- ⇒ **βούλονται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ΄ πληθ., του *βούλομαι*. Βλ. πιο πάνω, *βουλόμενοι*.
- ⇒ **πάλιν:** επίρρ. χρονικό (= πάλι).
- ⇒ **συμμάχους:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ σύμμαχος, τοῦ συμμάχου* (= αυτός που μάχεται μαζί με άλλον, συμπαραστάτης, συνεργάτης, σύμμαχος). Προέρχεται από το επίθετο *ὀή σύμμαχος, τὸ σύμμαχον*.
- ⇒ **ἄκλήτους:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ἄκλητος, ἡ ἄκλητος, τὸ ἄκλητον* (= ἀκάλεστος, ἀπρόσκλητος).
- ⇒ **παρεῖναι:** ἀπαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. *πάρειμι* (= παρευρίσκομαι, συντροφεύω, εἶμαι παρών). Για αρχικούς χρόνους βλ. πιο πάνω, *ἐστί*.
 - ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ. (*πάρειμί τινι = εἰμί παρά τινι*).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Πρόκειται για το *πάρειμι* που εἶναι σύνθετο από τα *παρά* + *εἰμί* (= εἶμαι) και ὄχι για το *πάρειμι* που εἶναι σύνθετο του *εἶμι* (= θα πάω, θα πορευτώ).

- ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: παρουσία, παρουσιαστικό, παροντικός.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση		β' κλίση		γ' κλίση			
ονομ.	ή	πρῶρα (ᾶ)	ή	αἰτία	ὁ	πόνος	ή	ἐσχαρίς (ἰ)
γεν.	τῆς	πρῶρας	τῆς	αἰτίας	τοῦ	πόνου	τῆς	ἐσχαρίδος
δοτ.	τῇ	πρῶρα	τῇ	αἰτία	τῷ	πόνῳ	τῇ	ἐσχαρίδι
αιτ.	τὴν	πρῶραν	τὴν	αἰτίαν	τόν	πόνον	τὴν	ἐσχαρίδα
κλητ.	(ῶ)	πρῶρα	(ῶ)	αἰτία	(ῶ)	πόνε	(ῶ)	ἐσχαρίς

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση		β' κλίση		γ' κλίση			
ονομ.	αἱ	πρῶραι	αἱ	αἰτίαι (ἰ)	οἱ	πόνοι	αἱ	ἐσχαρίδες
γεν.	τῶν	πρῶρῶν	τῶν	αἰτίων	τῶν	πόνων	τῶν	ἐσχαρίδων
δοτ.	ταῖς	πρῶραις	ταῖς	αἰτίαις	τοῖς	πόνοις	ταῖς	ἐσχαρίσι(ν)
αιτ.	τάς	πρῶρας	τάς	αἰτίας	τούς	πόνους	τάς	ἐσχαρίδας
κλητ.	(ῶ)	πρῶραι	(ῶ)	αἰταί	(ῶ)	πόνοι	(ῶ)	ἐσχαρίδες

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ὁ	Εὐβοεὺς	ὁ	ἄλιεὺς	ὁ	δελφίς (ἰ)
γεν.	τοῦ	Εὐβοέως / Εὐβοῶς	τοῦ	ἄλιέως / ἄλιῶς	τοῦ	δελφίνος
δοτ.	τῷ	Εὐβοεῖ	τῷ	ἄλιεῖ	τῷ	δελφίνι
αιτ.	τόν	Εὐβοέα / Εὐβοᾶ	τόν	ἄλιέα / ἄλιᾶ	τόν	δελφίνα
κλητ.	(ῶ)	Εὐβοεῦ	(ῶ)	ἄλιεῦ	(ῶ)	δελφίς

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	οἱ	Εὐβοεῖς	οἱ	ἄλιεῖς	οἱ	δελφίνες
γεν.	τῶν	Εὐβοέων / Εὐβοῶν	τῶν	ἄλιέων / ἄλιῶν	τῶν	δελφίνων
δοτ.	τοῖς	Εὐβοεῦσι(ν)	τοῖς	ἄλιεῦσι(ν)	τοῖς	δελφῖσι(ν)
αιτ.	τούς	Εὐβοέας / Εὐβοᾶς	τούς	ἄλιέας / ἄλιᾶς	τούς	δελφίνας
κλητ.	(ῶ)	Εὐβοεῖς	(ῶ)	ἄλιεῖς	(ῶ)	δελφίνες

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	ὁ	ἰχθύς (ῥ)	τὸ	φῶς	τὸ	μέρος	τὸ	πῦρ (κατά την γ' κλ.)
γεν.	τοῦ	ἰχθύος	τοῦ	φωτός	τοῦ	μέρους	τοῦ	πυρός
δοτ.	τῷ	ἰχθύι	τῷ	φωτὶ	τῷ	μέρει	τῷ	πυρὶ
αιτ.	τὸν	ἰχθύν	τὸ	φῶς	τὸ	μέρος	τὸ	πῦρ
κλητ.	(ᾧ)	ἰχθύ	(ᾧ)	φῶς	(ᾧ)	μέρος	(ᾧ)	πῦρ

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	οἱ	ἰχθύες	τὰ	φῶτα	τὰ	μέρη	τὰ	πυρὰ (κατά τη β' κλ.)
γεν.	τῶν	ἰχθύων	τῶν	φώτων	τῶν	μερῶν	τῶν	πυρῶν
δοτ.	τοῖς	ἰχθύσι(ν)	τοῖς	φωσί(ν)	τοῖς	μέρεσι(ν)	τοῖς	πυροῖς
αιτ.	τούς	ἰχθύς (ῥ)	τὰ	φῶτα	τὰ	μέρη	τὰ	πυρὰ
κλητ.	(ᾧ)	ἰχθύες	(ᾧ)	φῶτα	(ᾧ)	μέρη	(ᾧ)	πυρὰ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	κοῖλος	ἡ	κοίλη	τὸ	κοῖλον
γεν.	τοῦ	κοίλου	τῆς	κοίλης	τοῦ	κοίλου
δοτ.	τῷ	κοίλῳ	τῇ	κοίλῃ	τῷ	κοίλῳ
αιτ.	τὸν	κοῖλον	τῆν	κοίλην	τὸ	κοῖλον
κλητ.	(ᾧ)	κοῖλε	(ᾧ)	κοίλη	(ᾧ)	κοῖλον

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	κοῖλοι	αἱ	κοῖλαι	τὰ	κοῖλα
γεν.	τῶν	κοίλων	τῶν	κοίλων	τῶν	κοίλων
δοτ.	τοῖς	κοίλοις	ταῖς	κοίλαις	τοῖς	κοίλοις
αιτ.	τούς	κοίλους	τάς	κοίλας	τὰ	κοῖλα
κλητ.	(ᾧ)	κοῖλοι	(ᾧ)	κοῖλαι	(ᾧ)	κοῖλα

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	διαφανής	ἡ	διαφανής	τὸ	διαφανές
γεν.	τοῦ	διαφανοῦς	τῆς	διαφανοῦς	τοῦ	διαφανοῦς
δοτ.	τῷ	διαφανεῖ	τῇ	διαφανεῖ	τῷ	διαφανεῖ
αιτ.	τὸν	διαφανῆ	τῆν	διαφανῆ	τὸ	διαφανές
κλητ.	(ᾧ)	διαφανές	(ᾧ)	διαφανές	(ᾧ)	διαφανές

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οί	διαφανείς	αί	διαφανείς	τὰ	διαφανή
γεν.	τῶν	διαφανῶν	τῶν	διαφανῶν	τῶν	διαφανῶν
δοτ.	τοῖς	διαφανέσι(ν)	ταῖς	διαφανέσι(ν)	τοῖς	διαφανέσι(ν)
αιτ.	τούς	διαφανείς	τάς	διαφανείς	τὰ	διαφανή
κλητ.	(ὧ)	διαφανείς	(ὧ)	διαφανείς	(ὧ)	διαφανή

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τοιοῦτος	τοιαύτη	τοιοῦτο(ν)
γεν.	τοιοῦτου	τοιαύτης	τοιοῦτου
δοτ.	τοιοῦτῳ	τοιαύτῃ	τοιοῦτῳ
αιτ.	τοιοῦτον	τοιαύτην	τοιοῦτο(ν)
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τοιοῦτοι	τοιαῦται	τοιαῦτα
γεν.	τοιοῦτων	τοιοῦτων	τοιοῦτων
δοτ.	τοιοῦτοις	τοιαύταις	τοιοῦτοις
αιτ.	τοιοῦτους	τοιαύτας	τοιαῦτα
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΗΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	βουλόμενος	ἡ	βουλομένη	τὸ	βουλόμενον
γεν.	τοῦ	βουλομένου	τῆς	βουλομένης	τοῦ	βουλομένου
δοτ.	τῷ	βουλομένῳ	τῇ	βουλομένη	τῷ	βουλομένῳ
αιτ.	τόν	βουλόμενον	τήν	βουλομένην	τὸ	βουλόμενον
κλητ.	(ὦ)	βουλόμενε	(ὦ)	βουλομένη	(ὦ)	βουλόμενον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	βουλόμενοι	αἱ	βουλόμεναι	τὰ	βουλόμενα
γεν.	τῶν	βουλομένων	τῶν	βουλομένων	τῶν	βουλομένων
δοτ.	τοῖς	βουλομένοις	ταῖς	βουλομέναις	τοῖς	βουλομένοις
αιτ.	τούς	βουλομένους	τάς	βουλομένας	τὰ	βουλόμενα
κλητ.	(ὦ)	βουλόμενοι	(ὦ)	βουλόμεναι	(ὦ)	βουλόμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	ἀπονέμουσι(ν)	ἐστὶ(ν)	εἰσὶ	κρύπτειν
παρ.ατ.	ἀπένεμον	ἦν	ἦσαν	—
μέλλ.	ἀπονεμοῦσι(ν)	ἔσται	ἔσονται	κρύψειν
αόρ.	ἀπένειμαν	ἐγένετο (β')	ἐγένοντο (β')	κρύψαι
παρ.ακ.	ἀπονενεμήκασι(ν)	γέγονε(ν)	γεγόνασι(ν)	(κεκρυφέναι)
υπερσ.	ἀπενενεμήκεσαν	ἐγεγόνει	ἐγεγόνεσαν	—

ενεστ.	πλησιάζουσι(ν)	μανθάνειν	ἡσυχάζουσι(ν)
παρ.ατ.	ἐπλησίαζον	—	ἡσύχαζον
μέλλ.	πλησιάσουσι(ν)	μαθήσεσθαι	ἡσυχάσουσι(ν)
αόρ.	ἐπλησίασαν	μαθεῖν (β')	ἡσύχασαν
παρ.ακ.	πεπλησιάκασι(ν)	μεμαθηκέναι	—

ενεστ.	ἀναστέλλουσι(ν)	παρεῖναι
παρ.ατ.	ἀνέστελλον	—
μέλλ.	ἀναστελοῦσι(ν)	παρέσεσθαι
αόρ.	ἀνέστειλαν	παραγενέσθαι (β')
παρ.ακ.	ἀνεστάλκασι(ν)	παραγεγονέναι
υπερσ.	ἀνεστάλκεσαν	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἀπονέμουσι(ν)	ἐστί(ν)	εἰσὶ(ν)
υποτ.	ἀπονέμωσι(ν)	ἦ	ᾧσι(ν)
ευκτ.	ἀπονέμοιεν	εἶη	εἶησαν / εἶεν
προστ.	ἀπονεμέτῳσαν /-όντων	ἔστω	ἔστων / ἔστωσαν / ὄντων
απαρ.	ἀπονέμειν	εἶναι	εἶναι
μτχ.	ἀπονέμων /-ουσα /-ον	ᾧν, οὔσα, ὄν	ᾧν, οὔσα, ὄν

οριστ.	πλησιάζουσι(ν)	ἡσυχάζουσι(ν)	ἀναστέλλουσι(ν)
υποτ.	πλησιάζωσι(ν)	ἡσυχάζωσι(ν)	ἀναστέλλωσι(ν)
ευκτ.	πλησιάζοιεν	ἡσυχάζοιεν	ἀναστέλλοιεν
προστ.	πλησιαζέτῳσαν /-όντων	ἡσυχάζετῳσαν /-όντων	ἀναστελλέτῳσαν /-όντων
απαρ.	πλησιάζειν	ἡσυχάζειν	ἀναστέλλειν
μτχ.	πλησιάζων /-ουσα /-ον	ἡσυχάζων /-ουσα /-ον	ἀναστέλλων /-ουσα /-ον

οριστ.	ἀλίσκονται	βούλονται
υποτ.	ἀλίσκωνται	βούλωνται
ευκτ.	ἀλίσκοιντο	βούλοιντο
προστ.	ἀλίσκέσθων /-έσθωσαν	βουλέσθων /-έσθωσαν
απαρ.	ἀλίσκεσθαι	βούλεσθαι
μτχ.	ἀλίσκόμενος /-η /-ον	βουλόμενος /-η /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Οἱ Εὐβοεῖς ἀλιεῖς τοῖς δελφῖσιν ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμουσι:** κύρια πρόταση.

ἀπονέμουσι: ρήμ. • **οἱ ἀλιεῖς:** υποκ. του *ἀπονέμουσι* • **Εὐβοεῖς:** επιθ. προσδ.⁸ στο *οἱ ἀλιεῖς* • **τοῖς δελφῖσι:** αντικ. (έμμεσο) του *ἀπονέμουσι* • **ἰσομοιρίαν:** αντικ. (άμεσο) του *ἀπονέμουσι* • **τῆς θήρας:** γεν. διαιρετική στο *ἰσομοιρίαν*.

► **Καὶ ἡ ἄγρα τοιαύτη ἐστὶ:** κύρια πρόταση.

ἐστὶ: ρήμ. • **ἡ ἄγρα:** υποκ. του *ἐστὶ* • **τοιαύτη:** κατηγορ. στο υποκ. του *ἐστὶ*.

► **Τῆς πρόρας τὸν ἀκατίον κοίλας τινὰς ἐξαρθῶσιν ἐσχαρίδας πρὸς ἐνακμάζοντος:** κύρια πρόταση.

ἐξαρθῶσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ ἀλιεῖς:** υποκ. του *ἐξαρθῶσιν* • **τῆς πρόρας:** αντικ.

8. Ως επιθετικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται και ουσιαστικά που δηλώνουν εθνικότητα, ηλικία, αξίωμα κτλ.: π.χ. *ἄνδρες δικασταί, πελτασταὶ Θοράκες*.

(έμμεσο) του *ἐξαρτῶσιν* • **τῶν ἀκατίων**: γεν. κτητική στο *τῆς πρῶρας* • **ἐσχαριδᾶς**: αντικ. (άμεσο) στο *ἐξαρτῶσιν* • **κοίλας**: επιθ. προσδ. στο *ἐσχαριδᾶς* • **τινάς**: επιθ. προσδ. στο *κοίλας ἐσχαριδᾶς*⁹ • **πυρός**: γεν. περιεχομένου στο *ἐσχαριδᾶς* • **ἐνακμάζοντος**: επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *πυρός*.

► **καὶ εἰσὶ διαφανεῖς**: κύρια πρόταση.

εἰσί: ρήμ. • ενν. **αἱ ἐσχαριδῆς**: υποκ. του *εἰσὶ* • **διαφανεῖς**: κατηγορ. στο υποκ. του *εἰσί*.

► **ὡς καὶ στέγειν τὸ πῦρ**: δευτερεύουσα (επιρρ.) συμπερασματική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *καὶ εἰσὶ διαφανεῖς*.

στέγειν: απαρέμφ. σε θέση ρήματος¹⁰ • ενν. **αἱ ἐσχαριδῆς**: υποκ. του *στέγειν* (ταυτοπροσωπία¹¹) • **τὸ πῦρ**: αντικ. του *στέγειν*.

► (**ὡς**) **καὶ μὴ κρύπτειν τὸ φῶς**: δευτερεύουσα (επιρρ.) συμπερασματική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *καὶ εἰσὶ διαφανεῖς*.

(**μὴ**) **κρύπτειν**: απαρέμφ. σε θέση ρήματος¹⁰ • ενν. **αἱ ἐσχαριδῆς**: υποκ. του *κρύπτειν* (ταυτοπροσωπία¹¹) • **τὸ φῶς**: αντικ. του (*μὴ*) *κρύπτειν*.

► **Οἱ τοίνυν ἰχθύες δεδιότες τὴν ἀγὴν πλησιάζουσι μαθεῖν βουλόμενοι τοῦ φοβοῦντος σφᾶς τὴν αἰτίαν**: κύρια πρόταση.

πλησιάζουσι: ρήμ. • **οἱ ἰχθύες**: υποκ. του *πλησιάζουσι* • **δεδιότες**: αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *πλησιάζουσι* • **τὴν ἀγὴν**: αντικ. της μτχ. *δεδιότες* • **βουλόμενοι**: αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *πλησιάζουσι* • **μαθεῖν**: τελικό απαρέμφ., αντικ. της μτχ. *βουλόμενοι* (υποκ. του *μαθεῖν* εἶναι το *ἰχθύες*, το οποίο είναι και υποκ. της μτχ. *βουλόμενοι*, δηλαδή ανάμεσα στη μτχ. και στο απαρέμφ. υπάρχει ταυτοπροσωπία) • **τὴν αἰτίαν**: αντικ. του *μαθεῖν* • **τοῦ φοβοῦντος**: έναρθρη επιθ. μτχ., γεν. αντικειμενική¹² στο *τὴν αἰτίαν* • **σφᾶς**: αντικ. της μτχ. *τοῦ φοβοῦντος*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Εδώ η αντωνυμία του γ' προσ. *σφᾶς* χρησιμοποιείται αντί της αυτοπαθητικής (*σφᾶς* = *ἐαυτοῦς* = *τοὺς ἰχθύς*). Για περισσότερα σχετικά με την αυτοπάθεια βλ. σελ. 555.

9. Ο επιθετικός προσδιορισμός που προσδιορίζει ένα λεκτικό σύνολο και όχι μία μόνο λέξη λέγεται **επάλληλος**.
10. Μερικές φορές οι συμπερασματικές προτάσεις είναι **απαρεμφατικές** (δηλαδή εκφέρονται με απαρέμφατο). Στην περίπτωση αυτή δηλώνουν επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (όπως οι δύο προτάσεις του κεμένου) ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα ή όρο, προϋπόθεση.
11. Στην περίπτωση των **απαρεμφατικών** προτάσεων η ταυτοπροσωπία ή η ετεροπροσωπία είναι σε σχέση με το ρήμα της πρότασης από την οποία εξαρτώνται.
12. Η γενική *τοῦ φοβοῦντος* είναι αντικειμενική και όχι της αιτίας, επειδή το ουσ. *τὴν αἰτίαν* εδώ έχει τη σημασία «αυτό που προκαλεί κάποιο αποτέλεσμα» και όχι τη δικανική σημασία «κατηγορία, ενοχή».

► **εἶτα ἐκπλαγέντες πρὸς τινὶ πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν ἄθροοι παλλόμενοι τῷ δέει:** κύρια πρόταση.

ἡσυχάζουσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ ἰχθύες:** υποκ. του ἡσυχάζουσιν • **ἄθροοι:** επιρρ. κατηγορ. τρόπου στο υποκ. του ἡσυχάζουσιν • **ἐκπλαγέντες:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του ἡσυχάζουσιν • **πρὸς πέτρα:** εμπρόθ. προσδ. τόπου (δηλώνει στάση σε τόπο και συγκεκριμένα το «πλησίον») στο ἡσυχάζουσιν • **τινι:** επιθ. προσδ. στο πέτρα • **παλλόμενοι:** τροπική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του ἡσυχάζουσιν • **τῷ δέει:** δοτ. αιτίας στη μτχ. παλλόμενοι • **εἶτα:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο ἡσυχάζουσιν.

► **Οἱ δὲ παρανηχόμενοι δελφίνες τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων φοβούμενες ὠθοῦσι:** κύρια πρόταση.

ὠθοῦσι: ρήμ. • **οἱ δελφίνες:** υποκ. του ὠθοῦσι • **παρανηχόμενοι:** επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο δελφίνες • **τοὺς ἐξωτέρω:** αντικ. του ὠθοῦσι και της μτχ. φοβούμενες (κατά παράλειψη επιθ. μτχ. ὄντας στην οποία το ἐξωτέρω θα ήταν τοπικός προσδιορισμός) • **τῶν ἰχθύων:** γεν. διαιρετική στο τοὺς (ὄντας) • **φοβούμενες:** τροπική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του ὠθοῦσι.

► **καὶ τοῦ διαδιδράσκειν ἀναστέλλουσιν:** κύρια πρόταση.

ἀναστέλλουσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ δελφίνες:** υποκ. του ἀναστέλλουσιν • ενν. **τούτους** (= τοὺς ἐξωτέρω): αντικ. (άμεσο) στο ἀναστέλλουσιν και υποκ. του διαδιδράσκειν (ετεροπροσωπία) • **τοῦ διαδιδράσκειν:** έναρθρο απαρέμφ., αντικ. (έμμεσο) του ἀναστέλλουσιν.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα ρήματα που δηλώνουν απομάκρυνση, αποχή ή αποτροπή συντάσσονται με γενική πτώση. Η γενική αυτή δηλώνει αυτό από το οποίο απομακρύνεται ή απέχει κάποιος ή κάτι. Εδώ η γενική του διαδιδράσκειν δηλώνει αυτό που τα δελφίνια εμποδίζουν τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων να κάνουν.

► **Οὐκοῦν ἐκεῖνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι ἀλίσκονται:** κύρια πρόταση.

οὐκοῦν: συμπερασματικός παρατακτικός σύνδεσμος που συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα • **ἀλίσκονται:** ρήμ. • **ἐκεῖνοι:** υποκ. του ἀλίσκονται • **πιεζόμενοι / κεκυκλωμένοι:** αιτιολογικές μτχ., συνημμένες στο υποκ. του ἀλίσκονται • **πανταχόθεν:** επιρρ. προσδ. τόπου στη μτχ. πιεζόμενοι • **τρόπον:** αιτ. τρόπου στη μτχ. κεκυκλωμένοι • **τινά:** επιθ. προσδ. στο τρόπον.

► **Καὶ οἱ δελφίνες προσίασιν ὡς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινού πόνου τὴν ἐπικαρπῖαν τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς:** κύρια πρόταση.

προσίασιν: ρήμ. • **οἱ δελφίνες:** υποκ. του προσίασιν • **ὡς ἀπαιτοῦντες:** αιτιολογική μτχ. (υποκειμενικής αιτιολογίας), συνημμένη στο υποκ. του προσ-

ίασιν • **τὴν ἐπικαρπίαν**: αντικ. της μτχ. *ἀπαιτοῦντες* • **τὴν ὀφειλομένην**: ἐναρθρη επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *τὴν ἐπικαρπίαν* • **σφίσιν**: αντικ. της μτχ. *τὴν ὀφειλομένην* • **τοῦ πόνου**: γεν. κτητική στο *τὴν ἐπικαρπίαν* • **κοινού**: επιθ. προσδ. στο *τοῦ πόνου* • **ἐκ τῆς νομῆς**: εμπρόθ. προσδ. προέλευσης στη μτχ. *τὴν ὀφειλομένην*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι μετοχές που συνοδεύονται από το *ὡς* μπορεί να είναι: α. κατηγορηματικές (αν ακολουθούν μετά από ρήμα που συντάσσεται με κατηγορηματική μετοχή), β. τελικές (εφόσον είναι χρόνου μέλλοντα), γ. αιτιολογικές που δηλώνουν υποκειμενική αιτιολογία.

► **καὶ οἱ γε ἀλείεις πιστῶς καὶ εὐγνώμονως ἀφίστανται τοῖς συνθήροις τοῦ δικαίου μέρους**: κύρια πρόταση.

ἀφίστανται: ρήμ. • **οἱ ἀλείεις**: υποκ. του *ἀφίστανται* • **τοῦ μέρους**: αντικ. του *ἀφίστανται* • **δικαίου**: επιθ. προσδ. στο *τοῦ μέρους* • **τοῖς συνθήροις**: δοτ. προσωπική χαριστική στο *ἀφίστανται* • **πιστῶς / εὐγνώμονως**: επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἀφίστανται*.

► **εἰ βούλονται καὶ πάλιν σφίσι συμμάχους ἀκλήτους παρεῖναι**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· με απόδοση την κύρια πρόταση *καὶ οἱ γε ἀλείεις [...]* τοῦ δικαίου μέρους σχηματίζει υποθετικό λόγο που δηλώνει το πραγματικό.

βούλονται: ρήμ. • **ενν. οἱ ἀλείεις**: υποκ. του *βούλονται* • **παρεῖναι**: τελικό απαρέμφ., αντικ. του *βούλονται* • **ενν. τοὺς συνθήρους**: υποκ. του *παρεῖναι* (ετεροπροσωπία) • **σφίσι**: αντικ. του *παρεῖναι* • **πάλιν**: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *παρεῖναι* • **συμμάχους**: επιρρ. κατηγορ. σκοπού στο υποκ. του *παρεῖναι* • **ἀκλήτους**: επιρρ. κατηγορ. τρόπου στο υποκ. του *παρεῖναι* (ή επιθ. προσδ. στο *συμμάχους*) • **σφίσι**: δοτ. αντικειμενική στο *συμμάχους*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι προσωπικές αντωνυμίες του γ΄ προσ. *σφίσι* χρησιμοποιούνται εδώ αντί του αντίστοιχου τύπου της αυτοπαθητικής αντωνυμίας: *σφίσι(ν) = ἑαυτοῖς = τοῖς ἀλειεύσι(ν)*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Τῆς πύφρας τῶν ἀκατίων κοίλας τινὰς ἐξαρθῶσιν ἐσχαρίδας πρὸς ἐνακμάζοντος**: Οι ψαράδες της Εύβοιας, όταν ἐβγαίνουν τη νύχτα για ψάρεμα, κρεμούσαν στο μπροστινό μέρος (πλώρη) των πλοιαρίων τους μικρές κοίλες σχάρες (*ἐσχαρίδες*). Στην κοιλότητά τους τοποθετούσαν αναμμένα δαδιά, ὥστε ἡ φωτιά να φωτίζει τη θάλασσα, προσελκύοντας τα ψάρια. Ήταν ἔτσι κα-

τασκευασμένες, ώστε η φωτιά που έκαιγε μέσα σε αυτές να προστατεύεται όσο γίνεται καλύτερα, αλλά ταυτόχρονα το φως της να φεγγοβολεί προς τα έξω. Οι σχάρες αυτές ονομάζονταν και *ιπνοί* (= φανοί). Πρόκειται για τα πυροφάνια, που χρησιμοποιούνται και σήμερα. Σήμερα βέβαια το φως στα πυροφάνια δεν προέρχεται από φωτιά αλλά από λάμπες πετρελαίου, υγραερίου ή ηλεκτρικού ρεύματος. Η ετυμολογία όμως της λέξης *πυροφάνι* μάς δείχνει πως παλαιότερα πηγή του φωτός που ακτινοβολούσε ήταν η φωτιά.

► **Οι τοίνυν ιχθύες δεδιότες την αὐγὴν πλησιάζουσι μαθεῖν βουλόμενοι τοῦ φοβούντος σφᾶς τὴν αἰτίαν· εἶτα ἐκπλαγέντες πρὸς τινὶ πέτρῳ ἠσυχάζουσιν ἄθροοι παλλόμενοι τῷ δέει:** Ο Αιλιανός αποδίδει τη συγκέντρωση των ψαριών κοντά στο φως του πυροφανιού στην περιέργειά τους να δουν τι συμβαίνει. Αποδίδει λοιπόν βούληση σε αυτά αλλά και συναισθήματα, καθώς λέει ότι η λάμψη της φωτιάς προκαλεί φόβο στα ψάρια (*παλλόμενοι τῷ δέει*) και τα κάνει να τρέμουν από τον φόβο τους. Δεν θεωρεί λοιπόν πως οι αντιδράσεις τους είναι μηχανικές, αλλά πως υπάρχει κάποιο είδος συναισθηματικής νοημοσύνης σε αυτά. Οι απόψεις του αυτές συνδέονται με τη θεωρία των στωικών για τη «σοφία της φύσης» (βλ. πιο κάτω, ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ).

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Πώς ψάρευαν οι ψαράδες της Εύβοιας;

Οι ψαράδες της Εύβοιας, όταν έβγαιναν τη νύχτα για ψάρεμα, κρεμούσαν στο μπροστινό μέρος (πλώρη) των πλοιαρίων τους μικρές κοίλες σχάρες (*έσχαριδες*) στις οποίες έκαιγε φωτιά, οι οποίες ονομάζονταν *ιπνοί* (φανοί). Τα ψάρια έχουν την τάση να συγκεντρώνονται στο φως. Ζαλίζονται από τη λάμψη και συνήθως βρίσκουν καταφύγιο κοντά σε έναν βράχο. Επειδή είναι ζαλισμένα, χάνουν την ευκινησία τους και είναι εύκολο για τους ψαράδες να τα καμακώσουν με τρίαινες. Όταν τα δελφίνια αντιλαμβάνονται τους ψαράδες, πλησιάζουν και περικυκλώνουν τα ψάρια, εμποδίζοντάς τα να διασκορπιστούν. Γι' αυτό οι ψαράδες θεωρούσαν ότι τα δελφίνια ήταν συνεργάτες τους και τους απέδιδαν ένα μερίδιο από την ψαριά, για να τα ευχαριστήσουν.

2. Με ποιον τρόπο αντιδρούν τα ψάρια στο τέχνασμα των ψαράδων και πώς βοηθούν στο ψάρεμα τα δελφίνια που παρακολουθούν τη σκηνή;

Σύμφωνα με τον Αιλιανό, τα ψάρια όταν έβλεπαν μέσα στη νύχτα το φως από τους φανούς των ψαράδων, φοβούνται και πλησίαζαν προς το μέρος

από όπου ερχόταν το φως, για να δουν από πού προέρχεται το φως αυτό. Στη συνέχεια, ζαλισμένα από το φως έβρισκαν καταφύγιο κοντά σε κάποιον βράχο. Τα δελφίνια που παρακολουθούσαν τη σκηνή έσπευδαν να συνδράμουν τους ψαράδες, περικυκλώνοντας το κοπάδι των ψαριών και εμποδίζοντας τα ακριανά ψάρια να ξεφύγουν. Γι' αυτό οι ψαράδες θεωρούσαν τα δελφίνια απρόσκλητους βοηθούς τους.

3. Πώς εκφράζουν την ευγνωμοσύνη τους προς τα δελφίνια οι ψαράδες;

Τα δελφίνια συνέβαλλαν στο να έχουν οι ψαράδες καλή ψαριά, αφού βοηθούσαν στο να εγκλωβιστεί το κοπάδι των ψαριών που έτυχε να βρεθεί κοντά στο φως των φανών των ψαράδων. Γι' αυτό οι ψαράδες προσέφεραν στα δελφίνια ένα μερίδιο από την ψαριά τους, ώστε να έχουν και στο μέλλον τη βοήθειά τους.

4. Ποια τεχνική ψαρέματος που χρησιμοποιείται ακόμα στις μέρες μας σας θυμίζει η περιγραφή του Αιλιανού;

Η αρχαία τεχνική ψαρέματος που περιγράφει ο Αιλιανός στο απόσπασμα έχει πολλές ομοιότητες με τη σύγχρονη τεχνική που αποκαλείται ψάρεμα με πυροφάνι. Βέβαια, οι αρχαίοι φανοί μέσα στους οποίους έκαιγε φωτιά έχουν αντικατασταθεί από λάμπες πετρελαίου, υγραερίου ή ηλεκτρικού ρεύματος. Επίσης, παράλληλα με τις νέες τεχνικές, χρησιμοποιείται ακόμα για το πιάσιμο ψαριών η τρίαίνα (καμάκι).

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Να σχολιάσετε το ύφος του κειμένου και τις ιδέες του κειμένου.

Στο *Περί ζώων ιδιότητος* του Αιλιανού, από το οποίο προέρχεται το απόσπασμα της Ενότητας 14, διαβάζουμε πολλά παράδοξα σε πολυποίκιλη μορφή. Το **ύφος** του έργου αυτού είναι επηρεασμένο από το ρητορικό ρεύμα του αττικισμού της περιόδου (1ος-3ος αι. μ.Χ.), το οποίο επιδίωκε την καθαρότητα και τη σαφήνεια του λόγου και όχι τις περίτεχνες διατυπώσεις. Έτσι, το ύφος του έργου *Περί ζώων ιδιότητος* είναι απλό. Απουσιάζουν τα πολλά επίθετα και κυριαρχούν τα **ρήματα**, τα οποία είναι σε χρόνο ενεστώτα, ώστε η διήγηση να είναι ζωντανή και παραστατική (*άπονέμουσι, έξαρτώσιν, πλησιάζουσι κ.ά.*). Η **απλότητα του λόγου** καθώς και το θέμα της αφήγησης την κάνουν ευχάριστη. Επειδή το θέμα του κειμένου έχει σχέση με τη ζωή των ψα-

ράδων, το **λεξιλόγιο** που χρησιμοποιεί περιέχει πολλές λέξεις από τη ναυτική ζωή: *άλιεις, άγρα, πρόρας, άκατιών, έσχαρίδας, παρανηχόμενοι, νομής κ.ά.*

Το ύφος του κειμένου είναι υποταγμένο στους στόχους που έχει το κείμενο: αφενός, να αποτελέσει μια διήγηση που θα τέρψει τους αναγνώστες και, αφετέρου, να τους διδάξει. Ο Αιλιανός με την ιστορία αυτή, όπως και με τις υπόλοιπες που παραθέτει στο *Περί ζώων ιδιότητος*, αντιδιαστέλλει την αφροσύνη και τον ατομισμό των ανθρώπων στις αρετές του κόσμου των ζώων. Δεν αρνείται τις αρνητικές πλευρές πολλών ζώων, αλλά τονίζει τα θετικά χαρακτηριστικά τους, την αφοσίωση, το θάρρος, την αυτοθυσία, τη γενναιοδωρία τους. Ο άνθρωπος πρέπει να διδαχτεί από όλα αυτά, πρέπει να κατανοήσει τη **«σοφία της φύσης»**. Η ιδέα της σοφίας της φύσης ήταν πολύ προσφιλής ανάμεσα στους στωικούς φιλοσόφους, από τους οποίους έχει επηρεαστεί και ο Αιλιανός. Η σοφία αυτή θεωρούσαν ότι εκδηλώνεται με τη φυσική πρόνοια που φαίνεται να υπάρχει για την αναπαραγωγή των φυσικών ειδών και τη διατήρηση της αριθμητικής τους ισορροπίας στη φύση, καθώς και την αλληλεγγύη που εκδηλώνεται μεταξύ τους ή μεταξύ πολλών ζώων και των ανθρώπων. Η συμπεριφορά των ζώων δείχνει, κατά τους στωικούς, πως υπάρχει μια λογική σε ό,τι συμβαίνει στη φύση. Η αντίληψη αυτή των στωικών βέβαια ακολουθεί τη διδασκαλία του Αριστοτέλη, πως καθετί στη φύση υπηρετεί έναν σκοπό. (Για την τεολογική αντίληψη του Αριστοτέλη βλ. και Ενότητα 17, Δ' Μέρος.)

2. Να αναφέρετε περιπτώσεις ζώων που άθελά τους βοηθούν τον άνθρωπο σε κάποια δραστηριότητά του.

Πολλά ζώα βοηθούν άθελά τους τον άνθρωπο στις δραστηριότητές του, π.χ. πολλά είδη πουλιών τρέφονται με έντομα τα οποία επιφέρουν ζημιές στις καλλιέργειες, κάποια είδη εντόμων γονιμοποιούν τα φυτά και τα δέντρα κ.ά. Όταν ο άνθρωπος συνεργάζεται με τη φύση χωρίς να παρεμβαίνει καταστροφικά σε αυτήν, βρίσκει στα ζώα της πολύτιμους βοηθούς για τα έργα και τις δραστηριότητές του.

3. Διαθεματική εργασία

Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για τα δελφίνια καθώς και μύθους σχετικά με αυτά και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

A. Πληροφορίες για τα δελφίνια

Τα δελφίνια ανήκουν στα είδη των κητωδών και δεν αναπνέουν με βράγχια, όπως τα ψάρια, αλλά με πνεύμονες. Αυτός είναι και ο λόγος που κατά διαστήματα βγάζουν το κεφάλι τους έξω από το νερό, προκαλώντας έναν πα-

ράξενο θόρυβο που μοιάζει με βαριά ανάσα και εισπνέουν από τη μύτη τον αέρα. Είναι υπερκινητικά, ζωηρά. Είναι γνωστά και για την ταχύτητά τους, που φτάνει, κατά μέσο όρο, τους 35 κόμβους την ώρα. Φημίζονται και για την εξυπνάδα τους. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι ο εγκέφαλός τους είναι πιο μεγάλος και πιο σύνθετος από τον εγκέφαλο του ανθρώπου. Για παράδειγμα, σε ένα κοινό δελφίνι βάρους 150 κιλών ο εγκέφαλος ζυγίζει 1.000 γραμμάρια. Έχουν ωστόσο και ένα σημαντικό ελάττωμα: δεν έχουν ικανοποιητική όραση. Αντίθετα, η ακοή τους συλλαμβάνει πολύ καθαρά μακρινούς ήχους, δίνοντάς τους την ευχέρεια να προσανατολίζονται. Τα δελφίνια δεν αγαπούν τη μοναξιά, είναι ζώα κοινωνικά. Είναι πολύ στοργικά ζώα και μεγαλώνουν τα μικρά τους με στοργή και ευαισθησία.

Β. Ιστορίες και μύθοι για τα δελφίνια

- **Το δελφίνι και το παιδί:** Κατά τους αρχαίους χρόνους ήταν πολύ διαδεδομένες οι ιστορίες και οι μύθοι γύρω από τα δελφίνια. Μια τέτοια συγκινητική ιστορία διασώζει ο Πλίνιος. Αναφέρει ότι ένα παιδί είχε εξημερώσει ένα δελφίνι και είχαν γίνει φίλοι. Το παιδί έτρεφε με φροντίδα το δελφίνι και εκείνο από ευγνωμοσύνη μετέφερε το παιδί κάθε μέρα από το σπίτι στο σχολείο, το οποίο βρισκόταν στην απέναντι ακτή, και το αντίστροφο. Το παιδί όμως κάποτε αρρώστησε βαριά και μετά από λίγες μέρες πέθανε. Το δελφίνι εξακολουθούσε να παρουσιάζεται κάθε πρωί στο μέρος όπου συναντούσε προηγουμένως το παιδί, και καθόταν εκεί ώρες ολόκληρες και περιμένε. Το παιδί φυσικά δεν παρουσιαζόταν. Το δελφίνι μετά από λίγο καιρό πέθανε από τον καημό του.

- **Ο Διόνυσος και οι πειρατές:** Και στη μυθολογία μας συναντάμε πολλές αναφορές στα δελφίνια. Σύμφωνα με έναν μύθο, ο θεός Διόνυσος ταξίδευε με ένα πλοίο, αλλά κάποια στιγμή που κοιμόταν βαθιά πειρατές κατέλαβαν το πλοίο του. Όταν ξύπνησε και κατάλαβε τι είχε συμβεί, ο Διόνυσος πήρε τη μορφή άγριου λιονταριού έτοιμου να επιτεθεί και να κατασπαράξει τους τριγύρω του. Οι πειρατές έντρομοι άρχισαν να πέφτουν στη θάλασσα για να γλιτώσουν τη ζωή τους. Έναν έναν που έπεφτε στη θάλασσα ο Διόνυσος τον μετέτρεπε σε δελφίνι, πριν καν αγγίξει την επιφάνεια του νερού. Οι αρχαίοι πίστευαν επίσης ότι ο μύθος αυτός εξηγεί πώς η Μεσόγειος απέκτησε τα δελφίνια που έχει.

- **Η διάσωση του Αριώνα:** Ο Ηρόδοτος παραθέτει την ακόλουθη διήγηση σχετικά με τον Αριώνα. Ο Αριών ήταν γνωστός για τη δεξιοτεχνία του στο παίξιμο της λύρας και τον είχε προσλάβει ο Περίανδρος, ο τύραννος της Κορίνθου. Μια μέρα, καθώς γύριζε από την Ιταλία στην Κόρινθο ύστερα από ένα αρκετά επικερδές ταξίδι του, το πλήρωμα στράφηκε εναντίον του και

αποφάσισε να του πάρει τα χρήματα και να τον πετάξει από το πλοίο στη θάλασσα. Εκείνος ζήτησε ως τελευταία χάρη να τον αφήσουν να παίξει τη λύρα του. Όταν τέλειωσε, πήδηξε στη θάλασσα. Αλλά δεν πνίγηκε. Τη ζωή του έσωσε ένα κοπάδι δελφινιών που το είχε μαγέψει η μουσική και ακολουθούσε το πλοίο. Τα δελφίνια τον μετέφεραν πάνω στη ράχη τους μέχρι την ακτή πριν ακόμα προλάβει το πλοίο να φτάσει στο λιμάνι. Ο Αρίων γύρισε στην Κόρινθο και διηγήθηκε την ιστορία του, αλλά ο Περίανδρος δεν τον πίστεψε, μέχρι που έφτασε το καράβι στο λιμάνι και οι ναύτες του ορκίζονταν ότι είχαν αφήσει σώο τον Αρίωνα στην Ιταλία! Φυσικά ο Περίανδρος τιμώρησε τους άπληστους ναύτες.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα **νέμω** (= μοιράζω, δίνω σε κάποιον αυτό που του ανήκει· βόσκω· διοικώ)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- **νομέω** (ρῆμ.) = οδηγώ στη βοσκή, είμαι βοσκός.
- **ὁ νόμιος, ἡ νομία** και **νόμιος, τὸ νόμιον** (επίθ.) = που ανήκει στον βοσκό.
- **νεμεσίζομαι** (ρῆμα) = οργίζομαι, είμαι δυσαρεστημένος με κάποιον· φιλονικώ για κάτι· αισθάνομαι ντροπή· ευλαβούμαι, σέβομαι τους θεούς.
- **ισονομέομαι, ισονομοῦμαι** (ρῆμ.) = έχω ίσα δικαιώματα· διοικούμαι με ισονομία, δημοκρατικά.

Αρχαία/ Νέα ελληνική

- **νομός, ὁ** (ουσ.) = ο τόπος βοσκής· τα χόρτα της βοσκής· κατοικία, τόπος διανομής που έχει κάποιος μετά από κλήρωση ή απονομή· διοικητική διαίρεση μιας χώρας.

- 📖 **νομάς, ὁ, τοῦ νομάδος** και **νομάς, ἡ** (ουσ.) = αυτός που περιπλανιέται για βοσκή. ♦ **οἱ νομάδες** = ποιμενικές φυλές που περιφέρονται από τόπο σε τόπο με τα κοπάδια τους. ♦ **οἱ Νομάδες** = οι κάτοικοι της Νουμιδίας στην Αφρική.
- 📖 **ὁ νομαδικός, ἡ νομαδική, τὸ νομαδικόν** (επίθ.) = που ανήκει σε νομάδα που περιπλανιέται.
- 📖 **νομεύς, ὁ** (ουσ.) = ο βοσκός· αυτός που μοιράζει, ο διανομέας. Στη ν.ε.: *ο νομέας* = αυτός που εκμεταλλεύεται ένα ακίνητο πράγμα.
- 📖 **νομή, ἡ** (ουσ.) = η μοιρασιά, η διανομή· το μερίδιο· η βοσκή· η τροφή· το κοπάδι.
- 📖 **ὁ νόμιμος, ἡ νομίμη** και **νόμιμος, τὸ νόμιμον** (επίθ.) = που είναι σύμφωνος με τους νόμους, τους κανόνες δικαίου, τη συνήθεια ή τη χρήση· ο συνήθης· ο δίκαιος. ♦ **τὰ νόμιμα** ή *νομαία* = οι επικήδειες τελετές· συνήθειες, έθιμα.
- 📖 **νομιότης, ἡ** (ουσ.) = η τήρηση των κανόνων δικαίου. Στη ν.ε.: *η νομιμότητα* = η συμφωνία με τον νόμο· η κατάσταση που δημιουργείται από την τήρηση του νόμου.
- 📖 **ὁ νομικός, ἡ νομική, τὸ νομικόν** (επίθ.) = που ανήκει ή αρμόζει στους νόμους, στους κανόνες δικαίου· ο επιστήμονας των νόμων. Στη ν.ε.: *νομικός, -ή, -ό* = που έχει σχέση με τους νόμους και το δίκαιο.
- 📖 **νέμεσις, ἡ** (ουσ.) = η δίκαιη αγανάκτηση, η οργή για το άδικο· ο φθόνος· η θεία τιμωρία· ό,τι προκαλεί δίκαιη αγανάκτηση. ♦ **ἡ Νέμεσις** = η Νέμεση, κόρη της Νύκτας, προσωποποίηση της θείας οργής. Στη ν.ε.: *η νέμεση* = η τιμωρία που επιβάλλεται από μια ανώτερη δύναμη στον παραβάτη των ηθικών νόμων, η θεία δίκη.
- 📖 **νομίζω** (ρήμ.) = θεωρώ ή παραδέχομαι κάτι ως έθιμο ή νόμο· τηρώ, ακολουθώ μια συνήθεια· θεωρώ· πιστεύω· εκτιμώ· έχω· φρονώ· συχνάζω. ♦ **τὰ νομιζόμενα** = τὰ νόμιμα = έθιμα, συνήθειες· οι επικήδειες τελετές. Στη ν.ε.: *νομίζω* = θεωρώ, έχω τη γνώμη, πιστεύω, υποθέτω.
- 📖 **νόμισμα, τὸ** (ουσ.) = ό,τι έχει καθιερωθεί από (παλιά) συνήθεια, το έθιμο· το καθιερωμένο μέτρο βάρους, μήκους, όγκου· αυτό που ισχύει. Στη ν.ε.: *το νόμισμα* = χρήμα σε κέρμα ή χαρτονόμισμα· η βασική χρηματική μονάδα μιας χώρας.
- 📖 **νομοθετέω, νομοθετώ** (ρήμα) = θέτω, θεσπίζω νόμους· ορίζω κάτι με νόμο.
- 📖 **νομάρχης, ὁ** (ουσ.) = ο διοικητής αιγυπτιακού ή σκυθικού νομού. Στη ν.ε.: *ο νομάρχης* = ο διοικητής του νομού.

- 📖 **ὁ νομομαθής, ἡ νομομαθής, τὸ νομομαθές** (επίθ.) = που έμαθε και γνωρίζει καλά τους νόμους, ο έμπειρος σε θέματα του νόμου. Στη ν.ε.: νομομαθής, -ής, -ές = που έχει πάρα πολύ καλή γνώση των νόμων.
- 📖 **ἀγορανόμος, ὁ** (ουσ.) = ο επιστάτης της αγοράς, ο οποίος κανόνιζε τις αγοραπωλησίες. Στη ν.ε.: ο αγορανόμος = ο υπάλληλος που εποπτεύει την ομαλή λειτουργία της αγοράς.
- 📖 **ἀγρονόμος, ὁ** (ἢ ἀγρόνομος, ὁ) (ουσ.) = αυτός που ζει στους αγρούς· αγροτικός· άγριος· άρχοντας στην αρχαία Αθήνα που επόπτευε τα δημόσια κτήματα. Στη ν.ε.: ο αγρονόμος = αυτός που εποπτεύει την εφαρμογή των αγρονομικών διατάξεων.
- 📖 **άντινομία, ἡ** (ουσ.) = η ασάφεια νόμου· η αντίφαση· η αντίθεση ενός νόμου προς τον εαυτό του ή προς άλλον νόμο. Στη ν.ε.: η αντινομία = αντιφατικότητα (σε νόμο, λογικές προτάσεις κτλ).
- 📖 **άστρονόμος, ὁ** (ουσ.) = αυτός που ασχολείται με τη μελέτη των άστρων και των πλανητών.
- 📖 **άστυνόμος, ὁ** (ως ουσ.) = ο θεός που προστατεύει την πόλη (πολιούχος)· άρχοντας στην αρχαία Αθήνα που φρόντιζε για την ευταξία στους δημόσιους χώρους. Στο Βυζάντιο ὁ άστυνόμος ήταν ο αστός, ο κάτοικος της πόλεως. Στη ν.ε.: ο αστυνόμος = αξιωματικός της αστυνομίας.
- 📖 **ὁ αὐτόνομος, ἡ αὐτόνομος, τὸ αὐτόνομον** (επίθ.) = ο ανεξάρτητος· που ζει σύμφωνα με τους δικούς του νόμους· (για ζώα) που ζει και περιφέρεται ελεύθερα στους δρόμους και στα όρη.
- 📖 **ὁ ἔκνομος, ἡ ἔκνομος, τὸ ἔκνομον** (επίθ.) = που είναι έξω από τον νόμο, ο παράνομος· ο αποτρόπαιος· ο τερατώδης. Στη ν.ε.: ἔκνομος, -η, -ο = που ξεπερνά τα όρια των νόμων και των θεσμών, που είναι αντίθετος προς τα νόμιμα, προς τα θέσμιμα.
- 📖 **ὁ ἄνομος, ἡ ἄνομος, τὸ ἄνομον** (επίθ.) = που ζει χωρίς νόμους· ο ασεβής· που δε ζει σύμφωνα με τους νόμους, ο παράνομος· ο μη μελωδικός, ο παράφωνος.
- 📖 **ὁ ἔννομος, ἡ ἔννομος, τὸ ἔννομον** (επίθ.) = που είναι ορισμένος από τον νόμο· που τηρεί τον νόμο· ο κάτοικος ενός τόπου· που πράττει ή γίνεται σύμφωνα με τον νόμο, νόμιμος, δίκαιος· ο υποκείμενος στον νόμο.
- 📖 **ὁ σύννομος, ἡ σύννομος, τὸ σύννομον** (επίθ.) = που βόσκει μαζί με άλλα ζώα σε αγέλη· που μετέχει σε κάτι μαζί με άλλον· (για στρατιώτη) ο σύντροφος, ο εταίρος· (για πράγμα) όμοιος, του αυτού είδους. Στη ν.ε.: σύννομος, -η, -ο = που είναι σύμφωνα με τον νόμο.
- 📖 **εὐνομία, ἡ** (ουσ.) = η καλή εφαρμογή των νόμων· η σωστή διοίκηση· ευ-

ταξία· (στη μουσική) η ευκαμψία της φωνής· (για μέλισσες) η καλή βοσκή.

♦ **ἡ Εὐνομία** = μία από τις τρεις Ὁρες, κόρη του Δία και της Θέμιδας, προσωποποίηση της ευνομίας. (Οι άλλες δύο Ὁρες ήταν η Δίκη και η Ειρήνη.)

- 📖 **κληρονόμος, ὁ** (ουσ.) = που παίρνει το μερίδιό του. Στη ν.ε.: *ο/η κληρονόμος* (ουσ.) = αυτός στον οποίο κάποιος που πεθαίνει αφήνει μέρος ή το σύνολο της περιουσίας του.
- 📖 **οἰκονόμος, ὁ** (ουσ.) = αυτός που διοικεί το σπίτι, οικοδεσπότης· ο επιστάτης του σπιτιού· αυτός που κάνει οικονομία.
- 📖 **προνόμιον, τὸ** (ουσ.) = τραγούδι συγγενικό με τον διθύραμβο που τραγουδιέται πριν από άσμα ή ωδή· εξαιρετικό ή αποκλειστικό δικαίωμα· (σπανίως) αρραβώνας, χρηματική προκαταβολή. Στη ν.ε.: *το προνόμιο* = το ειδικό δικαίωμα που έχει ένα άτομο ή μια ομάδα κατ' αποκλειστικότητα· ιδιαίτερο φυσικό χάρισμα ή εύνοια της φύσης.
- 📖 **χειρονομέω, χειρονομῶ** (ρῆμ.) = κινώ τα χέρια μου, κάνω χειρονομίες.
- 📖 **ἀπονέμω** (ρῆμ.) = μοιράζω· μεταδίδω· προσδιορίζω για τον καθέναν ό,τι του ανήκει· αφιερώνω· προσφέρω. Στη ν.ε.: *απονέμω* = προσφέρω σε κάποιον μια τιμητική διάκριση, χορηγώ έναν τίτλο.
- 📖 **διανομέυς, ὁ** (ουσ.) = αυτός που διανέμει, που μοιράζει. Στη ν.ε.: *ο διανομέας* = αυτός που κάνει διανομή (επιστολών, δεμάτων κτλ.).

Νέα ελληνική

- 📖 **νομικίστικος, -η, -ο** (επίθ.) = που ερμηνεύει τον νόμο όπως τον συμφέρει χωρίς όμως τυπικά να τον παραβαίνει.
- 📖 **νομιάτρος, ο** (ουσ.) = ο γιατρός που είναι υπεύθυνος για τη δημόσια υγεία σε έναν νομό.
- 📖 **νομιμοποιέω, νομιμοποιῶ** (ρῆμ.) = κάνω κάτι νόμιμο, το οποίο είχε γίνει με παράνομες διαδικασίες.
- 📖 **ο νομιμόφρων, η νομιμόφρων, το νομιμόφρον** (επίθ.) = που σέβεται και τηρεί τους νόμους του κράτους.
- 📖 **νομισματοκοπέιο, το** (ουσ.) = το εργοστάσιο του δημοσίου όπου κόβονται τα μεταλλικά κέρματα και τυπώνονται τα χαρτίνα νομίσματα του κράτους.
- 📖 **νομοπαρασκευαστικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που ασχολείται με την προετοιμασία και διαμόρφωση των νομοσχεδίων.
- 📖 **νομοτέλεια, η** (ουσ.) = η λειτουργία ενός φαινομένου σύμφωνα με συγκεκριμένους, απαράβατους και σταθερούς νόμους.

- **νομότυπος, -η, -ο** (επίθ.) = που είναι σύμφωνος με το τυπικό μέρος του νόμου.
- **βιβλιοθηκονόμος, ο** (ουσ.) = αυτός που είναι ειδικός στην οργάνωση και στη λειτουργία μιας βιβλιοθήκης.
- **δασονόμος, ο** (ουσ.) = δημόσιος υπάλληλος που υπηρετεί σε δασαρχείο και ασκεί διοικητικά και αστυνομικά καθήκοντα σε μια δασική περιοχή.
- **δικονομία, η** (ουσ.) = το σύνολο των νομικών διατάξεων που ρυθμίζουν τη διαδικασία που τηρείται κατά τη διερεύνηση δικαστικής υπόθεσης.
- **δημοσιονομικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που έχει σχέση με τη δημόσια οικονομία.
- **προνομιούχος, -α, -ο** (επίθ.) = που έχει δικαιώματα που δεν έχουν οι άλλοι· που απολαμβάνει ξεχωριστής μεταχείρισης.
- **στρατονόμος, ο** (ουσ.) = στρατιωτικός που υπηρετεί στη στρατιωτική αστυνομία.
- **τροχονόμος, ο** (ουσ.) = αυτός που ρυθμίζει την κυκλοφορία στους δρόμους· ο αστυνομικός που υπηρετεί στην Τροχαία.
- **υγειονομία, η** (ουσ.) = η δημόσια υπηρεσία που φροντίζει για τη δημόσια υγεία.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της ν.ε. (στήλη Α΄) με την απόδοσή τους (στήλη Β΄):

Α΄	Β΄
1. σύννομος	α. αυτός που έχει κάποιο προνόμιο
2. νομοτέλεια	β. γιατρός που εποπτεύει ως δημόσιος υπάλληλος θέματα υγείας των κατοίκων ενός νομού της χώρας
3. υγειονομία	γ. σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης
4. νομιάτρος	δ. η λειτουργία κάποιου πράγματος σύμφωνα με απαράβατους κανόνες
5. δικονομία	ε. ο σύμφωνος με τον νόμο
6. προνομιούχος	στ. κρατική υπηρεσία που φροντίζει τη δημόσια υγεία

Απάντηση: 1-ε, 2-δ, 3-στ, 4-β, 5-γ, 6-α.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με ομόρριζες μεταξύ τους λέξεις της α.ε.:

ρήμα	ουσιαστικό	επίθετο
νομοθετέω, -ῶ	ὁ νομοθέτης τὸ νομοθέτημα ἢ νομοθεσία	νομοθετικός
ἀγορανομέω, -ῶ	ὁ ἀγορανόμος ἢ ἀγορανομία	ἀγορανομικός
ἀστυνομέω, -ῶ	ὁ ἀστυνόμος ἢ ἀστυνομία	ἀστυνομικός
κληρονομέω, -ῶ	ὁ κληρονόμος ἢ κληρονομία	κληρονομικός
διανέμω	ἡ διανομή	
ἀπονέμω	ἡ ἀπονομή	
αὐτονομέομαι, -οὔμαι	ἡ αὐτονομία	αὐτόνομος

B2. Ετυμολογικά

1

ΘΕΩΡΙΑ

1. Σχηματισμός λέξεων με ονοματοποιία ή αλλαγή του γραμματικού είδους

Μέχρι τώρα είδαμε ότι οι περισσότερες λέξεις της αρχαίας ελληνικής σχηματίστηκαν με παραγωγή ή σύνθεση. Πολλές όμως λέξεις σχηματίστηκαν με δύο άλλους τρόπους: **α.** την ονοματοποιία, **β.** την αλλαγή του γραμματικού είδους.

α. Ονοματοποιία

Ονοματοποιία λέγεται ο σχηματισμός λέξεων από μίμηση ήχων. Οι λέξεις αυτές λέγονται **ονοματοποιημένες**. Πρόκειται για ουσιαστικά ή επίθετα που σχηματίστηκαν:

- **από μίμηση φυσικών ήχων:** π.χ. από τον ήχο που κάνουν τα κύματα → *παφλάζω* και *πάφλασμα* (= ηχώ με θόρυβο)

- **από μίμηση ήχου αντικειμένων που κάνουν κρότο ή ενεργειών που κάνουν θόρυβο:** π.χ. από τη μίμηση του υπόκωφου ήχου *δουπ-*, που ακούγεται όταν πέφτει κάτω ένα μεγάλο αντικείμενο, με προσθήκη της παραγωγικής κατάληξης *-ος* → *δούπος*
- **από μίμηση φωνών ή επιφωνημάτων του ανθρώπου:** π.χ. από την κραυγή *άλαλαί*, την οποία έβγαζαν όταν άρχιζαν μια μάχη, → *άλαλάζω*
- **από μίμηση της φωνής των ζώων:** π.χ. από τη φωνή του λιονταριού → *βρυχάομαι*, *βρυχώμαι* (από το ρήμα αυτό στη συνέχεια σχηματίστηκαν με παραγωγή οι λέξεις: *βρυχή*, *βρυχηθμός*, *βρύχημα*).

β. Αλλαγή του γραμματικού είδους

Πολλές φορές μια λέξη μεταπίπτει από ένα γραμματικό είδος σε άλλο και ταυτόχρονα διαφοροποιείται και η σημασία της. Ο σχηματισμός λέξεων με αυτό τον τρόπο λέγεται και **καταχρηστική παραγωγή**. Στην αρχαία ελληνική γλώσσα, όπως και στη νέα ελληνική, η αλλαγή γραμματικού είδους είναι συνηγή σε:

- **κύρια ονόματα:** π.χ. *Φαίδρος* < *φαιδρός*, *Περικλής*, *-ής* < *περικλεής* (= ένδοξος)
- **τοπωνύμια:** π.χ. *Μαραθών* < *μαραθών* (= τόπος που έχει πολλά μάραθα), *Σικυών* < *σικυών* (= τόπος όπου παράγονται πολλά αγγούρια), *Θησείων* < *Θησείων ιερόν* (το επίθετο *Θησείων* ουσιαστικοποιήθηκε, επειδή το ουσιαστικό *ιερόν* συχνά παραλειπόταν)
- **επίθετα ή μετοχές που χρησιμοποιούνται ως ουσιαστικά:** π.χ. το επίθετο *τριήρης*, *-ης*, *-ες* (= που έχει τρεις σειρές κουπιών) συνόδευε συχνά το ουσιαστικό *ναύς* (= πλοίο)· επειδή το *ναύς* συχνά παραλειπόταν στον λόγο, το *τριήρης* τελικά πήρε τη σημασία «πλοίο που έχει τρεις σειρές κουπιών»
- **επιθετικές μετοχές που χρησιμοποιούνται ως επίθετα:** π.χ. *οί εύποροῦντες πολῖται* (αντί *οί εύποροι πολῖται*· η μετοχή *εύποροῦντες* χρησιμοποιείται με τη σημασία του επιθέτου *εύποροι*).

2. Μεταφορική χρήση των λέξεων

Πολλές φορές στην αρχαία ελληνική γλώσσα, όπως και στη νέα ελληνική αλλά και στις άλλες γλώσσες, η αρχική σημασία (**κυριολεκτική σημασία**) μιας λέξης μεταφέρεται σε άλλες έννοιες και έτσι η λέξη αποκτά νέες σημασίες (**μεταφορικές σημασίες**). Έτσι, εκτός από τη χρήση μιας λέξης στην αρχική και βασική σημασία της (**κυριολεξία**) συχνά συναντάμε και τη χρήση της σε μια άλλη, παραλλαγμένη σημασία (**μεταφορά**). Η μεταφορική χρήση των λέξεων

προσδίδει στον λόγο ζωηρότητα και εκφραστικότητα. Μεταφορικά χρησιμοποιούνται:

- **ουσιαστικά:** π.χ. *χειμών* (κυριολ. = χειμώνας, κακοκαιρία· μεταφορ. = συμφορά)
- **επίθετα:** π.χ. *σιδηρούς* (κυριολ. = σιδερένιος· μεταφορ. = ανάλγητος, αυστηρός)
- **ρήματα:** π.χ. *δάκνω* (κυριολ. = δαγκώνω· μεταφορ. = στενοχωρώ)
- **επυρρήματα:** π.χ. *βαρέως* (κυριολ. = βαριά· μεταφορ. = με δυσκολία, με δυσφορία)
- **προθέσεις:** π.χ. *ἀμφί* (κυριολ. = και από τα δύο μέρη· μεταφορ. = περίπου).

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να αντιστοιχίσετε τις ονοματοποιημένες λέξεις της στήλης Α΄ με την ερμηνεία τους από τη στήλη Β΄, ώστε να φανεί ο τρόπος σχηματισμού τους:

Α΄	Β΄
1. τρίζω	α. φωνάζω (για κοράκια)
2. βρυχάομαι, βρυχώμαι	β. μουγκρίζω (για λιοντάρια)
3. κράζω ή κρώζω	γ. κάνω ήχο σαν τρίζιμο

Απάντηση: 1–γ, 2–β, 3–α.

2. Να εξηγήσετε τις αλλαγές γραμματικού είδους στις ακόλουθες λέξεις:

- **ή τριήρης** (< ή τριήρης ναύς): επίθετο που χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό
- **ή ρήτορική** (< ή ρήτορική τέχνη): επίθετο που χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό
- **τὸ παρελθόν** (< μτχ. αορ. ρ. παρέρχομαι): μετοχή που χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό
- **οἱ ἄριστοι** (< οἱ ἄριστοι πολῖται): επίθετο που χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό
- **οἱ ἀπόντες** (< οἱ ἀπόντες ἄνθρωποι): μετοχή που χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό
- **ὁ Πύρρος** (< πυρρός): επίθετο που χρησιμοποιήθηκε ως κύριο όνομα
- **ή πλατεία** (< ή πλατεία οδός): επίθετο που χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό

3. Να βρείτε την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία των λέξεων της α.ε.: *κούφος, ταπεινώ-ταπεινώ, συστέλλω, τιμή, άσθενής, πέλαγος.*

- **κούφος:** (κυρ.) ελαφρύς, ευκίνητος· (μτφ.) εύκολος, ελαφρόμυαλος.
- **ταπεινώ, -ώ:** (κυρ.) χαμηλώνω· (μτφ.) ελαττώνω, μειώνω, εξευτελίζω.
- **συστέλλω:** (κυρ.) σμικρύνω, συμμαζεύω· (μτφ.) ταπεινώνω, εξευτελίζω.
- **τιμή:** (κυρ.) τιμή, αξίωμα· (μτφ.) εκτίμηση, σεβασμός για κάποιον.
- **άσθενής:** (κυρ.) άρρωστος, αδύνατος· (μτφ.) ασήμαντος, φτωχός.
- **πέλαγος:** (κυρ.) ανοιχτή θάλασσα· (μτφ.) κατάσταση που χαρακτηρίζεται για την αφθονία κάποιων πραγμάτων, συναισθημάτων, αντιξοοτήτων κτλ.

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Σύνταξη

1

ΘΕΩΡΙΑ

Τα είδη των προσδιορισμών

Ας θυμηθούμε...

Στην Α΄ Γυμνασίου μάθαμε ότι οι προτάσεις διακρίνονται σε απλές, σύνθετες, ελλειπτικές ή επαυξημένες:

- **Απλές** ονομάζονται οι προτάσεις που έχουν μόνο τους βασικούς όρους, δηλαδή υποκείμενο και κατηγορημα (α. μόνο ρήμα, β. ρήμα + κατηγορούμενο, γ. ρήμα + αντικείμενο, δ. ρήμα + αντικείμενο άμεσο + αντικείμενο έμμεσο, ε. ρήμα + αντικείμενο + κατηγορούμενο του αντικειμένου).
- **Σύνθετες** ονομάζονται οι προτάσεις που έχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα ή αντικείμενα ή κατηγορούμενα, τα οποία συνδέονται με κάποιον σύνδεσμο ή χωρίζονται με κόμμα.
- **Ελλειπτικές** ονομάζονται οι προτάσεις στις οποίες παραλείπονται ένας ή περισσότεροι βασικοί όροι, επειδή εύκολα εννοούνται.
- **Επαυξημένες** ονομάζονται οι προτάσεις που εκτός από τους βασικούς όρους έχουν και προσδιορισμούς, δηλαδή όρους που συμπληρώνουν τους κύριους όρους.

Οι προσδιορισμοί διακρίνονται σε ονοματικούς και επιρρηματικούς:

- **Ονοματικοί** ονομάζονται οι προσδιορισμοί που συμπληρώνουν το νόημα ουσιαστικών, επιθέτων, επιρρημάτων ή αντωνυμιών.

- **Επιρρηματικοί** ονομάζονται οι προσδιορισμοί που συμπληρώνουν το νόημα του ρήματος ή άλλων ρηματικών τύπων μιας πρότασης (δηλαδή απαρεμφάτων ή μετοχών) ή άλλων επιρρηματικών προσδιορισμών.

Ονομαστικοί προσδιορισμοί	
α. ομοιόπτωτοι	<ul style="list-style-type: none"> • παράθεση • επεξήγηση • επιθετικός προσδιορισμός • κατηγορηματικός προσδιορισμός
β. ετερόπτωτοι	<ul style="list-style-type: none"> • γενική (υποκειμενική, αντικειμενική, κτητική, διαιρετική, αιτίας, αξίας, ιδιότητας, ύλης, περιεχομένου, παραθετική ή επεξηγηματική, συγκριτική) • δοτική (αντικειμενική, αναφοράς) • αιτιατική (αναφοράς)

Επιρρηματικοί προσδιορισμοί	
Μορφές	Βασικότερες επιρρηματικές σημασίες
α. επιρρήματα	1. τόπος
β. πλάγιες πτώσεις	2. χρόνος
γ. επιρρηματικές μετοχές	3. κατάσταση
δ. επιρρηματικά απαρέμφατα	4. τρόπος, μέσο, όργανο
ε. δευτ. επιρρηματικές προτάσεις	5. συνοδεία
στ. προθετικές φράσεις (εμπρόθετοι προσδιορισμοί)	6. αιτία
ζ. επιρρηματικά κατηγορούμενα	7. σκοπός
η. προληπτικά ή του αποτελέσματος κατηγορούμενα	8. αποτέλεσμα
	9. όρος ή προϋπόθεση
	10. αναφορά
	11. εναντίωση ή παραχώρηση
	12. δισταγμός ή πιθανότητα
	13. ποσό
	14. βεβαίωση ή άρνηση

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- 1. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις με βάση την πληρότητά τους:**
- α.** Οί Εύβοείς άλιεις τοίς δελφίσι ισομοιρίαν τής θήρας άπονέμουσι.
 - β.** Καί ή άγρα τοιαύτη έστί.
 - γ.** Οί δέ παρανηχόμενοι δελφίνες τούς έξωτέρω τών ιχθύων φοβούνται ώθούσι.
 - δ.** Ούκοῦν έκείνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν και τρόπον τινά κεκυκλωμένοι άλίσκονται.
- α.** Επαυξημένη κύρια πρόταση.
 - β.** Απλή κύρια πρόταση.
 - γ.** Επαυξημένη κύρια πρόταση.
 - δ.** Επαυξημένη κύρια πρόταση.
- 2. Να βρείτε τους κύριους και τους δευτερεύοντες όρους των προτάσεων που ακολουθούν:**
- α.** Οί τοῦ άγαθοῦ κριτοῦ λόγοι πείθουσιν τούς πολίτας.
 - β.** Οί έν Μαραθώνι πεσόντες έν Μαραθώνι και έθάπτοντο.
 - γ.** Οῦ καταισχνῶ όπλα τὰ ιερά.
 - δ.** Φιλοκλής ήν στρατηγός τών Αθηναίων.
 - ε.** Ἡ Πάραλος έπλευσε εις τὰς Αθήνας άπαγγελούσα τὰ γεγονότα.
- α. Κύριοι όροι:** υποκ.: *οί λόγοι* // κατηγορημα: *πείθουσιν* (ρήμ.), *τούς πολίτας* (αντικ.).
Δευτ/εξ όροι: τοῦ κριτοῦ (γεν. υποκ. στο *οί λόγοι*), άγαθοῦ (επιθ. προσδ. στο *τοῦ κριτοῦ*).
 - β. Κύριοι όροι:** υποκ.: *οί πεσόντες* // κατηγορημα: *έθάπτοντο* (ρήμ.).
Δευτ/εξ όροι: *έν Μαραθώνι* (εμπρόθ. προσδ. τόπου στη μτχ. *οί πεσόντες*), *έν Μαραθώνι* (εμπρόθ. προσδ. τόπου στο *έθάπτοντο*).
 - γ. Κύριοι όροι:** υποκ.: (ενν.) *έγώ* // κατηγορημα: *οῦ καταισχνῶ* (ρήμ.), *όπλα* (αντικ.).
Δευτ/εξ όροι: *τὰ ιερά* (επιθ. προσδ. στο *όπλα*).
 - δ. Κύριοι όροι:** υποκ.: *Φιλοκλής* // κατηγορημα: *ήν* (ρήμ.), *στρατηγός* (κατηγορούμενο)
Δευτ/εξ όροι: *τών Αθηναίων* (γεν. αντικειμενική ή κτητική στο *στρατηγός*)
 - ε. Κύριοι όροι:** υποκ.: *ή Πάραλος* // κατηγορημα: *έπλευσε* (ρήμ.).

Δευτ/ες όροι: *εἰς τὰς Ἀθήνας* (εμπρόθ. προσδ. τόπου στο *ἔπλευσε*), *ἀπαγγελοῦσα* (τελική μτχ. ως προσδιορισμός του σκοπού στο *ἔπλευσε*)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η έναρθηρη μετοχή *τὰ γεγονότα εἶναι* αντικείμενο της μτχ. *ἀπαγγελοῦσα*.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Τα λόγια του σωστού κριτή πείθουν τους πολίτες.
- β. Αυτοί που σκοτώθηκαν στον Μαραθώνα θάφτηκαν στον Μαραθώνα.
- γ. Δεν θα ντροπιάσω τα ιερά όπλα.
- δ. Ο Φιλοκλής ήταν στρατηγός των Αθηναίων.
- ε. Η Πάραλος έπλευσε προς την Αθήνα για να αναγγείλει όσα είχαν συμβεί.

3. Να βρείτε τους προσδιορισμούς στις προτάσεις που ακολουθούν και να τους διακρίνετε σε ονοματικούς και σε επιρρηματικούς:

- α. Οἱ ἀλείεις κοίλας τινὰς ἔξαρθῶσιν ἐσχαρίδας.
 - β. Οἱ ἰχθύες πρὸς τινὶ πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν.
 - γ. Οἱ δελφίνες ἀπαιτοῦσι τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπῖαν τὴν ὀφειλομένην ἐκ τῆς νομῆς.
 - δ. Οἱ ἀλείεις πιστῶς καὶ εὐγνωμόνως ἀφίστανται τοῦ δικαίου μέρους.
 - ε. Οἱ ἀλείεις βούλονται καὶ πάλιν τοὺς δελφίνας συμμάχους ἀκλήτους παρῆναι.
- α. **τινὰς / κοίλας:** επιθετικοί προσδ. (ονοματικοί)
 - β. **τινί:** επιθετικός προσδ. (ονοματικός)
πρὸς πέτρᾳ: εμπρόθ. προσδ. τόπου (επιρρηματικός).
 - γ. **κοινοῦ:** επιθετικός προσδ. (ονοματικός)
τὴν ὀφειλομένην: επιθετική μετοχή ως επιθετικός προσδ. (ονοματικός)
ἐκ τῆς νομῆς: εμπρόθ. προσδ. διαιρεμένου όλου (επιρρηματικός).
 - δ. **δικαίου:** επιθετικός προσδ. (ονοματικός)
πιστῶς / εὐγνωμόνως: επιρρ. προσδ. τρόπου (επιρρηματικοί).
 - ε. **πάλιν:** επιρρ. προσδ. χρόνου (επιρρηματικός)
ἀκλήτους: επιρρ. κατηγορούμενο τρόπου (επιρρηματικός) ή επιθ. προσδ. στο *συμμάχους*.
συμμάχους: επιρρ. κατηγορούμενο σκοπού (επιρρηματικός).

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Ξενοφώντα

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Και τα μικρά βραβεία απαιτούν μεγάλες δαπάνες και πολλούς κόπους και φροντίδες από τους ανθρώπους.

Ερμηνευτικά σχόλια

- ❖ Κάθε άνθρωπος επιδιώκει στη ζωή του την επιτυχία. Αυτός που είναι βέβαιο ότι θα επιτύχει είναι αυτός που είναι έτοιμος πρώτα απ' όλα να κουραστεί. Τίποτε δεν κερδίζεται χωρίς αγώνα, όσο μεγάλο ή μικρό κι αν είναι. Εκτός από την προσπάθεια και τη φροντίδα, απαιτούνται και τα αναγκαία υλικά μέσα. Για παράδειγμα, για να σπουδάσει ένας νέος, χρειάζεται η δική του κοπιαστική προσπάθεια αλλά και η εξασφάλιση από την πολιτεία των αναγκαίων υλικών μέσων, προκειμένου να παρέχεται ισότιμα σε όλους σύγχρονη και άρτια εκπαίδευση.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- ➔ Για τον Αιλιανό και το έργο του *Περί ζώων ιδιότητος* βλ. σελ. 589.
- ➔ Στο παράλληλο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζεται πώς ένας κυβερνήτης πλοίου έσωσε το καράβι του παρατηρώντας προσεκτικά τη συμπεριφορά ενός κοπαδιού γερανών. Καταδεικνύεται έτσι, και μέσα από τη διήγηση αυτή, η «σοφία της φύσης».

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ένας καπετάνιος, όταν είδε μεσοπέλαγα γερανούς να στρέφονται και να πετούν προς τα πίσω, συμπέρανε συγχρόνως ότι εκείνοι απομακρύνθηκαν εξαιτίας της ριπής αντίθετου ανέμου. Και διδασκόμενος –όπως θα έλεγε κανείς– από τα πουλιά, άλλαξε πορεία, στρεφόμενος προς τα πίσω, και έσωσε το πλοίο (του). Και αυτό ήταν το πρώτο δίδαγμα και μάθημα ταυτόχρονα που παραδόθηκε από αυτά εδώ τα πουλιά στους ανθρώπους.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **κυβερνήτης:** ουσ. *α΄ κλ.*, αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ κυβερνήτης, τοῦ κυβερνήτου* (= ο καπετάνιος του πλοίου).
- ⇒ **ιδών:** μτχ. αορ. β΄ ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ὄρώω, ὀρώω* (= βλέπω).
- ⇒ **πελάγει:** ουσ. *γ΄ κλ.*, ουδ. γένους, δοτ. εν., *τὸ πέλαγος, τοῦ πελάγους* (= το πέλαγος, η ανοικτή θάλασσα).
- ⇒ **μέσση:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, δοτ. εν., *ὁ μέσση, ἡ μέση, τὸ μέσον* (= μέσση).
- ⇒ **γεράνους:** ουσ. β΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ γέρανος, τῆς γεράνου* (= το πτηνό γεράνος).
- ⇒ **ὑποστρεφούσας:** μτχ. ενεστ. ε.φ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *ὑποστρέφω* (= στρέφομαι πίσω).
- ⇒ **ἔμπαλιν:** επίρρ. τοπικό (= πίσω).
- ⇒ **πετομένας:** μτχ. ενεστ. μ.φ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *πέτομαι* (= πετώ).
- ⇒ **συνείδεν:** οριστ. αορ. β΄ ε.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *συννοράω, συννορώω* (= συμπεραίνω).
- ⇒ **ἐναντίου:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *ὁ ἐναντίος, ἡ ἐναντία, τὸ ἐναντίον* (= αντίθετος).
- ⇒ **προσβολῆ:** ουσ. *α΄ κλ.*, θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ προσβολή, τῆς προσβολῆς* (= χτύπημα, θεομηνία, ριπή).
- ⇒ **πνεύματος:** ουσ. *γ΄ κλ.*, ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ πνεῦμα, τοῦ πνεύματος* (= άνεμος, αέρας).
- ⇒ **ἀποστήναι:** απαρέμφ. αορ. β΄, του ρήμ. *ἀφίσταμαι* (= απομακρύνομαι, φεύγω μακριά).
- ⇒ **πρόσω:** επίρρ. τοπικό (= μπροστά).
- ⇒ **εἵποις:** ευκτ. αορ. β΄ ε.φ., β΄ εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω).
- ⇒ **γενόμενος:** μτχ. αορ. β΄ μ.φ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι).
- ⇒ **παλίμπλους:** επίθ. συνηρημένο β΄ κλ., *ὁ/ἡ παλίμπλους, τὸ παλίμπλον* (= που πλέει προς τα πίσω).
- ⇒ **ἦλθε:** οριστ. αορ. β΄ ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *ἔρχομαι*. ♦ *παλίμπλους ἦλθε* = άλλαξε πορεία, στρεφόμενος προς τα πίσω.
- ⇒ **τὴν ναῦν:** ουσ. ανώμαλο, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ναῦς, τῆς νεώς* (= το πλοίο).
- ⇒ **μάθημα:** ουσ. *γ΄ κλ.*, ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ μάθημα, τοῦ μαθήματος* (= η γνώση, το δίδαγμα που αποκόττα κάποιος μετά από προσεκτική μελέτη, παρατήρηση ή εμπειρία).
- ⇒ **ὁμοῦ:** επίρρ. τροπικό (= μαζί).
- ⇒ **παίδευμα:** ουσ. *γ΄ κλ.*, ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ παίδευμα, τοῦ παιδευματος* (= αντικείμενο, θέμα διδασκαλίας, μάθημα).
- ⇒ **τῶν ὀρνίθων:** ουσ. *γ΄ κλ.*, αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ὄρνις, τοῦ ὀρνιθος* (= πτηνό, πουλί).
- ⇒ **παρεδόθη:** οριστ. παθητ. αορ., γ΄ εν., του ρήμ. *παράδιδωμαι* (= παραδίδομαι).

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ❖ **γεράνους:** Πρόκειται για μεταναστευτικά πουλιά που και σήμερα έχουν παρόμοια ονομασία (γερανοί), τα οποία ανήκουν στην οικογένεια των γερανόμορφων. Μοιάζουν με τους ερωδιούς (βλ. Ενότητα 17) και τους πελαργούς. Η βασικότερη διαφορά τους από τους ερωδιούς είναι ότι πετούν με τα πόδια και τον λαιμό τεντωμένα (ενώ οι ερωδιοί διπλώνουν προς τα πίσω τον λαιμό). Οι πελαργοί, από την άλλη μεριά, πετούν και αυτοί με τον λαιμό τεντωμένο, αλλά ελαφρά γυρισμένο προς τα κάτω. Οι γερανοί έχουν μακριά πόδια, μακρύ ράμφος και λαιμό, μακριές και πλατιές φτερούγες. Η κραυγή τους μπορεί να ακουστεί σε απόσταση πάνω από 2 χιλιόμετρα. Πετούν άνετα και σχετικά γρήγορα (50-60 χιλιόμετρα την ώρα), όταν μεταναστεύουν, αλλά σε μη μεταναστευτικές περιόδους πετούν μόνο για να αποφύγουν τους εχθρούς τους.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Πώς βοήθησαν οι γερανοί τους ναυτικούς στο παραπάνω απόσπασμα;

Το απόσπασμα από το *Περί ζώνων ιδιότητος* του Αιλιανού διασώζει τη διήγηση σχετικά με το πρώτο δίδαγμα που αποκόμισαν οι άνθρωποι από τους γερανοί. Σύμφωνα με αυτήν, ένας κυβερνήτης πλοίου παρατήρησε ότι ένα σμήνος γερανών άλλαξε πορεία και στράφηκε προς τα πίσω. Ο κυβερνήτης συμπέρανε ότι τα πουλιά ανέστρεψαν την πορεία τους επειδή αντιμετώπισαν ένα ισχυρό ρεύμα αέρα που φυσούσε από την αντίθετη κατεύθυνση και κατάλαβε ότι σύντομα το πλοίο του θα αντιμετώπιζε κακοκαιρία, αν συνέχιζε την πορεία του. Γι' αυτό, άλλαξε και αυτός πορεία, μιμούμενος τα πουλιά, και έτσι έσωσε το πλοίο του.

2. Ποιες θεματικές ομοιότητες εντοπίζετε ανάμεσα στο παραπάνω παράλληλο κείμενο και στο κείμενο της Ενότητας;

Και τα δύο κείμενα αναφέρονται σε περιπτώσεις κατά τις οποίες τα ζώα βοήθησαν τους ανθρώπους. Οι άνθρωποι, εμπιστευόμενοι τα ζώα, ωφελήθηκαν ή διδάχτηκαν από τη συμπεριφορά τους. Έτσι, και στα δύο κείμενα αναδεικνύεται η ιδέα της «σοφίας της φύσης». Οι άνθρωποι, κατά τον συγγραφέα, πρέ-

πει να διδάσκονται από τα ζώα, που είναι πλάσματα της φύσης, προκειμένου να επιτελούν με μεγαλύτερη επιτυχία τα έργα στα οποία επιδίδονται, αλλά και για να αποκομίζουν γνώσεις και εμπειρίες που θα τους κάνουν να βλέπουν με μεγαλύτερη ωριμότητα τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Σύνταξη

1. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως προς τους όρους τους:

- α. Πεισίστρατος ἦν τύραννος.
- β. Σωκράτης ἐδίδασκεν.
- γ. Ταῦτα γινώσκω.
- δ. Ἄνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος.
- ε. Ἀφίκοντο Νικίας καὶ Δημοσθένης.
- στ. Κύρος ἦν βασιλικώτατος καὶ ἀξιώτατος.
- ζ. Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος οἱ Ποτειδαιᾶται λόγους προσφέρουσι περὶ ξυμβάσεως.

2. Στις παρακάτω προτάσεις να προσδιορίσετε τους κύριους και τους δευτερεύοντες όρους:

- α. Οἱ τελευταῖοι στρατιῶται κατέβαινον εἰς τὰς κώμας.
- β. Κλέαρχος ἠρέθη (= ἐκλέχθη) στρατηγὸς αὐτῶν.
- γ. Μετὰ ταῦτα συνελθόντες οἱ Ἕλληνες ἐβουλεύοντο.
- δ. Διὰ ταῦτα οὖν ἐχειροτονήθησαν Ξενοφῶν μὲν καὶ τινες ἄλλοι ἄρχοντες.

3. Στις παρακάτω προτάσεις να βρείτε τους ονοματικούς και τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς:

- α. Ἡ ζημία ἦν χίλια μναί.
- β. Ἐνθα οὗτοι τὴν νύκτα ἐπορεύοντο ἐπὶ τοῦ ὄρους.
- γ. Ἀπὸ Σάρδεων ἐξελαύνοντες σταθμούς τρεῖς ἀφικνούμεθα ἐπὶ τὸν Μαίανδρον ποταμόν.

4. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι επαυξημένες και ποιες απλές;

- α. Περικλῆς ἦν στρατηγός.
- β. Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων.

- γ. Οὐδὲν διαφέρει ἄνθρωπος ἀκρατῆς θηρίου τοῦ ἀμαθεστάτου.
- δ. Κύρος οὐκ ἐγένετο βασιλεύς.
- ε. Ὁ σοφός ἐστι εὐδαίμων.

5. Ποιες ἀπὸ τις παρακάτω προτάσεις εἶναι σύνθετες καὶ ποιες ἐλλειπτικές;

- α. Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἦσαν σοφοί.
- β. Πολλάκις ἐθαύμασα.
- γ. Κριτίας καὶ Ἀλκιβιάδης πλείστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποίησαν.
- δ. Κοινὴ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον.
- ε. Οὗτοι φίλοι καὶ συγγενεῖς εἰσι.
- στ. Ἀστράπτει.

6. Στις παρακάτω προτάσεις νὰ αναγνωρίσετε τοὺς ομοιόπρωτους ονοματικούς προσδιορισμούς:

- α. Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεύς.
- β. Ὁ κοινὸς ἰατρός σε θεραπεύσει, χρόνος.
- γ. Προσέκρουσ' ἄνθρωπῳ πονηρῷ, Ἀνδροτίωνα λέγω.
- δ. Ἡ ἄμπελος φέρει πολλὰς καὶ καλὰς σταφυλάς.
- ε. Ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας Ἀθηναῖοι ἀντιπαρετάσσοντο.
- στ. Ἀγησίλαος φαιδρῷ τῷ προσώπῳ ἐκέλευεν.
- ζ. Τάξιν ἐσχάτην Αἴας ἔχει.

7. Στις παρακάτω προτάσεις νὰ αναγνωρίσετε τοὺς επιρρηματικούς προσδιορισμούς:

- α. Λιμῷ ἀπέθανον.
- β. Ἀμφὶ πῦρ ἐκάθηντο.
- γ. Ἐβασίλευσεν ἀντ' ἐκείνου.
- δ. Ἀπὸ στόματος λέγω τι.
- ε. Ἐκ τῶν ἔργων χρῆ μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν λόγων τὴν ψῆφον φέρειν.
- στ. Ἐπολέμησαν μετὰ συμμαχῶν.
- ζ. Πόσου διδάσκει Εὐήνος;

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο **Λυσίας** (περίπου 445-380 π.Χ.) ήταν ρήτορας και λογογράφος. Πατέρας του ήταν ο Κέφαλος, ο οποίος καταγόταν από τις Συρακούσες και πείστηκε από τον Περικλή να εγκατασταθεί μόνιμα στην Αθήνα ως μέτοικος. Το πατρικό σπίτι του Λυσία ήταν χώρος συγκέντρωσης ανθρώπων του πνεύματος. Το πνευματικό περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσε τον οδήγησε προς τη ρητορική. Το 430 π.Χ., μετά τον θάνατο του πατέρα του, έφυγε από την Αθήνα μαζί με την οικογένειά του και εγκαταστάθηκε στους Θουρίους, την αποικία των Αθηναίων στην Κάτω Ιταλία. Εκεί σπούδασε τη ρητορική κοντά σε δύο από τους πρώτους ρητοροδιδασκάλους, τον Τεισία και τον Νικία. Μετά τη συντριβή του εκστρατευτικού σώματος των Αθηναίων στη Σικελία, το 413 π.Χ., ο Λυσίας επανήλθε στην Αθήνα. Μετά την ήττα της Αθήνας από τη Σπάρτη στον Πελοποννησιακό πόλεμο εγκαταστάθηκε στην Αθήνα το αυταρχικό καθεστώς των Τριάκοντα τυράννων. Οι Τριάκοντα κατηγόρησαν τον Λυσία και τον αδελφό του, τον Πολέμαρχο, για τα δημοκρατικά τους φρονήματα με απώτερο σκοπό, κατά τον Λυσία, να αρπάξουν την περιουσία τους. Πράγματι, κάτασχεσαν το εργαστήριο κατασκευής ασπίδων που είχε η οικογένειά του και σκότωσαν τον Πολέμαρχο. Ο Λυσίας κατάφερε τελικά να γλιτώσει διαφεύγοντας στα Μέγαρα. Από εκεί βοήθησε το κίνημα του Θρασύβουλου για την αποκατάσταση της δημοκρατίας. Μετά την επικράτηση των δημοκρατικών γύρισε στην Αθήνα και του δόθηκε το τιμητικό προνόμιο της *ισοτέλειας* (δηλαδή, εξισώθηκε στα οικονομικά θέματα με τους Αθηναίους πολίτες).

Το έργο του

Ασχολία του από τότε ήταν η συγγραφή λόγων επ' αμοιβή για λογαριασμό άλλων, δηλαδή έγινε λογογράφος. Οι λόγοι αυτοί προορίζονταν συνήθως να εκφωνηθούν από τους

πελάτες του στο δικαστήριο (δικαστικοί λόγοι). Έγραψε ακόμα λόγους για να εκφωνηθούν σε δημόσιες εορταστικές εκδηλώσεις (επιδεικτικοί λόγοι) καθώς και μερικούς λόγους για να εκφωνηθούν στην Εκκλησία του Δήμου ή σε κάποιο άλλο όργανο της αθηναϊκής δημοκρατίας

το οποίο συνεδρίαζε για να πάρει αποφάσεις πάνω σε κάποιο σημαντικό θέμα. Από τους πολλούς λόγους που έγραψε ο Λυσίας σήμερα διασώζονται 34, αν και αμφισβητείται η γνησιότητα ορισμένων από αυτούς. Από τους σωζόμενους λόγους ένας μόνο είναι συμβουλευτικός, ο *Περί τής πολιτείας*, και δύο επιδεικτικοί, ο *Επιτάφιος* και ο *Ολυμπιακός*. Οι υπόλοιποι είναι δικαστικοί και αναφέρονται σε ποικίλες υποθέσεις, δημόσιες ή ιδιωτικές.

Το έργο του Λυσία έχει σημαντική ιστορική αξία. Μέσα από αυτό αντλούμε πολύτιμες γνώσεις για την εσωτερική πολιτική κατάσταση της Αθήνας από το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου και την εγκαθίδρυση του καθεστώτος των Τριάκοντα (404 π.Χ.) μέχρι και την εποχή του Κορινθιακού πολέμου (395-387 π.Χ.).

Οι λόγοι του διακρίνονται για την απλότητα του ύφους, τις καθαρές, ακριβολόγες, σύντομες και περιεκτικές εκφράσεις.

Επίσης, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των λόγων του Λυσία ήταν ότι τους προσάρμοζε κατάλληλα στον χαρακτήρα των προσώπων που θα τους εκφωνούσαν, ώστε να δίνεται η εντύπωση ότι τον λόγο συνέθεσε ο ίδιος ο ομιλητής και όχι κάποιος επαγγελματίας λογογράφος, όσο και στον χαρακτήρα του ακροατηρίου, ώστε ο λόγος να γίνει πιο εύκολα αποδεκτός από αυτό. Επίσης, φρόντιζε με αριστοτεχνικό τρόπο να διαμορφώνουν οι ακροατές την εντύπωση πως ο ομιλητής ήταν έντιμος άνθρωπος, συνετός και αξιοπρεπής, γιατί πίστευε ότι τα λόγια ενός ανθρώπου για τον οποίο οι ακροατές θα σχημάτιζαν τέτοια εντύπωση θα γίνονταν πιο εύκολα πιστευτά.

Το κείμενο της Ενότητας

Στην Ενότητα 15 έχουμε ένα απόσπασμα από τον επιδεικτικό λόγο του Λυσία *Επιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς*. Ο Λυσίας έγραψε τον λόγο για λογαριασμό του Αθηναίου άρχοντα Αρχίνου. Ο λόγος αυτός εκφωνήθηκε στην επιτάφια τελετή που έγινε προς τιμήν των Αθηναίων που σκοτώθηκαν στον Κορινθιακό πόλεμο (395-387 π.Χ.). Το τυπικό των επιτάφιας λόγων επέβαλλε να υμνούνται κάθε φορά εκτενώς τα μυθικά και ιστορικά κατορθώματα των προγόνων, προτού ο ρήτορας αναφερθεί στα πολεμικά κατορθώματα και στον χαρακτήρα των

Το ύφος του Λυσία

Ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς γράφει (*Λυσίας* 11) ότι, ενώ το *εὖ γράφειν* (= η ωραία γραφή) είναι χαρακτηριστικό και άλλων ρητόρων, τὸ *ἡδέως καὶ κεχαρισμένως καὶ ἐπαφροδίτως γράφειν* (= η ευχάριστη και χαριτωμένη και κομψή γραφή) είναι γνώρισμα μόνο του Λυσία.

νεκρών προς τιμήν των οποίων μιλούσε. Ξεχωριστή θέση είχε η αναφορά στους Περσικούς πολέμους, καθώς το σχετικά πρόσφατο αυτό κατόρθωμα του αθηναϊκού παρελθόντος προσέδιδε δόξα στους Αθηναίους. Η εκτενής αναφορά στο αθηναϊκό παρελθόν γινόταν επειδή θεωρούσαν ότι οι τωρινοί νεκροί θα εξυμνηθούν με το να παρουσιαστούν ως συνεχιστές του λαμπρού έργου των προγόνων.

Η γνησιότητα του λόγου

Πολλοί ερευνητές αμφισβητούν την πατρότητα του λόγου και εκφράζουν την άποψη ότι δεν εκφωνήθηκε ποτέ, αλλά αποτελούσε απλώς μια ρητορική άσκηση. Τα κύρια επιχειρήματά τους είναι τα εξής:

- Το ύφος του λόγου δεν είναι ίδιο με αυτό που συναντάμε γενικά στους λόγους του Λυσία. Στον *Επιτάφιο τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς* κυριαρχεί ο μακροπερίοδος λόγος με πολλές δευτερεύουσες προτάσεις και αφθονούν τα ρητορικά σχήματα. Αντίθετα, όπως είπαμε πιο πριν, το ύφος των άλλων λόγων που θεωρούνται ότι γράφτηκαν από τον Λυσία είναι απλό και λιτό.
- Απουσιάζουν οι καυστικές αναφορές που συνήθιζε να κάνει σχετικά με τα έκτροπα που συνέβησαν από ολιγαρχικούς μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας.

Ωστόσο, οι περισσότεροι μελετητές του έργου του Λυσία θεωρούν ότι τα παραπάνω χαρακτηριστικά του λόγου εύκολα δικαιολογούνται, αν λάβουμε υπόψη ότι πρόκειται για έναν επιτάφιο λόγο. Επιπλέον, η αναφορά που κά-

Ο Κορινθιακός πόλεμος

Ο πόλεμος ανάμεσα στους Σπαρτιάτες, τους Φωκείς και τους Ορχομενίους από τη μια μεριά και στον συνασπισμό Αθηναίων, Βοιωτών, Κορινθίων, Αργείων και άλλων πόλεων από την άλλη είναι γνωστός ως Κορινθιακός πόλεμος. Είναι πιθανό ο Πέρσης βασιλιάς Αρταξέρξης να υποκίνησε τη δημιουργία αντισπαρτιατικού συνασπισμού προσφέροντας χρήματα και πολιτικά ανταλλάγματα, γιατί ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Αγησίλαος είχε εκστρατεύσει εκείνη την εποχή στη Μικρά Ασία και νικούσε τους Πέρσες σε διαδοχικές μάχες. Η Σπάρτη αναγκάστηκε να ανακαλέσει τον Αγησίλαο στην Ελλάδα. Το 394 π.Χ. οι αντίπαλοι συνασπισμοί συγκρούστηκαν στην Κορώνεια. Η μάχη ήταν λυσσαλέα και οι απώλειες ήταν βαριές και για τις δύο πλευρές. Την ίδια εποχή ο Αθηναίος ναύαρχος Κόνων κατατρόπωσε τον σπαρτιατικό στόλο κι έτσι οι ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας και του Αιγαίου κατάφεραν να εκδιώξουν τις σπαρτιατικές φρουρές. Ο πόλεμος συνεχίστηκε με μειωμένη ένταση μέχρι το 387 π.Χ., όταν ο Σπαρτιάτης ναύαρχος Ανταλκίδας συνήψε συνθήκη με τον Πέρση βασιλιά, η οποία ονομάστηκε *Ανταλκίδειος ειρήνη*. Με τη συνθήκη αυτή, την οποία υποχρεώθηκαν και οι άλλες πόλεις να τη δεχτούν, οι Σπαρτιάτες, προκειμένου να στερεώσουν την ηγεμονία τους πάνω στις ελληνικές πόλεις, αναγνώρισαν τους Πέρσες ως ρυθμιστές των πολιτικών πραγμάτων της Ελλάδας. Γι' αυτό οι δημοκρατικοί σε όλες τις πόλεις κατηγορούσαν τη Σπάρτη ότι παρέδωσε *έν βασιλεί τὰ τῶν Ἑλλήνων*.

νει στον ρόλο που διαδραμάτισαν οι μέτοικοι στην αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος συνηγορεί υπέρ της αυθεντικότητας του λόγου.

Οι επιτάφιοι λόγοι

Στην αρχαία Αθήνα είχε καθιερωθεί το έθιμο να κηδεύονται με ευθύνη της πολιτείας οι νεκροί των πολέμων, ώστε να αποδοθούν οι αρμόζουσες τιμές σε αυτούς. Μάλιστα, η πολιτεία ανέθετε σε έναν επιφανή άντρα το τιμητικό καθήκον να εκφωνήσει προς τιμήν των νεκρών έναν επικήδειο λόγο, ο οποίος ονομαζόταν *επιτάφιος*. Η θεσμοθέτηση του εθίμου των επιτάφιων λόγων από πολλούς αποδίδεται στον Σόλωνα. Ο πιο γνωστός επιτάφιος λόγος είναι αυτός που εκφωνήθηκε από τον Περικλή για τους πεσόντες του πρώτου έτους (431 π.Χ.) του Πελοποννησιακού πολέμου. Άλλοι επιτάφιοι λόγοι που σώζονται είναι: του Γοργία, του Πλάτωνα (ο λόγος αυτός δεν εκφωνήθηκε, αλλά πρόκειται για διδακτικό υπόδειγμα το οποίο βρίσκεται στον διάλογο *Μενέξενος*), του Δημοσθένη και του Υπερείδη.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Φύντες καλῶς καὶ φρονοῦντες ὅμοια, πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ οἱ πρόγονοι τῶν ἐνθάδε κειμένων ἠργάσαντο, αἰμίμηστα δὲ καὶ μεγάλα οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν κατέλιπον. Μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν. Ὁ γὰρ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς ἐλπίζων καὶ τὴν Εὐρώπην δουλώσεσθαι ἔστειλε πεντήκοντα μυριάδας στρατιάν. Ἠγησάμενοι δέ, εἰ τήνδε τὴν πόλιν ἢ ἐκοῦσαν φίλην ποιήσαιτο ἢ ἄκουσαν καταστρέψαιτο, ῥαδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξειν, ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα, νομίσαντες οὕτως ἂν ἐρημοτάτους εἶναι συμμάχων τοὺς Ἕλληνας, εἰ ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος τὸν κίνδυνον ποιήσαιτο. Ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα παρειστήκει, ὡς εἰ μὲν πρότερον ἐπ' ἄλλην πόλιν ἴασιν, ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις πολεμήσουσι· προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις ἤξουσι βοηθήσοντες.

Λυσίας, *Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς*, 20-22 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Φύντες καλῶς
καὶ φρονούντες ὅμοια,
οἱ πρόγονοι τῶν ἐνθάδε κειμένων

ἠργάσαντο πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυ-
μαστά,
οἱ ἔξ ἐκείνων γεγονότες δὲ
διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν
κατέλιπον
ἀείμνηστα καὶ μεγάλα τρόπαια.
Μόνοι γὰρ διεκινδύνευσαν
ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος
πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων.

Ὁ γὰρ βασιλεὺς τῆς Ἀσίας
ἐλπίζων
δουλώσασθαι καὶ⁴ τὴν Εὐρώπην
ἔστειλε στρατιὰν πεντήκοντα μυριά-
δας.

Ἦγησάμενοι δέ,
εἰ τήνδε τὴν πόλιν
ἢ ποιήσαιτο φίλην ἐκούσαν
ἢ καταστρέψαιτο ἄκουσαν,
ῥαδίως ἄρξαι τῶν πολλῶν Ἑλλήνων,

ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα,
νομίσαντες οὕτως τοὺς Ἕλληνας
ἂν εἶναι ἐρημοτάτους συμμάχων,

εἰ ποιήσαιτο τὸν κίνδυνον

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Επειδή ήταν καλοί εκ φύσεως
και είχαν κοινές αντιλήψεις
οι πρόγονοι των νεκρῶν που κείτονται
εδῶ¹,

έκαναν πολλές πράξεις ωραίες και
αξιοθαύμαστες.

Αλλά και οι απόγονοι εκείνων
χάρη στην αρετή τους
άφησαν ως κληρονομία
αξέχαστα και σπουδαία τρόπαια².

Γιατί διακινδύνευσαν μόνοι τους
για την υπεράσπιση ὅλης της Ελλάδας
εναντίον πολλῶν δεκάδων χιλιάδων
βαρβάρων.

Συγκεκριμένα, ο βασιλιάς της Ασίας,
ελπίζοντας³
ὅτι θα υποδουλώσει και την Ευρώπη,
ἔστειλε στρατό πεντακοσίων χιλιάδων
ανδρῶν.

Και θεωρώντας ὅτι,
εάν αὐτὴν εδῶ τὴν πόλιν
ἢ τὴν κάνουν⁵ φίλη με τὴ θέλησή της
ἢ τὴν υποτάξουν⁵ παρὰ τὴ θέλησή της,
εύκολα θα κυριαρχήσουν στους περισ-
σότερους Ἕλληνες,
έκαναν ἀπόβαση στον Μαραθῶνα,
επειδὴ υπολόγισαν ὅτι ἔτσι οἱ Ἕλληνες
θα ἔμεναν ἐντελῶς ἀβοήθητοι ἀπὸ συμ-
μάχους⁶,

εάν δηλαδή ἀποτολμούσαν τὴν ἐπί-
θεση,

1. Αλλιῶς: οἱ νεκροὶ που εἶναι θαμμένοι εδῶ.
2. Αλλιῶς: μνημεῖα νίκης.
3. Αλλιῶς: πιστεύοντας ὅτι θα μπορούσε να υποδουλώσει...
4. Ο σύνδεσμος καὶ εδῶ εἶναι προσθετικός.
5. Το σχολ. βιβλίο μεταφράζει: εἴαν τὴν ἔκαναν φίλη με τὴ θέλησή της ἢ εἴαν τὴν υπέτασσαν παρὰ τὴ θέλησή της...
6. Αλλιῶς: θα ἦταν ἐντελῶς στερημένοι ἀπὸ συμμάχους· ἢ: δε θα εἶχαν καθόλου συμμάχους.

ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος.

Ἔτι δ' (ἐ) παρειστήκει αὐτοῖς τοιαύτη
δόξα περὶ τῆς πόλεως
ἐκ τῶν προτέρων ἔργων,
ὡς εἰ μὲν ἐπ' ἄλλην πόλιν ἴασιν πρότε-
ρον,
πολεμήσουσι ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις·
προθύμως γὰρ ἤξουσι βοηθήσοντες
τοῖς ἀδικουμένοις.

ὅσο ἀκόμα οἱ Ἕλληνες θα ἦταν διχα-
σμένοι⁷.

Επιπλέον, είχαν σχηματίσει τέτοια
εντύπωση⁸ για την πόλη μας
από τις προηγούμενες πράξεις της,
ὅτι δηλαδή, εἰάν κάποιον⁹ ἐπίθεση σε μια
ἄλλη πόλη προηγουμένως,
θα πολεμήσουν και ἐναντίον ἐκείνων
και ἐναντίον των Ἀθηναίων·
γιατί πρόθυμα θα ἔρχονταν (ενν. οἱ
Ἀθηναῖοι), για να βοηθήσουν αυ-
τούς που ἀδικούνται.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Φύντες καλῶς
καὶ φρονούντες ὅμοια,
πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ οἱ πρό-
γονοὶ τῶν ἐνθάδε κειμένων ἠργά-
σαντο, ἀείμνηστα δὲ καὶ μεγάλα
οἱ ἔξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια
διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν κατέλιπον.

Μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος
πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβά-
ρων διεκινδύνευσαν.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Επειδή ἦταν καλοί εκ φύσεως
και είχαν κοινές ἀντιλήψεις
οἱ πρόγονοὶ των νεκρῶν που κείτονται
ἐδώ, ἔκαναν πολλές πράξεις ωραίες
και ἀξιοθαύμαστες.
Ἀλλά και οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων
χάρη στην ἀρετὴ τους ἀφήσαν ὡς
κληρονομία ἀξέχαστα και σπουδαία
τρόπαια.

Γιατί διακινδύνευσαν μόνοι τους
για την υπεράσπιση ὅλης της Ἑλλά-
δας ἐναντίον πολλῶν δεκάδων χι-
λιάδων βαρβάρων.

7. Το σχολ. βιβλίο μεταφράζει: ἐνὸς ἀκόμα οἱ Ἕλληνες θα διαφονούσαν. Η φράση τῆς Ἑλλάδος στασιαζούσης εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι υπαινίσσεται πως οἱ Ἕλληνες δεν είχαν καταλήξει σε ἕναν ἀπὸ κοινὸν τρόπο ἀντιμετώπισης των Περσῶν και ουσιαστικά οἱ Ἀθηναῖοι, με ἐξαίρεση τους Πλαταιεῖς, δεν είχαν στο πλευρὸ τους τις ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις. Βλ. και πιο κάτω, ΕΡΜΗ-
ΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ.

8. Ἀλλιῶς: ...τέτοια γνώμη.

9. Το σχολ. βιβλίο μεταφράζει τους τύπους ἴασιν και ἤξουσι με παρατακτικὸ: εἰάν ἔκαναν... θα ἔρ-
χονταν... Ὡστόσο, ο υποθετικὸς λόγος δηλώνει κάτι που εἶναι προσδοκώμενο με τόση βεβα-
ὄτητα, ὥστε να παρουσιάζεται σαν πραγματικὸ.

Ὁ γὰρ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς
 ἐλπίζων
 καὶ τὴν Εὐρώπην δουλώσεσθαι
 ἔστειλε πεντήκοντα μυριάδας
 στρατιάν.
 Ἦγησάμενοι δέ,
 εἰ τήνδε τὴν πόλιν
 ἢ ἐκοῦσαν φίλην ποιήσαντο
 ἢ ἄκουσαν καταστρέψαιτο,
 ῥαδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξιν,
 ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα,
 νομίσαντες οὕτως ἂν ἐρημοτάτους
 εἶναι συμμάχων τοὺς Ἑλληνας,
 εἰ ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος
 τὸν κίνδυνον ποιήσαντο.
 Ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων
 περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα
 παρειστήκει,
 ὥς εἰ μὲν πρότερον ἐπ' ἄλλην πόλιν
 ἴασιν,
 ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις πολεμήσουσι·
 προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις
 ἤξουσι βοηθήσοντες.

Συγκεκριμένα, ο βασιλιάς της Ασίας,
 ἐλπίζοντας
 ὅτι θα υποδουλώσει και την Ευρώπη,
 ἔστειλε στρατό πεντακοσίων χιλιάδων
 ανδρῶν.
 Και θεωρώντας ὅτι,
 εἰάν αυτήν ἐδώ τὴν πόλιν
 ἢ τὴν κάνουν φίλη με τὴ θέλησή της
 ἢ τὴν υποτάξουν παρὰ τὴ θέλησή της,
 εὐκόλα θα κυριαρχήσουν στους
 περισσότερους Ἑλληνες,
 ἔκαναν ἀπόβαση στον Μαραθῶνα,
 ἐπειδὴ υπολόγισαν ὅτι ἔτσι οἱ Ἕλληνες
 θα ἔμεναν ἐντελῶς ἀβοήθητοι
 ἀπὸ συμμάχους,
 εἰάν δηλαδὴ ἀποτολμούσαν τὴν ἐπίθεση,
 ὅσο ἀκόμα οἱ Ἕλληνες θα ἦταν δι-
 χασμένοι.
 Επιπλέον, εἶχαν σχηματίσει τέτοια ἐντύ-
 πωση για τὴν πόλη μας ἀπὸ τὶς προ-
 ηγούμενες πράξεις της,
 ὅτι δηλαδὴ, εἰάν κάνουν ἐπίθεση σε μια
 ἄλλη πόλη προηγουμένως,
 θα πολεμήσουν και ἐναντίον ἐκείνων
 και ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων·
 γιατί πρόθυμα θα ἔρχονταν (ἐνν. οἱ
 Ἀθηναῖοι), για να βοηθήσουν αὐ-
 τοὺς που ἀδικούνται.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Οι πρόγονοι των νεκρῶν εἶχαν διαπράξει αξιοθαύμαστα ἀνδραγαθήματα, ἀλλὰ και οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων ἐδειξαν ἀπαράμλλη ἀνδρεία και πέτυχαν σπουδαίες νίκες. Συγκεκριμένα, ἡ γενιά που ἀγωνίστηκε ἐναντίον τῶν Περσῶν πολέμησε για τὴν ἐλευθερία ὅλης τῆς Ἑλλάδας, χωρὶς οὐσιαστικά να ἔχει συμμάχους στο πλευρὸ της. Ο Πέρσης βασιλιάς ἔστειλε στρατό πεντακοσίων χιλιάδων αντρῶν ἐναντίον τῆς Ἀθήνας, ο ὁποῖος ἀποβιβάστηκε στον Μαραθῶνα. Πρῶτος στόχος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦταν ἢ να ἀναγκάσει τὴν Ἀθήνα να συμμαχήσει με τοὺς Πέρσες ἢ να τὴν καταστρέψει, ἐκμεταλλευόμενος τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐλληνικὲς πόλεις δεν εἶχαν ἀκόμα συμμαχήσει, ὥστε

να αντιμετωπίσουν από κοινού την περσική απειλή. Ο Πέρσης βασιλιάς είχε καταλήξει στην τακτική αυτή, επειδή είχε συνειδητοποιήσει ότι οι Αθηναίοι θα έσπευδαν να βοηθήσουν οποιαδήποτε ελληνική πόλη αντιμετώπιζε την περσική απειλή.

6

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **φύντες:** μτχ. παθητ. αορ. β΄, αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *φύομαι* (= φυτρώνω· γεννιέμαι· είμαι από τη φύση μου). ♦ *φύομαι καλῶς* = είμαι από τη φύση μου καλός.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φύση, φυσικός, φύλο, φυλή, φυλετικός, φυτό, έμφυτος, φυτόρο, φυματίωση.
- ⇒ **καλῶς:** επίρρ. τροπικό (= καλά, έντιμα, δίκαια, ορθά).
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **φρονούντες:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *φρονέω, φρονῶ* (= σκέφτομαι, νομίζω, έχω την αντίληψη).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φρόνιμος, φρόνηση, φροντίδα, φρόνημα, σώφρων.
- ⇒ **ὅμοια:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ὅμοιος και ὀμοίος, ἡ ὀμοίος και ὀμοία, τὸ ὀμοιον και ὀμοιον* (= σύμφωνος, ίδιος, ὀμοιος).
- ⇒ **πολλά:** επίθ. ανώμαλο, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ* (= πολὺς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 434.
- ⇒ **μέν:** σύνδ. αντιθετικός (= ὀμως, αλλά, από τη μα).
- ⇒ **καλά:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλὸν* (= ωραίος, καλός, τίμιος, λαμπρός).
- ⇒ **θαυμαστά:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ θαυμαστός, ἡ θαυμαστή, τὸ θαυμαστὸν* (= έξοχος, αξιοθαύμαστος).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θαύμα, θαυμάζω, θαυμάσιος, θαυματοποιός.
- ⇒ **οἱ πρόγονοι:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ πρόγονος, ἡ πρόγονος, τὸ πρόγονον* (= που γεννήθηκε πιο νωρίς, προγενέστερος, πρόγονος).
 - ⇒ **τῶν κειμένων:** μτχ. ενεστ. με σημασία παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. *κείμαι* (= βρίσκομαι, είμαι, κείτομαι νεκρός). Το *κείμαι* αναπληρώνει τον παρακείμενο του *τίθεμαι*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κειμήλιο, κείμενο, επίκειμαι, πρόσκειμαι, κοίτη, κοίτασμα, κατάκοιτος, κοιτώνας.
- ⇒ **ἐνθάδε:** επίρρ. τοπικό (= εδώ).

- ⇒ **ἤργασαντο**: οριστ. αορ. μ.φ., γ' πληθ., του αποθ. ρήμ. *ἐργάζομαι* (= κάνω κάτι, εργάζομαι, δημιουργώ). Το ρήμα *ἐργάζομαι* στον παρατατικό και στον αόριστο έχει αύξηση *ἤ-* ή *εἰ-*: π.χ. *ἤργασαντο* και *εἰργάσαντο*.
- ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐργάζομαι*, ΠΡΤ. *εἰ(ἤ)ργαζόμεν*, ΜΕΛΛ. *ἐργάσομαι*, ΑΟΡ. *εἰ(ἤ)ργασάμην*, ΠΡΚ. *εἶργασμαι*, ΥΠΡΣ. *εἰργάσμην*.
- ⇒ **ἀείμνηστα**: επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ἀείμνηστος*, *ἡ ἀείμνηστος*, *τὸ ἀείμνηστον* (= αξιομνημόνευτος, αἰώνιος, αλησιμόνητος).
- ⇒ **μεγάλα**: επίθ. ανώμαλο, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ μέγας*, *ἡ μεγάλη*, *τὸ μέγα* (= σπουδαῖος, σπουδαία, σπουδαῖο· μέγας, μεγάλη, μέγαλο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 518.
- ⇒ **οἱ γεγονότες**: μτχ. παρακ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι). ◆ **οἱ γεγονότες ἐξ ἐκείνων** = οι απόγονοι εκείνων. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 648.
- ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *γί(γ)νομαι*, ΠΡΤ. *ἐγί(γ)νόμην*, ΜΕΛΛ. *γενήσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, *γεγένημαι*, ΥΠΡΣ. *ἐγεγόνειν*, *ἐγεγενήμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: γένος, γενεά, γόνος, γονέας, ευγενής, νεογνό, γεγονός.
- ⇒ **ἐξ (και ἐκ)**: πρόθ. κύρια (= από, μέσα από). Η πρόθ. είναι ἐξ μπροστά από φωνήεν (π.χ. *ἐξ Ἀθηνῶν*) και ἐκ μπροστά από σύμφωνο (π.χ. *ἐκ φύσεως*). Συντάσσεται με γενική και η βασική της σημασία είναι «ἐξω από» (είναι αντίθετη της πρόθεσης ἐν). Κυριολεκτικά δηλώνει κίνηση από τόπο και μεταφορικά δηλώνει προέλευση, καταγωγή κ.ά.
- ⇒ **ἐκείνων**: αντων. δεικτική, αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ἐκείνος*, *ἐκείνη*, *ἐκείνο* (= εκείνος, εκείνη, εκείνο).
- ⇒ **τρόπαια**: ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ τρόπαιον*, *τοῦ τροπαίου* (= μνημεῖο νίκης, τρόπαιο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τροπαιούχος, τροπαιοφόρος, αποτρόπαιος.
- ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ουσ. *τρόπαιον* παράγεται από το *τροπή*.
- ⇒ **διά**: πρόθ. κύρια (= εξαιτίας). Συντάσσεται με γενική και αιτιατική: + γεν.: δηλώνει κίνηση μέσα από τόπο ή χρόνο· μεταφορικά δηλώνει ὄργανο, μέσο ή τρόπο κ.ά.
+ αιτ.: δηλώνει ὅτι και με γενική· επιπλέον δηλώνει αιτία κ.ά.
- ⇒ **τὴν ἀρετήν**: ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἀρετή*, *τῆς ἀρετῆς* (= ικανότητα, ανωτερότητα· ανδρεία· αρετή).
- ⇒ **αὐτῶν**: αντων. αυτοπαθητική γ' προσώπου, αρσ. γένους, γεν. πληθ., *συννηρημένος* τύπος του *ἐαυτῶν*.

- ⇒ **κατέλιπον**: οριστ. αορ. β΄ ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *καταλείπω* (= αφήνω πίσω· κληροδοτώ· εγκαταλείπω). ♦ ΣΥΝΤ.: (+ δοτ.) + αιτ.
- ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *καταλείπω*, ΠΡΤ. *κατέλειπον*, ΜΕΛΛ. *καταλείψω*, ΑΟΡ. *κατέλιπον*, ΠΡΚ. *καταλέλοιπα*, ΥΠΡΣ. *κατελελοίπειν*.
- Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *καταλείπομαι*, ΠΡΤ. *κατελειπόμην*, ΜΕΛΛ. *καταλείψομαι*, ΑΟΡ. *κατελιπόμην*, ΠΡΚ. *καταλέλειμμαι*, ΥΠΡΣ. *κατελελείμμην*.
- ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *λείπω*: διάλειμμα, ελλιπής, υπόλοιπο, κατάλοιπο, λείψανο, λειψυδρία, έκλειψη, λιπόθυμος, λιποβαρής, λιποταξία.
- ⇒ **μόνοι**: επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ μόνος, ἡ μόνη, τὸ μόνον* (= μονάχος, μόνος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 647.
- ⇒ **γάρ**: σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα.
- ⇒ **ὑπέρ**: πρόθ. κύρια. Συντάσσεται με γενική και αιτιατική. Η κυριολεκτική σημασία της είναι «πάνω από κάποιον ή από κάτι», χωρίς όμως την έννοια της επαφής (όπως συμβαίνει με την πρόθ. *ἐπί*):
+ γεν.: δηλώνει στάση σε τόπο και μεταφορικά υπεράσπιση, αναφορά κ.ά.
+ αιτ.: δηλώνει στάση (πέρα και πάνω από κάποιον τόπο κ.ά.)
- ⇒ **ἁπάσης**: επίθ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ὁ ἅπας, ἡ ἅπασα, τὸ ἅπαν* (= ὅλος, ολόκληρος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 435.
- ⇒ **τῆς Ἑλλάδος**: ουσ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ Ἑλλάς, τῆς Ἑλλάδος* (= η Ελλάδα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ⇒ **πρός**: πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
+ γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι
+ δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)
+ αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε)· μεταφορικά δηλώνει αναφορά, τρόπο, φιλική ή εχθρική σχέση προς πρόσωπο, εναντίωση κ.ά.
- ⇒ **πολλάς**: επίθ. ανώμαλο, θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ* (= πολύς).
- ⇒ **μυριάδας**: ουσ. αριθμητικό γ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ μυριάς, τῆς μυριάδος* (= δέκα χιλιάδες). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εκατομμύριο.
- ⇒ **τῶν βαρβάρων**: ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *οἱ βάρβαροι* (= οι ξένοι, οι αλλόγλωσσοι· οι βάρβαροι). Προέρχεται από το επίθετο *ὀή βάρβαρος*, *τὸ βάρβαρον* (= ξένος, αλλόγλωσσος).
- ⇒ **διεκινδύνευσαν**: οριστ. αορ. ε.φ., γ΄ πληθ., του ρήμ. *διακινδυνεύω* (= αγωνίζομαι διατρέχοντας κίνδυνο, διακινδυνεύω, ρισκοκινδυνεύω).

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *διακινδυνεύω*, ΠΡΤ. *διεκινδύνεον*, ΜΕΛΛ. *διακινδυνεύσω*, ΑΟΡ. *διεκινδύνευσα*, ΠΡΚ. *διακεκινδύνευκα*.
- ⇒ **ὁ βασιλεύς:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ., εν., *ὁ βασιλεύς, τοῦ βασιλέως* (= ο βασιλιάς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ⇒ **τῆς Ἀσίας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ Ἀσία, τῆς Ἀσίας* (= η Ασία).
- ⇒ **ἐλπίζω:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἐλπίζω* (= ελπίζω, προσδοκῶ· υποθέτω, πιστεύω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: *ἐλπίζω* + απαρέμφ. μέλλ. = προσδοκῶ, *έχω* την ελπίδα ότι θα..., *ἐλπίζω* + απαρέμφ. ενεστ. = υποθέτω, νομίζω, πιστεύω ότι...
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἐλπίζω*, ΠΡΤ. *ἤλπιζον*, ΜΕΛΛ. *ἐλπῶ*, ΑΟΡ. *ἤλπισα*, ΠΡΚ. *ἤλπισκα*, ΥΠΡΣ. *ἤλπίκειν*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ελπίδα, ανέλπιστος, απελπιστικός, απελπισία, φέρελπισ.
- ⇒ **τὴν Εὐρώπην:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ Εὐρώπη, τῆς Εὐρώπης*.
- ⇒ **δουλώσῃσθαι:** απαρέμφ. μέλλ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. *δουλόομαι, δουλοῦμαι* (= κάνω κάποιον δούλο μου, υποδουλώνω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ Το ενεργ. *δουλώω, δουλώω* = υποδουλώνω κάποιον για χάρη άλλου.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δούλος, υποδούλωση, αδούλωτος, δουλοπρεπής, εθελόδουλος, εθελοδοουλεία, δουλεία, δουλειά, δουλικός.
- ⇒ **ἔστειλε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *στέλλω* (= στέλνω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *στέλλω*, ΠΡΤ. *ἔστελλον*, ΜΕΛΛ. *στελῶ*, ΑΟΡ. *ἔστειλα*, ΠΡΚ. *ἔσταλκα*, ΥΠΡΣ. *ἔστάλκειν*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *στέλλομαι*, ΠΡΤ. *ἔστελλόμην*, ΜΕΛΛ. *στελοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἔστειλάμην*, ΠΡΚ. *ἔσταλμαι*, ΥΠΡΣ. *ἔστάλμην*.
- ⇒ **πεντήκοντα:** επίθ. αριθμητικό απόλυτο, άκλιτο (= πενήντα).
- ⇒ **μυριάδας:** αιτ. πληθ., *ἡ μυριάς, τῆς μυριάδος*. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **στρατιάν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ στρατιά, τῆς στρατιάς* (= στράτευμα, στρατιωτική δύναμη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ⇒ **ἡγησάμενοι:** μτχ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. αποθ. ρήμ. *ἡγέομαι, ἡγούμαι* (= θεωρώ, νομίζω, πιστεύω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 649.
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + ειδικό απαρέμφ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ηγεμόνας, ηγεμονία, εισηγητής, καθηγητής, αφήγημα.
- ⇒ **τήνδε:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὄδε, ἤδε, τόδε* (= αυτός εδώ, αυτή εδώ, αυτό εδώ). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 648.

- ⇒ **τὴν πόλιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ πόλις, τῆς πόλεως (= ἡ πόλη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ⇒ **ἦ:** σύνδ. διαζευκτικός (= ἦ).
- ⇒ **ἐκούσαν:** επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ ἐκών, ἡ ἐκούσα, τὸ ἐκὸν (= με τη θέληση, θέλοντας, εκούσιος).
- ⇒ **φίλην:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ φίλος, ἡ φίλος και φίλη, τὸ φίλον (= αγαπητός, ευχάριστος, φίλος).
- ⇒ **ποιήσαιντο:** ευκτ. αορ. μ.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. ποιέομαι, ποιούμαι (= κάνω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (αντικ.) + αιτ. (κατηγορ. του αντικ.)
- ⇒ **ἄκουσαν:** επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ ἄκων, ἡ ἄκουσα, τὸ ἄκων (= χωρίς τη θέληση, ακούσιος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 647.
- ⇒ **καταστρέψαιντο:** ευκτ. αορ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. καταστρέφομαι (= στρέφω κάποιον προς τον εαυτό μου, υποτάσσω, υποδουλώνω).
 - ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. ♦ Το ενεργ. καταστρέφω = στρέφω κάτι ώστε να πέσει κάτω, ρίχνω κάτω, γκρεμίζω· προκαλώ φθορές, καταστρέφω, ερημώνω.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. καταστρέφω, ΠΡΤ. κατέστρεφον, ΜΕΛΛ. καταστρέψω, ΑΟΡ. κατέστρεψα, ΠΡΚ. [κατέστροφα].
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. καταστρέφομαι, ΠΡΤ. κατεστρεφόμην, ΜΕΛΛ. καταστρέψομαι, ΑΟΡ. κατεστρεψάμην, ΠΡΚ. κατέστραμμαι, ΥΠΡΣ. κατεστράμην.
- ⇒ **ῥαδίως:** επίρρ. τροπικό (=εύκολα). Προέρχεται από το επίθετο ὁ ῥάδιος, ἡ ῥαδία και ῥάδιος, τὸ ῥάδιον (= εύκολος, εύκολη, εύκολο).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ραδιούργος, ραδιουργώ, ραδιουργία, ραθυμία, ραστώνη.
- ⇒ **τῶν Ἑλλήνων:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., ὁ Ἕλληνα, τῶν Ἑλλήνων (= ο Ἕλληνας).
- ⇒ **πολλῶν:** επίθ. ανώμαλο, αρσ. γένους, γεν. πληθ., ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ (= πολὺς). ♦ **οἱ πολλοὶ** (= οἱ πλείστοι) = οι περισσότεροι.
- ⇒ **ἄρξιν:** απαρέμφ. μέλλ. ε.φ., του ρήμ. ἄρχω (= κυβερνώ, εξουσιάζω).
 - ♦ ΣΥΝΤ.: + γεν.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἄρχω, ΠΡΤ. ἤρχον, ΜΕΛΛ. ἄρξω, ΑΟΡ. ἤρξα, ΠΡΚ. [ἤρχα].
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. ἄρχομαι, ΠΡΤ. ἤρχόμην, ΜΕΛΛ. ἄρξομαι, ΑΟΡ. ἤρξάμην, ΠΡΚ. ἤργμαι, ΥΠΡΣ. ἤργμην.
- ⇒ **ἀπέβησαν:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. ἀποβαίνω (= αποβιβάζομαι, κάνω απόβαση).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: απόβαση, αποβατικός.
- ⇒ **εἰς (και ἐς):** πρόθ. κύρια (= σε, προς). Συντάσσεται με αιτιατική και δη-

λώνει κίνηση ή κατεύθυνση προς το εσωτερικό ενός τόπου· μεταφορικά δηλώνει είσοδο σε κατάσταση, σκοπό κ.ά.

- ⇒ **Μαραθώνα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ Μαραθών, τοῦ Μαραθῶνος* (= ο Μαραθώνας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ⇒ **νομίσαντες:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *νομίζω* (= θεωρώ, νομίζω, πιστεύω, υπολογίζω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + ειδικό απαρέμφ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *νομίζω*, ΠΡΤ. *ἐνόμιζον*, ΜΕΛΛ. *νομιώ*, ΑΟΡ. *ἐνόμισα*, ΠΡΚ. *νενόμικα*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *νομίζομαι*, ΠΡΤ. *ἐνομιζόμην*, ΜΕΛΛ. [*νομιούμαι*], ΠΡΚ. *νενόμισμαι*, ΥΠΡΣ. [*ἐνενομίσμην*].
- ⇒ **οὕτως:** επίρρ. τροπικό (= έτσι).
- ⇒ **ἐρημοτάτους:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ἐρημοτάτος, ἡ ἐρημοτάτη, τὸ ἐρημότατον* (= πολύ ἐρημος, πολύ μόνος, εντελώς αβοήθητος). Θετικός: *ὁ/ἡ ἐρήμος και ἔρημος, τὸ ἐρήμον και ἔρημον*. Συγκριτικός: *ὁ ἐρημότερος, ἡ ἐρημότερα, τὸ ἐρημότερον*.
- ⇒ **ἄν:** μόριο δυνητικό που εδώ συνοδεύει το απαρέμφ. *εἶναι*.
- ⇒ **εἶναι:** απαρέμφ. ενεστ. του ρήμ. *εἶμι* (= εἶμαι, υπάρχω). ◆ **ἄν εἶναι** = ότι θα ήταν.
 - ◆ ΕΝΣ. *εἶμι*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἐγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἐγεγόνειν*.
- ⇒ **συμμάχων:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ σύμμαχος, τοῦ συμμάχου* (= ο συμπαραστάτης στη μάχη, συμπολεμιστής, σύμμαχος). Προέρχεται από το επίθ. *ὁ/ἡ σύμμαχος, τὸ σύμμαχον*.
- ⇒ **τοὺς Ἕλληνας:** αιτιατ. πληθ., *ὁ Ἕλληνα, τοῦ Ἕλληνοσ*. Βλ. πιο πάνω, *τῶν Ἑλλήνων*.
- ⇒ **εἰ:** σύνδ. υποθετικός (= αν). Εισάγει υποθετικές προτάσεις που εκφέρονται με οριστική ή ευκτική.
- ⇒ **ἔτι:** επίρρ. χρονικό (= ακόμη).
- ⇒ **στασιαζούσης:** μτχ. ενεστ. ε.φ., θηλ. γένους, γεν. εν., του ρήμ. *στασιάζω* (= επαναστατώ, στασιάζω· φιλονικώ, διαφωνώ). ◆ **ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος** = ενώ ακόμα οι Ἕλληνες θα ήταν διχασμένοι.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *στασιάζω*, ΠΡΤ. *ἔστασίαζον*, ΜΕΛΛ. *στασιάσω*, ΑΟΡ. *ἔστασίασα*, ΠΡΚ. *ἔστασίακα*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: στάση, στασιαστής, στασιαστικός, στάσιμος.
- ⇒ **τῆς Ἑλλάδος:** γεν. εν., *ἡ Ἑλλάς, τῆς Ἑλλάδοσ*. Βλ. πιο πάνω.

- ⇒ **τὸν κίνδυνον:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ κίνδυνος, τοῦ κινδύνου* (= κίνδυνος· τολμηρή επιχείρηση).
- ⇒ **ποιήσαιντο:** βλ. πιο πάνω. ♦ *εἰ ποιήσαιντο τὸν κίνδυνον* = εἴαν αποτολμούσαν την επίθεση.
- ⇒ **δ'(έ):** σύνδ. αντιθετικός (= ὅμως, ἀλλά, ἐνώ, και). Εδώ, το δὲ ἔχει πάθει ἐκθλιψη του -έ.
- ⇒ **αὐτοῖς:** αντων. οριστική ἢ επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ *αὐτοῖς* = *τοῖς βαρβάροις* (επαναληπτική).
- ⇒ **τῶν ἔργων:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ἔργον, τοῦ ἔργου* (= πράξη, ἐνέργεια, ἔργο, πολεμικό ἔργο).
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἐργάζομαι, ἐργασία, ἐργάσιμος, ἐργαστήριο, ἐργατικός, ἐργοδότης, ἐργολάβος.
- ⇒ **προτέρων:** ἐπίθ. συγκριτικού βαθμοῦ β΄ κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πρότερος, ἡ πρότερα, τὸ πρότερον* (= προηγούμενος, προγενέστερος). Θετικός: (*πρός*). Ὑπερθετικός: *πρώτος, πρώτη, πρώτων*.
- ⇒ **περί:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: σημαίνει «γύρω από», κυριολεκτικά (τόπος) ἢ μεταφορικά (αναφορά κ.ά).
 - + δοτ.: σημαίνει περίπου ὅ,τι η *περὶ* + *γεν.*, ἀλλά δεν εἶναι τόσο συχνή.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση γύρω από κάτι κυριολεκτικά ἢ μεταφορικά.
- ⇒ **τῆς πόλεως:** ουσ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ πόλις, τῆς πόλεως* (= ἡ πόλη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ⇒ **τοιαύτη:** αντων. δεικτική, θηλ. γένους, ονομ. εν., *τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν)* (= τέτοιος, τέτοια, τέτοιο· τέτοιος που).
- ⇒ **δόξα:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ δόξα, τῆς δόξης* (= ἰδέα, γνώμη, ἐντύπωση). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 646.
- ⇒ **παριστήκει:** οριστ. υπερσ., γ΄ εν., του ρήμ. *παρίσταμαι* (= βρίσκομαι κοντά σε κάποιον, εἶμαι με το μέρος κάποιου). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ♦ Το ενεργ. *παρίστημί τινί τι* = στήνω κάτι κοντά σε κάποιον.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: στάση, παράσταση, παραστατικός, στήθος, στάδιο, σταθμός, διάστημα, ἐπιστάτης, στήσιμο.
- ⇒ **ὡς:** σύνδ. ειδικός (= ὅτι, πως).
- ⇒ **πρότερον:** ἐπίρρ. χρονικό (= πρωτότερα, ἐνωρίτερα, πιο πρῖν).
- ⇒ **ἐπί:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις και δηλώνει το «επάνω» κυριολεκτικά και μεταφορικά:

- + γεν.: δηλώνει στάση σε κάποιον τόπο· μεταφορικά δηλώνει αναφορά κ.ά.
- + δοτ.: δηλώνει ό,τι και η *ἐπί* + γεν., αλλά είναι πιο συνηθισμένη
- + αιτ.: δηλώνει στάση πάνω σε κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (συχνά με εχθρική σημασία) κ.ά.
- ⇒ **ἄλλην:** αντων. αόριστη επιμεριστική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο* (= ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο).
 - ⇒ **πόλιν:** αιτ. εν. του ουσ. *ἡ πόλις, τῆς πόλεως*. Βλ. πιο πάνω.
 - ⇒ **ἴασιν:** οριστ. ενεστ., γ' πληθ., του ρήμ. *εἶμι* (= ἔρχομαι), το οποίο όμως στους αττικούς πεζογράφους στην οριστική ἐγκλίση χρησιμοποιείται ως μέλλοντας του *ἔρχομαι* (= θα ἔρθω). Οι ἄλλες ἐγκλίσεις και οι ονομαστικοί τύποι του ενεστώτα ἔχουν ἄλλοτε σημασία ενεστώτα και ἄλλοτε σημασία μέλλοντα. ♦ *ἔρχομαι ἐπί τινα* = κατευθύνομαι ἐναντίον κάποιου, ἐπιτίθεμαι σε κάποιον.
 - ⇒ **ἐκείνοις:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ἐκείνος, ἐκείνη, ἐκείνο* (= ἐκείνος, ἐκείνη, ἐκείνο).
 - ⇒ **Ἀθηναίοις:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ Ἀθηναῖος, τοῦ Ἀθηναίου*. Προέρχεται ἀπό το ἐπίθ. *ὁ Ἀθηναῖος, ἡ Ἀθηναία, τὸ Ἀθηναῖον* (= που κατάγεται ἀπό την Αθήνα, που ἀνήκει στην Αθήνα).
 - ⇒ **πολεμήσουσι:** οριστ. μέλλ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *πολεμέω, πολεμῶ* (= πολεμῶ). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ⇒ **προθύμως:** επίρρ. τροπικό (= πρόθυμα)
 - ⇒ **τοῖς ἀδικουμένοις:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ἀδικέομαι, ἀδικούμαι* (= ἀδικούμαι, βλάπτομαι).
 - ⇒ **ἦξουσι:** οριστ. μέλλ. (με σημασία συντ. μέλλ.) ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἦκω* (= ἔχω ἔρθει, ἔρχομαι, φτάνω). Το *ἦκω* είναι παρακ. με σημασία ενεστ. Ο παρατ. *ἦκον* ἔχει σημασία υπερσ. ή αρσ. και ο μέλλ. *ἦξω* σημασία συντ. μέλλ.
 - ⇒ **βοηθήσοντες:** μτχ. μέλλ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *βοηθέω, βοηθῶ* (= ἔρχομαι σε βοήθεια, βοηθῶ). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 648. ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βοηθός, βοήθεια, βοήθημα, βοηθητικός, αβοήθητος.

7 ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση		γ΄ κλίση			
ονομ.	ἡ	στρατιά	ἡ	δόξα	τὸ	τρόπαιον	ἡ	μυριάς
γεν.	τῆς	στρατιάς	τῆς	δόξης	τοῦ	τροπαίου	τῆς	μυριάδος
δοτ.	τῇ	στρατιᾷ	τῇ	δόξει	τῷ	τροπαίῳ	τῇ	μυριάδι
αιτ.	τὴν	στρατιάν	τὴν	δόξαν	τὸ	τρόπαιον	τὴν	μυριάδα
κλητ.	(ᾧ)	στρατιά	(ᾧ)	δόξα	(ᾧ)	τρόπαιον	(ᾧ)	μυριάς

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α΄ κλίση		β΄ κλίση		γ΄ κλίση			
ονομ.	αἱ	στρατιαὶ	αἱ	δόξαι	τὰ	τρόπαια	αἱ	μυριάδες
γεν.	τῶν	στρατιῶν	τῶν	δοξῶν	τῶν	τροπαίων	τῶν	μυριάδων
δοτ.	ταῖς	στρατιαῖς	ταῖς	δόξαις	τοῖς	τροπαίοις	ταῖς	μυριάσι(ν)
αιτ.	τάς	στρατιάς	τάς	δόξας	τὰ	τρόπαια	τάς	μυριάδας
κλητ.	(ᾧ)	στρατιαὶ	(ᾧ)	δόξαι	(ᾧ)	τρόπαια	(ᾧ)	μυριάδες

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	ἡ	Ἑλλάς	ὁ	βασιλεὺς	ἡ	πόλις	ὁ	Μαραθῶν
γεν.	τῆς	Ἑλλάδος	τοῦ	βασιλέως	τῆς	πόλεως	τοῦ	Μαραθῶνος
δοτ.	τῇ	Ἑλλάδι	τῷ	βασιλεῖ	τῇ	πόλει	τῷ	Μαραθῶνι
αιτ.	τὴν	Ἑλλάδα	τὸν	βασιλέα	τὴν	πόλιν	τὸν	Μαραθῶνα
κλητ.	(ᾧ)	Ἑλλάς	(ᾧ)	βασιλεὺ	(ᾧ)	πόλι	(ᾧ)	Μαραθῶν

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	εὐχρηστο	οἱ	βασιλεῖς	αἱ	πόλεις	εὐχρηστο
γεν.	μόνο στον	τῶν	βασιλέων	τῶν	πόλεων	μόνο στον
δοτ.	ενικό αριθμό	τοῖς	βασιλεῦσι(ν)	ταῖς	πόλεσι(ν)	ενικό αριθμό
αιτ.		τούς	βασιλέας	τάς	πόλεις	
κλητ.		(ᾧ)	βασιλεῖς	(ᾧ)	πόλεις	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ μόνος	ἡ μόνη	τὸ μόνον
γεν.	τοῦ μόνου	τῆς μόνης	τοῦ μόνου
δοτ.	τῷ μόνῳ	τῇ μόνῃ	τῷ μόνῳ
αιτ.	τὸν μόνον	τὴν μόνην	τὸ μόνον
κλητ.	(ὦ) μόνε	(ὦ) μόνη	(ὦ) μόνον

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ μόνοι	αἱ μόνοι	τὰ μόνα
γεν.	τῶν μόνων	τῶν μόνων	τῶν μόνων
δοτ.	τοῖς μόνοις	ταῖς μόναις	τοῖς μόνοις
αιτ.	τούς μόνους	τάς μόνας	τὰ μόνα
κλητ.	(ὦ) μόνοι	(ὦ) μόνοι	(ὦ) μόνα

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἄκων	ἡ ἄκουσα	τὸ ἄκον
γεν.	τοῦ ἄκοντος	τῆς ἀκούσης	τοῦ ἄκοντος
δοτ.	τῷ ἄκοντι	τῇ ἀκούσῃ	τῷ ἄκοντι
αιτ.	τὸν ἄκοντα	τὴν ἄκουσαν	τὸ ἄκον
κλητ.	(ὦ) ἄκον	(ὦ) ἄκουσα	(ὦ) ἄκον

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἄκοντες	αἱ ἄκουσαι	τὰ ἄκοντα
γεν.	τῶν ἀκόντων	τῶν ἀκουσῶν	τῶν ἀκόντων
δοτ.	τοῖς ἄκουσι(ν)	ταῖς ἀκούσαις	τοῖς ἄκουσι(ν)
αιτ.	τούς ἄκοντας	τάς ἀκούσας	τὰ ἄκοντα
κλητ.	(ὦ) ἄκοντες	(ὦ) ἄκουσαι	(ὦ) ἄκοντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	ὄδε	ἥδε	τόδε	οἶδε	αἶδε	τάδε
γεν.	τοῦδε	τῆσδε	τοῦδε	τῶνδε	τῶνδε	τῶνδε
δοτ.	τῷδε	τῆδε	τῷδε	τοῖσδε	ταῖσδε	τοῖσδε
αιτ.	τόνδε	τήνδε	τόδε	τούσδε	τάσδε	τάδε
κλητ.	—	—	—	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ γεγονῶς	ἡ γεγонуῖα	τὸ γεγονόνος
γεν.	τοῦ γεγονότος	τῆς γεγонуίας	τοῦ γεγονότος
δοτ.	τῷ γεγονότι	τῆ γεγонуίᾳ	τῷ γεγονότι
αιτ.	τόν γεγονότα	τήν γεγонуίαν	τὸ γεγονόνος
κλητ.	(ὦ) γεγονῶς	(ὦ) γεγонуῖα	(ὦ) γεγονόνος

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ γεγονότες	αἱ γεγонуῖαι	τὰ γεγονότα
γεν.	τῶν γεγονότων	τῶν γεγонуιῶν	τῶν γεγονότων
δοτ.	τοῖς γεγονόσι(ν)	ταῖς γεγонуίαις	τοῖς γεγονόσι(ν)
αιτ.	τούς γεγονότας	τάς γεγонуίας	τὰ γεγονότα
κλητ.	(ὦ) γεγονότες	(ὦ) γεγонуῖαι	(ὦ) γεγονότα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ βοηθήσων	ἡ βοηθήσουσα	τὸ βοηθήσον
γεν.	τοῦ βοηθήσοντος	τῆς βοηθησούσης	τοῦ βοηθήσοντος
δοτ.	τῷ βοηθήσοντι	τῆ βοηθησούσῃ	τῷ βοηθήσοντι
αιτ.	τόν βοηθήσοντα	τήν βοηθήσουσαν	τὸ βοηθήσον
κλητ.	(ὦ) βοηθήσων	(ὦ) βοηθήσουσα	(ὦ) βοηθήσον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ βοηθήσοντες	αἱ βοηθήσουσαι	τὰ βοηθήσοντα
γεν.	τῶν βοηθησόντων	τῶν βοηθησουσῶν	τῶν βοηθησόντων
δοτ.	τοῖς βοηθησούσι(ν)	ταῖς βοηθησούσαις	τοῖς βοηθησούσι(ν)
αιτ.	τούς βοηθήσοντας	τάς βοηθησούσας	τὰ βοηθήσοντα
κλητ.	(ὦ) βοηθήσοντες	(ὦ) βοηθήσουσαι	(ὦ) βοηθήσοντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἠγησάμενος	ἡ ἠγησαμένη	τὸ ἠγησάμενον
γεν.	τοῦ ἠγησαμένου	τῆς ἠγησαμένης	τοῦ ἠγησαμένου
δοτ.	τῷ ἠγησαμένῳ	τῇ ἠγησαμένῃ	τῷ ἠγησαμένῳ
αιτ.	τὸν ἠγησάμενον	τὴν ἠγησαμένην	τὸ ἠγησάμενον
κλητ.	(ὦ) ἠγησάμενε	(ὦ) ἠγησαμένη	(ὦ) ἠγησάμενον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἠγησάμενοι	αἱ ἠγησάμεναι	τὰ ἠγησάμενα
γεν.	τῶν ἠγησαμένων	τῶν ἠγησαμένων	τῶν ἠγησαμένων
δοτ.	τοῖς ἠγησαμένοις	ταῖς ἠγησαμέναις	τοῖς ἠγησαμένοις
αιτ.	τούς ἠγησάμενους	τάς ἠγησάμενας	τὰ ἠγησάμενα
κλητ.	(ὦ) ἠγησάμενοι	(ὦ) ἠγησάμεναι	(ὦ) ἠγησάμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	φύομενοι	ἐργάζονται	ὄντες	καταλείπouσι(v)
παρ.τ.	—	ἡ(εἰ)ργάζοντο	—	κατέλειπον
μέλλ.	φυσόμενοι	ἐργάσσονται	ἐσόμενοι	καταλείψουσι(v)
αόρ.	φύντες (β')	ἡ(εἰ)ργάσαντο	γενόμενοι (β')	κατέλιπον (β')
παρ.κ.	πεφυκότες	εἰργασμένοι εἰσὶ	γεγονότες	καταλελοίπασιν(v)
υπερσ.	—	εἰργασμένοι ἦσαν	—	κατελελοίπεσαν

ενεστ.	διακινδυνεύουσι(v)	ἐλπίζων	στέλλει
παρ.τ.	διεκινδύνευον	—	ἔστελλε(v)
μέλλ.	διακινδυνεύουσι(v)	[ἐλπῶν]	στελεῖ
αόρ.	διεκινδύνευσαν	ἐλπίσας	ἔστειλε(v)
παρ.κ.	διακεκινδυνεύουσι(v)	[ἠλπικῶς]	ἔσταλκε(v)
υπερσ.	[διεκεκινδυνεύεσαν]	—	ἔστάλκει

ενεστ.	καταστρέφονται	ἄρχειν	ἀποβαίνουσι(v)
παρ.τ.	—	—	ἀπέβαινον
μέλλ.	καταστρέφονται	ἀρξεν	ἀποβήσονται
αόρ.	καταστρέφονται	ἀρξαι	ἀπέβησαν (β')
παρ.κ.	κατεστραμμένοι εἶεν	—	ἀποβεβήκασιν(v)
υπερσ.	—	—	ἀπεβεβήκεσαν

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Απαρέμφατο παρακειμένου του ρήματος ἄρχω δεν απαντά.

ενεστ.	νομίζοντες	εἶναι	στασιαζούσης
παρ.	—	—	—
μέλλ.	νομιούντες	ἔσεσθαι	στασιασοῦσης
αόρ.	νομίσαντες	γενέσθαι (β')	στασιασάσης
παρ.	νενομικότες	γεγονέναι	ἔστασιακυίας
υπερσ.	—	—	—

ενεστ. με σημ. πρκ.	ἤκουσι(ν)
παρ. με σημ. υπερσ. ἢ αορ.	ἦκον
μέλλ. με σημ. συντ. μέλλ.	ἤξουσι(ν)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἡ(εἰ)ργάσαντο	κατέλιπον	ἐποίησαντο
υποτ.	ἐργάσωνται	καταλίπωσι(ν)	ποιήσωνται
ευκτ.	ἐργάσαιντο	καταλίποιεν	ποιήσαιντο
προστ.	ἐργασάσθωσαν /-άσθων	καταλιπέτρωσαν /-όντων	ποιησάσθωσαν /-άσθων
απαρ.	ἐργάσασθαι	καταλιπεῖν	ποιήσασθαι
μτχ.	ἐργασάμενος /-η /-ον	καταλιπών /-οῦσα /-ὄν	ποιησάμενος /-η /-ον

οριστ.	διεκινδύνευσαν	κατεστρέψαντο
υποτ.	διακινδυνεύσωσι(ν)	καταστρέψωνται
ευκτ.	διακινδυνεύσαιεν /-ειαν	καταστρέψαιντο
προστ.	διακινδυνεύσάτρωσαν /-άντων	καταστρεψάσθωσαν /-άσθων
απαρ.	διακινδυνεύσαι	καταστρέψασθαι
μτχ.	διακινδυνεύσας /-ασα /-αν	καταστρεψάμενος /-η /-ον

οριστ.	πολεμήσωσι(ν)	ἤξουσι(ν)
υποτ.	—	—
ευκτ.	πολεμήσαιεν	ἤξοιεν
προστ.	—	—
απαρ.	πολεμήσειν	ἤξειν
μτχ.	πολεμήσων /-ουσα /-ον	ἤξων /-ουσα /ον

8

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► *Φύντες καλῶς καὶ φρονούντες ὅμοια, πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ οἱ πρόγονοι τῶν ἐνθάδε κειμένων ἤργασαντο*: κύρια πρόταση.

ἤργασαντο: ρήμ. • **οἱ πρόγονοι**: υποκ. του *ἤργασαντο* • **τῶν κειμένων**: έναρθρη επιθ. μτχ., γεν. κτητική στο *οἱ πρόγονοι* • **ἐνθάδε**: επιρρ. προσδ. τόπου στη μτχ. *τῶν κειμένων* • **καλὰ / θαυμαστὰ**: αντικ. (σύστοιχα) στο *ἤργασαντο* • **πολλὰ**: επιθ. προσδ. στα *καλὰ / θαυμαστὰ* • **φύντες / φρονούντες**: αιτιολογικές μτχ., συνημμένες στο υποκ. του *ἤργασαντο* • **καλῶς**: επιρρ. προσδ. τρόπου στη μτχ. *φύντες* • **ὅμοια**: αντικ. (σύστοιχο) στη μτχ. *φρονούντες*.

► *ἀείμνηστα δὲ καὶ μεγάλα οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν κατέλιπον*: κύρια πρόταση.

κατέλιπον: ρήμ. • **οἱ γεγονότες**: έναρθρη επιθ. μτχ., υποκ. του *κατέλιπον* • **ἐξ ἐκείνων**: εμπρόθ. προσδ. καταγωγής στη μτχ. *οἱ γεγονότες* • **τρόπαια**: αντικ. του *κατέλιπον* • **ἀείμνηστα / μεγάλα**: επιθ. προσδ. στο *τρόπαια* • **διὰ τὴν ἀρετὴν**: εμπρόθ. προσδ. αιτίας στο *κατέλιπον* • **τὴν αὐτῶν**¹⁰: επιθ. προσδ. στο *ἀρετὴν*.

► *Μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν*: κύρια πρόταση.

διεκινδύνευσαν: ρήμ. • ενν. **οἱ γεγονότες**: έναρθρη επιθ. μτχ., υποκ. του *διεκινδύνευσαν* • **μόνοι**: κατηγορηματικός προσδ. στη μτχ. *οἱ γεγονότες* • **πρὸς μυριάδας**: εμπρόθ. προσδ. εχθρικής διάθεσης ή εναντίωσης στο *διεκινδύνευσαν* • **πολλὰς**: επιθ. προσδ. στο *μυριάδας* • **τῶν βαρβάρων**: γεν. διαιρετική στο *μυριάδας* • **ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος**: εμπρόθ. προσδ. υπεράσπισης στο *διεκινδύνευσαν* • **ἀπάσης**: κατηγορηματικός προσδ. στο *τῆς Ἑλλάδος*.

► *Ὁ γὰρ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς ἐλπίζων καὶ τὴν Εὐρώπην δουλώσεσθαι ἔστειλε πενήκοντα μυριάδας στρατιάν*: κύρια πρόταση.

ἔστειλε: ρήμ. • **ὁ βασιλεὺς**: υποκ. του *ἔστειλε* • **τῆς Ἀσίας**: γεν. κτητική στο *ὁ βασιλεὺς* • **στρατιάν**: αντικ. του *ἀπέστειλε* • **μυριάδας**: επιθ. προσδ. στο *στρατιάν* • **πεντήκοντα**: επιθ. προσδ. στο *μυριάδας* • **ἐλπίζων**: αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἔστειλε* • **δουλώσεσθαι**: ειδικό απαρέμφ., αντικ. της μτχ. *ἐλπίζων* (υποκ. του *δουλώσεσθαι* είναι το *ὁ βασιλεὺς*, το οποίο είναι και υποκ. της μτχ. *ἐλπίζων*, δηλαδή ανάμεσα στη μτχ. και στο απαρέμφ. υπάρχει ταυτοπροσωπία) • **τὴν Εὐρώπην**: αντικ. του *δουλώσεσθαι*.

► *Ἠγησάμενοι δὲ [...] ῥαδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξεν, ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα, νομίσαντες οὕτως ἂν ἐρημοτάτους εἶναι συμμάχων τοὺς Ἕλληνας*: κύρια πρόταση.

10. Η γενική *αὐτῶν* είναι κτητική.

ἀπέβησαν: ρήμ. • ενν. **οὔτοι**¹¹: υποκ. του ἀπέβησαν • **εἰς Μαραθώνα:** εμπρόθ. προσδ. κίνησης σε τόπο¹² στο ἀπέβησαν • **ἡγησάμενοι / νομίσαντες:** αιτιολογικές μτχ., συνημμένες στο υποκ. του ἀπέβησαν • **ἄρξειν:** ειδικό απαρέμφ., αντικ. της μτχ. ἡγησάμενοι (υποκ. του ἄρξειν είναι το ενν. οὔτοι, το οποίο είναι και υποκ. της μτχ. ἡγησάμενοι, δηλαδή ανάμεσα στη μτχ. και στο απαρέμφ. υπάρχει ταυτοπροσωπία) • **ῥαδίως:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο ἄρξειν • **τῶν Ἑλλήνων:** αντικ. του ἄρξειν • **τῶν πολλῶν**¹³: επιθ. προσδ. στο Ἑλλήνων • **(ἄν) εἶναι:** ειδικό (δυνητικό) απαρέμφ., αντικ. της μτχ. νομίσαντες • **τοὺς Ἑλληνας:** υποκ. του (ἄν) εἶναι (ετεροπροσωπία) • **ἔρημοτάτους:** κατηγορ. στο υποκ. του (ἄν) εἶναι • **συμμάχων:** γεν. αντικειμενική στο ἔρημοτάτους • **οὕτως:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο (ἄν) εἶναι.

► **εἰ τήνδε τὴν πόλιν ἢ ἔκοῦσαν φίλην ποιήσαιντο:** δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. ἄρξειν.

ποιήσαιντο: ρήμ. • ενν. **οὔτοι**¹¹: υποκ. του ποιήσαιντο • **τὴν πόλιν:** αντικ. του ποιήσαιντο • **τήνδε**¹⁴: επιθ. προσδ. στο τὴν πόλιν • **φίλην:** κατηγορ. στο αντικ. του ποιήσαιντο • **ἔκοῦσαν:** επιρρ. κατηγορ. τρόπου στο αντικ. του ποιήσαιντο.

► **ἢ (εἰ) ἄκουσαν καταστρέψαιντο:** δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. ἄρξειν.

καταστρέψαιντο: ρήμ. (ευκτική πλαγίου λόγου) • ενν. **οὔτοι**¹¹: υποκ. του καταστρέψαιντο • ενν. **τὴν πόλιν:** αντικ. του καταστρέψαιντο • **ἄκουσαν:** επιρρ. κατηγορ. τρόπου στο αντικ. του καταστρέψαιντο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι υποθ. προτάσεις *εἰ [...] ποιήσαιντο ἢ [...] καταστρέψαιντο* σχηματίζουν με απόδοση το ειδ. απαρέμφ. ἄρξειν πλάγιο υποθετικό λόγο που δηλώνει το προσδοκώμενο. Οι ευκτικές *ποιήσαιντο* και *καταστρέψαιντο* είναι ευκτικές πλαγίου λόγου. Στον ευθύ λόγο οι υποθετικές προτάσεις θα έχουν τη μορφή *εἰάν + υποτακτική*. Εδώ ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στις υποθετικές προτάσεις ευκτική του πλαγίου λόγου και όχι υποτακτική, γιατί το ρήμα της κύριας πρότασης είναι παρελθοντικού χρόνου και ο συγγραφέας θέλει να παρουσιάσει το περιεχόμενό τους ως υποκειμενική γνώμη των Περσών, την οποία αυτός αμφισβητεί.

11. Δηλαδή *οἱ βάρβαροι*.

12. Η πρόθεση *εἰς* εδώ δηλώνει κίνηση και είσοδο σε τόπο.

13. Το άρθρο *τῶν* στη φράση *τῶν πολλῶν Ἑλλήνων* επηρεάζει το νόημα του επιθ. *πολλῶν*, το οποίο παίρνει τη σημασία «των περισσότερων» (βλ. και ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 642).

14. Η αντωνυμία *τήνδε* είναι επιθετικός προσδιορισμός στο *τὴν πόλιν*, αν και βρίσκεται πριν το άρθρο, γιατί οι αντωνυμίες *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* – *ὅδε, ἥδε, τότε* – *ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο* δεν είναι ποτέ κατηγορηματικοί προσδιορισμοί.

► **εἰ ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος τὸν κίνδυνον ποιήσαιντο**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από το δυνητ. απαρέμφ. *ἂν εἶναι*. **ποιήσαιντο**: ρήμ. (ευκτική πλαγίου λόγου) • ενν. **οὗτοι**¹¹: υποκ. του *ποιήσαιντο* • **τὸν κίνδυνον**: αντικ. του *ποιήσαιντο* • **στασιαζούσης**: χρονική μτχ., γενική απόλυτη • **τῆς Ἑλλάδος**: υποκ. της μτχ. *στασιαζούσης* • **ἔτι**: επιρρ. προσδ. χρόνου στη μτχ. *στασιαζούσης*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η υποθ. πρόταση *εἰ [...] ποιήσαιντο* σχηματίζει με απόδοση το ειδ. δυνητικό απαρέμφ. *ἂν εἶναι* πλάγιο υποθετικό λόγο που δηλώνει απλή σκέψη. Στον ευθύ λόγο η υποθετική πρόταση θα έχει πάλι τη μορφή *εἰ + ευκτική*.

► **Ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα παρειστήκει**: κύρια πρόταση.

παρειστήκει: ρήμ. • **δόξα**: υποκ. του *παρειστήκει* • **τοιαύτη**: επιθ. προσδ. στο *δόξα* • **περὶ τῆς πόλεως**: εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *παρειστήκει* • **αὐτοῖς**: αντικ. του *παρειστήκει* • **ἐκ τῶν ἔργων**: εμπρόθ. προσδ. αιτίας στο *παρειστήκει* • **προτέρων**: επιθ. προσδ. στο *ἔργων* • **ἔτι**: επιρρ. προσδ. προσθήκης στο *παρειστήκει*.

► **ὡς ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις πολεμήσουσι**: δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως επεξήγηση στο *δόξα*.

πολεμήσουσι: ρήμ. • ενν. **οὗτοι**¹¹: υποκ. του *πολεμήσουσι* • **ἐκείνοις / Ἀθηναίοις**: αντικ. του *πολεμήσουσι*.

► **εἰ μὲν πρότερον ἐπ' ἄλλην πόλιν ἴασιν**: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση· εξαρτάται από την ειδική πρόταση *ὡς [...] πολεμήσουσι* με την οποία ως απόδοση σχηματίζει πλάγιο υποθετικό λόγο που δηλώνει το πραγματικό¹⁵.

ἴασιν: ρήμ. • ενν. **οὗτοι**¹¹: υποκ. του *ἴασιν* • **ἐπ(ι) πόλιν**: εμπρόθ. προσδ. εχθρ. διάθεσης ή εναντίωσης στο *ἴασιν* • **ἄλλην**: επιθ. προσδ. στο *πόλιν*. • **πρότερον**: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἴασιν*.

► **προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις ἤξουσι βοηθήσοντες**: κύρια πρόταση. **ἤξουσι**: ρήμ. • ενν. **Ἀθηναίοι**: υποκ. του *ἤξουσι* • **προθύμως**: επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἤξουσι* • **βοηθήσοντες**: τελική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἤξουσι* • **τοῖς ἀδικουμένοις**: έναρθρη επιθ. μτχ., αντικ. της μτχ. *βοηθήσοντες*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Μια μτχ. μέλλοντα, όπως η μτχ. *βοηθήσοντες*, συνήθως είναι τελική, αλλά όχι πάντα. Εδώ ένδειξη για το ότι είναι τελική αποτελεί και το ότι εξαρτάται από ρήμα κίνησης (*ἤξουσι*).

15. Ακριβέστερα δηλώνει αυτό που είναι προσδοκώμενο ότι θα γίνει με τόση βεβαιότητα, ώστε να παρουσιάζεται σαν πραγματικό.

9

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ Οι **επιτάφιοι** είναι επικήδειοι λόγοι που εκφωνούνταν για να τιμηθούν οι νεκροί ενός πολέμου. Είχαν μάλιστα αποκτήσει ορισμένα τυπικά χαρακτηριστικά, τα οποία όφειλε να ακολουθεί ο ρήτορας στον οποίο ανέθετε η πόλη το τιμητικό καθήκον να εκφωνήσει τον επιτάφιο λόγο. Σύμφωνα με αυτά, ο ρήτορας έπρεπε να αναφερθεί διεξοδικά στα μυθικά και ιστορικά κατορθώματα του αθηναϊκού παρελθόντος, για τα οποία περηφανευόταν η Αθήνα. Το μήνυμα που έπρεπε να δώσει ο ρήτορας στο ακροατήριό του ήταν πως το μεγαλείο του αθηναϊκού παρελθόντος δίνει απaráμλλη αξία και στους νεκρούς που τιμώνται με τον συγκεκριμένο επιτάφιο, καθώς αυτοί παρουσιάζονται ως συνεχιστές του έργου των προγόνων τους. Η θυσία τους παίρνει αξία, επειδή έγινε για να υπερασπιστούν μια λαμπρή και ένδοξη πόλη.

➔ **οί πρόγονοι – οί έξ εκείνων γεγονότες – τών ένθάδε κειμένων:** Το απόσπασμα της Ενότητας 15 από τον *Έπιτάφιο* του Λυσία προέρχεται από το πρώτο μέρος του λόγου, στο οποίο γίνεται ο έπαινος των προγόνων. Ο ρήτορας πιο πριν είχε αναφερθεί στα μυθικά κατορθώματα των Αθηναίων. Με τη φράση *φύντες καλώς και φρονούντες όμοια, πολλά μέν καλά και θαυμαστά οί πρόγονοι* συνοψίζει και ολοκληρώνει την αναφορά του στα μυθικά κατορθώματα, για τα οποία κανχιούνταν οι Αθηναίοι, και περνά τώρα στο πιο σπουδαίο επίτευγμα των ιστορικών χρόνων του αθηναϊκού παρελθόντος, την απόκρουση των Περσών. *Οί έξ εκείνων* (= *οί εκ τών προγόνων*) *γεγονότες* είναι η γενιά που απέκρουσε τους Πέρσες και γι' αυτό κέρδισε ξεχωριστή θέση στην ιστορία της Αθήνας. Αφού αναφερθεί στα σημαντικότερα περιστατικά της αθηναϊκής ιστορίας κατά τον έναν περίπου αιώνα που μεσολάβησε από την εποχή των Περσικών πολέμων μέχρι τη στιγμή που εκφωνείται αυτός ο λόγος, θα φτάσει και στους προκείμενους νεκρούς (*οί ένθάδε κείμενοι*). Πρόκειται για τους νεκρούς του Κορινθιακού πολέμου (395-387 π.Χ.). (Για τον Κορινθιακό πόλεμο βλ. πιο πάνω, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.)

➔ **Ό γάρ της Άσίας βασιλεύς έλπίζων και την Εύρώπην δουλώσσεσθαι έστειλε πενήντα μυριάδας στρατιάν:** Ο ρήτορας αναφέρεται στη δεύτερη εκστρατεία που επεχείρησε ο Δαρείος ο Α΄ εναντίον της Ελλάδος. Στόχος ήταν να επεκτείνει την επικράτειά του προς την ευρωπαϊκή ήπειρο. Η πρώτη εκστρατεία έγινε το 492 π.Χ. με αρχηγό τον Μαροδόνιο. Είχε όμως άδοξο τέλος, γιατί ο στόλος του Μαροδόνιου υπέστη μεγάλη καταστροφή από τρικυμία στην περιοχή του ακρωτηρίου του Άθω. Η δεύτερη εκστρατεία έγινε το 490 π.Χ. με αρχηγούς τον Δάτη και τον Αρταφέρνη, οι οποίοι νικήθηκαν από τους Αθηναίους στη μάχη του Μαραθώνα. Σε αυτή την εκστρατεία αναφέ-

ρεται τώρα ο ρήτορας. Η τρίτη εκστρατεία έγινε δέκα χρόνια αργότερα. Οι σημαντικότερες συγκρούσεις στη διάρκειά της έγιναν στις Θερμοπύλες, στα στενά της Σαλαμίνας και στις Πλαταιές.

➔ **τῶν βαρβάρων:** Βαρβάρους ονόμαζαν οι Έλληνες τους λαούς που μιλούσαν ακατανόητη σε αυτούς γλώσσα. Η λέξη «βάρβαρος» έχει σχηματιστεί με ονοματοποίηση από το *βάρ* *βάρ*. Όταν δηλαδή οι Έλληνες άκουγαν κάποιον μη ελληνόφωνο να μιλάει, τα λόγια του τους φαίνονταν σαν ένα συνονθύλευμα ακατανόητων γι' αυτούς ήχων που έμοιαζαν με ένα συνεχές *βάρ* *βάρ*. Έτσι, ονόμασαν *βαρβάρους* όσους μιλούσαν τέτοιου είδους γλώσσα. Στη συνέχεια βέβαια με το επίθετο αυτό συνδέθηκαν και μια σειρά από αρνητικά χαρακτηριστικά (δουλοφροσύνη, δειλία, κακία κ.ά.) τα οποία οι Έλληνες απέδωσαν σε όσους δεν ανήκαν στα ελληνικά φύλα.

➔ **Ἠγησάμενοι δέ, εἰ τήνδε τὴν πόλιν ἢ ἐκούσαν φίλην ποιήσαιτο ἢ ἄκουσαν καταστρέψαιτο, ῥαδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξιν, [...] εἰ ἐτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος τὸν κίνδυνον ποιήσαιτο:** Οι Πέρσες είχαν την τακτική να καταστρέφουν εντελώς τις πόλεις που αρνούταν να υποταχτούν σε αυτούς, ώστε να παραδειγματίζονται οι άλλες πόλεις και να υποτάσσονται σε αυτούς με τη θέλησή τους. Όσες πόλεις υποτάσσονταν στους Πέρσες χωρίς αντίσταση διατηρούσαν την ακεραιότητά τους, αλλά υποχρεώνονταν να συμμετέχουν στις εκστρατείες των Περσών με έμπυχο δυναμικό και υλικά μέσα. Είχαν συνειδητοποιήσει ότι, για να υποτάξουν τις ελληνικές πόλεις, έπρεπε πρώτα να εξουδετερώσουν την Αθήνα. Με τη διπλωματία τους και τον φόβο των αντιπoiών που προξενούσε ο πολυπληθής στρατός τους πέτυχαν να μη σπεύσει καμιά πόλη για βοήθεια της Αθήνας, εκτός από τις Πλαταιές. Όσον αφορά τη Σπάρτη, ο Ηρόδοτος γράφει ότι αποφάσισε να βοηθήσει την Αθήνα, αλλά λόγοι θρησκευτικοί –δεν μπορούσαν να εκστρατεύσουν πριν την πανσέληνο– εμπόδισαν την έγκαιρη παρουσία τους στο πλευρό των Αθηναίων. Κατά τον Πλάτωνα όμως (*Νόμοι*), η απουσία των Σπαρτιατών κατά πάσα πιθανότητα οφειλόταν στον πόλεμο κατά των Μεσσηνίων και των ειλωτών, ο οποίος τους εμπόδιζε από το να αναλαμβάνουν μεγάλες στρατιωτικές επιχειρήσεις μακριά από την Πελοπόννησο. Τελικά, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, δύο χιλιάδες Σπαρτιάτες οπλίτες έφτασαν στην Αθήνα μετά την πανσέληνο, όταν όμως πλέον οι Αθηναίοι είχαν νικήσει στον Μαραθώνα.

➔ **ἐκ τῶν προτέρων ἔργων:** Οι Πέρσες γνώριζαν την ισχύ των Αθηναίων και την πρόθεσή τους να εξελιχτούν σε ηγεμονική δύναμη από τη βοήθεια που έδωσαν στις ιωνικές πόλεις την περίοδο της Ιωνικής Επανάστασης (499 π.Χ.). Από όλους τους Έλληνες είχαν ανταποκριθεί στο κάλεσμα των πόλεων της Ιωνίας για βοήθεια, προκειμένου να αποσχιστούν από τον Πέρση βασι-

λιά, μόνο οι Αθηναίοι, οι οποίοι έστειλαν είκοσι πολεμικά πλοία, και οι Ερετριείς, οι οποίοι έστειλαν πέντε. Αρχικά είχαν επιτυχίες και κατάφεραν να πυρπολήσουν ακόμη και τις Σάρδεις, την πρωτεύουσα της Λυδίας (498 π.Χ.). Αυτή τη βοήθεια των Αθηναίων προς τους Ίωνες ο Ηρόδοτος ονομάζει *ἀρχὴν κακῶν [...]* *Ἑλλησί τε καὶ βαρβάρους*.

10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιες προϋποθέσεις συντέλεσαν ώστε οι πρόγονοι και οι πατέρες των νεκρών να κληροδοτήσουν στις επόμενες γενεές πράξεις θαυμαστές και αείμνηστες;

Ακολουθώντας το τυπικό των επιτάφιων λόγων, ο Λυσίας επαινεί τους προγόνους των νεκρών (βλ. πιο πάνω, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ) λέγοντας πως είχαν ευγενική καταγωγή, πως ανάμεσά τους υπήρχε ομοψυχία και ομαδικό πνεύμα (*Φύντες καλῶς καὶ φρονοῦντες ὅμοια*) και γι' αυτό μεγαλοῦρησαν (*πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμασὰ ἤργασαντο*). Ακόμα πιο σημαντικούς όμως θεωρεί τους πατέρες των νεκρών, οι οποίοι, όπως λέει «κληροδοτήσαν (στις επόμενες γενιές) αξέχαστα και σπουδαία τρόπαια». Η γενιά αυτή του αθηναϊκού παρελθόντος χάρη στην ανδρεία της και το υψηλό της φρόνημα (*διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν*) θριάμβευσε εναντίον των Περσών, υπερασπιζόμενη όχι μόνο την Αθήνα αλλά και τους άλλους Έλληνες.

2. Με ποιο σχέδιο επιτέθηκαν οι Πέρσες στην Ελλάδα;

Οι Πέρσες επεδίωκαν να επεκτείνουν το μεγάλο κράτος τους και στην Ευρώπη και γι' αυτό εκστράτευσαν εναντίον της Ελλάδας. Είχαν καταλάβει όμως ότι θα μπορούσαν να κυριαρχήσουν σε όλη την Ελλάδα μόνο αν κάνουν την Αθήνα σύμμαχό τους ή την υποτάξουν με τη βία. Επομένως, οι Πέρσες αναγνώριζαν πως η Αθήνα ήταν η ισχυρότερη ελληνική δύναμη. Επίσης, πίστευαν πως, εάν στρέφονταν εναντίον κάποιας άλλης ελληνικής πόλης, η Αθήνα θα συμμαχούσε μαζί της και έτσι θα είχαν να αντιμετωπίσουν συνασπισμένες ελληνικές δυνάμεις. Άρα, έπρεπε πρώτα να στραφούν κατά της Αθήνας και ή να την εξαναγκάσουν να γίνει σύμμαχός τους ή, εφόσον αρνηθεί, να την καταστρέψουν. Μάλιστα, ήθελαν να προλάβουν να πραγματοποιήσουν το μέρος του σχεδίου τους που αφορούσε την Αθήνα προτού οι ελληνικές πόλεις συμφωνήσουν να συνασπιστούν εναντίον των Περσών (βλ. πιο πάνω, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ). Με βάση λοιπόν το σχέδιο αυτό, οι Πέρσες αποβιβάστηκαν στον Μαραθώνα, ώστε να βαδίσουν κατευθείαν εναντίον της Αθήνας.

3. Γιατί η Αθήνα θεωρήθηκε από τους Πέρσες πόλη-κλειδί για τα σχέδιά τους στην Ευρώπη, σύμφωνα με το κείμενο;

Οι Πέρσες, σύμφωνα με τον ρήτορα, είχαν καταλάβει πως το μεγαλύτερο εμπόδιο στα σχέδιά τους να επεκτείνουν την κυριαρχία τους προς την Ευρώπη θα ήταν η Αθήνα. Στο συμπέρασμα αυτό είχαν φτάσει όχι μόνο υπολογίζοντας την τωρινή δύναμη της Αθήνας, αλλά και επειδή η Αθήνα είχε συνδράμει τις πόλεις της Ιωνίας κατά την Ιωνική Επανάσταση (βλ. πιο πάνω, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ). Έτσι, οι Πέρσες ήταν βέβαιοι, σύμφωνα με τον ρήτορα, πως, αν στρέφονταν εναντίον κάποιας άλλης ελληνικής πόλης, η Αθήνα θα έσπευδε να τη βοηθήσει.

4. Λαμβάνοντας υπόψη όσα εκθέτει ο Πολύβιος στο κείμενο της Ενότητας 3 για το καθήκον του ιστορικού, να εξετάσετε κατά πόσο ο συντάκτης του κειμένου σας υπέπεσε στο σφάλμα που επισημαίνει ο Πολύβιος. Να λάβετε υπόψη στις παρατηρήσεις σας τον σκοπό που υπηρετούσε το κείμενο που μελετήσατε.

Ο Πολύβιος (*Ιστορίες* 1.14.4-7) θέτει ως καθήκον του ιστορικού την προσπάθεια να είναι αμερόληπτος και αντικειμενικός. Η αγάπη για την πατρίδα του και τους φίλους του, η αντιπαλότητα και το μίσος του για τους εχθρούς του δεν πρέπει να επηρεάζουν καθόλου το έργο του. Πρέπει να είναι έτοιμος ακόμα και να επαινέσει τους εχθρούς του ή να επικρίνει με αυστηρό τρόπο αγαπημένα του πρόσωπα, όταν το επιβάλλουν τα γεγονότα. Ο Λυσίας όμως με τον συγκεκριμένο επιτάφιο λόγο δεν αποσκοπεί στο να γράψει ένα ιστορικό έργο, αλλά να εγκωμιάσει την Αθήνα, τους κατοίκους της και τους νεκρούς που τιμώνται. Αυτός άλλωστε ήταν ο ρόλος κάθε επιτάφιου λόγου στην αρχαία Αθήνα. Συνεπώς, ο επιτάφιος λόγος του Λυσία δεν πρέπει να αποτιμηθεί με βάση τα κριτήρια που θα εξετάζαμε και θα κρίναμε ένα ιστορικό έργο, δηλαδή κατά πόσο πετυχαίνει να είναι αντικειμενικό και αμερόληπτο, αλλά με βάση το κατά πόσο καταφέρνει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός επιτάφιου λόγου.

5. Να αναζητήσετε ιστορικά γεγονότα από την αρχαία, τη βυζαντινή και τη σύγχρονη ελληνική ιστορία για τα οποία θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι η αντίσταση που πρόβαλαν οι Έλληνες σε εισβολείς λειτούργησε ευεργετικά για την άμυνα της Ευρώπης.

Στη διάρκεια της μακραίωνης ελληνικής ιστορίας η Ελλάδα συχνά αποτέλεσε ανάχωμα για εισβολείς, λειτουργώντας έτσι ευεργετικά για την άμυνα της Ευρώπης. Σημαντικά τέτοια περιστατικά αποτέλεσαν:

✓ Στην **αρχαία ελληνική ιστορία** οι Περσικοί πόλεμοι (492-479 π.Χ.)

Σημαντικά γεγονότα:

492 π.Χ.: Καταστροφή του στόλου του Μαροδόνιου, γαμπρού του Πέρση βασιλιά Δαρείου, κοντά στον Άθω λόγω θαλασσοταραχής και άδοξο τέλος της εκστρατείας του.

490 π.Χ.: Νίκη των Αθηναίων στον Μαραθώνα εναντίον των δυνάμεων των στρατηγών Δάτη και Αρταφέρνη.

480 π.Χ.: Μάχη στις Θερμοπύλες.
Συντριβή του στόλου του Πέρση βασιλιά Ξέρξη, γιου του Δαρείου, στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

479 π.Χ. Νίκη των συνασπισμένων ελληνικών δυνάμεων στη μάχη που έγινε στις Πλαταιές εναντίον των δυνάμεων του στρατηγού Μαροδόνιου, ο οποίος σκοτώθηκε, και συντριβή των υπολειμμάτων του περσικού στόλου στα ανοιχτά της Μυκάλης.

✓ Στη **βυζαντινή ιστορία** οι Αραβοβυζαντινοί πόλεμοι

Σημαντικά γεγονότα:

678 και 717: Ήττες του αραβικού στόλου, ο οποίος είχε φτάσει μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης· οι αμυνόμενοι χρησιμοποίησαν το υγρό πυρ.

✓ Στη **σύγχρονη ελληνική ιστορία** ο αγώνας των Ελλήνων εναντίον των Ιταλών και στη συνέχεια των Γερμανών εισβολέων κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου. Οι νίκες των Ελλήνων εναντίον των Ιταλών στο αλβανικό μέτωπο ανάγκασαν τον Χίτλερ να διατάξει την εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων στην Ελλάδα.

Σημαντικά γεγονότα:

28-10-1940: *Αρχίζει ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος.*

6-4-1941: *Τα γερμανικά στρατεύματα εισβάλλουν στην Ελλάδα.*

24-4-1941: *Η στρατιωτική ηγεσία της Ελλάδας συνθηκολογεί με τους Γερμανούς, ενώ η ελληνική κυβέρνηση και ο βασιλιάς έχουν εγκαταλείψει τη χώρα.*

31-5-1941: *Λήγει η μάχη της Κρήτης, η οποία διήρκεσε έναν μήνα.*

Οι Έλληνες αντιστάθηκαν συνολικά 216 ημέρες στα γερμανοϊταλικά στρατεύματα. Οι Γερμανοί χρειάστηκαν 31 ημέρες για να κυριεύσουν την Κρήτη, ενώ, για παράδειγμα, τους πήρε μόνο 15 ημέρες για να φτάσουν στο Παρίσι. Η απρόβλεπτη αυτή για τους σχεδιασμούς του γερμανικού επιτελείου χρονική καθυστέρηση στην Ελλάδα ανάγκασε τους Γερμανούς να αναβάλουν την εισβολή τους στη Σοβιετική Ένωση. Η εισβολή αυτή είχε προ-

γραμματιστεί για την άνοιξη του 1941 και τελικά ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1941. Έτσι, δεν πρόλαβαν, δεδομένης της αντίστασης που πρόβαλαν τα σοβιετικά στρατεύματα, να κατακτήσουν τις σημαντικές πόλεις και την πρωτεύουσα της Σοβιετικής Ένωσης, τη Μόσχα, πριν έρθει ο χειμώνας, όπως αρχικά είχαν σχεδιάσει. Το γεγονός αυτό είχε αποφασιστική επίδραση στην ήττα των γερμανικών στρατευμάτων στο σοβιετικό μέτωπο και, επομένως, και στην τελική ήττα τους.

11

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια ήταν η τυπική δομή ενός επιτάφιου λόγου;

Η πολύχρονη παράδοση εκφώνησης επιτάφιων λόγων είχε ως αποτέλεσμα να καθιερωθεί μια τυπική δομή σε αυτούς, την οποία τηρούσαν χωρίς μεγάλες αποκλίσεις οι ρήτορες. Η δομή αυτή είχε ως εξής:

A. Προοίμιο

Ο ρήτορας στην αρχή του λόγου του αναφέρεται στην καθιέρωση του εθίμου της εκφώνησης επιτάφιων λόγων και στο πόσο δύσκολο είναι να μιλήσει αντάξια των προκειμένων νεκρών. Προσπαθεί έτσι να κερδίσει την εύνοια του ακροατηρίου του.

B. Κύριο μέρος

B.1. Εγκώμιο της αττικής γης και της αυτοχθονίας των Αθηναίων.

B.2. Εγκώμιο του πολιτεύματος και των νόμων της πόλης

B.3. Εγκώμιο του πατριωτισμού και της γενναιοψυχίας των Αθηναίων.

B.3.α. Μυθικά κατορθώματα.

B.3.β. Ιστορικά κατορθώματα. (Ξεχωριστή θέση ανάμεσα σε αυτά είχαν οι αγώνες των Αθηναίων για την ελευθερία των Ελλήνων κατά την περίοδο των Περσικών πολέμων.)

B.3.γ. Οι προκείμενοι νεκροί, η γενναιότητα, το υψηλό φρόνημα, η αυτοθυσία, η φιλοπατρία, τα κατορθώματά τους.

B.4. Παραμυθία (= παρηγορικός λόγος) προς τους γονείς των προκειμένων νεκρών και παραίνεση προς τα παιδιά τους, αλλά και προς τους άλλους Αθηναίους, να διδαχτούν από τη θυσία των νεκρών και να εκπληρώσουν το χρέος τους προς την πατρίδα.

Γ. Επίλογος

Καλούνται οι συγγενείς να θρηνήσουν τους νεκρούς τους και να τους προσφέρουν τα καθιερωμένα τιμητικά αφιερώματα.

2. Σχολιάστε το ύφος του κειμένου.

Επειδή πρόκειται για επιτάφιο λόγο, το **ύφος** είναι μεγαλοπρεπές. Αυτό ο ρήτορας το πετυχαίνει:

- α. με τις **εικόνες** που αισθητοποιεί με τον λόγο του (π.χ. *Μόνοι [ενν. οί Ἀθηναῖοι] γὰρ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν*).
- β. με τη συσσώρευση επιθέτων (π.χ. *πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ, αἰείμνηστα δὲ καὶ μεγάλα*).
- γ. γενικότερα με τη **χρήση λέξεων και φράσεων** που εξυψώνουν το φρόνημα και την αυτοθυσία των νεκρῶν (π.χ. *Φύντες καλῶς καὶ φρονούντες ὅμοια*) ή δηλώνουν το μέγεθος του κινδύνου που διέτρεχαν οι Αθηναῖοι και οι υπόλοιποι Ἕλληνες (π.χ. *δουλώσασθαι, καταστρέψαιτο, ῥαδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξιν*) δείχνοντας έτσι πως οι Αθηναῖοι, ξεπερνώντας τα ὅρια της πόλης τους, αγωνίστηκαν για την ελευθερία ὅλων των Ελλήνων.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ρήμα *φρονέω, φρονῶ* < ουσ. *φρήν, φρενός* (= σκέπτομαι, είμαι συνειτός, σκοπεύω να..., επιθυμῶ να..., δηλώνω κάτι)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- 📖 **φρενόω, φρενῶ** (ρήμα) = συνειτίζω κάποιον, του βάζω μυαλό, τον διδάσκω. ♦ *ὑψηλοφρονῶ* = είμαι υπερήφανος.
- 📖 **φρενιτιάω, φρενιτιῶ** (ρήμα) = έχω ισχυρό πυρετό· κατέχομαι από παραφροσύνη, τρελαίνομαι, μαινόμεαι, γίνομαι έξω φρενῶν.
- 📖 **ὁ φρενιτιώδης, ἡ φρενιτιώδης, τὸ φρενιτιώδες** (επίθ.): βλ. *φρενήρης*.
- 📖 **φρόντισμα, τὸ** (ουσ.) = ὄ,τι σκέπτεται κάποιος, η σκέψη.
- 📖 **εὐφρόνη, ἡ** (ουσ.) = η νύχτα.

- 📖 **σωφρόνισμα, τὸ** (ουσ.) = η τιμωρία· η νουθεσία, σωφρονισμός.
- 📖 **ὁ φρενόπληκτος, ἡ φρενόπληκτος, τὸ φρενόπληκτον** (επίθ.) = που είναι παρὰφρων, τρελός.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **φρένες, αἱ** (ουσ., πληθ. του *ἡ φρήν, τῆς φρενός*) = το διάφραγμα που χωρίζει τη θωρακική κοιλότητα από την κοιλιακή· το στήθος, η καρδιά ως ἔδρα των παθῶν· η ψυχή και οι ιδιότητές της· ο νους, το λογικό.
- 📖 **ὁ φρόνιμος, ἡ φρονίμη και φρόνιμος, τὸ φρόνιμον** (επίθ.) = που έχει υγιές το μυαλό του· ἀτάραχος· γνωστικός· συνετός. ♦ **τὸ φρόνιμον** (ουσ.) = πρακτική σοφία, σύνεση, φροनिμάδα.
- 📖 **φροντίς, ἡ** (ουσ.) = η μέριμνα, το ενδιαφέρον για κάποιον ἢ κάτι· η σκέψη· η μελέτη· η επιθυμία της καρδιάς· η δύναμη του νου. Στη ν.ε.: *η φροντίδα* = το ενδιαφέρον και η ιδιαίτερη προσοχή για κάποιον ἢ κάτι.
- 📖 **φροντίζω** (ρῆμα) = σκέφτομαι, συλλογίζομαι, μελετώ, μεριμνῶ για κάποιον ἢ κάτι· ανησυχῶ για κάτι· εξετάζω, κρίνω και σταθμίζω κάτι, επινοῶ· ενδιαφέρομαι για κάτι ἢ κάποιον. Στη ν.ε.: *φροντίζω* = ασχολούμαι με ιδιαίτερο ενδιαφέρον με κάποιον ἢ κάτι· κανονίζω· περιποιούμαι.
- 📖 **φρονέω, φρονῶ** (ρῆμ.) = διανοοῦμαι, συλλογίζομαι· επιθυμῶ να..., ἔχω στον νου μου· εἶμαι διατεθειμένος να...· ἔχω τις αισθήσεις μου, διατελῶ στη ζωή· σκέφτομαι, νομίζω· σκοπεύω να εἶμαι συνετός· ἔχω υγιές το μυαλό μου. Στη ν.ε.: *φρονῶ* = νομίζω, ἔχω τη γνώμη, θεωρῶ.
- 📖 **φρενίτις, ἡ** (ουσ.) = η φλεγμονή του εγκεφάλου, ο μεγάλος πυρετός που φέρνει παραλήρημα· η παραφροσύνη, η τρέλα. Στη ν.ε.: *η φρενίτιδα* = η παραφροσύνη, η τρέλα· η μεγάλη χαρά.
- 📖 **φροντιστήριον, τὸ** (ουσ.) = ο τόπος μελέτης, μελετητήριο· σπουδαστήριο, σχολεῖο· μοναστήρι. Στη ν.ε.: *το φροντιστήριο* = ιδιωτική σχολή που προετοιμάζει για εξετάσεις μαθητές ἢ φοιτητές.
- 📖 **φρόνησις, ἡ** (ουσ.) = η πρόθεση, η σκέψη, ο σκοπός· η αίσθηση για κάτι· η αλαζονεία, η περηφάνια· η σύνεση· η φροनिμάδα. Στη ν.ε.: *η φρόνηση* = ο τρόπος σκέψης που δείχνει ὅτι υπάρχει λογική, σύνεση.
- 📖 **φρόνημα, τὸ** (ουσ.) = ο νους, η διάθεση· η σκέψη, ο σκοπός· η διάνοηση· η επιθυμία· η θέληση· η μεγαλοφροσύνη· το θάρρος· η πεποίθηση· ο αποφασιστικός χαρακτήρας (για καλή ἔννοια)· αλαζονεία (για κακή ἔννοια)· κομπορορημοσύνη. ♦ **τὰ φρόνηματα** (πληθ.) = η καρδιά, το στήθος. Στη ν.ε.: *το φρόνημα* = αυτό που πιστεύει κάποιος.

- 📖 **φρονηματίζω** (ρῆμα) = Στη ν.ε.: κάνω κάποιον συνετό, λογικό, τον σωφρονίζω. ♦ Στην α.ε. **φρονηματίζομαι** = γίνομαι υψηλόφρων ή αλαζόνας· νομίζω, φαντάζομαι ότι...
- 📖 **ὁ φρενήρης, ἡ φρενήρης, τὸ φρενήρες** (επίθ.) = που έχει υγιές το μυαλό, φρόνιμος, σώφρων, συνετός, ατάραχος, γνωστικός. Στη ν.ε.: **φρενήρης, -ης, -ες** = ξέφρενος, -η, -ο, εκτός ελέγχου.
- 📖 **ὁ φρενοβλαβής, ἡ φρενοβλαβής, τὸ φρενοβλαβές** (επίθ.) = που είναι παράφρων, τρελός, μανιακός.
- 📖 **ὁ ἀλλόφρων, ἡ ἀλλόφρων, τὸ ἀλλόφρον** (επίθ.) = που έχει άλλη, διαφορετική γνώμη· που έχει αλλού το μυαλό του, απρόσεκτος, παράφρων. Στη ν.ε.: **αλλόφρων, -ων, -ον** = που έχει χάσει εντελώς την ψυχραιμία του, έξαλλος.
- 📖 **ὁ ἄφρων, ἡ ἄφρων, τὸ ἄφρον** (επίθ.) = που δεν έχει μυαλό, ανόητος· παράφρων, μωρός· τρελός. ♦ **τὸ ἄφρον** (ως ουσ.) = η αφροσύνη, η ανοησία, η απειροσκεψία.
- 📖 **εὐφραίνω** (ρῆμα) = κάνω κάποιον να χαίρεται, προκαλώ ευχαρίστηση, φαιδρότητα, χαρά.
- 📖 **ὁ ἐχέφρων, ἡ ἐχέφρων, τὸ ἐχέφρον** (επίθ.) = που έχει μυαλό, συνετός, φρόνιμος. ♦ **ἡ Ἐχέφρων** = επίθετο της Περσεφόνης.
- 📖 **ὁ ὁμόφρων, ἡ ὁμόφρων, τὸ ὁμόφρον** (επίθ.) = που είναι μεγαλόψυχος, ευγενής· που έχει τις ίδιες απόψεις με κάποιον άλλο, σύμφωνος.
- 📖 **ὁ μεγαλόφρων, ἡ μεγαλόφρων, τὸ μεγαλόφρον** (επίθ.) = που έχει γενναιότητα, ανωτερότητα· περήφανος· (με κακή σημασία) αλαζόνας. ♦ **αἱ μεγαλοφροσύναι** = υπερήφανοι στοχασμοί.
- 📖 **ὁ μετριόφρων, ἡ μετριόφρων, τὸ μετριόφρον** (επίθ.) = που έχει μετριοφροσύνη· που δεν έχει πολύ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του· που δεν προβάλλει υπερβολικά τον εαυτό του· συνετός.
- 📖 **ὁ παράφρων, ἡ παράφρων, τὸ παράφρον** (επίθ.) = που είναι έξω φρενών, τρελός· που δεν κρίνει σωστά.
- 📖 **περιφρονέω, περιφρονῶ** (ρῆμα) = σκέφτομαι, μελετώ καλά κάτι, το περιεργάζομαι· (αμετάβ.) εἶμαι συνετός, σκεπτικός, περίφρων· αδιαφορώ, θεωρώ κάτι κατώτερο.
- 📖 **περιφρόνησις, ἡ** (ουσ.) = η έντονη αδιαφορία για κάποιον ή κάτι· η έλλειψη σεβασμού προς κάποιον. Στη ν.ε.: **η περιφρόνηση**.
- 📖 **ὁ σώφρων, ἡ σώφρων, τὸ σώφρον** (επίθ.) = που έχει σώες τις φρένες, υγιές το μυαλό του· εγκρατής· γνωστικός, σεμνός. Στη ν.ε.: **σώφρων, -ων, -ον** = που ενεργεί έχοντας γνώση της πραγματικότητας, συνετός.

- 📖 **σωφρονισμός, ό** (ουσ.) = το να συμβουλεύεις κάποιον για να διορθώσει τα λάθη του· η καλύτερευση κάποιου με επιβολή μικρής τιμωρίας.
- 📖 **σωφροσύνη, ή** (ουσ.) = το να έχει κάποιος υγιές το μυαλό του, η σύνεση· η κοσμιότητα· η σεμνότητα, η εγκράτεια· η αγνότητα· η νηφαλιότητα.
- 📖 **ό ύψηλόφρων, ή ύψηλόφρων, τὸ ύψηλόφρον** (επίθ.) = που έχει υψηλό φρόνημα, περήφανος, αγέρωχος.
- 📖 **ό φιλόφρων, ή φιλόφρων, τὸ φιλόφρον** (επίθ.) = που έχει φιλική διάθεση για κάποιον, φιλικός, ευγενικός, ευπροσήγορος.
- 📖 **φιλοφρόνησις, ή** (ουσ.) = η φιλική διάθεση, η επίδειξη εύνοιας, η περιποίηση, η εύθυμη διάθεση. Στη ν.ε.: η *φιλοφρόνηση* = η έκφραση συμπάθειας, επαίνου, η κολακεία προς κάποιον.

Νέα ελληνική

- 📖 **φρόνιμα** (επίρρ.) = μυαλωμένα· με ωριμότητα· ήσυχα.
- 📖 **φρονομιάδα, η** (ουσ.) = η λογική και συνετή σκέψη· η προνοητικότητα· η πειθαρχία.
- 📖 **φρονομίτης, ο** (ουσ.) = καθένα από τα τέσσερα τελευταία δόντια του ανθρώπου που φυτρώνουν προς το τέλος της εφηβικής ηλικίας.
- 📖 **αβροφροσύνη, η** (ουσ.) = η ευγενική συμπεριφορά· η λεπτότητα στους τρόπους.
- 📖 **γενναιοφροσύνη, η** (ουσ.) = η επίδειξη ανώτερων αισθημάτων (π.χ. γενναιότητα, καλοσύνη), η μεγαλοψυχία, το γενναίο φρόνημα.
- 📖 **εθνικόφρων, -ων, -ον** (επίθ.) = που πιστεύει στις αξίες και στα ιδανικά του έθνους και τα υποστηρίζει· (με αρνητική έννοια) ο συντηρητικός.
- 📖 **νομιμόφρων, -ων, -ον** (επίθ.) = που σέβεται και τηρεί τους νόμους της χώρας, ο νομοταγής.
- 📖 **φρενοκομείο, το** (ουσ.) = το νοσοκομείο για φρενοβλαβείς, το ψυχιατείο, το τρελοκομείο.
- 📖 **ο φρενοπαθής, η φρενοπαθής, το φρενοπαθές** (επίθ.) = που πάσχει από διαταραχή της διανοητικής λειτουργίας· ο τρελός, ο φρενοβλαβής.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να γράψετε μία πρόταση στη ν.ε. με καθεμιά από τις λέξεις: *αβροφροσύνη, γενναιόφρων, φιλοφρόνηση, φρόνηση*.

- **αβροφροσύνη:** Φέρθηκε με *αβροφροσύνη* σε όλους τους καλεσμένους χωρικούς να αδιαφορήσει για κάποιον.
- **γενναιόφρων:** Φάνηκε *γενναιόφρων* στους αιχμάλωτους εχθρούς.
- **φιλοφρόνηση:** Με αμοιβαίες *φιλοφρονήσεις* αποχωρίστηκαν ο Πάπας της Ρώμης και ο οικουμενικός Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης.
- **φρόνηση:** Η επιτυχημένη αντιμετώπιση μιας κρίσιμης κατάστασης στηρίζεται στη *φρόνηση*.

2. Να γράψετε νοηματικώς αποδεκτές φράσεις συνδυάζοντας λέξεις από τις δύο στήλες:

Α΄	Β΄
σωφρονιστικός	φιλοφρονήσεις
φρενήρης	ίδρυμα
ανταλλάσσω	υψηλό
φρόνημα	πορεία

- Η φυλακή είναι **σωφρονιστικό ίδρυμα**.
- Με **φρενήρη πορεία** ανέβαινε η τιμή του πετρελαίου.
- Οι υπουργοί συχνά **ανταλλάσσουν φιλοφρονήσεις** μπροστά στην τηλεόραση.
- Οι αισιόδοξοι άνθρωποι έχουν **υψηλό φρόνημα**.

3. Να βρείτε από τα απλά ομόρριζα του Λεξιλογικού Πίνακα λέξεις της α.ε. συνώνυμες των παρακάτω:

συμβουλευώ	φρονηματίζω ¹⁶	ηθικό	φρόνημα
συνετός, λογικός	φρόνιμος	πιστεύω	φρονώ
μεριμνώ, προσέχω	φροντίζω	σύνεση	φρόνησις

16. Το ρήμα *φρονηματίζω*, που περιλαμβάνεται στον Λεξιλογικό Πίνακα, είναι μεταγενέστερος τύπος.

B2. Ετυμολογικά**1****ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να χαρακτηρίσετε το ά συνθετικό τους σύμφωνα με το παράδειγμα:

σύνθετη λέξη	ά συνθετικό	το ά συνθετικό είναι
εὐφρων	εὖ	άκλιτη λέξη, επίρρημα
ἐχέφρων	ἔχω	κλιτή λέξη, ρήμα
μετριόφρων	μέτριος	κλιτή λέξη, επίθετο
φρενοβλαβῆς	φρῆν (φρενός)	κλιτή λέξη, ουσιαστικό
φρενόπληκτος	φρῆν (φρενός)	κλιτή λέξη, ουσιαστικό
παράφρων	παρά	άκλιτη λέξη, πρόθεση
ὑψηλόφρων	ὑψηλός	κλιτή λέξη, επίθετο

2. Να σχηματίσετε παρασύνθετα ρήματα από τα σύνθετα επίθετα του Λεξιλογικού Πίνακα που δίνονται σύμφωνα με το παράδειγμα:

σύνθετο επίθετο	παρασύνθετα ρήματα
σώφρων	σωφρονέω, σωφρονῶ
ἀλλόφρων	ἀλλοφρονέω, ἀλλοφρονῶ
ὀμόφρων	ὀμοφρονέω, ὀμοφρονῶ
μετριόφρων	μετριοφρονέω, μετριοφρονῶ
ὑψηλόφρων	ὑψηλοφρονέω, ὑψηλοφρονῶ
μεγαλόφρων	μεγαλοφρονέω, μεγαλοφρονῶ

3. Να βρείτε με τη βοήθεια των λεξικών σας την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία των λέξεων της α.ε.: λευκός, πικρός, τρόπαιον.

	κυριολεκτική σημασία	μεταφορική σημασία
λευκός	φωτεινός, άσπρος, λαμπρός	διαυγής, καθαρός, ευκρινής, ωραίος, ευτυχής, εύθυμος
πικρός	οξύς, διαπεραστικός, που έχει πικρή γεύση	μισητός, άκαρδος, ανάλγητος, σκληροτράχηλος, θλιβερός
τρόπαιον	μνημείο που στήνει ο νικητής μιας μάχης· συνήθως πρόκειται για όπλα των ηττημένων που στήνονται σε σωρούς ή κρεμούνται από δέντρα	το ενθύμιο νίκης, το έπαθλο

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική – Σύνταξη

1. Γραμματική

1

ΘΕΩΡΙΑ

1. Ευκτική βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

1.α. Σχηματισμός και κλίση ευκτικής ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου μέσης φωνής

Ευκτική ενεστώτα	Ευκτική μέλλοντα	Ευκτική αορίστου
παιδευ-οίμην	παιδευ-σ-οίμην	παιδευ-σ-αίμην
παιδεύ-οιο	παιδεύ-σ-οιο	παιδεύ-σ-αιο
παιδεύ-οιτο	παιδεύ-σ-οιτο	παιδεύ-σ-αιτο
παιδευ-οίμεθα	παιδευ-σ-οίμεθα	παιδευ-σ-αίμεθα
παιδεύ-οισθε	παιδεύ-σ-οισθε	παιδεύ-σ-αισθε
παιδεύ-οιντο	παιδεύ-σ-οιντο	παιδεύ-σ-αιντο

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Όπως και στην ενεργητική φωνή (βλ. Ενότητα 7), χαρακτηριστική για τον σχηματισμό της ευκτικής στη μέση φωνή είναι η δίφθογγος **-οι-** (στον ενεστώτα και στον μέλλοντα) και **-αι-** (στον αόριστο).
- Με τον ίδιο τρόπο που σχηματίζεται η ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου μέσης φωνής των φωνηεντόληκτων ρημάτων (π.χ. του *παιδεύομαι*) σχηματίζεται και η αντίστοιχη ευκτική των αφωνόληκτων ρημάτων. Ας δούμε, για παράδειγμα, το ουρανικόληκτο ρήμα *πράττομαι* (< *πραγ-γ-ομαι*):
 - θέμα ενεστ.: **πραττ-** → ευκτ. ενεστ.: **πραττ-οίμην**
 - θέμα μέλλ.: **πραξ-** → ευκτ. μέλλ.: **πραξ-οίμην**
 - θέμα αορ.: **πραξ-** → ευκτ. αορ.: **πραξ-αίμην**
- Ο τόνος σε όλα τα πρόσωπα της ευκτικής ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου μέσης φωνής βρίσκεται στην προπαραλήγουσα, εκτός από το *α' ενικό*, όπου η λήγουσα είναι μακρόχρονη και γι' αυτό ο τόνος δεν μπορεί να μείνει στην προπαραλήγουσα: π.χ. *παιδεύοιο*, *παιδεύοιτο*... αλλά: *παιδευοίμην*).

2

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

- Να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους που λείπουν από τους πίνακες:

Ευκτική ενεστώτα	Ευκτική μέλλοντα	Ευκτική αορίστου
πιστευ-οίμην	πιστευ-σ-οίμην	πιστευ-σ-αίμην
πιστεύ-οιο	πιστεύ-σ-οιο	πιστεύ-σ-αιο
πιστεύ-οιτο	πιστεύ-σ-οιτο	πιστεύ-σ-αιτο
πιστευ-οίμεθα	πιστευ-σ-οίμεθα	πιστευ-σ-αίμεθα
πιστεύ-οισθε	πιστεύ-σ-οισθε	πιστεύ-σ-αισθε
πιστεύ-οιντο	πιστεύ-σ-οιντο	πιστεύ-σ-αιντο

1.β. Σχηματισμός και κλίση ευκτικής παρακειμένου μέσης φωνής

Ευκτική παρακειμένου	
πεπαιδευμένος, -η, -ον	εἶην
πεπαιδευμένος, -η, -ον	εἶης
πεπαιδευμένος, -η, -ον	εἶη
πεπαιδευμένοι, -αι, -α	εἶημεν/εἶμεν
πεπαιδευμένοι, -αι, -α	εἶητε/εἶτε
πεπαιδευμένοι, -αι, -α	εἶσαν/εἶεν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Η ευκτική του παρακειμένου μέσης φωνής, αναλογικά με την αντίστοιχη της ενεργητικής φωνής (βλ. Ενότητα 13), σχηματίζεται περιφραστικά **από τη μετοχή του παρακειμένου μέσης φωνής και την ευκτική ενεστώτα του *είμι***.

3**ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ**

- ▶ Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί:

Κλίση ευκτικής παρακειμένου μ.φ.	
λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον	εἶην
λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον	εἶης
λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον	εἶη
λελυμένοι, λελυμένοι, λελυμένα	εἶμεν/εἶμεν
λελυμένοι, λελυμένοι, λελυμένα	εἶτε/εἶτε
λελυμένοι, λελυμένοι, λελυμένα	εἶσαν/εἶεν

1.β. Ευκτική μέλλοντα ρ. *εἰμι***4****ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ**

- ▶ Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί:

α' εν.	ἔσ-οίμην	α' πληθ.	ἔσ-οίμεθα
β' εν.	ἔσ-οιο	β' πληθ.	ἔσ-οισθε
γ' εν.	ἔσ-οιτο	γ' πληθ.	ἔσ-οιντο

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Για να σχηματίσουμε την ευκτική μέλλοντα του *εἰμι* προσθέτουμε στο θέμα του μέλλοντα (*ἔσ-*) τις καταλήξεις της ευκτικής μέλλοντα μέσης φωνής.

Γ2. Σύνταξη**Ομοιόπρωτοι ονομαστικοί προσδιορισμοί**

Οι **ομοιόπρωτοι ονομαστικοί προσδιορισμοί** προσδιορίζουν ονομαστικούς όρους συμφωνώντας με αυτούς τουλάχιστον στην πτώση. Διακρίνονται σε

αυτούς που έχουν θέση: **α. ουσιαστικού** (παράθεση και επεξήγηση) και **β. επιθέτου** (επιθετικός και κατηγορηματικός).

α. Παράθεση και επεξήγηση

Παράθεση

- ✓ Παραθέτει ένα ήδη γνωστό γνώρισμα στον όρο (συνήθως ουσιαστικό) που προσδιορίζει. Για παράδειγμα, στη φράση *ὁ Δαρείος, ὁ βασιλεὺς* το ουσιαστικό *ὁ βασιλεὺς* δε μας δίνει μια καινούρια πληροφορία, αφού είναι γνωστό ότι ο Δαρείος είναι βασιλιάς. Αν είχε παραλειφθεί η παράθεση, δε θα είχαμε καμιά αλλαγή του νοήματος.
- ✓ Αποτελεί συνήθως **έννοια πιο γενική** από τον όρο που προσδιορίζει. Για παράδειγμα, η έννοια *βασιλεὺς* είναι πιο γενική από την έννοια *Δαρείος*.
- ✓ Βρίσκεται συνήθως μετά τον όρο που προσδιορίζει.
- ✓ Η παράθεση συνήθως είναι:
 - **ουσιαστικό ή ουσιαστικοποιημένο επίθετο**: π.χ. *Θουκυδίδης ὁ Ἀθηναῖος* (= *ὃς ἦν Ἀθηναῖος*)
 - **επιθετική μετοχή**: π.χ. *ἡμεῖς οἱ λέγοντες, Περικλῆς στρατηγὸς ὢν*
 - **αναφορική πρόταση**: π.χ. *Λεωτυχίδης, ὅσπερ ἠγείτο τῶν ἐν Μυκάλῃ Ἑλλήνων*

Επεξήγηση

- ✓ Η επεξήγηση χρησιμοποιείται προκειμένου να κάνουμε σαφές και συγκεκριμένο κάτι που ειπώθηκε προηγουμένως γενικόλογα. Για παράδειγμα, στη φράση *ὁ κοινὸς ἰατρός θεραπεύσει σε, χρόνος* το ουσιαστικό *χρόνος* διασαφηνίζει ποιος είναι *ὁ κοινὸς ἰατρός*. Αν δεν υπήρχε στη φράση αυτή η επεξήγηση, θα μπορούσαμε εύκολα να παρερμηνεύσουμε το νόημά της.
- ✓ Αποτελεί **έννοια πιο ειδική** από τον όρο που προσδιορίζει.
- ✓ Βρίσκεται συνήθως μετά τον όρο που προσδιορίζει.
- ✓ Η επεξήγηση συνήθως είναι:
 - **ουσιαστικό**: π.χ. *θανάτῳ τῷ ἀγίστῳ ἀπώλετο, λιμῶ*
 - **απαρέμφατο**: π.χ. *εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*
 - **δευτερεύουσα ονομαστική πρόταση**: π.χ. *τοιαύτη δόξα παρειστήκει, ὡς ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις πολεμήσουσι*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Με μια επέκταση της χρήσης του όρου, η επεξήγηση δεν είναι μόνο ονομαστικός προσδιορισμός. Μπορεί να είναι και προσδιορισμός και σε έναν επιρρηματικό προσδιορισμό, ο οποίος είναι γενικόλογος και χρειάζεται διασαφήνιση. Έτσι, μπορεί να πάρει τη μορφή **δευτερεύουσας επιρρη-**

ματικής πρότασης, η οποία επεξηγεί αντίστοιχο επιρρηματικό προσδιορισμό): π.χ. *τουδ' ούνεκ' ἐξέπεμπον, ὡς μόνη κλύοις* (η τελική πρόταση επεξηγεί τον εμπρόθετο προσδιορισμό του σκοπού *τουδ' ούνεκα*).

2. Η επεξήγηση και η παράθεση μπορεί να πάρουν και άλλες μορφές, τις οποίες θα μάθουμε σε μεγαλύτερες τάξεις. Για περισσότερα βλ. Σ.Α.Ε.Γ., σελ. 27.

β. Επιθετικός προσδιορισμός και κατηγορηματικός προσδιορισμός

Επιθετικός προσδιορισμός

- ✓ Αποδίδει στον όρο που προσδιορίζει μια **μόνιμη ιδιότητα**, δηλαδή μια ιδιότητα που τον διαχωρίζει από άλλους όμοιούς του. Για παράδειγμα, στη φράση *εἶχον δὲ πάντες κράνη χαλκᾶ* το επίθετο *χαλκᾶ* δηλώνει ότι αναφερόμαστε σε κράνη που είναι από χαλκό και όχι από σίδηρο ή από κάποιο άλλο υλικό.
- ✓ Αν συνοδεύει έναρθρο ουσιαστικό, τότε βρίσκεται ανάμεσα στο άρθρο και στο ουσιαστικό: π.χ. *οἱ ἄνδρῆϊοι ἄνδρες*.
- ✓ Ουσιαστικά, ο επιθετικός προσδιορισμός προσδίδει ένα χαρακτηριστικό σε κάποιο όνομα, δημιουργώντας έτσι μια έννοια πιο ειδική από την έννοια που έχει το όνομα αυτό χωρίς τον επιθετικό προσδιορισμό. Για παράδειγμα:
 - *οἱ ἄνδρες*: η έννοια *ἄνδρες* ορίζει ένα σύνολο που αποτελείται από όλους τους *ἄνδρες*
 - *οἱ γενναῖοι ἄνδρες*: η έννοια *γενναῖοι ἄνδρες* ορίζει ένα υποσύνολο της έννοιας *ἄνδρες*, στο οποίο ανήκουν οι *ἄνδρες* που είναι *γενναῖοι*.
- ✓ Ως επιθετικοί προσδιορισμοί λειτουργούν:
 - **επίθετα**: π.χ. *ἐκ τῶν προτέρων ἔργων*
 - **αντωνυμίες**: π.χ. *τοιαύτη δόξα παρειστήκει*
 - **αριθμητικά**: π.χ. *πεντήκοντα μυριάδες*
 - **επιθετικές μετοχές**: π.χ. *οἱ κείμενοι ἄνδρες*
 - **ουσιαστικά που δηλώνουν επάγγελμα, ηλικία, εθνικότητα κ.ά.** τα οποία συνοδεύουν τα *ἀνῆρ, γυνή, ἄνθρωπος*: π.χ. *ἀνῆρ Μάρδος*
 - **Το σύνολο άρθρο + επίρρημα ή ετερόπλωτος ή εμπρόθετος προσδιορισμός (εφόσον βρίσκεται ανάμεσα στο άρθρο και στο ουσιαστικό που προσδιορίζει)**: π.χ. *Ὁ τῆς Ἀσίας βασιλεύς, οἱ κάτω θεοί, τὰ τῶν γυναικῶν ἦθη*.

ἄνδρες

γενναῖοι ἄνδρες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Επιθετικός προσδιορισμός είναι και ένα **γεωγραφικό κύριο όνομα που βρίσκεται ανάμεσα σε έναν γεωγραφικό όρο που έχει ίδιο γένος και αριθμό με αυτόν και στο άρθρο του**: π.χ. τὸ Πήλιον ὄρος, ἢ Βόλβη λίμνη κτλ.
2. Συχνά το ουσιαστικό που συνοδεύει ένας επιθετικός προσδιορισμός παραλείπεται και τότε ο προσδιορισμός παίρνει τη νοηματική και συντακτική θέση του παραλειπόμενου προσδιορισμού:
π.χ. πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ οἱ πρόγονοι [...] ἤργασαντο (τα επίθετα καλὰ / θαυμαστὰ λειτουργούν ως αντικείμενα κατά παράλειψη του ουσιαστικού ἔργα).

Κατηγορηματικός προσδιορισμός

- ✓ Αποδίδει στον όρο που προσδιορίζει μια **παροδική ιδιότητα**. Για παράδειγμα, στη φράση Ἀγησίλαος φαιδρῶ τῷ προσώπῳ ἐκέλευσεν το επίθετο φαιδρῶ δηλώνει την ιδιότητα που είχε το πρόσωπο του Αγησίλαου εκείνη τη στιγμή, χωρίς να μας δίνει την πληροφορία ποια ιδιότητα έχει το πρόσωπο του σε άλλες στιγμές.
- ✓ Δεν έχει άρθρο, ενώ συνήθως συνοδεύει έναρθρο ουσιαστικό. Για παράδειγμα, στη φράση Ἀγησίλαος φαιδρῶ τῷ προσώπῳ ἐκέλευσεν το επίθετο φαιδρῶ δεν έχει άρθρο, ενώ συνοδεύει το έναρθρο ουσιαστικό τῷ προσώπῳ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τα επίθετα **πᾶς, ἅπας, ὅλος, ἄκρος, μέσος, ἔσχατος, μόνος** και οι αντωνυμίες **αὐτός** (= ίδιος) και **ἐκαστος**, όταν δε συνοδεύονται από άρθρο, λειτουργούν ως κατηγορηματικοί προσδιορισμοί: π.χ. ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος. Εάν όμως βρίσκονται ανάμεσα σε ένα ουσιαστικό και στο άρθρο του, τότε είναι επιθετικοί προσδιορισμοί: π.χ. ὁ πᾶς ὄχλος (το πᾶς εδώ είναι επιθετικός προσδιορισμός, ενώ στη φράση πᾶς ὁ ὄχλος είναι κατηγορηματικός).
2. Οι αντωνυμίες **οὗτος/αὕτη/τούτο, ὅδε/ἤδε/τόδε, ἐκεῖνος/ἐκείνη/ἐκεῖνο** δεν είναι ποτέ κατηγορηματικοί προσδιορισμοί, ακόμα και αν συνοδεύουν έναρθρο ουσιαστικό: π.χ. τήνδε τὴν πόλιν (η αντωνυμία τήνδε είναι επιθετικός προσδιορισμός και όχι κατηγορηματικός).

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. α. Να κλίνετε την ευκτική μέλλοντα και αορίστου των ρημάτων *δέχομαι, ἄπτομαι, ψεύδομαι, λούομαι*. β. Να κλίνετε την ευκτική παρακειμένου των ρημάτων *βουλεύομαι, κρύπτομαι*.

ευκτική μέλλοντα	ευκτική αορίστου
δεξοίμην	δεξαίμην
δέξοιο	δέξαιο
δέξοιτο	δέξαιτο
δεξοίμεθα	δεξαίμεθα
δέξοισθε	δέξαισθε
δέξοιντο	δέξαιντο

ευκτική μέλλοντα	ευκτική αορίστου
ἀψοίμην	ἀψαίμην
ἄψοιο	ἄψαιο
ἄψοιτο	ἄψαιτο
ἀψοίμεθα	ἀψαίμεθα
ἄψοισθε	ἄψαισθε
ἄψοιντο	ἄψαιντο

ευκτική μέλλοντα	ευκτική αορίστου
ψευσοίμην	ψευσαίμην
ψεύσοιο	ψεύσαιο
ψεύσοιτο	ψεύσαιτο
ψευσοίμεθα	ψευσαίμεθα
ψεύσοισθε	ψεύσαισθε
ψεύσοιντο	ψεύσαιντο

ευκτική μέλλοντα	ευκτική αορίστου
λουσοίμην	λουσαίμην
λούσοιο	λούσαιο
λούσοιτο	λούσαιτο
λουσοίμεθα	λουσαίμεθα
λούσοισθε	λούσαισθε
λούσοιντο	λούσαιντο

ευκτική παρακειμένου

βεβουλευμένος, -η, -ον εἶην
 βεβουλευμένος, -η, -ον εἶης
 βεβουλευμένος, -η, -ον εἶη
 βεβουλευμένοι, -αι, -α εἶημεν/εἶμεν
 βεβουλευμένοι, -αι, -α εἶητε/εἶτε
 βεβουλευμένοι, -αι, -α εἶσαν/εἶεν

κεκρυμμένος, -η, -ον εἶην
 κεκρυμμένος, -η, -ον εἶης
 κεκρυμμένος, -η, -ον εἶη
 κεκρυμμένοι, -αι, -α εἶημεν/εἶμεν
 κεκρυμμένοι, -αι, -α εἶητε/εἶτε
 κεκρυμμένοι, -αι, -α εἶσαν/εἶεν

2. Να μεταφέρετε τους τύπους ευκτικής που σας δίνονται στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού και να δηλώσετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκεται ο κάθε τύπος:

	ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού	χρόνος
παιδευσαίμεθα	παιδευσαίμην	αόριστος
στρατοπεδεύσοιτο	στρατοπεδεύσοιτο	μέλλοντας
καταγεγραμμένοι εἶητε	καταγεγραμμένος εἶης	παρακείμενος
τρέφιοιο	τρέφισθε	ενεστώτας
δεδιωγμένοι εἶεν	δεδιωγμένος εἶη	παρακείμενος
καταψηφίσαισθε	καταψηφίσαιο	αόριστος
κεχαρισμένον εἶη	κεχαρισμένα εἶησαν/εἶεν	παρακείμενος
πυνθανοίμην	πυνθανοίμεθα	ενεστώτας
μετασκευασοίμην	μετασκευασοίμεθα	μέλλοντας
νομίσαιτο	νομίσαιτο	αόριστος

3. Να βρείτε τους τύπους υποτακτικής και ευκτικής μέσης φωνής που υπάρχουν στο κείμενο που ακολουθεί και να τους μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο των άλλων χρόνων:

Βασιλεὺς μέντοι τὰς σπονδὰς λέλυκε καὶ φυλάττεται ἡμᾶς ὡς πολεμίους. Φυλαξόμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς τοὺς βαρβάρους. Οὕτω εἰς τὸ ἐξῆς πορευσόμεθα διὰ πολεμίας τῆς χώρας, ἀλλ' ἀσφαλεῖς ἐσόμεθα καὶ διαπραξόμεθα εἰς Ἑλλάδα ἐλθεῖν. Εἰ δὲ καθ' ἡμέραν πορευοίμεθα πλεῖον, ἀπαλλαξοίμεθα ἂν πολὺ τοῦ στρατεύματος.

	υποτακτική	ευκτική	
ενεστ.	φυλαπτώμεθα	πορευοίμεθα	ἀπαλλαττοίμεθα
παρ.τ.	—	—	—
μέλλ.	—	πορευσοίμεθα	ἀπαλλαξοίμεθα
αόρ.	φυλαξώμεθα	πορευσαίμεθα	ἀπαλλαξοίμεθα
παρ.κ.	πεφυλαγμένοι ὦμεν	πεπορευμένοι εἴημεν/εἴμεν	ἀπηλλαγμένοι εἴημεν/εἴμεν
υπερσ.	—	—	—

4. Να γράψετε στη στήλη Β΄ το α΄ ενικό πρόσωπο οριστικής ενεστώτα του ρήματος από το οποίο προέρχονται οι τύποι ευκτικής που δίνονται στη στήλη Α΄:

Α΄	Β΄
συνηθροισμένοι εἶεν	συναθροίζομαι
πολιτευσαίμην	πολιτεύομαι
τρίψοισθε	τρίβομαι
ταράσσοιτο	ταράττομαι
ἀναπεπαυμένοι εἴημεν	ἀναπαύομαι
ἐγκαλύψαιο	ἐγκαλύπτομαι

5. Να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπωτους ονοματικούς προσδιορισμούς στις παρακάτω προτάσεις:

α. Αείμνηστα καὶ μεγάλα οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν κατέλιπον.

β. Μόνοι ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν.

γ. Ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα παρειστήκει.

α. **ἀείμνηστα / μεγάλα:** επιθετικοί προσδ. στο *τρόπαια*.

τὴν αὐτῶν: επιθετικός προσδ. (λόγω του άρθρου) στο *ἀρετὴν*.

β. **μόνοι:** κατηγορηματικός προσδ. στο ενν. *οὔτοι*.

ἀπάσης: κατηγορηματικός προσδ. στο *τῆς Ἑλλάδος*.

πολλὰς: επιθετικός προσδ. στο *μυριάδας*.

γ. **προτέρων:** επιθετικός προσδ. στο *ἔργων*.

τοιαύτη: επιθετικός προσδ. στο *δόξα*.

6. Να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπρωτους ονοματικούς προσδιορισμούς στις παρακάτω προτάσεις:
- α. Καλώς σὺ ἂν ἐρήμης γῆς ἄρχοις μόνος.
 - β. Παρ' Ὀμήρῳ θαυμάζομεν τοὺς ἥρωας, Ὀδυσσεά καὶ Ἀχιλλέα.
 - γ. Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Ἀθηναίων.
 - δ. Ἄλλων μὲν γὰρ ἄλλαι χῶραι καρπῶν τε καὶ τόκων εὐφοροὶ εἰσιν.
 - ε. Ὅθεν καὶ ἐξήλουν πολλοὶ ἄνδρες ἀγαθοὶ γίγνεσθαι κατὰ πόλεμον.
 - στ. Κλεόκριτος, ὁ τῶν μυστῶν κήρυξ, κατασιωπησάμενος ἔλεξεν.
 - α. ἐρήμης: επιθετικός προσδ. στο γῆς.
μόνος: κατηγορηματικός προσδ. στο ενν. σύ.
 - β. Ὀδυσσεά / Ἀχιλλέα: επεξηγήσεις στο ἥρωας.
 - γ. Ἀθηναῖος: παράθεση στο Θουκυδίδης.
 - δ. ἄλλαι: επιθετικός προσδ. στο χῶραι.
ἄλλων: επιθετικός προσδ. στα καρπῶν και τόκων.
 - ε. πολλοί: επιθετικός προσδ. στο ἄνδρες.
 - στ. ὁ κήρυξ: παράθεση στο Κλεόκριτος.
ὁ τῶν μυστῶν: επιθετικός προσδ. (λόγω του άρθρου) στο κήρυξ.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Ωραία εσύ μόνος σου θα κυβερνούσες μια έρημη χώρα!
- β. Στον Όμηρο θαυμάζουμε τους ήρωες Οδυσσεά και Αχιλλέα.
- γ. Ο Θουκυδίδης ο Αθηναίος συνέγραψε την ιστορία του πολέμου των Πελοποννησίων και των Αθηναίων.
- δ. Οι διάφοροι τόποι παράγουν διαφορετικούς καρπούς και προϊόντα.
- ε. Γι' αυτό και πολλοί άντρες έδειχναν ζήλο να γίνουν ικανοί στον πόλεμο.
- στ. Ο Κλεόκριτος, ο κήρυκας των μυστών, αφού επέβαλε σιωπή, μίλησε.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Στοβαίο

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Να προσπαθείς όχι να συγκαλύπτεις τα σφάλματά σου με λόγια, αλλά να τα διορθώνεις με έλεγχο.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Το παραπάνω παράθεμα από το *Άνθολόγιον* του Στοβαίου φέρεται να είναι ρήση του φιλόσοφου Πυθαγόρα. Ο Πυθαγόρας εδώ δίνει στους ανθρώπους τη συμβουλή να μη συγκαλύπτουν τα σφάλματά τους, αλλά καθημερινά να επα-

νεξετάζουν προσεκτικά τις πράξεις και τη συμπεριφορά τους, ώστε να διαπιστώνουν σε ποια σημεία έσφαλαν. Πρέπει να έχουν το ψυχικό σθένος να παραδεχτούν και να διορθώσουν αυτά τα σφάλματα. Η συγκάλυψή τους με τα λόγια και η προσπάθεια διαστροφής της αλήθειας δείχνουν άνθρωπο εγωιστή, ανέντιμο και δειλό. Αντίθετα, η παραδοχή των σφαλμάτων και η προσπάθεια διόρθωσής τους δείχνουν άνθρωπο έντιμο και θαρραλέο.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➤ Για τον Πλάτωνα και το έργο του βλ. Ενότητα 11, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 465.

➤ Ο διάλογος *Μενέξενος* είναι ένα ιδιότυπο έργο του Πλάτωνα. Γράφτηκε τη χρονιά που υπογράφηκε η Ανταλκίδειος ειρήνη (387 π.Χ.). Στον *Μενέξενο* περιλαμβάνονται δύο διαλογικά μέρη και ένας μονόλογος, που είναι ένας επιτάφιος λόγος, τον οποίο υποτίθεται ότι εκφώνησε ο Σωκράτης προς τιμήν των νεκρών των πολεμικών συγκρούσεων που προηγήθηκαν της Ανταλκίδειου ειρήνης. Ο επιτάφιος αυτός δεν εκφωνήθηκε ποτέ σε πραγματική τελετή. Είναι πιθανό να πρόκειται για διδακτικό έργο, το οποίο προοριζόταν για τους μαθητές του Πλάτωνα, προκειμένου να διδαχτούν αυτό το είδος λόγου. Κατ' άλλους, με τον διάλογο αυτόν ο Πλάτων παρωδεί τις καυχησιολογίες και τη διόγκωση του μεγαλείου των προγόνων, που συνήθιζαν οι ρήτορες να κάνουν.

➤ Στο παράλληλο κείμενο της Ενότητας 15 επαινούνται οι Αθηναίοι που πολέμησαν στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα.

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γι' αυτό αξίζει να επαινούμε τους άντρες που ναυμάχησαν τότε, επειδή δηλαδή διέλυσαν τον φόβο που κατείχε τους Έλληνες και τους έκαναν να πάντουν να φοβούνται τον μεγάλο αριθμό των πλοίων και των αντρών. Και από τους δύο αυτούς, δηλαδή και από αυτούς που πολέμησαν στον Μαραθώνα και από αυτούς που ναυμάχησαν στη Σαλαμίνα, συμβαίνει να έχουν διδαχτεί οι υπόλοιποι Έλληνες, αφού από τους μεν (μαραθωνομάχους) στις μάχες της ξηράς και από τους

άλλους (τους σαλαμινομάχους) στις ναυμαχίες διδάχτηκαν και συνήθισαν να μη φοβούνται τους βαρβάρους.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **δή:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν).
- ⇒ **ἄξιον:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., ὁ ἄξιος, ἡ ἀξία, τὸ ἄξιον (= ἄξιος).
- ⇒ **ἐπαινείν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. ἐπαινέω, ἐπαινῶ (= επαινῶ).
- ⇒ **ναυμαχησάντων:** μτχ. αορ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. ναυμαχέω, ναυμαχῶ (= ναυμαχῶ).
- ⇒ **διέλυσαν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. διαλύω (= διαλύω, εξαφανίζω).
- ⇒ **ἔπασσαν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. πᾶνω (= κάνω κάποιον να παύσει).
- ⇒ **φοβουμένους:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αορ. γένους, αιτιατ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. φοβέομαι, φοβοῦμαι (= φοβάμαι, τρέμω).
- ⇒ **πλήθος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., τὸ πλήθος, τοῦ πλήθους (= μεγάλος αριθμός, πλήθος).
- ⇒ **νεῶν:** ουσ. γ' κλ. ἀνώμαλο, θηλ. γένους, γεν. πληθ., ἡ ναῦς, τῆς νεῶς (= το πλοίο).
- ⇒ **ἀμφοτέρων:** αντων. ἀόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, γεν. πληθ., ἀμφοτέροι, ἀμφοτέραι, ἀμφοτέρα (= και οι δύο μαζί).
- ⇒ **συμβαίνει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του απροσώπου ρήμ. συμβαίνει (= συμπεραίνεται, συμβαίνει).
- ⇒ **Μαραθῶνι:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., ὁ Μαραθῶν, τοῦ Μαραθῶνος (= ο Μαραθῶνας).
- ⇒ **μαχεσαμένον:** μτχ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., του αποθ. ρήμ. μάχομαι (= πολεμῶ, αγωνίζομαι).
- ⇒ **παιδευθήναι:** απαρέμφ. παθητ. αορ., του ρήμ. παιδεύομαι (= διδάσκομαι, εκπαιδεύομαι).
- ⇒ **μαθόντας:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. μαθάνω (= μαθαίνω, κατανοῶ).
- ⇒ **ἔθισθέντας:** μτχ. παθητ. αορ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. ἐθίζομαι (= συνηθίζω).
- ⇒ **φοβείσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. φοβέομαι, φοβοῦμαι.

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ❖ Αναγκαίο μέρος της καθιερωμένης δομής ενός επιτάφιου λόγου ήταν ο έπαινος των προγόνων, ο οποίος μάλιστα ήταν συνήθως το μεγαλύτερο σε έκταση τμήμα του λόγου. Ο ρήτορας πρώτα εγκωμιάζε τα μυθικά κατορθώματα των Αθηναίων και στη συνέχεια περνούσε στο εγκώμιο κατορθωμάτων που είχαν ξεχωριστή θέση στην ιστορία της Αθήνας. Γι' αυτό πάντα οι ρήτορες που εκ-

φωνούσαν επιτάφιος λόγους αναφέρονταν στους Περσικούς πολέμους. Το παράλληλο κείμενο της Ενότητας 15 προέρχεται από αυτό το μέρος του επιτάφιου λόγου τον οποίο υποτίθεται ότι εκφώνησε ο Σωκράτης. Επαινούνται οι Αθηναίοι που πολέμησαν στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα, γιατί με την ανδρεία τους δίδαξαν στους άλλους Έλληνες να μη φοβούνται την αριθμητική υπεροχή των βαρβάρων. Μέχρι εκείνη τη στιγμή οι Πέρσες είχαν τη φήμη ότι συνέτριβαν τους αντιπάλους τους χάρι στην υπεροπλία τους και στο μέγεθος του στρατού και του στόλου τους. Οι τοξότες τους ήταν ο φόβος και ο τρόμος κάθε αντιπάλου, καθώς το πλήθος των βελών που εκτοξεύονταν «έκρυβε τον ήλιο», όπως λεγόταν χαρακτηριστικά. Επίσης, τα πλοία τους ήταν πιο μεγάλα και πιο πολλά από αυτά που διέθεταν οι Έλληνες. Μετά τις μάχες όμως στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα, φάνηκε καθαρά ότι οι Έλληνες με την ανδρεία τους και με έξυπνη στρατιωτική τακτική μπορούν να τους αντιμετωπίσουν με επιτυχία.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Τι πρόσφεραν στους άλλους Έλληνες όσοι πολέμησαν στον Μαραθώνα και ναυμάχησαν στη Σαλαμίνα;

Αναγκαίο μέρος της καθιερωμένης δομής ενός επιτάφιου λόγου ήταν ο έπαινος των προγόνων, ο οποίος μάλιστα ήταν συνήθως το μεγαλύτερο σε έκταση τμήμα του λόγου. Ο ρήτορας πρώτα εγκωμιάζε τα μυθικά κατορθώματα των Αθηναίων και στη συνέχεια περνούσε στο εγκώμιο κατορθωμάτων που είχαν ξεχωριστή θέση στην ιστορία της Αθήνας. Γι' αυτό πάντα οι ρήτορες που εκφωνούσαν επιτάφιος λόγους αναφέρονταν στους Περσικούς πολέμους. Το παράλληλο κείμενο της Ενότητας 15 προέρχεται από αυτό το μέρος του επιτάφιου λόγου τον οποίο υποτίθεται ότι εκφώνησε ο Σωκράτης. Επαινούνται οι Αθηναίοι που πολέμησαν στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα, γιατί με την ανδρεία τους δίδαξαν στους άλλους Έλληνες να μη φοβούνται την αριθμητική υπεροχή των βαρβάρων. Μέχρι εκείνη τη στιγμή οι Πέρσες είχαν τη φήμη ότι συνέτριβαν τους αντιπάλους τους χάρι στην υπεροπλία τους και στο μέγεθος του στρατού και του στόλου τους. Οι τοξότες τους ήταν ο φόβος και ο τρόμος κάθε αντιπάλου, καθώς το πλήθος των βελών που εκτοξεύονταν «έκρυβε τον ήλιο», όπως λεγόταν χαρακτηριστικά. Επίσης, τα πλοία τους ήταν πιο μεγάλα και πιο πολλά από αυτά που διέθεταν οι Έλληνες. Μετά τις μάχες όμως στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα, φάνηκε καθαρά ότι οι Έλληνες με την ανδρεία τους και με έξυπνη στρατιωτική τακτική μπορούν να τους αντιμετωπίσουν με επιτυχία.

2. Ποια κοινά σημεία παρουσιάζει το παράλληλο κείμενο με το κείμενο της Ενότητας;

Το κείμενο της Ενότητας 15 και το παράλληλο κείμενο αποτελούν τμήματα επιτάφιας λόγων. Συγκεκριμένα, προέρχονται από το μέρος του λόγου όπου εγκωμιάζονται τα κατορθώματα των Αθηναίων κατά την περίοδο των Περσικών πολέμων. Και στα δύο αποσπάσματα εξυψώνεται η ανδρεία των μαχητών με το να προβάλλεται η συνεισφορά τους όχι μόνο στην πόλη της Αθήνας αλλά και στις άλλες ελληνικές πόλεις. Στον επιτάφιο λόγο του Λυσία οι Αθηναίοι μαραθωνομάχοι παρουσιάζονται να έχουν αγωνιστεί για την ελευθερία όλων των Ελλήνων. Στον *Μενέξενον* εξυμνούνται οι μαραθωνομάχοι και οι σαλαμνομάχοι, γιατί αποτέλεσαν πρότυπο ανδρείας για όλους τους Έλληνες, αποδεικνύοντάς τους ότι, αν και οι Πέρσες υπερετρούσαν αριθμητικά και είχαν υπεροπλία, είναι δυνατό να ηττηθούν από τους Έλληνες, αν οι τελευταίοι επιδείξουν ανδρεία και έξυπνη στρατιωτική τακτική.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Γραμματική – Σύνταξη

1. Να κλίνετε την ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου μ.φ. των ρημάτων *πορεύομαι, διδάσκομαι, γράφομαι*.
2. Να κλίνετε την ευκτική μέλλοντα του ρήματος *είμι*.
3. Να κλίνετε την ευκτική παρακειμένου μ.φ. των ρημάτων *πορεύομαι* και *πράττομαι*.
4. Στον πίνακα που ακολουθεί να συμπληρώσετε τα πρόσωπα που ζητούνται στους χρόνους της ευκτικής μ.φ. των ρημάτων *σφάζομαι* και *ἄρχομαι*:

ευκτική μ.φ.				
	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος
γ' εν.				
β' πληθ.				

5. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να προσδιορίσετε τους ομοιόπρωτους ονοματικούς προσδιορισμούς:

- α. Καὶ γὰρ αὕτη μεγίστη δοκεῖ εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχροῦ ἡγεμών.
- β. Πᾶσαι αἱ πόλεις φίλια ἔσονται.
- γ. Πολλοὶ καὶ μεγάλοι οἴκοι ἀνάστατοι γεγένηται ὑπὸ τῶν κολακευόντων.
- δ. Ἦλασε (= ἐξόρισε) δὲ καὶ Κλεομένης ὁ Λακεδαιμόνιος ὕστερον.
- ε. Ταῦτα διαφυλάττει τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως, ἢ τάξις τῶν νόμων, ἢ ψήφος τῶν δικαστῶν, ἢ κρίσις.

6. Στις παρακάτω προτάσεις να χαρακτηρίσετε τους υπογραμμισμένους ομοιόπρωτους ονοματικούς προσδιορισμούς:

- α. Φιλῆσιος καὶ Λύκων, οἱ Ἀχαιοί.
- β. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.
- γ. Φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός ἐστί.
- δ. Οἱ Ἀθηῆνσι δικασταί.
- ε. Αὐτὸς Μένων ἐβούλετο ἰέναι.
- στ. Ἐν αἰθέρι μέσῳ κατέστη λαμπρὸς ἡλίου κύκλος.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας και το έργο του

Το όνομα **Ψευδο-Καλλισθένης** έχει αποδοθεί σε κάποιον άγνωστο Αλεξανδρινό συγγραφέα ο οποίος το 300 μ.Χ. κατέγραψε στην ελληνική γλώσσα την προφορική παράδοση γύρω από τον Μέγα Αλέξανδρο στο έργο *Μυθιστορία Ἀλεξάνδρου*. Μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου η ιστορική αλήθεια είχε αναμειχθεί με δημιουργήματα της φαντασίας χωρίς να είναι δυνατή πλέον η διάκριση του ιστορικού γεγονότος και του φανταστικού. Αυτή την παράδοση κατέγραψε ο Ψευδο-Καλλισθένης. Ο πραγματικός Καλλισθένης ήταν ιστορικός και είχε ακολουθήσει τον Αλέξανδρο στην εκστρατεία του. Αυτός είχε γράψει τα *Ἑλληνικά* και τις *Πράξεις Ἀλεξάνδρου*, έργα που δε σώθηκαν. Η *Μυθιστορία Ἀλεξάνδρου* μεταφράστηκε σε διάφορες γλώσσες –αρμενική, λατινική, συριακή–, διασκευάστηκε και διαδόθηκε πάρα πολύ και επηρέασε τη φιλολογική δημιουργία πολλών λαών.

Το κείμενο της Ενότητας

Το απόσπασμα της Ενότητας 16 περιλαμβάνει την επιστολή με την οποία ο Αλέξανδρος ανακοίνωσε τον θάνατο του βασιλιά των Περσών Δαρείου Γ΄ στη σύζυγο, στη μητέρα και στην κόρη του. Επίσης, με την επιστολή αυτή τις ενημέρωσε για την επιθυμία του Δαρείου να νυμφευθεί ο Αλέξανδρος την κόρη του, τη Ρωξάνη, καθώς και για τις ενέργειες που έκανε ο ίδιος για να τιμήσει τον νεκρό Δαρείο.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Στατείρα καὶ Ῥοδῶ καὶ Ῥωξάνη τῇ ἐμῇ γυναικὶ χαίρειν. Ἀντιταξάμενον ἡμῖν Δαρείον οὐκ ἠμυνάμεθα, εἰ μὴ τούναντίον, ηὐχό-

μην γὰρ ἐγὼ ζῶντα ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκῆπτρα ἔχειν· ἐλαχίστως δὲ ἔχοντος ἐπὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ τοῦτον κατέλαβον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ, ὃν ἐλεήσας τῇ ἐμαντοῦ γλαμῦδι περιέστειλα. Ἐπυθόμην δὲ παρ' αὐτοῦ τι ἀκούσαι περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ. Ὁ δὲ μοι εἶπεν· «παρακαταθήκην ἔχε τὴν ἐμὴν θυγατέρα Ῥωξάνην καὶ συμβιώσει σοι». [...] Τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ ἡμνάμην ἀξιοπρεπῶς [...]. Προσέταξα δὲ ἠρώων αὐτῷ γενέσθαι παρὰ τοὺς πατρώους αὐτῷ ἥρωας· καὶ ὑμεῖς δὲ τῆς λύπης αὐτοῦ παύσασθε· ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἀποκαταστήσω εἰς τὰ ἴδια βασίλεια [...]. Κατὰ γοῦν τὰς διατάξεις Δαρείου Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα σύνθρονόν μου εἶναι βούλομαι, ἐὰν δὲ καὶ ὑμεῖς μοι συμπνεύσητε, προσκυνεῖσθαι αὐτὴν ὡς Ἀλεξάνδρου γυναῖκα βούλομαι καὶ κελεύω. Ἔρωσθε.

Ψευδο-Καλλισθένης, *Μυθιστορία Ἀλεξάνδρου*, Παραλλαγή γ, 22

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος (λέγει)
Στατεῖρα καὶ Ῥοδῶ
καὶ Ῥωξάνη τῇ ἐμῇ γυναίκα
χαίρειν.
Δαρεῖον ἀντιταξάμενον ἡμῖν

οὐκ ἡμνάμεθα,
εἰ μὴ τοῦναντίον,
ἠυχόμην γὰρ ἐγὼ
ἔχειν ζῶντα
ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκῆπτρα·
τοῦτον κατέλαβον

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ο βασιλιάς Ἀλέξανδρος εὐχεται
στη Στατεῖρα και στη Ροδῶ
και στη Ρωξάνη, τη σύζυγό του¹,
να εἶναι καλά.
Τον Δαρεῖο, μολονότι μου αντιτά-
χθηκε²,
δεν τον τιμώρησα³,
ἀλλά το αντίθετο.
Γιατί ἐγὼ ευχόμενον
να τον ἔχω ζωντανό⁴
κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία μου.
Τον βρήκα⁵

1. Μεταφράζουμε «τη γυναῖκα του» και ὄχι «τη γυναῖκα μου», γιατί στα ν.ε. δε συνηθίζεται η αὐτοῦ του εἶδους εναλλαγή προσώπων. Διαφορετικά, εύκολα θα μπορούσε να παρερμηνευτεί το νόημα και να νομίζουμε ὅτι η Ρωξάνη δεν εἶναι η γυναῖκα του βασιλιά Ἀλεξάνδρου. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 685.
2. Ἀλλιῶς: μονονότι πολέμησε ἐναντίον μου. Χρησιμοποιεῖ πληθυντικό αριθμό, για να δώσει μεγαλοπρέπεια στον λόγο του (πληθυντικός μεγαλοπρεπείας).
3. Ἀλλιῶς: δεν τον ἀντιμετώπισα με ἐκδικητική διάθεση.
4. Πιο ελεύθερα: Διότι ἐγὼ ευχόμενον να εἶναι ζωντανός και να βρίζεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία μου.
5. Ἀλλιῶς: Τον πρόφτασα.

ἐλαχίστως δὲ ἔχοντος ἐπὶ τῷ πνεύματι
αὐτοῦ

ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ,

ὄν ἐλεήσας

περιέστειλα τῇ ἑμαυτοῦ χλαμύδι.

Ἐπιθόμην δὲ παρ' αὐτοῦ ἀκοῦσαί τι
περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ.

Ὁ δέ μοι εἶπεν·

«ἔχε τὴν ἐμὴν θυγατέρα Ῥωξάνην
παρακαταθήκην
καὶ συμβιώσει σοι». [...]

Τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ
ἡμυνάμην ἀξιοπρεπῶς. [...]

Προσέταξα δὲ γενέσθαι αὐτῷ ἡρώων

παρὰ τοὺς πατέρας αὐτῷ ἥρωας·
καὶ ὑμεῖς δὲ παύσασθε τῆς λύπης
αὐτοῦ·

ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἀποκαταστήσω εἰς τὰ
ἴδια βασίλεια [...].

Κατὰ γοῦν τὰς διατάξεις Δαρείου

βούλομαι εἶναι Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυ-
ναῖκα σύνθρονόν μου,

ἐὰν δὲ καὶ ὑμεῖς μοι συμπνεύσητε,

βούλομαι καὶ κελεύω

προσκυνεῖσθαι αὐτὴν

ὡς Ἀλεξάνδρου γυναῖκα.

Ἔρρωσθε.

ἐνῶ ἴσα που ἀνέπνεε,

τὴν ὥρα που ἀφήνε τὴν τελευταία του
πνοή⁶.

Επειδὴ τὸν συμπόνεσα,

τον⁷ κάλυψα με τὴ χλαμύδα μου.

Ζήτησα ἀπὸ αὐτὸν νὰ μάθω κάτι
σχετικὰ με τὸν χαμό του.

Αὐτὸς μοῦ εἶπε:

«Νὰ ἔχεις τὴν κόρη μου Ρωξάνη
ὡς προστατευομένη σου
καὶ θὰ ζήσει μαζί σου». [...]

Τοὺς υπευθύνους γιὰ τὸν χαμό του
τοὺς τιμώρησα ὅπως τοὺς ἀξίζε. [...]

Καὶ ἐδώσα διαταγὴ νὰ χιστεῖ πρὸς τι-
μὴν τοῦ ἱεροῦ

δίπλα στοὺς ἥρωες προγόνους του.

Καὶ εσεῖς σταματήστε νὰ πενθεῖτε γι'
αὐτόν.

Γιὰτὶ ἐγὼ θὰ σας ἀποκαταστήσω στα
ἀνάκτορά σας [...].

Σύμφωνα λοιπὸν με τὴν τελευταία ἐπι-
θυμία τοῦ Δαρείου,

ἐπιθυμῶ ἡ σύζυγός μου⁸ Ρωξάνη νὰ γί-
νει συμβασίλισσά μου.

Εἰάν λοιπὸν καὶ εσεῖς συμφωνήσετε με
μένα,

ἐπιθυμῶ καὶ προστάζω

νὰ τὴν προσκυνούν

ὡς γυναῖκα τοῦ Ἀλέξανδρου.

Υγιαίνετε⁹!

-
6. Πιο ελεύθερα: Ὅταν ἐφτάσα κοντὰ του, ἴσα που ἀνέπνεε καὶ ἀφήνε τὴν τελευταία του πνοή.
 7. Μεταφράζουμε ἐδῶ τὴν αναφορικὴ πρόταση με κύρια, γιὰ νὰ μὴν εἶναι μακροπερίοδος ὁ λόγος.
 8. Σε ἄλλες ἐκδόσεις τὸ κείμενο ἐδῶ ἔχει τὴ μορφή: Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα καὶ σύνθρονόν μου εἶναι (= νὰ γίνῃ ἡ Ρωξάνη σύζυγος καὶ συμβασίλισσά μου).
 9. Τὸ σχολ. βιβλίον μεταφράζει: χαίρετε, νὰ εἴστε καλὰ στὴν υγεία σας.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος (λέγει)
 Στατεῖρα καὶ Ῥοδῶ
 καὶ Ῥωξάνη τῇ ἐμῇ γυναικὶ
 χαίρειν.
 Ἀντιταξάμενον ἡμῖν Δαρεῖον
 οὐκ ἠμυνάμεθα,
 εἰ μὴ τοῦναντίον,
 ἠὲ νόμιμον γὰρ ἐγὼ
 ζῶντα ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκῆπτρα ἔχειν·

ἐλαχίστως δὲ ἔχοντος ἐπὶ τῷ πνεύματι
 αὐτοῦ τοῦτον κατέλαβον
 ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ,
 ὃν ἐλεήσας
 τῇ ἐμαυτοῦ γλαμύδι περιέστειλα.
 Ἐπυθόμην δὲ παρ' αὐτοῦ τι ἀκούσαι
 περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ.
 Ὁ δέ μοι εἶπεν·
 «παρακαταθήρην ἔχε τὴν ἐμὴν θυγα-
 τέρα Ῥωξάνην
 καὶ συμβιώσει σοι». [...]
 Τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ
 ἠμυνάμην ἀξιοπρεπῶς [...].
 Προσέταξα δὲ ἠρώφον αὐτῷ γενέσθαι

παρὰ τοὺς πατρώους αὐτῷ ἠρώας·
 καὶ ὑμεῖς δὲ τῆς λύτης αὐτοῦ παύσα-
 σθε·
 ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἀποκαταστήσω
 εἰς τὰ ἴδια βασιλεία [...].
 Κατὰ γοῦν τὰς διατάξεις Δαρείου

Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα
 σύνθρονόν μου εἶναι βούλομαι,
 ἐὰν δὲ καὶ ὑμεῖς μοι συμπνεύσητε,
 προσκυνεῖσθαι αὐτὴν ὡς Ἀλεξάνδρου
 γυναῖκα βούλομαι καὶ κελεύω.
 Ἔρωσθε.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ο βασιλιάς Ἀλέξανδρος εὐχεται
 στη Στάτειρα και στη Ροδῶ
 και στη Ρωξάνη, τη σύζυγό του,
 να εἶναι καλά.
 Τον Δαρεῖο, μολονότι μου ἀντιτάχθηκε,
 δεν τον τιμώρησα,
 ἀλλὰ το ἀντίθετο.
 Γιατί ἐγὼ εὐχόμουν
 να τον ἔχω ζωντανό κάτω ἀπὸ
 τὴν ἐξουσία μου.
 Τον βρήκα, ἐνῶ ἴσα που ἀνέπνεε,
 τὴν ὥρα που ἀφήνε τὴν
 τελευταία του πνοή.
 Επειδὴ τον συμπόνεσα,
 τον ἀλύψα με τὴ γλαμύδα μου.
 Ζήτησα ἀπὸ αὐτόν να μάθω κάτι
 σχετικά με τον χαμό του.
 Αὐτός μού εἶπε:
 «Να ἔχεις τὴν κόρη μου Ρωξάνη
 ὡς προστατευομένη σου
 και θα ζήσει μαζί σου». [...]
 Τους υπευθύνους για τον χαμό του
 τους τιμώρησα ὅπως τους ἀξίζει. [...]
 Και ἔδωσα διαταγή να χτιστεῖ πρὸς τι-
 μὴν του ἱεροῦ
 δίπλα στους ἠρώες προγόνους του.
 Και εσεῖς σταματήστε να πενθεῖτε γι'
 αὐτόν.
 Γιατί ἐγὼ θα σας ἀποκαταστήσω στα
 ἀνάκτορά σας [...].
 Σύμφωνα λοιπόν με τὴν τελευταία
 ἐπιθυμία του Δαρείου,
 ἐπιθυμῶ ἡ σύζυγός μου Ρωξάνη να γίνεῖ
 συμβασιλοσά μου.
 Εἴαν λοιπόν και εσεῖς συμφωνήσετε μ'
 ἐμένα,
 ἐπιθυμῶ και προστάζω να τὴν προσκυ-
 νούν ὡς γυναῖκα του Ἀλέξανδρου.
 Υγιαίνετε!

5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο Αλέξανδρος ενημερώνει με επιστολή τη μάνα, τη σύζυγο και την κόρη του Δαρείου για τον θάνατό του. Δηλώνει ότι φέρθηκε με σεβασμό στον Δαρείο, τιμώρησε τους δολοφόνους του και διέταξε να χτιστεί ιερό γι' αυτόν δίπλα στους τάφους των προγόνων του. Η τελευταία επιθυμία του Δαρείου ήταν να πάρει ο Αλέξανδρος την κόρη του, τη Ρωξάνη, για γυναίκα του. Ο Αλέξανδρος δηλώνει ότι θα σεβαστεί τις τρεις γυναίκες και ότι θα τις εγκαταστήσει και πάλι στα ανάκτορά τους. Εκφράζει τη βούλησή του να νυμφευτεί τη Ρωξάνη, ζητώντας όμως και τη δική τους συγκατάθεση.

6 ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ Η απόδοση μιας επιστολής στα ν.ε.

Το κείμενο της Ενότητας 16 αποτελεί επιστολή που έστειλε ο Αλέξανδρος και συναντάμε σε αυτό τα τυπικά στοιχεία επιστολής:

- α. Αρχίζει με τη φράση *βασιλεύς Ἀλέξανδρος*, χρησιμοποιώντας δηλαδή γ' πρόσωπο, ενώ ξέρουμε πως ο ίδιος ο Αλέξανδρος έγραψε την επιστολή. Στη συνέχεια όμως μεταβαίνει στο α' πρόσωπο (*τῇ ἐμῇ γυναικί*). Η μετάβαση αυτή από το γ' πρόσωπο στο α' είναι κάτι που συνηθιζόταν στις επιστολές, ιδιαίτερα όταν τις έγραφαν επίσημα πρόσωπα. Στη μετάφραση ή θα κρατήσουμε το γ' πρόσωπο σε όλη την περίοδο («Ο βασιλιάς Αλέξανδρος εύχεται στη Στάτειρα και στη Ροδώ και στη σύζυγό του Ρωξάνη [...]») ή το α' πρόσωπο («Εγώ, ο βασιλιάς Αλέξανδρος, εύχομαι [...] στη σύζυγό μου [...]).
- β. Αρχίζει με τον στερεότυπο χαιρετισμό: *χαίρειν*. Στην αρχή των επιστολών συχνά υπήρχε το απαρέμφατο *χαίρειν* και παραλειπόταν το ευκόλως εννοούμενο ρήμα *λέγει* ή το *κελεύει*. Τον χαιρετισμό αυτό μεταφράζουμε με τις αντίστοιχες εκφράσεις της ν.ε.: «Ο βασιλιάς Αλέξανδρος στέλνει τα χαιρετίσματά του» ή «στέλνει τις ευχές του» ή «εύχεται να είναι καλά» κτλ.
- γ. Χρησιμοποιεί πληθυντικό μεγαλοπρεπείας: *Ἀντιπαξάμενον ἡμῖν οὐκ ἠμυνάμεθα Δαρείον*. Στη μετάφραση αποδίδουμε τον πληθυντικό αυτό με ενικό αριθμό.
- δ. Κλείνει την επιστολή με τον τυπικό αποχαιρετισμό: *ἔρρωσθε*. Στο τέλος των επιστολών συνήθως υπήρχε το β' ενικό ή το β' πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής παρακειμένου του ρήματος *ῥώννυμαι*: *ἔρρωσο* ή *ἔρρωσθε*. Τις αποφωνήσεις αυτές τις μεταφράζουμε με τις αντίστοιχες εκφράσεις της ν.ε.: «Γεια σου!» ή «Γεια σας!», «Υγιάινε!» ή «Υγιάινετε!» κτλ.

7 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **βασιλεύς:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ βασιλεύς, τοῦ βασιλέως* (= ο βασιλιάς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 24.
- ⇒ **Ἀλέξανδρος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Ἀλέξανδρος, τοῦ Ἀλεξάνδρου*.
- ⇒ **Στατεῖρα:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ Στατεῖρα, τῆς Στατεῖρας*.
- ⇒ **Ῥοδῶ:** ουσ. ιδιόκλιτο, θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ Ῥοδῶ (καὶ Ῥοδώ), τῆς Ῥοδῶ*. Πρόκειται για τη μητέρα του Δαρείου. Το ουσ. απαντά μόνο στη *Μυθιστορία Ἀλεξάνδρου*.
- ⇒ **Ῥωξάνη:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ Ῥωξάνη, τῆς Ῥωξάνης*.
- ⇒ **τῆ γυναικί:** ουσ. ανώμαλο ετερόκλιτο, θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ γυνή, τῆς γυναικός* (= η γυναίκα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 386.
- ⇒ **ἐμή:** αντων. κτητική α' προσώπου για έναν κτήτορα, θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἐμός, ἐμή, ἐμόν* (= δικός μου, δική μου, δικό μου). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 694.
- ⇒ **χαίρειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *χαίρω* (= είμαι ευχαριστημένος, είμαι χαρούμενος, είμαι καλά). ♦ Το απαρέμφ. *χαίρειν* συχνά τίθεται στην αρχή των επιστολών ως χαιρετισμός. (Στην περίπτωση αυτή παραλείπεται το ρήμα *λέγει* ή το ρήμα *κελεύει*.)
- ⇒ **ἀντιτάξάμενον:** μτχ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *ἀντιτάσσομαι* (= αντιστέκομαι, εναντιώνομαι). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ♦ Το ενεργ. *ἀντιτάσσω* = τάσσω κάποιον εναντίον κάποιου.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀντιτάτ(σσω)ω*, ΠΡΤ. *ἀντέτατ(σσω)ον*, ΜΕΛΛ. *ἀντιτάξω*, ΑΟΡ. *ἀντέταξα*, ΠΡΚ. *ἀντιτέταχα*, ΥΠΡΣ. *ἀντετετάχειν*.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀντιτάτ(σσω)ομαι*, ΠΡΤ. *ἀντετατ(σσω)όμην*, ΜΕΛΛ. *ἀντιτάξομαι*, ΑΟΡ. *ἀντεταξάμην*, ΠΡΚ. *ἀντιτέταγμαί*, ΥΠΡΣ. *ἀντετετάγμην*.
- ⇒ **ἡμῖν:** αντων. προσωπική α' προσώπου, δοτ. πληθ., *ἐγώ*.
- ⇒ **Δαρείον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ Δαρείος, τοῦ Δαρείου*.
- ⇒ **οὐκ:** μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **ἡμυνάμεθα:** οριστ. αορ. μ.φ., α' πληθ., του ρήμ. *ἀμύνομαι* (= υπερασπίζω τον εαυτό μου από κάποιον· εκδικούμαι, τιμωρώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ Το ενεργ. *ἀμύνω τινά* ή *τί* = αποκρούω κάποιον ή κάτι· *ἀμύνω τινί τινά* ή *τί* = αποκρούω, απομακρύνω κάποιον ή κάτι από κάποιον. (Η δοτ. εκφράζει το πρόσωπο για χάρη του οποίου ή από το οποίο απομακρύνεται ο κίνδυνος.)

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀμύνω*, ΠΡΤ. *ἤμυνον*, ΜΕΛΛ. *ἀμυνῶ*, ΑΟΡ. *ἤμυνα*.
- ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀμύνομαι*, ΠΡΤ. *ἤμυνόμην*, ΜΕΛΛ. *ἀμυνοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἤμυνάμην*.
- ⇒ **εἰ μὴ:** ο υποθετικός σύνδεσμος *εἰ* μαζί με το αρνητικό μόριο *μη* εδώ ισοδυναμούν με αντιθετικό σύνδεσμο (= αλλά).
- ⇒ **τούναντίον (< τὸ ἐναντίον):** επίρρ. τροπικό (= αντίθετα). Πρόκειται στην ουσία για την επιρρηματικοποιημένη έναρθρη αιτιατική ενικού ουδετέρου γένους του επιθ. *ὁ ἐναντίος, ἡ ἐναντία, τὸ ἐναντίον* (= αντικρινός, αντίθετος, εχθρικός). ◆ *εἰ μὴ τούναντίον* = αλλά αντίθετα.
- ⇒ **ἠύχομην:** οριστ. παρατ. μ.φ., α' εν., του ρήμ. *εὐχομαι* (= επιθυμώ, εύχομαι).
- ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *εὐχομαι*, ΠΡΤ. *ἠύχομην*, ΜΕΛΛ. *εὐξομαι*, ΑΟΡ. *ἠὔξάμην*, ΠΡΚ. *ἠὔγμαι*, ΥΠΡΣ. *ἠὔγμην*.
- ⇒ **γάρ:** σύνδ. αιτιολογικός (= γιατί).
- ⇒ **ἐγώ:** αντων. προσωπική α' προσώπου, ονομ. εν., *ἐγώ*.
- ⇒ **ζῶντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ζήω, ζῶ* (= ζω).
- ⇒ **ὑπό:** πρόθ. κύρια (= από). Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει τον τόπο κάτω από τον οποίο βρίσκεται κάτι ή από τον οποίο βγαίνει· μεταφορικά δηλώνει τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες συμβαίνει κάτι ή το ποιητικό αίτιο (παθητικών ρημάτων) κ.ά.·
 - + δοτ.: δηλώνει περίπου ό,τι και η *ὑπὸ* + *γεν.* (όχι όμως ποιητικό αίτιο)·
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση κάτω από κάποιον τόπο· μεταφορικά δηλώνει υποταγή κ.ά.
- ⇒ **τὰ σκῆπτρα:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ σκῆπτρον, τοῦ σκῆπτρον* (= το σκῆπτρο, το οποίο ήταν το σύμβολο βασιλικῆς εξουσίας· η βασιλική εξουσία). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 693. ◆ *τὰ ἐμὰ σκῆπτρα* = η βασιλική εξουσία μου.
- ⇒ **ἐμά:** αιτιατ. πληθ., ουδ. γένους, *ἐμός, ἐμή, ἐμόν*. Βλ. πιο πάνω, *ἐμή*.
- ⇒ **ἔχειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἔχω* (= έχω)
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (+ κατηγορ. ή κατηγορηματική μτχ.)
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχω*, ΠΡΤ. *εἶχον*, ΜΕΛΛ. *ἔξω, σχήσω*, ΑΟΡ. *ἔσχον*, ΠΡΚ. *ἔσχηκα*, ΥΠΡΣ. [*ἔσχήκειν*].
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχομαι*, ΠΡΤ. *εἶχόμην*, ΜΕΛΛ. *ἔξομαι, σχήσομαι*, ΑΟΡ. *ἔσχόμην*, ΠΡΚ. *ἔσχημαι*.
- ⇒ **ἐλαχίστως:** επίρρ. ποσοτικό υπερθετικού βαθμού (= πάρα πολύ λίγο,

πάρα πολύ μικρό). Προέρχεται από το επίθετο υπερθετικού βαθμού *ὁ ἐλάχιστος*, ἢ *ἐλαχίστη*, τὸ *ἐλάχιστον*. Θετικός: *ὁ μικρός*, ἢ *μικρά*, τὸ *μικρόν*.

- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= ὁμως, ἀλλά, και, ἐνώ).
- ⇒ **ἔχοντος:** μτχ. ἐνεστ. ε.φ., ἀρσ. γένους, γεν. ἐν., του ρήμ. *ἔχω*. Για τὴν κλίση τῆς βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 695.
- ⇒ **ἐπί:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται και με τὶς τρεῖς πλάγιες πτώσεις και δηλώνει το «επάνω» κυριολεκτικά και μεταφορικά:
+ γεν.: δηλώνει στάση σε τόπο· μεταφορικά δηλώνει ἀναφορὰ κ.ά.
+ δοτ.: δηλώνει ὅτι και ἡ *ἐπί* + γεν., ἀλλά εἶναι πιο συνηθισμένη
+ αιτ.: δηλώνει στάση πάνω σε κάποιον τόπο ἢ κατεύθυνση (συχνὰ με εχθρική σημασία) κ.ά.
- ⇒ **τῷ πνεύματι:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. ἐν., τὸ *πνεῦμα*, τοῦ *πνεύματος* (= πνοή, ἀνεμος· ψυχὴ, πνεῦμα· πνοὴ ζωῆς, ἀναπνοή). Για τὴν κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 694. ♦ *ἐλάχιστος δὲ ἔχοντος ἐπὶ τῷ πνεύματι* = ἐνώ ἴσα που ἀνέπνεε.
- ⇒ **αὐτοῦ:** ἀντων. οριστική ἢ ἐπαναληπτική, ἀρσ. γένους, γεν. ἐν., *αὐτός*, *αὐτή*, *αὐτό*. Εἰδώ, *αὐτοῦ* = τοῦ *Δαρείου* (ἐπαναληπτική).
- ⇒ **τούτον:** ἀντων. δεικτική, ἀρσ. γένους, αιτιατ. ἐν., *οὗτος*, *αὕτη*, *τοῦτο* (= αὐτός, αὕτη, αὐτό).
- ⇒ **κατέλαβον:** οριστ. ἀορ. β' ε.φ., *ἀ' ἐν.*, του ρήμ. *καταλαμβάνω* (= πιάνω· προφταίνω, βρίσκω, συναντῶ). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κατὰληψη, ἀκατὰληπτος, κατὰληψίας.
- ⇒ **ἐν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και ἡ βασική τῆς σημασία εἶναι «μέσα σε» (εἶναι ἀντίθετη τῆς πρόθεσης *ἐκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο ἢ τον χρόνο (μέσα στον οποίο γίνεται κάτι)· μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμὸ σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **τῇ ἀναπνοῇ:** ουσ. ἀ' κλ., θηλ. γένους, δοτ. ἐν., ἡ *ἀναπνοή*, τῆς *ἀναπνοῆς* (= ἀναπνοή).
- ⇒ **ἔσχατη:** ἐπίθ. β' κλ., θηλ. γένους, δοτ. ἐν., ὁ *ἔσχατος*, ἢ *ἔσχατος* και *ἔσχατη*, τὸ *ἔσχατον* (= τελευταίος, τελευταία, τελευταίον). Για τὴν κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 694.
- ⇒ **ὄν:** ἀντων. ἀναφορική, ἀρσ. γένους, αιτιατ. ἐν., *ὅς*, *ἧ*, *ὃ* (= ο οποίος, ἡ οποία, τὸ οποίο). Για τὴν κλίση τῆς βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 695.
- ⇒ **ἐλέησας:** μτχ. ἀορ. ε.φ., ἀρσ. γένους, ὀνομ. ἐν., του συνηρ. ρήμ. *ἐλέεω*, *ἐλεῶ* (= συμπαθῶ, λυπάμαι). Για τὴν κλίση τῆς βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 695.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ἐλεος, ἐλεημοσύνη, ἐλεήμων, ἀνελέητος, ἐλεεινός.

- ⇒ **τῆ γλαμύδι:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ γλαμύς, τῆς γλαμύδος (= πανωφόρι στρατιωτών, γλαμύδα, μανδύας στρατηγού).
- ⇒ **ἐμαντοῦ:** αντων. αυτοπαθητική α' προσώπου, αρσ. γένους, γεν. εν., ἐμαντοῦ, ἐμαντῆς (= του εαυτού μου).
- ⇒ **περιέστειλα:** οριστ. αορ. ε.φ., α' εν., του ρήμ. περιστέλλω (= καλύπτω, φροντίζω, περιβάλλω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. περιστέλλω, ΠΡΤ. περιέστελλον, ΜΕΛΛ. περιστελῶ, ΑΟΡ. περιέστειλα, ΠΡΚ. περιέσταλκα, ΥΠΡΣ. περιεστάλκειν.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. περιστέλλομαι, ΠΡΤ. περιεστελλόμην, ΜΕΛΛ. περιστελοῦμαι, ΑΟΡ. περιεστειλάμην, ΠΡΚ. περιέσταλμαι, ΥΠΡΣ. περιεστάλμην.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του στέλλω: στόλος, στολή, αναστολή, περιστολή, αποστολέας, απόστολος.
- ⇒ **ἐπυθόμην:** οριστ. αορ. β' μ.φ., α' εν., του αποθ. ρήμ. πυνθάνομαι (= πληροφοροφρούμαι, ζητώ να μάθω, ρωτώ).
 - ♦ ΣΥΝΤ.: πυνθάνομαι τινός (ή παρά τινός) τι (ή τελ. απαρέμφ.) = ζητώ να πληροφορηθώ από κάποιον για κάτι.
 - ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. πυνθάνομαι, ΠΡΤ. ἐπυνθανόμην, ΜΕΛΛ. πεύσομαι, ΑΟΡ. ἐπυθόμην, ΠΡΚ. πέπυσμαι, ΥΠΡΣ. ἐπεπύσμην.
- ⇒ **παρ' (= παρά):** πρόθεση κύρια. Εδώ έχει πάθει έκθλιψη του - ά. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει κίνηση από κάποιον τόπο ή προέλευση κ.ά.
 - + δοτ.: δηλώνει ότι κάτι είναι κοντά σε κάτι, στο πλευρό κάποιου κ.ά.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση κοντά ή παράλληλα σε κάτι κ.ά.
- ⇒ **αὐτοῦ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, γεν. εν., αὐτός, αὐτή, αὐτό. Εδώ, αὐτοῦ = τοῦ Δαρείου (επαναληπτική).
- ⇒ **τι:** αντων. αόριστη, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., τίς, τίς, τί (= κάποιος, κάποια, κάποιος). Το τι είναι άπονο, γιατί έγινε έγκλιση του τόνου του.
- ⇒ **ἀκούσαι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. ἀκούω (= ακούω, μαθαίνω).
 - ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (Συχνά συντάσσεται και με γενική.)
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἀκούω, ΠΡΤ. ἤκουον, ΜΕΛΛ. ἀκούσομαι, ΑΟΡ. ἤκουσα, ΠΡΚ. ἀκήκοα, ΥΠΡΣ. ἤ(ά)κηκόειν.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ακοή, υπακοή, άκουσμα, ανήκουστος, ξακουστός.
- ⇒ **περί:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: σημαίνει «γύρω από», κυριολεκτικά (τόπος) ή μεταφορικά (αναφορά κ.ά).
 - + δοτ.: σημαίνει περίπου ό,τι η περι + γεν., αλλά δεν είναι τόσο συχνή.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση γύρω από κάτι κυριολεκτικά ή μεταφορικά.

- ⇒ **τῆς ἀπωλείας:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ ἀπώλεια, τῆς ἀπωλείας (= ο χαμός, ο θάνατος, η ζημιά). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 693.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ὀλεθρος, πανωλεθρία, απολωλός (πρόβατο), πανώλη.
- ⇒ **αὐτοῦ:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ὁ δὲ** = αὐτός.
- ⇒ **μοι:** αντων. προσωπική ἀ΄ προσώπου, δοτ. εν. (β΄ τύπος), ἐγώ.
- ⇒ **εἶπεν:** οριστ. αορ. β΄ ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. λέγω (= λέω, αναφέρω, απαντώ).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. (αντικ. ἐμμεσο) + αιτ. (αντικ. ἄμεσο). Εδώ συντάσσεται μόνο με δοτική, γιατί τα λόγια του ακολουθούν σε ευθύ λόγο.
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. λέγω, ΠΡΤ. ἔλεγον, ΜΕΛΛ. λέξω, ἐρῶ, ΑΟΡ. ἔλεξα, εἶπα, εἶπον, ΠΡΚ. εἶρηκα, ΥΠΡΣ. εἰρήκειν.
- ⇒ **παρακαταθήκη:** ουσ. ἀ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ παρακαταθήκη, τῆς παρακαταθήκης (= εκείνο που εμπιστεύεται κάποιος σε κάποιον ἄλλο για προστασία ἢ για φροντίδα).
- ⇒ **ἔχε:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β΄ εν., του ρήμ. ἔχω (= ἔχω). Βλ. πιο πάνω, ἔχειν.
- ⇒ **τὴν θυγατέρα:** ουσ. γ΄ κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ θυγάτηρ, τῆς θυγατρὸς (= η κόρη, η θυγατέρα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 694.
- ⇒ **ἐμήν:** αιτιατ. εν., θηλ. γένους, ἐμός, ἐμή, ἐμόν. Βλ. πιο πάνω, ἐμή.
- ⇒ **Ῥωξάνη:** αιτιατ. εν., θηλ. γένους, ἡ Ῥωξάνη. Βλ. πιο πάνω, Ῥωξάνη.
- ⇒ **συμβίωσι:** οριστ. μέλλ. ε.φ., γ΄ εν., του συνηρ. ρήμ. συμβιώω, συμβιώω (= ζω, περνῶ τη ζωὴ μου, ζω μαζί με κάποιον).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. (συμβιώω τινι = βιώω σὺν τινι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του βιώω, βιώω: συμβίωση, επιβίωση, βιώσιμος, βίωμα.
- ⇒ **σοι:** αντων. προσωπική β΄ προσώπου, δοτ. εν. (β΄ τύπος), σὺ (= εσύ).
- ⇒ **τοὺς αἰτίους:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ αἴτιος, ἡ αἴτιος και αἰτία, τὸ αἴτιον (= υπαίτιος, υπαίτια, υπαίτιο).
- ⇒ **τῆς ἀπωλείας:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **αὐτοῦ:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἡμυνάμεθα:** οριστ. αορ. μ.φ., ἀ΄ εν., του ρήμ. ἀμύνομαι. Βλ. πιο πάνω, ἡμυνάμεθα.
- ⇒ **ἄξιοπρεπῶς:** επίρρ. τροπικό (= ὅπως πρέπει, ὅπως αξίζει).
- ⇒ **προσέταξα:** οριστ. αορ. ε.φ., ἀ΄ εν., του ρήμ. προστά(ττ)σσω (= διατάζω, δίνω εντολή). Για αρχικούς χρόνους βλ. πιο πάνω, ἀντιταξάμενον.
- ⇒ **ἡρώον:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., τὸ ἡρώον, τοῦ ἡρώου (= ιερό ἢ ναός ἢ βωμός ἢ τάφος αφιερωμένος σε ἥρωα).

- ⇒ **αὐτῷ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ, *αὐτῷ = τῷ Δαρείῳ* (επαναληπτική).
- ⇒ **γενέσθαι:** απαρέμφ. αορ. β' μ.φ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι).
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *γί(γ)νομαι*, ΠΡΤ. *έγι(γ)νόμην*, ΜΕΛΛ. *γενήσομαι*, ΑΟΡ. *έγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα, γεγένημαι*, ΥΠΡΣ. *έγεγόνειν, έγεγενήμην*.
- ⇒ **τοὺς ἥρωας:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ή ἥρωας, του ἥρωος* (= ο ἥρωας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 694.
- ⇒ **πατρῶους:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ό πατρῶος, ή πατρῶος και πατρώα, τὸ πατρῶον* (= πατρικός).
- ⇒ **αὐτῷ:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ὑμεῖς:** αντων. προσωπική β' προσώπου, ονομ. πληθ., *σὺ* (= εσύ).
- ⇒ **τῆς λύπης:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ή λύπη, τῆς λύπης* (= πόνος ψυχής, στενοχώρια, θλίψη, πένθος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 693.
- ⇒ **αὐτοῦ:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **παύσασθε:** προστακτ. αορ. μ.φ., β' πληθ., του ρήμ. *παύομαι* (= σταματῶ να κάνω κάτι). ◆ ΣΥΝΤ.: + γεν. ◆ Το ενεργ. *παύω τινά (τινος)* (= σταματῶ, εμποδίζω κάποιον από κάτι).
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *παύω*, ΠΡΤ. *έπανον*, ΜΕΛΛ. *παύσω*, ΑΟΡ. *έπανσα*, ΠΡΚ. *πέπανκα*.
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *παύομαι*, ΠΡΤ. *έπανόμην*, ΜΕΛΛ. *παύσομαι*, ΑΟΡ. *έπανσάμην*, ΠΡΚ. *πέπανμαι*, ΥΠΡΣ. *έπεπαύμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: παύση, ανάπαυση, κατάπαυση, παύλα, ανάπαυλα, αναπαυτικός.
- ⇒ **ὑμᾶς:** αντων. προσωπική β' προσώπου, αιτιατ. πληθ., *σὺ* (= εσύ).
- ⇒ **ἀποκαταστήσω:** οριστ. μέλλ. ε.φ., α' εν., του ρήμ. *ἀποκαθίστημι* (= τακτοποιῶ, αποκαθιστῶ, επαναφέρω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ⇒ **εἰς (και ἐς):** πρόθ. κύρια (= σε, προς). Συντάσσεται με αιτιατική και δηλώνει κίνηση ή κατεύθυνση προς το εσωτερικό ενός τόπου· μεταφορικά δηλώνει είσοδο σε κατάσταση, σκοπό κ.ά.
- ⇒ **τὰ βασιλεία:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ βασιλείον, του βασιλείου* (= το ανάκτορο). ◆ Στον πληθ.: **τὰ βασιλεία** = η έδρα του κράτους, η πρωτεύουσα, η βασιλική πόλη.
- ⇒ **ἴδια:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ό ἴδιος, ή ἴδιος και ἴδια, τὸ ἴδιον* (= ιδιαίτερος, ιδιωτικός, προσωπικός, δικός μου).
- ⇒ **κατά:** πρόθ. κύρια (= σε). Συντάσσεται με γενική και αιτιατική. Η βασική της σημασία είναι «κάτω», «προς τα κάτω»:

- + γεν.: δηλώνει την κίνηση από πάνω προς τα κάτω ή γενικά την κατεύθυνση προς κάποιο σημείο· μεταφορικά δηλώνει αναφορά κ.ά.
- + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς τα κάτω ή τοπική έκταση· μεταφορικά δηλώνει τρόπο, συμφωνία, αναφορά, μερισμό κ.ά.
- ⇒ **γοῦν (< γέ + οὔν)**: σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν, τουλάχιστον).
 - ⇒ **τάς διατάξεις**: ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ διάταξις, τῆς διατάξεως* (= διαταγή· διαθήκη, τελευταία επιθυμία). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 694.
 - ⇒ **Δαρείου**: γεν. εν., *ὁ Δαρείος, τοῦ Δαρείου*. Βλ. πιο πάνω, *Δαρείον*.
 - ⇒ **τὴν γυναίκα**: αιτιατ. εν., *ἡ γυνή, τῆς γυναικός*. Βλ. πιο πάνω, *γυναικί*.
 - ⇒ **ἐμήν**: βλ. πιο πάνω, *ἐμή*.
 - ⇒ **σύνθρονον**: ἐπίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ σύνθρονος, ἡ σύνθρονος, τὸ σύνθρονον* (= συμμετοχός της βασιλείας, της εξουσίας). Ο τόνος που έχει στη λήγουσα μέσα στο κείμενο προέρχεται από το *μου* που είναι εγκλιτική λέξη.
 - ⇒ **μου**: αντων. προσωπική α' προσώπου, γεν. εν. (β' τύπος) *ἐγώ*.
 - ⇒ **εἶναι**: απαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
 - ◆ ΕΝΣ. *εἶμι*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἔγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἔγεγόνειν*.
 - ⇒ **βούλομαι**: οριστ. ενεστ. μ.φ., α' εν., του ρήμ. *βούλομαι* (= θέλω, επιθυμώ).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + τελ. απαρέμφ.
 - ◆ Μ.Φ.: ΕΝΣ. *βούλομαι*, ΠΡΤ. *ἐ(ή)βουλόμην*, ΜΕΛΛ. *βουλήσομαι*, ΑΟΡ. *ἐ(ή)βουλήθην* (παθ.), ΠΡΚ. *βεβούλημαι*.
 - ⇒ **ἐάν**: σύνδ. υποθετικός (= εάν, αν). Συντάσσεται με υποτακτική ἔγκλιση.
 - ⇒ **μοι**: βλ. πιο πάνω.
 - ⇒ **συμπνεύσητε**: υποτακτ. αορ. ε.φ., β' πληθ., του ρήμ. *συμπνέω* (= πνέω μαζί· συμφωνώ, δίνω τη συγκατάθεσή μου).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πνεύμα, πνεύμονας, πνοή, ἔμπνευση, πνευστός, σύμπνοια.
 - ⇒ **προσκυνεῖσθαι**: απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. *προσκυνέομαι, προσκυνοῦμαι* (= με προσκυνούν, υποκλίνονται μπροστά μου· με σέβονται, με τιμούν, με λατρεύουν). ◆ Το ενεργ. *προσκυνέω, προσκυνῶ* *τινα* ή *τι* = υποκλίνομαι μπροστά σε κάποιον, προσφέρω τιμές, δείχνω τον σεβασμό μου.
 - ⇒ **αὐτήν**: αντων. οριστική ή επαναληπτική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ, *αὐτήν* = *τὴν Ῥωξάνην* (επαναληπτική).

- ⇒ **ὡς:** επίρρ. τροπικό αναφορικό (= καθώς, σαν).
- ⇒ **Ἀλεξάνδρου:** γεν. εν., ὁ Ἀλέξανδρος, τοῦ Ἀλεξάνδρου. Βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **κελεύω:** οριστ. ενεστ. ε.φ., ἀ' εν., του ρήμ. *κελεύω* (= διατάζω, προσταάζω, ορίζω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + τελ. απαρέμφ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *κελεύω*, ΠΡΤ. *έκέλευον*, ΜΕΛΛ. *κελεύσω*, ΑΟΡ. *έκέλευσα*, ΠΡΚ. *κεκέλευκα*, ΥΠΡΣ. [*έκεκελεύειν*].
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *κελεύομαι*, ΠΡΤ. *έκελευόμην*, ΜΕΛΛ. *κελεύσομαι*, ΑΟΡ. *έκελευσάμην*, ΠΡΚ. *κεκέλευσμαι*.
- ⇒ **ἔρωσθε:** προστακτ. παρακ. μ.φ., β' πληθ., του ρήμ. *ῥώννυμαι* (= είμαι υγιής, είμαι δυνατός στο σώμα ή στην ψυχή· στο τέλος επιστολών σημαίνει: να είστε καλά στην υγεία σας, υγιαίνετε, χαίρετε).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ῥώμη, ῥωμαλέος, ἄρρωστος, αρρώστια, εὔρωστος, ἀνάρρωση.

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	α' κλίση			β' κλίση		
ονομ.	ή	ἀπώλεια	ή	λύπη	τὸ	σκήπτρον
γεν.	τῆς	ἀπωλείας	τῆς	λύπης	τοῦ	σκήπτρου
δοτ.	τῇ	ἀπωλείᾳ	τῇ	λύπῃ	τῷ	σκήπτρῳ
αιτ.	τὴν	ἀπώλειαν	τὴν	λύπην	τὸ	σκήπτρον
κλητ.	(ᾧ)	ἀπώλεια	(ᾧ)	λύπη	(ᾧ)	σκήπτρον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	α' κλίση			β' κλίση		
ονομ.	αἱ	ἀπώλειαί	αἱ	λύπαι (ῶ)	τὰ	σκήπτρα
γεν.	τῶν	ἀπωλειῶν	τῶν	λυπῶν	τῶν	σκήπτρων
δοτ.	ταῖς	ἀπωλείαις	ταῖς	λύπαις	τοῖς	σκήπτροις
αιτ.	τὰς	ἀπωλείας	τὰς	λύπας	τὰ	σκήπτρα
κλητ.	(ᾧ)	ἀπώλειαί	(ᾧ)	λύπαι	(ᾧ)	σκήπτρα

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	τὸ	πνεῦμα	ἡ	θυγάτηρ	ὁ	ἥρωρ	ἡ	διάταξιρ
γεν.	τοῦ	πνεύματος	τῆρ	θυγατρὸρ	τοῦ	ἥρωρ	τῆρ	διάταξεωρ
δοτ.	τῷ	πνεύματι	τῇ	θυγατρὶ	τῷ	ἥρωι	τῇ	διάταξει
αιτ.	τὸ	πνεῦμα	τὴν	θυγατέρα	τὸν	ἥρωα	τὴν	διάταξιν
κλητ.	(ὦ)	πνεῦμα	(ὦ)	θύγατερ	(ὦ)	ἥρωρ	(ὦ)	διάταξι

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	τὰ	πνεύματα	αἱ	θυγατέρες	οἱ	ἥρωερ	αἱ	διάταξιρ
γεν.	τῶν	πνευμάτων	τῶν	θυγατέρων	τῶν	ἥρῶων	τῶν	διάταξεων
δοτ.	τοῖρ	πνεύμασι(ν)	ταῖρ	θυγατράσι(ν)	τοῖρ	ἥρωσι(ν)	ταῖρ	διάταξεσι(ν)
αιτ.	τὰ	πνεύματα	τάρ	θυγατέραρ	τούρ	ἥρωαρ	τάρ	διάταξιρ
κλητ.	(ὦ)	πνεύματα	(ὦ)	θυγατέρερ	(ὦ)	ἥρωερ	(ὦ)	διάταξιρ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΟΥ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο			
ονομ.	ὁ	ἔσχατορ	ἡ	ἔσχατορ / ἔσχάτη	τὸ	ἔσχατον
γεν.	τοῦ	ἔσχάτου	τῆρ	ἔσχάτου / ἔσχάτηρ	τοῦ	ἔσχάτου
δοτ.	τῷ	ἔσχάτῳ	τῇ	ἔσχάτῳ / ἔσχάτῃ	τῷ	ἔσχάτῳ
αιτ.	τὸν	ἔσχατον	τὴν	ἔσχατον / ἔσχάτην	τὸ	ἔσχατον
κλητ.	(ὦ)	ἔσχατε	(ὦ)	ἔσχατε / ἔσχάτη	(ὦ)	ἔσχατον

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο			
ονομ.	οἱ	ἔσχατοι	αἱ	ἔσχατοι / ἔσχαται	τὰ	ἔσχατα
γεν.	τῶν	ἔσχάτων	τῶν	ἔσχάτων / ἔσχάτων	τῶν	ἔσχάτων
δοτ.	τοῖρ	ἔσχάτοιρ	ταῖρ	ἔσχάτοιρ / ἔσχάταιρ	τοῖρ	ἔσχάτοιρ
αιτ.	τούρ	ἔσχάτουρ	τάρ	ἔσχάτουρ / ἔσχάταιρ	τὰ	ἔσχατα
κλητ.	(ὦ)	ἔσχατοι	(ὦ)	ἔσχατοι / ἔσχαται	(ὦ)	ἔσχατα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	ἐμόρ	ἐμή	ἐμόν	ἐμοῖ	ἐμαῖ	ἐμὰ
γεν.	ἐμοῦ	ἐμήρ	ἐμοῦ	ἐμῶν	ἐμῶν	ἐμῶν
δοτ.	ἐμῷ	ἐμῇ	ἐμῷ	ἐμοῖρ	ἐμαῖρ	ἐμοῖρ
αιτ.	ἐμόν	ἐμήν	ἐμόν	ἐμούρ	ἐμάρ	ἐμὰ
κλητ.	—	—	—	—	—	—

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	ὁς	ἡ	ὁ	οἱ	αἱ	ἅ
γεν.	οὔ	ἡς	οὔ	ῶν	ῶν	ῶν
δοτ.	ῶ	ἦ	ῶ	οῖς	αῖς	οῖς
αιτ.	ὄν	ἦν	ὄ	οὔς	ἄς	ἄ
κλητ.	—	—	—	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἔχων	ἡ ἔχουσα	τὸ ἔχον
γεν.	τοῦ ἔχοντος	τῆς ἐχούσης	τοῦ ἔχοντος
δοτ.	τῷ ἔχοντι	τῇ ἐχούσῃ	τῷ ἔχοντι
αιτ.	τὸν ἔχοντα	τὴν ἔχουσαν	τὸ ἔχον
κλητ.	(ὦ) ἔχων	(ὦ) ἔχουσα	(ὦ) ἔχον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἔχοντες	αἱ ἔχουσαι	τὰ ἔχοντα
γεν.	τῶν ἐχόντων	τῶν ἐχουσῶν	τῶν ἐχόντων
δοτ.	τοῖς ἐχουσι(ν)	ταῖς ἐχούσαις	τοῖς ἐχουσι(ν)
αιτ.	τούς ἔχοντας	τάς ἐχούσας	τὰ ἔχοντα
κλητ.	(ὦ) ἔχοντες	(ὦ) ἔχουσαι	(ὦ) ἔχοντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἐλεήσας	ἡ ἐλεήσασα	τὸ ἐλεήσαν
γεν.	τοῦ ἐλεήσαντος	τῆς ἐλεησάσης	τοῦ ἐλεήσαντος
δοτ.	τῷ ἐλεήσαντι	τῇ ἐλεησάσῃ	τῷ ἐλεήσαντι
αιτ.	τὸν ἐλεήσαντα	τὴν ἐλεήσανσαν	τὸ ἐλεήσαν
κλητ.	(ὦ) ἐλεήσας	(ὦ) ἐλεήσασα	(ὦ) ἐλεήσαν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἐλεήσαντες	αἱ ἐλεήσασαι	τὰ ἐλεήσαντα
γεν.	τῶν ἐλεησάντων	τῶν ἐλεησασῶν	τῶν ἐλεησάντων
δοτ.	τοῖς ἐλεήσασι(ν)	ταῖς ἐλεησάσαις	τοῖς ἐλεήσασι(ν)
αιτ.	τούς ἐλεήσαντας	τάς ἐλεησάσας	τὰ ἐλεήσαντα
κλητ.	(ὦ) ἐλεήσαντες	(ὦ) ἐλεήσασαι	(ὦ) ἐλεήσαντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	ἀντιταπτόμενον	ἀμυνόμεθα	εὐχομαι
παρ.	—	ἡμυνόμεθα	ἠϋχόμεν
μέλλ.	ἀντιταξόμενον	ἀμυνούμεθα	εὐξομαι
αόρ.	ἀντιταξάμενον	ἡμυνάμεθα	ἠϋξάμεν
παρ.	ἀντιτεταγμένον	—	ἠϋγμαι
υπερ.	—	—	[ἠϋγμην]

ενεστ.	ἔχειν	ἔχοντος	καταλαμβάνω
παρ.	—	—	κατελάμβανον
μέλλ.	ἔξειν, σχήσειν	ἔξοντος, σχήσοντος	καταλήψομαι
αόρ.	σχέιν (β')	σχόντος (β')	κατέλαβον (β')
παρ.	ἐσχικένοι	ἐσχηκός	κατείληφα
υπερ.	—	—	κατείληφειν

ενεστ.	περιστέλλω	πυνθάνομαι	ἀκούειν	λέγει
παρ.	περιστελλόν	ἐπυνθανόμην	—	ἔλεγε(ν)
μέλλ.	περιστελῶ	πέυσομαι	ἀκούσεσθαι	λέξει, ἐρεῖ
αόρ.	περιστείλα	ἐπυθόμην (β')	ἀκούσαι	ἔλεξε(ν), εἶπε(ν) (β')
παρ.	περίσταλκα	πέπυσμαι	ἀκηκοένοι	εἶρηκε(ν)
υπερ.	περιεστάλκειν	ἐπεπύσμην	—	εἶρήκει

ενεστ.	ἔχε	συμπνέητε	προστάττω	γί(γ)νεσθαι
παρ.	—	—	προσέταπτον	—
μέλλ.	—	—	προστάξω	γενήσεσθαι
αόρ.	σχῆς (β')	συμπνεύσητε	προσέταξα	γενέσθαι (β')
παρ.	ἐσχηκῶς ἴσθι	συμπεπνευκυῖαι ἦτε	προστέταχα	γεγενῆσθαι, γεγονένοι
υπερ.	—	—	προσετετάχειν	—

ενεστ.	παύεσθε	εἶναι	βούλομαι	κελεύω
παρ.	—	—	ἐ(ἡ)βουλόμην	ἐκέλευον
μέλλ.	—	ἔσεσθαι	βουλήσομαι	κελεύσω
αόρ.	παύσασθε	γενέσθαι (β')	ἐ(ἡ)βουλήθην (παθ.)	ἐκέλευσα
παρ.	πέπασθε	γεγονένοι	βεβούλημαι	κεκέλευκα
υπερ.	—	—	[ἐβεβουλήμην]	[ἐκεκελεύκειν]

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ήμυνάμεθα	κατέλαβον	περιέστειλα
υποτ.	άμυνώμεθα	καταλάβω	περιστείλω
ευκτ.	άμυναίμεθα	καταλάβοιμι	περιστείλαιμι
προστ.	—	—	—
απαρ.	άμύνασθαι	καταλαβεῖν	περιστείλαι
μτχ.	άμυνάμενος /-η /-ον	καταλαβών /-ούσα /-όν	περιστείλας /-ασα /-αν

οριστ.	έπυθόμην	εἶπεν	ἔχεις
υποτ.	πύθωμαι	εἶπη	ἔχῃς
ευκτ.	πυθόίμην	εἶποι	ἔχοις
προστ.	—	εἰπέτω	ἔχε
απαρ.	πυθέσθαι	εἰπεῖν	ἔχειν
μτχ.	πυθόμενος /-η /-ον	εἰπών /-ούσα /-όν	ἔχων /-ουσα /-ον

οριστ.	προσέταξα	κελεύω	ἐπαύσασθε
υποτ.	προστάξω	κελεύω	παύσησθε
ευκτ.	προστάξαιμι	κελεύοιμι	παύσαισθε
προστ.	—	—	παύσασθε
απαρ.	προστάξαι (ᾶ)	κελεύειν	παύσασθαι
μτχ.	προστάξας /-ασα /-αν	κελεύων /-ουσα /-όν	παυσάμενος /-η /-ον

οριστ.	βούλομαι	συνεπνεύσατε	ἔρρωσθε
υποτ.	βούλωμαι	σμπνεύσητε	ἔρρωμένοι ἦτε
ευκτ.	βουλοίμην	σμπνεύσαιτε	ἔρρωμένοι εἶητε / εἶτε
προστ.	—	σμπνεύσατε	ἔρρωσθε
απαρ.	βούλεσθαι	σμπνεύσαι	ἔρρωσθαι
μτχ.	βουλόμενος /-η /-ον	σμπνεύσας /-ασα /-αν	ἔρρωμένος /-η /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► *Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Στατεῖρα καὶ Ῥοδῶ καὶ Ῥωξάνη τῇ ἐμῇ γυναικὶ χαίρειν (λέγει)*: κύρια πρόταση.

ενν. λέγει¹⁰: ρήμ. • **βασιλεύς**: υποκ. του λέγει • **Ἀλέξανδρος**: επεξηγήση¹¹ στο

10. Συχνά στην αρχή των επιστολών υπάρχει το απαρέμφ. *χαίρειν* ως εναρκτήριος χαιρετισμός. Στην περίπτωση αυτή παραλείπεται το ρήμα *λέγει* ή το *κελεύει*.

11. Κατά άλλη άποψη (βλ. Χ. Λώλου, *Συντακτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου*), σε φράσεις όπως *βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἢ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος* το κύριο ὄνομα, εφόσον δεν ἔχει ἄρθρο, ὅπως ἐδῶ το *Ἀλέξανδρος*, εἶναι παράθεση στη λέξη που δηλώνει το αξίωμα.

βασιλεύς • Στατειρα / Ῥοδῶ / Ῥωξάνη: αντικ. (έμμεσα) στο λέγει • τῆ γυναικί: παράθεση στο Ῥωξάνη • ἐμῆ: επιθ. προσδ. στο ἐμῆ (βλ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ) • χαίρειν¹²: τελικ. απαρέμφ. αντικ. (άμεσα) στο χαίρειν.

► **Ἀντιταξάμενον ἡμῖν Δαρειον οὐκ ἠμυνάμεθα, εἰ μὴ τοῦναντίον:** κύρια πρόταση.

(οὐκ) ἠμυνάμεθα: ρήμ. • ενν. ἡμεῖς: υποκ. του (οὐκ) ἠμυνάμεθα • Δαρειον: αντικ. του (οὐκ) ἠμυνάμεθα • ἀντιταξάμενον: εναντιωματική μτχ., συνημμένη στο Δαρειον • ἡμῖν: αντικ. της μτχ. ἀντιταξάμενον • τοῦναντίον: επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει αντίθεση.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η φράση *εἰ μὴ τοῦναντίον* έχει προέλθει από ελλειπτική υποθετική πρόταση. Το *εἰ μὴ* έχει αποκτήσει εδώ λειτουργία αντιθετικού συνδέσμου.

► **ἠύχομην γὰρ ἐγὼ ζῶντα ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκήπτρα ἔχειν:** κύρια πρόταση.

ἠύχομην: ρήμ. • ἐγώ: υποκ. του ἠύχομην και του ἔχειν (ταυτοπροσωπία) • ἔχειν: τελικό απαρέμφ., αντικ. του ἠύχομην • ενν. Δαρειον: αντικ. του ἔχειν • ὑπὸ τὰ σκήπτρα: εμπρόθ. προσδ. υποταγῆς¹³ στο ἔχειν • ἐμά: επιθ. προσδ. στο σκήπτρα • ζῶντα: κατηγορηματική¹⁴ μτχ., αναφέρεται στο υποκ. του ἔχειν.

► **ἐλαχίστως δὲ ἔχοντος ἐπὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ τοῦτον κατέλαβον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ:** κύρια πρόταση.

κατέλαβον: ρήμ. • ενν. ἐγώ: υποκ. του κατέλαβον • τοῦτον: αντικ. του κατέλαβον • ἔχοντος: χρονική μτχ., γενική απόλυτη, εξαρτάται από το κατέλαβον • αὐτοῦ: υποκ. της μτχ. ἔχοντος • ἐπὶ τῷ πνεύματι: εμπρόθ. προσδ. κατάστασης στη μτχ. ἔχοντος • ἐλαχίστως: επιρρ. προσδ. ποσού στη μτχ. ἔχοντος • ἐν τῇ ἀναπνοῇ: εμπρόθ. προσδ. κατάστασης (ή χρόνου) στο κατέλαβον • ἐσχάτῃ: επιθ. προσδ.¹⁵ στο ἀναπνοῇ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η μτχ. ἔχοντος κανονικά θα έπρεπε να είναι σε αιτιατική πτώση, συνημμένη στο τοῦτον. Η συντακτική αυτή ανακολουθία γίνεται για να δο-

12. Ως υποκ. του απαρεμφ. χαίρειν εννοούνται τα ονόματα Στάτειρα, Ῥοδῶ και Ῥωξάνη σε αιτιατική πτώση, γιατί, όταν το υποκείμενο του απαρεμφάτου είναι διαφορετικό από το υποκείμενο του ρήματος (ετεροπροσωπία), τότε μπαίνει σε αιτιατική πτώση.
13. Η έννοια της υποταγῆς που εκφράζει η πρόθεση ὑπὸ + αιτιατική είναι ουσιαστικά μεταφορική έννοια τόπου. Δηλαδή, από την αρχική σημασία «κάτω από τα σκήπτρα μου» (ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκήπτρα) προκύπτει η μεταφορική σημασία «κάτω από την εξουσία μου».
14. Κατά άλλη άποψη, η μτχ. ζῶντα είναι χρονική.
15. Το ἐσχάτῃ είναι επιθετικός προσδιορισμός στο ἀναπνοῇ, γιατί βρίσκεται ανάμεσα σε αυτό και στο άρθρο του. Αντίθετα, το ἔσχατος, ἐσχάτη, ἔσχατον λειτουργεί ως κατηγορηματικός προσδιορισμός όταν συνοδεύει άναρθρο ουσιαστικό ή όταν βρίσκεται πριν από το άρθρο.

θεί ιδιαίτερη έμφαση στο περιεχόμενο της μτχ., δηλαδή στο ότι, όταν ο Αλέξανδρος συνάντησε τον Δαρείο, αυτός ήδη ξεψυχούσε.

► **ὄν ἐλέησας τῇ ἔμαντοῦ χλαμύδι περιέστειλα:** δευτερεύουσα αναφορική πρόταση· αναφέρεται στο *τούτον*.

περιέστειλα: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *περιέστειλα* • **ὄν:** αντικ. του *περιέστειλα* και της μτχ. **ἐλέησας • τῇ χλαμύδι:** δοτ. οργάνου στο *περιέστειλα* • **τῇ ἔμαντοῦ**¹⁶: επιθ. προσδ. στο *χλαμύδι* (λόγω του ἀρθρου) • **ἐλέησας:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *περιέστειλα*.

► **Ἐπυθόμην δὲ παρ' αὐτοῦ τι ἀκούσαι περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ:** κύρια πρόταση.

ἐπυθόμην: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *ἐπυθόμην* και του *ἀκούσαι* (ταυτοπροσωπία) • **παρ' αὐτοῦ:** εμπρόθ. προσδ. προέλευσης στο *ἐπυθόμην* • **ἀκούσαι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. του *ἐπυθόμην* • **τι:** αντικ. του *ἀκούσαι* • **περὶ τῆς ἀπωλείας:** εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *ἀκούσαι* • **αὐτοῦ:** γεν. υποκειμενική στο *ἀπωλείας*.

► **Ὁ δέ μοι εἶπεν:** κύρια πρόταση.

εἶπεν: ρήμ. • **ὁ δέ:** υποκ. • **μοι:** αντικ. του *εἶπεν*.

► **παρακαταθήκην ἔχε τὴν ἐμὴν θυγατέρα Ῥωξάνην:** κύρια πρόταση.

ἔχε: ρήμ. • ενν. **σύ:** υποκ. του *ἔχε* • **τὴν θυγατέρα:** αντικ. του *ἔχε* • **ἐμὴν:** επιθ. προσδ. στο *θυγατέρα* • **Ῥωξάνην:** επεξηγήηση στο *τὴν θυγατέρα* • **παρακαταθήκην:** κατηγορ. στο αντικ. του *ἔχε*.

► **καὶ συμβιώσει σοι:** κύρια πρόταση.

συμβιώσει: ρήμ. • ενν. **ἡ θυγάτηρ:** υποκ. του *συμβιώσει* • **σοι:** αντικ. του *συμβιώσει*.

► **Τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ ἠμυνάμην ἀξιοπρεπῶς:** κύρια πρόταση.

ἠμυνάμην: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *ἠμυνάμην* • **τοὺς αἰτίους:** αντικ. του *ἠμυνάμην* • **τῆς ἀπωλείας:** γεν. αιτίας¹⁷ στο *τοὺς αἰτίους* • **αὐτοῦ:** γεν. υποκειμενική στο *τῆς ἀπωλείας* • **ἀξιοπρεπῶς:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἠμυνάμην*.

► **Προσέταξα δὲ ἡρώων αὐτῷ γενέσθαι παρὰ τοὺς πατρώους αὐτῷ ἥρωας:** κύρια πρόταση.

προσέταξα: ρήμ. • ενν. **ἐγώ:** υποκ. του *προσέταξα* • **γενέσθαι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. του *προσέταξα* • **ἡρώων:** υποκ. του *γενέσθαι* (ετεροπροσωπία) • **αὐτῷ:** δοτ. προσ. χαριστική στο *γενέσθαι* • **παρὰ τοὺς ἥρωας:** εμπρόθ.

16. Η γενική *ἔμαντοῦ* είναι κτητική.

17. Η γεν. που εξαρτάται από το επίθ. *αἴτιος, αἰτία, αἴτιον* είναι της αιτίας, όταν αυτό έχει τη δικανική σημασία «υπαίτιος, ένοχος», και αντικειμενική, όταν έχει τη σημασία «δημιουργός».

προσδ. τόπου (στάση σε τόπο) στο *γενέσθαι* • *πατρώους*: επιθ. προσδ. στο *ἥρωας* • *αὐτῷ*¹⁸: δοτ. προσ. κτητική στο *ἥρωας*.

► *καὶ ὑμεῖς δὲ τῆς λύπης αὐτοῦ παύσασθε*: κύρια πρόταση.

παύσασθε: ρήμ. • *ὑμεῖς*: υποκ. του *παύσασθε* • *τῆς λύπης*: αντικ. του *παύσασθε* • *αὐτοῦ*: γεν. αντικειμενική¹⁹ στο *τῆς λύπης*.

► *ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἀποκαταστήσω εἰς τὰ ἴδια βασιλεία*: κύρια πρόταση.

ἀποκαταστήσω: ρήμ. • *ἐγὼ*: υποκ. του *ἀποκαταστήσω* • *ὑμᾶς*: αντικ. του *ἀποκαταστήσω* • *εἰς τὰ βασιλεία*: εμπρόθ. προσδ. τόπου στο *ἀποκαταστήσω* • *ἴδια*: επιθ. προσδ. στο *βασιλεία*.

► *Κατὰ γοῦν τὰς διατάξεις Δαρείου Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα σύνθρονόν μου εἶναι βούλομαι*: κύρια πρόταση.

βούλομαι: ρήμ. • ενν. *ἐγὼ*: υποκ. του *βούλομαι* • *εἶναι*: τελικό απαρέμφ., αντικ. του *βούλομαι* • *Ῥωξάνην*: υποκ. του *εἶναι* • *τὴν γυναῖκα*: παράθεση στο *Ῥωξάνην* • *ἐμὴν*: επιθ. προσδ. στο *γυναῖκα* • *σύνθρονον*: κατηγορ. στο υποκ. του *εἶναι* • *μου*: γεν. αντικειμενική στο *σύνθρονον* • *κατὰ τὰς διατάξεις*: εμπρόθ. προσδ. συμφωνίας στο *εἶναι* • *Δαρείου*: γεν. υποκειμενική στο *διατάξεις*.

► *προσκυνεῖσθαι αὐτὴν ὡς Ἀλεξάνδρου γυναῖκα βούλομαι*: κύρια πρόταση.

βούλομαι: ρήμ. • ενν. *ἐγὼ*: υποκ. του *βούλομαι* • *προσκυνεῖσθαι*: τελικό απαρέμφ., αντικ. του *βούλομαι* • *αὐτὴν*: υποκ. του *προσκυνεῖσθαι* (ετεροπροσωπία) • *ὡς* (ενν. *οὕσαν*): αιτιολογική μτχ. υποκειμενικής αιτιολογίας, συνημμένη στο υποκ. του *προσκυνεῖσθαι* • *γυναῖκα*: κατηγορ. στο υποκ. της μτχ. *οὕσαν* • *Ἀλεξάνδρου*: γεν. κτητική στο *γυναῖκα*.

► *καὶ κελεύω* (ενν. *προσκυνεῖσθαι αὐτὴν ὡς Ἀλεξάνδρου γυναῖκα*): κύρια πρόταση.

κελεύω: ρήμ. • ενν. *ἐγὼ*: υποκ. του *κελεύω*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για τη συντακτική αναγνώριση των υπόλοιπων ὀρων βλ. την προηγούμενη πρόταση.

► *ἐὰν δὲ καὶ ὑμεῖς μοι συμπνεύσητε*: δευτερεύουσα (επιρρ.) υποθετική πρόταση- με απόδοση το απαρέμφ. *προσκυνεῖσθαι* των κύριων προτάσεων *προσκυνεῖσθαι [...] βούλομαι καὶ κελεύω* σχηματίζει (εξαρτημένο)²⁰ υποθετικό λόγο που δηλώνει προσδοκώμενο.

18. Εδώ συναντάμε τη σπάνια στον πεζό λόγο περίπτωση ένα ουσιαστικό να συνοδεύεται από δοτική προσωπική κτητική, ενώ θα περιμέναμε να συνοδεύεται από γενική κτητική. Δηλαδή η φράση *πατρώους αὐτῷ ἥρωας* = *πατρώους αὐτοῦ ἥρωας*.

19. Κατά άλλη άποψη, γεν. της αιτίας στο *τῆς λύπης*.

20. Ο υποθετικός λόγος είναι εξαρτημένος (ή πλάγιος), γιατί η απόδοσή του είναι απαρέμφατο και όχι ρήμα κύριας πρότασης.

συμπνεύσητε: ρήμ. • **ὕμεις:** υποκ. του *συμπνεύσητε* • **μοι:** αντικ. του *συμπνεύσητε*.

► **Ἐρρωσθε:** κύρια πρόταση.

ἔρρωσθε: ρήμ. • ενν. **ὕμεις:** υποκ. του *ἔρρωσθε*.

10

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Στατείρα και Ῥοδῶ και Ῥωξάνη:** Τα πρόσωπα που αναφέρονται στο κείμενο είναι η Στατείρα, αδελφή και σύζυγος του Δαρείου, ξακουστή για την ομορφιά της, η μητέρα του, η Ροδῶ, και η φημισμένη για την ομορφιά της κόρη του, η Ρωξάνη. Τις γυναίκες αυτές και άλλα μέλη της οικογένειας του Δαρείου είχε αιχμαλωτίσει ο Αλέξανδρος μετά τη μάχη της Ισσού. Πάντως, σχετικά με τα πρόσωπα της οικογένειας του Δαρείου Γ' του Κοδομανού, καθώς και για τον θάνατό του, έχουμε αντικρουόμενες μεταξύ τους πληροφορίες.

► **Ἄνταξάμενον ἡμῖν Δαρείον οὐκ ἠμυνάμεθα, εἰ μὴ τούναντίον, ηὐχόμεν γὰρ ἐγὼ ζῶντα ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκήπτρα ἔχειν:** Κατά τον Αρριανό (*Ἀλεξάνδρον ἀνάβασις*) ο Δαρείος, για να αντιμετωπίσει τον Αλέξανδρο, είχε συγκεντρώσει μια πολύ μεγάλη στρατιά, αποτελούμενη από 40.000 ιππείς, 1.000.000 πεζικάριους και 200 δρεπανηφόρα άρματα. Διέθετε επίσης 15 ελέφαντες. Επειδή είχε προηγηθεί η ήττα στη στενή πεδιάδα της Ισσού, ο Πέρσης βασιλιάς θεώρησε πως έπρεπε να αντιμετωπίσει τα στρατεύματα του Αλέξανδρου σε ανοικτό πεδίο, προκειμένου να αναπτύξει με άνεση τις πολυπληθείς δυνάμεις του και να υπάρχει ελεύθερος χώρος για τη δράση του πεζικού και των δρεπανηφόρων αρμάτων. Το καλοκαίρι του 331 π.Χ., ο Αλέξανδρος κατευθυνόταν προς τη Βαβυλώνα. Κατά την πορεία του ανάμεσα στον Ευφράτη και στον Τίγρη ποταμό, αναφέρεται ότι ο Αλέξανδρος δέχτηκε πρεσβεία, η οποία μετέφερε επιστολή του Δαρείου σε αυτόν. Στην επιστολή του ο Δαρείος ευχαριστούσε τον Αλέξανδρο για την καλή μεταχείριση προς τη μητέρα και την υπόλοιπη οικογένειά του, που ήταν αιχμάλωτες του Αλεξάνδρου. Ο Δαρείος πρότεινε στον Αλέξανδρο να δεχτεί την κόρη του, τη Ρωξάνη, ως γυναίκα του και του πρόσφερε ένα τεράστιο χρηματικό ποσό καθώς και τις περιοχές πέρα από τον Ευφράτη ποταμό. Αν ο Αλέξανδρος δεχόταν την πρόταση αυτή, τότε αυτός θα κυβερνούσε το δυτικό μέρος του βασιλείου και ο Δαρείος το ανατολικό, χωρίς να διασπαστεί η ενότητα του κράτους. Ο Αλέξανδρος αρνήθηκε και προχώρησε εναντίον του Δαρείου, ο οποίος είχε στρατοπεδεύσει με όλο το στράτευμά του στην πεδιάδα των Γαυγαμίων. Η σύγκρουση των δύο στρατών ήταν πολύ σφοδρή, αλλά τελικά η μεγάλη στρατιά του Δαρείου συνετριβή. Ο ίδιος ο Δαρείος διέφυγε προς τα ενδότερα του περσικού κράτους.

➔ **κατέλαβον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ:** Ο Αλέξανδρος την άνοιξη του 330 π.Χ. άρχισε να προχωρεί προς τα ενδότερα του περσικού κράτους και να καταδιώκει τον Δαρείο, επιδιώκοντας να τον αιχμαλωτίσει. Τελικά, οι ανώτεροι αξιωματούχοι (σατράπες) του περσικού στρατού άρχισαν να αποστατούν και να συνωμοτούν εναντίον του Δαρείου. Τελικά με εντολή του Βήσσου, σατράπη της Βακτριανής, ο Ναβαρζάνης και ο Βαρσαέντης τον τραυμάτισαν θανάσιμα, προκειμένου να σταματήσει ο Αλέξανδρος να τους καταδιώκει. Κατά πάσα πιθανότητα –αντίθετα από τη διήγηση του Ψευδο-Καλλισθένη– ο Αλέξανδρος δεν πρόλαβε τον Δαρείο ζωντανό. Ο Αλέξανδρος συνέλαβε τους δολοφόνους του Δαρείου και τους τιμώρησε με εξευτελιστικό θάνατο. Τον Δαρείο τον ενταφίασε με βασιλικές τιμές. Επιπλέον, ο Αλέξανδρος, που μετά τη μάχη στα Γαυγάμηλα είχε αυτοανακηρυχτεί *βασιλεὺς τῆς Ἀσίας*, τώρα αναγόρευσε τον εαυτό του κληρονόμο και νόμιμο διάδοχο της βασιλικής εξουσίας. Γι' αυτό άλλωστε επιδίωξε να νυμφευτεί τη Ρωξάνη, την κόρη του Δαρείου, ώστε να θεωρηθεί από όλους τους Πέρσες νόμιμος διάδοχος της βασιλικής εξουσίας.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιο χαρακτηριστικό του Αλεξάνδρου αναδεικνύει η συμπεριφορά του απέναντι στον Δαρείο και στις αιχμάλωτες πλέον γυναίκες της οικογένειάς του;

Ο Αλέξανδρος δε συμπεριφέρεται στον ηττημένο Δαρείο και στις αιχμάλωτες γυναίκες της οικογένειάς του με μικροψυχία και εκδικητική διάθεση αλλά με ευγένεια και σεβασμό. Η συμπεριφορά αυτή δείχνει την ανωτερότητα, τη γενναιοφροσύνη και τη μεγαλοψυχία του. Ταυτόχρονα δείχνει και τη διορατικότητά του, καθώς είχε συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να έχει την οικογένεια του Δαρείου στο πλευρό του, προκειμένου να παρουσιαστεί ως νόμιμος κληρονόμος της εξουσίας του.

2. Πέραν της επιθυμίας του Δαρείου, ποια άλλα κίνητρα ώθησαν τον Αλέξανδρο να συνάψει γάμο με τη Ρωξάνη; Για την απάντησή σας να αξιοποιήσετε τις ιστορικές γνώσεις σας.

Ο Αλέξανδρος, εκτός από μεγάλος και γενναίοψυχος στρατηλάτης, ήταν και διορατικός πολιτικός. Είχε συνειδητοποιήσει ότι από το σημείο αυτό και μετά άλλαζε ο χαρακτήρας του πολέμου. Η εκστρατεία του έπανε να έχει ως δηλωμένο στόχο την «τιμωρία των Περσών» και έπαιρνε τον χαρακτήρα της

εκστρατείας για την εγκαθίδρυση μιας κοσμοκρατορίας. Για να το πετύχει αυτό χρειαζόταν τη συνεργασία των Περσών, καθώς οι Έλληνες ήταν ολιγάριθμοι συγκριτικά με τους ντόπιους πληθυσμούς. Ο Αλέξανδρος είχε ήδη συνειδητοποιήσει πως δε θα μπορέσει να οικοδομήσει και να συντηρήσει μια κοσμοκρατορία στηριζόμενος μόνο σε Έλληνες. Γι' αυτό προβάλλει τον εαυτό του όχι ως κατακτητή της Περσίας, αλλά ως νόμιμο διάδοχο του Δαρείου και προστάτη της οικογένειάς του. Ο γάμος του με την Περσίδα Ρωξάνη, πέρα από το γεγονός πως αποτελούσε επιθυμία του Δαρείου, εξυπηρετούσε αυτή τη σκοπιμότητα: γινόταν νόμιμος διάδοχος αφού νυμφευόταν ένα μέλος της βασιλικής οικογένειας και μάλιστα την ίδια την κόρη του νεκρού πλέον Δαρείου. Αργότερα μάλιστα ο Αλέξανδρος ενθάρρυνε τους γάμους Ελλήνων πολεμιστών με Περσίδες, προσερχόμενες κυρίως από την ανώτερη τάξη. Γενικότερα, η πολιτική που ακολούθησε ο Αλέξανδρος μετά τον θάνατο του Δαρείου υπαγορευόταν από το όραμά του να εγκαταστήσει στην απέραντη έκταση των κατακτημένων εδαφών ένα ευνομούμενο κράτος, όπου κατακτητές και κατακτημένοι θα συνεργάζονταν ενωμένοι για την ειρηνική συγχώνευση των λαών.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Εντοπίστε στο κείμενο της Ενότητας 16 χαρακτηριστικά στοιχεία μιας επιστολής εκείνης της εποχής.

Για χαρακτηριστικά στοιχεία μιας επιστολής της εποχής εκείνης βλ. πιο πάνω, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ.

2. Να χαρακτηρίσετε τον Αλέξανδρο, στηριζόμενοι στο κείμενο της Ενότητας 16 και στις ιστορικές γνώσεις σας.

Ο Αλέξανδρος ήταν πολύ ικανός και έξυπνος στρατηλάτης. Μελετούσε τον αντίπαλό του και την τακτική του, ώστε να προσαρμόσει κατάλληλα τη δική του τακτική. Αυτό του επέτρεψε να αντιμετωπίζει με επιτυχία πολυπληθέστερους και καλύτερα εξοπλισμένους στρατούς. Η στρατιωτική ευφυΐα του όμως συνδυαζόταν με τη γενναιότητά του. Ο ίδιος έπαιρνε πάντα θέση στην πρώτη γραμμή, απέναντι στα πιο επίλεκτα τμήματα των αντίπαλων στρατιωτικών δυνάμεων. Ήταν όμως και έξυπνος και διορατικός πολιτικός και αυτό του επέτρεψε να ακολουθήσει την κατάλληλη πολιτική, ώστε να εδραιώσει την εξουσία του στο αχανές περσικό κράτος. Τέλος, ήταν και γενναιόψυχος, όπως φάνηκε από το γεγονός ότι μεταχειρίστηκε με ευγένεια και σεβασμό την αιχμάλωτη οικογένεια του Δαρείου.

3. Σχολιάστε το ύφος του κειμένου.

Επειδή το κείμενο είναι επιστολή που έστειλε ο Αλέξανδρος προς την οικογένεια του Δαρείου, το ύφος είναι μεγαλοπρεπές και επίσημο. Έτσι παρατηρούμε:

- στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις επίσημες επιστολές (βλ. πιο πάνω, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ)
- σύντομες περιόδους
- έλλειψη επιθέτων, που θα κοσμούσαν τον λόγο
- έλλειψη λέξεων συναισθηματικά φορτισμένων, οι οποίες θα προσέδιδαν ένα πιο προσωπικό ύφος στο κείμενο
- παράθεση των απαραίτητων πληροφοριών με συντομία.

Ωστόσο, σε ορισμένα σημεία ο συγγραφέας της επιστολής έκρινε απαραίτητο να δώσει έναν πιο προσωπικό τόνο:

- με τη λέξη *έλεήσας* δίνει την προσωπική του συναισθηματική φόρτιση την ώρα που βλέπει τον Δαρείο να ξεψυχά·
- με το ρήμα *ηυχόμην* εκφράζει την προσωπική του επιδίωξη να έχει τον Δαρείο ζωντανό κάτω από την εξουσία του·
- με τη χρήση αντωνυμιών *α΄* προσώπου κάθε φορά που αναφέρεται στη Ρωξάνη προσπαθεί να δημιουργήσει οικειότητα ανάμεσά τους (*τηῖ ἐμῆ γυναικί, τὴν ἐμὴν γυναῖκα, σύνθρονόν μου*).

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το επίθετο *αἷτιος* (< *αἷτος* [= μερίδιο])

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- 📖 **αἰτιάζομαι** (ρῆμ.) = κατηγορούμαι, ενοχοποιούμαι.
- 📖 **αἰτίαμα, τὸ** (ουσ.) = η κατηγορία, η απόδοση ενοχής.
- 📖 **αἰτίζω** (ρῆμ.) = ζητώ ή επαιτώ κάποιο πράγμα· εκλιπαρώ.

- 📖 **ὁ μεταίτιος, ἡ μεταίτιος και μεταίτια, τὸ μεταίτιον** (επίθ.) = που είναι συναίτιος, ο συνέννοχος σε κάτι.
- 📖 **ὁ ἐπαίτιος, ἡ ἐπαίτιος, τὸ ἐπαίτιον** (επίθ.) = που κατηγορήθηκε για κάτι υπεύθυνος για κάτι, ένοχος για κάτι· αξιοκρατικός. ♦ **τὰ ἐπαίτια** (ουσ.) = *προστιμήματα* = πρόσθετη ποινή επιβαλλόμενη από το δικαστήριο.

Αρχαία ελληνική / Νέα ελληνική

- 📖 **αἰτέω, αἰτῶ** (ρῆμ.) = ζητώ, απαιτώ· ποθώ· (στη λογική) λαμβάνω ως δεδομένο. Στη ν.ε.: *αἰτώ* = ζητώ, γυρεύω παρακαλώντας, παρακαλώ.
- 📖 **αἰτία, ἡ** (ουσ.) = η κατηγορία, η ενοχή· η αρχή κάποιου πράγματος· ο ψόγος, η μομφή· η περίσταση· η ευκαιρία· η παραίνεση. Στη ν.ε.: *η αιτία* = κάθε γεγονός, ενέργεια, φαινόμενο που φέρνει ένα αποτέλεσμα· αφορμή, πρόφαση.
- 📖 **ὁ αἰτιώδης, ἡ αἰτιώδης, τὸ αἰτιώδες** (επίθ.) = που έχει μέσα του την αιτία. ♦ **τὸ αἰτιώδες** (ουσ.) = το μορφοειδές, το άυλο σώμα, σε αντίθεση προς το υλικό σώμα.
- 📖 **αἴτημα, τὸ** (ουσ.) = η παράκληση, η απαίτηση, το ζητούμενο· (στη λογική) ὅ,τι λαμβάνεται ως δεδομένο.
- 📖 **αἴτησις, ἡ** (ουσ.) = η παράκληση, η απαίτηση· (στη λογική) αίτημα. Στη ν.ε.: *η αίτηση* = η γραπτή συνήθως αναφορά με την οποία γνωστοποιείται η παράκληση ή η απαίτηση κάποιου σε μια υπηρεσία.
- 📖 **αἰτίασις, ἡ** (ουσ.) = η κατηγορία, το παράπονο. Στη ν.ε.: *η αιτίαση* = η κατηγορία εναντίον κάποιου.
- 📖 **ὁ αἰτιατικός, ἡ αἰτιατική, τὸ αἰτιατικόν** (επίθ.) = που έχει μέσα του την αιτία για ένα πράγμα, αιτιώδης. ♦ **ἡ αἰτιατική** (πτῶσις) = η πτώση στην οποία συνήθως τίθεται το (άμεσο) αντικείμενο.
- 📖 **ὁ αἰτιατός, ἡ αἰτιατή, τὸ αἰτιατόν** (επίθ.) = που παράγεται από μια αιτία, το αποτέλεσμα. ♦ **τὸ αἰτιατόν** (ουσ.) = το αποτέλεσμα σε αντίθεση προς το αίτιο. Στη ν.ε.: *το αιτιατό* = το αποτέλεσμα μιας αιτίας.
- 📖 **αἰτιάομαι, αἰτιῶμαι** (ρῆμ.) = κατηγορώ, ψέγω, κατακρίνω, μέφομαι· (με καλή σημασία) αποδίδω σε κάποιον την υπόληψη, τη φήμη ότι είναι...
- 📖 **αἰτιολογέω, αἰτιολογῶ** (ρῆμ.) = ερευνώ, αναζητώ το αίτιο για κάτι· εξετάζω ή αποδεικνύω τις αιτίες των πραγμάτων, εξηγώ, δικαιολογώ κάτι.
- 📖 **αἰτιολογία, ἡ** (ουσ.) = η απόδειξη ή η εξέταση της αιτίας ενός πράγματος.
- 📖 **ὁ ἀναίτιος, ἡ ἀναίτιος και ἀναίτια, τὸ ἀναίτιον** (επίθ.) = που δεν έχει αιτία, αρχή· που δεν έχει κατηγορία· ανεύθυνος· αθώος για κάτι. Στη ν.ε.:

αναίτιος, -α, -ο = που δεν είναι υπεύθυνος για κάποιο κακό· που γίνεται χωρίς (προφανή) αιτία.

- **ὁ ἀναιτιολόγητος, ἡ ἀναιτιολόγητος, τὸ ἀναιτιολόγητον** (επίθ.) = που δεν μπορεί κάποιος να τον εξηγήσει ή να τον δικαιολογήσει, που δεν έχει την απαιτούμενη αιτιολόγηση.
- **ἀπαιτέω, ἀπαιτῶ** (ρῆμ.) = απαιτώ, ζητώ να μου επιστραφεί κάτι που μου αφαιρέθηκε με τη βία ή που δικαίως μου ανήκει· υποχωρώ, ενδίδω σε απαίτηση· ζητώ κάτι από κάποιον· αξιώνω κάτι από κάποιον.
- **ἀπαίτησις, ἡ** (ουσ.) = η αξίωση· το να ζητάει κάποιος να πάρει κάτι πίσω. ♦ **ὁ ἀπαιτητής** (ουσ.) = εισπράκτορας φόρων. Στη ν.ε.: *η απαίτηση* = η επίμονη διεκδίκηση ενός πράγματος που θεωρώ ότι μου ανήκει ή το οποίο νομίζω σωστό.
- **ἐπαιτέω, ἐπαιτῶ** (ρῆμ.) = θέλω περισσότερα, απαιτώ· ζητώ ελεημοσύνη· ζητιανεύω· (μεταφ.) εκλιπαρώ· πείθω κάποιον παρακαλώντας τον· ικετεύω κάποιον να κάνει κάτι.
- **παραιτέομαι, παραιτούμαι** (ρῆμ.) = ζητώ κάτι από κάποιον ως χάρη· αποτρέπω με ικεσίες· ικετεύω· παρακαλώ· ζητώ να πάρω άδεια για κάτι· μεσιτεύω σε κάποιον χάριν άλλου· αποφεύγω· εγκαταλείπω. Στη ν.ε.: *παραιτούμαι* = αποχωρώ με τη θέλησή μου από μια θέση· εγκαταλείπω κάτι.
- **παραίτησις, ἡ** (ουσ.) = η θερμή παρακλήση, η ικεσία· η δέηση· η αίτηση συγγνώμης· η απολογία· η εγκατάλειψη· η μεσιτεία υπέρ κάποιου για απαλλαγή, αίτηση χάριτος υπέρ κάποιου. Στη ν.ε.: *η παραίτηση* = η αποχώρηση κάποιου με τη θέλησή του από μια θέση· η εγκατάλειψη δικαιωμάτων ή απαιτήσεων.
- **ὁ συναίτιος, ἡ συναίτιος και συναιτία, τὸ συναίτιον** (επίθ.) = που συντελεί σε κάτι· που είναι συνένοχος, συνεργός, αίτιος μαζί με κάποιον άλλο.
- **ὁ ὑπαίτιος, ἡ ὑπαίτιος, τὸ ὑπαίτιον** (επίθ.) = που διατελεί υπό κατηγορία, κατηγορούμενος· ο υπεύθυνος, ο υπόλογος. Στη ν.ε.: *υπαίτιος*, -α, -ο = που φέρει την ευθύνη για κακή πράξη ή εξέλιξη.

Νέα ελληνική

- **αιτιότητα, η** (ουσ.) = η σχέση φαινομένων σύμφωνα με τον νόμο αιτίας-αποτελέσματος· η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην αιτία και στο αποτέλεσμα· (φυσική) αρχή σύμφωνα με την οποία το αίτιο προηγείται πάντα του αποτελέσματος.
- **αιτιοκρατία, η** (ουσ.) = φιλοσοφική θεωρία που δέχεται ότι οτιδήποτε γί-

νεται καθορίζεται απόλυτα από τις αιτίες του, ότι κάθε γεγονός έχει μία αιτία.

- **αιτιολόγηση, η** (ουσ.) = η παρουσίαση των αιτιών για κάτι που έγινε· η εξήγηση της αιτίας ενός γεγονότος, ενός φαινομένου, μιας ενέργειας.
- **πρωταίτιος, ο** (ουσ.) = ο κύριος αίτιος ενός γεγονότος, αυτός που έχει την κύρια ευθύνη για μια άδικη πράξη· ο ένοχος.
- **συνυπαίτιος, -α, -ο** (επίθ.) = που δεν είναι αυτουργός, αλλά συνετέλεσε στην επιτέλεση άδικης πράξης· που έχει την ευθύνη μαζί με κάποιον άλλο, συνυπεύθυνος.
- **συνυπαιτιότητα, η** (ουσ.) = η απόδοση της ευθύνης για ένα ατυχές γεγονός σε περισσότερους από έναν.
- **απαιτητός, -ή, -ό** (επίθ.) = (ως νομικός όρος) τον οποίο δικαιούται κάποιος να διεκδικήσει ή να απαιτήσει βάσει νόμου.
- **απαιτητικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που προβάλλει υπερβολικές απαιτήσεις με τρόπο που ενοχλεί· που απαιτεί υψηλή ποιότητα ή απόδοση· που έχει αναπτυγμένο κριτήριο και μπορεί να εκτιμά την αξία ή την ποιότητα ενός πράγματος· που απαιτεί ειδικά προσόντα.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να δηλώσετε τι σημαίνουν (ενέργεια, αποτέλεσμα ενέργειας κτλ.) οι ομόρριζες του ουσιαστικού *αιτία* λέξεις του πίνακα:

λέξεις	κατηγορία στην οποία ανήκουν
αίτησις	σημαίνει ενέργεια
αίτιαμα	σημαίνει αποτέλεσμα ενέργειας
αίτημα	σημαίνει αποτέλεσμα ενέργειας
αίτιασις	σημαίνει ενέργεια
αιτιώδης	σημαίνει πλησμονή, δηλαδή αφθονία από εκείνο που δηλώνει το πρωτότυπο όνομα.

2. Να σχηματίσετε νοηματικά αποδεκτές φράσεις συνδυάζοντας τις κατάλληλες λέξεις. Να χρησιμοποιήσετε κάθε λέξη μία φορά: *υπαίτιος, αιτιώδης, αναίτια, κοινό, μιας πράξης, υποβάλλω, επίθεση, αιτιατική, πώση, σχέση, παραίτηση, απαιτητικό.*

- Ενώ παρακολουθούσε τη διαδήλωση, δέχτηκε *αναίτια επίθεση*.
- Ένας τοκογλύφος ήταν *υπαίτιος μιας πράξης* αυτοκτονίας.
- Υπάρχει *αιτιώδης σχέση* μεταξύ βροχής και πλημμύρας.
- Το *κοινό* του θεάτρου είναι *απαιτητικό* και δε συγχωρεί μία κακή παράσταση.
- Συχνά στελέχη επιχειρήσεων *υποβάλλουν παραίτηση*, για να εργαστούν σε άλλη επιχείρηση.
- Το αντικείμενο του ρήματος τίθεται και σε *αιτιατική πτώση*.

3. Να αναζητήσετε από τις απλές ομόρριζες λέξεις της α.ε. που περιλαμβάνονται στον Λεξιλογικό Πίνακα τρία παραδείγματα που να ανήκουν σημασιολογικά σε μία από τις δύο ευρύτερες έννοιες του ρήματος *αἰτώ*: α. κατηγορώ, φέρω ευθύνη για κάτι β. ζητώ, επαιτώ. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας:

κατηγορώ, φέρω ευθύνη για κάτι	ζητώ, επαιτώ
αἰτιώμαι	αἰτίζω
αἰτιάζομαι	αἰτῶ
αἰτίαμα	αἴτημα

B2. Ετυμολογικά

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να αναλύσετε τις σύνθετες λέξεις στα συνθετικά τους μέρη: *σύνθρονος, προσέταξα, αξιοπρεπώς, αντίταξάμενον, περιέστειλα, συμπνεύσητε*.

σύνθετη λέξη	συνθετικά
σύνθρονος	σύν + θρόνος
προσέταξα	πρός + τάττ(σσ)ω
άξιοπρεπώς	άξιος + πρέπω
άντιταξάμενον	άντι + τάττ(σσ)ομαι
περιέστειλα	περι + στέλλω
συμπνεύσητε	σύν + πνέω

2. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με ουσιαστικά της α.ε. ομόρριζα των ρ. διατάσσω, ἐπιτάσσω, παρατάσσω, προστάτω:

ρήμα	ουσιαστικό
διατάσσω	ἡ διάταξις, ἡ διαταγή, τὸ διάταγμα
ἐπιτάσσω	ἡ ἐπιταγή, ἡ ἐπίταξις
παρατάσσω	ἡ παράταξις
προστάτω	ἡ προσταγή, ἡ πρόσταξις

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική – Σύνταξη

Γ1. Γραμματική

1

ΘΕΩΡΙΑ

1. Προστακτική βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

1.α. Προστακτική ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου μέσης φωνής των φωνηεντόληκτων ρημάτων

	προστακτική ενεστώτα	προστακτική αορίστου	προστακτική παρακειμένου
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
α΄ προσ.	—	—	—
β΄ προσ.	παιδεύ-ου	παιδεύ-σ-αι	πεπαιδεύ-σο
γ΄ προσ.	παιδεύ-έσθω	παιδεύ-σ-άσθω	πεπαιδεύ-σθω
	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
α΄ προσ.	—	—	—
β΄ προσ.	παιδεύ-εσθε	παιδεύ-σ-ασθε	πεπαιδεύ-σθε
γ΄ προσ.	παιδεύ-έσθων ἢ παιδεύ-έσθωσαν	παιδεύ-σ-άσθων ἢ παιδεύ-σ-άσθωσαν	πεπαιδεύ-σθων ἢ πεπαιδεύ-σθωσαν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η προστακτική του ενεστώτα, του αορίστου και του παρακειμένου μέσης φωνής σχηματίζεται με την προσθήκη των αντίστοιχων καταλήξεων στο θέμα του αντίστοιχου χρόνου.
2. **Προσοχή στον τονισμό!**
 - α. Όπως είδαμε και στον σχηματισμό της προστακτικής στην ενεργητική φωνή (βλ. Ενότητα 11), στην προστακτική και της μέσης φωνής ο τόνος ανεβαίνει στην προπαραλήγουσα στους τύπους που η λήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *παιδεύσαι, παιδεύσασθε, πεπαίδευσο, πεπαίδευσθε* (αλλά: *παιδευσάσθω*, γιατί εδώ η λήγουσα είναι μακρόχρονη).
 - β. Ο παραπάνω κανόνας τονισμού ισχύει και στα σύνθετα ρήματα: π.χ. *ἀπόλυ-σ-αι, ἔκ-λυ-σ-αι* (αλλά: *ἀπολυσάσθω, ἐκλυσάσθω*).

Ας θυμηθούμε...

Οι δίφθογγοι *-αι* και *-οι* στο τέλος των λέξεων είναι βραχύχρονοι – εκτός αν βρίσκονται στο τέλος ρήματος ευκτικής έγκλισης. Στο β΄ ενικό πρόσωπο της προστακτικής αορίστου μέσης φωνής συναντάμε τη δίφθογγο *-αι*. Επομένως, αν το ρήμα είναι δισύλλαβο και έχει μακρόχρονη παραλήγουσα, θα πάρει περισπωμένη: π.χ. *ἐλυσάμην* → *λύσαι, ἐπραξάμην* → *πράξαι, ἐσωσάμην* → *σώσαι* κτλ.

Προσοχή! Οι τύποι *λύσαι, πράξαι, σώσαι* (με οξεία) δεν είναι β΄ ενικού προσώπου προστακτικής αορίστου μέσης φωνής αλλά γ΄ ενικού προσώπου ευκτικής αορίστου ενεργητικής φωνής.

1.β. Προστακτική παρακειμένου μέσης φωνής αφωνόληκτων ρημάτων

	ουρανικόληκτα (ρ. πλέκομαι, θέμα πλεκ-)	χειλικόληκτα (ρ. γράφομαι, θέμα γραφ-)	οδοντικόληκτα (ρ. πείθομαι, θέμα πειθ-)
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
α΄ προσ.	—	—	—
β΄ προσ.	πέπλεξο	γέγραψο	πέπεισο
γ΄ προσ.	πεπλέχθω	γεγράφθω	πεπείσθω
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
α΄ προσ.	—	—	—
β΄ προσ.	πέπλεχθε	γέγραφθε	πέπεισθε
γ΄ προσ.	πεπλέχθων ή πεπλέχθωσαν	γεγράφθων ή γεγράφθωσαν	πεπείσθων ή πεπείσθωσαν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Τα αφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν την προστακτική παρακειμένου με τις ίδιες αλλαγές στο θέμα τους οι οποίες γίνονται και στα αντίστοιχα πρόσωπα της οριστικής παρακειμένου μέσης φωνής: π.χ. οριστ. παρακ. *πέπλεξαι* → προστ. παρακ. *πέπλεξο*, οριστ. παρακ. *γέγραψαι* → προστ. παρακ. *γέγραφο*, οριστ. παρακ. *πέπεισαι* → προστ. παρακ. *πέπεισο*.

2. Οι κτητικές αντωνυμίες

α' πρόσωπο	
ένας κτήτορας	<i>έμός, έμή, έμόν</i> (= δικός μου, δική μου, δικό μου)
πολλοί κτήτορες	<i>ήμέτερος, ήμετέρα, ήμέτερον</i> (= δικός μας, δική μας, δικό μας)
β' πρόσωπο	
ένας κτήτορας	<i>σός, σή, σόν</i> (= δικός σου, δική σου, δικό σου)
πολλοί κτήτορες	<i>ύμέτερος, ύμετέρα, ύμέτερον</i> (= δικός σας, δική σας, δικό σας)
γ' πρόσωπο	
ένας κτήτορας	<i>έός, έή, έόν</i> (= δικός του, δική του, δικό του)
πολλοί κτήτορες	<i>σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον</i> (= δικός τους, δική τους, δικό τους)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι κτητικές αντωνυμίες φανερώνουν σε ποιον ή σε ποιους ανήκει κάτι (ένας ή πολλοί κτήτορες).
2. Κλίνονται σαν τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα (χωρίς κλητική πτώση): π.χ. *έμός, έμού, έμῳ, έμόν* κτλ.
3. Στους Αττικούς πεζογράφους δεν συναντάται η κτητική αντωνυμία του γ' προσώπου για έναν κτήτορα (*έός, έή, έόν*), ενώ η αντίστοιχη για πολλούς κτήτορες (*σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον*) σπάνια χρησιμοποιείται. Αντ' αυτών γίνεται χρήση της γενικής πτώσης των δεικτικών αντωνυμιών ή της οριστικής ή της αυτοπαθητικής αντωνυμίας, οι οποίες όμως συντακτικά δεν παίρνουν τη θέση επιθετικού προσδιορισμού αλλά γενικής κτητικής: π.χ. *τούς σφετέρους φίλους* = *τούς φίλους τούτων*.

Γ2. Σύνταξη

1

ΘΕΩΡΙΑ

Ετερόπρωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Οι **ετερόπρωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί** προσδιορίζουν ονοματικούς όρους, αλλά, αντίθετα από τους ομοιόπρωτους, δε βρίσκονται στην ίδια πτώση με τους όρους που προσδιορίζουν. Ως ετερόπρωτοι προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται και οι τρεις πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική):

1. Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί σε γενική πτώση

• κτητική	Δηλώνει τον κτήτορα του ονοματικού όρου που προσδιορίζει. π.χ. <i>οἶκος Περικλέους</i> (= η οικία του Περικλή)
• του δημιουργού	Δηλώνει τον δημιουργό του ονοματικού όρου που προσδιορίζει. π.χ. <i>τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου</i>
• διαίρετική	Δηλώνει το σύνολο στο οποίο ανήκει ή από το οποίο προέρχεται ο ονοματικός όρος που προσδιορίζει. π.χ. <i>δύο τῶν νεῶν</i> (= δύο από τα πλοία)
• της ύλης	Δηλώνει το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένος ο ονοματικός όρος που προσδιορίζει. π.χ. <i>στέφανος δάφνης</i> (= στεφάνι από δάφνη)
• του περιεχομένου	Δηλώνει το περιεχόμενο του ονοματικού όρου που προσδιορίζει. π.χ. <i>πλοῖα σίτου</i> (= πλοία γεμάτα με σιτάρι)
• της ιδιότητας	Δηλώνει συνήθως μέγεθος, ποσό, πλήθος, ηλικία, κοινωνική τάξη ή προσδιορίζει ακριβέστερα το είδος του ουσιαστικού, δηλώνοντας μια χαρακτηριστική ιδιότητά του. Συχνά συνοδεύεται από αριθμητικό. π.χ. <i>πέρυξ λευκῆς χιόνος</i> (= χιονόλευκο περύγιο), <i>παῖς τριῶν ἐτῶν</i> (= παιδί τριών ετών), <i>ὁδὸς τριῶν ἡμερῶν</i> (= τριών ημερών δρόμος)
• της αξίας	Δηλώνει την αξία ή το τίμημα του ονοματικού όρου που προσδιορίζει. Συντάσσεται συνήθως με τα επίθετα <i>ἄξιος</i> , <i>ἀνάξιος</i> , <i>ὄνιος</i> (= πωλητός), <i>ὠνητὸς</i> (= εξαγοράσιμος) κ.ά. π.χ. <i>οἰκία εἴκοσι μνῶν</i> (= οικία που αξίζει είκοσι μνες), <i>δόξα χρημάτων οὐκ ὠνητή</i> (= η δόξα δεν εξαγοράζεται με χρήματα)

- **της αιτίας** Δηλώνει την αιτία στην οποία οφείλεται ο ονοματικός όρος που προσδιορίζει. Συντάσσεται συνήθως με ουσιαστικά και επίθετα με δικανική σημασία: *δίκη, γραφή, αίτιος, υπεύθυνος, ένοχος, υπόλογος, υπόδικος* κ.ά. Επίσης, συχνά συντάσσεται με ουσιαστικά, επίθετα ή επιφωνήματα που δηλώνουν ψυχική διάθεση: *ευδαίμων, δύστηνος* (= δύστυχος), *οίμοι* (= αλίμονο) κ.ά.
π.χ. *δίκη ύβρεως* (= δίκη με την κατηγορία της ύβρης), *γραφή άσεβείας* (= έγγραφη καταγγελία για ασέβεια), *ένοχος προδοσίας* (= ένοχος για προδοσία), *οίμοι ταλαίνης* (= αλίμονό μου η δύστυχη)

- **συγκριτική** Συντάσσεται με επίθετα και επιρρήματα συγκριτικού ή υπερθετικού βαθμού, καθώς και με λέξεις που εκφράζουν σύγκριση ή διαφορά (*άλλος, άλλότριος, έτερος, διάφορος* κ.ά.). Δηλώνει τον β' όρο σύγκρισης. π.χ. *Περαιτέρω του δέοντος τη φιλοσοφία ενδιατρύβει* (= ασχολιόταν με τη φιλοσοφία περισσότερο από ό,τι έπρεπε)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η γενική που εξαρτάται από τα επίθετα που εκφράζουν σύγκριση ή διαφορά μπορεί να θεωρηθεί και αντικειμενική. (Βλ. Σ.Α.Ε.Γ., σελ. 32.)

- **αντικειμενική** Συντάσσεται με ουσιαστικά, επίθετα και, σπανιότερα, επιρρήματα. Δηλώνει το αντικείμενο της ενέργειας που εκφράζει το ομόρριζο με αυτά τα ονόματα ρήμα.
π.χ. *ο φόβος τών βαρβάρων* (= φοβούνται τους βαρβάρους), *ο πόθος της πατρίδος* (= ποθεί την πατρίδα)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Συνήθως με γενική αντικειμενική συντάσσονται τα ονόματα που δηλώνουν:

- **μνήμη ή λήθη, φροντίδα ή αμέλεια** (π.χ. *μνήμη, λήθη, όλιγορία, φύλαξ, έπιμελής, αμελής, έπιμελητής* κ.ά.)
- **επιθυμία ή απόλαυση** (π.χ. *έφεις, απόλαυσις, πόθος, έπιθυμητής* κ.ά.)
- **συμμετοχή, πλησμονή ή στέρηση** (π.χ. *μετοχή, κοινωνός, πλήρης, ένδεής, κενός, έρημος* κ.ά.)
- **απαλλαγή, απομάκρυνση, χωρισμό** (π.χ. *έλεύθερος, ψιλός, καθαρός, γυμνός* κ.ά.)
- **απόπειρα, γνώση, εμπειρία, αίσθηση, επιτυχία** (π.χ. *πειρα, έμπειρος, άπειρία, άπειρος, έπιστήμη, αίσθηση, άκοή, αίτιος* [= δημιουργός] κ.ά.)
- **έναρξη ή λήξη, εξουσία, ικανότητα** (π.χ. *άρχη, τελευτή, κύριος, άρχων, ζητητικός, ποιητικός* κ.ά.)
- **υποκειμενική** Συντάσσεται με ουσιαστικά και επίθετα και δηλώνει το υποκείμενο της ενέργειας που εκφράζει το ομόρριζο με αυτά τα ονόματα ρήμα.
π.χ. *η νίκη τών Έλλήνων* (= νίκησαν οι Έλληνες), *η ανάστασις του στρατεύματος* (= η αναχώρηση του στρατεύματος, το στρατεύμα αναχώρησε)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για να διαπιστώσουμε αν μια γενική είναι υποκειμενική ή αντικειμενική, τρέπουμε τον προσδιοριζόμενο όρο σε ενεργητικής διάθεσης ρήμα και εξετάζουμε αν η γενική αυτή τρέπεται σε υποκείμενο ή αντικείμενο του ρήματος. Συνήθως όμως πρέπει να εξετάζουμε και τα συμφραζόμενα, για να διαπιστώσουμε ποιο από τα δύο είναι το σωστό: π.χ. η φράση *ο φόβος τών βαρβάρων* μπορεί να έχει το νόημα «φοβούνται τους βαρβάρους» (γενική αντικειμενική), ενώ σε άλλες περιπτώσεις να έχει το νόημα «φοβούνται οι βάρβαροι» (γενική υποκειμενική).

2. Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί σε δοτική πώση

- **αντικειμενική** Δηλώνει το αντικείμενο της ρηματικής ενέργειας που εκφράζει το προσδιοριζόμενο όνομα.

π.χ. *βοηθός τοις φίλοις εἰμι* (= βοηθώ τους φίλους μου)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η δοτική αντικειμενική συνήθως συντάσσεται με ουσιαστικά, επίθετα ή επιρρήματα που είναι ομόρριξα ή συγγενεύουν σημασιολογικά με ρήματα που παίρνουν το αντικείμενό τους σε δοτική:

α. ουσιαστικά: π.χ. *δόσις, δῶρον, ὀμιλία, εὐνοία, ὑπακοή, κοινωνία, συμφωνία, ὁμοιότης* κ.ά.

β. επίθετα που δηλώνουν:

- **το αρμόζον, το πρόπον, συμφωνία, ισότητα, ταυτότητα, ομοιότητα** (π.χ. *ἀρμόδιος, ἀνάρμοστος, σύμφωνος, ἰσόρροπος, ὁ αὐτός* [= ο ίδιος] κ.ά.)

- **φιλία ή ἔχθρα, ωφέλεια ή βλάβη** (π.χ. *φίλος, ἔχθρος, δύσωνος, ὠφέλιμος, ἐπιζήμιος* κ.ά.)

- **ευπειθεια, υποταγή, υπακοή, ακολουθία, διαδοχή, προσέγγιση, μείξη** (π.χ. *εὐπειθής, ὑπήκοος, ἀπειθής, ἀκόλουθος, πλησίος* κ.ά.)

- **σύνθετα με τα ὁμοῦ, ἐν, σὺν που ἔχουν παρόμοια σημασία με τα προηγούμενα** (π.χ. *ὁμόγλωσσος, ὁμώνυμος, ἔμφυτος, σύμφωνος, σύμμαχος* κ.ά.)

- **της αναφοράς** Δηλώνει σε τι αναφέρεται ο ονοματικός ὀρος που προσδιορίζει.

π.χ. *τοις σώμασιν ἀδύνατοι* (= αδύναμοι στο σώμα)

3. Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί σε αιτιατική πώση

- **της αναφοράς** Δηλώνει σε τι αναφέρεται ο ονοματικός ὀρος που προσδιορίζει.

π.χ. *ἦν καὶ γνώμην ἱκανὸς καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος* (= ἦταν και στις αποφάσεις ικανός και στον πόλεμο γενναίος)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Αναφορά δηλώνουν συχνά οι αιτιατικές: *ὄνομα, ἀριθμὸς, πλῆθος, μέγεθος, γένος, ὕψος, εὖρος, μήκος, βάθος.*

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. **Παύσασθε ὄν ποτεύοντες τοῖς βαρβάροις καὶ ψηφίσασθε κατακαύσαι τὰς ἀμάξας, ἵνα μὴ ἐμποδῶν ἡμῖν ὤσι: να βρείτε τους τύπους προστακτικής που υπάρχουν στην παραπάνω φράση και να τους κλίνετε στην προστακτική όλων των χρόνων.**

	προστακτική ενεστώτα	προστακτική αορίστου	προστακτική παρακειμένου
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
α΄ προσ.	—	—	—
β΄ προσ.	παύου	παύσαι	πέπαυσο
γ΄ προσ.	παυέσθω	παυσάσθω	πεπαύσθω

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
α' προσ.	—	—	—
β' προσ.	παύεσθε	παύσασθε	πέπαυσθε
γ' προσ.	παυέσθων ή παυέσθωσαν	παυσάσθων ή παυσάσθωσαν	πεπαύσθων ή πεπαύσθωσαν

	προστακτική ενεστώτα	προστακτική αορίστου	προστακτική παρακειμένου
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
α' προσ.	—	—	—
β' προσ.	ψηφίζου	ψηφίσαι	ἐψηφίσο
γ' προσ.	ψηφιζέσθω	ψηφισάσθω	ἐψηφίσθω
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
α' προσ.	—	—	—
β' προσ.	ψηφίζεσθε	ψηφίσασθε	ἐψηφίσθε
γ' προσ.	ψηφιζέσθων ή ψηφιζέσθωσαν	ψηφισάσθων ή ψηφισάσθωσαν	ἐψηφίσθων ή ἐψηφίσθωσαν

2. Να τοποθετήσετε στη σωστή στήλη τους τύπους προστακτικής που σας δίνονται και να τους μεταφέρετε στους άλλους χρόνους διατηρώντας την έγκλιση, τον αριθμό και το πρόσωπο:

	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
διαπορεύου	διαπορεύου	διαπόρευσαι	διαπεπόρευσο
κεκόμισθε	κομίζεσθε	κομίσασθε	κεκόμισθε
κηρύξασθε	κηρύττεσθε	κηρύξασθε	κεκήρυχθε
θραυσάσθω	θραυέσθω	θραυσάσθω	τεθραύσθω
θεραπευέσθων	θεραπευέσθων	θεραπευσάσθων	τεθεραπεύσθων
πέμπου	πέμπου	πέμψαι	πέπεμψο

3. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους των παρακάτω φράσεων στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού διατηρώντας σταθερά την έγκλιση και τον χρόνο:

- Παύσαι πριν όργης κάμει μεστῶσαι λέγων.
- Πεπαύσθω λοιπόν ούτος, δούλος ὢν, θρυπτόμενος κατά δεσποίνης ίδιας.
- Τοιοῦτος γίγνου περί τούς γονεῖς, οἷους ἂν εὔξαιο περί σεαυτὸν γενέσθαι τούς σεαυτοῦ παῖδας.

- δ. Τοῖς φρονιμωτάτοις πλησίαζε καὶ τῶν ἄλλων τοὺς προθύμους μεταπέμψου, καὶ μηδενὸς οἴου δεῖν ἀπειρῶς ἔχειν.
 ε. Μὴ ψεύδου, σὺ γὰρ Ἵπερείδου μαθητὴς ὢν τυγχάνεις.
 στ. Ἄλλ' ἦτοι διαλεγέσθω ἢ εἰπέτω ὅτι οὐκ ἐθέλει διαλέγεσθαι.
 ζ. Τοῦτον δὲ δὴ οὖν τὸν τόκον τε καὶ ἔκγονον αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ κομίσασθε.
- α. παύσαι → παύσασθε.
 β. πεπαύσθω → πεπαύσθων/πεπαύσθωσαν.
 γ. γίγνου → γίγεσθε, εὐξαιο → εὐξαισθε.
 δ. πλησίαζε → πλησιάζετε, μεταπέμψου → μεταπέμψεσθε, οἴου → οἴεσθε.
 ε. ψεύδου → ψεύδεσθε, τυγχάνεις → τυγχάνετε.
 στ. διαλεγέσθω → διαλεγέσθων ἢ διαλεγέσθωσαν, εἰπέτω → εἰπόντων ἢ εἰπέτωσαν, ἐθέλει → ἐθέλουσι(ν).
 ζ. κομίσασθε → κόμισαι.

3. Να γράψετε στα τετραγωνίδια τους τύπους προστακτικής που σας ζητούνται. Στην ἐγχρωμὴ στήλη θα σχηματιστεῖ τὸ ὄνομα ἀρχαίου θεοῦ:

- α. β' εν. προστ. ενεστ. ρ. ὀνομάζομαι: ὀνομάζου.
 β. β' πληθ. προστ. αορ. ρ. κηρύττομαι: κηρύξασθε.
 γ. β' εν. προστ. αορ. ρ. ἀνακρούομαι: ἀνάκρουσαι.
 δ. β' εν. προστ. παρακ. ρ. ἀνασκευάζομαι: ἀνεσκεύασο.

			α.	Ο	Ν	Ο	Μ	Α	Ζ	Ο	Υ	
β.	Κ	Η	Ρ	Υ	Ξ	Α	Σ	Θ	Ε			
		γ.	Α	Ν	Α	Κ	Ρ	Ο	Υ	Σ	Α	Ι
δ.	Α	Ν	Ε	Σ	Κ	Ε	Υ	Α	Σ	Ο		

Το ὄνομα του ἀρχαίου θεοῦ εἶναι: **Ζεύς**.

5. Να κλίνετε τις φράσεις: τὰ ἐμὰ σκήπτρα καὶ τὴν ἐμὴν θυγατέρα.

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ονομ.	τὸ ἐμὸν σκήπτρον	τὰ ἐμὰ σκήπτρα
γεν.	τοῦ ἐμοῦ σκήπτρου	τῶν ἐμῶν σκήπτρων
δοτ.	τῷ ἐμῷ σκήπτρῳ	τοῖς ἐμοῖς σκήπτροις
αιτιατ.	τὸ ἐμὸν σκήπτρον	τὰ ἐμὰ σκήπτρα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ονομ.	ή ἐμή θυγάτηρ	αἱ ἐμαὶ θυγατέρες
γεν.	τῆς ἐμῆς θυγατρὸς	τῶν ἐμῶν θυγατέρων
δοτ.	τῇ ἐμῇ θυγατρὶ	ταῖς ἐμαῖς θυγατράσι(ν)
αιτιατ.	τὴν ἐμὴν θυγατέρα	τὰς ἐμὰς θυγατέρας

6. Στις παρακάτω φράσεις να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ονοματικούς προσδιορισμούς, καθώς και τον όρο της πρότασης που προσδιορίζουν:

- α. Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Στατεῖρα καὶ Ῥοδῶ καὶ Ῥωξάνη τῇ ἐμῇ γυναικὶ χαίρειν.
- β. Ἐπυθόμην δὲ παρ' αὐτοῦ τι ἀκοῦσαι περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ.
- γ. Παρακαταθήκην ἔχε τὴν ἐμὴν θυγατέρα Ῥωξάνην.
- δ. Ὑμεῖς δὲ τῆς λύπης αὐτοῦ παύσασθε.
- ε. Κατὰ τὰς διατάξεις Δαρείου Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα σύνθρονόν μου εἶναι βούλομαι.
- α. **Ἀλέξανδρος:** επεξήγηση στο βασιλεύς.
τῇ γυναικί: παράθεση στο Ῥωξάνη.
ἐμῇ: επιθετικός προσδ. στο γυναικί.
- β. **αὐτοῦ:** γεν. υποκειμενική στο ἀπωλείας.
- γ. **ἐμὴν:** επιθετικός προσδ. στο θυγατέρα.
Ῥωξάνην: επεξήγηση στο θυγατέρα.
- δ. **αὐτοῦ:** γεν. αντικειμενική στο λύπης.
- ε. **Δαρείου:** γεν. υποκειμενική στο διατάξεις.
μου: γεν. αντικειμενική στο σύνθρονον.
ἐμὴν: επιθετικός προσδ. στο γυναῖκα.
τὴν γυναῖκα: παράθεση στο Ῥωξάνην.

7. Στις παρακάτω φράσεις να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ετερόπρωτους ονοματικούς προσδιορισμούς, καθώς και τον όρο της πρότασης που προσδιορίζουν:

- α. Ἡρακλῆς ἰδρύσατο βωμὸν Πέλοπος.
- β. Ἐν Λακεδαίμονι οἱ ἔφοροι ἦσαν κύριοι εἰρήνης καὶ πολέμου.
- γ. Ἐβοήθει ὁ Ἀρίσταρχος καὶ τῶν ἱππέων νεανίσκοι.
- δ. Ἀγησίλαος πρῶτατος τοῖς φίλοις ὧν ἐχθροῖς φοβερώτατος ἦν.
- ε. Οἰκίαν ἐκτίσατο δύο ταλάντων.
- στ. Βασιλεὺς ἦν κοινὸς ἐχθρὸς ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων.
- ζ. Οὔτε ποσὶν εἰμι ταχὺς οὔτε χερσὶν ἰσχυρός.
- η. Τυφλὸς τὰ τ' ὦτα τόν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματ' εἶ.

- α. **Πέλοπος**: γεν. κτητική στο βωμόν.
 β. **ειρήνης / πολέμου**: γεν. αντικειμενικές στο κύριοι.
 γ. **τών ιππέων**: γεν. διαιρετική στο νεανίσκοι.
 δ. **τοῖς φίλοις**: δοτ. αντικειμενική στο πραότατος.
 ἐχθροῖς: δοτ. αντικειμενική στο φοβερώτατος.
 ε. **τάλαντων**: γεν. αξίας στο οἰκίαν.
 στ. **τών Ἑλλήνων**: γεν. κτητική²¹ στο ἐχθρός.
 ζ. **ποσίν**: δοτ. αναφοράς στο ταχύς.
 χερσίν: δοτ. αναφοράς στο ἰσχυρός.
 η. **τὰ ὄτα / τὸν νοῦν / τὰ ὄμματ'**: αιτιατ. αναφοράς στο τυφλός.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Ο Πέλοπας ίδρυσε βωμό του Ηρακλή.
 β. Στη Σπάρτη οι έφοροι είχαν την αρμοδιότητα για την ειρήνη και για τον πόλεμο.
 γ. Ο Αρίσταρχος και οι πιο νέοι ιππείς έσπευσαν να βοηθήσουν.
 δ. Ο Αγησίλαος, ενώ ήταν πολύ καλοσυνάτος με τους φίλους του, προξενούσε πολύ φόβο στους εχθρούς του.
 ε. Απέκτησε σπίτι που άξιζε δύο τάλαντα.
 στ. Ο βασιλιάς ήταν κοινός εχθρός όλων των Ελλήνων.
 ζ. Ούτε γρήγορος στα πόδια είμαι ούτε στα χέρια δυνατός.
 η. Είσαι τυφλός και στα αυτιά και στον νου και στα μάτια.

8. Να βρείτε τον συντακτικό ρόλο των πλάγιων πώσεων που υπάρχουν στις προτάσεις που ακολουθούν:

- α. Τίς μὲν ἀγέλης βοῶν κήδεται μᾶλλον τοῦ νέμοντος;
 β. Τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων Αἰγεὺς πρεσβύτατος ὦν ἔσχεν.
 γ. Κῦρος καλὸς ἦν τὸ εἶδος καὶ φιλόανθρωπος τὴν ψυχὴν.
 δ. Ἄνθρωπος ἰδρύσατο βωμοὺς καὶ ἀγάλματα θεῶν.
 ε. Στέργει γὰρ οὐδεὶς ἄγγελον κακῶν ἐπῶν.
 στ. Οἱ ὀλίγοι κτείνουσι τὸν Πειθίαν καὶ ἄλλους ἐξήκοντα τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ιδιωτῶν.
 ζ. Θάνατός ἐστι κοινὸς πᾶσιν ἀνθρώποις.
- α. **ἀγέλης**: αντικ. του κήδεται.
βοῶν: γεν. περιεχομένου στο ἀγέλης. (ετερόπτωτος)
τοῦ νέμοντος: γεν. συγκριτική στο μᾶλλον. (ετερόπτωτος)
 β. **τῶν Ἀθηναίων**: γεν. αντικειμενική στο ἀρχήν. (ετερόπτωτος)
τὴν ἀρχήν: αντικ. του ἔσχεν.
 γ. **τὸ εἶδος**: αιτιατ. αναφοράς στο καλός. (ετερόπτωτος)

21. Τα ἐπίθ. φίλος και ἐχθρός συντάσσονται με δοτική αντικειμενική, ενώ, όταν είναι ουσιαστικοποιημένα, συντάσσονται με γενική κτητική (βλ. Σ.Α.Ε.Γ., σελ. 30 και σελ. 33).

- τὴν ψυχὴν:** αιτιατ. αναφοράς στο *φιλάνθρωπος*. (ετερόπτωτος)
- δ. βομούς / ἀγάλματα:** αντικ. του *ιδρύσατο*.
θεῶν: γεν. κτητική στα *βωμούς* και *ἀγάλματα*. (ετερόπτωτος)
- ε. ἐπῶν:** γεν. αντικειμενική στο *ἄγγελον*. (ετερόπτωτος)
κακῶν: επιθετικός προσδ. στο *ἐπῶν*. (ομοιόπτωτος)
ἄγγελον: αντικ. του *στέργει*.
- στ. τῶν βουλευτῶν / τῶν ιδιωτῶν:** γεν. διαιρετικές στο *ἐξήκοντα*. (ετερόπτωτοι)
τὸν Πειθίαν / ἄλλους: αντικ. του *κτείνουσι*.
- ζ. ἀνθρώποις:** δοτ. αντικειμενική στο *κοινός*. (ετερόπτωτος)
πᾶσιν: κατηγορηματικός προσδ. στο *ἀνθρώποις*. (ομοιόπτωτος)

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α.** Ποιος φροντίζει την αγέλη των βοδιών περισσότερο από τον βοσκό;
β. Τους Αθηναίους εξουσίαζε ο Αιγέας, που ήταν σε μεγάλη ηλικία.
γ. Ο Κύρος ήταν ωραίος στη μορφή και φιλάνθρωπος στην ψυχή.
δ. Ο άνθρωπος έφτιαξε βωμούς και αγάλματα των θεών.
ε. Κανείς δεν αγαπά τον αγγελιαφόρο κακῶν ειδήσεων.
στ. Οι ολιγαρχικοί σκοτώνουν τον Πειθία και άλλους εξήκοντα από τους βουλευτές και τους απλούς πολίτες.
ζ. Ο θάνατος είναι κοινός για όλους τους ανθρώπους.

9. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τους υπογραμμισμένους προσδιορισμούς στις παρακάτω φράσεις:

- α.** Διὰ μέσης πόλεως ῥεῖ ποταμὸς Κύδνος ὄνομα, εὗρος δύο πλέθρων.
β. Πέρασ γὰρ τοῦ βίου θάνατός ἐστιν.
γ. Ζεῦ, πάτερ, γενοῦ μοι βοηθός, ἵνα τὴν ἀρίστην ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπωμαι καὶ ὠφέλιμος τοῖς ἀνθρώποις γένωμαι.
δ. Μειδίας φονεύσας τὴν μητέρα τῆς ἐαυτοῦ γυναικὸς Μανίαν κύριος τῆς Αἰολίδος ἐγένετο.
ε. Οἱ Πέρσαι Κύρω μάλλον φίλοι ἦσαν ἢ βασιλεῖ.
στ. Παιδες, μὴ στασιάσετε. Ἐστὲ φίλοι ἀλλήλοις καὶ ἰκετεύετε τοὺς θεοὺς εὐμενεῖς ὑμῖν εἶναι.
- α. μέσης:** κατηγορηματικός προσδ. στο *πόλεως*.
Κύδνος: επεξήγηση στο *ποταμός*.
ὄνομα: αιτιατ. αναφοράς στο *Κύδνος*.
εὗρος: αιτιατ. αναφοράς στο *πλέθρων*.
β. τοῦ βίου: γεν. αντικειμενική²² στο *πέρας*.

22. Σύμφωνα με το Βιβλίο καθηγητή, η γενική *τοῦ βίου* είναι **υποκειμενική**.

- γ. **πάτερ:** παράθεση στο *Ζεῦ*.
μοι: δοτ. αντικειμενική στο *βοηθός*.
τὴν ἀρίστην: επιθετικός προσδ. στο *ὁδόν*.
τοῖς ἀνθρώποις: δοτ. αντικειμενική στο *ὠφέλιμος*.
- δ. **γυναικός:** γεν. κτητική στο *μητέρα*.
ἑαυτοῦ: γεν. κτητική στο *γυναικός*.
τῆς ἑαυτοῦ: επιθετικός προσδ. λόγω του άρθρου.
Μανίαν: επεξήγηση στο *μητέρα*.
τῆς Αἰολίδος: γεν. αντικειμενική στο *κύριος*.
- ε. **Κύρω:** δοτ. αντικειμενική στο *φίλοι*.
- στ. **ἀλλήλοις:** δοτ. αντικειμενική στο *φίλοι*.
ὑμῖν: δοτ. αντικειμενική στο *εὐμενεῖς*.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Μέσα από την πόλη ρέει ένας ποταμός, ο οποίος ονομάζεται Κύδνος και έχει πλάτος δύο πλέθρων.
- β. Ο θάνατος είναι το τέλος της ζωής.
- γ. Δία, πατέρα, βοήθησέ με, για να πάρω την άριστη οδό και να γίνω ωφέλιμος στους ανθρώπους.
- δ. Ο Μειδίας, αφού σκότωσε τη μητέρα της γυναίκας του, τη Μανία, έγινε κυρίαρχος της Αιολίδας.
- ε. Οι Πέρσες περισσότερο συμπαθούσαν τον Κύρο παρά τον βασιλιά.
- στ. Παιδιά, μην τσακάνεστε! Να είστε φίλοι μεταξύ σας και να ικετεύετε τους θεούς να είναι ευμενείς μαζί σας.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Θουκυδίδη

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Στα γηρατειά δεν ευχαριστεί τον άνθρωπο τόσο το κέρδος όσο η τιμή.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ **Θουκυδίδης:** Γεννήθηκε μεταξύ 460-454 π.Χ. στην Αθήνα και πέθανε μεταξύ 399 και 394 π.Χ. Θεωρείται ο μεγαλύτερος ιστορικός της αρχαιότητας. Ο πλούτος της οικογένειάς του συνέβαλε στο να λάβει ο Θουκυδίδης μεγάλη μόρφωση. Το 430 π.Χ. προσβλήθηκε από τον λοιμό στην Αθήνα, αλλά σώθηκε. Το 424 π.Χ. ήταν στρατηγός, αλλά δεν μπόρεσε να σώσει την Αμφίπολη από τους Σπαρτιάτες και γι' αυτό εξορίστηκε από τους Αθηναίους. Έτσι, κατέφυγε στη Θράκη, όπου η οικογένειά του είχε κτήματα (ήταν θρακικής καταγωγής). Το 404 π.Χ. επέστρεψε στην Αθήνα. Πέθανε μάλλον ξαφνικά και

γι' αυτό άφησε την ιστορική συγγραφή του ανολοκλήρωτη. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος, τα γεγονότα του οποίου κατέγραψε στο έργο του *Ιστορίαι*, τελείωσε το 404 π.Χ., ενώ ο Θουκυδίδης πρόλαβε να γράψει τα γεγονότα μέχρι το 411 π.Χ.

Στο έργο του *Ιστορίαι*, το οποίο χωρίζεται σε 8 βιβλία, ο Θουκυδίδης δηλώνει πως στόχος του είναι η ανεύρεση της αλήθειας. Διακρίνει τα αίτια από τις αφορμές, αναζητά τεκμήρια που να αποδεικνύουν το πώς πράγματι συνέβησαν τα γεγονότα, προσπαθεί να εξακριβώσει τον ρόλο των διαφόρων προσωπικοτήτων στην έκβαση που είχαν τα γεγονότα, αλλά δέχεται πως στην τελική έκβασή τους συχνά παίζουν ρόλο και τυχαίοι παράγοντες.

- ❖ Το παράθεμα της Ενότητας 16 προέρχεται από τον *Επιτάφιον* του Περικλή, δηλαδή από τον λόγο που υποτίθεται πως εκφώνησε ο Περικλής προς τιμήν των νεκρών του πρώτου έτους του Πελοποννησιακού πολέμου. Συγκεκριμένα, προέρχεται από το σημείο στο οποίο ο ρήτορας παρηγορεί τους γονείς των νεκρών, λέγοντάς τους να κάνουν υπομονή και να νιώθουν περήφανοι για τα παιδιά τους. Το επιχείρημα του ρήτορα είναι ότι στη γερο-ντική ηλικία οι άνθρωποι περισσότερο απολαμβάνουν όσα έχουν ήδη πετύχει στη ζωή τους παρά επιδιώκουν να δημιουργήσουν πλούτο. Για αυτούς λοιπόν μεγαλύτερη αξία έχουν ο σεβασμός, η αναγνώριση και οι τιμές που τους αποδίδονται.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- ❖ Για τον **Ξενοφώντα**, τη ζωή και το έργο του βλ. Ενότητα 6, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 231.
- ❖ Το παράλληλο κείμενο της Ενότητας 16 προέρχεται από το έργο του Ξενοφώντα με τίτλο *Κύρου παιδεία*, το οποίο αναφέρεται στην προσωπικότητα του Κύρου του Πρεσβύτερου.

2 ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Στο μεταξύ οδηγούν μπροστά στον Κύρο τους αιχμαλώτους δεμένους και μερικούς και πληγωμένους. Μόλις τους είδε, αμέσως διέταξε να λύσουν τους δε-

μένους. Κάλεσε και γιατρούς και τους έδωσε εντολή να περιποιηθούν τους τραυματίες. Ύστερα είπε στους Χαλδαίους ότι έχει έρθει, όχι επειδή επιθυμεί να τους καταστρέψει ούτε επειδή έχει ανάγκη να πολεμάει, αλλά επειδή θέλει να κάνει ειρήνη με τους Αρμένιους και με τους Χαλδαίους.

3 ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **προσάγουσι:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *προσάγω* (= οδηγώ μπροστά).
- ⇒ **δεδεμένοις:** μτχ. παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *δέομαι, δοῦμαι* (= δένομαι).
- ⇒ **τετρωμένοις:** μτχ. παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *τιτρώσκομαι* (= πληγώνομαι).
- ⇒ **είδεν:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ὄραω, ὄρω* (= βλέπω).
- ⇒ **εὐθύς:** επίρρ. χρονικό (= αμέσως).
- ⇒ **λύειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *λύω* (= λύνω).
- ⇒ **ἐκέλευσε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *κελεύω* (= διατάζω).
- ⇒ **καλέσας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *καλέω, καλῶ* (= καλώ).
- ⇒ **θεραπεύειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *θεραπεύω* (= περιποιούμαι, γιατρεύω).
- ⇒ **ἔπειτα:** επίρρ. χρονικό (= έπειτα).
- ⇒ **ἔλεξε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω).
- ⇒ **ἦνοι:** ευκτ. ενεστ. με σημασία παρακ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἦκω* (= έχω έρθει).
- ⇒ **ἀπολέσαι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *ἀπόλλυμι* (= καταστρέφω).
- ⇒ **ἐπιθυμῶν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ἐπιθυμέω, ἐπιθυμῶ* (= επιθυμῶ).
- ⇒ **πολεμείν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *πολεμέω, πολεμῶ* (= κάνω πόλεμο, πολεμῶ).
- ⇒ **δεόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *δέομαι* (= χρειάζομαι, έχω ανάγκη).
- ⇒ **βουλόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *βούλομαι* (= θέλω).
- ⇒ **ποιῆσαι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ποιέω, ποιῶ* (= κάνω).

4 ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ Στο απόσπασμα από το *Κύρον παιδεία* ο Κύρος παρουσιάζεται μεγάλοψυχος και γενναίοψυχος. Όταν έφεραν μπροστά του τους Χαλδαίους αιχμαλώτους, έδωσε εντολή να λύσουν τους δεμένους και να περιποιηθούν τους τραυματίες. Η ενέργειά του αυτή δείχνει πως, αν και ήταν νικητής, σεβόταν τους αντιπάλους του και ότι η πολιτική του ήταν να εμπνέει σεβασμό και εμπιστοσύνη στους λαούς που θέλει να κατακτήσει, ώστε να προτιμήσουν να γίνουν υπήκοοί του με τη θέλησή τους, παρά να αντιπαρατεθούν μαζί του στο πεδίο της μάχης.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποια στοιχεία της προσωπικότητας του Κύρου διακρίνετε στο απόσπασμα που μπορούσαν να εμπνεύσουν τον σεβασμό ακόμα και στους εχθρούς του;

Ο Κύρος προς τους αιχμαλώτους δε δείχνει εκδικητική διάθεση αλλά σεβασμό. Διατάζει λοιπόν να λύσουν τους αιχμαλώτους και να φροντίσουν τους τραυματίες. Με τις ενέργειες αυτές προσπαθεί να πείσει τους ηττημένους αντιπάλους του ότι δεν πρέπει να τον βλέπουν ως εχθρό. Γι' αυτό τους δηλώνει ότι δεν έχει την πρόθεση να τους αφανίσει, αλλά θέλει να συνάψει ειρήνη μαζί τους. Παρουσιάζεται λοιπόν σε αυτούς ως ένας ικανός στρατηλάτης, ο οποίος ταυτόχρονα διαθέτει γενναιοψυχία και μεγαλοφροσύνη και είναι ικανός να εμπνεύσει σεβασμό και εμπιστοσύνη ακόμα και στους αντιπάλους του.

2. Αφού μελετήσετε το κείμενο της Ενότητας και το παραπάνω παράλληλο κείμενο, να συγκρίνετε τις προσωπικότητες του Κύρου και του Αλεξάνδρου.

Από την επιστολή του Αλεξάνδρου προς την οικογένεια του Δαρείου φαίνεται η γενναιοψυχία του, καθώς δε συμπεριφέρθηκε εκδικητικά προς τον Δαρείο και προς την αιχμάλωτη οικογένειά του, αλλά αντίθετα διέταξε να ταφεί με τιμές ο Δαρείος και να συνεχίσει να απολαμβάνει η οικογένειά του τις βασιλικές τιμές. Ταυτόχρονα, η στάση του αυτή φανερώνει και την πολιτική διορατικότητά του, αφού είχε συνειδητοποιήσει πως θα μπορούσε πιο εύκολα να διοικήσει το αχανές περσικό βασίλειο, αν παρουσιαστεί ως νόμιμος διάδοχος του βασιλικού θρόνου.

Παρόμοια συμπεριφορά έδειξε και ο Κύρος προς τους αιχμάλωτους Χαλδαίους, ο οποίος δεν τους φέροθηκε εκδικητικά, αλλά διέταξε να τους λύσουν και να περιποιηθούν τους τραυματίες. Επίσης, τους δήλωσε πως πρόθεσή του ήταν να συνάψει ειρήνη μαζί τους, εντάσσοντάς τους στο βασίλειό του, και όχι να τους αφανίσει.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Λεξιλογικά

1. Να αντιστοιχίσετε τις φράσεις της στήλης Α΄ με τις λέξεις της στήλης Β΄:

Α΄	Β΄
1. αυτός που έχει την κύρια ευθύνη για μια άδικη πράξη	α. αίτημα
2. που δεν είναι υπεύθυνος για κάποιο κακό	β. αιτιολόγηση
3. η γνωστοποίηση της παράκλησης προς μια υπηρεσία για την επίλυση ενός προβλήματος	γ. πρωταίτιος
4. η εξήγηση της αιτίας ενός γεγονότος ή μιας ενέργειας	δ. παραίτηση
5. που έχει την ευθύνη μαζί με κάποιον άλλον για μια άδικη πράξη	ε. αναίτιος
6. η αποχώρηση κάποιου από την εργασία του με τη θέλησή του	στ. συνυπαίτιος

2. Να ολοκληρώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων με λέξεις ομόρριζες του επιθέτου *αίτιος* από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Το δικαστήριο αποδέχτηκε τη και του άλλου οδηγού στο ατύχημα.
- β. Η συμπεριφορά του σε όλο το ταξίδι ήταν
- γ. Η θέση που διεκδικούσε στην επιχείρηση ήταν ιδιαίτερα
-
- δ. Η που υπέβαλε στο υπουργείο δεν ήταν πλήρης.
- ε. Η που οδήγησε την προσπάθειά τους στην αποτυχία δεν ήταν εμφανής.

3. Στον παρακάτω πίνακα να συνδέσετε τις συνώνυμες λέξεις:

1. αιτίαση	α. τεκμηριώνω
2. αίτημα	β. αξίωση
3. αιτιολογώ	γ. κατηγορία
4. απαίτηση	δ. εγκαταλείπω
5. αίτιος	ε. διεκδίκηση
6. παραιτούμαι	στ. υπεύθυνος

■ Β. Γραμματική – Σύνταξη

4. Να μεταφέρετε στον ενεστώτα, στον αόριστο και στον παρακείμενο προστακτικής μ.φ. στο ίδιο πρόσωπο και αριθμό τα ρήματα που δίνονται:

	ενεστώτας προστακτικής μ.φ.	αόριστος προστακτικής μ.φ.	παρακείμενος προστακτικής μ.φ.
γυμνάξη			
βιάζονται			
θύεσθε			
έφαρμόττεται			
παιδεύη			
κρύπτεσθε			
στρατεύονται			

5. Να μεταφέρετε τα ρήματα που ακολουθούν στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού, στον ίδιο χρόνο, στην ίδια έγκλιση και στην ίδια φωνή:

- άποκρίνου:
- άμυνέσθω:
- άκουσάσθων:
- πολιτεύσασθε:
- πεπολιτευμένος ἴσθι:.....
- μεμαχημένοι ἔστων:

6. Στον πίνακα που ακολουθεί να συμπληρώσετε τα πρόσωπα που ζητούνται στους χρόνους της προστακτικής μ.φ. των ρημάτων πορίζομαι, φυλάττομαι.

προστακτική μ.φ.			
	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
γ' εν.			
β' πληθ.			

7. Να κλίνετε την προστακτική ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου μ.φ. των ρημάτων δέχομαι, γράφομαι.

8. Να συμπληρώσετε τους τύπους της κτητικής αντωνυμίας στις παρακάτω φράσεις:

- α. ό πατήρ (α' πρόσ. για έναν κτήτορα)
οί πρόγονοι (α' πρόσ. για πολλούς κτήτορες)
- β. τὰ ἐκ τῶν (β' πρόσ. για έναν κτήτορα)
τῆ διανοία (α' πρόσ. για πολλούς κτήτορες)
- γ. τῶν λόγων (α' πρόσ. για έναν κτήτορα)
τῶν..... χρημάτων (γ' πρόσ. για πολλούς κτήτορες)

- δ. τὰ ἀγαθὰ (α΄ πρόσ. για έναν κτήτορα)
ταῖς πράξεις (β΄ πρόσ. για πολλούς κτήτορες)
- ε. οἱ λόγοι (β΄ πρόσ. για έναν κτήτορα)
τοὺς συμμάχους (γ΄ πρόσ. για πολλούς κτήτορες)
- στ. τῆ χώρα (α΄ πρόσ. για έναν κτήτορα)
ὁ κόσμος (β΄ πρόσ. για πολλούς κτήτορες)

9. Να προσδιορίσετε τους ετερόπρωτους ονοματικούς προσδιορισμούς στις προτάσεις που ακολουθούν:

- α. Αὕτη ἐγένετο ἡ αἰτία τῆς στάσεως.
β. Πολλοὶ πολῖται μετὰ θάνατον ἀνδριάντων ἄξιοι νομίζονται.
γ. Κακόν ἐστιν ἡ ἐπιθυμία χρημάτων.
δ. Οἱ ἄριστοι τῶν μαθητῶν τυγχάνουσιν ἐπαίνου.
ε. Ὁ Κρίτων φίλος τοῦ Σωκράτους ἦν.
στ. Τύραννος ἐναντίος νόμοις ἐστί.
ζ. Συγγενεῖς ἐστε φύσει οὐ νόμῳ.
η. Ἦσαν δ' οὗτοι καὶ γνώμην ἱκανοὶ καὶ τὸν πόλεμον ἄλκιμοι.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας και το έργο του

Ο Διονύσιος ο Περιηγητής (2ος αι. μ.Χ.) ήταν Έλληνας γεωγράφος από την Αλεξάνδρεια ή από τον Χάρακα του Περσικού κόλπου. Ο Διονύσιος έγραψε το διδακτικό έπος *Περιήγησις τῆς Οἰκουμένης* σε 1.187 εξάμετρους στίχους, στο οποίο περιγράφει το ελλειπτικό σχήμα της Γης και τον τότε γνωστό κόσμο. Το έργο αυτό είχε μεγάλη επιτυχία. Είναι πιθανό να χρησιμοποιήθηκε ως διδακτικό εργαλείο. Αργότερα, παραφράστηκε (αποδόθηκε ελεύθερα) στα λατινικά σε πεζό λόγο. Ένα άλλο ποιητικό έργο σε 3 βιβλία που αποδίδεται στον Διονύσιο είναι τα *Ίξευτικά* ή *Όρνιθιακά*. Στα *Ίξευτικά* περιγράφονται διάφορα είδη πουλιών και οι συνήθειές τους καθώς και κυνηγετικές τεχνικές. Το έργο αυτό δεν σώζεται στην έμμετρη μορφή του αλλά σε πεζή παράφραση, δηλαδή ελεύθερη απόδοση σε πεζό λόγο, η οποία έγινε κατά τη βυζαντινή εποχή. Σύμφωνα με μία άλλη εκδοχή το έργο αυτό γράφτηκε από τον Διονύσιο τον Φιλαδέλφεια.

Το κείμενο της Ενότητας

Στο απόσπασμα της Ενότητας 17, που προέρχεται από την παράφραση των *Ίξευτικών* σε πεζό λόγο, παρουσιάζονται αντιλήψεις και μυθικές διηγήσεις που αφορούν τους ερωδιούς.

Για τον τίτλο *Ίξευτικά*

Ίξος ονομαζόταν το παρασιτικό φυτό που σήμερα είναι γνωστό με το όνομα γκι. Η λατινική ονομασία του είναι *Viscum album*. (Σήμερα με το όνομα *ιξός* ονομάζουμε και άλλα συγγενή είδη.) Επίσης, *ιξός* λεγόταν και η κολλώδης ουσία που παραγόταν από τους καρπούς του φυτού αυτού, την οποία άλειφαν πάνω σε κλαριά, με σκοπό να πιάνουν πουλιά. Τα κλαριά αυτά ονομαζόταν *ιξόβεργαι* (σήμερα τα λέμε ξόβεργες). Οι κυνηγοί που έστηναν ξόβεργες ονομαζόταν *ιξευταί* ή *ιξευτήρες*. Οτιδήποτε είχε σχέση με την κυνηγετική αυτή τεχνική ονομαζόταν *ιξευτικό*, σταδιακά όμως η σημασία του επιθέτου αυτού επεκτάθηκε σε οτιδήποτε είχε σχέση με το κυνήγι πουλιών ή με την ορνιθολογία γενικότερα.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ερωδιοί αναζητούν την τροφή τους.

Φίλτατοι δ' εἰσὶν οἱ ἐρωδιοὶ τοῖς ἀνθρώποις καὶ προσημαίνουσιν εὐδίαν τε καὶ χειμῶνα, μάλιστα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅθεν ἂν μέλλῃ σφοδρότατος ἄνεμος πνεῖν, ἐπὶ τοῖς στήθεσι τὰς κεφαλὰς κατακλίνοντες. Ναύτης γοῦν οὐκ ἂν ποτε ἐκὼν ἐρωδιὸν ἀποκτείνειεν, ἐπειδὴ πιστεύονται τοῖς ἄλιευσιν ἐν τῇ θαλάττῃ σημαίνειν, ὅποσα τοῖς θηραταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἰέρακες. Φασὶ δ' αὐτούς, καὶ ἡνίκα μία τροφὴ πᾶσιν ἦν τοῖς ὀρνέοις, πρῶτους βορὰν ἐκ τῶν ὑδάτων εὐρεῖν, καὶ παρ' αὐτῶν τοὺς λοιποὺς πάντας ἐκδιδαχθῆναι· ἐπὶ δὲ τῇ τέχνῃ μεγαλαυχήσαντας καὶ οὐδ' αὐτὸν εἰπόντας ὑπὲρ νήξεως ἐρίζειν δύνασθαί σφισι τὸν Ποσειδῶνα τὴν ἐπιστήμην ἀποβαλεῖν τοῦ θεοῦ μηνίσαντος.

Παράφρασις τῶν τοῦ Διονυσίου Ἰξεντικῶν 2.9

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Οἱ ἐρωδιοὶ δ' εἰσὶν φίλτατοι τοῖς ἀνθρώποις καὶ προσημαίνουσιν εὐδίαν τε καὶ χειμῶνα, μάλιστα κατακλίνοντες τὰς κεφαλὰς ἐπὶ τοῖς στήθεσι πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος,

ὅθεν ἂν μέλλῃ πνεῖν σφοδρότατος ἄνεμος. Ναύτης γοῦν οὐκ ἂν ποτε ἀποκτείνειεν ἐρωδιὸν ἐκὼν, ἐπειδὴ πιστεύονται ἐν τῇ θαλάττῃ σημαίνειν τοῖς ἄλιευσιν,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Οἱ ἐρωδιοὶ εἶναι πολὺ ἀγαπητοὶ στοὺς ἀνθρώπους καὶ φανερῶνουν ἀπὸ πρὶν τὴν καλοκαιρία καὶ τὴν κακοκαιρία, κυρίως γέροντας τὸ κεφάλι τους πάνω στο στήθος τους, (στραμμένοι) πρὸς ἐκεῖνη τὴν κατεύθυνση ἀπὸ ὅπου ἐνδεχομένως πρόκειται νὰ πνεύσει ἰσχυρότατος ἄνεμος. Ἐνας ναυτικός βέβαια ποτὲ δε θα σκότωνε ἐρωδιὸ ἐσκεμμένα, ἐπειδὴ εἶναι κοινὴ πεποίθησι ὅτι¹ στὴ θάλασσα προλέγουν στοὺς ψαράδες

1. Ἀλλιῶς: ὅτι στὴ θάλασσα δίνουν σημάδια στοὺς ψαράδες γιὰ ὅσα (δίνουν σημάδια) στὴν ξηρὰ τὰ γεράκια στοὺς κυνηγούς.

ὅποσα οἱ ἰέρακες ἐπὶ τῆς γῆς τοῖς θη-
ραταῖς.

Φασὶ δ' αὐτούς,
καὶ² ἠνίκα ἦν μία τροφή πᾶσιν τοῖς
ὄρνέοις,
πρώτους εὐρεῖν βορὰν ἐκ τῶν ὑδά-
των,
καὶ παρ' αὐτῶν ἐκδιδασχθῆναι
πάντας τοὺς λοιπούς·

μεγαλαυχήσαντας δὲ ἐπὶ τῇ τέχνῃ

καὶ εἰπόντας
οὐδ' αὐτὸν τὸν Ποσειδῶνα
δύνασθαι ἐρίξειν σφίσις ὑπὲρ νήξεως

(φασὶ) ἀποβαλεῖν τὴν ἐπιστήμην
τοῦ θεοῦ μηνίσαντος.

ὅσα (προλέγουν) στὴν ξηρὰ τὰ γερά-
κια στους κυνηγούς.

Λένε ἀκόμα ὅτι αὐτοί,
ὅταν υπήρχε μία τροφή για ὅλα τὰ
πτηνά,
πρώτοι βρήκαν τὴν τροφή τους ἀπὸ
τὰ νερά
καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτούς διδάχθηκαν
ὅλα τὰ υπόλοιπα πουλιά (ενν. νὰ βρί-
σκουν τὴν τροφή τους ἀπὸ τὰ
νερά).

Επειδὴ ὅμως περηφανεύτηκαν για τὸ
εὐρημά τους

καὶ καυχῆθηκαν
ὅτι οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ποσειδῶν
δεν μποροῦσε νὰ συναγωνιστεῖ μαζί
τους στὸ κολύμπι,

(λέγεται³) ὅτι ἔχασαν τὴν τέχνη,
επειδὴ ὁ θεὸς ἐξοργίστηκε⁴.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Φίλτατοι δ' εἰσὶν οἱ ἐρῳδιοὶ τοῖς ἀνθρώ-
ποις

καὶ προσημαίνουσι
εὐδῖαν τε καὶ χειμῶνα,
μάλιστα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος,

ὅθεν ἂν μέλλῃ σφοδρότατος ἄνεμος
πνεῖν, ἐπὶ τοῖς στήθεσι τὰς κεφαλὰς
κατακλίνοντες.

Ναύτης γοῦν οὐκ ἂν ποτε
ἐκῶν ἐρῳδιῶν ἀποκτείνειεν,
ἐπειδὴ πιστεύονται

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Οἱ ἐρωδιοὶ εἶναι πολὺ αγαπητοὶ
στους ἀνθρώπους
καὶ φανερῶνουν ἀπὸ πρὶν
τὴν καλοκαιρία καὶ τὴν κακοκαιρία,
κυρίως γέροντας τὸ κεφάλι τους
πάνω στὸ στήθος τους, (στραμμένοι)
πρὸς ἐκεῖνη τὴν κατεύθυνση
ἀπὸ ὅπου ἐνδεχομένως πρόκειται
νὰ πνεύσει ἰσχυρότατος ἄνεμος.

Ἐνας ναυτικός βέβαια ποτέ δε θα
σκότωνε ἐρωδιὸ ἐσκεμμένα,
επειδὴ εἶναι κοινὴ πεποίθησι

2. Ο σύνδεσμος καὶ ἐδῶ εἶναι προσθετικὸς.

3. Επειδὴ ἐννοεῖται τὸ ρῆμα φασί, μποροῦμε πάλι νὰ μεταφράσουμε: λένε.

4. Ἀλλιῶς: λόγω τῆς οργῆς τοῦ θεοῦ. Ἡ: επειδὴ ἐξοργίσαν τὸν θεὸ.

τοῖς ἀλιεῦσιν ἐν τῇ θαλάττῃ σημαίνει,
 ὅποσα τοῖς θηραταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἰέρα-
 κες.
 Φασὶ δ' αὐτούς,
 καὶ ἡνίκα μίᾳ τροφῇ πᾶσιν ἦν τοῖς
 ὀρνέοις,
 πρώτους βορᾶν ἐκ τῶν ὑδάτων εὐρεῖν,
 καὶ παρ' αὐτῶν τοὺς λοιποὺς πάντας
 ἐκδιδαχθῆναι.
 ἐπὶ δὲ τῇ τέχνῃ μεγαλαυχῆσαντας
 καὶ οὐδ' αὐτὸν εἰπόντας ὑπὲρ νήξεως
 ἐρίζειν δύνασθαί σφισι τὸν
 Ποσειδῶνα
 τὴν ἐπιστήμην ἀποβαλεῖν
 τοῦ θεοῦ μηνίσαντος.

ὅτι στη θάλασσα προλέγουν στους ψα-
 ράδες
 ὅσα (προλέγουν) στην ξηρά τα γεράκια
 στους κυνηγούς.
 Λένε ακόμα ότι αυτοί,
 όταν υπήρχε μία τροφή για όλα τα
 πτηνά,
 πρώτοι βρήκαν την τροφή τους από τα
 νερά
 και ότι από αυτούς διδάχθηκαν όλα τα
 υπόλοιπα πουλιά (ενν. να βρίσκουν
 την τροφή τους από τα νερά).
 Επειδή όμως περηφανεύτηκαν για το
 εὐρημά τους
 και καυχῆθηκαν ότι ούτε ο ἴδιος
 ο Ποσειδῶν δεν μπορούσε να συνα-
 γωνιστεῖ μαζί τους στο κολύμπι,
 (λέγεται) ότι ἔχασαν την τέχνη,
 επειδή ο θεός εξοργίστηκε.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Οι ερωδιοὶ εἶναι πολὺ αγαπητὰ πουλιά. Η συμπεριφορὰ τους δίνει στους ἀνθρώπους προμηνύματα για τις ἀλλαγές του καιροῦ ἢ για την κατεύθυνση ἀπὸ την οποία μπορεί να πνεύσει ἰσχυρὸς ἀνεμος. Οι ναυτικοὶ δὲν τους σκοτῶνουν, καθὼς ὑπάρχει ἡ ἀντίληψη ὅτι για τους ψαράδες οἱ ερωδιοὶ ἔχουν τὴ χρησιμότητα που ἔχουν για τους κυνηγούς τα γεράκια. Σύμφωνα με τὴν παραδόση, οἱ ερωδιοὶ εἶναι τὰ πρῶτα πουλιά που βρήκαν τρόπο να πορίζονται τὴν τροφή τους ἀπὸ τὰ νερά και τὸν δίδαξαν και στα ἄλλα πουλιά. Καυχῆθηκαν ὅμως για τὴν ἀνακάλυψή τους καθὼς και για τὸ ὅτι στην τέχνη τῆς κολύμβησης ξεπερνοῦν ἀκόμα και τὸν Ποσειδῶνα, με ἀποτέλεσμα να εξοργιστεῖ ὁ θεὸς και να τους ἀφαιρέσει τὴν ικανότητα αὐτή.

6

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ Η οριστική ἢ επαναληπτική ἀντωνυμία αὐτός

Ὅπως ἔχουμε ἀναφέρει και σε προηγούμενες Ἐνότητες, ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτὸ στην ἀρχαία ἐλληνική γλῶσσα εἶναι ἄλλοτε οριστική και ἄλλοτε επαναληπτική.

1. Ὡς οριστική ἀντωνυμία (= ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιο) μπορεί να λειτουργεῖ σε

όλες τις πτώσεις. Τη χρησιμοποιούμε για να ορίσουμε κάτι, δηλαδή να το ξεχωρίσουμε από άλλα δίνοντάς του έμφαση. Ας δούμε το επόμενο παράδειγμα:

- οὐδ' αὐτόν [...] ὑπὲρ νήξεως ἐρίζειν δύνασθαί σφισι τὸν Ποσειδῶνα

Στο παράδειγμα αυτό μεταφράζουμε: [...] ότι ούτε ο ίδιος ο Ποσειδών δεν μπορούσε... Αν έλειπε η αντωνυμία *αὐτόν*, δεν θα άλλαζε κάτι στο νόημα: η παρουσία της όμως δίνει έμφαση στον *Ποσειδῶνα* (πρβλ. στα ν.ε.: – *Εγώ ο ίδιος τον είπα να φύγει*).

2. Ως επαναληπτική αντωνυμία (= αυτός, αυτή, αυτό) μπορεί να λειτουργεί μόνο στις πλάγιες πτώσεις. Τη χρησιμοποιούμε για να επαναλάβουμε κάτι που αναφέραμε προωύτερα. Ας δούμε το επόμενο παράδειγμα:

- Φασὶ δ' αὐτούς, [...] πρώτους βορὰν ἐκ τῶν ὑδάτων εὐρεῖν

Στο παράδειγμα αυτό μεταφράζουμε: Λένε ότι αυτοί [...] πρώτοι βρήκαν... Χρησιμοποιώντας εδώ την αντωνυμία *αὐτούς*, αποφεύγουμε να ξαναπούμε τη λέξη *έρωδιους* κάνοντας το κείμενό μας κουραστικό και βαρετό λόγω των πολλών επαναλήψεων της ίδιας λέξης.

■ Η μετάφραση της αιτιατικής πώσης στην απαρεμφατική σύνταξη

- Φασὶ δ' αὐτούς, [...] πρώτους βορὰν ἐκ τῶν ὑδάτων εὐρεῖν, καὶ παρ' αὐτῶν τοὺς λοιπούς πάντας ἐκδιδαχθῆναι (= Λένε ότι αυτοί [...] πρώτοι βρήκαν τροφή από τα νερά και ότι από αυτούς όλα τα υπόλοιπα πουλιά διδάχτηκαν [...])

Στο παράδειγμα αυτό υπάρχουν δύο απαρέμφατα (*εὐρεῖν*, *ἐκδιδαχθῆναι*) των οποίων το υποκείμενο είναι διαφορετικό από το υποκείμενο του ρήματος (ετεροπροσωπία) και γι' αυτό βρίσκεται σε αιτιατική πτώση. Ας θυμηθούμε για άλλη μια φορά ότι οι αιτιατικές πτώσεις που είναι υποκείμενα απαρεμφάτων –καθώς και τα κατηγορούμενα, οι μετοχές ή οι άλλοι προσδιορισμοί που αναφέρονται στο υποκείμενο του απαρεμφάτου– μεταφράζονται με ονομαστική πτώση, γιατί στη ν.ε. το απαρέμφατο μεταφράζεται συνήθως με δευτερεύουσα πρόταση που αρχίζει με *ὅτι* (ειδική πρόταση) ή με *να* (βουλητική πρόταση).

■ Μετάφραση της απόλυτης μετοχής

Τις απόλυτες μετοχές της α.ε., δηλαδή τις επιρρηματικές μετοχές που το υποκείμενό τους δεν έχει και κάποιον άλλο συντακτικό ρόλο μέσα σε μία πρόταση, τις μεταφράζουμε συνήθως στα ν.ε. με αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση:

- *τοῦ θεοῦ μνησίαντος* = επειδή ο θεός εξοργίστηκε (ή: λόγω της οργής του θεού)

Με τον τρόπο αυτό βέβαια αλλοιώνουμε αναγκαστικά το ύφος του προ-

τότυπου κειμένου. Διότι με την απόλυτη μετοχή ένας συγγραφέας εκφράζει βραχυλογικά και κομψά τη σκέψη του, ενώ εμείς το κείμενό του με αναλυτικό τρόπο και αυτό συχνά κάνει τη μετάφρασή μας κουραστική. Γι' αυτό μπορούμε σε πολλές περιπτώσεις να μεταφράζουμε τις απόλυτες μετοχές με εμπρόθετους προσδιορισμούς ή άλλες επιρρηματικές εκφράσεις:

- *τοῦ θεοῦ μηνίσαντος* = λόγω της οργής του θεού.

7

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **φίλτατοι:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ φίλτατος, ἡ φίλτατη, τὸ φίλτατον* (= πάρα πολύ αγαπητός, -ή, - ό· πάρα πολύ φιλικός, -ή, - ό). Θετικός: *ὁ φίλος, ἡ φίλος και ἡ φίλη, τὸ φίλον*. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 740.
- ⇒ **δ'(έ):** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, ενώ, και). Το δέ έχει πάθει έκθλιψη του -έ.
- ⇒ **εἰσίν:** οριστ. ενεστ., γ' πληθ., του ρήμ. *εἰμί* (= είμαι).
 - ◆ ΕΝΣ. *εἰμί*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἔγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἔγεγόνειν*.
- ⇒ **οἱ ἐρῳδιοί:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἐρῳδιός, τοῦ ἐρῳδιοῦ* (= το πουλί ερωδιός, ψαροφάγος).
- ⇒ **τοῖς ἀνθρώποις:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ ἀνθρώπος, τοῦ ἀνθρώπου* (= ο άνθρωπος).
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **προσημαίνουσιν:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *προσημαίνω* (= φανερώνω από πριν, δηλώνω από πριν).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + *δοτ.* + *αιτ.*
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *σημαίνω*: *σήμανση, σεσημασμένος, σημαντικός, ασήμαντος, σημάδι, σημασία, σήμα, σημείο, σημαία*.
- ⇒ **εὐδίαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ εὐδία, τῆς εὐδίας* (= η καλοκαιρία, η γαλήνη).

Προσοχή! Τι -ι- του θέματος είναι μακρόχρονο και γι' αυτό στην ονομαστική πληθυντικού παίρνει περισπωμένη: *αἱ εὐδίαι*. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 739.

- ⇒ **τε:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και). Το *τε* τίθεται μετά από τη λέξη από την οποία κανονικά προηγείται. Το *τε* είναι εγκλιτική λέξη και ο τόνος του εδώ χάνεται, επειδή η προηγούμενη λέξη *εὐδία* είναι παροξύτονη.

- ⇒ **χειμώνα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ χειμών, τοῦ χειμώνος* (= η κακοκαιρία, ο χειμώνας). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 739.
- ⇒ **μάλιστα:** επίρρ. ποσοτικό υπερθετικού βαθμού (= πάρα πολύ, κυρίως, ιδιαίτερα, ιδίως). Θετικός: *μάλα*. Συγκριτικός: *μᾶλλον*.
- ⇒ **πρός:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι
 - + δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε).
- ⇒ **ἐκείνο:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ἐκείνος, ἐκείνη, ἐκείνο* (= εκείνος, -η, -ο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 741.
- ⇒ **τὸ μέρος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ μέρος, τοῦ μέρους* (= το μέρος, η κατεύθυνση).
- ⇒ **ὄθεν:** επίρρ. τοπικό αναφορικό (= ἀπ' ὅπου).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα επιρρήματα που σχηματίζονται με την παραγωγική κατάληξη *-θεν* δηλώνουν κίνηση από τόπο (κυριολεκτικά ή μεταφορικά): π.χ. *ἐκεῖθεν* (= από εκείνον τον τόπο), *ἀνωθεν* (= από πάνω) κτλ.

- ⇒ **ἄν:** μόριο αοριστολογικό (= τυχόν, ενδεχομένως, ίσως). Συνοδεύει υποτακτική έγκλιση. ♦ *ἄν μέλλῃ* = ενδεχομένως πρόκειται.
- ⇒ **μέλλῃ:** υποτακτ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *μέλλω* (= σκοπεύω, πρόκειται να).
 - ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *μέλλω*, ΠΡΤ. *ἔ(ῆ)μελλον*, ΜΕΛΛ. *μελλήσω*, ΑΟΡ. *ἐμέλλησα*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μέλλοντας, μελλοντικός, μελλόνυμφος, μελλούμενα (τα), μέλλον.
- ⇒ **σφοδρότατος:** επίθ. υπερθετικού βαθμού β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ σφοδρότατος, ἡ σφοδροτάτη, τὸ σφοδρότατον* (= πάρα πολύ ισχυρός, πάρα πολύ σφοδρός). Θετικός: *ὁ σφοδρός, ἡ σφοδρὸς και ἡ σφοδρά, τὸ σφοδρόν*.
- ⇒ **ἄνεμος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἄνεμος, τοῦ ἀνέμου* (= ο άνεμος, ο αέρας).
- ⇒ **πνείν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *πνέω* (= πνέω, φυσώ). Το ρήμα *πνέω* συναρτίζεται σε όλους τους τύπους που έχουν κατάληξη *-ε* ή *-ει*: π.χ. *πνέω, (πνέεις) πνείς, (πνέει) πνεῖ, πνέομεν, (πνέετε) πνεῖτε, πνέουσιν*· απαρέμφ.: *(πνέειν) πνεῖν*.
 - ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πνεύμα, πνεύμονας, πνοή, έμπνευση, πνευστός, αναπνευστικός, σύμπνοια, άπνοια, δύσπνοια, οινόπνευμα, πνευματικός.

- ⇒ **ἐπί:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις και δηλώνει το «επάνω» κυριολεκτικά και μεταφορικά:
+ γεν.: δηλώνει στάση σε κάποιον τόπο (= πάνω σε) και μεταφορικά αναφορά κ.ά.
+ δοτ.: δηλώνει ό,τι και η *ἐπί* + γεν., αλλά είναι πιο συνηθισμένη
+ αιτ.: δηλώνει στάση πάνω σε κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (συχνά με εχθρική σημασία) κ.ά.
- ⇒ **τοῖς στήθεσι:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *τὸ στήθος, τοῦ στήθους* (= το στήθος, το μπροστινό μέρος του θώρακα, το στέρνο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 740.
- ⇒ **τὰς κεφαλᾶς:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ κεφαλῆ, τῆς κεφαλῆς* (= το κεφάλι).
- ⇒ **κατακλίνοντες:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *κατακλίνω* (= γέρνω προς τα κάτω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 741.
 - ◆ Ε.Φ.: ΕΝΣ. *κατακλίνω*, ΠΡΤ. *κατέκλινον*, ΜΕΛΛ. *κατακλινῶ*, ΑΟΡ. *κατέκλινα*, ΠΡΚ. [*κατακέκλικα*], ΥΠΡΣ. [*κατεκεκλίκειν*].
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κλίνη, επικλινής, κλίση, κατάκλιση, κλινική, κλινήρης, ανάκλιτρο.
- ⇒ **ναύτης:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ναύτης, τοῦ ναύτου* (= ο ναύτης, ναυτικός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 739.
- ⇒ **γοῦν** (< γέ + οὔν): σύνδ. συμπερασματικός παρατακτικός (= τουλάχιστον, βέβαια). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν εισάγει δευτερεύουσες προτάσεις.
- ⇒ **οὐκ:** μόριο αρνητικό (= δεν).
- ⇒ **ἄν:** μόριο δυνητικό (= σημαίνει κάτι που μπορεί ή που μπορούσε να γίνει).
- ⇒ **ποτε:** επίρρ. χρονικό (= κάποτε). Το *ποτε* είναι άτονο, γιατί είναι εγκλιτική λέξη και ο τόνος του εδώ χάνεται. ◆ **οὐ(κ) ποτε = οὔποτε** = ποτέ.
- ⇒ **έκών:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ έκών, ἡ έκούσα, τὸ έκον* (= θέλοντας, με τη θέληση κάποιου, εκούσιος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 740.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εκούσιος.
- ⇒ **έρωδιόν:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ έρωδιός, τοῦ έρωδιού* (= το πουλί έρωδιός, ψαροφάγος).
- ⇒ **ἀποκτείνειεν:** ευκτ. αορ. ε.φ., γ' εν. β' τύπος (α' τύπος: *ἀποκτείνει*), του ρήμ. *ἀποκτείνω* (= σκοτώνω). Ως παθητικό του *ἀποκτείνω* χρησιμοποιείται το *ἀποθνήσκω* (= σκοτώνομαι).

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀποκτείνω*, ΠΡΤ. *ἀπέκτεινον*, ΜΕΛΛ. *ἀποκτενώ*, ΑΟΡ. *ἀπέκτεινα*, ΠΡΚ. *ἀπέκτονα*, ΥΠΡΣ. *ἀπεκτόνειν*.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μητροκτόνος, πατροκτόνος, αυτοκτονώ, αυτοκτονία, ανθρωποκτονία, εντομοκτόνο.
- ⇒ **ἐπειδή:** σύνδ. αιτιολογικός (= επειδή).
- ⇒ **πιστεύονται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *πιστεύομαι* (= έχω πίστη, έχω την πεποίθηση). ◆ **πιστεύονται σημαίνουν** = είναι κοινή πεποίθηση ότι προλέγουν, είναι κοινή πεποίθηση ότι προμηνύουν.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πιστεύω*, ΠΡΤ. *ἐπίστευον*, ΜΕΛΛ. *πιστεύσω*, ΑΟΡ. *ἐπίστευσα*, ΠΡΚ. *πεπίστευκα*, ΥΠΡΣ. [*ἐπεπιστεύκειν*].
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *πιστεύομαι*, ΠΡΤ. *ἐπιστευόμην*, ΜΕΛΛ. *πιστευθήσομαι*, ΑΟΡ. *ἐπιστεύθην*, ΠΡΚ. *πεπίστευμαι*, ΥΠΡΣ. *πεπιστευμένος ἦν*.
- ⇒ **τοῖς ἀλιεύσιν:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ ἀλιεύς, τοῦ ἀλιέως* και *ἀλιῶς* (= ο ψαράς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 739.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αλιεύω, αλιεία, αλιευτικός, αλιεύμα, ναρκαλιευτικό.
- ⇒ **ἐν:** πρόθεση κύρια (= σε). Συντάσσεται με δοτική και η βασική της σημασία είναι «μέσα σε» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐκ*). Κυριολεκτικά δηλώνει (στάση σε) τόπο και μεταφορικά δηλώνει (εντοπισμό σε) κατάσταση κ.ά.
- ⇒ **τῆ θαλάττῃ:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ θάλαττα, τῆς θαλάττης* (= η θάλασσα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 739.
- ⇒ **σημαίνουν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *σημαίνω* (= φανερώνω, δηλώνω, προλέγω). ◆ ΣΥΝΤ.: + δοτ. + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *σημαίνω*, ΠΡΤ. *ἐσήμαινον*, ΜΕΛΛ. *σημανῶ*, ΑΟΡ. *ἐσήμηνα*, ΠΡΚ. [*σεσήμαγκα*].
 - Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *σημαίνομαι*, ΠΡΤ. *ἐσημαινόμην*, ΜΕΛΛ. *σημανοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἐσημηνάμην*, ΠΡΚ. *σεσήμασμαι*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *προσημαίνουσι*.
- ⇒ **ὅποσα:** αντων. αναφορική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὅποσος, ὀπόση, ὀπόσον* (= ὅσος). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 741.
- ⇒ **τοῖς θηραταῖς:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, δοτ., πληθ., *ὁ θηρατής, τοῦ θηρατοῦ* (= ο κυνηγός).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θήρα, θήραμα, θηρεύω, θηρίο, λαθροθήρας.
- ⇒ **τῆς γῆς:** ουσ. α' κλ. συνηρημένο, θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ γῆ, τῆς γῆς* (= η γη, το έδαφος, η στεριά, η ξηρά).

- ⇒ **οί ιέρακες:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *οἰ ἰέραξ, τοῦ ἰέρακος* (= το γεράκι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 739.
- ⇒ **φασί:** οριστ. ενεστ., γ' πληθ., του ρήμ. *φημι* (= λέω, ισχυρίζομαι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φήμη, προφήτης, κατάφαση, φωνή, αφασία, άφατος.
- ⇒ **αὐτούς:** αντων. οριστική ή επαναληπτική⁵, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*· εδώ είναι επαναληπτική αντων.: *αὐτούς = τοὺς ἐρωδιούς*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Θυμίζουμε ότι η αντων *αὐτός, αὐτή, αὐτό* μεταφράζεται «ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο», όταν είναι οριστική, και «αὐτός, αὐτή, αὐτό», όταν είναι επαναληπτική.

- ⇒ **ἡνίκα:** σύνδ. χρονικός (= όταν).
- ⇒ **μία:** επίθ. αριθμητικό απόλυτο, θηλ. γένους, ονομ. εν., *εἷς, μία, ἓν* (= ένας, μία, ένα).
- ⇒ **τροφή:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, ονομ. εν., *ἡ τροφή, τῆς τροφῆς* (= η τροφή, το φαγητό).
- ⇒ **πάσιν:** επίθ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *ὁ πάς, ἡ πάσα, τὸ πᾶν* (= ὅλος, καθένας).
- ⇒ **ἦν:** οριστ. παρρατ., γ' εν., του ρήμ. *εἰμι* (= είμαι, υπάρχω).
- ⇒ **τοῖς ὄρνέοις:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., *τὸ ὄρνεον, τοῦ ὄρνέου* (= το πουλί, το ὄρνιο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 739.
- ⇒ **πρώτους:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πρότος, ἡ πρώτη, τὸ πρότον* (= ο πρώτος). Είναι επίθ. υπερθετικού βαθμού. Στον θετικό βαθμό δεν υπάρχει επίθ. παρά μόνο το επίρρ. *πρὸ* (= πριν). Συγκριτικός: *πρότερος, προτέρα, πρότερον*. ◆ Το επίθ. *ὁ πρότος, ἡ πρώτη, τὸ πρότον* χρησιμοποιείται και ως τακτικό αριθμητικό τού *εἷς, μία, ἓν*.
- ⇒ **βορᾶν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ βορά, τῆς βορᾶς* (= η τροφή τῶν σαρκοβόρων ζῶων, η τροφή).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: χρονοβόρος, σαρκοβόρος, αιμοβόρος.
- ⇒ **ἐκ:** πρόθ. κύρια (= από, μέσα από). Συντάσσεται με γενική και η βασική της σημασία είναι «έξω από» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *έν*). Κυριολεκτικά δηλώνει (κίνηση από) τόπο και μεταφορικά δηλώνει προέλευση κ.ά.
- ⇒ **τῶν ὑδάτων:** ουσ. ανώμαλο μεταπλαστό, ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ὕδωρ, τοῦ ὕδατος* (= το νερό).
- ⇒ **εὐρεῖν:** απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του ρήμ. *εὐρίσκω* (= βρίσκω, ανακαλύπτω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.

- ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *εύρίσκω*, ΠΡΤ. *εὐ(ἡὺ)ρισκον*, ΜΕΛΛ. *εύρήσω*, ΑΟΡ. *εὐ(ἡὺ)ρον*, ΠΡΚ. *εὐ(ἡὺ)ρηκα*, ΥΠΡΣ. *εύρηκώς ἦν*.
- Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *εύρίσκομαι*, ΠΡΤ. *εὐ(ἡὺ)ρισκόμην*, ΜΕΛΛ. *εύρήσομαι*, ΑΟΡ. *εὐ(ἡὺ)ρόμην*, ΠΡΚ. *εὐ(ἡὺ)ρημαι*, ΥΠΡΣ. *εὐ(ἡὺ)ρήμην*.
- ⇒ **παρ'(ά):** πρόθ. κύρια (= από). Το *παρὰ* έχει πάθει έκθλιψη του -ά. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: δηλώνει κίνηση από κάποιον τόπο και μεταφορικά προέλευση, ποιητικό αίτιο κ.ά.
 - + δοτ.: δηλώνει ότι κάτι είναι κοντά σε κάτι, στο πλευρό κάποιου κ.ά.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση κοντά ή παράλληλα σε κάτι κ.ά.
- ⇒ **αὐτῶν:** γεν. πληθ., αρσ. γένους, της αντων. *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (βλ. πιο πάνω)· εδώ είναι επαναληπτική αντων.: *αὐτῶν = τῶν ἐρῳδιῶν*.
- ⇒ **τοὺς λοιπούς:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ λοιπός, ἡ λοιπή, τὸ λοιπὸν* (= υπόλοιπος).
- ⇒ **πάντας:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πᾶς, ἡ πᾶσα, τὸ πᾶν* (= ὅλος, καθένας).
- ⇒ **ἐκδιδαχθῆναι:** απαρέμφ. παθητ. αορ., του ρήμ. *ἐκδιδάσκομαι* (= διδάσκομαι επακριβώς, αναλυτικά).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ του *διδάσκω*: *διδάσκαλος, δάσκαλος, δίδαγμα, αυτοδίδακτος, δίδακτρα, διδακτικός, δασκαλεύω*.
- ⇒ **τῆ τέχνη:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ τέχνη* (= εμπειρία έργου, επιτηδειότητα, επάγγελμα / εύρημα).
- ⇒ **μεγαλαυχῆσαντας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του συνηρ. ρήμ. *μεγαλαυχέω, μεγαλαυχῶ* (= καυχιέμαι, κομπάζω, περηφανεύομαι).
- ⇒ **οὐδ'(έ):** σύνδ. συμπλεκτικός αποφαιτικός (= ούτε). Το *οὐδὲ* έχει πάθει έκθλιψη του -έ.
- ⇒ **αὐτόν:** αιτιατ. εν., αρσ. γένους, της αντων. *αὐτός, αὐτή, αὐτό*· εδώ είναι οριστική αντων.: *αὐτόν τὸν Ποσειδῶνα* (= τον ίδιο τον Ποσειδώνα).
- ⇒ **εἰπόντας:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *λέγω* (= λέω, καυχιέμαι).
- ⇒ **ὑπέρ:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται με γενική και αιτιατική. Η κυριολεκτική σημασία της είναι «πάνω από κάποιον ή από κάτι», χωρίς όμως την έννοια της επαφής (ὅπως συμβαίνει με την πρόθ. *ἐπί*):
 - + γεν.: δηλώνει στάση σε τόπο και μεταφορικά υπεράσπιση, αναφορά κ.ά.
 - + αιτ.: δηλώνει στάση (πέρα και πάνω από κάποιον τόπο) κ.ά.

- ⇒ **νήξεως:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ νήξις, τῆς νήξεως* (= το κολύμπι). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 740.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: νήσσα (= πάπια), νηκτικός.
- ⇒ **ἐρίζειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἐρίζω* (= μαλώνω, ανταγωνίζομαι, συναγωνίζομαι).
- ⇒ **δύνασθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του ρήμ. *δύναμαι* (= μπορώ). Ο τόνος που έχει στη λήγουσα μέσα στο κείμενο ανήκει στην εγκλιτική λέξη *σφισι* που ακολουθεί.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δύναμη, αδυναμία, δυνάστης, δυνατός, αδύνατος, δυναμωτικός, δυναμίτιδα.
- ⇒ **σφισι:** αντων. προσωπική γ' προσώπου, δοτ. πληθ. Εδώ είναι άτονη, γιατί έχει γίνει ἐγκλιση τόνου. Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 161.
- ⇒ **τὸν Ποσειδῶνα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ Ποσειδῶν, τοῦ Ποσειδῶνος* (= ο Ποσειδών).
- ⇒ **τὴν ἐπιστήμην:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἐπιστήμη, τῆς ἐπιστήμης* (= εμπειρία, γνώση, τέχνη).
- ⇒ **ἀποβαλεῖν:** απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του ρήμ. *ἀποβάλλω* (= χάνω, απορρίπτω).
 - ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀποβάλλω*, ΠΡΤ. *ἀπέβαλλον*, ΠΡΤ. *ἀποβαλῶ*, ΑΟΡ. *ἀπέβαλον*, ΠΡΚ. *ἀποβέβληκα*, ΥΠΡΣ. *ἀπεβεβλήκειν*.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἀποβάλλομαι*, ΠΡΤ. *ἀπεβαλλόμην*, ΠΡΤ. *ἀποβαλοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἀπεβαλόμην*, ΠΡΚ. *ἀποβέβλημαι*, ΥΠΡΣ. *ἀπεβεβλήμην*.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βολή, διαβολή, διάβολος, αποβολή, απόβλητος, αμετάβλητος, διαβλητός, υποβλητικός, βλήμα.
- ⇒ **τοῦ θεοῦ:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ὁ θεός, τοῦ θεοῦ* (= ο θεός).
- ⇒ **μηνίσαντος:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. εν., του ρήμ. *μηνίω* (= οργίζομαι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *μήνις* (= πολύ μεγάλη οργή· λόγια λέξη εύχρηστη στην ονομ. εν. και στην αιτιατ. εν. *την μήνιν*).

8

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση			β' κλίση				
ονομ.	ὁ	ναύτης	ἡ	θάλαττα	ἡ	εὐδία	τὸ	ὄρνεον
γεν.	τοῦ	ναύτου	τῆς	θαλάττης	τῆς	εὐδίας	τοῦ	ὄρνέου
δοτ.	τῷ	ναύτῃ	τῇ	θαλάττῃ	τῇ	εὐδίᾳ	τῷ	ὄρνέῳ
αιτ.	τὸν	ναύτην	τὴν	θάλατταν	τὴν	εὐδίαν	τὸ	ὄρνεον
κλητ.	(ὦ)	ναῦτα	(ὦ)	θάλαττα	(ὦ)	εὐδία	(ὦ)	ὄρνεον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
	α' κλίση			β' κλίση				
ονομ.	οἱ	ναῦται	αἱ	θάλατται	αἱ	εὐδαί (ι)	τὰ	ὄρνεα
γεν.	τῶν	ναυτῶν	τῶν	θαλαττῶν	τῶν	εὐδιῶν	τῶν	ὄρνέων
δοτ.	τοῖς	ναύταις	ταῖς	θαλάτταις	ταῖς	εὐδαίαις	τοῖς	ὄρνέοις
αιτ.	τούς	ναύτας	τάς	θαλάττας	τάς	εὐδίας	τὰ	ὄρνεα
κλητ.	(ὦ)	ναῦται	(ὦ)	θάλατται	(ὦ)	εὐδαί	(ὦ)	ὄρνεα

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	ονομ.	ὁ	χειμῶν	ὁ	ἀλιεύς	ὁ
γεν.	τοῦ	χειμῶνος	τοῦ	ἀλιέως / ἀλιῶς	τοῦ	ἰέρακος
δοτ.	τῷ	χειμῶνι	τῷ	ἀλιεῖ	τῷ	ἰέρακι
αιτ.	τὸν	χειμῶνα	τὸν	ἀλιέα / ἀλιᾶ	τὸν	ἰέρακα
κλητ.	(ὦ)	χειμῶν	(ὦ)	ἀλιεῦ	(ὦ)	ἰέραξ

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	ονομ.	οἱ	χειμῶνες	οἱ	ἀλιεῖς	οἱ
γεν.	τῶν	χειμῶνων	τῶν	ἀλιέων / ἀλιῶν	τῶν	ἰεράκων
δοτ.	τοῖς	χειμῶσι(ν)	τοῖς	ἀλιεῦσι(ν)	τοῖς	ἰεραξι(ν)
αιτ.	τούς	χειμῶνας	τούς	ἀλιέας / ἀλιᾶς	τούς	ἰέρακας
κλητ.	(ὦ)	χειμῶνες	(ὦ)	ἀλιεῖς	(ὦ)	ἰέρακες

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	ή	νήξιος	τὸ	στήθος	αἱ	νήξεις	τὰ	στήθη
γεν.	τῆς	νήξεως	τοῦ	στήθους	τῶν	νήξεων	τῶν	στηθῶν
δοτ.	τῆ	νήξει	τῷ	στήθει	ταῖς	νήξεσι(ν)	τοῖς	στήθεσι(ν)
αιτ.	τήν	νήξιν	τὸ	στήθος	τάς	νήξεις	τὰ	στήθη
κλητ.	(ᾧ)	νήξι	(ᾧ)	στήθος	(ᾧ)	νήξεις	(ᾧ)	στήθη

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	φίλατος	ἡ	φιλάτη	τὸ	φίλατον
γεν.	τοῦ	φιλάτου	τῆς	φιλάτης	τοῦ	φιλάτου
δοτ.	τῷ	φιλάτῳ	τῆ	φιλάτῃ	τῷ	φιλάτῳ
αιτ.	τόν	φίλατον	τήν	φιλάτην	τὸ	φίλατον
κλητ.	(ᾧ)	φίλατε	(ᾧ)	φιλάτῃ	(ᾧ)	φίλατον

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	φίλατοι	αἱ	φίλαται	τά	φίλατα
γεν.	τῶν	φιλάτων	τῶν	φιλάτων	τῶν	φιλάτων
δοτ.	τοῖς	φιλάτοις	ταῖς	φιλάταις	τοῖς	φιλάτοις
αιτ.	τούς	φιλάτους	τάς	φιλάτας	τὰ	φίλατα
κλητ.	(ᾧ)	φίλατοι	(ᾧ)	φίλαται	(ᾧ)	φίλατα

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	έκων	ἡ	έκουσα	τὸ	έκόν
γεν.	τοῦ	έκόντος	τῆς	έκούσης	τοῦ	έκόντος
δοτ.	τῷ	έκόντι	τῆ	έκούσῃ	τῷ	έκόντι
αιτ.	τόν	έκόντα	τήν	έκούσαν	τὸ	έκόν
κλητ.	(ᾧ)	έκων	(ᾧ)	έκουσα	(ᾧ)	έκόν

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	έκόντες	αἱ	έκούσαι	τὰ	έκόντα
γεν.	τῶν	έκόντων	τῶν	έκουσῶν	τῶν	έκόντων
δοτ.	τοῖς	έκούσι(ν)	ταῖς	έκούσαις	τοῖς	έκούσι(ν)
αιτ.	τούς	έκόντας	τάς	έκούσας	τὰ	έκόντα
κλητ.	(ᾧ)	έκόντες	(ᾧ)	έκούσαι	(ᾧ)	έκόντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	ἐκεῖνος	ἐκεῖνη	ἐκεῖνο	ἐκεῖνοι	ἐκεῖναι	ἐκεῖνα
γεν.	ἐκεῖνου	ἐκεῖνης	ἐκεῖνου	ἐκεῖνων	ἐκεῖνων	ἐκεῖνων
δοτ.	ἐκεῖνῳ	ἐκεῖνῃ	ἐκεῖνῳ	ἐκεῖνοις	ἐκεῖναις	ἐκεῖνοις
αιτ.	ἐκεῖνον	ἐκεῖνην	ἐκεῖνο	ἐκεῖνους	ἐκεῖνας	ἐκεῖνα
κλητ.	—	—	—	—	—	—

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	ὀπόσος	ὀπόση	ὀπόσον	ὀπόσοι	ὀπόσαι	ὀπόσα
γεν.	ὀπόσου	ὀπόσης	ὀπόσου	ὀπόσων	ὀπόσων	ὀπόσων
δοτ.	ὀπόσῳ	ὀπόσῃ	ὀπόσῳ	ὀπόσοις	ὀπόσαις	ὀπόσοις
αιτ.	ὀπόσον	ὀπόσῃν	ὀπόσον	ὀπόσους	ὀπόσας	ὀπόσα
κλητ.	—	—	—	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΗΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	κατακλίνων	ἡ	κατακλίνουσα	τὸ	κατακλίνον
γεν.	τοῦ	κατακλίνοντος	τῆς	κατακλινούσης	τοῦ	κατακλίνοντος
δοτ.	τῷ	κατακλίνοντι	τῇ	κατακλινούσῃ	τῷ	κατακλίνοντι
αιτ.	τόν	κατακλίνοντα	τήν	κατακλίνουσαν	τὸ	κατακλίνον
κλητ.	(ὦ)	κατακλίνων	(ὦ)	κατακλίνουσα	(ὦ)	κατακλίνον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	κατακλίνοντες	αἱ	κατακλίνουσαι	τὰ	κατακλίνοντα
γεν.	τῶν	κατακλινόντων	τῶν	κατακλινουσῶν	τῶν	κατακλινόντων
δοτ.	τοῖς	κατακλίνουσι(ν)	ταῖς	κατακλινούσαις	τοῖς	κατακλίνουσι(ν)
αιτ.	τούς	κατακλίνοντας	τάς	κατακλινούσας	τὰ	κατακλίνοντα
κλητ.	(ὦ)	κατακλίνοντες	(ὦ)	κατακλίνουσαι	(ὦ)	κατακλίνοντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	είσιν	προσημαίνουσιν	μέλλη	κατακλίνοντες
παρ.τ.	ἦσαν	προεσήμαινον ⁵	—	—
μέλλ.	ἔσονται	προσημανούσι(ν)	—	κατακλινούντες
αόρ.	ἐγένοντο (β')	προεσήμηναν ⁵	μελλήση	κατακλινάντες
παρ.κ.	γεγόνασι(ν)	[προεσημάγκασι(ν)]	—	κατακεκλικότες
υπερσ.	ἐγεγόνεσαν	— ⁶	—	—

ενεστ.	ἀποκτείνουσι	πιστεύονται	σημαίνειν	ἔστι
παρ.τ.	—	ἐπιστεύοντο	—	ἦν
μέλλ.	ἀποκτενοῖ	πιστευθήσονται (παθ.)	σημανεῖν	ἔσονται
αόρ.	ἀποκτείνευσιν /-αι	ἐπιστεύθησαν (παθ.)	σημήναι	ἐγένετο (β')
παρ.κ.	ἀπεκτονῶς εἶη	πεπίστευται	[σεσημαγκέναι]	γέγονε(ν)
υπερσ.	—	ἐπεπίστευτο	—	ἐγεγόνει

ενεστ.	εὕρισκειν	λέγοντας	ἐρίζειν	ἀποβάλλειν
παρ.τ.	—	—	—	—
μέλλ.	εὕρήσειν	λέξοντας / ἐροῦντας	[ἐρίσειν] ⁷	ἀποβαλεῖν
αόρ.	εὕρειν (β')	εἰπόντας (β') / λέξαντας	ἐρίσαι (ῖ)	ἀποβαλεῖν (β')
παρ.κ.	εὕρηκέναι	εἰρηκότας	[ἡρικέναι]	ἀποβεβληκέναι
υπερσ.	—	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	προσημαίνουσι(ν)	μέλλει	εἰσίν
υποτ.	προσημαίνωσι(ν)	μέλλη	ᾧσι(ν)
ευκτ.	προσημαίνουσιν	μέλλοι	εἶησαν / εἶεν
προστ.	προσημαίνοντων /-έτων	μελλέτω	ἔστων / ἔστωσαν / ὄντων
απαρ.	προσημαίνουσιν	μέλλουσιν	εἶναι
μτχ.	προσημαίνων /-ουσα /-ον	μέλλων /-ουσα /-ον	ᾧν, οὔσα, ὄν

- Σύμφωνα με τη Μ.Γ.Α.Ε.Γ. § 267, Σημ. 2, η πρόθεση *πρὸ* και η πρόθεση *περὶ* δεν παθαίνουν ἐκθλιψη εμπρός από τη συλλαβική αύξηση ε. Το τελικό ο της πρόθεσης *πρὸ* μερικές φορές συναιρείται με τη συλλαβική αύξηση ε: *προεσήμαινον* και *προεσήμαινον*, *προεσήμηναν* και *προεσήμηναν* (με συναίρεση του ο και του ε) ή *προεσήμηναν* (με κράση).
- Υπερσυντέλικος του *σημαίνω* ή των συνθέτων του δεν απαντά.
- Συνήθως τα υπερδισύλλαβα ρήματα που λήγουν σε *-ίζω* σχηματίζουν τον μέλλοντα με συναίρεση: π.χ. *κομίζω* → μέλλ. *κομῶ* (< *κομίσω*). Στο ρήμα *ἐρίζω* όμως ο μέλλοντας μένει ασυναίρετος.

οριστ.	ἀπέκτεινε(ν)	πιστεύονται
υποτ.	ἀποκτείνῃ	πιστεύωνται
ευκτ.	ἀποκτείνειεν	πιστεύοιντο
προστ.	ἀποκτεινάτω	πιστεύεσθων /-έσθωσαν
απαρ.	ἀποκτείναι	πιστεύεσθαι
μτχ.	ἀποκτείνας /-ασα /-αν	πιστευόμενος /-η /-ον

9

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- **Φίλτατοι δ' εἰσὶν οἱ ἔρφδιοὶ τοῖς ἀνθρώποις:** κύρια πρόταση.
εἰσὶν: ρήμ. • **οἱ ἔρφδιοί:** υποκ. του *εἰσὶν* • **φίλτατοι:** κατηγορ. στο υποκ. του *εἰσὶν* • **τοῖς ἀνθρώποις:** δοτ. αντικειμενική στο *φίλτατοι*.
- **καὶ προσημαίνουσιν εὐδίαν τε καὶ χειμῶνα, μάλιστα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος [...], ἐπὶ τοῖς στήθεσι τὰς κεφαλὰς κατακλίνοντες:** κύρια πρόταση.
προσημαίνουσιν: ρήμ. • ενν. **οἱ ἔρφδιοί:** υποκ. του *προσημαίνουσιν* • **εὐδίαν / χειμῶνα:** αντικ. του *προσημαίνουσιν* • **κατακλίνοντες:** τροπική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *προσημαίνουσιν* • **πρὸς τὸ μέρος:** εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης στη μτχ. *κατακλίνοντες* • **ἐκεῖνο:** επιθ. προσδ. στο *τὸ μέρος* • **τὰς κεφαλὰς:** αντικ. της μτχ. *κατακλίνοντες* • **ἐπὶ τοῖς στήθεσι:** εμπρόθ. προσδ. τόπου στη μτχ. *κατακλίνοντες* • **μάλιστα:** επιρρ. προσδ. προσθήκης⁸ στη μτχ. *κατακλίνοντες*.
- **ὄθεν ἂν μέλλῃ σφοδρότατος ἄνεμος πνεῖν:** δευτερεύουσα αναφορική υποθετική πρόταση⁹. αναφέρεται στον εμπρόθετο προσδιορισμὸ *πρὸς τὸ μέρος*. Με απόδοση την κύρια πρόταση *μάλιστα [...] κατακλίνοντες* σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο που δηλώνει επανάληψη στο παρόν-μέλλον. (*ἂν*)¹⁰ **μέλλῃ:** ρήμ. • **ἄνεμος:** υποκ. του *μέλλῃ* και του *πνεῖν* (ταυτοπροσωπία) • **σφοδρότατος:** επιθ. προσδ. στο *ἄνεμος* • **πνεῖν:** τελικό απαρέμφ., αντικ. του *μέλλῃ* • **ὄθεν:** επιρρ. προσδ. κίνησης ἀπὸ τόπο στο *πνεῖν*.
- **Ναύτης γούν οὐκ ἂν ποτε ἐκὼν ἔρφδιὸν ἀποκτείνειεν:** κύρια πρόταση.
(*ἂν*) **ἀποκτείνειεν:** ρήμ. • **ναύτης:** υποκ. του (*ἂν*) *ἀποκτείνειεν* • **ἐκὼν:** επιρρ. κατηγορ. τρόπου στο υποκ. του (*ἂν*) *ἀποκτείνειεν* • **ἔρφδιόν:** αντικ. του (*ἂν*) *ἀποκτείνειεν* • **ποτε:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο (*ἂν*) *ἀποκτείνειεν*.

8. Το επίρρ. *μάλιστα* ἐδὼ δηλώνει πως η λέξη που προσδιορίζει εκφράζει ένα επιπλέον και εξαιρετικής σημασίας στοιχείο.
9. Η αναφορική πρόταση *ὄθεν [...] πνεῖν* είναι επιρρηματική που δηλώνει τόπο, επειδή εισάγεται με αναφορικό τοπικό επίρρημα (*ὄθεν*).
10. Το *ἂν* αυτό είναι το **αοριστολογικό**, γιατί συνοδεύει υποτακτική ἔγκλιση.

► **ἐπειδὴ πιστεύονται τοῖς ἄλιευσιν ἐν τῇ θαλάττῃ σημαίνει:** δευτερεύουσα (επιρρ.) αιτιολογική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *Ναύτης [...]* ἀποκτείνειεν.

πιστεύονται: ρήμ. • ενν. **οἱ ἔρφδιοί:** υποκ. του πιστεύονται και του σημαίνειν (ταυτοπροσωπία) • **σημαίνειν:** ειδικό απαρέμφ., αντικ. του πιστεύονται • **τοῖς ἄλιευσιν:** αντικ. (έμμεσο) του σημαίνειν • **ἐν τῇ θαλάττῃ:** εμπρόθ. προσδ. τόπου στο σημαίνειν.

► **ὅποσα (σημαίνουσι) τοῖς θηραταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἰέρακες:** δευτερεύουσα (ονομ.) αναφορική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. (άμεσο) του σημαίνειν.

σημαίνουσι: ρήμ. • **οἱ ἰέρακες:** υποκ. του σημαίνουσι • **ὅποσα:** αντικ. (άμεσο) του σημαίνουσι • **τοῖς θηραταῖς:** αντικ. (έμμεσο) του σημαίνουσι • **ἐπὶ τῆς γῆς:** εμπρόθ. προσδ. τόπου στο σημαίνουσι.

► **Φασὶ δ' αὐτοὺς καὶ [...] πρώτους βορὰν ἐκ τῶν ὑδάτων εὐρεῖν, καὶ παρ' αὐτῶν τοὺς λοιποὺς πάντας ἐκδιδαχθῆναι:** κύρια πρόταση.

φασί: ρήμ. • ενν. **οἱ ἄνθρωποι:** υποκ. του φασί • **εὐρεῖν / ἐκδιδαχθῆναι:** ειδικά απαρέμφ., αντικ. του φασί • **αὐτοὺς (= τοὺς ἔρφδιούς):** υποκ. του εὐρεῖν (ετεροπροσωπία) • **πρώτους:** επιρρ. κατηγορ. τάξης ή σειράς στο υποκ. του εὐρεῖν • **βορὰν:** αντικ. του εὐρεῖν • **ἐκ τῶν ὑδάτων:** εμπρόθ. προσδ. προέλευσης στο εὐρεῖν • **τοὺς λοιπούς¹¹:** υποκ. του ἐκδιδαχθῆναι (ετεροπροσωπία) • **πάντας:** κατηγορηματικός προσδιορισμός στο τοὺς λοιπούς • **παρ' αὐτῶν:** εμπρόθ. προσδ. ποιητικού αιτίου στο ἐκδιδαχθῆναι.

► **ἦνίκα μία τροφή πᾶσιν ἦν τοῖς ὄρνέοις:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονική πρόταση· εξαρτάται από την κύρια πρόταση *Φασὶ δ' [...]* ἐκδιδαχθῆναι.

ἦν: ρήμ. • **τροφή:** υποκ. του ἦν • **μία:** επιθ. προσδ. στο τροφή • **τοῖς ὄρνέοις:** δοτ. προσωπική κτητική στο ἦν • **πᾶσιν:** κατηγορηματικός προσδ. στο τοῖς ὄρνέοις.

► **(φασὶ) ἐπὶ δὲ τῇ τέχνῃ μεγαλαυχῆσαντας καὶ οὐδ' αὐτὸν εἰπόντας ὑπὲρ νήξεως ἐρίζειν δύνασθαι σφισι τὸν Ποσειδῶνα τὴν ἐπιστήμην ἀποβαλεῖν τοῦ θεοῦ μνησίαντος:** κύρια πρόταση.

ενν. **φασί:** ρήμ. • ενν. **οἱ ἄνθρωποι:** υποκ. του φασί • **ἀποβαλεῖν:** ειδικό απαρέμφ., αντικ. του φασί • ενν. **αὐτοὺς (= τοὺς ἔρφδιούς):** υποκ. του ἀποβαλεῖν (ετεροπροσωπία) • **τὴν ἐπιστήμην:** αντικ. του ἀποβαλεῖν • **μνησίαντος:** αιτιολογική μτχ., γενική απόλυτη· εξαρτάται από το ἀποβαλεῖν • **τοῦ θεοῦ:** υποκ. της μτχ. μνησίαντος • **μεγαλαυχῆσαντας / εἰπόντας:** αιτιολογικές μτχ., συννημμένες στο υποκ. του ἀποβαλεῖν • **ἐπὶ τῇ τέχνῃ:** εμπρόθ. προσδ. αιτίας στη μτχ. μεγαλαυχῆσαντας • **δύνασθαι:** ειδικό απαρέμφ., αντικ. της μτχ.

11. Έχει παραλειφθεῖ εδώ το ουσ. ὄρνιθας, δηλαδή κανονικά θα ήταν: τοὺς λοιποὺς ὄρνιθας.

εἰπόντας • τὸν Ποσειδῶνα: υποκ. των δύνασθαι και ἐρίζειν • αὐτόν: κατηγορηματικός προσδιορισμός στο τὸν Ποσειδῶνα • ἐρίζειν: τελικό απαρέμφ., αντικ. του δύνασθαι • σφίσι¹²: αντικ. του ἐρίζειν • ὑπὲρ νήξεως: εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο ἐρίζειν.

10 ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **ἐρωδιοί:** Οι ερωδιοί είναι πουλιά που έχουν πόδια και ράμφος μακριά και αυτό τους βοηθά πολύ, αφού ζουν, με ελάχιστες εξαιρέσεις, σε περιοχές με ρηχά νερά. Τους βρίσκουμε κοντά σε ποτάμια, λίμνες, έλη, δέλτα ποταμών, υγρά λιβάδια, υδροβίες καλλιέργειες αλλά και σε θαλασσινά νερά. Όλα τα είδη ερωδιών είναι σαρκοφάγα. Τρέφονται κυρίως με ψάρια, με έντομα, με ασπόνδυλα, με αμφίβια και με μικρά ερπετά. Όταν κυνηγούν, χρησιμοποιούν την πολύ καλή τους όραση και τη γρήγορη κίνηση του λαιμού τους. Κατά την πτήση εναλλάσσουν το χτύπημα των φτερών με στιγμές αιώρησης, έχουν τον λαιμό μαζεμένο σε σχήμα S –τη στάση αυτή παίρνουν και όταν αναζητούν θηράματα– και τα πόδια τεντωμένα. Με λίγες εξαιρέσεις διαβιούν σε μεγάλες ομάδες (αποικίες). Την περίοδο της αναπαραγωγής δημιουργούν μονογαμικά ζευγάρια. Στην ανατροφή των μικρών συμμετέχουν και οι δύο γονείς. Τα είδη που ζουν στις εύκρατες περιοχές είναι μεταναστευτικά.

Ερωδιός στη χαρακτηριστική στάση με το κεφάλι και τον λαιμό σε σχήμα S.

➔ **όποσα τοῖς θηραταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἰέρακες:** Τα γεράκια συνηθίζουν να πετάνε σε κύκλους προσπαθώντας να εντοπίσουν τα θηράματά τους και να βρουν την κατάλληλη ευκαιρία, για να ορμήσουν και να τα πιάσουν. Όταν οι κυνηγοί βλέπουν γεράκια να κάνουν κύκλους στον ουρανό, καταλαβαίνουν πως στην περιοχή αυτή υπάρχουν θηράματα. Παρόμοια, οι ψαράδες παρατηρούν σε ποια μέρη συγκεντρώνονται οι ερωδιοί, για να καταλάβουν πού θα βρουν και οι ίδιοι ψάρια να ψαρέψουν.

➔ **ἡνίκα μία τροφή πᾶσιν ἦν τοῖς ὀρνέοις:** Σύμφωνα με την παράδοση που επικαλείται εδώ ο συγγραφέας, η πρώτη τροφή όλων των πτηνών ήταν οι σπό-

12. Η αντων. σφίσι εδώ εννοεί τους ερωδιούς, δηλαδή αναφέρεται στο υποκ. της μτχ. εἰπόντας. Επομένως, εδώ λειτουργεί σαν αυτοπαθητική (εκφράζει έμμεση αυτοπάθεια).

ροι που έβρισκαν στην ξηρά. Οι ερωδιοί ήταν τα πρώτα πουλιά που έμαθαν να βρίσκουν την τροφή τους σε υδάτινα περιβάλλοντα (βλ. και πιο πάνω για τους ερωδιούς) και το παράδειγμά τους ακολούθησαν και άλλα πουλιά.

➔ **ἐπὶ δὲ τῇ τέχνῃ μεγαλαυχήσαντας [...] τὴν ἐπιστήμην ἀποβαλεῖν τοῦ θεοῦ μνησίαντος:** Σύμφωνα με τον μύθο που παρατίθεται εδώ, οι ερωδιοί αρχικά ήταν πολύ ικανοί στο κολύμπι. Επειδή κανχιόντουσαν ότι ούτε ο Ποσειδών δεν τους ξεπερνούσε στο κολύμπι, ο θεός εξοργίστηκε και τους τιμώρησε να χάσουν αυτή την ικανότητά τους. Ο μύθος αυτός δικαιολογεί το γεγονός ότι, ενώ πρόκειται για πουλιά που αναζητούν την τροφή τους σε υδάτινα περιβάλλοντα, δε συνηθίζουν να επιπλέουν στο νερό, όπως κάνουν, για παράδειγμα, οι κύκνοι, οι πάπιες και άλλα πουλιά.

11

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιες υπηρεσίες προσφέρουν οι ερωδιοί στους ανθρώπους;

Σύμφωνα με το κείμενο, οι ερωδιοί ήταν πολύ αγαπητοί στους ανθρώπους, γιατί από τις κινήσεις τους μπορούσαν να συμπεράνουν αν ο καιρός θα ήταν καλός ή θα επερχόταν κακοκαιρία. Όταν μάλιστα έβλεπαν τους ερωδιούς να γέρνουν το κεφάλι τους προς το στήθος, συμπεραίναν ότι επρόκειτο να πνεύσει πολύ δυνατός άνεμος από την κατεύθυνση προς την οποία ήταν στραμμένοι.

2. Ποια ιδιαίτερη σχέση έχουν οι ναυτικοί με τους ερωδιούς;

Οι ναυτικοί έχουν ιδιαίτερη σχέση με τους ερωδιούς, τους προστατεύουν και δεν τους κυνηγούν. Οι λόγοι για τη σχέση τους αυτή με τους ερωδιούς, σύμφωνα με το κείμενο, είναι οι εξής. Κατ' αρχήν, από τη συμπεριφορά των ερωδιών οι ναυτικοί παίρνουν σημάδια για αλλαγές του καιρού, για παράδειγμα, αν έρχεται κακοκαιρία, αν πρόκειται να φυσήξει σφοδρός άνεμος κ.ά. Τα σημάδια αυτά είναι πολύ σημαντικά για τους ναυτικούς, γιατί από τον καιρό εξαρτάται αν θα αποπλεύσουν ή αν θα έχουν καλό και ασφαλές ταξίδι κτλ. Ιδιαίτερα όμως οι ναυτικοί που ασχολούνται με την αλιεία έχουν έναν λόγο παραπάνω να προσέχουν και να προστατεύουν τους ερωδιούς. Επειδή οι ερωδιοί τρέφονται κυρίως με ψάρια, συγκεντρώνονται σε σημεία όπου μπορούν να βρουν ψάρια και αυτό είναι ένα καλό σημάδι και για τους ψαράδες, ώστε να ψαρέψουν σε μέρος που θα τους δώσει καλή ψαριά. Γι' αυτό παρομοιάζουν τους ερωδιούς με τα γεράκια.

3. Σε ποιον τομέα υπήρξαν πρωτοπόροι οι ερωδιοί και πώς έχασαν την ιδιότητα που τους έκανε να ξεχωρίζουν;

Οι ερωδιοί ήταν πρωτοπόροι στην εύρεση τροφής σε υδροβιοτόπους. Το παράδειγμά τους, σύμφωνα με τον μύθο, ακολούθησαν και άλλα πουλιά. Επίσης, διακρίνονταν από τα άλλα πουλιά λόγω της ικανότητάς τους να κολυμπούν πολύ γρήγορα. Ο μύθος λέει ότι οι ερωδιοί έδειξαν αλαζονεία: υπερηφανεύονταν για την ανακάλυψή τους να βρίσκουν τροφή μέσα στα νερά και κανχιούνταν ότι ξεπερνούν στο κολύμπι ακόμα και τον Ποσειδώνα. Η συμπεριφορά τους αυτή ήταν ύβρη απέναντι στον θεό και γι' αυτό αυτός τους τιμώρησε να χάσουν την ικανότητά τους να κολυμπούν. Ο μύθος αυτός δικαιολογεί γιατί οι ερωδιοί, ενώ είναι πουλιά που ζουν σε υγρά τοπία, δεν κολυμπούν, όπως κάνουν άλλα πουλιά.

4. Γνωρίζετε από την αρχαία ελληνική μυθολογία άλλα παραδείγματα έριδας μεταξύ θεών και ζώων ή θεών και ανθρώπων;

Στην αρχαία ελληνική μυθολογία υπάρχουν πολλοί μύθοι που αναφέρονται σε έριδες μεταξύ θεών και ζώων ή μεταξύ θεών και ανθρώπων. Οι μύθοι αυτοί εκφράζουν το αγωνιστικό πνεύμα που χαρακτήριζε τους Έλληνες και το οποίο τους οδήγησε στη δημιουργία ενός λαμπρού πολιτισμού.

Ένας τέτοιος μύθος αναφέρεται στην **Αράχνη**, μια όμορφη αρχοντοπούλα που έφτιαχνε υπέροχα υφαντά. Η Αράχνη, σύμφωνα με τον μύθο, κανχιόταν πως ήξερε να υφαίνει καλύτερα και από την Αθηνά. Μάλιστα, τόλμησε κάποτε να προκαλέσει την Αθηνά να διαγωνιστούν στην τέχνη της υφαντικής. Η Αθηνά δέχτηκε και άρχισαν να υφαίνουν. Η Αθηνά πάνω στο υφαντό της αναπαριστούσε την πάλη της με τον Ποσειδώνα στην Ακρόπολη της Αθήνας. Η Αράχνη στο δικό της αναπαριστούσε διάφορα ανεκδοτολογικά περιστατικά από τη ζωή των θεών του Ολύμπου. Από τον θυμό και τη ζήλια της τότε η Αθηνά, που μια κοινή θνητή τόλμησε να συγκριθεί μαζί της, τη μεταμόρφωσε στο έντομο αράχνη και την καταράστηκε όλες τις μέρες της ζωής της να υφαίνει κρεμασμένη από τον ιστό της.

Πολύ διαδεδομένος στους αρχαίους Έλληνες ήταν και ο μύθος του **Σίσυφου**, ο οποίος κατάφερε κάποτε να γλιτώσει τον θάνατο χάρη στην πονηριά του. Σύμφωνα με τον μύθο, ο Σίσυφος ήταν ο πιο πονηρός και ο πιο αδίστακτος από όλους τους ανθρώπους. Ήταν γιος του Αιόλου και της κόρης του Άτλαντα, της Εναρέτης. Ίδρυσε την Εφύρα (Κόρινθος). Κάθε πρωί πήγαινε σε έναν ψηλό βράχο, στον Ακροκόρινθο, και από εκεί αγνάντευε πέρα μακριά με το αετίσιο του μάτι, από το οποίο τίποτα δεν ξέφευγε. Γνώριζε μυστικά όχι μόνο των ανθρώπων αλλά και των θεών. Ο ποταμός-θεός

Ασωπός, ζητώντας να του αποκαλύψει αν γνώριζε κάτι για την αρπαγή της κόρης του, της Αίγινας, του προσέφερε μια αστείρευτη πηγή νερού, για να χορταίνει τη δίψα του στο ψηλό βουνό. Τότε ο Σίσυφος, ξεχνώντας τους ενδοιασμούς που είχε, του αποκάλυψε ότι την Αίγινα την είχε αρπάξει ο Δίας. Ο Δίας όμως οργίστηκε και του έστειλε τον Θάνατο, τον οποίο όμως ο Σίσυφος κατάφερε να δέσει με χοντρές σιδερένιες αλυσίδες στα Τάρταρα.

Όσο ο Θάνατος ήταν δεμένος, κανένας δεν πέθαινε. Ο Άρης, δίνοντας τέρμα στην κατάσταση αυτή, έλυσε τον Θάνατο και οδήγησε με τη βία τον Σίσυφο στον Άδη. Αυτός όμως ζήτησε από τον Θάνατο μια τελευταία χάρη, να αποχαιρετήσει τη γυναίκα του. Ωστόσο, ο πονηρός Σίσυφος ζήτησε από τη γυναίκα του να αφήσει άταφο το σώμα του και να μην του ρίξει χοές. Όταν επέστρεψε στον Άδη, παρουσιάστηκε στην Περσεφόνη και της ζήτησε να τον αφήσει να επιστρέψει για τρεις μέρες στον Επάνω Κόσμο, για να τιμωρήσει τη γυναίκα του, επειδή τον είχε αφήσει άταφο! Όμως, ο Σίσυφος ξεγέλασε και την Περσεφόνη, αρνούμενος να επιστρέψει πίσω. Τελικά, όταν σκοτώθηκε από τον Θησέα, ο Ερμής τον μετέφερε με τη βία στον Άδη, όπου και καταδικάστηκε στο αιώνιο βασανιστήριο να σπρώχνει μια τεράστια πέτρα σε έναν πανύψηλο λόφο. Μόλις όμως έφτανε στην κορυφή του, η πέτρα γλιστρούσε και έπεφτε πάλι κάτω, με αποτέλεσμα ο Σίσυφος αδιάκοπα να πρέπει να σπρώχνει την πέτρα αυτή προς την κορυφή του λόφου. Ο Σίσυφος προσπάθησε να νικήσει τον θάνατο, κάνοντας πραγματικότητα ένα από τα πιο ουτοπικά όνειρα ολόκληρης της ανθρωπότητας, και γι' αυτό τιμωρήθηκε από τους θεούς στο αιώνιο βασανιστήριό του.

12

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Σχολιάστε το ύφος του κειμένου.

Με το κείμενο ο συγγραφέας είχε την πρόθεση να δώσει ακριβείς πληροφορίες για διάφορα είδη ζώων και ταυτόχρονα να τέρψει τους αναγνώστες του, προσφέροντάς τους ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον και ευχάριστο ανάγνωσμα. Γι' αυτό το ύφος είναι απλό, χωρίς πολλά επίθετα, μετοχές ή περίτεχνες εκφράσεις. Αντίθετα, κυριαρχούν τα ρήματα, τα οποία κάνουν την αφήγηση ζωντανή και παραστατική. Η απλότητα αυτή του ύφους σχετίζεται και με το γεγονός πως το κείμενο αποτελεί πεζή παράφραση ποιητικού πρωτοτύπου, η οποία έγινε κατά τους βυζαντινούς χρόνους και απευθυνόταν σε ανθρώπους όλων των μορφωτικών επιπέδων.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ουσιαστικό *τὸ ὕδωρ* (= νερό)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- 📖 **ὕδραίνω** (ρῆμ.) = υγραίνω, ραντίζω με νερό, ποτίζω. ♦ **ὕδραίνομαι** = πλύνομαι, λούζομαι.
- 📖 **ὔδρευμα, τὸ** (ουσ.) = η δεξαμενή νερού, η πηγή.
- 📖 **ὕδρειον, τὸ** (ουσ.) = αγγείο για άντληση νερού, ο κουβάς· δεξαμενή νερού· κλεψύδρα.
- 📖 **ὕδάτιον, τὸ** (ουσ.) = το λίγο νερό· το ρυάκι· λίγη βροχή.
- 📖 **ὁ ὕδρηλος, ἢ ὕδρηλή, τὸ ὕδρηλόν** (επίθ.) = που είναι υγρός· μαλακός από την υγρασία, ένυδρος, υδατώδης· υδρευτικός.
- 📖 **ὁ ὕδαρώδης, ἢ ὕδαρῶδης, τὸ ὕδαρῶδες** (επίθ.) = που είναι υγρός, νερουλός.
- 📖 **ὁ ὕδροεις, ἢ ὕδρῶεσσα, τὸ ὕδρῶεν** (επίθ.) = που αγαπά το νερό.
- 📖 **ὁ ὕδατόεις, ἢ ὕδατόεσσα, τὸ ὕδατόεν** (επίθ.) = νερουλός· ο διαφανής σαν το νερό, λεπτός· υγρός.
- 📖 **ὁ ὕδατοειδής, ἢ ὕδατοειδής, τὸ ὕδατοειδές** (επίθ.) = που είναι όμοιος με το νερό. ♦ **τὸ υδατοειδές** (ουσ.) = το υδατώδες υγρό που βρίσκεται μέσα στον οφθαλμό.
- 📖 **ὕδατοποσία, ἢ** (ουσ.) = το να πίνει κάποιος νερό.
- 📖 **ὕδροπότης, ὁ** (ουσ.) = αυτός που πίνει νερό. (Λέγεται και *ὕδατοπότης*)
- 📖 **ὔδραυλις, ἢ** (ουσ.) = αρχαίο μουσικό όργανο. (Λέγεται και *ὔδραυλος*)

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **ὕδρεύω** (ρῆμ.) = αντλώ νερό· ποτίζω. ♦ **ὕδρευόμαι** = προμηθεύομαι νερό.
- 📖 **ὔδρευσις, ἢ** (ουσ.) = η άντληση νερού, η προμήθεια νερού· το πότισμα, η άρδευση. Στη ν.ε.: η *ὕδρευση* = ο εφοδιασμός με νερό μιας περιοχής.

- 📖 **ὔδρα, ἡ** (ουσ.) = το νερόφιδο, π.χ. η Λερναία Ὑδρα· όνομα αστερισμού.
- 📖 **ὔδρῖα, ἡ** (ουσ.) = αγγείο για νερό, η μικρή στάμνα, το λαγήνι.
- 📖 **ὁ ὔδαρής, ἡ ὔδαρής, τὸ ὔδαρῆς** (επίθ.) = που είναι νερουλός· (για κρασί) νερωμένος· (μεταφορικά) αδύνατος, χαλαρός.
- 📖 **ὁ ὔδατικός, ἡ ὔδατική, τὸ ὔδατικόν** (επίθ.) = που είναι από νερό· υγρός· διαφανής σαν το νερό.
- 📖 **ὁ ὔδάτινος, ἡ ὔδατίνη, τὸ ὔδάτινον** (επίθ.) = που είναι από νερό· υγρός· διαφανής σαν το νερό. Στη ν.ε.: (κυρίως στον πληθ.) *υδάτινοι πόροι* = τα φυσικά νερά που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο άνθρωπος.
- 📖 **ὁ ὔδατώδης, ἡ ὔδατώδης, τὸ ὔδατώδες** (επίθ.) = που είναι όμοιος με το νερό, ο νερουλός, ο υγρός· γεμάτος νερό.
- 📖 **ὔδραγωγός, ὁ** (ουσ.) = αυτός που μεταφέρει νερό· αυτός που κατασκευάζει ή διευθύνει υδραγωγεία· αυτός που πίνει πολύ νερό.
- 📖 **ὔδραγωγείον, τὸ** (ουσ.) = το αυλάκι με το οποίο μεταφέρεται το νερό· η δεξαμενή αποθήκευσης του νερού. Στη ν.ε.: *το υδραγωγείο* = ο χώρος όπου συγκεντρώνεται το νερό και διοχετεύεται στα δίκτυα ύδρευσης· το σύνολο των μέσων που χρειάζονται για τη μεταφορά του νερού στα σπίτια.
- 📖 **ὔδραργυρος, ὁ** (ουσ.) = ρευστός άργυρος. Στη ν.ε.: *ο υδράργυρος* = στοιχείο της ομάδας των μετάλλων με χρώμα αργύρου και σε ρευστή κατάσταση. Το στοιχείο αυτό χρησιμοποιείται στο θερμόμετρο.
- 📖 **ὔδροκέφαλον, τὸ** (ουσ.) = ασθένεια του εγκεφάλου που προέρχεται από τη συγκέντρωση υγρού. Στη ν.ε.: *η υδροκεφαλία*.
- 📖 **ὔδροχόος, ὁ** (ουσ.) = αυτός που χύνει νερό· όνομα αστερισμού του ζωδιακού κύκλου.
- 📖 **ὔδρορροή, ἡ** (ουσ.) = αυλάκι στο οποίο ρέει νερό· αγωγός νερού· το κοίλωμα στη στέγη για τη συγκέντρωση του νερού της βροχής. Στη ν.ε.: *η υδρορροή* = μεταλλική κατασκευή που τοποθετείται γύρω γύρω στη στέγη των σπιτιών για να συγκεντρώνει το νερό της βροχής· ο κάθετος αγωγός που φέρνει το νερό από την ταράτσα των σπιτιών στο έδαφος.
- 📖 **ὁ ὔδροφόρος, ἡ ὔδροφόρος, τὸ ὔδροφόρον** (επίθ.) = που μεταφέρει νερό, ο νεροκουβαλητής. Στη ν.ε.: *υδροφόρος, -α και -ος, -ο* = που περιέχει νερό· που μεταφέρει νερό.
- 📖 **ὔδραυλικόν, τὸ** (ουσ.): προέρχεται από τη φράση *ὔδραυλικόν ὄργανον* ή αλλιώς *ὔδραυλις* (= αρχαίο μουσικό όργανο). Στη ν.ε.: *υδραυλικός, -ή,*

-ό = που έχει σχέση με την παροχή νερού· (ως ουσ.) ο υδραυλικός = ο τεχνίτης που κατασκευάζει ή επισκευάζει δίκτυα παροχής νερού.

- 📖 **ὁ ἄνυδρος, ἡ ἄνυδρος, τὸ ἄνυδρον** (επίθ.) = που πάσχει από έλλειψη νερού, που δεν έχει νερό· που αναπτύσσεται σε ξηρό περιβάλλον.
- 📖 **ὁ ἔνυδρος, ἡ ἔνυδρος, τὸ ἔνυδρον** (επίθ.) = που περιέχει νερό· που έχει νερό· που ποτίζεται καλά· υγρός· υδάτινος· που ζει στο νερό ή κοντά στο νερό.
- 📖 **κλειψύδρα, ἡ** (ουσ.) = αγγείο με στενό στόμιο και πλατιά βάση· είδος ρολογιού με νερό· δοχείο νερού για τη μέτρηση της ώρας στα δικαστήρια· πηγή στην Ακρόπολη των Αθηνών. Στη ν.ε.: η κλειψύδρα = όργανο μέτρησης του χρόνου (αποτελείται από δύο δοχεία με άμμο που ενώνονται μεταξύ τους με μια πολύ στενή δίοδο απ' όπου περνάει η άμμος από το ένα δοχείο στο άλλο).
- 📖 **λειψυδρία, ἡ** (ουσ.) = η έλλειψη νερού.
- 📖 **ὁ φίλυδρος, ἡ φίλυδρος, τὸ φίλυδρον** (επίθ.) = που αγαπά το νερό.

Νέα ελληνική

- 📖 **υδατώνω** (ρήμ.) = αυξάνω την ποσότητα του νερού σε κάτι.
- 📖 **υδατάνθρακας, ο** (ουσ.) = οργανική χημική ένωση που περιέχει άνθρακα, υδρογόνο και οξυγόνο.
- 📖 **υδατογράφημα, το** (ουσ.) = διαφανής παράσταση (γραμμή, γράμμα, εικόνα, σχήμα, σύμβολο) που αποτυπώνεται στο χαρτί κατά τη φάση της βιομηχανικής παραγωγής του. Το σχέδιο γίνεται φανερό όταν παρατηρήσει κάποιος το χαρτί πάνω από φως.
- 📖 **υδατοσφαίριση, η** (ουσ.) = άθλημα που παίζεται με μπάλα από δύο αντίπαλες ομάδες με επτά παίκτες για την καθεμία μέσα σε πισίνα με νερό.
- 📖 **υδρατμός, ο** (ουσ.) = ο ατμός από την εξάτμιση ή τον βρασμό του νερού.
- 📖 **υδροβίος, -α, -ο** (επίθ.) = που ζει μέσα στο νερό.
- 📖 **υδρογείος, -α και -ος, -ο** (επίθ.) = που αποτελείται από νερό και γη· (ως ουσ.): η υδρογείος = η γήινη σφαίρα, η Γη.
- 📖 **υδρογόνο, το** (ουσ.) = χημικό στοιχείο σε αέρια μορφή, άχρωμο, άοσμο και άγευστο.
- 📖 **υδροηλεκτρικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που έχει σχέση με τον υδροηλεκτρισμό, δηλαδή με την ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από τεχνική που εκμεταλλεύεται την πτώση ή τη ροή νερού.
- 📖 **υδροθεραπεία, η** (ουσ.) = θεραπευτική μέθοδος που βασίζεται στην αξιοποίηση του νερού.

- **υδροκυάνιο, το** (ουσ.) = υγρό ισχυρό δηλητήριο από την ένωση υδρογόνου και κυανίου.
- **υδροπλάνο, το** (ουσ.) = αεροπλάνο με ειδική κατασκευή ώστε να μπορεί να προσθαλασσώνεται.
- **υδροφίλος, -η, -ο** (επίθ.) = που έχει την ιδιότητα να απορροφά εύκολα τα υγρά.
- **αφυδάτωση, η** (ουσ.) = η αφαίρεση ποσότητας νερού από ένα σώμα· η απώλεια μεγάλης ποσότητας νερού με αποτέλεσμα βλάβες στη λειτουργία του οργανισμού.
- **ενυδατώνω** (ρῆμ.) = αυξάνω την ποσότητα νερού σε κάτι.
- **ενυδατικός, -ή, -ό** (επίθ.) = που βοηθάει στην αύξηση της ποσότητας του νερού.
- **ενυδρείο, το** (ουσ.) = δεξαμενή από γυαλί ή άλλο υλικό και σε διάφορα μεγέθη γεμάτη νερό στο οποίο ζουν ψάρια ή άλλοι οργανισμοί ζωικοί ή φυτικοί.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. **Να κατατάξετε τα απλά, ομόρριζα του ουσιαστικού ὕδωρ επίθετα της α.ε. και της ν.ε. στην κατηγορία που ανήκουν ανάλογα με αυτό που σημαίνουν (πλησμονή, καταλληλότητα, ό,τι σημαίνει και η μετοχή του ενεστώτα, εκείνον που έχει σχέση ή ανήκει σε αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη κτλ.). Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στην παραγωγή.**
 - **πλησμονή:** ὑδρηλός, -ή, -όν· ὑδαρώδης, -ης, -ες· ὑδρόεις, -εσσα, -εν· ὑδατόεις, -εσσα, -εν· ὑδαρής, -ής, -ές· ὑδατώδης, -ης, -ες
 - **εκείνον που ανήκει σε αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό:** ὑδατικός, -ή, -όν
 - **ύλη:** ὑδάτινος, ὑδατίνη, ὑδάτινον
2. **Να αντιστοιχίσετε τα παρακάτω ζεύγη λέξεων της ν.ε., αφού βάλετε τις λέξεις στον κατάλληλο τύπο:**

υδρογείος
υδραυλικός
ενυδατικός
αφυδατωμένος
άνυδρος

κρέμα
τοπίο
εγκατάσταση
σφαίρα
επιδερμίδα

• υδρόγειος σφαίρα • υδραυλική εγκατάσταση • ενυδατική κρέμα • αφυδατωμένη επιδερμίδα • άνυδρο τοπίο.

3. Να αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις της α.ε. στα συνθετικά τους μέρη και στη συνέχεια να αποδώσετε τη σημασία τους, όπως αυτή προκύπτει από το α' και το β' συνθετικό:

σύνθετη λέξη	α' συνθετικό	β' συνθετικό	ερμηνεία
• ένυδρος	έν +	ύδωρ	αυτός που έχει ή περιέχει νερό
• λειψυδρία	λείπω +	ύδωρ	η έλλειψη νερού
• ύδραγωγείον	ύδωρ +	άγωγος	το αυλάκι με το οποίο μεταφέρεται το νερό
• ύδροφόρος	ύδωρ +	φέρω	αυτός που μεταφέρει νερό
• ύδρορροή	ύδωρ +	ρέω	το σημείο από όπου ρέει νερό
• ύδροχόος	ύδωρ +	χέω	αυτός που ρίχνει νερό

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Βλ. και πιο πάνω, ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ.

B2. Ετυμολογικά

1

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

► Να γράψετε την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία των λέξεων: *χειμών, κεφαλή, θάλασσα, εὐδία.*

	κυριολεκτική σημασία	μεταφορική σημασία
• χειμών	ο χειμώνας, η κακοκαιρία	γενικότερα η μεγάλη συμφορά, ο ψυχικός κλονισμός κτλ.
• κεφαλή	το κεφάλι	ο επικεφαλής, ο αρχηγός, ο ηγέτης
• θάλασσα	η θάλασσα	αναρίθμητο πλήθος
• εὐδία	η καλοκαιρία	η γαλήνη, η ηρεμία

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Σύνταξη

Επιρρηματικοί προσδιορισμοί

1

ΘΕΩΡΙΑ

1. Κύριες μορφές των επιρρηματικών προσδιορισμών

• επιρρήματα	<i>Βουλεύου μὲν βραδέως, ἐπitéλει δὲ ταχέως τὰ δόξαντα.</i> (= Να αποφασίζεις αργά, να υλοποιείς όμως γρήγορα τις αποφάσεις σου.)
• πλάγιες πτώσεις ονομάτων (χωρίς πρόθεση)	<i>Ζηλώ σε τοῦ πλούτου.</i> (= Σε ζηλεύω για τον πλούτο σου.)
• εμπρόθετοι προσδιορισμοί	<i>Ἐρωδιοὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῖς στήθεσι κατακλίνουσιν.</i> (= Οι ερωδιοί γέρνουν το κεφάλι τους πάνω στο στήθος.)
• επιρρηματικές μετοχές	<i>Τί μὴν βουλόμενοι ψεύδονται;</i> (= Τι τάχα θέλουν και λένε ψέματα;)
• δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις	<i>Ἐπει δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρήν ὁ Γωβρύας.</i> (= Όταν ξημέρωσε, παρουσιάστηκε ο Γωβρύας.)

2. Εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί

Οι εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί αποτελούνται από μία πρόθεση και ένα όνομα ή μία αντωνυμία σε πλάγια πτώση. Οι προθέσεις χωρίζονται σε κύριες και σε καταχρηστικές.

α. **Κύριες** ονομάζονται οι προθέσεις που χρησιμοποιούνται όχι μόνο για τον σχηματισμό εμπρόθετων προσδιορισμών αλλά και στη σύνθεση λέξεων. Διακρίνονται σε:

- **μονόπτωτες** (συντάσσονται μόνο με μία πλάγια πτώση): *ἀπό, ἀντί, ἐκ, πρό* + γενική· *ἐν, σὺν* + δοτική· *εἰς* (ή *ἐς*) + αιτιατική.
- **δίπτωτες** (συντάσσονται με δύο πλάγιες πτώσεις): *ἀνά* + δοτική ή αιτιατική· *διά, κατά, ὑπὲρ* + γενική ή αιτιατική.
- **τρίπτωτες** (συντάσσονται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις): *ἀμφί, ἐπί, μετὰ, παρὰ, περί, πρὸς, ὑπὸ* + γενική ή δοτική ή αιτιατική.

β. **Καταχρηστικές** ονομάζονται όσες προθέσεις χρησιμοποιούνται μόνο σε εμπρόθετους προσδιορισμούς: *άνευ, άχρι, ένεκα (ένεκεν), μέχρι, πλὴν, χάριν, χωρίς, ὡς* και τα ομοτικά μόρια *νή* και *μά*.

Οι κυριότερες σημασίες των εμπρόθετων προσδιορισμών

<ul style="list-style-type: none"> • τόπος <ul style="list-style-type: none"> στάση σε τόπο κατεύθυνση απομάκρυνση κίνηση μέσα από τόπο 	<p>Ἄπο νεῶν ἐσκοπεῖτο. (= Παρατηρούσε από τα πλοία.)</p> <p>Εἰς Πέρσας ἐπορεύετο. (= Πορευόταν προς τη χώρα των Περσών.)</p> <p>Ἄπῃλθον ἐκ τῆς Κορίνθου. (= Ἐφυγαν από την Κόρινθο.)</p> <p>Ἡ δ' ἀρετὴ βαίνει διὰ μόχθων. (= Η αρετή περνά μέσα από μόχθους)</p>
• χρόνος	Ἦλθεν διὰ νύκτα. (= Ἦρθε μέσα στη νύχτα.)
• τρόπος	Ἐκ τῶν πόνων τὰς ἀρετὰς κτᾶσθε. (= Μοχθώντας να αποκτήτε τις αρετές.)
• μέσο ή όργανο	Ἐν ἀκοντίοις διαγωνίζονται. (= Αγωνίζονται μεταξύ τους με ακόντια.)
• συνοδεία	Βασιλεὺς σὺν στρατεύματι πολλῷ προσέρχεται. (= Ο βασιλιάς έρχεται μαζί με πολύ στρατεύμα.)
• αίτία	Ἥισχύοντ' ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν. (= Ντρέπονταν για τα σφάλματά τους.)
• σκοπός	Οὐκ ἀπέπεμπε ἐπὶ γῆς αἴτησιν. (= Δεν τους έστειλνε για να ζητήσουν γη.)
• αναφορά	Πρῶτος εἰς πάντα ἐστί. (= Είναι πρώτος σε όλα.)
• υπεράσπιση	Ἀποθνήσκειν δεῖ ὑπὲρ τῶν δικαίων. (= Πρέπει να αγωνιζόμαστε μέχρι θανάτου για τα δίκαια.)
• εναντίωση	Τοῦτο οὐκ ἐπ' ἐμοὶ ἐμηχανήσαντο. (= Αυτό δεν το σχεδίασαν εναντίον μου.)

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να εντοπίσετε και να αναγνωρίσετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς του κειμένου της Ενότητας.

Βλ. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 743-745.

2. Να αντιστοιχίσετε τους υπογραμμισμένους εμπρόθετους προσδιορισμούς της στήλης Α΄ με τη σημασία τους στη στήλη Β΄:

A΄	B΄
α. Οἱ ποταμοὶ <u>πρὸς ταῖς πηγαῖς</u> οὐ μεγάλοι εἰσὶν ἀλλ' εὐδιάβατοι.	1. αἰτία
β. Τὸ δίκαιον οὐ φύεται <u>χωρὶς τοῦ σωφρονεῖν</u> .	2. αναφορά
γ. Οἱ Ἀθηναῖοι <u>μετὰ τὴν ἑορτὴν</u> ἀνήγοντο μῆ καὶ εἴκοσι ναυσὶν ἐς τὴν Χίον.	3. τόπος
δ. Πολλοὶ δὲ τὸν πολύευκτον πλοῦτον κτησάμενοι <u>διὰ τοῦτου</u> ἀπώλοντο.	4. τρόπος
ε. Ἐβουλεύοντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς <u>περὶ τῶν παρόντων</u> .	5. χρόνος
στ. Μετὰ γὰρ Θηβαίων τῶν ἡμῖν ἐχθίστων <u>ἐπὶ δουλείᾳ</u> τῇ ἡμετέρᾳ ἤκατε.	6. σκοπός

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: α - 3, β - 4, γ - 5, δ - 1, ε - 2, στ - 6

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Τα ποτάμια κοντά στις πηγές τους δεν είναι μεγάλα αλλά εύκολα να τα περάσει κανείς.
 β. Δίκαιο δεν υπάρχει χωρίς τη σωφροσύνη.
 γ. Οι Αθηναίοι μετά τη γιορτή απέπλευσαν με είκοσι ένα πλοία για τη Χίο.
 δ. Πολλοί, αφού απόκτησαν τον πλούτο που επιθυμούσαν πάρα πολύ να αποκτήσουν, καταστράφηκαν εξαιτίας του.
 ε. Αποφάσιζαν μόνοι τους για τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν.
 στ. Γιατί μαζί με τους Θηβαίους, που είναι πάρα πολύ μισητοί σε εμάς, έχετε έρθει, για να μας υποδουλώσετε.

3. Να εντοπίσετε και να εντάξετε τους παρακάτω εμπρόθετους προσδιορισμούς στην κατάλληλη στήλη του πίνακα, ανάλογα με το είδος τους:

- α. Ἄφ' Ἡρακλέους ἐγένετο.
 β. Τὴν ναῦν ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ χρήματα καὶ ἰππέας.
 γ. Ἀπὸ τούτου ἐπηνέθη.
 δ. Διὰ τὸν ὄλεθρον τῶν στρατιωτῶν ὠργίζοντο.
 ε. Ἡ πόλις ἐμπόριον ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος τὸν Πειραιᾶ κατεσκευάσατο.
 στ. Ἔφευγον ἐπὶ τὸ ὄρος.
 ζ. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

αιτία	καταγωγή	σκοπός	υπεράσπιση	τόπος
ἀπὸ τούτου διὰ τὸν ὄλεθρον	ἀφ' Ἡρακλέους	ἐπὶ χρήματα (ἐπὶ) ἱππέας	περὶ πάτρις	ἐν μέσῳ ἐπὶ τὸ ὄρος

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Είναι απόγονος του Ηρακλή.
- β. Οι στρατηγοί έστειλαν το πλοίο για να ζητήσει προμήθειες και ιππείς.
- γ. Επαινέθηκε γι' αυτό.
- δ. Ένωσαν οργή για τον χαμό των στρατιωτών.
- ε. Η πόλη κατασκεύασε τον Πειραιά ως εμπορικό λιμάνι στο μέσο της Ελλάδας.
- στ. Τράπηκαν σε φυγή με κατεύθυνση προς το βουνό.
- ζ. Ένας οίωνός είναι άριστος, το να αμύνεται κανείς για την υπεράσπιση της πατρίδας.

4. Να εντοπίσετε και να αναγνωρίσετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς στις παρακάτω φράσεις:

- α. Καταλαμβάνουσι τούς φύλακας ἀμφὶ πύρ καθημένους.
- β. Ὅρωμεν τούς στρατιώτας ἀνὰ πάσαν ἡμέραν ἰσχυρῶς τοῖς ἄρχουσι πειθομένους.
- γ. Δύναμαι Ἰλιάδα ὄλην καὶ Ὀδύσειαν ἀπὸ στόματος εἰπεῖν.
- δ. Οὐδεὶς διὰ τέλους εὐδαιμονεῖ.
- ε. Δι' ἀμαθίαν ἀφρόνως πᾶς ὁ ἀνθρώπινος ὄχλος ζῆ.
- στ. Γυναῖκες πολλαὶ πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς πολλὰ.
- ζ. Πάτριον ἡμῖν ἐκ τῶν πόνων τὰς ἀρετὰς κτᾶσθαι.
- η. Ἀγωνιζόμεθα μετὰ δέους καὶ διαβολῆς.
- θ. Δόλιον ἄνδρα φεῦγε παρ' ὄλον τὸν βίον.
- ι. Ἀλκιβιάδης λέγεται πρὸς πατρὸς Ἀλκμεωνιδῶν εἶναι.

- α. ἀμφὶ πύρ: εμπρόθετος προσδιορισμός τόπου στη μτχ. καθημένους.
- β. ἀνὰ ἡμέραν: εμπρόθετος προσδιορισμός χρόνου στη μτχ. πειθομέ-
νους.
- γ. ἀπὸ στόματος: εμπρόθετος προσδιορισμός τρόπου στο εἰπεῖν.
- δ. διὰ τέλους: εμπρόθετος προσδιορισμός χρόνου στο εὐδαιμονεῖ.
- ε. δι' ἀμαθίαν: εμπρόθετος προσδιορισμός αιτίας στο ζῆ.
- στ. εἰς πολλὰ: εμπρόθετος προσδιορισμός αναφοράς στο βελτίους.
- ζ. ἐκ τῶν πόνων: εμπρόθετος προσδιορισμός τρόπου στο κτᾶσθαι.

- η. **μετὰ δέους καὶ (μετὰ) διαβολῆς:** εμπρόθετοι προσδιορισμοί τρόπου στο *ἀγωνιζόμεθα*.
- θ. **παρὰ τὸν βίον:** εμπρόθετος προσδιορισμός χρόνου στο *φεύγε*.
- ι. **πρὸς πατρός:** εμπρόθετος προσδιορισμός καταγωγῆς στο *εἶναι*.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Συλλαμβάνουν τους φύλακες την ώρα που κάθονταν γύρω από τη φωτιά.
- β. Βλέπουμε ότι οι στρατιώτες καθημερινά με σθένος υπακούν στους άρχοντες.
- γ. Μπορώ να απαγγείλω απέξω όλη την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια*.
- δ. Κανένας δεν είναι ευτυχισμένος μέχρι το τέλος της ζωής του.
- ε. Εξαιτίας της αμάθειάς τους όλοι οι άνθρωποι ζουν με αφροσύνη.
- στ. Πολλές γυναίκες είναι καλύτερες σε πολλά από πολλούς άντρες.
- ζ. Είναι πατροπαράδοτη συνήθεια να αποκτούμε με κόπους τις αρετές.
- η. Αγωνιζόμαστε μαζί με φόβο και συκοφαντία.
- θ. Λέγεται ότι ο Αλκιβιάδης από την πλευρά του πατέρα του κατάγεται από το γένος των Αλκμεωνιδών.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Αριστοτέλη

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Ο Θεός και η φύση δεν κάνουν τίποτα άσκοπα.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Ο Αριστοτέλης πίστευε πως κάθε γεγονός γίνεται για κάποιον σκοπό (*τέλος*). Έτσι, για να εξηγήσουμε κάτι, πρέπει να ξέρουμε τον σκοπό του. Όπως δηλαδή οι άνθρωποι κατασκευάζουν κάτι, έχοντας στο μυαλό τους έναν σκοπό –για παράδειγμα, κατασκευάζουν σπίτια, για να κατοικήσουν μέσα σε αυτά–, έτσι και στη φύση τα πάντα γίνονται με κάποια σκοπιμότητα. Για παράδειγμα, βρέχει, για να ποτιστεί η γη και γενικότερα για να μη διαταραχτεί ο κύκλος του νερού. Η αντίληψη αυτή λέγεται τελολογική (από τη λέξη *τέλος* που σημαίνει σκοπός). Όσοι δεν αποδέχονται την τελολογική αυτή αντίληψη του Αριστοτέλη, θα θεωρούσαν ότι ο λόγος που συμβαίνει το μετεωρολογικό φαινόμενο της βροχής πρέπει να αναζητηθεί στις πιέσεις που επικρατούν στην ατμόσφαιρα, στους υδρατμούς που υπάρχουν σε αυτή κτλ. Ο Αριστοτέλης όμως θεωρεί ότι έχουμε εξηγήσει πλήρως ένα φυσικό φαινόμενο, αν έχουμε ανακαλύψει τον υποτιθέμενο σκοπό για τον οποίο γίνεται το φαινόμενο αυτό. Κατ’ αυτόν στη φύση τα πάντα γίνονται για να υπηρετηθεί κάποια σκοπιμότητα.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➤ Ο **Απολλόδωρος** ήταν Αθηναίος γραμματικός που έζησε τον 2ο αι. π.Χ. Θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους συγγραφείς της εποχής του. Τα σπουδαιότερα έργα του ήταν τα *Χρονικά* και το *Περί θεών*. Με το όνομά του παραδίδονται και αρκετά ψευδεπίγραφα έργα. Ένα από αυτά είναι το σύγγραμμα που φέρει τον τίτλο *Βιβλιοθήκη*. Το έργο αυτό όμως θεωρείται ότι γράφτηκε κατά τον 1ο ή 2ο αι. μ.Χ. σε αττικίζουσα γλώσσα. Αρχίζει με τη θεογονία και σταματά με την πραγμάτευση αττικών γενεαλογικών μύθων. Φαίνεται πως προοριζόταν για διδακτικό εγχειρίδιο και πως είχε μεγάλη διάδοση όχι μόνο κατά την εποχή που γράφτηκε αλλά και αργότερα.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα διαβάζουμε τον μύθο που αναφέρεται σε έναν Σειληνό¹³, τον Μαρσύα. Ο Μαρσύας προκάλεσε τον Απόλλωνα να διαγωνιστούν στη μουσική. Ο Μαρσύας θα έπαιζε αυλό και ο Απόλλων λύρα. Ο Απόλλων όμως, που είναι ο θεός που προστατεύει τις τέχνες και θεωρείται ανυπέροβλος σε επιδεξιότητα σε αυτές, νίκησε τον Μαρσύα και τον τιμώρησε με πολύ σκληρό θάνατο για την ύβρη του να τολμήσει να συγκριθεί με έναν ανώτερο θεό.

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Απόλλων σκότωσε τον Μαρσύα, τον γιο του Ολύμπου. Γιατί αυτός (ενν. ο Μαρσύας), αφού βρήκε τους αυλούς που πέταξε η (θεά) Αθηνά, επειδή ασχίμαιναν το πρόσωπό της, ήρθε σε αντιπαράθεση με τον Απόλλωνα για τη μουσική. Αφού συμφώνησαν να κάνει ο νικητής ό,τι ήθελε τον ηττημένο, την ώρα που γινόταν ο αγώνας ο Απόλλων γύρισε προς το μέρος του την κιθάρα του και άρχισε να διαγωνίζεται. Το ίδιο προέτρεπε και τον Μαρσύα να κάνει. Αφού ο Απόλλων κρίθηκε καλύτερος από αυτόν, επειδή εκείνος δεν μπορούσε, κρέμασε τον Μαρσύα από μια πανύψηλη κουκουναριά¹⁴. Έγδαρε το δέρμα του και με αυτό τον τρόπο τον σκότωσε.

13. Οι Σειληνοί αρχικά ήταν πνεύματα του τρεχούμενου νερού και σχετίζονταν με την ευφορία της γης. Στη συνέχεια (μετά τον 5ο αιώνα) εμφανίζονται ως ακόλουθοι του Διονύσου, όπως και οι Σάτυροι, με τους οποίους ταυτίζονται. Ως τόπος καταγωγής τους φέρεται η Φρυγία και η Θράκη. Στην Ασία θεωρούνταν ευρετές της μουσικής με φλάουτο. Ο Μαρσύας ήταν Σάτυρος, προσωποποίηση του ποταμού Μαρσύα, κοντά στις Κελαινές της Φρυγίας.

14. Το σχολ. βιβλίο μεταφράζει το *ἐκ τινος ὑπερτενοῦς πίτυος* με τη φράση «από μια πανύψηλη βελανιδιά»· η *πίτυς* όμως είναι ένα είδος πεύκου.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἀπέκτεινε:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀποκτείνω* (= σκοτώνω).
- ⇒ **παίδα:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ παῖς, τοῦ παιδός* (= το παιδί, γιος).
- ⇒ **ἔρριπεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ρίπτω* (= ρίχνω, πετάω).
- ⇒ **τὴν ὄψιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ὄψις, τῆς ὄψεως* (= το πρόσωπο).
- ⇒ **ποιεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ποιέω, ποιῶ* (= κάνω).
- ⇒ **ἄμορφον:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ/ἡ ἄμορφος, τὸ ἄμορφον* (= άσχημος). ♦ *διὰ τὸ τὴν ὄψιν αὐτῆς ποιεῖν ἄμορφον* = επειδή ασχήμαιναν το πρόσωπό της.
- ⇒ **ἦλθεν:** οριστ. αορ. β', γ' εν. του ρήμ. *ἔρχομαι* (= έρχομαι).
- ⇒ **ἔριον:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἔρις, τῆς ἔριδος* (= μάλωμα, λογομαχία). ♦ *ἦλθεν εἰς ἔριον* = ήρθε σε αντιπαράθεση, μάλωσε.
- ⇒ **συνθεμένων:** μτχ. αορ. β' μ.φ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. *συντίθεμαι* (= συμφωνώ).
- ⇒ **ἵνα:** σύνδ. τελικός (= για να).
- ⇒ **νικήσας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *νικάω, νικῶ* (= νικώ). ♦ *ὁ νικήσας* = ο νικητής.
- ⇒ **βούλεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *βούλομαι* (= θέλω).
- ⇒ **διαθῆ:** υποτακτ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *διατίθημι* (= μεταχειρίζομαι, κάνω).
- ⇒ **ἠττημένον:** μτχ. παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του συνηρ. ρήμ. *ἠττάομαι, ἠττώμαι* (= νικιέμαι, ηττώμαι).
- ⇒ **τῆς κρείσεως:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ κρείσις, τῆς κρείσεως* (= η δοκιμασία, η δοκιμή δεξιότητας, αγώνας, διαγωνισμός).
- ⇒ **γινομένης:** μτχ. ενεστ. μ.φ., θηλ. γένους, γεν. εν., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι).
- ⇒ **στρέψας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *στρέφω* (= γυρίζω προς το μέρος κάποιου).
- ⇒ **ἠγωνίζετο:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀγωνίζομαι* (= παίρνω μέρος σε αγώνα, διαγωνίζομαι).
- ⇒ **ταυτό** (< τὸ αὐτό): αντων. οριστική, ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ αὐτός, ἡ αὐτή, τὸ αὐτό* (= ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο).
- ⇒ **ἐκέλευε:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *κελεύω* (= προτρέπω).
- ⇒ **ἀδυνατούντος:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. εν., του συνηρ. ρήμ. *ἀδυνατέω, ἀδυνατῶ* (= είμαι αδύνατος, δεν μπορώ να κάνω κάτι).
- ⇒ **εὐρεθείς:** μτχ. παθητ. αορ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *εὐρίσκομαι* (= κρίνομαι).
- ⇒ **κρείσσων:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ κρείσσων, τὸ κρείσσων* (= καλύτερος, -η, -ο). Θετικός: *ὁ ἀγαθός, ἡ ἀγαθή, τὸ ἀγαθόν*.
- ⇒ **κρεμάσας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *κρεμάννυμι και κρεμῶ* (= κρεμώ).

- ⇒ **ὑπερτενοῦς:** επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ὁ/ἡ ὑπερτενής, τὸ ὑπερτενές (= ο πανύψηλος).
- ⇒ **πίτυος:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ πίτυς, τῆς πίτυος (= κουκουναριά).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σύμφωνα με το σχολ. βιβλίο ἡ πίτυς εδώ είναι η βελανιδιά. Σύμφωνα όμως με το *M.A.A.E.G.* (H. Liddell-R. Scott) *πίτυς* ονομαζόταν η κουκουνα-

ριά (είδος πεύκου με τη λατινική ονομασία *pinus pinea*) ή σπανιότερα ένα είδος κέδρου (*cedrus deodara*).

- ⇒ **ἐκτεμών:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *ἐκτέμνω* (= κόβω, γδέρνω).
- ⇒ **διέφθειρεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *διαφθείρω* (= καταστρέφω, φονεύω, σκοτώνω).

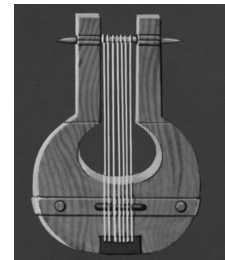
4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

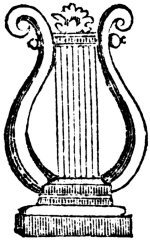
➤ **Ἀπέκτεινε δὲ Ἀπόλλων καὶ τὸν Ὀλύμπου παῖδα Μαρσύαν:** Ο μύθος για τον Μαρσύα έχει φρυγική προέλευση. Στην Αττική γνώρισε ιδιαίτερη διάδοση ανάμεσα στους καλλιτέχνες, γιατί τον μνημόνευαν για να υποδηλώσουν την ανωτερότητα της ελληνικής μουσικής σε σχέση με την ασιατική. Επιπλέον, τον μύθο αυτόν θύμιζαν οι Αθηναίοι καλλιτέχνες, για να ειρωνευτούν τους Βοιωτούς που είχαν αναπτύξει πολύ την αυλητική τέχνη (βλ. και πιο κάτω).

Σύμφωνα με τον μύθο, ο **Μαρσύας** ήταν Φρύγιος δαίμονας με χαρακτηριστικά Σειληνού. Ήταν ποτάμα θεότητα. Γενεαλογικά μνημονεύεται ως παιδί του Ολύμπου (θεότητα που αποτελούσε προσωποποίηση ομώνυμου όρους της Φρυγίας) αλλά και άλλων. Στη Μικρά Ασία υπάρχουν πολλοί χείμαρροι και τοποθεσίες με αυτό το όνομα. Από όλους αυτούς τους ομώνυμους ποταμούς σπουδαιότερος είναι ο Μυσίας της Φρυγίας, παραπόταμος του Μαιάνδρου, κοντά στην πόλη των Κελαιών. Εκεί υπήρχε ένα σπήλαιο από όπου πήγαζε ο χείμαρρος Μαρσύας. Στο σπήλαιο αυτό λέγεται ότι συνέβη ο περίφημος μουσικός διαγωνισμός και ότι εκεί κρέμασε ο Απόλλων το δέσμα του Μαρσύα, αφού τον έγδαρε.

➤ **αὐλοῦς [...] κιθάραν:** Η **κιθάρα** ήταν βαρὺ και γεροδεμένο έγχορδο ὄργανο και αποτελούσε τελειοποιημένη μορφή της λύρας. Η κιθάρα στη σημερινή της μορφή αποτελεί απόγονο αυτού του οργάνου. Λόγω του μεγέθους της αλλά και της κατασκευής του ηχείου της ἐβγαζε τόνο ηχηρότερο και πλουσιότερο από τη λύρα. Οι κιθαρωδοὶ στέκονταν ὄρθιοι και την κρατούσαν σε ὄρθια θέση με κλίση προς τα μέσα, αντίθετα με τη λύρα, που ήταν ελαφρότερη και την κρατούσαν με κλίση προς τα ἔξω. Ενώ η λύρα ήταν ὄργανο ερασιτεχνικό και τη χρησιμοποιούσαν κυρίως για την

Αρχαία κιθάρα

Σχέδιο αρχαίας
λύρας

εκπαίδευση των νέων, η κιθάρα ήταν επαγγελματικό όργανο και σε όλους τους μεγάλους αγώνες (Πύθια, Όλυμπια κτλ.) διεξάγονταν διαγωνισμοί επιδεξιότητας στο παίξιμο κιθάρας. Γι' αυτό άλλωστε ο Απόλλων διαγωνίστηκε με τον Μαρσύα, σύμφωνα με τον μύθο, παίζοντας κιθάρα, ενώ συνήθως οι καλλιτεχνικές αναπαραστάσεις του Απόλλωνα τον παρίσταναν να παίζει λύρα, όργανο που είχε συνδεθεί στενά με τη λατρεία του.

Ο **αυλός** ήταν το πιο σημαντικό πνευστό όργανο της αρχαιότητας. Αν και η τελειοποιημένη του μορφή προήλθε από τη Φρυγία (βλ. και πιο κάτω), κάποιο είδος αυτόχθονου αυλού, που ήταν απλούστερος, μάλλον προϋπήρχε και στον ελλαδικό χώρο – το πιο πιθανό είναι να υπήρχε στη Βοιωτία. Ο αυλός συνδέθηκε πολύ στενά με θρησκευτικές τελετές και γιορτές, και ιδιαίτερα του Διονύσου. Συνήθως χρησιμοποιούνταν διπλός και γι' αυτό απαντά πολύ συχνά στον πληθυντικό (*αυλοί*) ή με το όνομα *δίαιλος*.

► **Οὗτος [...] ἦλθεν εἰς ἔριν περὶ μουσικῆς Ἀπόλλωνι:** Οι Βοιωτοί θεωρούσαν τον Μαρσύα εφευρέτη της αυλητικής τέχνης. Ο Μαρσύας, σύμφωνα με τον μύθο, πολύ περήφανος για την επιδεξιότητά του στην αυλητική τέχνη, καυχήθηκε ότι ξεπερνούσε στη μουσική ακόμα και τον θεό Απόλλωνα. Μία από τις ιδιότητες που απέδιδαν οι αρχαίοι Έλληνες στον Απόλλωνα ήταν πως ήταν προστάτης των καλών τεχνών και ιδιαίτερα της μουσικής. Αρχικά όμως δεν προστάτευε όλα τα μουσικά όργανα αλλά μόνο τα έγχορδα. Συνεπώς, ήταν εχθρικός προς τον αυλό, που είναι πνευστό όργανο. Ο μύθος για τον διαγωνισμό του με τον Μαρσύα εκφράζει ακριβώς αυτή την αντιπαλότητα. Βέβαια, όπως ειπώθηκε και πιο πάνω, πίσω από την εχθρότητα του Απόλλωνα για τον αυλό κρύβεται η παλαιά αποστροφή των Αθηναίων για τη μουσική τέχνη των Βοιωτών και των Φρυγών, η οποία στηριζόταν στον αυλό. Ο Απόλλων άρχισε να θεωρείται προστάτης όλων των μουσικών οργάνων, όταν κάποτε ένας Αργεῖος νίκησε στους Πυθικούς αγώνες, που διοργανώνονταν από το Μαντείο των Δελφών, παίζοντας με αυλό το λυρικό άσμα που είχε συνθέσει.

► **οὗς ἔρριπεν Ἀθηνά διὰ τὸ τὴν ὄψιν ποιεῖν ἄμορφον:** Στην αρχαία Βοιωτία η αυλητική τέχνη αναπτύχθηκε νωρίτερα από ό,τι στις άλλες περιοχές της Ελλάδας και έφτασε σε αξιοζήλευτο βαθμό τελειότητας. Στην Αθήνα όμως δε θεωρούσαν σημαντική την αυλητική τέχνη και γι' αυτό είχε εκεί διάδοση ο μύθος πως μια ημέρα η Αθηνά, καθώς έπαιζε τον αυλό, είδε το πρόσωπό της στα νερά του Μαιάνδρου. Είδε τότε το πρόσωπό της παραφουσκωμένο από το παίξιμο του αυλού και γι' αυτό τον πέταξε. Ο Μαρσύας τον βρήκε και τον πήρε, ενώ, σύμφωνα με άλλη εκδοχή του μύθου, η ίδια η Αθηνά τον έδωσε στον Μαρσύα. Ο μύθος αυτός, σύμφωνα με τον P. Decharme (*Ελληνική Μυθολογία*), πλάστηκε στην Αθήνα για να γελοιοποιήσει τη μουσική τέχνη των Βοιωτών και των Φρυγών, η οποία στηριζόταν σημαντικά στον αυλό, καθώς στην Αθήνα ήταν διαδεδομένα τα έγχορδα (λύρα, κιθάρα κτλ.).

► **του δὲ ἀδυνατοῦντος εὐρεθεὶς κρείσσων ὁ Ἀπόλλων:** Σύμφωνα με την εκδοχή του μύθου που διαβάζουμε στο απόσπασμα από τη *Βιβλιοθήκη*, η ανωτερότητα της λύρας φάνηκε, ο Απόλλων έπαιξε μουσική με την κιθάρα του και ο ήχος της κιθάρας ήταν ανώτερος από τον ήχο του αυλού, που έπαιξε ο Μαρσύας. Υπάρχει ακόμη και μια άλλη εκδοχή του μύθου, σύμφωνα με την οποία ο Απόλλων τραγούδησε παίζοντας την κιθάρα του και μάγεψε με το τραγούδι του, ενώ ο Μαρσύας δεν μπορούσε να τραγουδήσει παίζοντας τον αυλό του.

► Ο Απόλλων νίκησε τον Μαρσύα και, επειδή είχαν συμφωνήσει από πριν πως όποιος νικούσε θα έκανε στον αντίπαλό του ό,τι ήθελε, κρέμασε σε ένα δέντρο τον Μαρσύα και τον έγδαρε. Η ενέργεια αυτή του Απόλλωνα φανερώνει τα εξής χαρακτηριστικά των θεών των αρχαίων Ελλήνων:

- Παρενέβαιναν στη ζωή των θνητών και συναναστρέφονταν μαζί τους.
- Είχαν ανθρώπινα πάθη, καθώς φθονούσαν όποιον θνητό τολμούσε να συγκριθεί μαζί τους σε κάτι. Δε συγχωρούσαν και τιμωρούσαν σκληρά τους θνητούς που φθονούσαν ή αυτούς που τολμούσαν να τους αμφισβητήσουν.

Δηλαδή, οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων είχαν ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά όχι μόνο στην εξωτερική εμφάνιση αλλά και στον χαρακτήρα και στη συμπεριφορά τους.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Πώς πέθανε ο Μαρσύας;

Ο Σειληνός Μαρσύας προκάλεσε τον Απόλλωνα να διαγωνιστούν στη μουσική. Ο Μαρσύας θα έπαιξε αυλό και ο Απόλλων λύρα. Συμφώνησαν πως όποιος νικούσε θα έκανε στον αντίπαλό του ό,τι ήθελε. Ο Απόλλων νίκησε τον Μαρσύα και τον τιμώρησε με πολύ σκληρό θάνατο για την ύβρη του να τολμήσει να συγκριθεί με έναν ανώτερο θεό. Τον κρέμασε σε ένα πανύψηλο δέντρο. Κρεμασμένος εκεί ο Μαρσύας βρήκε φρικτό θάνατο, αφού ο Απόλλων τον έγδαρε.

2. Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν την τάση να επανοούν μύθους για ανθρώπους που αμφισβητούσαν την ανωτερότητα των θεών υπερτιμώντας τις δικές τους ικανότητες. Κατά τη γνώμη σας, απαντά αυτό το μοτίβο στο παραπάνω απόσπασμα και στο κείμενο της Ενότητας;

Τόσο στο κείμενο της Ενότητας 17 όσο και στο απόσπασμα από τη *Βιβλιοθήκη* απαντά το μοτίβο της τιμωρίας από τους θεούς όσων τολμήσαν να συγκριθούν μαζί τους. Στην πρώτη περίπτωση, μαθαίνουμε για τους ερωδιούς, οι οποίοι εξόργισαν τον Ποσειδώνα, επειδή καυχήθηκαν ότι κολυμπούν πιο γρήγορα και από αυτόν. Ο Ποσειδών τούς τιμώρησε, στερώντας τους την ικανότητα να κολυμπούν. Στη δεύτερη περίπτωση, ο μύθος αναφέρει ότι ο Απόλλων τιμώρησε με φρικτό θάνατο τον Μαρσύα, επειδή ο Μαρσύας καυχήθηκε ότι μπορεί να παίξει μουσική καλύτερα

τερα από αυτόν. Και στις δύο περιπτώσεις βλέπουμε ότι θεωρείται αλαζονική συμπεριφορά και αποτελεί αυθάδεια και ύβρη προς τους θεούς το να ισχυριστεί κάποιος ότι μπορεί στη σύγκρισή του με τους θεούς να αποδειχτεί καλύτερος σε κάτι. Η ύβρη αυτή, κατά τους αρχαίους Έλληνες, τιμωρείται από τους θεούς, και συχνά με πολύ σκληρό τρόπο.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Α. Σύνταξη

1. Στις προτάσεις που ακολουθούν να αναγνωρίσετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς:

- α. Ἑπτὰ ἡμέρας ἐπορεύθησαν διὰ τῶν Καρδούχων.
- β. Εἶχον δύναμιν καὶ οἱ Θηβαῖοι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μετὰ τὴν μάχην εἰς τὰ Λεῦκτρα.
- γ. Οἱ ἵππεις τῶν βαρβάρων ἦσαν ἴσοι κατὰ τὸν ἀριθμὸν.
- δ. Δι' αὐτὰ αἰσχυρόμεθα αὐτούς.
- ε. Ἐκεῖτο δ' αὐτὴ πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ.
- στ. Ἀθηναῖοι ἐν αἰτίᾳ εἶχον Περικλέα.
- ζ. Μηδεμία συμφορὰ γέγνηται ἐπὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας.
- η. Ἡρώτα ἐπὶ τίσιν ἂν σύμμαχος γένοιτο.
- θ. Ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς.
- ι. Ἐπορεύοντο ὡς Αθήνας.

2. Να βρείτε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς των προτάσεων της στήλης Α΄ και να τους συνδέσετε με τη σημασία τους που δίνεται στη στήλη Β΄:

Α΄	Β΄
α. Ἀφικνοῦνται εἰς τὸν Ζαπάταν.	1. αἰτία
β. Πρὸς τούτοις ἔλεγεν.	2. ἐξαίρεση
γ. Ἐτελεύτησεν ἐκ τοῦ τραύματος.	3. τόπος
δ. Γέγραπται ὡς ἕκαστα ἐγένετο κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα.	4. αναφορά
ε. Ὑπὲρ ἀρετῆς ἀθανάτου πάντες πάντα ποιοῦσι.	5. χρόνος
στ. Πολλὰ τῶν ὑποζυγίων ἀπόλετο ὑπὸ λιμοῦ.	6. προσθήκη
ζ. Βουλευόνται περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας.	7. σκοπός
η. Παντὶ δῆλόν ἐστι πλὴν ἐμοί.	8. αἰτία

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο **Αλκιδάμας** (4ος αι. π.Χ.) ήταν Έλληνας σοφιστής και ρήτορας. Γεννήθηκε στην Ελαία της Μικράς Ασίας και έζησε το πρώτο μισό του 4ου αιώνα π.Χ. Δάσκαλός του ήταν ο περίφημος σοφιστής Γοργίας.

Το έργο του Το σπουδαιότερο από τα μη σωζόμενα έργα του είχε τον τίτλο *Μουσείον*. Είχε διδακτικό χαρακτήρα και σε αυτό περιλαμβάνονταν ένας υποτιθέμενος αγώνας ανάμεσα στον Όμηρο και στον Ησίοδο, τον οποίο κέρδισε ο Ησίοδος εξαιτίας της αμάθειας των κριτών.

Το σημαντικότερο έργο του από το οποίο σώζονται αποσπάσματα είναι το *Περί τῶν τοῦς γραπτῶς λόγους γραφόντων ἢ περὶ τῶν σοφιστῶν*. Το σύγγραμμα αυτό αρχίζει με επίθεση εναντίον ορισμένων από όσους αυτοαποκαλούνται σοφιστές, επειδή, κατά τον Αλκιδάμαντα, δεν κατέχουν την τέχνη να μιλούν δημόσια, δηλαδή τη ρητορική τέχνη. Κατηγορεί τους σοφιστές αυτούς ότι δεν είναι πραγματικοί ρητοροδιδάσκαλοι, αφού κυρίως καλλιεργούν τον γραπτό λόγο. Ο Αλκιδάμας βέβαια δεν θεωρεί τον γραπτό λόγο ξένο προς τη ρητορική αλλά πάρεργο, κάτι για το οποίο δεν αξίζει

Ο Αλκιδάμας εναντίον της δουλείας

Ο Αριστοτέλης μάς πληροφορεί (*Ρητορική*, I, 13, 1373a) ότι ο Αλκιδάμας, υπερασπίζοντας τους Μεσσήνιους, που ήταν σκλαβωμένοι στους Σπαρτιάτες, υποστήριζε ότι ο Θεός δημιούργησε όλους τους ανθρώπους ελεύθερους. Όλοι οι άνθρωποι από τη φύση τους είναι ελεύθεροι («ο Θεός άφησε όλους τους ανθρώπους ελεύθερους· η φύση δεν έπλασε κανέναν άνθρωπο ως δούλο»). Φαίνεται δηλαδή πως ο Αλκιδάμας ήταν ένας από τους διανοητές της αρχαιότητας που στράφηκαν κατά της δουλείας. Δυστυχώς, διασώζονται ελάχιστα αποσπάσματα από το έργο του και γι' αυτό δεν μπορούμε να γνωρίσουμε με ακρίβεια τις ιδέες του.

να περηφανεύεται κανείς. Οι απόψεις του αυτές είναι φανερό ότι στρέφονται εναντίον του Ισοκράτη και της σχολής του, αφού είναι γνωστό πως ο Ισοκράτης θεωρούσε ότι ο ρήτορας πρέπει να εκφωνεί έναν λόγο πολύ καλά επεξεργασμένο σε κάθε του σημείο, πράγμα που δε γίνεται όταν αυτοσχεδιάζει, αλλά μόνο αν έχει απομνημονεύσει τον λόγο που έχει προετοιμάσει και επεξεργαστεί καλά από πριν.

Ο Αλκιδάμας έδινε έμφαση στον αυτοσχεδιασμό κατά την εκφώνηση του ρητορικού λόγου, γιατί ακολουθούσε το δόγμα του δασκάλου του Γοργία σχετικά με τη συγκυρία (*καιρός*) μέσα στην οποία εκφωνείται ο λόγος. Ο ρήτορας δηλαδή όφειλε να είναι σε ετοιμότητα να προσαρμόσει τον λόγο του στις διαθέσεις του ακροατηρίου του και να λάβει υπόψη κάθε παράγοντα που μπορεί να επηρέαζε τις διαθέσεις αυτές. Εάν, για παράδειγμα, διαπίστωνε ότι το ακροατήριο δυσανασχετεί με κάποια από τις προτάσεις του ρήτορα, θα έπρεπε να προσαρμόσει κατάλληλα τον λόγο του προκειμένου να πείσει και να πετύχει τον στόχο του. Επίσης, ο ρήτορας έπρεπε να απαντήσει με πειστικό τρόπο στα επιχειρήματα των αντιπάλων του. Όταν ο ρήτορας ετοίμαζε τον λόγο του, μπορούσε μόνο να υποθέσει ποια επιχειρήματα θα πρόβαλλαν οι αντίπαλοί του. Την ώρα όμως που εκφωνεί τον λόγο του, ενδεχομένως να έχουν προβάλει οι αντίπαλοί του κάποια επιχειρήματα που αυτός δεν είχε φροντίσει να αντικρούσει πειστικά με τον λόγο του. Επομένως, πρέπει να είναι σε θέση να αυτοσχεδιάσει και να απαντήσει κατάλληλα στην επιχειρηματολογία των αντιπάλων του. Τέλος, για να κατανοήσουμε τη θέση του Αλκιδάμαντα σχετικά με τον αυτοσχεδιασμό, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι την εποχή εκείνη ήταν διαδεδομένο το επάγγελμα του λογογράφου. Δηλαδή, οι ρητοροδιδάσκαλοι συχνά έγραφαν λόγους για λογαριασμό πελατών τους. Ο Αλκιδάμας λοιπόν τονίζει πως οι ρητοροδιδάσκαλοι θα έπρεπε περισσότερο να ασχολούνται με το να διδάσκουν την τέχνη τού να αγορεύει κανείς στα δικαστήρια ή στην Εκκλησία του Δήμου παρά να γράφουν κατά παραγγελία λόγους. Διότι κάποιος που είναι απαίδευτος στη ρητορική και εκφωνεί έναν λόγο γραμμένο από πριν από κάποιον άλλο δεν μπορεί να κάνει τη στιγμή που εκφωνεί τον λόγο του τις κατάλληλες προσαρμογές σε αυτόν, ανάλογα με τις διαθέσεις του ακροατηρίου του και τα επιχειρήματα των αντιπάλων του, ώστε ο λόγος του να γίνει πιο πιστευτός.

Το **ύφος** του Αλκιδάμαντα είναι και αυτό επηρεασμένο από το ύφος του Γοργία. Ο Αριστοτέλης στη *Ρητορική* επικρίνει τον Αλκιδάμαντα για το ότι η **γλώσσα** του είναι εξεζητημένη και καθόλου φυσική (χρησιμοποιεί πολλά ποιητικά σύνθετα, φορτώνει τον λόγο του με περιττά επίθετα, μεταφορές και άλλα σχήματα λόγου).

Το κείμενο της Ενότητας

Το απόσπασμα της Ενότητας 18 προέρχεται από το έργο του Αλκιδάμαντα *Περί τῶν τοῦς γραπτῶν λόγων γραφόντων ἢ περὶ τῶν σοφιστῶν*. Στο έργο, όπως ειπώθηκε πιο πάνω, υποστήριξε την υπεροχή του προφορικού λόγου σε σχέση με τον γραπτό. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα χρησιμοποιώντας **αναλογίες** παρομοιάζει τα γραπτά κείμενα με τα αγάλματα, τα οποία είναι άψυχα ομοιώματα, και τον προφορικό λόγο με τα ζωντανά σώματα, των οποίων η μορφή έχει αποτυπωθεί στα αγάλματα. Στόχος των αναλογιών αυτών είναι να καταδειχτεί ότι ο γραπτός λόγος δεν είναι τίποτε άλλο από στατικό ομοίωμα του προφορικού λόγου και γι' αυτό δεν μπορεί να έχει την πρακτική αξία που έχει ο προφορικός λόγος.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἦγοῦμαι δ' οὐδὲ λόγους δίκαιον εἶναι καλεῖσθαι τοὺς γεγραμμένους, ἀλλ' ὥσπερ εἶδωλα καὶ σχήματα καὶ μιμήματα λόγων, καὶ τὴν αὐτὴν περὶ αὐτῶν εἰκότως ἂν δόξαν ἔχοιμεν, ἦνπερ καὶ περὶ τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων καὶ γεγραμμένων ζώων. Ὡσπερ γὰρ ταῦτα μιμήματα τῶν ἀληθινῶν σωμάτων ἐστί, καὶ χρῆσιν οὐδεμίαν τῶ τῶν ἀνθρώπων βίῳ παραδίδωσι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ γεγραμμένος λόγος ἐκ βιβλίου μὲν θεωρούμενος ἔχει τινὰς ἐκπλήξεις, ἐπὶ δὲ τῶν καιρῶν ἀκίνητος ὢν οὐδεμίαν ὠφέλειαν τοῖς κεκτημένοις παραδίδωσιν. Ἄλλ' ὥσπερ ἀνδριάντων καλῶν ἀληθινὰ σώματα πολὺ χεῖρους τὰς εὐπρεπείας ἔχοντα πολλαπλασίους ἐπὶ τῶν ἔργων τὰς ὠφελείας παραδίδωσιν, οὕτω καὶ λόγος ὁ λεγόμενος ἔμψυχός ἐστι καὶ ζῆ καὶ τοῖς πράγμασιν ἔπεται, ὁ δὲ γεγραμμένος εἰκόνι λόγου τὴν φύσιν ὁμοίαν ἔχων ἀπάσης ἐνεργείας ἄμοιρος καθέστηκεν.

Αλκιδάμας, *Περί Σοφιστῶν* 15.27-28 (διασκευή)

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἦγοῦμαι δ' (ἐ) δίκαιον εἶναι
οὐδὲ λόγους καλεῖσθαι
τοὺς γεγραμμένους,
ἀλλ' ὥσπερ εἶδωλα
καὶ σχήματα καὶ μιμήματα λόγων,

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Νομίζω ότι είναι σωστό
ούτε καν λόγοι να αποκαλούνται
αυτοί που είναι γραμμένοι,
αλλά κάτι σαν ομοιώματα
και εικόνες και απομιμήσεις των λόγων.

καὶ¹ εἰκότως ἂν ἔχομεν τὴν αὐτὴν δό-
ξαν περὶ αὐτῶν,
ἦνπερ (ἔχομεν)
καὶ περὶ τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων
καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων
καὶ γεγραμμένων ζῶων.

Ὡσπερ γὰρ ταῦτά ἐστι μμήματα τῶν
ἀληθινῶν σωμάτων,
καὶ χρῆσιν οὐδεμίαν παραδίδωσι
τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ,
τὸν αὐτὸν τρόπον
ὁ γεγραμμένος λόγος ἔχει τινὰς ἐκπλή-
ξεις
ἐκ βιβλίου μὲν θεωρούμενος,

ἐπὶ δὲ τῶν καιρῶν
ἀκίνητος ὢν
οὐδεμίαν ὠφέλειαν παραδίδωσιν
τοῖς κεκτημένοις.
Ἄλλ' ὥσπερ ἀληθινὰ σώματα

ἔχοντα πολὺ χεῖρους τὰς εὐπρεπείας

ἀνδριάντων καλῶν
παραδίδωσιν πολλαπλασίους τὰς ὠφε-
λείας

ἐπὶ τῶν ἔργων,
οὕτω καὶ λόγος ὁ λεγόμενος
ἐστὶ ἔμψυχος
καὶ ζῆ
καὶ τοῖς πράγμασιν ἔπεται,

ὁ δὲ γεγραμμένος
ἔχων τὴν φύσιν ὁμοίαν εἰκόνι λόγου
καθέστηκεν ἄμοιρος ἀπάσης ἐνεργείας.

Εὐλόγα θα μπορούσαμε να έχουμε την
ἴδια αντίληψη γι' αυτούς,
την οποία ακριβῶς έχουμε
και για τους χάλκινους ἀνδριάντες
και για τα λίθινα ἀγάλματα
και για τα ζωγραφισμένα πλάσματα.

Γιατί, ὅπως αυτά είναι απομιμήσεις
τῶν ἀληθινῶν σωμάτων
και καμία χρησιμότητα δεν ἔχουν
στην ἀνθρώπινη ζωή,
κατὰ τον ἴδιο τρόπο

ο γραμμένος λόγος προσφέρει κάποια
(επιφανειακή) ευχαρίστηση,
ὅταν τον βλέπει (και τον διαβάξει δυ-
νατά) κανεὶς μέσα ἀπὸ ἓνα βιβλίο,
ὁμως σε κρίσιμες περιστάσεις,
επειδὴ εἶναι στατικός,
καμιά ὠφέλεια δεν προσφέρει
σε αὐτοὺς που τον κατέχουν.

Ἀλλά, ὅπως ακριβῶς τα ζωντανὰ σώ-
ματα,

ἐνὼ ἔχουν πολὺ χειρότερη ἐξωτερικὴ
εμφάνιση
ἀπὸ τους ὁμορφους ἀνδριάντες,
προσφέρουν πολλαπλάσιες ὠφέλειες

ὅσον ἀφορὰ τα ἔργα²,
ἔτσι και ο προφορικὸς λόγος
ἔχει ψυχὴ
και εἶναι ζωντανός

και παρακολουθεῖ την πραγματικὸ-
τητα.

Ἀντίθετα, ο γραπτὸς (λόγος),
επειδὴ μοιάζει με εἰδωλο λόγου,
δεν ἔχει καμιά ζωντάνια³.

1. Ο σύνδ. *καὶ*, ο οποίος ἐδῶ εἶναι **συμπερασματικὸς**, ἔχει παραλειφθεῖ στη διασκευὴ του κειμένου που ὑπάρχει στο σχολ. βιβλίο, θεωροῦμε ὁμως ὅτι εἶναι ἀναγκαίος, γιατί διαφορετικὰ το νόημα της κύριας πρότασης που ἀκολουθεῖ μένει εντελῶς ἀσύνδετο.
2. Ἀλλιῶς: στις πρακτικὲς δραστηριότητες.
3. Κατὰ λέξη: δεν ἔχει σχέση με οποιαδήποτε ἐνεργεια.

4

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἡγοῦμαι δ' οὐδὲ λόγους
 δίκαιον εἶναι καλεῖσθαι
 τοὺς γεγραμμένους,
 ἀλλ' ὥσπερ εἰδῶλα
 καὶ σχήματα καὶ μιμήματα λόγων,
 τὴν αὐτὴν περὶ αὐτῶν εἰκότως
 ἂν δόξαν ἔχομεν,
 ἦνπερ (ἔχομεν)
 καὶ περὶ τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων
 καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων
 καὶ γεγραμμένων ζῶων.
 Ὡσπερ γὰρ ταῦτα μιμήματα
 τῶν ἀληθινῶν σωμάτων ἐστί,
 καὶ χρῆσιν οὐδεμίαν τῶ τῶν ἀνθρώπων
 βίῳ παραδίδωσι,
 τὸν αὐτὸν τρόπον
 ὁ γεγραμμένος λόγος ἐκ βιβλίου
 μὲν θεωρούμενος ἔχει τινὰς ἐκπλή-
 ξεις,
 ἐπὶ δὲ τῶν καιρῶν
 ἀκίνητος ὢν
 οὐδεμίαν ὠφέλειαν τοῖς κεκτημένοις
 παραδίδωσιν.
 Ἄλλ' ὥσπερ ἀνδριάντων καλῶν
 ἀληθινὰ σώματα πολὺ χειρότεραι τὰς
 εὐπρεπείας ἔχοντα πολλαπλασίους
 ἐπὶ τῶν ἔργων τὰς ὠφελείας παρα-
 δίδωσιν,
 οὕτω καὶ λόγος ὁ λεγόμενος ἔμφυχός ἐστι
 καὶ ζῆ
 καὶ τοῖς πράγμασιν ἔπεται,
 ὁ δὲ γεγραμμένος
 εἰκόνι λόγου τὴν φύσιν ὁμοίαν ἔχων
 ἀπάσης ἐνεργείας ἄμοιρος καθέστηκεν.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Νομίζω ὅτι εἶναι σωστό
 οὔτε καν λόγοι να αποκαλούνται
 αυτοί που εἶναι γραμμένοι,
 ἀλλὰ κάτι σαν ομοιώματα
 και εἰκόνες και απομιμήσεις των λόγων.
 Εὐλόγα θα μπορούσαμε να ἔχουμε
 τὴν ἴδια ἀντίληψη γι' αὐτούς,
 τὴν ὁποία ακριβῶς ἔχουμε
 και για τους χάλκινους ἀνδριάντες
 και για τα λίθινα ἀγάλματα
 και για τα ζωγραφισμένα πλάσματα.
 Γιατί, ὅπως αὐτὰ εἶναι απομιμήσεις
 των ἀληθινῶν σωμάτων
 και καμία χρησιμότητα δεν ἔχουν
 στην ἀνθρώπινη ζωή,
 κατὰ τον ἴδιο τρόπο
 ο γραμμένος λόγος προσφέρει κάποια
 (ἐπιφανειακὴ) ευχαρίστηση, ὅταν τον
 βλέπει (και τον διαβάξει δυνατὰ) κα-
 νεῖς μέσα ἀπὸ ἓνα βιβλίο,
 ὁμῶς σε κρίσιμες περιστάσεις,
 ἐπειδὴ εἶναι στατικός,
 καμιά ὠφέλεια δεν προσφέρει σε αὐτούς
 που τον κατέχουν.
 Ἀλλὰ, ὅπως ακριβῶς τα ζωντανὰ σώ-
 ματα, ἐνῶ ἔχουν πολὺ χειρότερη ἐξω-
 τερικὴ ἐμφάνιση ἀπὸ τους ὁμορφους
 ἀνδριάντες, προσφέρουν πολλαπλά-
 σιες ὠφέλειες ὅσον ἀφορὰ τα ἔργα,
 ἔτσι και ο προφορικὸς λόγος ἔχει ψυχὴ
 και εἶναι ζωντανός
 και παρακολουθεῖ τὴν πραγματικότητα.
 Ἀντίθετα, ο γραπτὸς (λόγος),
 ἐπειδὴ μοιάζει με εἰδῶλο λόγου,
 δεν ἔχει καμιά ζωντανία.

5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο ρήτορας θεωρεῖ πως οἱ γραπτοὶ λόγοι δεν ἔχουν τὸ δικαίωμα να αποκα-
 λούνται λόγοι ἀλλὰ ομοιώματα λόγων. Τους παρομοιάζει με τους ἀνδριά-

ντες, τα αγάλματα και τις ζωγραφιές, τα οποία είναι αντίγραφα των πραγματικών σωμάτων και δεν έχουν καμιά πρακτική ωφέλεια για τον άνθρωπο. Παρόμοια και ο γραπτός λόγος μπορεί να έχει κομψότητα, αλλά δεν έχει καμιά πρακτική αξία σε κρίσιμες περιστάσεις. Αντίθετα, ο προφορικός λόγος είναι ζωντανός και προσαρμόζεται στις περιστάσεις, όπως και τα αληθινά σώματα, τα οποία μπορεί να μην είναι τόσο κομψά όσο τα αγάλματα, αλλά έχουν την ικανότητα να ενεργούν.

6

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἠγοῦμαι:** οριστ. ενεστ. μ.φ., α΄ εν., του συνηρ. ρήμ. *ἠγέομαι, ἠγοῦμαι* (= νομίζω, θεωρώ, πιστεύω).
- ⇒ **δ΄(έ):** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, ενώ, και). Το δ΄ έχει πάθει έκθλιψη του -έ.
- ⇒ **οὔδέ:** σύνδ. συμπλεκτικός αποφατικός (= ούτε, ούτε καν).
- ⇒ **λόγους:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ λόγος, τοῦ λόγου* (= ομιλία, λέξη, λόγος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.
- ⇒ **δίκαιον:** επίθ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ δίκαιος, ἡ δίκαιος και ἡ δικαία, τὸ δίκαιον* (= σωστός, ορθός, νόμμος, δίκαιος).
- ⇒ **εἶναι:** απαρέμφ. ενεστ. του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **καλεῖσθαι:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. *καλέομαι, καλοῦμαι* (= ονομάζομαι, αποκαλοῦμαι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κλήση, σύγκληση, εκκλησία, σύγκλητος, κλητεύω, προσκλητήριο, εγκληματικός, κάλεσμα, προσκεκλημένος.
- ⇒ **τοὺς γεγραμμένους:** μτχ. παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *γράφομαι* (= γράφομαι). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 779.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: γραφή, γραφείο, γραμμή, γραπτός, άγραφτος, γραμματική, περιγραφικός, απερίγραπτος.
- ⇒ **ἀλλ΄(ά):** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά). Το ἀλλ΄ έχει πάθει έκθλιψη του -ά.
- ⇒ **ὥσπερ:** επίρρ. τροπικό αναφορικό (= όπως ακριβώς, σαν).
- ⇒ **εἶδωλα:** ουσ. β΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ εἶδωλον, τοῦ εἶδωλου* (= το ομοίωμα, η εικόνα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **σχήματα:** ουσ. γ΄ κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ σχῆμα, τοῦ σχήματος* (= μορφή, εικόνα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.

- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σχηματίζω, σχηματικός, προσχηματικός, πρόσχημα, σχηματισμός.
- ⇒ **μιμήματα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τὸ μίμημα, τοῦ μιμήματος* (= αντίτυπο, αντίγραφο, απομίμηση).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μίμος, μιμούμαι, μίμηση, μιμητής, απομίμηση, παντομίμα.
- ⇒ **λόγων:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ λόγος, τοῦ λόγου* (= ομιλία, λέξη, λόγος).
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπερασματικός (= και επομένως). Για τον *καί* βλ. σελ. 150.
- ⇒ **τὴν αὐτήν:** αντων. οριστική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ αὐτός, ἡ αὐτή, τὸ αὐτὸ* (= ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο). Η αντωνυμία *αὐτὸς* με το άρθρο (*ὁ αὐτὸς*) δηλώνει ταυτότητα.
- ⇒ **περί:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 - + γεν.: σημαίνει «γύρω από», κυριολεκτικά ή μεταφορικά (αναφορά κ.ά.).
 - + δοτ.: σημαίνει περίπου, ὅτι η *περὶ* + *γεν.*, αλλά δεν είναι τόσο συχνή.
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση γύρω από κάτι κυριολεκτικά ή μεταφορικά.
- ⇒ **αὐτῶν:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, γεν. πληθ., *αὐτός, αὐτή, αὐτὸ* (= αυτός, αυτή, αυτό). Εδώ, *αὐτῶν* = *τῶν λόγων* (επαναληπτική).
- ⇒ **εἰκότως:** επίρρ. τροπικό (= εύλογα, φυσικά).
- ⇒ **δόξαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ δόξα, τῆς δόξης* (= γνώμη, ιδέα, αντίληψη).
- ⇒ **ἔχομεν:** ευκτ. ενεστ. ε.φ., α' πληθ., του ρήμ. *ἔχω* (= ἔχω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχω*, ΠΡΤ. *εἶχον*, ΜΕΛΛ. *ἔξω, σχήσω*, ΑΟΡ. *ἔσχον*, ΠΡΚ. *ἔσχηκα*, ΥΠΡΣ. [*ἔσχήκειν*].
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *ἔχομαι*, ΠΡΤ. *εἶχόμην*, ΜΕΛΛ. *ἔξομαι, σχήσομαι*, ΑΟΡ. *ἔσχόμην*, ΠΡΚ. *ἔσχημαι*.
- ⇒ **ἦνπερ:** αντων. αναφορική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὅσπερ, ἦπερ, ὅπερ* (= ο οποίος ακριβώς, η οποία ακριβώς, το οποίο ακριβώς). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 778.
- ⇒ **τῶν ἀνδριάντων:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ἀνδριάς, τοῦ ἀνδριάντος* (= ανδριάντας, ἀγάλμα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ουσ. *ἀνδριάς* σήμαινε «ομοίωμα άντρα». *Ἀνδριάντες* αρχικά ονομάζονταν τα αγάλματα που παρίσταναν θεούς, ήρωες, αθλητές ή άλλα σημαντικά πρόσωπα. Τα αγάλματα αυτά είχαν φυσικό ή μεγαλύτερο από το φυσικό μέγεθος και διακοσμούσαν συνήθως δημόσιους χώρους. Σταδιακά

όμως και τα αγάλματα ζώων άρχισαν να τα αποκαλούν *άνδριάντες*. Το ουσ. *άγαλμα* (βλ. πιο κάτω) αρχικά σήμαινε «αυτό που προσφέρει ευχαρίστηση, τιμή ή δόξα». Σταδιακά άρχισε να ονομάζεται *άγαλμα* κάθε είδους ομοίωμα. Γι' αυτό οι *άνδριάντες* λέγονταν και *αγάλματα*.

- ⇒ **χαλκῶν:** επίθ. β' κλ. συνηρημένο, αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ χαλκοῦς, ἡ χαλκή, τὸ χαλκοῦν* (= ο χάλκινος).
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **λιθίνων:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ λίθινος, ἡ λίθινος και ἡ λιθίνη, τὸ λίθινον* (= πέτρινος, λίθινος).
- ⇒ **ἀγαλμάτων:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ἀγαλμα, τοῦ ἀγάλματος* (= ομοίωμα, άγαλμα). Βλ. πιο πάνω, τη ΣΗΜΕΙΩΣΗ.
- ⇒ **γεγραμμένων:** μτχ. παρακ. μ.φ. , ουδ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. *γράφομαι* (= χαράζομαι, ζωγραφίζομαι).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *τοὺς γεγραμμένους*.
- ⇒ **ζῶν:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ζῶον, τοῦ ζῶου* (= αυτό που έχει ζωή, ζωντανό πλάσμα).
- ⇒ **ὥσπερ:** επίρρ. τροπικό αναφορικό (= όπως ακριβώς).
- ⇒ **γάρ:** σύνδ. αιτιολογικός (= διότι, γιατί). Ο αιτιολογικός σύνδεσμος γάρ συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα, καθώς το περιεχόμενο της πρότασης στην οποία βρίσκεται αποτελεί αιτιολόγηση ὄσων προηγούνται.
- ⇒ **ταῦτα:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 387.
- ⇒ **μιμήματα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *τὸ μίμημα, τοῦ μιμήματος* (= αντίτυπο, αντίγραφο, απομίμηση).
- ⇒ **τῶν σωμάτων:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ σῶμα, τοῦ σώματος* (= το σώμα, το κορμί). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 559.
- ⇒ **ἀληθινῶν:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ἀληθινός, ἡ ἀληθινή, τὸ ἀληθινόν* (= σύμφωνος με την αλήθεια, αληθινός, αξιόπιστος, γνήσιος, πραγματικός, ζωντανός).
- ⇒ **ἐστί:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
 - ◆ ΕΝΣ. *εἶμι*, ΠΡΤ. *ἦ(ν)*, ΜΕΛΛ. *ἔσομαι*, ΑΟΡ. *ἔγενόμην*, ΠΡΚ. *γέγονα*, ΥΠΡΣ. *ἔγεγόνειν*.
- ⇒ **χρήσιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ χρήσις, τῆς χρήσεως* (= χρησιμοποίηση, χρησιμότητα: χρήση).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *χρήσιμος, χρηστός, ἀχρηστος, χρέος, χρεία, καταχρηστικός, καταχραστής*.

- ⇒ **οὐδεμίαν:** αντων. αόριστη επιμεριστική, θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *οὐδεῖς, οὐδεμία, οὐδέν* (= κανείς, καμία, κανένα). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 779.
- ⇒ **τῷ βίῳ:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ βίος, τοῦ βίου* (= η ζωή).
- ⇒ **τῶν ἀνθρώπων:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ἀνθρώπου* (= ο άνθρωπος).
- ⇒ **παραδίδωσι:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *παραδίδωμι* (= δίνω κάτι σε κάποιον, προσφέρω). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ. + αιτ.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δόση, παράδοση, δώρο, δότης, προδότης, αιμοδότης, εκδότης, λογοδοσία.
- ⇒ **τὸν αὐτόν:** αντων. οριστική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ αὐτός, ἡ αὐτή, τὸ αὐτό* (= ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο). Βλ. και πιο πάνω, *τὴν αὐτήν*.
- ⇒ **τρόπον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ τρόπος, τοῦ τρόπου* (= μέθοδος, φέρσιμο, τρόπος).
- ⇒ **ὁ γεγραμμένος:** μτχ. παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *γράφωμαι* (= γράφομαι).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βλ. πιο πάνω, *τοὺς γεγραμμένους*.
- ⇒ **λόγος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ λόγος, τοῦ λόγου* (= ομιλία, λέξη, λόγος). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.
- ⇒ **ἐκ:** πρόθ. κύρια (= από, μέσα από). Συντάσσεται με γενική και η βασική της σημασία είναι «έξω από» (είναι αντίθετη της πρόθεσης *ἐν*). Κυριολεκτικά δηλώνει (κίνηση από) τόπο και μεταφορικά δηλώνει προέλευση κ.ά.
- ⇒ **βιβλίον:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. εν., *τὸ βιβλίον, τοῦ βιβλίου* (= σύγγραμμα, βιβλίο).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ουσ. *τὸ βιβλίον* (ή *βυβλίον*) αρχικά ήταν υποκοριστικό του ουσ. *ἡ βίβλος* (= ο εσωτερικός φλοιός του παπύρου [*βύβλος*]- βιβλίο του οποίου τα φύλλα ήταν φτιαγμένα από κατάλληλα επεξεργασμένο φλοιό παπύρου· κύλινδρος φτιαγμένος από ίνες παπύρου πάνω στον οποίο έγραφαν οι αρχαίοι).

- ⇒ **μέν:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, από τη μια).
- ⇒ **θεωρούμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *θεωρέωμαι, θεωροῦμαι* (= παρατηρούμαι, εξετάζομαι). ♦ Το ενεργ. *θεωρέω, θεωρῶ* (= παρατηρῶ, εξετάζω, θεωρῶ, κρίνω). ♦ **ἐκ βιβλίου θεωρούμενος** = όταν τον βλέπει και τον διαβάζει κανείς μέσα από ένα βιβλίο.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θεωρία, θεώρημα, θεώρηση, επιθεώρηση, θεωρητικός, αθεώρητος, επιθεωρητής.

- ⇒ **ἔχει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. ἔχω (= ἔχω, παρέχω, προσφέρω).
- ⇒ **τινάς:** αντων. αόριστη, θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *τίς, τίς, τι* (= κάποιος, κάποια, κάποιος).
- ⇒ **ἐκπλήξεις:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ ἐκπληξις, τῆς ἐκπλήξεως* (= ἐκπληξη, τρόμος, πανικός· ευχαρίστηση). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.
- ⇒ **ἐπί:** πρόθ. κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις και δηλώνει το «επάνω» κυριολεκτικά και μεταφορικά:
 + γεν.: στάση σε κάποιον τόπο (= πάνω σε), κατάσταση, αναφορά κ.ά.
 + δοτ.: δηλώνει ό,τι και η ἐπί + γεν., αλλά είναι πιο συνηθισμένη·
 + αιτ.: δηλώνει στάση πάνω σε κάποιο τόπο ή κατεύθυνση (συχνά με εχθρική σημασία) κ.ά.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, αλλά, ενώ, και).
- ⇒ **τῶν καιρῶν:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ καιρός, τοῦ καιροῦ* (= κατάλληλη εποχή, ευκαιρία, κατάλληλο σημείο· συγκυρία, περίσταση· κρίσιμη στιγμή, κρίσιμη περίσταση). ♦ *ἐπὶ τῶν καιρῶν* = σε κρίσιμες περιστάσεις.
 ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *καίριος, καιροσκόπος, ἀκαιρος, επίκαιρος, παράκαιρος, καλοκαίρι*.
- ⇒ **ἀκίνητος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἀκίνητος, ἡ ἀκίνητος, τὸ ἀκίνητον* (= αργός, νωθρός, ακίνητος, αμετάβλητος, στατικός).
- ⇒ **ῶν:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 779.
- ⇒ **ὠφέλειαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ὠφέλεια, τῆς ὠφελείας* (= όφελος, χρησιμότητα, ωφέλεια). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.
- ⇒ **οὐδεμίαν:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **τοῖς κεκτημένοις:** μτχ. παρακ. μ.φ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., του συνηρ. αποθ. ρήμ. *κτάομαι, κτώμαι* (= κατέχω).
 ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *κτήμα, απόκτημα, κτήση, κατάκτηση, κτήνος, επίκτητος*.
- ⇒ **παραδίδωσιν:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **ἀνδριάντων:** βλ. πιο πάνω.
- ⇒ **καλῶν:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν* (= ωραίος, όμορφος, καλός).
- ⇒ **ἀληθινά:** επίθ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἀληθινός, ἡ ἀληθινή, τὸ ἀληθινόν* (= σύμφωνος με την αλήθεια, αξιόπιστος, γνήσιος, πραγματικός· ζωντανός).

- ⇒ **σώματα:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, ονομ. πληθ., *τὸ σῶμα, τοῦ σώματος* (= το σώμα, το κορμί).
- ⇒ **πολύ:** επίρρ. ποσοτικό (= πολύ). Συγκριτικός: *πλέον*. Υπερθετικός: *πλείστα*.
- ⇒ **χείρους:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ. β' τύπος (α' τύπος: *χείρονας*), *ὁ/ἡ χείρων, τὸ χείρον* (= χειρότερος, χειρότερη, χειρότερο). Θετικός: *ὁ κακός, ἡ κακή, τὸ κακόν*. Υπερθετικός: *ὁ χείριστος, ἡ χείριστη, τὸ χείριστον*.
- ⇒ **τὰς εὐπρεπείας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ εὐπρέπεια, τῆς εὐπρεπείας* (= κοσμοτότητα· εξωτερική εμφάνιση). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.
- ⇒ **ἔχοντα:** μτχ. ενεστ. ε.φ., ουδ. γένους, ονομ. πληθ. του ρήμ. *ἔχω* (= ἔχω).
- ⇒ **πολλαπλασίους:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ πολλαπλάσιος, ἡ πολλαπλασία και ἡ πολλαπλάσιος, τὸ πολλαπλάσιον* (= ο πολλές φορές περισσότερος, ο πολλαπλάσιος).
- ⇒ **τῶν ἔργων:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ ἔργον, τοῦ ἔργου* (= ἔργο, ασχολία, πρακτική δραστηριότητα). ♦ *ἐπὶ τῶν ἔργων* = ὅσον αφορὰ τα ἔργα.
- ⇒ **τὰς ὠφελείας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ἡ ὠφέλεια, τῆς ὠφελείας* (= ὄφελος, χρησιμότητα, ωφέλεια).
- ⇒ **οὕτω:** επίρρ. τροπικό (= ἔτσι). Το επίρρ. *οὕτω* εἶναι συνήθως τροπικό (= ἔτσι, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο), ὅταν συνοδεύει ρηματικούς τύπους, και ποσοτικό (= τόσο), ὅταν συνοδεύει ουσιαστικά ἢ ἐπίθετα.
- ⇒ **λόγος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ λόγος, τοῦ λόγου* (= ομιλία, λέξι, λόγος).
- ⇒ **ὁ λεγόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *λέγομαι* (= λέγομαι). ♦ *λόγος ὁ λεγόμενος* = ο προφορικός λόγος.
- ⇒ **ἔμψυχός:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ ἔμψυχος, ἡ ἔμψυχος, τὸ ἔμψυχον* (= ἔμψυχος, ζωντανός· ζωηρός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 778. Ο τόνος στη λήγουσα ἀνήκει στο *ἔστι* που ἀκολουθεῖ και ἀνέβηκε στη λήγουσα του *ἔμψυχος*, γιατί οἱ δισύλλαβοι τύποι της οριστ. ενεστ. του *εἶμι* εἶναι ἐγκλιτικές λέξεις.
- ⇒ **ἔστι:** οριστ. ενεστ., γ' εν., του ρήμ. *εἶμι* (= εἶμαι).
- ⇒ **ζῆ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ζῆω, ζῶ* (= ζω, εἶμαι ζωντανός). ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ζώῃ, ζωηρός, ζωτικός, ζώδιο, ζωντανός, ζωντανεύω, ζωφόρος.

- ⇒ **τοῖς πράγμασιν:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ., τὸ πρᾶγμα, τοῦ πράγματος (= υπόθεση, ζήτημα, επίτευγμα, πραγματικότητα).
- ⇒ **ἔπεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του αποθ. ρήμ. ἔπομαι (= ακολουθώ, παρακολουθώ). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. ἔπομαι, ΠΡΤ. εἰπόμην, ΜΕΛΛ. ἔψομαι, ΑΟΡ. ἐσπόμην, ΠΡΚ. (ἠκολούθηκα), ΥΠΡΣ. (ἠκολουθήκειν).
- ⇒ **ὁ γεγραμμένος:** βλ. πιο πάνω, γεγραμμένων.
- ⇒ **εἰκόνι:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., ἡ εἰκὼν, τῆς εἰκόνας (= ομοίωμα, ἀγαλμα, εἰκόνα, εἶδωλο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 777.
- ⇒ **λόγου:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., ὁ λόγος, τοῦ λόγου (= ομιλία, λέξη, λόγος).
- ⇒ **τῆν φύσιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ φύσις, τῆς φύσεως (= φυσική κατάσταση, μορφή, χαρακτηρισ).
- ⇒ **ὁμοίαν:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ ὅμοιος, ἡ ὁμοίος και ἡ ὁμοία, τὸ ὅμοιον (= ὁμοιος, σύμφωνος, κοινός).
- ⇒ **ἔχων:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. ἔχω (= ἔχω).
- ⇒ **ἀπάσης:** επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ὅ ἀπας, ἡ ἀπασα, τὸ ἅπαν (= ὅλος, ὅλη, ὅλο· καθένας, καθεμία, καθένα). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 778.
- ⇒ **ἐνεργείας:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., ἡ ἐνέργεια, τῆς ἐνεργείας (= δράση, κίνηση, πράξη, ἐνέργεια, ζωντάνια).
- ⇒ **ἄμοιρος:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ ἄμοιρος, ἡ ἄμοιρος, τὸ ἄμοιρον (= ἀμέτοχος, που δεν ἔχει μερίδιο).
- ⇒ **καθέστηκεν:** οριστ. παρακ., γ' εν., του ρήμ. καθίσταμαι (= εγκαθίσταμαι, γίνομαι, επικρατώ). Ο παρακ. καθέστηκα είναι ενεργ. φωνής, αλλά ἔχει μέση ἢ παθητική διάθεση. ♦ ΣΥΝΤ.: καθίσταμαι + κατηγορ. του υποκ.· (το ενεργ.·) καθίστημι + αιτ. (αντικ.) + αιτ. (κατηγορ. του αντικ.)

7 ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	α' κλίση		β' κλίση	
ονομ.	ή εύπρεπεια	ή ώφέλεια	ό λόγος	τό είδωλον
γεν.	τής εύπρεπείας	τής ώφελείας	τοῦ λόγου	τοῦ εἰδώλου
δοτ.	τῇ εύπρεπείᾳ	τῇ ώφελείᾳ	τῷ λόγῳ	τῷ εἰδῶλῳ
αιτ.	τήν εύπρεπείαν	τήν ώφέλειαν	τόν λόγον	τό εἶδωλον
κλητ.	(ῶ) εύπρεπεια	(ῶ) ώφέλεια	(ῶ) λόγε	(ῶ) εἶδωλον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	α' κλίση		β' κλίση	
ονομ.	αἱ εύπρεπειαί	αἱ ώφέλειαί	οἱ λόγοι	τὰ εἶδωλα
γεν.	τῶν εύπρεπειῶν	τῶν ώφελειῶν	τῶν λόγων	τῶν εἰδώλων
δοτ.	ταῖς εύπρεπείαις	ταῖς ώφελείαις	τοῖς λόγοις	τοῖς εἰδώλοις
αιτ.	τάς εύπρεπείας	τάς ώφελείας	τούς λόγους	τὰ εἶδωλα
κλητ.	(ῶ) εύπρεπειαί	(ῶ) ώφέλειαί	(ῶ) λόγοι	(ῶ) εἶδωλα

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	ονομ.	τό σχῆμα	ό ἀνδριάς	ή ἔκπληξις
γεν.	τοῦ σχήματος	τοῦ ἀνδριάντος	τής ἐκπλήξεως	τής εἰκόνας
δοτ.	τῷ σχήματι	τῷ ἀνδριάντι	τῇ ἐκπλήξει	τῇ εἰκόνι
αιτ.	τό σχῆμα	τόν ἀνδριάντα	τήν ἔκπληξιν	τήν εἰκόνα
κλητ.	(ῶ) σχῆμα	(ῶ) ἀνδριάς	(ῶ) ἔκπληξι	(ῶ) εἰκὼν

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
	ονομ.	τὰ σχήματα	οἱ ἀνδριάντες	αἱ ἐκπλήξεις
γεν.	τῶν σχημάτων	τῶν ἀνδριάντων	τῶν ἐκπλήξεων	τῶν εἰκόνων
δοτ.	τοῖς σχήμασι(ν)	τοῖς ἀνδριάσι(ν)	ταῖς ἐκπλήξεσι(ν)	ταῖς εἰκόσι(ν)
αιτ.	τά σχήματα	τούς ἀνδριάντας	τάς ἐκπλήξεις	τάς εἰκόνας
κλητ.	(ῶ) σχήματα	(ῶ) ἀνδριάντες	(ῶ) ἐκπλήξεις	(ῶ) εἰκόνες

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ουσ. **ό ἀνδριάς** έχει θέμα *ἀνδριάντ-* (-α- βραχύ) και γι' αυτό παίρνει οξεία ακόμα και στις πτώσεις που έχουν λίγη ουσιαστική βραχύχρονη, με εξαίρεση τη δοτική πληθυντικού, στην οποία το -ᾶ- εκτείνεται σε μακρόχρονο, επειδή αποβάλλεται το -ντ: *ἀνδριάσιν* < *ἀνδριάντ-σιν*. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **αντέκταση**.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

β΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἔμψυχος	ἡ ἔμψυχος	τὸ ἔμψυχον
γεν.	τοῦ ἐμψύχου	τῆς ἐμψύχου	τοῦ ἐμψύχου
δοτ.	τῷ ἐμψύχῳ	τῇ ἐμψύχῳ	τῷ ἐμψύχῳ
αιτ.	τὸν ἔμψυχον	τὴν ἔμψυχον	τὸ ἔμψυχον
κλητ.	(ὦ) ἔμψυχε	(ὦ) ἔμψυχε	(ὦ) ἔμψυχον

β΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἔμψυχοι	αἱ ἔμψυχοι	τὰ ἔμψυχα
γεν.	τῶν ἐμψύχων	τῶν ἐμψύχων	τῶν ἐμψύχων
δοτ.	τοῖς ἐμψύχοις	ταῖς ἐμψύχοις	τοῖς ἐμψύχοις
αιτ.	τούς ἐμψύχους	τάς ἐμψύχους	τὰ ἔμψυχα
κλητ.	(ὦ) ἔμψυχοι	(ὦ) ἔμψυχοι	(ὦ) ἔμψυχα

γ΄ κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ἅπας	ἡ ἅπασα	τὸ ἅπαν
γεν.	τοῦ ἅπαντος	τῆς ἀπάσης	τοῦ ἅπαντος
δοτ.	τῷ ἅπαντι	τῇ ἀπάσῃ	τῷ ἅπαντι
αιτ.	τὸν ἅπαντα	τὴν ἅπασαν	τὸ ἅπαν
κλητ.	(ὦ) ἅπας	(ὦ) ἅπασα	(ὦ) ἅπαν

γ΄ κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ἅπαντες	αἱ ἅπασαι	τὰ ἅπαντα
γεν.	τῶν ἀπάντων	τῶν ἀπασῶν	τῶν ἀπάντων
δοτ.	τοῖς ἅπασιν(ν)	ταῖς ἀπάσαις	τοῖς ἅπασιν(ν)
αιτ.	τούς ἅπαντας	τάς ἀπάσας	τὰ ἅπαντα
κλητ.	(ὦ) ἅπαντες	(ὦ) ἅπασαι	(ὦ) ἅπαντα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	ὄπερ	ἦπερ	ὄπερ	οἶπερ	αἶπερ	ἅπερ
γεν.	οὐπερ	ἦσπερ	οὐπερ	ὦνπερ	ὦνπερ	ὦνπερ
δοτ.	ῶπερ	ἦπερ	ῶπερ	οἶσπερ	αἶσπερ	οἶσπερ
αιτ.	ὄνπερ	ἦνπερ	ὄπερ	οὐσπερ	ἄσπερ	ἅπερ
κλητ.	—	—	—	—	—	—

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ονομ.	οὔδεις	οὔδεμία	οὔδέν	οὔδένες	δεν	δεν
γεν.	οὔδενός	οὔδεμιᾶς	οὔδενός	οὔδένων	έχει	έχει
δοτ.	οὔδενι	οὔδεμιᾷ	οὔδενι	οὔδέσι(ν)		
αιτ.	οὔδένα	οὔδεμίαν	οὔδέν	οὔδένας		
κλητ.	—	—	—	—		

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ὦν	ἡ οὔσα	τὸ ὄν
γεν.	τοῦ ὄντος	τῆς οὔσης	τοῦ ὄντος
δοτ.	τῷ ὄντι	τῇ οὔσῃ	τῷ ὄντι
αιτ.	τὸν ὄντα	τὴν οὔσαν	τὸ ὄν
κλητ.	(ὦ) ὦν	(ὦ) οὔσα	(ὦ) ὄν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ὄντες	αἱ οὔσαι	τὰ ὄντα
γεν.	τῶν ὄντων	τῶν οὔσων	τῶν ὄντων
δοτ.	τοῖς οὔσι(ν)	ταῖς οὔσαις	τοῖς οὔσι(ν)
αιτ.	τούς ὄντας	τάς οὔσας	τὰ ὄντα
κλητ.	(ὦ) ὄντες	(ὦ) οὔσαι	(ὦ) ὄντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ γεγραμμένος	ἡ γεγραμμένη	τὸ γεγραμμένον
γεν.	τοῦ γεγραμμένου	τῆς γεγραμμένης	τοῦ γεγραμμένου
δοτ.	τῷ γεγραμμένῳ	τῇ γεγραμμένῃ	τῷ γεγραμμένῳ
αιτ.	τὸν γεγραμμένον	τὴν γεγραμμένην	τὸ γεγραμμένον
κλητ.	(ὦ) γεγραμμένε	(ὦ) γεγραμμένη	(ὦ) γεγραμμένον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ γεγραμμένοι	αἱ γεγραμμέναι	τὰ γεγραμμένα
γεν.	τῶν γεγραμμένων	τῶν γεγραμμένων	τῶν γεγραμμένων
δοτ.	τοῖς γεγραμμένοις	ταῖς γεγραμμέναις	τοῖς γεγραμμένοις
αιτ.	τούς γεγραμμένους	τάς γεγραμμένας	τὰ γεγραμμένα
κλητ.	(ὦ) γεγραμμένοι	(ὦ) γεγραμμέναι	(ὦ) γεγραμμένα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	εἶναι	ἐστὶ	γραφόμενος	ἔχοιμεν
παρτ.	—	ἦν	—	—
μέλλ.	ἔσσεσθαι	ἔσται	γραφώμενος	ἔξοιμεν, σχήσοιμεν
αόρ.	γενέσθαι (β')	ἐγένετο (β')	γραψάμενος	σχοίημεν / σχοίμεν (β')
παρκα.	γεγονέναι	γένονε(ν)	γεγραμμένος	ἔσχηκότες εἶημεν / εἶμεν
υπερσ.	—	ἐγεγόνει	—	—

ενεστ.	ἔχει	ἔχοντα	ὦν	ἔπεται
παρτ.	εἶχε(ν)	—	—	εἶπετο
μέλλ.	ἔξει, σχήσει	ἔξοντα, σχήσοντα	ἐσόμενος	ἔψεται
αόρ.	ἔσχε(ν) (β')	σχόντα (β')	γενόμενος (β')	ἔσπετο (β')
παρκα.	ἔσχηκε(ν)	ἔσχηκόντα	γεγονώς	—
υπερσ.	[ἔσχήκει]	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἡγοῦμαι	ἔχομεν	ἐστὶ
υποτ.	ἡγῶμαι	ἔχωμεν	ἦ
ευκτ.	ἡγοίμην	ἔχοιμεν	εἶη
προστ.	—	—	ἔστω
απαρ.	ἡγεῖσθαι	ἔχειν	εἶναι
μτχ.	ἡγούμενος /-η /-ον	ἔχων /-ουσα /-ον	ὦν, οὔσα, ὄν

οριστ.	ἔχει	ἔπεται	καθέστηκεν
υποτ.	ἔχη	ἔπηται	καθεστηκώς ἦ
ευκτ.	ἔχοι	ἔποιτο	καθεστηκώς εἶη
προστ.	ἔχέτω	ἐπέσθω	καθεστηκώς ἔστω
απαρ.	ἔχειν	ἔπεσθαι	καθεστηκέναι, καθεστάναι
μτχ.	ἔχων /-ουσα /-ον	ἐπόμενος /-η /-ον	καθεστηκώς /-υῖα /-ὸς καθεστώς /-ῶσα /-ὸς

8

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► *Ἠγοῦμαι δ' οὐδὲ λόγους δίκαιον εἶναι καλεῖσθαι τοὺς γεγραμμένους, ἀλλ' ὥσπερ εἶδωλα καὶ σχήματα καὶ μιμήματα λόγων*: κύρια πρόταση.

Ἠγοῦμαι: ρήμ. • **ενν. ἐγώ**: υποκ. του *Ἠγοῦμαι* • **δίκαιον εἶναι**: ειδικό απαρέμφ. (απρόσωπη έκφραση), αντικ. του *Ἠγοῦμαι* • **καλεῖσθαι**: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *δίκαιον εἶναι* • **τοὺς γεγραμμένους**: έναρθρη επιθετική μτχ., υποκ. του *καλεῖσθαι* (ετεροπροσωπία) • **λόγους**: κατηγορ. στο υποκ. του *καλεῖσθαι* • **ὥσπερ εἶδωλα / (ὥσπερ) σχήματα / (ὥσπερ) μιμήματα**: κατηγορούμενα (παραβολικά) στο υποκ. του *καλεῖσθαι* • **λόγων**: γενική αντικειμενική στο *μιμήματα*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Όταν το κατηγορούμενο συνοδεύεται από τα αναφορικά τροπικά επιρρήματα *ὡς* ή *ὥσπερ*, τότε εκφράζει παρομοίωση. Γι' αυτό συνήθως αποκαλείται **παραβολικό κατηγορούμενο**.

► *καὶ τὴν αὐτὴν περὶ αὐτῶν εἰκότως ἂν δόξαν ἔχομεν*: κύρια πρόταση. (*ἂν*) **ἔχομεν**: ρήμ. • **ενν. ἡμεῖς**: υποκ. του (*ἂν*) *ἔχομεν* • **τὴν δόξαν**: αντικ. του (*ἂν*) *ἔχομεν* • **τὴν αὐτὴν**⁴: επιθ. προσδ. στο *τὴν δόξαν* • **περὶ αὐτῶν**: εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο (*ἂν*) *ἔχομεν* • **εἰκότως**: επιρρ. προσδ. τρόπου στο (*ἂν*) *ἔχομεν*.

► *ἦνπερ (ενν. ἔχομεν) καὶ περὶ τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων καὶ γεγραμμένων ζῶν*: δευτερεύουσα ονοματική αναφορική πρόταση· αναφέρεται στο *τὴν αὐτὴν δόξαν*.

ἔχομεν: ρήμ. • **ενν. ἡμεῖς**: υποκ. του *ἔχομεν* • **ἦνπερ**: αντικ. του *ἔχομεν* • **περὶ τῶν ἀνδριάντων / (περὶ τῶν) ἀγαλμάτων / (περὶ τῶν) ζῶν**: εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *ἔχομεν* • **χαλκῶν**: επιθ. προσδ. στο *ἀνδριάντων* • **λιθίνων**: επιθ. προσδ. στο *ἀγαλμάτων* • **γεγραμμένων**: επιθ. μτχ., επιθ. προσδ. στο *ζῶν*.

► *Ὡσπερ γὰρ ταῦτα μιμήματα τῶν ἀληθινῶν σωμάτων ἐστί*: δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση· εξαρτάται από τις κύριες προτάσεις *τὸν αὐτὸν τρόπον [...]* *ἔχει ἐκπλήξεις καὶ ἐπὶ [...]* *παραδίδωσιν* τις οποίες προσδιορίζει ως επιρρ. προσδ. παρομοίωσης.

ἐστί: ρήμ. • **ταῦτα**: υποκ. του *ἐστί* (απτική σύνταξη) • **μιμήματα**: κατηγορ. στο υποκ. του *ἐστί* • **τῶν σωμάτων**: γεν. αντικειμενική στο *μιμήματα* • **ἀληθινῶν**: επιθ. προσδ. στο *σωμάτων*.

4. Η *αντων. αὐτὴν* εδώ είναι οριστική και δηλώνει ταυτότητα, γιατί πριν από την *αντωνυμία* υπάρχει ἄρθρο: *τὸν αὐτὸν* = τον ίδιο, *τὴν αὐτὴν* = την ίδια, *τὸ αὐτὸ* = το ίδιο.

► **καὶ (ὥσπερ) χρῆσιν οὐδεμίαν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ παραδίδωσι:** δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση· εξαρτάται από τις κύριες προτάσεις *τὸν αὐτὸν τρόπον [...] ἔχει ἐκπλήξεις καὶ ἐπὶ [...] παραδίδωσιν* τις οποίες προσδιορίζει ως επιρρ. προσδ. παρομοίωσης.

παραδίδωσι: ρήμ. • ενν. **ταῦτα:** υποκ. του *παραδίδωσι* (αττική σύνταξη)
 • **χρῆσιν:** αντικ. (άμεσο) του *παραδίδωσι* • **οὐδεμίαν:** επιθ. προσδ. στο *χρῆσιν*
 • **τῷ βίῳ:** αντικ. (έμμεσο) του *παραδίδωσι* • **τῶν ἀνθρώπων:** γεν. υποκειμενική στο *τῷ βίῳ*.

► **τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ γεγραμμένος λόγος ἐκ βιβλίου μὲν θεωρούμενος ἔχει τινὰς ἐκπλήξεις:** κύρια πρόταση.

ἔχει: ρήμ. • **ὁ λόγος:** υποκ. του *ἔχει* • **γεγραμμένος:** επιθετική μτχ., επιθ. προσδ. στο *ὁ λόγος* • **ἐκπλήξεις:** αντικ. του *ἔχει* • **τινάς:** επιθ. προσδ. στο *ἐκπλήξεις* • **θεωρούμενος:** χρονική (ή χρονικοῦποθετική) μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *ἔχει* • **ἐκ βιβλίου:** εμπρόθ. προσδ. προέλευσης στη μτχ. *θεωρούμενος* • **τὸν τρόπον:** αιτιατική τρόπου στο *ἔχει* • **τὸν αὐτόν⁴:** επιθ. προσδ. στο *τὸν τρόπον*.

► **ἐπὶ δὲ τῶν καιρῶν ἀκίνητος ὢν οὐδεμίαν ὠφέλειαν τοῖς κεκτημένοις παραδίδωσιν:** κύρια πρόταση.

παραδίδωσιν: ρήμ. • ενν. **ὁ λόγος:** υποκ. του *παραδίδωσιν* • **ὠφέλειαν:** αντικ. (άμεσο) του *παραδίδωσιν* • **οὐδεμίαν:** επιθ. προσδ. στο *ὠφέλειαν* • **τοῖς κεκτημένοις:** επιθετική μτχ., αντικ. (έμμεσο) του *παραδίδωσιν* • **ὢν:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *παραδίδωσιν* • **ἀκίνητος:** κατηγορ. στο υποκ. της μτχ. *ὢν* • **ἐπὶ τῶν καιρῶν:** εμπρόθ. προσδ. κατάστασης στο *παραδίδωσιν*.

► **ὥσπερ ἀνδριάντων καλῶν ἀληθινὰ σώματα πολὺ χείρους τὰς εὐπρεπείας ἔχοντα πολλαπλασίους ἐπὶ τῶν ἔργων τὰς ὠφελείας παραδίδωσιν:** δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση· εξαρτάται από τις κύριες προτάσεις *οὕτω [...] ἐστὶ [...] ζῆ... ἔπεται [...] καθέστηκεν* τις οποίες προσδιορίζει ως επιρρ. προσδ. παρομοίωσης.

παραδίδωσιν: ρήμ. • **σώματα:** υποκ. του *παραδίδωσιν* (αττική σύνταξη)
 • **ἀληθινὰ:** επιθ. προσδ. στο *τὰ σώματα* • **ἀνδριάντων:** γεν. συγκριτική στο *χείρους* • **καλῶν:** επιθ. προσδ. στο *ἀνδριάντων* • **ἔχοντα:** εναντιωματική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *παραδίδωσιν* • **τὰς εὐπρεπείας:** αντικ. της μτχ. *ἔχοντα* • **χείρους:** κατηγορ. του αντικ. της μτχ. *ἔχοντα* • **πολύ:** επιρρ. προσδ. ποσού στο *χείρους* • **τὰς ὠφελείας:** αντικ. του *παραδίδωσιν* • **πολλαπλασίους:** επιρρ. κατηγορ. ποσού στο *τὰς ὠφελείας* • **ἐπὶ τῶν ἔργων:** εμπρόθ. προσδ. αναφοράς στο *παραδίδωσιν*.

► **Ἄλλ' οὕτω καὶ λόγος ὁ λεγόμενος ἔμψυχός ἐστι:** κύρια πρόταση.
ἐστί: ρήμ. • **λόγος:** υποκ. του *ἐστί* • **ὁ λεγόμενος:** έναρθρη επιθετική μτχ., επιθ. προσδ. στο *λόγος* • **ἔμψυχος:** κατηγορ. στο υποκ. του *ἐστί* • **οὕτω:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο *ἐστί*.

► **καὶ ζῆ:** κύρια πρόταση.
ζῆ: ρήμ. • ενν. **ὁ λόγος:** υποκ. του *ζῆ*.

► **καὶ τοῖς πράγμασιν ἔπεται:** κύρια πρόταση.
ἔπεται: ρήμ. • ενν. **ὁ λόγος:** υποκ. του *ἔπεται* • **τοῖς πράγμασιν:** αντικ. του *ἔπεται*.

► **ὁ δὲ γεγραμμένος εἰκόνι λόγου τὴν φύσιν ὁμοίαν ἔχων ἀπάσης ἐνεργείας ἄμοιρος καθέστηκεν:** κύρια πρόταση.

καθέστηκεν: ρήμ. • ενν. **λόγος:** υποκ. του *καθέστηκεν* • **ὁ γεγραμμένος:** επιθετική μτχ., επιθ. προσδ. στο *λόγος* • **ἄμοιρος:** κατηγορ. στο υποκ. του *καθέστηκεν* • **ἐνεργείας:** γεν. αντικειμενική στο *ἄμοιρος* • **ἀπάσης:** κατηγορηματικός προσδ. στο *ἐνεργείας* • **ἔχων:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του *καθέστηκεν* • **τὴν φύσιν:** αντικ. της μτχ. *ἔχων* • **ὁμοίαν:** κατηγορ. του αντικ. της μτχ. *ἔχων* • **εἰκόνι:** δοτ. αντικειμενική στο *ὁμοίαν* • **λόγου:** γεν. αντικειμενική στο *εἰκόνι*.

9

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **τὴν αὐτὴν περὶ αὐτῶν εἰκότως ἂν δόξαν ἔχοιμεν, ἦνπερ καὶ περὶ τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων καὶ γεγραμμένων ζῶων:** Στην επιχειρηματολογία του ο Αλκιδάμας χρησιμοποιεῖ **αναλογίες:** **παρομοιάζει** τη σχέση που ἔχουν ο γραπτός και ο προφορικός λόγος με τη σχέση που ἔχουν τα αληθινά σώματα με τις εικαστικές απομμήσεις τους (βλ. πιο κάτω, απάντηση στην ερώτηση 2 του σχολικού βιβλίου). Με αυτό τον τρόπο εκφράζει τη σκέψη του πιο παραστατικά και γλαφυρά.

Το **ῥφος** του αποσπάσματος αυτού είναι χαρακτηριστικό για τη ρητορική τεχνική του Αλκιδάμαντα. Η χρήση των παραπάνω **αναλογιών** σε συνδυασμό με τα πολλά **υπερβατά σχήματα** (*οὐδὲ λόγους [...] τοὺς γεγραμμένους, τὴν αὐτὴν [...] ἂν δόξαν ἔχοιμεν, πολλαπλασίους [...] τὰς ὠφελείας*) και τη χρήση πολλῶν **επιθέτων** (*χαλκῶν, λιθίνων, ἀληθινῶν, ἀκίνητος, ἀληθινά, πολλαπλασίους, ἔμψυχος, ὁμοίαν, ἄμοιρος*) δείχνουν πως ο λόγος του εἶναι επιτηδευμένος, σε βαθμό ὅμως που ἴσως και να καταντᾶ κουραστικός, ὅπως ἄλλωστε ἐπισήμανε και ο Αριστοτέλης στη *Ῥητορικήν*, ὅπου ἐπέκρινε το ῥφος του Αλκιδάμαντα.

➔ **ὁ δὲ γεγραμμένος εἰκόνι λόγου τὴν φύσιν ὁμοίαν ἔχων ἀπάσης ἐνεργείας ἄμοιρος καθέστηκεν:** Ο Αλκιδάμας υποστήριζε την άποψη ότι ο γραπτός λόγος μειονεκτεί σε σχέση με τον προφορικό, γιατί αποτελεί απλώς μια απεικόνιση του προφορικού λόγου. Σε συζητήσεις και συνεδριάσεις όπου παίρνονται κρίσιμες αποφάσεις είναι απαραίτητο, κατά τον Αλκιδάμαντα, οι ομιλητές, προκειμένου να εκφράσουν τις απόψεις τους και να αντικρούσουν τα επιχειρήματα των αντιπάλων τους, να αγορεύουν αυτοσχεδιάζοντας. Πρέπει φυσικά να έχουν προετοιμάσει τον λόγο τους, αλλά να μη διαβάζουν έναν προκατασκευασμένο λόγο. Ο λόγος τους πρέπει να είναι ζωντανός, να φαίνεται αυθόρμητος. Αν απλώς διαβάζουν έναν γραμμένο από πριν λόγο, δε θα καταφέρουν να συγκινήσουν τους ακροατές τους. Εάν ο ομιλητής διαβάζει έναν έτοιμο λόγο, θα κάνει το ακροατήριό του να τον βαρεθεί και να μην προσέχει την επιχειρηματολογία του. Επομένως, δεν θα μπορεί να συνεπάρει το ακροατήριό του και να το πείσει για τις απόψεις του.

Οι παραπάνω απόψεις του Αλκιδάμαντα στρέφονται εναντίον του ρητοροδιδάσκαλου Ισοκράτη, ο οποίος έγραφε τους λόγους του. Επίσης, στρέφονται εναντίον όλων των ρητόρων που ασκούσαν το επάγγελμα του λογογράφου, δηλαδή έγραφαν κατά παραγγελία λόγους. Ο Αλκιδάμας θεωρεί ότι ο ρητοροδιδάσκαλος πρέπει να διδάσκει τη ρητορική, δηλαδή να μαθαίνει στους μαθητές του να αγορεύουν εκ του φυσικού, και όχι να διαβάζουν μπροστά στο κοινό γραμμένους από πριν λόγους.

➔ **τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων:** Για τους *ἀνδριάντες* και τα *ἀγάλματα* βλ. πιο πάνω, ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 771-772, ΣΗΜΕΙΩΣΗ.

10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Με τι παρομοιάζει ο Αλκιδάμας τον γραπτό λόγο;

Ο Αλκιδάμας, συνεχίζοντας την παράδοση του δασκάλου του Γοργία, πίστευε ότι ο προφορικός λόγος είναι ανώτερος από τον γραπτό, γιατί εμπεριέχει τη δυνατότητα του αυτοσχεδιασμού. Δηλαδή, ο ρήτορας που δε διαβάζει τον λόγο του, αλλά αγορεύει αυτοσχεδιάζοντας, έχει τη δυνατότητα να προσαρμόσει τον λόγο του στις περιστάσεις, στη σύνθεση και στις διαθέσεις του ακροατηρίου του, στην επιχειρηματολογία των αντιπάλων του.

Τα στοιχεία αυτά δεν τα έχει ο γραπτός λόγος, που αναγκαστικά είναι προσχεδιασμένος και στατικός. Γι' αυτό ο Αλκιδάμας τον χαρακτηρίζει ομοίωμα του προφορικού λόγου και τον **παρομοιάζει** με τα λίθινα και τα χάλκινα αγάλματα και με τις ζωγραφικές απεικονίσεις. Όπως αυτά μπορεί

να έχουν μορφή που είναι πιο ωραία από τη μορφή των πραγματικών σωμάτων, αλλά δεν είναι ζωντανά, έτσι και ο γραπτός λόγος μπορεί να προσφέρει ευχαρίστηση, όταν τον διαβάζουμε, και να είναι πιο προσεκτικά και έντεχνα σχεδιασμένος από ό,τι ο προφορικός, αλλά δεν έχει τη ζωντάνια και την πρακτικότητα του προφορικού λόγου.

Ο Αλκιδάμας εννοεί πως στην Εκκλησία του Δήμου, στη βουλή, στα δικαστήρια και όπου άλλου γίνεται ανταλλαγή επιχειρημάτων για κάποιο θέμα ο ρήτορας πρέπει να απευθύνεται με αμεσότητα στο ακροατήριό του, για να κερδίσει το ενδιαφέρον του και να είναι σε θέση να προσαρμόσει τα επιχειρήματα και τα εκφραστικά σχήματα που θα χρησιμοποιήσει ανάλογα με τις συνθήκες μέσα στις οποίες εκφωνείται ο λόγος. Αν ο ρήτορας απλώς αναγνώσει έναν λόγο γραμμένο από πριν, ο λόγος αυτός δε θα έχει την αποτελεσματικότητα που θα είχε μια ζωντανή ομιλία.

2. Ποιες αναλογίες επισημαίνει ο Αλκιδάμας μεταξύ του γραπτού λόγου και των εικαστικών τεχνών;

Για να υποστηρίξει τη θέση του για την ανωτερότητα του προφορικού λόγου σε σχέση με τον γραπτό, ο Αλκιδάμας χρησιμοποιεί τη **μέθοδο της αναλογίας**. Επισημαίνει δηλαδή πως μπορούμε να βρούμε αναλογία ανάμεσα στη σχέση που υπάρχει μεταξύ του προφορικού και του γραπτού λόγου και στη σχέση που υπάρχει μεταξύ ενός ζωντανού σώματος και του λίθινου ή χάλκινου αγάλματος που το αναπαριστά ή της ζωγραφικής παράστασης που το απεικονίζει. Το ομοίωμα του ζωντανού σώματος μπορεί να είναι πιο όμορφο, πιο καλοσχεδιασμένο, αλλά είναι άψυχο, δεν έχει τη δυνατότητα να ενεργεί όπως το ζωντανό σώμα. Παρόμοια, ο γραπτός λόγος μπορεί να είναι προσεκτικά σχεδιασμένος και καλογραμμένος, αλλά δεν έχει τη ζωντάνια, την αμεσότητα και την ευελιξία που έχει ο προφορικός. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην είναι χρήσιμος όταν γίνεται κάποια συζήτηση ή συνεδρίαση για να παρθεί απόφαση πάνω σε κάποιο σοβαρό θέμα.

3. Ποιο είναι το βασικότερο μειονέκτημα του γραπτού λόγου σύμφωνα με τον Αλκιδάμαντα;

Ο Αλκιδάμας, όπως και ο δάσκαλός του, ο Γοργίας, τόνιζε πως ο ρήτορας πρέπει πάντα να λαμβάνει υπόψη του τις περιστάσεις μέσα στις οποίες εκφωνείται ο λόγος. Δηλαδή, πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τον χαρακτήρα, τις ιδέες, την ψυχολογία και τις αντιδράσεις του ακροατηρίου του, τα επιχειρήματα των αντιπάλων του, τα πρόσφατα σχετικά γεγονότα κτλ. Ο γραπτός λόγος όμως αναγκαστικά δεν μπορεί να έχει την ευελιξία και την

προσαρμοστικότητα του προφορικού λόγου και αυτό είναι, κατά τον Αλκιδάμαντα, το βασικότερο μειονέκτημά του. Ο γραπτός λόγος είναι γραμμένος σε χρονική στιγμή προγενέστερη από τη στιγμή που κάποιος τον διαβάζει ή τον εκφωνεί και, συνεπακόλουθα, λείπει από αυτόν το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού. Σε αντίθεση με τον γραπτό λόγο, που είναι προκατασκευασμένος, ο προφορικός λόγος διαμορφώνεται από τον ρήτορα ακριβώς τη στιγμή που εκφωνείται και αυτό δίνει τη δυνατότητα στον ρήτορα να αυτοσχεδιάζει και να επιλέγει τα κατάλληλα εκφραστικά σχήματα και επιχειρήματα, ώστε να πείσει το ακροατήριό του.

4. Αφού σχηματίσετε ομάδες δύο ατόμων, να διατυπώσετε με σύντομους αυτοσχέδιους λόγους επιχειρήματα υπέρ και κατά του γραπτού λόγου.

Επιχειρήματα υπεράσπισης του γραπτού λόγου

Ο γραπτός λόγος είναι προσχεδιασμένος και γι' αυτό είναι από κάθε άποψη πιο επιμελημένος από τον προφορικό:

- **Στη διατύπωση:**

Στον προφορικό λόγο παρουσιάζονται συχνά ελλειπτικές προτάσεις ή ανολοκλήρωτες φράσεις, πολλές παύσεις και «γεμίσματα» (π.χ. εε, ας πούμε, εντάξει, ξέρω γω; κτλ.), προχειρότητα στην έκφραση, σε αντίθεση με τον γραπτό. Επίσης, ο γραπτός λόγος έχει πλουσιότερο λεξιλόγιο και πιο επιτηδευμένη έκφραση.

- **Στη σύνταξη:**

Στον προφορικό λόγο συχνά συναντούμε ασυνταξίες, οι οποίες μπορούν να αποφεύγονται στον γραπτό, που είναι πιο επιμελημένος.

- **Στη συνοχή και στη συνεκτικότητα:**

Στον γραπτό λόγο χρησιμοποιείται μεγαλύτερος αριθμός μεταβατικών λέξεων ή φράσεων από ό,τι στον προφορικό.

- **Στην οργάνωση:**

Ο συντάκτης του γραπτού λόγου έχει τον χρόνο να οργανώσει το κείμενό του, ώστε να παρουσιάσει με λογική σειρά τις ιδέες του, και να ξαναελέγξει το κείμενό του, στοιχεία που δεν μπορεί να κάνει στην προφορική επικοινωνία.

Επιχειρήματα κατά του γραπτού λόγου

- Ο προφορικός λόγος προηγείται· ο γραπτός λόγος αποτελεί απεικόνισή του.
- Είναι πιο συντηρητικός από τον προφορικό λόγο. Γι' αυτό πάντα καθυστερεί να παρακολουθήσει την εξέλιξη του προφορικού. Για παράδειγμα,

στην ορθογραφία της νεοελληνικής γλώσσας διατηρούνται διαφοροποιήσεις φθόγγων (π.χ. οι διάφορες γραφές του φθόγγου -ι-) οι οποίες έχουν εξαλειφτεί στον προφορικό λόγο.

- Δεν μπορεί να προσαρμόζεται με βάση τις περιστάσεις.
- Ο προφορικός λόγος είναι άμεσος και ζωντανός: συνοδεύεται από εξωγλωσσικά και παραγλωσσικά στοιχεία που στον γραπτό είναι αδύνατο να αποδοθούν απόλυτα.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

Το ουσιαστικό **ή δόξα** (= γνώμη, σκέψη, εικασία, φήμη, λαμπρότητα, όραμα)

1

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Αρχαία ελληνική

- 📖 **δοκέω, δοκῶ** (ρήμ.) = έχω γνώμη, σκέφτομαι· νομίζω, μου φαίνεται ότι αποφασίζω· φαίνομαι, δίνω την εντύπωση· προσποιούμαι.
- 📖 **δόκημα, τὸ** (ουσ.) = το όραμα, η φαντασία, η γνώμη, η ιδέα, η προσδοκία· η δοξασία· η δημόσια γνώμη, το ψήφισμα· η απόφαση.
- 📖 **δόκησις, ἡ** (ουσ.) = η άποψη, η γνώμη· η ελπίδα, η προσδοκία· η ιδέα· η καλή φήμη· η δοξασία· η φαντασία· το όραμα· το φάντασμα· η καλή φήμη, η υπόληψη.
- 📖 **δόξασμα, τὸ** (ουσ.) = η γνώμη, η ιδέα, η εικασία· η φαντασία, όχι πραγματική αντίληψη, το όραμα· η προσδοκία· η δόξα.
- 📖 **άδοξία, ἡ** (ουσ.) = η κακή φήμη, η ατιμία· η ασημότητα· η καταφρόνηση· η ανυποληψία.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- 📖 **ὁ δεκτικός, ἡ δεκτική, τὸ δεκτικόν** (επίθ.) = που είναι κατάλληλος να λάβει κάτι· επιδεκτικός· απολύτως ικανός να δεχτεί κάτι.
- 📖 **δοκοῦν, τὸ** (ουδ. μτχ.) = η γνώμη· αυτό που νομίζει κάποιος· αυτό που φαίνεται καλό σε κάποιον. ♦ **κατὰ τὸ δοκοῦν** = αυθαιρέτως.

- 📖 **δόγμα, τὸ** (ουσ.) = αυτό που φαίνεται καλό σε κάποιον· η γνώμη· η φιλοσοφική δοξασία· το ψήφισμα, η απόφαση· το αξίωμα. Στη ν.ε.: *το δόγμα* = η θεμελιώδης αρχή· το αξίωμα, η αρχή· οι βασικές αρχές που διατυπώνει ένα πολιτικό κόμμα· η διδασκαλία για τη θρησκευτική πίστη που θεωρείται η μόνη αληθινή και δεν υπόκειται σε κριτική. ♦ **δογματικῶς** (επίρρ.) = χωρίς αποδείξεις.
- 📖 **δοξάζω** (ρῆμ.) = έχω στο μυαλό μου, φαντάζομαι· νομίζω· πιστεύω· υποθέτω· εικάζω· επαινῶ. Στη ν.ε.: *δοξάζω* = αποδίδω τιμές, εξυμνῶ.
- 📖 **δοξασία, ἡ** (ουσ.) = η γνώμη, η ιδέα· η εικασία.
- 📖 **ὁ δοξαστικός, ἡ δοξαστική, τὸ δοξαστικόν** (επίθ.) = που μπορεί να κρίνει· που εκφράζει γνώμη· που διαμορφώνει γνώμες, ιδέες. Στη ν.ε.: *δοξαστικός, -ή, -ό* = που εγκωμιάζει, που εξυμνεί.
- 📖 **ὁ δόκιμος, ἡ δόκιμος, τὸ δόκιμον** (επίθ.) = ο δοκιμασμένος· ο άξιος, ο αποδεκτός· ο έγκριτος· ο εξαιρετος· ο γνήσιος. ♦ **δοκίμως** (επίρρ.) = επιτυχώς, αληθώς. Στη ν.ε.: *δόκιμος, -η, -ο* = που η ικανότητά του δεν αμφισβητείται· (στη γλώσσα) που έχει καθιερωθεί, που έχει γίνει αποδεκτό από τη χρήση· που βρίσκεται σε στάδιο προετοιμασίας.
- 📖 **δοκιμάζω** (ρῆμ.) = υποβάλλω κάτι σε έλεγχο· υποβάλλω σε δοκιμασία· εξετάζω, ερευνῶ· επιδοκιμάζω εγκρίνω· προσπαθῶ να...
- 📖 **δοκιμασία, ἡ** (ουσ.) = η εξέταση, η έρευνα. Στη ν.ε.: *δοκιμασία* = η εξέταση για την καταλληλότητα προσώπων ή πραγμάτων· η υπερβολική κούραση. ♦ **δοκιμασία τῶν ρητόρων** = δικαστική ενέργεια προς εξακρίβωση του δικαιώματος να μιλούν οι ρήτορες στα δικαστήρια ή στην Εκκλησία του Δήμου.
- 📖 **ὁ δοκησίσοφος, ἡ δοκησίσοφος, τὸ δοκησίσοφον** (επίθ.) = που νομίζει ότι είναι σοφός, ενώ δεν είναι· ο φαντασμένος.
- 📖 **ὁ ἀδόξαστος, ἡ ἀδόξαστος, τὸ ἀδόξαστον** (επίθ.) = ο απροσδόκητος, ο αναπάντεχος· που δεν παραδέχεται γνώμες· που γνωρίζει με βεβαιότητα, που είναι σίγουρος για κάτι· που δε σχηματίζει γνώμη βιαστικά. Στη ν.ε.: *αδόξαστος, -η, -ο* = που δεν αξίζει να δοξολογείται· ο άδοξος· ο διάβολος, ο σατανάς.
- 📖 **ὁ ἀδόκητος, ἡ ἀδόκητος, τὸ ἀδόκητον** (επίθ.) = που είναι αιφνίδιος, ξαφνικός, απροσδόκητος.
- 📖 **ὁ ἄδοξος, ἡ ἄδοξος, τὸ ἄδοξον** (επίθ.) = που δεν έχει φήμη· που δεν έχει υπόληψη· ασήμαντος· παράδοξος· απροσδόκητος· απίθανος· όχι ένδοξος.
- 📖 **ὁ ένδοξος, ἡ ένδοξος, τὸ ένδοξον** (επίθ.) = που έχει υπόληψη· ο διάσημος· ο πιθανός· που δοξάζεται· που τιμάται· ο φημισμένος· ο επίσημος.

- **ὁ ἐπίδοξος, ἡ ἐπίδοξος, τὸ ἐπίδοξον** (επίθ.) = για τον οποίο υπάρχει ελπίδα να κάνει ή να πάθει κάτι· ο πιθανός· ο ένδοξος. Στη ν.ε.: *επίδοξος*, -η, -ο = που φιλοδοξεί ή προορίζεται να καταλάβει μια σημαντική θέση.
- **ὁ ἑτερόδοξος, ἡ ἑτερόδοξος, τὸ ἑτερόδοξον** (επίθ.) = που έχει διαφορετική γνώμη· που ακολουθεί κάτι που δεν είναι ορθό. (Το αντίθετο είναι *ὁμόδοξος*.) Στη ν.ε.: *ετερόδοξος*, -η, -ο = που πιστεύει σε διαφορετική θρησκεία από αυτή που είναι επίσημη στη χώρα του· (εκκλ.) αιρετικός.
- **εὐδοκῶ, εὐδοκῶ** (ρῆμ.) = είμαι ευχαριστημένος· αποδέχομαι κάτι ευχάριστα, διακίμαι ευνοϊκά· συναινῶ σε κάτι· είμαι ευάρεστος ή ευπρόσδεκτος. Στη ν.ε.: *ευδοκῶ* = έχω την καλή θέληση να κάνω κάτι.
- **ὀρθοδοξία, ἡ** (ουσ.) = η ορθή γνώμη· η δοξασία· το να έχει κάποιος σωστές αντιλήψεις. Στη ν.ε.: *η ορθοδοξία* = σύνολο αρχών, αντιλήψεων, ιδεών, όπως αρχικά έχουν διατυπωθεί και θεωρούνται ορθές και καθολικά παραδεκτές σ' έναν τομέα· το ανατολικό χριστιανικό δόγμα και το σύνολο των πιστών του. ♦ **Κυριακή ή εορτή της Ορθοδοξίας** = η πρώτη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής (της Σαρακοστής πριν το Πάσχα) προς ανάμνηση της αναστήλωσης των εικόνων.
- **ὁ ὁμόδοξος, ἡ ὁμόδοξος, τὸ ὁμόδοξον** (επίθ.) = που έχει την ίδια γνώμη· που έχει ίση δόξα. Στη ν.ε.: *ομόδοξος*, -η, -ο = που έχει την ίδια θρησκευτική πίστη με άλλον.
- **ὁ κακόδοξος, ἡ κακόδοξος, τὸ κακόδοξον** (επίθ.) = που έχει κακή φήμη· άγνωστος· που έχει λανθασμένη αντίληψη για κάτι. Στη ν.ε.: (εκκλ.) *κακόδοξος*, -η, -ο = που ακολουθεί μια εσφαλμένη θρησκευτική δοξασία.
- **ὁ φιλόδοξος, ἡ φιλόδοξος, τὸ φιλόδοξον** (επίθ.) = που αγαπά τη δόξα, την τιμή· που θέλει να τον τιμούν.
- **ὁ μεγαλόδοξος, ἡ μεγαλόδοξος, τὸ μεγαλόδοξον** (επίθ.) = ο πολύ ένδοξος· που έχει μεγάλη υπόληψη· ο πολύ διάσημος.
- **ὁ κενόδοξος, ἡ κενόδοξος, τὸ κενόδοξον** (επίθ.) = που επιθυμεί μάταια πράγματα· που προσπαθεί να δοξαστεί από ασήμαντα πράγματα· ο ματαιόδοξος· ο αλαζόνας.
- **ὁ παράδοξος, ἡ παράδοξος, τὸ παράδοξον** (επίθ.) = άπίστευτος, παράξενος, άλλόκοτος· θαυμάσιος. Στη ν.ε.: *παράδοξος*, -η, -ο = που συγκρούεται με τη λογική, με τις φυσιολογικές αντιλήψεις· ασυνήθιστος.
- **ὁ άποδεκτός, ἡ άποδεκτός, τὸ άποδεκτὸν** (επίθ.) = που αξίζει να τον αποδέχονται, παραδεκτός. Στη ν.ε.: *αποδεκτός*, -ή, -ό = που γίνεται ευνοϊκά δεκτός.

 ὁ ἀποδέκτης (ουσ.) = Στην αρχαία Αθήνα οι *ἀποδέκται* αρχικά είχαν ως καθήκον την επιμελητεία των οικονομικών πραγμάτων της πόλης (λέγονταν *κωλαγρέται*). Από την εποχή του Κλεισθένη είχαν μόνο την επιμέλεια της δημόσιας τράπεζας, μέχρις ότου ο Περικλής τούς ανέθεσε την πληρωμή των δικαστών (πράγμα που γινόταν και στη Θάσο). Στη ν.ε.: ο *αποδέκτης* = αυτός που πρέπει να πάρει κάτι που του έχουν στείλει.

Νέα ελληνική

- **δοκιμή, η** (ουσ.) = ο έλεγχος, η εξέταση ενός αντικειμένου για να επιβεβαιωθούν οι ιδιότητές του ή για να διαπιστωθεί η καταλληλότητά του· η επιβεβαίωση της ορθότητας ενός συλλογισμού· η προετοιμασία μιας μουσικής ή θεατρικής παράστασης, η πρόβα· απόπειρα, πράξη που γίνεται χωρίς να είμαστε σίγουροι για το αποτέλεσμα· προσπάθεια αθλητή.
- **δοκίμιο, το** (ουσ.) = είδος συγγραφικού έργου που πραγματεύεται διάφορα θέματα –πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά, επιστημονικά– χωρίς να έχει ως στόχο να τα αναλύσει διεξοδικά, αλλά να κάνει σαφείς τις ιδέες του συγγραφέα γι' αυτά· κείμενο όπου γίνεται τυπογραφική διόρθωση.
- **δοξολογώ** (ρῆμ.) = ευχαριστώ με ύμνους τον Θεό.
- **δοκιμογράφος, ο** (ουσ.) = αυτός που συγγράφει δοκίμια.
- **απαισιόδοξος, -η, -ο** (επίθ.) = που δεν έχει αισιοδοξία· που δεν βλέπει τις θετικές αλλά τις αρνητικές πλευρές των πραγμάτων· που έχει την τάση να προβλέπει όλο δυσάρεστες εξελίξεις.
- **αισιόδοξος, -η, -ο** (επίθ.) = που βλέπει την ευχάριστη, τη θετική πλευρά των πραγμάτων.
- **ανορθόδοξος, -η, -ο** (επίθ.) = που δεν είναι σύμφωνος με αυτά που είναι κοινά παραδεκτά, με τα καθιερωμένα.
- **ματαιόδοξος, -η, -ο** (επίθ.) = που επιδιώκει ή που περηφανεύεται για ασήμαντα, χωρίς περιεχόμενο πράγματα.
- **μισαλλόδοξος, -η, -ο** (επίθ.) = που μισεί και δεν ανέχεται όσους έχουν διαφορετικές ιδέες από τις δικές του ή πιστεύουν σε άλλη θρησκεία, τους αλλόδοξους.
- **μωροφιλόδοξος, -η, -ο** (επίθ.) = που έχει ανόητες φιλοδοξίες· που επιδιώκει να διακριθεί με ανόητο τρόπο.
- **τρισένδοξος, -η, -ο** (επίθ.) = που είναι πάρα πολύ ένδοξος.
- **αποδοκιμασία, η** (ουσ.) = η έντονη εκδήλωση της δυσαρέσκειας που νιώθει κάποιος για κάτι· η μη έγκριση, η απόρριψη κάποιου προσώπου· λόγος ή πράξη που αποδοκιμάζει.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις παρακάτω λέξεις της α.ε. στα συνθετικά τους μέρη:

σύνθετη λέξη	α' συνθετικό	β' συνθετικό
ἄδοξος	ἀ- στερ.	δόξα
ὀρθοδοξία	ὀρθός	δόξα
δοκησίσοφος	δόκησις	σοφός
φιλόδοξος	φίλος	δόξα
κενόδοξος	κενός	δόξα
εὐδοκῶ	εὖ	δοκέω, -ῶ

2. Να κατατάξετε τις παρακάτω λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα στις δύο στήλες με βάση το θέμα από το οποίο σχηματίζονται (δεκ-, δοκ-):

σύνθετη λέξη	θ. δεκ.	θ. δοκ.
δόγμα		✓
δεκτικός	✓	
δόκιμος		✓
δοξασία		✓
ἀδόκητος		✓
έτερόδοξος		✓
δοκιμασία		✓
ἀποδεκτός	✓	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

■ Στα παράγωγα του *δέχομαι* συναντάμε τα θέματα *δεκ-*, *δοκ-*, *δεχ-*, *δοχ-*. Το *δοκέω*, *δοκῶ* σχηματίζεται από το θέμα *δοκ-*. Οι λέξεις του παραπάνω πίνακα που έχουν θέμα *δοκ-* είναι παράγωγα του *δοκέω*, *δοκῶ*.

3. Να αντιστοιχίσετε τις παρακάτω λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα με το ερμηνευμά τους:

1. μισαλλόδοξος	α. αυτός που δεν έχει ουσιαστικούς σκοπούς στη ζωή του
2. ομόδοξος	β. αυτός που είναι έξω από τα συνηθισμένα, ο αλλόκοτος
3. ματαιόδοξος	γ. αυτός που έχει ίδια πίστη με κάποιον άλλο
4. κενόδοξος	δ. αυτός που μισεί όποιον έχει διαφορετικά πιστεύω από τον ίδιο
5. παράδοξος	ε. αυτός που επιδιώκει ή που περηφανεύεται για κάτι ασήμαντο

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: 1–δ, 2–γ, 3–ε, 4–α, 5–β.

B2. Ετυμολογικά

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να σχηματίσετε παρασύνθετες λέξεις της α.ε. από τις σύνθετες λέξεις που σας δίνονται:

σύνθετη λέξη	παρασυνθετικό ρήμα	παρασυνθετικό ουσιαστικό
γεωμέτρης	γεωμετρῶ	γεωμετρία
φιλόλογος	φιλογολῶ	φιλολογία
θεολόγος	θεολογῶ	θεολογία
στρατηγός	στρατηγῶ	στρατηγία
γεωργός	γεωργῶ	γεωργία
ἄφελής	–	ἄφέλεια
δυσσεβής	δυσσεβῶ	δυσσέβεια

2. Να αντιστοιχίσετε τα παρακάτω επίθετα (ρηματικά ή απλά) της α.ε. με το σύνθετο ρήμα από το οποίο προέρχονται:

σύνθετο ρήμα		επίθετο
• ἀντιλαμβάνομαι	→	ἀντιληπτέος
• ἐπιρρέπω	→	ἐπιρρεπής
• ἀπαλλάσσω	→	ἀπαλλακτέος
• ἀποδίδωμι	→	ἀποδοτέος
• ἀπεύχομαι	→	ἀπευκτέος
• ἐρευνάω, ἐρευνῶ	→	ἐρευνητέος
• ἐπιλέγω	→	ἐπιλεκτός
• ἐπιτάσσω	→	ἐπίτακτος
• καταφέρωμαι	→	καταφερής
• ἐπιτίθεμαι	→	ἐπιθετικός

3. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις παρακάτω λέξεις της α.ε. και να εξηγήσετε τους μετασχηματισμούς του β' συνθετικού, σύμφωνα με όσα έχετε διδαχθεί στα κεφάλαια της σύνθεσης: *φιλόδοξος, ύδροφόρος, εϋφρων, δήμαρχος, φερέγγυος, παράφρων.*

σύνθετη λέξη	συνθετικά μέρη	μετασχηματισμοί β' συνθετικού
φιλόδοξος	φίλος + δόξα	Το ουσ. <i>δόξα</i> πήρε καταλήξεις επιθέτου (-ος, -ος, -ον).
ύδροφόρος	ὔδωρ + φέρω	Το ρ. <i>φέρω</i> πήρε καταλήξεις επιθέτου (-ος, -ος, -ον) και το φωνήεν -ε- του θέματος τράπηκε σε -ο-.
εϋφρων	εὖ + φρήν (φρενός)	Το ουσ. <i>φρήν</i> πήρε καταλήξεις επιθέτου (-ων, -ων, -ον). Το φωνήεν -η- του θέματος τράπηκε σε -ω-.
δήμαρχος	δήμος + ἄρχω	Το ρ. <i>ἄρχω</i> πήρε καταλήξεις επιθέτου (-ος, -ος, -ον).
φερέγγυος	φέρω + ἐγγύη	Το ουσ. <i>ἐγγύη</i> πήρε καταλήξεις επιθέτου (-ος, -ος, -ον).
παράφρων	παρὰ + φρήν	Το ουσ. <i>φρήν</i> πήρε καταλήξεις επιθέτου (-ων, -ων, -ον). Το φωνήεν -η- του θέματος τράπηκε σε -ω-.

4. Να εξηγήσετε τις αλλαγές στο γραμματικό είδος στις παρακάτω περιπτώσεις:

- *ὁ ἄρχων* < *μτχ. ενεστ. ρ. ἄρχω*
(Η επιθετική *μτχ.* χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό.)
- *οἱ ζῶντες* < *οἱ ζῶντες ἄνθρωποι*
(Η επιθετική *μτχ.* χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό.)
- *Περικλῆς-Περικλῆς* < *περικλεῆς*
(Επίθετο που κατέληξε να γίνει κύριο όνομα.)

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Γραμματική – Σύνταξη

1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους με τη γραμματική τους αναγνώριση και να συμπληρώσετε το πρόσωπο στο οποίο δίνονται:

γράφεται

ἀλλάξοιτο

ἐκπεπληγμένοι εἶεν

ἔψευσο

κωλυσώμεθα

βέβλαφθε

ἀ΄ πληθ. υποτ. αορ. μ.φ.

γ΄ εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.

β΄ πληθ. προστ. παρακ. μ.φ.

γ΄ πληθ. ευκτ. παρακ. μ.φ.

β΄ εν. προστ. παρακ. μ.φ.

γ΄ εν. ευκτ. μέλλ. μ.φ.

2. Να αναγνωρίσετε γραμματικώς τους ομόηχους ρηματικούς τύπους και να δώσετε ανάλογα παραδείγματα από άλλα ρήματα: πράττεσθε – πράττεσθαι, βλάπτει – βλάπτῃ – βλάπτῃ – βλάπτοι, ἰκετεύσω – ἰκετεύσω, παύσαι – παύσαι – παύσαι. Κατόπιν να αντικαταστήσετε χρονικά τους υπογραμμισμένους τύπους.

- πράττεσθε: β΄ πληθ. ορ. ἢ προστ. ενεστ. μ.φ.
πράττεσθαι: απαρέμφ. ενεστ. μ.φ.
- βλάπτει: γ΄ εν. ορ. ενεστ. ε.φ.
βλάπτῃ: γ΄ εν. υποτ. ενεστ. ε.φ.
βλάπτῃ: β΄ εν. ορ. ενεστ. μ.φ.
βλάπτοι: γ΄ εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
- ἰκετεύσω: ἀ΄ εν. ορ. μέλλ. ε.φ.
ἰκετεύσω: ἀ΄ εν. υποτ. αορ. ε.φ.
- παύσαι: γ΄ εν. ευκτ. αορ. ε.φ.
παύσαι: β΄ εν. προστ. αορ. μ.φ.
παύσαι: απαρέμφ. αορ. ε.φ.

Χρονική αντικατάσταση

ενεστ.	πράττεσθαι	βλάπτοι	παύοι
παρατ.	–	–	–
μέλλ.	πράξεσθαι	βλάψοι	παύσοι
αόρ.	πράξασθαι	βλάψαι /-ειε	παύσαι
παρακ.	πεπρᾶχθαι	βεβλαφώς, -υῖα, -ὄς εἶη	πεπαυκώς, -υῖα, -ὄς εἶη
υπερσ.	–	–	–

Ας θυμηθούμε...

- Οι δίφθογοι είναι μακρόχρονοι, με εξαίρεση το **αι** και το **οι** στο τέλος των λέξεων, όπου είναι βραχύχρονοι. **Εξαιρείται** η ευκτική έγκλιση, στην οποία το **αι** και το **οι** είναι πάντα μακρόχρονα. Γι' αυτό τονίζουμε: *βλάπτοι, παύσαι κτλ.*
- Στο ρήμα *πράττω* το *-α-* του θέματος είναι μακρόχρονο και γι' αυτό το απαρέμφ. *παράκ.* παίρνει περισπωμένη, αφού το *αι* στο τέλος των λέξεων, όπως είπαμε προηγουμένως, είναι βραχύχρονο: *πεπράχθαι.*

3. Να κλίνετε στις πλάγιες πτώσεις του ίδιου αριθμού τις φράσεις: *ή ἐμή πατρίς, ὁ ἡμέτερος πρόγονος, τὸ σφέτερον πάθος, ὁ πολὺς θόρυβος, τὸ μέγα δέος.*

γεν.	τῆς ἐμῆς πατρίδος	τοῦ ἡμετέρου προγόνου	
δοτ.	τῇ ἐμῇ πατρίδι	τῷ ἡμετέρῳ προγόνῳ	
αιπιατ.	τὴν ἐμὴν πατρίδα	τὸν ἡμέτερον πρόγονον	
γεν.	τοῦ σφετέρου πάθους	τοῦ πολλοῦ θορύβου	τοῦ μεγάλου δέους
δοτ.	τῷ σφετέρῳ πάθει	τῷ πολλῷ θορύβῳ	τῷ μεγάλῳ δέει
αιπιατ.	τὸ σφέτερον πάθος	τὸν πολὺν θόρυβον	τὸ μέγα δέος

4. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τους τύπους του ρ. *εἰμι* που ζητούνται:

Ενεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας
εἶσι(ν)	ἦσαν	ἔσονται
εἶη	—	ἔσοιτο
εἶητε / εἴτε	—	ἔσοισθε
ἐστί	ἦν	ἔσται

5. Να συμπληρώσετε τα παρακάτω γνωμικά με το β' εν. προστακτικής ενεστώτα των ρημάτων *ἄρχω, βούλομαι, θέλω, ἀπέχομαι* και να τα μεταφράσετε:

- Ἄλλοτρίων **ἀπέχου**.
- Θέλε** δ' ἀρέσκειν πᾶσι, μὴ σαυτῷ μόνον.
- Γλώττης **ἄρχου**.
- Καλῶς ἀκούειν μάλλον ἢ πλουτεῖν **βούλου**.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Να κρατιέσαι μακριά από τα ξένα πράγματα.
- β. Να θέλεις να αρέσεις σε όλους, όχι μόνο στον εαυτό σου.
- γ. Να κυριαρχείς στη γλώσσα σου.
- δ. Περισσότερο να επιθυμείς να επαινείσαι παρά να πλουτίζεις.

6. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των υπογραμμισμένων όρων:

- α. Ῥητορικοὺς καλοῦμεν τοὺς ἐν τῷ πλήθει λέγειν δυναμένους.
 - β. Οὐκοῦν χρῆ καὶ περὶ τῶν λόγων τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν, ἦνπερ καὶ περὶ τῶν ἄλλων.
 - γ. Οὐ γὰρ ἐμπορίαν ἀλλὰ λειτουργίαν ἐνόμιζον εἶναι τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμελείαν.
 - δ. Μεγίστων ἐπαίνων ἀξίους ἠγοῦμαι γεγενῆσθαι τοὺς τοῖς σώμασιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προκινδυνεύσαντας.
 - ε. Εἰκὸς ἐστὶν αὐτοὺς βελτίους γίνεσθαι.
 - στ. Ὁμολογεῖται τὴν τῶν Ἀθηναίων πόλιν ἀρχαιοτάτην εἶναι.
- α. ρητορικούς:** κατηγορ. στο *τοὺς δυναμένους*.
ἐν τῷ πλήθει: εμπρόθ. επιρρ. προσδ. τόπου (στάση σε τόπο) στο *λέγειν*.
λέγειν: τελικό απαρέμφ., αντικ. της *μτχ. δυναμένους*.
- β. περὶ τῶν λόγων:** εμπρόθ. επιρρ. προσδ. αναφοράς στο *ἔχειν*.
τὴν αὐτὴν: επιθετικός προσδ. στο *διάνοιαν*.
ἔχειν: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *χρή*.
- γ. ἐμπορίαν:** κατηγορ. στο *ἐπιμελείαν*.
εἶναι: ειδικό απαρέμφ., αντικ. του *ἐνόμιζον*.
τῶν κοινῶν: γεν. αντικειμενική που λόγω του άρθρου *τὴν* λειτουργεῖ ως επιθ. προσδ. στο *ἐπιμελείαν*.
ἐπιμελείαν: αντικ. του *ἐνόμιζον*.
- δ. μεγίστων:** επιθ. προσδ. στο *ἐπαίνων*.
ἐπαίνων: γεν. αξίας στο *ἀξίους*.
ἀξίους: κατηγορ. στο *τοὺς προκινδυνεύσαντας*.
ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος: εμπρόθ. επιρρ. προσδ. υπεράσπισης στο *τοὺς προκινδυνεύσαντας*.
(τοὺς) προκινδυνεύσαντας: έναρθρη επιθετική *μτχ.*, υποκ. του *γεγενῆσθαι* (ετεροπροσωπία).
- ε. αὐτούς:** υποκ. του *γίνεσθαι* (ετεροπροσωπία).
βελτίους: κατηγορ. στο *αὐτοὺς* μέσω του *γίνεσθαι*.
γίνεσθαι: τελικό απαρέμφ., υποκ. στο *εἰκὸς ἐστὶν*.
- στ. τῶν Ἀθηναίων:** γεν. κτητική που λόγω του άρθρου *τὴν* λειτουργεῖ ως επιθετικός προσδ. στο *πόλιν*.

- (τὴν) πόλιν: υποκ. στο εἶναι (ετεροπροσωπία).
 ἀρχαιοτάτην: κατηγορ. στο πόλιν μέσω του εἶναι.
 εἶναι: ειδικό απαρέμφ., υποκ. του ὁμολογεῖται.

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Δεινούς ρήτορες αποκαλούμε αυτούς που μπορούν να ρητορεύουν μπροστά στον λαό.
 - β. Λοιπόν πρέπει και για τους λόγους να έχετε την ίδια γνώμη που έχετε και σχετικά με τα άλλα.
 - γ. Θεωρούσαν ότι η ενασχόληση με τα κοινά δεν αποτελούσε επιτήδευμα αλλά λειτουργήμα.
 - δ. Θεωρώ ότι έχουν γίνει άξιοι για τους πιο μεγάλους επαίνους αυτοί που με τη ζωή τους υπερασπίστηκαν την Ελλάδα στην πρώτη γραμμή της μάχης.
 - ε. Είναι εύλογο αυτοί να γίνονται καλύτεροι.
- στ. Είναι κοινά αποδεκτό ότι η πόλη των Αθηναίων είναι πολύ παλιά.

7. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση (είδος, εξάρτηση) των ονοματικών και επιρρηματικών προσδιορισμών:

- α. Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησώμεθα, μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας τὴν πόλιν οἰκήσομεν.
 - β. Οὗτός ἐστι φίλος Δημοσθένης.
 - γ. Λακεδαιμόνιοι βοή και οὐ ψήφω κρίνουσι.
 - δ. Διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν φύσιν.
 - ε. Πειθοῦς δημιουργὸς ἐστὶν ἡ ῥητορικὴ.
- στ. Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών!
- ζ. Μεγίστου κακοῦ ἀπηλλάγησαν οἱ παῖδες, πονηρίας.
 - η. Καὶ τριῶν ἄλλων ἡμερῶν τὴν ὁδὸν ἀνύσαντες ἐρχόμεθα ἐς πόλιν τῆς Μακεδονίας Βέροιαν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον.
- α. μετὰ ἀσφαλείας: εμπρόθ. επιρρ. προσδ. τρόπου στο οἰκήσομεν.
 πολλῆς: επιθετικός προσδ. στο ἀσφαλείας. (ονομ. προσδ.)
 - β. Δημοσθένης: δοτ. αντικειμενική στο φίλος. (ονομ. προσδ.)
 - γ. βοή / ψήφω: δοτ. τρόπου στο κρίνουσι. (ονομ. προσδ.)
 - δ. τὴν φύσιν: αιτ. αναφοράς στο διαφέρει. (επιρρ. προσδ.)
 - ε. πειθοῦς: γεν. αντικειμενική στο δημιουργός. (ονομ. προσδ.)
- στ. νῦν: επιρρ. προσδ. χρόνου στο ενν. ἐστί.
 ὑπὲρ πάντων: εμπρόθ. επιρρ. προσδ. υπεράσπισης στο ενν. ἐστί.
- ζ. μεγίστου: επιθετικός προσδ. στο κακοῦ. (ονομ. προσδ.)
 πονηρίας: επεξήγηση στο κακοῦ. (ονομ. προσδ.)
 - η. ἡμερῶν: γεν. ιδιότητας στο τὴν ὁδόν. (ονομ. προσδ.)
 τριῶν⁵ / ἄλλων: επιθετικοί προσδ. στο ἡμερῶν. (ονομ. προσδ.)
 ἐς πόλιν: εμπρόθ. επιρρ. προσδ. τόπου στο ἐρχόμεθα.

τῆς Μακεδονίας: γεν. κτητική στο *πόλιν*. (ονομ. προσδ.)

Βέροιαν: επεξήγηση στο *πόλιν*. (ονομ. προσδ.)

μεγάλην / πολυάνθρωπον: επιθετικοί προσδ. στο *πόλιν*. (ονομ. προσδ.)

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α. Εάν κάνουμε ειρήνη, με μεγάλη ασφάλεια θα κατοικήσουμε την πόλη.
- β. Αυτός είναι φιλικός προς τον Δημοσθένη.
- γ. Οι Λακεδαιμόνιοι παίρνουν αποφάσεις διά βοής και όχι ψηφίζοντας.
- δ. Η γυναίκα διαφέρει στη φύση από τον άντρα.
- ε. Η ρητορική είναι δημιουργός πειθούς. (Η: Η ρητορική έχει τη δύναμη να πείθει.)
- στ. Τώρα αγώνας για την υπεράσπιση όλων όσων έχουμε!
- ζ. Τα παιδιά απαλλάχτηκαν από το μεγαλύτερο κακό, την πανουργία.
- η. Και αφού διανύσαμε δρόμο άλλων τριών ημερών, φτάνουμε σε μια μεγάλη και πολυάνθρωπη πόλη της Μακεδονίας, τη Βέροια.

8. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τα απαρέμφατα (είδος, συντακτική θέση, υποκείμενο, ταυτοπροσωπία / ετεροπροσωπία) των φράσεων:

- α. Τοῖς φαυλοτάτοις τῶν ἀνθρώπων ἔξεστιν οὐ μόνον περὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀρίστων ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν θεῶν ὑβριστικούς λόγους εἰπεῖν.
 - β. Ἡγοῦμαι δ' ὑμᾶς οὐκ ἄγνοεῖν ὅτι πολλοὶ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τοῖς μὲν σώμασιν μετ' ἐκείνων ἀκολουθεῖν ἠναγκάζοντο, ταῖς δ' εὐνοίαις μεθ' ὑμῶν ἦσαν.
 - γ. Ὑπὲρ ὧν βουλευέσθαι χρῆ καὶ σκοπεῖν, ὅπως μὴ τοὺς πρότερον μισοῦντας τὴν ἀρχὴν τὴν Λακεδαιμονίων ἢ τούτων ὑβρις ποιήσει τὴν ἐκείνων συμμαχίαν αὐτῶν νομίζειν εἶναι σωτηρίαν.
 - δ. Ταῦτα οὐ μόνον τοὺς εὐ πεπονηκότας ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας τυγχάνειν δίκαιόν ἐστι.
 - ε. Πειράσομαι δ' ὑμᾶς διδάξει, οὓς ἡγοῦμαι τῶν πολιτῶν προσήκειν ὀλιγαρχίας ἐπιθυμεῖν καὶ οὓς δημοκρατίας.
 - στ. Ἐγὼ δ' ἡγοῦμαι μὲν χρῆναι μηδεμίαν μὴτ' αἰτίαν μήτε κατηγορίαν μείζον δύνασθαι τῶν ὄρκων καὶ τῶν συνθηκῶν.
- α. εἰπεῖν: τελ. απαρέμφ., υποκ. του ἔξεστιν • υποκ.: (ενν.) *τοὺς φαυλοτάτους* (ετεροπροσωπία).
- β. οὐκ ἄγνοεῖν: ειδ. απαρέμφ., αντικ. του ἡγοῦμαι • υποκ.: *ὑμᾶς* (ετεροπροσωπία).
- ἀκολουθεῖν: τελ. απαρέμφ., αντικ. του ἠναγκάζοντο • υποκ.: *πολλοὶ* (ταυτοπροσωπία).

5. Ακριβέστερα το *τριῶν* είναι (επάλληλος) επιθετικός προσδιορισμός, δηλαδή προσδιορίζει το ονομαστικό σύνολο *ἄλλων ἡμερῶν*.

- γ. βουλευέσθαι / σκοπεῖν:** τελ. απαρέμφ., υποκ. του *χρη* • υποκ.: (ενν.) *ὑμᾶς* ἢ *ἡμᾶς* (ετεροπροσωπία).
νομίζειν: τελ. απαρέμφ., αντικ. του *ποιήσει* • υποκ.: *τοὺς μισούντας* (ετεροπροσωπία).
εἶναι: ειδ. απαρέμφ., αντικ. του *νομίζειν* • υποκ.: *τὴν συμμαχίαν* (ετεροπροσωπία).
- δ. τυγχάνειν:** τελ. απαρέμφ., υποκ. του *δίκαιόν ἐστι* • υποκ.: *τοὺς πεποιηκότας* και *τοὺς ἀδικούντας* (ετεροπροσωπία).
- ε. διδάξαι:** τελ. απαρέμφ., αντικ. του *πειράσομαι* • υποκ.: (ενν.) *ἐγὼ* (ταυτοπροσωπία).
προσῆκειν: ειδ. απαρέμφ., αντικ. του *ἡγοῦμαι* • υποκ.: *ἐπιθυμείν* (ετεροπροσωπία).
ἐπιθυμείν: τελ. απαρέμφ., υποκ. του *προσῆκειν* • υποκ.: *οὓς* (ετεροπροσωπία).
- στ. χρῆναι:** ειδ. απαρέμφ., αντικ. του *ἡγοῦμαι* υποκ.: *δύνασθαι* (ετεροπροσωπία).
δύνασθαι: τελ. απαρέμφ., υποκ. του *χρῆναι* υποκ.: *αἰτίαν* και *κατηγορίαν*. (ετεροπροσωπία)

9. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις μετοχές (εἶδος, υποκείμενο, συντακτικὴ θέση) των φράσεων:

- α.** Ποῖος γὰρ ἂν λόγος ἐξισωθεῖται ταῖς ἡμετέραις δυσπραξίαις, ἢ τίς ἂν ῥήτωρ ἱκανὸς γένοιτο κατηγορῆσαι τῶν Θηβαίοις ἡμαρτημένων;
- β.** Εἵπερ ἐδύνατο οἱ κατήγοροι ἰδίᾳ με ἀδικούντα ἐξελέγξαι, οὐκ ἂν τὰ τῶν τριάκοντα ἁμαρτήματα ἐμοῦ κατηγοροῦν.
- γ.** Οὐ Φρύνιχος μὲν καὶ Πείσανδρος καὶ οἱ μετ' ἐκείνων δημαγωγοί, ἐπειδὴ πολλὰ εἰς ὑμᾶς ἐξήμαρτον, τὰς περὶ τούτων δείσαντες τιμωρίας τὴν προτέραν ὀλιγαρχίαν κατέστησαν;
- δ.** Ὑμᾶς οὖν *χρη* ἐκ τούτων δοκιμάζειν τοὺς πολίτας, σκοπούντας μὲν ὅπως ἦσαν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ πεπολιτευμένοι, ζητοῦντας δὲ εἴ τις αὐτοῖς ἐγίγνετο ὠφέλεια τῶν πραγμάτων μεταπεσότων.
- ε.** Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐλθὼν εἰς Λακεδαίμονα ἔμενεν ἐκεῖ πολὺν χρόνον, καταλιπὼν ὑμᾶς πολιορκουμένους, εἰδὼς τὸ ὑμέτερον πλῆθος ἐν ἀπορίᾳ ἐχόμενον καὶ διὰ τὸν πόλεμον καὶ τὰ κακὰ τοὺς πολλοὺς τῶν ἐπιτηδείων ἐνδεεῖς ὄντας.
- στ.** Οὗτοι μὲν ἐζήτησαν κατέναι ὡς τὴν μὲν τῆς θαλάττης ἀρχὴν Λακεδαιμονίους παραδώσοντες, αὐτοὶ δ' ὑμῶν ἄρξοντες.

- α. τῶν ἡμαρτημένων:** επιθετική μτχ., αντικ. στο *κατηγορήσαι* • υποκ.: το ἄρθρο της, *τῶν*.
- β. ἀδικοῦντα:** κατηγορηματική μτχ. • υποκ.: *με*.
- γ. δείσαντες:** επιρρ. αιτιολογική μτχ., επιρρ. προσδ. αιτίας στο *κατέστησαν* • υποκ.: *Φρόνιχος / Πείσανδρος / οἱ δημαγωγοὶ* (συνημμένη).
- δ. σκοποῦντας / ζητοῦντας:** επιρρ. τροπικές μτχ., επιρρ. προσδ. του τρόπου στο *δοκιμάζειν* • υποκ.: *ὑμᾶς* (συνημμένες).
- μεταπεσόντων:** επιρρ. χρονική⁶ μτχ., επιρρ. προσδ. του χρόνου στο *ἐγγίγνετο* • υποκ.: *τῶν πραγμάτων* (απόλυτη).
- ε. ἐλθὼν / καταλιπὼν:** επιρρ. χρονικές μτχ., επιρρ. προσδ. του χρόνου στο *ἔμενεν* • υποκ.: *ἐκείνος* (συνημμένες).
- πολιορκουμένους:** κατηγορηματική μτχ. • υποκ.: *ὑμᾶς*.
- εἰδώς:** επιρρ. αιτιολογική μτχ., επιρρ. προσδ. της αιτίας στο *ἔμενεν* • υποκ.: *ἐκείνος* (συνημμένη).
- ἐχόμενον:** κατηγορηματική μτχ. • υποκ.: *τὸ πλῆθος*.
- ὄντας:** κατηγορηματική μτχ. • υποκ.: *τούς πολλούς*.
- στ. (ὡς) παραδώσοντες / (ὡς) ἄρξοντες:** επιρρ. τελικές μτχ., επιρρ. προσδ. του σκοπού στο *ἐξήτουν* • υποκ.: *οὗτοι* (συνημμένες).

Μεταγραφή των παραδειγμάτων στη νέα ελληνική

- α.** Γιατί τι είδους λόγος θα μπορούσε να εξισορροπήσει τις δυστυχίες μας ή ποιος ρήτορας θα ήταν επαρκής στο να κατηγορήσει τα σφάλματα των Θηβαίων;
- β.** Εάν μπορούσαν οι κατήγοροι να αποδείξουν ότι εγώ τους αδικώ ατομικά (ή: στην ιδιωτική τους ζωή), δε θα με κατηγορούσαν για τις αδικίες των Τριάκοντα.
- γ.** Ο Φρόνιχος και ο Πείσανδρος και οι δημαγωγοί που ήταν με το μέρος τους, αφού διέπραξαν πολλές αδικίες εις βάρος σας, επειδή φοβήθηκαν τις τιμωρίες γι' αυτές, εγκατέστησαν το προηγούμενο ολιγαρχικό πολίτευμα;
- δ.** Εσείς λοιπόν πρέπει με κριτήρια αυτά να δοκιμάζετε τους πολίτες, εξετάζοντας δηλαδή πώς συμπεριφέρονταν ως πολίτες στη δημοκρατία, αναζητώντας τι ωφέλεια είχαν όταν άλλαξε η πολιτική κατάσταση.
- ε.** Εκείνος λοιπόν, όταν πήγε στη Λακεδαίμονα, παρέμενε εκεί για πολύ καιρό, αφήνοντας (ή: εγκαταλείποντας) εσάς να πολιορκείσθε, επειδή γνώριζε ότι εσείς βρισκόσασταν σε δύσκολη θέση και ότι εξαιτίας του πολέμου και των συμφορών οι περισσότεροι στερούνταν τα απαραίτητα.
- στ.** Αυτοί επιδίωκαν να γυρίσουν από την εξορία, για να παραδώσουν στους Λακεδαιμόνιους την κυριαρχία στη θάλασσα και να σας κυβερνήσουν οι ίδιοι.

6. Σύμφωνα με το βιβλίο καθηγητή, η μτχ. *μεταπεσόντων* είναι υποθετική.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Θεόφραστο

Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Έλεγε ότι πρέπει να έχει κανείς μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε άλογο χωρίς χαλινάρι παρά σε λόγο χωρίς κανόνες.

Ερμηνευτικά σχόλια και στοιχεία

- ❖ Ο Θεόφραστος μελετούσε τον λόγο και τους κανόνες που τον διέπουν. Μάλιστα, το πολύ καλλιεργημένο και επιτηδευμένο ύφος του έκανε τον Αριστοτέλη να του δώσει το όνομα Θεόφραστος (< θεός + φράζω). Τις απόψεις του σχετικά με την καλή λεκτική έκφραση και τα προβλήματα της γλώσσας τις είχε εκφράσει ο Θεόφραστος στο σύγγραμμά του με τίτλο *Περί λέξεως*.

Στο απόφθεγμα του σχολικού βιβλίου, το οποίο διασώζεται από τον Διογένη τον Λαέρτιο, ο Θεόφραστος με **υπερβολή** τονίζει πως αξιόπιστος είναι μόνο ο λόγος που χαρακτηρίζεται από ορθή γραμματική και συντακτική οργάνωση. Προκειμένου τα λεγόμενα να είναι σαφή, πρέπει να τηρούν τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες, να είναι προσεγμένη η επιλογή των λέξεων και να έχουν αυστηρή δομή. Αν ο λόγος δεν πληροί αυτές τις προϋποθέσεις, θα είναι ασαφής και συνεπώς, όπως με υπερβολή και ειρωνεία υπογραμμίζει ο Θεόφραστος, θα είναι πιο αναξιόπιστος ακόμα και από ένα αχαλίνωτο άλογο.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλου κειμένου

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➔ Ο *Φαίδρος* είναι ένας από τους διαλόγους που ο Πλάτων μάλλον έγραψε σε ώριμη ηλικία. Βασικό θέμα του είναι οι αρχές στις οποίες πρέπει να στηρίζεται η ρητορική, ώστε να μην είναι όργανο εξαπάτησης του κοινού αλλά έκφρασης της αλήθειας. Βασικό πρόσωπο του διαλόγου είναι ο Σωκράτης, ο οποίος συνομιλεί με τον Φαίδρο. Το συμπέρασμα της συζήτησής τους είναι ότι ο ρήτορας, εκτός από το φυσικό χάρισμα της ευγλωττίας, πρέπει να έχει τέλεια γνώση του θέματος για το οποίο πρόκειται να εκφωνήσει λόγο καθώς και της ψυχολογίας των ακροατών του.

Κατά τη συζήτηση τίθεται το ερώτημα αν είναι σωστό να δίνει κανείς στους λόγους του τη μονιμότητα της γραπτής μορφής. Ο Σωκράτης ισχυρίζεται ότι άκουσε

μα αφήγηση –ο Φαίδρος πιστεύει ότι η ιστορία αυτή είναι επινόηση του ίδιου του Σωκράτη– σύμφωνα με την οποία, τον παλιό καιρό, όταν την Αίγυπτο την κυβερνούσαν οι θεοί, ο θεός Θευθ επινόησε τη γραφή και την πρότεινε στον θεό Θαμού –πρόκειται για τον θεό Άμμωνα–, ο οποίος βασίλευε τότε στις Θήβες της Αιγύπτου, ως μέσο για τη βελτίωση της μνήμης και της σοφίας των Αιγυπτίων. Ο Άμμων όμως εξέφρασε την αποδοκιμασία του, με την αιτιολογία ότι τα γραπτά κείμενα κάνουν τον άνθρωπο να παραμελεί την καλλιέργεια της μνήμης του. Οι άνθρωποι δε θα προσπαθούν να συγκερατήσουν στη μνήμη τους γνώσεις, αφού ανά πάσα στιγμή θα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτές μέσα από ένα γραπτό κείμενο. Θα γίνουν δοκησίσοφοι, καθώς θα έχουν την εντύπωση ότι ξέρουν πολλά, τα οποία όμως θα έχουν απλώς διαβάσει και δε θα τα έχουν κατανοήσει ούτε θα τα έχουν στον νου τους, ώστε να τα χρησιμοποιούν στους συλλογισμούς τους. Τελικά, η τέχνη της γραφής δεν υποκαθιστά τη μνήμη, αλλά απλώς παρέχει *ύπομνήσεις*, δηλαδή βολικά μέσα περιστασιακής ανανέωσης της μνήμης.

2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Και όταν έφτασε στο θέμα των γραμμάτων, είπε ο Θευθ: «Αυτό λοιπόν, βασιλιά, το μάθημα θα κάνει περισσότερο σοφούς και με περισσότερη μνήμη τους Αιγύπτιους. Διότι βρέθηκε το φάρμακο της μνήμης και της σοφίας». Κι αυτός (ενν. ο Θαμούς) είπε: «Εφευρετικότετε Θευθ, άλλος είναι ικανός να επινοεί τα έργα της τέχνης και άλλος να κρίνει ποιο μερίδιο βλάβης ή ωφέλειας έχουν για εκείνους που πρόκειται να τα χρησιμοποιήσουν. Και τώρα εσύ, επειδή είσαι πατέρας των γραμμάτων, από αγάπη είπες το αντίθετο απ' ό,τι μπορούν (τα γράμματα). Γιατί αυτό θα φέρει λημονιά στις ψυχές αυτών που θα το μάθουν εξαιτίας της έλλειψης άσκησης της μνήμης, γιατί εξαιτίας της εμπιστοσύνης στον γραπτό λόγο ανακαλούν στη μνήμη τους (τα πράγματα) απ' έξω από ξένα στοιχεία και όχι οι ίδιοι από τους εαυτούς τους. Λοιπόν δε βρήκες το φάρμακο της μνήμης αλλά της υπενθύμισης. Και στους μαθητές σου εξασφαλίζεις επίφαση σοφίας, όχι την αλήθεια. Γιατί, έχοντας αναγνώσει με τη βοήθειά σου πολλά χωρίς διδασκαλία, θα νομίζουν ότι είναι πολυμαθείς, ενώ θα είναι ως επί το πλείστον αμαθείς και δύσκολοι στη συναναστροφή, επειδή θα έχουν γίνει δοκησίσοφοι αντί για σοφοί.

3

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἐπειδή:** σύνδ. χρονικός (= όταν).
- ⇒ **τοῖς γράμμασιν:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. πληθ. τὸ γράμμα, τοῦ γράμματος (= γραφή, γράμματα).
- ⇒ **ἔφη:** οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. φημί (= λέω, ισχυρίζομαι).

- ⇒ **μνημονικωτέρους:** επίθ. συγκριτικού βαθμού, αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ μνημονικώτερος, ἡ μνημονικωτέρα, τὸ μνημονικώτερον* (= με περισσότερη μνήμη, με πιο δυνατή μνήμη).
- ⇒ **παρέξει:** οριστ. μέλλ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *παρέχω* (= κάνω, παρέχω).
- ⇒ **φάρμακον:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, ονομ. εν., *τὸ φάρμακον, τοῦ φαρμάκου* (= γιατρικό, φάρμακο).
- ⇒ **ἠύρέθη:** οριστ. παθητ. αορ., γ' εν., του ρήμ. *εύρίσκομαι* (= βρίσκομαι).
- ⇒ **εἶπεν:** οριστ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω).
- ⇒ **τεχνικώτατε:** επίθ. υπερθετικού βαθμού, αρσ. γένους, κλητ. εν., *ὁ τεχνικώτατος, ἡ τεχνικωτάτη, τὸ τεχνικώτατον* (= εφευρετικώτατος, -η, -ο).
- ⇒ **τεκεῖν:** απαρέμφ. αορ. β' ε.φ., του ρήμ. *τίκτω* (= γεννώ, δημιουργώ, επινοώ).
- ⇒ **δυνατός:** επίθ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ δυνατός, ἡ δυνατή, τὸ δυνατὸν* (= ικανός).
- ⇒ **τὰ τέχνης** = τα έργα της τέχνης.
- ⇒ **κρίναι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *κρίνω* (= κρίνω, ερμηνεύω).
- ⇒ **μοῖραν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ μοῖρα, τῆς μοῖρας* (= μερίδιο, τμήμα).
- ⇒ **βλάβης:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ βλάβη, τῆς βλάβης* (= ζημιά, βλάβη).
- ⇒ **τοῖς μέλλουσιν:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, δοτ. πληθ., του ρήμ. *μέλλω* (= σκοπεύω, πρόκειται να), *ὁ μέλλων, ἡ μέλλουσα, τὸ μέλλον*.
- ⇒ **χρησθαί:** απαρέμφ. ενεστ. μ.φ., του συνηρ. ρήμ. *χρῆσμαι, χρῶμαι* (= χρησιμοποιοῦ).
- ⇒ **νῦν:** επίρρ. χρονικό (= τώρα).
- ⇒ **εὔνοιαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ εὔνοια, τῆς εὔνοιας* (= η αγάπη).
- ⇒ **τούναντίον** (< τὸ ἐναντίον) = το αντίθετο.
- ⇒ **εἶπετε:** οριστ. αορ. β' ε.φ., β' εν., του ρήμ. *λέγω* (= λέω).
- ⇒ **δύναται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *δύναμαι* (= μπορώ).
- ⇒ **μαθόντων:** μτχ. αορ. β' ε.φ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., του ρήμ. *μανθάνω* (= μαθαίνω).
- ⇒ **λήθην:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ λήθη, τῆς λήθης* (= η λησμονιά).
- ⇒ **ἐν ψυχαῖς** = στις ψυχές.
- ⇒ **παρέξει** = θα φέρει.
- ⇒ **ἀμελετησία:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ ἀμελετησία, τῆς ἀμελετησίας* (= η έλλειψη άσκησης). ♦ **μνήμης ἀμελετησία** = εξαίτιας της έλλειψης άσκησης της μνήμης.
- ⇒ **ἄτε:** μόριο που συνοδεύει αιτιολογική μετοχή.
- ⇒ **πίστιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ πίστις, τῆς πίστεως* (= η εμπιστοσύνη).
- ⇒ **γραφή:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ γραφή, τῆς γραφῆς* (= ο γραπτός λόγος, η γραφή).
- ⇒ **ἔξωθεν:** επίρρ. τοπικό (= απ' έξω).
- ⇒ **ἀλλοτρίων:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ ἀλλότριος, ἡ ἀλλοτρία, τὸ ἀλλότριον* (= ξένος, -η, -ο).
- ⇒ **τύπων:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ. *ὁ τύπος, τοῦ τύπου* (= σημείο, σημάδι, τύπος, στοιχείο).
- ⇒ **ἐνδοθεν:** επίρρ. τοπικό (= από μέσα).

- ⇒ **αὐτῶν:** αντων. αυτοπαθητική γ' προσώπου, γεν. πληθ., συνηρημένος τύπος αντί *ἐαυτῶν* (= των εαυτῶν τους).
- ⇒ **ἀναμιμνησκομένους:** μτχ. ενεστ. μ.φ., του ρήμ. *ἀναμιμνήσκομαι* (= θυμάμαι, ανακαλώ στη μνήμη).
- ⇒ **οὔκουν:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν δεν).
- ⇒ **ὑπομνήσεως:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ ὑπόμνησις, τῆς ὑπομνήσεως* (= υπενθύμιση, υπόμνηση).
- ⇒ **ἠῦρες:** οριστ. αορ. β' ε.φ., β' εν., του ρήμ. *εὔρισκω* (= βρίσκω).
- ⇒ **δόξαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ δόξα, τῆς δόξης* (= η επίφαση).
- ⇒ **πορίζεις:** οριστ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του ρήμ. *πορίζω* (= παρέχω, εξασφαλίζω, προσφέρω, δίνω).
- ⇒ **πολυήκοι:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ/ἡ πολυήκοος, τὸ πολυήκοον* (= που ακούει πολλά, που διαβάζει πολλά).
- ⇒ **γενόμενοι:** μτχ. αορ. β' μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι). ♦ **πολυήκοι γενόμενοι** = έχοντας ακούσει πολλά, έχοντας αναγνώσει πολλά.
- ⇒ **διδασχῆς:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ διδασχῆ, τῆς διδασχῆς* (= διδασκαλία).
- ⇒ **πολυγνώμονες:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ. *ὁ/ἡ πολυγνώμων, τὸ πολύγνωμον* (= πολυμαθής, παντογνώστης).
- ⇒ **δόξουσιν:** οριστ. μέλλ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *δοκέω, δοκῶ* (= φαίνομαι, νομίζω).
- ⇒ **ἀγνώμονες:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ/ἡ ἀγνώμων, τὸ ἄγνωμον* (= αμαθής, ανόητος).
- ⇒ **ὡς ἐπὶ τὸ πλῆθος** = ως ἐπὶ το πλείστον, τις περισσότερες φορές.
- ⇒ **ὄντες:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *εἰμί* (= είμαι).
- ⇒ **χαλεποί:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ χαλεπός, ἡ χαλεπή, τὸ χαλεπὸν* (= δύσκολος).
- ⇒ **συνεῖναι:** απαρέμφ. ενεστ., του ρήμ. *σύνεμι* (= συναναστρέφομαι).
- ⇒ **δοξόσοφοι:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ/ἡ δοξόσοφος, τὸ δοξόσοφον* (= ο δοκησίσοφος, αυτός που νομίζει ότι ξέρει πολλά, ενώ δεν τα ξέρει).
- ⇒ **γεγονότες:** μτχ. παρακ., του ρήμ. *γί(γ)νομαι* (= γίνομαι).

4

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➤ **Θεῦθ:** Στην Αίγυπτο λατρευόταν ως θεός της σοφίας. Ήταν αυτός που είχε εφεύρει την αρίθμηση, τη γραφή, τα μαθηματικά, παιχνίδια με τους κύβους, τα γράμματα. Για την ανακάλυψη των γραμμάτων ενημερώνει τον θεό και βασιλιά της Αιγύπτου, τον Θαμού, και του τονίζει ότι με τα γράμματα οι Αιγύπτιοι θα γίνουν σοφοί και θα αποκτήσουν ισχυρότερη μνήμη.

➤ **ὁ δ' εἶπεν:** Εννοεί τον βασιλιά της Αιγύπτου, τον Θαμού. Το όνομα αυτό προβληματίσε τους ερευνητές, γιατί ο βασικός αιγυπτιακός θεός είναι

ο Άμμων. Ο Α. Taylor (*Πλάτων, ο άνθρωπος και το έργο του*) θεωρεί ότι μάλλον ο Σωκράτης σκόπιμα χρησιμοποιεί το όνομα μιας συριακής θεότητας, ώστε οι αναγνώστες να μπορούν πιο εύκολα να συμπεράνουν πως η διήγηση αυτή είναι δημιούργημα της φαντασίας του. Αυτός κρίνει την εφεύρεση των γραμμάτων αρνητικά και αναφέρει τους λόγους για τους οποίους πιστεύει ότι ο γραπτός λόγος δεν έχει την αξία που θέλει ο Θευθ. Οι άνθρωποι, έχοντας εμπιστοσύνη στον γραπτό λόγο, δε θα ασκούν τη μνήμη τους και θα ξεχνούν. Για οτιδήποτε θέλουν να βρουν θα ανατρέχουν στα βιβλία και δεν θα ασκούν το μυαλό τους. Δε θα υπάρχει ο ζωντανός διάλογος. Αυτό που βρήκε ο Θευθ δεν είναι φάρμακο για το δυνάμωμα της μνήμης αλλά μέσο υπενθύμισης. Οι άνθρωποι διαβάζοντας θα πιστεύουν ότι έχουν μάθει πολλά, ενώ στην πραγματικότητα δε θα έχουν μάθει σε βάθος τίποτα. Τέτοιοι άνθρωποι θα είναι δύσκολοι στη συναναστροφή με άλλους, γιατί θα νομίζουν ότι είναι σοφοί, ενώ στην πραγματικότητα θα είναι δοκησίσοφοι, δηλαδή άνθρωποι που θα έχουν την ψευδαίσθηση ότι ξέρουν τα πάντα.

5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Τι πιστεύει ο βασιλιάς Θαμούς για την αξία του γραπτού λόγου;

Ο Θαμούς εξέφρασε την αποδοκιμασία του για την ανακάλυψη του Θευθ, τα γράμματα, με την αιτιολογία ότι τα γραπτά κείμενα κάνουν τον άνθρωπο να παραμελεί την καλλιέργεια της μνήμης του. Οι άνθρωποι ανά πάσα στιγμή θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στις γνώσεις μέσα από τα γραπτά κείμενα, και γι' αυτό δε θα προσπαθούν να τις αφομοιώσουν και να τις συγκρατήσουν στη μνήμη τους. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να έχουν την απατηλή εντύπωση ότι ξέρουν πολλά. Στην πραγματικότητα όμως θα έχουν απλώς διαβάσει πολλά, τα οποία δε θα τα έχουν κατανοήσει ούτε θα τα έχουν στον νου τους, ώστε να τα χρησιμοποιούν στους συλλογισμούς τους. Δηλαδή θα είναι δοκησίσοφοι και όχι σοφοί. Επομένως, η τέχνη της γραφής δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη μνήμη, αλλά απλώς παρέχει *ύπομνήσεις*, δηλαδή βολικά μέσα περιστασιακής ανανέωσης της μνήμης, τα οποία όμως, αντί να την οξύνουν, θα την απονεκρώνουν.

2. Συγκρίνοντας το παραπάνω απόσπασμα με το κείμενο της Ενότητας, εντοπίζετε κοινές απόψεις; Ποιες είναι αυτές;

Στο απόσπασμα από τον πλατωνικό διάλογο *Φαίδρο*, όπως και στο κείμενο της Ενότητας 18, επισημαίνονται τα μειονεκτήματα του γραπτού λόγου σε σχέση με τον προφορικό. Η βασική θέση και των δύο κειμένων είναι ότι ο γραπτός λόγος δεν προσφέρει ουσιαστική ωφέλεια στους ανθρώπους. Ένα γραπτό κείμενο

είναι άψυχο και στατικό. Το γραπτό κείμενο είναι σαν μια ζωγραφιά. Τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται η ζωγραφιά δεν μπορούν να μιλήσουν, όσο καλοσχεδιασμένα και αν είναι. Έτσι, και οι λέξεις ή οι προτάσεις ενός γραπτού κειμένου μπορεί να φαίνονται γεμάτες σοφία, αλλά από μόνες τους δεν μπορούν να επικοινωνήσουν με τον αναγνώστη. Ο γραπτός λόγος, στην καλύτερη περίπτωση, αποτελεί στατική εικόνα του προφορικού λόγου, ο οποίος είναι ζωντανός, με την έννοια ότι μπορεί να προσαρμόζεται στις περιστάσεις. Ο ομιλητής μπορεί να εξηγήει τις σκέψεις του και να επιλέγει τα κατάλληλα επιχειρήματα, διαπιστώνοντας ποια στοιχεία της επιχειρηματολογίας του δε γίνονται κατανοητά ή αποδεκτά από το ακροατήριό του.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

■ Β. Γραμματική – Συντακτικό

1. Να κλίνετε και στους δύο αριθμούς τις συνεκφορές: *ὁ ἐμὸς πατήρ / τὰ σὰ ἀγαθὰ / ὁ μέγας ῥήτωρ / ἡ πολλὴ τάξις.*
2. Να γράψετε σε όλους τους χρόνους της προστακτικής ε.φ. και μ.φ. τα πρόσωπα γ' ενικού και β' πληθυντικού των ρημάτων *λύω, λύομαι, διατάττω, διατάττομαι.*
3. Να γράψετε σε όλους τους χρόνους της υποτακτικής ε.φ. και μ.φ. τα πρόσωπα γ' ενικού και α' πληθυντικού του ρήματος *ὀρίζω, ὀρίζομαι.*
4. Να γράψετε σε όλους τους χρόνους της ευκτικής ε.φ. και μ.φ. τα πρόσωπα α' ενικού και β' πληθυντικού του ρήματος *πέμπω, πέμπομαι.*
5. Να αναγνωρίσετε τους ονοματικούς προσδιορισμούς ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους στα παρακάτω παραδείγματα:
 - α. Καὶ θεοῦβου πλήρης ἦν ἡ πόλις.
 - β. Πᾶς ὁ δῆμος ἄνω καθητό.
 - γ. Ἀνίστατο οὐδεὶς καλούσης τῆς πατρίδος τῇ κοινῇ φωνῇ.
 - δ. Οὐδὲν γὰρ ἂν ἦν εὐδαιμονέστερον προδότου.
 - ε. Μέχρι τούτου ὀνομάζετο φίλος Σίμος ὁ Λαρισαῖος.
 - στ. Τίς οὐκ οἶδεν Ἑλλήνων;
 - ζ. Νόμος ἐστὶ εὖρημα καὶ δῶρον θεῶν.
 - η. Ὁ κοινὸς ἰατρός θεραπεύσει σε, χρόνος.
 - θ. Ἐπράττομεν ὅμοια τούτοις.
 - ι. Περικλῆς Ἀθηναῖος τὸ γένος ἦν.

Απαντήσεις στις συμπληρωματικές ασκήσεις

1

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Ετυμολογικά

1.α. ψεύδομαι: ψευδής \ τέρω: τερπνός \ (φρονέω) φρονώ: φρόνιμος \ (δράω) δράω: δραστήριος \ σώζω: σωτήριος \ (δηλώω) δηλώνω: δηλωτικός
β. διδάσκω: διδακτός, διδακτέος \ γράφω: γραπτός \ θαυμάζω: θαυμαστός \ (τιμάω) τιμώ: τιμητές \ (νοέω) νοώ: νοητός

2.

Ουσιαστικά από τα οποία παράγονται	Παράγωγα επίθετα	Σημασία
οὐρανός	οὐράνιος	που ανήκει ή έχει σχέση με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
χαλκός	χαλκούς	χρώμα
χρήσις	χρήσιμος	κατάλληλος γι' αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
νόμος	νόμιμος	κατάλληλος γι' αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
μήν	μηνιαίος	χρόνος
ἔτος	ἐτήσιος	χρόνος
ὑγιής	ὑγιεινός	πλησμονή
φῶς	φωτεινός	πλησμονή
δίκη	δίκαιος	που ανήκει ή έχει σχέση με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη

3. πλήρης: (πληρώω) πληρῶ \ ἀπειλή: (ἀπειλέω) ἀπειλῶ \ ἦττα: (ἠττάωμαι) ἠττώμαι \ ὄρος: ὀρίζω \ πόνος: (πονέω) πονῶ \ βαθύς: βαθύνω \ ἰπτεύς: ἰπτεύω \ θερμός: θερμαίνω \ ἄρπαξ: ἀρπάζω \ βοή: (βοάω) βοῶ

4.

Τοπικά	Τροπικά	Ποσοτικά	Χρονικά
Ἀθήνησι	εὐγενῶς	δεκάκις	ἄλλοτε
ἐκείσε	βάδην	ἐπτάκις	ἐκάστοτε
οἴκοθεν	ὄνομασι		

5. παιδᾶριον: υποκοριστικό \ οἰκίσκος: υποκοριστικό \ κουρείον: τόπος \ ἑλαίων: περιεκτικό \ Ἡρακλείδης: πατρωνυμικό \ λύσις: ενέργεια \ Μιλῆσιος: εθνικότητα \ ταραχή: κατάσταση \ ποιητής: πρόσωπο που ενεργεί \ δρᾶσις: ενέργεια \ Ξηρασία: κατάσταση \ σφάλμα: αποτέλεσμα ενέργειας

6.

Ρήματα από τα οποία παράγονται	Παράγωγα ουσιαστικά	Σημασία
τρέφω	τροφεύς τροφή	πρόσωπο που ενεργεί ενέργεια
λαμβάνω	λήψις λήμμα	ενέργεια αποτέλεσμα ενέργειας
(όράω) ὄρω	ὄψις ὄραμα	ενέργεια αποτέλεσμα ενέργειας
ἐργάζομαι	ἐργαστήριον ἐργάτης	τόπος πρόσωπο που ενεργεί
βαίνω	βήμα βάθρον	αποτέλεσμα ενέργειας τόπος
τάττω	τάξις τάγμα	κατάσταση αποτέλεσμα ενέργειας
χέω	χύτρα χυμός	ὄργανο αποτέλεσμα ενέργειας

■ Β. Γραμματική – Σύνταξη

7.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
γεν.	τοῦ λόγου	τοῦ κακοῦ	τοῦ δικαστοῦ	τῆς τιμωρίας	τῆς γλώσσης
δοτ.	τῷ λόγῳ	τῷ κακῷ	τῷ δικαστῇ	τῇ τιμωρίᾳ	τῇ γλώσσῃ
κλιτ.	(ὦ) λόγε	(ὦ) κακὸν	(ὦ) δικαστά	(ὦ) τιμωρία	(ὦ) γλώσσα
γεν.	τοῦ βασιλέως	τῆς ἐκφύσεως	τῆς πόλεως	τῆς ψήφου	τῆς νήσου
δοτ.	τῷ βασιλεῖ	τῇ ἐκφύσει	τῇ πόλει	τῇ ψήφῳ	τῇ νήσῳ
κλιτ.	(ὦ) βασιλεῦ	(ὦ) ἐκφυσι	(ὦ) πόλι	(ὦ) ψήφε	(ὦ) νήσε

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	οἱ λόγοι	τὰ κακὰ	οἱ δικασταὶ	αἱ τιμωρίαι	αἱ γλώσσαι
γεν.	τῶν λόγων	τῶν κακῶν	τῶν δικαστῶν	τῶν τιμωριῶν	τῶν γλωσσῶν
αιτιατ.	τοὺς λόγους	τὰ κακὰ	τοὺς δικαστάς	τὰς τιμωρίας	τὰς γλώσσας
ονομ.	οἱ βασιλεῖς	αἱ ἐκφύσεις	αἱ πόλεις	αἱ ψήφοι	αἱ νήσοι
γεν.	τῶν βασιλέων	τῶν ἐκφύσεων	τῶν πόλεων	τῶν ψήφων	τῶν νήσων
αιτιατ.	τοὺς βασιλέας	τὰς ἐκφύσεις	τὰς πόλεις	τὰς ψήφους	τὰς νήσους

8. α. βαρβαρικῶ. β. καλόν, θεῖον, ἀνθρώπινον. γ. ἔρημοι. δ. ὑψηλά.

9. α. Π Ἄγουσι, Υ οἱ θεοί. β. Π ἐθαυμάζοντο, Υ οἱ ἀγαθοί. γ. Π εἰσί, Υ οἱ ποταμοί. δ. Π ἔπεμψε, Υ ὁ Τι-
θραύστης. ε. Π ἦσθητο, Υ ὁ βασιλεύς. στ. Π κινδυνεύετε, Υ ὑμεῖς. ζ. Π κατακαεύκασι, διηπάκασι,
Υ οἱ Θηβαῖοι.

10.

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ
α. αποκτείνειν	άποκτενεῖν	άποκτεῖναι	άπεκτονέναι
β. εἶναι	ἔσσεσθαι	γενέσθαι	γεγονέναι
γ. λέγειν	λέξειν, ἐρεῖν	λέξαι, εἰπεῖν	εἰρηκέναι

11. α. **πλήρης**: Το συνδετικό ρήμα είναι το *ἦν*.
β. **σπρατηγός**: Το συνδετικό ρήμα είναι το *ἤρέθη*.
γ. **σοφός**: Το συνδετικό ρήμα είναι το *νομίζεται*.
12. α. τὸν Κύρον. β. τῶν (παλαιῶν) πράξεων. γ. τοῖς λόγοις. δ. κάπρους (= αργιογούρουνα).
13. α. *λατρεύειν*: τελικό απαρέμφατο, **Υ** *Άγησίλαος* – ταυτοπροσωπία. β. *εἶναι*: ειδικό απαρέμφατο, **Υ** *τοὺς Έλληνας* – ετεροπροσωπία. γ. *ἀμύνασθαι*: τελικό απαρέμφατο, **Υ** *ἡμεῖς* – ταυτοπροσωπία. δ. *ἐξαπατάν*: ειδικό απαρέμφατο, **Υ** *σε* – ετεροπροσωπία.
14. α. *προκαλύψασα*: χρονική μετοχή. β. *διαλεγόμενον*: κατηγορηματική μετοχή. γ. *τῶν φασκόντων*: επιθετική μετοχή. δ. *δείσαντες*: αιτιολογική μετοχή. ε. *κελεύσοντα*: τελική μετοχή. στ. *δράσας*: υποθετική μετοχή. ζ. *όντες*: εναντιωματική μετοχή. η. *ληζόμενοι* (= ληστεύοντας): τροπική μετοχή.

2

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1. *ρήτρα*: μέσο // *λογισμός*: ενέργεια-κατάσταση // *λογεῖον*: τόπος // *ρημάτιον*: υποκοριστικό.
2. ἀντί + λέγω (επίθ.): ἀντίλογος, -ος, -ον // ὑπό + λέγω (επίθ.): ὑπόλογος, -ος, -ον // θεός + λόγος (ουσ.): θεολογία // λόγος + γράφω (ουσ.): λογογράφος // λόγος + τέχνη (ουσ.): λογοτέχνης

■ Β. Ετυμολογικά

3. **Απλές**: κελεύσας, αἰρούμενος, λελεγμένα, νήσους.
Σύνθετες: προσφερόμενος, αἰχμάλωτος, παιδαγωγός, ἐξαγγέλλει, ἐκφύγοι, ἀπέκρυσεν.
4. παρὰ + ἔρχομαι: παρέρχομαι // κατὰ + βαίνω: καταβαίνω // σὺν + ζῶ: συζῶ // σὺν + τροφή: σύντροφος // ἀνά + ἀγγέλλω: ἀναγγέλλω // ἄ (στερητικό) + καρπός: ἄκαρπος // ἀν (στερητικό) + ἰκανός: ἀνίκανος // ἀν (στερητικό) + ἱερός: ἀνίερος // ἡμί + λευκός: ἡμίλευκος // ἡμί + ὄνος: ἡμίονος // ἐν + τρομός: ἔντρομος // δὺς + τύχη: δυστυχής // ζα + πλούτος: ζάπλουτος
5. ἀμφιλέγω: ἀμφι + λέγω ἀκλιτη - κλιτή
πολύλογος: πολὺς + λόγος λέξεις κλιτές
ἀντιλογία: ἀντί + λόγος ἀκλιτη - κλιτή
πρόλογος: πρό + λόγος ἀκλιτη - κλιτή
ἀπόρητος: ἀπό + ρητός ἀκλιτη - κλιτή
ἀρχαιολογία: ἀρχαῖος + λόγος λέξεις κλιτές
μυθολογία: μῦθος + λόγος λέξεις κλιτές

■ Γ. Γραμματική

6. τὸν δελφίνα – τοὺς δελφίνας // τῆς ποσότητος – τῶν ποσοτήτων
 τοὺ ἀνδρώνος – τῶν ἀνδρώνων // τοὺς παρθενώνας – τὸν παρθενῶνα
 τῆ νησίδι – ταῖς νησίσι // τῷ πυθμένι – τοῖς πυθμέσι
 αἱ κρηπίδες – ἡ κρηπίς // τοῦ κύλικος – τῶν κυλικῶν
 τὴν ψηφίδα – τὰς ψηφίδας // τὴν χελιδόνα – τὰς χελιδόνας
 τὴν ταχύτητα – τὰς ταχύτητας // τοῦ λέβητος – τῶν λεβήτων
 τῆ λάρνακι – ταῖς λάρναξι // ὦ βραχίονες – ὦ βραχίον
7. α. Τοῖς γείτοσι (γείτων) ἔλεγε τάδε.
 β. Οἱ ἰέραιες τοὺς μικροὺς ὄρνιθας (ὄρνις) ἀρπάζουσιν.
 γ. Αἱ πονηραὶ ἐλπίδες (ἐλπὶς) κακοὶ σύμβουλοι εἰσιν.
 δ. Ἀγησίλαος καταπηθήσας ἀπὸ τοῦ ἄρματος (ἄρμα) ἔλαβε τὸν θώρακα (θώραξ).
 ε. Αἱ τῶν Λακεδαιμονίων φάλαγγες (φάλαγξ) φοβεραὶ τοῖς πολεμίοις εἰσὶ.

8.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
γενική	δοτική	κλητική	ονομαστική	γενική	δοτική
τοῦ ὄνουχος	τῷ ὄνουχι	(ὦ) ὄνουξ	οἱ ὄνουχες	τῶν ὄνουχων	τοῖς ὄνουξι(ν)
τοῦ χειμώνος	τῷ χειμῶνι	(ὦ) χειμῶν	οἱ χειμώνες	τῶν χειμώνων	τοῖς χειμῶσι(ν)
τῆς πράξεως	τῇ πράξει	(ὦ) πράξι	αἱ πράξεις	τῶν πράξεων	ταῖς πράξεσι(ν)
τοῦ ἀγῶνος	τῷ ἀγῶνι	(ὦ) ἀγῶν	οἱ ἀγῶνες	τῶν ἀγῶνων	τοῖς ἀγῶσι(ν)
τοῦ δαίμονος	τῷ δαίμονι	(ὦ) δαίμον	οἱ δαίμονες	τῶν δαιμόνων	τοῖς δαίμοσι(ν)
τοῦ θώρακος	τῷ θώρακι	(ὦ) θώραξ	οἱ θώρακες	τῶν θωράκων	τοῖς θώραξι(ν)
τῆς κλίμακος	τῇ κλίμακι	(ὦ) κλίμαξ	αἱ κλίμακες	τῶν κλιμάκων	ταῖς κλίμαξι(ν)
τοῦ πίδακος	τῷ πίδακι	(ὦ) πίδαξ	οἱ πίδακες	τῶν πιδάκων	τοῖς πίδαξι(ν)
τῆς μάλιστα	τῇ μαστιγι	(ὦ) μαστιξ	αἱ μαστιγες	τῶν μαστίγων	ταῖς μαστιξι(ν)
τῆς σήραγγος	τῇ σήραγγι	(ὦ) σήραγξ	αἱ σήραγγες	τῶν σηράγγων	ταῖς σήραγγι(ν)
τῆς φάραγγος	τῇ φάραγγι	(ὦ) φάραγξ	αἱ φάραγγες	τῶν φαράγγων	ταῖς φάραγγι(ν)
τῆς τριχῶς	τῇ τριχί	(ὦ) θριξ	αἱ τριχες	τῶν τριχῶν	ταῖς θριξι(ν)

9.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
γενική	κλητική	γενική	κλητική
τοῦ ξενῶνος	(ὦ) ξενῶν	τῆς ἀηδόνος	(ὦ) ἀηδῶν
τοῦ ἐλαιῶνος	(ὦ) ἐλαιῶν	τῆς εἰκόνας	(ὦ) εἰκῶν
τοῦ ὄρνιθῶνος	(ὦ) ὄρνιθῶν	τῆς χιόνος	(ὦ) χιῶν
τοῦ χιτῶνος	(ὦ) χιτῶν	τοῦ κανόνος	(ὦ) κανῶν
τοῦ ἀγκῶνος	(ὦ) ἀγκῶν	τοῦ ἄξονος	(ὦ) ἄξων
τοῦ αἰῶνος	(ὦ) αἰῶν	τοῦ γείτονος	(ὦ) γείτων
τοῦ Μαραθῶνος	(ὦ) Μαραθῶν	τοῦ πνεύμονος	(ὦ) πνεῦμων

10.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	ὁ ὄρνις	ἡ ἔρις	ἡ χάρις
γεν.	τοῦ ὄρνιθος	τῆς ἔριδος	τῆς χάριτος
δοτ.	τῷ ὄρνιθι	τῇ ἔριδι	τῇ χάριτι
αιτιατ.	τὸν ὄρνιν	τὴν ἔριν	τὴν χάριν
κλητ.	(ὦ) ὄρνι	(ὦ) ἔρι	(ὦ) χάρι

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ονομ.	οί	ὄρνιθες	αἱ	ἔριδες	αἱ	χάριτες
γεν.	τῶν	ὄρνιθων	τῶν	ἐρίδων	τῶν	χαρίτων
δοτ.	τοῖς	ὄρνιασι(ν)	ταῖς	ἐρῖσι(ν)	ταῖς	χάρισι(ν)
αιτιατ.	τοὺς	ὄρνιθας	τὰς	ἐρίδας	τὰς	χάριτας
κλητ.	(ὦ)	ὄρνιθες	(ὦ)	ἐριδες	(ὦ)	χάριτες

3

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1. ἀκοσμία: αταξία, σύγχυση, απουσία στολισμού, κακή διαγωγή.
2. κοσμογραφία: η περιγραφή του κόσμου. Στη ν.ε. στοιχειώδεις γνώσεις αστρονομίας.
3. κοσμικός: που ανήκει στον κόσμο, στο σύμπαν, γήινος.
4. κόσμησις: η τακτοποίηση, ο στολισμός, η διακόσμηση.

2. $\alpha - 2 / \beta - 3 / \gamma - 1 / \delta - 4 / \epsilon - 1$.

■ Β. Ετυμολογικά

3. δῆμος + ἄρχω: ουσ.: δήμαρχος επίθ.: δημαρχικός, -ή, -ὸν
ἀγγελία + φέρω: ουσ.: ἀγγελιαφόρος
ξύλον + κόπτω: ουσ.: ξυλοκόπος
ἔργον + δίδωμι: ουσ.: ἐργοδότης
μισθός + φέρω: ουσ.: μισθοφόρος επίθ.: μισθοφορικός, -ή, -ὸν
ναῦς + πῆγνυμι: ουσ.: ναυπηγός επίθ.: ναυπηγικός, -ή, ὄν
ὔλη + τέμνω: ουσ.: ὑλοτόμος επίθ.: ὑλοτομικός, -ή, -ὸν
οἶνος + χέω: ουσ.: οἰνοχόος
χοῖρος + βόσκω: ουσ.: χοιροβοσκός
θεός + λέγω: ουσ.: θεολόγος επίθ.: θεολογικός, -ή, -ὸν

■ Γ. Γραμματική – Σύνταξη

4. α. ἄνδρας. β. χρημάτων. γ. μεγέθει. δ. τοῦ ῥήτορος. ε. αὐτοκράτορες.

5.

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	ἡ	θυγάτηρ	ἡ	μήτηρ	αἱ	θυγατέρες	αἱ	μητέρες
γεν.	τῆς	θυγατρὸς	τῆς	μητρὸς	τῶν	θυγατέρων	τῶν	μητέρων
δοτ.	τῇ	θυγατρὶ	τῇ	μητρὶ	ταῖς	θυγατράσι(ν)	ταῖς	μητράσι(ν)
αιτιατ.	τὴν	θυγατέρα	τὴν	μητέρα	τὰς	θυγατέρας	τὰς	μητέρας
κλητ.	(ὦ)	θύγατερ	(ὦ)	μήτερ	(ὦ)	θυγατέρες	(ὦ)	μητέρες
ονομ.	ὁ	Θεμιστοκλῆς	οἱ	Θεμιστοκλεῖς				
γεν.	τοῦ	Θεμιστοκλέους	τῶν	Θεμιστοκλέων				
δοτ.	τῷ	Θεμιστοκλεῖ		—				
αιτιατ.	τὸν	Θεμιστοκλέα	τοὺς	Θεμιστοκλεῖς				
κλητ.	(ὦ)	Θεμιστόκλεις	(ὦ)	Θεμιστοκλεῖς				

6. Οι προτάσεις:
- συνδέονται κατά παράταξη με τους αντιθετικούς συνδέσμους *μὲν – δέ*.
 - συνδέονται κατά παράταξη με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους *καί – καί*.
 - συνδέονται κατά παράταξη με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους *οὔτε – οὔτε*.
 - συνδέονται κατά παράταξη με τους διαζευκτικούς συνδέσμους *ἢ – ἢ*.
 - συνδέονται κατά παράταξη με τον αντιθετικό σύνδεσμο *ἀλλ' (ά)*.
 - συνδέονται κατά παράταξη με τον συμπερασματικό σύνδεσμο *οὖν*.
 - συνδέονται κατά παράταξη με τον αιτιολογικό σύνδεσμο *γάρ*.
7. τὸν χῆνα – τοὺς χῆνας // τοῦ ἀγῶνος – τῶν ἀγῶνων
 ὦ αἰὼν – ὦ αἰῶνες // οἱ σπλήνες – ὁ σπλήν
 τοῦ πράκτορος – τῶν πρακτόρων // ὦ γεννήτορες – ὦ γεννήτορ
 τῷ λειχήνι – τοῖς λειχήσι // τοῦ πάγωνος – τῶν παγῶνων
 τὴν χελιδόνα – τὰς χελιδόνας // τὰς σταγόνας – τὴν σταγόνα
 οἱ κρατῆρες – ὁ κρατῆρ // τῶν ἡγεμόνων – τοῦ ἡγεμόνος
 τῷ βραχίονι – τοῖς βραχίονσι // τῷ τείχει – τοῖς τείχεσι
8. εἰκῶν – εἰκόνος // αὐτοκράτωρ – αὐτοκράτορος // σινδῶν – σινδόνης // ὄρνιθῶν – ὄρνιθῶνος // Σόλων – Σόλωνος // Ἀκαρνᾶν – Ἀκαρνανός // αὐχὴν – αὐχένος // ἀνθῶν – ἀνθῶνος // ἀγκῶν – ἀγκῶνος // Μακεδῶν – Μακεδόνης // φθειρ – φθειρός

4

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1. καλοτάξιδος: που έχει καλό ταξίδι. // καλότυχος: που έχει καλή τύχη. // καλοστημένος: που έχει στηθεί ωραία. // καλότροπος: που συμπεριφέρεται με καλούς τρόπους. // καλοκαμωμένος: που έχει κατασκευαστεί καλά.

2.

συνώνυμα	αντώνυμα
ομορφιά – καλλονή	κακοκαιρία – καλοκαιρία
καλοζωία – καλοπέραση	κακογραφία – καλλιγραφία
ευτραφής – καλοθρεμμένος	υστερόβουλος – καλόπιστος
αγαθότητα – καλοσύνη	κακομαθαίνω – καλομαθαίνω

■ Β. Ετυμολογικά

3. (είς) μόνος + χεῖρ: μονόχειρ // (είς) μόνος + ἡμέρα: μονοήμερος // (δύο) δι + πρόσωπον: διπρόσωπος // δύο + πτεχή: δίπτυχος // δύο + πύλη: δίπυλος // (τρεις) τρι + γωνία: τρίγωνος // (τρεις) τρι + κλίνη: τρίκλινος // (τέτταρες) τετρα + πλευρά: τετράπλευρος // (τέτταρες) τετρα + ἔτος: τετραετής

4. φίλος + ἄνθρωπος: φιλανθρωπία (ουσιαστικό)
 φίλος + ἀδελφός: φιλάδελφος, -ος, -ον (επίθετο)
 ἄξιος + ἐπαινώ: ἀξιέπαινος, -ος, -ον (επίθετο)
 μικρός + ἔμπορος: μικρέμπορος (ουσιαστικό)
 μέσος + ποταμός: μεσοποτάμιος, -α, -ον (επίθετο)
 ἑπτὰ + ἔτος: ἑπταετής, -ής, -ές (επίθετο)

5. γλυκὺς + πικρὸς → γλυκύ - πικρός ὄξις + μῶρος → ὄξι - μωρός
 εὐρύς + χῶρος → εὐρύ - χωρός βαθὺς + ζώνη → βαθύ - ζωνός
 βαρὺς + τιμὴ → βαρύ - τιμός βαθὺς + ῥίζα → βαθύ - ριζός

■ Γ. Γραμματική

6.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ						
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
γεν.	τοῦ εὐθέος	τοῦ βραδέος	τῆς εὐθείας	τῆς βραδείας	τοῦ εὐθέος	τοῦ βραδέος
δοτ.	τῷ εὐθεῖ	τῷ βραδεῖ	τῇ εὐθείᾳ	τῇ βραδείᾳ	τῷ εὐθεῖ	τῷ βραδεῖ
αιτιατ.	τὸν εὐθὺν	τὸν βραδὺν	τὴν εὐθείαν	τὴν βραδείαν	τὸ εὐθὺ	τὸ βραδὺ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ						
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
γεν.	τῶν εὐθέων	τῶν βραδέων	τῶν εὐθειῶν	τῶν βραδειῶν	τῶν εὐθέων	τῶν βραδέων
δοτ.	τοῖς εὐθέσι(ν)	τοῖς βραδέσι(ν)	ταῖς εὐθείαις	ταῖς βραδείαις	τοῖς εὐθέσι(ν)	τοῖς βραδέσι(ν)
αιτιατ.	τούς εὐθεῖς	τούς βραδεῖς	τὰς εὐθείας	τὰς βραδείας	τὰ εὐθέα	τὰ βραδέα

7. α. προτροπή. β. απαγόρευση. γ. απορία. δ. προσδοκία. ε. επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

8.

εὐθύς, εὐθεία, εὐθὺ	αιτ. εν. αρσ. αιτ. εν. ουδ.	εὐθὺν εὐθὺ
παχύς, παχεία, παχὺ	δοτ. εν. θηλ. αιτ. πληθ. αρσ.	παχείᾳ παχείς
βραδύς, βραδεία, βραδὺ	γεν. εν. ουδ. γεν. εν. αρσ.	βραδέος βραδέος
ὄξις, ὄξεια, ὄξι	γεν. εν. θηλ. γεν. πληθ. θηλ.	ὄξειας ὄξειῶν
τραχύς, τραχεία, τραχὺ	αιτ. πληθ. θηλ. αιτ. πληθ. ουδ.	τραχείας τραχέα
δασύς, δασεία, δασὺ	δοτ. πληθ. αρσ. δοτ. πληθ. ουδ.	δασέσι δασέσι

9. στρατεύη → στρατεύοισι // βλάπτωμεν → βλάπτω // θύης → θύητε // κηρύττειτε → κηρύττης // πράττωσιν → πράττει

10.

ενεστώτας υποτακτικής		αόριστος υποτακτικής
στρατοπεδεύομεν	→ στρατοπεδεύομεν	στρατοπεδεύσωμεν
κινδυνεύουσι	→ κινδυνεύουσι	κινδυνεύωσι
θάπτεις	→ θάπτῃς	θάψῃς
ἀκούω	→ ἀκούω	ἀκούσω
βλάπτει	→ βλάπτῃ	βλάψῃ
κρύπτετε	→ κρύπτῃτε	κρύψῃτε

11. 1. Κάκεινοι τὰ αὐτὰ ἔπραξαν: → πράξωσιν
 2. Οἱ πολέμοι τὰς σπονδὰς ἔλυσαν: → λύσωσιν
 3. Ἐγὼ ἐθαύμασα τοῦτον: → θαυμάσω
 4. Σὺ ἐφύλαξας τὴν πόλιν: → φυλάξῃς

5

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1.α.

- α. φέρνω στη χώρα μου προϊόντα από άλλη χώρα: → εισάγω
 β. συνάντηση παλαιών συμμαθητών: → σύναξη
 γ. όχημα που μεταφέρει επιβάτες: → επιβατηγό
 δ. τμήμα στρατού που αποδίδει τιμές σε επίσημους επισκέπτες: → άγημα

1.β.

- ύδραγωγείον → < ύδωρ + ἄγω: αυλάκι με το οποίο μεταφέρεται το νερό / η δεξαμενή αποθήκευσης νερού.
 άνταγωνιστής → < άντι(ι) + ἄγωνιστής < ἄγωνισ- (θ. αορ. του ρ. ἄγωνίζομαι) + -τής: ο αντίπαλος, ο αντίζηλος.
 ὄδηγός → < ὄδ(ός) + ἄγω: αυτός που δείχνει τον δρόμο σε κάποιον.

2.	προάγω	προαγωγή	προαγωγικός
	περιάγω	περιαγωγή	–
	διάγω	διαγωγή	–
	προσάγω	προσαγωγή	–
	ἐπάγω	επαγωγή	επαγωγικός
	συνάγω	συναγωγή	–
	ἀπάγω	απαγωγή	απαγωγικός
	ὑπάγω	υπαγωγή	–

■ Β. Ετυμολογικά

3. κρυψίνους → < κρύβω (θ. μέλλ. κρυψ-) + νοῦς (νόος) // λιποθυμικός → < λείπω (θ. λιπ-) + θυμός // ῥιποκίνδυνος → < ῥίπτω (θ. μέλλ. ῥιψ-) + κίνδυνος // ἐχέφρων → < ἔχω + φρήν // στρεψόδιμος → < στρέφω (θ. μέλλ. στρεψ-) + δίκη

4. λειψανδρία (= η ἔλλειψη ανδρών): λείπω + ἄνηρ // φίλοτιμος: (= που αγαπά τις τιμές): φίλ-ῶ (φιλέ-ω) + ο + τιμή // μισάνθρωπος (= που μισεί τους ανθρώπους): μισ-ῶ (μισέ-ω) + ἄνθρωπος // Ἄρχέλαος: ἄρχ (-ω) + ε + λαός

■ Γ. Γραμματική – Σύνταξη

5. υποτακτική

παρακείμενος ε.φ.

μονολεκτικός

περιφραστικός

κεκελεύω

κεκελευκώς, κεκελευκία, κεκελευκός ὦ

κεκελεύκης

κεκελευκώς, κεκελευκία, κεκελευκός ἦς

κεκελεύκη

κεκελευκώς, κεκελευκία, κεκελευκός ἦ

κεκελεύκωμεν

κεκελευκότες, κεκελευκία, κεκελευκὸτα ὦμεν

κεκελεύκητε

κεκελευκότες, κεκελευκία, κεκελευκὸτα ἦτε

κεκελεύκωσι(ν)

κεκελευκότες, κεκελευκία, κεκελευκὸτα ὦσι(ν)

6. υποτακτική

ενεστώτας	
ὦ	ὦμεν
ἦς	ἦτε
ἦ	ῶσι(ν)

7. α. ἔχουσιν. β. πεπραχότες ὦμεν. γ. πέμψητε. δ. εἰρηκῶς ἦς.

8.

ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
κόπτω	κόψω	κεκοφῶς ῶ
κηρύττεις	κηρύξῃς	κεκηρυχῶς ἦς
πέμψητε	πέμψητε	πεπομφότες ἦτε
διατάττωσι(ν)	διατάξωσι(ν)	διατεταχότες ὦσι(ν)

9. κινδυνεύσωμεν → αόριστος α΄ πληθ. // παρεσκευακότες ἦτε → παρακείμενος β΄ πληθ. // κατασκευάζῃς → ενεστώτας β΄ εν. // ψηφίσητε → αόριστος β΄ πληθ. // τεθαυμακονία ὦ → παρακείμενος α΄ εν. // κερουεκότα ὦσι → παρακείμενος γ΄ πληθ.

10. α. Ἐὰν ἦτε ἐγκρατεῖς, οὐ φαῦλα πράττετε.

β. Ἔως ἂν φῶς ἦ, ἐργαζόμεθα.

γ. Ἐὰν ὦμεν ἀμνήμονες τῆς τῶν προγόνων ἀρετῆς, βλάψομεν τὴν πατρίδα.

δ. Ἐὰν ἦς φιλομαθῆς, ἔσει πολυμαθῆς.

ε. Φοβοῦμαι μὴ οὐκ ἐλεύθεροι ὦσι ἐν τυραννίδι οἱ πολῖται.

11. α. **δεῖ**: απρόσ. ρήμα. **εἶναι**: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *δεῖ*. **ὑμᾶς**: υποκ. του *εἶναι*, σε αιτιατ. λόγω ετεροπροσωπίας.

β. **ἀνάγκη ἐστί**: απρόσ. ἐκφραση. **ἐξελεθῆν**: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *ἀνάγκη ἐστί*. **τοὺς μέν**: υποκ. του *ἐξελεθῆν*, σε αιτιατ. λόγω ετεροπροσωπίας.

γ. **ἔδοξε**: απρόσ. ρήμα. **πορεύεσθαι**: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *ἔδοξε*. **τοὺς στρατιώτας**: υποκ. του *πορεύεσθαι*, σε αιτιατ. λόγω ετεροπροσωπίας.

δ. **ἄξιον ἦν**: απρόσ. ἐκφραση. **θεάσασθαι**: τελικό απαρέμφ., υποκ. του *ἄξιον ἦν*. **τινά**: (ενν.) υποκ. του *θεάσασθαι*, σε αιτιατ. λόγω ετεροπροσωπίας.

6

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1. α. πεισμώνει, β. βόστη, γ. πειστήρια, δ. αξιόπιστα, ε. μεταπείσουν, στ. απείθεια, ζ. εύπιστος.

2.

	αντώνυμα		αντώνυμα
δυσπιστία	εμπιστοσύνη	αναξιόπιστος	αξιόπιστος
ανακριβής	πιστός	υπάκουος	απειθαρχος
απίθανος	πιθανός	απίστευτος	πιστευτός

■ Β. Ετυμολογικά

3. 1-β / 2-γ / 3-δ / 4-ια / 5-ιβ / 6-ι / 7-α / 8-ε / 9-ζ / 10-στ / 11-θ / 12-η.

■ Γ. Γραμματική

4. α. τῆ ἀκριβεῖ ὥρα. β. τοῦ αὐθάδους ἀνθρώπου. γ. τὰς ἀγενεῖς θυγατέρας. δ. τὰ εὐώδη ἄνθη. ε. (ὦ) ἄφρονα πλήθη. στ. τῷ μεγαλοπράγματι ἡγεμόνι. ζ. (ὦ) εὐγνωνον πατρὶς. η. τοῦ ἀγνώμονος παιδός.

5.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
αρσ. - θηλ.	ουδ.	αρσ. - θηλ.	ουδ.
ὀνὴ ἐμφανῆς	τὸ ἐμφανές	ὀνὴ διαφανῆς	τὸ διαφανές
τοῦντῆς ἐμφανοῦς	τοῦ ἐμφανοῦς	τοῦντῆς διαφανοῦς	τοῦ διαφανοῦς
τῶντῆ ἐμφανεῖ	τῷ ἐμφανεῖ	τῶντῆ διαφανεῖ	τῷ διαφανεῖ
τὸνλτῆν ἐμφανῆ	τὸ ἐμφανές	τὸνλτῆν διαφανῆ	τὸ διαφανές
(ὦ) ἐμφανές	(ὦ) ἐμφανές	(ὦ) διαφανές	(ὦ) διαφανές

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
αρσ. - θηλ.	ουδ.	αρσ. - θηλ.	ουδ.
οἰαὶ ἐμφανεῖς	τὰ ἐμφανῆ	οἰαὶ διαφανεῖς	τὰ διαφανῆ
τῶν ἐμφανῶν	τῶν ἐμφανῶν	τῶν διαφανῶν	τῶν διαφανῶν
τοῖςλτῆς ἐμφανέσι	τοῖς ἐμφανέσι	τοῖςλτῆς διαφανέσι	τοῖς διαφανέσι
τοὺςλτῆς ἐμφανεῖς	τὰ ἐμφανῆ	τοὺςλτῆς διαφανεῖς	τὰ διαφανῆ
(ὦ) ἐμφανεῖς	(ὦ) ἐμφανῆ	(ὦ) διαφανεῖς	(ὦ) διαφανῆ

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
αρσ. - θηλ.	ουδ.	αρσ. - θηλ.	ουδ.
ὀνὴ ἄφρων	τὸ ἄφρον	οἰαὶ ἄφρονες	τὰ ἄφρονα
τοῦντῆς ἄφρονος	τοῦ ἄφρονος	τῶν ἀφρόνων	τῶν ἀφρόνων
τῶντῆ ἄφρονα	τῷ ἄφρονα	τοῖςλτῆς ἄφροσι(ν)	τοῖς ἄφροσι(ν)
τὸνλτῆν ἄφρονα	τὸ ἄφρον	τοὺςλτῆς ἄφρονες	τὰ ἄφρονα
(ὦ) ἄφρον	(ὦ) ἄφρον	(ὦ) ἄφρονες	(ὦ) ἄφρονα

6.

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
	αρσ.	ουδ.	αρσ.	ουδ.
ονομ.	ὁ μεγαλόφρων	ὁ εὐδαίμων	τὰ μεγαλόφρονα	τὰ εὐδαίμονα
γεν.	τοῦ μεγαλόφρονος	τοῦ εὐδαίμονος	τῶν μεγαλόφρόνων	τῶν εὐδαίμόνων
δοτ.	τῷ μεγαλόφρονι	τῷ εὐδαίμονι	τοῖς μεγαλόφροσι(ν)	τοῖς εὐδαίμοσι(ν)
αιτιατ.	τὸν μεγαλόφρονα	τὸν εὐδαίμονα	τὰ μεγαλόφρονα	τὰ εὐδαίμονα
κλητ.	(ὦ) μεγαλόφρον	(ὦ) εὐδαίμον	(ὦ) μεγαλόφρονα	(ὦ) εὐδαίμονα

7. α. Γεωργοὶ **τινες** πολλοὺς ἀγροὺς ἔχουσιν.
 β. Σκοπεῖτε παυλάν **τινα** αὐτῶν τῶν ἔργων.
 γ. Ἀγορὰν δὲ **τίς** ἄξει, ἢν ἐξαμαρτάνοντες φαινόμεθα;
 δ. **Τίνες** οὐ βούλονται ταύτης τῆς στρατείας μετέχειν;
 ε. Ἡρώτα **τίνων** ἐχθρῶν ἐκράτησεν.

- στ. **Τίνας** οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Ἀργινοῦσαις ἐνίκησαν;
ζ. Χαλεποῦ **τινος** ἀνέμου πλέοντος κυβερνήται **τινες** οὐκ ἀπέπλεον.

8.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	τίς ὁδός	τὶ ὄνομα	τίνες ὁδοὶ	τινὰ ὀνόματα
γεν.	τίνος/τοῦ ὁδοῦ	τινός/του ὀνόματος	τίνων ὁδῶν	τινῶν ὀνομάτων
δοτ.	τίνι/τῆ ὁδῷ	τίνι/τῷ ὀνόματι	τίσι(ν) ὁδοῖς	τίσι(ν) ὀνόμασι(ν)
αιτιατ.	τίνα ὁδὸν	τὶ ὄνομα	τίνας ὁδοὺς	τινὰ ὀνόματα

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	τίς ἄνθρωπος	τί ἀγαθόν	τινὲς ἄνθρωποι	τίνα ἀγαθὰ
γεν.	τινός/του ἀνθρώπου	τίνος/τοῦ ἀγαθοῦ	τινῶν ἀνθρώπων	τινῶν ἀγαθῶν
δοτ.	τίνι/τῷ ἀνθρώπῳ	τίνι/τῷ ἀγαθῷ	τίσι(ν) ἀνθρώποις	τίσι(ν) ἀγαθοῖς
αιτιατ.	τίνα ἄνθρωπον	τί ἀγαθόν	τίνας ἀνθρώπους	τίνα ἀγαθὰ

7

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1. α. Πολλές εταιρείες *συνέπραξαν* για την ολοκλήρωση του έργου.
β. Παρά τη σκληρή *διαπραγμάτευση* τα αποτελέσματα ήταν πενιχρά.
γ. Η *πολυπραμοσύνη* του δεν του επέτρεψε να ολοκληρώσει με επιτυχία ένα σχέδιό του.
δ. Το πόρισμα του *πραγματογνώμονα* ήταν αντίθετο με τις δικές του απαιτήσεις.
ε. Τα *πεπραγμένα* του διοικητικού συμβουλίου εγκρίθηκαν από τη γενική συνέλευση.

2. 1-δ, 2-ε, 3-στ, 4-β, 5-γ, 6-α.

■ Β. Ετυμολογικά

3. θεός + λόγος: ὁ θεολόγος // δήμος + ἄρχω: ὁ δήμαρχος // ὄπισθεν + φύλαξ: ὁ ὀπισθοφύλαξ // ἀήρ + μάχη: ἡ ἀερομαχία // πατήρ + ἀδελφός: ὁ πατράδελφος // γῆ + λόφος: ὁ γῆλοφος // γένος + ἄρχω: ὁ γενάρχη

4.

συνθετικά μέρη	σύνθετα επίθετα	συνθετικά μέρη	σύνθετα επίθετα
εὖ + μέγεθος	ὁ εὐμεγέθης	μακρὸς + θυμὸς	ὁ μακρόθυμος
πολὺς + καρπός	ὁ πολὺκαρπος	μέγας + σχῆμα	ὁ μεγαλοσχήμων
ὁμοῦ + δόξα	ὁ ὁμόδοξος	φίλος + στοργή	ὁ φιλόστοργος
πρὸ + θυμὸς	ὁ πρῶθυμος	διὰ + σῆμα	ὁ διάσημος
ἄ (στερ.) + τόλμη	ὁ ἄτολμος		

5. φίλοχρήματος: φίλος + χρήμα // συμπολίτης: σύν + πόλις // ἀδιάφορος: ἄ (στερ.) + διαφέρω (διαφόρους) // ἐπιζήμιος: ἐπι + ζήμια // ἄπρονος: ἄ (στερ.) + πόνος

■ Γ. Γραμματική

6. Ευκτική ε.φ.

ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος
κελεύοιμι	κελεύσοιμι	κελεύσαμι
κελεύεις	κελεύσεις	κελεύσας /-σαις
κελεύει	κελεύσει	κελεύσαι /-σει(ν)
κελεύοιμεν	κελεύσοιμεν	κελεύσαμεν
κελεύετε	κελεύσετε	κελύσατε
κελεύειεν	κελεύσειεν	κελεύσαιεν /-σαιαν

7. κηρύττοιμι, κηρύξοιμι, κηρύξοιμι. πέμποιτε, πέμφοιτε, πέμφοιτε. ἄρχοις, ἄρξοις, ἄρξαις. βουλεύοιτε, βουλεύοιτε, βουλεύοιτε, διδάσκοι, διδάξοι, διδάξαι. ἐλέγχοιμεν, ἐλέγχοιμεν, ἐλέγχοιμεν.

8. α. **γένοιο**: δηλώνει ευχή (ευχετική ευκτική).
 β. **ἄν ἐμβαίης**: δηλώνει το δυνατό στο παρόν ή στο μέλλον (δυνητική ευκτική).
 γ. **ἄν ἀποθάνοιεν, (ἄν) παραδοίεν**: δηλώνουν το δυνατό στο παρόν ή στο μέλλον (δυνητικές ευκτικές).
 δ. **λύσοι**: είναι ευκτική του πλαγίου λόγου (η δευτερεύουσα πρόταση εξαρτάται από το ρήμα ιστορικού χρόνου *ἔλεγεν*).
 ε. **βούλοιο**: δηλώνει επανάληψη (επαναληπτική ευκτική).
9. α. Ἦν δέ τις Ἀπολλοφάνης Κυζικηνός, **ὃς** καὶ Φαρναβάζω ἐτύγχανεν ξένος.
 β. Φοίνισσα ἦν ἡ γυνὴ **ἣ** ἔπραξεν ταῦτα.
 γ. Ὁ πατήρ χαίρει ταῖς ἐπιστολαῖς, **ἃς** ὁ υἱὸς ἔγραψεν.
 δ. Σωκράτης αἶε περὶ αὐτὸν νέους εἶχεν **οἳ** ἐκόντες εἴποντο αὐτῷ.
 ε. Ἐπορεύετο σὺν **ἣ** εἶχεν δυνάμει.
 στ. Ὅρω καὶ Θηβαίους, **οἳ** τότε οὐκ ἔπεισαν Λακεδαιμονίους ἐξανδραποδίσασθαι ὑμᾶς.
 ζ. Ὁ Λυκοῦργος ἄνδρας ἐπέστησεν κρατεῖν τῶν παίδων, **οὓς** καὶ παιδονόμους καλοῦσι.

10. πράγμα: ὅπερ // πολέμου: οὗτινος, ὅτου // ἀκρόπολιν: ἣνπερ // ιδιωτῶν: ὄντων // τύραννος: ὅσπερ // ἐχθροῖς: οἷσισι // εὐπραξίαις: αἰσπερ // ἔργω: ὅτινι, ὅτω // χρήματα: ἅπερ // εὐβουλίας: ἣστινος

8

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1. α. Όλες οι ομάδες θέλουν να κατακτήσουν τον τίτλο του πρωταθλητή.
 β. Από τα πιο δύσκολα αγωνίσματα του στίβου είναι το δέκαθλο.
 γ. Ο αθλητής στερείται πολλές από τις καθημερινές απολαύσεις, για να πετύχει τον στόχο του.
 δ. Πολλοί δήμοι οργανώνουν αθλοπαιδιές για τους δημότες τους.
2. αγνός φίλαθλος / ειδικευμένος αθλητίατρος / καθημερινή άθληση / αθλοθέτης αγώνων / πρωταθλητής χειμώνα.

■ Β. Ετυμολογικά

3.

α' συνθετικό	επίθετα	σύνθετα επίθετα
ἀ-	αἴτιος	ἀναίτιος, ἄβατος, ἀνόσιος, ἀβέβαιος...
δυσ-	βατὸς	δύσβατος, δυσάρετος...
παρὰ	ῥοσιος	παράμεσος, παραδεκτός...
κατὰ	βέβαιος καθαρὸς μέσος ἀρεστός δεκτός λοιπός	κατακάθαρος, κατάλοιπος...

■ Γ. Γραμματική – Σύνταξη

4.

ρήμα <i>εἶμι</i>	ενεστώτας υποτακτικής	ενεστώτας ευκτικής
εἶμι	ὦ	εἶην
εἶσι	ὦσι	εἶησαν / εἶεν
ἐστί	ἦ	εἶη
ἐστέ	ἦτε	εἶητε / εἶτε
εἶ	ἦς	εἶης
ἐσμέν	ὦμεν	εἶημεν / εἶμεν

5.

	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος
β' εν.	πείθοις παύοις	πέισοις παύσοις	πέισαις /-σειας παύσαις /-σειας	πεπεικώς, -κυία, -κός εἶης πεπανκώς, -κυία, -κός εἶης
α' πληθ.	πείθοιμεν παύοιμεν	πέισοιμεν παύσοιμεν	πέισαιμεν παύσαιμεν	πεπεικότεις, -κυία, -κότα εἶημεν/εἶμεν πεπανκότεις, -κυία, -κότα εἶημεν/εἶμεν

6.

	γ' εν. ευκτ. αορ.	απαρέμφ. αορ.
πράττω	πράξαι /-ειε(ν)	πράξαι
ἀκούω	ἀκούσαι /-ειε(ν)	ἀκούσαι
αἰσχύνω	αἰσχύναι /-ειε(ν)	αἰσχύναι
εἶργω	εἶρξαι /-ειε(ν)	εἶρξαι
δανείζω	δανείσαι /-ειε(ν)	δανείσαι
κωλύω	κωλύσαι /-ειε(ν)	κωλύσαι

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα παραπάνω ρήματα έχουν μακρόχρονη παραλήγουσα. Γι' αυτό στο απαρέμφατο, όπου η κατάληξη *-αι* είναι βραχύχρονη, παίρνουν περισπωμένη, ενώ στην ευκτική, όπου η κατάληξη *-αι* είναι μακρόχρονη, παίρνουν οξεία.

7.

παρακείμενος οριστικής	παρακείμενος υποτακτικής	παρακείμενος ευκτικής
πέπραχε (ουδ.)	πεπραχὸς ἦ	πεπραχὸς εἶη
βεβλήκατε (θηλ.)	βεβληκυία ἦτε	βεβληκυία εἶητε / εἶτε
κατεσκευάκαμεν (αρσ.)	κατεσκευακότεις ὦμεν	κατεσκευακότεις εἶημεν / εἶμεν
δεδίδαχας (αρσ.)	δεδιδαχὸς ἦς	δεδιδαχὸς εἶης
ἐγνωκα (θηλ.)	ἐγνωκυία ὦ	ἐγνωκυία εἶην
κεχορεύκασι (ουδ.)	κεχορευκότα ὦσι	κεχορευκότα εἶησαν / εἶεν

8. πράγμα πάν // πολέμου παντός // ἀκρόπολιν πάσαν // ιδιωτῶν πάντων // τύραννος πᾶς // ἐχθροῖς πᾶσι // εὐπραξίαις πάσαις // ἔργῳ παντὶ // χρήματα πάντα // (τῆς) εὐβουλίας πάσης

9. α. πάντων. β. πᾶσιν, πᾶς. γ. πάντες. δ. πάντα. ε. πάσαις. στ. πάσα. ζ. πάση.

10. α. **μέμνησο**: μονόπτωτο ρήμα, γιατί ἔχει ἓνα αντικείμενο: *τῶν φίλων*.
 β. **ἐπολέμει**: μονόπτωτο ρήμα, γιατί ἔχει ἓνα αντικείμενο: *τοῖς Θραξί*.
 γ. **κακουργεῖ**: μονόπτωτο ρήμα, γιατί ἔχει ἓνα αντικείμενο: *τὰς πόλεις*.
 δ. **ἠξίωσαν**: δίπτωτο ρήμα, γιατί ἔχει δύο αντικείμενα: *τὸν Θεμιστοκλέα, τῶν τιμῶν*.
 ε. **διηγούμην**: δίπτωτο ρήμα, γιατί ἔχει δύο αντικείμενα: *τὰ τῆς μάχης, αὐτοῖς*.
 στ. **μεταδίδω**: δίπτωτο ρήμα, γιατί ἔχει δύο αντικείμενα: *τοῦ σίτου, τῷ κυνί*.

11.

ρήμα	αντικείμενο	
	ἄμεσο	ἔμμεσο
ἀποστερεῖ	ἡμᾶς	τὸν μισθὸν
ἐδίδασκον	τοὺς παῖδας	τοὺς τρόπους
ἔλαβε	τὸν Ὀρόνταν	τῆς ζώνης
ἐγράψατο	Σωκράτη	ἀσεβείας
δίδωσι	(μυρῖους) δαρεικοὺς	τῷ Κλέαρχῳ
ἔπεμπε	ξένια	τῷ Φαρναβάζῳ

12. α. *σε*: ἄμεσο αντικείμενο – *τοῦτο*: ἔμμεσο αντικείμενο
 β. *ἐμοῦ*: ἔμμεσο αντικείμενο – *τὴν ἀλήθειαν*: ἄμεσο αντικείμενο
 γ. *ἀνθρώποις*: ἔμμεσο αντικείμενο – *κακά*: ἄμεσο αντικείμενο
 δ. *τὸν στρατόν*: αντικείμενο
 ε. *τῆς ἐλευθερίας*: ἄμεσο αντικείμενο – *τῷ Φιλίπῳ*: ἔμμεσο αντικείμενο

9

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

1.

σύνθετες λέξεις	συνθετικά	εἶδος α' συνθετικού
ἐπιφέρω	ἐπὶ + φέρω	ἀκλιτο – πρόθεση
ἀνωφερῆς	ἄνω + φέρω	ἀκλιτο – επίρρ.
ἀγγελιαφόρος	ἀγγελία + φέρω	κλιτό – ουσ.
πολύφερνος	πολὺς + φερνῆ (φέρω)	κλιτό – ἐπίθ.
διαφορᾶ	διὰ + φέρω	ἀκλιτο – πρόθεση
φορολογία	φόρος + λέγω	κλιτό – ουσ.
δρεπανηφόρος	δρεπάνη + φέρω	κλιτό – ουσ.
μισθοφόρος	μισθὸς + φέρω	κλιτό – ουσ.

2. α. Ο φοροτεχνικός είναι αναγκαῖος κρίκος για τη λειτουργία της οικονομίας. β. Ο παγετός βλάπτει τα καρποφόρα δέντρα. γ. Η ἐγκαιρὴ ἀφίξη ασθενοφόρου σώζει ζωές. δ. Οι πηροφόροι δεν πρέπει να δελεάζονται με υποσχέσεις για προσωπικά οφέλη.

3. πετρέλαιο: πετρελαιοφόρος // καρπός: καρποφόρος // ειρήνη: ειρηνοφόρος // ἄρωμα (αρώματος): αρωματοφόρος // ἔλικας: ελικοφόρος // μαστίχα: μαστιχοφόρος // πρόσοδος: προσοδοφόρος // ερπίστρια: ερπιστριοφόρος

■ Β. Σύνταξη

4.

μετοχή	ρήμα εξάρτησης	υποκείμενο μετοχής
α. διαφέρων	εφαίνετο	Κύρος (υποκ. ρήμ.)
β. λέγων	ἄρξομαι	ἐγὼ (υποκ. ρήμ.)
γ. μανθάνων	αἰσχύνομαι	ἐγὼ (υποκ. ρήμ.)
δ. πολιορκῶν	ἀπηγγέλθη	Φίλιππος (υποκ. ρήμ.)
ε. (χαλεπῶς) φέροντας	ἠσθάνετο	τοὺς στρατιώτας (αντικ. ρήμ.)
στ. διαλεγομένου	ἦκουσα	αὐτοῦ (αντικ. ρήμ.)
ζ. ὦν	ἔτυχεν	Τισσαφέρνης (υποκ. ρήμ.)
η. ὦν	οἶδα	ἐγὼ (υποκ. ρήμ.)
θ. διεφθαμένους	ἤυρε	τοὺς ἄνδρας (αντικ. ρήμ.)
ι. ἐλθόντες	μεμνήμεθα	ἡμεῖς (υποκ. ρήμ.)

5.

κατηγορηματική μετοχή	υποκείμενο μετοχής	άλλη συντακτική χρήση
λέγων	(ενν.) ἐγὼ	υποκ. ρήματος
ψευδόμενον	τούτον	αντικ. απαρεμφάτου
πράττοντες	(ενν.) οὗτοι	υποκ. ρήματος
τεθνηκότα	Κύρον	αντικ. ρήματος
ἀπαγορεύων	νόμος	υποκ. ρήματος

6.

μετοχή	εἶδος μετοχής	υποκείμενο	Χαρακτηρισμός με βάση το υποκ.
α. πολεμήσοντες	τελική	Κορίνθιοι	συνημμένη
β. γενομένης	χρονική	ναυμαχίας	γενική απόλυτη
γ. κωλύοντος	αιτιολογική	οὐδενός	γενική απόλυτη
δ. ὄντες	εναντιωματική	ἡμεῖς (ενν.)	συνημμένη
ε. ἀποδιδόντες	υποθετική	οὗτοι (ενν.)	συνημμένη
στ. ἔχων	τροπική	Λύσανδρος	συνημμένη
ζ. κελευσάντων	υποθετική	ὑμῶν	γενική απόλυτη
η. μεταλαβόντες	εναντιωματική	Ἀθηναῖοι	συνημμένη
θ. (ὡς) ἀποκτενῶν	τελική	Ἀρταξέρξης	συνημμένη
ι. εἰπόντος	αιτιολογική	Ἄγασίου	γενική απόλυτη

7.

μετοχή	εἶδος μετοχής	υποκείμενο μετοχής
ἀκούσαντες	επιρρηματική – χρονική	οἱ Λακεδαιμόνιοι
ὄντας	κατηγορηματική	τοὺς Θηβαίους
ἔχοντες	επιρρηματική – τροπική	Λακεδαιμόνιοι
βοηθήσοντες	επιρρηματική – τελική	(ενν.) οὗτοι
διαφέροντες	κατηγορηματική	ἡμεῖς
φοβηθέντες	επιρρηματική – αιτιολογική	οἱ πολλοὶ
ὁ κωλύσων	επιθετική	ὁ
τῶν ναυμαχησάντων	επιθετική	τῶν ἀνδρῶν

8.

μετοχή	μετοχή συνημμένη - απόλυτη	υποκείμενο μετοχής
καλούσης	απόλυτη	τῆς πατρίδος
ἀπολωλεκότες	συνημμένη	οἱ δυνατοὶ
συλλέξας	συνημμένη	Κύρος
ἔχων	συνημμένη	Κόνων
πεσοῦσης	απόλυτη	δρυὸς
ὄντες	συνημμένη	πολλοὶ
ἀφικομένης	απόλυτη	τῆς Παράλου
ἀναστάς	συνημμένη	ὁ Ξενοφών

10

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Γ. Γραμματική – Σύνταξη

1.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
γεν.	τοῦ ἀνδρός	τοῦ λάθους	τοῦ κλητήρος
δοτ.	τῷ ἀνδρὶ	τῷ λάθει	τῷ κλητήρι
αιτιατ.	τὸν ἄνδρα	τὸ λάθος	τὸν κλητήρα

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
γεν.	τῶν ἀνδρῶν	τῶν λαθῶν	τῶν κλητήρων
δοτ.	τοῖς ἀνδράσι(ν)	τοῖς λάθεισι(ν)	τοῖς κλητήρσι(ν)
αιτιατ.	τούς ἄνδρας	τὰ λάθη	τούς κλητήρας

2. α. συνδέονται κατά παράταξη με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *καί*.
 β. συνδέονται κατά παράταξη με τον αιτιολογικό σύνδεσμο *γάρ*.
 γ. συνδέονται υποτακτικά: ο ειδικός σύνδεσμος *ὅτι* εισάγει δευτερεύουσα ειδική πρόταση, που εξαρτάται από την κύρια πρόταση, ενώ ο χρονικός σύνδεσμος *πρὶν* εισάγει δευτερεύουσα χρονική πρόταση που εξαρτάται από την ειδική πρόταση.
 δ. συνδέονται υποτακτικά: το *εἰ* είναι υποθετικός σύνδεσμος και εισάγει δευτερεύουσα υποθετική πρόταση.
3. α. Η υποτακτική *δράσω* δηλώνει απορία. β. Η υποτακτική (*μη*) *ἀπέλθῃτε* δηλώνει απαγόρευση. γ. Οι ευκτικές *εἴη* και *ἔλθοι* είναι του πλαγίου λόγου. δ. Η ευκτική *θύοι* είναι επαναληπτική.

4.

	ρήμα	ἄμεσο αντικείμενο	ἔμμεσο αντικείμενο
α.	προσηγόν	μηχανὰς	τῇ πόλει
β.	ἐπυνθανόμεν	τὰ ἄριστα	ὑμῶν
γ.	τιμάται	θανάτου	μοι
δ.	ῆτησα	(οὐδένα) ἄνθρωπον	μισθὸν

5.

απαρέμφατο	είδος	συντακτικός ρόλος	υποκείμενο απαρεμφάτου	ταυτοπροσωπία – ετεροπροσωπία
νανμαχεῖν	τελικό	αντικ. του ρήμ. <i>προεῖπεν</i>	(τούς στρατηγούς)	ετεροπροσωπία
δεδοκέναι	ειδικό	αντικ. του ρήμ. <i>ἤγοῦμαι</i>	αὐτούς	ετεροπροσωπία
γενέσθαι	τελικό	υποκ. του απρόσ. ρήμ. <i>ἔξεστι</i>	(ὕμᾱς)	ετεροπροσωπία
εἶναι	ειδικό	υποκ. του απρόσ. ρήμ. <i>ὁμολογείται</i>	τὴν πόλιν	ετεροπροσωπία
φοβείσθαι	τελικό	υποκ. του απρόσ. ρήμ. <i>δεῖ</i>	τὸν στρατιώτην	ετεροπροσωπία
λέγειν	τελικό	αντικ. του ρήμ. <i>ἄξιῶ</i>	(ενν.) ἐγώ	ταυτοπροσωπία

11

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1. 1 - γ / 2 - α / 3 - ε / 4 - β / 5 - στ / 6 - δ.

2. α. Η φυγομαχία είναι χαρακτηριστικό δειλών ανθρώπων.
 β. Οι φοροφυγάδες υποχρεώνουν τους νομοταγείς πολίτες να πληρώνουν περισσότερους φόρους.
 γ. Ο ιδιόρρυθμος τρόπος ζωής που έχει επιτρέπει σε κάποιους να τον θεωρούν φενγάτο.
 δ. Πολλοί στρατιώτες αποφεύγουν την αργαρεία με διάφορες δικαιολογίες.

■ Β. Ετυμολογικά

3. ἐν + πρόσθεν: ἔμπροσθεν // ἐπὶ + ἄνω: ἐπάνω // ἐνι + ὄτε: ἐνίστε // ἀντὶ + πέραν: ἀντιπέραν

4. ἐφεξῆς: ἐπὶ + ἐξῆς // ἐπαύριον: ἐπὶ + αὔριον // ὑποκάτω: ὑπὸ + κάτω // ἔσαι: ἔς + αἶε

■ Γ. Γραμματική

5. α. **ἐρώτα** (προστ. ενεστ.): δηλώνει προσταγή. β. **ἔχε** (προστ. ενεστ.): δηλώνει προτροπή. γ. **(μὴ) τρέχετε** (προστ. ενεστ.): δηλώνει απαγόρευση (ἢ συμβουλή). δ. **ἔχέτω** (προστ. ενεστ.): δηλώνει συγκατάθεση ἢ παραχώρηση. ε. **(μὴ) προτρέχετε** (προστ. ενεστ.): δηλώνει αποτροπή. στ. **φεύγε** (προστ. ενεστ.): δηλώνει συμβουλή. ζ. **λεγέτω**: (προστ. ενεστ.): δηλώνει παράκληση.

6. στρατοπεδεύεις → στρατοπέδευε / κινδυνεύουσι → κινδυνεύόντων / θάπτετε → θάπτετε / ἀκούει → ἀκούέτω / βλάπτεις → βλάπτε / κρύπτετε → κρύπτετε

7. ἐστρατοπέδευσας → στρατοπέδευσον / ἐκινδύνευσαν → κινδυνεύσάντων / ἐθάψατε → θάψατε / ἤκουσε → ἀκουσάτω / ἔβλαψας → βλάψον / ἐκρύψατε → κρύψατε

8. **χορεύω** (γ' εν. προστακτικής ενεστώτα): χορευέτω // **φθείρω** (β' πληθ. προστακτικής ενεστώτα): φθείρετε // **πείθω** (γ' πληθ. προστακτικής ενεστώτα): πειθόντων // **τρέφω** (β' εν. προστακτικής ενεστώτα): τρέφε

9. **ἐκόλυσα** (β' πληθ. προστακτικής αορίστου): κωλύσατε // **ἔκλεψα** (γ' εν. προστακτικής αορίστου): κλεψάτω // **ἔκοψα** (β' εν. προστακτικής αορίστου): κόψον // **ἐκόμισα** (γ' πληθ. προστακτικής αορίστου): κομισάντων

10. προστακτική ε.φ.

ενεστώτας			
—	—	—	—
κέλευε	τάττε	ἄρχε	πείθε
κελευέτω	ταττέτω	ἀρχέτω	πειθέτω
—	—	—	—
κελεύετε	τάττετε	ἄρχετε	πείθετε
κελευόντων ἢ κελευέτωσαν	τατπόντων ἢ ταττέτωσαν	ἀρχόντων ἢ ἀρχέτωσαν	πειθόντων ἢ πειθέτωσαν
αόριστος			
—	—	—	—
κέλευσον	τάξον	ἄρξον	πείσον
κελευσάτω	ταξάτω	ἀρξάτω	πεισάτω
—	—	—	—
κελεύσατε	τάξατε	ἄρξατε	πείσατε
κελευσάντων ἢ κελευσάτωσαν	ταξάντων ἢ ταξάτωσαν	ἄρξάντων ἢ ἀρξάτωσαν	πεισάντων ἢ πεισάτωσαν

12 ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

- α. Η ανάδοχος εταιρεία πτώχευσε και το έργο έμεινε **ημιτελής**.
β. Οι αποφάσεις του Αρείου Πάγου δεν ξανακρίνονται, είναι **τελεσίδικες**.
γ. Ο νέος αυτοκινητόδρομος Κορίνθου – Καλαμάτας είναι σχεδόν **τέλειος**.
δ. Η διακοπή της δανειοδότησης αποτέλεσε το **τελειωτικό** κτύπημα για την επιχείρηση.
- τελεσίδικη απόφαση / τελειόφοιτος πανεπιστημίου / εκτελεστικός πρόεδρος / ιδιοτελής σκοπός / επίσημη τελετή / ημιτελής προσπάθεια.

■ Β. Γραμματική

- α. **Ίσθι** έτοιμος πάσχειν δεινά.
β. Πρὸς τοὺς πλησιάζοντας **ἔστε** ὁμιλητικοί.
γ. **Ἔστω** τοῦ πατρὸς εὐτυχέστερος.
δ. Ἐπειτα οἱ νέοι αἰεὶ φίλοι **ἔστων / ὄντων / ἔστωσαν**.
ε. **Ἔστω** μέτρον πᾶσι πράγμασι.

4.

	Ενεστώτας προστακτικής	Αόριστος προστακτικής	Παρακείμενος προστακτικής
φυλάττεις κινδυνεύουσι	φύλαττε κινδυνευόντων	φύλαξον κινδυνευσάντων	πεφυλαχώς, - νία, - ὅς ἴσθι κεκινδυνευκότες, -νίαι, -ότα ἔστων/όντων/ἔστωσαν
θαυμάζετε πράττει βλάπτεις κρύπτετε	θαυμάζετε πραττέτω βλάπτε κρύπτετε	θαυμάσατε πραξάτω βλάψον κρύψατε	τεθαυμακότες, -νίαι, -ότα ἔστε πεπραχώς, - νία, - ὅς ἔστω βεβλαφώς, - νία, - ὅς ἴσθι κεκρυφότες, - νίαι, -ότα ἔστε

5. **ἔστωσαν** (γ' εν. ενεστ. προσ.): ἔστω // **βιάζεται** (γ' πληθ. ενεστ. οριστ.): βιάζονται // **μακαρίζεις** (β' πληθ. ενεστ. προσ.): μακαρίζετε // **θεραπεύεται** (β' εν. ενεστ. οριστ.): θεραπεύη/ει // **ἀρπάζω** (μτχ. ενεστ. και αορ. ε.φ. σε όλα τα γένη): ἀρπάζων, -ουσα, -ον/ ἀρπάσας, -σασα, -σαν

6. α. μέγας. β. πολλοῖς. γ. πολλοί. δ. πολλῆς. ε. πολλή. στ. μεγάλην. ζ. πολλά. η. μεγάλα.

13 ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

- α. Στη Θεσσαλία υπάρχουν μεγάλες εκτάσεις για αιτοκαλλιέργεια.
β. Ο Καναδάς είναι αιτοπαγωγός χώρα.
γ. Τα οικόσιτα ζώα ζουν καλύτερα σε εξοχικές κατοικίες.
δ. Ο επιτσισμός των προσφύγων παρουσιάζει πολλές δυσκολίες.
ε. Μεγάλο κίνδυνο για το περιβάλλον αποτελούν τα παραιοτοκτόνα.
στ. Έρευνες διεθνών οργανισμών αποκαλύπτουν ότι κάποιοι λαοί της Αφρικής υποσιτίζονται.

■ Β. Γραμματική

- παρεσκευασμένος ὄ: παρακείμενος – α' εν. // πορεύση: αόριστος – β' εν. // ῥίπτησθε: ενεστώτας – β' πληθ. // σεσημασμένοι ὄσι: παρακείμενος – γ' πληθ. // παιδευσώμεθα: αόριστος – α' πληθ. // ἔσκαμμένον ἦτε: παρακείμενος – β' πληθ. // ἀπεσταλμένοι ὄμεν: παρακείμενος – α' πληθ.

3.

	Ενεστώτας υποτακτικής μ.φ.	Αόριστος υποτακτικής μ.φ.	Παρακείμενος υποτακτικής μ.φ.
φυλάττη	φυλάττη	φυλάξη	πεφυλαγμένος ἦς
κηρύττονται	κηρύττωνται	κηρύξονται	κεκηρυγμένοι ὄσι
θύεσθε	θύησθε	θύσησθε	τεθυμένοι ἦτε
ψηφίζεται	ψηφίζεται	ψηφίστηται	ἐψηφισμένος ἦ
παιδεύη	παιδεύηται	παιδεύση	πεπαιδευμένος ἦς
κρύπτεσθε	κρύπτησθε	κρύψησθε	κεκρυμμένοι ἦτε
στρατευόμεθα	στρατευόμεθα	στρατευσώμεθα	ἐστρατευμένοι ὄμεν

4. υποτακτική μ.φ.

ενεστώτας			αόριστος		
λύωμαι	δέχωμαι	γράφωμαι	λύσωμαι	δέξωμαι	γράψωμαι
λύη	δέχη	γράφη	λύση	δέξη	γράψη
λύηται	δέχηται	γράφηται	λύσηται	δέξηται	γράψηται
λυσώμεθα	δεχώμεθα	γραφώμεθα	λυσώμεθα	δεξώμεθα	γραψώμεθα
λύησθε	δέχησθε	γράφησθε	λύσησθε	δέξησθε	γράψησθε
λύονται	δέχονται	γράφονται	λύσονται	δέξονται	γράψονται

5. υποτακτική μ.φ.

	παρακείμενος
πεπεμμένος, πεπεμμένη, πεπεμμένος ὦ πεπεμμένος, πεπεμμένη, πεπεμμένος ἦς πεπεμμένος, πεπεμμένη, πεπεμμένος ἦ πεπεμμένοι, πεπεμμένα, πεπεμμένα ὦμεν πεπεμμένοι, πεπεμμένα, πεπεμμένα ἦτε πεπεμμένοι, πεπεμμένα, πεπεμμένα ὦσι(ν)	κεκολασμένος, κεκολασμένη, κεκολασμένος ὦ κεκολασμένος, κεκολασμένη, κεκολασμένος ἦς κεκολασμένος, κεκολασμένη, κεκολασμένος ἦ κεκολασμένοι, κεκολασμένα, κεκολασμένα ὦμεν κεκολασμένοι, κεκολασμένα, κεκολασμένα ἦτε κεκολασμένοι, κεκολασμένα, κεκολασμένα ὦσι(ν)

6. α. πειθώμεθα. β. ψηφίσησθε. γ. πορεύονται. δ. πεπραγμένα ὦσιν. ε. πορευσώμεθα στ. τρέπηται ζ. τεταγμένοι ὦσι. η. παρακελευσώμεθα. θ. βεβουλευμένοι ἦτε.

7. ἀποκρίνωμαι: ἀποκρίνωμεθα // ἀμύνηται: ἀμύνονται // ἀκούσονται: ἀκούσεται // πολιτεύσῃσθε: πολιτεύσῃ // πεπολιτευμένοι ὦμεν: πεπολιτευμένος ὦ // μεμαχημένοι ἦτε: μεμαχημένος ἦς

8.

Παρακείμενος οριστικής	Υποτακτική (περιφραστικός τύπος)	Ευκτική (περιφραστικός τύπος)	Προστακτική (περιφραστικός τύπος)
πεφύλαχας	πεφυλαχώς, -υία, -ὄς ἦς	πεφυλαχώς, -υία, -ὄς εἴης	πεφυλαχώς, -υία, -ὄς ἴσθι
κεκομίκατε	κεκομικότες, -υία, -ότα ἦτε	κεκομικότες, -υία, -ότα εἴητε(εἴτε)	κεκομικότες, -υία, -ότα ἔστε
τεθαυμάκασαι	τεθουμακότες, -υία, -ότα ὦσι	τεθουμακότες, -υία, -ότα εἴησαν(εἴεν)	τεθουμακότες, -υία, -ότα ἔστων/ ὄντων/ ἔστωσαν
κέκοφε	κεκοφώς, -υία, -ὄς ἦ	κεκοφώς, -υία, -ὄς εἴη	κεκοφώς, -υία, -ὄς ἔστω

14

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Σύνταξη

1. α. απλή πρόταση. β. απλή πρόταση. γ. ελλειπτική πρόταση (λείπει το υποκ. *εγώ*). δ. ελλειπτική πρόταση (λείπει το ρήμα *έστί*). ε. σύνθετη πρόταση (έχει δύο υποκείμενα). στ. σύνθετη πρόταση (έχει δύο κατηγορούμενα). ζ. επαυξημένη πρόταση.

2.

κύριοι ὀροι		δευτερεύοντες ὀροι	
Υ	Ρ	Κ	προσδιορισμοί
α. οἱ στρατιῶται	κατέβαινον	—	τελευταίοι, εἰς τὰς κόμας
β. Κλέαρχος	ἠρέθη	στρατηγός	αὐτῶν
γ. οἱ Ἕλληνες	ἐβουλεύοντο	—	μετὰ ταῦτα, συνελθόντες
δ. Ξενοφῶν, τινές	ἐχειροτονήθησαν	ἄρχοντες	διὰ ταῦτα, ἄλλοι

3. α. **χιλίαι**: ονοματικός προσδιορισμός. β. **ἔνθα, τὴν νύκτα, ἐπὶ τοῦ ὄρους**: επιρρηματικοί προσδιορισμοί. γ. **τρεῖς, Μαϊάνδρον**: ονοματικοί προσδιορισμοί. **ἀπὸ Σάδρων, ἐπὶ τὸν ποταμόν**: επιρρηματικοί προσδιορισμοί.

4. α: απλή / β: επαυξημένη / γ: επαυξημένη / δ: απλή / ε: απλή.
5. α: σύνθετη (δύο υποκείμενα) / β: ελλειπτική (υποκείμενο: *ἐγὼ*) / γ: σύνθετη (δύο υποκείμενα) / δ: ελλειπτική (ῥήμα: *ἐστὶ*) / ε: σύνθετη (δύο κατηγορούμενα) / στ: ελλειπτική (υποκείμενο: *ὁ Ζεύς*).
6. α. *ὁ βασιλεύς*: παράθεση στο *Ἄρταξέρξης* / β. *χρόνος*: επεξήγηση στο *κοινὸς ἰατρὸς* / γ. *Ἄνδροτίωνα* (λέγω): επεξήγηση στο *ἀνθρώπων πονηρῶ* / δ. *πολλὰς καὶ καλὰς*: επιθετικοὶ προσδιορισμοὶ στο ουσ. *σταφυλὰς* / ε. *τὸ δεξιόν*: επιθετικὸς προσδιορισμὸς στο ουσ. *κέρας* / στ. *φαιδρῶ*: κατηγορηματικὸς προσδιορισμὸς στο ουσ. *τῷ προσώπῳ* / ζ. *ἐσχάτην*: κατηγορηματικὸς προσδιορισμὸς στο ουσ. *τάξιν*.
7. α. *λιμῶ*: δοτική ως επιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τῆς αἰτίας.
β. *ἀμφὶ πύρ*: εμπρόθετος προσδιορισμὸς τόπου.
γ. *ἀντ' ἐκείνου*: εμπρόθετος προσδιορισμὸς αντικατάστασης.
δ. *ἀπὸ στόματος*: εμπρόθετος προσδιορισμὸς μέσου.
ε. *ἐκ τῶν ἔργων ἢ ἐκ τῶν λόγων*: εμπρόθετοι προσδιορισμοὶ συμφωνίας.
στ. *μετὰ συμμάχων*: εμπρόθετος προσδιορισμὸς συνέργειας.
ζ. *πόσον*: γενική ως επιρρηματικὸς προσδιορισμὸς του ποσού.

15

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Γραμματική – Σύνταξη

1. ΕΥΚΤΙΚΗ μ.φ.

ενεστώτας			μέλλοντας		
πορευοίμην	διδασκοίμην	γραφοίμην	πορευσοίμην	διδάξοίμην	γραψοίμην
πορεύοιο	διδάσκοιο	γράφοιο	πορεύσοιο	διδάξοιο	γράψοιο
πορεύοιτο	διδάσκοιτο	γράφοιτο	πορεύσοιτο	διδάξοιτο	γράψοιτο
πορευοίμεθα	διδασκοίμεθα	γραφοίμεθα	πορευσοίμεθα	διδάξοίμεθα	γραψοίμεθα
πορεύοισθε	διδάσκοισθε	γράφοισθε	πορεύσοισθε	διδάξοισθε	γράψοισθε
πορεύοιντο	διδάσκοντο	γράφοντο	πορεύσοιντο	διδάξοιντο	γράψοιντο

αόριστος

πορευσαίμην	διδαξαίμην	γραψαίμην
πορεύσαιο	διδάξαιο	γράψαιο
πορεύσαιτο	διδάξαιτο	γράψαιτο
πορευσαίμεθα	διδαξαίμεθα	γραψαίμεθα
πορεύσασθε	διδάξασθε	γράψασθε
πορεύσαιντο	διδάξαιντο	γράψαιντο

2. ευκτική μέλλοντα του ρ. *εἶμι*

α' εν. *ἔσοίμην*, β' εν. *ἔσοιο*, γ' εν. *ἔσοιτο*, α' πλ. *ἔσοίμεθα*, β' πλ. *ἔσοισθε*, γ' πλ. *ἔσοιντο*.

3. ευκτική μ.φ.

παρακείμενος

πεπορευμένος, πεπορευμένη, πεπορευμένον	εἶην
πεπορευμένος, πεπορευμένη, πεπορευμένον	εἶης
πεπορευμένος, πεπορευμένη, πεπορευμένον	εἶη
πεπορευμένοι, πεπορευμένοι, πεπορευμένα	εἶημεν/εἶμεν
πεπορευμένοι, πεπορευμένοι, πεπορευμένα	εἶητε/εἶτε
πεπορευμένοι, πεπορευμένοι, πεπορευμένα	εἶησαν/εἶεν

παρακείμενος

πεπραγμένος, πεπραγμένη, πεπραγμένον	εἶην
πεπραγμένος, πεπραγμένη, πεπραγμένον	εἶης
πεπραγμένος, πεπραγμένη, πεπραγμένον	εἶη
πεπραγμένοι, πεπραγμένοι, πεπραγμένα	εἶημεν/εἶμεν
πεπραγμένοι, πεπραγμένοι, πεπραγμένα	εἶητε/εἶτε
πεπραγμένοι, πεπραγμένοι, πεπραγμένα	εἶησαν/εἶεν

4. ευκτική μ.φ.

	ενεστώτας	μέλλοντας	ἀόριστος	παρακείμενος
γ' εν.	σφύζοιτο	σώσοιτο	σώσαιτο	σεσω(σ)μένος, σεσω(σ)μένη, σεσω(σ)μένον εἶη
	ἄρχοιτο	ἄρξοιτο	ἄρξαιτο	ἤργμένος, ἤργμένη, ἤργμένον εἶη
β' πληθ.	σφύζοισθε	σώσοισθε	σώσαισθε	σεσω(σ)μένοι, σεσω(σ)μένοι, σεσω(σ)μένα εἶητε/εἶτε
	ἄρχοισθε	ἄρξοισθε	ἄρξαισθε	ἤργμένοι, ἤργμένοι, ἤργμένα εἶητε/εἶτε

5. α. • **μεγίστη**: επιθετ. προσδ. στο *ἡγεμών* • **πάντα**: κατηγ. προσδ. στο *τὰ αἰσχροά*. β. • **πάσαι**: κατηγ. προσδ. στο *αἱ πόλεις*. γ. • **μεγάλοι**: επιθετ. προσδ. στο *οἶκοι* • **πολλοί**: επιθ. προσδ. στο *μεγάλοι οἶκοι* (σχῆμα ἕν διὰ δυοῖν). δ. • **ὁ Λακεδαιμόνιος**: παράθεση στο *Κλεομένης*. ε. • **ἡ τάξις / ἡ ψήφος / ἡ κρίσις**: επεξηγήσεις στο *ταῦτα*.

6. α. *οἱ Ἀγαιοί*: παράθεση στα *Φιλήσιος / Λύκων*.
 β. *ἀμύνεσθαι*: επεξήγηση στο *οἰωνός*.
 γ. *σαφῆς / ἀγαθός*: επιθετικοί προσδιορισμοί στο *φίλος*.
 δ. *οἱ Ἀθήνησι*: επιθετικός προσδιορισμός στο *δικασταί*.
 ε. *αὐτός*: κατηγορηματικός προσδιορισμός στο *Μένων*.
 στ. *μέσω*: κατηγορηματικός προσδιορισμός στο *αἰθέρι*.

16

ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Λεξιλογικά

1. 1 – γ / 2 – ε / 3 – α / 4 – β / 5 – στ / 6 – δ.

2. α. Το δικαστήριο αποδέχτηκε τη συνυπαιτιότητα και του άλλου οδηγού στο ατύχημα.
 β. Η συμπεριφορά του σε όλο το ταξίδι ήταν αναιτιολόγητη.
 γ. Η θέση που διεκδικούσε στην επιχείρηση ήταν ιδιαίτερα απαιτητική.

- δ. Η αίτηση που υπέβαλε στο υπουργείο δεν ήταν πλήρης.
 ε. Η απίθα που οδήγησε την προσπάθειά τους στην αποτυχία δεν ήταν εμφανής.

3. 1 – γ / 2 – ε / 3 – α / 4 – β / 5 – στ / 6 – δ.

■ Β. Γραμματική – Σύνταξη

4.

	Ενεστώτας προστακτικής μ.φ.	Αόριστος προστακτικής μ.φ.	Παρακείμενος προστακτικής μ.φ.
γυμνάζη	γυμνάζου	γύμνασαι	γεγύμνασο
βιάζονται	βιαζέσθων ή βιαζέσθωσαν	βιασάσθων ή βιασάσθωσαν	βεβιάσθων ή βεβιάσθωσαν
θύεσθε	θύεσθε	θύσασθε	τέθυσθε
έφαρμόττεται	έφαρμοττέσθω	έφαρμοσάσθω	έφηρμόσθω
παιδεύη	παιδεύου	παιδεύσαι	πεπαιδέυσο
κρύπτεσθε	κρύπτεσθε	κρύψασθε	κέκρυφθε
στρατεύονται	στρατεύεσθων ή στρατεύεσθωσαν	στρατευσάσθων ή στρατευσάσθωσαν	έστρατεύσθων ή έστρατεύσθωσαν

5. αποκρίνου: αποκρίνεσθε // άμυνέσθω: άμυνέσθων // άκουσάσθων: άκουσάσθω // πολιτεύασθε: πολιτεύσαι // πεπολιτευμένος ίσθι: πεπολιτευμένοι έσθε // μεμαχημένοι έστων: μεμαχημένος έστω

6. προστακτική μ.φ.

	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
γ' εν.	ποριζέσθω φυλαττέσθω	πορισάσθω φυλαξάσθω	πεπορίσθω πεφυλάχθω
β' πληθ.	πορίζεσθε φυλάττεσθε	πορίσασθε φυλάξασθε	πεπόρισθε πεφύλαχθε

7. προστακτική μ.φ.

ενεστώτας		αόριστος		παρακείμενος	
—	—	—	—	—	—
δέχου	γράφου	δέξαι	γράψαι	δέδεξο	γέγραψο
δεχέσθω	γραφέσθω	δεξάσθω	γραψάσθω	δεδέχθω	γεγράφθω
—	—	—	—	—	—
δέχεσθε	γράφεσθε	δέξασθε	γράψασθε	δέδεχθε	γέγραφθε
δεχέσθων ή	γραφέσθων ή	δεξάσθων ή	γραψάσθων ή	δεδέχθων	γεγράφθων ή
δεχέσθωσαν	γραφέσθωσαν	δεξάσθωσαν	γραψάσθωσαν	δεδέχθωσαν	γεγράφθωσαν

8. • Για έναν κτήτορα: α. έμός. β. σά, σών. γ. έμών. δ. έμά. ε. σοί. στ. έμη. • Για πολλούς κτήτορες: α. ήμέτεροι. β. ήμετέρα. γ. σφετέρων. δ. ύμετέρας. ε. σφετέρους. στ. ύμέτερος.

9. α. **της στάσεως**: γενική αντικειμενική στο *ή αίτια*. β. **άνδριάντων**: γενική της αξίας στο *άξιοι*. γ. **χρημάτων**: γενική αντικειμενική στο *έπαθυμία*. δ. **τών μαθητών**: γενική διαιρετική στο *άριστοι*. ε. **του Σωκράτους**: γενική κτητική στο *φίλος*. στ. **νόμοις**: δοτική αντικειμενική στο *έναντιος*. ζ. **φύσει / νόμο**: δοτικές του τρόπου στο *συγγενείς*. η. **γνώμην**: αιτιατική της αναφοράς στο *ίκανοί*. **τών πόλεμον**: αιτιατική της αναφοράς στο *άλλοι*.

17 ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Σύνταξη

1. α. **διὰ τῶν Καρδούχων**: τόπου (διά μέσου). β. **κατὰ τοὺς (τελευταίους) χρόνους**: χρόνου, **μετὰ τὴν μάχην**: χρόνου, **εἰς τὰ Λεύκτρα**: τόπου. γ. **κατὰ τὸν ἀριθμὸν**: αναφοράς. δ. **δι' αὐτά**: αιτίας. ε. **πρὸς τὰς πηγάς**: τόπου (κατεύθυνσης σε). στ. **ἐν αἰτία**: κατάστασης. ζ. **ἐπὶ τῆς (ἐμῆς) βασιλείας**: χρόνου. η. **ἐπὶ τίσιν**: ὄρου ή συμφωνίας. θ. **πρὸς ἡμᾶς**: τόπου (κατεύθυνσης). ι. **ὡς Ἀθήνας**: τόπου (κατεύθυνσης).

2. α-3, β-6, γ-1, δ-5, ε-7, στ-8, ζ-4, η-2.

18 ΕΝΟΤΗΤΑ

■ Α. Γραμματική – Σύνταξη

1.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				
ονομ.	ὁ ἐμὸς πατήρ	τὸ σὸν ἀγαθὸν	ὁ μέγας ῥήτορ	ἡ πολλὴ τάξις
γεν.	τοῦ ἐμοῦ πατρὸς	τοῦ σοῦ ἀγαθοῦ	τοῦ μεγάλου ῥήτορος	τῆς πολλῆς τάξεως
δοτ.	τῷ ἐμοὶ πατρὶ	τῷ σοῦ ἀγαθῷ	τῷ μεγάλῳ ῥήτορι	τῇ πολλῇ τάξει
αιτιατ.	τὸν ἐμὸν πατέρα	τὸ σὸν ἀγαθὸν	τὸν μέγαν ῥήτορα	τὴν πολλὴν τάξιν
κλητ.	—	—	(ὦ) μέγα ῥήτορ	(ὦ) πολλὴ τάξις

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				
ονομ.	οἱ ἐμοὶ πατέρες	τὰ σὰ ἀγαθὰ	οἱ μεγάλοι ῥήτορες	αἱ πολλαὶ τάξεις
γεν.	τῶν ἐμῶν πατέρων	τῶν σῶν ἀγαθῶν	τῶν μεγάλων ῥητόρων	τῶν πολλῶν τάξεων
δοτ.	τοῖς ἐμοῖς πατέρασι(ν)	τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς	τοῖς μεγάλοις ῥήτορασι(ν)	ταῖς πολλαῖς τάξεσιν(ν)
αιτιατ.	τούς ἐμούς πατέρας	τὰ σὰ ἀγαθὰ	τούς μεγάλους ῥήτορας	τάς πολλὰς τάξεις
κλητ.	—	—	(ὦ) μεγάλοι ῥήτορες	(ὦ) πολλαὶ τάξεις

2.

προσακτική ε.φ.			προσακτική μ.φ.		
ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
γ' εν.					
λυέτω	λυσάτω	λελυκώς, λελυκνῖα, λελυκός ἔστω	λύεσθω	λυσάσθω	λελύσθω
διαταπτέτω	διαταξάτω	διατεταχώς, διατεταχνῖα, διατεταχός ἔστω	διαταπτέσθω	διαταξάσθω	διατετάχθω
β' πληθ.					
λύετε	λύσατε	λελυκότες, λελυκνῖαι, λελυκότε ἔστε	λύεσθε	λύσασθε	λέλυσθε
διατάπτετε	διατάξατε	διατεταχότες, διατεταχνῖαι, διατεταχότα ἔστε	διατάπτεσθε	διατάξασθε	διατετάχθε

3.

	υποτακτική ε.φ.			υποτακτική μ.φ.		
	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
γ' εν.	ὀρίζη	ὀρίση	ὠρικώς, ὠρικυία, ὠρικὸς ἦ	ὀρίζηται	ὀρίσηται	ὠρισμένος, ὠρισμένη, ὠρισμένον ἦ
α' πληθ.	ὀρίζωμεν	ὀρίσωμεν	ὠρικότες, ὠρικυίαι, ὠρικότα ὦμεν	ὀρίζώμεθα	ὀρισώμεθα	ὠρισμένοι, ὠρισμέναι ὠρισμένα ὦμεν

4.

	ευκτική ε.φ.				ευκτική μ.φ.			
	ενεστ.	μέλλ.	αόρ.	παρακ.	ενεστ.	μέλλ.	αόρ.	παρακ.
α' εν.	πέμπομι	πέμψομι	πέμψαμι	πεπομφός, πεπομφύια, πεπομφός εἶην	πεμποίμην	πέμψοίμην	πέμψαίμην,	πεπεμμένος πεπεμμένη πεπεμμένον εἶην
β' πληθ.	πέμποιτε	πέμψοιτε	πέμψαιτε	πεπομφότες, πεπομφύια, πεπομφότα εἶητε/εἶτε	πέμποισθε	πέμψοισθε	πέμψαισθε	πεπεμμένοι, πεπεμμέναι πεπεμμένα εἶητε/εἶτε

5. α. **θορούβου**: γεν. αντικειμενική από το πλήρους. β. **πάς**: κατηγορ. προσδ. στο ὁ δήμος. γ. **κοινή**: επιθετ. προσδ. στο φωνή. δ. **προδότου**: γεν. συγκριτική από το εὐδαιμονέστερον. ε. ὁ **Λαρισάιος**: παράθεση στο Σίμος. στ. **Ἑλλήνων**: γεν. διαρετική από το τίς. ζ. **θεῶν**: γεν. υποκειμενική από τα εὐρημα, δῶρον. η. **χρόνος**: επεξήγηση στο ὁ (κοινὸς) ἰατρός. θ. **τούτοις**: δοτ. αντικειμενική από το ὅμοια. ι. τὸ **γένος**: αιτιατ. της αναφοράς από το Ἀθηναίος.

**ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΡΧΙΚΩΝ
ΧΡΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ**

ενεστώτας	παρτατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρεκείμενος	υπερσυντέλικος
A					
Ε.Φ.	ἀγαπάω -ῶ	ἀγαπῶ	ἀγαπήσω	ἠγάπηκα	ἠγάπηκειν
Ε.Φ.	ἀγγέλλω	ἠγγέλλω	ἠγγεῖλα	ἠγγέλκα	ἠγγέλκειν
Μ.Φ.	ἀγγέλλομαι	ἠγγελλόμην	ἠγγειλάμην	ἠγγέλμαι	ἠγγέλμην
Ε.Φ.	ἀγορεύω	ἠγόρευον	ἠγόρευσα, εἶπον	ἠγόρευκα, εἶρηκα	ἠγόρευκειν
Μ.Φ.	ἀγορεύομαι	ἠγορευόμην	ἠγορεύοσθην, ἐρρήθην	ἠγόρευμαι	ἠγόρευμην
Ε.Φ.	ἄνω	ἦνον	ἠγανον	ἦχα, ἀνήσοχα	ἦχε(ν)ῆ(ν)όσχε(ν)
Μ.Φ.	ἄνομαι	ἠνόμην	ἠγαγόμην	ἦγμαι	ἦγμην
Ε.Φ.	ἀδικέω -ῶ	ἠδίκουν	ἠδίκησα	ἠδίκηκα	ἠδίκηκειν
Μ.Φ.	ἀδικέομαι -οῦμαι	ἠδικούμην	ἠδικήθην	ἠδίκημαι	ἠδικήμην
Ε.Φ.	αἰνέω -ῶ	ἠνουν	ἠνεσα	ἦνεκα	ἦνεκα
Μ.Φ.	αἰνέομαι -οῦμαι	ἠνούμην	ἠνέσθην	ἦνημαι	ἠνημένος ἦν
Ε.Φ.	αἰρέω -ῶ	ἠρουν	ἔILON	ἦρηκα	ἦρήκειν
Μ.Φ.	αἰρέομαι -οῦμαι	ἠρούμην	ἔILOμην	ἦρημαι	ἦρήμην
Ε.Φ.	αἰτέω -ῶ	ἠτούν	ἦτησα	ἦήτηκα	ἦήτηκειν
Μ.Φ.	αἰτέομαι -οῦμαι	ἠτούμην	ἦτησάμην	ἦτημαι	ἦτημην
Ε.Φ.	ἀκούω	ἠκουν	ἦκουσα	ἠκήκα	ἠκήκειν
Μ.Φ.	ἀκούομαι	ἠκουόμην	ἠκούσθην	ἠήκουσμαι	ἠήκουστο (Υ' εν.)
Ε.Φ.	ἀκμάζω	ἠκμαζον	ἦκμασα	ἦκμακα	ἠλώκειν
Μ.Φ.	ἀλίσκομαι	ἠλίσκομην	ἔάλων, ἦλων	ἔάλωκα, ἦλωκα	ἠλώκειν
Ε.Φ.	ἁμαρτάνω	ἠμαρτανον	ἦμαρτον	ἠμάρτηκα	ἠμαρτήκειν
Μ.Φ.	ἁμαρτάνομαι	ἠμαρτανόμην	ἠμαρτήθη (Υ' εν.)	ἠμάρτηται (Υ' εν.)	ἠμάρτητο (Υ' εν.)

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	άμύνω	ἤμυνον	άμυνῶ	ἤμυνα		
Μ.Φ.	άμύνομαι	ἤμυνόμην	άμυνούμαι	ἤμυνάμην		
Ε.Φ.	άπειθέω -ῶ	άπειθήσω	ἡπειθήσα			
Ε.Φ.	άπολαύω	άπέλαυον	άπολαύσω	άπέλαυσα	άπολέλυκα	άπολελαυκῶς ἦν
Ε.Φ.	άρπάζω	ἤρπαζον	άρπάζω, άρπάσσομαι	ἤρπασα	ἤρπακα	ἤρπάκειν
Μ.Φ.	άρπάζομαι	ἤρπαζόμην	άρπασθήσομαι	ἤρπασθην, ἤρπασχθην	ἤρπασμαι, ἤρπαγμα	ἤρπασμην
Ε.Φ.	άρχω	ἤρχον	άρξω	ἤρξα	[ἤρξα]	
Μ.Φ.	άρχομαι	ἤρχόμην	άρξομαι	ἤρξάμην	ἤρξαμ	ἤρξιμην
Μ.Φ.	άφικνέομαι -οῦμαι	άφικνούμην	άφίξομαι	άφικόμην	άφίγμαι	άφίξιμην
B						
Ε.Φ.	βαίνω	ἔβαινον	βήσομαι	ἔβην	βέβηκα	έβεβήκειν
Ε.Φ.	βάλλω	ἔβαλλον	βαλῶ	ἔβαλον	βέβληκα	έβεβλήκειν
Μ.Φ.	βάλλομαι	έβαλλόμην	βαλοῦμαι	έβαλόμην	βέβλημαι	έβεβλήμην
Μ.Φ.	βιάζομαι	έβιαζόμην	βιάσομαι	έβιασάμην	βεβίασμαι	[έβεβιάσμην]
Ε.Φ.	βλέπω	έβλεπον	βλέψομαι, [βλέψω]	έβλεψα	[βέβλεψα]	
Ε.Φ.	βοηθέω -ῶ	έβοήθουν	βοηθήσω	έβοήθησα	βεβοήθηκα	έβεβοηθήκειν
Ε.Φ.	βουλεύω	έβουλεύον	βουλεύσω	έβούλευσα	βεβούλευκα	έβεβούλευκειν
Μ.Φ.	βουλεύομαι	έβουλεύόμην	βουλεύσομαι	έβουλεύσάμην	βεβούλευμαι	
Μ.Φ.	βούλομαι	έ(ή)βουλόμην	βουλήσομαι	έ(ή)βουλήθην	βεβούλημαι	

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Γ						
Ε.Φ.	γεννάω -ῶ	ἐγέννων	γεννήσω	ἐγέννησα	γενένηκα	γενένηκα
Μ.Φ.	γεννάομαι -όμαι	ἐγεννώμην	γεννήσομαι ἐγεννήθην	ἐγεννήσασθην	γενένημαι	γενένημαι
Μ.Φ.	γί(ν)ομαι	ἐγί(ν)όμην	γενήσομαι	ἐγενόμην	γένονα, γενένημαι	ἐγενόνην, ἐγενένημην
Ε.Φ.	γράφω	ἔγραφον	γράψω	ἔγραψα	ἔγραφα	ἔγραφα
Μ.Φ.	γράφομαι	ἐγραφόμην	γράψομαι γραφήσομαι	ἐγραψάμην ἐγράψην	ἔγραμμαι ἔγραμμαι	ἔγραμμαι ἔγραμμαι
Δ						
Ε.Φ.	δείκνυμι, δεικνύω	ἐδείκνυον	δείξω	ἔδειξα	δέδειχα	δέδειχα
Μ.Φ.	δείκνυμαι	ἐδεικνύμην	δείξομαι δειχθήσομαι	ἐδείξάμην ἐδείχθην	δέδειγμαι	δέδειγμαι
Ε.Φ.	δέδοικα, δέδια (πρκ. με σημ. ενστ.)	ἐδεδοίκειν, ἐδεδίειν (υπρ. με σημ. πρτ.)	δείξομαι	ἔδεισα	δέδεικα	δέδεικα
Μ.Φ.	δέχομαι	ἐδεχόμην	δέξομαι	ἐδέξάμην	δέδεγμαι	δέδεγμαι
Ε.Φ.	δέω	ἔδωον	δέησω	ἔδησα	δέδηκα	δέδηκα
	δει (Υ εν.)	ἔδει (Υ εν.)	δέησει (Υ εν.)	ἔδησε (Υ εν.)	δέδηκε (Υ εν.)	δέδηκε (Υ εν.)
Μ.Φ.	δέομαι	ἐδέομην	δέησομαι	ἐδέηθην	δέδημαι	δέδημαι
Ε.Φ.	διδάσκω	ἐδίδασκον	διδάξω	ἔδίδαξα	δέδωκα	δέδωκα
Μ.Φ.	διδάσκομαι	[ἐδιδασκόμεν]	διδάξομαι	ἔδιδάξάμην ἔδιδάχθην	δέδωγα δέδωγα	[ἐδέδωγάνην] δέδωγα
Ε.Φ.	διδράσκω (πάντα σύνθετο)	ἐδίδρασκον	δράσομαι	ἔδραν	δέδρακα	δέδρακα
						δέδρακα

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρεκείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	δίδωμι	έδιδουν	δώσω	ἔδωκα	δέδωκα	έδεδώκειν
Μ.Φ.	δίδομαι	έδιδόμην	δώσομαι	έδόμην	δέδομαι	έδεδόμην
			δοθήσομαι	έδόθην		
Ε.Φ.	δίδωκω	έδίδωκον	δώξω, δώξομαι	έδώξα	δέδωχα	έδεδώχαιν
Μ.Φ.	δίδωκόμην	έδιδωκόμην	[δώχθησομαι]	έδώχθην	[δέδιώγμαι]	[έδεδιώγμην]
Ε.Φ.	δοκέω -ώ	έδοκουν	δόξω	έδοξα	δέδοκται (Υ' εν.)	έδεδοκτο (Υ' εν.)
		έδοκει (Υ' εν.)	δόξει (Υ' εν.)	έδοξε (Υ' εν.)		
Ε.Φ.	δράω -ώ	έδρων	δράσω	έδρασα	δέδρακα	
Μ.Φ.	δράομαι -ώμαι	έδρώμην			δέδραμαι	
Μ.Φ.	δύναμαι	έ(η)δυνάμην	δυνήσομαι	έ(η)δυνήθην, έδυνάσθην	δέδύνημαι	
Ε.Φ.	δύω	έδυσον	δύσω	έδυσα	δέδυσκα	έδεδύκειν
Μ.Φ.	δύομαι	έδυσόμην	δύσομαι, δυθήσομαι	έδυν, έδύθην	δέδυμαι	
Ε						
Ε.Φ.	(έ)θέλω	ήθελον	(έ)θελήσω	ήθέλησα	ήθέληκα	ήθελήκειν
Ε.Φ.	έθιζω	έθιζον	έθιώ	έθισα	έθικα	
Μ.Φ.	έθιζομαι		[έθισθήσομαι]	έθισθην	έθισμαι	έθισμην
Ε.Φ.	είμι	ή(ν)	έσομαι	έγενόμην	γένονα	έγενόγειν
Ε.Φ.	είργω,	είργον	είρξω	είρξα	είργμαι	είργμην
Μ.Φ.	είργομαι	είργόμην	είρξομαι	είρχθην		
	ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Γράφεται και με ψιλή: <i>είργω – είργομαι και είργω – είργομαι.</i>					
Ε.Φ.	έλέγχω	ήλεγχον	έλέξω	ήλεγξα	έληλεγμαι	έληλέγμην
Μ.Φ.	έλέγχομαι	ήλεγχόμην	έλεγχθήσομαι	ήλεγχθην	έληλεγμαι	έληλέγμην
Ε.Φ.	έλπίζω	ήλπιζον	έλπω	ήλπισα	ήλπικα	ήλπικέειν
Ε.Φ.	έξετάζω	έξεταζον	έξετάσω, έξετώ	έξητασα	έξήτακα	
Μ.Φ.	έπίσταμαι	ήπιστάμην	έπιστήσομαι	ήπιστήθην		

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	έπιτηδεύω	έπιτηδευον	έπιτηδεύσω	έπιτηδευσα	έπιτηδέυκα	
Μ.Φ.	έπιμοι	επιόμην	έψομαι	έσπόμην	(ήκολούθηκα)	(ήκολούθηκειν)
Μ.Φ.	εργάζομαι	ει(ή)ργαζόμην	εργάσομαι	ει(ή)ργασάμην	ειργασμαι	ειργάσθην
Μ.Φ.	έρχομαι	ήειν, ήια	έρμι	ήλθον	έληλυθα	έληλύθειν
Ε.Φ.	έρωτάω -ώ	ήρώτων	έρωτήσω, έρήσομαι	ήρώτησα, ήρόμην	ήρώτηκα	ήρωτήκειν
Μ.Φ.	έρωτάομαι-ώμαι			ήρωτήθην		
Ε.Φ.	έσθίω	ήσθιον	έδομαι	έφαγον	έδηδοκα	[έδηδόκειν]
Ε.Φ.	εύρισκω	εύ(η)ύρισκον	εύρήσω	εύ(η)ύρον	εύ(η)ύρηκα	εύρηκώς ήν
Μ.Φ.	εύρισκομαι	εύ(η)ύρισκόμην	εύρήσομαι	εύ(η)ύρόμην	εύ(η)ύρημαι	εύ(η)ύρήμην
Ε.Φ.	έχω	είχον	έξω, σήσω	έσχον	έσχηκα	[έσχηκειν]
Μ.Φ.	έχομαι	ειχόμην	έξομαι, σήσομαι	έσχόμην	έσχημαι	
Z						
Ε.Φ.	ζήω -ώ	έζων	ζήσω, ζήσομαι, βιώσομαι	έβιω, [έζηκα]	βεβίωκα, [έζηκα]	[έζήκειν]
H						
Μ.Φ.	ήγέομαι -οίμαι	ήγούμην	ήγήσομαι	ήγησάμην	ήγημαι	
Μ.Φ.	ήδομαι	ήδόμην	[ήγηθήσομαι]	ήγηθην		
Ε.Φ.	ήσυχάζω	ήσύχαζον	ήσθήσομαι	ήσθην		
Ε.Φ.			ήσυχάσω, [ήσυχάσομαι]	ήσύχασα		
Θ						
Ε.Φ.	θεραπεύω	έθεράπευον	θεραπεύσω	έθεράπευσα	τεθεράπευκα	
Μ.Φ.	θεραπεύομαι	έθεραπευόμην	θεραπεύσομαι	έθεραπευσάμην	τεθεράπευμαι	
			θεραπευθήσομαι	έθεραπευθήην		

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	θεωρέω -ῶ	ἐθεώρουν	θεωρήσω	ἐθεώρησα	τεθεώρηκα	[ἐτεθεωρήκειν]
Μ.Φ.	θεωρέομαι -οῦμαι	ἐθεωρούμην	[θεωρήσομαι, θεωρηθήσομαι]		[τεθεώρημαι]	[ἐτεθεωρήμην]
Ι						
Ε.Φ.	ἴημι	ἴην	ἴησω	ἴηκα	εἶκα	
Μ.Φ.	ἴεμαι	ἴέμην	ἴησομαι	εἶμην	εἶμαι	εἶμην
			ἐθήσομαι	εἶθην		
Ε.Φ.	ἴστημι	ἴστην	στήσω	ἔστησα	στήσας ἔχω	
Μ.Φ.	ἴσταμαι	ἴστάμην	στήσομαι	ἔστησάμην, ἔστην	ἔστηκα, [ἔσταμαι]	εἰστήκειν, ἐστήκειν
			σταθήσομαι	ἐστάθην		
Κ						
Ε.Φ.	καθαίρω	[ἐκάθαιρον]	καθαρώ	ἐκάθην, ἐκάθαρα	κεκάθαρμαι	
Μ.Φ.	καθαίρομαι		καθαρούμαι	ἐκαθήρομην		
			[καθαρθήσομαι]	ἐκαθήρθην, [ἐκαθάρθην]		
Ε.Φ.	καλέω -ῶ	ἐκάλουν	καλῶ	ἐκάλεσα	κέκληκα	ἐκεκλήκειν
Μ.Φ.	καλέομαι -οῦμαι	ἐκαλούμην	καλούμαι	ἐκαλεσάμην	κέκλημαι	ἐκεκλήμην
			κληθήσομαι	ἐκλήθην		
Ε.Φ.	κατηγρέω -ῶ	κατηγόρουν	κατηγρήσω, κατερῶ	κατηγόρησα, κατεῖπον	κατηγόρηκα, κατεῖρηκα	κατηγόρηκειν
Μ.Φ.	κατηγορέομαι -οῦμαι	κατηγορούμην	κατηγορηθήσομαι	κατηγορήθην	κατηγόρημαι	
Ε.Φ.	κελεύω	ἐκέλευον	κελεύσω	ἐκέλευσα	κεκέλευκα	[ἐκεκελεύκειν]
Μ.Φ.	κελεύομαι	ἐκελευόμην	κελεύσομαι	ἐκελευσάμην	κεκέλευσμαι	[ἐκεκελεύσμην]
			[κελευσθήσομαι]	ἐκελεύσθην		
Ε.Φ.	κινδυνεύω	ἐκινδύνεον	κινδυνεύω	ἐκινδύνευσα	κεκινδύνευκα	κεκινδύνευκα
Μ.Φ.	κινδυνεύομαι	ἐκινδυνεύομην	κινδυνευθήσομαι	ἐκινδυνεύθην	[κεκινδύνευσμαι]	[κεκινδύνευσμαι]

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	κλίνω	ἔκλινον	κλινῶ	ἔκλινα	[κέκλικα]	[ἔκεκλίκειν]
Μ.Φ.	κλινόμαι	ἐκλινόμην	[κλινόμμαι, κλινήσομαι [κλήθησομαι]]	[ἐκλινάμην], ἐκλίνην [ἐκλήθη]	κέκλιμα	
Ε.Φ.	κολάζω	ἐκόλαζον	κόλασω	έκόλασα	κεκόλασμαι	κεκολασμένος ἦν
Μ.Φ.	κολάζομαι	[ἐκολαζόμην]	κόλασομαι κολασθήσομαι	έκόλασάμην έκολάσθην		
Ε.Φ.	κρίνω	ἔκρινον	κρινῶ	ἔκρινα	κέκρικα	έκεκρίμην
Μ.Φ.	κρίνομαι	ἐκρινόμην	κρινούμαι, κριθήσομαι	έκρινάμην, ἐκρίθην	κέκριμα	
Ε.Φ.	κρύπτω	ἔκρυπτον	κρύψω	ἔκρυψα	[έκεκρύψα]	[έκεκρύφειν]
Μ.Φ.	κρύπτομαι	ἐκρυπτόμην	κρύψομαι, [κρυφήσομαι]	έκρυψάμην	κέκρυμμαι	κεκρυμμένος ἦν
Μ.Φ.	κτάομαι -ῶμαι	έκτώμην	κτήσομαι, [κτηθήσομαι]	έκρύφθην, [έκρύβην]	κέκτημαι, ἔκτημαι	έκεκτήμην, έκτήμην
Ε.Φ.	κτείνω	ἔκτεινον	κτενῶ	ἔκτεινα, [έκτανον]	ἔκτονα	έκτόνειν
Λ						
Ε.Φ.	λαμβάνω	ἐλάμβανον	λήψομαι	ἔλαβον	εἴληφα	εἰλήφειν
Μ.Φ.	λαμβάνομαι	ἐλαμβάνομην	ληφθήσομαι	ἐλαβόμην, ἐλήφθην	εἰλήμμαι	εἰλήμην
Ε.Φ.	λανθάνω	ἐλάνθανον	λήσω	ἔλαθον	λέληθα	ἐλελήθειν
Μ.Φ.	λανθάνομαι	ἐλανθάνομην	λησομαι	ἐλαθόμην	λέλησμαι	ἐλελήσην
Ε.Φ.	λατρεύω	ἐλάτρευον	λατρεύσω	ἐλάτρευσα		
Μ.Φ.	λατρεύομαι	ἐλατρεύομην	λατρευθήσομαι	ἐλατρεύθην		
Ε.Φ.	λέγω	ἔλεγον	λέξω, ἐρώ	ἔλεξα, εἶπα, εἶπον	εἶρηκα	εἰρήκειν
Μ.Φ.	λέγομαι	ἐλεγόμην	λεχθήσομαι ρηθήσομαι	ἐλέχθην ἐρρήθην	εἶρημαι	εἰρήμην

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	λείπω	ἔλειπον	λείψω	ἔλιπον	λέλοιπα	έλελοιπεν
Μ.Φ.	λείπομαι	ἐλειπόμην	λείψομαι, λειφθήσομαι	ἐλιπόμην, ἐλείφθην	λέλειμαι	έλελειμήην
Ε.Φ.	λύω	ἔλυον	λύσω	ἔλυσα	λέλυκα	έλελύκειν
Μ.Φ.	λύομαι	ἐλύομην	λύσομαι, λυθήσομαι	ἐλύσαμην, ἐλύθην	λέλυμαι	έλελύμην
Μ						
Ε.Φ.	μακαρίζω	ἐμακαρίζον	μακαριώ	ἐμακάρισα	μεμακάρισμαι	έμεμακαρίσμην
Μ.Φ.	μακαρίζομαι	ἐμακαριζόμην	μακαρισθήσομαι	ἐμακαρισθην		
Ε.Φ.	μανθάνω	ἐμάνθανον	μαθήσομαι	ἐμαθον	μεμάθηκα	έμεμαθήκειν
Μ.Φ.	μάχομαι	ἐμαχόμην	μαχοῦμαι	ἐμαχεσάμην	μεμάχημαι	[έμεμαχήμην]
Ε.Φ.	μεθύσκω	ἐμεθυσκόμην	μεθύσω	ἐμέθυσα		
Μ.Φ.	μεθύσκομαι	ἐμεθυσκόμην	μεθυσθήσομαι	ἐμεθύσθην	μεμέθυσμαι	
	μεθύω	ἐμέθυον				
Ε.Φ.	μέλλω	ἔ(ῆ)μελλον	μελήσω	ἐμέλησα		
	μέλει (Υ εν.)	ἔμελε (Υ εν.)	μελήσει (Υ εν.)	ἐμέλησε (Υ εν.)	μεμέληκε (Υ εν.)	έμεμελήκει (Υ εν.)
Ε.Φ.	μένω	ἔμενον	μενῶ	ἔμεινα	μεμένηκα	
Ε.Φ.	μισέω -ῶ	ἐμισουν	μισήσω	ἐμίσησα	μεμίσηκα	
Μ.Φ.	μισέομαι -οῦμαι	[ἐμισούμην]	[μισήσομαι]	ἐμισήθην	μεμίσημαι	
Ν						
Ε.Φ.	νέμω	ἔνεμον	νεμῶ	ἔνεμα	νενέμηκα	[ένενεμήκειν]
Μ.Φ.	νέμομαι	ἐνεμόμην	νεμοῦμαι [νεμηθήσομαι]	ἐνεμάμην ἐνεμήθην	νενέμημαι	ένενεμήμην
Ε.Φ.	νικάω -ῶ	ἐνίκων	νικήσω	ἐνίκησα	νενίκηκα	ένενικήκειν
Μ.Φ.	νικάομαι -οῖμαι	[ἐνικώμην]	[νικήσομαι]	ἐνίκηθην	νενίκημαι	[ένενικήμην]

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	νομίζω	ἐνόμιζον	νομιῶ	ἐνόμισα	νενόμισα	[ἐνενομίσηκα]
Μ.Φ.	νομίζομαι	ἐνομιζόμην	νομισθήσομαι	ἐνομίσθην	νενόμισμαι	
Ξ						
Μ.Φ.	ξενόομαι -οῦμαι			ἐξενώθην	ἐξένωμαι	
Ο						
Ε.Φ.	οἶδα	ἤδη, ἤδειν	εἴσομαι, εἰδήσω			
Ε.Φ.	ἄλλυμι	ἄλλυν	ἄλλω	ἄλλεσα	ἄλλεκα	ἄλλέκειν
Μ.Φ.	ἄλλομαι	ἄλλομην	ἄλλοῦμαι	ἄλλομην	ἄλλωλα	ἄλλώλειν
Ε.Φ.	ὁμολογέω -ῶ	ὁμολόγουν	ὁμολογήσω	ὁμολόγησα	ὁμολόγηκα	ὁμολογήκειν
Μ.Φ.	ὁμολογέομαι -οῦμαι	ὁμολογούμην	ὁμολογήσομαι	ὁμολογήσθην	ὁμολογήμαι	ὁμολογήμην
Ε.Φ.	ὁράω -ῶ	ὴρων	ὄψομαι	εἶδον	ὄρακα, ἑώρακα, ὄπωπα	ἐώρακειν
Μ.Φ.	ὁράομαι -ῶμαι	ἐωρώμην	ὀφθήσομαι	εἰδόμεν, ὠφθην	ἐώραμαι, ἑώραμαι	[ἐωράμην]
Ε.Φ.	ὀφείλω	ἄφειλον	ὀφειλήσω	ἄφειλησα, ὠφελον	ἄφειληκα	ἄφειλήκειν
Μ.Φ.	ὀφείλομαι	ἄφειλόμην				
Ε.Φ.	ὀφλισκάνω	ὀφλίσκανον	ὀφλήσω	ᾠφλον	ᾠφληκα	ᾠφλήκειν
Π						
Ε.Φ.	παύω	ἐπαυον	παύσω	ἐπαυσα	πέταυκα	ἐπεπαύμην
Μ.Φ.	παύομαι	ἐπαυόμην	παύσομαι, παυ(σ)θήσομαι	ἐπαυσάμην, ἐπαύ(σ)θην	πέταυμαι	
Ε.Φ.	πείθω	ἐπειθον	πείσω	ἐπεισα	πέπεικα	ἐπέπεικειν
Μ.Φ.	πείθομαι	ἐπειθόμην	πείσομαι	ἐπεισάμην, ἐπιθόμην	πέπεισμαι, πέποιθα	ἐπέπεισθην, ἐπέπειθειν
			πείσθησομαι	ἐπεισθην		

	ενεστῶτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερουντέλικος
Ε.Φ.	πειράω -ῶ	ἐπείρων	πειράσω	ἐπείρασα	[πεπείρακα]	
Μ.Φ.	πειράομαι -ῶμαι	ἐπειρώμην	πειράσομαι πειραθήσομαι	ἐπειρασάμην, ἐπειράθην	πεπείραμαι	
Ε.Φ.	πέμπω	ἔπεμπον	πέμψω	ἔπεμψα	πέπομφα	ἐπέπόμφειν
Μ.Φ.	πέμπομαι	ἐπεμπόμην	πέμψομαι, πεμφθήσομαι	ἐπεμψάμην, ἐπέμφθην	πέπεμμαι	ἐπέπέμψην
Ε.Φ.	πήγνυμι, πηγνύω	ἐπηγνυόμην	[πήξω]	ἐπήξαμην	[πέπηχα]	[ἐπέπηχεν]
Μ.Φ.	πήγνυμαι		[πήξομαι], παγήσομαι	ἐπήξαίμην	[πέπηγαίμαι], πέπηγα	[ἐπέπηγμην] ἐπέπηγεν
Ε.Φ.	πίστεύω	ἐπίστευον	πιστεύσω	ἐπίστευσα	πέπιστευκα	[ἐπεπιστεύκειν]
Μ.Φ.	πίστεύομαι	ἐπιστευόμην	πιστευθήσομαι	ἐπιστεύθην	πέπιστευμαι	πεπιστευμένος ἦν
Ε.Φ.	πιέζω	ἐπιέζον	πιέξω	ἐπίεσα		
Μ.Φ.	πιέζομαι	ἐπιεζόμην		ἐπίεσθην		
Ε.Φ.	πίνω	ἔπινον	πίσω, πούσω	ἔπιον	πέπωκα	ἐπέπώκειν
Μ.Φ.	πίνομαι	ἐπινόμην	ποθήσομαι	ἐπόθην	πέπομαι	
Ε.Φ.	πλησιάζω	ἐπλησιάζον	πλησιάσω	ἐπλησίασα	πέπλησάκα	
Ε.Φ.	πλέω	ἐπλεον	πλεύσωμαι, πλεύσομαι	ἐπλευσα	πέπλευκα	ἐπέπλευκειν
Ε.Φ.	ποιέω -ῶ	ἐποίουν	ποιήσω	ἐποίησα	πέποιηκα	ἐπέποίηκειν
Μ.Φ.	ποιέομαι -οῦμαι	ἐποιούμην	ποιήσομαι, ποιηθήσομαι	ἐποίησάμην, ἐποίηθην	πέποιημαι	ἐπέποίημην
Ε.Φ.	πράττω	ἔπραττον	πράξω	ἔπραξα	πέπραχα, πέπραγα	ἐπέπράχεν ἐπεπράγειν
Μ.Φ.	πράττομαι	ἐπραττόμην	πράξομαι, πραχθήσομαι	ἐπραξάμην, ἐπράχθην	πέπραμαι	ἐπέπράγμην
Μ.Φ.	πυνθάνομαι	ἐπυνθανόμην	πέυσομαι	ἐπυθόμην	πέπυσμαι	ἐπέπυσμην
P						
Ε.Φ.	[ρώννυμι, βωννύω]			ἔρρωσα		ἐρρώμην
Μ.Φ.	[ρώννυμαι]		[ρώσθησομαι]	ἔρρώσθην	ἔρρωμαι	

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρεκείμενος	υπερσυντέλικος
Σ						
Ε.Φ.	σημαίνω	έσημαινον	σημανῶ	έσημνα, έσημνα	[σεσήμαγκα]	
Μ.Φ.	σημαίνομαι	έσημαινόμην	σημανούμαι, [σημανθήσομαι]	έσημνήμην έσημάνθην	σεσήμασα	
Ε.Φ.	στασιάζω	έστασιάζον	στασιάζω	έστασιάσα	έστασιάκα	
Μ.Φ.	στασιάζομαι			έστασιάσθην	έστασιάσαι	
Ε.Φ.	στέλλω	έστελλον	στελώ	έστειλα	έσταλκα	έστάλκειν
Μ.Φ.	στέλλομαι	έστελλόμην	στελούμαι, σταλήσομαι	έστειλάμην, έστάλην	έσταλα	έστάλμην
Ε.Φ.	στρέφω	έστρεφον	στρέψω	έστρεψα	[έστροφα]	
Μ.Φ.	στρέφομαι	έστρεφόμην	στρέψομαι	έστρεψάμην	έστρομαι	έστράμμην
			στραφήσομαι	έστρέφθην, έστράφην		
Ε.Φ.	σώζω	έσφζον	σώσω	έσωσα	σέσωκα	έσεσώκειν
Μ.Φ.	σώζομαι	έσφζόμην	σώσομαι, σωθήσομαι	έσωσάμην, έσώθην	σέσω(σ)μαι	έσεσώ(σ)μην
Τ						
Ε.Φ.	ταράττω	έτάραττον	ταράξω	έτάραξα	[τετάραχα]	[έτεταράχην]
Μ.Φ.	ταράττομαι	έταραττόμην	ταράξομαι	έταράχθην	τεταράγμαι	έτεταράγμην
Ε.Φ.	τάττω	έταττον	τάξω	έταξα	τέταχα	έτετάχην
Μ.Φ.	τάττομαι	έταττόμην	τάξομαι	έταξάμην	τέταγμα	έτετάγμην
Ε.Φ.	τείνω	έτεινον	τενώ	έτεινα	τέτακα	[έτετάκειν]
Μ.Φ.	τείνομαι	έτεινόμην	τενούμαι, τεθήσομαι	έτεινάμην, έτάθην	τέταμαι	έτετάμην
Ε.Φ.	τίθημι	έτιθην	θήσω	έθηκα	τέθεικα, τέθηκα	
Μ.Φ.	τίθεμαι	έτιθέμην	θήσομαι, τεθήσομαι	έθεμην, έτέθην	τέθειμαι, κείμαι	έκειμην
Ε.Φ.	τιμάω -ώ	έτιμών	τιμήσω	έτίμησα	τετίμηκα	έτετιμήκειν
Μ.Φ.	τιμάομαι-ώμαι	έτιμώνμην	τιμήσομαι	έτιμνάμην, έτιμήθην	τετίμημαι	έτετιμήμην
			τιμηθήσομαι			

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	τρέφω	ἔτρεφον	θρέψω	ἔθρεψα	[τέτροφα]	
Μ.Φ.	τρέφομαι	ἐτρεφόμην	θρεψομαι τραφήσομαι	ἐθρεψάμην ἐθρέφθην, ἐτράφην	τέθρομαι	ἐτεθράμην
Ε.Φ.	τρέχω	ἔτρεχον	δραμοῦμαι	ἔδραμον	δεδράμκα	ἐδεδραμήκειν
Ε.Φ.	τυγχάνω	ἐτύγγανον	τεύξομαι	ἔτυχον	τετύχηκα	τετυχηκώς ἦν
Ε.Φ.	τύπτω	ἐτυπτον	τυπήσω	(Οἱ υπόλοιποι χρόνοι αναπαίρνονται από τα <i>παίω, πατίσσω, πλήττω, πλήγας δίδομι</i> κτλ.)		
Μ.Φ.	τύπτομαι	(Οἱ υπόλοιποι χρόνοι αναπαίρνονται από το <i>πλήττομαι</i> ή από το <i>πλήγας λαμβάνω</i> .)				
Υ						
Ε.Φ.	ὑπηρετέω -ῶ	ὑπηρετούν	ὑπηρετήσω	ὑπηρετήσα	ὑπηρετήκα	ὑπηρετήκειν
Φ						
Ε.Φ.	φαίνω	ἔφαινον	φανῶ	ἔφηνα	πέφαγκα	
Μ.Φ.	φαίνομαι	ἐφαινόμην	φανοῦμαι φανήσομαι	ἐφηνάμην ἐφάνθην, ἐφάνην	πέφασμαι, πέφηνα	[ἐπεφάσμην]
Ε.Φ.	φέρω	ἔφερον	οἴσω	ἤνεγκα, ἤνεγκον	ἐνήνοχα	ἐνήνόχην
Μ.Φ.	φέρομαι	ἐφερόμην	οἴσομαι	ἤνεγκάμην ἤνέχθην	ἐνήνεγμαι	ἐνήνέγμην
Ε.Φ.	φεύγω	ἔφευγον	φεύξομαι, φευξοῦμαι	ἔφυγον	πέφευγα	ἐπεφεύγειν
Ε.Φ.	φημί	ἔφην	φήσω	ἔφησα		
Ε.Φ.	φθείρω	ἔφθειρον	φθερῶ	ἔφθειρα	ἔφθαρκα	ἐφθάρκειν
Μ.Φ.	φθειρομαι	ἐφθειρόμην	φθεροῦμαι, φθαρήσομαι	ἐφθάρην	ἔφθαρμαι	ἐφθάρμην
Ε.Φ.	φονεύω	ἐφόνευσον	φονεύσω	ἐφόνευσα	πεφόνευκα	ἐπεφονεύκειν
Ε.Φ.	φρονέω -ῶ	ἐφρόνου	φρονήσω	ἐφρόνησα	πεφρόνηκα	

	ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
Ε.Φ.	φύω	ἔφουν	[φύω]	ἔφισα	πέφυκα	ἐπέφυκειν
Μ.Φ.	φύομαι	ἐφύομαι	φύομαι	ἔφυν		
Χ						
Ε.Φ.	χρή (Υ εν.)	(ἐ)χρήν (Υ εν.)	χρήσει (Υ εν.)	ἔχρησε (Υ εν.)	κέχρημαι	ἐκέχρημην
Μ.Φ.	χρήομαι -ομαι	ἐχρήομαι	χρήσομαι	ἐχρήσαμην, ἐχρήσθην		
Ψ						
Ε.Φ.	ψέγω	ἔψεγον	ψέξω	ἔψεξα		
Ω						
Ε.Φ.	ώθέω -ώ	έώθουν	ώσω, [ώθησα]	ἔωσα, [ώθησα]	[ἔωκα]	[ἔώκειν]
Μ.Φ.	ώθέομαι -οομαι	έωθούμην	ώσομαι ώσθησομαι	έώσαμην έώσθη	ἔωσαμαι	
Ε.Φ.	ώφελέω -ώ	ώφελουν	ώφελήσω	ώφελησα	ώφεληκα	ώφελήκειν
Μ.Φ.	ώφελέομαι -οομαι	ώφελούμην	ώφελήσομαι ώφελήθησομαι	ώφελήμαι ωφελήθην	ώφελήμην	

